

HISTORIA PHILOSOPHIAE GRAECAE

TESTIMONIA AUCTORUM CONLEGERUNT NOTISQUE
INSTRUXERUNT

H. RITTER ET L. PRELLER

EDITIO NONA

QUAM CURAVIT

EDUARDUS WELLMANN

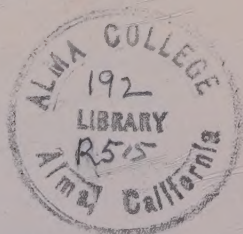
Property of

ELgA

Please return to

Graduate Theological

Union Library

GOTHA 1913

FRIEDRICH ANDREAS PERTHES A.-G.

37833

PRAEFATIO

EDITIONIS SEPTIMAE

Anno 1838 Ritteri et Prelleri liber fuerat primum in lucem editus. Quo duce postquam per hoc spatium tot milia discentium ad philosophiae graecae fontes accesserunt, postremo iam tempus fuit, praeceptorem ipsum, ne obsoleta traderet, ea quae recentior hominum aetas vel invenisset vel correxisset adsumere.

Totius operis habitum renovare et scientiae esset amplioris et otii liberioris. Itaque seorsum a ceteris prodeunt ii qui ante Socratem fuerunt philosophi. Nimirum sicut nullius partis cognitio interim magis promota est quam physicorum, ita aliquantum iis accrevit existimationis. Et est haec causa, cur, quod reliquis in partibus nec mihi neque aliis ignoscerem, hic de industria commiserim, ut volumen haud ita paucis foliis augerem.

Philosophiae graecae scriptori, doxographorum Simplicii-que editori quantum lucis quantum praesidii debeat sapientiae antiquissimae memoria, hic quoque liber testis est non invitus; in quo tanta est nominum Zeller et Diels frequentia, ut sua utrumque littera principali inducere saepe satis habuerim.

Quodsi in hoc linguarum ac dialectorum permixtione, hac auctorum et locorum et inscriptionum turba tamen aut vitium aliquod aut discrepantia me fugerit, lectorum aequae iudicantium veniam mihi non defuturam confido.

Scr. Hamburgi Nonis Iuniis 1886.

FR. SCHULTESS.

Librum diuturno multorum usu probatum retractanti quae via tenenda esset cum a prioris partis editore satis dilucide videatur expositum esse, restat ut id unum adiciamus, brevitate in ceteris quam maxime fieri poterat observata duo indices operi adiectos esse, quos, quamvis sicut cetera a nobis novata non sufficiant subtiliori eruditorum iudicio, tamen praesenti discentium commoditati aliquo modo utiles fore speramus.

Scr. Berolini Kal. Septembr. 1888.

ED. WELLMANN.

Divenditis septimae editionis exemplis, cum Fr. Schultess socius denuo mihi adesse negotiis prohiberetur, redemptoris voluntati obsecutus nunc quidem solus librum emisi.

Berolini mense Maio 1898.

E. W.

Nona libri editio ceteris in rebus superiori simillima operam dedi ut emendatior haberi posset.

Scr. Berolini Iunio mense 1913.

E. W.

CAPITUM CONSPECTUS

	§	Pag.
Prolegomena.	1	1
Ionici	8	7
Heraclitus.	29	24
Pythagoras et Pythagorei	50	42
Eleatici	95	78
Physici recentiores	148	114
Sophistae	222	182
Socrates	239	194
Socratici minores	263	209
Plato	306	233
Academia vetus.	350	283
Aristoteles eiusque discipuli	365	291
Sceptici antiquiores	444	367
Epicurei	453	373
Stoici	477	392
Academici novi.	537	442
Philosophia Romanorum	551	454
Sceptici recentiores	587	485
Philo Iudaeus	596	493
Platonici et Pythagorici recentiores	619	511
Neoplatonici	628	522

---

origo graeca

Diog. I 3 λανθάνουσι δ' αὐτοὺς τὰ τῶν Ἑλλήνων κατορ- 2
θώματα, ἀφ' ὧν μὴ ὅτι γε φιλοσοφία ἀλλὰ καὶ γένος ἀν-
θρώπων ἤρξε, βαρβάροις προσάπτοντες. ἰδοὺ γοῦν παρὰ μὲν
Ἀθηναίοις γέγονε Μονσαῖος, παρὰ δὲ Θηβαίοις Αἰνός. καὶ
τὸν μὲν Εὐμόλπου παῖδά φασι, ποιῆσαι δὲ Θεογονίαν καὶ
σφαῖραν πρῶτον· φάναι τε ἐξ ἑνὸς τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ
εἰς ταῦτ' ἀναλίσσθαι. — 4 τὸν δὲ Αἰνὸν παῖδα εἶναι Ἐρ-
μοῦ καὶ Μούσης Οὐρανίας· ποιῆσαι δὲ κοσμογονίαν, ἡλίου
καὶ σελήνης πορείαν καὶ ζώων καὶ καρπῶν γενέσεις. — καὶ
ὧδε μὲν ἀφ' Ἑλλήνων ἤρξε φιλοσοφία, ἧς καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα
τὴν βάρβαρον ἀπέστραπται προσηγορίαν.

nomen

Diog. I 12 φιλοσοφίαν δὲ πρῶτος ὠνόμασε Πυθαγόρας 3
καὶ ἑαυτὸν φιλόσοφον ἐν Σικυῶνι διαλεγόμενος Λέοντι τῷ Σικυ-
ωνίῳ τυράννῳ ἢ Φλιασίῳ, καθά φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός
ἐν τῇ περὶ τῆς ἄπνου. μηδένα γὰρ εἶναι σοφὸν ἀνθρώπον ἀλλ'
ἢ θεόν^a. θᾶττον δὲ ἐκαλεῖτο σοφία^b, καὶ σοφὸς ὁ ταύτην
ἐπαγγελλόμενος, ὃς εἴη ἂν κατ' ἀκρότητα ψυχῆς ἀπηκριβω-
μένος, φιλόσοφος^c δὲ ὁ σοφίαν ἀσπαζόμενος. οἱ δὲ σοφοὶ καὶ
σοφιστὰὶ ἐκαλοῦντο· καὶ οὐ μόνον <οὔτοι>, ἀλλὰ καὶ οἱ ποιηταὶ
σοφιστὰί. — 13 σοφοὶ^d δὲ ἐνομίζοντο οἶδε· Θαλῆς Σόλων
Περικλῆς Κλεόβουλος Χείλων Βίας Πιπτακός.

a. Cf. Diog. VIII 8; Cic. Tusc. V 8; Quintilian. inst. orat. XII
1, 19. Clem. strom. I 61, 4 p. 351 P.; IV 9, 1 p. 567 P. In Pytha-
goram transtulit Heraclides quod erat Socraticae modestiae proprium;
v. Plat. apol. 20 D; 23 A; Phaedr. 278 D; cf. Wilamowitz, *Philol. Unters.*
I 214.

b. Ut a Philolao ap. Stob. ecl. I 22 p. 196 W., **RP** 81 extr. Pytha-
goram ipsum Herodotus IV 95 m σοφιστήν appellat. Xenophon memor.
I 1, 11 de veteribus physicis: σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφι-
στῶν κόσμος ἔφν.

c. Compositi vocabuli primus qui quidem exstet auctor est Herod.
I 30 ξεῖνε Ἀθηναῖε (inquit Croesus cum Solone colloquens), παρ' ἡμέας
γὰρ περὶ σέο λόγος ἀπικται πολλὸς καὶ σοφίης εἵνεκεν τῆς σῆς καὶ
πλάνης, ὥς φιλοσοφῶν γῆν πολλὴν θεωρῆς εἵνεκεν ἐπελήλυθας.

septem sapientes

d. De septem sapientibus tenendum quod ait Dicaearchus ap. Diog.
I 40 οὔτε σοφοὺς οὔτε φιλοσόφους αὐτοὺς γεγονέναι, συνετοὺς δὲ τινὰς
καὶ νομοθετικούς. Cic. Lael. 7 qui septem appellantur, eos qui ista
subtilius quaerunt in numero sapientium non habent. Plut. Solon. 3, 5
ὅλως ἔοικεν ἢ Θάλειω μόνου σοφία τότε περαιτέρω τῆς χρείας ἐξικέσθαι
τῇ θεωρίᾳ· τοῖς δὲ ἄλλοις ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς τοῦτομα τῆς σοφίας

ὑπῆρξε. Cf. Cic. rep. I 12. — Ac de quattuor nominibus, Thalete Biantē Pittaco Solone, omnes consentiunt; dubitatur de tribus. Qua de re v. Diog. I 41. Antiquissimus nominum index ap. Plat. Protag. 343 A. — De convivio eorum, tum de tripode fabellam narrat Plut. Solon. 4. Plut. septem sap. conviv. v. Wilamowitz, *Zu Plutarchs Gastmahl der sieben Weisen*, *Hermes* 25 (1890), 196—227. Diog. I 27—33. — Primitias sapientiae Apollini Delphico dedicant: Plat. Prot. 343 A B. — Sententiae eorum: Demetr. Phal. ap. Stob. flor. III 1, 172 Hense. — Diog. I 58 s. 63. 69 ss. 85 s. 97 ss. 103 ss. 108. — Septem sententiae hexametris inclusae: Anthol. Gr. IX 366. Woelfflin, *Ac. Monac.* 1886, 287. Brunco, *Acta sem. Erl.* (1883) III 299. Stonjek, *Quaest. d. sent. VII sap.*, Vratisl. 1881. Wulff, *diss. phil. Hal.* XIII 163. Diels *Vorsokr.* c. 73^a. — Solon unus scripta reliquisse putandus est, v. E. Hiller, *Litterar. Thätigh. d. sieben Weisen*, *Mus. Rhen.* XXXIII (1878) 518.

- 4 Diog. I 13 φιλοσοφίας δὲ δύο γέγονασιν ἀρχαί^a, ἥ τε successio
 ἀπὸ Ἀναξιμάνδρου καὶ ἡ ἀπὸ Πυθαγόρου, τοῦ μὲν Θαλοῦ δια-
 κηκοῦτος, Πυθαγόρου δὲ Φερεκύδης καθηγήσατο· καὶ ἐκαλεῖτο
 ἡ μὲν Ἴωνική, ὅτι Θαλῆς Ἴων ὢν, Μιλήσιος γάρ, καθηγήσατο
 Ἀναξιμάνδρου, ἡ δὲ Ἰταλικὴ ἀπὸ Πυθαγόρου, ὅτι τὰ πλεῖστα
 κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἐφιλοσόφησεν. 14 καταλήγει δὲ ἡ μὲν εἰς
 Κλειτόμαχον καὶ Χρῦσιππον καὶ Θεόφραστον ἡ Ἴωνική, ἡ δὲ
 Ἰταλικὴ εἰς Ἐπίκουρον. Θαλοῦ μὲν γάρ Ἀναξιμανδρος, οὗ
 Ἀναξιμένης, οὗ Ἀναξαγόρας, οὗ Ἀρχέλαος, οὗ Σωκράτης ὁ τὴν
 ἡθικὴν εἰσαγαγών, οὗ οἱ τε ἄλλοι Σωκρατικοὶ καὶ Πλάτων
 ὁ τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημίαν συστησάμενος, οὗ Σπείσιππος καὶ
 Ξενοκράτης, οὗ Πολέμων, οὗ Κράντωρ καὶ Κράτης, οὗ Ἀρκε-
 σίλαος ὁ τὴν μέσην Ἀκαδημίαν εἰσηγησάμενος, οὗ Λακίδης ὁ
 τὴν νέαν Ἀκαδημίαν φιλοσοφήσας, οὗ Καρνεάδης, οὗ Κλειτό-
 μαχος. καὶ ὧδε μὲν εἰς Κλειτόμαχον. 15 εἰς δὲ Χρῦσιππον
 οὕτω καταλήγει· Σωκράτους Ἀντισθένης, οὗ Διογένης ὁ κύων,
 οὗ Κράτης ὁ Θηβαῖος, οὗ Ζήνων ὁ Κιτιεύς, οὗ Κλεάνθης, οὗ
 Χρῦσιππος. εἰς δὲ Θεόφραστον οὕτως· Πλάτωνος Ἀριστο-
 τέλης, οὗ Θεόφραστος. καὶ ἡ μὲν Ἴωνική τοῦτον καταλήγει
 τὸν τρόπον, ἡ δὲ Ἰταλικὴ οὕτω· Φερεκύδους Πυθαγόρας, οὗ
 Τηλαύγης ὁ υἱός, οὗ Ξενοφάνης, οὗ Παρμενίδης, οὗ Ζήνων ὁ
 Ἐλεάτης, οὗ Λεύκιππος, οὗ Δημόκριτος, οὗ πολλοὶ μὲν, ἐπ’
 ὀνόματος δὲ Ναυσιφάνης καὶ Νανκίδης, ὢν Ἐπίκουρος^b.

a. Primus scripsit διαδοχὴν τῶν φιλοσόφων (Diog. II 12) Sotion Alexandrinus, fortasse Peripateticus. Vixit inter Chrysippum et Heraclidem Lembum Ptolemaeo Philometori aequalem, qui librum eius in

epitomen redegit (Diels*, Dox. 147). Cf. Panzerbieter, *Seebode Jahrb.* V 211. Roeper, *Philologus* III 22. Susemihl (hist. lit. Graec. Al.) I 496. Alii successionum scriptores commemorantur Antisthenes Sosicrates Alexander; qui suae aetatis more, ut philosophus alter alteri disciplinam scholamque traderet, ad prisca Thaletis et Pythagorae tempora translato plurimum valuerunt ad temporum rationem obscurandum. Zumpt, *Ü. d. Bestand d. philos. Schulen in Athen u. d. Succession d. Scholarchen*, Comm. ac. Berol. a. 1842 p. 27—119.

b. Cf. Clementis conspectum strom. I 62 p. 352 Pott., de quo Diels, Dox. 244. E. Rohde, *Verh. d. 34. Phil. Vers. z. Trier* p. 82. Diels, *Ü. d. ältest. Philosophenschulen d. Griechen (Phil. Aufs. Zeller gew. 241)*, Lpz. 1887.

sententiarum
divortium

Diog. I 16 τῶν δὲ φιλοσόφων οἱ μὲν γεγόνασι δογματι-5
κοί, οἱ δ' ἐφεκτικοί· δογματικοὶ μὲν ὅσοι περὶ τῶν πραγ-
μάτων ἀποφαίνονται ὡς καταληπτῶν· ἐφεκτικοὶ δὲ ὅσοι
litterae ἐπέχουσι περὶ αὐτῶν ὡς ἀκαταλήπτων. καὶ οἱ μὲν αὐτῶν
κατέλιπον ὑπομνήματα, οἱ δ' ὅλως οὐ συνέγραψαν, ὥσπερ
[κατὰ τινας] Σωκράτης Στίλπιον Φίλιππος¹ Μενέδημος
Πύρρων Θεόδωρος Καρνεάδης Βρύσσων· κατὰ τινας Πυθα-
γόρας, Ἀρίστων ὁ Χῖος, πλὴν ἐπιστολῶν ὀλίγων. οἱ δὲ ἀνὰ
ἐν σύγγραμμα· Μέλισσος Παρμενίδης Ἀναξαγόρας. πολλὰ
δὲ Ζήνων, πλείω Ξενοκράτης², πλείω Ἀριστοτέλης, πλείω
Δημόκριτος, πλείω Ἐπίκουρος, πλείω Χρύσιππος.

appellatio

Diog. I 17 τῶν δὲ φιλοσόφων οἱ μὲν ἀπὸ πόλεων προσ-6
ηγορεύθησαν ὡς οἱ Ἡλιακοὶ καὶ Μεγαρικοὶ καὶ Ἐρετρικοὶ καὶ
Κυρηναῖκοί, οἱ δὲ ἀπὸ τόπων ὡς οἱ Ἀκαδημαῖκοι καὶ Στωι-
κοί, καὶ ἀπὸ συμπτωμάτων δὲ ὡς οἱ Περιπατητικοί, καὶ
ἀπὸ σκωμμάτων ὡς οἱ Κυνικοί, οἱ δὲ ἀπὸ διαθέσεων ὡς
οἱ Εὐδαιμονικοί, τινὲς ἀπὸ οἵσεως ὡς οἱ Φιλαλήθεις καὶ

* Doxographi Graeci. Collegit recensuit prolegomenis indicibusque instruxit Herm. Diels, Berolini 1879. Placitorum scriptores insunt: Aetii de Placitis reliquiae (Plutarchi epitome, Stobaei excerpta), Arii Didymi epitomes fragmenta physica, Theophrasti physic. opinionum, de sensibus fr., Ciceronis ex l. I de deorum natura, Philodemi ex l. I de pietate, Hippolyti philosophumena, Plutarchi stromateon fr., Epiphani varia excerpta, Galeni historia philosopha, Hermiae irrisio gentilium philosophorum.

1) Nomen suspectum; Ἀρίστιππος conl. Nietzsche, *Φίλων* Röper (*Philologus* 30, 560). — 2) Traditum Ξενοφάνης; corr. Ritschl op. I 185.

Ἐλεγκτικοὶ καὶ Ἀναλογητικοί, ἔνιοι δ' ἀπὸ τῶν διδασκάλων ὡς οἱ Σωκρατικοὶ καὶ Ἐπικούρειοι, καὶ τὰ ὅμοια^a.

a. Simplic. in Arist. cat. pr. p. 3, 30 Kalbfl. αἱ μὲν οὖν κατὰ φιλοσοφίαν αἵρεσεις ἐπιταχῶς ὀνομάζονται, ἡ ἀπὸ τοῦ συστησαμένου τὴν αἵρεσιν ὡς Πυθαγόρειοι καὶ Πλατωνικοί, ἡ ἀπὸ τῆς τοῦ αἵρεσιάρχου πατρίδος ὡς Κυρηναῖκοι οἱ ἀπ' Ἀριστίππου καὶ Μεγαρικοὶ οἱ ἀπὸ Γυκλείδου καὶ Ἐλεατικοὶ οἱ ἀπὸ Ξενοφάνους καὶ Παρμενίδου, ἡ ἀπὸ τοῦ τόπου ἐν ᾧ διέτριβον φιλοσοφοῦντες ὡς Ἀκαδημαῖκοι καὶ Στωικοί, ἡ ἀπὸ συμβεβηκυίας ἐνεργείας ὡς Περιπατητικοί, ἡ ἀπὸ τῆς ἐν τῷ φιλοσοφεῖν κρίσεως ὡς Ἐφεγκτικοὶ οἱ ἀπὸ Πύρρῳ, ἡ ἀπὸ τοῦ τέλους ὃ προτίθεται τῆς ἑαυτῶν φιλοσοφίας ὡς Ἡδονικοὶ οἱ Ἐπικούρειοι, ἡ ἀπὸ τοῦ εἵδους τῆς ζωῆς ὡς οἱ Κυνικοί.

Idem persequuntur Ammon. in cat. Arist. 1, 13 Busse; Olympiodor. proleg. p. 3, 8 Busse; Philop. in cat. 1, 19 Busse; Elias in cat. 108, 15 Busse. Galen. hist. phil. 4 (Dox. 601, 19).

7 Diog. I 18 μέρη δὲ φιλοσοφίας τρία, φυσικὸν ἡθικὸν partes διαλεκτικόν· φυσικὸν μὲν τὸ περὶ κόσμον καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, ἡθικὸν δὲ τὸ περὶ βίου καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς, διαλεκτικὸν δὲ τὸ ἀμφοτέρων τοὺς λόγους πρὸςβέβον. καὶ μέχρι μὲν Ἀρ- tempora χελάου τὸ φυσικὸν ἦν εἶδος· ἀπὸ δὲ Σωκράτους, ὡς προ- εἴρηται, τὸ ἡθικόν^a, ἀπὸ δὲ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου τὸ διαλε- κτικόν. — 21 ἔτι δὲ πρὸ ὀλίγου^b καὶ ἐκλεκτικὴ τις αἵρεσις εἰσῆλθῃ ἐπὶ Ποτάμωνος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἐκλεξαμένου τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἑκάστης τῶν αἱρέσεων^c.

a. Cic. Tusc. V 10 *Ab antiqua philosophia usque ad Socratem, qui Archelaum Anaxagorae discipulum audierat, numeri motusque tractabantur et unde omnia orerentur quove reciderent; studioseque ab iis siderum magnitudines intervalla cursus anquirebantur et cuncta caelestia. Socrates autem primus philosophiam devocavit e caelo et in urbibus conlocavit et in domus etiam introduxit et coegit de vita et moribus rebusque bonis et malis quaerere.* 11 *cuius multiplex ratio disputandi rerumque varietas et ingenii magnitudo Platonis memoria et litteris consecrata plura genera effecit dissentientium philosophorum.*

b. Diogenes auctoris quem sequitur tempora in sua transtulit. — De Potamone cf. Diels, Dox. 81 n. 4. Susemihl II 295.

c. Clem. strom. I 37, 6 p. 338 P. *φιλοσοφίαν δὲ οὐ τὴν Στωικὴν λέγω οὐδὲ τὴν Πλατωνικὴν ἢ τὴν Ἐπικούρειον τε καὶ Ἀριστοτελικὴν, ἀλλ' ὅσα εἴρηται παρ' ἑκάστη τῶν αἱρέσεων τούτων καλῶς, δικαιοσύνην μετὰ εὐσεβοῦς ἐπιστήμης ἐκδιδάσκοντα, τοῦτο σύμπαν τὸ ἐκλεκτικὸν φιλοσοφίαν φημί.* Numen. ap. Clem. strom. I 150, 4 p. 411 P. *τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωυσῆς ἀτικίζων;* cf. Porphy. antr. nymph. c. 10.

De neoplatonicae disciplinae origine dicit Hierocl. ap. Phot. cod. 251 p. 461^a 24 Bekk. πολλοὶ τῶν ἀπὸ Πλάτωνος καὶ τῶν ἀπὸ Ἀριστοτέλους — μέχρι τούτου φιλονεικίας καὶ τόλμης ἤλασαν, ὥς καὶ τὰ συγγράμματα τῶν οἰκείων νοθεῦσαι διδασκάλων εἰς τὸ μᾶλλον ἐπιδείξαι τοὺς ἄνδρας ἀλλήλοις μαχομένους. καὶ διέμεινε τοῦτο τὸ πάθος ταῖς φιλοσόφοις διατριβαῖς ἐνσκηψαν ἕως Ἀμμωνίου τοῦ Ἀλεξανδρέως τοῦ Θεοδιδάκτου. οὗτος γὰρ πρῶτος ἐνθουσιάσας πρὸς τὸ τῆς φιλοσοφίας ἀληθινὸν καὶ τὰς τῶν πολλῶν δόξας ὑπεριδὼν τὰς ὕνειδος φιλοσοφίας προστριβομένης εἶδε καλῶς τὰ ἑκατέρου καὶ συνήγαγεν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν νοῦν καὶ ἀστασίαστον τὴν φιλοσοφίαν παραδέδωκε πᾶσι τοῖς αὐτοῦ γνωρίμοις, μάλιστα δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν αὐτῷ συγγεγονότων, Πλωτίνῳ καὶ Ὀριγένει καὶ τοῖς ἑξῆς ἀπὸ τούτων.

I o n i c i

Thales

8 Diog. I 37 φησὶ δ' Ἀπολλόδωρος^a ἐν τοῖς Χρονικοῖς ^{aetas} γεγενῆσθαι αὐτὸν (sc. Θαλῆν) κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς τριακοστῆς πέμπτης^b ὀλυμπιάδος. 38 ἐτελεύτησε δ' ἐτῶν ἑβδομήκοντα ὀκτώ (ἢ ὡς Σωσιγένης φησὶν, ἐνενήκοντα)· τελευτῆσαι γὰρ ἐπὶ τῆς πεντηκοστῆς ὀγδόης ὀλυμπιάδος^c, γεγονότα κατὰ Κροῖσον, ᾧ καὶ τὸν Ἄλυν ὑποσχέσθαι ἄνευ γεφύρας περᾶσαι τὸ ρεῖθρον παρατρέψαντα.

Scripserunt de Thalete: F. Decker, de Thal. Mil., dissert. Hal. 1865. Cf. Krische, *Forschungen a. d. Gebiete d. alt. Philos.*, Gött. 1840, p. 34. C. A. Bretschneider, *Die Geometr. vor Euklid.*, Lpz. 1870, p. 35. Th. Bergk, *Griech. Litter.-Gesch.* II 416. Zeller, *D. Philos. d. Griech.* I⁵ 180—196. Gomperz, *Griech. Denker* I 39. 424. P. Tannery, *Pour l'histoire de la science hellène. De Thalès à Empédocle*, Paris 1887. Burnet, *Early Greek philosophy*², Lond. 1908, p. 39—52. Diels, *D. Fragmente d. Vorsokratiker*², Berol. 1906, c. 1.

a. Cf. H. Diels, *Chronol. Unters. ii. Apollodors Chronika*, Mus. Rhen. XXXI (1876) 1. F. Jacoby, *Apollodors Chronik, e. Samml. d. Fragmente*, Berol. 1902.

b. Immo Ol. 39, 1; a. 624/3. Nam quod etiam Eusebius Hieronymus Cyrillus Thaletem Ol. 35 natum esse tradunt, numerum, qui in communi omnium fonte errore (ΛΕ pro ΛΘ) scriptus erat, falso propagatum esse docuit Diels in mus. Rhen. XXXI 16. Apollodorus enim, cum ἀκμὴν philosophi (i. e. annum aetatis 40) in Ol. 48, 4; a. 585/4 referret, videtur solis defectum a Thalete praedictum (Herod. I 74), quem Plinius H. N. II 12, 53 Alyatte rege Ol. 48, 4 factum esse testatur, eodem anno adscripsisse. Consentiant de tempore astrologi recentiores d. 28. Mai.

585 indicantes. Cf. Zech, *Astron. Unters.* Lips. 1853; Airy, *Philosoph. Transactions* 143, p. 179. Oppolzer, *Kanon d. Finsternisse* Nr. 1489, Wien. Ak. 52 (1887). Ginzell, *Kanon d. Sonnen- u. Mondfinsternisse*, Berol. 1889, p. 169. Cf. Jacoby l. l. p. 175—183.

c. Mors Thaletis eidem anno 546 atque Sardium excidium adscripta est.

vita Diog. I 22 ἦν τοίνυν ὁ Θαλῆς, ὥς μὲν Ἡρόδοτος καὶ 9
 Δοῦρις καὶ Δημόκριτός φασι, πατὴρ μὲν Ἐξαμίον, μητρὸς
 δὲ Κλεοβουλίνης, ἐκ τῶν Θηλιδῶν, οἱ εἰσι Φοίνικες εὐγενέστα-
 τοι τῶν ἀπὸ Κάδμου καὶ Ἀγήνορος^a, καθὰ καὶ Πλάτων
 φησί^b. καὶ πρῶτος σοφὸς ὠνομάσθη ἄρχοντας Ἀθήνησι
 Δαμασίου^c, καθ' ὃν καὶ οἱ ἑπτὰ σοφοὶ ἐκλήθησαν, ὥς φησι
 Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐν τῇ τῶν ἀρχόντων ἀναγραφῇ. ἐπο-
 λιτογραφήθη δὲ ἐν Μιλήτῳ, διτε ἦλθε σὺν Νειλέῳ ἐκπεσόντι
 Φοινίκης· ὥς δ' οἱ πλείους φασίν, Ἰθαγενὴς Μιλήσιος ἦν
 καὶ γένους λαμπροῦ^d. 23 μετὰ δὲ τὰ πολιτικὰ τῆς φυσι-
 κῆς ἐγένετο θεωρίας. καὶ κατὰ τινὰς μὲν σύγγραμμα κατέ-
 λιπεν οὐδέν^e. — κατὰ τινὰς δὲ μόνον δύο συνέγραψε, περὶ
 τροπῆς καὶ ἰσημερίας.

a. Cf. Diels, *Thales ein Semite?* *Archiv f. Gesch. d. Philos.* II 167.

b. Plato quibus locis (Theaet. 174 A; Protag. 343 A) Thaletem nominat nihil eiusmodi tradidit; itaque aut verba a Diogene margini adscripta alieno loco inserta sunt, aut intercederunt nonnulla velut <ἦν δὲ τῶν ἑπτὰ σοφῶν>, id quod Dielsius coniectat.

c. Ol. 49, 3; a. 582. Cf. Arist. rep. Ath. 13, 2. Marmor Parium 38.

d. Herod. I 170 χρηστὴ δὲ καὶ πρὶν ἢ διαφθαρεῖν Ἰωνίην Θαλέω ἀνδρὸς Μιλήσιου ἐγένετο (γνώμη), τὸ ἀνέκαθεν γένος Ἰόντος Φοίνικος, ὃς ἐκέλευεν ἐν βουλευτήριον Ἰωνας ἐκτεῖσθαι, τὸ δὲ εἶναι ἐν Τέφ. — Cadmeos Boeotos una cum Nelidis in Ioniam transmigrasse testatur Herod. I 146. Ipse quibus praeterea consiliis publice bene meruerit, v. Herod. I 74. 75. Diog. 25. Notae sunt fabellae: meditantem ancilla Thracia irridet, Plat. Theaet. 174 A (respici Antisthenis matrem natione Thraciam censuit F. Dümmler, *Antisthenica*, Hal. 1882, p. 13); vituperatus ob inutilitatem sapientiae suae oleo coempto lucrum facit, Arist. polit. I 11. 1259^a 6. Cic. div. I 111. Diog. 26.

libri e. Aristoteles cum de Thalete disputat semper aut quid alii de eo tradiderint aut quid ipse coniectando suspicetur commemorat. Ut met. I 3 (RP 10) λαβὼν ἴσως τὴν ὑπόληψιν cet. De anima I 2. 405^a 19 ἐξ ὧν ἀπομνημονεύουσι. De caelo II 13. 294^a 29 τὸν λόγον ὃν φασὶν εἰπεῖν Θαλῆν τὸν Μιλήσιον. Vel inde apparet libros qui ferebantur fuisse suppositos. Zeller I⁶ 186². Nominatur praeter illos *Ναυτικὴ ἀστρολογία*, quem librum Diog. 23 Phoci Samii esse, Simplic. phys. 23, 32

Diels unicum Thaletis haberi, Plut. Pyth. or. 18 p. 402E versibus inclusum fuisse perhibet. Cf. Diog. 34 ἐπη. De inventis eius mathematicis et astrologicis Callimachus et Eudemus ap. Diog. I 23, Hieronymus ib. 27. Proclus in Eucl. p. 65, 3 Friedl. Achilles isag. Arat. 1 p. 123 C Pet. Cic. rep. I 22. 25. Eudemus in Astrologiae historia ap. Theon. Smyrn. p. 198, 14 Hiller. Proclus in Euclid. p. 65 Friedl. Θαλῆς δὲ πρῶτον εἰς Αἴγυπτον ἐλθὼν μετήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν θεωρίαν ταύτην (γεωμετρίαν). καὶ πολλὰ μὲν αὐτὸς εὔρε, πολλῶν δὲ τὰς ἀρχὰς τοῖς μετ' αὐτὸν ὑφηγήσατο, τοῖς μὲν καθολικώτερον ἐπιβάλλων, τοῖς δὲ αἰσθητικώτερον.

- 10** Arist. met. I 3. 983^b 6 τῶν δὲ πρώτων φιλοσοφησάντων principium aqua οἱ πλεῖστοι τὰς ἐν ὕλης εἶδει^a μόνας^b ᾧ ῥήθησαν ἀρχὰς εἶναι πάντων· ἐξ οὗ γὰρ ἔστιν ἅπαντα τὰ ὄντα καὶ ἐξ οὗ γίνεται πρῶτον καὶ εἰς ὃ φθίρεται τελευταῖον, τῆς μὲν οὐσίας ὑπομενούσης τοῖς δὲ πάθεσι μεταβαλλούσης, τοῦτο στοιχεῖον καὶ ταύτην ἀρχὴν φασιν εἶναι τῶν ὄντων. — 983^b 18 τὸ μέντοι πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῆς τοιαύτης ἀρχῆς οὐ τὸ αὐτὸ πάντες λέγουσιν, ἀλλὰ Θαλῆς μὲν ὁ τῆς τοιαύτης^c ἀρχηγὸς φιλοσοφίας ὕδωρ εἶναί φησιν (διὸ καὶ τὴν γῆν ἐφ' ὕδατος ἀπεφαινατο εἶναι), λαβὼν ἴσως τὴν ὑπόληψιν ταύτην ἐκ τοῦ πάντων cur aqua ὁρᾶν τὴν τροφὴν ὑγρὰν οὔσαν καὶ αὐτὸ τὸ θερμὸν ἐκ τούτου γιγνόμενον καὶ τούτῳ ζῶν (τὸ δ' ἐξ οὗ γίνεται, τοῦτ' ἐστὶν ἀρχὴ πάντων), διὰ τε δὴ τοῦτο τὴν ὑπόληψιν λαβὼν ταύτην καὶ διὰ τὸ πάντων τὰ σπέρματα τὴν φύσιν ὑγρὰν ἔχειν, τὸ δ' ὕδωρ ἀρχὴν τῆς φύσεως εἶναι τοῖς ὑγροῖς. εἰσὶ δὲ τινες οὗ καὶ τοὺς παμπαλαίους καὶ πολὺν πρὸ τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτους θεολογήσαντας^d οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως ὑπολαβεῖν· Ὡκεανὸν τε γὰρ καὶ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας καὶ τὸν ὄρκον τῶν θεῶν ὕδωρ, τὴν καλουμένην ἐπ' αὐτῶν Στύγα τῶν ποιητῶν· τιμιώτατον μὲν γὰρ τὸ πρεσβύτατον, ὄρκος δὲ τὸ τιμιώτατόν ἐστιν.

a. „Subtilius hoc videtur dixisse Aristoteles quam si dixisset: τὴν ὕλην μόνην ᾧ ῥήθησαν ἀρχὴν εἶναι πάντων. Quae enim principia veteres posuerunt philosophi, maxime Ionici, ea materiae, qualem Aristoteles statuit, comparari quidem possunt ita, ut ad idem causarum genus videantur referenda esse, nec tamen ipsam referunt Aristotelicam materiae notionem. Aristoteli enim materia mera est potentia generandi, veterum autem principia materialia iam certa aliqua qualitate definita statuuntur.“ Bonitz in comment. p. 62.

b. Enumerat antea 983^a 27 quae ipse indagavit principiorum genera quattuor: μίαν μὲν αἰτίαν φασὲν εἶναι τὴν οὐσίαν καὶ τὸ τί ἦν εἶναι —,

ἔτεραν δὲ τὴν ὕλην καὶ τὸ ὑποκείμενον, τρίτην δὲ ἔθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, τετάρτην δὲ — τὸ οὐ ἕνεκα καὶ τὰγαθόν. Cf. quae sequuntur de posteriorum philosophorum hac in quaestione progressu 984^a 18 προϋόντων δ' οὕτως αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὠδοποίησεν αὐτοῖς καὶ συνηνάγκασε ζητεῖν κτλ.

e. „Non universae philosophiae, sed eius quaestionis et investigationis, qua materialia principia quaerenda et ea pro principiis omnium rerum habenda esse primum statuerunt.“ Bonitz p. 63.

d. Cogitandum de Homero (Ξ 201. 246), fortasse etiam de Hesiodo et Orpheo. Cf. Plato Cratyl. 402B.

terra Arist. de caelo II 13. 294^a 28 οἱ δ' ἔφ' ὕδατος κεῖσθαι 11 (φασὶ τὴν γῆν). τοῦτον γὰρ ἀρχαιότατον παρελήφραμεν τὸν λόγον, ὃν φασιν εἰπεῖν Θαλῆν τὸν Μιλήσιον, ὥς διὰ τὸ πλωτὴν εἶναι μένουσαν ὥσπερ ξύλον ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον.

mundus Plac.* I 3, 1 (Dox. 276, 13) στοχάζεται δ' ἐκ τούτου 12 πρῶτον, ὅτι πάντων τῶν ζώων ἡ γονὴ ἀρχὴ ἐστὶν ὕγρα οὐσα. οὕτως εἰκὸς καὶ τὰ πάντα ἐξ ὕγρου τὴν ἀρχὴν ἔχειν. δεύτερον, ὅτι πάντα τὰ φυτὰ ὕγρῳ τρέφεται καὶ καρποφορεῖ, ἀμοιροῦντα δὲ ξηραίνεται. τρίτον, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πῦρ τὸ τοῦ ἡλίου καὶ τὸ τῶν ἀστρῶν ταῖς τῶν ὑδάτων ἀναθυμιάσεσι τρέφεται, καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος^a.

aliae causae a. Alias rationes, quibus Thales ductus esse videatur, ex suo ingenio recentiores afferunt; velut Simplicius phys. 36, 10 D. Θαλῆς (ἀπειδεν) εἰς τὸ γόνιμον καὶ τρῶφιμον καὶ συνεκτικὸν καὶ ζωτικὸν καὶ εὐτύπωτον τοῦ ὕδατος. Heraclit. quaest. Hom. 22 p. 33, 4 Bonn. ἡ γὰρ ὕγρα φύσις, εὐμαρῶς εἰς ἕκαστα μεταπλατιομένη, πρὸς τὸ ποικίλον εἶωθε μορφοῦσθαι· τό τε γὰρ ἑξαμιζόμενον αὐτῆς ἀεροῦται, καὶ τὸ λεπτότατον ἀπὸ ἀέρος αἰθῆρ ἀνύπτεται, συνιζάνον τε τὸ ὕδωρ καὶ μεταβλλόμενον εἰς ἰλὸν ἀπογαιούται· διὸ δὴ τῆς τετραδὸς τῶν στοιχείων ὥσπερ αἰτιώτατον ὁ Θάλης ἀπεφάνητο στοιχεῖον εἶναι τὸ ὕδωρ. Hippol.**

) Sic breviter significamus ea quae falso inter Plutarchi moralia feruntur Placita philosophorum; de quibus Euseb. praep. ev. XIV 13, 9 γράφει δὴ ἀθρόως ἀπάντων — τὰς δόξας συναγαγὼν ὁ Πλούταρχος ἐν αἷς ἐπέγραψε Περὶ τῶν ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις φυσικῶν δογματίων. Compilavit Aëtii similem librum (v. pag. 11) epitomator quidam circa medium saec. II Christ. mem., ante annum 177, post mortem Plutarchi. Cf. Dox. 1—43; editur ib. 273—444.

**) Ἰππολύτου τοῦ κατὰ πασῶν αἰρέσεων ἐλέγχου βιβλίον ᾧ. φιλοσοφούμενα. In codicibus seorsum sub ficto Origenis nomine circumfertur. Adhibuit Hippolytus (c. a. 220 p. Chr.) Theophrasti Opiniones excerptas. Cf. Dox. 144. 153; editur ib. 551—576.

ref. I 1. Dox. 555, 2 οὗτος ἔφη ἀρχὴν τοῦ παντός εἶναι καὶ τέλος τὸ ὕδωρ. ἐκ γὰρ αὐτοῦ τὰ πάντα συνίστασθαι πηγνυμένων καὶ πάλιν διανεμμένων ἐπιγέρεσθαι τε αὐτῷ τὰ πάντα, ἀφ' οὗ καὶ σεισμοὺς καὶ πνευμάτων συστροφάς καὶ ἄστρον κινήσεις γίνεσθαι. Quod Simpl. phys. 180, 14 D. iam Thaletem (ut Anaximenem) μανώσει καὶ πυκνώσει τὴν γένεσιν ποιῶντα facit, adversarium habet Theophrastum, v. RP 26 b.

13 Arist. de anima I 5. 411^a 7 καὶ ἐν τῷ ὅλῳ^a δέ τινες anima αὐτὴν (τὴν ψυχὴν) μεμεῖχθαι φασιν, ὅθεν ἴσως^b καὶ Θαλῆς ὥρῃη πάντα πλήρη θεῶν εἶναι.

a. Arist. ibid. I 2. 405^a 19 ζοικε δὲ καὶ Θαλῆς, ἐξ ὧν ἀπομνημονεύουσι, κινητικόν τι τὴν ψυχὴν ὑπολαβεῖν, εἴπερ τὸν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖ. — Diog. I 24 Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Ἰππίας φασὶν αὐτὸν καὶ τοῖς ἀνέμοις μεταδιδόναι ψυχῆς¹, τεκμαιρόμενον ἐκ τῆς λίθου τῆς μαγνήτιδος καὶ τοῦ ἡλέκτρον.

b. Aristotelis haec est interpretatio; cavendum tamen ne quam de mundi anima doctrinam tam prisco philosopho imputemus: vivam credidit materiam atque in naturae viribus deos eosdem quos populus praesentes. — In Thaletem tales de duplici principio opiniones et falso et sero esse translatae cognoscitur ex Arist. met. I 3. 984^a 11—27. 984^b 18 φανερώς μὲν οὖν Ἀναξαγόραν ἴσμεν ἀψάμενον τούτων τῶν λόγων, αἰτίαν δ' ἔχει πρότερον Ἐρμότιμος ὁ Κλαζομένιος εἰπεῖν. — Perperam igitur Cicero de deor. nat. I 25 Thales — aquam dixit esse initium rerum, deum autem eam mentem, quae ex aqua cuncta fingeret. De fontibus loci Tulliani disputavit Kriche, *Forschungen* 34. Hirzel, *Unters. z. Cic. phil. Schriften* I, Leipz. 1877. Diels, Dox. 121—127.

14 Stob. ecl. I p. 34, 8 W. (Dox. 301) Θαλῆς νοῦν^a τοῦ κόσμου τὸν deus θεόν, τὸ δὲ πᾶν ἔμψυχον ἅμα καὶ δαιμόνων πλήρες^b διήκειν δὲ διὰ τοῦ στοιχειώδους ὑγροῦ δύναμιν θείαν κινητικὴν αὐτοῦ.

a. „Hanc sententiam si quis a Theophrasto repetiverit, non hercle repugnabo. nam ut ille solet magistri verba repetere vel amplificare, Aristotelem de Thalete coniecturam (ἴσως de an. I 5) fortasse amplexus est. unde posterii fortiter affirmarunt velut Laetius I 27 τὸν κόσμον ἔμψυχον καὶ δαιμόνων πλήρη. neque sententia Aetio* (Plac. I 7) alia subest. at oratio est Stoico colore fucata.“ Diels, Dox. 128.

1) Correxerit Diels, libri ψυχάς.

* Theodoretus in Graecarum affectionum curatione IV 31 commemorat Ἀετίου τὴν Περὶ ἀρεσκόντων ξυναγωγὴν. Hunc placitorum collectorem H. Diels demonstravit communem esse fontem, unde tres quae exstant collectiones fluxerint: 1. Pseudo-Plutarchi placita philosophorum, 2. Stobaei eclogae, 3. Theodreti libri IV cap. 5 s. verissimam Aetii imaginem reddi Plutarchea epitoma, nisi quod in formam multo angustio-

b. Thaletem describit Plato de leg. X 899 B ἄστρον δὴ πέρι πάντων καὶ σελήνης, ἐνιαυτῶν τε καὶ μηνῶν καὶ πασῶν ὥρων πέρι, τίνα ἄλλον λόγον ἐροῦμεν ἢ τὸν αὐτὸν τοῦτον, ὡς ἐπειδὴ ψυχὴ μὲν ἢ ψυχὰι πάντων τούτων αἰτιαὶ ἐφάνησαν, ἀγαθαὶ δὲ πᾶσαν ἀρετὴν, θεοὺς αὐτὰς εἶναι φησομεν, εἴτε ἐν σώμασιν ἐνοῦσαι, ζῆα ὄντα, κοσμοῦσιν πάντα οὐρανόν, εἴτε ὅπη τε καὶ ὅπως; ἔσθ' ὅστις ταῦτα ὁμολογῶν ὑπομενεῖ μὴ θεῶν εἶναι πλήρη πάντα;

Anaximander

vita Diog. II 1 Ἀναξίμανδρος Πραξιάδου Μιλήσιος. — εἶδεν 15
δὲ καὶ γνώμονα ^a πρῶτος καὶ ἔστησεν ἐπὶ τῶν σκιοθήρων ἐν Λακεδαιμόνι, καθά φησι Φαβωρίνος ἐν παντοδαπῇ ἱστορίᾳ, τροπὰς τε καὶ ἰσημερίας σημαίνοντα, καὶ ὥροσκοπεῖα κατεσκεύασε. 2 καὶ γῆς καὶ θαλάσσης περίμετρον πρῶτος ἔγραψεν· ἀλλὰ καὶ σφαῖραν κατεσκεύασε. τῶν δὲ ἀρεσιπόντων αὐτῷ πεποιήται κεφαλαιώδη τὴν ἔκθεσιν, ἧπερ περιέτυχε ^b καὶ Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος. ὃς καὶ φησιν αὐτὸν ἐν τοῖς Χρονικοῖς τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς πεντηκοστῆς ὀγδόης Ὀλυμπιάδος (a. 546/7) ἐτῶν εἶναι ἐξήκοντα τεσσάρων ^c, καὶ μετ' ὀλίγον τελευτῆσαι, ἀμύσαντά πη μάλιστα κατὰ Πολυκράτην τὸν Σάμου τύραννον ^d.

Scripserunt de Anaximandro: Schleiermacher, *Abh. Berl. Ak.* 1815 (Op. Philos. II 171). Büsgen, *Das ἄπειρον A.s*, progr. gy., Wiesbaden 1867. Krische, *Forschungen* p. 42. Teichmüller, *Studien x. Gesch. d. Begriffe*, Berol. 1874, p. 1—70; 545—588. F. Luetze, *Das ἄπειρον A.s*, Lips. 1878. H. Martin, *Mémoire sur les hypothèses astron. des plus anciens philos. de la Grèce*, Paris. 1878, p. 38. Tannery, *Revue philosophique* V (1882) p. 50. Jos. Neuhaeuser, de An. Milesio, Bonn. 1883. Natorp, *Philos. Monatshefte* 20 (1884), 367. Diels, *Ü. A.s*

rem redacta sit. vixisse Aetium sub finem saec. Christ. I vel initio saec. II ille eius sospitator conicit. nec tamen ipsum e Theophrasto videri sua hausisse, sed citra hunc latere propiorem quandam fontem, vetusta quae Diels appellat Placita, sub finem septimi a. U. saeculi conscripta eclecticorum aetate, tum cum Stoicorum notiones usquequaque regnare coepissent. nam recentia inesse multa et antiqua recenter tractata. Cf. Dox. 48. 100. 128. 201. De Theophrasto v. pag. 13*.

Kosmos, *Archiv f. Gesch. d. Ph.* X 228. Z. I⁵ 196—238. Gomperz I 41—46. Burnet² 52—75. Diels *Vorsokr.* c. 2.

a. Idem nostro ab Eus. pr. ev. X 14, 11, Anaximeni tribuitur a inventa Plinio H. N. II 76, 187; utrique nescio an iniuria, quoniam Herodotus II 109 a Babylois inventum Graecos accepisse scribit; nisi si ab altero utro gnomona primum Spartaepropositum esse conicias. Primam tabulam geographicam ab Anaximandro editam testatur Eratosthenes ap. Strab. I 1, 11 p. 7, cf. Agathem. comp. geogr. I 1. Primum quaesivisse de magnitudine siderum et intervallis dicit Eudemus ap. Simpl. de caelo 471, 4. 8 Heiberg.

b. Hinc apparet eum librum iam tum raro comparuisse, quare suo iure Brandis, *Gesch. d. Griech.-Röm. Phil.* (Berol. 1835) I 125 dicit ea quae Simplicius commemoret eius verba non ex ipsius libro hausta esse, sed e Theophrasti aliorumque testimoniis. — Themist. orat. 36 p. 317 *ἐθάρορσε πρῶτος ὧν ἴσμεν Ἑλλήνων λόγον ἐξεργακεῖν περὶ φύσεως συγγεγραμμένον*. Plures titulos ad eum refert Suid. v. *Ἀναξίμανδρος*, sed haud dubie commenticios.

c. Sane probabile, in ipso libro Anaximandri significatum fuisse eum aetatis anno 64 a se scriptum esse; accessisse aliud indicium, ex quo Apollodorus ol. 58, 2 librum editum esse coniceret; inde annum natalem esse computatum. Cf. Diels mus. Rh. XXXI 24. Jacoby, *Apollodors Chron.* 189.

d. Qui 610 (cf. Hippol. ref. I 6. Dox. 560) natus erat, non potest dici Polycrate regnante (c. a. 532) floruisse. Diels (mus. Rh. XXXI 25) coniectat Pythagorae esse illam ἀκμήν eamque per errorem ad Anaximandrum translata. Thaletis appellatur *ἐταῖρος* (Simpl., Plut.), *διάδοχος* (Simpl.), *γνώριμος*, *μαθητής* (Strab.), sodalis (Cic. Acad. II 118). Cf. Zeller I⁵ 196.

16 Theophrast.* *physic. opinion. fr. 2 ap. Simpl. phys. 24, 13 principium*
(Dox. 476, 3) *Ἀναξίμανδρος — ἀρχὴν τε καὶ στοιχεῖον ἀπειρον*

*) „Theophrastus scripsit *Φυσικῶν δοξῶν* libros XVIII (Diog. V 46. 48). — Philosophorum a Thalete ad Platonem turbam ita recensuit, ut quid de singulis singuli capitibus statuerent non solum breviter indicaret, sed etiam quid male quid recte quid proprie cogitassent ad Aristotelem normam diiudicaret. priusquam vero tam admirabile opus susceperet, non solum Aristotelis iudicia collegit et anxie respexit, sed ipse quoque ad fontes adiit et nobiliorum philosophorum ut Anaxagorae Anaximenis Archelai Diogenis Empedoclis Metrodori Platonis Xenocratis, copiosissime Democriti doctrinas peculiaribus libellis examinavit. — Huic materiae superstruxit amplam Physicorum Opinionum syllogen, quae iam Alexandrinorum aetate in duorum librorum epitomen coacta est (Diog. V 46). Ex integro de Physicorum Op. volumine excerpta esse videntur quae Aristotelis interpretes tradunt. inter quos plurima et gravissima

ἔρρηκε τῶν ὄντων τὸ ἄπειρον, πρῶτος τοῦτο τοῦνομα κομίσας τῆς ἀρχῆς. λέγει δ' αὐτὴν μήτε ὕδωρ μήτε ἄλλο τι τῶν καλουμένων εἶναι στοιχείων, ἀλλ' ἑτέραν τινὰ φύσιν ἄπειρον, ἐξ ἧς ἅπαντας γίνεσθαι τοὺς οὐρανοὺς καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς κόσμους· ἐξ ὧν δὲ ἡ γένεσις ἐστὶ τοῖς οὖσι, καὶ τὴν φθορὰν εἰς ταῦτα γίνεσθαι κατὰ τὸ χρεῶν· διδόναι γὰρ αὐτὰ δίκην καὶ τίσιν ἀλλήλοις τῆς ἀδικίας κατὰ τὴν τοῦ χρόνου τάξιν, ποιητικωτέροις οὕτως ὀνόμασιν αὐτὰ λέγων^a. δῆλον δὲ ὅτι τὴν εἰς ἄλληλα μεταβολὴν τῶν τεττάρων στοιχείων οὗτος θεασάμενος οὐκ ἠξίωσεν ἐν τι τούτων ὑποκείμενον ποιῆσαι, ἀλλὰ τι ἄλλο παρὰ ταῦτα^b. οὗτος δὲ οὐκ ἀλλοιούμενου τοῦ στοιχείου τὴν γένεσιν ποιεῖ, ἀλλ' ἀποκρινομένων τῶν ἐναντίων διὰ τῆς αἰδίου κινήσεως· διὸ καὶ τοῖς περὶ Ἀναξαγόραν τοῦτον ὁ Ἀριστοτέλης συνέταξεν^c.

cur natura in-
finita

a. Vides ex ipsius libro verba quaedam referri et hic et **RP 17**. Id ipsum quod singulae res ita exstarent, ut nascens una quaeque aliam tolleret, quasi iniuria quadam fieri dicit eiusque arrogantiae poenas dandas ipsarum interitu. Cur infinita natura putanda sit, addunt Plac. I 3, 3 (Dox. 277) Ἀναξίμανδρος δὲ ὁ Μιλήσιός φησι τῶν ὄντων τὴν ἀρχὴν εἶναι τὸ ἄπειρον· ἐκ γὰρ τούτου πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς τοῦτο πάντα φθείρεσθαι. διὸ καὶ γεννᾶσθαι ἀπείρους κόσμους καὶ πάλιν φθείρεσθαι εἰς τὸ ἐξ οὗ γίνεσθαι. λέγει γοῦν διότι ἀπέραντόν ἐστιν, ἵνα μηδὲν ἐλλείπῃ ἡ γένεσις ἡ ὑφισταμένη. Ultima sententia est delibata ex Aristot. phys. III 8. 208^a 8, qui quidem infitiat, hac causa evinci id quod An. voluerit: οὔτε γὰρ ἵνα ἡ γένεσις μὴ ἐπιλείπῃ, ἀναγκαῖον ἐνεργεῖαι ἄπειρον εἶναι σῶμα αἰσθητόν· ἐνδέχεται γὰρ τὴν θατέρου φθορὰν θατέρου εἶναι γένεσιν, πεπερασμένου ὄντος τοῦ παντός. Cf. ib. 203^b 18.

nec medium
nec mixtum

b. Simplic. phys. 149, 13 D. ὁ μέντοι Πορφύριος — σῶμα μὲν τὸ ὑποκείμενον ἀδιορίστως Ἀναξίμανδρον λέγειν φησὶν ἄπειρον οὐ διορίσαντα τὸ εἶδος εἴτε πῦρ εἴτε ὕδωρ εἴτε ἀήρ. Eos interpretes, qui tradunt infinitum Anaximandri esse medium inter aquam et aerem, refutat Schleiermacher Op. phil. II 174. In quibus est Alexander, cum dicat ad met. 988^a 11. 60, 8 H. τὴν Ἀναξίμανδρου δόξαν, ὅς ἀρχὴν ἔθετο τὴν μεταξὺ φύσιν ἀέρος τε καὶ πυρός, ἣ ἀέρος τε καὶ ὕδατος· λέγεται γὰρ ἀμφοτέρως. Appellatur etiam ipsius auctoritas Aristotelis, de caelo III 5. 303^b 10 ἐνιοι γὰρ ἐν μόνον ὑποτίθενται καὶ τούτων οἱ μὲν ὕδωρ,

fragmenta Simplicius sive ipse excerpserit sive excerpta ab Alexandro transtulit.“ Diels, Dox. 102—104. Fragm. ibid. 475—527. Cf. Usener, Analecta Theophrastea, Lips. 1858. Zeller, *Ü. d. Benützung d. arist. Metaph. i. d. Schrift. d. älter. Peripatetiker*, Ac. Berolin. 1877, 150.

οἱ δ' ἄερα, οἱ δὲ πῦρ, οἱ δ' ὕδατος μὲν λεπτότερον, ἄερος δὲ πικνότερον, ὃ περιέχειν φασὶ πάντας τοὺς οὐρανοὺς ἀπειρον ὄν. Est certe in his locus unus admodum similis verbis vere Anaximandreis, positus **RP** 17. Sed Aristoteles pergit ὅσοι μὲν οὖν τὸ ἐν τούτῳ ποιοῦσιν — ὕδατος μὲν λεπτότερον ἄερος δὲ πυκνότερον, εἴτ' ἐκ τούτου πυκνότητι καὶ μανότητι τἄλλα γεννῶσιν κτλ. Item phys. I 4. Atqui diversam rationem (ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐνούσας τὰς ἐναντιότητας ἐκκρίνεσθαι) Anaximandrum esse secutum ipse statim subicit phys. I 4, cf. **RP** 16c. Plura profert, plures redarguit Zeller I⁵ 208. Contra disputaverunt F. Kern, *Beitr. z. Darst. d. Phil. d. Xenophanes*, progr. gy., Danzig 1871. Neuhaeuser 60—273. At cf. Natorp I. c.

Ob id ipsum, quod infinitum neque unum ex elementis postea definitis neque inter duo sit quiddam medium, praetermitti Anaximandrum in Arist. metaph. I cap. tertio dicit Z. I⁵ 215. Ad eundem referendum esse phys. III 5, 204^b 22 ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἐν καὶ ἀπλοῦν εἶναι σῶμα ἀπειρον ἐνδέχεται, οὔτε ὡς λέγουσί τινες τὸ παρὰ τὰ στοιχεῖα, ἐξ οὗ ταῦτα γεννῶσιν, οὐθ' ἀπλῶς. εἰσὶ γάρ τινες οἱ τούτου ποιοῦσι τὸ ἀπειρον, ἀλλ' οὐκ ἄερα ἢ ἰδωρ, ὡς μὴ τἄλλα φθείρεται ὑπὸ τοῦ ἀπείρου αὐτῶν· ἔχουσι γὰρ πρὸς ἄλληλα ἐναντίωσιν, οἷον ὁ μὲν ἄηρ ψυχρός, τὸ δ' ἰδωρ ὑγρόν, τὸ δὲ πῦρ θερμόν· ὧν εἰ ἥν ἐν ἀπειρον, ἐφθαρτο ἂν ᾗδη τἄλλα· νῦν δ' ἕτερον εἶναι φασιν ἐξ οὗ ταῦτα.

c. Cum Anaxagora ab Aristotele coniungitur met. XII 2. 1069^b 18 Anaxagorae comparatur ὥστε οὐ μόνον κατὰ συμβεβηκὸς ἐνδέχεται γίνεσθαι ἐκ μὴ ὄντος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὄντος γίγνεται πάντα, δυνάμει μέντοι ὄντος, ἐκ μὴ ὄντος δὲ ἐνεργείᾳ· καὶ τούτ' ἔστι τὸ Ἀναξαγόρου ἐν (βέλτιον γὰρ ἢ ὁμοῦ πάντα) καὶ Ἐμπεδοκλέους τὸ μίγμα καὶ Ἀναξιμάνδρου. Laxiore iuncturae genere (zeugma grammatici vocant) Empedocli Anaximandrum adseruit, cuius ἀπειρον quod μίγματι illi propter unitatem simile quodam modo ponitur, non officit ne materiae natura vehementer differant. Interpretatur hunc locum Zeller I⁵ 204¹. Alio loco Aristoteles quos coniungit eosdem evidenter distinxit: phys. I 4. 187^a 12 οἱ μὲν γὰρ ἐν ποιήσαντες τὸ ὄν σῶμα τὸ ὑποκείμενον, — τἄλλα γεννῶσι πυκνότητι καὶ μανότητι πολλὰ ποιοῦντες. — 20 οἱ δ' ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐνούσας τὰς ἐναντιότητας ἐκκρίνεσθαι, ὥσπερ Ἀναξιμανδρὸς φησι καὶ ὅσοι δ' ἐν καὶ πολλὰ φασιν εἶναι, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ἀναξαγόρας· ἐκ τοῦ μίγματος γὰρ καὶ οὗτοι ἐκκρίνουσι τἄλλα (verba καὶ οὗτοι Anaximandrum non complectuntur, sed opponunt ei ceteros, v. Z. I⁵ 203²).

Nec minus discrimen facit Theophr. ap. Simplic. 154, 14 D. (de quo differt ab eo tamen loco cf. Neuhaeuser 145): καὶ Θεόφραστος δὲ τὸν Ἀναξαγόραν εἰς τὸν Ἀναξιμάνδρον συνωθῶν καὶ οὕτως ἐκλαμβάνει τὰ ὑπὸ Ἀναξαγόρου λεγόμενα, ὡς δύνασθαι μίαν αὐτὸν φύσιν λέγειν τὸ ὑποκείμενον. γράφει δὲ οὕτως ἐν τῇ Φυσικῇ ἱστορίᾳ· „οὕτω μὲν οὖν λαμβανόντων δόξειεν ἂν ποιεῖν (Anaxagoras) τὰς μὲν ὑλικὰς ἀρχὰς ἀπείρους, ὥσπερ εἴρηται, τὴν δὲ τῆς κινήσεως καὶ τῆς γενέσεως αἰτίαν μίαν (τὸν νοῦν 27, 19 add. Simplic.). εἰ δέ τις τὴν μίξιν τῶν ἀπάντων ὑπολάβοι

μίαν εἶναι φύσιν ἀόριστον καὶ κατ' εἶδος καὶ κατὰ μέγεθος, ὅπερ ἂν δόξειε βούλεσθαι λέγειν, συμβαίνει δύο τὰς ἀρχὰς αὐτῷ λέγειν τὴν τε τοῦ ἀπείρου φύσιν καὶ τὸν νοῦν, ὥστε πάντως φαίνεται τὰ σωματικὰ στοιχεῖα παραπλησίως ποιῶν Ἀναξίμανδρῳ. — Aristotelem (met. I 8. 989^b 17) Theophrasto auctorem fuisse docet Zeller, *Abh. Berl. Ak.* 1877 p. 152. Recepit Theophrasti verba (fr. 4) Diels *Dox.* 479. Iterat ea paucis mutatis *Simplic.* 27, 17 D., quo loco haec praemittit (27, 11. *Dox.* 479, 2): καὶ ταῦτά φησιν ὁ Θεόφραστος παραπλησίως τῷ Ἀναξίμανδρῳ λέγειν τὸν Ἀναξαγόραν· ἐκείνος (Anaxagoras, non Anaximander, cf. *Z.* I⁶ 206²) γὰρ φησιν ἐν τῇ διακρίσει τοῦ ἀπείρου τὰ συγγενῇ φέρεσθαι πρὸς ἄλληλα, καὶ ὁ τι μὲν ἐν τῷ παντὶ χρόνος ἦν, γίνεσθαι χρόσόν, ὁ τι δὲ γῆ, γῆν· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, ὡς οὐ γινομένων, ἀλλ' ἐνυπαρχόντων πρότερον.

ἀπειρον divinum Arist. phys. III 4. 203^b 7 τοῦ δὲ ἀπείρου οὐκ ἔστιν **17**
ἀρχή· εἴη γὰρ ἂν αὐτοῦ πέρας. ἔστι δὲ καὶ ἀγέννητον καὶ
ἄφθαρτον ὡς ἀρχή τις οὐσα· τό τε γὰρ γενόμενον ἀνάγκη
τέλος λαβεῖν, καὶ τελευτὴ πάσης ἐστὶ φθορᾶς. διό, καθάπερ
λέγομεν, οὐ ταύτης ἀρχή, ἀλλ' αὕτη τῶν ἄλλων εἶναι δοκεῖ
καὶ περιέχειν ἅπαντα καὶ πάντα κυβερνᾶν, ὥς
φασιν ὅσοι μὴ ποιοῦσι παρὰ τὸ ἀπειρον ἄλλας αἰτίας, οἷον
νοῦν ἢ φιλίαν^a. καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ θεῖον^b. ἀθάνατον γὰρ
καὶ ἀνώλεθρον, ὥς φησιν ὁ Ἀναξίμανδρος καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν φυσιολόγων.

a. Anaxagoram dicit et Empedoclem. Quae distinximus verba ex Anaximandri libro deprompta videntur, nisi quod ille fortasse ἀγήρω scripsit, cf. Hippolyt. ref. haer. I 6 *Doxogr.* 559, 15 Ἀναξίμανδρος — ἀρχὴν ἔφη τῶν ὄντων φύσιν τινὰ τοῦ ἀπείρου, ἐξ ἧς γίνεσθαι τοὺς οὐρανούς καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς κόσμους· ταύτην δ' αἰδῖον εἶναι καὶ ἀγήρω. ἦν καὶ πάντας περιέχειν τοὺς κόσμους. λέγει δὲ χρόνον ὡς ὠρισμένης τῆς γενέσεως καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς φθορᾶς. — πρὸς δὲ τούτῳ κίνησιν αἰδῖον εἶναι, ἐν ᾗ συμβαίνειν γίνεσθαι τοὺς οὐρανούς.

b. *Simpl. phys.* 465, 13 D. θεῖον δὲ τὸ αἶτιον καὶ ὡς ἀρχὴν λέγουσι καὶ ὡς ἀγέννητόν τε καὶ ἄφθαρτον· τοιοῦτον Ἀναξίμανδρος τὸ μεταξὺ πυρὸς καὶ ἀέρος (notus error, v. **RP** 16 b) ἀπειρον ἀρχὴν εἶπαι.

contraria secer-
nuntur

Simplic. phys. 150, 20 D. ἕτερος δὲ τρόπος καθ' ὃν **18**
οὐκέτι τὴν μεταβολὴν τῆς ὕλης αἰτιῶνται οὐδὲ κατὰ ἀλλοιώσιν τοῦ ὑποκειμένου τὰς γενέσεις ἀποδιδόασιν, ἀλλὰ κατὰ ἔκκρισιν· ἐνούσας γὰρ τὰς ἐναντιότητας ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, ἀπείρῳ ὄντι σώματι, ἐκκρίνεσθαι φησιν Ἀναξίμανδρος, πρῶ-

τος αὐτὸς ἀρχὴν ὀνομάσας τὸ ὑποκείμενον^a. ἐναντιότητες δέ εἰσι θερμόν ψυχρόν ξηρόν ὑγρόν καὶ τὰ ἄλλα.

a. Repeti aliis verbis Theophr. phys. op. fr. 2 (RP 16) adnotat Diels, Dox. 476.

- 19 Ps. Plutarch.* strom. fr. 2 (ap. Euseb. pr. ev. I 8. Dox. ^{terra} 579, 13) φησὶ δὲ τὸ ἐκ τοῦ αἰδίου γόνιμον θερμοῦ τε καὶ ψυχροῦ¹ κατὰ τὴν γένεσιν τοῦδε τοῦ κόσμου ἀποκριθῆναι καὶ τινα ἐκ τούτου φλογὸς σφαῖραν περιφυῆναι τῷ περὶ τὴν γῆν ἀέρι ὡς τῷ δένδρῳ φλοιόν. ἥστινος ἀπορραγείσης καὶ εἰς τινας ἀποκλεισθείσης κύκλους ὑποστῆναι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας^a.

a. De stellis Stob. ecl. I 24 p. 202, 26 W. (Dox. 342, 3) Ἀναξίμανδρος (τοὺς ἀστέρας ἔφησεν εἶναι) πιλήματα ἀέρος τροχοειδῆ, πυρὸς ἔμπλεα, κατὰ τι μέρος ἀπὸ στομίῳ ἐκπνέοντα φλόγας. — 203, 1 W. ἀνωτάτω μὲν πάντων τὸν ἥλιον τετάχθαι, μετ' αὐτὸν δὲ τὴν σελήνην· ὑπὸ δὲ αὐτοὺς τὰ ἀπλανῆ τῶν ἀστρῶν καὶ τοὺς πλανήτας. De motu planetarum v. Plac. II 16, 5 (Dox. 345, 30) Ἀναξίμανδρος ὑπὸ τῶν κύκλων καὶ τῶν σφαιρῶν, ἐφ' ὧν ἕκαστος βέβηκε, γέρεσθαι. De sole Plac. II 20 (Dox. 348, 3) Ἀναξίμανδρος κύκλον εἶναι ὀκτωκαιεκοσάπλευστον τῆς γῆς, ἀρματιῷ τροχῷ παραπλήσιον, τὴν ἀψίδα ἔχοντα κοίλην, πλήρη πυρός, κατὰ τι μέρος ἐκφαίνουσιν διὰ στομίῳ τὸ πῦρ ὥσπερ διὰ πρηστιῆρος αὐλοῦ (i. e. tanquam per fistulam follis fabrorum)· καὶ τοῦτ' εἶναι τὸν ἥλιον.

- 20 Hippolyt. ref. I 6 (Dox. 559, 22) τὴν δὲ γῆν εἶναι με- ^{caelestia} τέωρον ὑπὸ μηδενὸς κρατουμένην, μένουσαν δὲ διὰ τὴν ὁμοίαν πάντων ἀπόστασιν· τὸ δὲ σχῆμα αὐτῆς γυρόν², στρογγύλον, κίονι λίθῳ³ παραπλήσιον^a. τῶν δὲ ἐπιπέδων ᾧ μὲν ἐπιβεβήκαμεν, ὃ δὲ ἀντίθετον ὑπάρχει. τὰ δὲ ἄστρα γίνεσθαι κύκλον πυρός, ἀποκριθέντα τοῦ κατὰ τὸν κόσμον πυρός,

*) Stromateon fragmentum, ex Eus. praep. ev. I 8 seorsum expressum in Dox. 579, nobilissimi scriptoris nomen ementitur. Non multo post eius mortem ex Theophrasti Opinionibus excerptum in ternis plerumque capitibus de principio mundo astris se cohibet. Haec et plura Diels, Dox. 156—158.

1) ἐκ τοῦ αἰδίου τὸ γόνιμον θερμόν τε καὶ ψυχρόν ci. Zeller I⁵, 220¹. — 2) ὑγρόν στρογγύλον libri, corr. Roeper. — 3) De vitio κίονι λίθῳ, quod ipso Aetio antiquius est, cf. Diels, Dox. 218. κίονος λίθῳ ci. Teichmüller: κυλινδρῳ coll. Plut. strom. fr. 2, RP 20a, Zeller: κίονι λίθῳ Diels.

περιληφθέντα δ' ὑπὸ ἀέρος. ἔκπνοαὺς δ' ὑπάρξαι πόρους
τινὰς αὐλώδεις¹, καθ' οὗς φαίνεται τὰ ἄστρα· διὸ καὶ ἐπι-
φρασσομένων τῶν ἐκπνοῶν τὰς ἐκλείψεις γίνεσθαι. τὴν δὲ
σελήνην ποτὲ μὲν πληρουμένην φαίνεσθαι, ποτὲ δὲ μειον-
μένην παρὰ τὴν τῶν πόρων ἐπίφραξιν ἢ ἀνοιξιν. εἶναι δὲ
τὸν κύκλον τοῦ ἡλίου ἐπτακαίκοσιπλασίονα τῆς σελήνης^b,
καὶ ἀνωτάτω^c μὲν εἶναι τὸν ἥλιον, κατωτάτω δὲ τοὺς τῶν
ἀπλανῶν ἀστέρων κύκλους.

a. Ps. Plut. strom. fr. 2 (Dox. 579, 11) ὑπάρχειν δέ φησι τῷ μὲν
σχῆματι τὴν γῆν κυλινοδροειδῆ, ἔχειν δὲ τοσοῦτον βάρος, ὅσον ἂν εἴη
τρίτον πρὸς τὸ πλάτος. De mari Plac. III 16, 1 (Dox. 381, 15) Ἀνα-
ξίμανδρος τὴν θάλασσαν φησιν εἶναι τῆς πρώτης ὑγρασίας λείψανον, ἧς
τὸ μὲν πλεῖον μέρος ἀνεξήρῳε τὸ πῦρ, τὸ δὲ ὑπολειφθὲν διὰ τὴν ἔκ-
καυσιν μετέβαλεν (εἰς πικρόν). Cf. Arist. meteor. II 1. 353^b 6; 2. 355^a
21 τὸ δ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ τούτοις ἄλογον καὶ τοῖς φάσκοισι τὸ πρῶ-
τον ὑγρὰς οὐσης καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ κόσμου τοῦ περὶ τὴν γῆν ὑπὸ τοῦ
ἡλίου θερμαινομένου ἄερα γενέσθαι καὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν αὐξηθῆναι καὶ
τοῦτον πνεύματά τε παρέχεσθαι καὶ τὰς τροπὰς αὐτοῦ ποιεῖν. Haec
postquam similibus verbis rettulit, Alexander 67, 11 Hayd. subicit: ταύ-
της τῆς δόξης ἐγένετο, ὡς ἱστορεῖ Θεόφραστος, Ἀναξίμανδρός τε καὶ
Διογένης.

b. Plac. II 25, 2 (Dox. 355, 18) Ἀναξίμανδρος κύκλον εἶναι (τὴν
σελήνην) ἑννεακαίδεκαπλασίονα τῆς γῆς, ὥσπερ τὸν τοῦ ἡλίου πλήρη
πυρός. De horum numerorum ratione v. Roeper, Zeitschr. f. Alterth.
1852, p. 442, Zeller I⁵ 224², Teichm. stud. p. 16. Diels, Dox. 68.
Archiv X 231.

c. Extrema accuratius Plac. II 15, 6 (Dox. 345, 9).

de dis Cic. deor. nat. I 25 (Dox. 531, 10) *Anaximandri autem opinio est nativos esse deos^a, longis intervallis orientis occi-*
dentisque, eosque innumerabilis esse mundos^b.

a. Sive Philodemum sequitur sive Phaedrum, miscet ipse diversa.
Plac. I 7, 12 (Dox. 302, 3) Ἀναξίμανδρος ἀπεφάνετο τοὺς ἀπείρους οὐ-
ρανούς θεούς.

b. Mundi non sunt plures uno tempore, sed alius ex alio nascitur.
Z. I⁵ 231. Ps. Plut. strom. fr. 2 (Dox. 579, 7) μεθ' ὃν (Thaletem) Ἀνα-
ξίμανδρον Θάλητος ἐταῖρον γενόμενον τὸ ἄπειρον φάναι τὴν πᾶσαν αἰ-
τίαν ἔχειν τῆς τοῦ παντὸς γενέσεώς τε καὶ φθορᾶς, ἐξ οὗ δὴ φησι τοὺς
τε οὐρανούς ἀποκεκρίσθαι καὶ καθόλου τοὺς ἅπαντας ἀπείρους ὄντας
κόσμους. ἀπεφάνετο δὲ τὴν φθορὰν γίνεσθαι καὶ πολὺ πρότερον τὴν

1) τόπους τ. ἀερώδεις libri: πόρους τ. αὐλώδεις Cedrenus.

γένεσιν ἐξ ἀπείρου αἰῶνος ἀνακυκλουμένων πάντων αὐτῶν. Similia tradit August. civ. d. VIII 2 p. 322, 20 Dombart. Eodem refer locum **RP** 17a, cf. Stob.* ecl. I 20, 1 p. 171, 17 W. (Dox. 331, 12) Ἀναξίμανδρος — φθαρτὸν τὸν κόσμον. Sunt tamen qui diversa tradant. Simpl. phys. 1121, 5 οἱ μὲν γὰρ ἀπείρους τῷ πλήθει τοὺς κόσμους ὑποθέμειναι, ὥς οἱ περὶ Ἀναξίμανδρον καὶ Λεύκιππον καὶ Δημόκριτον καὶ ὕστερον οἱ περὶ Ἐπίκουρον, γινομένους αὐτοὺς καὶ φθειρομένους ὑπέθεντο ἐπ' ἀπείρον, ἄλλων μὲν αἰεὶ γινομένων ἄλλων δὲ φθειρομένων. Sed aliis locis idem dubitanter, v. Z. I⁵ 234⁴.

22 Plac. V 19, 4 (Dox. 430, 15) Ἀναξίμανδρος ἐν ὑγρῷ animalia γεννηθῆναι τὰ πρῶτα ζῷα φλοιοῖς περιεχόμενα ἀκτανθώδεσι, προβαϊνούσης δὲ τῆς ἡλικίας ἀποβαίνειν ἐπὶ τὸ ξηρότερον καὶ περιρρηγνυμένου τοῦ φλοιοῦ ἐπ' ὀλίγον χρόνον μεταβιῶναι. — Ps. Plut. strom. fr. 2 (Dox. 579, 17) ἔτι φησὶν, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐξ ἀλλοειδῶν ζώων ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη, ἐκ τοῦ τὰ μὲν ἄλλα δι' ἑαυτῶν ταχὺ νέμεσθαι, μόνον δὲ τὸν ἄνθρωπον πολυχρονίον δεῖσθαι τιθνηήσεως· διὸ καὶ κατ' ἀρχὰς οὐκ ἂν ποτε τοιοῦτον ὄντα διασωθῆναι. — Plut. quaest. conv. VIII 8, 4 p. 730 E ἐν ἰχθύσιν ἐγγενέσθαι τὸ πρῶτον ἀνθρώπους ἀποφαίνεται (Ἀναξίμανδρος) καὶ τραφέντας, ὥσπερ οἱ γαλεοὶ ¹, καὶ γενομένους ἱκανοὺς ἑαυτοῖς βοηθεῖν ἐκβληθῆναι ² τηρῖκαῦτα καὶ γῆς λαβέσθαι.

a. Hippolyt. ref. I 6 (Dox. 560, 6) τὰ δὲ ζῷα γίνεσθαι ἐξ ὑγροῦ ἑξατμιζομένου ³ ἐπὶ τοῦ ἡλίου. τὸν δὲ ἄνθρωπον ἑτέρω ζῳῷ γεγονέναι, τουτέστιν ἰχθύϊ, παραπλήσιον κατ' ἀρχάς.

*) De Ioanne Stobensi praeter Diels (Dox. 43) cf. Io. Stobaei anthologium rec. C. Wachsmuth et O. Hense, Berol. 1884ss. Quattuor librorum corpus integrum accurate descripsit Photius bibl. cod. 167. Libri duo priores inscribi solent Eclogae physicae et ethicae, posteriores Florilegium.

1) γαλεοὶ collato Plut. de soll. anim. 33, 3 p. 982^a Doehner: παλαιοὶ libri. — 2) ἐκβῆναι Diels. — 3) pro verbis corruptis dubitanter ita scripsit Diels.

Anaximenes

vita Diog. II 3 Ἀναξიმένης Εὐρουστράτου Μιλήσιος ἦκουσεν **23**
 Ἀναξιμάνδρου· ἔνοιοι δὲ καὶ Παρμενίδου^a φασὶν ἀκοῦσαι
 αὐτόν. — κέχρηται τε γλώσση Ἰάδι ἀπλῇ καὶ ἀπερίττω^b.
 καὶ γεγένηται μὲν, καθά φησιν Ἀπολλόδωρος, περὶ τὴν Σάρ-
 δεων ἄλωσιν^c, ἐτελεύτησε δὲ τῇ ἐξηκοστῇ τρίτῃ ὀλυμπιάδι
 (a. 528—525)^d. — Hippol. I 7 (Dox. 561, 21) οὗτος ἤμασε
 περὶ ἔτος πρῶτον^e τῆς πεντηκοστῆς ὁγδόης ὀλυμπιάδος.

Scripserunt de Anaximene: Krische, *Forsch.* 52. Teichmüller, *Stu-
 dien* 71. Zeller I⁵ 238—253. Gomperz I 46—49. Burnet 73—84.
Vors. c. 3.

a. Parmenidem ab Anaximene auditum esse aperte falsum est, Ana-
 ximandrum veri simile.

b. Similiter de Hecataei Milesii dialecto Hermogenes de gen. dic.
 II 12, 6 τῇ διαλέκτῳ δὲ ἀκράτῳ Ἰάδι καὶ οὐ μεμιγμένη χρησάμενος
 οὐδὲ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ποικίλῃ. De doctrina eius librum conscripserat
 Theophrastus, v. Diog. V 42.

c. Suidas s. v. γέγονε [ἐν τῇ νῆ ὀλ. interpol. ex Eusebio] ἐν τῇ Σάρ-
 δεων ἄλώσει, ὅτε Κῦρος ὁ Πέρσης Κροῖσον καθεῖλεν.

d. Libri Ἀπολλόδωρος, τῇ ἐξηκοστῇ τρίτῃ ὀλ., ἐτελεύτησε δὲ περὶ
 τὴν Σάρδεων ἄλωσιν, quae verba transposuit Diels (Mus. Rh. XXXI 27).
 Sardes a Cyro captae sunt ol. 58, 3; a. 546. Apparet voc. γεγένηται
 non ad natales pertinere, sed ad mediam aetatem (ἀκμήν).

e. Debuit scribere τρίτον, sed nimirum Apollodorus solum olym-
 piadis numerum anno non adiecto posuerat.

principium Plac. I 3, 4 (Dox. 278, 9) Ἀναξიმένης δὲ ὁ Μιλήσιος **24**
 ἀρχὴν τῶν ὄντων ἀέρα^a ἀπεφίνατο, ἐκ γὰρ τούτου πάντα
 γίνεσθαι καὶ εἰς αὐτὸν πάλιν ἀναλύεσθαι. οἷον ἡ ψυχὴ,
 φησὶν, ἡ ἡμετέρα ἀῆρ οὕσα συγκρατεῖ ἡμᾶς, καὶ ὄλον
 τὸν κόσμον πνεῦμα καὶ ἀῆρ περιέχει.

a. Cf. Arist. met. I 3. 984^a 5. Indidem (p. 984^a 16. 21) deprompta
 sunt arma quibus Aetius Anaximenem impugnatur. Cf. Krische p. 54.

densatio,
 extenuatio

Ps. Plut. strom. fr. 3 ap. Euseb. pr. ev. I 8. (Dox. **25**
 579, 21) Ἀναξიმένην δὲ φασὶ τὴν τῶν ὄλων ἀρχὴν τὸν ἀέρα

ἐλπεῖν, καὶ τοῦτον εἶναι τῷ μὲν μεγέθει ἄπειρον, ταῖς δὲ περὶ αὐτὸν ποιότησιν ὠρισμένον· γεννᾶσθαι τε πάντα κατὰ τινὰ πύκνωσιν τοῦτου καὶ πάλιν ἀραιώσιν. τὴν γε μὴν κίνησιν ἐξ αἰῶνος ὑπάρχειν. πλουμένου δὲ τοῦ ἀέρος πρῶτην γεγενῆσθαι λέγει τὴν γῆν πλατεῖαν μάλα. διὸ καὶ κατὰ λόγον αὐτὴν ἐποχεῖσθαι τῷ ἀέρι· καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὰ λοιπὰ ἄστροι τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἔχειν ἐκ γῆς· ἀποφαίνεται γοῦν τὸν ἥλιον γῆν, διὰ δὲ τὴν ὀξεῖαν κίνησιν καὶ μάλ' ἱκανῶς θερμότητα [κίνησιν]¹ λαβεῖν.

26 Theophr. phys. opin. fr. 2 ap. Simplic. phys. 24, 26 (Dox. 476, 16) Ἀναξιμένης δὲ Εὐρουστράτου Μιλήσιος, ἑταῖρος γεγωνὼς Ἀναξιμάνδρου, μίαν μὲν καὶ αὐτὸς τὴν ὑποκειμένην φύσιν καὶ ἄπειρόν φησιν ὥσπερ ἐκεῖνος, οὐκ ἀόριστον δὲ ὥσπερ ἐκεῖνος, ἀλλὰ ὠρισμένην, ἀέρα^a λέγων αὐτήν· διαφέρειν δὲ μανότητι καὶ πυκνότητι^b κατὰ τὰς οὐσίας. καὶ ἀραιούμενον μὲν πῦρ γίνεσθαι, πυκνούμενον δὲ ἄνεμον, εἴτα νέφος, ἔτι δὲ μᾶλλον ὕδωρ, εἴτα γῆν, εἴτα λίθους, τὰ δὲ ἄλλα ἐκ τούτων. κίνησιν δὲ καὶ οὗτος αἰδίδιον ποιεῖ, δι' ἣν καὶ τὴν μεταβολὴν γίνεσθαι.

a. Simplicius de caelo 615, 19 Heiberg ἄπειρον μὲν καὶ αὐτὸς ἐπέθετο τὴν ἀρχήν, οὐ μὴν ἔτι ἀόριστον, ἀέρα γὰρ ἔλεγεν εἶναι, ἀρκεῖν νομίζων τὸ τοῦ ἀέρος εὐαλλοῶτον πρὸς μεταβολήν.

b. Simili loco, phys. 149, 32, Simplicius adicit ἐπὶ γὰρ τούτου μόνοι² Θεόφραστος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τὴν μάνωσιν εἰρηκε καὶ πύκνωσιν. δῆλον δὲ ὡς καὶ οἱ ἄλλοι τῇ μανότητι καὶ πυκνότητι ἐχρῶντο.

27 Plut. de prim. frig. c. 7 p. 947 F καθάπερ Ἀναξιμένης^{frigidum, calidum} ὁ παλαιὸς ᾔετο, μήτε τὸ ψυχρὸν ἐν οὐσίᾳ μήτε τὸ θερμὸν ἀπολείπωμεν, ἀλλὰ πάθῃ κοινὰ τῆς ὕλης ἐπιγινόμενα ταῖς μεταβολαῖς. τὸ γὰρ συστελλόμενον αὐτῆς καὶ πυκνούμενον ψυχρὸν εἶναί φησι, τὸ δ' ἀραιὸν καὶ τὸ χαλαρόν, οὕτω πως ὀνομάσας καὶ τῷ ῥήματι, θερμόν^a. ὁθεν οὐκ ἀπεικόντως λέγεσθαι τὸ καὶ θερμὰ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ στόματος καὶ ψυχρὰ μεθιέναι· ψύχεται γὰρ ἡ πνοὴ πιεσθεῖσα καὶ πυ-

1) θερμότητος Usener: κίνησιν del. Zeller: θερμὴν ταύτην καθύσιν Diels. — 2) πρώτου ci. Usener, v. Diels Dox. 164². Z. I⁵ 193². Ad Diogenem quidem easdem notiones Theophrastus rettulerat, v. RP 206a.

κνωθεῖσα τοῖς χείλεσιν, ἀνειμένον δὲ τοῦ στόματος ἐκπίπτουσα γίγνεται θερμὸν ὑπὸ μανότητος.

a. Similis Anaximandri doctrina, **RP** 18.

ex aëre omnia

Hippol. ref. I 7 (Dox. 560, 13) Ἀναξιμένης — ἀέρα **28**

ἄπειρον ἔφη τὴν ἀρχὴν εἶναι, ἐξ οὗ τὰ γινόμενα καὶ τὰ γε-
γονότα καὶ τὰ ἐσόμενα καὶ θεοὺς^a καὶ θεῖα^b γίνεσθαι, τὰ
δὲ λοιπὰ ἐκ τῶν τούτου ἀπογόνων. 2 τὸ δὲ εἶδος τοῦ
ἀέρος τοιοῦτον· ὅταν μὲν ὁμαλώτατος ᾖ, ὅψει ἄδηλον, δη-
λοῦσθαι δὲ τῷ ψυχρῷ καὶ τῷ θερμῷ καὶ τῷ νοτερῷ καὶ τῷ
κινουμένῳ. κινεῖσθαι δὲ αἰεὶ· οὐ γὰρ μεταβάλλειν ὅσα μετα-
βάλλει, εἰ μὴ κινεῖτο. 3 πυκνούμενον γὰρ καὶ ἀραιούμενον
διάφορον φαίνεσθαι· ὅταν γὰρ εἰς τὸ ἀραιότερον διαχυθῇ,
πῦρ γίνεσθαι, ἀνέμους δὲ πάλιν εἶναι ἀέρα πυκνούμενον, ἐξ
ἀέρος δὲ νέφος ἀποτελεῖσθαι κατὰ τὴν πίλησιν, ἔτι δὲ μάλ-
λον ὕδωρ, ἐπὶ πλεῖον δὲ πυκνωθέντα γῆν καὶ εἰς τὸ μάλιστα
πυκνότατον λίθους. ὥστε τὰ κυριώτατα τῆς γενέσεως ἐναντία
εἶναι θερμόν τε καὶ ψυχρόν. 4 τὴν δὲ γῆν πλατεῖαν εἶναι ἐπ'
caelestia ἀέρος ὀχουμένην, ὁμοίως δὲ καὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὰ ἄλλα
ἄστρα πάντα πύρινα ὄντα ἐποχεῖσθαι τῷ ἀέρι διὰ πλάτος.
5 γεγονέναι δὲ τὰ ἄστρα ἐκ γῆς διὰ τὸ τὴν ἰκμάδα ἐκ
ταύτης ἀνίστασθαι, ἧς ἀραιουμένης τὸ πῦρ γίνεσθαι, ἐκ δὲ
τοῦ πυρὸς μετεωρίζομένου τοὺς ἀστέρας συνίστασθαι. εἶναι
δὲ καὶ γεώδεις φύσεις ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἀστέρων συμπεριφε-
ρομένας ἐκείνοις. 6 οὐ κινεῖσθαι δὲ ὑπὸ^c γῆν τὰ ἄστρα
λέγει, καθὼς ἕτεροι ὑπειλήφασιν, ἀλλὰ περὶ γῆν, ὥσπερ εἰ
περὶ τὴν ἡμετέραν κεφαλὴν στρέφεται τὸ πιλίον. κρύπτεσθαι
τε τὸν ἥλιον^d οὐχ ὑπὸ γῆν γενόμενον, ἀλλ' ὑπὸ τῶν τῆς γῆς
ὑψηλοτέρων μερῶν σκεπόμενον καὶ διὰ τὴν πλείονα ἡμῶν
αὐτοῦ γενομένην ἀπόστασιν. τὰ δὲ ἄστρα μὴ θερμαίνειν διὰ
τὸ μικρὸς τῆς ἀποστάσεως.

a. Stob. ecl. I 1, 29^b p. 34 W. (Dox. 302, 5) Ἀναξιμένης τὸν ἀέρα
(θεὸν ἀπεφώνητο). δεῖ δ' ὑπακούειν ἐπὶ τῶν οὕτως λεγομένων τὰς ἐν-
διηκούσας τοῖς στοιχείοις ἢ τοῖς σώμασι δυνάμεις. Mundum putavit in-
terire, v. Stob. ecl. I 20, 1^f p. 171 W. Alium semper subnasci, v. Simplic.
phys. 1121, 12 Diels ὅσοι αἰεὶ μὲν φασιν εἶναι κόσμον, οὐ μὴν τὸν αὐ-
τὸν αἰεὶ, ἀλλὰ ἄλλοτε ἄλλον γινόμενον κατὰ τινὰς χρόνων περιόδους, ὡς
Ἀναξιμένης τε καὶ Ἡράκλειτος καὶ Διογένης.

b. Ex his vel horum similibus temere conflata videntur, quae sunt

ap. Cic. deor. nat. I 26 *Anaximenes aëra deum statuit eumque gigni esseque immensum et infinitum et semper in motu.* Cf. Diels, Dox. 531, 17 et 123. Augustin. civ. d. VIII 2 p. 322, 25 Dombart *omnes rerum causas aëri infinito dedit nec deos negavit aut tacuit, non tamen ab ipsis aërem factum, sed ipsos ex aëre ortos credidit.*

c. Respicit hanc opinionem Arist. meteor. II 1. 354^a 28 πολλοὺς πεισθῆναι τῶν ἀρχαίων μετεωρολόγων τὸν ἥλιον μὴ φέρεσθαι ὑπὸ γῆν, ἀλλὰ περὶ τὴν γῆν καὶ τὸν τόπον τοῦτον, ἀφανίζεσθαι δὲ καὶ ποιεῖν νύκτα διὰ τὸ ὑψηλὴν εἶναι πρὸς ἄρκτον τὴν γῆν. — Plac. II, 16, 6 (Dox. 346, 1) οὐχ ὑπὸ τὴν γῆν, περὶ αὐτὴν δὲ στρέφεσθαι τοὺς ἀστέρας.

d. Plac. II 23, 1 (Dox. 352, 15 sub titulo περὶ τροπῶν ἡλίου) Ἄν. ὑπὸ πεπυκνωμένου ἀέρος καὶ ἀντιτύπου ξεωθεῖσθαι τὰ ἄστρα. Cf. Z. I⁵ 250¹. Eudemus ap. Theonem Smyrn. p. 198, 19 Hiller Ἀναξιμένης δὲ (πρῶτος εὗρεν) ὅτι ἡ σελήνη ἐκ τοῦ ἡλίου ἔχει τὸ φῶς καὶ τίνα ἐκλείπει τρόπον.

Heraclitus

aetas Diog. IX 1 Ἡράκλειτος^a Βλήσωνος — Ἐφεσίος. οὔτος 29
ἡκμαζε^b κατὰ τὴν ἐνάτην καὶ ἐξηκοστὴν Ὀλυμπιάδα (a.
504—500)^c.

a. Scripserunt de Heraclito: Schleiermacher (1807) in Wolfii et Buttmanni *Mus. d. Alterthumsw.* I 313—533 (= Op. Philos. II 1—146). Jac. Bernays, *Heraclitea*, Bonn 1848. Bernays, *Herakl. Stud.*, Mus. Rh. VII (1850) 90; *Neue Bruchstücke des H.*, Mus. Rh. IX (1854) 241. Eadem tres commentationes collectae in *Ges. Abh. v. J. Bernays*, ed. H. Usener I 1. 37. 74. Bernays, *Die Heraklit. Briefe*, Berlin 1869. Lassalle, *D. Philosophie Herakleitos d. Dunkeln*, 2 vol., Berlin 1858. P. Schuster, *Heraklit. v. Eph.*, in Actis soc. phil. Lips. ed. Fr. Ritschellius 1873, III 1—397. Teichmüller, *Neue Stud. z. Gesch. d. Begr.* I Gotha, 1876. II, 1878. Bywater, *Her. Eph. reliquiae*, Oxf. 1877. Neumann, *Heraclitea*, *Hermes* XV 605. XVI 159. Soulier, *Eraclito Efesio*, Roma 1885. Patin, *His Einheitslehre*, Münch. 1885. E. Pfeleiderer, *D. Phil. d. H. i. Lichte d. Mysterienidee*, Berl. 1886. Patin, *Heraklitische Beispiele* I. II, Neuburg a. D. 1892/93. Z. I⁵ 623—750. Gomperz I 49. 427. Burnet² 143—191. *Vors. c.* 12. Diels, *Herakleitos v. Eph., griech. u. deutsch*, Berlin 1909.

Nostro in libro fragmentorum prior numerus Bywateri, posterior Dielsii contextum indicat.

aequales b. Hoc ex Apollodoro haustum, cf. Diels, Mus. Rh. XXXI 33. Suidas v. Ἡράκλειτος adicit: ἐπὶ Λαορέου τοῦ Ὑστάσπου. (Aristoteles ap. Diog. VIII 52 sexagenarium obisse dicit Empedoclem; quod adiectum legebatur εἰ δ' Ἡράκλειτον, pridem correctum est in εἰ δ' Ἡρακλείδης [Ponticus] v. Diels l. c. 38. Jacoby 227.) — Diog. IX 2 καθάπτεται δὲ καὶ τῶν Ἐφεσίων ἐπὶ τῷ τὸν ἐταῖρον ἐκβαλεῖν Ἐρμόδωρον. Heracl. fr. 114 (121) ap. Strabon. XIV 25 p. 642 ἄνδρες δ' ἀξιόλογοι γέγονασιν ἐν αὐτῇ τῶν μὲν παλαιῶν Ἡράκλειτός τε ὁ σκοτεινὸς καλούμενος καὶ Ἐρμόδωρος, περὶ οὗ ὁ αὐτὸς οὕτως φησιν „ἄξιον Ἐφεσίους ἡβηδὸν ἀπάγξασθαι καὶ

τοῖς ἀνήβοις τὴν πόλιν καταλιπεῖν, οἵτινες Ἐρμόδωρον ἄνδρα ἐκωπῶν
 ὀνήμiston ἐξέβαλον φάντες· ἡμέων μὴδὲ εἰς ὀνήμistos ἔστω, εἰ δὲ μὴ,
 ἄλλη τε καὶ μετ' ἄλλων“. δοκεῖ δ' οὗτος ὁ ἀνὴρ νόμους τινὰς Ῥωμαίοις
 συγγράφειν. Cf. Cic. Tusc. V 105. Plin. H. N. XXXIV 5, 21. Darei
 I aequalem Her. habitum esse testantur etiam epistulae utriusque no-
 mine fictae, Diog. IX 13.

c. Diog. IX 5 ἤκουσέ τε οὐδενός, ἀλλ' αὐτὸν ἔφη διζήσασθαι καὶ cuius sit auditor
 μαθεῖν πάντα παρ' ἑαυτοῦ (cf. RP 48). Σωτῶν δὲ φησιν εἰρηκέναι τινὰς
 Ξενοφάνους αὐτὸν ἀκχοέναι. Ne hoc quidem probabile est. Hippasi
 vero auditorem quod Suid. v. Ἡράκλειτος eum appellat, fictum videtur
 ex Arist. met. I 3. 984^a 7.

30 Diog. IX 5 τὸ δὲ φερόμενον αὐτοῦ βιβλίον ἐστὶ μὲν de libro eius
 ἀπὸ τοῦ συνέχοντος περὶ φύσεως, διήρηται δὲ εἰς τρεῖς λό-
 γους, εἰς τε τὸν περὶ τοῦ παντός καὶ πολιτικὸν καὶ θεολο-
 γικόν. 6 ἀνέθηκε δ' αὐτὸ εἰς τὸ τῆς Ἀρτεμίδος ἱερὸν, ὡς
 μὲν τινες, ἐπιτηδεύσας ἀσαφέστερον γράφειν, ὅπως οἱ δυνά-
 μενοι <μόνον>¹ προσίοιεν αὐτῷ καὶ μὴ ἐκ τοῦ δημῶδους
 εὐκαταφρόνητον εἶη^a. — τοσαύτην δὲ δόξαν ἔσχε τὸ σύγ-
 γραμμα^b, ὡς καὶ αἰρετιστὰς ἀπ' αὐτοῦ γενέσθαι τοὺς κλη-
 θέντας Ἡρακλειτεῖους^c.

a. Cognomen ὁ σκοτεινός legitur Cic. de fin. II 15, Strab. XIV 25 obscurus
 (RP 29 b), Ps.-Arist. de mundo 5; sed est antiquius, cf. Liv. XXIII 39.
 Consulto eum obscurius scripsisse, ne ab omnibus intellexeretur, etiam
 Cicero putat de d. nat. III 35; item Schuster p. 73sq., quod ἀσεβείας δι-
 κην vitare voluerit. Alii brevitatem incusant vel quod multa per simili-
 tudinem dixerit, ut Clem. strom. V 8 p. 676 P., alii solutiorem construc-
 tionem verborum, velut Arist. rhet. III 5. 1407^b 15 τὰ γὰρ Ἡρακλείτου
 διαστίξαι ἔργον διὰ τὸ ἄδηλον εἶναι ποτέρῳ πρόσκειται, τῷ ὕστερον ἢ
 τῷ πρότερον, οἷον ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ τοῦ συγγράμματος. φησὶ γάρ·
 (RP 32) „τοῦ λόγου τοῦδ' ἐόντος αἰεὶ ἀξύνετοι ἄνθρωποι γίνονται“. ἄδηλον γὰρ
 τὸ αἰεὶ πρὸς ὁποτέρῳ διαστίξαι. Demetr. de elocut. 192 ἄδηλος γὰρ ἡ ἐκάστου
 κώλου ἀρχὴ διὰ τὴν λύσιν, ὥσπερ τὰ Ἡρακλείτου· καὶ γὰρ ταῦτα σκοτεινὰ
 ποιεῖ τὸ πλεῖστον ἡ λύσις. Huc accedit quod et omnis illorum temporum oratio
 philosophiae difficiles aditus praebebat et ille proponere malebat quae sentiret quam
 exponere. Nonnunquam tamen splendide scribit et dilucide, v. Diog. IX 7 λαμπρῶς
 τε ἐνόητε ἐν τῷ συγγράμματι καὶ σαφῶς ἐκβάλλει, ὥστε καὶ τὸν νο-
 θέστατον ῥαδίως γινῶναι καὶ διάγραμμα ψυχῆς λαβεῖν· ἢ τε βραχύτης καὶ
 τὸ βάρος τῆς ἐξηγητικῆς ἀσύγκριτον. Ipse gravitatem suae orationis cum
 oraculis comparat, si recte interpretamur fr. 11 (93) ὁ ἀναξ, οὗ τὸ μαν-

1) μόνον inseruit Diels.

τήνόν ἐστι τὸ ἐν Δελφοῖς, οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει ἀλλὰ σημαίνει, et alterum fr. 12 (92) Σίβυλλα δὲ μαινομένῳ στόματι ἀγέλαστα καὶ ἀκαλ-
λώπιστα καὶ ἀμύριστα φθεγγομένη χιλίων ἐτέων ἐξικνεῖται τῇ φωνῇ διὰ
τὸν θεόν. Cf. Lucian. vit. auct. 14 (Bywater p. 69. Vors. 12 C 5). Ni-
miam fiduciam eius tangit Arist. eth. Nic. VII 4. 1146^b 29. Cf. Heracl.
ap. Olympiodor. in Plat. Gorg. p. 267 Jahn λέγω τοῦτο καὶ παρὰ Περ-
σεφόνη ἑών.

inscriptio **b.** Diog. IX 12 ἐπιγράφουσι δ' αὐτὸ οἱ μὲν Μούσας, οἱ δὲ Περὶ
φύσεως, Διόδωτος δὲ Ἀκριβὲς οἰάκισμα πρὸς στάθμην βίου, ἄλλοι Γνώ-
μην ἡθῶν τρόπου κόσμον ἑνὸς τῶν συμπάντων ¹. Musas quod inscrip-
sisse traditur, licet suspicari fictum esse e Platonis soph. 242 D, ubi
Ἰάδες καὶ Σικελικαὶ τινες Μοῦσαι sunt pro Heraclito et Empedocle.
Bernays Heracl. p. 9³, tum Schuster p. 57 et 329² eum titulum non
plane abiciendum putant sed intellegendas Musas tres antiquiores, Me-
leten Mnemen Aoden. Z. I⁵ 624 s. suspicatur scriptum esse librum post
a. 478, quia Hermodori fuga commemoretur, eundem circa a. 470 Epi-
charmo iam notum fuisse. Respicit Heraclitus Pythagoram Xenophanem
Hecataeum (fr. 16 [40] RP 31).

c. De Heracliteis cf. Cratylum Platonis et Theaetet. 179 D. De in-
terpretibus v. Diog. IX 15 πλείστοι τέ εἰσιν ὅσοι ἐξήγηται αὐτοῦ τὸ
σύγγραμμα· καὶ γὰρ Ἀντισθένης (non Cynicus ille, v. Z. I⁵ 748²) καὶ
Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός Κλεάνθης τε καὶ Σφαῖρος ὁ Στωικός, πρὸς δὲ
Παυσανίας ὁ κληθεὶς Ἡρακλειτιστής, Νικομήδης τε καὶ Διονύσιος· τῶν
δὲ γραμματικῶν Διόδωτος, ὃς οὐ φησι περὶ φύσεως εἶναι τὸ σύγγραμμα
ἀλλὰ περὶ πολιτείας, τὸ δὲ περὶ φύσεως ἐν παραδείγματος εἶδει κείσθαι.

μεγαλόφρων Diog. IX 1 **μεγαλόφρων** δὲ γέγονε παρ' ὄντιναοῦν καὶ **31**
ὑπερόπτης, ὥς καὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ δηλόν, ἐν ᾧ
φησι· [fr. 16 B. 40 D.] „πολυμαθίῃ νόον οὐ διδάσκει·
Ἡσίοδον γὰρ ἂν ἐδίδαξε καὶ Πυθαγόρην αὐτίς τε Ξενοφάνεα
καὶ Ἑκαταῖον.“ — τὸν θ' Ὀμηρον ἔφασκεν [fr. 119 B. 42 D.]
ἄξιον ἐκ τῶν ἀγώνων ἐκβάλλεσθαι καὶ ῥαπίζεσθαι καὶ Ἀρ-
χίλοχον ὁμοίως^a. — 6 Θεόφραστος δὲ φησιν ὑπὸ μελαγχολίας
τὰ μὲν ἡμιτελῆ, τὰ δὲ ἄλλοτε ἄλλως ἔχοντα γράψαι. σημεῖον
δ' αὐτοῦ τῆς μεγαλοφροσύνης Ἀντισθένης φησὶν ἐν διαδο-
χαῖς· ἐκχωρεῖσαι γὰρ τὰδελφῶ τῆς βασιλείας^b.

a. Eodem spectat Heracl. fr. 111 (104) (cf. Bernays Heracl. 34, qui
prima e Procl. in Alc. p. 255 Creuz., extrema e Clem. strom. V 9 p. 682 P.
restituit) τίς γὰρ αὐτῶν νόος ἢ φρήν; δῆμων ² ἀοιδοῖσιν πείθονται καὶ

1) Verba corrupta. καὶ γνώμων ἡθῶν <τοῦ θ' ὅλου> κόσμου τρόπον |
ἑνός τε συμπάντων τε Diels. — 2) δῆμων quasi adiectum ad explican-
dum voc. αἰτῶν seclut Bywater.

διδασκαλῶ χρέονται ὁμίλῳ οὐκ εἰδότες ὅτι οἱ πολλοὶ κακοί, ὀλίγοι δὲ ἀγαθοί. [fr. 29 D.] αἰρεῦνται γὰρ ἐν ἀντία πάντων οἱ ἀριστοί, κλέος ἀέναν θνητῶν, οἱ δὲ πολλοὶ κεκόρηται ὥκωσπερ κτήνεα. — De Hesiodo quomodo iudicet, v. **RP** 39 b. — Heracl. fr. 17 (129) ap. Diog. VIII 6 Πυθαγόρης Μνησάρχου ἱστορίην ἤσκησεν ἀνθρώπων μάλιστα πάντων καὶ ἐκλεξάμενος ταύτ[ας τὰς συγγραφάς] ¹ ἐποιήσατο ἐαυτοῦ σοφίην, πολυμαθεὴν, κακοτεχνίην. — Odium ignorantiae hominum prae se fert fr. 113 (49) εἰς ἐμοὶ μύριοι, ἦν ἀριστος ἦ ² (cf. Bernays Her. 35); fr. 3 (34) ap. Clem. strom. V 14 p. 718 P. ἀξύνετοι ἀκούσαντες κωφοῖσι ἐοίκασιν· φάτις αὐτοῖσιν μαρτυρεῖ παρεόντας ἀπειναι. Fortasse etiam fr. 51 (9) ap. Arist. eth. N. X 5. 1176^a 6 ὄνοι σύρματ' ἂν ἔλουντο μᾶλλον ἢ χρυσόν et fr. 115 (97) ap. Plut. An seni resp. VII p. 787 c κύνες καταβαῦζουσιν ὃν ἂν μὴ γινώσκωσι.

b. Strabo XIV 3 p. 633, ubi de Androclo Codri filio conditore Ephesi ^{regia dignitas} dixit καὶ ἔτι νῦν οἱ ἐκ τοῦ γένους ὀνομάζονται βασιλεῖς ἔχοντές τινας τιμὰς, προεδρίαν τε ἐν ἀγῶσι καὶ πορφύραν ἐπίσημον τοῦ βασιλικοῦ γένους, σκίπωνα ἀντὶ σκήπτρου καὶ τὰ ἱερὰ τῆς Ἑλευσινίας Δήμητρος. Cf. Bernays Her. 32; *Ges. Abh.* I 30².

32 Heracl. fr. 2 (1) ap. Sext. math. VII 132 et Hippolyt. ^{ratio} ref. haer. IX 9 (cf. Arist. rhet. III 5. 1407^b 14. Clem. Alex. strom. V 14, 112. p. 716 P. = Euseb. praep. ev. XIII 13, 39) τοῦ λόγου^a τοῦδ' ἐόντος² αἰεὶ ἀξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον· γινομένων γὰρ πάντων κατὰ τὸν λόγον τόνδε ἀπείροισιν ἐοίκασι πειρώμενοι καὶ ἐπέων καὶ ἔργων τοιούτων, ὁκοίων ἐγὼ διηγεῖμαι διαιρέων ἕκαστον κατὰ φύσιν καὶ φράζων ὥκως ἔχει. τοὺς δὲ ἄλλους ἀνθρώπους λανθάνει ὁλόσα ἐγεργέντες ποιοῦσιν, ὥκωσπερ ὁλόσα εἰδοντες ἐπιλανθάνονται^b.

a. Aristoteles (v. **RP** 30 a) addit: ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ τοῦ συγγράμματος. Sextus praemittit ἐναρχόμενος τῶν περὶ φύσεως — καὶ τρόπων τινὰ δεικνὺς τὸ περιέχον. Iungenda αἰεὶ et ἐόντος. — Quid sit λόγος, v. M. Heinze, *Lehre vom Logos*, Oldenburg, 1872, p. 1—57: lex naturae, aeterna lex ordinis rerum; Schuster p. 18 s.: quod natura voce divina nobis aperit; Z. I⁵ 630¹ mea oratio aeterno rerum ordini congrua. Denuo rem tractavit Aall, *Gesch. d. Logosidee*, Leipzig 1896, 7—56.

b. Marc. Aurel. IV 46 μεμνησθαι (τοῦ Ἡρακλείτου) ... ὅτι ᾧ μάλιστα διηρηκῶς ὁμιλοῦσι λόγῳ τῷ τὰ ὅλα διοικοῦντι, τοῦτ' διαφέρονται, καὶ οἷς καθ' ἡμέραν ἐγκυροῦσι, ταῦτα αὐτοῖς ξένα φαίνεται, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ὥσπερ καθεύδοντας ποιεῖν καὶ λέγειν. Insunt fr. 93 (72) et 94 (73),

1) ταῦτα Zeller (I⁵ 309³); Dielsio totius fragmenti suspecta fides, *Vors.* II 666. — 2) τοῦ δέοντος Arist. Clem. Hippol. codices.

sed non de scripto haec transfert Antoninus. Licet hoc loco ponere verba obscuriora fr. 18 (108) ap. Stob. flor. 3, 81 M. p. 129 Hs. *όκόσων λόγους ήκουσα, οὐδείς άφικνέταις ες τοῦτο, ὥστε γινώσκειν οτι σοφόν εστι πάντων κεχωρισμένον*, de quorum varia interpretatione v. Schuster p. 42, Lassalle I 344, Z. I⁵ 629¹, Diels *Herakleit.*² p. 43 adnot.

fluunt omnia Heracl. fr. 41 (*Vors.* c. 12 A 6) ap. Plat. Cratyl. 402 A **33**

λέγει που Ἡράκλειτος οτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδέν μένει, καὶ ποταμοῦ ῥοῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα λέγει^a ὡς δις εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης.

a. Plut. qu. nat. 2, 3. p. 912 haec subicit: *ἕτερα γὰρ ἐπιρρεῖ ἕδατα*. Plut. de *E Delph.* 18 p. 392 (fr. 91 D.) *ποταμῷ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δις τῷ αὐτῷ, καθ' Ἡράκλειτον, οὐδὲ θνητῆς οὐσίας δις ἀφασθαι κατὰ ἕξιν· ἀλλ' ὁξύτητι καὶ τάχει μεταβολῆς σκίδνησι καὶ πάλιν συνάγει, μᾶλλον δὲ οὐδὲ πάλιν οὐδ' ἕσπερον, ἀλλ' ἅμα συνίσταται καὶ ἀπολείπει, πρόσσεισι καὶ ἀπεισι*. In quibus quae Heraclitea sint, quae admixta, docent Z. I⁵ 634², Bernays, *Heracl. Briefe* 55. Cf. etiam Bywater fr. 42 de Cleanthis sive Zenonis testimonio ap. Euseb. pr. ev. XV 20. — Heraclit. fr. 81 (49^a) ap. Heraclit. alleg. Hom. 24 p. 37 Bonn. *ποταμοῖς τοῖς αὐτοῖς ἐμβαίνομεν τε καὶ οὐκ ἐμβαίνομεν, εἰμέν τε καὶ οὐκ εἰμέν*. — Plac. I 23, 7 (Dox. 320) *Ἡράκλειτος ἡρεμίαν μὲν καὶ στάσιν ἐκ τῶν ὄλων ἀνῆρει· ἔστι γὰρ τοῦτο τῶν νεκρῶν*. Abusus hoc magistri decreto Heracliteos irridet Plato Theaet. 179 DE, ubi eos 181 A appellat *τοὺς ῥέοντας*, cf. Cratyl. 440. Arist. met. IV 5. 1010^a 13 *ἐκ γὰρ ταύτης τῆς ὑπολήψεως ἐξήνθησεν ἡ ἀκροτάτη δόξα τῶν εἰρημένων, ἡ τῶν φασκόντων ἡρακλειτίζειν, καὶ οἷαν Κρατύλος εἶχεν, ὃς τὸ τελευταῖον οὐδὲν ᾤετο δεῖν λέγειν, ἀλλὰ τὸν δάκτυλον ἐκίνει μόνον καὶ Ἡρακλείτῳ ἐπιτίμα εἰπόντι οτι δις τῷ αὐτῷ ποταμῷ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι· αὐτὸς γὰρ ᾤετο οὐδ' ἄπαξ*.

ἀρμονία Fr. 46 (8) ap. Aristot. eth. Nic. VIII 2. 1155^b 4 *Ἡράκλει-* **34**

τος (γράφων) τὸ ἀντίζον συμφέρον καὶ ἐκ τῶν διαφερόντων καλλίστην ἀρμονίαν καὶ πάντα κατ' ἔριν γίνεσθαι. — Fr. 45 (51) ap. Hippol. refut. IX 9 *οὐ ξυνισσιν ὁκως διαφερόμενον^a ἐωυτῷ ὁμολογεί· παλίντροπος^b ἀρμονίη δὲκωσπερ τόξον καὶ λύρης^c*. — Fr. 44 (53) ib. IX 9 *πόλεμος^d πάντων μὲν πατήρ ἐστι, πάντων δὲ βασιλεύς^e, καὶ τοὺς μὲν θεοὺς ἔδειξε τοὺς δὲ ἀνθρώπους, τοὺς μὲν δούλους ἐποίησε τοὺς δὲ ἑλευθέρους*. — Fr. 43 (*Vors.* 12 A 22) ap. Eudem. eth. VII 1 1235^a 26 καὶ Ἡράκλειτος ἐπιτιμᾷ τῷ ποιήσαντι (Hom. Σ 107)· „ὥς ἔρις ἔκ τε θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἀπόλοιτο“· οὐ γὰρ ἂν εἶναι ἀρμονίαν μὴ ὄντος ὀξέος καὶ βαρέος, οὐδὲ τὰ

certatio

ζῶα ἄνευ θήλεος καὶ ἄρρενος, ἐναντίων ὄντων. — Fr. 47 (54) ap. Plut. anim. procr. 27 p. 1026 et Hippol. IX 9. 10 ἔστι¹ γὰρ, φησὶν, ἀρμονίῃ ἀφανῆς φανερῆς κρείττων².

a. Fr. 59 (10) ap. Ps.-Arist. de mundo 5. 396^b 12 συνάψεις ὅλα καὶ οὐχ ὅλα, συμφερόμενον διαφερόμενον, συνῆδον διῆδον, καὶ ἐκ πάντων ἐν καὶ ἐξ ἑνὸς πάντα (cf. Diels Berl. Sitz.-B. 1901, 188).

b. Fr. 56 (51) ap. Plut. de Iside 45 p. 369 B παλίντροπος γὰρ ἀρμονίῃ κόσμου ὀκωσπερ λύρης καὶ τόξου καθ' Ἡράκλειτον. De varia lectione παλίντονος et loci interpretatione cf. Diels Herakl.³ p. 28.

c. Plat. sympos. 187 A τὸ ἐν γὰρ φησι διαφερόμενον αὐτὸ αὐτῷ ἐνυμφερόσθαι ὥσπερ ἀρμονίαν τόξου τε καὶ λύρας. Cf. de hac similitudine Bernays Herakl. Stud. (Mus. Rh. VII 94). Ges. Abh. I 41.

d. Plut. de Iside 48 p. 370 D Ἡράκλειτος μὲν γὰρ ἀντικρὺς πόλεμον ὀνομάζει πατέρα καὶ βασιλέα καὶ κύριον πάντων, καὶ τὸν Ὅμηρον εὐχόμενον „ἐκ τε θεῶν ξῆρον ἐκ τ' ἀνθρώπων ἀπολέσθαι“ λανθάνειν φησὶ τῇ πάντων γενέσει καταρώμενον, ἐκ μάχης καὶ ἀντιπαθείας τὴν γένεσιν ἔχόντων.

e. Eodem Iovis nomen rettulit, v. Chrysipp. ap. Philodem. π. εὐσεβείας VII 81 Gomperz τὸν Πόλεμον καὶ τὸν Δία τὸν αὐτὸν εἶναι, καθάπερ καὶ τὸν Ἡράκλειτον λέγειν. Ceterum cf. Philo rer. div. her. 43, 213 ἐν γὰρ τὸ ἐξ ἀμφοῖν τῶν ἐναντίων, οὗ τμηθέντος γνώριμα τὰ ἐναντία. οὗ τοῦτ' ἔστιν, ὃ φασιν Ἕλληνες τὸν μέγαν καὶ ἀόιδιμον παρ' αὐτοῖς Ἡράκλειτον κεφάλαιον τῆς αὐτοῦ προστησάμενον φιλοσοφίας αὐχεῖν ὡς ἐφ' εὐρέσει καινῇ;

f. Intima illa et legitima quae latet in natura rerum aequabilitas, omni sonorum concentu praestantior. Fr. 10 (123) ap. Themist. or. V 69^b φύσις καθ' Ἡράκλειτον κρύπτεσθαι φιλεῖ.

35 Heracl. fr. 20 (30) ap. Clem. strom. V 14 p. 711 P. κόσμον ignis primarius <τόνδε>², τὸν αὐτὸν ἀπάντων^a, οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ' ἦν αἰεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται πῦρ^b αἰεῖζων^c, ἀπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα. — Fr. 22 (90) ap. Plut. de E Delph. 8 p. 388 D πῦρ^bος τε ἀνταμειβῇ τὰ πάντα φησὶν ὁ Ἡράκλειτος καὶ πῦρ ἀπάντων, ὀκωσπερ χρυσοῦ χρήματα καὶ χρημάτων χρυσός.

a. Mundum communem omnium nemo ex iis, qui ipsi quoque eo continentur, fecit. Verba τὸν αὐτὸν ἀπάντων ap. Plut. anim. procr. 5 p. 1014 A et Simpl. de cael. 294, 15 Heib. omittuntur.

1) Schuster p. 24, 1 verba sic dirimit: ἐς τὴν γὰρ, φησὶν, ἀρμονίῃ ἀφ. φ. κρείσσων; — 2) τόνδε ex Plut. et Simpl. add. Bywater.

b. Aliud nomen eadem res in fr. 28 (64) ap. Hippolyt. ref. IX 10 τὰ δὲ πάντα οἰακίζει Κεραννός, cf. Cleanthis hymn. v. 10 et Usener *Rh. Mus.* 60, 3. Philodem. de piet. c. 6^a p. 70 Gomp. (*Hermes* XIII 2). Idem significat ὁ πρηστήρ in fr. 21 (31) ap. Clem. strom. V 14 p. 712 P. πυρὸς τροπαὶ πρῶτον θάλασσα· θαλάσσης δὲ τὸ μὲν ἤμισυ γῆ, τὸ δὲ ἤμισυ πρηστήρ. Quem locum ad mundi generationem Clemens refert, v. Schuster p. 148.

c. Igni cur eam vim tribuat, v. Simplic. phys. 24, 6 D. δῆλον ὅτι καὶ οὔτοι τὸ ζυγογόνον καὶ δημιουργικὸν καὶ πεπτικὸν καὶ διὰ πάντων χωροῦν καὶ πάντων ἀλλοιωτικὸν τῆς θερμότητος θεασάμενοι ταύτην ἔσχον τὴν δόξαν. Cf. Plat. Cratyl. 412 D—413 C.

ignium conver-
siones

Diog. IX 7 ἐκ πυρὸς τὰ πάντα συνεστάναι καὶ εἰς τοῦτο **36**
ἀναλίσσθαι^a· πάντα τε γίνεσθαι καθ' εἰμαρμένην^b, καὶ διὰ
τῆς ἐναντιοδρομίας¹ ἡρμόσθαι τὰ ὄντα. — 8 πῦρ εἶναι
στοιχεῖον καὶ πυρὸς ἀμοιβὴν τὰ πάντα, ἀραιώσει καὶ πυ-
κνώσει^c γινόμενα. σαφῶς δὲ οὐδὲν ἐκτίθεται. — τῶν δὲ
ἐναντίων τὸ μὲν ἐπὶ τὴν γένεσιν ἔργον καλεῖσθαι πόλεμον καὶ
ἔριν, τὸ δ' ἐπὶ τὴν ἐκπύρωσιν ὁμολογίαν καὶ εἰρήνην, καὶ
τὴν μεταβολὴν ὁδὸν ἄνω κάτω, τὸν τε κόσμον γίνεσθαι κατ'
αὐτήν. 9 πυκνούμενον^c γὰρ τὸ πῦρ ἐξυγραινέσθαι συν-
στάμενόν τε γίνεσθαι ὕδωρ, πηγνύμενον δὲ τὸ ὕδωρ εἰς γῆν
τρέπεσθαι· καὶ ταύτην ὁδὸν ἐπὶ τὸ κάτω εἶναι λέγει. πάλιν
τε αὖ τὴν γῆν χεῖσθαι, ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ γίνεσθαι, ἐκ δὲ τού-
του τὰ λοιπά, σχεδὸν πάντα ἐπὶ τὴν ἀναθυμίασιν ἀνάγων
τὴν ἀπὸ τῆς θαλάττης. αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ ἐπὶ τὸ ἄνω ὁδός^d.

sursum deorsum

ἐκπύρωσις

a. In ignem universa absolutum iri Heraclitus docuit (cf. Zeller I⁵ 689, Diels *Her.*² 33 n., Gomperz I 54), etsi docuisse eum negant Schleierm. 94, Lassalle II 126, Burnet § 78. Testis est Aristoteles phys. III 5. 205^a 3 Ἡρ. φησὶν ἅπαντα γίνεσθαι ποτε πῦρ. Item metaph. XI 10. 1067^a 4. De caelo I 10. 279^b 16. — Cf. Diog. IX 8 γεννάσθαι τε αὐτὸν (τὸν κόσμον) ἐκ πυρὸς καὶ πάλιν ἐκπυροῦσθαι κατὰ τινὰς πε-
ριόδους ἐναλλάξ τὸν σύμπαντα αἰθῶνα· τοῦτο δὲ γίνεσθαι καθ' εἰμαρ-
μένην. Talium conversionum tempora definivit; v. Theophr. ap. Simplic. phys. 24, 4 D. (Dox. 476) ποιεῖ δὲ καὶ τάξιν τινὰ καὶ χρόνον ὥρισμένον τῆς τοῦ κόσμου μεταβολῆς κατὰ τινὰ εἰμαρμένην ἀνάγκην². De magno anno Plac. II 32, 3 (Dox. 364) Ἡρ. ἐκ μυρίων ὀκτακισχιλίων ἡλιακῶν. Multitudo rerum, quod simplicem illum ignis genitalis statum adfectat, indigentia appellatur; cum per ἐκπύρωσιν eo pervenit, satietas. Cf. Philo

1) ἐναντιοδρομίας coll. Aët. I 7, 22 (Dox. 303) Diels: ἐναντιοτρο-
πῆς libri. — 2) ἀνάγκην gloss. putat Usener.

alleg. leg. III 7 p. 114, 24 W. Plut. de E 9 p. 389 C (non nominat Heraclitum). Hippolyt. refut. IX 10 (fr. 24 B. 65 D.) καλεῖ δὲ αὐτὸ (τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον) χρησιμοσύνην καὶ κόρον· χρησιμοσύνη δέ ἐστιν ἢ διακόσμησις κατ' αὐτόν, ἢ δὲ ἐκπύρωσις κόρος. πάντα γάρ, φησί, τὸ πῦρ ἐπελθὼν κρινεῖ καὶ καταλήψεται.

b. Εἰμαρμένην dicit supremam potentiam divinam, per quam con- necessitas
trarii motus (RP 34) temperentur; v. Stob. ecl. I 35, 7 W. (Dox. 303) 'Hr. τὸ περιοδικὸν πῦρ αἰδίων, εἰμαρμένην δὲ λόγον ἐκ τῆς ἐναντιοδρομίας δημιουργὸν τῶν ὄντων. Stoica admiscet Stob. I 78, 7 W. (Dox. 323). — Plut. an. procr. 27 p. 1026 B ἦν (ἀνάγκη) εἰμαρμένην οἱ πολλοὶ καλοῦσιν, — 'Hράκλειτος δὲ παλίντροπον ἁρμονίην κόσμον, ὅκωσπερ λύρης καὶ τόξου. Cf. RP 40 et 43. Z. I⁵ 667³.

c. Simplic. phys. 23, 33 D. (Dox. 475 inter Theophr. fr.) 'Ιππασος πύκνωσις μάνω-
σις
— καὶ 'Hράκλειτος — ἐν καὶ οὗτοι καὶ κινούμενον καὶ πεπερασμένον, ἀλλὰ πῦρ ἐποίησαν τὴν ἀρχὴν καὶ ἐκ πυρὸς ποιοῦσι τὰ ὄντα πυκνώσει καὶ μανώσει καὶ διαλύουσι πάλιν εἰς πῦρ ὡς ταύτης μιᾶς οὐσῆς φύσεως τῆς ὑποκειμένης· πυρὸς γὰρ ἀμοιβὴν εἶναι φησιν 'Hr. πάντα. De hoc et Laertii loco disputat Diels Dox. 163. Quod Heraclito πύκνωσις καὶ μάνωσις tribuitur, Theophrasti est coniectura agnoscenda, quae „sive vera est [cf. Schuster p. 261¹] sive falsa [Zeller I⁵ 652²] suo iure nitebatur Aristotelis locis phys. I 6. 189^b 8; met. I 7. 988^b 34.“ Diels ib. 165.

d. Per eosdem gradus in utramque partem feruntur, v. fr. 69 (60) ap. Hippolyt. IX 10 ὁδὸς ἄνω καὶ κάτω μία καὶ ὀντή, cf. Plat. Phileb. 43 A αἰεὶ ἅπαντα ἄνω τε καὶ κάτω ῥεῖ. Cum natura elementorum videntur etiam loca mutari. Ignis superiora obtinet, v. Stob. ecl. I 200, 22 W. (Dox. 340) πύρρον εἶναι τὸν οὐρανόν. Z. I⁵ 679 contra Lassalle II 241—260.

37 Heracl. fr. 67 et 25 (76) ap. Maxim. Tyr. XLI 4 μετα- orbis vicissitu-
dinum
βολὴν ὁρᾷς σωμάτων καὶ γενέσεως ἀλλαγὴν, ὁδὸν ἄνω καὶ κάτω, κατὰ τὸν 'Hράκλειτον· καὶ αὐθις αὖ· ζῶντας μὲν τὸν ἐκείνων θάνατον, ἀποθνήσκοντας δὲ τὴν ἐκείνων ζωὴν. ζῇ πῦρ τὸν γῆς θάνατον καὶ ἀῆρ ζῇ τὸν πυρὸς θάνατον· ὕδωρ ζῇ τὸν αἰῆρος θάνατον, γῆ τὸν ὕδατος^a.

a. Ultima sintne Heracliti verba, ambigitur. Ubi ipse loquens inducitur, tres gradus distinguuntur, ignis mare terra; neque Diog. IX 9 plura enumerat. Cf. RP 38.

38 Fr. 68 (36) ap. Clem. strom. VI 2 p. 746 P. ψυχῆσιν^a anima
θάνατος ὕδωρ γενέσθαι, ὕδατι δὲ θάνατος γῆν γενέσθαι. ἐκ γῆς δὲ ὕδωρ γίνεται, ἐξ ὕδατος δὲ ψυχῇ. — Arist. de anima I 2. 405^a 25 καὶ 'Hράκλειτος δὲ τὴν ἀρχὴν εἶναι

φησι ψυχὴν, εἵπερ τὴν ἀναθυμίασιν, ἐξ ἧς τᾶλλα συνίστησιν· καὶ ἀσωματώτατόν τε καὶ ῥέον ἀείβ'. τὸ δὲ κινούμενον κινούμενῳ γινώσκεσθαι.

a. Nimirum pro igne non solum fulgur, sed etiam calorem vaporem animam Her. dixerat. Animae spirantis notio cum proxime accedat ad aeris notionem, alii ψυχὴν in hunc modum interpretantur. Velut Philo de aetern. mundi p. 509 M. 33, 19 Cum. ψυχὴν γὰρ οἰόμενος εἶναι τὸ πνεῦμα, τὴν μὲν ἀέρος τελευτὴν γένεσιν ὕδατος, τὴν δ' ὕδατος γῆς πάλιν γένεσιν αἰνίττεται, θάνατον οὐ τὴν εἰς ἄπαν ἀναίρεσιν ὀνομάζων, ἀλλὰ τὴν εἰς ἕτερον στοιχεῖον μεταβολήν. Nec Plutarchus accurate De E Delph. 18 p. 392 C πυρὸς θάνατος ἀέρι γένεσις καὶ ἀέρος θάνατος ὕδατι γένεσις. Hinc intellegitur, quid sit quod Aenesidemus (ap. Sext. math. IX 360. X 233) Heraclitum aerem rerum principium statuuisse tradat.

b. Recte hunc locum explicat Philoponus 87, 11 πῦρ δὲ οὐ τὴν φλόγα· — ἀλλὰ πῦρ ἔλεγε τὴν ξηρὰν ἀναθυμίασιν· ἐκ ταύτης οὖν εἶναι καὶ τὴν ψυχὴν.

statae
conversiones

Heracl. fr. 23 (31) ap. Clem. strom. V 14 p. 712 P. **δπως 39** δὲ πάλιν ἀναλαμβάνεται καὶ ἐκπυροῦται (ὁ κόσμος), σαφῶς διὰ τούτων δηλοῖ· θάλασσα διαχέεται καὶ μετρέεται ἐς τὸν αὐτὸν λόγον^a, ὁκοῖος πρόσθεν ἦν ἢ γενέσθαι γῇ¹. — Fr. 29 (94) ap. Plut. de exil. 11 p. 604 A Ἕλιος οὐκ ὑπερβήσεται μέτρα· εἰ δὲ μή, Ἑρινύες μιν Δίκης ἐπίκουροι ἐξευρήσουσιν^b.

a. Zeller I⁵ 690¹ haec refert ad terram in mare mutandam, unde sit ipsa orta. Idem verba ἐς τὸν αὐτὸν λόγον interpretatur: ad eandem magnitudinis rationem, Lassalle II 61: secundum eandem legem.

b. Cf. Plut. de Iside 48 p. 370 D κλωθᾶς² μιν Δίκης ἐπικούρους ἐξευρήσειν, v. Schuster 184; Z. I⁵ 657². Sol est ipse mutabilis, νέος ἐφ' ἡμέρῃ (fr. 32 B. 6 D. ap. Arist. meteor. II 2. 355^a 12), i. e. καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἄλλος ἐξαπτόμενος, τοῦ πρώτου ἐν τῇ δύσει σβεννυμένου (Alex. 72, 34 ad illum locum). Cf. Plat. rep. VI 498 A. Explicatius haec persequitur Diog. IX 9 γίνεσθαι δὲ ἀναθυμιάσεις ἀπὸ τε γῆς καὶ ^{caelostia} θαλάττης ἃς μὲν λαμπράς καὶ καθαράς, ἃς δὲ σκοτεινάς. αὖξεσθαι δὲ τὸ μὲν πῦρ ὑπὸ τῶν λαμπρῶν, τὸ δὲ ὕγρον ὑπὸ τῶν ἐτέρων. τὸ δὲ περιέχον ὁποῖόν ἐστιν οὐ δηλοῖ· εἶναι μέντοι ἐν αὐτῇ σκάφας ἐπεστραμμένας κατὰ κοῖλον πρὸς ἡμᾶς, ἐν αἷς ἀθροιζόμενας τὰς λαμπράς ἀναθυμιάσεις ἀποτελεῖν φλόγας, ἃς εἶναι τὰ ἄστρα. 10 Solis flammam lucidissimam et calidissimam, cetera astra nimis a terra remota esse; τὴν δὲ σελήνην προσγειωτέραν οὖσαν μὴ διὰ τοῦ καθαροῦ φέρεσθαι τόπου. —

1) γῇ om. cod. ap. Eus. pr. ev. XIII 13, 33. — 2) κλωθᾶς coll. Hom. η 197 Hubmann: γλωττας libri.

ἡμέραν τε καὶ νύκτα γίνεσθαι καὶ μῆνας καὶ ὥρας ἐτείλους καὶ ἐνιαυτοὺς
 ὑετοὺς τε καὶ πνεύματα καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια κατὰ τὰς διαφόρους ἀνα-
 θυμιάσεις. 11 τὴν μὲν γὰρ λαμπρὰν ἀναθυμίασιν φλογωθείσαν ἐν τῷ
 κύκλῳ τοῦ ἡλίου ἡμέραν ποιεῖν, τὴν δὲ ἐναντίαν ἐπικρατήσασαν νύκτα
 ἀποτελεῖν, καὶ ἐκ μὲν τοῦ λαμπροῦ τὸ θερμὸν αὐξανόμενον θέρους ποιεῖν,
 ἐκ δὲ τοῦ σκοτεινοῦ τὸ ὑγρὸν πλεονάζον χειμῶνα ἀπεργάζεσθαι. Hesio-
 dum vituperat, quod (Theog. 124) Diem Noctis filiam appellaverit et
 (ibid. 748) alterum cum altera colloquentem fecerit fr. 35 (57) ap. Hippol.
 ref. IX 10 διδάσκαλος δὲ πλείστων Ἡσίοδος· τοῦτον ἐπίστανται πλείστα
 εἰδέναι, ὅστις ἡμέρην καὶ εὐφρόνην οὐκ ἐγίνωσκεν· ἔστι γὰρ ἕν. Quod
 quale senserit, declarat fr. 36 (67) ap. Hippol. IX 10 ὁ θεὸς ἡμέρην εὐ-
 φρόνην, χειμῶν θέρους, πόλεμος εἰρήνη, κόρος λιμός· ἀλλοιοῦται δὲ ὁκωσπερ
 <πῦρ>, ὅπότεν συμμιγῇ θνώμασιν¹. ὀνομάζεται καθ' ἡδονὴν ἐκάστου
 (ex cuiusque suffimenti odore).

- 40 Heracl. fr. 65 (32) ap. Clem. strom. V 14 p. 718 P. σοφόν
 ἐν τὸ σοφὸν μόνον λέγεσθαι οὐκ ἐθέλει καὶ ἐθέλει Ζηνὸς^a
 οὐνομα. — Fr. 19 (41) ap. Diog. IX 1 εἶναι γὰρ ἐν τὸ σο-
 φόν, ἐπίστασθαι γνώμην, διέτη ἐκυβέρνησε² πάντα διὰ
 πάντων^b. — Fr. 1 (50) ap. Hippol. ref. IX 9 οὐκ ἔμοῃ, ἀλλὰ
 τοῦ λόγου³ ἀκούσαντας ὁμολογεῖν σοφόν ἐστὶν ἐν πάντα
 εἰδέναι^c 4.

a. Ζηνὸς non Διός, fortasse Pherecydem Syrium secutus, quia illam
 formam Graeci plerumque a verbo ζῆν ducunt. Unum illud principium
 mundi est materia causa lex regimen. Ζεὺς, Δίκη, σοφόν, λόγος: varia
 nomina, res non diversa. Idem significat illud quod RP 35 dicitur πῦρ
 αἰεῖζων, unde manat omnis motus, omnis vita, omnis intellectus, cf.
 Hippol. ref. IX 10 λέγει δὲ καὶ φρόνιμον τοῦτο εἶναι τὸ πῦρ καὶ τῆς
 διοικήσεως τῶν ὄλων αἴτιον, et RP 41a. Adde nomen αἰὼν ex fr. 79
 (52) ap. Hippol. ref. IX 9 αἰὼν παῖς ἐστὶ παῖζων, πεττεῖων· παιδὸς ἢ
 βασιληΐης, quem locum Bernays Mus. Rh. VII 108 (Ges. Abh. I 56) ex-
 plicat coll. Hom. O 362. Phil. aetern. mundi p. 500 M. 14, 2 Cum.

b. Cf. Plut. de Iside 77 p. 382 B ἡ δὲ ζῶσα καὶ βλέπουσα καὶ κι-
 νήσεως ἀρχὴν ἐξ αὐτῆς ἔχουσα καὶ γινώσιν οἰκείων καὶ ἀλλοτρίων φύσις
 ἀμυστὶ⁵ ἔσπακεν ἀπορροήν καὶ μοῖραν ἐκ τοῦ φρονούντος ὅτῳ⁶ κυβερ-
 νᾶται τὸ σύμπαν, καθ' Ἡράκλειτον.

1) πῦρ intercidisse putat Diels coll. Cramer An. Par. I 167, 17:
 θνώμα post συμμιγῇ Bernays: οἶνος pro θνώμα adicit Bergk, ἀήρ Zeller.
 Cf. Byw. p. 15. — 2) διέτη κυβερνήσαι P¹B: ὅτε ἐν κυβερνήσαι F: cor-
 rexit Diels. — 3) λόγου Bergk: δόγματος libri. — 4) εἰδέναι libri:
 εἶναι Miller, Bywater. — 5) ἀμυστὶ Bernays: ἀμωσγέπως Bywater·
 ἄλλως τε libri. — 6) ὅτῳ Markland: ὅπως libri.

c. Unum illud quod omnia novit et perspicit, intellectus divinus et vera ratio, ap. Sext. math. VII 129 nominatur ὁ θεῖος λόγος. Quamquam hoc quidem Hippolyti loco quid sit λόγος, ambiguum est; licet enim interpretari: non homini concedendum est sed rationibus allatis. Diversum est fr. 92 (2) ap. Sext. math. VII 133 τοῦ λόγου δὲ ἐόντος ξυνού, ζώουσιν οἱ πολλοὶ ὡς ἰδίαν ἔχοντες φρόνησιν. Plura Heinze, *L. v. Logos* p. 9. Teichmüller, *N. St.* I 167.

περιέχον

Sext. Math. VII 127 ἀρέσκει γὰρ τῷ φυσικῷ τὸ περιέχον **41** ἡμᾶς λογικόν τε ὃν καὶ φρενῆρες^a. — 129 τοῦτον δὴ τὸν θεῖον λόγον καὶ Ἡράκλειτον δι' ἀναπνοῆς σπᾶσαντες νοεροὶ γινόμεθα, καὶ ἐν μὲν ὕπνοις ληθαῖοι, κατὰ δὲ ἔγερσιν πάλιν ἐμφρονες. ἐν γὰρ τοῖς ὕπνοις μυσάντων τῶν αἰσθητικῶν πόρων χωρίζεται τῆς πρὸς τὸ περιέχον^b συμφύτας ὃ ἐν ἡμῖν νοῦς, μόνης τῆς κατὰ ἀναπνοὴν προσφύσεως σωζομένης οἰονεῖ τινος ῥίζης, χωρισθεὶς τε ἀποβάλλει ἣν πρότερον εἶχε μνημονικὴν δύναμιν. 130 ἐν δὲ ἐγρηγόρσει πάλιν διὰ τῶν αἰσθητικῶν πόρων ὥσπερ διὰ τινων θυρίδων προκύψας^c καὶ τῷ περιέχοντι συμβαλὼν λογικὴν ἐνδύεται δύναμιν. ὅνπερ οὖν τρόπον οἱ ἄνθρωποι πλησιάζαντες τῷ πυρὶ κατ' ἀλλοίωσιν διάπυροι γίνονται, χωρισθέντες δὲ σβέννυνται, οὕτω καὶ ἡ ἐπιξενωθεῖσα τοῖς ἡμετέροις σώμασιν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος μοῖρα κατὰ μὲν τὸν χωρισμὸν ἄλογος γίνεται, κατὰ δὲ τὴν διὰ τῶν πλείστων πόρων σύμφυσιν ὁμοιοειδὴς τῷ ὅλῳ καθίσταται^d.

a. Uti supra **RP** 40a ignis quoque φρόνιμος habetur.

b. „Aenesidemo haec deberi eo maxime intellegitur, quod τὸ περιέχον (ab Heraclito eadem obscuritate qua ab Anaxagora fr. 2 dictum), quasi τὸν περιέχοντα [sc. ἀέρα] vulgari consuetudine dixisset, explicavit. nam aera in istius commentario intellegendum esse patet.“ Diels, *Dox.* 210. Significari aera circumfusum, sed eum quidem num Her. ipse dixerit τὸ περιέχον, dubitandum esse exponit *Z.* I⁵ 708¹. Accurate has quaestiones examinat Natorp, *Forschungen* (Berol. 1884) p. 103.

c. Coniectura est, non memoria, quod Sextus habet VII 340 (τὴν διάνοιαν) οἱ μὲν ἐκτὸς τοῦ σώματος (εἶναι ἔλεγον), ὡς Αἰνησιδῆμος κατὰ Ἡράκλειτον —, οἱ δὲ αὐτὴν εἶναι τὰς αἰσθήσεις, καθάπερ διὰ τινων ὀπῶν τῶν αἰσθητηρίων προκύπτουσιν, ἧς στάσεως ἡρξεν Στράτων τε ὁ φυσικὸς καὶ Αἰνησιδῆμος. A Sexto et Aenesidemo secundum suam philosophandi rationem disputata, non ipsius Heracliti verba esse apparet.

d. Anima scintilla stellaris essentiae, Macr. somn. I 14, 19; cf. Plut. anima de Iside 77 p. 382 B, **RP** 40 b. Sed vis ignea, ut in universo, ita in singulis animalibus ad humidam substantiam depressa inde velut flatu sursum evaporatur, v. **RP** 38 b et Nemes. nat. hom. 2 p. 67 M. *Ἡράκλειτος δὲ τὴν μὲν τοῦ παντὸς ψυχὴν* (verba nimirum non Heraclitea) *ἀναθυμίασιν ἐκ τῶν ὑγρῶν, τὴν δὲ ἐν τοῖς ζῴοις ἀπὸ τε τῆς ἐκτὸς καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀναθυμιάσεως ὁμογενῆ πεφυκέναι*, cf. Plac. IV 3, 12 (Dox. 389). Illud posteriores ei imputant, animam esse aerem et *ἄλογον*, v. Tertullian. de anima 9. Sext. math. VIII 286 *καὶ μὴν ῥητῶς ὁ Ἡράκλειτος φησι τὸ μὴ εἶναι λογικὸν τὸν ἀνθρώπον, μόνον δ' ὑπάρχειν φρενῆρες τὸ περιέχον*, cf. Apollon. epist. 18. Ipse, quibus finibus sit anima circumscripta, difficillimum inventu dicit fr. 71 (45) ap. Diog. IX 7 *ψυχῆς πείρατα ἴων¹ οὐκ ἂν ἐξεύροιο πᾶσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν· οὕτω βαθεῖν λόγον ἔχει*.

42 Heracl. fr. 4 (107) ap. Sext. math. VII 126 *κακοὶ μάρ- animus, sensus*
τυρες ἀνθρώποισιν ὀφθαλμοὶ καὶ ὦτα βαρβάρους² ψυχὰς
ἔχόντων^a. — Fr. 74 (118) ap. Galen. de an. mor. 5 = Stob.
flor. 5, 8 p. 257, 10 Hs. *αὐγὴ³ ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη*. —
Fr. 73 (117) ap. Stob. flor. 5, 7 p. 257 *ἀνὴρ δοτ' ἂν με-*
θυσθῇ, ἄγεται ἐπὶ παιδὸς ἀνήβου σφαλλόμενος, οὐκ ἐπαῖων
ὀκνηβαίνει, ὑγρὴν τὴν ψυχὴν ἔχων. αὐγὴ ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη
καὶ ἀρίστη^b. — Fr. 13 (55) ap. Hippolyt. ref. IX 9 *ὅσων*
ὄψις ἀκοή μάθησις, ταῦτα ἐγὼ προτιμέω^c.

a. Nihil interest audire, si quae aures dicta acceperint animus non intellegat. Barbarus enim est, qui sermonem communem non intellegit, v. Z. I⁵ 716⁵; Schuster 26, 2.

b. Cf. Plut. de esu carn. I 6 p. 995 E. Stob. flor. 17, 42 p. 508, 8 Hs. Philo ap. Eus. pr. ev. VIII 14, 67; ceteras eius sententiae formas affert Bywater, fr. 74—76. Plut. Romul. 28. Clem. paedag. II 2 p. 184 P.

c. Animus quo magis refert naturam ignis divini, eo magis excellit sapientia et virtute; quo magis praevalet *τὸ ὑγρόν*, eo pinguior est et hebetior. Sensuum fides dubia. Oculi auribus praestant, cf. fr. 15 (101^a)

1) *πειραταιον* BF: *πείρατα ἴων* Diels. — 2) *βορβόρου ψυχὰς ἔχοντος*, i. e. limo animos obducente, Bernays M. Rh. IX 262 (*Ges. Abh.* I 94—96), ubi Usener apte comparat Platon. republ. VII 533 D. — 3) Libri plurimi *αὐγὴ* (pauci *αὐη* vel *αὔτη*), unde Schuster 139, 3 (ubi) *αὐγὴ ξηρὴ*, (ibi) *ψυχὴ σοφωτάτη*. Vicina Dielsii interpretatio *Vors.* I 78, 13 c. adn. II 665. Contra disputat Z. I⁵ 705³, qui haec fere supplet *<αὐη ψυχὴ διλπταται τοῦ σώματος, ὅπως νέφεος> αὐγὴ· ξηρὴ ψυχὴ σοφωτάτη*.

ap. Polyb. XII 27 ὁφθαλμοὶ γὰρ τῶν ὥτων ἀκριβέστεροι μάρτυρες. Tamen etiam hos fugit sempiterna rerum conversio, cf. Arist. phys. VIII 3. 253^b 9 καὶ φασὶ τινες κινεῖσθαι τῶν ὄντων οὐ τὰ μὲν τὰ δ' οὐ, ἀλλὰ πάντα καὶ αἰεὶ, ἀλλὰ λανθάνειν τοῦτο τὴν ἡμετέραν αἰσθησιν. Mortua et inmotā (cf. Plac. I 23, RP 33a) nobis repraesentant oculi ea, quae vera vigent ac moventur: fr. 64 (21) ap. Clem. strom. III 3 p. 520 P. θάνατός ἐστιν ὁκόσα ἐγερθέντες ὀρέομεν, ὁκόσα δ' εὐδοντες, ὕπνος ¹. Cf. Schleierm. 472; aliter Schuster 274; aliter Diels *Her.* ² 22 adn. Huc refer fr. 132 (46) ap. Diog. IX 7 τὴν τε οἴησιν ἱερὰν νόσον ἔλεγε καὶ τὴν δρασιν ψεύδεσθαι.

ratio communis

Heracl. fr. 91 (113. 114) ap. Stob. floril. 1, 179 p. 129, **43** 16 Hs. ξυνόν^a ἐστὶ πᾶσι τὸ φρονέειν. ξὺν νόῳ λέγοντας ἰσχυρίζεσθαι χρὴ τῷ ξυνῶ πάντων, δικασπερ νόμῳ^b πόλιν καὶ πολὺ ἰσχυροτέρως. τρέφονται γὰρ πάντες οἱ ἀνθρώπειοι νόμοι ὑπὸ ἐνὸς τοῦ θεῖου· κρατεῖ γὰρ τοσοῦτον ὁκόσον ἐθέλει καὶ ἐξαρκεῖ πᾶσι καὶ περιγίνεται.

a. Rationem communem omnium, quae leges continet rerum universarum, oportet eos qui sapienter disserant pertinaciter sequi, ut civitatem leges, atque adeo pertinacius, quia omnes leges civiles derivantur ab una illa divina, quae semper valet, semper abundat.

b. Fr. 100 (44) ap. Diog. IX 2 μάχεσθαι χρὴ τὸν δῆμον ὑπὲρ τοῦ νόμου δικασπερ τείχεος.

veritas, error

Heracl. fr. 92 (2) ap. Sext. math. VII 133 διὸ^a δεῖ **44** ἔπεσθαι τῷ ξυνῶ. — τοῦ λόγου δὲ ἐόντος ξυνοῦ ζῶουσιν οἱ πολλοὶ ὡς ἰδίην ἔχοντες φρόνησιν. ἡ δ' ἐστὶν οὐκ ἄλλο τι ἀλλ' ἐξήγησις τοῦ τρόπου τῆς τοῦ παντός διοικήσεως. διὸ καθ' ὃ τι ἂν αὐτοῦ τῆς μνήμης κοινωνήσωμεν, ἀληθεύομεν, ἃ δὲ ἂν ἰδιάσωμεν, ψευδόμεθα^b.

a. Horum maximam partem non ipsius Ephesii, sed interpretis nescio cuius a Sexto male intellecti esse arbitratur Byw. ad fr. 92 ipsique Her. tribuit verba τοῦ λόγου — φρόνησιν. Cf. RP 41c. Sententiam eius attingit Sext. math. VII 126 τὴν αἰσθησιν — ἀπιστον εἶναι νενόμικεν, τὸν δὲ λόγον ὑποτίθεται κριτήριον. — 131 τὸν κοινὸν λόγον καὶ θεῖον καὶ οὐ κατὰ μετοχὴν γινόμεθα λογικοὶ κριτήριον ἀληθείας γησίν. Plura ap. Natorp, *Forsch.* p. 107.

b. Similia reprehendit fr. 117 (87) ap. Plut. de audiendo 7 p. 41 A βλάβῃ ἀνθρωπος ἐπὶ παντὶ λόγῳ ἐπτοῆσθαι φιλεῖ. — Fr. 118 (28) ap. Clem. strom. V 1 p. 649 P. δοκέοντων ὁ δοκιμώτατος γινώσκων φλυσιό-

1) ζωή coni. W. Nestle.

σει ¹· καὶ μέντοι καὶ δίχῃ καταλήφεται ψευδῶν τέκτονας καὶ μάρτυρας. — Fr. 8 (22) ap. Clem. strom. IV 2 p. 565 P. χρυσὸν οἱ διζήμενοι γῆν πολλὴν ὀρύσσουσιν καὶ ἐρύσκουσιν ὀλίγον.

- 45 Heracl. fr. 96 (78) ap. Orig. c. Cels. VI 12 ἡθὺς γὰρ ^{doi intelligentia} ἀνθρώπειον μὲν οὐκ ἔχει γνώμας^a, θεῖον δὲ ἔχει. — Fr. 97 (79) *ibid.* ἀνὴρ νήπιος ἤκουσε^b πρὸς δαίμονος δῶκασπερ παῖς πρὸς ἀνδρός. — Fr. 61 (102) Porphy. in Il. IV 4 p. I 96 Schrader συντελεῖ ἅπαντα ὁ θεὸς πρὸς ἁρμονίαν τῶν ὄλων, οἰκονομῶν τὰ συμφέροντα· ὅπερ καὶ Ἡράκλειτος λέγει, ὥς τῷ μὲν θεῷ καλὰ πάντα καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια, ἀνθρώποι δὲ ἃ μὲν ἄδικα ὑπελήφασιν, ἃ δὲ δίκαια^c.

a. *Γινῶμαι* sunt verae rationes s. notiones; cf. Ion Chius ap. Diog. I 120 εἴπερ Πυθαγόρης ἐτύμως ὁ σοφὸς περὶ πάντων ἀνθρώπων γνώμας εἶδε καὶ ἐξέμαθεν. *Vors.* c. 25 B 4. II 2, 146.

b. Hoc dicere videtur: „quo loco ab adultis pueri habentur, eodem infantium et imperitorum numero sunt homines deo.“ Aliter Schuster p. 342: genus humanum cum recens ab ortu esset et puerili quasi aetate, loqui didicisse a deo, uti nunc a viro infantem; aliter Zeller I⁵ 717²: homo qua est stultitia deum non magis comprehendit quam infans virum. Simile quiddam Her. dictum, f. 98 (83), est ap. Plat. Hipp. mai. 289 B ἀνθρώπων ὁ σοφώτατος πρὸς θεὸν πύθνηκος φανέεται καὶ σοφία καὶ κάλλει καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν. *Ibid.* 289 A fr. 99 (82) πύθνηκος ὁ κάλλιστος αἰσχροὺς ἄλλῃ γένει συμβάλλειν.

c. Respicit haec Hippocr. de victu I 11 p. 64, 29 (*Vors.* I² 83) Bywater τὰ μὲν οὖν ἀνθρώποι διεθέσαν, οὐδέποτε κατὰ ταυτὸ ἔχει οὔτε ὀρθῶς οὔτε μὴ ὀρθῶς· ὁκόσα δὲ θεοὶ διεθέσαν, αἰεὶ ὀρθῶς ἔχει καὶ τὰ ὀρθὰ καὶ τὰ μὴ ὀρθὰ τοσοῦτον διαφέρει.

- 46 Fr. 67 (62) ap. Hippolyt. IX 10 ἀθάνατοι^a θνητοί, θνη- ^{vita mors} τοὶ ἀθάνατοι, ζῶντες τὸν ἐκείνων θάνατον, τὸν δὲ ἐκείνων βίον τεθνεώτες^b.

a. Heraclitus quaest. Hom. 24 p. 37 Bonn. eam sententiam sic expromit θεοὶ θνητοί· ἀνθρώποι ἀθάνατοι, ζῶντες τὸν ἐκείνων θάνατον, θνήσκοντες τὴν ἐκείνων ζωὴν. Cf. Sext. Pyrrh. III 230 ὁ δὲ Ἡράκλειτος φησιν ὅτι καὶ τὸ ζῆν καὶ τὸ ἀποθανεῖν καὶ ἐν τῷ ζῆν ἡμᾶς ἐστὶ καὶ ἐν τῷ

1) γινώσκειν φλυάσσει Pfeleiderer: γινώσκει φυλάσσειν libri: γινώσκει πλάσσειν Bernays Her. 38.: γ. φλυάσσειν Bergk. δοκέοντα ὁ δ. γινώσκειν φυλάσσει Schleiermacher: ὁ δοκιμώτατος γίνεται γινώσκει φυλάσσειν Schuster: δοκέοντα ὁ δοκιμώτατος γινώσκει, φυλάσσει Diels. Cf. Z. I⁵ 718².

τεθνάναι· ὅτε μὲν γὰρ ἡμεῖς ζῶμεν, τὰς ψυχὰς ἡμῶν τεθνάναι καὶ ἐν ἡμῖν τεθάρθαι, ὅτε δὲ ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν, τὰς ψυχὰς ἀναβιοῦν καὶ ζῆν.

b. Cf. Philo leg. alleg. I 108 Cohn p. 65 Mg. Sed quod aiunt σῶμα esse quasi σῆμα, non est ab Her. inventum.

e*. Quomodo anima in corpus descenderit. Fr. 83 et 82 (84) ap. Plotin. IV 8 p. 468 Ἡρ. ἀμοιβὰς τε ἀναγκαίως τιθέμενος ἐκ τῶν ἐναντίων, ὁδὸν τε ἄνω καὶ κάτω εἰπὼν καὶ „μεταβάλλον ἀναπαύεται“ καὶ „κἀματός ἐστι τοῖς αὐτοῖς μοχθεῖν καὶ ἀρχεσθαι“, εἰκάζειν δοκεῖ ἀμελήσας σαφῆ ἡμῖν ποιῆσαι τὸν λόγον. Extrema interpretatur Iambl. ap. Stob. ecl. I 49 p. 378, 24 Wachsm. καὶ τὸ μὲν τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένειν κἀματον εἶναι, τὸ δὲ μεταβάλλειν φέρειν ἀνάπασιν. Obscurius fr. 72 (77), Numen. fr. 35 Thed. ap. Porphy. antr. nymph. 10 ὁθεν καὶ Ἡράκλειτον ψυχῇσι φάναι τέρψιν ἢ ¹ θάνατον ὕγραῖσι γενέσθαι· (τέρψιν δὲ εἶναι αὐτοῖς τὴν εἰς τὴν γένεσιν πτώσιν). Quae uncis circumscripsimus, Numenii sunt. Cf. Schuster 191, 1 et Z. I⁵ 710².

vita futura

d*. Ad vitam post obitum futuram pertinet fr. 122 (27) ap. Clem. strom. IV 146 p. 630 P. (cf. idem protr. II 22 p. 18 P.) ἀνθρώπους μένει ἀποθανόντας (s. τελευτήσαντας) ἄσσα οὐκ ἔλπονται οὐδὲ δοκεοῦσιν. — Eodem spectat fr. 38 (98) ap. Plut. fac. lun. 28 p. 943 E αἱ ψυχὰς ὁσμῶνται καθ' ἑαυτὰς. Cf. Schuster 190. Z. I⁵ 712². Gomperz, Gr. D. I 60. — Daemones videtur cogitare hominibus praepositos, cf. Hesiod. op. 120. 123. 250. — Fr. 123 (63) ap. Hippol. ref. IX 10 λέγει δὲ καὶ σαρκὸς ἀνάστασιν ταύτης <τῆς> ² φανερὰς ἐν ᾗ γεγενήμεθα· καὶ τὸν θεὸν οἶδε ταύτης τῆς ἀναστάσεως αἴτιον οὕτως λέγων· ἐνθα δ' ἐόντι ³ ἐπανίστασθαι καὶ φύλακας γίνεσθαι ἐγερτὶ ζώντων ⁴ καὶ νεκρῶν. Z. I⁵ 712³. Ap. Diog. IX 7 narratur dixisse πάντα ψυχῶν εἶναι καὶ δαιμόνων πλήρη, cf. Schleierm. 495.

daemones

contraria in
unum coeunt

Heracl. fr. 78 (88) ap. Plut. consol. ad Apoll. 10 p. 106 E 47 καὶ ἡ⁵ φησιν Ἡράκλειτος^a, ταῦτὸ τ' ἐνι⁵ ζῶν καὶ τεθνηκόδ καὶ τὸ ἐγρηγορὸς καὶ τὸ καθεῖδον καὶ νέον καὶ γηραιόν· τὰδε γὰρ μεταπεσόντα ἐκείνᾳ ἐστι κἀκεῖνα πάλιν μεταπεσόντα ταῦτα^b. — Fr. 57 (58) ap. Simplic. physic. 50, 10 D.

1) μὴ libri: ἢ Diels cf. *Herakleitos*² p. 36 adn. — 2) τῆς inseruit Diels. — 3) ἐνθα θεόντι cod.: ἐνθάδε ἐόντας Bernays: ἐνθα θεὸν δεῖ Sauppe: ἐν ᾧδῇ ἐόντας Schultess: ἐνθα (apud inferos) δ' ἐόντι (deo) Diels *Herakl.*² fr. 63 adn. — 4) ἐγερτίζόντων cod.: ἐγερτὶ ζώντων vel ἐγερτὶ, ζώντας ἐκ νεκρῶν Bernays: ἐθνεσι ζωόντων dubitanter Bywater. Aliter Schuster p. 176. — 5) ταῦτό γ' ἐνι libri: ταῦτό τ' ἐστι Schleierm.: ταῦτ' ἢ τ' ἐνι Bernays: ταῦτό τὸ Zeller: ταῦτό τ' ἐνι Diels.

Ἡράκλειτος τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν εἰς ταὐτὸν λέγων συν-
ιέναι, δίκην τόξου καὶ λύρας^ο.

a. Quae sequuntur ap. Plut., ipsa quoque, si non verba sed sententiam respicimus, sunt Heraclitea. Deinceps cf. Hippocr. de victu I 5 (VI 476 ss. Littré). φάος Ζηρὶ σκότος Ἀλδῇ, φάος Ἀλδῇ σκότος Ζηρὶ· φοιτᾷ κείνα ὧδε καὶ τάδε κείσε πᾶσαν ὥρην, πᾶσαν χώραν, διαπρησόμενα κείνά τε τὰ τῶνδε τάδε τε αὖ τὰ κείνων: quae ex Her. derivata demonstrat Bernays Heracl. p. 10. Globosam ab eo fingi terrae formam non licet ex hoc loco colligere, v. Z. I⁵ 686². De libello π. διαίτης, qui falso adscribitur Hippocrati, cf. Bernays Heracl. p. 2. Schuster p. 99. Teichm., N. St. I 249. Zeller I⁵ 694—698. Patin, Festschr. f. Urlichs. Weygoldt, Neue Jahrb. f. Phil. 1882, p. 161. Quae ad Heraclitum pertinent, Bywater p. 61, Diels Vors. I 81 exhibet. Cf. singulos locos in Bernays Ges. Abh. I 9. Fredrich, Hip-pokr. Unters. 112 ss.

b. Lucianus Heraclitum haec loquentem inducit Vit. auct. 14 ταῦτα ὁδύρομαι καὶ ὅτι ξυπεδον οὐδέν, ἀλλὰ πως ἐς κυκεῶνα τὰ πάντα συνειλέονται, καὶ ἐστὶ τωὐτὸ τέρψις ἀτερεσίῃ, γυνῶσις ἀγνωσίῃ, μέγα μικρόν, ἄνω κάτω περιχωρεῦντα καὶ ἀμειβόμενα ἐν τῇ τοῦ αἰῶνος παιδίῃ. Cf. Hippol. IX 9, RP 40a. Adde Clem. paedag. I 5 p. 111 P. Procl. in Tim. 101 F. Bernays Ges. Abh. I 56. Similia Byw. ad fr. 78 et 79 collegit.

c. Inde concludit Aristoteles Heraclitum etiam bonum et malum, quae bona eadem quod ad mores pertineat, eodem revocasse, top. VIII 5. 159^b 30; phys. I 2. 185^b 19 ἀλλὰ μὴν εἰ τῇ λόγῳ ἐν τὰ ὄντα πάντα, ὡς λωπίον καὶ ἱμάτιον, τὸν Ἡρακλείτου λόγον συμβαίνει λέγειν αὐτοῖς· ταὐτὸν γὰρ ἔσται ἀγαθὸν καὶ κακὸν εἶναι καὶ μὴ ἀγαθὸν καὶ ἀγαθὸν. Cf. Simplic. phys. 82, 23 D. At Her. statuit eandem rem pro usu atque condicione rerum humanarum modo bonam modo malam existimari, dis omnia bona esse, v. RP 45 et fr. 52 (61) ap. Hippol. ref. IX 10 θάλασσα ὕδωρ καθαρώτατον καὶ μιαιώτατον, ἰχθύσι μὲν πότιμον καὶ σωτήριον, ἀνθρώποις δὲ ἄποτον καὶ ὀλέθριον, et ibid. fr. 58 (58) καὶ ἀγαθὸν καὶ κακὸν (ἐν ἐστὶ)· οἱ γοῦν ἰατροὶ — τέμνοντες καίοντες πάντα, βασανίζοντες κακῶς τοὺς ἀρρωστούντας, ἐπαιτέονται μηδὲν ἄξιον¹ μισθὸν λαμβάνειν παρὰ τῶν ἀρρωστούντων, ταῦτα ἐργαζόμενοι τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς νόσους². „Medici cum aegrotos ferro ignique aggrediuntur, mercedem insuper postulant nulla mercede digni, idem efficientes, sanationem et dolores.“ Diels Vors. II² 663. Aliter Z. I⁵ 639², Bywater. — Fr. 53 (37) ap. Columell. de re r. VIII 4 (Heraclitus ait) *sues caeno, cohortales aves pulvere vel cinere lavari*.

1) ἐπαιτῶνται μηδὲν ἄξιον Paris.: corr. Bernays Ges. Abh. I 76. —

2) κατὰ τ. v. Petersen: καὶ βασάνους suspicatur Bywater.

moralia

Heracl. fr. 80 (101) ap. Plut. adv. Colot. 20 p. 1118 c **48**
 ὁ δὲ Ἡράκλειτος, ὡς μέγα τι καὶ σεμνὸν διαπεπραγμένος,
 ἐδιζησάμην, φησίν, ἔμευντόν^a. — Clem. strom. II 21
 p. 497 P. Ἀναξαγόραν — τὴν θεωρίαν φάναι τοῦ βίου
 τέλος εἶναι καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης ἐλευθερίαν λέγουσιν Ἡρά-
 κλειτόν τε — τὴν εὐαρέστησιν^b. — Fr. 125 (14) ap. Clem.
 protrept. 2 p. 19 P. τὰ νομιζόμενα κατ' ἀνθρώπους μυ-
 στήρια ἀνιερωστὶ μνεῦνται. — Fr. 100 (44) ap. Diog.
 IX 2 μάχεσθαι χρὴ τὸν δῆμον ὑπὲρ τοῦ νόμου δίκωσπερ
 τείχεος.

a. Plut. haec subicit καὶ τῶν ἐν Δελφοῖς γραμμάτων θεϊότατον
 ἐδόκει τὸ Γνωθὶ σαυτόν. Aliter Diog. IX 5 **BP** 29 c. Dio Chrys. or.
 55 p. 282 R. Ἡράκλ. ἐτι γενναιότερον αὐτὸς ἐξευρεῖν τὴν τοῦ παντὸς
 φύσιν ὅποια τυγχάνει οὐσα μηδενὸς διδάξαντος καὶ γενέσθαι παρ' αὐ-
 τοῦ σοφός. Tatian. or. ad Graec. 3 ἐμμαντὸν ἐδιδασκάν.

b. Fr. 121 (119) ap. Plut. qu. Plat. I 2 p. 999 ἥθος ἀνθρώπῳ δαι-
 μων. Cf. Theodoret. therap. XI 152; praeterea fr. 104 (110. 111) ap.
 Stob. floril. 1, 83. 84 p. 129, 8 Hs. ἀνθρώποισι γίνεσθαι ὁκόσα θέλουσιν
 οὐκ ἄμεινον· νοῦσος ὕλειαν ἐποίησεν ἡδύ, κακὸν ἀγαθόν, λιμὸς κόρον,
 κάματος ἀνάπαισιν. — Fr. 4 Diels ap. Albert. M. de vegetab. VI 401
 p. 545 Meyer (Bywater, *Journal of philol.* IX [1880] 230) *Heraclitus*
dixit quod si felicitas esset in delectationibus corporis, boves felices
diceremus, cum inveniant orobum ad comedendum. — De
 summa virtute fr. 107 (112) Stob. flor. 1, 178 p. 129, 13 Hs. σωφρο-
 νεῖν ἀρετὴ μέγιστη· καὶ σοφίῃ ἀληθέα λέγειν καὶ ποιεῖν κατὰ φύσιν
 ἐπαίοντας.

religiones

Heracl. fr. 127 (15) ap. Clem. protr. 2 p. 30 εἰ μὴ γὰρ **49**
 Διόνῳ πομπὴν ἐποιοῦντο καὶ ὕμνον ἕσματα αἰδοίοισιν,
 ἀναιδέστατα εἶργαστ' ἄν. αὐτὸς δὲ Αἰίδης καὶ Διόνυσος, δτερ
 μαίνονται καὶ ληναΐζουσιν^a.

a. Cf. Herod. II 48. De sacrificiis et simulacris v. Heracl. fr. 130
 et 126 (ap. Aristocrit. theosoph. 68) καθαιρόνται δ' ἄλλως αἵματι μαι-
 νόμενοι οἷον εἴ τις ἐς πηλὸν ἐμβὰς πηλῷ ἀπονέζοιτο. μαίνεσθαι δ' ἂν
 δοκοῖ, εἴ τις αὐτὸν ἀνθρώπων ἐπιφράσσαιτο οὕτω ποιέοντα. καὶ τοῖς
 ἀγάλμασι δὲ τουτέοισιν εὐχονται, ὁκοῖον εἴ τις δόμοισι λεσχηνεύοιτο οὐ
 τι γινώσκων θεοὺς οὐδ' ἥρωας οἵτινές εἰσι. Idem theos. 74 (fr. 128 D.)
 δαιμόνων ἀγάλμασιν εὐχονται οὐκ ἀκούουσιν, ὥσπερ ἀκούοιεν, οὐκ ἀπο-
 δίδουσιν, ὥσπερ οὐκ ἀπαιτέοιεν. — De superstitione Plut. Camill. 19
 (cf. fr. 120 B. 106 D.) Ἡρ. ἐπέπληξεν Ἡσιόδῳ τὰς μὲν (ἡμέρας) ἀγα-
 θὰς ποιουμένην τὰς δὲ φαύλας ὡς ἀγνοοῦντι φύσιν ἡμέρας ἀπάσης
 μίαν οὖσαν.

Simile fr. 103 (43) ap. Diog. IX 2 ὕβριν χρη̃ σβεννύναι μάλλον ἢ πυρκαϊήν. — Fr. 105 (85) ap. Plut. Coriol. cf. Arist. eth. Nic. II 2. 1105^a 8 θυμῷ μάχεσθαι χαλεπὸν· ὃ τι γὰρ ἂν θέλῃ, ψυχῆς ὠνεῖται. — Fr. 110 (33) ap. Clem. Strom. V 14 p. 718 P. νόμος καὶ βουλῇ πείθεσθαι ἐνός. — Fr. 102 (24) ibid. IV 4 p. 571 P. ἀρηιψάτους θεοὶ τιμῶσι καὶ ἀνθρώποι. — Fr. 101 (25) ibid. IV 7 p. 586 P. μύθοι γὰρ μέζονες μέζονας μοίρας λαγχάνουσι. — Similis verborum figura fr. 66 (48) ap. Eustath. in Il. I 46 τοῦ βιοῦ¹ ὄνομα βίος, ἔργον δὲ θάνατος. Cf. Ζηνὸς — ζῆν **RP** 40 a, ξὺν νόῳ — ξυνῶ **RP** 43.

1) lectionem variam τῷ τόξῳ praeferit Diels *Herakl.*² 27 adn.

Pythagoras et Pythagorei

origo Diog. VIII 1 Πυθαγόρας^a Μνησάρχου δακτυλιογλύφου, 50
ὡς φησιν Ἑρμιππος, Σάμιος^b ἥ, ὡς Ἀριστόξενος, Τυρρηνὸς
ἀπὸ μιᾶς τῶν νήσων ὧς κατέσχον Ἀθηναῖοι Τυρρηνούς ἐκ-
βαλόντες.

Scripserunt de Pythagoreis: Chaignet, *Pythagore et la philosophie pythagoricienne*, Paris. 1873. Zeller, *Ph. d. Gr.* I⁶ 279. *Kl. Schriften* I 458. Gomperz 80—123. Burnet § 37—54. 138—153.

a. Rerum Pythagoricarum notitia ut appareat quomodo et factorum memoria paulatim ad fabulae inventa defluxerit, quinque placet genera auctorum qui de iis scripserint distincta vel aetate vel animo vel scientia proponere: I Aristoteles *περὶ τῶν Πυθαγορείων*, π. τ. Ἀρχύτου *φιλοσοφίας* cet. Theophrastus Eudemus Aristoxenus Dicaearchus Eudoxus. II Heraclides. III Epicurus Timaeus Neanthes Hermippus Hieronymus Hippobotus Alexander Polyhistor. IV Apollonius Tyanensis, Moderatus, Nicomachus Gerasenus. V Porphyrius Iamblichus.

b. Clem. strom. I 14 p. 352 P. Πυθαγόρας — Σάμιος, ὡς φησιν Ἰππόβοτος, ὡς δὲ Ἀριστόξενος ἐν τῷ Πυθαγόρου βίῳ καὶ Ἀρίσταρχος καὶ Θεόπομπος, Τυρρηνὸς ἦν, ὡς δὲ Νεάνθης, Σύριος ἢ Τύριος. De Neanthe Cyziceno (cuius nomen pro Cleanthe restituendum ap. Porphy. vit. Pyth. 1) v. FHG III 2—11. Is igitur vocabulorum similitudine deceptus Mnesarchum Syrium vel Tyrium vocaverat. Insulam Syrum dici putat Ritter. Proavum Pythagorae Hippasum Phliunte Samum commigrasse testatur Lyeus ap. Porph. 5. Paus. II 13, 1. 2. Diog. VIII 1; cf. Porphy. 2 et 10. Gentis igitur Tyrrhenae Pelasgorum fuit, olim Phliasiae, tum Samiae; cf. O. Mueller, *Gesch. d. hellen. St. u. St.* II b 393.

magistri Diog. VIII 2 ἤκουσε^a μὲν — Φερεκύδου^b τοῦ Συρίου · 51
μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἤκεν εἰς Σάμον καὶ ἤκουσεν
Ἑρμοδάμαντος^c τοῦ ἀπογόνου Κρεωφύλου, ἥδη πρεσβυτέρου.

Pherecydes a. Pherecydi eum devinctum fuisse confirmant Andro Ephesius ap. Diog. I 119; Aristoxenus ibid. 118; Satyrus ap. Diog. VIII 40; Dicae-

archus ap. Porph. vit. Pyth. 55; Duris in elogiis ap. Diog. I 120. Cf. Iambl. de Pyth. vita 9. 11. 184. 252. Res satis dubia, nam facile fingi potuit, quoniam Pherecydes quoque migrare animos docuisse tradebatur, cf. Ionis Chii epigr. **RP** 45a.

b. De Pherecyde scr. Sturz, Lipsiae 1824. Preller, Mus. Rh. IV (1846), 377 (*ausgew. Aufs.* p. 350). Io. Conrad, de Pherec. dissert. Bonnensis, Confluent. 1856. Diels, *Archiv* I 11. O. Kern, de Orphei Epimenid. Pherec. theogoniis, Berol. 1888. — Arist. met. XIV 4. 1091^b 8 (postquam de theologis et poetis vetustioribus disputavit) οἱ μεμιγμένοι αὐτῶν τῷ μὴ μυθικῶς ἅπαντα λέγειν, οἷον Φερεκύδης καὶ ἑτεροὶ τινας, τὸ γεννῆσαν πρῶτον ἄριστον τιθέασιν. — De fragmento libri eius nuper invento cf. Diels *Zur Pentemychos des Ph.*, Ac. Berol. 1897, 144. *Vors.* c. 71.

c. De Hermodamante cf. Porph. vit. 1. 2. 15; Iamblich. vit. 11. — Apollonius Tyanensis ap. Porphy. 2 etiam Anaximandrum a Pythagora auditum narrat, alii Thaletem Epimenidem alios, cf. Diog. VIII 3. 8. Porph. 17. Apul. flor. 15 p. 22, 10 Helm.

52 Isocr. Busir. 11, 28 *Πυθαγόρας ὁ Σάμιος* — ἀφικόμενος εἰς Αἴγυπτον^a καὶ μαθητὴς ἐκείνων (τῶν ἱερέων) γενόμενος τὴν τ' ἄλλην φιλοσοφίαν πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκόμισε καὶ τὰ περὶ τὰς θυσίας καὶ τὰς ἀγιστείας τὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐπιφανέστερον τῶν ἄλλων ἐσπούδασεν^b. Aegyptum adit

a. Antiquissimum hoc est de itinere Aegyptio testimonium, sed, ut ex ipsius Isocratis verbis 11, 33 apparet, nullius paene fidei. Apud Herodotum quae duobus locis scripta videmus, nec adfirmantis sunt nec refutantis: nam II 81 postquam de linteis bracis sacerdotum Aegyptiorum dixit, haec subicit: ὁμολογεῖν δὲ ταῦτα τοῖσιν Ὀρφικοῖσι καλεσμένοισι καὶ Βακχικοῖσιν, ἐοῦσι δὲ Αἰγυπτίοισι, καὶ Πυθαγορείοισι. Idem II 123 Αἰγύπτιοι εἰσιν οἱ εἰπόντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν, τοῦ σώματος δὲ καταφθίνοντος εἰς ἄλλο ζῶον αἰεὶ γινόμενον ἐσδύεται. — τούτῳ δὲ λόγῳ εἰσὶν οἱ Ἕλληρων ἐχρήσαντο, οἱ μὲν πρότερον, οἱ δὲ ὕστερον, ὡς ἰδὼν ἐκείνων λόγῳ τῶν ἐγὼ εἰδὼς τὰ οὐνόματα οὐ γράφω (praeter Pythagoram respici putandus est Melampus, propter II 49). — De mathematicis disciplinis Callimachus ap. Diod. exc. Vat. X 6, 4 ὅτι Καλλιμαχος εἶπε περὶ Πυθαγόρου διότι τῶν ἐν γεωμετρίας προβλημάτων τὰ μὲν εὗρε, τὰ δὲ ἐκ τῆς Αἰγύπτου πρῶτος εἰς τοὺς Ἕλληνας ἤνεγκεν. Cf. Aristot. met. I 1. 981^b 23 περὶ Αἰγυπτον αἱ μαθηματικαὶ πρῶτον τέχναι συνέστησαν· ἐκεῖ γὰρ ἀφείθη σχολάζειν τὸ τῶν ἱερέων ἔθνος. Babylonem adicit Strabo XIV 1, 16 p. 638 ἐπὶ τούτου (Πολυκράτους) Πυθαγόραν ἰστοροῦσιν ἰδόντα φρομένην τὴν τυραννίδα ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν καὶ ἀπελθεῖν εἰς Αἴγυπτον καὶ Βαβυλῶνα φιλομαθείας χάριν. ἐπανόντα δ' ἐκεῖθεν, ὁρῶντα ἔτι συμμένουσιν τὴν τυραννίδα, πλεύσαντα εἰς Ἰταλίαν ἐκεῖ διατελέσαι τὸν βίον. Alii vero etiam

de Phoenicibus Arabibus Magis Indis fabulantur. Hippol. ref. I 2 *Διόδωρος ὁ Ἑρετριεὺς καὶ Ἀριστόξενος ὁ μουσικός φασὶ πρὸς Ζαράταν τὸν Χαλδαῖον ἐληλυθέναι Πυθαγόραν.*

b. Variae sunt fabellae. Velut in Iovis Cretensis antrum una cum Epimenide descendit (Porphyr. vit. 17; Diog. VIII 3); eidem praecepta traduntur a Themistoclea sacerdote Delphica (Diog. 8); incruenta sacrificia instituit Delii Apollinis religionem secutus (Diog. 13).

Samam redit

Diog. VIII 3 *εἶτα ἐπανήλθεν εἰς Σάμον καὶ εἰρὼν τὴν πατρίδα τυραννομένην^a ὑπὸ Πολυκράτους ἀπῆρεν εἰς Κρό-
τωνα τῆς Ἰταλίας καθεῖ νόμους θεῖς τοῖς Ἰταλιώταις ἐδο-
ξάσθην^b σὺν τοῖς μαθηταῖς, οἳ περὶ τοὺς τριακοσίους ὄντες
ᾤκονόμουν ἄριστα τὰ πολιτικά, ὥστε σχεδὸν ἀριστοκρατίαν
εἶναι τὴν πολιτείαν.*

abit Crotonem

a. Aristoxenus ap. Porphyr. vit. 9 (cf. 22) *γεγονότα δ' ἐπὶ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ὀρῶντα τὴν τοῦ Πολυκράτους τυραννίδα συντονωτέραν οὖσαν, ὥστε καλῶς ἔχειν ἐλευθέρῳ ἀνδρὶ τὴν ἐπιστάσιν τε καὶ δεσποτείαν μὴ ὑπομένειν, οὕτως δὴ τὴν εἰς Ἰταλίαν ἀπαρσὺν ποιήσασθαι.* De ea re cf. Krische (RP 56a) p. 15.

b. Incredibilia tradit Dicaearchus ap. Porph. 18, cf. Iamblich. 33.

annus

Cic. de re publ. II 28 *quartum iam annum regnante^a Lucio Tarquinio Superbo Sybarim et Crotonem et in eas Italiae partes Pythagoras venisse reperitur; Olympias enim secunda et sexagesima eadem Superbi regni initium et Pythagorae declarat adventum^a.*

a. Ad hunc annum 532 Apollodorus ἀκμὴν eius rettulerat, cf. E. Rohde, Mus. Rh. XXVI (1871) 565 et H. Diels, Mus. Rh. XXXI (1876) 25. Unde conicias natum c. a. 572, mortuum c. a. 500. Antiochus ap. Clem. strom. I 16 p. 366 P. dicit Pyth. aetatem (ἡλικίαν) 312 annis antecedere mortem Epicuri (a. Chr. 272). Nomen eius ut mortui primum reperitur apud Xenophanem et Heraclitum: Diog. VIII 6. 36. IX 1 (RP 31). Cf. Z. I⁵ 297¹.

praecepta

Porphyr. vit. Pyth. 19 *ἃ μὲν οὖν ἔλεγε τοῖς συνοῖσιν οὐδὲ εἰς ἔχει γράσαι βεβαίως· καὶ γὰρ οὐδ' ἡ τυχοῦσα ἦν παρ' αὐτοῖς σιωπῇ^a. μάλιστα μέντοι γνώριμα παρὰ πᾶσιν ἐγένετο πρῶτον μὲν ὡς ἀθάνατον εἶναι φησι τὴν ψυχὴν, εἶτα μεταβάλλουσιν εἰς ἄλλα γένη ζώων, πρὸς δὲ τούτοις ὅτι κατὰ περιόδους τινὰς τὰ γιγνόμενά ποτε^b πάλιν γίγνεται, νέον δ' οὐδὲν ἀπλῶς ἐστι, καὶ ὅτι πάντα τὰ γιγνόμενα ἑμ-*

ψυχα δημογενῇ δεῖ νομίζειν. φαίνεται γὰρ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ δόγματα πρῶτος κομίσαι ταῦτα Πυθαγόρας.

a. Gellius I 9 iam a principio adulescentes, qui sese ad discendum silentium obtulerant, ξηρσιογνωμόναι. Cet. v. RP 56 b. Silentium Pythagoricum in proverbium abiit. Est autem duplex. Primum ἡ ἐχεμυθία, v. Iambl. vit. 94 ἐν τῇ λαμβάνειν τὴν διώπειραν ἐσχόπει, εἰ δύνανται ἐχεμυθεῖν, τούτῳ γὰρ δὴ καὶ ἐχοῖτο τῷ ὀνόματι. Cf. ibid. 71. De altero genere (ἡ μυστικὴ σιωπή) v. Diog. VIII 15 ἔλεγον — Πυθαγόρειοι μὴ εἶναι πρὸς πάντας πάντα ῥητά, ὥς φησιν Ἀριστοξένος ἐν δεκάτῃ παιδευτικῶν νόμων. Cf. Aristot. in Iambl. vit. 31 et Lobeck Aglaoph. p. 67.

b. Diog. VIII 4 τοῦτόν φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός περὶ αὐτοῦ τάδε λέγειν, ὥς εἴη ποτὲ γεγονώς Αἰθαλίδης καὶ Ἐρμού υἱὸς νομισθεῖν. — χρόνῳ δ' ὕστερον εἰς Εὐφορβον ἐλθεῖν καὶ ὑπὸ Μενέλεω τρωθῆναι. Continuatur ea migratio ibid. 5; cf. Diodor. exc. Vat. X 6, 1s. Hor. carm. I 28.

56 Iambl. vit. Pyth. 80 τοὺς μὲν Πυθαγορείους καλέσας, convictus τοὺς δὲ Πυθαγοριστάς, — διελὼν οὕτω πρεπόντως τὰ ὀνόματα τοὺς μὲν γνησίους εἶναι ἐρεστήσατο, τοὺς δὲ ζηλωτάς τούτων δηλοῦσθαι ἐνομοθέτησε. 81 τῶν μὲν οὖν Πυθαγορείων κοινὴν^a εἶναι τὴν οὐσίαν διέταξε καὶ τὴν συμβίωσιν ἅμα διὰ παντὸς τοῦ χρόνου διατελεῖν, τοὺς δὲ ἑτέρους ἰδίας μὲν κτήσεις ἔχειν ἐκέλευσε, συνιόντας δὲ εἰς ταῦτο συσκολάζειν ἀλλήλοις· καὶ οὕτω τὴν διαδοχὴν ταύτην ἀπὸ Πυθαγόρου κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τρόπους συστήναι. κατ' ἄλλον δὲ αὖ τρόπον δύο ἦν εἶδη τῆς φιλοσοφίας· δύο γὰρ ἦν γένη καὶ τῶν μεταχειριζομένων αὐτῇ, οἱ μὲν ἀκουσματικοί, οἱ δὲ μαθηματικοί^b. τουτωνὶ δὲ οἱ μὲν μαθηματικοὶ ὁμολογοῦντο Πυθαγόρειοι εἶναι ὑπὸ τῶν ἑτέρων, τοὺς δὲ ἀκουσματικούς οὗτοι οὐχ ὁμολογοῦν, οὔτε τὴν πραγματείαν αὐτῶν εἶναι Πυθαγόρου, ἀλλ' Ἰππασίου· τὸν δὲ Ἰππασον οἱ μὲν Κροτωνιάτην φασίν, οἱ δὲ Μεταποντῖνον^c.

a. Ad communionem bonorum, dubium quo iure, multi referunt amicitia illud κοινὰ τὰ τῶν φίλων εἶναι, τὸν δὲ φίλον ἄλλον ἑαυτόν, ap. Porphy. v. P. 33, cf. Diog. VIII 10. Amicorum par illud nobile Damon et Phintias sunt Pythagorei, de quibus Aristoxenus ap. Porphy. 59—61. Iamblich. 233—236 (Ἀριστοξένος ἐν τῇ περὶ Πυθαγορικοῦ βίου αὐτὸς διακηροῦναι φησὶ Διονυσίου τοῦ Σικελίας τυράννου). Cic. de off. III 45. Περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἃ παρέδωκε δι' ὅλης ἡμέρας τοῖς ἐταίροις, exposuit Iamblich. 96. 100. Cf. A. B. Krische, de societatis a Pythagora in urbe Crotoniatarum conditae scopo politico, Gott. 1830.

disciplina

b. Porphyr. 37 διττὸν γὰρ ἦν αὐτοῦ τῆς διδασκαλίας τὸ σχῆμα. καὶ τῶν προσιόντων οἱ μὲν ἐκαλοῦντο μαθηματικοὶ οἱ δ' ἀκουσματικοί, καὶ μαθηματικοὶ μὲν οἱ τὸν περιττότερον καὶ πρὸς ἀκρίβειαν διαπεποιημένον τῆς ἐπιστήμης λόγον ἐκμεμαθηκότες, ἀκουσματικοὶ δ' οἱ μόνας τὰς κεφαλαιώδεις ὑποθήκας τῶν γραμμάτων ἀνευ ἀκριβεστέρας διηγήσεως ἀκηκοότες. Cf. Taurus ap. Gellium N. A. I 9, 4 ubi recepti primum tempus certum, non minus quam biennium, tacuisse narrantur: „*hi prorsus appellabantur intra tempus tacendi audiendique ἀκουστικοί. ast ubi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere audireque, atque esse iam coeperant silentio eruditi, cui erat nomen ἐχεμυθία, tum verba facere et quaerere quaeque audissent scribere et quae ipsi opinarentur expromere potestas erat. hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοί, ab his scilicet artibus, quas iam discere atque meditari inceptaverant: quoniam geometriam, gnomonicam, musicam ceterasque item disciplinas altiores μαθήματα veteres Graeci appellabant. — exinde his scientiae studiis ornati ad perspicienda mundi opera et principia naturae procedebant ac tunc denique nominabantur φυσικοί.*“

Hippasus

c. Aristot. met. I 3. 984^a 7 Ἴππασος δὲ πῦρ (ἀρχὴν τίθησιν) ὁ Μεταποντίνος καὶ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος. Cf. de eo Diog. VIII 84. Sed ne antiquis quidem satis notus fuit. Fertur μουσικὸν λόγον scripsisse ἐπὶ διαβολῇ Πυθαγόρου (Diog. VIII 7); mari perisse, quod arcana doctrinae vulgaverit (Iambl. 88). Cf. Vorsokr. c. 8.

Acusmatici a recentioribus dicuntur, qui numerum παράδειγμα πρῶτον κοσμοποιίας et κριτικὸν κοσμοποιοῦ θεοῦ ὄργανον esse concedant, principium rerum esse negent, v. Iamblich. in Nicom. p. 11 T. (10, 20 P.); Syrian. met. 123, 8 Kr.; Simplic. phys. 453, 13 D.

familia auditores

Diog. VIII 42 ἦν δὲ τῷ Πυθαγόρῃ καὶ γυνή, Θεανῶ^a 57 ὄνομα, Βροντίνου τοῦ Κροτωνιάτου θυγάτηρ· οἱ δέ, γυναῖκα μὲν εἶναι Βροντίνου, μαθήτριαν δὲ Πυθαγόρου. — 43 ἦν δὲ καὶ Τηλαύγης υἱὸς αὐτοῦ, ὃς καὶ διεδέξατο τὸν πατέρα καὶ κατὰ τινὰς Ἐμπεδοκλέους κατηγγήσατο. Ἰππόβοτος γέ τοι φησι λέγειν Ἐμπεδοκλέα

Τήλανγες, κλυτὲ κοῦρε Θεανοῦς Πυθαγόρεώ τε^b. —

mors

44 ὥς μὲν Ἡρακλείδης φησὶν ὁ τοῦ Σαραπίωνος, ὀγδοηκοντούτης ἐτελεύτα, — ὥς δ' οἱ πλείους, ἔτη βιοὺς ἐνενήκοντα^c.

a. Nomen longe clarissimum inter mulieres Pythagoreas (Porphyr. 19); nomina ap. Iamblich. 267 extr.

b. Versus suspectus, res dubia. Neanthes ap. Diog. VIII 55 non indicat, quem audierit Emped., τὴν γὰρ περιγερομένην ὡς Τηλαύγους ἐπιστολήν, ὅτι μετέσχεν Ἰππασίου καὶ Βροντίνου, μὴ εἶναι ἀξιόπιστον. RP 162 d. Diog. 56 Ἀλκιβάδης δ' ἐν τῷ φυσικῷ φησι — Ἐμπεδοκλέα — Ἀναξαγόρου διακοῦσαι καὶ Πυθαγόρου· καὶ τοῦ μὲν τὴν σεμνότητα

ζηλώσαι τοῦ τε βίου καὶ τοῦ σχήματος, τοῦ δὲ τὴν φυσιολογίαν. Ad Pythagoram hi versus Empedoclei (415 St., fr. 129 D.) vulgo referebantur (Porphy. 30, Iamblich. 67):

ἦν δέ τις ἐν κείνοισιν ἀνὴρ περιώσια εἰδώς,
 δς δὴ μήκιστον πραπίδων ἐκτίσατο πλοῦτον,
 παντοίων τε μάλιστα σοφῶν ἐπιήρανος ἔργων.
 ὁππότε γὰρ πάσῃσιν ὀρέξαιτο πραπίδεςσιν,
 ῥεῖ' ὃ γε τῶν ὄντων πάντων λεύσσεσκεν ἕκαστον
 καὶ τε δέκ' ἀνθρώπων καὶ τ' ἔκκοσιν αἰώνεσσιν.

Quamquam non deerant qui pertinere eos putarent ad Parmenidem (Diog. VIII 54).

c. Aristoxen. ap. Iambl. 249 διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν (Cylonis inimicitias) ἀπῆλθεν εἰς Μεταπόντιον καὶ κεῖ λέγεται καταστρέψαι τὸν βίον. Ibi memoria eius prope divinis honoribus propagabatur, v. Cic. de fin. V 4. Iustin. XX-4. Diog. VIII 15. Reliquae de morte eius fabulae ea re turbatae sunt, quod fata Pythagoreorum cum ipsius fatis confundeantur, v. RP 59.

58 Diog. VIII 78 Ἐπίχαρμος Ἠλοθαλοῦς Κῶος. καὶ οὗτος Epicharmus
 ἦκουσε Πυθαγόρου^a. — οὗτος ὑπομνήματα καταλέλοιπεν, ἐν
 οἷς φυσιολογεῖ, γνωμολογεῖ, ἰατρολογεῖ.

a. Epicharmus, comicus ille Siculus, τριμηνιαῖος ὑπάρχων ἀπηνέχθη τῆς Σικελίας εἰς Μέγαρα, ἐντεῦθεν δ' εἰς Συρακούσας, ut eodem loco ait Diogenes. Sed eorum, quae de vita poetae singula narrantur, dubia est fides. Fuit quidem aetate Hieronis tyranni Syracusani circ. ol. 75 (a. 480). Cf. marm. Par. 71. In comoediarum eius reliquiis sunt quae Pythagoream sapientiam redolect, sunt tamen etiam Heraclitea et Xenophanea, sunt quae nihil declarent amplius quam studia ab eo posita in rerum divinarum humanarumque contemplatione. Multa etiam Alexandrina aetate ficta sunt.

265 (Kaibel) 22 (Diels):

εὐσεβὴς νόῳ πεφυκὼς οὐ πάθοις κ' οὐδὲν κακὸν
 κατθανών· ἄνω τὸ πνεῦμα διαμένει κατ' οὐρανόν.

261 (18) ἐφόδιον θνατοῖς μέγιστόν ἐστιν εὐσεβὴς βίος.

266 (23) οὐδὲν ἐκφεύγει τὸ θεῖον, τοῦτο γινώσκειν τὸ δεῖ·
 αὐτός ἐσθ' ἄμῶν ἐπόπτης, ἀδυνατεῖ δ' οὐδὲν θεός.

249 (12) νοῦς ὁρῇ καὶ νοῦς ἀκούει· τὰλλα κωφὰ καὶ τυφλά.

250 (13) νᾶφε καὶ μέμνας' ἀπιστεῖν· ἄρδρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Quattuor eius genuina fragmenta Diog. posuit III 9—17, quibus Alcimus testimoniis usus evincere aggressus sit Platonem multa ex Epicharmo deprompsisse. Bernays, Mus. Rh. VIII (1853) 280. Lorenz, *Leben u. Schrift. d. Koers Epich.*, Berolin. 1864. Epicharmi nomine deinde Ennius carmen quoddam, quo praecepta decretaque Pythagorea suis homi-

nibus commendabat, inscripsit, v. Io. Vahlen, Ennianae poesis reliq.², Lips. 1903, p. CCXVIII, 220. Com. Gr. fragm. ed. Kaibel, Berol. 1909, p. 88. Diels *Vors.* c. 13.

motus populares

Polyb. histor. II 39 καθ' οὗς γὰρ καιροὺς ἐν τοῖς κατὰ 59 τὴν Ἰταλίαν τόποις κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα τότε προσ-αγορευομένην ἐνεπρήσθη^a τὰ συνέδρια τῶν Πυθαγορείων^b, μετὰ ταῦτα δὲ γενομένου κινήματος ὀλοσχεροῦς περὶ τὰς πολιτείας (ὅπερ εἰκός, ὥς ἂν τῶν πρώτων ἀνδρῶν ἐξ ἑκάστης πόλεως οὕτω παραλόγως διαφθαρέντων) συνέβη τὰς κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους Ἑλληνικὰς πόλεις ἀναπλησθῆναι φόνου καὶ στάσεως καὶ παντοδαπῆς ταραχῆς. ἐν οἷς καιροῖς ἀπὸ τῶν πλείστων μερῶν τῆς Ἑλλάδος πρεσβεύοντων ἐπὶ τὰς διαλύσεις, Ἀχαιοὺς καὶ τῇ τούτων πίστει συνεχρήσαντο γρὸς τὴν τῶν παρόντων κακῶν ἔξαγωγήν.

a. Causa erat, quod Pythagorei cum optimatibus sentiebant eamque factionem sodalicis suis maximopere firmabant. Singula parum explore narrantur. Nam eadem seditione et Pythagoras senex et Philolaus atque Lysis iuvenes petiti esse traduntur (Plutarch. de genio Socr. 13 p. 583 A). Alii Pythagoram ipsum ea clade perisse dicunt, pars crematum in domo Milonis, pars in fuga interceptum (Plut. de Stoic. repugn. 37, 3 p. 1051 C. Athenag. supplic. c. 31. Hippol. refut. I 2 extr. Arnob. adv. gent. I 40. Schol. in Plat. rempubl. X 600 A p. 420 Bk. Diog. VIII 39). Alii discipulos praeter Archippum et Lysim necatos, ipsum servatum, sive quod afuerit (Deli) sive quod perfugerit Metapontum. Ibi mortuum esse narrant pars fame, pars senectute (cf. Iustin. hist. XX 4; Dicaearchum et Neanthem ap. Porph. 54—57; Satyrum et Heraclidem ap. Diog. VIII 40; Nicomachum ap. Iambl. 251). Prorsus incredibilia Hermippus ap. Diog. VIII 40. Potiores sunt testes Aristoxenus et Apollonius ap. Iambl. 248—262. Unde haec fere colligas: ipsi iam Pythagorae partem Crotoniatarum Cylone duce vehementer adversatum esse; quare illum se Metapontum transtulisse, ubi non lacessitus vitam finierit. Inde variis temporibus per oppida Magnae Graeciae perturbatas popularium partium studiis respublicas. Postremo a. 440—430 fere συνέδριον illud cum ipsis Pythagoreis a Crotoniatis esse combustum; quo quasi signo dato per complures colonias graecas tumultus propagatos. Et esse multos necatos, alios eiectos venisse in Graeciam. — Nec vero aut omnino aut omnibus locis tum extincti sunt. Ut Platonis aetate Tarenti eos auctoritate et litterarum studio floruisse Archytas et Aristoxenus sunt documento. — Cf. Unger, *zr. Gesch. d. Pythagoreier*, Ac. Monac. 1883, 140.

Lysis b. Iambl. v. Pyth. 250 (sec. Aristoxenum) τῶν δύο τῶν περισωθέντων, ἀμφοτέρων Ταραντίνων ὄντων, ὁ μὲν Ἀρχιππος ἀνεχώρησεν εἰς Τάραντα, ὁ δὲ Λύσις μισήσας τὴν ὀλιγωρίαν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα

καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ διέτριβε τῇ Πελοποννησιακῇ, ἔπειτα εἰς Θήβας μετεκίσατο σπουδῆς τινος γενομένης, οὐπερ ἐγένετο Ἐπαμινώνδης ἀκροατὴς καὶ πατέρα τὸν Λύσιον ἐκάλεσεν. Cf. Cornel. Nep. Epamin. 2. Fabella de Lyside ap. Iambl. 185; ibid. 75 et Diog. VIII 42 epistola, qua vulgari doctrinam vetuisse fertur. Adde Diog. VIII 7 τὸ δὲ φερόμενον (σύγγραμμα) ὡς Πυθαγόρου Λύσιδος ἐστὶ.

60 Diog. VIII 15 Μέχρι δὲ Φιλολάου^a οὐκ ἦν τι γινῶναι Philolaus Πυθαγόρειον^b δόγμα. οὗτος δὲ μόνος ἐξήνεγκε τὰ διαβόητα τρία βιβλία^c, ἃ Πλάτων ἐπέστειλεν ἑκατὸν μνῶν ἀνηθῆναι.

a. Philolaus a Diog. VIII 84 et in excerptis Menoniis c. 18, 9 p. 31 D. Crotoniates, a ceteris dicitur fuisse Tarentinus. De aetate v. Plat. Phaedon. 61 E, ubi Simmias Thebanus narrat: Φιλολάου ἤκουσα ὅτε παρ' ἡμῖν διητᾶτο. — Democriti aequalis, v. **RP** 189 c. De morte Diogenes quod VIII 84 ἐτελεύτα δὲ νομισθεὶς ἐπιτίθεσθαι τυραννίδι scribit, in errore versatur, nam ea, quae Satyrus de Dione Syracusano narraverat, ad Philolaum perperam refert; cf. *Vorsokr.* II 695. De libro a Platone empto Diog. VIII 85; Gellius III 17, ubi Timonis sillographi hi sunt versus:

πολλῶν δ' ἀργυρίων ὀλίγην ἡλλάξαο βίβλον
ἐνθεν ἀπαρχόμενος τιμαιογραφεῖν ἐδιδάχθης.

Cf. Boeckh *Philolaos des Pythagoreers Lehren nebst den Bruchstücken seines Werkes*, Berlin 1819. *Vorsokr.* c. 32.

b. Claudianus Mamertus (V. saec. p. Chr.) de statu animae II 3 libri Pythagorici *Pythagorae igitur, quia nihil ipse scriptitaverit, a posteris quaerenda sententia est. in quibus vel potissimum floruisse Philolaum reperio Tarentinum, qui multis voluminibus de intellegendis rebus et quid quaeque significent oppido obscure dissertans, priusquam de animae substantia decernat, de mensuris ponderibus et numeris iuxta geometricam musicam atque arithmetica mirifice disputat. Nihil Pythagoram scripsisse testantur Plut. de Alex. fort. I 4 p. 328 A; Diog. I 16. VIII 6. 15; Porphy. v. P. 57. Neque officit Iamblich. v. P. 199 θαυμάζεται δὲ καὶ ἡ τῆς φυλακῆς ἀκρίβεια· ἐν γὰρ τοσαύταις γενεαῖς ἔτων οὐδεὶς οὐδὲν φανταίνεται τῶν Πυθαγορείων ὑπομνημάτων περικτενεχῶς πρὸ τῆς Φιλολάου ἡλικίας, ἀλλ' οὗτος πρῶτος ἐξήνεγκε τὰ θρυλούμενα ταῦτα τρία βιβλία. Pythagorae ipsius qui ferebantur libri, quos Diog. VIII 6 enumerat, posteriorum sunt commenta et fraudes; cf. Porph. proleg. c. 5 (schol. Arist. p. 7^b 10 Brandis) οὐδὲ γὰρ κατέλιπε συγγράμματα, ἀλλ' ὅπερ τοῖς ἄλλοις τὰ συγγράμματα, τοῦτο ἐκείνῳ οἱ μαθηταί.*

c. Tres partes, Dorica dialecto; inscribebatur περὶ φύσεως, ap. Pro- Philolai liberulum mystice Βάχχαι (v. Boeckh p. 24; *Vorsokr.* c. 32, 17—19 cum adnot.). De fragmentorum origine consultandi sunt: Val. Rose (comment. de Aristot. libr. ord. et auct., Berol. 1854), qui falsa omnia putat;

C. Schaarschmidt (*Die angebliche Schriftstellerei des Ph.*, Bonn. 1864), qui ea non prius quam primo aut summum altero a. Chr. saec. orta esse contendit; Zeller (I^o 286. 371. 417; *Hermes* X [1875] 178) qui non germana esse putat ea quae sint ex I. *περὶ ψυχῆς* deprompta (velut fr. 21 ap. Stob. I 20, 2 p. 172 W.), cetera omnia defendit. De morborum causis nova quaedam ex Philolai libro attulerunt Excerpta Menonia (ed. Diels, Berol. 1893), col. 18, 8; cf. *Hermes* XXVIII (1893) 417. Aristoteles etsi non nominat Philolaum, tamen librum eius respicere videtur. — Archipus quoque et Lysis post Pythagoreorum fugam edidisse libros feruntur (Porphy. 57; Diog. VIII 7).

Archytas   Strabo VI 3, 4 p. 280 ἀπεδέξαντο δὲ καὶ τὴν Πυθα- **61**
γόρειον φιλοσοφίαν (οἱ Ταραντῖνοι), διαφερόντως δ' Ἀρχύτας^d,
ὃς καὶ προέστη τῆς πόλεως πολὺν χρόνον. — Diog. VIII 79
Ἀρχύτας Μνησαγόρου Ταραντῖνος. — οὗτός ἐστιν ὁ Πλάτωνα
ἠσάμενος δι' ἐπιστολῆς παρὰ Διονυσίου μέλλοντ' ἀναιρεῖσθαι.
ἐθανυμάζετο δὲ καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐπὶ πάσῃ ἀρετῇ· καὶ
δὴ ἐπτάκις τῶν πολιτῶν ἐστρατήγησε. — 83 οὗτος πρῶτος
τὰ μηχανικὰ ταῖς μαθηματικαῖς προσχρησάμενος ἀρχαῖς με-
θώδευσε καὶ πρῶτος κίνησιν ὀργανικὴν διαγράμματι γεω-
μετρικῷ προσήγαγε διὰ τῆς τομῆς τοῦ ἡμικυλίνδρου δύο
μέσας ἀνὰ λόγον λαβεῖν ζητῶν εἰς τὸν τοῦ κύβου διπλασια-
σμόν. καὶ γεωμετρίᾳ πρῶτος κύβον εἶρεν.

d. Archytas, optimus rei publicae administrator (Athen. XII 545 a),
imperator invictus (Diog. VIII 82 auctore Aristoxeno), insignis morum
temperantia (Iambl. v. P. 197. Cic. Tusc. IV 78 iratus differt famuli
castigationem), fuit aetate Platonis et Dionysii minoris, de quorum cum
illo consuetudine traduntur varia, sed fide parum digna (cf. Cic. de fin.
V 87. Cat. mai. 41. Ps.-Demosth. amator. 1415. Plat. epist. 9. 12. 7
[338 C]. Plut. Dion. 20). De morte cf. Hor. carm. I 28. Maxime floruit
laudibus artium mathematicarum et mechanicarum (v. Ptolem. harm. I 13.
Procl. in Eucl. p. 66, 14 Friedl.). Vitam eius Aristoxenus Peripateticus,
Tarentinus ipse, descripserat (v. Athen. XII 545). Cf. *Vorsokr.* c. 35.

Fragmenta pleraque supposita, v. Ritter, *Gesch. d. Philos.* I 377.
G. Hartenstein, de Archyt. Tar. fragm., Lips. 1833. O. T. Gruppe, *über
die Fragm. d. Arch.*, Berl. 1840. Defensorum vices susceperunt Eggers,
de Arch. vit. op. phil., Paris. 1833. Petersen, *Zeitschr. f. Alterthumsk.*,
1836. Beckmann, de Pyth. reliquiis, Berl. 1844. Chaignet, *Pythagore*,
(1873) p. 191. 255. Praecliter, *Krantor u. Ps.-Archytas*, *Archiv* X 186.
Certa sunt quae memorantur ab Aristotele, velut rhet. III 11; probl.
XVI 9; met. VIII 2; praeterea Theophrast. met. 3, Eudem. ap. Simpl.
phys. 431, 12. 467, 26. Multa Porphyrius (in Ptolem. harm.) refert ad
mathematicam pertinentia. Librorum eius quae traduntur nomina v. Z.

III 2⁴ 119. Duos is quidem genuinos putat, π. μαθηματικῆς, cuius fragm. edidit Blaß (*Mélanges Graux* p. 573), et minus fidenter π. δεκάδος (cf. Z. I⁵ 292); ceteros in philosophia qui versantur primo fere ante Chr. saeculo et primo post Chr. a scriptoribus neopythagoreis Alexandreae maximam partem compositos esse censet.

62 Diog. VIII 56 *τελευταῖοι ἐγένοντο τῶν Πυθαγορείων, οὗς exitus sectae καὶ Ἀριστόξενος εἶδε, Ξενοφίλος τε ὁ Χαλκιδεὺς ἀπὸ Θοράκης καὶ Φάντων ὁ Φλιάσιος καὶ Ἐχεκράτης καὶ Διοκλῆς καὶ Πολύμναστος, Φλιάσιοι καὶ αὐτοί. ἦσαν δὲ ἀκροαταὶ Φιλόλαου καὶ Εὐρύτου τῶν Ταραντίνων^a. — Porphyr. v. Pyth. 53 συνέβη σβεσθῆναι (τὴν Πυθαγορείων φιλοσοφίαν) πρῶτον μὲν διὰ τὸ αἰνιγματῶδες, ἔπειτα διὰ τὸ καὶ τὰ γεγραμμένα δωριστὶ γεγράφθαι. — πρὸς δὲ τούτοις τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη, Σπένσιππὸν τε καὶ Ἀριστόξενον καὶ Ξενοκράτη, ὥς φασιν οἱ Πυθαγόρειοι, τὰ μὲν κάρπιμα σφτερίσασθαι διὰ βραχείας ἐπισκευῆς^b, τὰ δ' ἐπιτόλαια καὶ ἐλαφρὰ καὶ ὅσα πρὸς διασκεψὴν καὶ χλευασμὸν τοῦ διδασκαλείου ὑπὸ τῶν βασκάνως ἵστερον σνκοφαντούντων προβάλλεται, συναγαγεῖν καὶ ὥς ἴδια τῆς αἰρέσεως καταχωρίσαι^c.*

a. Eurytus Philolai auditor fuisse perhibetur (Iambl. 139. 148), Eurytus Platonis magister (Diog. III 6. Apul. de Plat. I 3 p. 84 Thom.). Respicit eum Arist. met. XIV 5 (RP 76 a) Z. I⁵ 338⁵. Cf. Vors. c. 33. — Omnium Pythagoreorum nomina ad solitam illam successionum speciem composita recenset Iamblich. 265.

b. Pervulgata apud posteros opinio; ut Platonis Timaeum Timophiliasius ex Philolai libris concinnatum significat (cf. supra RP 60 a).

c. De Aristoxeno cf. FHG II 272. Z. II 2 b³, 881. — Sine auctorum nominibus *Πυθαγορικά ὑπομνήματα* passim memorantur, ap. Diog. VIII 24. 36 ab Alexandro Polyhistore; Porphyry. 58; Iamblich. 157. 161.

Recenset libros Pythagoricos falsis nominibus inscriptos Zeller III b⁴ 115—123. Nominamus ex eo numero, ne cui fraudi sint, tria: 1. carmen aureum, Mullach FPG I 193 (cf. 408). 2. Ocelli (s. Occeli) Lucani librum *περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως*, ortum saec. a. Chr. primo, ibid. I 388 (cf. Dox. 187; Vors. c. 35^a. de Heyden-Zielewicz, Proleg. in Oc., Vratislav. 1901). 3. Timaei Locri *περὶ ψυχᾶς κόσμῳ*, Mullach FPG II 38; qui liber a Nicomacho (harm. I 24) primo memoratur.

Doctrina Pythagoreorum, inprimis Philolai.

finitum infinitum Philolai fr. 1^b Chaignet, 2 Diels (Vors. c. 35) ap. Stob. ecl. I **63**

21, 7^a (p. 187, 16 W.) ἀνάγκα τὰ ἐόντα εἶμεν πάντα ἢ περαίνοντα ἢ ἄπειρα^a ἢ περαίνοντά τε καὶ ἄπειρα, ἄπειρα δὲ μόνον <ἢ περαίνοντα μόνον>¹ οὐ κα εἶη^b. ἐπεὶ τοίνυν φαίνεται οὗτ' ἐκ περαινόντων πάντων ἐόντα οὗτ' ἐξ ἀπείρων πάντων, δῆλον τὰρα ὅτι ἐκ περαινόντων τε καὶ ἀπείρων ὅ τε κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ συναρμόχθῃ. δηλοῖ δὲ καὶ τὰ ἐν τοῖς ἔργοις. τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐκ περαινόντων περαίνοντι, τὰ δ' ἐκ περαινόντων τε καὶ ἀπείρων περαίνοντί τε καὶ οὐ περαίνοντι, τὰ δ' ἐξ ἀπείρων ἄπειρα φανέονται².

a. Περαινόντα sunt quibus finiuntur τὰ ἄπειρα, velut Plat. Phileb. 16 C οἱ μὲν παλαιοί, κρείττονες ἡμῶν καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκοῦντες, ταύτην γῆμην παρέδοσαν, ὡς ἐξ ἐνὸς μὲν καὶ ἐκ πολλῶν ὄντων τῶν αἰετιζομένων εἶναι, πέρας δὲ καὶ ἀπειρίαν ἐν ἑαυτοῖς ξύμφυτον ἐχόντων. Cur eis τὰ ἄρτια ἄπειρα, τὰ περιττὰ περαίνοντα visa sint, v. BP 66 a loc. Simplic.

b. Diog. VIII 85 τοῦτόν φησι Δημήτριος ἐν Ὀμωνύμοις πρῶτον ἐκδοῦναι τῶν Πυθαγορικῶν <βιβλία καὶ ἐπιγράμματα περὶ>³ φύσεως, ᾧν ἡ ἀρχὴ ἦδε· (fr. 1 Diels) Φύσις δ' ἐν τῷ κόσμῳ ἀρμόχθῃ ἐξ ἀπείρων τε καὶ περαινόντων καὶ ὅλος ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα. Unde plerique illud esse exordium libri putaverunt (v. Boeckh, Philol. 47); Wachsmuthio (Stob. I p. 187) secus videtur. Deest argumentatio. Pars eius exstat ἄπειρα δὲ μόνον οὐ κα εἶη, partem servavit Iamblich. ad Nicom. 7 p. 7. 24 Pistelli (fr. 3 D.) „ἀρχάν“ γὰρ „οὐδὲ τὸ γνωσούμενον ἐσσεῖται πάντων ἀπείρων ἐόντων“ κατὰ τὸν Φιλόλαον.

numerus par
impar

Philolai fr. 2 Ch., 4 D. ap. Stob. ecl. I 21, 7^b p. 188, 5 W. **64**
καὶ πάντα γὰρ μὰν τὰ γιγνωσκόμενα ἄριθμόν ἔχοντι· οὐ γὰρ οἷόν τε οὐδὲν οὔτε νοηθῆμεν οὔτε γνωσθῆμεν ἄνευ τούτου. — Ibid. fr. 3 Ch., 5 D. ὁ γὰρ μὰν ἀριθμὸς ἔχει δύο μὲν ἴδια εἶδεα, περισσὸν καὶ ἄρτιον, τρίτον δὲ ἀπ' ἀμφοτέρων μιχθέντων, ἀρτιοπέρισσον^a. ἑκατέρω δὲ τῷ εἶδεος πολλὰ μορφαί, ἃς ἕκαστον αὐταντὸ σημαίνει.

1) inseruit Diels. — 2) φανέονται Heeren: φαίνονται cod. PF: φαίνεται Usener. — 3) βιβλία — περὶ inseruit Diels.

a. Theo Smyrn. I 5 p. 22, 5 Hiller Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τῷ Πυθαγορικῇ τὸ ἐν φησιν ἀμφοτέρων μετέχειν τῆς φύσεως· ἀρτίῳ μὲν γὰρ προστεθὲν περιττὸν ποιεῖ, περιττῷ δὲ ἄρτιον, ὃ οὐκ ἂν ἡδύνατο, εἰ μὴ ἀμφοῖν τοῖν φύσεσιν μετεῖχε· διὸ καὶ ἀρτιοπερίττον καλεῖσθαι τὸ ἐν. Unde verisimile est etiam Philolaum in eis quae sequebantur disputasse de numeris eorumque rationibus et virtutibus, maxime de numero denario, quo omnes numeros atque omnes numerorum virtutes contineri putabant (RP 65). Repetit utriusque testimonii (RP 63 et 64) argumenta inter se conexa Nicomach. intr. arithm. II 18 p. 114, 13 Hoche Φιλόλαος δὲ ἀναγκαῖον τὰ ἐόντα πάντα εἶμεν ἥτοι ἄπειρα ἢ περαινόντα ἢ περαινόντα ἅμα καὶ ἄπειρα — κατ' εἰκόνα δηλονότι τοῦ ἀριθμοῦ. καὶ γὰρ οὗτος σύμπας ἐκ μονάδος καὶ δυνάδος σύγκειται ἀρτίου τε καὶ περιττοῦ, αἱ δὲ ἰσότητος τε καὶ ἀνισότητος ἐμφαντικὰ ταυτοτήτος τε καὶ ἑτερότητας περαινόντος τε καὶ ἀπείρου ὠρισμένου τε καὶ ἀορίστου.

- 65 Philolai fr. 18 Ch., 11 D. ap. Stob. ecl. I proem. cor. 3 ^{numerus denarius} p. 16, 21 W. θεωρὲν δεῖ τὰ ἔργα καὶ τὰν οὐσίαν¹ τῷ ἀριθμῷ καττὰν δύναμιν, ἅτις ἐντὶ ἐν τῇ δεκάδι· μεγάλα γὰρ καὶ παντελής καὶ παντοεργός καὶ θείω καὶ ὠρανίω βίω καὶ ἀνθρωπίνω ἀρχὰ καὶ ἀγεμῶν κοινωνοῦσα² . . . δύναμις καὶ τᾶς δεκάδος³. ἄνευ δὲ τούτας παντ' ἄπειρα καὶ ἄδηλα καὶ ἀφανῆ. γνωμικὰ³ γὰρ ἃ φύσις ἃ τῷ ἀριθμῷ καὶ ἀγεμονικὰ ^{natura numeri} καὶ διδασκαλικὰ τῷ ἀπορουμένῳ παντός καὶ ἀγνοουμένῳ παντί⁴. οὐ γὰρ ἥς δῆλον οὐδενὶ οὐδὲν τῶν πραγμάτων οὔτε αὐτῶν ποθ' αὐτὰ οὔτε ἄλλω ποτ' ἄλλο, αἱ μὴ ἥς ἀριθμὸς καὶ ἃ τούτω οὐσία. νῦν δὲ οὗτος καττὰν ψυχὰν ἀρμόσδων αἰσθήσει πάντα ^{vis eius ad cognoscendum} γνωστὰ καὶ ποτάγορα^b ἀλλάλοις κατὰ γνώμονος φύσιν ἀπεργάζεται, σωματῶν καὶ σχίζων τὼς λόγως χωρὶς ἐκάστως τῶν πραγμάτων τῶν τε ἀπείρων καὶ τῶν περαινόντων. ἴδοις δὲ κα οὐ μόνον ἐν τοῖς δαιμονίοις καὶ θείοις πράγμασι τὰν τῷ ἀριθμῷ φύσιν καὶ τὰν δύναμιν ἰσχύουσαν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀνθρωπικοῖς ἔργοις καὶ λόγοις πᾶσι παντᾶ καὶ καττὰς δαμιουργίας τὰς τεχνικὰς πάσας καὶ καττὰν μουσικὰν. ψεῦδος δὲ οὐδὲν δέχεται ἃ τῷ ἀριθμῷ φύσις οὐδὲ ἀρμονία· οὐ γὰρ οἰκεῖον αὐτοῖς ἐντι. τᾶς τῷ ἀπείρῳ καὶ ἀνοάτῳ καὶ ἀλόγῳ φύσιος τὸ ψεῦδος καὶ ὁ φθόνος ἐντί^c.

1) οὐσίαν libri: ἐσσίαν Boeckh, sed cf. Wilamowitz *Philol. Unters.* VII 316. — 2) κανὼν ξεῖσσα πάντων ἃ Usener. — 3) γνωμικὰ cod. F(arnes.): γνωμονικὰ Iacobs: κανονικὰ Meineke. Cf. infra γνωστά, γνώμονος. — 4) πάρεντι Badham: παντός? Schultzeß.

δεκάς

a. Aristot. met. I 5. 986^a 8 τέλειον ἡ δεκάς εἶναι δοκεῖ καὶ πᾶσαν περιειληγμένα τὴν τῶν ἀριθμῶν φύσιν. — Theo Smyrn. II 49 p. 106, 7 Hiller ἡ μέντοι δεκάς πάντα περαινει τὸν ἀριθμὸν, ἐμπεριέχουσα πᾶσαν φύσιν ἐντὸς αὐτῆς ἀρίτου τε καὶ περιττοῦ κινουμένου τε καὶ ἀκινήτου ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ· περὶ ἧς καὶ Ἀρχύτας ἐν τῷ περὶ τῆς δεκάδος καὶ Φιλόλαος ἐν τῷ περὶ φύσιος πολλὰ διεξίλασιν. — Theologum. arithm. 10 p. 60 (omnium elementa intra se continet) στερεὰ καὶ ἐπίπεδα, ἄρτια τε καὶ περισσὰ καὶ ἄρτιοπέρισσα, καὶ τέλεια πᾶσι τρόποις, πρῶτα τε καὶ ἀσύνθετα, ἰσοτήτᾳ τε καὶ ἀνισότητι, τὰς δὲ δέκα σχέσεις, διαμετρικά τε καὶ σφαιρικά καὶ κυκλικά cet. — διόπερ καὶ ἐπωνόμαζον αὐτὴν θεολογοῦντες οἱ Πυθαγορικοὶ ποτὲ μὲν κόσμον, ποτὲ δὲ οὐρανόν, ποτὲ δὲ πᾶν, ποτὲ δὲ εἰμαρμένην καὶ αἰῶνα, κράτος τε καὶ πίστιν καὶ ἀνάγκην. — 61 πίστις γε μὴν καλεῖται, ὅτι κατὰ τὸν Φιλόλαον δεκάδι καὶ τοῖς αὐτῆς μορίοις περὶ τῶν ὄντων οὐ παρέργως καταλαμβάνομένοις

τετρακτὸς

πίστιν βεβαίαν ἔχομεν. Quaternarium numerum laudant, quod bis bina complectitur, eundemque tanquam compendium et originem denarii, quia, si addendo coniungas unum duo tria quattuor, efficiuntur decem, cf. Pyth. vit. ap. Phot. bibl. cod. 249 p. 439^a 3 Bk. ἐπειδὴ πάντα εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἀνήγον ἐκ τε τῆς μονάδος καὶ τῆς δυνάδος, καὶ τὰ ὄντα πάντα ἀριθμοὺς προσηγόρευον, ὁ δὲ ἀριθμὸς συμπληροῦται τοῖς δέκα, ὁ δὲ δέκα σύνθεσις τῶν τεσσάρων κατὰ τὸ ἐξῆς ἀριθμοῦντων ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἀριθμὸν πάντα τετρακτὴν ἔλεγον. Iurantes testificantur eum qui hanc rationem invenerit, v. Carm. aur. 47

οὐ μὰ τὸν ἀμετέρῃ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτὴν,
παγὰν ἀενάου φύσιος ῥίξωμά τ' ἔχουσιν.

Lucian. de lapsu inter salut. 5 εἰσὶ δὲ οἱ καὶ τὴν τετρακτὴν, τὸν μέγιστον ὄρκον αὐτῶν, ἢ τὸν ἐντελῆ αὐτοῖς ἀριθμὸν ἀποτελεῖ, ἥδη καὶ ὑγείας ἀρχὴν ἐκάλεσαν· ὧν καὶ Φιλόλαός ἐστιν.

b. Numerus facit ut omnia cognosci possint. Similiter Moderatus ap. Stob. ecl. I 49 p. 364, 21 W. ἀρμονίαν δicit τὴν τὰ διαφέροντα ὁπωσοῦν σύμμετρα καὶ προσήγορα ἀπεργαζομένην.

c. Sequuntur haec, quae separavit a reliquis Boeckh p. 145, ψεῦδος δὲ οὐδαμῶς ἐς ἀριθμὸν ἐπιπνεῖ¹· πολέμιον γὰρ καὶ ἐχθρὸν τᾷ φύσει τὸ ψεῦδος, ἃ δ' ἀλάθεια οἰκεῖον καὶ σύμφυτον τᾷ τῷ ἀριθμῷ γενεᾷ.

d. Vides cur tantum sit numeris tributum a Pythagoreis: quod summa inter illos et rerum principia esset convenientia et verissima iis rerum cognoscendarum regula contineretur. Id ipsum significat Aristot. met. I 5. 985^b 23 ἐν δὲ τούτοις καὶ πρὸ τούτων (dixerat de Anaxagora, Parmenide, Empedocle, Leucippo et Democrito) οἱ καλούμενοι Πυθαγόρειοι τῶν μαθημάτων ἀψάμενοι πρῶτοι ταῦτα προήγαγον καὶ ἐντραφέντες αὐτοῖς τὰς τούτων ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀρχὰς ῥήθησαν εἶναι πάντων. Quamquam quo sensu ita statuerint non semper eodem modo ex-

1) ἐπιπνεῖ cod. F Diels: ἐμπιπνεῖ Jacobs; ἐμπίπτει Heeren.

plicat. Nonnumquam enim similitudine quadam rerum et numerorum ductos principia illa posuisse affirmat, velut l. c. cum sic pergit *ἐπεὶ δὲ τούτων (τῶν μαθημάτων) οἱ ἀριθμοὶ φύσει πρῶτοι, ἐν δὲ τοῖς ἀριθμοῖς ἐδόκουν θεωρεῖν ὁμοιώματα πολλὰ τοῖς οὖσι καὶ γιγνομένοις, μᾶλλον ἢ ἐν πυρὶ καὶ γῇ καὶ ὕδατι, ὅτι τὸ μὲν τοιονδὶ τῶν ἀριθμῶν πάθος διακαιοσύνη, τὸ δὲ τοιονδὶ ψυχῇ καὶ νοῦς, ἕτερον δὲ καιρὸς καὶ τῶν ἄλλων ὡς εἰπεῖν ἕκαστον ὁμοίως* (v. **BP** 78 a—c), *ἔτι δὲ τῶν ἀρμονιῶν ἐν ἀριθμοῖς ὁρῶντες τὰ πάθη καὶ τοὺς λόγους, ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλλα τοῖς ἀριθμοῖς ἐφαίνετο τὴν φύσιν ἀφωμοιωσθαι πάσαν*¹, *οἱ δ' ἀριθμοὶ πάσης τῆς φύσεως πρῶτοι, τὰ τῶν ἀριθμῶν στοιχεῖα τῶν ὄντων στοιχεῖα πάντων εἶναι ὑπέλαβον, καὶ τὸν ὅλον οὐρανὸν ἀρμονίαν εἶναι καὶ ἀριθμὸν*. Idem Platonis ideas comparans met. I 6. 987^b 10 *τὴν δὲ μέθεξιν τοῦνομα μόνον μετέβαλεν· οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μιμήσει τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μεθέξει, τοῦνομαι μεταβαλὼν*. Idem met. XIV 3. 1090^a 20 *οἱ δὲ Πυθαγόρειοι διὰ τὸ ὁρᾶν πολλὰ τῶν ἀριθμῶν πάθη ὑπάρχοντα τοῖς αἰσθητοῖς σώμασιν, εἶναι μὲν ἀριθμοὺς ἐποίησαν τὰ ὄντα, οὐ χωριστοὺς δέ* (velut Plato ideas separabat a rebus), *ἀλλ' ἐξ ἀριθμῶν τὰ ὄντα*. At ibid. v. 32 eos dicit *ποιεῖν ἐξ ἀριθμῶν τὰ φυσικὰ σώματα, ἐκ μὴ ἐχόντων βάρος μηδὲ κουφότητα ἔχοντα κουφότητα καὶ βάρος*. Aliis vero locis numerum et elementa numeri secundum Pythagoreos et principia et substantiam rerum omnium esse plane dicit (veluti **BP** 66); cf. de caelo III 1. 300^a 16 *ἔνιοι γὰρ τὴν φύσιν ἐξ ἀριθμῶν συνιστάσιν, ὥσπερ τῶν Πυθαγορείων τινές*. Neque est quod propter verba *ἔνιοι* et *τινές* veteres iam Pythagoreos in diversas sectas abissee opinemur. Immo recentioribus etiam quodammodo descivisse a magistro videbantur, si qui numerum *παράδειγμα* rerum, nihil amplius, esse posuissent, v. **BP** 56 c. Nimirum interea exstiterant qui idearum Platoniarum memores diversa admiscerent: quo pertinent et illa de Hippaso quae narrantur et hoc (personatae) Theanus ap. Stob. ecl. I 10, 13 p. 125, 19 W. *συχροὺς μὲν Ἑλλήνων πέπυσμαι νομίσαι φάναι Πυθαγόραν ἐξ ἀριθμοῦ πάντα φύεσθαι* — *ὁ δὲ οὐκ ἐξ ἀριθμοῦ, κατὰ δὲ ἀριθμὸν ἔλεγε πάντα γίγνεσθαι*.

- 66** Arist. met. I 5. 986^a 15 *φαίνονται δὴ καὶ οὗτοι (οἱ bina contraria Πυθαγόρειοι) τὸν ἀριθμὸν νομίζοντες ἀρχὴν εἶναι καὶ ὡς ὕλην τοῖς οὖσι καὶ ὡς πάθη τε καὶ ἑξείς, τοῦ δὲ ἀριθμοῦ στοιχεῖα τό τε ἄρτιον καὶ τὸ περιττόν, τούτων δὲ τὸ μὲν πεπερασμένον^a τὸ δὲ ἄπειρον, τὸ δ' ἐν ἐξ ἀμφοτέρων εἶναι τούτων (καὶ γὰρ ἄρτιον εἶναι καὶ περιττόν), τὸν δ' ἀριθμὸν ἐκ τοῦ ἑνός, ἀριθμοὺς δέ, καθάπερ εἴρηται, τὸν ὅλον οὐρανόν. ἕτεροι^b δὲ τῶν αὐτῶν τούτων τὰς ἀρχὰς δέκα λέγουσιν εἶναι τὰς κατὰ συστοιχίαν λεγομένας*.

1) πάντα mavult Bonitz.

πέρας	ἄπειρον,
περιττὸν	ἄρτιον,
ἐν	πληθος,
δεξιὸν	ἀριστερόν,
ἄρρεν	θῆλυ,
ῥεμοῦν	κινούμενον,
εὐθὺ	καμπύλον,
φῶς	σκότος,
ἀγαθὸν	κακόν,
τετράγωνον	ἑτερόμηκες.

ὅνπερ τρόπον ἔοικε καὶ Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης ὑπολαβεῖν, καὶ ἦτοι οὗτος παρ' ἐκείνων ἢ ἐκεῖνοι παρὰ τούτου παρέλαβον τὸν λόγον τοῦτον· καὶ γὰρ ἐγένετο τὴν ἡλικίαν Ἀλκμαίων <νέος> ἐπὶ γέροντι Πυθαγόρα¹, ἀπεφήνατο δὲ παραπλησίως τούτοις· φησὶ γὰρ εἶναι δύο τὰ πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων, λέγων τὰς ἐναντιότητας οὐχ ὥσπερ οὗτοι διωρισμένας, ἀλλὰ τὰς τυχοῦσας, οἷον λευκὸν μέλαν, γλυκὺ πικρὸν, ἀγαθὸν κακόν, μέγα μικρόν^c. οὗτος μὲν οὖν ἀδιορίστως ἐπέρριψε περὶ τῶν λοιπῶν, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι καὶ πόσαι καὶ τίνες αἱ ἐναντιότητες ἀπεφήναντο. παρὰ μὲν οὖν τούτων ἀμφοῖν^d τοσοῦτον ἔστι λαβεῖν, ὅτι τὰναντία ἀρχαὶ τῶν ὄντων· τὸ δ' ὅσαι^e παρὰ τῶν ἑτέρων, καὶ τίνες αὐταὶ εἰσιν. πῶς μέντοι πρὸς τὰς εἰρημένας αἰτίας ἐνδέχεται συναγαγεῖν, σαφῶς μὲν οὐ διήρθρωται παρ' ἐκείνων, ἔοίκασι δ' ὥς ἐν ὕλης εἶδει τὰ στοιχεῖα τάττειν· ἐκ τούτων γὰρ ὥς ἐνυπαρχόντων συνεστάναι καὶ πεπλάσθαι φασὶ τὴν οὐσίαν. — 987^a 13 οἱ δὲ Πυθαγόρειοι δύο^f μὲν τὰς ἀρχὰς κατὰ τὸν αὐτὸν εἰρήμασι τρόπον, τοσοῦτον δὲ προσεπέθεσαν, ὃ καὶ ἰδιὸν ἐστὶν αὐτῶν, ὅτι τὸ πεπερασμένον καὶ τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἐν οὐχ ἑτέρας τινὰς ᾤκηθῃσαν εἶναι φύσεις, οἷον πῦρ ἢ γῆν ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἄπειρον καὶ αὐτὸ τὸ ἐν οὐσίαν εἶναι τούτων ὧν κατηγοροῦνται, διὸ καὶ ἀριθμὸν εἶναι τὴν οὐσίαν ἀπάντων.

a. Illustrantur his ea, quae supra (BP 63 et 64) posuimus ex opere Philolai deprompta. Quod πεπερασμένον Arist. scripsit, non ut metaph. I 8. 990^a 8 πέρασ vel ut Philolaus ipse περαῖνον, ad rem nihil attinet,

1) ἐγένετο — Πυθαγόρα cod. E: Ἀλκμαίων ἀπεφήνατο παραπλησίως cod. A^b. Cf. Z. Ia⁵ 488³. Wachtler, de Alc. 3—16. <νέος> inseruit Diels.

cf. Z. Ia⁵ 353. Finitur autem τὸ ἄρτιον ὑπὸ τοῦ περιττοῦ, v. Arist. phys. III 4. 203^a 10 καὶ οἱ μὲν (Πυθαγόρειοι) τὸ ἄπειρον εἶναι τὸ ἄρτιον· τοῦτο γὰρ ἐναπολαμβανόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ περιττοῦ περαινόμενον παρέχειν τοῖς οὖσι τὴν ἀπειρίαν: ad quem locum Simpl. phys. 455, 20 D. οὗτοι δὲ τὸ ἄπειρον τὸν ἄρτιον ἀριθμὸν ἔλεγον διὰ τὸ πᾶν μὲν ἄρτιον, ὡς φασιν οἱ ἐξηγηταί, εἰς ἴσα διαιρεῖσθαι, τὸ δὲ εἰς ἴσα διαιρούμενον ἄπειρον κατὰ τὴν διχοτομίαν· ἡ γὰρ εἰς ἴσα καὶ ἡμίση διαιρέσεις ἐπ' ἄπειρον· τὸ δὲ περιττὸν προστεθὲν περαίνει αὐτό· κωλύει γὰρ αὐτοῦ τὴν εἰς τὰ ἴσα διαίρεσιν.

b. Pars tantum Pythagoreorum, haud scio an recentiores, decem paria notionum contrariarum quasi aere fixerant; illud ab universis concessum, bina contraria esse omnium rerum principia. Vocabulum *συστοιχία* ab ordinibus vel militum vel chori ad rationes notionum est translatum. Motionem ab infinito repeti confirmat Eudemus ap. Simpl. phys. 431, 13 D.

c. De Alcmaeone v. Diog. VIII 83 τὰ πλεῖστά γ' ἱατρικὰ λέγει, Alcmaeo ὅμως δὲ καὶ φυσιολογεῖ ἐνίοτε λέγων· δύο τὰ πολλὰ ἐστὶ τῶν ἀνθρωπίνων. δοκεῖ δὲ πρῶτος φυσικὸν λόγον συγγεγραφέναι. Arist. de an. I 2 405^a 30 φησὶ γὰρ αὐτὴν (τὴν ψυχὴν) ἀθάνατον εἶναι διὰ τὸ *λοικέναι* τοῖς ἀθανάτοις, τοῦτο δ' ὑπάρχειν αὐτῇ ὡς ἀεὶ κινουμένη· κινεῖσθαι γὰρ καὶ τὰ θεῖα πάντα συνεχῶς ἀεὶ, σελήνην, ἥλιον, τοὺς ἀστέρας καὶ τὸν οὐρανὸν ὅλον. Cf. Stob. ecl. I 49, 1 a p. 318, 24 W. Theophr. de sens. 25 (Dox. 506, 19) Ἀλκμαίων πρῶτον ἀπορίξει τὴν πρὸς τὰ ζῆα διαφορὰν· ἀνθρωπὸν γάρ φησι τῶν ἄλλων διαφέρειν ὅτι μόνον ξυνήσι, τὰ δ' ἄλλα αἰσθάνεται μὲν, οὐ ξυνήσι δέ. Principia illa quomodo ad medicam artem applicaverit, v. Plac. V 30, 1 (Dox. 442). — De doctrina eius et fragmentis cf. Unna in Stud. philol.-histor. ed. Petersen, Hamb. 1832, p. 41—87; Krische, *Forschungen* p. 68—78. R. Hirzel, *Hermes* XI 240. Sander, progr. Wittenberg. 1893. Wachtler, de Alem. Crotoniata, Lips. 1896. Z. Ia⁵ 488. Gomperz I 119—123. De Alcmaeonis embryologia cf. Diels, *Parmenides* 114. Burnet § 96. Diels, *Vorsokr.* c. 14.

d. Alcmaeo alter est, alteri Pythagoreorum ii qui decem paria statuerunt. Ad hos quidem refer τὸ δ' ὅσα παρὰ τῶν ἑτέρων, ad eosdem vel ad utrosque παρ' ἐκείνων.

e. Numerus (10) semper idem, singula paria variantur; Simpl. phys. 26, 28 D. τὰς δέκα συστοιχίας, ὥς ἄλλοι ἄλλως ἀνέγραψαν. Aristot. ap. Simpl. de caelo 386, 20 Hb. τὸ γοῦν δεξιὸν καὶ ἄνω καὶ ἐμπροσθεν καὶ ἀγαθὸν ἐκάλουν, τὸ δὲ ἀριστερὸν καὶ κάτω καὶ ὀπισθεν καὶ κακὸν ἔλεγον, ὡς αὐτὸς Ἀριστοτέλης ἰστορεῖσεν ἐν τῇ τῶν Πυθαγορείους ἀρεσκόντων συναγωγῇ. Varro de l. L. V 11 *Pythagoras Samius ait omnium rerum initia esse bina, ut finitum et infinitum, bonum et malum, vitam et mortem, diem et noctem.* Cf. Plut. de Iside 48 p. 370 E.

f. Dixerat de Eleatis, maxime Parmenide. Duo principia nunc ita numerat, ut dena utriusque lateris ad unum revocet; τὸ πέρας iam complectitur περιττόν, ἄρρεν, ἀγαθόν cet. Quapropter prior series non-

nunquam boni series, altera pravi, privativi, infiniti series appellatur, v. eth. Nic. I 4. 1096^b 5 πιθανώτερον δ' ὁλοκασιν οἱ Πυθαγόρειοι λέγειν περὶ αὐτοῦ (τοῦ ἑνός) τιθέντες ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν συστοιχίᾳ τὸ ἕν. Phys. III 2. 201^b 25 τῆς δὲ ἑτέρας συστοιχίας αἱ ἀρχαὶ διὰ τὸ στερητικαὶ εἶναι ἀόριστοι. Simpl. phys. 429, 6 D. ὥσως δὲ πρὸ αὐτοῦ καὶ ἔκτεινον τὴν μὲν εἰδητικὴν, τὴν δὲ στερητικὴν ἔλεγον.

ἁρμονία Philolai fr. 4 Ch., 6 D. ap. Stob. ecl. I 21, 7^d p. 188, **67**

14 W. περὶ δὲ φύσιος καὶ ἁρμονίας ὧδε ἔχει· ἃ μὲν ἐστὼ τῶν πραγμάτων, αἰδιος ἔσσα καὶ αὐτὰ μὰν ἃ¹ φύσις, θείαν γὰρ² καὶ οὐκ ἀνθρωπίναν ἐνδέχεται γνῶσιν, πλάν γὰρ ἡ ὅτι οὐχ οἷόν τ' ἦς οὐδὲν τῶν ἐόντων καὶ γινωσκόμενον ὑφ' ἁμῶν γὰρ γενέσθαι³, μὴ ὑπαρχοῖσας τὰς ἐστοῦς⁴ τῶν πραγμάτων, ἐξ ὧν συνέστα ὁ κόσμος καὶ τῶν περαινόντων καὶ τῶν ἀπειρων^a. ἐπεὶ δὲ ταὶ ἀρχαὶ ὑπάρχον οὐχ ὁμοῖαι οὐδ' ὁμόφυλοι ἔssαι, ἥδη ἀδύνατον ἦς κα αὐταῖς κοσμηθῆμεν^b, αἱ μὴ ἁρμονία ἐπεγένετο, ὥτινῶν τρόπῳ ἐγένετο. τὰ μὲν ὧν ὁμοῖα καὶ ὁμόφυλα ἁρμονίας οὐδὲν ἐπεδέοντο· τὰ δὲ ἀνόμοια μὴδὲ ὁμόφυλα μὴδὲ ἰσολαχῇ ἀνάγκα τᾶ τοιαύτα ἁρμονίᾳ συγκεκλείσθαι, αἱ μέλλοντι ἐν κόσμῳ κατέχεσθαι^c.

a. Ipsa rerum natura (essentia) divina est et ultra humanam cognitionem, nisi quod apparet nihil eorum quae sunt cognosci (item) potuisse sine duobus illis finiti et infiniti principiis. Quae sunt, ea videmus; essentiam ignoramus. Esse illa duo principia patet; qualia sint, latet.

b. Principia illa cum essent tam dissimilia, mundus non poterat ex iis exsistere, nisi accessisset harmonia. Diog. VIII 85 de Philolao δοκεῖ δὲ αὐτῷ πάντα ἀνάγκη καὶ ἁρμονίᾳ γίνεσθαι. Nicom. arithm. II 19 p. 115, 2 Hoche ἁρμονία δὲ πάντως ἐξ ἐναντιῶν γίνεται· ἔστι γὰρ ἁρμονία πολυμιγῶν ἔνωσις καὶ δίχα φρονούντων συμφρόνησις, quae definitio est Pythagorica, v. Ast. ad Nicom. p. 299.

harmonia musica

c. Sequitur apud Stobaeum accuratior definitio harmoniae, quam musici appellabant, ex Philolai libro excerpta I 7^d p. 189, 7 W. ἁρμονίας δὲ μέγεθος ἐντι συλλαβὰ (quarta) καὶ δι' ὀξεῖαν (quinta)· τὸ δὲ δι' ὀξεῖαν μείζον τὰς συλλαβὰς ἐπογδῶν (8 : 9). ἐντι γὰρ ἀπὸ ὑπάτας ἐπὶ μέσαν συλλαβὰ, ἀπὸ δὲ μέσας ἐπὶ νεάταν δι' ὀξεῖαν, ἀπὸ δὲ νεάτας ἐς τρίταν συλλαβὰ, ἀπὸ δὲ τρίτας ἐς ὑπάταν δι' ὀξεῖαν· τὸ δ' ἐν μέσῳ μέσας καὶ τρίτας ἐπόγδοον· ἃ δὲ συλλαβὰ ἐπίτριτον, τὸ δὲ δι' ὀξεῖαν

1) αὐτὰ μὲν ἃ cod. F: αὐτὰ μὰν ἃ Usener: αὐτὰ μόνα Badham: αὐτὰ ἃ vel αἰεῖ ἔσομένα Zeller. — 2) θείαν γὰ Diels: θείαν τε F: θείαν ἐντὶ Badham. — 3) γὰ γενέσθαι Diels: γεγενέσθαι cod. F. — 4) ἐντοῦς cod. F: corr. Badham.

ἡμιόλιον, <τὸ> διὰ πασᾶν δὲ διπλόον (quartae ratio 3:4, quintae 2:3, octavae 2:4). οὕτως ἁρμονία πέντε ἐπόγδοα καὶ <δύο> διέσεις, δι' ὁξειᾶν δὲ τρία ἐπόγδοα καὶ διέσεις. De hoc loco v. Boeckh *Phil.* 65. Triplex igitur ἁρμονία: prima illa in mundi pulcritudine quae cernitur, altera in musica omni, tertia in sonorum consonantia ea quam octavam nos vocamus, nisi quod illis in unam conflunt. Nicom. harm. introd. I 16 οἱ παλαιότατοι — ἁρμονίαν μὲν καλοῦντες τὴν διὰ πασῶν. Athen. XIII 632^b Πυθ. καὶ τὴν τοῦ παντὸς οὐσίαν διὰ μουσικῆς ἀποφαίνει συγκειμένην. Pythagoram primum consonantiarum momenta vel proportionum numeris determinasse auctor fuit Xenocrates, si modo vera narrat ille quisquis est Heraclides ap. Porphy. in Ptol. harm. 3 p. 213. Praeterea cf. Nicomach. harm. I 9. 10. Boeth. de musica I 10. 11. Diog. VIII 12. Porph. in Ptol. harm. 280.

68 Stob. ecl. I 20, 2 p. 172, 10 W. Φιλόλαος^a ἄφθαρτον τὸν ^{mundus aeter-} κόσμον εἶναι· λέγει γοῦν οὕτως ἐν τῷ περὶ ψυχᾶς [fr. 21 Diels] „παρὸ καὶ ἄφθαρτος καὶ ἀκαταπόνατος διαμενεῖ τὸν ἄπειρον αἰῶνα· οὔτε γὰρ ἔντοσθεν ἄλλα τις αἰτία δυναμικωτέρα αὐτᾶς εὐρεθήσεται οὔτ' ἔκτοσθεν^b, φθεῖραι αὐτὸν δυναμένα· ἀλλ' ἥς ὅδε ὁ κόσμος ἐξ αἰῶνος καὶ ἐς αἰῶνα διαμένει, εἷς ὑπὸ ἑνὸς τῷ συγγενέος¹ καὶ κρατίστῳ καὶ ἀνυπερθέτῳ² κυβερνώμενος. ἔχει δὲ καὶ τὰν ἀρχὴν τᾶς κινάσιός τε καὶ μεταβολᾶς ὁ κόσμος εἷς ἐὼν καὶ συνεχὴς καὶ φύσει διαπνεόμενος καὶ περιαγόμενος ἐξ ἀρχιδίῳ· καὶ τὸ μὲν ἀμετάβλαστον³ αὐτῷ, τὸ δὲ μεταβάλλον ἐντί· καὶ τὸ μὲν ἀμετάβολον ἀπὸ τᾶς τὸ ὅλον περιεχοίσας ψυχᾶς μέχρι σελάνας περαιούται, τὸ δὲ μεταβάλλον ἀπὸ τᾶς σελάνας μέχρι τᾶς γᾶς. ἐπεὶ δέ γα καὶ τὸ κινεόν ἐξ αἰῶνος ἐς αἰῶνα περιπολεῖ, τὸ δὲ κινεόμενον ὥς τὸ κινεόν ἄγει οὕτως διατίθεται, ἀνάγκη τὸ μὲν ἀεικίνατον⁴, τὸ δὲ ἀειπαθὲς εἶμεν· καὶ τὸ μὲν νῶ καὶ ψυχᾶς ἀνάκωμα^c πᾶν, τὸ δὲ γενέσιος καὶ μεταβολᾶς, καὶ τὸ μὲν πρᾶτον τῇ δυνάμει καὶ ὑπερέχον, τὸ δ' ὕστερον καὶ καθυπερεχόμενον· τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων, τῷ μὲν αἰεὶ θεόντος^d θείῳ, τῷ δὲ αἰεὶ μεταβάλλοντος γενεᾷ, κόσμος. διὸ καὶ καλῶς ἔχει λέγειν^e, κόσμον εἶμεν ἐνέργειαν αἰδίου θεῷ τε καὶ γενέσιος κατὰ συνακολουθίαν τᾶς μεταβλατικᾶς φύσιος. καὶ ὁ μὲν εἷς ἐς αἰεὶ διαμένει κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως ἔχον, τὰ

1) τῶν συγγενέων Badham. — 2) ἀνυπερβάτω Boeckh: ἀνυπερβλάτω sive καθυπερετάτω Krische. — 3) ἀμετάβλαστον Boeckh. — 4) ἀκίνατον Chaignet. — 5) ἔχει λέγειν Badham: ἔχειν ἔλεγε libri.

δὲ καὶ γινόμενα καὶ φθειρόμενα πολλά· καὶ τὰ μὲν ἐν φθορᾷ ἔοντα καὶ φύσεις καὶ μορφὰς σφίζονται καὶ γοναὶ πάλιν τὰν αὐτὰν μορφὰν ἀποκαθίσταντι τῷ γεννάσαντι πατρὶ καὶ δαμιοεργῷ¹.

a. De hoc loco cf. Boeckh *Philol.* p. 165. Rose, De Arist. libr. p. 91. Zeller Ia⁵ 371⁸. 416³. Ahrens de dial. Dor. p. 24. Aeternum et sine principio esse mundum, si ulla est ceterorum auctorum fides, primus statuit Aristoteles, animam mundi primus Plato. His maxime de causis etiam Zeller sibi persuasit non esse Philolai illud testimonium. Quod nos tamen, quia utile videtur ad tradendam talium quaestionum rationem, speciminis causa proponimus. Et exstitit qui genuinum esse defenderet Rohr de *Philol.* fr. π. ψυχῆς Bern 1874.

b. Cf. Plat. Tim. 33 A. 34 B. Ocell. Luc. 1, 11.

c. *Regnum* interpretatur Boeckh, nisi ἀνακόνναμα scribendum sit.

d. Cf. Plat. Cratyl. 397 C D. Ocell. Luc. 2 extr.

unum sitne deus

Philol. fr. 8 D. ap. Iambl. in Nicom. arithm. p. 109 p. 77, **69**
11 Pistelli ἐν^a ἀρχὰ^b πάντων. — *Philol.* fr. 20 D. ap. Philon. de opif. mund. 33 p. 24 Mang. 34, 17 Cohn μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ Φιλόλαος ἐν τούτοις· „ἔστι γάρ“, φησιν, „ἡγεμῶν καὶ ἄρχων ἀπάντων θεὸς εἷς αἰεὶ ἑὼν, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς αὐτῷ ὁμοιος, ἕτερος τῶν ἄλλων“^c.

a. Qui hos composuit locos Ritterus a Pythagoreis Unum et Deum pro eodem haberi censuit. Est operae pretium videre, sitne id ex horum testimoniorum coniunctione evidens. Cf. Ritter, Pyth. phil. et eiusdem histor. philos. I 387. 393. A posterioribus distinguebatur inter unum et unitatem, ἐν et μονάδα, v. Theo Smyrn. p. 19, 21 Hiller ὥστ' εἴη ἂν ἀρχὴ τῶν μὲν ἀριθμῶν ἢ μονάς, τῶν δὲ ἀριθμητῶν τὸ ἐν. — 20, 19 Ἀρχύτας δὲ καὶ Φιλόλαος ἀδιαφόρως τὸ ἐν καὶ μονάδα καλοῦσι καὶ τὴν μονάδα ἐν. Cf. Syrian. in met. 151, 19 Kroll. Procl. in Tim. I 176, 9.

b. Cf. Aristot. met. XIII 6. 1080^b 30 μοναδικούς δὲ τοὺς ἀριθμούς εἶναι πάντες τιθέασι πλὴν τῶν Πυθαγορείων ὅσοι τὸ ἐν στοιχεῖον καὶ ἀρχὴν φασιν εἶναι τῶν ὄντων.

c. Cf. Io. Lydus de mens. II 11. — Athenag. leg. p. Christ. 6 p. 6, 13 Schw. καὶ Φιλόλαος δὲ ὥσπερ ἐν φρουρᾷ πάντα ὑπὸ τοῦ θεοῦ περιελλῆσθαι λέγων καὶ τὸ ἓνα εἶναι καὶ τὸ ἀνωτέρω τῆς ὕλης δεικνύει. Quae apparet non ex intima philosophia repetita esse, sed ad popularem sensum ac religionem accommodata.

1) De verbis καὶ τὰ μὲν ἐν φθορᾷ et cet. cf. *Vorsokr.* Ic. 32, 21 p. 248, 10 cum adnot.

70 Simplic. phys. 181, 7 D. καὶ οἱ Πυθαγόρειοι δὲ οὐ τῶν <sup>principium unum
elementa con-
traria</sup> φυσικῶν μόνων ἀλλὰ καὶ πάντων ἀπλῶς μετὰ τὸ ἓν, ὃ πάντων ἀρχὴν ἔλεγον, ἀρχὰς δευτέρας καὶ στοιχειώδεις τὰ ἐναντία ἐτίθεσαν, αἷς καὶ τὰς δύο συστοιχίας ὑπέταττον^a, οὐκ ἐτι κυρίως ἀρχαῖς οὖσαις. γράφει δὲ περὶ τούτων ὁ Εὐδωρος^b τάδε· „κατὰ τὸν ἀνωτάτω λόγον φατέον τοὺς Πυθαγορικοὺς τὸ ἓν ἀρχὴν τῶν πάντων λέγειν, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον λόγον δύο ἀρχὰς τῶν ἀποτελουμένων εἶναι, τό τε ἓν καὶ τὴν ἐναντίαν τούτῳ φύσιν. ὑποτάσσεσθαι δὲ πάντων τῶν κατὰ ἐναντίωσιν ἐπινοουμένων τὸ μὲν ἀστεῖον τῷ ἑνί, τὸ δὲ φανῶλον τῇ πρὸς τοῦτο ἐναντιουμένη φύσει. διὸ μηδὲ εἶναι τὸ σύνολον ταύτας ἀρχὰς κατὰ τοὺς ἄνδρας. εἰ γὰρ ἢ μὲν τῶνδε ἢ δὲ τῶνδὲ ἐστὶν ἀρχή, οὐκ εἰσὶ κοιναὶ πάντων ἀρχαί, ὥσπερ τὸ ἓν.“ καὶ πάλιν· „διό“, φησί, „καὶ κατ’ ἄλλον τρόπον ἀρχὴν ἔφασαν εἶναι τῶν πάντων τὸ ἓν, ὥς ἂν καὶ τῆς ἑλῆς καὶ τῶν ὄντων πάντων ἐξ αὐτοῦ γεγενημένων· τοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸν ὑπεράνω θεόν“^c. καὶ λοιπὸν ἀκριβολογούμενος ὁ Εὐδωρος ἀρχὴν μὲν τὸ ἓν αὐτοὺς τίθεσθαι λέγει, στοιχεῖα δὲ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς γενέσθαι φησὶν, ἃ πολλοῖς αὐτοὺς ὀνόμασιν προσαγορεύειν. λέγει γάρ· „φημί τοίνυν τοὺς περὶ τὸν Πυθαγόραν τὸ μὲν ἓν πάντων ἀρχὴν ἀπολιπεῖν, κατ’ ἄλλον δὲ τρόπον δύο τὰ ἀνωτάτω στοιχεῖα παρεισάγειν. καλεῖν δὲ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα πολλαῖς προσηγορίαις· τὸ μὲν γὰρ αὐτῶν ὀνομάζεσθαι τεταγμένον ὠρισμένον γνωστὸν ἄρρεν περιττὸν δεξιὸν φῶς, τὸ δὲ ἐναντίον τούτῳ ἄτακτον ἀόριστον ἄγνωστον θῆλυ ἀριστερὸν ἄρτιον σκότος, ὥστε ὥς μὲν ἀρχὴ τὸ ἓν, ὥς δὲ στοιχεῖα τὸ ἓν καὶ ἡ ἀόριστος δυνάς, ἀρχαὶ ἄμφω ἓν ὄντα πάλιν. καὶ δῆλον ὅτι ἄλλο μὲν ἐστὶν ἓν ἢ ἀρχὴ τῶν πάντων, ἄλλο δὲ ἓν τὸ τῇ δυνάδι ἀντικείμενον, ὃ καὶ μονάδα καλοῦσιν.“^d

a. BP 66.

b. Eudorus, aequalis Strabonis (XVII 790), scripserat *διαλέξεις τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν λόγου*. A Simplicio refertur inter antiquos τῶν *Κατηγοριῶν* ἐξηγητὰς. Idem Pythagorae sive potius recentiorum Pythagoreorum doctrinam explanavit. Exemplar est philosophi eclecticici, v. Diels, Dox. 81⁵. Z. III 1⁴ 633.

c. Quae de unitate et infinita dyade traduntur, ab antiqua doctrina aliena sunt, maxime Unum illud divinum, quod *δυνάδι* materiali oppositum ipsius dei vices gerat, v. Z. Ia⁵ 361—376; Arist. fr. 23 p. 1478^a ed. acad.; fr. 28 p. 41 Rose (Lips. 1886).

d. Cf. quae e libro Pythagorico excerpta sunt ap. Sext. Pyrrh. III 152; math. X 249. VII 94, inprimis X 261. 270. 276.

δυὰς ἀόριστος Theophr. met. 33 p. 322, 14 Br. Πλάτων δὲ καὶ οἱ **71**
Πυθαγόρειοι^a μακρὰν τὴν ἀπόστασιν ἐπι^{**} μιμεῖσθαι¹ γ' ἐθέλειν ἅπαντα· καίτοι καθάπερ ἀντίθεσιν τινα ποιοῦσιν τῆς ἀόριστου δυνάδος^b καὶ τοῦ ἐνός^c ἐν ᾗ καὶ τὸ ἀπειρον καὶ τὸ ἄτακτον καὶ πᾶσα ὡς εἰπεῖν ἀμορφία καθ' αὐτήν, ὡς² οὐχ οἷόν τε ἄνευ ταύτης τὴν τοῦ ὄλου φύσιν, ἀλλ' ὅσον ἰσομοιρεῖν ἢ καὶ ὑπερέχειν τῆς ἑτέρας ἢ καὶ τὰς ἀρχὰς ἐναντίας^d. διὸ καὶ οὐδὲ τὸν θεόν, ὅσοι τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν ἀν-ἀπτουσιν, δύνασθαι πάντ' εἰς τὸ ἄριστον ἄγειν, ἀλλ' εἴπερ, ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται· τάχα δ' οὐδ' ἐν προέλοιτ', εἴπερ ἀναιρεῖσθαι συμβήσεται τὴν ὅλην οὐσίαν ἐξ ἐναντίων γε καὶ <ἐν>³ ἐναντίους οὔσαν.

a. Maximi momenti esset hoc testimonium, nisi utrorumque sententias ita miscuisset, ut difficile admodum sit suum cuique tribuere. Aliquid lucis adfert Arist. metaph. I 6. 987^b 22 τὸ μέντοι γε ἐν οὐσίαν εἶναι, καὶ μὴ ἑτερόν γε τι ὄν λέγεσθαι ἐν, παραπλησίως τοῖς Πυθαγορείοις ἔλεγε (Plato), καὶ τὸ τοὺς ἀριθμοὺς αἰτίους εἶναι τοῖς ἄλλοις τῆς οὐσίας ὡσαύτως ἐκείνοις· τὸ δὲ ἀντὶ τοῦ ἀπείρου ὡς ἐνός δυνάδα (magni et parvi) ποιῆσαι καὶ τὸ ἀπειρον ἐκ μεγάλου καὶ μικροῦ, τοῦτ' ἴδιον (Platonis).

b. Frequens eius est apud recentiores (post Platonis tempora) mentio. Diog. VIII 24 φησὶ δ' ὁ Ἀλέξανδρος (Polyhistor, saec. I a. C.) ἐν ταῖς τῶν φιλοσόφων διαδοχαῖς καὶ ταῦτα εὐρηκέναι ἐν Πυθαγορικοῖς ὑπομνήμασιν· ἀρχὴν μὲν ἁπάντων μονάδα· ἐκ δὲ τῆς μονάδος ἀόριστον δυνάδα ὡς ἂν ὕλην τῇ μονάδι αἰτίῳ ὄντι ὑποστῆναι· ἐκ δὲ τῆς μονάδος καὶ τῆς ἀόριστου δυνάδος τοὺς ἀριθμοὺς, ἐκ δὲ τῶν ἀριθμῶν τὰ σημεῖα, ἐκ δὲ τούτων τὰς γραμμὰς, ἐξ ὧν τὰ ἐπίπεδα σχήματα κτλ. Plac. I 7, 18 (Dox. 302) Πυθαγόρας τῶν ἀρχῶν τὴν μονάδα θεὸν καὶ ἀγαθόν, ἥτις ἐστὶν ἡ τοῦ ἐνός φύσις, αὐτὸς ὁ νοῦς· τὴν δ' ἀόριστον δυνάδα δαίμονα καὶ τὸ κακόν, περὶ ἣν ἐστὶ τὸ ὑλικόν πλῆθος. Plac. I 3, 8 (Dox. 280) Πυθ. — ἀρχὰς τοὺς ἀριθμοὺς —. πάλιν δὲ τὴν μονάδα καὶ τὴν ἀόριστον δυνάδα ἐν ταῖς ἀρχαῖς· σπεύδει δὲ αὐτῷ τῶν ἀρχῶν ἡ μὲν ἐπὶ τὸ ποιητικὸν αἴτιον καὶ εἰδικόν, ὅπερ ἐστὶ νοῦς ὁ θεός, ἡ δὲ ἐπὶ τὸ παθητικόν τε καὶ ὑλικόν, ὅπερ ἐστὶν ὁ ὁρατὸς κόσμος.

c. Patri et matri saepius comparantur. Ut Hippol. refut. I 2, 6 (Dox. 556, 8) ἀριθμὸς γέγονε πρῶτος ἀρχή, ὅπερ ἐστὶν ἀόριστον ἀκατά-

1) ἐπιμιμεῖσθαι libri: ἐπι<νοοῦντες τῶν τῇδε ἀποφαίνονται τὸ ἐν> μιμεῖσθαι tentabat Usener. — 2) ὡς Usener: ὅλως cod. P. — 3) ἐν supplevit Sylburg.

ληπτον, ἔχων ἐν ἑαυτῷ πάντας τοὺς ἐπ' ἀπειρον δυναμένους ἐλθεῖν ἀριθμοὺς κατὰ τὸ πλῆθος. τῶν δὲ ἀριθμῶν ἀρχὴ γέγονε καθ' ὑπόστασιν ἡ πρώτη μονάς, ἥτις ἐστὶ μονάς ἀρσην γεννῶσα πατρικῶς πάντας τοὺς ἄλλους ἀριθμούς. δευτερον ἡ δυάς θῆλυς ἀριθμός κτλ.

d. Hoc fere dicit: difficile esse constare sine illa universi naturam, immo necesse aequo fere iure esse alterum alteri principio oppositum.

- 72 Arist. met. XII 7. 1072^b 28 φαμέν δὲ τὸν θεὸν εἶναι ^{perfectio} ζῶν αἰδίου ἄριστον, ὥστε ζῶν καὶ αἰὼν συνεχῆς καὶ αἰδίου ὑπάρχει τῷ θεῷ· τοῦτο γὰρ ὁ θεός. ὅσοι δὲ ὑπολαμβάνουσιν, ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι καὶ Σπεύσιππος, τὸ κάλλιστον καὶ ἄριστον μὴ ἐν ἀρχῇ εἶναι, διὰ τὸ καὶ τῶν φύτων καὶ τῶν ζώων τὰς ἀρχὰς αἴτια μὲν εἶναι, τὸ δὲ καλὸν καὶ τέλειον ἐκ τούτων^a, οὐκ ὁρθῶς οἴονται. τὸ γὰρ σπέρμα ἐξ ἐτέρων ἐστὶ προτέρων τελείων, καὶ τὸ πρότερον οὐ σπέρμα ἐστίν, ἀλλὰ τὸ τέλειον.

a. Antea Aristoteles de dei vita aeterna et perfecta disseruerat. Quapropter Rittero haec quoque ad summum numen referenti Pythagorei videbantur statuuisse: deum seminis instar in ipsis rerum vicissitudinibus inesse et cum rebus augeri et perfici (v. Pyth. Phil. 150. *Gesch. d. Philos.* I 399). Quod ab omni antiquitate alienum esse contendit Z. Ia⁵ 378. Cf. Krische, *Forsch.* 250. Bonitz, comm. Ar. met. 503.

- 73 Cic. de deor. nat. I 27 *Pythagoras* — (*deum*) *censuit* ^{mens divina uni-} ^{versa} *animum*^a *esse per naturam rerum omnem intentum et com-* *meantem, ex quo nostri animi carperentur*^b.

a. Sext. math. IX 127 Pythagoreos ait nefas duxisse animalibus vesci, ἐν γὰρ ὑπάρχειν πνεῦμα τὸ διὰ παντὸς τοῦ κόσμου διέκον ψυχῆς τρόπον, τὸ καὶ ἐνοῦν ἡμᾶς πρὸς ἐκεῖνα (cf. **RP** 183). Possunt alia addi de anima mundi testimonia, sed sunt testes recentiores, ut Philolai falsa fragmenta duo, alterum ap. Stob. ecl. I 20, 2 (**RP** 68, cf. 68a), alterum ap. Stob. ecl. I 21, 6^d (Dox. 332) τὸ δὲ ἡγεμονικὸν ἐν τῷ μεσαιοτάτῳ πυρὶ, ὅπερ τρόπῳ δίκην προὔπεβάλετο τῆς τοῦ παντὸς <σφαίρας> ὁ δημιουργὸς θεός. In quibus τὸ ἡγεμονικὸν Stoicum, δημιουργός autem est Platonicum vestigium.

b. Similia decreta Stoicis infecta ap. Diog. VIII 25 κόσμος ἔμψυχος, 28 ψυχὴ ἀπόσπασμα αἰθέρος (ex Alexandro Polyh.), ap. Cic. Cat. mai. 78 *ex universa mente divina delibatos animos*.

- 74 Aristot. met. XIV 3. 1091^a 13 οἱ μὲν οὖν Πυθαγόρειοι ^{generatio rerum} πρότερον οὐ ποιοῦσιν ἢ ποιοῦσι γένεσιν^a οὐθὲν δεῖ διστάζειν· φανερώς γὰρ λέγουσιν ὡς τοῦ ἐνὸς συσταθέντος, εἴτ' ἐξ ἐπι-

πέδων εἴτ' ἐκ χροιάς εἴτ' ἐκ σπέρματος εἴτ' ἐξ ὧν ἀποροῦσιν ἐλπείν^b, εὐθὺς τὰ ἐγγίστα τοῦ ἀπείρου διὰ εἴλετο καὶ ἐπεραίνετο ὑπὸ τοῦ πέρατος^c.

sitne generatio a. Stob. ecl. I 21, 6^c p. 186, 14 W. Πυθαγόρας φησὶ γενητὸν καὶ ἐπίνοιον τὸν κόσμον, οὐ κατὰ χρόνον. Hoc dicit: non de ipsa generatione temporis decursu facta eum cogitasse, sed notionum necessitudinem generationis nomine significasse. Sed verendum est ne prisco philosopho rationem multo recentiore a Platoniceis quibusdam inventam ingerat; cf. Arist. de cael. I 10. 279^b 30. Idem ibid. 279^b 12 diserte ait (τὸν οὐρανὸν) γενόμενον μὲν ἅπαντες εἶναι φασιν.

b. Eandem obscuritatem vituperat Ar. met. XIII 6. 1080^b 20 ὅπως δὲ τὸ πρῶτον ἐν συνέστη ἔχον μέγεθος, ἀπορεῖν ἔοικασιν.

c. Locum sic interpretatur Bonitz (comm. p. 583): Pyth. quod unitatem extensam consistere ac coalescere volunt ex nescio quibus elementis et proximas quasque infiniti partes attrahi et definiri dicunt ab unitate finiente, adeo aperte eam rationem quae antea fuerit et quae postea exstiterit distinguunt, ut non nomen modo generationis sed ipsam generationem ab iis statui appareat.

vacuum Stob. ecl. I 18, 1^c p. 156, 8 W. Ἀριστοτέλης ἐν τετάρτῳ 75 Φυσικῆς ἀκροάσεως (c. 6 p. 213^b 22) γράφει· „εἶναι δὲ φασιν οἱ Πυθαγόρειοι κενόν^a καὶ ἐπεισιέναι αὐτὸ τῷ οὐρανῷ ἐκ τοῦ ἀπείρου πνεύματος^b ὡς ἀναπνέοντι.“ ἐν δὲ τῷ περὶ τῆς Πυθαγόρου φιλοσοφίας πρώτῳ γράφει, τὸν μὲν οὐρανὸν εἶναι ἓνα, ἐπεισάγεσθαι δὲ ἐκ τοῦ ἀπείρου χρόνον^c τε καὶ πνοὴν καὶ τὸ κενόν^d, ὃ διορίζει ἐκάστων τὰς χώρας αἰεί.

a. Aristot. phys. IV 6. 213^b 22 εἶναι δ' ἔφασαν καὶ οἱ Πυθαγόρειοι κενόν, καὶ ἐπεισιέναι αὐτῷ¹ τῷ οὐρανῷ ἐκ τοῦ ἀπείρου πνεύματος ὡς ἀναπνέοντι καὶ τὸ κενόν, ὃ διορίζει τὰς φύσεις, ὡς ὅντος τοῦ κενοῦ χωρισμοῦ τινος τῶν ἐφεξῆς καὶ διορίσεως· καὶ τοῦτ' εἶναι πρῶτον ἐν τοῖς ἀριθμοῖς· τὸ γὰρ κενόν διορίζει τὴν φύσιν αὐτῶν.

infinitum b. Non ignis circumfusus, sed est ἀπειρον πνεῦμα infinitus aer extra eum positus, unde mundus spiritum ducit. Cf. Z. Ia⁵ 436 et Plac. II 9, 1 (Dox. 338) οἱ ἀπὸ Πυθαγόρου ἔκτος εἶναι τοῦ κόσμου κενόν, εἰς ὃ ἀναπνέει ὁ κόσμος καὶ ἐξ οὗ. Archytas infinitum extra mundum esse demonstrat ap. Simplic. phys. 467, 26 Ἀρχύτας δέ, ὡς φησιν Εὐδήμος, οὕτως ἡρώτα τὸν λόγον· ἐν τῷ ἐσχάτῳ οἶον τῷ ἀπλανεῖ οὐρανῷ γενόμενος, πότερον ἐκτείναιμι ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὴν ῥάβδον εἰς τὸ ἔξω, ἢ οὐ; καὶ τὸ² μὲν οὖν μὴ ἐκτείνειν ἄτοπον· εἰ δὲ ἐκτείνω, ἦτοι σῶμα ἢ τό-

1) αὐτῷ unus cod., Simplic., Prantl, Bonitz: αὐτὸ ceteri codd., Philop., Themist. — 2) οὐ; καὶ τὸ Diels: οὐκ ἂν. τὸ vel οὐ. καὶ τὸ libri.

πος τὸ ἐκτὸς ἔσται. διοίσει δὲ οὐδέν, ὡς μαθησόμεθα. αἰὲ οὖν βα-
 διεῖται τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τὸ αἰεὶ λαμβανόμενον πέρας, καὶ ταῦτον
 ἐρωτήσῃ, καὶ εἰ αἰεὶ ἕτερον ἔσται, ἐφ' ὃ ἡ ῥάβδος, δῆλον ὅτι καὶ ἀπειρον.
 Sed ut iam in his Archytæ conclusionem Peripateticus homo amplificavit,
 ita quæ sequuntur mere de suo adiecit.

c. Tempus igitur ex infinito in mundum inducitur. Aliter Plac. I tempus
 21, 1 (Dox. 318) Πυθ. τὸν χρόνον σφαῖραν τοῦ περιέχοντος εἶναι.
 Arist. phys. IV 10. (218^a 33 et) 218^b 5: ἡ δὲ τοῦ ὅλου σφαῖρα ἔδοξε
 μὲν τοῖς εἰποῦσιν εἶναι ὁ χρόνος, ὅτι ἐν τε τῷ χρόνῳ πάντα ἐστὶ καὶ
 ἐν τῇ τοῦ ὅλου σφαίρᾳ. Cf. Simpl. 700, 19 D. Z. Ia⁶ 437.

d. Esse aliquod vacuum ap. Arist. phys. IV 9, 216^b 22 efficit
 Xuthus Pythagoreus εἰ μὲν γὰρ μὴ ἔστι μανὸν καὶ πυκνόν, οὐδὲ συν-
 ἔναι καὶ πλεῖσθαι οἶόν τε. εἰ δὲ τοῦτο μὴ εἴη, ἡ ὅλως κίνησις οὐκ
 ἔσται, ἢ κυμανεῖ τὸ ὅλον.

76 Alex. Aphrod. in Arist. metaph. 1 6 p. 55, 20 Hayduck
 ἀρχὰς ^a μὲν τῶν ὄντων τοὺς ἀριθμοὺς Πλάτων τε καὶ οἱ Πυ-
 θαγόρειοι ^b ὑπετίθεντο, ὅτι ἐδόκει αὐτοῖς τὸ πρῶτον ἀρχὴ
 εἶναι καὶ τὸ ἀσύνθετον, τῶν δὲ σωμάτων πρῶτα τὰ ἐπίπεδα
 εἶναι (τὰ γὰρ ἀπλούστερά τε καὶ μὴ συναιρούμενα πρῶτα τῇ
 φύσει), ἐπιπέδων δὲ γραμμαὶ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, γραμ-
 μῶν δὲ στιγμαί, ἃς οἱ μαθηματικοὶ σημεῖα αὐτοὶ δὲ μονά-
 δας ἔλεγον, ἀσύνθετα παντάπασιν ὄντα καὶ οὐδὲν πρὸ αὐτῶν
 ἔχοντα· αἱ δὲ μονάδες ἀριθμοί, οἱ ἀριθμοὶ ἄρα πρῶτοι τῶν
 ὄντων.

cur numerus
 causa rerum

a. Huic doctrinae aliena sunt a recentioribus admixta, v. Sext. math.
 X 250, ut dubitem an non possit ad veteres Pythagoreos referri. Con-
 gerimus ex Aristotelis libris quæ huc pertinent testimonia, quibus iudi-
 cium nitatur. Arist. met. VII 2. 1028^b 15 δοκεῖ δὲ τισι (Pythagoreos
 dicit) τὰ τοῦ σώματος πέρατα, οἷον ἐπιφάνεια καὶ γραμμὴ καὶ στιγμή
 καὶ μονάς, εἶναι οὐσίαι, καὶ μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα καὶ τὸ στερεόν. — Ibid.
 XIV 5 1092^b 8 οὐδὲν δὲ διώρισται οὐδὲ ὁποτέρως οἱ ἀριθμοὶ αἰτιοὶ
 τῶν οὐσιῶν καὶ τοῦ εἶναι, πότερον ὥς ὅροι, οἷον αἱ στιγμαὶ τῶν με-
 γεθῶν, καὶ ὥς Εὐρύτος ἔταπτε τίς ἀριθμὸς τίνος, οἷον ὁδὶ μὲν ἀν-
 θρώπου, ὁδὶ δὲ ἵππου, ὥσπερ οἱ τοὺς ἀριθμοὺς ἄγοντες εἰς τὰ σχήματα
 τριγώνων καὶ τετραγώνων, οὕτως ἀφομοιωὶν ταῖς ψήφοις τὰς μορφὰς τῶν
 φυσικῶν· ἢ ὅτι [ὁ] ¹ λόγος ἡ συμφωνία ἀριθμῶν, ὁμοίως δὲ καὶ ἀνθρώπου
 καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον; κτλ. — De caelo III 1. 300^a 16 ἔνιοι γὰρ τὴν
 φύσιν ἐξ ἀριθμῶν συνιστᾶσιν, ὥσπερ τῶν Πυθαγορείων τινές. τὰ μὲν
 γὰρ φυσικὰ σώματα φαίνεται βάρος ἔχοντα καὶ κουφότητα, τὰς δὲ μο-
 νάδας οὔτε σῶμα ποιεῖν οἶόν τε συντιθεμένας, οὔτε βάρος ἔχειν. —

1) ὁ eiecit Bonitz.

Met. XIII 6. 1080^b καὶ οἱ Πυθαγόρειοι δ' ἓνα, τὸν μαθηματικὸν (ἀριθμὸν), πλὴν οὐ κειχωρισμένον, ἀλλ' ἐκ τούτου τὰς αἰσθητὰς οὐσίας συνεστάναι φασίν· τὸν γὰρ ὅλον οὐρανὸν κατασκευάζουσιν ἐξ ἀριθμῶν, πλὴν οὐ μοναδικῶν, ἀλλὰ τὰς μονάδας ὑπολαμβάνουσιν ἔχειν μέγεθος· ὅπως δὲ τὸ πρῶτον ἐν συνέσσει ἔχον μέγεθος, ἀπορεῖν εἰκόασιν: ubi tamen cavendum, ne quae sunt Aristotelis conclusiones ipsorum Pythagoreorum fuisse existimentur, v. Ritter *Gesch. d. Ph.* I 405. Cavit autem ipse, ne perperam haec acciperentur, modo conf. met. I 5. 987^a 14 (RP 66 extr.) et XIII 8. 1083^b 8 ὁ δὲ τῶν Πυθαγορείων τρόπος τῇ μὲν ἐλάττους ἔχει δυσχερείας τῶν πρότερον εἰρημένων, τῇ δὲ ἰδίας ἐτέρας. τὸ μὲν γὰρ μὴ χωριστὸν ποιεῖν τὸν ἀριθμὸν ἀφαιρεῖται πολλὰ τῶν ἀδυνάτων· τὸ δὲ τὰ σώματα ἐξ ἀριθμῶν εἶναι συγκείμενα καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον εἶναι μαθηματικὸν ἀδυνάτον ἐστίν. Certum videtur antiquos non numeris vim rerum spatio extensarum, sed rebus vim numerorum tribuisse. Z. Ia⁵ 378.

Ecphantus **b.** Deflexit a ceteris Ecphantus: Stob. ecl. I 10, 16^a p. 127, 16 W. (Dox. 286) "Ἐκφαντος Συρακούσιος, εἰς τῶν Πυθαγορείων, πάντων (ἀρχάς) τὰ ἀδιαίρετα σώματα καὶ τὸ κενόν. τὰς γὰρ Πυθαγορικός μονάδας οὗτος πρῶτος ἀπεφῆνατο σωματικές. De doctrina eius v. Hippol. refut. I 15 (Dox. 566) "Ἐκφαντός τις Συρακούσιος ἔφη μὴ εἶναι ἀληθινὴν τῶν ὄντων λαβεῖν γνῶσιν, ὁρᾷ δὲ ὡς νομίζει· τὰ μὲν πρῶτα ἀδιαίρετα εἶναι σώματα καὶ παραλλαγὰς αὐτῶν τρεῖς ὑπάρχειν, μέγεθος σχῆμα δύναμιν, ἐξ ὧν τὰ αἰσθητὰ γίνεσθαι. εἶναι δὲ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ὠρισμένων κατὰ ταῦτα¹, ἀπειρον. κινεῖσθαι δὲ τὰ σώματα μήτε ὑπὸ βάρους μήτε πληγῆς, ἀλλ' ὑπὸ θείας δυνάμεως, ἣν νοῦν καὶ ψυχὴν προσαγορεύει. τούτου μὲν οὖν τὸν κόσμον εἶναι ἰδέαν, δι' ὃ καὶ σφαιροειδῆ ὑπὸ θείας δυνάμεως γεγονέναι. τὴν δὲ γῆν μέσον κόσμου κινεῖσθαι περὶ τὸ αὐτῆς κέντρον ὡς πρὸς ἀνατολήν. Z. Ia⁵ 494. Tannery *Archiv* XI 263. *Vorsokr.* c. 38.

dimensio Nicomachus instit. arithm. II 6 p. 84, 8 Hoche ἔσται 77

οὗν ἡ μονὰς σημείου τόπον ἐπέχουσα καὶ τρόπον ἀρχὴ μὲν διαστημάτων καὶ ἀριθμῶν, οὕτω δὲ διάστημα οὐδὲ ἀριθμός, ὡς τὸ σημεῖον ἀρχὴ μὲν γραμμῆς καὶ διαστήματος, οὕτω δὲ γραμμὴ οὐδὲ διάστημα· ἀμέλει οὐτε σημείῳ σημεῖον συντεθὲν πλεῖόν τι ποιεῖ, ἀδιάστατον γὰρ ἀδιαστάτω συντεθὲν διάστημα οὐχ ἔξει, ὥσπερ εἴ τις τὸ οὐδὲν οὐδενὶ συντεθὲν σκέπτοιο· οὐδὲν γὰρ ποιεῖ. — 24 ἀδιάστατος ἄρα ἡ μονὰς καὶ ἀρχοειδής, πρῶτον δὲ διάστημα εὐρίσκεται καὶ φαίνεται ἐν δυάδι, εἴτ' ἐν τριάδι, εἴτα ἐν τετράδι καὶ ἑξῆς ἐν τοῖς

1) ὠρισμένον καὶ τοῦτο libri: ὠρισμένων κατὰ τοῦτο Gotting.: ὠρισμένον καὶ οὐκ (vel καὶ ταῦτο) ἀπειρον Roeper.

ἀκολούθους· διάστημα γάρ ἐστι δυεῖν ὄρων τὸ μεταξὺ θεωρούμενον. πρῶτον δὲ διάστημα γραμμὴ λέγεται, γραμμὴ γάρ ἐστι τὸ ἐφ' ἑν διαστατόν· δύο δὲ διαστήματα ἐπιφάνεια, ἐπιφάνεια γάρ ἐστι τὸ διχῇ διαστατόν· τρία δὲ διαστήματα στερεόν, στερεὸν γάρ ἐστι τὸ τριχῇ διαστατόν.

RP: „Cf. Philo de opif. mundi 49 p. 11 Mang., 16, 3 Cohn. Arist. met. VII 11. 1036^b 12 καὶ ἀνάγουσι πάντα εἰς τοὺς ἀριθμούς, καὶ γραμμῆς τὸν λόγον τὸν τῶν δύο εἶναι φασιν. Revocatur igitur magnitudinis quae spatium implet origo ad unitates sive numeros et ad intervallum. Illi sunt τὸ πέρας, hoc est τὸ ἀπειρον. Inde Aristoteles met. I 8. 990^a 12 ἐκ τούτων (πέρατος καὶ ἀπείρου) εἶναι τὸ μέγεθος. Intervallum autem, quo disiunguntur numeri s. unitates, idem est quod τὸ κενόν, v. n. 75.“ Intactam reliqui et paragraphum et notam, ut Ritteri sententia posset cognosci. De qua cf. Z. Ia⁵ 380. 384.

78 Arist. met. XIII 4. 1078^b 21 οἱ δὲ Πυθαγόρειοι πρό-interpretatio numerorum
τερον περὶ τινων ὀλίγων^a (ὀρίζεσθαι καθόλου^b ἐξήτουν), ὦν τοὺς λόγους εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἀνήπτον, οἷον τί ἐστι καιρὸς ἢ τὸ δίκαιον^c ἢ γάμος.

a. Maxime cf. Arist. met. I 5. Partes eius capitis RP 65 ad, 83 b. Non frustra antiquis pauca tribuit de numeris eorumque rationibus commenta. Ab inferioribus Pythagoreis (v. Z. Ia⁵ 390²) summo cum studio ea culta sunt: unde conflata est illa opinionum farrago, quae inscribitur Theologumena arithmeticae (ed. F. Ast, Lips. 1817). De numero septenario cf. etiam Varro ap. Gell. n. A. III 10, de septenario et octonario Macrob. somn. Scip. I 5. 6.

b. Theol. arithm. 8 p. 55 Ast. Φιλόλαος δὲ μετὰ τὸ μαθηματικὸν μέγεθος τριχῇ διαστὰν ἐν τετραδί, ποιότητα καὶ χρώσιν ἐπιδειξάμενης τῆς φύσεως ἐν πεντάδι, ψύχωσιν δὲ ἐν ἑξάδι, νοῦν δὲ καὶ ὕλην καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον φῶς ἐν ἑβδομάδι, μετὰ ταῦτα φησιν ἔρωτα καὶ φιλίαν καὶ μῆτιν καὶ ἐπνοίαν ἐπ' ὀγδοάδι συμβῆναι τοῖς οὖσιν. — Asclep. in met. p. 34, 33 Hayd. τὸν δὲ τέσσαρα ἀριθμὸν (οἱ II.) ἔλεγον τὸ σῶμα ἀπλῶς, τὸν δὲ πέντε τὸ φυσικὸν σῶμα, τὸν δὲ ἕξ τὸ ψυχικόν.

c. Alex. Aphrod. in met. p. 28, 24 Bonitz, 38, 10 Hayd. δικαιοσύνης ἴδιον ὑπολαμβάνοντες εἶναι τὸ ἀντιπεπονηθὸς τε καὶ ἴσον, ἐν τοῖς ἀριθμοῖς τοῦτο εὕρισκοντες ὄν, διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἰσάκεις ἴσον ἀριθμὸν πρῶτον ἔλεγον εἶναι δικαιοσύνην — τοῦτον δὲ οἱ μὲν τὸν τέσσαρα ἔλεγον —, οἱ δὲ τὸν ἐννέα, ὅς ἐστι πρῶτος τετράγωνος ἀπὸ περιτοῦ τοῦ τρία ἐφ' αὐτὸν γενομένου. — καιρὸν δὲ πάλιν ἔλεγον τὸν ἐπτά· δοκεῖ γάρ τὰ φυσικὰ τοὺς τελείους καιροὺς ἴσχειν καὶ γενέσεως καὶ τελειώσεως κατὰ ἑβδομάδας, ὡς ἐπ' ἀνθρώπου. καὶ γὰρ τίκεται ἐπταμηνιαία, καὶ ὀδοντοφυεῖ τοσοῦτων μηνῶν, καὶ ἡβάσκει περὶ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα,

καὶ γενεῖαι περὶ τὴν τρίτην [cf. Arist. met. XIV 6. 1093^a 13 ἐπὶ μὲν φωνήεντα, ἐπὶ δὲ χορδαὶ ἢ ἁρμονία, ἐπὶ δὲ αἱ πλειάδες, ἐν ἐπὶ δὲ ὀδόντας βάλλει (ἔνια γε, ἔνια δ' οὐ), ἐπὶ δὲ οἱ ἐπὶ Θήβης]. καὶ τὸν ἥλιον δὲ — ἐνταῦθα φασιν ἰδρῦσθαι καθ' ὃ ὁ ἔβδομος ἀριθμὸς ἐστίν. — ἐπεὶ δὲ οὔτε γεννᾷ τινα τῶν ἐν τῇ δεκάδι ἀριθμῶν ὁ ἐπὶ οὔτε γεννᾶται ὑπὸ τίνος αὐτῶν, διὰ τοῦτο καὶ Ἀθηναῖν ἔλεγον αὐτόν. — γάμον δὲ ἔλεγον τὸν πέντε, ὅτι ὁ μὲν γάμος σύνδοδος ἄρρενός ἐστι καὶ θήλεος, ἔτι δὲ κατ' αὐτοὺς ἄρρεν μὲν τὸ περιτόν, θῆλυ δὲ τὸ ἄρτιον. — διὰ τὸ μόνιμον δὲ καὶ τὸ ὁμοιον πάντη καὶ ἀρχικὸν τὸν νοὺν μονάδα τε καὶ ἐν ἔλεγον, ἀλλὰ καὶ οὐσίαν, ὅτι πρῶτον ἡ οὐσία. δόξαν δὲ τὰ δύο διὰ τὸ ἐπ' ἄμφω μεταβλητὴν εἶναι.

quinque corpora Philolai fr. 12 D. ap. Stob. ecl. I prooem. coroll. 3 p. 18, 79
5 W. καὶ τὰ μὲν τὰς σφαίρας¹ σώματα πέντε ἐντί· τὰ ἐν τῇ σφαίρᾳ πῦρ <καὶ> ὕδωρ καὶ γᾶ καὶ ἀήρ, καὶ δὲ τὰς σφαίρας ὁλκάς², πέμπτον^a.

a. Vereor ne nondum recte haec verba se habeant. Utique Phil. τὰ τὰς σφαίρας σώματα πέντε si non dicit at cogitat cubum, tetraedron, octaedron, icosaedron, dodecaedron et ab illis repetit elementa mundi; quintum quid dicat obscurum est. Platoniorum autem quicunque Pythagoreis adstipulati sunt, quattuor elementis quintum solent adiungere aetherem; v. Boeckh 160.

elementa Plac. II 6, 5 (Dox. 334) Πυθαγόρας πέντε σχημάτων⁸⁰
ὄντων στερεῶν, ἅπερ καλεῖται καὶ μαθηματικά, ἐκ μὲν τοῦ κύβου φησὶ γεγονέναι τὴν γῆν, ἐκ δὲ τῆς πυραμίδος τὸ πῦρ, ἐκ δὲ τοῦ ὀκταέδρου τὸν ἀέρα, ἐκ δὲ τοῦ εἰκοσαέδρου τὸ ὕδωρ, ἐκ δὲ τοῦ δωδεκαέδρου τὴν τοῦ παντὸς σφαῖραν. Πλάτων δὲ καὶ ἐν τοῦτοις πυθαγορίζει.

ignis medius Stob. ecl. I 22, 1^d p. 196, 18 W. (Dox. 336) Φιλόλαος⁸¹
πῦρ ἐν μέσῳ περὶ τὸ κέντρον, ὅπερ ἐστὶν^a τοῦ παντὸς καλεῖται καὶ Διὸς οἶκον καὶ μητέρα θεῶν, βωμόν τε καὶ συνοχήν καὶ μέτρον φύσεως· καὶ πάλιν πῦρ ἕτερον ἀνωτάτω, τὸ περιέχον. πρῶτον δ' εἶναι φύσει τὸ μέσον, περὶ δὲ τοῦτο δέκα σώματα θεῖα χορεύειν^b, [οὐρανόν] <μετὰ τὴν τῶν ἀπλανῶν σφαῖραν> τοὺς εἰ³ πλανήτας, μεθ' οὓς ἥλιον,

caelestium ordo

1) τὰ μὲν τὰς σφαίρας Diels: τὰ ἐν τῇ σφαίρᾳ libri. — 2) ὁ τὰς σφαίρας ὁλκάς Diels, libri: ἁ-ὁλκάς Boeckh: ὁ. τ. σ. κύκλος vel τὸ τ. σ. δλας Zeller. Cf. aliorum tentata ap. Wachsm. p. 18. — 3) οὐρανόν τε cod. F: [οὐρ.] <μ. τ. τ. ἀ. σφ.> τοὺς εἰ Diels, sed cf. adnot. Dox. 337, 6 et Z. Ia⁵ 414³.

ἴφ' ὧ^ζ σελήνην, ὕφ' ἧ^ζ τὴν γῆν, ὕφ' ἧ^ζ τὴν ἀντίθρονα, μεθ' ἧ^ζ σύμπαντα τὸ πῦρ, ἐστίας περὶ τὰ κέντρα τάξιν ἐπέχον^c. τὸ μὲν οὖν ἀνωτάτω μέρος τοῦ περιέχοντος, ἐν ᾧ^ζ τὴν εἰλικρίνειαν εἶναι τῶν στοιχείων, ὅλνυμπον καλεῖ· τὰ δὲ ὑπὸ τὴν τοῦ ὀλνμπου φοράν, ἐν ᾧ^ζ τοὺς πέντε πλανήτας μεθ' ἡλίου καὶ σελήνης τετάχθαι, κόσμον· τὸ δ' ὑπὸ τούτοις ὑποσέληρόν τε καὶ περιγίειον μέρος, ἐν ᾧ^ζ τὰ τῆς φιλομεταβόλου γενέσεως, οὐρανόν^d. καὶ περὶ μὲν τὰ τεταγμένα τῶν μετεώρων γίνεσθαι τὴν σοφίαν, περὶ δὲ τῶν γινομένων τὴν ἀταξίαν τὴν ἀρετὴν, τελείαν μὲν ἐκείνην, ἀτελεῖ δὲ ταύτην^e.

a. Eodem pertinet Philolai fr. 7 D. ap. Stob. I 21, 8 p. 189, 17 W. τὸ πρῶτον ἀρμωσθέν, τὸ ἐν, ἐν τῷ μέσῳ τᾶς σφαίρας ἐστία καλεῖται. Appellatur etiam *μονάς*: Plut. Numa 11. — Stob. I 21, 6^d p. 186, 27 W. τὸ ἡγεμονικὸν ἐν τῷ μεσαιτάτῳ πυρὶ (sed cf. **RP** 73a). — Fr. 17 D. ibid. 15, 7 p. 148, 5 W. ὁ κόσμος εἰς ἐστίν, ἤρξατο δὲ γίνεσθαι ἀπὸ¹ τοῦ μέσου καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου εἰς τὸ ἄνω διὰ τῶν αὐτῶν τοῖς κάτω, ἐστὶ γὰρ² τὰ ἄνω τοῦ μέσου ὑπεναντίως κείμενα τοῖς κάτω. τοῖς γὰρ κατωτάτῳ τὰ μέσα³ ἐστὶν ὥσπερ τὰ ἀνωτάτῳ καὶ τὰ ἄλλα ὡσαύτως. πρὸς γὰρ τὸ μέσον κατὰ ταῦτά ἐστιν ἐκότερα, ὅσα μὴ (praeterquam quod) *μυντηνέχται*. Cf. Z. Ia⁵ 438³. Leop. Schmidt, quaest. Epich. 58—64.

b. Cf. Plat. Tim. 40 C. At harmonia quae dicitur sphaerarum (**RP** 82) non ad decem caelestia referenda est, sed ad septem planetas, quasi lyrae antiquae fidibus septenis congruos. Z. Ia⁵ 430³. 433¹.

c. Cf. Boeckh, de Platonico systemate caelestium globorum et de vera indole astronomiae Philolaicae, Heidelberg. 1810. *Philolaos* 114; H. Martin, *Études sur le Timée de Platon* II 92.

d. De hac regione vicissitudini et mutationi obnoxia dixit Ps.-Philol. ap. Stob. I 20, 2 (**RP** 68); cf. Boeckh 167.

e. Hoc dicit: Sapientia circa mundum immutabilem, virtus circa ordo notionum in varietatem rerum, quae vel generantur vel geruntur, versatur. Quo progressi sint ab hoc principio profecti, conici licet ex Arist. met. I 8. 990^a 22 *ὅταν γὰρ ἐν τῷδὲ μὲν τῷ μέρει δόξα καὶ καιρὸς αὐτοῖς ᾗ, μικρὸν δὲ ἄνωθεν ἢ κάτωθεν ἀδικία καὶ κρίσις ἢ μῖξις, ἀπόδειξιν δὲ λέγωσιν ὅτι τούτων μὲν ἐν ἑκάστῳ ἀριθμὸς ἐστὶ, συμβαίνει δὲ κατὰ τοῦτον τὸν τόπον ἥδη πλῆθος εἶναι τῶν συνισταμένων μεγεθῶν διὰ τὸ τὰ πάθη ταῦτα ἀκολουθεῖν τοῖς τόποις ἑκάστοις, πότερον οὗτος ὁ αὐτὸς ἐστὶν ἀριθμὸς ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὃν δεῖ λαβεῖν ὅτι τούτων ἑκαστὸν ἐστίν, ἢ παρὰ τοῦτον ἄλλος*; Locus sane difficilis, cf. Z. Ia⁵ 391¹. De eadem

1) ἀπὸ Meineke: *ἄχρι* libri. — 2) γὰρ inseruit Diels. — 3) τὰ μέσα Diels: *μέγα* libri.

re multo planius disserit Alex. Aphr. in metaph. 75, 19 Hayd. οἱ τὰ πράγματα τοὺς ἀριθμοὺς εἶναι λέγοντες ταύτην τὴν τάξιν αὐτοῖς ἀπένειμαν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἣν ἔχειν ὄντο καὶ τοὺς ἀριθμοὺς, οἷς ἔλεγον εἶναι ταῦτά. οἷον ἦν ὄντο τάξιν ἔχειν τὴν δυάδα, ταύτην ἔλεγον ἔχειν τὴν τάξιν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν δόξαν, ἐπειδὴ δυὰς ἦν δόξα αὐτοῖς. πάλιν ἦν τάξιν ἡ ἐπιτάς, ταύτην ἀπεδίδοσαν ἐν τῷ κόσμῳ τῷ καιρῷ, ἐπεὶ καὶ τὸν ἐπὶ ἀριθμὸν [καὶ] ¹ καιρὸν ἡγοῦντο εἶναι. μικρὸν δὲ ἄνωθεν τοῦ καιροῦ ἡ κάτωθεν ἐποιοῦν, εἰ ἔτυχεν, ἀδικίαν ἢ κρίσιν, ὅτι καὶ ἡ τῶν αὐτῶν τοῖτοις ἀριθμῶν τάξις ἡ αὐτὴ ἦν.

concentus caelestium

Arist. de caelo II 9. 290^b 12 φανερόν δ' ἐκ τούτων, **82** ὅτι καὶ τὸ φάναι γίνεσθαι φερομένων (τῶν ἄστρων) ἀρμονίαν^a, ὡς συμφώνων γινομένων τῶν ψόφων, κομψῶς μὲν εἴρηται καὶ περιττῶς ἐπὶ τῶν εἰπόντων, οὐ μὴν οὕτως ἔχει τάληθές. δοκεῖ γάρ τισιν ἀναγκαῖον εἶναι τηλικούτων φερομένων σωμάτων γίνεσθαι ψόφον, ἐπεὶ καὶ τῶν παρ' ἡμῖν οὔτε τοὺς ὄγκους ἔχόντων ἴσους οὔτε τοιοῦτω τάχει φερομένων· ἡλίου δὲ καὶ σελήνης, ἔτι τε τοσοῦτων τὸ πλῆθος ἄστρων^b καὶ τὸ μέγεθος φερομένων τῷ τάχει τοιαύτην φορὰν ἀδύνατον μὴ γίνεσθαι ψόφον ἀμήχανόν τινα τὸ μέγεθος. ὑποθέμενοι δὲ ταῦτα καὶ τὰς ταχυτήτας ἐκ τῶν ἀποστάσεων ἔχειν τοὺς τῶν συμφωνιῶν λόγους, ἐναρμονιόν φασί γίνεσθαι τὴν φωνὴν φερομένων κύκλῳ τῶν ἄστρων. ἐπεὶ δ' ἄλογον ἐδόκει τὸ μὴ συνακούειν ἡμᾶς τῆς φωνῆς ταύτης, αἴτιον τούτου φασὶν εἶναι τὸ γιγνομένοις εὐθὺς ὑπάρχειν τὸν ψόφον, ὥστε μὴ διάδηλον εἶναι πρὸς τὴν ἐναντίαν σιγὴν· πρὸς ἄλληλα γὰρ φωνῆς καὶ σιγῆς εἶναι τὴν διάγνωσιν, ὥστε, καθάπερ τοῖς χαλκοτύποις διὰ συνήθειαν οὐθὲν δοκεῖ διαφέρειν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ταῦτ' συμβαίνειν.

a. De concentu illo caelestium orbium vide praeterea Arist. met. I 5. Porphy. in Ptolem. harm. 4 p. 257; Cic. somn. Scip. 5; Nicomach. harm. I 6 Meibom; Plut. de mus. 44. Cf. Boeckh, *Kl. Schrift.* III 169. Martin, *Études* II 37.

b. Praeter errantia hic etiam fixa respicere videtur.

terra opposita

Aristot. de caelo II 13. 293^a 18 τῶν πλείστων ἐπὶ τοῦ **83** μέσου κεῖσθαι (τὴν γῆν) λεγόντων — ἐναντίως οἱ περὶ τὴν Ἰταλίαν, καλούμενοι δὲ Πυθαγόρειοι λέγουσιν. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ μέσου πῦρ εἶναι φασί, τὴν δὲ γῆν ἐν τῶν ἄστρων οὖσαν,

1) καὶ del. Bonitz.

κύκλῳ φερομένην περὶ τὸ μέσον νύκτα τε καὶ ἡμέραν ποιεῖν^a. ἔτι δ' ἐναντίαν ἄλλην ταύτη κατασκευάζουσιν γῆν, ἣν ἀντί-χθονα ὄνομα καλοῦσιν, οὐ πρὸς τὰ φαινόμενα τοὺς λόγους καὶ τὰς αἰτίας ζητοῦντες, ἀλλὰ πρὸς τινας λόγους καὶ δόξας αὐτῶν τὰ φαινόμενα προσέλκοντες καὶ πειρώμενοι συγκο-σμεῖν^b. — 30 τῷ γὰρ τιμιωτάτῳ^c οἶονται προσήκειν τὴν τιμιωτάτην ὑπάρχειν χώραν, εἶναι δὲ πῦρ μὲν γῆς τιμιώτερον, τὸ δὲ πέρας τῶν μεταξὺ, τὸ δ' ἔσχατον καὶ τὸ μέσον πέρας^d. ὥστ' ἐκ τούτων ἀναλογιζόμενοι οὐκ οἶονται ἐπὶ τοῦ μέσου κεῖσθαι τῆς σφαίρας αὐτήν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ πῦρ. ἔτι δ' οἳ γε Πυθαγόρειοι καὶ διὰ τὸ μάλιστα προσήκειν φυλάτ-τεσθαι τὸ κυριώτατον τοῦ παντός· τὸ δὲ μέσον εἶναι τοι-οῦτον· ὁ Διὸς φυλακὴν^e ὀνομάζουσι, τὸ ταύτην ἔχον τὴν χώραν πῦρ.

a. Terra circum ignem movetur oblique: Plac. III 13, 1 (Dox. 378) terra movetur οἱ μὲν ἄλλοι μένουν τὴν γῆν. 2 Φιλόλαος δὲ ὁ Πυθαγόρειος κύκλῳ περιφέρεσθαι περὶ τὸ πῦρ κατὰ κύκλον λοξὸν ὁμοιοτρόπως ἡλῶ καὶ σε-λήνῃ. Solis natura: Stob. ecl. I 25, 3^d p. 210, 9 W. (Dox. 349) Φ. ὁ Πυθ. sol ὑαλοειδῆ τὸν ἥλιον, δεχόμενον μὲν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ πυρὸς τὴν ἀνταύ-γειαν, διηθοῦντα δὲ πρὸς ἡμᾶς τό τε φῶς καὶ τὴν ἀλέαν· ὥστε τρόπον soles τινὰ διπτοὺς ἡλμούς γίνεσθαι, τό τε ἐν τῷ οὐρανῷ πυρῶδες καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ πυροειδὲς κατὰ τὸ ἔσοπτροειδές· εἰ μὴ τις καὶ τρίτον λέξει τὴν ἀπὸ τοῦ ἐνόπτρου κατ' ἀνάκλασιν διασπειρομένην πρὸς ἡμᾶς αὐγὴν. Cf. Dox. p. 14. Boeckh 124.

b. Arist. met. I 5. 986^a 3 καὶ ὅσα εἶχον ὁμολογούμενα δεικνύναι^{subiungunt res suis principiis} ἐν τε τοῖς ἀριθμοῖς καὶ ταῖς ἀρμονίαις πρὸς τὰ τοῦ οὐρανοῦ πάθη καὶ μέρη καὶ πρὸς τὴν ὅλην διακόσμησιν, ταῦτα συνάγοντες ἐφήρμοτον. καὶ εἰ τί που διέλειπε, προσεγγίχοντο τοῦ συνειρομένην πᾶσαν αὐτοῖς εἶναι τὴν πραγματείαν. λέγω δ' οἶον, ἐπειδὴ τέλειον ἢ δεκάς εἶναι δοκεῖ καὶ πᾶσαν περιελιγμένην τὴν τῶν ἀριθμῶν φύσιν, καὶ τὰ φερόμενα κατὰ τὸν οὐρανὸν δέκα μὲν εἶναι φασιν, ὄντων δὲ ἑνέα μόνον τῶν φανερωθῶν διὰ τοῦτο δεκάτην τὴν ἀντίχθονα ποιοῦσιν.

c. Quae cuique sedes, v. Plac. III 11, 3 (Dox. 377) Φιλόλ. ὁ Πυθ. τὸ μὲν πῦρ μέσον (τοῦτο γὰρ εἶναι τοῦ παντός ἐστίαν), δευτέραν δὲ τὴν ἀντίχθονα, τρίτην δὲ τὴν οἰκουμένην γῆν ἐξ ἐναντίας κειμένην καὶ περιφερομένην τῇ ἀντίχθονι· παρ' ὃ καὶ μὴ ὁρᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἐν τῇδε τοῖς ἐν ἑκένῃ. — Cic. Acad. pr. II 123 Hicetas Syracosius, ut ait Theophrastus, caelum, solem, lunam, stellas, supera denique omnia stare censet, neque praefer terram rem ullam in mundo moveri; quae cum circum axem se summa celeritate convertat et torqueat, eadem efficit omnia, quae, si stante terra caelum moveretur. — Plac. III 13, 3 (Dox. 378) Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός καὶ Ἐκφαντος ὁ Πυθαγόρειος κινουσι μὲν

τὴν γῆν, οὐ μὴν γε μεταβατικῶς, ἀλλὰ τρεπτικῶς, τροχοῦ δίκην ἐνηξου-
σμένην, ἀπὸ δυσμῶν ἐπ' ἀνατολὰς περὶ τὸ ἴδιον αὐτῆς κέντρον. „Ec-
phantum ex ore magistri Hicetae hanc doctrinam vulgasse coniecit
Boeckh, *Kosm. Syst. d. Plat.* 122, cf. Schiaparelli, *I precursori di
Copernico*. p. 10⁸⁰.“ Diels, *Dox.* 492.

d. Igneum putant et intimum et extimum; v. etiam **RP** 81. Ad
ignem extremum refert Z. Ia⁵ 434³ illud quod est in Plac. I 25, 2 (*Dox.*
321) Πυθαγόρας ἀνάγκην ἔφη περικεῖσθαι τῷ κόσμῳ. — Magis delect-
tantur suis principiis quam accurata rerum apparentium observatione,
cf. Arist. met. I 8. 990^a 16 διὸ περὶ πυρὸς ἢ γῆς ἢ τῶν ἄλλων τῶν
τοιούτων σωμάτων οὐδ' ὅτιον εἰρήκασιν, ἅτε οὐθὲν περὶ τῶν αἰσθητῶν
οἶμαι λέγοντες ἴδιον.

e. Procl. in Tim. 172 B (II p. 106, 21 Diehl) καὶ οἱ Πυθ. δὲ Ζανὸς
πύργον ἢ Ζανὸς φυλακὴν ἀπεκάλουν τὸ μέσον. Cf. Stob. ecl. I 22, 1^d
(**RP** 81) Διὸς οἶκος.

res et tempora
ordine red. turu

Eudemus ap. Simplic. physio. 732, 30 D. εἰ δέ τις **84**
πιστεῖσκει τοῖς Πυθαγορείοις, ὥστε πάλιν^a τὰ αὐτὰ ἀριθμῶ,
κἀγὼ μυθολογήσω τὸ ῥαβδίον ἔχων ὑμῖν καθημένοις οὕτω,
καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὁμοίως ἔξει, καὶ τὸν χρόνον εὐλογόν ἐστι
τὸν αὐτὸν εἶναι.

a. Porph. vit. Pyth. 19 (**RP** 55) inter notissimas eius sententias re-
fert διι κατὰ περιόδους τινὰς τὰ γενόμενά ποτε πάλιν γίνεται, νέον
δ' οὐδὲν ἀπλῶς ἐστι. Ad singularum rerum interitum refer Plac. II 5, 3
(*Dox.* 333) Φιλόλαος διιτὴν εἶναι τὴν φθορὰν τοῦ κόσμου, τὸ μὲν ἐξ
οὐρανοῦ πυρὸς ῥύεντος, τὸ δ' ἐξ ὕδατος σεληνιακοῦ, περιστροφῇ τοῦ
ἄερος ἀποχρυσέντος· καὶ τούτων εἶναι τὰς ἀναθυμιάσεις τροφὰς τοῦ
κόσμου.

principia vitalia

Theol. arithm. 22 p. 20 Ast καὶ τέσσαρες ἀρχαὶ τοῦ **85**
ζῴου τοῦ λογικοῦ, ὥσπερ καὶ Φιλόλαος ἐν τῇ περὶ φύσεως
λέγει, ἐγκέφαλος, καρδία, ὀμφαλός, αἰδοῖον· „κεφαλὴ¹ μὲν
νόου, καρδία δὲ ψυχῆς καὶ αἰσθήσιος, ὀμφαλὸς δὲ ῥιζώσιος
καὶ ἀναφύσιος τοῦ πρώτου, αἰδοῖον δὲ σπέρματος καταβολῆς
τε καὶ γεννήσιος· ἐγκέφαλος δὲ <σαμάνει>² τὰν ἀνθρώπων
ἀρχάν, καρδία δὲ τὰν ζῴων, ὀμφαλὸς δὲ τὰν φυτοῦ, αἰδοῖον
δὲ τὰν ξυναπάντων^a· πάντα γὰρ καὶ θάλλουσι καὶ βλα-
στάνουσιν.“

a. Tria genera superiora complectitur. De hoc fr. Z. Ia⁵ 290.
448¹.

1) κεφαλὴ Par.: ἐγκέφαλος Diels. — 2) <σαμάνει> inseruit Diels.

86 Macrobius in somn. Scip. I 14, 19 *Plato dixit animam naturam animi essentiam se moventem, Xenocrates numerum se moventem, Aristoteles ἐντελέθειαν, Pythagoras et Philolaus harmoniam*^a. — Claudianus de statu an. II 7 (ex Philolao, fr. 22 D.) *anima inditur corpori per numerum et immortalem eandemque incorporalem convenientiam*^b. — *diligitur corpus ab anima, quia sine eo non potest uti sensibus*^c. a quo postquam morte deducta est, agit in mundo incorporalem vitam.

a. Arist. de an. I 2. 404^a 17 *ἔφασαν γὰρ τινες αὐτῶν (τῶν Πυθ.) ψυχὴν εἶναι τὰ ἐν τῷ ἀέρι ξύσματα, οἱ δὲ τὰ ταῦτα κινεῖν. περὶ δὲ τούτων εἴρηται, διότι συνεχῶς φαίνεται κινούμενα, καὶ ἡ νῆνεμία παντελής*. — Arist. de an. I 4. 407^b 27 *καὶ ἄλλη δὲ τις δόξα παραδέδοται animus harmonia περὶ ψυχῆς*. — *ἀρμονίαν γὰρ τινὰ αὐτὴν λέγουσι· καὶ γὰρ τὴν ἀρμονίαν κρᾶσιν καὶ σύνθεσιν ἐναντίων εἶναι, καὶ τὸ σῶμα συγκεῖσθαι ἐξ ἐναντίων*. — Ar. polit. VIII 5. 1340^b 18 *διὸ πολλοὶ φασὶ τῶν σοφῶν οἱ μὲν ἀρμονίαν εἶναι τὴν ψυχὴν, οἱ δ' ἔχειν ἀρμονίαν*. Cf. quae Simmias exponit, Philolai auditor, in Plat. Phaed. 85 cet. Quidam simpliciter dixerunt esse numerum: Iamblich. ap. Stob. ecl. I 49, 32 p. 364, 8 W.

b. Quibus numeris ad animi actiones describendas usi sint, cernitur ex Theol. arithm. 8, 56 (RP 78 b). Cf. Arist. met. I 5 985^b 29 *τὸ μὲν τοιονδί τῶν ἀριθμῶν πάθος δικαιουσύνῃ, τὸ δὲ τοιονδί ψυχὴ καὶ νοῦς κτλ.* v. RP 78 b. c.

c. Singula et alias et hic parum curant, cf. Arist. de an. I 3. 407^b 20 *οἱ δὲ μόνον ἐπιχειροῦσι λέγειν ποῖόν τι ἡ ψυχὴ, περὶ δὲ τοῦ δεξομένου σώματος οὐθὲν ἐτι προσδιορίζουσιν, ὥσπερ ἐνδεχόμενον κατὰ τοὺς Πυθαγορικοὺς μύθους τὴν τυχοῦσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχόν ἐνδύεσθαι σῶμα*.

87 Diog. VIII 31 *ἐκρίφθεισαν*^a δ' αὐτὴν (τὴν ψυχὴν) ἐπὶ γῆς πλάζεσθαι ἐν τῷ ἀέρι^b ὁμοίαν τῷ σώματι. τὸν δ' Ἑρμῆν ταμίαν εἶναι τῶν ψυχῶν καὶ διὰ τοῦτο πομπαῖον λέγεσθαι καὶ πυλαῖον καὶ χθόνιον, ἐπειδήπερ οὗτος εἰσπέμπει ἀπὸ τῶν σωμάτων τὰς ψυχάς, ἀπὸ τε γῆς καὶ ἐκ θαλάττης· καὶ ἄγεσθαι τὰς μὲν καθαρὰς ἐπὶ τὸν¹ ὕψιστον, τὰς δ' ἀκαθάρτους μὴτ' ἐκείναις πελάζειν μὴτ' ἀλλήλαις, δεῖσθαι δ' ἐν ἀρρήκτοις δεσμοῖς ὑπ' Ἑρινύων. 32 εἶναι τε πάντα τὸν ἀέρα ψυχῶν ἔμπλεων· καὶ ταύτας δαίμονας^c τε καὶ ἥρωας ὀνομάζεσθαι· καὶ ὑπὸ τούτων πέμπεσθαι ἀνθρώποις τοὺς τ' ὀνείρους καὶ τὰ σημεῖα νόσον τε καὶ

discessus e corpore

1) τόπον?

ὕγείας, καὶ οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ προβάτοις καὶ τοῖς ἄλλοις κτήρεσιν· εἰς τε τούτους γίνεσθαι τοὺς τε καθαροὺς καὶ ἀποτροπιασμοὺς μαντικὴν τε πᾶσαν καὶ κληδόνας καὶ τὰ ὅμοια.

a. Pendent haec ex § 24 φησὶ δ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς τῶν φιλοσόφων διαδοχαῖς καὶ ταῦτα εὐρηκέναι ἐν Πυθαγορικοῖς ὑπομνήμασιν.

b. Cf. τὰ ἐν τῷ ἄρῳ ξύσματα **RP** 86 a.

c. Apuleius de Socr. c. 20 *Pythagoricos mirari oppido solitos, si quis se negaret unquam vidisse daemonem, satis, ut reor, idoneus auctor est Aristoteles*. Cf. Iamblich. vit. P. 139. 148. Plac. I 8, 2 (Dox. 307).

migratio animo-
rum

Xenophanis fr. 18 K. 7 D. ap. Diog. VIII 36 de Pythagora **88**

καὶ ποτέ μιν στυφελιζομένου σκύλακος παριόντα
φασὶν ἐποικῖραι καὶ τόδε φάσθαι ἔπος·
παῦσαι μὴδὲ ῥάπιζ', ἐπεὶ ἡ φίλον ἀνέρος ἐστὶν
ψυχὴ, τὴν ἔγνω φθερξαμένης αἰών^a.

a. Omnium huius sectae opinionum nulla est notior, nulla philosophis ac poetis celebratior, nulla aut antiquioribus aut gravioribus testimoniis ipsi Pythagorae vindicata. Admodum iucunda sunt lectu, quae in metamorph. l. XV Ovidius Pythagoram disserentem inducit; cf. Schmekel, de Ovidiana Pythagoreae doctrinae adumbratione, diss. Gryphisw. 1885.

animus et corpus

Philolai fr. 14 D. ap. Clem. strom. III 17. 518 P. **μαρ-89**

τυρέονται δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ θεολόγοι^a τε καὶ μάντιες, ὥς διὰ τινος τιμωρίας ἡ ψυχὰ τῷ σώματι συνέζευκται καὶ καθάπερ ἐν σώματι^b τούτῳ τέθναπται.

σῶμα σῆμα

a. Plat. Cratyl. 400 C καὶ γὰρ σῆμά τινές φασιν αὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς. — δοκοῦσι μέντοι μοι μάλιστα θέσθαι οἱ ἀμφὶ Ὀρφέα τοῦτο τὸ ὄνομα, — τοῦτον δὲ περίβολον ἔχειν, ἵνα σώζηται, δεσμοωτηρίου εἰκόνα. Cf. Lobeck, Aglaoph. 795.

b. Plato Gorg. 493 A ἡδὴ γάρ του ἔγωγε καὶ ἤκουσα τῶν σοφῶν, ὥς νῦν ἡμεῖς τέθναμιν καὶ τὸ μὲν σῶμά ἐστιν ἡμῖν σῆμα, τῆς δὲ ψυχῆς τοῦτο ἐν ᾧ ἐπιθυμῆται εἰσεῖ τυγχάνει ὃν οἷον ἀναπεῖθεσθαι καὶ μεταπίπτειν ἄνω κάτω. καὶ τοῦτο ἄρα τις μυθολογῶν κομψὸς ἀνὴρ, ἴσως Σικελὸς τις ἢ Ἰταλικός, παράγων τῷ ὀνόματι διὰ τὸ πιθανόν τε καὶ πειστικὸν ὠνόμασε πῖθον, τοὺς δ' ἀνοήτους ἀμύητους· τῶν δ' ἀμύητων τοῦτο τῆς ψυχῆς, οὗ αἱ ἐπιθυμῆται εἰσὶν, τὸ ἀκόλαστον αὐτοῦ καὶ οὐ στεγανόν, ὥς τετρημένος εἴη πῖθος — καὶ φοροῖεν εἰς τὸν τετρημένον πῖθον ὕδωρ ἑτέρῳ τοιοῦτῳ τετρημένῳ κοσκίνῳ κτλ.

Plat. Phaed. 62 B ὁ μὲν οὖν ἐν ἀπορρήτοις λεγόμενος **90** λόγος, ὥς ἐν τινι φρουρᾷ^a ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι καὶ οὐ δεῖ

δὴ ἐαντὸν ἐκ ταύτης λύειν οὐδ' ἀποδιδράσκειν, μέγας τέ τις μοι φαίνεται καὶ οὐ ῥάδιος διιδεῖν· οὐ μέντοι ἀλλὰ τόδε γέ μοι δοκεῖ εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῶν κτημάτων τοῖς θεοῖς εἶναι ^b.

a. Plat. Crat. 400 C δεσμωτηρίου εἰκόνα. Idem docet Euxitheus quidam Pythagoreus ap. Athen. IV 157 C. Cic. Tusc. I 74; somn. Scip. 3, 6. Minus accurate Cic. Cato 20, 73 *velat Pythagoras iniussu imperatoris i. e. dei de praesidio et statione vitae decedere*. Quamquam alio loco talis est vocis *φρουρά* usus apud Philolaum, v. **RP** 69 c.

b. Boeckh *Philol.* 179 et **RP** 69. Dubiae fidei sunt, quae scripta videmus Stob. ecl. II 7, 3^f p. 49, 9 W. *τέλος ὁμολώσιν θεῶ* et ibid. p. 49, 16 W. *ἔπου θεῶ*.

- 91 Plac. IV 4, 1 (Dox. 389) *Πυθαγόρας, Πλάτων, κατὰ μὲν* partes animi *τὸν ἀνωτάτω λόγον διμερῆ τὴν ψυχὴν, τὸ μὲν γὰρ ἔχειν λογικόν, τὸ δὲ ἄλογον· κατὰ δὲ τὸ προσεχές καὶ ἀκριβές τριμερῆ· τὸ γὰρ ἄλογον διαιροῦσιν εἰς τε τὸ θυμικόν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν* ^a.

a. Platonis est et divisio et locutio: ut, quae Pythagorea sint, si modo illi hac de re quaesiverunt, non agnoscas. Cf. Cic. Tusc. IV 10. Posidon. ap. Galen. de Hipp. et Plat. IV 6 p. 425 K.; V 6 p. 478 K. Nec maiorem fidem facit Alex. Polyh. ap. Diog. VIII 30 *τὴν δ' ἀνθρώπου ψυχὴν διαιρεῖσθαι τριχῇ, εἰς τε νοῦν καὶ φρένας καὶ θυμόν. νοῦν μὲν οὖν καὶ θυμόν εἶναι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις, φρένας δὲ μόνον ἐν ἀνθρώπῳ*, cf. **RP** 85.

- 92 Arist. met. I 5. 987^a 20 *περὶ τοῦ τί ἐστὶν ἡρξάντο* ratio philosophandi *μὲν λέγειν καὶ ὀρίζεσθαι (οἱ Πυθ.), λίαν δ' ἀπλῶς^a ἐπραγματεύθησαν. ὠρίζοντό τε γὰρ ἐπιπολαίως, καὶ ὥς πρῶτω ὑπάρξειεν ὁ λεχθεὶς ὅρος^b, τοῦτ' εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος ἐνόμιζον, ὥσπερ εἴ τις οἴοιτο ταῦτόν εἶναι διπλάσιον καὶ τὴν δυνάδα, διότι πρῶτον ὑπάρχει τοῖς δυσὶ τὸ διπλάσιον.*

a. Cf. Arist. met. XIV 5. 1092^b 8 (**RP** 76 a). *Physicis sunt adscribendi*, v. Arist. met. I 8. 989^b 29 *οἱ μὲν οὖν καλούμενοι Πυθαγόρειοι ταῖς μὲν ἀρχαῖς καὶ τοῖς στοιχείοις ἐκποωτέροις χρῶνται τῶν φυσιολόγων (τὸ δ' αἴτιον ὅτι παρέλαβον αὐτὰς οὐκ ἐξ αἰσθητῶν· τὰ γὰρ μαθηματικὰ τῶν ὄντων ἀνευ κινήσεως ἐστίν, ἔξω τῶν περὶ τὴν ἀστρολογίαν), διαλέγονται μέντοι καὶ πραγματεύονται περὶ φύσεως πάντα· γεννῶσι τε γὰρ τὸν οὐρανόν, καὶ περὶ τὰ τοῦτου μέρη καὶ τὰ*

πάθη καὶ τὰ ἔργα διατηροῦσι τὸ συμβαῖνον, καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ αἷτια εἰς ταῦτα καταναλίσκουσιν, ὡς ὁμολογοῦντες τοῖς ἄλλοις φυσιο-
λόγοις κτλ.

b. Philolaus explicat, **RP** 64 et 65, sine numeris res non posse cognosci. Inde Sextus math. VII 92 οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τὸν λόγον μὲν φασιν (κριτήριον εἶναι), οὐ κοινῶς δέ, τὸν δὲ ἀπὸ τῶν μαθημάτων πε-
ριγινόμενον, καθάπερ ἔλεγε καὶ ὁ Φιλόλαος, θεωρητικόν τε ὄντα τῆς τῶν
δλων φύσεως ἔχειν τινὰ συγγένειαν πρὸς ταύτην, ἐπεὶ περ ὑπὸ τοῦ ὁμοίου
τὸ ὅμοιον καταλαμβάνεσθαι πέφυκεν.

virtus **Magna moral. I 1. 1182^a 11** πρῶτος μὲν ὃν ἐνεχείρησεν **93**
Πυθαγόρας^a περὶ ἀρετῆς εἰπεῖν, οὐκ ὀρθῶς δέ· τὰς γὰρ
ἀρετὰς εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἀνάγων^b οὐκ οἰκείαν τῶν ἀρετῶν
τὴν θεωρίαν ἐποιεῖτο· οὐ γάρ ἐστιν ἡ δικαιοσύνη ἀριθμὸς
ἰσάκεις ἴσος^c.

a. Est tanti animadvertere Pythagoram nominari ipsum, cum soleat
Aristoteles agere cum Pythagoreis.

b. Quidni virtus quoque sit harmonia? Diog. VIII 33 τὴν τ' ἀρε-
τὴν ἁρμονίαν εἶναι καὶ τὴν ὕλειαν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἅπαν καὶ τὸν θεόν·
διὸ καὶ καθ' ἁρμονίαν συνεστάναι τὰ ὅλα· φίλλαν τ' εἶναι ἑναρμόνιον
ἰσότητα. Ad numeros vitam refert etiam Epicharmus ille sive Chryso-
gonus (v. Aristox. ap. Athen. XIV 648d), qui loquitur Clem. strom. V
119 p. 719 P. [Epicharm.] fr. 255 Kaibel

ὁ βίος ἀνθρώποις λογισμοῦ ἀριθμοῦ δεῖται πάνν.

ζῶμεν ἀριθμῷ καὶ λογισμῷ· ταῦτα γὰρ σφῆζει βορτοῦς.

iustitia **c. Magna mor. I 34. 1194^a 28** ἔστιν δὲ δίκαιον καὶ τὸ ἀντιπεπον-
θός, οὐ μέντοι γε ὡς οἱ Πυθαγόρειοι ἔλεγον. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ᾤοντο
δίκαιον εἶναι, ἃ τις ἐποίησεν, ταῦτ' ἀντιπαθεῖν. Cf. Arist. eth. Nic.
V 8. 1132^b 22. — Plat. Gorg. 507 E φασὶ δ' οἱ σοφοὶ καὶ οὐρανὸν καὶ
γῆν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους τὴν κοινωνίαν συνέχειν καὶ φίλλαν καὶ κοσ-
μιότητα καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, καὶ τὸ ὅλον τοῦτο διὰ ταῦτα
κόσμον καλοῦσιν, ὃ ἑταῖρε, οὐκ ἀκοσμίαν οὐδὲ ἀκολασίαν. σὺ δέ μοι
δοκεῖς οὐ προσέχειν τὸν νοῦν τοῦτοις καὶ ταῦτα σοφός ὢν, ἀλλὰ λέληθέν
σε ὅτι ἡ ἰσότης ἡ γεωμετρικὴ καὶ ἐν θεοῖς καὶ ἐν ἀνθρώποις μέγα
δύναται.

curatio animi **Porphyr. vit. P. 30** κατεκλήλει δὲ (Πυθαγόρας) ὅνυμαῖς **94**
καὶ μέλεσι καὶ ἐπιδάϊς τὰ ψυχικὰ πάθη καὶ τὰ σωμα-
τικά^a. — 32 τὰς διατριβὰς καὶ αὐτὸς ἔωθεν μὲν ἐπὶ τῆς
οἰκίας ἐποιεῖτο, ἀρμυζόμενος πρὸς λύραν τὴν ἑαυτοῦ φωνήν¹
καὶ ἔδων παιδῶνας ἀρχαίους τέ τινας Θαλήτου, καὶ ἐπῆδε

1) φωνὴν Diels: ψυχὴν libri.

τῶν Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου ὅσα καθημεροῦν τὴν ψυχὴν ἐδοκίμασε^b. — 40 δύο τε μάλιστα καιροὺς παρηγγία ἐν φρον-^{praecepta} τίδι θέσθαι, τὸν μὲν ὅτε εἰς ὕπνον τρέποιοτο, τὸν δ' ὅτε ἐξ ὕπνου διανίσταιτο. ἐπισκοπεῖν γὰρ προσήκειν ἐν ἑκατέρῳ τούτοις τὰ τε ἤδη πεπραγμένα καὶ τὰ μέλλοντα, τῶν μὲν γενομένων εὐθύναι παρ' ἑαυτοῦ ἕκαστον λαμβάνοντα, τῶν δὲ μελλόντων πρόνοιαν ποιούμενον^c. — 41 τοιαῦτα παρῖναι, μάλιστα δ' ἀληθεύειν· τοῦτο γὰρ μόνον δύνασθαι τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖν θεῶ παραπλησίους. — ἔλεγε δέ τινα καὶ μυστικῶ τρόπῳ συμβολικῶς, ἃ δὴ ἐπὶ πλέον Ἀριστοτέλης ἀνέγραψεν^d.

a. Constat gymnasticam et musicam et medicinam a Pythagoreis coli solitas esse. — De medica arte Diog. VIII 12. Celsus de medic. I praef. Porph. v. P. 33 κάμνοντας τὰ σώματα ἐθεράπευεν. — De gymnastica Strabo VI 1, 12 p. 263 Μίλων ὀμιλητὴς Πυθαγόρου. — De musica Strabo I 2, 3 p. 16 init. Plut. de Iside 80 p. 384 A; de virt. mor. 3 p. 441 E.

b. Thaletae Cretensis (c. a. 620) paeanes ad Apollinis maxime religionem pertinebant, cui in primis dediti erant Pythagorei. Homerum et Hesiodum non repudiabant velut Xenophanes et Heraclitus, sed allegorice interpretando ad suam doctrinam aptabant.

c. Specimen ipse addit:

μηδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὕμνῳ προσδέξασθαι,

πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τοῖς ἕκαστον ἐπελθεῖν·

πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Cf. Carm. aur. 40. Cic. Cato maior 38.

d. Talia praecepta colligit ipse § 42. Pauca Iambl. vit. P. 105. 227, plura idem protrept. 21 p. 106 Pist. Diog. VIII 17. Quae exstant collegit Orelli Opusc. Gr. sentent. I 61. Mullach FPG I 504. Operam iis dedit Goettling Ges. Abh. I 278. II 280. Cf. Rohde, Mus. Rh. XXVI (1871) 561.

Eleatici

Xenophanes

Clem. strom. I 64 p. 353 P. τῆς Ἑλεατικῆς ἀγωγῆς **95**
Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος κατέρχει, ὃν φησι Τίμαιος^a κατὰ
aetas Ἰέρωνα τὸν Σικελίας δυνάστην καὶ Ἐπίχαρμον τὸν ποιητὴν
γεγονέναι, Ἀπολλόδωρος δὲ κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν^b ὀλυμ-
πιάδα (a. 620—616) γενόμενον παρατετακέναι ἄχρι Δαρείου^c
τε καὶ Κύρου χρόνων.

Scripserunt de Xenophane: Cousin, *Fragments philosophiques*, 5. ed.
Paris. 1865, 1. Mullach FGH I. F. Kern, progr. Port. 1864; Olden-
burg 1867; Danzig 1871; Stettin 1874. 1877. Teichmüller, *Studien* 591.
Freudenthal, *Ű. d. Theologie d. X.* Breslau 1886; id., *Archiv f. Gesch.*
d. Ph. I 322. Diels, ib. IV 652. Z. Ia⁵ 521. Gomperz I 127. Burnet
§ 55—62.

a. Cum quo consentit Plut. reg. apophth. Hieron. 4 p. 175 C. Xeno-
phanes primum memoratur ab Heraclito, Diog. IX 1; ipse primus Pytha-
gorae (mortui?) mentionem inicit, Diog. VIII 36. Adiungimus fr. 17 K.
22 D. ap. Athen. II 54 E

παρ πυρὶ χορὴ τοιαῦτα λέγειν χειμῶνος ἐν ὥρῃ
ἐν κλίνῃ μαλακῇ κατακείμενον, ξμπλεον ὄντα,
πίνοντα γλυκὺν οἶνον, ὑποτρῶγοντ' ἐρεβίνθους·
τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν; πόσα τοι ἔτε' ἐστί, φέριστε;
πηλίκος ἦσθ', ὅθ' ὁ Μῆδος ἀφίκετο;

Sese facit interrogari de re pridem acta. Medium autem cum dicit, Har-
pagum dicit, eum qui Iones subiecit ol. 58, 4 (a. 545).

b. Etsi idem traditur a Sexto math. I 257, tamen est corrigendum
πεντηκοστὴν (*N* pro *M*), ne, si ol. 40 natus Hieronem Epicharmumque
(ol. 77, 1 a. 472) vidit, homo quamvis μακρόβιος annos 140 complevisse
dicatur. Cf. Diels, *Mus. Rh.* XXXI 22. Z. Ia⁵ 521¹. Quae mutatio quo

magis probetur, Diogenes IX 20 auctore Apollodoro, ut in talibus rebus assolet, ἀκμὴν ad ol. 60 refert.

c. Reges inverso ordine inducuntur, nam aliter eos Apollodori versus trimeter non admittebat (v. Diels l. l.).

- 96 Diog. IX 18 Ξενοφάνης Δεξίου ἥ, ὡς Ἀπολλόδωρος, Ὀρθομένους Κολοφώνιος. ἐπαινεῖται πρὸς τοῦ Τίμωνος· φησὶ γοῦν „Ξενοφάνην ὑπάτυφον Ὀμηραπάτην ἐπικόπτειν“. ^{vita} οὗτος ἐκπεσὼν τῆς πατρίδος ἐν Ζάγκλῃ τῆς Σικελίας διέτριβε καὶ ἐν Κατάνῃ. — καί, ὡς Σωτίων φησί, κατ' Ἀναξίμανδρον ἦν^a.

a. Diog. IX 21 τοῦτον (Ξενοφάνην) Θεόφραστος ἐν τῇ ἐπιτομῇ Ἀναξίμανδρον φησὶν ἀκοῦσαι.

- 97 Diog. IX 18 γέγραφε^a δὲ ἐν ἔπεσι καὶ ἐλεγείας^b καὶ ^{scripta} ἰάμβους καθ' Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου, ἐπικόπτων αὐτῶν τὰ περὶ θεῶν εἰρημένα· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐρραψύδει τὰ ἑαυτοῦ. ἀντιδοξάσαι τε λέγεται Θαλῇ καὶ Πυθαγόρᾳ, καθάψασθαι δὲ καὶ Ἐπιμενίδου, μακροβιώτατός τε γέγονεν, ὥς πον καὶ αὐτὸς φησιν (fr. 24 K. 8 D.)

19 ἦδη δ' ἑπτὰ τ' ἔασι καὶ ἐξήκοντ' ἐνιαυτοὶ

βληστρίζοντες ἐμὴν φροντίδ' ἄν' Ἑλλάδα γῆν·

ἐκ γενετῆς δὲ τότε ἦσαν εἴκοσι πέντε τε πρὸς τοῖς,
εἶπερ ἐγὼ περὶ τῶνδ' οἶδα λέγειν ἐτίμως. —

20 ἐποίησε δὲ καὶ Κολοφώνος κτίσιν καὶ τὸν εἰς Ἑλέαν τῆς Ἰταλίας ἀποικισμὸν^c, ἔπη δισχίλια. καὶ ἤκμαζε κατὰ τὴν ἐξηκοστὴν ὀλυμπιάδα (a. 540—536).

a. Carminum reliquias collegit Karsten (Philos. Graec. vet. reliq. vol. I 1) Amsterd. 1830. Lyrica Schneidewin Del. poet. eleg. 39—45; Th. Bergk Poet. lyr. Gr. vol. II. Quae ad philosophiam pertinent, Brandis, Comment. Eleat. I; Cousin, *nouv. fragm. philosophiques*, Paris 1828, p. 9—95; omnia Diels Poet. philos. fragm., Berol. 1901, c. 3. *Vorsokr.* c. 11.

b. Elegiae exstant duae paulo longiores (Athen. XI 462 C [fr. 21 K. 1 D.]; X 413 F [fr. 19 K. 2 D.]). *παρωδίας* memorat Athen. II 54 E (fr. 17 K. 22 D.), *σῖλλους* Strabo XIV 1, 28 p. 643 *Ξεν. ὁ φυσικός, ὁ τοὺς σῖλλους ποιήσας διὰ ποιημάτων*. De quibus Karsten p. 19 et Wachsmuth, *Sillograph.*² 55, qui fragmenta collegit ib. 188. Sapientiam suam carmine condidit, cui quod ap. Stob. ecl. I 294 p. 123, 9 W. nomen inditur *περὶ φύσεως*, respice BP 141 c. Cf. Simpl. de caelo 522, 7 Heiberg ἀγνοῶ δὲ ἐγὼ τοῖς Ξενοφάνους ἔπεσι τοῖς περὶ τοῦτου μὴ ἐν-

τυχών, πότερον τὸ κάτω μέρος τῆς γῆς ἄπειρον εἶναι λέγων διὰ τοῦτο μένεν αὐτὴν φησιν. Videtur tum non extitisse.

c. Herod. I 164—167. Tituli haud scio an commenticii. Ipse numerus ἔπη δισχίλια Lobonis Argivi (Diog. I 34 et 35) mendacem doctrinam arguit, quam is in libro περὶ ποιητῶν (Diog. I 111) ediderat; cf. E. Hiller, Mus. Rh. XXXIII (1878) 529.

pravae de dis
opiniones

Arist. rhet. II 23. 1399^b 6 Ξενοφάνης ἔλεγεν οὕτω μοιῶς 98
ἀσεβοῦσιν οἱ γενέσθαι φάσκοντες τοὺς θεοὺς τοῖς ἀποθανεῖν
λέγουσιν· ἀμφοτέρως γὰρ συμβαίνει μὴ εἶναι τοὺς θεοὺς
ποτε^a.

a. Ibidem 1400^b 5 Ξενοφάνης Ἐλεάταις ξρωτῶσιν εἰ θύωσι τῇ Λευκοθέᾳ καὶ θρηνώσιν ἢ μὴ, συνεβούλευεν, εἰ μὲν θεὸν ὑπολαμβάνουσιν, μὴ θρηνεῖν, εἰ δ' ἄνθρωπον, μὴ θύειν.

vituperat poeta-
rum commenta

Xenophanes ap. Sext. math. IX 193 (fr. 7 K. 11 D.)

πάντα θεοῖς ἀνέθηκαν^a Ὀμηρός θ' Ἡσιόδός τε 99
δσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνειδέα καὶ ψόγος ἐστίν·
κλέπτειν μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν.

Idem ibid. I 289 (fr. 7 K. 12 D.)

ὥς¹ πλεῖστ' ἐφθέγγαντο θεῶν ἀθемίστια ἔργα,
κλέπτειν μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν.

a. Respicit hanc poetarum insectationem Arist. poet. 25. 1460^b 37. Ipse poeta fr. 21 K. 1 D. (ap. Athen. XI 462) censet in convivio

οὔτι μάχας διέπειν Τιτήρων οὐδὲ Πιγάντων
οὐδέ τε Κενταύρων, πλάσματα τῶν προτέρων,
ἢ σιτίας σφεδανάς, τοῖς οὐδὲν χρηστὸν ἔνεστι,
θεῶν δὲ προμηθεὶν αἰὲν ἔχειν, ἀγαθόν.

nulla dei figura

Clem. strom. V 110 p. 714 P. (cf. Euseb. pr. ev. XIII 13, 100
36. 678 D. Theodoret. Graec. aff. curat. III 49 Sb.) εὖ γοὺν
καὶ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, διδάσκων ὅτι εἷς καὶ ἀσώματος
ὁ θεός, ἐπιφέρει· (fr. 1 K. 23 D.)

εἷς θεὸς ἔν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
οὐ τι δέμας θνητοῖσιν ὁμοίος οὐδὲ νόημα^a.
καὶ πάλιν· (fr. 5 K. 14 D.)

1) ὡς Fabricius: ὡς transposito hoc versu post sequentem Wachsmuth: ὅς libri: οὐ Steph.: καὶ Karsten, cui videntur quattuor versus esse perpetui: πάντα — δσσα — καὶ — κλέπτειν.

ἀλλ' οἱ βροτοὶ δοκοῦσι γεννᾶσθαι θεοὺς ¹
 τὴν σφετέρην δ' εἰσθήτα ² ἔχειν φωνήν ³ τε δέμας τε.
 καὶ πάλιν· (fr. 6 K. 15 D.)

ἀλλ' εἴτοι χεῖράς γ' εἶχον βόες ἢ ἐλέοντες ⁴
 ἢ γράψαι χεῖρεσσι καὶ ἔργα τελεῖν ἄπερ ἄνδρες,
 ἵπποι μὲν θ' ἵπποισι, βόες δέ τε βουσὶν ὁμοίας ⁵
 καὶ κε θεῶν ἰδέας ἔγραφον καὶ σώματ' ἐποιοῦν
 τοιαῦθ' οἷον περ καὶ τοὶ δέμας εἶχον ὁμοῖον ⁶ b.

a. His versibus a Xenophane negari plures esse deos censent cum plerique tum Zeller (I⁵ 530. *Arch. f. G. d. Ph.* II 1), cui opinioni repugnavit Freudenthal (*Ü. d. Theologie d. X.*, Breslau 1886. *Archiv* I 322) adstipulante Gomperzio (*Gr. Denker* I 131. 440).

b. Clem. Strom. VII 22 p. 841 P. "Ἕλληνες δὲ ὥσπερ ἀνθρωπομόρφους οὕτως καὶ ἀνθρωποπαθεῖς τοὺς θεοὺς ὑποτίθενται καὶ καθάπερ τὰς μορφὰς αὐτῶν ὁμοίας ἑαυτοῖς ἕκαστοι διαβωγραφοῦσιν, ὡς φησιν ὁ Ξενοφάνης· „Αἰθλοπές τε <θεοὺς σφετέρους> σιμοὺς μέλανάς τε, Θρηγκές τε γλαυκοὺς καὶ πυρροὺς <φασὶ πέλεισθαι>“ ⁷, οὕτως καὶ τὰς ψυχὰς ὁμοιοῦσιν καὶ τοῖς αὐτοῖς <πάθεσιν ἐνεχομένους> ἀναπλάττουσιν κτλ.

101 Arist. met. I 5. 986^b 10 εἰσὶ δέ τινες οἳ περὶ τοῦ παν-^{universum unum}
 τὸς ὡς ἂν μιᾶς οὔσης φύσεως ἀπεφήναντο, τρόπον δὲ οὐ τὸν ^{deus}
 αὐτὸν πάντες οὔτε τοῦ καλῶς οὔτε τοῦ κατὰ τὴν φύσιν. —
 Παρμενίδης μὲν γὰρ ἔοικε τοῦ κατὰ τὸν λόγον ἐνὸς ἅπτεσθαι,
 Μέλισσος δὲ τοῦ κατὰ τὴν ὕλην· διὸ καὶ ὁ μὲν πεπερασμένον,
 ὁ δ' ἄπειρόν φησιν εἶναι αὐτό· Ξενοφάνης^a δὲ πρῶτος τού-
 των ἐνίσας^b (ὁ γὰρ Παρμενίδης τούτου λέγεται μαθητής)
 οὐθὲν διεσαφίγησεν, οὐδὲ τῆς φύσεως τούτων οὐδετέρας ἔοικε
 διγχεῖν, ἀλλ' εἰς τὸν ὅλον οὐρανὸν ἀποβλέψας τὸ ἓν εἶναι
 φησι τὸν θεόν^c. οὗτοι μὲν οὖν, καθάπερ εἵπομεν, ἀφετέοι
 πρὸς τὴν νῦν παροῦσαν ζήτησιν, οἱ μὲν δύο καὶ πάνπαν ὡς
 ὄντες μικρὸν ἀγροικότεροι, Ξενοφάνης καὶ Μέλισσος· Παρ-
 μενίδης δὲ μάλλον βλέπων ἔοικέ που λέγειν.

1) versus iambicus (cf. Wilamowitz, progr. univ. Gryphiswald. 1880). —

2) καὶ ἴσῃν τ' αἰσθῆσιν Theodoret.: τὴν σφετέρην τ' αἰσθῆσιν Mullach. —

3) φωνήν libri: μορφήν Karsten. — 4) ἐλέοντες libri: κέλητες propter tertium versum coni. Schultess: ἀλλ' εἰ χεῖρας ἔχον βόες <ἵπποι τ'> ἢ ἐλ. Diels. — 5) ὁμοίας Theod.: ὁμοῖοι Clem., Eus. — 6) ὁμοῖον libri: ἕκαστοι Hiller. — 7) Versus restituit Diels (fr. 16).

a. De hoc loco cf. Z. Ia⁵ 513¹. Diels, Dox. 110. Susemihl, *Philolog. Anz.* VII 297. Teichmüller, *Stud. z. Gesch. d. Begr.* 607. F. Kern, *Beitr.* 6.

ἐν πᾶν b. Plat. soph. 242 D τὸ δὲ παρ' ἡμῖν Ἑλεατικὸν ἔθνος, ἀπὸ Ξενοφάνους τε καὶ ἔτι πρόσθεν ἀρξάμενον, ὡς ἐνὸς θντος τῶν πάντων καλουμένων οὕτω διεξέρχεται τοῖς μύθοις. — Timon. sill. fr. 45 Wachsm. 59 Diels ap. Sext. Pyrrh. I 224 ἐν πολλοῖς — ἐπαινέσας τὸν Ξενοφάνην, ὡς καὶ τοὺς Σίλλους αὐτῷ ἀναθεῖναι, ἐποίησεν αὐτὸν ὀδυρόμενον καὶ λέγοντα·

ὡς καὶ ἐγὼν ὕφειλον πυκινοῦ νόου ἀντιβολῆσαι
ἀμφοτερόβλεπτος· δολίῃ δ' ὁδῷ ἐξαπατήθην
πρεσβυγενῆς· ἔτ' ἐὼν καὶ ἀμενθήριστος¹ ἀπάσης
σκεπτοσύνης· ὀππῃ γὰρ ἐμὸν νόον εἰρύσαιμι,
εἰς ἐν ταυτὸ τε πᾶν ἀνελύετο· πᾶν δ' ἐὼν αἰεὶ
πάντῃ ἀνελκόμενον μίαν εἰς φύσιν ἵσταθ' ὁμοίην.

c. Cic. Acad. II 118 Xenophanes, paulo etiam antiquior (Anaxagora), unum esse omnia, neque id esse mutabile, et id esse deum neque natum unquam et sempiternum, conglobata figura. — Auctor Ciceronis est Theophrastus; cf. Diels, Dox. 111³. 112². 120. 140. 481. Z. Ia⁵ 536¹.

deus mens

Sext. math. IX 144 (auctore non nominato)

102

οὐλος ὀρᾷ, οὐλος δὲ νοεῖ, οὐλος δέ τ' ἀκούει^a.

a. Xenophanis esse eum versum (fr. 2 K. 24 D.) apparet conl. Diog. IX 19; Plut. strom. 4 ap. Euseb. pr. ev. I 8, 4 (Dox. 580). Timon. sill. fr. 40 Wachsm. 60 Diels ap. Sext. Pyrrh. I 224

Ξενοφανεῖ θ' ὑπάτυφον, Ὀμηραπάτην ἐπικόπτην,
εἰ τὸν ἀπ' ἀνθρώπων θεὸν ἐπλάσας¹ ἴσον ἀπάντῃ,
〈ἀτρεμῇ〉 ἀσκηθῇ νοερώτερον ἢ νόημα².

Hippol. ref. I 14, 2 (Dox. 565) λέγει δὲ ὅτι οὐδὲν γίνεται οὐδὲ φθίρεται οὐδὲ κινεῖται καὶ ὅτι ἐν τῷ πᾶν ἔστιν ἔξω μεταβολῆς. φησὶ δὲ καὶ τὸν θεὸν εἶναι αἰδίδιον καὶ ἕνα καὶ ὁμοῖον πάντῃ καὶ πεπερασμένον καὶ σφαιροειδῆ καὶ πᾶσι τοῖς μορίοις αἰσθητικόν. Conglobatam dei figuram si modo ipse dixit (Z. Ia⁵ 539), non potuit nisi vulgari quadam locutione et poetica imaginatione dicere εἰς τὸν ὅλον οὐρανὸν ἀποβλέπων. Si minus, pugnantia in idem contulisset; vide quae de infinito mundo **RP** 103 b traduntur.

physica

Xenophanis³ fr. 10 K. 29 D. ap. Simplic. phys. 189, 1 D. 103

γῆ καὶ ὕδωρ πάντ' ἐσθ' ὅσα γίνοντ' ἡδὲ φύονται^a.

1) καμεινθήριστος Bergk: καὶ ἀπενθήριστος libri. — 2) Cf. Vors. II 1, 658 (adn. ad I 42, 13 ss.) et **RP** 96. — 3) Hoc nomen pro Anaximene restituendum.

Fr. 9 K. 33 D. ap. Sext. math. X 314

πάντες γὰρ γαίης τε καὶ ὕδατος ἐκγενόμεσθα.

Fr. 12 K. 28 D. ap. Achill. isag. 4 p. 34, 11 Maass

*γαίης μὲν τόδε πείρας ἄνω παρ ποσσὶν δρᾶται
ἥερι¹ προσπλάζον, τὸ κάτω δ' ἐς ἄπειρον ἰκνεῖται^b.*

Fr. 13 K. 32 D. ap. Eustath. Iliad. XI 27

*ἦν τ' Ἴριον καλέουσι, νέφος καὶ τοῦτο^c πέφυκε,
πορφύρεον καὶ φοινίκεον καὶ χλωρὸν ἰδέσθαι.*

Fr. 11 K. 30 D. in schol. Genav. in Iliad. XXI 195

*πηγὴ δ' ἐστὶ θάλασσο¹ ὕδατος πηγὴ δ' ἀνέμοιο·
οὔτε γὰρ ἐν νέφεσιν <πνοιαί κ' ἀνέμοιο φύοιντο
ἐκπνεύοντος>² ἔσωθεν ἄνευ πόντου μεγάλιο
οὔτε ῥοαὶ ποταμῶν οὔτ' αἰθέρος ὕμβριον ὕδωρ,
ἀλλὰ μέγας πόντος γενέτωρ νεφέων ἀνέμων τε
καὶ ποταμῶν.*

a. Fortasse tantummodo animalia terrestria dicit. Ignoramus con-
e- xum sententiarum. Similiter iudicandum de Stob. I 10, 12 p. 123, 9 W.
Ξενοφάνης ἀρχὴν τῶν πάντων εἶναι τὴν γῆν· γράφει γὰρ ἐν τῇ περὶ
φύσεως (fr. 8 K. 27 D.)· ἐκ γαίης γὰρ³ πάντα καὶ εἰς γῆν πάντα
τελευτᾷ. Rem si spectamus, obstat Arist. metaph. I 8. 989^a 5, quo-
minus credamus terram a Xen. esse pro elemento rerum habitam. De
terrae vicibus Hippol. ref. I 14 (Dox. 566, 1) Ξ. μίξιν τῆς γῆς πρὸς τὴν
θάλασσαν γίνεσθαι δοκεῖ καὶ τῷ χρόνῳ ὑπὸ τοῦ ὕγρου λύεσθαι, φράσκων
τοιαύτας ἔχειν ἀποδείξεις, ὅτι ἐν μέσῃ γῇ καὶ ὕρεσιν εὐρίσκονται κόγχαι,
καὶ ἐν Συρακούσαις δὲ ἐν ταῖς λατομίαις λέγει εὐρῆσθαι τύπον ἰχθύος
καὶ φωκῶν, ἐν δὲ Πάρῳ τύπον ἀφύης ἐν τῷ βάθει τοῦ λίθου, ἐν δὲ
Μελίτῃ πλάκας συμπάντων θαλασσίων. ταῦτα δέ φησι γενέσθαι, ὅτε
πάντα ἐπηλώθησαν πάλαι, τὸν δὲ τύπον ἐν τῷ πηλῷ ξηρανθῆναι. ἀνα-
ρεῖσθαι δὲ τοὺς ἀνθρώπους πάντας, ὅταν ἡ γῆ κατενεχθεῖσα εἰς τὴν
θάλασσαν πηλὸς γένηται, εἴτα πάλιν ἀρχεσθαι τῆς γενέσεως, καὶ ταύτην
πᾶσι τοῖς κόσμοις γίνεσθαι μεταβολήν.

b. Terra sine fine. Arist. de caelo II 13. 294^a 21 οἱ μὲν γὰρ διὰ
ταῦτα ἄπειρον τὸ κάτω τῆς γῆς εἶναι φασιν, ἐπ' ἄπειρον αὐτὴν ἐρι-
ζῶσθαι λέγοντες, ὥσπερ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, ἵνα μὴ πράγματ'
ἔχουσι ζητοῦντες τὴν αἰτίαν. διὸ καὶ Ἐμπεδοκλῆς οὕτως ἐπέπληξεν, εἰ-
πὼν ὥς (v. 146 Stein 39 Diels)

1) ἥερι Diels: αἰθέρι Karsten: καὶ ρεῖ libri. — 2) Lacunam exple-
vit Diels, cf. Ac. Berol. 1891, 575; Archiv IV 652. — 3) γαίης γὰρ
coll. Sext. math. X 313 Meineke: γῆς γὰρ τὰ libri: γῆς γὰρ τάδε Theo-
doretus (cf. Dox. 284^b adn.).

εἴπερ ἀπείρονα γῆς τε βάθη καὶ θαυριλὸς αἰθήρ,
ὥς διὰ πολλῶν δὴ γλώσσης ῥηθέντα ματαίως
ἐκκέχυται στομάτων, ὀλίγον τοῦ παντὸς ἰδόντων.

Hippol. ref. I 14 (Dox. 565, 27 c. adnot. p. 854) τὸν δὲ ἥλιον ἐκ μικρῶν πυριδίων ἀθροισμένων γίνεσθαι καθ' ἐκάστην ἡμέραν, τὴν δὲ γῆν ἀπειρον εἶναι καὶ <κάτω> μήτε ὑπ' ἀέρος μήτε ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ περιέχεσθαι. καὶ ἀπείρους ἡλίους εἶναι καὶ σελήνας, τὰ δὲ πάντα εἶναι ἐκ γῆς.

c. Scilicet ut omnia caelestia orta putat ἐκ νεφῶν πεπυρωμένων vel ἐκ πυριδίων συναθροισμένων ἐκ τῆς ὑγρᾶς ἀναθυμιάσεως, v. Theophr. ap. Stob. ecl. I 25, 1^b p. 207, 23 W. (Doxogr. 348, 11. 492, 4). Adiungimus sine ordine quaedam e Laertio commenta cum Dielsii interiectionibus, Dox. 168: „Diog. IX 19 φησὶ δὲ τέτταρα εἶναι τῶν ὄντων στοιχεῖα [? cf. Zeller I⁵ 542⁴], κόσμους δὲ ἀπείρους, οὐ παραλλάκτους δέ [! Zeller I⁵ 543²]. — οὐσίαν θεοῦ σφαιροειδῆ μηδὲν ὅμοιον ἔχουσιν ἀνθρώπων. ὅλον δ' ὄραν καὶ ὅλον ἀκούειν μὴ μέντοι ἀναπνεῖν [? cf. Zeller I⁵ 525²]. — ἔφη δὲ καὶ τὰ πολλὰ ἥσσω νοῦ εἶναι [cf. Zeller I⁵ 526¹]. καὶ τοῖς τυράννοις ἐντυγχάνειν ἢ ὡς ἥμισυ ἢ ὡς ἥμισυ.“

cognitio Xenophan. fr. 14 K. 34 D. ap. Sext. math. VII 49. 110. **104**
VIII 326

καὶ τὸ μὲν οὖν σαφές οὐτις ἀνὴρ γένητ' ¹ οὐδέ τις ἔσται
εἰδὼς ^a ἀμφὶ θεῶν τε καὶ ἔσσα λέγω περὶ πάντων·
εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα τύχοι τετελεσμένον εἰπὼν,
αὐτὸς ὅμως οὐκ οἶδε ². δόκος ^b δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται.

a. Simile quiddam est in fr. 15 K. 35 D. (ap. Plut. symp. IX 14, 7 p. 746 B) ταῦτα δεδοξάσθω μὲν ξοικότα τοῖς ἐτύμοισιν.

b. Fr. 16 K. 18 D. (ap. Stob. floril. 29, 41 p. 635, 11 Hs. et ecl. I 8, 2 p. 94, 2 W.)

οὐ τοι ἀπ' ἀρχῆς πάντα θεοὶ θνητοῖς παρέδειξαν ³,
ἀλλὰ χρόνῳ ζητοῦντες ἐφευρίσκουσιν ἄμεινον.

sitno scepticus Quae omnia modesti sunt hominis, non philosophi scepticam quandam doctrinam professuri; quam personam Pyrrhonei postea ei induere cupiunt, v. Diog. IX 72. Diog. IX 20: φησὶ δὲ Σωτῶν πρῶτον αὐτὸν εἰπεῖν ἀκατάληπτα εἶναι τὰ πάντα, πλανώμενος. Cf. Plut. ap. Euseb. praep. ev. I 8, 4 et Aristocl. ibid. XIV 17, 1. Repetendi etiam huc sunt Timonis versus **RP** 101 b. Sunt qui iuniorem aetate talia eum iactasse putent. — Sext. math. VII 110 **Ξ**. — φαίνεται μὴ πᾶσαν κατάληψιν ἀναιρεῖν, ἀλλὰ τὴν ἐπιστημονικὴν τε καὶ ἀδιάπτωτον, ἀπολείπειν δὲ τὴν δοξαστήν.

*

*

*

1) γένητ' Plutarch. (de aud. poet. 2 p. 17 E): ἴδεν Sext., Diog. (IX 72). — 2) ἦν γὰρ καὶ τὰ μέγιστα τύχῃ τετελεσμένα, εἰπὼν || αὐτός, ὅμως οὐκ οἶδε κτλ. Galen. (diff. puls. III 1 p. 636 K.). — 3) παρέδειξαν ecl.: ὑπέδειξαν vel ἐπέδειξαν flor.

- 105** Restat ut unum fontem demonstremus, cuius de natura sit prius libellus de Melisso quaerendum, quam haurire ex eo liceat. Fertur enim inter Aristoteles libellus quidam, qui vulgo de Xenophane Zenone Gorgia olim inscribebatur. Nunc quoniam fere constat c. 1 et 2 de Melisso, 3 et 4 de Xenophane, 5 et 6 de Gorgia agi, tempus erat etiam indicem emendare (ed. O. Apelt, Lips. 1888. H. Diels, Berol. 1900). Scripserunt de eo F. Kern, quaest. Xenoph. 1864; symbol. crit. 1867; *Philologus* XXVI (1868); progr. Danzig 1871, Stettin 1874 et 1877. Teichmüller, *Stud. z. Gesch. d. Begr.* p. 591. Mullach FPG I 270. Vermehren, *Die Autorschaft der dem Aristoteles zugeschriebenen Schriften* π. ΕΖΓ, Jena 1861. Zeller Ia⁵ 499. Diels, Dox. 108. Aristotelis nomen hunc libellum falso prae se ferre neque a Theophrasto scriptum esse idonei existimatores consentiunt. Sed dubitant de scriptoris aetate et secta, fueritne inter Peripateticos tertii a. Chr. n. saeculi homines an electicus quidam Augusto regnante philosophus Nicolai Damasceni similis (cf. p. 12 edit. Diels.). Atque de Xenophanis doctrina quae in eo traduntur, nisi forte aut ipsius philosophi verbis aut aliorum scriptorum testimoniis confirmantur, per se ipsa auctoritatem habere nullam contra Kernium, cui assensus est M. Heinze (*Grundriß* I¹⁰ § 17), argumentis gravissimis nisis Zeller (Ia⁵ 499—521) evicit.

Quae cum ita se habeant, quamquam perdubiae sunt auctoritatis, quae illo libello produntur fragmenta Xenophanis, tamen Ritterus et Prellerus, ut discentium utilitati consulerent, nonnulla ex eis attulerunt eisque Simpliciana, ut quaeque congruunt, subiecerunt. Atque ut per se quoque testis utriusque oratio integra et perpetua legi tractarique posset, numeris adiectis significavimus, quo ordine singulae partes sese exciperent.

- 106** De Melisso X. Z. 977^a 14 (I) ἀδύνατόν γησιν εἶναι, εἰ deus aeternus τι ἔστι, γενέσθαι, τοῦτο λέγων ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. ἀνάγκη γὰρ ἦτοι ἐξ ὁμοίου ἢ ἐξ ἀνομοίου γενέσθαι τὸ γινόμενον. δυνατόν δὲ οὐδέτερον. οὔτε γὰρ ὁμοιον ὑφ' ὁμοίου προσήκειν τεκνωθῆναι μᾶλλον ἢ τεκνώσαι (ταῦτά γὰρ ἅπαντα τοῖς γε ἴσοις καὶ ὁμοίως ὑπάρχειν πρὸς ἄλληλα) οὔτ' ἂν ἐξ ἀνομοίου τὰ νόμοιον γενέσθαι. εἰ γὰρ γίγνοιτο ἐξ ἀσθενεστερόν τὸ ἰσχυρότερον ἢ ἐξ ἐλάττονος τὸ μεῖζον ἢ ἐκ χειρόνος τὸ κρείττον, ἢ τοῦναντίον τὰ χεῖρω ἐκ τῶν κρειττόνων, τὸ οὐκ ἂν ἐξ ὄντος <ἢ> τὸ ὄν ἐξ οὐκ ὄντος¹ ἂν γενέσθαι· ὅπερ ἀδύνατον. αἰδίων μὲν οὖν διὰ ταῦτα εἶναι τὸν Θεόν^a.

a. Simplicius phys. 22, 26 D. (I) μίαν δὲ τὴν ἀρχὴν ἦτοι ἐν τὸ ὄν καὶ πᾶν καὶ οὔτε πεπερασμένον οὔτε ἀπειρον οὔτε κινούμενον οὔτε

1) Uncis inclusa add. Bonitz.

ἡρεμοῦν ¹ Ξενοφάνην τὸν Κολοφώνιον τὸν Παρμενίδου διδάσκαλον ὑποτίθεσθαι φησιν ὁ Θεόφραστος, ὁμολογῶν ἑτέρας εἶναι μᾶλλον ἢ τῆς περὶ φύσεως ἱστορίας τὴν μνήμην τῆς τούτου δόξης· τὸ γὰρ ἐν τούτῳ καὶ πᾶν τὸν Θεὸν ἔλεγεν ὁ Ξενοφάνης, ὃν ἓνα μὲν δείκνυσιν ἐκ τοῦ πάντων κράτιστον εἶναι. πλειόνων γάρ, φησὶν, ὄντων, ὁμοίως ὑπάρχειν ἀνάγκη πᾶσι τὸ κρατεῖν· τὸ δὲ πάντων κράτιστον καὶ ἄριστον Θεός. ἀγένητον δὲ ἐδείκνυεν ἐκ τοῦ δεῖν τὸ γινόμενον ἢ ἐξ ὁμοίου ἢ ἐξ ἀνομοίου γίνεσθαι. ἀλλὰ τὸ μὲν ὁμοιον ἀπαθές φησιν ὑπὸ τοῦ ὁμοίου. οὐδὲν γὰρ μᾶλλον γεννᾶν ἢ γεννᾶσθαι προσήκει τὸ ὁμοιον ἐκ τοῦ ὁμοίου· εἰ δὲ ἐξ ἀνομοίου γίνοιτο, ἔσται τὸ ὃν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος. καὶ οὕτως ἀγένητον καὶ αἰδίδιον ἐδείκνυ.

deus unus De Melisso X. Z. 977^a 23 (II) εἰ δ' ἔστιν ὁ Θεὸς ἀπάν- 107

των κράτιστον, ἓνα φησὶν αὐτὸν προσήκειν εἶναι· εἰ γὰρ δύο ἢ πλείους εἶεν, οὐκ ἂν ἔτι κράτιστον καὶ βέλτιστον αὐτὸν εἶναι πάντων. ἕκαστος γὰρ ὡν Θεὸς τῶν πολλῶν ὁμοίως ἂν τοιοῦτος εἴη. τοῦτο γὰρ Θεὸν καὶ Θεοῦ δύναμιν εἶναι, κρατεῖν, ἀλλὰ μὴ κρατεῖσθαι, καὶ πάντων κράτιστον εἶναι. ὥστε καθὸ μὴ κρείττων, κατὰ τοσοῦτον οὐκ εἶναι Θεόν. πλειόνων οὖν ὄντων, εἰ μὲν εἶεν τὰ μὲν ἀλλήλων κρείττους τὰ δὲ ἥττους, οὐκ ἂν εἶναι Θεούς· πεφυκέναι γὰρ τὸ Θεῖον μὴ κρατεῖσθαι. ἴσων δὲ ὄντων, οὐκ ἂν ἔχειν Θεοῦ ² φύσιν, ὃν ³ δεῖν εἶναι κράτιστον· τὸ δὲ ἴσον οὔτε βέλτιον οὔτε χεῖρον εἶναι τοῦ ἴσου. ὥστε εἴπερ εἴη τε καὶ τοιοῦτον εἴη Θεός, ἓνα μόνον εἶναι τὸν Θεόν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πάντα δύνασθαι ἂν αἰ βούλοιτο. οὐ γὰρ ἂν δύνασθαι πλειόνων ὄντων· ἓνα ἄρα εἶναι μόνον^a.

a. Mutavit Simplicius argumentorum ordinem. Quod huc pertinet, supra legimus 22, 31 D. πλειόνων γάρ, φησὶν, ὄντων, ὁμοίως ὑπάρχειν ἀνάγκη πᾶσι τὸ κρατεῖν· τὸ δὲ πάντων κράτιστον καὶ ἄριστον Θεός.

σφαιροειδής De Melisso X. Z. 977^a 36 (III) ἓνα δ' ὄντα ὁμοιον εἶναι 108
πάντῃ, ὁρῶντα καὶ ἀκούοντα ⁴ τὰς τε ἄλλας αἰσθησεις ἔχοντα πάντῃ. εἰ γὰρ μὴ, κρατεῖν ἂν καὶ κρατεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων τὰ μέρη Θεοῦ ὄντα· ὅπερ ἀδύνατον. πάντῃ δ' ὁμοιον ὄντα σφαιροειδῆ εἶναι^a. οὐ γὰρ τῇ μὲν τῇ δ' οὐ τοιοῦτον εἶναι, ἀλλὰ πάντῃ.

1) Verba οὔτε πεπ. — ἡρεμοῦν et quomodo intellegenda sint et quanta fide digna, magna est inter viros doctos dissensio. Cf. F. Kern l. 1.; Diels, Dox. 109; Freudenthal, *Theol. d. Xen.* 40; Zeller Ia⁵ 507. —

2) Θεοῦ Bonitz: Θεὸν libri. — 3) φύσιν ὃν Diels: φύσιμος cod. R. —

4) ὁρᾶν τε καὶ ἀκούειν libri: corr. Wendland.

a. Conferenda haec ex Simplicio 23, 18 D. (IV) ἀλλ' ὅτι μὲν οὔτε ἄπειρον οὔτε πεπερασμένον αὐτὸ δεικνυσιν, ἐκ τῶν προειρημένων δῆλον· πεπερασμένον δὲ καὶ σφαιροειδὲς αὐτὸ διὰ τὸ πανταχόθεν ὁμοιον λέγειν. καὶ πάντα νοεῖν δὲ φησιν αὐτὸ λέγων (Xenoph. fr. 3 K. 23 D.)· ἀλλ' ἂν πάνευθε πόνοιο νόου φρενὶ πάντα κραδαίνει¹.

- 109 De Melisso X. Z. 977^b 2 (IV) αἰδιον δὲ ὄντα καὶ ἕνα nec finitus
nec infinitus καὶ ὁμοιον καὶ² σφαιροειδῆ οὔτ' ἄπειρον εἶναι οὔτε πεπεράνθαι. ἄπειρον μὲν γὰρ τὸ³ μὴ ὂν εἶναι· τοῦτο γὰρ οὔτε μέσον οὔτε ἀρχὴν καὶ τέλος οὔτ' ἄλλο οὐδὲν μέρος ἔχειν, τοιοῦτον δὲ εἶναι τὸ ἄπειρον. οἷον δὲ τὸ μὴ ὂν, οὐκ ἂν εἶναι τὸ ὂν· περαίνειν δὲ πρὸς ἄλληλα, εἰ πλείω εἴη. τὸ δὲ ἔν οὔτε τῷ οὐκ ὄντι οὔτε τοῖς πολλοῖς ὁμοιωσθαι· ἔν γὰρ οὐκ ἔχειν⁴ πρὸς ὃ τι περανεῖ^a.

a. Simplicius 23, 4 D. (II) οὔτε δὲ ἄπειρον οὔτε πεπερασμένον εἶναι, διότι ἄπειρον μὲν τὸ μὴ ὂν ὡς πλείω ἔχον οὔτε ἀρχὴν ἔχον οὔτε μέσον οὔτε τέλος, περαίνειν δὲ πρὸς ἄλληλα τὰ πλείω.

- 110 De Melisso X. Z. 977^b 8 (V) τὸ δὴ τοιοῦτον ἔν, ὃν⁵ nec motus
nec inmotus τὸν θεὸν εἶναι λέγει, οὔτε κινεῖσθαι οὔτε ἀκίνητον εἶναι. ἀκίνητον μὲν γὰρ εἶναι τὸ μὴ ὂν· οὔτε γὰρ ἂν εἰς αὐτὸ ἕτερον οὔτ' ἐκεῖνο εἰς ἄλλο ἐλθεῖν. κινεῖσθαι δὲ τὰ πλείω ὄντα ἑνός· ἕτερον γὰρ εἰς ἕτερον δεῖν κινεῖσθαι. εἰς μὲν οὖν τὸ μὴ ὂν οὐδὲν ἂν κινήθῃ· τὸ γὰρ μὴ ὂν οὐδαμῇ εἶναι. εἰ δὲ εἰς ἄλληλα μεταβάλλοι, πλείω ἂν τὸ ἔν⁶ εἶναι ἑνός. διὰ ταῦτα δὴ κινεῖσθαι μὲν ἂν τὰ δύο ἢ πλείω ἑνός, ἡρεμεῖν δὲ καὶ ἀκίνητον εἶναι τὸ οὐδέν. τὸ δὲ ἔν οὔτε ἀτρεμεῖν οὔτε κινεῖσθαι· οὔτε γὰρ τῷ μὴ ὄντι οὔτε τοῖς πολλοῖς ὁμοιον εἶναι. summa κατὰ πάντα δὲ οὕτως ἔχειν τὸν θεόν, αἰδιόν τε καὶ ἕνα, ὁμοιόν τε καὶ σφαιροειδῆ ὄντα, οὔτε ἄπειρον οὔτε πεπερασμένον οὔτε ἡρεμοῦντα οὔτε κινήτὸν⁷ εἶναι^a.

a. Simplic. 23, 6 D. (III) παραπλησίως δὲ καὶ τὴν κίνησιν ἀφαιρεῖ καὶ τὴν ἡρεμίαν· ἀκίνητον μὲν γὰρ εἶναι τὸ μὴ ὂν· οὔτε γὰρ ἂν εἰς αὐτὸ ἕτερον οὔτε αὐτὸ πρὸς ἄλλο ἐλθεῖν· κινεῖσθαι δὲ τὰ πλείω τοῦ ἑνός· ἕτερον γὰρ εἰς ἕτερον μεταβάλλειν· ὥστε καὶ ὅταν ἔν ταῦτῳ μένῃ λέγῃ καὶ μὴ κινεῖσθαι (Xenoph. fr. 4 K. 26 D.)

1) κρατύνει coni. Freudenthal. — 2) ὁμοιον καὶ add. Wendland. — 3) μὲν γὰρ τὸ Bonitz: μὲν δ cod. Lips. — 4) ἔχειν Bonitz: ἔχει libri. — 5) οἷον Bonitz: ὃν cod. Lips. — 6) ἂν τὸ ἔν Karsten: αὐτὸν libri. — 7) ἡρεμοῦντα οὔτε κινήτὸν Diels: ἡρεμεῖν οὔτε ἀκίνητον libri.

ἀεὶ δ' ἐν ταύτῳ μέμνει κινούμενον οὐδέν,
οὐδὲ μετέρχεσθαι μιν ἐπιπρέπει ἄλλοτε ἄλλῃ,
οὐ κατὰ τὴν ἡρεμίαν τὴν ἀντικειμένην τῇ κινήσει μένειν αὐτό φησιν,
ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπὸ κινήσεως καὶ ἡρεμίας ἐξηρημένην μονήν. Νικόλαος
δὲ ὁ Λαμασκηνὸς ὡς ἄπειρον καὶ ἀκίνητον λέγοντος αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν
ἐν τῇ περὶ Θεῶν ἀπομνημονεύει, Ἀλέξανδρος δὲ ὡς πεπερασμένον αὐτὸ
καὶ σφαιροειδές. Cf. Schuster, *Heraklit* p. 229.

Parmenides

vita Diog. IX 21 Ξενοφάνους^a δὲ διήκουσε Παρμενίδης Πύρη- 111
τος Ἐλεάτης. (τοῦτον^b Θεόφραστος ἐν τῇ Ἐπιτομῇ Ἀναξι-
μάνδρου φησὶν ἀκοῦσαι.) ὅμως δ' οὖν ἀκούσας καὶ Ξενοφά-
νους οὐκ ἠκολούθησεν αὐτῷ. ἐκονιώνησε δὲ καὶ Ἀμεινία
Διοχαίτα τῷ Πυθαγορικῷ^c, ὡς ἔφη Σωτίων, ἀνδρὶ πένητι
μέν, καλῷ δὲ ἀγαθῷ. ᾧ καὶ μᾶλλον ἠκολούθησε καὶ ἀπο-
θανόντος ἡρῶν ἰδρύσατο γένους τε ὑπάρχων λαμπροῦ καὶ
πλούτου, καὶ ὑπ' Ἀμεινίου ἀλλ' οὐχ ὑπὸ Ξενοφάνους εἰς
ἡσυχίαν προετράπη. — 23 ἤκμαζε δὲ κατὰ τὴν ἐνάτην καὶ
ἐξηκοστὴν ὀλυμπιάδα (a. 504—500)^d. — λέγεται δὲ καὶ
νόμους^e θεῖναι τοῖς πολίταις, ὡς φησι Σπείσιππος ἐν τῷ
περὶ φιλοσόφων.

Scripserunt de Parmenide: H. Stein, *Symbolae philol.* Bonn., Lips.
1864 ss., p. 763. Diels, *Parmenidea*, *Hermes* 35 (1900), p. 196. Patin,
Parm. i. Kampfe gg. Heraklit, *Jahrb. f. kl. Philol.*, Suppl. 25 (1899),
p. 491. Zeller Ia⁵ 553. Gomperz I 134. Burnet § 84—96.

Reliquias coll. Brandis *Comment. Eleat.* I; Karsten, *Philos. Graec.*
Vet. Reliq. I 2, Amsterd. 1835; Mullach, *Aristot. de Melisso Xenoph.*
Gorg. disp. 111—151. Mullach FPG I 114. Th. Vatke, *Parm. doctr.*,
Berl. 1864. Diels, *Parmenides Lehrgedicht*, Berl. 1897. Diels, *Vorsokr.*
c. 18.

a. Arist. *met.* I 5 (RP 101) ὁ γὰρ Παρμενίδης τούτου (Ξενοφά-
νους) λέγεται μαθητής. Theophr. *ap. Alex. in met.* 31, 8 Hayd. *τούτῳ*
(Ξενοφάνει) *ἐπιγενόμενος Παρμ.*

b. Xenophanem Theophrastus dicit. Quare vulgo transponuntur
verba Παρμ. *Πύρ. Ἐλ. διήγ.* Ξεν., sed cf. Diels, *Dox.* 103. *Vorsokr.*
I 671.

c. Cum Pythagoreis coniungitur etiam a Callimacho ap. Procl. in Parm. IV 5 Cousin. Strabo VI 1 p. 252 οἱ μὲν κτίσαντες Φωκαεῖς Ἰέλην — οἱ δὲ νῦν Ἑλέαν ὀνομάζουσιν, ἐξ ἧς Παρμενίδης καὶ Ζήνων ἐγένοντο ἄνδρες Πυθαγόρειοι. Quod minus ad doctrinam pertinet — etsi κοσμολογία certe vestigiis non caret —, quam ad vitae similitudinem; ut est in Cebet. tab. 2: Πυθαγόρειόν τινα καὶ Παρμενίδειον ἐξηλοκῶς βλον. Tale aliquid etiam Laertii illud sive Sotionis ἀκολουθεῖν significat. Et pergit illo loco Strabo: δοκεῖ δέ μοι καὶ δι' ἐκείνους καὶ ἔτι πρότερον εὐνομηθῆναι.

d. De hac (Apollodori) computatione v. Diels, Mus. Rh. XXXI 35. Z. Ia⁵ 555. Jacoby p. 231ss. Dubitandum est, sitne praeter aequalitatem quandam Heracliti aliud ullum fundamentum. Aliter Plato Parm. 127 B, ubi narratur: ὅτι ἀγίζονται ποτε εἰς Παναθήναια τὰ μεγάλα Ζήνων τε καὶ Παρμενίδης. τὸν μὲν οὖν Παρμενίδην εὖ μάλα δὴ πρεσβύτην εἶναι, σφόδρα πολὺν, καλὸν δὲ καγαθὸν τὴν διψιν, περὶ ἔτη μάλιστα πέντε καὶ ἐξήκοντα· Ζήνωνι δὲ ἑγγὺς ἔτιω τετταράκοντα τότε εἶναι, εὐμήχη δὲ καὶ χαρίεντα ἰδεῖν· καὶ λέγεσθαι αὐτὸν παιδικὰ τοῦ Παρμενίδου γεγονέναι. Ib. 127 C Σωκράτη δὲ εἶναι τότε σφόδρα νέον. Cf. Plat. Theaet. 183 E; soph. 217 C; reprehendit ea, quae de Parmenide Plato rettulisset Athen. XI 505 F. Summa nimirum philosophus ille idemque poeta libertate usus est in temporibus personisque sermonum variandis. Cf. Z. Ia⁵ 555 et Ac. Berol. 1873, 79.

e. Cf. Plut. Colot. 32 p. 1126^a. Plato eum summa veneratione adficit, v. Theaet. 183 E Μέλισσον μὲν καὶ τοὺς ἄλλους, οἳ ἐν ἑστὸς λέγουσι τὸ πᾶν, αἰσχυρόμενος μὴ φορτικῶς σκοπῶμεν, ἦτον αἰσχυρόμαι ἢ ἕνα ὂντα Παρμενίδην. Παρμενίδης δέ μοι φαίνεται, τὸ τοῦ Ὀμήρου, αἰδοῖός τέ μοι εἶναι ἅμα δεινός τε. συμπροσέμειξα γὰρ δὴ τῷ ἀνδρὶ πάνυ νέος πάνυ πρεσβύτερ, καὶ μοι ἐφάνη βᾶθος τι ἔχειν παντάπασιν γενναῖον. Aristotelis iudicium v. met. I 5. 986^b 27, RP 101; Timonis Phliasii ap. Diog. IX 23 (fr. 44 Diels).

112 Diog. VIII 55 Θεόφραστος Παρμενίδου φησὶ ζῆλωτὴν αὐτὸν (Empedoclem) γενέσθαι καὶ μιμητὴν ἐν τοῖς ποιήμασιν· καὶ γὰρ ἐκεῖνον ἐν ἔπεσι τὸν περὶ φύσεως ἐξεργεῖν λόγον^a.

a. Cf. Diog. IX 22. Sext. math. VII 111; Galen. RP 141 c. Nostram Parmenidei libri notitiam Simplicii potissimum doctrinae et quasi providentiae (v. RP 117) debemus, in comm. ad Physica et ad libr. de Caelo.

113 Parmenides ap. Sext. math. VII 111 ἐναρχόμενος γοῦν τοῦ περὶ φύσεως γράφει τὸν τρόπον τοῦτον· (fr. 1 Diels) *

*) Sinistrum latus Dielsii, dextrum Karstenii et Steinii numeros indicat.

N. 113: vs. 28—30 etiam Diog. IX 22, vs. 28—32 ap. Simpl. de cael. 557, 25. — 29. 30 Plut. Colot. 13; Clem. strom. V 682 P.; Procl.

- Ἴπποι ταί με φέρουσιν, ὅσον τ' ἐπὶ θυμὸς ἰκάνοι, 1 K. (1 St.)
πέμπον, ἐπεὶ μ' ἐς ὁδὸν βῆσαν πολύφημον ἄγουσαι
δαίμονος, ἥ κατὰ πάντα τατὴ φέρει εἰδότα φῶτα.
τῇ φερόμην· τῇ γάρ με πολύφραστοι φέρον Ἴπποι (17)
5 ἄρμα τιταίνουσαι, κοῦραι δ' ὁδὸν ἡγεμόνεον. (18)
ἄξων δ' ἐν χροῖσιν Ἰ<ει> σύριγγος αὐτὴν 8 (19)
αἰθόμενος (δοιοῖς γὰρ ἐπείγεται δινωτοῖσιν 9
κύκλοις ἀμφοτέρωθεν), διτε σπερχοῖατο πέμπειν 10 (21)
Ἠλιάδες κοῦραι, προλιποῦσαι δώματα Νυκτός, 6 (4)
10 εἰς φάος, ὡσάμεναι κράτων ἄπο χερσὶ καλύπτρας. 7 (5)
ἐνθα πύλαι Νυκτός τε καὶ Ἡματός εἰσι κελεύθων, (6)
καὶ σφας ὑπέρθυρον ἀμφὶς ἔχει καὶ λάνος οὐδός,
αὐταὶ δ' αἰθέραι πληνται μεγάλοισι θυρέτοις·
τῶν δὲ Αἰκή πολύποινος ἔχει κληῖδας ἀμοιβούς.
15 τὴν δὲ παρφαμέναι κοῦραι μαλακοῖσι λόγοισιν (10)
πεῖσαν ἐπιφραδέως, ὥς σφιν βαλανωτὸν ὄχημα
ἀπτερέως ὥσειε πνλέων ἄπο· ταὶ δὲ θυρέτρων
χάσμι ἄχανές ποίησαν ἀναπτάμεναι, πολυχάλκους
ἄξοντας ἐν σύριγγιν ἀμοιβαδὸν εἰλίξασαι
20 γόμοις καὶ περόνησιν ἀρηρότε· τῇ ῥα δι' αὐτέων (15)
ἰθὺς ἔχον κοῦραι κατ' ἀμαξιτὸν ἄρμα καὶ Ἴππους. (16)
καὶ με θεὰ πρόφρων ὑπεδέξατο, χεῖρα δὲ χειρὶ (22)
δεξιτερὴν ἔλεν, ὧδε δ' ἔπος φάτο καὶ με προσηύδα·
ὦ κοῦρ' ἀθανάτοισι συνάορος ἡνιόχοισιν,
25 Ἴπποις ταί σε φέρουσιν ἰκάνων ἡμέτερον δῶ
χαῖρ', ἐπεὶ οὔτι σε μοῖρα κακὴ προὔπεμπε νέεσθαι
τὴνδ' ὁδόν (ἥ γὰρ ἀπ' ἀνθρώπων ἐκτὸς πάτου ἐστίν),
ἀλλὰ θέμις τε δίκη τε. χρεὼ δέ σε πάντα πνθέσθαι,
ἡμὲν Ἀληθείης εὐκνκλέος ἀτρεμέες ἦτορ
30 ἡδὲ βροτῶν δόξας, ταῖς οὐκ ἐν πίστις ἀληθῆς.

in Plat. Tim. II 105. — 31. 32 desunt ap. Sextum, suppl. e Simplicio. —
vs. 6—10 transposuit Karsten. — 3 δαίμονος Sextus: δαίμονες (Solis
filiae) Stein, Wilamowitz πάντα τῇ cod.: πάντ' αὐτὴ (i. e. quemvis
sola) G. Hermann: πάντα <τα>τῇ Wilamowitz. — 7 ἀχθόμενος Stein. —
20 ἀρηρότα cd., ἀρηότας· ἥ Hermann. Post v. 10 (21) aliquantum omis-
sum esse ab eo, unde Sextus illa transcripserit, Stein censet. — 27 pro
ἐκτὸς Stein τηλοῦ. — 29 εὐκνκλέος Simplic.: εὐφεγγέος Proclus 4: εὐ-
πειθέος Piatach., Sextus. — ἀτρεκές Sext., Plut., Diog.: ἀτρεμές cet.

ἀλλ' ἔμπης καὶ ταῦτα μαθήσεται, ὥς τὰ δοκοῦντα
 χρῆν δοκιμῶσ' εἶναι διὰ παντὸς πάντα περῶντα.

ἀλλὰ σὺ τῆσδ' ἄφ' ὁδοῦ διζήσιος εἶργε νόημα 52 (61)

μηδὲ σ' ἔθως πολῦπειρον ὁδὸν κατὰ τήνδε βιάσθω, 53 (33)

35 νωμᾶν ἄσκοπον ὄμμα καὶ ἡχῆσσαν ἀκουήν

καὶ γλῶσσαν, κρῖναι δὲ λόγῳ πολέδῃριν ἔλεγχον

ἐξ ἑμέθεν ῥηθέντα. μόνος δ' ἔτι θυμὸς ὁδοῖο 56 (62)

λείπεται.

Exordium carminis et venustate et maiestate conspicuum. Rapit nos in medias res: equi quibus vehor ducebant me quo animus ferret.

Vs. 3 via ad Veritatem ferens, quae (via) in omnes partes patens ducit virum initiatum. — 13 αὐταὶ sunt portae ipsae, i. e. postes. πλῆνται i. e. implentur. — 17 ταί sunt πύλαι, non κοῦραι. — 22 θεὰ = δαίμων (v. 3). — 28ss. hoc dicit: oportet te omnia percipere, tam veritatis solidae atque rotundae animum constantem (i. e. veritatem exactam) quam vulgares hominum opiniones, non quod ulla sit fides earum, sed quia omnia percensere decet. Indicantur duae partes carminis (RP 121), quarum altera continet τὰ πρὸς ἀληθείην, altera τὰ πρὸς δόξαν. — 31. 32 locus difficilis, sed a Simplicio, ut videtur, vera forma traditus: ὥς χρῆν δοκιμῶσαι (i. e. δοκιμάσαι) τὰ δοκοῦντα εἶναι δ. π. π. π., i. e. quomodo oporteat examinare ea, quae videntur esse, omni modo omnia perscrutantem. — 38 θυμὸς ὁδοῖο i. e. viva via, via quae ad veram vitam fert. Cf. Arist. met. I 3. 984^b τῶν μὲν οὖν ἐν φασκόντων εἶναι τὸ πᾶν οὐθενὶ συνέβη τὴν τοιαύτην συνιδεῖν αἰτίαν (τῆς κινήσεως), πλὴν εἰ ἄρα Παρμενίδῃ, καὶ τοῦτ' κατὰ τοσοῦτον ὅσον οὐ μόνον ἔν, ἀλλὰ καὶ δύο πως τέθῃσιν αἰτίας εἶναι. Plura de his RP 121 a.

114 Parmenid. fr. 4 Diels ap. Procl. in Plat. Tim. 105 B Bas. duplex via (I 345 Diehl); Simpl. phys. 116, 25 D.

εἰ δ' ἄγ' ἐγὼν ἐρέω, κόμισσαι δὲ σὺ μῦθον ἀκούσας, 33 (43)

αἶπερ ὁδοὶ μοῦναι διζήσιός εἰσι νοῆσαι.

ἡ μὲν ὅπως ἔστιν τε καὶ ὥς οὐκ ἔστι μὴ εἶναι 35 (45)

Πειθοῦς ἐστι κέλευθος (Ἀληθείῃ¹ γὰρ ὀπηδεῖ),

veritas

5 ἡ δ' ὥς οὐκ ἔστιν τε καὶ ὥς χρεῶν ἔστι μὴ εἶναι,

τὴν δὴ τοι φράζω παναπευθέα² ἔμμεν ἀταρπόν.

32 χρῆν libri: χρῆ Peyronius. — δοκίμως Simplic., Wilamowitz: δοκιμῶσ' Diels. — Apud Sextum haud scio an per negligentiam descriptis versus 1—30 continuantur versibus 33—38.

1) Ἀληθείῃ Bywater: ἀληθείη libri. — 2) παναπευθέα Simpl.: παναπέθεα Procl.

οὔτε γὰρ ἂν γνοίης τό γε μὴ ἔδν (οὐ γὰρ ἀνυστόν¹)
οὔτε φράσαις².

Parmenid. fr. 5 D. ap. Clem. strom. VI 23 p. 749 P. Plotin.
enn. V 1, 8

... τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι. 40 (50)

a. Plat. Soph. 238 C συνοεῖς οὖν ὥς οὔτε φθέγγασθαι δυνατόν
ὀρθῶς οὔτ' εἰπεῖν οὔτε διανοηθῆναι τὸ μὴ ὂν αὐτὸ καθ' αὐτό, ἀλλ' ἔστιν
ἀδιανοήτόν τε καὶ ἀρρητόν τε καὶ ἀφθεγκτόν τε καὶ ἄλογον; Paulo ante Par-
menidis versum conclamatisimum (fr. 7, 1) commemoraverat, v. BP 116.

opinio hominum

Parmenid. fr. 6 Diels ap. Simpl. phys. 86, 27. 117, 4 D. **115**

χρὴ τὸ λέγειν τε νοεῖν τ' ἔδν ἔμμεναι. ἔστι γὰρ εἶναι, 43
μηδὲν δ' οὐκ ἔστιν^a. τὰ σ'² ἐγὼ φράξασθαι ἄνωγα.

πρώτης γὰρ σ' ἀφ' ὁδοῦ ταύτης διζήσιος <εἴργω>³, 45

αὐτὰρ ἔπειτ' ἀπὸ τῆς, ἣν δὴ βροτοὶ εἰδότες οὐδὲν

5 πλάσσονται⁴, δίκρανοι^b. ἀμυχανίη γὰρ ἐν αὐτῶν (55)

στήθεσιν ἰθύνει πλακτὸν⁵ νόον· οἱ δὲ φοροῦνται⁶

κωφοὶ δμῶς τυφλοὶ τε, τεθηπότες, ἄκριτα φῦλα,

οἷς τὸ πέλειν τε καὶ οὐκ εἶναι ταῦτόν νενομίσται 50

κοῦ ταῦτόν, πάντων δὲ παλίντροπός^b ἐστὶ κέλευθος. (59)

a. Plat. Parm. 163 C τοῦτο τὸ μὴ ἔστι λεγόμενον ἀπλῶς σημαίνει
ὅτι οὐδαμῶς οὐδαμῇ ἔστιν οὐδέ πῃ μετέχει οὐσίας τό γε μὴ ὂν. —
οὔτε ἄρα εἶναι δύναται ἂν τὸ μὴ ὂν, οὔτε ἄλλως οὐδαμῶς οὐσίας μετ-
έχειν.

b. Inde a versu 4 Heraclitum impugnari vidit Bernays Mus. Rhen.
VII 115; dissentit Zeller Ib⁵ 737, quod Heracliti librum non ante 478
scriptum, Parmenideum aut non recentiore aut etiam antiquiore esse
veri simile sit. Sed contra disputavit Diels Parm. 70. Cf. praeterea
Jacoby 234.

τὸ μὴ ὂν Plat. Soph. 237 A τετόλμηκεν ὁ λόγος οὗτος ὑποθέσθαι **116**

τὸ μὴ ὂν εἶναι· ψεῦδος γὰρ οὐκ ἂν ἄλλως ἐγίγνετο ὂν. Παρ-
μενίδης δὲ ὁ μέγας, ὦ παῖ, παισὶν ἡμῖν οὖσιν ἀρχόμενός τε
καὶ διὰ τέλους τοῦτο ἀπεμαρτίρατο, πεζῇ τε ὧδε ἐκάστοτε
λέγων καὶ μετὰ μέτρων (fr. 7 D.).

1) ἀνυστόν Simpl.: ἐφικτόν Procl. — 2) τὰ σ' ἐγὼ Aldina: τὰ γ'
ἐγὼ cod. D. — 3) εἴργω suppl. Diels. — 4) πλάττονται Simplific.: πλάσ-
σονται i. e. πλάζονται Diels. — 5) πλακτὸν Simplific.: πλαγκτὸν vulgo. —
6) φορεῖνται Karsten.

οὐ γὰρ μὴ ποτε τοῦτο δαμῆ^a, φησὶν, εἶναι μὴ ἔόντα· 52 (60)
ἀλλὰ σὺ τῆσδ' ἀφ' ὁδοῦ διζήσιος εἶργε νόημα.

a. Repetit eos versus Plato ibidem 258 D. Quod in cod. fertur τοῦτ' οὐδαμῇ, corr. Stein (postquam δαμῆς praeiit Steinhart *Melet. Plotin.* p. 58); cuius inventum confirmat Simplic. 135, 21. 143, 31. 244, 1 D. — Hoc dicit: nec enim unquam hoc vincatur (cogatur), esse ea quae non sint. Quae antecedunt περὶ τε — λέγων falso interpretati sunt, qui pedestri oratione scripsisse Parmenidem tradunt (Suidas s. v.).

117 Simplic. phys. 144, 25 D. καὶ εἴ τῳ μὴ δοκῶ γλίσχρος, τὸ δὲ ἡδέως ἂν τὰ περὶ τοῦ ἐνὸς ὄντος ἔπη τοῦ Παρμενίδου μηδὲ πολλὰ ὄντα τοῖσδε τοῖς ὑπομνήμασι παραγράψαιμι διὰ τὴν πίστιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων καὶ διὰ τὴν σπάνιν τοῦ Παρμενιδείου συγγράμματος. ἔχει δὲ οὕτως τὰ μετὰ τὴν τοῦ μὴ ὄντος ἀναίρεσιν (fr. 8 Diels).

μοῦνος δ' ἔτι μῦθος ὁδοῖο 56 (62)

λείπεται, ὥς ἔστιν. ταύτῃ δ' ἐπὶ σήματ' ἔασι
πολλὰ μάλα^a, ὥς ἀγένητον^a ἐὼν καὶ ἀνώλεθρόν ἐστιν,
οὐδ' ὅν μουνογενές τε καὶ ἀτρεμές ἡδ' ἀτέλεστον¹. (65)

5 οὐδὲ ποτ' ἦν οὐδ' ἔσται, ἐπεὶ νῦν ἔστιν ὁμοῦ πᾶν, 60 nec ortum nec
perituum

ἔν, ξυνεχές· τίνα γὰρ γένναν² διζήσεαι αὐτοῦ;
πῇ πόθεν ἀνέξθεν^b; οὐτ' ἐκ μὴ ἔόντος ἐάσω
φάσθαι σ' οὐδὲ νοεῖν· οὐ γὰρ φανερὸν οὐδὲ νοητὸν
ἔστιν ὅπως οὐκ ἔστι. τί δ' ἂν μιν καὶ χρέος ὤρσεν (70)

10 ὕστερον ἢ πρόσθεν τοῦ μηδενὸς ἀρξάμενον^c φῶν; 65
οὕτως ἢ πᾶμπαν πέλειαι χρεῶν ἐστιν ἢ οὐκί.

οὐδὲ ποτ' ἐκ μὴ ἔόντος³ ἐφήσει πίστιος ἰσχύς
γίγνεσθαι τι παρ' αὐτό· τοῦ εἵνεκεν οὔτε γενέσθαι
οὐτ' ὀλλυσθαι⁴ ἀνῆκε Δίκη χαλάσασα πέδησιν, (75)

15 ἀλλ' ἔχει^d. ἡ δὲ κρίσις περὶ τούτων ἐν τῷδ' ἔστιν· 70
ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν· κέκριται δ' ὄν, ὥσπερ ἀνάγκη,
τὴν μὲν εἶναι ἀνόητον, ἀνώνημον (οὐ γὰρ ἀληθές
ἔστιν ὁδός), τὴν δ' ὥστε πέλειαι καὶ ἐτήτυμον εἶναι.
πῶς δ' ἂν ἔπειτα πέλοι τὸ ἐόν; πῶς δ' ἂν^e κε γένοιτο; (80)

1) ἀτέλεστον (= sine fine) Simplic. 29. 78. 145: ἀγένητον Simplic. 120, idem de caelo 557 Heiberg. — 2) γένναν etiam Empedocl. 87, RP 166. — 3) ἐκ γε μὴ ὄντος et ἐκ μὴ ὄντος Simplic.: ἐκ μὴ ἔόντος (crasi adhibita) Diels. — 4) οὐτ' ἀπολέσθαι commendaverat Diels (*Hermes* XV 162). — 5) ἂν ed.: αὖ Stein.

20 εἰ γὰρ ἔγengt', οὐκ ἔστ', οὐδ' εἴ ποτε μέλλει ἔσσεθαι. 75
τὼς γένεσις μὲν ἀπέσβεσται καὶ ἄπυστος ὄλεθρος^d.

a. Explicat hanc argumentationem Simplicius loco altero 78, 24 D. ταῦτα δὴ περὶ τοῦ κυρίως ὄντος λέγων ἐναργῶς ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἀγένητον τοῦτο τὸ ὄν· οὔτε γὰρ ἐξ ὄντος, οὐ γὰρ προὔπηρχεν ἄλλο ὄν· οὔτε ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, οὐδὲ γὰρ ἔστι τὸ μὴ ὄν. καὶ διὰ τὴ δὴ τότε, ἀλλὰ μὴ καὶ πρότερον ἢ ὕστερον ἐγένετο; ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τοῦ πᾶ μὲν ὄντος πᾶ δὲ μὴ ὄντος ὥς τὸ γεννητὸν γίνεται· οὐ γὰρ ἂν τοῦ ἀπλῶς ὄντος προὔπαρχοι τὸ πᾶ μὲν ὄν πᾶ δὲ μὴ ὄν, ἀλλὰ μετ' αὐτὸ ὑφίστηγε.

b. V. 7 inter verba πᾶ πόθεν αὐξηθέν; et οὐτ' ἐκ μὴ ἔοντος ἐάσσω talia fere excidisse Diels suspicatur οὐτ' ἐκ τευ ἔοντος ἔγengt' ἂν· ἄλλο γὰρ ἂν πρὶν ἐήν.

c. A nihilo si ortum esset, quae necessitas iussisset prius aut posterius nasci?

d. Cf. Plat. Theaet. 180 D E ἄλλοι αὖ τὰναντία τούτοις ἀπεφήναντο, οἷον ἀκίνητον τελέθειν ᾧ πάντ' ὄνομα εἶναι (versus fr. 8, 38, RP 119, a Platone e memoria negligenter redditus), καὶ ἄλλα ὅσα Μέλισσος τε καὶ Παρμενίδαι ἐναντιοῦμενοι πᾶσι τούτοις δυσχυρίζονται, ὥς ἔν τε πάντα ἔστι καὶ ἔστηκεν αὐτὸ ἐν αὐτῷ, οὐκ ἔχον χώραν ἐν ᾗ κινεῖται. Idem 181 A appellantur οἱ τοῦ ὄλου στασιῶται.

Parmenid. ap. Simplic. phys. 145, 23 D. (fr. 8, 22 Diels) **118**

οὐδὲ διαίρετόν ἐστιν, ἐπεὶ πᾶν ἐστιν ὁμοῖον. 78 (83)

οὐδέ τι τῇ μᾶλλον, τό κεν εἶργοι μιν συνέχεσθαι,

οὐδέ τι χειρότερον· πᾶν δ' ἔμπλεόν ἐστιν ἔοντος. 80 (85)

25 τῷ ξυνεχῆς πᾶν ἐστιν· ἐὼν γὰρ ἔοντι πελάζει^a.

αὐτὰρ ἀκίνητον μεγάλων ἐν πείρασι δεσμών

ἔστιν ἀναρχον ἄπαστον, ἐπεὶ γένεσις καὶ ὄλεθρος

τῆλε¹ μάλ' ἐπλάχθησαν, ἀπῶσε δὲ πίστις ἀληθείης.

ταυτὸν τ' ἐν ταυτῷ τε μένον καθ' ἑαυτό τε κεῖται 85 (90)

30 χοῦτως ἔμπεδον αὔθι μένει· κρατερὴ γὰρ ἀνάγκη

πείρατος ἐν δεσμοῖσιν ἔχει, τό μιν ἀμφὶς ἐέργει.

οὔνεκεν οὐκ ἀτελεύτητον^b τὸ ἐὼν θέμις εἶναι·

ἔστι γὰρ οὐκ ἐπιδευές· ἐὼν² δ' ἂν παντός ἐδεῖτο^c.

a. Parmen. fr. 2 Diels ap. Clem. strom. V 15 p. 653 P.

λέσσε δ' ὅμως ἀπεόντα νόφ παρεόντα βεβαίως. 37 (89)

οὐ γὰρ ἀποτιμήξει τὸ ἐὼν τοῦ ἔοντος ἔχεσθαι

integrum aequale
inmotum

1) τῆδε libri: τῆλε Scaliger. — 2) μὴ ἐὼν et μὴ ὄν Simpl.: [μὴ] ἐὼν Bergk.

οὔτε σκιδνόμενον πάντῃ πάντως κατὰ κόσμον
οὔτε συνιστάμενον.

Quamvis remota contemplare mente, inquit, tamquam certo praesentia.

b. Arist. phys. III 6. 207^a 11 τὸ ὅλον οὐ μὴδὲν ἔστιν ἔξω· οὐ δ' ἔστιν ἀπουσία ἔξω, οὐ πᾶν, ὃ τι ἂν ἀπῇ. ὅλον δὲ καὶ τέλειον ἢ τὸ αὐτὸ πάμπαν ἢ σύνεγγυς τὴν φύσιν ἔστιν. τέλειον δ' οὐδὲν μὴ ἔχον τέλος· τὸ δὲ τέλος πέρας. διὸ βέλτιον οἰητέον Παρμενίδην Μελίσσου εἰρηκέναι· ὁ μὲν γὰρ ἀπειρον τὸ ὅλον φησὶν, ὁ δὲ τὸ ὅλον πεπεράνθαι μεσσόθεν ἰσοπαλές. Cf. Ar. phys. I 2. Bäumker, *Jahrb. f. cl. Phil.* 133 (1886), 541; *Probl. d. Mat.* 50.

c. V. 33 ἐὼν δ' scil. ἀτελεύτητον. — Singulas argumenti partes Simplicius 40, 7D. in hunc modum conectit: ὡς γὰρ τὸ μὴ ὄν, φησὶν, ἐνδεὲς πάντων ἔστιν, οὕτως τὸ ὄν ἀνευδεὲς καὶ τέλειον. τὸ δὲ κινούμενον ἐνδεὲς ἐκείνου, δι' ὃ κινεῖται· τὸ ἄρα ὄν οὐ κινεῖται. Cum moveri τὸ ὄν Parm. negat, vs. 26—28 tempus, vs. 29—31 locum respicere videtur.

119 Parmenid. ap. Simplic. phys. 146, 7 D. (fr. 8, 34 Diels)

ταῦτόν δ' ἔστι νοεῖν τε καὶ οἶνεκέν ἐστι νόημα· 94 (96) cogitare et esse

35 οὐ γὰρ ἄνευ τοῦ ἔόντος, ἐν ᾧ πεφρατισμένον^a ἔστιν, 95
εὐρήσεις τὸ νοεῖν. οὐδὲν γὰρ <ἦ> ἔστιν^b ἢ ἔσται¹
ἄλλο πάρεξ^c τοῦ ἔόντος· ἐπεὶ τό γε Μοῖρ' ἐπέδθησεν (100)
οὐλον ἀκίνητόν τ' ἔμειναι. τῷ πάντ' ὄνομ' ἔσται^d 2,
δσσα βροτοὶ κατέθεντο πεποιθότες εἶναι ἀληθῆ,
40 γίγνεσθαι τε καὶ ὄλλυσθαι, εἶναι τε καὶ οὐκί, 100
καὶ τόπον ἀλλάσσειν, διὰ τε χροά φανὸν ἀμείβειν.

a. Idem esse cogitare atque id quod cogitetur, efficit ea re, quod cogitatio nusquam sine eo, quod subsit, inveniatur, in quo nomen suum reppererit.

b. Ne altera quidem versus forma, ipsa quoque a Simplicio tradita: οὐδ' εἰ χρόνος ἔστι, abhorret a sententia Parmenidis, cui tempus inter nomina ab hominibus ficta erat referenda. Sed minus congruit cum adiacentibus verbis. Cf. Diels *Parm.* p. 85.

c. Simpl. phys. 115, 11 D. τὸν Παρμενίδου λόγον, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος ἱστορεῖ, ὁ μὲν Θεόφραστος οὕτως ἐκτίθεται ἐν τῷ πρώτῳ τῆς φυσικῆς

1) οὐδὲν γὰρ Simpl. p. 86: οὐδ' εἰ χρόνος Simpl. p. 146. ἢ in-
seruit Preller. — 2) οὐλον Simpl. phys. 87 et 146. Idem 146 πάντ'
ὠνόμασται, 87 πάντ' ὄνομ' ἔσται. Vera igitur haec est versus forma,
quam Simpl. utcumque Parmenidis carmen ipsum inspexit exhibet: οὐ-
λον — ὄνομ' ἔσται. Sed ferebatur etiam alia forma, v. Plat. Theaet.
180 E οἷον ἀκίνητον τελέθει τῷ παντὶ ὄνομ' εἶναι quam ex eo libro
haustam Simplicius quoque bis posuit, 29 et 143.

ἱστορίας· „τὸ παρὰ τὸ ὄν οὐκ ὄν· τὸ οὐκ ὄν οὐδέν· ἐν ἧρα τὸ ὄν“. Cf. Arist. met. I 5. 986^b 28.

d. „Propterea nomina tantummodo sunt, quaecunque mortales statuerunt opinantes esse vera, nasci atque interire, esse et non esse, locum mutare, colorem vertere.“

Parmenid. ap. Simplic. phys. 146, 15 D. (fr. 8, 42 Diels) **120**

globus aequaliter
tornatus

αὐτὰρ ἐπεὶ πεῖρας πύματον, τετελεσμένον ἐστὶ ^a 102 (105)
πάντοθεν, εὐκύκλου σφαίρης ἐναλίγκιον ὄγκῳ,
μεσσοῦθεν ἰσοπαλὲς ^b πάντη· τὸ γὰρ οὔτε τι μῆζον
45 οὔτε τι βαιότερον πέλειαι χρεόν ἐστι τῇ ἢ τῇ ¹. 105
οὔτε γὰρ οὐ ^c τεον ἐστὶ, τό κεν παύοι μιν ἰκνεῖσθαι
εἰς ὁμόν, οὔτ' ἐὼν ἔστιν ὅπως εἴη κεν ἐόντος (110)
τῇ μᾶλλον τῇ δ' ἴσσον ^d, ἐπεὶ πᾶν ἐστὶν ἄσυλον.
οἷ γὰρ πάντοθεν ἴσον, ὁμῶς ἐν πείρασι κύρει ^e.

a. „Quoniam finis extremus est quo terminatur τὸ ὄν, hoc ab omni parte absolutum est et perfectum.“

b. Philop. in Arist. phys. III 6 p. 475, 4 Vitelli *τουτέστιν ἴσον ἐκ τοῦ μέσου πανταχόθεν ἀπέχον, ἵνα σφαιρικὸν αὐτὸ δειξῇ.*

c. οὐ ^c τεον a Simplicio traditum (iam ab Aldo in οὐκ ἐὼν mutatum), vocabulum ex ionica quadam dialecto petitum, Parmenidem usurpare potuisse Diels putat, ut ei quod est (ἐὼν) opponeretur id quod non est (οὐ ^c τεον = οὐ ^c τι); cf. Democriti δέν: οὐδέν. Diels, *Parm.* 70.

d. Plat. *Parm.* 150 E καὶ μὴν καὶ αὐτὸ γε τὸ ἐν πρὸς ἑαυτὸ οὕτως ἂν ἔχοι· μήτε μέγεθος ἐν ἑαυτῷ μήτε σμικρότητα ἔχον οὔτ' ἂν ὑπερέχοιτο οὔτ' ἂν ὑπερέχοι ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἴσου ὄν ἴσον ἂν εἴη ἑαυτῷ.

e. Hoc dicit: centrum, quod ab universi circuitu undique eodem intervallo distat, pariter ad fines eius tendit.

Parmenid. ap. Simplic. phys. 38, 30 D. (fr. 8, 50 Diels) **121**

a veritate tran-
sit ad opiniones

50 ἐν τῷ σοι παύω πιστὸν λόγον ἥδ' ἐν νόμῳ 110
ἀμφοῖς ἀληθείης· δόξας δ' ἀπὸ τοῦδε ^a βροτείας
μάνθανε, κόσμον ἐμῶν ἐπέων ἀπατηλὸν ^b ἀκούων ². (115)
μορφαὶς γὰρ κατέθεντο δύο γνώμας ^c 3 ὀνομάζειν·
τῶν μίαν οὐ χρεὼν ἐστὶν (ἐν ^c πεπλανημένοι εἰσίν).

principia duo
contraria

1) vs. 43—45 Plat. *soph.* 244 E, Ps.-Arist. de Melisso c. 2. 976^a 8, Stob. *ecl.* I 14, 2 p. 144, 12 W., saepius. — 2) vs. 50—52 *Simpl.* 30. 146; de caelo 558 Heiberg. vs. 53—59 *Simpl.* 30 paulo infra, et 180. — 3) γνώμας *Simpl.* 30. 180 (partim): γνώμας 30. 180 (partim).

- 55 τὰντία δ' ἐκρίναντο δέμας καὶ σήματ' ἔθεντο 115
χωρὶς ἀπ' ἀλλήλων, τῇ^d μὲν φλογὸς αἰθέριον πῦρ,
ἥριον ὄν, μέγ' ἐλαφρόν¹, ἐωντῷ πάντοσε τωυτόν, (120)
τῷ δ' ἐτέρῳ μὴ τωυτόν· ἀτὰρ κἀκεῖνο^e κατ' αὐτό
τὰντία νύκτ' ἀδαῆ, πυκινὸν δέμας ἔμβριθές τε^f.
60 τὸν σοι ἐγὼ διάκοσμον^g εἰκότα πάντα φατίζω², 120
ὥς οὐ μὴ ποτέ τίς σε βροτῶν γνώμη³ παρελάσση.

a. His in versibus est conclusio prioris, praefatio alterius partis. Simpl. phys. 146, 26 D. haec subicit: ταῦτα μὲν οὖν τὰ περὶ τοῦ ἐνὸς ὄντος ἐπη τοῦ Παρμενίδου. μεθ' ἧς λοιπὸν περὶ τῶν δοξαστῶν διαλέγεται ἄλλας ἀρχὰς ἐν ἐκείνοις ὑποτιθέμενος, ὧν καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς ἐξῆς (I 5. 188^a 20) μνημονεύει λέγων· „καὶ γὰρ Παρμενίδης θερμοὺν καὶ ψυχρὸν ἀρχὰς ποιεῖ, ταῦτα δὲ προσαγορεύει πῦρ καὶ γῆν.“ Quae ratio sit harum inter se partium, v. Arist. met. I 5. 986^b 31 ἀναγκαζόμενος δ' ἀκολουθεῖν (ὁ Παρμενίδης) τοῖς φαινομένοις, καὶ τὸ ἐν μὲν κατὰ τὸν λόγον, πλείω δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν ὑπολαμβάνων εἶναι, δύο τὰς αἰτίας καὶ δύο τὰς ἀρχὰς πάλιν τίθησι, θερμοὺν καὶ ψυχρὸν, οἷον ignis, terra, πῦρ καὶ γῆν λέγων· τούτων δὲ τὸ μὲν κατὰ τὸ ὄν τὸ θερμοὺν τίττει, θάτερον δὲ κατὰ τὸ μὴ ὄν. Cf. Ar. de gen. et corr. I 3. 318^b 6. Minus accurate, quia Aristoteleis notionibus utitur, interpretatur Parmenidis sententiam Theophrastus ap. Alex. in met. 31, 7 Hayd. (Dox. 482) τοῦτω (Xenophani) δ' ἐπιγενόμενος Παρμενίδης — ἐπ' ἀμφοτέρως ἦλθε τὰς ὁδοὺς. καὶ γὰρ ὡς αἰδιδόν ἐστι τὸ πᾶν ἀποφαίνεται καὶ γένεσιν ἀποδιδόται πειράται τῶν ὄντων, οὐχ ὁμοίως περὶ ἀμφοτέρων δοξάζων, ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν μὲν ἐν τὸ πᾶν καὶ ἀγένητον καὶ σφαιροειδὲς ὑπολαμβάνων, κατὰ δόξαν δὲ τῶν πολλῶν εἰς τὸ γένεσιν ἀποδοῦναι τῶν φαινομένων δύο ποιῶν τὰς ἀρχὰς, πῦρ καὶ γῆν, τὸ μὲν ὡς ὕλην, τὸ δ' ὡς αἶτιον καὶ ποιόν. Unde pendet Hippol. ref. I 11 (Dox. 564, 21). Similiter Cic. Acad. II 118 Parm. ignem, qui moveat terram, quae ab eo formetur.

b. Simpl. phys. 39, 10 D. δοξαστὸν οὖν καὶ ἀπατηλὸν τοῦτον καλεῖ τὸν λόγον οὐχ ὡς ψευδῆ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς ἀπὸ τῆς νοητῆς ἀληθείας εἰς τὸ φαινόμενον καὶ δοκοῦν τὸ αἰσθητὸν ἐκπεπτωκότα.

c. „Homines statuerunt (γνώμας κατέθεντο) duas dicere formas; unam dicere censent non oportere; qua quidem in re falluntur.“ — Parm. recte Simpl. phys. 31, 8 D. πεπλανῆσθαι δὲ φησι τοὺς τὴν ἀντίθεσιν τῶν τὴν γένεσιν συνιστῶντων στοιχείων μὴ συνορῶντας ἢ μὴ σαφῶς ἀποκαλύπτοντας.

1) ἥριον ὄν μέγ' ἀραιὸν ἐλαφρόν in archetypo scriptum fuisse ex Simplicii variis lectionibus apparet. itaque aut ἀραιὸν (Diels) aut ἐλαφρόν (Karsten) eiiciendum. — 2) φατίζω libri: φατίξω Meineke. — 3) γνώμη cod.: γνώμη Stein.

d. Alteri μορφήν ignem attribuunt aetherium, lenem illum, levissimum, sui per omnia similem, alterius dissimilem.

e. Ea videlicet pars opinionum vulgarium, quae erat de calido sive igneo elemento, poetae fere probatur; modo ne etiam alterum illud plane e contrario ponerent, noctem sine luce, corpus solidum ac grave.

f. Addit Simpl. phys. 31, 3 D. καὶ δὴ καὶ καταλογάδην μεταξὺ τῶν ἐπῶν ἐμφέρεται τι ῥησείδιον ὡς αὐτοῦ Παρμενίδου, ἔχον οὕτως· „ἐπὶ τῷδ' ἐστι τὸ ἀραιὸν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ φάος καὶ τὸ μαλθακὸν καὶ τὸ κοῦφον, ἐπὶ δὲ τῷ πυκνῷ ὠνόμασται τὸ ψυχρὸν καὶ ὁ ζόφος καὶ σκληρὸν καὶ βαρὺ· ταῦτα γὰρ ἀπεκρίθη ἐκατέρως ἐκάτερα. Quod ῥησείδιον Preller e commentatore nescio quo in ipsum carminis contextum transisse putat. Cf. Diels, *Parm.* p. 96—100.

g. Plut. adv. Col. 13, 6 p. 1114 B ὅς γε καὶ διάκοσμον πεποιήται, καὶ στοιχεῖα μινύς, τὸ λαμπρὸν καὶ σκοτεινόν, ἐκ τούτων τὰ φαινόμενα πάντα καὶ διὰ τούτων ἀποτελεῖ· καὶ γὰρ περὶ γῆς εἰρηκε πολλὰ καὶ περὶ οὐρανοῦ καὶ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστρῶν, καὶ γένεσιν ἀνθρώπων ἀφήγηται καὶ οὐδὲν ἄρῳητον — τῶν κυρίων παρήκεν.

Parmenid. fr. 9 Diels ap. Simplic. phys. 180, 9 D.

122

lux et nox

αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ πάντα φάος καὶ νύξ ὠνόμασται ^a 122 (125)
καὶ τὰ κατὰ σφετέρας δυνάμεις ἐπὶ τοῖσί τε καὶ τοῖς,
πᾶν πλέον ἐστὶν ὁμοῦ φάεος καὶ νυκτὸς ἀφάντου,
ἕσων ἀμφοτέρων, ἐπεὶ οὐδετέρῳ μετὰ μηδέν ^b.

a. „Iam quoniam omnia sunt ad duo principia revocata et suum de quoque praedicatum est sive sua cuique vis tributa, universum completum est simul luce et nocte, aequali utraque, quoniam neutri quidquam cum altera commune est.“ Aequales dicere videtur quae sint aequaliter discretiae.

b. Simplic. l. c. addit: εἰ δὲ μηδετέρῳ μετὰ μηδέν, καὶ ὅτι ἀρχαὶ ἄμφορ καὶ ὅτι ἐναντία, δηλοῦνται. Quo sedes huius fragmenti definiatur: post fr. 8, 59 pergit Simplicius καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν.

Parmenid. fr. 10 ap. Clem. strom. V 138 p. 732 P.

123

caelestia

εἴση δ' αἰθερίαν τε φύσιν τὰ τ' ἐν αἰθέρι πάντα 133
σημάτα καὶ καθαρὰς εὐαγέος ἡελίοιο
λαμπάδος ἔργ' αἰδήλα καὶ ὀππόθεν ἐξεγένοντο, 155
ἔργα τε κύκλωπος πέυση περίφοιτα σελήνης
5 καὶ φύσιν, εἰδήσεις τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχοντα,
ἐνθεν ἔφν τε καὶ ὥς μιν ἄγουσ' ἐπέδησεν Ἀνάγκη
πεύρατ' ἔχειν ἄστρων ^a.

124 Parmenid. fr. 11 ap. Simplic. de caelo 559 Hbg.

πῶς γαῖα καὶ ἥλιος ἡδὲ σελήνη 140 (129)
αἰθήρ τε ξυνὸς γάλα τ' οὐράνιον καὶ Ὀλύμπιος
ἔσχατος ἡδ' ἄστρων θερμόν μένος ὠρμήθησαν
γίγνεσθαι.

a. Fr. 10 Stein p. 797 demonstrare studebat non Parmenidi, sed Empedocli esse adscribendum. Sed cf. quae contra disputavit Diels p. 102. De luna alieno lumine nitente cf. Parmen. fr. 14 ap. Plutarch. adv. Colot. 15 p. 1116 A *νυκτιφαῆς περὶ γαίαν ἁλώμενον ἁλλότριον φῶς*, et fr. 15 ap. Plut. de facie in orbe lunae 6 p. 929 A (quaest. Rom. 76 p. 282 B) *αἰεὶ παπταίνουσα πρὸς αὐγὰς ἡελίοιο*.

125 Simplic. phys. 39, 12 D. (post fr. 8, 61) μετ' ὀλίγα δὲ πάλιν περὶ τῶν δυεῖν στοιχείων εἰπὼν ἐπάγει καὶ τὸ ποιητικὸν λέγων οὕτως (Parmen. fr. 12).

αἱ γὰρ στεινότεραι ^a πληντο ¹ πρὸς ἀκρότιο ² 126
αἱ δ' ἐπὶ ταῖς νυκτός, μετὰ δὲ φλογὸς ἔεται αἴσα.
ἐν δὲ μέσῳ τούτων ^b δαίμων, ἡ πάντα κυβερνᾷ. (135) *dea genetrix*
πάντα ³ γὰρ <ἡ> στυγεροῖο τόκου καὶ μίξις ἄρχει
5 πέμπουσ' ἄρσενι θήλυ μιγῇ ⁴ τό τ' ἐναντίον αὖτις ⁵ 130
ἄρσεν θηλυτέρῳ ^c.

ταύτην καὶ θεῶν αἰτίαν εἶναί φησι λέγων (fr. 13)

πρώτιστον μὲν Ἔρωτα ^d θεῶν μητίσατο πάντων 132 (139)
καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ τὰς ψυχὰς πέμπειν ποτὲ μὲν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς
εἰς τὸ αἰδέεσθαι, ποτὲ δὲ ἀνάπαλιν φησιν.

a. Ex orbibus circulisve putat universum compositum, στεφάνας quas dicit. Hoc nomen est supplendum; plura docet Stobaeus **BP** 126.

b. Id ne ad mixtos tantum orbis referamus (ut Stob. fecit l. c. **BP** 126 τῶν συμμιγῶν τὴν μεσαιάτην) cavet Simpl. phys. 34, 14 D. τὴν στοιχειώδη ἀντίθεσιν (Empedocles) ὥς καὶ Παρμενίδης ἐθεάσατο καὶ ποιητικὸν αἶτιον ἐκεῖνος μὲν ἐν κοινὸν τὴν ἐν μέσῳ πάντων ἰδρυμένην καὶ πάσης γενέσεως αἰτίαν δαίμονα τίθησιν, οὗτος δὲ καὶ ἐν τοῖς ποιητικοῖς αἰτίοις τὴν ἀντίθεσιν ἐθεάσατο. Cf. Iambl. theol. arithm. 8 εἰκόσας δὲ κατὰ γε ταῦτα κατηκολουθηκέναι τοῖς Πυθαγορείοις οἳ τε περὶ Ἐμπεδοκλέα καὶ Παρμενίδην ... φάμενοι τὴν μοναδικὴν φύσιν

1) πύνητο vel πᾶνητο libri: πληντο Bergk. — 2) ἀκρότοις vel ἀκρότοις cod.: corr. Stein. — 3) v. 4—6 hic quoque supplevimus, ut sunt ap. Simpl. 31, 13 D. versus 1—7 continui. — 4) μιγῇ Simpl.: μιγῇν Bergk. — 5) αὖτις vel αὐθις cod.

Ἑστίας τρόπον ἐν μέσῳ ἰδρῦσθαι. Cf. Dielsii commentarium p. 105—108. O. Gilbert, *Archiv* 20 (1907), 25—45.

c. Quare non mirum quod Plutarchus amator. 13 p. 756 F eam Ἀφροδίτην appellat.

d. De Amore Parmenideo Arist. met. I 4. 984^b 25 κατασκευάζων τὴν τοῦ παντός γένεσιν „πρώτιστον μὲν“ φησιν „Ἐρωτα θεῶν μητίσαστο πάντων“. Cf. Plat. symp. 178 B. Generati sunt deinceps ceteri dei, de quibus more antiquiorum poetarum παλαιὰ πράγματα narravit, v. Plat. symp. 195 C. Cic. de deor. n. I 28 **RP** 126 b.

circuli Plac. II 7, 1. ap. Stob. ecl. I 22, 1^a W. (Dox. 335) Παρ- **126**

μενίδης στεφάνας εἶναι περιπεπλεγμένας ἐπαλλήλους, τὴν μὲν ἐκ τοῦ ἀραιοῦ, τὴν δὲ ἐκ τοῦ πυκνοῦ· μικτὰς δὲ ἄλλας ἐκ φωτὸς καὶ σκότους μεταξὺ τούτων. καὶ τὸ περιέχον^a δὲ πάσας τεύχους δίκην στερεὸν ὑπάρχειν, ὅφ' ὅ^ζ πυρώδης στεφάνη· καὶ τὸ μεσαίτατον πασῶν, στερεόν, ὅφ' ὅ^ζ 1¹ πάλιν πυρώδης. τῶν δὲ συμμιγῶν τὴν μεσαιτάτην ἀπάσαις ἀρχὴν τε καὶ αἰτίαν² κινήσεως καὶ γενέσεως ὑπάρχειν, ἦντινα καὶ δαίμονα^b κυβερνήτην καὶ κληροῦχον³ ἐπονομάζει Δίκην τε καὶ Ἀνάγκην.

a. De hoc Stob. l. cf. Krische, *Forschungen* 97—116 et Diels comm. p. 104. Extremus orbis, qui omnia complectitur, extrinsecus solidus ille quidem et densus, sed introrsum tener atque igneus, fr. 11, 2 nominatur ἔσχατος ὀλυμπος. Subter eum sunt orbes ex luce et caligine mixti, in quibus sol luna planetae circumferuntur (cf. Anaximander **RP** 19). Medius orbis, sicut extremus ipse quoque ab exteriori parte solidus, ab interiori igneus significat terram, ut ait Diog. IX 21 πρῶτος δ' οὗτος τὴν γῆν ἀπέφηνε σφαιροειδῆ καὶ ἐν μέσῳ κεῖσθαι.

b. Cum dea genetrice confusae sunt, quae praeterea per hoc carmen deae commemorantur; ut fr. 1, 14 Δίκη, fr. 10, 6 Ἀνάγκη. Omnia vero turbat Cic. de deor. nat. I 28 (Dox. 534) nam Parmenides quidem com-
menticiū quiddam coronae simile efficit (στεφάνην appellat), continente ardore lucis orbem, qui cingat caelum, quem appellat deum; in quo neque figuram divinam neque sensum quisquam suspicari potest, multa-
eque eiusdem modi monstra; quippe qui bellum, qui discordiam, qui cupiditatem ceteraque generis eiusdem ad deum revocet.

hominum gene-
ratio

Diog. IX 22 (Dox. 482) γένεσίν τε ἀνθρώπων ἐξ ἰλῶς⁴ **127**
πρώτον γενέσθαι^a.

1) στερεόν, <ὅφ' ὅ^ζ> Diels, *Vorsokr.* 18 A 37: περὶ ὄν vel περὶ ὦν libri. — 2) <ἀρχήν> τε καὶ <αἰτίαν> Diels: αἰτίαν Krische: τε καὶ cod.: τοκέα Davis: alii alia. — 3) κληροῦχον Fülleborn. — 4) ἰλῶς vulgo: πηλοῦ Ziegler: ἡλίου codd.

a. E Theophrasto hausta. Censorinus de die nat. 4, 8 tradit de hominum generatione Parmenidi similem fuisse opinionem atque Empedocli (RP 173). Alio loco Censorin. 6, 5 (Dox. 191) *inter se certare feminas et mares, et penes utrum victoria sit, eius habitum referri auctor est Parmenides*. Versus, qui huc pertinent, latine conversos servavit Caelius Aurelianus de morb. chron. IV 9 p. 545 Wetst. *Parmenides in libris, quos de natura scripsit, eventu inquit conceptionis molles aliquando seu subactos homines generari ....* (fr. 18 Diels)

femina virque simul Veneris cum germina miscent, 150 (143)

venis informans ¹ diverso ex sanguine virtus

temperiem servans bene condita corpora fingit. (145)

nam ² si virtutes permixto semine pugnent

5 nec faciant unam permixto in corpore, dirae

nascentem gemino vexabunt semine sexum.

vult enim seminum praeter materias esse virtutes, quae, si se ita miscuerint, ut eiusdem corporis faciant unam, congruam sexui generent voluntatem; si autem permixto semine corporeo virtutes separatae permanserint, utriusque veneris natos appetentia sequatur.

128 Arist. met. III 5. 1009^b 17 Ἐμπεδοκλῆς μεταβάλλοντας unde pendent
τὴν ἕξιν μεταβάλλειν φησὶ τὴν φρόνησιν. — 21 καὶ Παρ- cogitatio
μενίδης δὲ ἀποφαίνεται τὸν αὐτὸν τρόπον (fr. 16).

ὥς γὰρ ἑκάστος³ ἔχει κρασιν μελέων πολυπλάγκτων⁴, 145 (149)

τὼς νόος ἀνθρώποισι παρίστηται⁵. τὸ γὰρ αὐτὸ

ἔστιν ὅπερ φρονέει μελέων φύσις ἀνθρώποισιν

καὶ πᾶσιν καὶ παντί. τὸ γὰρ πλεόν ἐστὶ νόημα^a.

a. E temperie corporis constituitur cognitionis natura. Quod praevallet, est cogitatio, Theophr. RP 129: *δυοῖν δυοῖν στοιχείων κατὰ τὸ ὑπερβάλλον ἐστὶν ἡ γνώσις*. Alii id quo compleatur et conficiatur corpus (τὸ ἔμπλεον, cf. fr. 8, 24 RP 118 et fr. 9, 3 RP 122), alii plus vel plurimum vel potentius significari putant.

129 Theophr. de sens. 3 (Dox. 499) Παρμενίδης μὲν γὰρ ὅλως de sensibus
οὐδὲν ἀφώρικεν (περὶ αἰσθήσεων), ἀλλὰ μόνον ὅτι δυοῖν ὄν-
τοιιν στοιχείων κατὰ τὸ ὑπερβάλλον ἐστὶν ἡ γνώσις. ἐὰν γὰρ
ὑπεραίρῃ τὸ θερμὸν ἢ τὸ ψυχρόν, ἄλλην γίνεσθαι τὴν διάνοιαν,
βελτίω δὲ καὶ καθαρωτέραν τὴν διὰ τὸ θερμόν. οὐ μὴν ἀλλὰ
καὶ ταύτην δεῖσθαι τινος συμμετρίας. „ὥς γὰρ ἑκάσποτε“

1) *conformans* proposuit Diels, *Parm.* p. 115. — 2) *nam* Basil.: *at* vulgo. — 3) ἑκάστος³ cod. plur., *ἕκαστος* vulgo. — 4) *πολυπλάγκτων* Theophr.: *πολυκάμπτων* Arist. — 5) *παρίσταιται* Ar.: *παρέστηκεν* Theophr.: *παρίσταιται* Diels, *Parm.* p. 113; *Vorsokr.* p. 675.

— φησίν — „ἔχει κράσιν μελέων πολυπλάγκτων“¹ κτλ.
 4 τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν ὡς ταῦτό λέγει· διὸ
 καὶ τὴν μνήμην καὶ τὴν λήθην ἀπὸ τούτων² γίνεσθαι διὰ
 τῆς κράσεως. ἂν δ' ἰσάζωσι τῇ μίξει, πότερον ἔσται φρονεῖν
 ἢ οὐ, καὶ τίς ἡ διάθεσις, οὐδὲν ἔτι διώρικεν. ὅτι δὲ καὶ τῷ
 ἐναντίῳ καθ' αὐτὸ ποιεῖ τὴν αἰσθησιν φανερόν, ἐν οἷς φησι
 τὸν νεκρὸν φωτὸς μὲν καὶ θερμοῦ καὶ φωνῆς οὐκ αἰσθάνε-
 σθαι διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ πυρός, ψυχροῦ δὲ καὶ σιωπῆς
 καὶ τῶν ἐναντίων αἰσθάνεσθαι, καὶ ὅλως δὲ πᾶν τὸ ὄν ἔχειν
 τινὰ γνῶσιν³.

a. Non τῶν στοιχείων, sed ἀπὸ τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τοῦ φρονεῖν.

b. In fine partis alterius hos fuisse versus testatur Simpl. de cael.
 p. 558, 8 παραδοὺς δὲ τὴν τῶν αἰσθητῶν διακόσμησιν ἐπήγαγε πάλιν
 (fr. 19 Diels).

οὕτω τοι κατὰ δόξαν ἔφην τάδε καὶ νυν ἔασι 156 (153)
 καὶ μετέπειτ' ἀπὸ τοῦδε τελευτήσουσι τραφέντα·
 τοῖς δ' ὄνομ' ἀνθρωποὶ κατέθεντ' ἐπίσημον ἐκάστω.

Z e n o

vita Diog. IX 25 Ζήνων Ἐλεάτης. τοῦτον Ἀπολλόδωρος φησιν 130
 ἐν Χρονικοῖς φύσει μὲν Τελευταγόρου, θάσει δὲ Παρμενίδου^a.
 — διακήκοε Παρμενίδου καὶ γέγονεν αὐτοῦ παιδικά. — φησὶ
 δ' Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Σοφιστῇ εὐρετὴν αὐτὸν γενέσθαι δια-
 λεκτικῆς^b, ὥσπερ Ἐμπεδοκλέα ἡτορικῆς. 26 γέγονε δὲ ἀνὴρ
 γενναιοτάτος καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ ἐν πολιτείᾳ^c. φέρεται
 γοῦν αὐτοῦ βιβλία^d πολλῆς συνέσεως^e γέμοντα.

aetas Scripserunt de Zenone: Ed. Wellmann, *Zenos Beweise gg. d. Be-
 wegung*, Frankf. a. O. progr. gy. 1870. F. Schneider, *Philol.* XXXV
 (1876) 612. Dunan, *Zenonis Eleatici argumenta*, Nantes 1884. Salinger,
Archiv f. Gesch. d. Ph. 19 (1906), 99. Petronievics, *ibid.* 20 (1907), 56.

a. De aetate Plat. Parm. 127B, **RP** 111d. Consentit fere (sed du-
 bium an nulla propria aut nova auctoritate) Diog. IX 29 ἡμᾶζε δ'
 οὗτος κατὰ τὴν ἐνάτην καὶ ἑβδομηκοστὴν Ὀλυμπιάδα (a. 464—460).

1) Sequuntur reliqui 3 vs. (v. supra **RP** 128).

Apollod. fr. 28 Jac. Nimirum aequum videbatur decies quaternis annis discipulum minorem facere quam magistrum; v. Diels, Mus. Rh. XXXI (1876) 35. Et hac ratione inducta minus iam credibile erat Zenonem Parmenidi in deliciis fuisse, quod a Platone relatum nonnullis vehementer displicuerat, cf. Athen. XI 505 F. Ipsam adoptionem eos ad avertendam talem suspicionem commentos esse conicit Z. Ia⁶ 585¹, cum insuper Platoniceum illud πατρός Παρμενίδου Soph. 241 D in hanc sententiam interpretati sint.

b. Item Diog. VIII 57 et Sext. math. VII 7. At illud dubia auctoritate Diog. III 48 διαλόγους τοίνυν φασὶ πρῶτον γράφαι Ζήνωνα τὸν Ἐλεάτην, nam statim addit Aristotelem aliter tradidisse. Nihil certius de forma libri indicat Arist. soph. el. 10. 170^b 22 οἷον ἴσως τὸ ὅν ἢ τὸ ἐν πολλὰ σημαίνει, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀποκρινόμενος καὶ ὁ ἐρωτῶν Ζήνων ἐν οἵόμενος εἶναι ἡρώτησε.

c. Bene meritis est de legibus patriae, v. Strab. VI 1 p. 252 **RP** 111 c. Libertatem civium contra tyrannum defendere conatus, cum deprehensus esset, summam inter cruciatus constantiam praebeuit. Sed variat fama actae rei et memoria nominum; v. Diod. Sic. X 17 c. exc. Vales. 557; Plut. adv. Colot. 32 p. 1126 d; Diog. IX 26. 27. V. Cousin, *Fragments philosophiques* I⁶, Paris 1865, p. 58—60.

d. Plures nominat Suidas ad v. Ζήνων: ἐριδες, ἐξηγήσεις Ἐμπεδο- liber eius
κλέους, πρὸς τοὺς φιλοσόφους, περὶ φύσεως. De uno ex iis (si non fuit unicus) Zenonem ipsum disputantem facit Plat. Parm. 128 C ἔστι δὲ τό γε ἀληθὲς βοήθειά τις ταῦτα τῷ Παρμενίδου λόγῳ πρὸς τοὺς ἐπιχειροῦντας αὐτὸν κομφοδεῖν ὥς, εἰ ἐν ἔστι, πολλὰ καὶ γελοῖα συμβαίνει πάσχειν τῷ λόγῳ καὶ ἐναντία αὐτῷ. ἀντιλέγει δὴ οὖν τοῦτο τὸ γράμμα πρὸς τοὺς τὰ πολλὰ λέγοντας καὶ ἀνταποδίδωσι ταῦτά καὶ πλείω, τοῦτο βουλόμενον δηλοῦν, ὥς ἔτι γελοιότερα πάσχοι ἂν αὐτῶν ἢ ὑπόθεσις, εἰ πολλὰ ἔστιν, ἢ ἡ τοῦ ἐν εἶναι, εἴ τις ἱκανῶς ἐπεξῆλοι. διὰ τοιαύτην δὴ φιλονικίαν ὑπὸ νέου ὄντος ἑμοῦ ἐγράφη, καὶ τις αὐτὸ ἔκλειψε γραφέν, ὥστε οὐδὲ βουλευσασθαι ἐξεγένετο, εἴτ' ἐξοισιτέον αὐτὸ εἰς τὸ φῶς εἶτε μή.

e. Argumenta tractata significat Plat. Phaedr. 261 D τὸν οὖν Ἐλεα- ratio disputandi
τικὸν Παλαμήδην λέγοντα οὐκ ἴσμεν τέχνην, ὥστε φαίνεσθαι τοῖς ἀκούουσι τὰ αὐτὰ ὁμοία καὶ ἀνόμοια, καὶ ἐν καὶ πολλὰ, μένοντά τε αὐ καὶ φερόμενα; Plut. Pericl. 4, 3 διήκονσε δὲ Περικλῆς καὶ Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου, πραγματευομένου περὶ φύσιν ὥς Παρμενίδης, ἐλεγκτικὴν δὲ τινα καὶ δι' ἐναντιολογίας εἰς ἀπορίαν κατακλείουσαν ἐξασκήσαντος ἔξιν. ὥσπερ καὶ Τίμων ὁ Φλιάσιος εἶρηκε διὰ τούτων

ἀμφοτερογλώσσου τε μέγα σθένος οὐκ ἀλαπαδνὸν
Ζήνωνος πάντων ἐπιλήπτορος.

Quos Timonis versiculos hi excipiunt apud Diog. IX 25

ἡδὲ Μέλισσον,
πολλῶν φαντασμῶν ἐπάνω, πᾶντων γε μὲν ἦσσω ...

granum et acer-
tus

Simplic. phys. 1108, 18 D. διὰ τοῦτο λέει (Ἀριστοτέλης) **131**
καὶ τὸν Ζήνωνος τοῦ Ἐλεάτου λόγον, ὃν ἤρετο ^a Πρωταγόραν
τὸν σοφιστήν. „εἰπέ γάρ μοι“, ἔφη, „ὦ Πρωταγόρα, ἄρα ὁ
εἰς κέγχρος καταπεσὼν ψόφον ποιεῖ ἢ τὸ μυριοστὸν τοῦ κέγ-
χρου“; τοῦ δὲ εἰπόντος μὴ ποιεῖν, „ὁ δὲ μέδιμνος“, ἔφη, „τῶν
κέγχρων καταπεσὼν ποιεῖ ψόφον ἢ οὐ“; τοῦ δὲ ψοφεῖν εἰ-
πόντος τὸν μέδιμνον „τί οὖν“, ἔφη ὁ Ζήνων, „οὐκ ἔστι λόγος
τοῦ μεδίμνου τῶν κέγχρων πρὸς τὸν ἓνα καὶ τὸ μυριοστὸν
τὸ τοῦ ἑνός“; τοῦ δὲ φήσαντος εἶναι, „τί οὖν“, ἔφη ὁ Ζήνων,
„οὐ καὶ τῶν ψόφων ἔσονται λόγοι πρὸς ἀλλήλους οἱ αὐτοί;
ὥς γὰρ τὰ ψοφοῦντα, καὶ οἱ ψόφοι· τούτου δὲ οὕτως ἔχον-
τος, εἰ ὁ μέδιμνος τοῦ κέγχρου ψοφεῖ, ψοφήσει καὶ ὁ εἰς
κέγχρος καὶ τὸ μυριοστὸν τοῦ κέγχρου“.

a. Si non e libro Zenonis omnis haec argumentatio at ratio ipsa ex
sententia eius hausta est. Testis Arist. phys. VII 5. 250^a 20 ὁ Ζήνωνος
λόγος οὐκ ἀληθής, ὥς ψοφεῖ τῆς κέγχρου ὅτιοῦν μέρος κτλ.

redarguitur notio
multitudinis

Simplic. phys. 139, 5 D. ἐν μέντοι τῷ συγγράμματι αὐ- **132**
τοῦ πολλὰ ἔχοντι ἐπιχειρήματα καθ' ἕκαστον δείκνυσιν, ὅτι
τῷ πολλὰ εἶναι λέγοντι συμβαίνει τὰ ἐναντία λέγειν· ὦν ἓν
ἔστιν ἐπιχείρημα, ἐν ᾧ δείκνυσιν ὅτι, εἰ πολλὰ ἔστι, καὶ
μεγάλα ἔστι καὶ μικρά· μεγάλα μὲν ὥστε ἄπειρα τὸ μέγε-
θος εἶναι, μικρὰ δὲ οὕτως ὥστε μηδὲν ἔχειν μέγεθος. ἐν
δὴ τούτῳ δείκνυσιν ὅτι οὐ μήτε μέγεθος μήτε πάχος μήτε
ὄγκος μηθείς ἐστιν, οὐδ' ἂν εἴη τοῦτο. „εἰ γὰρ ἄλλω ὄντι“,
φησί, „προσγένειτο, οὐδὲν ἂν μεῖζον ποιήσειεν· μεγέθους γὰρ
μηδενὸς ὄντος, προσγενομένου δέ, οὐδὲν ὁῖόν τε εἰς μέγεθος
ἐπιδοῦναι. καὶ οὕτως ἂν ἤδη τὸ προσγενόμενον οὐδὲν εἴη.
εἰ δὲ ἀπογενομένου τὸ ἕτερον μηδὲν ἔλαττον ἔσται, μηδὲ αὖ
προσγενομένου αὐξήσεται, δηλὸν ὅτι τὸ προσγενόμενον οὐδὲν ^a
ἦν οὐδὲ τὸ ἀπογενόμενον“. καὶ ταῦτα οὐχὶ τὸ ἐν ἀναιρῶν ὁ
Ζήνων λέγει, ἀλλ' ὅτι μέγεθος ἔχει ἕκαστον τῶν πολλῶν καὶ
ἀπείρων τῷ πρὸ τοῦ λαμβανομένου αἰεί τι εἶναι διὰ τὴν ἐπ'
ἄπειρον τομὴν· ὃ δείκνυσιν προδείξας ὅτι οὐδὲν ἔχει μέγεθος
ἐκ τοῦ ἕκαστον τῶν πολλῶν ἑαυτῷ ταῦτόν εἶναι καὶ ἓν ^b.

a. Eudemus (ἐν τοῖς Φυσικοῖς) ap. Simpl. phys. 138, 32 D. (et 97,
12 D.) καὶ Ζήνωνά φασιν λέγειν, εἴ τις αὐτῷ τὸ ἐν ἀποδόῃ τί ποτέ
ἔστιν, ἔξειν τὰ ὄντα λέγειν. ἡπόρει δὲ ὥς ἔοικε διὰ τὸ τῶν μὲν αἰσθη-
τῶν ἕκαστον κατηγορικῶς τε πολλὰ λέγεσθαι καὶ μερισμῷ, τὴν δὲ σιγ-

e parvitate in-
finita

μὴν μὴθὲν τιθέναι· ὁ γὰρ μήτε προστιθέμενον αὐξεί μήτε ἀφαιρούμενον μειοῖ, οὐκ ᾔετο τῶν ὄντων εἶναι. Postrema leguntur etiam ap. Arist. met. III 4. 1001^b 7. Quod argumentandi genus secus intellegentes nonnulli Unum a Zenone sublatum esse affirmant, velut Alex. Aphrod. ap. Simpl. 138, 29; Seneca ep. 88 extr.

b. Cohærent hæc cum loco tertio **BP** 134.

133 Simpl. phys. 140, 28 D. πάλιν γὰρ δεικνὺς ὅτι, εἰ πολλά ^e bipartitione ἔστι, τὰ αὐτὰ πεπερασμένα ἔστι καὶ ἄπειρα, γράφει ταῦτα κατὰ λέξιν ὁ Ζήνων· „εἰ πολλά ἔστιν, ἀνάγκη τοσαῦτα εἶναι ὅσα ἔστι καὶ οὔτε πλείονα αὐτῶν οὔτε ἐλάττονα. εἰ δὲ τοσαῦτά ἐστιν ὅσα ἐστί, πεπερασμένα ἂν εἴη. εἰ πολλά ἔστιν, ἄπειρα τὰ ὄντα ἐστί· ἀεὶ γὰρ ἕτερα μεταξὺ τῶν ὄντων ἐστί, καὶ πάλιν ἐκείνων ἕτερα μεταξὺ. καὶ οὕτως ἄπειρα τὰ ὄντα ἐστί.“ καὶ οὕτως μὲν τὸ κατὰ τὸ πλήθος ἄπειρον ἐκ τῆς διχοτομίας ἔδειξε ^a.

a. Arist. phys. I 3. 187^a 1 ἔνιοι δ' (atomicos dicit) ἐνόησαν τοῖς λόγοις ἀμφοτέροις, τῷ μὲν ὅτι πάντα ἓν, — τῷ δὲ ἐκ τῆς διχοτομίας ἄτομα ποιήσαντες μεγέθη. Antea de Parmenide et Melisso disputaverat, Zenonem non diserte nominaverat. Unde factum, id quod Simpl. narrat 139, 24 D. Πορφύριος καὶ τὸν ἐκ τῆς διχοτομίας λόγον Παρμενίδου φησὶν εἶναι ἓν τὸ ὃν ἐκ ταύτης πειρωμένου δεικνύναι. Quod ille statim 140, 21 D. idoneis causis refutat.

134 Simpl. phys. 140, 34 D. τὸ δὲ κατὰ μέγεθος (ἄπειρον ^e magnitudine infinita ἔδειξε) πρότερον κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπιχείρησιν. προδείξας γὰρ ὅτι, εἰ μὴ ἔχοι μέγεθος τὸ ὄν, οὐδ' ἂν εἴη, ἐπάγει· „εἰ δὲ ἔστιν, ἀνάγκη ἕκαστον μέγεθός τι ἔχειν καὶ πάχος, καὶ ἀπέχειν αὐτοῦ τὸ ἕτερον ἀπὸ τοῦ ἐτέρου. καὶ περὶ τοῦ προύχοντος ^a ὁ αὐτὸς λόγος. καὶ γὰρ ἐκεῖνο ἔξει μέγεθος καὶ προέξει αὐτοῦ τι. ὁμοιον δὴ τοῦτο ἀπαξ τε εἰπεῖν καὶ ἀεὶ λέγειν· οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ τοιοῦτον ἔσχατον ἔσται, ὥστε ¹ ἕτερον πρὸ ἐτέρου ² οὐκ ἔσται. οὕτως εἰ πολλά ἔστιν, ἀνάγκη αὐτὰ μικρά τε εἶναι καὶ μεγάλα, μικρὰ μὲν ὥστε μὴ ἔχειν μέγεθος, μεγάλα δὲ ὥστε ἄπειρα εἶναι.“

a. Id quod praetentum alteri ab alio quodam illud disiungit. Z. Ia⁵ 593. Diels ἀπέχειν ad μέγεθος, προέχειν ad πάχος refert.

1) ὥστε Gomperz: οὔτε libri. — 2) πρὸ ἐτέρου Gomperz: πρὸς ἕτερον libri.

notio spatii

Simpl. phys. 562, 3 D. ὁ Ζήνωνος λόγος ἀναιρεῖν ἔδoκει **135**

τὸ εἶναι τὸν τόπον ἐρωτῶν οὕτως· „εἰ ἔστιν ὁ τόπος, ἔν τινι ἔσται· πᾶν γὰρ ὃν ἐν τινι· τὸ δὲ ἐν τινι καὶ ἐν τόπῳ. ἔσται ἄρα καὶ ὁ τόπος ἐν τόπῳ, καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον· οὐκ ἄρα ἔστιν ὁ τόπος^a.“

a. Ar. phys. IV 1. 209^a 23 ἡ γὰρ Ζήνωνος ἀπορία ζητεῖ τινα λόγον· εἰ γὰρ πᾶν τὸ ἐν ἐν τόπῳ, δῆλον ὅτι καὶ τοῦ τόπου τόπος ἔσται, καὶ τοῦτο εἰς ἄπειρον πρόεισιν. IV 3. 210^b 22 ὁ δὲ Ζήνων ἠπόρει, ὅτι εἰ ἔστι τι ὁ τόπος, ἐν τίνι ἔσται, λύνει οὐ χαλεπόν· οὐδὲν γὰρ κωλύει ἐν ἄλλῳ μὲν εἶναι τὸν πρῶτον τόπον, μὴ μέντοι ὡς ἐν τόπῳ ἐκείνῳ, ἀλλ' ὥσπερ ἡ μὲν ὑγίεια ἐν θερμοῖς ὡς ἕξις, τὸ δὲ θερμόν ἐν σώματι ὡς πάθος. ὥστ' οὐκ ἀνάγκη εἰς ἄπειρον ἵέναι. Cf. Eudem. ap. Simpl. phys. 563, 18 D.

notio movendi

Arist. phys. VI 9. 239^b 9 τέτταρες δ' εἰσὶν οἱ λόγοι περὶ **136**

κινήσεως Ζήνωνος οἱ παρέχοντες τὰς δυσκολίας τοῖς λύνουσιν· πρῶτος μὲν ὁ περὶ τοῦ μὴ κινεῖσθαι διὰ τὸ πρότερον εἰς τὸ ἥμισυ δεῖν ἀφικέσθαι τὸ φερόμενον ἢ πρὸς τὸ τέλος, περὶ οὗ διείλομεν ἐν τοῖς πρότερον^a λόγοις.

a. Ar. phys. VI 2. 233^a 11 μέγεθος ἅπαν ἐστὶ συνεχές· τὰς αὐτὰς γὰρ καὶ τὰς ἴσας διαίρεσεις ὁ χρόνος διαίρεται καὶ τὸ μέγεθος. — 233^a 21 διὸ καὶ ὁ Ζήνωνος λόγος ψεῦδος λαμβάνει τὸ μὴ ἐνδέχεσθαι τὰ ἄπειρα διελθεῖν ἢ ἄψασθαι τῶν ἀπείρων καθ' ἕκαστον ἐν πεπερασμένῳ χρόνῳ. διχῶς γὰρ λέγεται καὶ τὸ μῆκος καὶ ὁ χρόνος ἄπειρον, καὶ ὅλως πᾶν τὸ συνεχές, ἦτοι κατὰ διαίρεσιν ἢ τοῖς ἐσχάτοις. τῶν μὲν οὖν κατὰ ποσὸν ἀπείρων οὐκ ἐνδέχεται ἄψασθαι ἐν πεπερασμένῳ χρόνῳ, τῶν δὲ κατὰ διαίρεσιν ἐνδέχεται· καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ χρόνος οὕτως ἄπειρος. ὥστε ἐν τῷ ἀπείρῳ καὶ οὐκ ἐν τῷ πεπερασμένῳ συμβαίνει διέναι τὸ ἄπειρον, καὶ ἄπτεσθαι τῶν ἀπείρων τοῖς ἀπείροις, οὐ τοῖς πεπερασμένοις. Cf. Exc. Paris. Philop. in Arist. phys. 803, 2 Vit., ubi hoc exemplum adicitur: εἰ γὰρ κινεῖτό τι ἐπὶ πηχάλου μεγέθους ἐν μιᾷ ὥρᾳ, ἐπειδὴ ἐν παντὶ μεγέθει ἄπειρά ἐστι σημεῖα, ἀνάγκη ἄρα πάντων ἄψασθαι τῶν σημείων τοῦ μεγέθους τὸ κινούμενον· διελεύσεται ἄρα τὰ ἄπειρα ἐν πεπερασμένῳ χρόνῳ, ὅπερ ἀδύνατον.

Achilles

Ib. 239^b 14 δεύτερος δ' ὁ καλούμενος Ἀχιλλεύς. ἔστι δ' οὗ- **137**

τος, ὅτι τὸ βραδύτατον¹ οὐδέποτε καταληφθήσεται θεόν ὑπὸ τοῦ ταχίστου· ἔμπροσθεν γὰρ ἀναγκαῖον ἐλθεῖν τὸ διώκον, ὅθεν ὠρμησε τὸ φεῦγον, ὥστ' αἰετὶ προέχειν ἀναγκαῖον τὸ βραδύτερον^a.

1) βραδύτατον cod. E, Themist., Simpl.: βραδύτερον ceteri codd.

a. Simpl. phys. 1014, 9 D. Ἀχιλλεύς οὖν ὁ λόγος ἀπὸ τοῦ παραληφθέντος ἐν αὐτῷ Ἀχιλλέως ἐκλήθη, ὃν ἀδύνατόν φησιν ὁ λόγος τὴν χελώνην διώκοντα καταλαβεῖν. Pergit Arist. phys. VI 9. 239^b 18 ἔστι δὲ καὶ οὗτος ὁ αὐτὸς λόγος τῷ διχοτομεῖν, διαφέρει δ' ἐν τῇ διαιρεῖν μὴ δίχα τὸ προσλαμβανόμενον μέγεθος. — 239^b 22 ἐν ἀμφοτέροις γὰρ συμβαίνει μὴ ἀφικνεῖσθαι πρὸς τὸ πέρας διαιρουμένου πως τοῦ μεγέθους· ἀλλὰ πρόσκειται ἐν τούτῳ ὅτι οὐδὲ τὸ τάχιστον τετραγωφθῆμενον ἐν τῇ διώκειν τὸ βραδύτατον.

- 138** Ib. 239^b 30 τρίτος δ' ὁ νῦν ῥηθείς, ὅτι ἡ διστὸς φερομένη sagitta ἔστηκεν. συμβαίνει δὲ παρὰ τὸ λαμβάνειν τὸν χρόνον συγκεῖσθαι ἐκ τῶν νῦν^a· μὴ διδομένου γὰρ τούτου οὐκ ἔσται ὁ συλλογισμός.

a. Arist. phys. VI 9. 239^b 5 Ζήνων δὲ παραλογίζεται· εἰ γὰρ αἰε, φησὶν, ἡρεμεῖ πᾶν ἢ κινεῖται, <οὐδὲν δὲ κινεῖται> ¹, ὅταν ἡ κατὰ τὸ ἴσον, ἔστι δ' αἰε τὸ φερόμενον ἐν τῇ νῦν, <πᾶν δὲ κατὰ τὸ ἴσον ἐν τῇ νῦν> ², ἀκίνητον τὴν φερομένην εἶναι διστόν. τοῦτο δ' ἔστι ψεῦδος· οὐ γὰρ σύγκειται ὁ χρόνος ἐκ τῶν νῦν τῶν ἀδιαίρετων, ὥσπερ οὐδ' ἄλλο μέγεθος οὐδέν. Satis verbose Simpl. phys. 1011, 19 D. ὁ δὲ Ζήνωνος λόγος προλαβών, ὅτι πᾶν ὅταν ἡ κατὰ τὸ ἴσον ἑαυτῇ ἢ κινεῖται ἢ ἡρεμεῖ, καὶ ὅτι οὐδὲν ἐν τῇ νῦν κινεῖται, καὶ ὅτι τὸ φερόμενον αἰε ἐν τῇ ἴσῳ αὐτῷ ἔστι καθ' ἕκαστον νῦν, ἐψέκει συλλογίζεσθαι οὕτως· τὸ φερόμενον βέλος ἐν παντὶ νῦν κατὰ τὸ ἴσον ἑαυτῷ ἔστιν, ὥστε καὶ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ· τὸ δὲ ἐν τῇ νῦν κατὰ τὸ ἴσον ἑαυτῷ ὃν οὐ κινεῖται, ἐπειδὴ μηδὲν ἐν τῇ νῦν κινεῖται· τὸ δὲ μὴ κινούμενον ἡρεμεῖ, ἐπειδὴ πᾶν ἢ κινεῖται ἢ ἡρεμεῖ· τὸ ἄρα φερόμενον βέλος, ἕως φέρεται, ἡρεμεῖ κατὰ πάντα τὸν τῆς φορᾶς χρόνον.

- 139** Ib. 239^b 33 τέταρτος δ' ὁ περὶ τῶν ἐν σταδίῳ κινουμένων ἐξ ἐναντίας ἴσων ὄγκων παρ' ἴσους, τῶν μὲν ἀπὸ τέλους τοῦ σταδίου τῶν δ' ἀπὸ μέσου, ἴσῳ τάχει, ἐν ᾧ συμβαίνειν οἶεται ἴσον εἶναι χρόνον τῷ διπλασίῳ τὸν ἡμισυν. ἔστι δ' ὁ παραλογισμὸς ἐν τῷ τὸ μὲν παρὰ κινούμενον τὸ δὲ παρ' ἡρεμοῦν τὸ ἴσον μέγεθος ἀξιοῦν τῷ ἴσῳ τάχει τὸν ἴσον φέρεσθαι χρόνον^a.

stadium ex adverso percurrentia

a. Simpl. phys. 1019, 32 D. ὁ μὲν οὖν λόγος — εὐθέστατος —, ὥς φησιν ὁ Εὐδήμος, διὰ τὸ προφανῆ τὸν παραλογισμὸν ἔχειν. Optime hoc argumentum explicatur a Baylio, Dict. hist. crit. art. Zenon lit. F. Z. Ia^s 601. De omnibus v. suo loco Ueberweg, Syst. d. Logik.

1) <> addit Diels. — 2) <> addit Diels. Vitium Simplicio antiquius nec ab eo perspectum.

physica [?] Diog. IX 29 ἀρέσκει δ' αὐτῷ τάδε· κόσμους^a εἶναι <ἀπεί- 140
ρους>¹, κενόν τε μὴ εἶναι· γεγενῆσθαι δὲ τὴν τῶν πάντων
φύσιν ἐκ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ λαμβανόντων εἰς ἄλληλα τὴν μεταβολήν· γένεσιν τ' ἀνθρώπων ἐκ γῆς εἶναι, καὶ ψυχὴν κράμα ὑπάρχειν ἐκ τῶν προειρημένων κατὰ μηδενὸς τούτων ἐπικράτησιν.

a. Quod Zeno plures mundos statuisset perhibetur, veri simile est nomen Eleatici philosophi cum Stoico esse confusum. Reliqua quamquam minus offendunt, tamen dubium an ipse physica non explicaverit. Idem cadit in Melissum, cf. Zeller Ia⁵ 588². 617.

Melissus

vita Diog. IX 24 Μέλισσος Ἰθαιγένους² Σάμιος. οὗτος ἦκουσε 141
Παρμενίδου^a· ἀλλὰ καὶ εἰς λόγους ἦλθεν Ἡρακλείτῳ^a· ὅτε καὶ συνέστησεν^a αὐτὸν τοῖς Ἐφεσίοις ἀγροοῦσι, καθάπερ Ἰπποκράτης Δημόκριτον Ἀβδηρίταις. γέγονε δὲ καὶ πολιτικός ἀνὴρ καὶ ἀποδοχῆς παρὰ τοῖς πολίταις ἡξιωμένος· ὅθεν καὶ ναύαρχος^b αἰρεθεὶς ἔτι καὶ μᾶλλον ἐθανυμάσθη διὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν^c. — φησὶ δ' Ἀπολλόδωρος ἡμακέναι αὐτὸν κατὰ τὴν τετάρτην καὶ ὀγδοηκοστὴν Ὀλυμπιάδα.

Scripserunt de Melisso: F. Kern, *Festschr. d. Stadtgymn.*, Stettin 1880. Pabst, de Melissi Samii fragmentis, diss. Bonn. 1889 (Melissi quae numerantur fragmenta I—V re vera paraphrases esse fragmentorum XI—XV ab homine posterioris aetatis factas potentissimis argumentis docuit). Offner, *Archiv* IV 12. Chiappelli, *Rendic. dell' acc. dei Lincei* 1890. Covotti, Melissi Samii reliquiae, Stud. ital. di filol. class. VI (1898) 213—227. Zeller I⁵ 606. Gomperz I 149. Burnet § 164—170. Diels, *Vorsokr.* c. 20. Praeterea cf. **RP** 105.

a. De his merito dubitaveris.

b. Samii ol. 84, 4 (a. 441) Atheniensium classem vicerunt. Ducem fuisse Melissum testatur Aristoteles ap. Plut. Pericl. 26 Μέλισσος ὁ Ἰθαιγένους ἀνὴρ φιλόσοφος στρατηγῶν τότε τῆς Σάμου κτλ. Cf. Plut. Them. 2; adv. Colot. 32 p. 1126 B. Congruit Apollodori computatio. Cf. Diels, *Mus. Rhen.* XXXI (1876) 40. Jacoby p. 270.

1) ἀπείρους insert Kranz. — 2) Ἰθαιγένους B P corr.: Ἰθαγένους F.

c. Opes quod reliquit unicum *περὶ τοῦ ὄντος* inscriptum fuisse ait liber Suid. l. c., *περὶ φύσεως* Galen. ad Hippocr. de natur. hom. I p. 5; de elem. sec. Hipp. I 9 p. 487 K. *τὰ γὰρ τῶν παλαιῶν ἅπαντα περὶ φύσεως ἐπιγέγραπται, τὰ Μελίσσου, τὰ Παρμενίδου, τὰ Ἐμπεδοκλέους, Ἀλκμαίωνος τε καὶ Γοργίου, καὶ Προδίκου, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων.* Coniungit utrumque Simpl. phys. 70, 16 D. *Μέλ. καὶ τὴν ἐπιγραφὴν οὕτως ἐποιήσατο τοῦ συγγράμματος περὶ φύσεως ἢ περὶ τοῦ ὄντος.* Ionica dialecto scriptum erat. Reliquias Simplicio maximam partem debemus.

- 142 Melissi fr. 1 Diels (1 Covotti) ap. Simpl. 162, 24 D. αἰὶ ^{id quod est semper fuit et erit} ἦν ὃ τι ἦν καὶ αἰὶ ἔσται. εἰ γὰρ ἐγένετο, ἀναγκαῖόν ἐστι πρὶν γενέσθαι εἶναι μηδέν· ὅτε τοίνυν ¹ μηδέν ἦν, οὐδαμὰ ἂν γένοιτο οὐδὲν ἐκ μηδενός ².

a. Argumentum amplificat Ps.-Arist. de Melisso 1. 974^a 2 αἰδίων εἶναι φησιν εἰ τι ἔστιν, εἴπερ μὴ ἐνδέχεσθαι γενέσθαι μηδὲν ἐκ μηδενός. εἴτε γὰρ ἅπαντα γέγονεν εἴτε μὴ πάντα, αἰδία ² ἀμφοτέρως. ἐξ οὐδενός γὰρ γενέσθαι ἂν αὐτὰ ³ γιγνόμενα. ἀπάντων τε γὰρ γιγνομένων οὐδὲν προϋπάρχειν· εἰ δ' ὄντων τινῶν αἰὶ ἕτερα προσγίγνοιτο, πλεόν ἂν καὶ μείζον τὸ ὄν ⁴ γεγονέναι. ᾧ δὲ ⁵ πλεόν καὶ μείζον, τοῦτο γενέσθαι ἂν ἐξ οὐδενός. ἐν ⁶ τῷ γὰρ ἐλάττω τὸ πλεόν, ὥς ⁷ οὐδ' ἐν τῷ μικροτέρῳ τὸ μείζον, οὐχ ὑπάρχειν. — In syllogismi formam redacta eadem uberius exponuntur ap. Simplic. physie. 103, 13 τοῖς γὰρ τῶν φυσικῶν ἀξιώμασι χρησάμενος ὁ Μελίσσος περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ἀρχεται τοῦ συγγράμματος οὕτως· „εἰ μὲν μηδὲν ἔστι, περὶ τούτου τί ἂν λέγοιτο ὡς ὄντος τινός; εἰ δέ τι ἔστιν, ἥτοι γινόμενόν ἐστιν ἢ αἰὶ ὄν. ἄλλ' εἰ γινόμενον, ἥτοι ἐξ ὄντος ἢ ἐξ οὐκ ὄντος. ἀλλ' οὔτε ἐκ μὴ ὄντος οἶόν τε γενέσθαι τι (οὔτε ἄλλο μὲν οὐδὲν ὄν, πολλῷ δὲ μάλλον τὸ ἀπλῶς ὄν) οὔτε ἐκ τοῦ ὄντος· εἴη γὰρ ἂν οὕτως καὶ οὐ γίνοιτο. οὐκ ἄρα γινόμενόν ἐστι τὸ ὄν· αἰὶ ὄν ἄρα ἐστίν. οὐδὲ φθαρήσεται τὸ ὄν· οὔτε γὰρ ἐξ τὸ μὴ ὄν οἶόν τε τὸ ὄν μεταβάλλειν (συγχωρεῖται γὰρ καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν φυσικῶν) οὔτε εἰς ὄν. μένοι γὰρ ἂν πάλιν οὕτω γε καὶ οὐ φθείροιτο. οὔτε ἄρα γέγονε τὸ ὄν οὔτε φθαρήσεται· αἰὶ ἄρα ἦν τε καὶ ἔσται.“

- 143 Melissi fr. 2 (2) ap. Simpl. phys. 29, 22 (41, 31. 109, 20) ^{infinitum} ὅτε τοίνυν οὐκ ἐγένετο, ἔστι τε καὶ αἰὶ ἦν καὶ αἰὶ ἔσται, καὶ ἀρχὴν οὐκ ἔχει οὐδὲ τελευτήν, ἀλλ' ἀπειρόν ἐστιν. εἰ μὲν γὰρ ἐγένετο, ἀρχὴν ἂν εἶχεν (ἤρξατο γὰρ ἂν ποτε γινόμενον) καὶ

1) εἰ τύχοι νῦν cod. E: εἰ τοίνυν F: ὅτε τοίνυν coll. fr. 7 **RF** 143 Diels. — 2) αἰδία cod. Lips.: ἀδύνατον Bonitz. — 3) αὐτῶν codd.: αὐτὰ Apelt: αἰὶ τὰ Wendland: τὰ οὕτως Schultess. — 4) ὄν L: ἐν R. — 5) δὲ Susemihl: δὴ L R. — 6) ἐν add. Beck. — 7) ὥς add. Wendland.

τελευτήν (ἐτελεύτησε γὰρ ἂν ποτε γενόμενον)· ὅτε δὲ μήτε ἤρξατο μήτε ἐτελεύτησεν· αἰεὶ τε ἦν καὶ αἰεὶ ἔσται, οὐκ ἔχει ἀρχὴν οὐδὲ τελευτήν· οὐ γὰρ αἰεὶ εἶναι ἀνυστόν, ὃ τι μὴ πᾶν ἔστι. — Fr. 3 (3) ib. 109, 31 ἀλλ' ὥσπερ ἔστιν αἰεὶ, οὕτω καὶ τὸ μέγεθος ἄπειρον αἰεὶ χρὴ εἶναι. — Fr. 4 (4) ib. 110, 3 ἀρχὴν τε καὶ τέλος ἔχον οὐδὲν οὔτε αἰδίων οὔτε ἄπειρόν ἐστιν ^a.

a. Cf. Simpl. phys. 103, 24 ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ γενόμενον ἀρχὴν ἔχει, τὸ μὴ γενόμενον ἀρχὴν οὐκ ἔχει· τὸ δ' ὅν οὐ γέγονεν· οὐκ ἄρ' ἔχει ¹ ἀρχὴν. ἔτι δὲ τὸ φθειρόμενον τελευτήν ἔχει. εἰ δέ τί ἐστιν ἀφθαρτον, τελευτήν οὐκ ἔχει. τὸ ὅν ἄρα ἀφθαρτον ὃν τελευτήν οὐκ ἔχει. τὸ δὲ μήτε ἀρχὴν ἔχον μήτε τελευτήν ἄπειρον τυγχάνει ὅν· ἄπειρον ἄρα τὸ ὅν. — Cf. Ps.-Arist. de Melisso 974^a 9. Tempus et spatium confundi apparet. Quare ille (una cum Xenophane) vituperatur ab Aristotele met. I 5. 986^b 26 ὡς ὅντες μικρὸν ἀγροικότεροι, v. **RP** 101. Item phys. I 3. 186^a 6 ἀμφοτέροι γὰρ ἐριστικῶς συλλογίζονται, καὶ Μελίσσος καὶ Παρμενίδης· καὶ γὰρ ψευδῇ λαμβάνουσι καὶ ἀσυλλόγιστοί εἰσιν αὐτῶν οἱ λόγοι· μάλ·λον δ' ὁ Μελίσσου φορτικὸς καὶ οὐκ ἔχων ἀπορίαν, ἀλλ' ἐνὸς ἀτόπου δοθέντος τὰλλα συμβαίνει· τοῦτο δ' οὐθὲν χαλεπόν. ὅτι μὲν οὖν παραλογίζεται Μελίσσος, δῆλον· οἶεται γὰρ εἰληφέναι, εἰ τὸ γενόμενον ἔχει ἀρχὴν ἅπαν, ὅτι καὶ τὸ μὴ γενόμενον οὐκ ἔχει. εἰτα καὶ τοῦτο ἀποπον, τὸ παντὸς οἶεσθαι εἶναι ἀρχὴν τοῦ πράγματος καὶ μὴ τοῦ χρόνου, καὶ γενέσεως μὴ τῆς ἀπλῆς ἀλλὰ καὶ ἀλλοιώσεως, ὥσπερ οὐκ ἀθρόας γινομένης μεταβολῆς. Planius eadem Simpl. 109, 7. Aristot. soph. el. 6. 168^b 35 ἢ πάλιν, ὡς ἐν τῇ Μελίσσου λόγῳ, τὸ αὐτὸ εἶναι λαμβάνει τὸ γεγονέναι καὶ ἀρχὴν ἔχειν, ἢ τὸ ἴσοις γίνεσθαι καὶ ταῦτ' ὁ μέγεθος λαμβάνειν. ὅτι γὰρ τὸ γεγονὸς ἔχει ἀρχὴν, καὶ τὸ ἔχον ἀρχὴν γεγονέναι ἀξιοῖ, ὡς ἀμφο ταῦτ' ὄντα τῷ ἀρχὴν ἔχειν, τό τε γεγονὸς καὶ τὸ πεπρασμένον.

^{unum} Melissus fr. 6 (5) ap. Simplic. de caelo 557, 16 H. (250^a K.) **144**
εἰ γὰρ (sc. ἄπειρον) εἴη, ἐν εἴῃ ἂν· εἰ γὰρ δύο εἴη, οὐκ ἂν δύναίτο ἄπειρα εἶναι, ἀλλ' ἔχοι ἂν πείρατα πρὸς ἄλληλα ^a.

a. Simpl. phys. 103, 28 εἰ δὲ ἄπειρον, ἐν. εἰ γὰρ δύο εἴη, οὐκ ἂν δύναίτο ἄπειρα εἶναι, ἀλλ' ἔχοι ἂν πείρατα πρὸς ἄλληλα. ἄπειρον δὲ τὸ ὅν· οὐκ ἄρα πλείω τὰ ὄντα· ἐν ἄρα τὸ ὅν. — Fr. 5 (9) ap. Simpl. phys. 110, 5 ἀπὸ δὲ τοῦ ἀπείρου τὸ ἐν συνελογίσατο ἐκ τοῦ· εἰ μὴ ἐν εἴῃ, περαινέι πρὸς ἄλλο. Ps.-Arist. de Melisso 974^a 13 addit ἐν δὲ ὅν ὅμοιον εἶναι πάντῃ· εἰ γὰρ ἀνόμοιον, πλείω ὄντα οὐκ ἂν ἔτι ἐν εἶναι, ἀλλὰ πολλά. — Fr. 10 (10) ap. Simpl. 109, 33 εἰ διήρηται τὸ ἐόν, κινεῖται· κινούμενον δὲ οὐκ ἂν εἴη.

1) ἄρ' ἔχει Diels: ἂν ἔχει libri.

145 Meliss. fr. 7 (6) ap. Simpl. phys. 111, 19 οὕτως οὖν αἰδιόν ἐστι καὶ ἄπειρον καὶ ἐν καὶ ὁμοιον πᾶν. καὶ οὗτ' ἂν ἀπόλοιτο οὔτε μείζον γίνοιτο οὔτε μετακοσμέοιτο, οὔτε ἀλγεῖ οὔτε ἀνιάται· εἰ γὰρ τι τούτων πάσχοι, οὐκ ἂν ἔτι ἐν εἴη^a. εἰ γὰρ ἑτεροιοῦται, ἀνάγκη τὸ ἐόν μὴ ὁμοῖον εἶναι, *inmutabile* ἀλλὰ ἀπόλλυσθαι τὸ πρόσθεν ἐόν, τὸ δὲ οὐκ ἐόν γίνεσθαι. εἰ τοίνυν τριχὶ μιῇ μυρίοις ἔτεσιν ἑτεροῖον γίνοιτο [τὸ πᾶν]¹, ὀλεῖται πᾶν² ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ. Ἄλλ' οὐδὲ μετακοσμηθῆναι *non transforma-* ἀνυστόν· ὁ γὰρ κόσμος ὁ πρόσθεν ἐὼν οὐκ ἀπόλλυται οὔτε ὁ μὴ ἐὼν γίνεται. ὅτε δὲ μήτε προσγίνεται μηδὲν μήτε ἀπόλ- *tur* λυται μήτε ἑτεροιοῦται, πῶς ἂν μετακοσμηθῇ τῶν ἐόντων [τι]³ εἴη; εἰ μὲν γὰρ τι ἐγίνετο ἑτεροῖον, ἤδη ἂν καὶ μετα- *doloris expers* κοσμηθείη. Οὐδὲ ἀλγεῖ· οὐ γὰρ ἂν πᾶν εἴη ἀλγέον (οὐ γὰρ ἂν δύναιτο ἀεὶ εἶναι χρῆμα ἀλγέον) οὐδὲ ἔχει ἴσην δύναμιν τῷ ἰγίει. οὗτ' ἂν ὁμοῖον εἴη, εἰ ἀλγέοι· ἀπογενομένου γὰρ τευ ἂν ἀλγέοι ἢ προσγενομένου, κοῦκ ἂν ἔτι ὁμοιον εἴη. οὐδ' ἂν τὸ ὑγιὲς ἀλγῆσαι δύναιτο· ἀπὸ γὰρ ἂν ὅλοιτο τὸ ὑγιὲς καὶ τὸ ἐόν, τὸ δὲ οὐκ ἐόν γένοιτο. καὶ περὶ τοῦ ἀνιᾶσθαι αὐτοῦς λόγος τῷ ἀλγέοντι.

Οὐδὲ κενεὸν ἐστίν οὐδέν· τὸ γὰρ κενεὸν οὐδέν ἐστίν· οὐκ *nihil vacui* ἂν οὖν εἴη τό γε μηδέν. οὐδὲ κινεῖται· ὑποχωρῆσαι γὰρ οὐκ ἔχει οὐδαμῇ, ἀλλὰ πλέων ἐστίν. εἰ μὲν γὰρ κενεὸν ἦν, ὑπε- χῶρει ἂν εἰς τὸ κενόν· κενοῦ δὲ μὴ ἐόντος οὐκ ἔχει ὅκνη ὑπο- χωρήσει. πυκνὸν δὲ καὶ ἀραιὸν οὐκ ἂν εἴη· τὸ γὰρ ἀραιὸν οὐκ ἀνυστόν πλέων εἶναι ὁμοίως τῷ πυκνῷ, ἀλλ' ἤδη τὸ ἀραιόν γε κενεώτερον γίνεται τοῦ πυκνοῦ. κρίσιν δὲ ταύτην χρὴ ποιήσασθαι τοῦ πλέω καὶ τοῦ μὴ πλέω· εἰ μὲν οὖν χωρεῖ τι ἢ εἰσδέχεται, οὐ πλέων· εἰ δὲ μήτε χωρεῖ μήτε εἰσδέχεται, πλέων. ἀνάγκη τοίνυν πλέων εἶναι, εἰ κενὸν μὴ ἔστιν. εἰ τοίνυν πλέων ἐστίν, οὐ κινεῖται^b.

a. Eadem in brevius contracta ap. Simplic. phys. 103, 30 ἀλλὰ μὴν εἰ ἐν, καὶ ἀκίνητον. τὸ γὰρ ἐν ὁμοιον ἀεὶ ἑαυτῷ· τὸ δὲ ὁμοιον οὗτ' ἂν ἀπόλοιτο οὗτ' ἂν μείζον γίνοιτο οὔτε μετακοσμέοιτο, οὔτε ἀλγεῖ οὔτε ἀνιάται. εἰ γὰρ τι τούτων πάσχοι, οὐκ ἂν ἐν εἴη. τὸ γὰρ ἡττιναοῦν κίνεσιν κινούμενον ἔκ τινος καὶ εἰς ἑτερόν τι μεταβάλλει. οὐθὲν δὲ ἦν ἑτερον παρὰ τὸ ὄν· οὐκ ἄρα τοῦτο κινήσεται. — Ps.-Arist. de Melisso

1) τὸ πᾶν delet Diels. — 2) πᾶν Diels: ἂν libri. — 3) τι delet Diels.

974^a 14 ἀλδιον δὲ ὃν ἄμετρον τε καὶ ὁμοιον πάντα, ἀκίνητον εἶναι τὸ ἐν· οὐ γὰρ ἂν κινήθῃται μὴ εἰς τι ὑποχωρήσαν· ὑποχωρῆσαι δὲ ἀνάγκην εἶναι ἥτοι εἰς πλήρες ἢ εἰς κενόν. τούτων δὲ τὸ μὲν οὐκ ἂν δέξασθαι [τὸ πλήρες]¹, τὸ δὲ οὐκ εἶναι οὐδὲν [ἢ τὸ κενόν]².

b. Forma limatiore eadem habes ap. Simplic. phys. 104, 4 cf. Pabst p. 5 ss.

non est corporeum

Meliss. fr. 9 (8) ap. Simplic. phys. 110, 1. 87, 6 εἰ μὲν 146 οὖν εἴη, δεῖ αὐτὸ^a ἐν εἶναι^a. ἐν δὲ ἐὼν δεῖ αὐτὸ σῶμα μὴ εἶχειν. εἰ δὲ ἔχοι πάχος, ἔχοι ἂν μόρια^b καὶ οὐκέτι ἐν εἴη.

a. Dubitatur (Zeller Ia⁵ 611²) utrum Melissus hoc loco dixerit de Uno suo an de unaquaque earum rerum, quas esse negat. Aristoteles quidem met. I 5 (RP 101) Melisso unitatem materialem τὸ κατὰ τὴν ἕλην ἐν, Parmenidi τὸ κατὰ τὸν λόγον tribuit. Sed latius patere notionem ἕλην quam σῶμα monet Zeller Ia⁵ 611³.

b. Cf. Ps.-Arist. de Melisso 2. 976^a 19. 22.

tollit multitudinem

Meliss. fr. 8 (7) ap. Simplic. de caelo 558, 21 H. (cf. Ari- 147 stocles ap. Eusebium praepar. ev. XIV 17, 7) μέγιστον μὲν οὖν σημεῖον οὗτος ὁ λόγος, ὅτι ἐν μόνον ἐστίν. ἀτὰρ καὶ τάδε σημεῖα. εἰ γὰρ ἦν πολλά, τοιαῦτα χρὴ³ αὐτὰ εἶναι, οἷόν περ ἐγὼ φημι τὸ ἐν εἶναι. εἰ γὰρ ἔστι γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ καὶ πῦρ καὶ σίδηρος καὶ χρυσός, καὶ τὸ μὲν ζῶον⁴ τὸ δὲ τεθνηκός, καὶ μέλαν καὶ λευκὸν καὶ τὰ ἄλλα πάντα⁵ ὅσα οἱ ἄνθρωποι φασιν εἶναι ἀληθῆ, εἰ δὴ ταῦτα ἔστι⁶ καὶ ἡμεῖς ὁρθῶς ὁρώμεν καὶ ἀκούομεν, εἶναι χρὴ ἕκαστον τοιοῦτον, οἷόν περ τὸ πρῶτον ἔδοξεν ἡμῖν⁷, καὶ μὴ μεταπίπτειν μηδὲ γίνεσθαι ἑτεροῖον, ἀλλὰ αἰεὶ εἶναι ἕκαστον οἷόν πέρ ἐστιν⁸. νῦν δὲ φάμεν ὁρθῶς ὁρᾶν καὶ ἀκοῦειν καὶ συνιέναι. δοκεῖ δὲ ἡμῖν τό τε θερμὸν ψυχρὸν γίνεσθαι καὶ τὸ ψυχρὸν θερμὸν καὶ τὸ σκληρὸν μαλακὸν καὶ τὸ μαλακὸν σκληρὸν καὶ τὸ ζῶον⁹ ἀποθνήσκειν καὶ ἐκ μὴ ζῶντος γίνεσθαι, καὶ ταῦτα πάντα ἑτεροιοῦσθαι, καὶ ὃ τι ἦν τε καὶ ὃ νῦν ἔστιν¹⁰ οὐδὲν ὁμοιον εἶναι, ἀλλ' ὃ τε σίδηρος σκληρὸς ἐὼν τῷ δακτύλῳ

1) τὸ πλήρες delet Diels. — 2) ἢ τὸ κενόν delet Apelt. — 3) χρὴ libri: χρῆν Mullach. — 4) ζῶον Simpl.: ζῶν Aristocl. — 5) πάντα om. Simpl. — 6) εἰ-ἔστι om. Arist. — 7) εἶναι ἐχρῆν καὶ τὸ ὃν τοιοῦτον οἷον πρῶτον ἔδοξεν ἡμῖν εἶναι Arist. — 8) ἕτερον, ἀλλ' εἶναι ὁμοιον οἷον πέρ ἐστι ἕκαστον Arist. — 9) ζῶν Arist.: ζῶον Simpl. — 10) ἔστιν om. Simpl.

κατατρίβεσθαι¹ ὁμοῦ ῥέων, καὶ χρυσὸς καὶ λίθος καὶ ἄλλο ὅ-
 τι ἰσχυρὸν δοκεῖ εἶναι πᾶν, ἐξ ὕδατος τε γῆ καὶ λίθος γίνε-
 σθαι· ὥστε συμβαίνει μήτε ὀρεῶν μήτε τὰ ὄντα² γινώσκειν.
 οὐ τοίνυν ταῦτα ἀλλήλοις ὁμολογεῖ· φαιμένοις γὰρ εἶναι πολλὰ
 καὶ αἰδία³ καὶ εἶδη τε καὶ ἰσχὺν ἔχοντα πάντα, ἑτεροιοῦσθαι
 ἡμῖν δοκεῖ καὶ μεταπίπτειν ἐκ τοῦ ἐκάστοτε ὀρωμένου. δῆλον
 τοίνυν, ὅτι οὐκ ὀρθῶς ἑωρῶμεν, οὐδὲ ἐκεῖνα πολλὰ ὀρθῶς
 δοκεῖ εἶναι. οὐ γὰρ ἂν μετέπιπτεν, εἰ ἀληθὴ ἦν, ἀλλ' ἦν,
 οἷόν περ ἐδόκει ἕκαστον, τοιοῦτον· τοῦ γὰρ ἐόντος ἀληθινοῦ
 κρεῖσσον οὐδέν. ἦν δὲ μεταπέσῃ, τὸ μὲν ἐόν⁴ ἀπώλετο, τὸ
 δὲ οὐκ ἐόν γέγονεν. οὕτως οὖν, εἰ πολλὰ εἶη⁵, τοιαῦτα χρὴ⁶
 εἶναι, οἷόν περ τὸ ἐν.

---

1) Cf. Platon. Phaedo 87 D et Plut. quaest. nat. 19 p. 916 D (Diels). — 2) τὰ ὄντα μήτε Gomperz. — 3) καὶ αἰδία libri: καὶ ἰδία Gomperz. — 4) μὲν ἐόν Brandis: μέσον libri. — 5) εἶη libri: ἦν Preller. — 6) χρὴ libri: χρῆν Preller.

Physici recentiores

Anaxagoras

vita Diog. II 6 Ἀναξαγόρας Ἡγησιβούλου ἢ Εὐβούλου Κλαζο- 148
μένιος. οὗτος ἤκουσεν Ἀναξιμένους^a. — 7 λέγεται δὲ κατὰ
τὴν Ξέρξου διάβασιν εἶκωσιν ἐτῶν εἶναι, βεβιωκέναι δὲ ἑβδο-
μήκοντα δύο^b. φησὶ δ' Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς Χρονικοῖς γε-
γενῆσθαι αὐτὸν τῇ ἑβδομηκοστῇ ὀλυμπιάδι (500—496),
τεθνηκέναι δὲ τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ὀγδοηκοστῆς¹ ὀγδότης
(428/27). ἤρξατο δὲ φιλοσοφεῖν Ἀθήνησιν ἐπὶ Καλλίου ἐτῶν
εἶκωσιν ὦν, ὡς φησι Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐν τῇ τῶν ἀρ-
χόντων ἀναγραφῇ· ἐνθα καὶ φασιν αὐτὸν ἔτη διατρεῖψαι τρι-
άκοντα^c. — Plut. Pericl. 32, 3 καὶ ψήφισμα Διοπτειθῆς ἔγρα-
ψεν εἰσαγγέλλεσθαι τοὺς τὰ θεῖα μὴ νομίζοντας ἢ λόγους
περὶ τῶν μεταρσίων διδάσκοντας, ἀπερειδόμενος εἰς Περικλέα
δι' Ἀναξαγόρου τὴν ὑπόνοιαν. — Ἀναξαγόραν δὲ φοβηθεὶς
(ὁ Περικλῆς) ἐξέπεμψε καὶ προὔπεμψεν ἐκ τῆς πόλεως. —
Diog. II 14 καὶ τέλος ἀποχωρήσας εἰς Λάμψακον αὐτόθι
κατέστρεψεν.

Scripserunt de Anaxagora: Ed. Schaubach, Anax. Claz. fragm. Lips. 1827. W. Schorn, Anax. Claz. et Diog. Apoll. fr. Bonn 1829. — F. Panzerbieter, de fragm. An. ordine, Meining. 1836. Fr. Breier, *d. Philos. d. Anax. n. Aristot.*, Berl. 1840. Zévort, sur la vie et la doctrine d'A. Par. 1843. C. Alexi, *A. u. s. Phil.*, Progr. Neu-Ruppin 1867. W. Dilthey, *Einl. i. d. Geisteswissenschaft.* (Berl. 1883) I 201. M. Heinze, *ii. d. νοῦς d. A.* (*Sächs. Ges. d. Wiss.*) 1890. Zeller Ib⁵ 968. Gomperz I 168. 445. Burnet § 120—137. Diels *Vorsokr.* c. 46.

1) Vulg. ἑβδομηκοστῆς. Error e versu superiore natus.

a. Cf. Strabo XIV 3, 36 p. 645. Anax. solet Anaximenem excipere in diadochorum ordine (Cic. nat. deor. I 26), sed obstat ratio temporum.

b. De aetate cf. Diels Mus. Rh. XXXI (1876) 27. Jacoby, *Apollo-dors Chronik* p. 244—250. C. F. Hermann (de philos. Ionic. aetat. p. 10 et 18) putat natum 534, mortuum 462, Athenis versatum c. 497—466. Quam opinionem similemque Unger (Philolog. Supplem. IV 534) Z. I b⁵ 968 refutat.

c. Callias sive Calliades (sunt enim variae formae nominis eiusdem) ἀρχων ἐπώνυμος fuit anno 480/79. Ambigue aut falso positus est locativus Ἀθήνησιν. Laertius scriptum viderat Ἀθήνησιν ἀρχοντος Καλλίου. Nam a. 480 neque Athenis versari nec docere alios A. potuit, sed Clazomenis tum coepit sapientiae operam dare. Athenis fuit fere 463—433. Ibi Pericle familiariter usus est, v. Plat. Phaedr. 270 A πᾶσαι ὅσαι με- Periclis amicus γάλαϊ τῶν τεχνῶν προσδέονται ἀδολεσχίας καὶ μετεωρολογίας φύσεως περί· τὸ γὰρ ὑψηλόουν τοῦτο καὶ πάντῃ τελεσιουργὸν ζοικεν ἐντεῦθεν ποθεν εἰσιέναι. ὃ καὶ Περικλῆς πρὸς τῷ εὐφυνῆς εἶναι ἐκτίσαστο· προσπεσῶν γὰρ οἶμαι τοιούτῳ ὄντι Ἀναξαγόρα μετεωρολογίας ἐμπλησθῆς καὶ ἐπὶ φύσιν νοῦ τε καὶ ἀνοίας ἀφικόμενος, ὧν δὴ περί τὸν πολλὸν λόγον ἐποιεῖτο Ἀναξαγόρας, ἐντεῦθεν εἰλκυσεν ἐπὶ τὴν τῶν λόγων τέχνην τὸ πρόσφορον αὐτῇ. Cf. Alcib. I 118 C. Plut. Pericl. 4, 4 ὁ δὲ πλείστα Περικλεῖ συγγενόμενος καὶ μάλιστα περιθεὶς ὄγκον αὐτῷ καὶ φρόνημα δημαγωγίας ἐμβριθέστερον, ὅλως τε μετεωρίσας καὶ συνεξάρας τὸ ἀέλωμα τοῦ ἥθους, Ἀναξαγόρας ἦν ὁ Κλαζομένιος, ὃν οἱ τότε ἄνθρωποι Νοῦν προσηγόρευον (addit causas huius cognominis). Cf. ib. 5; 6; inepta fabella 16.

De causis cur Athenis exul factus sit cf. Diodor. XII 39, qui eo exilium loco de causis belli Peloponnesiaci disputat; Plutarch. Nic. 23. Diog. II 12—14. Apud quem quod (12) Satyrus dicit οὐ μόνον ἀσεβείας ἀλλὰ καὶ μηδισμού εἰσαχθῆναι τὴν δίκην, ipse videat quo iure. De accusatione v. Plat. apol. 26 D; leg. XII 967 C. Exitus varie narratur. Plut. Nic. 23, 3 Ἀναξαγόραν εἰρχθέντα μόλις περιποιήσαστο Περικλῆς.

Alii discipuli eius. Strabo XIV 3, 36 p. 645 διήκουσαν δὲ τοῦτου Euripides eius auditor Ἀρχέλαος ὁ φυσικός καὶ Εὐριπίδης ὁ ποιητής. De hoc eius auditore cf. J. Berlage, De E. philosopho, Lugd. B. 1885. W. Nestle, *E. d. Dichter der griech. Aufkl.* Stuttg. 1901. Wilamowitz, *E. Herakles* I¹ 22. Rohde, *Psyche* II³ 247. Gomperz II 8. Dieterich, P. W. VI 1277. Et videtur poeta hunc respicere sapientem egregiis illis versibus ap. Clem. Strom. IV 25 p. 634 P. ὁ βίβρις ὅστις τῆς ἱστορίας | ἔσχε μάθησιν, | μήτε πολιτῶν ἐπὶ πημοσύνας | μήτ' εἰς ἀδίκους πράξεις ὁρμῶν, | ἀλλ' ἀθανάτου καθορῶν φύσεως | κόσμον ἀγέρω, πῇ τε συνέστη | καὶ ὅθεν καὶ ὅπως· | τοῖς δὲ τοιούτοις οὐδέποτε· αἰσχροῶν | ἔργων μελέτημα προσίξει.

149 Plutarch. Nic. 23, 3 ὁ πρῶτος σαφέστατόν τε πάντων καὶ studia θαρραλεώτατον περὶ σελήνης κατανασμάτων καὶ σκιάς^a λόγον εἰς γραφὴν καταθέμενος Ἀναξαγόρας οὗτ' αὐτὸς ἦν παλαιὸς

οὔτε ὁ λόγος ἐνδοξος, ἀλλ' ἀπόρρητος ἔτι καὶ δι' ὀλίγων καὶ μετ' εὐλαβείας τινὸς ἢ πίστεως βαδίζων.

a. De defectionibus Hippol. ref. I 8, 9 (Dox. 562, 22) ἐκλείπειν δὲ τὴν σελήνην γῆς ἀντιγραφαιτούσης, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν ὑποκάτω τῆς σελήνης, τὸν δὲ ἥλιον ταῖς νομηνταῖς σελήνης ἀντιγραφαιτούσης κτλ. Theophrastus et hic locus est et Stobaei (Dox. 360^b 23. 493, 3). De lunae luce Plato Crat. 409 A B. Saxum casurum e sole praedicat ol. 78, 2 (a. 467/6). Diog. II 10 φασὶ δ' αὐτὸν προεἰπεῖν τὴν περὶ Αἰγὸς ποταμοὺς γενομένην τοῦ λῆθους πτῶσιν, ὃν εἶπεν ἐκ τοῦ ἡλίου πεσεῖσθαι. Cf. Plut. Lysand. 12. Plin. h. n. II 58. Io. Lyd. de ostentis 7. Marmor Par. 57.

liber Librum *Περὶ φύσεως* inscripserat. Exordium ap. Diog. II 6, qui eum librum ἡδέως καὶ μεγαλοφρόνως ἡρμηνευμένον fuisse dicit, v. **RP** 153. Ionice eum scripsisse cernitur ex fragmentis a Simplicio maximam partem servatis. Unum tantummodo librum edidisse narratur Diog. I 16. Quod igitur est ap. Plut. de exil. 17. 607f titulus περὶ κύκλου τετραγωνισμοῦ, incertum an adumbratio ab illo in carcere facta significetur. Quae autem a Vitruvio VII pr. 11 commemoratur ἀκτινογραφία, h. e. de scaenarum architectura, quemadmodum ad aciem oculorum struendae sint, potest ad librum de natura rerum referri; cf. Zévolt, *dissert. sur la vie et la doctrine d'Anaxagore* (Paris 1848) 36. In mathematicis numeratur a Ps.-Platone Anterast. 132 A. Item Procl. ad Euclid. II 19 p. 65, 21 πολλῶν ἐφῆψατο τῶν κατὰ γεωμετρίαν.

Homerum allegorice interpretatur. Diog. II 11 δοκεῖ δὲ πρῶτος, κατὰ φησι Φαβρωῖνος ἐν Παντοδαπῇ ἱστορίᾳ, τὴν Ὀμήρου ποιήσιν ἀποφῆναι εἶναι περὶ ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης· ἐπὶ πλείον δὲ προστεῖναι τοῦ λόγου Μητροδόωρον τὸν Λαμψακηνόν, γνώριμον ὄντα αὐτοῦ, ὃν καὶ πρῶτον σπουδᾶσαι τοῦ ποιητοῦ περὶ τὴν φυσικὴν πραγματείαν. Cf. Lobeck, *Aglaoph.* 156. Simpl. phys. 166, 17 Θεόφραστος ἐν τῷ περὶ Ἀναξαγόρου δευτέρῳ, cf. ibid. 27, 11 et Diog. V 42, Suid. v. Θεόφρ.

oriri coniunctio,
interire diremp-
tio

Simpl. phys. 163, 20 σαφῶς δὲ Ἀναξαγόρας ἐν τῷ πρώτῳ **150** τῶν Φυσικῶν τὸ γίνεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι συγκρίνεσθαι καὶ διακρίνεσθαι λέγει γράφων οὕτως· (fr. 22 Schaubach 17 Diels) „τὸ δὲ γίνεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι^a οὐκ ὁρθῶς νομίζουσιν οἱ Ἕλληνες· οὐδὲν γὰρ χρεῖμα γίνεται οὐδὲ ἀπόλλυται, ἀλλ' ἀπὸ ἐόντων χρημάτων συμμίσγεται τε καὶ διακρίνεται. καὶ οὕτως ἂν ὁρθῶς καλοῖεν τό τε γίνεσθαι συμμίσγεσθαι καὶ τὸ ἀπόλλυσθαι διακρίνεσθαι^b.“

elementa a. Arist. met. I 3. 984^a 11 Ἀναξαγόρας δὲ ὁ Κλαζομένιος τῇ μὲν ἡλικίᾳ πρότερος ὢν τούτου (Ἐμπεδοκλέους), τοῖς δ' ἔργοις (doctrina) ὕστερος, ἀπέρους εἶναι φησι τὰς ἀρχάς· σχεδὸν γὰρ ἅπαντα τὰ ὁμοιομερῆ (καθάπερ ὕδωρ ἢ πῦρ) οὕτω γίνεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι φησι συγκρίσει καὶ διακρίσει μόνον, ἄλλως δ' οὔτε γίνεσθαι οὔτ' ἀπόλλυσθαι,

ἀλλὰ διαμένειν αἰδία. De verbis καθάπερ ἴδωρ ἢ πῦρ (RP 158 a) Bonitz in comm. 68: h. e. prope omnes illas res numero infinitas, quae partes habent ipsi rei similes eundem in modum atque aqua et ignis, principia esse voluit neque aliam nisi miscendi et discernendi mutationem subire. Cf. Z. Ib⁵ 980². Arist. de caelo III 3. 302^a 28 Ἄναξαγόρας δ' Ἐμπεδοκλεῖ ἐναντίως λέγει περὶ τῶν στοιχείων. ὁ μὲν γὰρ πῦρ καὶ γῆν καὶ τὰ σύστοιχα τούτοις στοιχεῖα φησὶν εἶναι τῶν σωμάτων καὶ συγκεῖσθαι πάντ' ἐκ τούτων, Ἄναξαγόρας δὲ τοῦναντίον· τὰ γὰρ ὁμοιομερῆ στοιχεῖα (λέγω δ' οἷον σάρκα καὶ ὄστον καὶ τῶν τοιούτων ἕκαστον), ἀέρα δὲ καὶ πῦρ μίγμα τούτων καὶ τῶν ἄλλων σπερμάτων πάντων· εἶναι γὰρ ἑκάτερον αὐτῶν ἐξ ἀοράτων ὁμοιομερῶν πάντων ἡθροισμένον. Cf. Arist. gen. et corr. I 1 (RP 158). — Etenim quae Anaxagoras vocaverat σπέρματα vel χρήματα vel σπέρματα τῶν χρημάτων (RP 151), ea Aristoteles appellavit ὁμοιομερῆ, quo nomine complecti solet omnes res, quae e par-μοιομερῆtibus constant et sui et totius similibus, cf. gen. et corr. I 1. 314^a 18 ὁ μὲν γὰρ τὰ ὁμοιομερῆ στοιχεῖα τίθησιν, οἷον ὄστον καὶ σάρκα καὶ μυελόν καὶ τῶν ἄλλων ὧν ἑκάστου συνώνυμον τὸ μέρος ἐστίν. Quod nomen ad posteriores propagatur quasi ab ipso auctore traditum; velut Lucretius I 830 scribit

nunc et Anaxagorae scrutemur homoeomerian
quam Grai memorant

Deinceps rem describit v. 834

principio, rerum quam dicit homoeomerian,
ossa videlicet e paucillis atque minutis
ossibus hic et de paucillis atque minutis
visceribus viscus gigni sanguenque creari
sanguinis inter se multis coeuntibus guttis
ex aurique putat micis consistere posse
aurum et de terris terram conrescere parvis, —
ignibus exiguis, umorem umoribus esse,
cetera consimili fingit ratione putatque.

Pluraliter ὁμοιομερείας dicunt aetate etiam recentiore Plutarchus Pericl. 4. Sext. Pyrrh. III 32. 33; math. X 252. Diog. II 8.

b. Plac. V 19 (Dox. 430, 10) ὡς καὶ Ἄναξαγόρας καὶ Εὐριπίδης (Chrysipp. fr. 839).

θνήσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων
διακρινόμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλου
μορφήν ἐτέραν ἀπέδειξεν.

151 Simpl. phys. 155, 23 ὅτι δὲ Ἄναξαγόρας ἐξ ἑνὸς μίγμα-μῖγματος ἄπειρα τῷ πλήθει ὁμοιομερῆ ἀποκρίνεσθαι φησιν πάντων μὲν ἐν παντὶ ἐνόντων, ἑκάστου δὲ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν χαρακτηριζομένου, δηλοῖ διὰ τοῦ πρώτου τῶν Φυσικῶν λέγων ἀπ' ἀρχῆς· [fr. 1] „ὁμοῦ πάντα χρήματα ἦν, ἄπειρα καὶ

πλήθος καὶ σμικρότητα· καὶ γὰρ τὸ σμικρὸν ἄπειρον ἦν^α. καὶ πάντων ὁμοῦ ἐόντων οὐδὲν ἐνδηλον ἦν ὑπὸ σμικρότητος· πάντα γὰρ ἀήρ τε καὶ αἰθήρ κατεῖχεν, ἀμφότερα ἄπειρα ἐόντα^β. ταῦτα γὰρ μέγιστα ἐνεστὶν ἐν τοῖς σύμπτаси καὶ πλήθει καὶ μεγέθει.“ καὶ μετ’ ὀλίγον· [fr. 2] „καὶ γὰρ ἀήρ τε καὶ αἰθήρ ἀποκρίνονται ἀπὸ τοῦ πολλοῦ τοῦ περιέχοντος. καὶ τό γε περιέχον ἄπειρόν ἐστι τὸ πλήθος.“ καὶ μετ’ ὀλίγα· [fr. 3] „τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων χρηὶ δοκεῖν ἐνεῖναι πολλά τε καὶ παντοῖα ἐν πᾶσι τοῖς συγκρινομένοις, καὶ σπέρματα πάντων χρημάτων καὶ ἰδέας παντοίας ἔχοντα καὶ χροιάς καὶ ἡδονάς^γ. — [fr. 4] πρὶν δὲ ἀποκριθῆναι¹“, φησί, „πάντων ὁμοῦ ἐόντων οὐδὲ χροιῇ ἐνδηλος ἦν οὐδεμία· ἀπεκώλυε γὰρ ἡ σύμμιξις πάντων χρημάτων, τοῦ τε διεροῦ καὶ τοῦ ξηροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ λαμπροῦ καὶ τοῦ ζοφεροῦ καὶ γῆς πολλῆς ἐνεούσης καὶ σπερμάτων ἀπείρων πλήθος² οὐδὲν ἐοικότων ἀλλήλοισιν. οὐδὲ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἔοικε τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ.“ ὅτι δὲ οὐδὲ γίνεται οὐδὲ φθίρεται τι τῶν ὁμοιομερῶν, ἀλλ’ αἰεὶ τὰ αὐτὰ ἐστι, δηλοῖ λέγων· [fr. 14 Schaub. (5 D.)] „τούτων δὲ οὕτω διακεκριμένων γινώσκειν χρηί, ὅτι πάντα οὐδὲν ἐλάσσω ἐστὶν οὐδὲ πλείω. οὐ γὰρ ἀνυστὸν πάντων πλείω εἶναι, ἀλλὰ πάντα ἴσα αἰεὶ.“ ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ μίγματος καὶ τῶν ὁμοιομερειῶν.

a. Infinitum et unum. Ar. phys. I 4. 187^a 26 ἔοικε δὲ Ἄναξαγόρας ἄπειρα οὕτως οἰηθῆναι διὰ τὸ ὑπολαμβάνειν τὴν κοινὴν δόξαν τῶν φυσικῶν εἶναι ἀληθῆ, ὥς οὐ γινόμενου οὐδενὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος· διὰ τοῦτο γὰρ οὕτω λέγουσιν „ἦν ὁμοῦ τὰ πάντα“ καὶ τὸ γίνεσθαι τοιόνδε καθέστηκεν ἀλλοιοῦσθαι. Comparatur cum superioribus philosophis, qui ipsi quoque obscuram quandam attigerint materiae imaginem, ab Ar. met. XII 2. 1069^b 20 καὶ τοῦτ’ ἐστὶ τὸ Ἀναξαγόρου ἐν (βέλτιον γὰρ ἢ ὁμοῦ πάντα) καὶ Ἐμπεδοκλέους τὸ μίγμα καὶ Ἀναξιμάνδρου. Ar. phys. III 5. **RP** 154 a. Theophr. ap. Simpl. phys. 27 **RP** 16 c.

b. Aether ignem caelestem et quidquid calidum lucidum tenue est, aer contraria significat, nisi fallitur Aristoteles meteor. I 3. 339^b 21. de caelo I 3. 270^b 24, cf. **RP** 156.

c. ἡδονὴ sapor vel medium quiddam inter odorem et saporem, cf. de Diog. Apoll. **RP** 211 a.

1) ταῦτα additur Simpl. 34. 21. — 2) πλήθος ci. Schorn: πλήθους Simplic.

- 152** Aristot. met. I 3. 984^b 8 μετὰ δὲ τούτους^a καὶ τὰς νοῦς τοιαύτας ἀρχὰς ὡς οὐκ ἱκανῶν οὕσων γεννησθαι τὴν τῶν ὄντων φύσιν, πάλιν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας, ὥσπερ εἵπομεν, ἀναγκαζόμενοι τὴν ἐχομένην ἐξήγησαν ἀρχήν· τοῦ γὰρ εὖ καὶ καλῶς τὰ μὲν ἔχειν τὰ δὲ γίνεσθαι τῶν ὄντων ἴσως οὔτε πῦρ οὔτε γῆν οὔτ' ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν οὔτ' εἰκὸς αἴτιον εἶναι οὔτ' ἐκείνους οἰηθῆναι· οὐδ' αὖ τῷ αὐτομάτῳ καὶ τῇ τύχῃ^b τοσοῦτον ἐπιτρέψαι πρᾶγμα καλῶς εἶχεν. νοῦν δὴ τις εἰπὼν εἶναι καθάπερ ἐν τοῖς ζώοις καὶ ἐν τῇ φύσει τὸν αἴτιον τοῦ κόσμου καὶ τῆς τάξεως πάσης οἷον νήφων ἐφάνη παρ' εἰκῇ λέγοντας τοὺς πρότερον.

a. Eos dicit qui naturam rerum ex elementis solis nullo movente ortam statuerint.

b. Negat quidquam fortuito fieri. Cf. Plac. I 29 (Dox. 326) Ἀναξαγόρας καὶ οἱ Στωικοὶ (τὴν τύχην) ἄθλον αἰτίαν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ. Paulo aliter Alex. Aphr. de fato 2 p. 165 Bruns Ἀναξαγόρας — λέγει — μηδὲν τῶν γινομένων γίνεσθαι καθ' εἰμαρμένην, ἀλλ' εἶναι κενὸν τοῦτο τοῦτομα. Cf. Plut. Pericl. 4, 4.

- 153** Diog. II 6 Ἀναξαγόρας — πρῶτος τῇ ὕλῃ νοῦν ἐπέστη- mundi dispositorem, ἀρξάμενος οὕτω τοῦ συγγράμματος, ὃ ἐστὶν ἡδέως καὶ μεγαλοφρόνως ἡρμηνευμένον· „πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ^a· εἶτα^b νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησεν.“

a. Habes in brevius contracta ea quae integra fere sunt ap. Simplic. I. c. **BP** 151. Cf. Simpl. de cael. 590, 2 Hb. λέγει γὰρ ὅτι ἦν ὁμοῦ πάντα χρήματα, νοῦς δὲ αὐτὰ διακρίνας διεκόσμησεν.

b. Simpl. phys. 1185, 9D. ὁ δὲ Εὐδημος μέμφεται τῷ Ἀναξαγόρᾳ οὐ μόνον, ὅτι μὴ πρότερον οὕσαν ἀρξασθαι ποτε λέγει τὴν κίνησιν, ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ τοῦ διαμένειν ἢ λήξειν ποτὲ παρέλιπεν εἰπεῖν, καθάπερ οὐκ ὄντος φανεροῦ.

- 154** Aristot. phys. VIII 1. 250^b 24 φησὶ γὰρ ἐκεῖνος, ὁμοῦ auctor movendi πάντων ὄντων καὶ ἡρεμούντων^a τὸν ἄπειρον χρόνον, κίνησιν ἐμποιοῦσαι τὸν νοῦν^b καὶ διακρίναι^c.

a. Arist. phys. III 5. 205^b 1 Ἀναξαγόρας δ' ἀτόπως λέγει περὶ τῆς τοῦ ἀπείρου μονῆς· στηρίζειν γὰρ αὐτὸ αὐτὸ φησὶ τὸ ἄπειρον· τοῦτο δέ, ὅτι ἐν αὐτῷ· ἄλλο γὰρ οὐδὲν περιέχειν, ὡς, ὅπου ἂν τι ᾗ, πεφυκὸς ἐνταῦθα εἶναι.

b. Quid intersit inter νοῦν et ψυχὴν v. Arist. de an. I 2. 404^b 1 Ἀναξαγόρας δ' ἦττον διασαφεῖ περὶ αὐτῶν· πολλὰ τοῦ μὲν γὰρ τὸ αἰ-

τιον τοῦ καλῶς καὶ ὀρθῶς τὸν νοῦν λέγει, ἐτέρωθι δέ, τοῦτον εἶναι τὴν ψυχὴν· ἐν ἅπασιν γὰρ ὑπάρχειν αὐτὸν τοῖς ζῴοις, καὶ μεγάλοις καὶ μικροῖς, καὶ τιμίοις καὶ ἀτιμοτέροις. — 405^a 14 χρῆται δ' ἀμφοῖν ὡς *qualis sit ipse* μιᾷ φύσει, πλὴν ἀρχὴν γε τὸν νοῦν τίθεται μάλιστα πάντων· μόνον γοῦν φησὶν αὐτὸν τῶν ὄντων ἀπλοῦν εἶναι καὶ ἀμιγῆ τε καὶ καθαρόν. ἀποδίδωσι δ' ἀμφω τῇ αὐτῇ ἀρχῇ, τό τε γινώσκειν καὶ τὸ κινεῖν, λέγων νοῦν κινῆσαι τὸ πᾶν. Adde de an. III 4 et quae ad locum **RP** 155 disputat Breier p. 54.

c. Mentem illam deum ab eo esse nominatum testes minus locupletes perhibent: Cic. Acad. II 118 *Anaxagoras materiam infinitam, sed ex ea particulas, similes inter se, minutas; eas primum confusas, postea in ordinem adductas mente divina*. Stob. ecl. I 29^b p. 34, 18 W. (Dox. 302^b 15) *Ἀναξαγόρας νοῦν κοσμοποιὸν τὸν θεόν*. Augustin. civ. VIII 2. Sext. math. IX 6 νοῦν, ὃς ἐστὶ κατ' αὐτὸν θεός.

νοῦς describitur

Anaxag. ap. Simpl. phys. 156, 13 [fr. 8 (12)] **περὶ δὲ τοῦ 155**
νοῦ τάδε γέγραφε· „τὰ μὲν ἄλλα παντὸς μοῖραν μετέχει¹, νόος δὲ ἐστὶν ἄπειρον καὶ αὐτοκρατὲς καὶ μέμικται οὐδενὶ χρήματι, ἀλλὰ μόνος αὐτὸς² ἐπ' ἑωυτοῦ ἐστὶν· εἰ μὴ γὰρ ἐπ' ἑωυτοῦ ἦν, ἀλλὰ τεω ἐμέμικτο ἄλλω, μετεῖχεν ἂν ἀπάντων χρημάτων, εἰ ἐμέμικτό τεω· ἐν παντὶ γὰρ παντὸς μοῖρα³ ἔνεστιν, ὥσπερ ἐν τοῖσι πρόσθεν μοι λέλεκται, καὶ ἂν ἐκώλυεν^b αὐτὸν τὰ συμμεμιγμένα, ὥστε μηδεὶς χρήματος κρατεῖν ὁμοίως ὡς καὶ μόνον ἔοντα ἐφ' ἑωυτοῦ. ἐστὶ γὰρ λεπτότατόν^c τε πάντων χρημάτων καὶ καθαρώτατον καὶ γνώμην γε περὶ παντὸς πᾶσαν ἴσχει καὶ ἰσχύει μέγιστον. καὶ ὅσα γε ψυχὴν ἔχει καὶ μέζω καὶ ἐλάσσω³, πάντων νόος κρατεῖ. καὶ τῆς περιχωρήσιος τῆς συμπάσης νόος ἐκράτησεν, ὥστε περιχωρῆσαι τὴν ἀρχήν^d. καὶ πρῶτον ἀπὸ τευ⁴ σμικροῦ ἤρξατο περιχωρεῖν, ἐπεὶ δὲ πλεόν περιχωρεῖ⁵, καὶ περιχωρήσει ἐπὶ πλεόν. καὶ τὰ συμμισγόμενά τε καὶ ἀποκρινόμενα καὶ διακρινόμενα πάντα ἔγνω νόος. καὶ ὅκοῖα ἐμελλεν ἔσθαι καὶ ὅκοῖα ἦν, ἔσση νῦν μὴ ἔστι⁶, καὶ ὅκοῖα ἔστι, πάντα διεκόσμησε νόος, καὶ τὴν περιχώρησιν ταύτην, ἣν νῦν περιχωρεῖ ταῖς ἀστρα καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ὁ αἶθρ καὶ ὁ αἰθήρ οἱ ἀποκρινόμενοι. ἣ δὲ περιχώρησις αὐτῇ⁷ ἐποίησεν

1) τὰ — μετέχει adicienda ex 164, 24. — 2) Altero loco 176, 33 μόνον αὐτό. — 3) Altero loco 177, 2 τὰ μέζω καὶ ἐλάσσω. — 4) — τευ Gomperz: τοῦ libri. — 5) ἐπεὶ πλεόν περιχωρεῖ Ritter: ἐπὶ δ. πλ. π. Diels. — 6) Corr. Diels ex 177, 5. — 7) αὐτῇ Schorn: αὐτῇ libri.

ἀποκρίνεσθαι. καὶ ἀποκρίνεται ἀπὸ τε τοῦ ἀραιοῦ τὸ πυκνὸν καὶ ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ τὸ θερμὸν καὶ ἀπὸ τοῦ ζοφεροῦ τὸ λαμπρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ διεροῦ τὸ ξηρόν. μοῖραι δὲ πολλαὶ πολλῶν εἰσι. παντάπασι δὲ οὐδὲν ἀποκρίνεται οὐδὲ διακρίνεται ἕτερον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου^c πλὴν νόου. νόος δὲ πᾶς ὁμοῖός ἐστι καὶ ὁ μέζων καὶ ὁ ἐλάσσων. ἕτερον δὲ οὐδὲν ἐστὶν ὁμοῖον οὐδενί¹, ἀλλ' ὅτεων² πλεῖστα ἐνι, ταῦτα ἐνδηλότατα ἐν ἑκαστὸν ἐστὶ καὶ ἦρ³.

a. Explicat hanc sententiam Ar. phys. I 4. 187^b 1 διὸ φασὶ πᾶν ἐν παντὶ μεμῖχθαι, διότι πᾶν ἐκ παντὸς ἑώρων γινόμενον· φανέσθαι δὲ διαφέροντα καὶ προσαγορεύεσθαι ἕτερα ἀλλήλων ἐκ τοῦ μάλισθ' ὑπερέχοντος διὰ πληθους ἐν τῇ μίξει τῶν ἀπείρων. εἰλικρινῶς μὲν γὰρ ὅλον λευκὸν ἢ μέλαν ἢ γλυκὺ ἢ σάρακα ἢ ὅσοι οὐκ εἶναι, ὅτου δὲ πλεῖστον ἑκαστὸν ἔχει, τοῦτο δοκεῖν εἶναι τὴν φύσιν τοῦ πράγματος. Cf. Anax. ap. Simpl. phys. 27, 5 πάντα γὰρ τὰ ὁμοιομερεῖ, οἷον ὕδωρ ἢ πῦρ ἢ χρυσόν, ἀγένητα μὲν εἶναι καὶ ἀφθαρτα, φανέσθαι δὲ γινόμενα καὶ ἀπολλύμενα συγχρῶσει καὶ διακρίσει μόνον, πάντων μὲν ἐν πᾶσιν ὄντων, ἐκάστου δὲ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῷ χαρακτηριζομένου. χρυσοῦς γὰρ φαίνεται ἐκείνο, ἐν ᾧ πολὺ χρυσοῦ ἐστὶ καίτοι πάντων ἐνόντων.

b. Arist. phys. VIII 5. 256^b 24 διὸ καὶ Ἀναξαγόρας ὁρθῶς λέγει, τὸν νοῦν ἀπαθῆ φάσκων καὶ ἀμιγῆ εἶναι, ἐπειδὴ περ κινήσεως ἀρχὴν αὐτὸν ποιεῖ εἶναι· οὕτω γὰρ ἂν μόνως κινούη ἀκίνητος ὢν καὶ κρατοίη ἀμιγῆς ὢν.

c. Anaxag. fr. 18 (13) ap. Simpl. phys. 300, 31 ἐπεὶ ἤρξατο ὁ νόος κινεῖν, ἀπὸ τοῦ κινεομένου παντὸς ἀπεκρίνετο, καὶ ὅσον ἐκίνησεν ὁ νόος, πᾶν τοῦτο διεκρίθη· κινεομένων δὲ καὶ διακρινομένων ἡ περιχώρησις πολλῷ μᾶλλον ἐποίει διακρίνεσθαι.

d. Prima tantum movendi origo a mente; cetera efficit ipsa περι-
χώρησις. Deficere philosophum a principio suo Plato alique arguunt. principio suo
ipse parum utitur. Plat. Phaedo 97B ἀκούσας μὲν ποτε ἐκ βιβλίου τινός, ὡς ἔφη, Ἀναξα-
γόρου ἀναγιγνώσκοντος καὶ λέγοντος, ὡς ἄρα νοῦς ἐστὶν ὁ διακοσμῶν
τε καὶ πάντων αἴτιος, ταύτη δὴ τῇ αἰτίᾳ ἦσθην τε καὶ ἔδοξέ μοι τρόπον
τινὰ εὖ ἔχειν τὸ τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἴτιον κτλ. — 98B ἀπὸ δὴ
θαυμαστῆς ἐλπίδος ὥχόμεν φερόμενος, ἐπειδὴ προῶν καὶ ἀναγιγνώ-
σκων ὁρῶ ἄνδρα τῷ μὲν νῷ οὐδὲν χρώμενον οὐδὲ τινος αἰτίας ἐπαι-
τιώμενον εἰς τὸ διακοσμεῖν τὰ πράγματα, ἀέρας δὲ καὶ αἰθέρας καὶ
ὑδατα αἰτιώμενον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἄτοπα. Cf. Plato de leg. XII 967
B. C. Arist. met. I 4. 985^a 18 Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῇ χρῆται τῷ
νῷ πρὸς τὴν κοσμοποιίαν, καὶ ὅταν ἀπορήσῃ διὰ τίν' αἰτίαν ἐξ ἀνάγκης

1) Altero loco 165, 15 Simplicius adicit ἑτέρω, ἀπείρων ὄντων, quod recepit Schorn. — 2) ὅτω libri: ὅτεων corr. Preller, cf. οὐ δὲ πλεῖστον ἔχει 163, 4.

ἔστι, τότε παρέλκει αὐτόν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις πάντα μᾶλλον αἰτιᾶται τῶν γιγνομένων ἢ νοῦν. Ibid. I 7. 988^b 8 οἱ μὲν γὰρ νοῦν λέγοντες ἢ φιλλαν ὡς ἀγαθὸν μὲν τι ταύτας τὰς αἰτίας τιθέασιν, οὐ μὴν ὡς ἔνεκά γε τούτων ἢ ὃν ἢ γιγνόμενόν τι τῶν ὄντων, ἀλλ' ὡς ἀπὸ τούτων τὰς κινήσεις οὕσας λέγουσιν. Simpl. phys. 327, 26 Ἀναξαγόρας δὲ τὸν νοῦν ἔασας, ὡς φησιν Εὐδημος, καὶ αὐτοματίζων τὰ πολλὰ συνίστησιν.

e. Anaxag. ap. Simpl. phys. 176, 29. 175, 12 [fr. 11 (8)] οὐ κερῶ-
ρισταὶ ἀλλήλων τὰ ἐν τῷ ἐνὶ κόσμῳ οὐδὲ ἀποκέκοπται πελέκει οὔτε τὸ
θερμὸν ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ οὔτε τὸ ψυχρὸν ἀπὸ τοῦ θερμοῦ.

f. Argumentantem faciunt¹ ex alimentis corporum et incrementis
Plac. I 3, 5 ap. Stob. ecl. I 10, 12 p. 123, 24 W. (Dox. 279) ἐδόκει
αὐτῷ ἀπορώτατον εἶναι, πῶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δύναται τι γίνεσθαι ἢ
φθείρεσθαι εἰς τὸ μὴ ὄν. τροφήν γοῦν προσφερόμεθα ἀπλὴν καὶ μο-
νοειδῆ, ἄρτον καὶ ὕδωρ, καὶ ἐκ ταύτης τρέφεται θοῖς γλῆψ ἀρτηρία
νεῦρα ὅσα καὶ τὰ λοιπὰ μόρια. τούτων οὖν γιγνομένων ὁμολογητέον,
ὅτι ἐν τῇ τροφῇ τῇ προσφερομένῃ πάντα ἔστι τὰ ὄντα, καὶ ἐκ τῶν ὄν-
των πάντα αὔξεται. — (Dox. 279^a 21) ἀπὸ τοῦ οὖν ὅμοια τὰ μέρη εἶναι
ἐν τῇ τροφῇ τοῖς γεννωμένοις ὁμοιομερείας αὐτὰς ἐκάλεσε (non ipse, v.
RP 150a) καὶ ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀπεφάνετο. Cf. Lucret. I 875. Simpl.
phys. 460, 12. Arist. de gen. anim. I 18. 723^a 6.

generantur
mundi partes

Anaxag. ap. Simpl. phys. 179, 3 [fr. 19 (15)] „τὸ μὲν **156**
πυκνόν“, φησί, „καὶ διερὸν καὶ ψυχρὸν καὶ τὸ ζοφερὸν ἐνθάδε
συνεχώρησεν, ἐνθα νῦν <ἡ γῆ^a>, τὸ δὲ ἀραιὸν καὶ τὸ θερμὸν
καὶ τὸ ξηρὸν² ἐξεχώρησεν εἰς τὸ πρόσω τοῦ αἰθέρος.“ καὶ
τὰ μὲν ἀρχοειδῇ ταῦτα καὶ ἀπλούστατα^b ἀποκρίνεσθαι λέγει.
Ἄλλα δὲ τούτων συνθετώτερα ποτὲ μὲν συμπήγνυσθαι λέγει
ὡς σύνθετα³, ποτὲ δὲ ἀποκρίνεσθαι ὡς τὴν γῆν. οὕτως γὰρ
φησιν. [fr. 20 (16)] „ἀπὸ τουτέων ἀποκρινομένων συμπήγνυ-
ται γῆ· ἐκ μὲν γὰρ τῶν νεφελέων ὕδωρ ἀποκρίνεται, ἐκ δὲ
τοῦ ὕδατος γῆ, ἐκ δὲ τῆς γῆς λίθοι συμπήγνυνται ὑπὸ τοῦ
ψυχροῦ· οὔτοι δὲ ἐκχωρέουσι μᾶλλον τοῦ ὕδατος⁴.“

a. Quae uncis continentur verba ἢ γῆ suppleta sunt ex Hippol. I
8, 2 (Dox. 561, 27) κινήσεως δὲ μετέχειν τὰ πάντα ὑπὸ νοῦ κινούμενα
συνελθεῖν τε τὰ ὅμοια. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν οὐρανὸν κεκοσμηθῆναι ὑπὸ

1) Ipse Anaxagoras dixit (fr. 10 Diels ap. schol. in Gregor. Naz.
36, 911 Migne) πῶς γὰρ ἂν ἐκ μὴ τριχὸς γίνοιτο θοῖς καὶ σὰρξ ἐκ μὴ
σαρκός; — 2) Schorn ex Hippol. I 8 (Dox. 562, 4 RP 157a) inseri
vult καὶ τὸ λαμπρόν. — 3) ὡς λίθους Lortzing. — 4) Verba οὔτοι —
ὑδατος ex Simpl. 155, 22, quo loco quod legitur λίθος συμπήγνυνται
Schornio placuit.

της ἐγκυκλίου κινήσεως· τὸ μὲν οὖν πυκνὸν καὶ ὑγρὸν καὶ τὸ σκοτεινὸν καὶ ψυχρὸν καὶ πάντα τὰ βαρέα συνελθεῖν ἐπὶ τὸ μέσον, ἐξ ὧν παγέντων τὴν γῆν ὑποστήναι· τὰ δ' ἀντικείμενα τούτοις τὸ θερμὸν καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ κοῦφον εἰς τὸ πρόσω τοῦ αἰθέρος ὀρμῆσαι.

b. Aer et aether dicuntur, v. **RP** 151. Ar. de caelo III 3. 302^b 4 τὸ γὰρ πῦρ καὶ τὸν αἰθέρα προσαγορεύει ταυτὸ. Theophr. de sens. 59 (Dox. 516, 5) τὸ μὲν μανὸν καὶ λεπτὸν θερμὸν, τὸ δὲ πυκνὸν καὶ παχὺ ψυχρὸν, ὥσπερ Ἀναξαγόρας διαίρει τὸν ἀέρα καὶ τὸν αἰθέρα. Ceterum cave ne ἀπλούστατα falso interpreteris; cf. **RP** 158 et Arist. de caelo III 3. 302^a 28 **RP** 150a.

157 Hippol. I 8, 6 (Dox. 562, 14) ἥλιον^a δὲ καὶ σελήνην καὶ caelestia πάντα τὰ ἄστρα λίθους^b εἶναι ἐμπύρους συμπεριληφθέντας¹ ὑπὸ τῆς αἰθέρος^c περιφορᾶς.

a. Diog. II 8 οὗτος ἔλεγε τὸν ἥλιον μύθρον εἶναι διάπυρον καὶ μεῖζω τῆς Πελοποννήσου.

b. Plato de leg. XII 967 C τὰ πρὸ τῶν ὀμμάτων πάντα αὐτοῖς ἐφάνη τὰ κατ' οὐρανὸν φερόμενα μεστὰ εἶναι λίθων καὶ γῆς καὶ πολλῶν ἄλλων ἀψύχων σωμάτων διανεμόντων τὰς αἰτίας παντὸς τοῦ κόσμου. Cf. Plat. apol. 26 D.

c. Plac. II 13, 3 (Dox. 341^a 12) Ἀναξαγόρας τὸν περικείμενον αἰθέρα πύρινον μὲν εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν, τῇ δ' ἐντοσίᾳ τῆς περιδιμήσεως ἀναρπάσαντα πέτρους ἀπὸ τῆς γῆς καὶ καταφλέξαντα τούτους ἡσπερικέαι. Cf. Plut. Lysandr. 12, 3 s.

158 Arist. de gen. et corr. I 1. 314^a 24 ἐναντίως δὲ φαίνονται λέγοντες οἱ περὶ Ἀναξαγόραν τοῖς περὶ Ἐμπεδοκλέα^a. ὁ μὲν γὰρ φησι πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ γῆν στοιχεῖα τέσσαρα καὶ ἀπλᾶ εἶναι μᾶλλον ἢ σάρκα καὶ ὅστωιν καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὁμοιομερῶν· οἱ δὲ^a ταῦτα μὲν ἀπλᾶ καὶ στοιχεῖα, γῆν δὲ καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα σύνθετα· πανσπερμίαν^b γὰρ εἶναι τούτων.

comparantur
Empedoclis ele-
menta

a. Empedoclis et Anaxagorae elementa quomodo differant, idem persequitur de caelo III 3. 302^a 28 **RP** 150a. Pugnantia tradere videtur metaph. I 3 **RP** 150a. Sed enim illa quae post τὰ ὁμοιομερῆ sequuntur verba καθάπερ ὕδωρ ἢ πῦρ exempli causa Aristoteles de sua (non Anaxagorae) sententia adicit. Nisi Bonitzii rationem amplecti malumus: „eundem in modum atque (apud Emp.) aqua et ignis.“ Cf. eius comment. 68, **RP** 150a. Z. Ib^b 980^c. Est enim scriptor recens ab Emped. doctrina.

b. Nam haec quidem elementa quattuor mixtam esse ex illis corporibus finitis congeriem.

1) Usener ἐμπυρισθέντας cf. Plac. II 13 **RP** 157c.

vacuum Arist. phys. VI 6. 213^a 22 οἱ μὲν οὖν δεικνύναι πειρώ- **159**
μενοι ὅτι οὐκ ἔστιν (τὸ κενόν^a), οὐχ δ' βούλονται λέγειν οἱ
ἄνθρωποι κενόν, τοῦτ' ἐξελέγχουσιν, ἀλλ' ἀμαρτάνοντες λέγου-
σιν, ὥσπερ Ἀναξαγόρας καὶ οἱ τοῦτον τὸν τρόπον ἐλέγχοντες.
ἐπιδεικνύουσι γὰρ ὅτι ἔστι τι ὁ ἀήρ, στρεβλοῦντες τοὺς ἀσποῦς
καὶ δεικνύντες ὡς ἰσχυρὸς ὁ ἀήρ καὶ ἐναπολαμβάνοντες ἐν
ταῖς κλειψύδραις.

a. Duabus rebus ὁμοιομερῇ diversa esse ab atomis significat Lucr.
I 843:

*nec tamen esse ulla idem ex parte in rebus inane
concedit neque corporibus finem esse secandis.*

Ipse Anax. ap. Simpl. phys. 164, 17 [fr. 5 (3)] οὐτε γὰρ τοῦ μικροῦ,
φησὶν, ἐστὶ τό γε ἐλάχιστον, ἀλλ' ἔλασσον αἶέ. τὸ γὰρ ἐὸν οὐκ ἔστι
τομῇ¹ οὐκ εἶναι· ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγάλου αἶέ ἐστι μείζον. καὶ ἔσον ἐστὶ
τῷ μικρῷ πληθός, πρὸς ἑαυτὸ δὲ ἕκαστόν ἐστι καὶ μέγα καὶ μικρόν.

animantia Theophr. hist. plant. III 1, 4 Ἀναξαγόρας μὲν τὸν ἀέρα **160**
πάντων φάσκων ἔχειν σπέρματα καὶ ταῦτα συγκαταφερόμενα
τῷ ἔδατι γεννᾶν τὰ φυτά. — Diog. II 9 ζῷα γενέσθαι ἐξ
ὕγροῦ καὶ θερμοῦ καὶ γεώδους, ὕστερον δὲ ἐξ ἀλλήλων^a. —
Plut. qu. nat. 1 p. 911 D ζῷον γὰρ ἔγγειον τὸ φυτὸν εἶναι
οἱ περὶ — Ἀναξαγόραν — οἴονται. — Ps.-Arist. de plant.
I 1. 815^a 18 ὁ μὲν Ἀναξαγόρας καὶ ζῷα εἶναι (τὰ φυτά)
καὶ ἡδεσθαι καὶ λυπεῖσθαι εἶπε, τῇ τε ἀπορροῇ τῶν φύλλων
καὶ τῇ ἀεξήσει τοῦτο ἐκλαμβάνων. — ^b17 καὶ νοῦν καὶ
γνώσιν εἶπεν ἔχειν τὰ φυτά^b.

a. Similia ap. Hippol. I 8, 12 (Dox. 563, 7). Irenaeus adv. haer.
II 14, 2 Anaxagoras — dogmatizavit facta animalia decidentibus e
caelo in terram seminibus.

b. Anaxag. fr. 7 (11) ap. Simpl. phys. 164, 23 ἐν παντὶ παντός
μοῖρα ἐνεσσι πλὴν νόου· ἔστιν οἷσι δὲ καὶ νόος ἐν. In Stob. ecl. I 48,
7 p. 317, 15 W. (Dox. 392^b 3) Anaxagoras cum aliis dicitur docuisse θύραθεν
εἰσχερῆσθαι τὸν νοῦν. Praestant homines subtilitate instrumenti, v. Arist.
part. anim. IV 10. 687^a 7 Ἀναξαγόρας μὲν οὖν φησι διὰ τὸ χεῖρας ἔχειν
φρονιμώτατον εἶναι τῶν ζῴων ἀνθρώπων, cf. Plut. de frat. am. 2 p. 951 D.
Dubium est quorsum illud pertineat: Plac. V 20, 3 (Dox. 432^a 11)
Ἀναξαγόρας πάντα τὰ ζῷα λόγον ἔχειν τὸν ἐνεργητικόν, τὸν δ' οἰονεὶ
νοῦν μὴ ἔχειν τὸν † παθητικόν, τὸν λεγόμενον τοῦ νοῦ ἐρμηνέα. Cf.
Z. Ib⁵ 1010⁶ et Diels Dox. l. c. Contrarium veri similis.

1) τομῇ ci. Zeller Ib⁵ 989²: τὸ μὴ libri.

Non in terra sola sunt animalia ratione praedita: Anaxag. fr. 3 (4) ap. Simpl. phys. 35, 1 [RP 151] *χρὴ δοκεῖν ἐνεῖναι πολλά τε καὶ παντοῖα ἐν πᾶσι τοῖσι συγκρινομένοισι, καὶ σπέρματα πάντων χρημάτων καὶ ιδέας παντοίας ἔχοντα καὶ χροιάς καὶ ἡδονάς. καὶ ἀνθρώπους τε συμπαγῆναι καὶ τὰ ἄλλα ζῷα ὅσα ψυχὴν ἔχει. [fr. 4] καὶ τοῖσι γε ἀνθρώποισιν εἶναι καὶ πόλιος συννηκμένους¹ καὶ ἔργα κατεσκευασμένα, ὥσπερ παρ' ἡμῖν, καὶ ἡλιόν τε αὐτοῖσιν εἶναι καὶ σελήνην καὶ τὰ ἄλλα, ὥσπερ παρ' ἡμῖν, καὶ τὴν γῆν αὐτοῖσι φθεῖν πολλά τε καὶ παντοῖα, ὧν ἐκείνοι τὰ ὀνήσιστα συνενικιάμενοι εἰς τὴν οἰκῆσιν χροούνται. Cf. Z. Ib⁵ 1006². Eadem fere Simpl. phys. 157, 9.*

161 Sext. math. VII 90 ὁ μὲν φυσικώτατος Ἀναξαγόρας ὡς ^{sensus} ἀσθενεῖς διαβάλλων τὰς αἰσθήσεις, [fr. 25 (21)] „ἐπ' ἀφανρότητος αὐτῶν“, φησίν, „οὐ δυνατοὶ ἔσμεν κρίνειν τάληθές“^a, τίθησί τε πίστιν^b αὐτῶν τῆς ἀπιστίας τὴν παρὰ μικρὸν τῶν χρωμάτων ἐξαλλαγήν. εἰ γὰρ δύο λάβοιμεν χρώματα, μέλαν καὶ λευκόν, εἴτα ἐκ θατέρου εἰς θάτερον κατὰ σταγόνα παρεκχέοιμεν, οὐ δυνήσεται ἡ ὄψις διακρίνειν τὰς παρὰ μικρὸν μεταβολάς, καίπερ πρὸς τὴν φύσιν ὑποκειμένης^b.

a. Ipsam rationem a sensibus parum distinxisse memoratur: Arist. met. IV 5. 1009^b 25 Ἀναξαγόρου δὲ καὶ ἀπόφθεγμα μνημονεύεται πρὸς τῶν ἐταίρων τινάς, οἱ τοιαῦτ' αὐτοῖς ἔσται τὰ θντα οἷα ἂν ὑπολάβωσιν. Cf. Cic. Acad. I 44.

b. Ar. phys. I 4. 187^a 36 ἐξ ὄντων μὲν καὶ ἐνυπαρχόντων γίνεσθαι (τὸ πᾶν), διὰ μικρότητα δὲ τῶν ὄγκων ἐξ ἀναισθητῶν ἡμῖν. Cf. de caelo III 3. 302 31. Tamen illud perperam interpretatur Aristoteles^s met. IV 4. 1007^b 25 καὶ γίνεσθαι δὴ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου „ὁμοῦ πάντα χρήματα“ ὥστε μηδὲν ἀληθῶς ὑπάρχειν. Idem 1012^a 26. Z. Ib⁵ 1016⁴. Aliter Sext. math. VII 140 τῆς τῶν ἀδήλων καταλήψεως τὰ φαινόμενα, ὡς φησιν Ἀναξαγόρας (εἶναι κριτήρια). Quamquam etiam sic falluntur sensus, v. Sext. Pyrrh. I 33 νοούμενα δὲ (ἀντιτίθεμεν) φαινομένοις, ὡς ὁ Ἀναξαγόρας τῇ λευκῇ εἶναι τὴν χιόνα ἀντιτίθει ὅτι ἡ χιὼν ὕδωρ ἐστὶ πεπηγός, τὸ δὲ ὕδωρ ἐστὶ μέλαν, καὶ ἡ χιὼν ἄρα μέλαινα ἐστίν. Cf. Cic. Acad. II 100. Sext. math. VII 91 Ἀναξαγόρας κοινῶς τὸν λόγον ἔφη κριτήριον εἶναι.

c. Theophrast. de sens. 27 (Dox. 507, 7) Ἀναξαγόρας δὲ γίνεσθαι μὲν (τὰς αἰσθήσεις) τοῖς ἐναντίοις· τὸ γὰρ ὁμοιον ἀπαθὲς ὑπὸ τοῦ ὁμοίου· καθ' ἑκάστην δ' ἰδίᾳ πειρᾶται διακριθμεῖν. — 29 ἅπασαν δ' αἰσθήσιν μετὰ λύπης, ὅπερ ἂν δόξειεν ἀκόλουθον εἶναι τῇ ὑποθέσει· πᾶν γὰρ τὸ ἀνόμοιον ἀπτόμενον πόνον παρέχει.

1) 157, 12 συνημμένους.

Empedocles

vita Diog. VIII 51 Ἐμπεδοκλῆς, ὡς φησιν Ἰππόβοτος, Μέτω- 162
 νος ἦν υἱὸς τοῦ Ἐμπεδοκλέους, Ἀκραγαντῖνος^a. — 52 Ἀπολ-
 λόδωρος δ' ὁ γραμματικὸς ἐν τοῖς Χρονικοῖς φησιν ὡς
 „ἦν μὲν Μέτωνος υἱός, εἰς δὲ Θουρίους^b
 αὐτὸν νεωστὶ παντελῶς ἐκτισμένους
 ὁ Γλαῦκος ἐλθεῖν φησιν.“

είθ' ὑποβάς·

„οἱ δ' ἱστοροῦντες ὡς πεφενγῶς οἴκοθεν
 εἰς τὰς Συρακούσας μετ' ἐκείνων ἐπολέμει^c
 πρὸς τὰς Ἀθήνας ἀγνοεῖν τελέως ἐμοὶ
 δοκοῦσιν· ἢ γὰρ οὐκέτ' ἦν ἢ παντελῶς
 ὑπεργεγηρακῶς, ὅπερ οὐχὶ φαίνεται.
 Ἀριστοτέλης γὰρ αὐτὸν ἐξήκοντ' ἔτῳ
 ἔτι δ' Ἡρακλείδης φησὶ τετελευτηκέναι.“

ὁ δὲ τὴν πρώτην καὶ ἑβδομηκοστὴν Ὀλυμπιάδα (α. 496) νενικηκώς
 „κἔλητι τούτου πάππος ἦν δμῶνυμος.“

studia 54 ἀκοῦσαι δ' αὐτὸν Πυθαγόρου Τίμαιος διὰ τῆς ἐνάτης
 ἱστορεῖ, λέγων ὅτι καταγνωσθεὶς ἐπὶ λογοκλοπίᾳ^d τότε, καθὰ
 καὶ Πλάτων, τῶν λόγων ἐκωλύθη μετέχειν. — 55 ὁ δὲ
 Θεόφραστος Παρμενίδου φησὶ ζῆλωτὴν αὐτὸν γενέσθαι καὶ
 μιμητὴν ἐν τοῖς ποιήμασι^e. — 58 φησὶ δὲ Σάτυρος ἐν τοῖς
 βίοις ὅτι καὶ ἰατρὸς^f ἦν καὶ ῥήτωρ^g ἄριστος. Γοργίαν γοῦν
 τὸν Λεοντῖνον αὐτοῦ γενέσθαι μαθητὴν. — 59 τοῦτόν φησιν
 ὁ Σάτυρος λέγειν, ὡς αὐτὸς παρείη τῷ Ἐμπεδοκλεῖ γοητεύ-
 οντι^h. — 67 περὶ δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ διάφορός ἐστιν
 λόγος^h. — 77 τὰ μὲν οὖν Περὶ φύσεως αὐτοῦ καὶ οἱ Κα-
 θαρμοὶ εἰς ἑπτὰ τείνουσι πενταμισχίλιαⁱ.

Scripserunt de Empedocle: Sturz, Emp. vita et philos., carm. reliq.,
 Lips. 1805. S. Karsten, Emp. carm. reliq., Amst. 1838. H. Stein, Emp.
 fragm. Bonn. 1852. Diels, poetar. philos. fragm. p. 74—168. Idem,
 Vorsokr. c. 21. Cf. Zeller I⁵ 750—837. Gomperz I³ 183—204. Burnet
 § 97—119. — Th. Bergk, de prooemio Emp., Berol. 1839. Idem,
 Kleine Schriften II 1—66. K. Steinhart, in Ersch. Gruber. encycl. sect.
 I vol. 34. Panzerbieter, Beitr. z. Kritik u. Erkl. d. Emped., Meining.

1844. Idem, *Zeitschr. f. A. W.* 1845. Schneidewin, *Philol.* XV. Mul-
lach FPG vol. I. H. Diels, *Gorgias u. Empedocles*, Acad. Berol. 1884. —
De dialecto: R. Merzdorf, comm. philol. (in hon. G. Curtii), Lipsiae 1875.
Critica: H. Diels, *Hermes* XV (1880) 161—179. Bidez, *la biographie
d'Empedocle*, Gent 1894. Nestle, *Philol.* 65 (1906) 545. E. Millerd,
On the interpretation of E., Chicago 1908.

a. Diog. 51 *Ἰρακλείδης ἐν τῷ Περὶ νόσων, ὅτι λαμπρῶς ἦν οἰκίας
ἱπποτροφηκῶτος τοῦ πάππου*. Cf. Sturz 98, Karsten 5. Patris Metonis
haud parvae in r. p. vices, v. Diog. 72. Magna etiam ipsius apud cives
erat auctoritas, qua ad libertatem patriae adversus tyrannos defendendam
usus esse traditur, v. Aristot. et Timaeum ap. Diog. VIII 63—67; 72.
Agrigentum tunc et numero civium et opibus maxime floruisse constat
ex Diod. XIII 84.

b. Propterea Diog. 74 *ἤκμασε κατὰ τὴν τετάρτην καὶ ὀγδοηκοστὴν
ὀλυμπιάδα* (a. 444/40). De Apollodori verbis v. Diels *Mus. Rhen.* XXXI 37,
qui vixisse Emp. statuit a. 484—424. At Zeller (Ib⁵ 751) fere a. 493—433;
quod Diels nunc probat, *Gorg. u. Emp.* p. 2². Aliter Unger, *Acad.
Bavar.* 1883, 140; *Philol. Suppl.* IV 513. Cf. Jacoby, *Apollodors Chro-
nik* p. 271—277. — Arist. met. I 3. 984^a 11 *Ἀναξαγόρας τῇ μὲν
ἡλικίᾳ πρότερος ὢν τούτου, τοῖς δ' ἔργοις ὕστερος κτλ.*, quo de loco v.
Bonitzii comment. 67 et *RP* 150a.

c. Significari a. 415 putat Zeller Ib⁵ 751.

d. Diog. 55 *φησὶ δὲ Νεάνθης ὅτι μέχρι Φιλολάου καὶ Ἐμπεδο- studia
κλέους ἐκοινώνουν οἱ Πυθαγορικοὶ τῶν λόγων. ἐπεὶ δ' αὐτὸς διὰ τῆς
ποιήσεως ἐδημοσίωσεν αὐτά, νόμον ἔθεντο μηδενὶ μεταδώσειν ἐπο-
ποιῶ. — τίνος μέντοι γε αὐτῶν ἤκουσεν ὁ Ἐμπεδοκλῆς οὐκ εἶπε· τὴν
γὰρ περιφερομένην ὥς¹ Τηλαύγους ἐπιστολήν, ὅτι μετέσχεν Ἰππάσου
καὶ Βροντίνου, μὴ εἶναι ἀξιόπιστον*.

e. *Simpl. phys.* 25, 19 *Ἐμπ. ὁ Ἀκραγαντίνος οὐ πολλὸν κατόπιν τοῦ
Ἀναξαγόρου γεγονώς, Παρμενίδου δὲ ζηλωτῆς καὶ πλησιαστῆς καὶ ἐτι
μᾶλλον τῶν Πυθαγορείων*. Mira et inepta apud Diog. 56; cf. Suid.
Παρμενίδης, Olympiod. in Plat. *Gorg.* ap. Sturz p. 34. Ab Aristotele
identidem cum Anaxagora coniungitur propter similitudinem. Cf. Zeller
Ib⁵ 820—824.

f. De medicae artis peritia Plin. *hist. nat.* 36, 27, 202. De magicis artes
artibus v. ipsius vs. 24—32 ap. Diog. 59. Mirabilia facta: noxios ventos
Agrigento prohibet, Diog. 60; apud Selinuntios amnium commixtione
pestem sedat, Diog. 70; mulierem resuscitat, quae mortua videbatur, Diog.
61 et 67, quae res in Heraclidis erat libro *Περὶ νόσων* narrata (vel *Περὶ
τῆς ἀννῆς*). Cf. Diels, *Emp. u. Gorg.* p. 2². Alia testimonia Z. Ib⁵
753. Non iniucundum est ipsum audire in exordio *Καθαρμῶν* (Diog. 62)
profitentem, quibus nominibus cives se venerentur:

1) ὥς Reiske: πρὸς libri.

- fr. 112D. ὦ φίλοι, οἱ μέγα ἄστν κατὰ ξανθοῦ Ἀκράγαντος 389 K.
 ναίειτ' ἂν' ἄκρα πόλεος, ἀγαθῶν μελεδήμονες ἔργων, 390
 ξείνων αἰδοῖοι λιμένες, κακότητος ἄπειροι,
 355 St. χαίρειτ'· ἐγὼ δ' ὑμῖν θεὸς ἄμβροτος, οὐκέτι θνητὸς
 πωλεῖμαι μετὰ πᾶσι τετιμένος, ὥσπερ ἔοικα,
 ταῖναις τε περιστέπτος στέφεσίν τε θαλείοις·
 τοῖσιν ἄμ' εὖτ' ἂν ἴκωμαι ἐς ἄστυα τηλεθάοντα, 395
 ἀνδράσιν ἡδὲ γυναιξί, σεβίζομαι· οἱ δ' ἄμ' ἔπονται
 360 μυρίοι ἐξερέοντες, ὅπη πρὸς κέρδος ἀταρπός,
 οἱ μὲν μαντοσυνέων κεχρημένοι, οἱ δ' ἐπὶ νοῦσαν
 παντοίων ἐπύθοντο κλύειν εὐηκέα βάξιν
 δηρὸν δὴ χαλεποῖσι πεπαρμένοι ἄμφι μόγοισιν ¹.

g. De rhetorica Diog. 57 Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Σοφιστῇ φησι πρῶτον Ἐμπεδοκλέα ῥητορικὴν εὐρεῖν, Ζήνωνα δὲ διαλεκτικὴν, cf. Sext. math. VII 6. Quintilianus III 1, 8 Gorgiam (a. 483—385) eius discipulum habitum esse confirmat. Certe Gorgias iuvenis in naturalibus quaestionibus physici illius auctoritatem amplexus eiusdemque poetae exemplum in dicendi genere secutus est; v. Diels, *Emp. u. Gorg.* p. 2sq. 25.

mcps h. Heraclides Ponticus ap. Diog. 67 tradit sacrificio instituto post epulas amicos eius somno se dedisse, ὡς δ' ἡμέρας γεννηθείσης ἐξανέστησαν, οὐχ εὐρέθη μόνος. Itaque divinitus eum de terra sublatum esse visum. Hippobotus vero (ib. 69) Aetnae craterem insiluisse (Horat. art. poet. 464). Alias fabulas de morte eius v. Diog. 73 et 74. At idem 71 τούτοις δ' ἐναντιοῦται Τίμαιος ῥητῶς λέγων ὡς ἐξεχώρησεν εἰς Πελοπόννησον καὶ τὸ σύνολον οὐκ ἐπανήλθεν. — τετελεύτηκεν οὖν ἐν Πελοποννήσῳ (ex Timaeo).

scripta i. De scriptis eius disserant Sturz, Karsten, Stein. Alterum est carmen *Περὶ φύσεως* ad Pausaniam, medicum ut videtur, scriptum, alterum *Καθαρμοὶ* ad Agrigentinos de vita sancte et caste agenda. Amborum versus plus 450 extant. Veterum iudicia v. Diog. 66. 70. Platonis minorem habet admirationem, v. Soph. 242 E *Σικελαὶ Μοῦσαι μαλακώτεραι*. Aristotelis severiora iudicia collegit Zeller I b⁶ 818. Certe is Democritum Parmenidem Anaxagoram praetulit. Idem tamen ap. Diog. 57 dicit *ὅτι καὶ Ὀμηρικὸς ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ δεινὸς περὶ τὴν φράσιν γέγονεν, μεταφορητικὸς τε ὢν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ ποιητικὴν ἐπιτεύγμασι χρώμενος*. Timon fr. 49 W. 42 D. *Ἐμπεδοκλῆς ἀγοραίων ληκητὴς ἐπέων*. Summas vero laudes ei, ut de Neoplatonicis non dicam, tribuit perpetuus imitator Lucretius I 716.

de humana
cognitione

Sextus math. VII 123 λέγει δὲ (Ἐμπεδοκλῆς ὁ Ἀκρα- 163
 γαντῖνος) περὶ μὲν τοῦ μὴ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τὴν κρίσιν
 τάληθοῦς ὑπάρχειν οὕτως (fr. 2 Diels).

1) ἄμφι μόγοισιν add. Diels.

2 St. στενωποὶ¹ μὲν γὰρ παλάμαι κατὰ γυῖα κέχυνται·² 32 K.
πολλὰ δὲ δεῖλ' ἔμπαια³ τὰ τ' ἀμβλύνουσι μερίμνας.
παῦρον δὲ ζωῆς ἰδίου⁴ μέρος ἀρθάναντες

5 ὠκύμοροι καπνοῖο δίκην ἀρθάναντες ἀπέπταν, 35
αὐτὸ μόνον πεισθέντες διτῷ προσέκυρσεν ἕκαστος
πάντος· ἑλαννόμενοι, τὸ δ' ὅλον πᾶς⁵ εὔχεται εὐρεῖν·
οὕτως οὐτ' ἐπιδερκτὰ τὰδ' ἀνδράσιν οὐτ' ἐπακουστά
οὔτε νῶν περιληπτὰ.

(124) περὶ δὲ τοῦ μὴ εἶναι εἰς τὸ παντελὲς ἄληπτον τὴν
ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἰκνεῖται ὁ ἀνθρώπινος λόγος ληπτὴν
ὑπάρχειν διασαφεῖ τοῖς προκειμένοις ἐπιφέρων·

σὺ δ' οὖν, ἐπεὶ ᾧδ' ἑλιάσθης,

de suo studio
veritatis

10 πεύσσαι οὐ πλέον⁶ ἢ βροτεῖη μῆτις ὄρωρεν. 40
καὶ διὰ τῶν ἐξῆς ἐπιπλήξας τοῖς πλέον ἐπαγγελλομένοις
γινώσκειν παρίστησιν ὅτι τὸ δι' ἐκάστης αἰσθήσεως λαμ-
βανόμενον πιστόν ἐστι, τοῦ λόγου τούτων ἐπιστατοῦντος,
καίπερ πρότερον καταδραμὼν τῆς ἀπ' αὐτῶν πίστεως.
φησὶ γάρ (fr. 4 D.).

11 ἀλλὰ θεοὶ τῶν μὲν μανίην ἀποτρέψατε γλώσσης,
ἐκ δ' ὁσίων στομάτων καθαρὴν ὀχετεύσατε πηγὴν.
καὶ σέ, πολυμήστη λευκώλενε παρθένε Μοῦσα,
ἔντομαι, ὧν θέμις ἐστὶν ἐφημερίοισιν ἀκοῦειν,

15 πέμπε παρ' Εὐσεβίης ἐλάουσ' εὐήμιον ἄρμα⁷. 45
μηδὲ σέ γ' ⁸ εὐδόξιο βιήσεται⁹ ἄνθεα τιμῆς
πρὸς θνητῶν ἀνελέσθαι, ἐφ' ᾧ⁹ θ' ὁσίης¹⁰ πλέον εἰπεῖν

1) στενωπόροι ex Theophr. de sens. 7 Preller. — 2) κέχυνται Sex-
tus: τέτανται vol. Hercul. VII (1871) c. 22 (cf. Gomperz Wiener Stud.
II 140). — 3) δειλεμπεία libri: Procl. in Tim. 175 δ καὶ Ἐμπ. ἡμῶν
κατοδυρόμενος ἔφη· πολλὰ δὲ δεῖν' ἔπεα, τὰ τε ἀμβλ. μερίμνας· πολλὰ
γὰρ ἐμπέπτοντα τοῖς ὄντως ἡμῖν δειλοῖς — ἀμβλύνει τὴν τῶν ὄντων
θεωρίαν: corr. Bergk et Emperius: δεῖν' ἔμπαια Karsten. — 4) ζωῆσι
βίου libri: corr. Diels. — 5) πᾶς inseruit Bergk. — 6) οὐ πλέον γε
trad.: οὐ πλέον ἢ Karsten: οὐ πλέον ἢ Stein. Hoc dicit: tu ergo,
quandoquidem huc in secretum secessisti, quantum humana ratio valet,
cognosces. — 7) „Mitte mihi, obsecro, ut quantum fas est mortalibus
audiam, e pietatis regno agilem poeseos currum“. — 8) σέ γ' i. e.
Musam. — 9) βιήσεται traditum: βιήσεται Bergk. — 10) ἐφωθοῦσης,
Sextus: ἐφ' ᾧ⁹ θ' ὁσίης Clem. (strom. V 682 P.).

θάρσει καὶ τότε δὴ σοφίης ἐπ' ἀκροισι θοάξειν¹.
 ἀλλ' ἄγ' ἄθρει πάσῃ² παλάμῃ πῃ δῆλον ἕκαστον,
 20 μῆτε τι ὄψιν ἔχων πίσκει πλέον ἢ κατ' ἀκουήν 50
 ἢ ἀκοήν ἐρίδουπον ὑπὲρ τρανώματα γλώσσης,
 μῆτε τι τῶν ἄλλων, ὅππῃ³ πόρος ἐστὶ νοῆσαι,
 γυίων πίστιν ἔρκε, νόει θ'⁴ ἢ⁵ δῆλον ἕκαστον^a.

a. Est pars exordii carminis de natura rerum, quo de vitae brevitate et miseria, de humanae cognitionis angustis, de sensuum fallaciis queritur. Nihilominus se veritatem, quantum quidem humani ingenii acies valeat, explicaturum adiuvantibus Musa et Pietate. Cf. Xenophan. **RP** 104. Parmen. fr. 1, 30 **RP** 113. Adde Cic. Acad. II 74. Patet errare eos, qui Empedoclem scepticis adnumerandum putabant, v. Cic. Acad. I 44. Diog. IX, 73.

elementa Plac. I 3, 20 (Dox. 286) Ἐμπεδοκλῆς Μέτωνος Ἀκρα- 164
 γαντίνος τέτταρα μὲν λέγει στοιχεῖα^a, πῦρ ἀέρα ὕδωρ γῆν,
 δύο δὲ ἀρχικὰς δυνάμεις, φιλίαν τε καὶ νεῖκος^b. ὣν ἡ μὲν
 ἐστὶν ἐνωτικὴ, τὸ δὲ διαιρετικόν. φησὶ δὲ οὕτως (fr. 6 D. cf.
 Sext. math. IX 362. X 315. Hippol. ref. VII 29).

33 τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε· 55
 Ζεὺς ἀργῆς Ἥρῃ τε φερέσβιος^c ἡδ' Ἀιδωνεύς
 Νῆστις θ', ἡ δακρύοις τέγγει κροῦνῶμα βρότειον^d.
 Δία μὲν γὰρ λέγει τὴν ζέσιν καὶ τὸν αἰθέρα, Ἥρην δὲ φε-
 ρέσβιον τὸν ἀέρα, τὴν δὲ γῆν τὸν Ἀιδωνέα. Νῆστιν δὲ καὶ
 κροῦνῶμα βρότειον οἶονεὶ τὸ σπέρμα καὶ τὸ ὕδωρ^e.

a. Quattuor elementa primum Empedoclem statuisse affirmat Aristoteles met. I 4. 985^a 31. I 7. 988^a 27; gen. et corr. II 1. 328^b 33. Plato primus στοιχεῖα nominavit, v. Eudem. ap. Simpl. phys. 7, 13 et Diog. III 24.

b. Duo igitur sunt paria principiorum diversorum. Simpl. phys. 197, 10 Ἐμπ. γοῦν καὶ τοὶ δύο ἐν τοῖς στοιχείοις ἐναντιώσεις ὑποθέμενος θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ξηροῦ καὶ ὕγροῦ εἰς μίαν τὰς δύο συνεκορύφωσε τὴν τοῦ νεῖκος καὶ τῆς φιλίας, ὥσπερ καὶ ταύτην εἰς μονάδα τὴν τῆς ἀνάγκης.

1) θοάξει vel θοάξη libri: praeunte Hermanno corr. Bekker. Hoc dicit: neve te quidem ulla mortalium laus cogat coronas ab iis accipere ea condicione, ut audacter plus quam fas sit dicas, tamquam tum demum ad sapientiae fastigium evectus sis. — 2) ἀλλὰ γὰρ ἄθρει πᾶς libri: corr. Bergk. — 3) ὁπόση (i. e. quot viis cf. Diels Vorsokr. II 683 adn.) libri: ὅππῃ Karsten: ὁπόσων Stein. — 4) θ' vulgo: δ' Karsten.

c. Schneidewin *Philol.* VI 156 coniungit adiectivum *φερέσβιος* cum nomina mythologica Plutonis nomine. Et deceptit illud Heraclitum, Diogenem (VIII 76), Sto-
baeum, Hippolytum, alios (Z. I b⁶ 758³), ut Iunonem pro terra acciperent.
De hoc errore cf. Diels *Dox.* 89 et 90. Videlicet Iuno est aer, Pluto
terra, *Νῆστις* aqua, nomine ducto a *νάω* ut *ναρός*, *Νηρέυς*. (Dissentiunt
quidem Knatz [Empedoclea 1891 p. 1], Thiele [*Hermes* 32, 68], Burnet²
p. 264.) Apud Siculos colebatur quaedam dea Nestis, v. Eustath. II.
p. 1180, 14. Aliis locis aliis nominibus eadem elementa appellat, fr. 17, 9;
109; 71; 73; 37; 115, 9; 22, 2; 96; 98. Cf. Karsten 334; Krische 125.

d. Cf. Lucr. I 349 *in saxis ac speluncis permanat aquarum | liqui-
dus umor et uberibus flent omnia guttis.*

e. Elementa nec facta neque interitura esse censuit: Arist. met. I 3.
984^a 8 Ἐμπεδοκλῆς δὲ τὰ τέτταρα — ταῦτα γὰρ αἰεὶ διαμένειν καὶ οὐ
γίγνεσθαι ἀλλ' ἢ πλήθει καὶ ὀλιγότητι συγκρινόμενα καὶ διακρινόμενα
εἰς ἓν τε καὶ ἐξ ἑνός. — Neque ex antiquiore aliquo orta: Arist. gen.
et corr. I 8 325^b 19 Ἐμπεδοκλεῖ δὲ τὰ μὲν ἄλλα φανερόν ἐστι μέχρ
τῶν στοιχείων ἔχει τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθοράν, αὐτῶν δὲ τούτων πῶς
γίνεται καὶ φθίρεται τὸ σωρευόμενον μέγεθος, οὔτε θῆλον οὔτε ἐνδέχε-
ται λέγειν αὐτῷ μὴ λέγοντι καὶ τοῦ πυρός εἶναι στοιχεῖον, ὁμοίως δὲ
καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων. De Ritteri dubitationibus Z. I b⁶ 764. — Quat-
tuor principia nonnunquam in duo contrahere videtur: Ar. met. I 4.
985^a 31 ἔτι δὲ τὰ ὡς ἐν ὕλης εἶδει λεγόμενα στοιχεῖα τέτταρα πρῶτος
εἶπεν· οὐ μὴν χρῆται γε τέτταρσιν, ἀλλ' ὡς δυὸν οὖσι μόνοις, πυρὶ
μὲν καθ' αὐτό, τοῖς δ' ἀντικειμένοις ὡς μιᾷ φύσει, γῇ τε καὶ ἀέρι
καὶ ὕδατι. λάβοι δ' ἂν τις αὐτὸ θεωρῶν ἐκ τῶν ἑπτῶν. Idem gen.
et corr. II 3. 330^b 19 ἔνοι δ' εὐθὺς τέτταρα λέγουσιν, οἷον Ἐμπε-
δοκλῆς· συνάγει δὲ καὶ οὗτος εἰς τὰ δύο· τῷ γὰρ πυρὶ τὰλλα πάντα
ἀντιτίθησιν.

165 Plac. I 30 (Dox. 326) Ἐμπεδοκλῆς φύσιν μηδενὸς εἶναι, nihil oritur,
nihil interit
μῦθιν δὲ τῶν στοιχείων καὶ διάστασιν· γράφει γὰρ οὕτως ἐν
τῷ πρώτῳ Φυσικῶν (fr. 8 D.).

36 ἄλλο δέ τοι ἐρέω· φύσις οὐδενὸς ἐστὶν ἀπάντων 77
θνητῶν, οὐδέ τις οὐλομένου θανάτοιο τελευτή,
ἀλλὰ μόνον μῦθίς τε διάλλαξις τε μιγέντων
ἐστί, φύσις δ' ἐπὶ τοῖς¹ ὀνομάζεται ἀνθρώποισιν^a. 80

a. Similes versus fr. 11 ap. Plut. adv. Colot. 12 p. 1113 C

45 νήπιοι· οὐ γὰρ σφιν δολιχόφρονές εἰσι μέρμναι, 347
οἳ δὴ γίγνεσθαι πάρος οὐκ ἔδον ἐλπίζουσιν
ἢ τι καταθνήσκειν τε καὶ ἐξόλλυσθαι ἀπάντη·

1) δ' ἐπὶ τοῖς Arist. (met. IV 4. 1015^a 2): δὲ βροτοῖς Plac.

Praeterea cf. fr. 12 ap. Ps. Arist. de Melisso 2. 975^b 1

ἐκ τε γὰρ οὐδ' αὖ' ἐόντος ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι
καὶ τ' ἐὼν ἑξαπολέσθαι ἀνήνυστον καὶ ἀπυστον¹.

50 αἰεὶ γὰρ τῇ γ' ἔσται² ὅπῃ κέ τις αἰὲν ἐρείδῃ.

Fr. 15 ap. Plut. adv. Colot. 12 p. 1113 D (post fr. 11)

οὐκ ἂν ἀνὴρ τοιαῦτα σοφὸς φρεσὶ μαντεύσασατο, 350
ὥς ὄφρα μὲν τε βιώσι, τὸ δὴ βλοτον καλέουσι,
τόφρα μὲν οὖν εἶσιν καὶ σφιν πάρα δειλὰ καὶ ἐσθλά,
πρὶν δὲ πάγην τε βροτοὶ καὶ ἐπεὶ λύθεν, οὐδὲν ἄρ' εἰσιν.

amor et discor-
dia

Empedocles fr. 17 ap. Simpl. phys. 158, 1

166

61 δίπλ' ἐρέω· τοτὲ μὲν γὰρ ἐν ἠϋξήθῃ μόνον εἶναι 88

ἐκ πλεόνων, τοτὲ δ' αὖ διέφνυ πλέον' ἐξ ἑνὸς εἶναι.

δοιῇ δὲ θνητῶν γένεσις, δοιῇ δ' ἀπόλειψις· 90

τὴν μὲν γὰρ πάντων σύνοδος τίκει τ' ὀλέκει τε,

65 ἡ δὲ πάλιν διαφρυσμένων θρηφθεῖσα³ διέπτῃ^a.

καὶ ταῦτ' ἀλλάσσοντα διαμπερὲς οὐδαμὰ λήγει,

ἄλλοτε⁴ μὲν Φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα⁵,

ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἑκαστα⁶ φορεύμενα Νείκεος ἔχθρῃ. 95

οὕτως ἦ μὲν ἐν ἐκ πλεόνων μεμάθηκε φέεσθαι⁷

70 ἡ δὲ πάλιν διαφύντος ἑνὸς πλέον' ἐκτελέθουσι,

τῇ μὲν γίνονται τε καὶ οὐ σφισιν ἔμπεδος αἰῶν·

ἡ δὲ διαλλάσσοντα διαμπερὲς οὐδαμὰ λήγει,

ταύτῃ δ' αἰὲν ἔασιν ἀκίνητοι⁸ κατὰ κύκλον. 100

ἀλλ' ἄγε μύθων κλυθι· μάθῃ⁹ γὰρ τοι φρένας αὖξει·

75 ὥς γὰρ καὶ πρὶν ἔειπα πιφραύσκων πείρατα μύθων,

δίπλ' ἐρέω· τοτὲ μὲν γὰρ ἐν ἠϋξήθῃ μόνον εἶναι

ἐκ¹⁰ πλεόνων, τοτὲ δ' αὖ διέφνυ πλέον' ἐξ ἑνὸς εἶναι,

πῶρ¹¹ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα καὶ ἡέρος¹² ἄπλετον¹³ ὕψος, 105

1) Cf. Diels *Hermes* XV 162. — 2) αἰεὶ γὰρ τῇ γ' ἔσται Panzerbieter: αἰεὶ γὰρ θήσεσθαι libri. — 3) θρηφθεῖσα Panzerbieter: θρυφθεῖσα libri. — 4) Vs. 67—73 etiam ap. Simpl. de caelo 141. 293. — Vs. 68. 69 ap. Simpl. phys. 25. 33. 1318. Diog. VIII 76. — 5) εἰς ἓνα κόσμον Simpl. 33, 23. — 6) δίχ' ἑκαστα Simpl. 1318. 33: δίχα πάντα id. 158. — 7) Vs., qui ap. Simpl. hoc loco intercidit, adscitus est ο 33, 26. — V. 69—73 ap. Arist. phys. VIII 1. 250^b 30 (Bekker ἡμὲν—ἡδὲ). — 8) ἀκίνητον Bergk: ἀκινήτι Panzerbieter. — 9) μάθῃ Bergk: μεθῃ Simpl. — 10) Vs. 77—80 Simpl. phys. 26, 1. — 11) V. 78—80 Sext. math. IX 10. X 317. — 12) ἡέρος s. ἀέρος Simpl.: αἰθέροις Clem., Plutarch. — 13) ἡπιον Plut. Cf. Diels *Vorsokr.* adnot. II 684.

- Νεῖκός τ' οὐλόμενον δίχα τῶν, ἀτάλαντον ἀπάντη^{b 1}
 80. καὶ Φιλότης ἐν τοῖσιν ἴση μῆκος τε πλάτος τε^ο.
 τὴν σὺ νόῳ δέρεκευ, μηδ' ὅμμασιν ἦσο τεθρηπώς.
 ἦτις καὶ θνητοῖσι νομίζεται² ἔμφυτος ἄρθροισι,
 τῇ τε φίλα^d φρονέουσι καὶ ἄρθρια ἔργα τελοῦσι, 110
 Γηθοσύνην καλέοντες ἐπώνυμον ἧδ' Ἀφροδίτην.
 85 τὴν οὐ τις μετὰ τοῖσιν³ ἐλισσομένην δεδάηκε
 θνητὸς ἀνὴρ· σὺ δ' ἄκουε λόγον στόλον οὐκ ἀπατηλόν⁴.
 ταῦτα γὰρ ἴσα^ο τε πάντα καὶ ἥλικα γένναν ἔασι,
 τιμῆς δ' ἄλλης ἄλλο μέδει, πάρα δ' ἦθος ἐκάστω, 115
 ἐν δὲ μέρει κρατέουσι περιπλομένοιο χρόνιοι.
 καὶ πρὸς τοῖς οὕτ' ἄρ τέ τι γίγνεται⁵ οὐδ' ἀπολήγει.
 90 εἴτε γὰρ ἐφθείροντο διαμπερές, οὐκέτ' ἂν ἦσαν.
 τοῦτο δ' ἐπανέφησε τὸ πᾶν τί κε καὶ πόθεν ἐλθόν; 120
 πῇ δέ κε κῆξαπόλοιο⁶, ἐπεὶ τῶνδ' οὐδὲν ἐρημον;
 ἀλλ' αὐτ'^ς ἔστιν ταῦτα, δι' ἀλλήλων δὲ θέοντα^h
 95 γίγνεται ἄλλοτε ἄλλα καὶ ἡνεκὲς αἰὲν ὁμοῖα^{i k}.

a. Hoc dicit: mortalia ex elementis immortalibus gignuntur, vel cum e sphaera quem vocat res prodeunt vel cum redeunt in eundem; eadem utroque tempore recidunt, modo seiunctione continuata modo coniunctione. Z. I b 5 757; cf. Panzerbieter *Beitr.* 7, Steinhart 94, Stein 38.

b. Νεῖκος ἀτάλαντον ἀπάντη⁷ significat undique aequalibus ponderibus libratum s. omni ex parte aequale; item Φιλία dicitur ἴση μῆκος τε πλάτος τε. — De amore et discordia v. Simplic. phys. 25, 21 (= Theophr. phys. opin. fr. 3, Dox. 478) τὰ μὲν σωματικὰ στοιχεῖα ποιεῖ τέτταρα, πῦρ καὶ ἀέρα καὶ ὕδωρ καὶ γῆν, ἀίδια μὲν ὄντα πλήθει καὶ ὀλιγότῃ, μεταβάλλοντα δὲ κατὰ τὴν σύγκρισιν καὶ διάκρισιν, τὰς δὲ κυρίως ἀρχάς, ὅφ' ὧν κινεῖται ταῦτα, φιλίαν καὶ νεῖκος. δεῖ γὰρ διατελεῖν ἐναλλάξ κινούμενα τὰ στοιχεῖα, ποτὲ μὲν ὑπὸ τῆς φιλίας συγκρινόμενα, ποτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ νείκους διακρινόμενα· ὥστε καὶ ἐξ εἶναι κατ' αὐτὸν τὰς ἀρχάς. καὶ γὰρ ὅπου μὲν ποιητικὴν δίδωσι δύναμιν τῷ νεῖκει καὶ τῇ φιλίᾳ, ὅταν λέγῃ — (seq. vs. 67. 68 St.), ποτὲ δὲ τοῖς τέτταρσιν ὡς ἰσόστοιχα συντάττει καὶ ταῦτα, ὅταν λέγῃ — (sq. v. 76—79 St.).

1) ἀπάντη Sextus: ἕκαστον Simpl.: ἐκάστω Panzerbieter. — 2) ἐνίσταται Bergk, Karsten. — 3) μετὰ τοῖσιν Brandis: ὁσοοῖσιν Simpl. — 4) Agitur de elementis, cf. Arist. gen. corr. II 6. — 5) ἄρ τέ τι γίγνεται dubitanter Diels: ἄρτι ἐπιγίγνεται Simpl. cod. DE: ἄρ ἐπιγίγνεται cod. F. — 6) πῇ δέ κε καὶ κῆρυξ ἀπόλοιο Simpl. cod. DE: corr. Diels. — 7) Pro voc. ἀπάντη faciunt Arat. 22 ἔχει δ' ἀτάλαντον ἀπάντη | μεσσηγὺς γαῖαν et Parmen. fr. 8, 44 ἰσοπαλὲς πάντη.

c. Arist. gen. et corr. I 1. 314^a 16 Ἐμπεδοκλῆς τὰ μὲν σωματικὰ τέσσαρα, τὰ δὲ πάντα μετὰ τῶν κινούντων ἔξ τὸν ἀριθμὸν.

Aeterna sunt; cf. fr. 16 ap. Hippolyt. ref. VII 29 (emend. Schneidewin l. c.)

110 ἦ γὰρ καὶ πάρος ἔσκε ¹, καὶ ἔσσεται, οὐδέ ποί', οἶω,
τούτων ἀμφοτέρων κενώσεται ἀσπετος αἰὼν;
et eum versum (fr. 26, 1 D.) qui memoratur ap. Simplic. phys. 33, 19

112 ἐν δὲ μέρει κρατέουσι περιπλομένοιο κύκλοιο ².
Varia nomina amoris φίλια, φιλότης, ἀρμονία, Ἀφροδίτη, στοργή, γη-
θοσύνη, Κύπρις, discordiae Νεῖκος, Κότος, Ἀήρις, Ἄρης.

d. Ad boni et mali notionem revocantur, v. Arist. met. I 4. 984^b 32
ἐπεὶ δὲ τὰναντία τοῖς ἀγαθοῖς ἐνόντα ἐνεφαίνετο ἐν τῇ φύσει καὶ οὐ
μόνον τάξεις καὶ τὸ καλὸν ἀλλὰ καὶ ἀταξία καὶ τὸ αἰσχροῦν, — οὕτως
ἄλλος τις φίλιαν εἰσήνεγκε καὶ νεῖκος, ἐκάτερον ἐκατέρων αἴτιον τούτων.
εἰ γὰρ τις ἀκολουθοῖ καὶ λαμβάνοι πρὸς τὴν διάνοιαν καὶ μὴ πρὸς ἢ
ψελλίζεται λέγων Ἐμπεδοκλῆς, εὐρήσει τὴν μὲν Φίλιαν αἰτίαν οὖσαν
τῶν ἀγαθῶν, τὸ δὲ Νεῖκος τῶν κακῶν· ὥστ' εἴ τις φαίη τρόπον τινα
καὶ λέγειν καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχὰς Ἐμπεδο-
κλέα, τάχ' ἂν λέγοι καλῶς, εἴπερ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων αἰτιον αὐτὸ
τὰγαθὸν ἐστὶ καὶ τῶν κακῶν τὸ κακόν. Similiter Plut. de Iside 48 p. 370 D
Ἐμπ. δὲ τὴν ἀγαθοῦργον ἀρχὴν Φιλότητα καὶ Φίλιαν πολλάκις, ἔτι δ'
Ἀρμονίαν καλεῖ θεμερωπιν, τὴν δὲ χείρονα Νεῖκος οὐλόμενον καὶ Ἀήριν
αἵματόεσσαν (cf. fr. 122, 2 D.).

e. Quattuor elementorum eadem est vis atque copia. De hac aequalitate disputat Arist. gen. et corr. II 6. 333^a 20.

f. Vacuum esse omnino negat: Arist. de caelo IV 2. 309^a 19 ἐνιοι
μὲν οὖν τῶν μὴ φασκόντων εἶναι κενὸν οὐδὲν διώρισαν περὶ κούφου
καὶ βαρέος οἶον Ἀναξαγόρας καὶ Ἐμπεδοκλῆς. Theophr. de sens. 13 (Dox.
503) ἔτι δὲ πότερον οἱ πόροι κενοὶ ἢ πλήρεις; εἰ μὲν γὰρ κενοί, συμ-
βαίνει διαφωνεῖν ἑαυτοῦ, φησὶ γὰρ ὅλως οὐκ εἶναι κενόν· εἰ δὲ πλήρεις,
αἰεὶ ἂν αἰσθάνοιτο τὰ ζῷα. Cf. Lucret. I 742.

g. Empedocles fr. 21, 13 D. ap. Simplic. phys. 159, 25

108 αὐτὰ γὰρ ἔστιν ταῦτα, δι' ἀλλήλων δὲ θέοντα
γίγνεται ἀλλοιωπά· τόσον ³ διὰ κρήσις ἀμείβει. 136

h. Foramina atque effluvia: Plut. qu. nat. 19, 3 σκόπει δὴ κατ'
Ἐμπεδοκλέα (fr. 89) „γνοῦς, διτι πάντων εἰσὶν ἀπορροαί, ὅσας ἐγένοντο“.
οὐ γὰρ ζῶων μόνον οὐδὲ φυτῶν οὐδὲ γῆς καὶ θαλάττης, ἀλλὰ καὶ λίθων
ἄπεισιν ἐνδελεχῶς πολλὰ ρεύματα καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου. — Arist. gen.
et corr. I 8. 324^b 26 τοῖς μὲν οὖν δοκεῖ πάσχειν ἕκαστον διὰ τῶν
πόρων εἰσιόντος τοῦ ποιούντος ἐσχάτου καὶ κυριωτάτου (quae sequuntur

1) ἦν traditum: ἦ Nauck. — 2) Cf. fr. 17, 29 D. **RP** 166 χρόνοι. —
3) τογον Simplic.: corr. Diels.

v. **RP** 177 c). — 324^b 34 μίγνυσθαι γησιν ὅσων οἱ πόροι σύμμετροι εἰσιν.

Emped. fr. 91 ap. Alex. quaest. II 23 p. 72, 26 Bruns

v. 284 (272) ὄνῳ ὕδωρ μὲν μᾶλλον ἐνάρθμιον, αὐτὰρ ἐλαίῳ οὐκ ἐθέλει.

Emped. fr. 22, 4 ap. Simplic. phys. 161, 2

189 ὥς δ' αὐτως ὅσα κρᾶσιν ἐπαρτέα μᾶλλον ἕασιν, 329
ἀλλήλοις ἔστερχται ὁμοιωθέντ' Ἀφροδίτῃ.
ἐχθρὰ δ' αἶ 1 πλείστον ἀπ' ἀλλήλων διέχουσι μάλιστα
γέννη τε κρᾶσει τε καὶ εἰδῶσιν ἐμακτοῖσιν.

i. Ab Aristotele dicitur Emp. in describenda vi illorum principiorum Aristotelis iudicium
parum sibi constare: met. I 4. 985^a 21 καὶ Ἐμπ. ἐπὶ πλεόν μὲν τούτου (Ἀναξαγόρου, **RP** 155 d) χρῆται τοῖς αἰτίοις, οὐ μὴν οὐθ' ἱκανῶς, οὐτ' ἐν τούτοις εὐρίσκει τὸ ὁμολογούμενον. πολλαχοῦ γοῦν αὐτῷ ἢ μὲν Φιλία διακρίνει, τὸ δὲ Νεῖκος συγκρίνει. ὅταν μὲν γὰρ εἰς τὰ στοιχεῖα διύσσηται τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ νείκους, τό τε πῦρ εἰς ἐν συγκρίνεται καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ἕκαστον· ὅταν δὲ πάλιν πάντα ὑπὸ τῆς φιλίας συνώσιν εἰς τὸ ἓν, ἀναγκαῖον ἐξ ἑκάστου τὰ μόρια διακρίνεσθαι πάλιν. Cf. Ar. gen. et corr. I 1. 314^a s. II 6. 333^a s. — Idem met. III 4. 1000^a 24 καὶ γὰρ ὅνπερ οἰηθείη λέγειν ἂν τις μάλιστα ὁμολογούμενως αὐτῷ, Ἐμπεδοκλῆς, καὶ οὗτος ταῦτόν πέπονθεν. τίθησι μὲν γὰρ ἀρχὴν τινα αἰτίαν τῆς φθορᾶς τὸ Νεῖκος, δόξειε δ' ἂν οὐθὲν ἦν καὶ τοῦτο γεννᾶν ἕξω τοῦ ἐνός· ἅπαντα γὰρ ἐκ τούτου τᾶλλά ἐστι πλήρ ὁ θεός (**RP** 167 b). λέγει γοῦν·

104 ἐξ ὧν 2 πάνθ' ὅσα τ' ἦν ὅσα τ' ἔσθ' ὅσα τ' ἔσται ὀπίσσω³, 132
δένδρεα τ' ἐβλάστησε καὶ ἀνέρες ἡδὲ γυναῖκες
θῆρες τ' οἰωνοὶ τε καὶ ὕδατοθρέμμοις ἰχθῦς
καὶ τε θεοὶ δολιχαῖνες 4. —

1000^b 9 ἀλλ' ὅθεν δὴ ὁ λόγος, τοῦτό γε φανερόν, ὅτι συμβαίνει αὐτῷ τὸ νεῖκος μηθὲν μᾶλλον φθορᾶς ἢ τοῦ εἶναι αἰτίον. ὁμοίως δ' οὐδ' ἢ φιλοῦς τοῦ εἶναι· συνάγουσα γὰρ εἰς τὸ ἓν φθείρει τᾶλλα.

k. Sorti ac Fato locum dat: Arist. gen. et corr. II 6. 334^a 1 διέκρινε μὲν γὰρ τὸ νεῖκος, ἠνέχθη δ' ἄνω ὁ αἰθήρ οὐχ ὑπὸ τοῦ νείκους, ἀλλ' ὅτε μὲν φησιν ὥσπερ ἀπὸ τύχης (fr. 53 D.), „οὕτω γὰρ συνέκυρσε θεῶν τοτέ, ἄλλοθι δ' ἄλλως“, ὅτε δὲ φησι πεφικέναι τὸ πῦρ ἄνω φέρεσθαι. — Ar. phys. VIII 1. 252^a 5 ἔοικε τὸ οὕτω λέγειν πλάσματι μᾶλλον. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ λέγειν ὅτι πέφυκεν οὕτως καὶ ταύτην δεῖ νομίζειν εἶναι ἀρχήν, ὅπερ ἔοικεν Ἐμπεδοκλῆς ἂν εἰπεῖν, ὥς τὸ κρατεῖν καὶ κινεῖν ἐν μέρει τὴν φιλίαν καὶ τὸ νεῖκος ὑπάρχει τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀνάγκης, ἡρεμεῖν δὲ τὸν μεταξὺ χρόνον. — Cautae sunt accipiendae recentiorum interpretationes: Plac. I 26, 1 (Dox. 321) Ἐμπεδοκλῆς οὐσαν ἀνάγκης

1) δ' αἶ supplevit Diels. — 2) Amorem et discordiam dicit. —

3) Accuratus memorata ap. Simplic. phys. 159, 21 (Empedocl. fr. 21, 9 D.) ἐκ τούτων γὰρ πάντ' ὅσα τ' ἦν ὅσα τ' ἔστι καὶ ἔσται. — 4) Simpl. supplet vs. τιμῇσι φέριστοι.

αἰτίαν χρηστικὴν τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν στοιχείων. Cf. Simpl. phys. 197, 10 **RP** 164 b. Stob. ecl. I 29^b p. 35, 17 W. (Empedocles) τὸ μὲν ἐν τὴν Ἀνάγκην, ὕλην δὲ αὐτῆς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, εἶδη δὲ τὸ Νεῖκος καὶ τὴν Φιλίαν ¹. Hippolyt. ref. VII 29 Ἀνάγκην καλῶν τὴν ἐξ ἑνὸς εἰς πολλὰ κατὰ τὸ Νεῖκος καὶ ἐκ πολλῶν εἰς ἓν κατὰ τὴν Φιλίαν μεταβολήν.

Σφαῖρος Simplic. phys. 1183, 28 D. (Empedocl. fr. 27, 1 D.) **Εὐδῆμος** 167

δὲ τὴν ἀμνησίαν ἐν τῇ τῆς Φιλίας ἐπικρατείᾳ κατὰ τὸν Σφαῖρον ἐκδέχεται, ἐπειδὴν ἅπαντα συγκριθῇ,

135 ἐνθ' οὗτ' Ἑλίοιο διείδεται ὠκέα γυῖα ², 72
ἀλλ', ὥς φησιν (fr. 27, 3),

οὕτως Ἀρμονίης πυνκινῷ κρύφῳ ³ ἐστήρικται 59

138 Σφαῖρος κυκλωτερῆς μονή περιηγεί ⁴ γαίῳ ^a.
ἀρξαμένου δὲ πάλιν τοῦ Νεῖκος ἐπικρατεῖν τότε πάλιν κινήσις
ἐν τῷ Σφαίρῳ γίνεται (fr. 31).

142 πάντα γὰρ ἐξείης πελεμίζετο γυῖα θεοῖο ^b. 70
— λέγει δὲ καὶ ταῦτα Ἐμπεδοκλῆς ἐπὶ τῆς τοῦ Νεῖκος
ἐπικρατείας (fr. 30).

139 αὐτὰρ ἐπεὶ μέγα Νεῖκος ἐνὶ μελέεσσιν ἐθρέφθη ⁵ 66
ἐς τιμάς τ' ἀνόρουσε τελειομένοιο χρόνοιο,
ὅς σφιν ἀμοιβαῖος πλατέος παρ' ἐλήλათαι ὄρκον ^c.

a. „Cum omnia (ab Amore scilicet) consociata sunt, tum neque ignis comparet neque aqua (nam sequebantur alii versus, id quod apparet ex Plutarcho **RP** 168), sed Harmoniae denso involucre constrictus est Sphaerus orbiculatus et fruitur solitudine circumfusa. Deinde invalescente Discordia movetur quassatis omnibus deinceps membris dei“ (i. e. Sphaeri). Cf. Philop. ad Arist. de gen. et corr. 19, 6 Vit. (Εμπ.) φησι τῆς Φιλίας κρατούσης τὰ πάντα ἐν γίνεσθαι καὶ τὸν Σφαῖρον ἀποτελεῖν ἅποιον ὑπάρχοντα, ὥς μηκέτι μήτε τὴν τοῦ πυρὸς μήτε τῶν ἄλλων τινὸς σφύζεσθαι ἐν αὐτῷ ιδιότητα.

b. Eundem etiam neutro genere esse appellatum testatur Simplic. 1124, 1 καὶ θεὸν ἐπονομάζει καὶ οὐδετέρως ποτὲ καλεῖ „σφαῖρον ξην“. Aristoteles plerumque τὸ ἐν, nonnunquam τὸν θεόν dicit.

c. Delapso eo tempore quod iis (amori et contentioni) a valido sacramenti numine quasi ductum h. e. definitum est. Bonitz ad Ar. met. III 4. 1000^b 14—16. Z. I b⁵ 784¹.

1) Cf. de hoc loco Wachsmuth et Z. Ia⁵ 588². — 2) ὠκέα γυῖα (cf. vs. 142) libri: ἀγλαὸν εἶδος Plut. — 3) κρυφῷ vel κρύφει libri. — 4) περιηγεί Achill., Anon., Procl., περιγηθῆ Simpl. — 5) Vs. 139—141 etiam ap. Arist. met. III 4. 1000^b 14.

168 Plut. fac. lun. 12 p. 926 ὄρα καὶ σκόπει —, μὴ διὰ ἀκοσμίαν
 λυσίν τινα κόσμον φιλοσοφῆς καὶ τὸ Νεῖκος ἐπάγῃς τὸ Ἐμ-
 πεδοκλέους τοῖς πράγμασι, μᾶλλον δὲ τοὺς παλαιοὺς κινή-
 Τιτᾶνας ἐπὶ τὴν φύσιν καὶ Γίγαντας ^a καὶ τὴν μυθικὴν ἐκεί-
 νην καὶ φοβερὰν ἀκοσμίαν καὶ πλημμέλειαν ἐπιδεῖν ποθῆς
 θεῖς ¹ χωρὶς τὸ βαρὺ πᾶν καὶ χωρὶς τὸ κοῦφον,

135 ἐνθ' οὗτ' Ἡελίοιο διείδεται ἀγλαὸν εἶδος ^b 72

οὐδὲ μὲν οὐδ' αἷης λάσιον μένος ² οὐδὲ θάλασσα,
 ὥς φησιν Ἐμπεδοκλῆς (fr. 27 D.)· οὐ γῇ θερμότητος μετεῖχεν, οὐχ
 ὕδωρ πνεύματος, οὐκ ἄνω τι τῶν βαρέων, οὐ κάτω τι τῶν κούφων,
 ἀλλ' ἄκρατοι καὶ ἄστοργοι καὶ μονάδες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί,
 μὴ προσιέμεναι σύγκρισιν ἑτέρου πρὸς ἕτερον μηδὲ κοινωνίαν,
 ἀλλὰ φεύγουσαι καὶ ἀποστρεφόμεναι —, ἄχρως οὐ τὸ ἡμερτὸν
 ἔχνε ἐπὶ τὴν φύσιν ἐκ προνοίας, Φιλότητος ἐγγενομένης καὶ
 Ἀφροδίτης καὶ Ἐρωτος, ὥς Ἐμπεδοκλῆς λέγει καὶ Παρμε-
 νίδης καὶ Ἡσίοδος ^c.

a. Gigantes cum Discordia Empedoclis comparat etiam Procl. in Plat.
 Parm. p. 659 Stallb. ἐνταῦθα γὰρ τὸ Ἐμπεδοκλείου Νεῖκος καὶ ὁ γιγαν-
 τικὸς πόλεμος, ἐκεῖ δὲ ἡ Φιλία καὶ ἡ ἔνωσις καὶ ἡ ἐνοποιὸς τῶν
 ὅλων θεός.

b. Versus 135 idem est atque ille quem commemorat Simplicius
 RP 167, sed forma depravata.

c. Aristoteles met. III 1, 996^a 4 inter Pythagoreorum et Empedoclis
 sententiam ita distinguit: ἔτι δὲ τὸ πάντων χαλεπώτατον καὶ πλείστην
 ἀπορίαν ἔχον, πότερον τὸ ἐν καὶ τὸ ὄν, καθάπερ οἱ Πυθαγόρειοι καὶ
 Πλάτων ἔλεγον, οὐχ ἕτερόν τι ἐστὶν ἀλλ' οὐσία τῶν ὄντων ἢ οὐ, ἀλλ'
 ἕτερόν τι τὸ ὑποκείμενον, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς φησὶ Φιλίαν, ἄλλος δὲ τις
 πῦρ, ὁ δὲ ὕδωρ, ὁ δὲ ἀέρα. — III 4. 1001^a 12 οἱ δὲ περὶ φύσεως,
 οἷον Ἐμπεδοκλῆς ὡς εἰς γνωριμώτερον ἀνάγων λέγει ὅτι τὸ ἐν ἐστὶν.
 δοῖε γὰρ ἂν λέγειν τοῦτο τὴν Φιλίαν εἶναι· αἰτία γοῦν ἐστὶν αὕτη
 τοῦ ἐν εἶναι πᾶσιν: quibus locis ἡ Φιλία dicitur eodem sensu quo ab
 Eudemo ἢ τῆς Φιλίας ἐπικράτεια.

Aristotelis
 iudicium

d*. Aliis locis Aristoteles Sphaerum appellat Ἐμπεδοκλέους τὸ
 μίγμα comparata plerumque doctrina Anaxagorae: met. XI 2. 1069^b 20
 καὶ τοῦτο (τὸ δυνάμει ὄν, μὴ ὄν δὲ ἐνεργείᾳ) ἐστὶ τὸ Ἀναξαγόρου ἐν
 (βέλτιον γὰρ ἢ ὁμοῦ πάντα) καὶ Ἐμπεδοκλέους τὸ μίγμα καὶ Ἀναξι-
 μάνδρου. Cf. phys. I 4. 187^a 22 (RP 16c) ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς καὶ
 Ἀναξαγόρας· ἐκ τοῦ μίγματος γὰρ καὶ οὗτοι ἐκκρίνουσι τᾶλλα. Duae

1) θεῖς add. Diels. — 2) γένος libri: corr. Bergk, coll. Emp. fr.
 15, 9 et Parm. fr. 11, 3 RP 124 ἄστρων θερμὸν μένος.

res vituperat: met. XI 10. 1075^b 1 ἀτόπως δὲ καὶ Ἑμπεδοκλῆς τὴν γὰρ φιλίαν ποιεῖ τὸ ἀγαθόν· αὕτη δ' ἀρχὴ καὶ ὡς κινουσα (συνάγει γὰρ) καὶ ὡς ὕλη· μόριον γάρ τοῦ μίγματος. εἰ δὴ καὶ τῷ αὐτῷ συμβέβηκε καὶ ὡς ὕλη ἀρχὴ εἶναι καὶ ὡς κινούντι, ἀλλὰ τό γ' εἶναι οὐ ταυτό. κατὰ πότερον οὖν φιλία; ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἀφθαρτον εἶναι τὸ νεῖκος· τοῦτο δ' ἐστὶν αὐτὸ ἢ τοῦ κακοῦ φύσις.

e*. Subtilius in omnem eius de generatione doctrinam inquit Aristot. gen. et corr. I 1. 315^a 3 Ἑμπεδοκλῆς μὲν οὖν ἔοικεν ἐναντία λέγειν καὶ πρὸς τὰ φαινόμενα καὶ πρὸς αὐτὸν αὐτός. ἅμα μὲν γὰρ οὐ φησιν ἕτερον ἐξ ἑτέρου γίνεσθαι τῶν στοιχείων οὐδέν, ἀλλὰ τὰλλα πάντα ἐκ τούτων, ἅμα δ', ὅταν εἰς ἓν συναγάγῃ τὴν ἅπασαν φύσιν πλὴν τοῦ Νείκου (RP 169), ἐκ τοῦ ἑνὸς γίνεσθαι πάλιν ἕκαστον. — 19 ἄδηλον δὲ καὶ πότερον ἀρχὴν αὐτῶν θετέον τὸ ἐν ἧ τὰ πολλὰ, λέγω δὲ πῦρ καὶ γῆν καὶ τὰ σύστοιχα τούτων. ἥ μὲν γὰρ ὡς ὕλη ὑπόκειται, ἐξ οὗ μεταβάλλοντα διὰ τὴν κίνησιν γίνονται γῆ καὶ πῦρ, τὸ ἐν στοιχείων. ἥ δὲ τοῦτο μὲν ἐκ συνθέσεως γίνεται συνιόντων ἐκεῖνων, ἐκεῖνα δ' ἐκ διαλύσεως, στοιχειωδέστερα ἐκεῖνα καὶ πρότερα τὴν φύσιν. — II 6. 333^b 19 ὁ δὲ τὴν μῆξιν μόνον ἐπαινεῖ. καίτοι τὰ γε στοιχεία διακρίνει οὐ τὸ Νεῖκος, ἀλλ' ἡ Φιλία τὰ φύσει πρότερα τοῦ θεοῦ· θεοὶ δὲ καὶ ταῦτα. Dicit elementa, ex quibus Amoris effectu misceatur Sphaerus ille sive Unum, unde elementa τὰ φύσει πρότερα. Ar. met. XII 6. 1072^a 4 actum ab eo priorem, potentiam posteriorem poni arguit.

Simplicii f*. Aequius rationem Empedoclis aliorumque philosophorum examinat Simplicius de caelo 304, 3 οὗτοι οὖν γενητὸν καὶ ἀφθαρτον λέγοντες τὸν κόσμον τὴν γένεσιν οὐχ ὡς ἀπὸ χρόνου φασὶ δεῖν ἀκούειν, ἀλλ' ἐξ ὑποθέσεως εἰρημένην διδασκαλίας χάριν τῆς τάξεως τῶν ἐν αὐτῷ προτέρων τε καὶ συνθετοτέρων. Itaque Empedocles ceterique physici 305, 21 τὴν τῶν συνθέτων ἀπὸ τῶν ἀπλῶν γένεσιν κατὰ τὸν ἐξ ὑποθέσεως τοῦτον τρόπον φαίνονται παραδιδόντες ἀπὸ τῶν νῦν ὁρωμένων τὴν ἀνάλυσιν ποιοῦμενοι τὴν ἐπὶ τὰ ἀπλά καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀπλῶν σύνθεσιν ἐξιστοροῦντες, ὥσει καὶ προὔπηρχον τῷ χρόνῳ τὰ ἐξ ὧν γίνεται τὰ γινόμενα. Cavendum autem ait, ne talem Empedocli sententiam tribuamus, ut principia ista quondam seorsum exstitisse voluerit.

g*. E sphaero est mundus: Ar. de caelo III 2. 301^a 14 ἐκ διεστώτων δὲ καὶ κινουμένων οὐκ εἰλογον ποιεῖν τὴν γένεσιν. διὸ καὶ Ἑμπεδοκλῆς παραλείπει τὴν ἐπὶ τῆς φιλότιτος. οὐ γὰρ ἂν ἡδύνατο συστήσαι τὸν οὐρανὸν ἐκ κειχωρισμένων μὲν κατασκευάζων, σύγκρυσιν δὲ ποιῶν διὰ τὴν φιλότιτα· ἐκ διακεκριμένων γὰρ συνέστηκεν ὁ κόσμος τῶν στοιχείων. ὥστ' ἀναγκαῖον γίνεσθαι ἐξ ἑνὸς καὶ συγκεκριμένου.

Sphaerus ipse non est mundus: Simpl. de caelo 310, 13 Ἑμπ. διάφορα τῶν παρ' αὐτῷ κόσμων ἔλεγεν τὰ εἶδη, ὡς καὶ ὀνόμασι χρῆσθαι διαφόροις τὸν μὲν 'σφαῖρον', τὸν δὲ 'κόσμον' ἰδίως καλῶν.

Interpretes Aristotelis alii Sphaerum dicunt αἷτιον ποιητικόν, alii monadem Pythagoreorum comparant, errantes illi quidem in eo, quod Sphaerum perhibent esse mundum intelligibilem (κόσμον νοητόν), cui sit

oppositus mundus adspectabilis (κόσμος αἰσθητός): qua in re Neoplatonicorum opiniones ad veterem philosophum transferunt; v. Sturz 277, Karsten 369, cf. 326.

h*. De interitu rerum. Ar. met. III 4. 1000^b 17 ἀλλ' ὁμῶς τοσοῦτόν γε μόνον λέγει ὁμολογουμένως· οὐ γὰρ τὰ μὲν φθαρτὰ τὰ δὲ ἀφθαρτα ποιεῖ τῶν ὄντων, ἀλλὰ πάντα φθαρτὰ πλὴν τῶν στοιχείων. Illud vero vix dubium quin ex Heracliti opinionibus falso huc translatus sit, quod est apud Hippolytum I 3 (Dox. 558, 17) συνεστάναι ἐκ πυρὸς τὰ πάντα καὶ εἰς πῦρ ἀναλυθῆσθαι.

169 Empedocl. fr. 35 ap. Simpl. de caelo 529, 1 H. (phys. generatio mundi 32, 13)

αὐτὰρ ἐγὼ παλίνροσος ἐλεύσομαι ἐς πόρον ὕμνων, 165
 170 τὸν πρότερον κατέλεξα, λόγον λόγον ἐξοχετεύων¹
 κεῖνον². ἐπεὶ Νεῖκος μὲν ἐνέρτατον ἵκετο βένθος³
 δίνης, ἐν δὲ μέσῃ Φιλότης στροφάλιγγι γένηται,
 ἐν τῇ δὴ³ τάδε πάντα συνέρχεται ἐν μόνον εἶναι,
 οὐκ ἄφαρ, ἀλλὰ θελημὰ⁴ συνιστάμεν' ἄλλοθεν ἄλλα. 170
 175 τῶν δέ τε μισγομένων χεῖτ' ἔθνεα μυρία θνητῶν·
 πολλὰ δ' ἄμικτ' ἔστηκε^{5c} κεραιομένοισιν⁶ ἐναλλάξ,
 ὅσος ἔτι Νεῖκος ἔρυκε μετάρσιον· οὐ γὰρ ἀμεμφέως
 τῶν⁷ πᾶν ἐξέστηκεν ἐπ' ἔσχατα τέρματα κύκλου,
 ἀλλὰ τὰ μὲν τ' ἐνέμιμνε μελέων τὰ δὲ τ' ἐξεβεβήκει. 175
 180 ὅσων δ' αἰὲν ὑπεκπροθέοι, τόσων αἰὲν ἐπῆγει
 ἡπιόφρων Φιλότητος ἀμεμφέος ἄμβροτος ὁρμή·
 αἶψα δὲ θνήτ' ἐφύοντο, τὰ πρὶν μάθον ἀθάνατ' εἶναι⁸,
 ζωρά τε τὰ πρὶν ἄκρητα⁹ διαλλάξαντα κελεύθους.
 τῶν δέ τε μισγομένων χεῖτ' ἔθνεα μυρία θνητῶν, 180
 185 παντοίαις ἰδέησιν ἀρηρότα, θαῦμα ἰδέσθαι.

a. „Ex quo Discordia in infimum recessit verticem, Amor in medium globum penetravit, iam omnia in unum coeunt, non repente sed sponte tamen consistentia aliunde alia, quorum e congressu discordia relegatur ad extremos fines. Multa tamen non mixta restant, quaecunque Discordia

1) ἐξοχετεύων cod. F: ἐπιχετεύων cod. A. — 2) κεῖνον libri: καὶ νόν Bergk. — 3) ἐνθ' ἤδη Bergk. — 4) ἀλλ' ἐθελυμνά Karsten. — 5) ἔστηκε imperfectum verbi Siculi στήκειν, cf. Dielsii adnot. Vorsokr. II 686. — 6) κερασμένοισιν phys. — 7) τῶν Diels: πῶ Simplic. — 8) Cf. Theophr. ap. Athen. X 424 A; Arist. poet. 25. 1461^a 25; Eustath. ad Il. p. 746, 57. — 9) ζωρά τε πρὶν κέκρητο Arist.: ζωρά τε, πρὶν τὰ κέκρητο Bergk.

tenet; nondum enim omnis illa recesserat ad extremas orbis oras, verum pars eius membrorum remansit, pars excessit. Qua autem Discordia refugit, ea tenuis insequitur Amoris impetus. Statim mortalia fiunt quae prius erant immortalia, mixta quae prius pura, in se invicem commeantia“ etc. — Describuntur alternantes vices Amoris et Discordiae, quibus conficitur omnis elementorum conerctio et discretio h. e. perpetua rerum generatio et dissolutio. Cf. Plato Soph. 242 E *Ἰάδες δὲ καὶ Σικελαί τινες ὕστερον Μοῦσαι ξυνενόησαν διὰ συμπλέκειν ἀσφαλίστατον ἀμφοτέρω καὶ λέγειν ὡς τὸ ὄν πολλά τε καὶ ἓν ἐστίν, ἔχθρα δὲ καὶ φιλία συνέχεται. διαφερόμενον γὰρ αἰεὶ ξυμφέρεται, φασὶν αἱ συντονώτεραι τῶν Μουσῶν* (Heraclitus **RP** 34c) *αἱ δὲ μαλακώτεραι* (Empedocles) *τὸ μὲν αἰεὶ ταῦθ' οὕτως ἔχειν ἐχάλασαν, ἐν μέρει δὲ τοτὲ μὲν ἐν εἰναι φασὶ τὸ πᾶν καὶ φίλον ὑπ' Ἀφροδίτης, τοτὲ δὲ πολλὰ καὶ πολέμιον αὐτὸ αὐτῇ διὰ Νείκος τι.* — Arist. phys. VIII 1. 250^b 26 *ἢ ὡς Ἐμπεδοκλῆς, ἐν μέρει κινεῖσθαι καὶ πάλιν ἡρεμεῖν· κινεῖσθαι μὲν ὅταν ἡ Φιλία ἐκ πολλῶν ποιῇ τὸ ἐν ἢ τὸ Νείκος πολλὰ ἐξ ἑνός, ἡρεμεῖν δ' ἐν τοῖς μεταξὺ χρόνοις, λέγων οὕτως· ἡμὲν ἐν ἐκ πλεόνων* (sq. vs. 69—73, fr. 17, 9 **RP** 166).

b. Arist. met. III 4. 1000^a 32 (post verba posita **RP** 166i) *καὶ χωρὶς δὲ τούτων δῆλον· εἰ γὰρ μὴ ἦν τὸ Νείκος ἐν τοῖς πράγμασιν, ἐν ᾗ ἦν ἅπαντα, ὡς φησὶν· ὅταν γὰρ συνέλθῃ, τότε δ' ἔσχατον ἴστατο Νείκος. διὸ καὶ συμβαίνει αὐτῷ τὸν εὐδαιμονέστατον θεὸν* (h. e. Sphaerum) *ἦν τὸν φρόνιμον εἶναι τῶν ἄλλων· οὐ γὰρ γνωρίζει τὰ στοιχεῖα πάντα· τὸ γὰρ Νείκος οὐκ ἔχει, ἢ δὲ γνώσις τοῦ ὁμοίου τῷ ὁμοίῳ, cf. **RP** 176.*

c. Male interpretantur hos versus quicunque auctores statuunt mundum hunc non esse nisi particulam quandam universi, reliquas partes inertem esse materiam, i. e. manere etiam nunc sphaerum illum. Est hic error in Plac. I 5 (Dox. 291^a 15) *Ἐμπεδοκλῆς δὲ κόσμον μὲν ἕνα, οὐ μέντοι τὸ πᾶν εἶναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ ὀλίγον τι τοῦ παντός μέρος, τὸ δὲ λοιπὸν ἀργὴν ὕλην.* Immo temporum ordine, non locorum serie, hic mundus sphaerum illum sequitur. Sic accipimus Simplicii verba (de caelo 310, 13), **RP** 168g. Cf. Z. I b⁵ 788², a quo de huius mundi generatione in singulis dissentiunt H. ab Arnim, *Festschr. f. Gomperx* 1902 p. 16, Burnet² p. 270, E. Millerd p. 44.

ordo
elementorum
prodeuntium

Plac. II 6 (Dox. 334) *Ἐμπεδοκλῆς τὸν μὲν αἰθέρα^a πρῶτον διακριθῆναι, δεύτερον δὲ τὸ πῦρ, ἐφ' ᾧ τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἄγαν περισφιγγομένης τῇ ῥύμῃ τῆς περιφορᾶς ἀναβλῆσαι τὸ ὕδωρ^b. ἐξ οὗ ἀναδυμιαθῆναι τὸν ἀέρα, καὶ γενέσθαι τὸν μὲν οὐρανὸν ἐκ τοῦ αἰθέρος, τὸν δὲ ἥλιον ἐκ τοῦ πυρός, πιληθῆναι δὲ ἐκ τῶν ἄλλων τὰ περίγεια^c.*

aether, aer.

a. Inter aetherem et aerem parum distinxit Empedocles. Sed apparet hoc loco dici aerem tenuiorem caeli stellati, quo mundus omnis cingitur, cf. Emp. fr. 38 ap. Clem. strom. V 8 p. 674 P.

130 εἰ δ' ἄγε τοι λέξω πρῶθ' ἡλικά τ' ¹ ἀρχήν, 182
 ἐξ ὧν δ' ἡλ' ² ἐγένοντο τὰ νῦν ἑσορῶμεν ἅπαντα ³,
 γαῖά τε καὶ πόντος πολυκύνων ἡδ' ὕγρὸς ἄηρ,
 Τιτὰν ἡδ' αἰθήρ σφίγγων περὶ κύκλον ἅπαντα. 185

Aer primus secernitur. Ignis evolat. Duo hemisphaeria. Plutarch. ap. Euseb. praep. ev. I 8 (Dox. 582, 5) (Ἐμπεδοκλῆς) ἐκ πρώτης φησὶ τῆς τῶν στοιχείων κράσεως ἀποκριθέντα τὸν ἀέρα περιχυθῆναι κύκλῳ· μετὰ δὲ τὸν ἀέρα τὸ πῦρ ἐκδραμὸν καὶ οὐκ ἔχον ἐτέραν χώραν ἄνω ἐκτρέχειν ὑπὸ τοῦ περὶ τὸν ἀέρα πάγου. εἶναι δὲ κύκλῳ περὶ τὴν γῆν φερόμενα δύο ἡμισφαίρια, τὸ μὲν καθόλου πυρός, τὸ δὲ μικτὸν ἐξ ἀέρος καὶ ὀλίγου πυρός, ὅπερ οἶεται τὴν νύκτα εἶναι. τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς κινήσεως συμβῆναι ἀπὸ τοῦ τετυγχεῖναι κατὰ τὸν ἀθροισμὸν ἐπιβρίσαντος τοῦ πυρός. De igne exstant verba Empedoclis ap. Eustath. ad Od. I 320 p. 1419, 30 τὸ ἀνόπαια — δοκεῖ τισιν ἀντὶ τοῦ ἀνωφερῆς εἶναι ὥρμημένους ἐκ τῶν Ἐμπεδοκλέους εἰπόντος ἐπὶ πυρός τὸ „καρπαλίμως δ' ἀνόπαιον“.

b. Cur terra non cadat: Aristot. de caelo II 13. 295^a 13 τὴν γῆν πάντες terra ὅσοι τὸν οὐρανὸν γεννηθῶσιν ἐπὶ τὸ μέσον συνελθεῖν φασιν· ὅτι δὲ μένει, ζητοῦσι τὴν αἰτίαν, καὶ λέγουσιν οἱ μὲν — οἱ δ' ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς, τὴν τοῦ οὐρανοῦ φορὰν κύκλῳ περιδέουσαν καὶ θάττον φερομένην τὴν τῆς γῆς φορὰν κωλύειν καθάπερ τὸ ἐν τοῖς κυάθοις ὕδωρ· καὶ γὰρ τοῦτο κύκλῳ τοῦ κυάθου φερομένου πολλάκις κάτω τοῦ χαλκοῦ γιγνόμενον ὅμως οὐ φέρεται κάτω πεφυκὸς φέρεσθαι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Eadem ratione totus mundus continetur: Aristot. de caelo II 1. 284^a 24 οὔτε δὴ τοῦτον τὸν τρόπον ὑποληπτέον, οὔτε διὰ τὴν δίνησιν θάττονος τυγχάνοντα φορᾶς τῆς οἰκείας ῥοπῆς ἔτι σώζεσθαι τοσοῦτον χρόνον, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς φησιν.

Mare sudoris instar: Ar. meteor. II 3. 357^a 24 ὁμοίως δὲ γελοῖον ^{mare} καὶ εἰ τις εἰπὼν ἰδρωτα τῆς γῆς εἶναι τὴν θάλατταν οἶεται τι σαφὲς εἰρηκέναι καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς· πρὸς ποιήσιν μὲν γὰρ οὕτως εἰπὼν ἴσως εἰρηκεν ἱκανῶς (ἡ γὰρ μεταφορὰ ποιητικόν), πρὸς δὲ τὸ γινῶναι τὴν φύσιν οὐχ ἱκανῶς. Plac. III 16 (Dox. 381) Ἐμπ. ἰδρωτα τῆς γῆς ἐκκαυμένης ὑπὸ τοῦ ἡλίου διὰ τὴν ἐπὶ τὸ πλεῖον πλῆσιν.

c. Plac. II 11 (Dox. 339) Ἐμπεδοκλῆς στερέμινον εἶναι τὸν οὐρανὸν ^{caelum} ἐξ ἀέρος συμπαγέντος ὑπὸ πυρός κρυσταλλοειδῶς, τὸ πυρῶδες καὶ τὸ ἀερῶδες ἐν ἑκατέρῳ τῶν ἡμισφαιρίων περιέχοντα. Caelum igitur conflatum est ex aëre s. aethere ignis vi in vitri speciem redacto, v. Aristot. probl. XXIV 11. 937^a 14. — De sole Plut. ap. Eus. pr. ev. I 8 (Dox. 582, ^{sol} 11) ὁ δὲ ἥλιος τὴν φύσιν οὐκ ἔστι πῦρ, ἀλλὰ τοῦ πυρός ἀντανάκλασις ὁμοία τῇ ἀφ' ὕδατος γινομένη. — Plut. Pyth. orac. 12 p. 400 B Ἐμπεδοκλέους καταγελᾷτε φάσκοντος (fr. 44) τὸν ἥλιον περὶ γῆν ἀνακλάσει φωτὸς οὐρανίου γενόμενον αὐθις

1) ἡλικά τ' Diels: ἥλιον Clem. — 2) δ' ἡλ' H. Weil: δὴ Clem. — 3) ἑσορῶμεν ἅπαντα Gomperz: ἑσορώμενα πάντα Clem.

151 ἀνταυγεῖν πρὸς Ὀλυμπον ἀταρβήτοισι προσώποις, 188
 ubi Olympus dicitur caelum aetherium, cuius lux purior sole tanquam
 luna speculo collecta ad nos transmittatur. Cf. Burnet § 113. — De luna
 Plut. ap. Eus. pr. ev. I 8 (Dox. 582, 12) σελήνην δὲ φησιν συστήναι
 καθ' ἑαυτὴν ἐκ τοῦ ἀποληφθέντος ἀέρος ὑπὸ τοῦ πυρός. τοῦτον γὰρ
 παγῆναι καθάπερ καὶ τὴν χάλαζαν· τὸ δὲ φῶς αὐτὴν ἔχειν ἀπὸ τοῦ
 ἡλίου. Eandem, si Achillem (in Arat. 16 p. 43, 6 M.) audimus, ἀπό-
 σπασμα τοῦ ἡλίου appellavit. Cf. ipsius versus (fr. 45) ibidem traditus.

motus recentium
 elementorum

154 κυκλοτερές περὶ γαῖαν ἐλίσσεται ἀλλότριον φῶς¹. — 190
 Initio perturbationes elementorum, dies longiores: Tzetz. exeg. II. p. 42,
 17 κατὰ γὰρ Ἐμπεδοκλέα τὸν φυσικὸν καὶ μετὰ τὸ γῆν φανῆναι καὶ
 θάλασσαν ἀτάκτως ἔτι τὰ στοιχεῖα κεκίνητο, ποτὲ μὲν τοῦ πυρός ὑπερ-
 νικῶντος καὶ καταφλέγοντος, ὅτε δὲ τῆς ὑδατῶδους ὑπερβλυζούσης καὶ
 κατακλυζούσης ἐπιρροῆς. καὶ τὸν ἥλιον δὲ ὁ αὐτὸς διὰ τὸ ἀτακτὸν φησι
 τῆς φορᾶς καὶ ἀστήρικτον τοσοῦτόν τι τῇ ἡμερησίῳ βραδύνειν πορεῖα,
 ὅσος νῦν καιρὸς ἐστὶν ὁ ἐπτάμηνος. Cf. Karsten p. 423—437. Plac. V 18
 (Dox. 427).

elementorum
 loca

Achilles in Arat. c. 4 p. 128 ὁ Ἐμπεδοκλῆς οὐ δίδωσι 171
 τοῖς στοιχείοις ὠρισμένους τόπους, ἀλλ' ἀντιπαρὰχωρεῖν ἀλ-
 λήλοις φησὶν, ὥστε καὶ τὴν γῆν μετέωρον φέρεσθαι, καὶ τὸ
 πῦρ ταπεινότερον².

a. Aristot. phys. II 4. 196^a 20 ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς οὐκ αἰετὸν τὸν ἀέρα
 ἀνωτάτω ἀποκρίνεσθαι φησιν, ἀλλ' ὅπως ἂν τύχη. λέγει γοῦν (fr. 53) ἐν
 τῇ κοσμοποιᾷ ὡς οὕτω συνέκρυσε θέων τότε, πολλάκι δ' ἄλ-
 λως. καὶ τὰ μόρια τῶν ζώων ἀπὸ τύχης γενέσθαι τὰ πλεῖστά φησιν
 οὗτος. — De gen. II 7. 334^a 3 ὅτε δὲ φησι πεφυκέναι τὸ πῦρ ἄνω φέρε-
 σθαι, ὁ δ' αἰθέρ, φησὶ (fr. 54), μακροῦσι κατὰ χθόνα δύετο ὀλίγαις.
 Nam etiam in terrae visceribus aetherem et ignem latere censebat, cf. Procl.
 in Tim. p. 141 (Emp. fr. 52) πολλὰ δ' ἐνεργθ' οὐδ' εὖος πυρὰ καίεται,
 cum propter calidos fontes tum propterea quod igni omnem durandi vim
 tribuit; qua etiam saxa scopulos lapides effecta putat, v. Arist. probl.
 XXIV 11. 937^a 14. Venus humore res emollit, Discordia calore ex-
 siccat, cf. Plutarch. de pr. frig. 16 p. 952 B et hos versus (Emp. fr. 73)
 ap. Simpl. de caelo 530, 6

215 ὡς δὲ τότε χθόνα Κύπρις, ἐπεὶ τ' ἐδίηκεν ἐν ὁμβρῳ, 209
 ἴδεα ποιπνύουσα² θοῶν πυρὶ δῶκε κρατύναι..

1) Ad lunam referebat Stein etiam fr. 85 ap. Simpl. phys. 331, 7
 152 (193) ἡ δὲ φλόξ ἰδέειρα μινυνθαδῆς τύχε γαίης. E contextu ver-
 borum Simplicii conicias significari partem corporis. Stein mutabat τύχην
 αὐγῆς. Oculum dici intellexit Blass, cf. Diels, Gorg. u. Emp. 12². —
 2) ἴδεα ποιπν. (calores adspirans) Diels: εἴδεα ποιπνύουσα cod. F.: εἰ
 δὲ ἀποπνιούσα cod. A.

Animalia omnia ait gigni in sicco: Arist. de respirat. 14. 477^b 7 'Ε. τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν (ζῴων etiam ἐνύδρων) σύστασιν λέγων γενέσθαι μὲν ἐν τῷ ξηρῷ φησι, φεύγοντα δ' ἐλθεῖν εἰς τὸ ὑγρόν. 477^a 32 φάσκων τὰ θερμοτάτα καὶ πῦρ ἔχοντα πλεῖστον τῶν ζῴων ἐνύδρα εἶναι φεύγοντα τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐν τῇ φύσει θερμοτήτος.

- 172 Plac. V 26, 4 (Dox. 438) Ἐμπεδοκλῆς πρῶτα τὰ δένδρα ^{arbores} τῶν ζῴων ^a ἐκ γῆς ἀναφῆναί φησι, πρὶν τὸν ἥλιον περιapλω-θῆναι ¹ καὶ πρὶν ἡμέραν καὶ νύκτα διακριθῆναι· διὰ δὲ συμ-μετρίαν τῆς κράσεως τὸν τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος ἐπέχειν ² λόγον· αὐξέσθαι δὲ ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ γῇ θερμοῦ διαιρούμενα, ὥστε γῆς εἶναι μέρη καθάπερ καὶ τὰ ἔμβρυα τὰ ἐν τῇ γαστρὶ τῆς μήτρας μέρη.

a. Cf. Lucret. V 780—789. Plantas ab Empedocle ζῷα appellari testatur etiam Arist. de plant. I 1 815^a 15. ^b 16.

- 173 Plac. V 19 (Dox. 430) Ἐμπεδοκλῆς τὰς πρῶτας ^a γενέ- ^{animantia} σεις τῶν ζῴων καὶ φυτῶν μηδαμῶς ὁλοκλήρους γενέσθαι, ἀσυμφυέσι δὲ τοῖς μορίοις διεξενγμέναις· τὰς δὲ δευτέρας ^b συμφυομένων τῶν μερῶν εἰδωλοφανεῖς· τὰς δὲ τρίτας ^c τῶν ὁλοφυτῶν ³· τὰς δὲ τετάρτας ^d οὐκέτι ἐκ τῶν ὁμοίων ⁴, οἷον ἐκ γῆς καὶ ὕδατος, ἀλλὰ δι' ἀλλήλων ἤδη, τοῖς μὲν πυκνωθεί-σης τῆς τροφῆς, τοῖς δὲ καὶ τῆς εὐμορφίας τῶν γυναικῶν ἐπερεθισμὸν τοῦ σπερματικοῦ κινήματος ἐμποιησάσης. τῶν δὲ ζῴων πάντων τὰ γένη διακριθῆναι διὰ τὰς ποιὰς κρά-σεις ^e.

a. Prima generatio: Emped. fr. 57 ap. Simpl. de caelo 586, 12. 587, 1 quattuor tempora

244 ἥ πολλαὶ μὲν κόρσαι ἀναύχενες ἐβλάστησαν, 232

γυμνοὶ δ' ἐπλάζοντο βραχίονες εὐνιδες ὤμων,

ἄμματα τ' οἳ ἐπλανᾶτο πενητεύοντα μετώπων.

Vs. 244 saepius commemorat Aristoteles, velut de caelo III 2. 300^b 29: καθάπερ Ἐμπ. φησὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς φιλότητος κτλ. i. e. impellente vi amoris, non, dum amor dominatur. Cf. de anima III 6. 430^a 30, ubi post hunc versum adicit ἔπειτα συντίθεσθαι τῇ φύσει. — Paulum inflexit haec Censorinus de die nat. 4, 8 (Dox. 189) primo membra singula ex terra quasi praegnate passim edita deinde coisse et effecisse solidi

1) περικυκλωθῆναι Reiske, sed cf. Diels Vorsokr. 164, 13 c. adnot. et BP 170 c. — 2) περιέχειν libri: ἐπέχειν Diels. — 3) ἀλληλοφυτῶν libri: corr. Karsten. — 4) ὁμοίων libri: οἰκείων Reiske: ὁμοοστέων Gomperz: στοιχείων Diels Dox.

hominis materiam igni simul et umori permixtam. haec eadem opinio etiam in Parmenide Veliensi fuit, pauculis exceptis ab Empedocle dissensis (BP 127 a). Cf. Zeller, Berl. Ak. 1878 p. 114. — Ar. phys. II 8. 198^b 29 όπου μὲν οὖν ἅπαντα συνέβη ὥσπερ καὶ εἰ ἕνεκά του γίνετο, ταῦτα μὲν ἐσώθη ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου συστάνα ἐπιτηδεύως· ὅσα δὲ μὴ οὕτως, ἀπώλετο καὶ ἀπόλλυται, καθάπερ Ἐμπ. λέγει τὸ βουγενῇ ἀνδρόπρωρα.

b. De secundo satu: Emped. fr. 59 ap. Simpl. de caelo 587, 20

254 αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μείζον ἐμίσγετο δαίμονι δαίμων, 235
ταῦτά τε συμπλίττεσκον, ὅλη συνέκυρσεν ἕκαστα,
ἄλλα τε πρὸς τοῖς πολλὰ διηνεκῇ ἐξεγένοντο.

Cf. Arist. phys. II 8. 198^b 32 et Aelian. de nat. an. XVI 29 (Ἐ. φησὶ ζῳᾷ) γίνεσθαι τινα συμφυῇ καὶ κράσει μορφῆς μὲν διάφορα, ἐνώσει δὲ σώματος συμπλακέντα. ἃ δὲ λέγει (fr. 61), ταῦτά ἐστι·

257 πολλὰ μὲν ἀμφιπρόσωπα καὶ ἀμφίστερνα φύεσθαι ¹ 238
βουγενῇ ἀνδρόπρωρα, τὰ τ' ἔμπαλιν ἐξαντέλλειν ¹
ἀνδροφυῇ βούκρανα, μεμιγμένα τῇ μὲν ἀπ' ἀνδρῶν,
τῇ δὲ γυναικοφυῇ, σκιεροῖς ² ἡσχημένα γυίοις.

Cf. Lucret. V 834—839. Vocabulo εἰδωλοφανεῖς, quod est in Placitis, apte exprimitur abortiva infirmitas horum monstrorum, quae naturae res creare conanti exciderant imperfecta atque enormia.

c. Tertio satu orti sunt τύποι οὐλοφνεῖς: Emp. fr. 62 ap. Simpl. phys. 381, 31

262 νῦν δ' ἄγ', ὅπως ἀνδρῶν τε πολυκλαύτων τε γυναικῶν 248
ἐννυχίους ὀρηκας ἀνήγαγε κρινόμενον πῦρ,
τῶνδε κλύ'· οὐ γὰρ μῦθος ἀπόσκοπος οὐδ' ἀδαήμων. 250

265 οὐλοφνεῖς μὲν πρῶτα τύποι χθονὸς ἐξανέτελλον,
ἀμφοτέρων ὕδατός τε καὶ ἔδeos ³ αἴσαν ἔχοντες·
τοὺς μὲν πῦρ ἀνέπεμπε θέλον πρὸς ὁμοῖον ἰκέσθαι,
οὕτε τί πω μελέων ἑρατὸν δέμας ἐμφαίνοντας
οὔτ' ἐνοπὴν οἶόν τ' ⁴ ἐπιχώριον ἀνδράσι γυῖον.

τύποι οὐλοφνεῖς sunt integra hominum simulacra, in quibus nulla sexus diversitas notatur, sed quae maribus aequae ac feminis habentur. Compares Platonicum illud commentum symp. 189 et Lucretii versum V 837.

d. Quarto denique satu non amplius elementorum mixtione, sed mutuis conubiis procreata sunt animalia, v. Karsten 463. Dubium utrum ad hunc an ad primum statum referas quae sunt apud Simpl. phys. 1124, 9 D. καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τὸ Νεῖκος καὶ τὴν Φιλίαν παρὰ μέρους ἐπικρατεῖν ἐπὶ τε ἀνθρώπων καὶ ἰχθύων καὶ θηρίων καὶ ὀρνέων Ἐμπεδοκλῆς φησι (fr. 20) τάδε γράφων·

1) ἐφύοντο, ἐξανέτελλον plerique corrigunt. — 2) σκιεροῖς i. e. in umbra latentibus. — 3) εἶδeos (i. e. ἔδeos) libri: οὐδeos Sturz. — 4) οἶόν τ' Diels: οἶα τ' vel οὔτ' libri.

- 247 τοῦτο¹ μὲν ἂν βροτέων μελέων ἀριθείκετον ὕγκον². 335
 ἄλλοτε μὲν Φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα
 γυνῖα, τὰ σῶμα λέλογχε, βλου θαλέθοντος ἐν ἀκμῇ.
 250 ἄλλοτε δ' αὐτε κακῇσι διατμηθέντ' Ἐρίδεσσι
 πλάζεται ἀνδιχ' ἕκαστα περὶ ῥηγμῖνι βλοιο·
 ὡς δ' αὐτως θάμνοισι καὶ ἰχθύσιν ὕδρομελάθροισι 340
 θηρσί τ' ὀρειλεχέεσσιν³ ἰδὲ πτεροβάμοσι κύμβαις.

e. Sequuntur haec: τὰ μὲν οἰκειότερα⁴ εἰς τὸ ὕδωρ τὴν ὁρμὴν ἔχειν, τὰ δ' εἰς ἄερα ἀναπνεῖν (?) ὅσ' ἂν πυρῶδες ἔχη τὸ πλεον, τὰ δὲ βαρύτερα ἐπὶ τὴν γῆν, τὰ δὲ ἰσόμοιρα τῇ κράσει πᾶσι τοῖς χωρίοις σύμφωνα εἶναι. Sic fere Diels *Vorsokr.* I 165, 9. II 681 verba corrupta refinxit.

- 174 Arist. de part. an. I 1. 642^a 17 ἀρχὴ γὰρ ἡ φύσις μᾶλ- λόγος τῆς μίξεως
 λον τῆς ὕλης. ἐνιαχοῦ δέ που αὐτῇ καὶ Ἐμπεδοκλῆς περι-
 πίπτει ἀγόμενος ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας καὶ τὴν οὐσίαν
 καὶ τὴν φύσιν ἀναγκάζεται φάναι τὸν λόγον εἶναι, οἷον ὅστουν
 ἀποδιδούς τί ἐστίν· οὔτε γὰρ ἐν τι τῶν στοιχείων λέγει αὐτὸ
 οὔτε δύο ἢ τρία οὔτε πάντα, ἀλλὰ λόγον τῆς μίξεως αὐτῶν.

- 175 De anima I 5. 410^a 1 οὐ γὰρ ὅπως οὖν ἔχοντα τὰ στοι- ossa certis por-
 χεῖα τούτων (τῶν συνθέτων) ἕκαστον, ἀλλὰ λόγῳ τινὶ καὶ tionibus mixta
 συνθέσει, καθάπερ φησὶ καὶ Ἐμπεδοκλῆς τὸ ὅστουν (fr. 96).
 198 ἡ δὲ χθὼν ἐπίηρος^a ἐν εὐστέροισι χοάνοισι 211
 τῶ δύο τῶν ὀκτώ μερέων λάχε Νῆστιδος αἴγλης,
 τέσσαρα δ' Ἡφαίστιο· τὰ δ' ὀστέα λευκὰ γέγοντο
 201 Ἀρμονίης^b κόλλησιν ἀρηρότα θεσπεσίηθεν^c.

a. Tellus benigna. τῶ δύο μέρη opponuntur alteris duabus partibus ab ipsa terra suppeditatis.

b. Vs. 201 addunt commentatores ut Simpl. phys. 300, 21. Simplicius de anim. 68, 8 Hayd. χάνα παρὰ τῷ ποιητῇ (Iliad. XVIII 470), ἐν οἷς ἡ τῶν μιγνυμένων γίνεται κρᾶσις —, ἃ καὶ εὐστερνα ὡς πλατέα διὰ τὸ χωρητικὸν καλεῖ. μίγνυσι δὲ πρὸς τὴν τῶν ὀστέων γένεσιν τέσσαρα μὲν πυρὸς μέρη, διὰ τὸ ξηρὸν καὶ λευκὸν χρῶμα ἵσως πλείστον λέγων μετέχον αὐτὰ πυρὸς, δύο δὲ γῆς καὶ ἐν μὲν ἄερος, ἐν δὲ ὕδατος· ἃ δὴ ἄμφω Νῆστιν αἴγλην προσαγορεύει, Νῆστιν μὲν διὰ τὸ ὑγρόν, ἀπὸ τοῦ νάειν καὶ ῥεῖν, αἴγλην δὲ ὡς διαφανῆ. Similiter Philop. de an. 177, 32 Hayd.

1) τοῦτο Diels: τοῦτον libri. — 2) Hoc dicit: hoc manifestum est per mortalium membrorum molem (Diels). — 3) ὀρειμελέεσσιν libri: corr. Schneider. — 4) νοιερώτερα (?) Diels.

c. De aliarum partium compositione cf. fr. 98 ap. Simpl. phys. 32, 5
 203 ἡ δὲ Χθὼν τοῦτοισιν ἴση συνέκυρσε μάλιστα 215
 Ἥφαίστῳ τ' ὕμῳ τε καὶ αἰθέρι παμφανόωντι,
 Κύπριδος ὁρμισθεῖσα τελείοις ἐν λιμένεσσιν,
 εἴτ' ὀλλύγον μείζων εἴτε πλεόνεσσιν¹ ἐλάσσων·
 ἐκ τῶν αἱμά τε γέντο καὶ ἄλλης εἶδεα σαρκός.

caro nervi Plac. V 22, 1 (Dox. 434) Ἐμπεδοκλῆς τὰς μὲν σάρκας γεννᾶσθαι ἐκ τῶν
 ἴσων τῇ κράσει τεττάρων στοιχείων, τὰ δὲ νεῦρα πυρός καὶ γῆς τῶν
 διπλασίων μιχθέντων· τοὺς δὲ δυνχας τοῖς ἕξοις γεννᾶσθαι τῶν νεύρων,
 καθ' οὗ αἱρεῖ συνένυχε, περιψυχθέντων· ὅσα δὲ δυεῖν μὲν ὕδατος καὶ
 γῆς, τεττάρων δὲ πυρός, ἕσω γῆς² συγκραθέντων μερῶν. ἰδρωτὰ δὲ καὶ
 δάκρυον γίνεσθαι τοῦ αἵματος τηχομένου καὶ παρὰ τὸ λεπτύνεσθαι δια-
 χρομένου³. Accuratus inquirenti nonnulla sunt obscura. Arist. de an.
 I 4. 408^a 13 ὁμοίως δὲ αἰτοπον καὶ <τὸ>⁴ τὸν λόγον τῆς μίξεως εἶναι
 τὴν ψυχὴν· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ἔχει λόγον ἢ μίξις τῶν στοιχείων, καθ'
 ἣν σὰρξ καὶ καθ' ἣν ὁστοῦν. συμβήσεται οὖν πολλὰς τε ψυχὰς ἔχειν
 καὶ κατὰ πᾶν τὸ σῶμα, εἴπερ πάντα μὲν ἐκ τῶν στοιχείων μεμιγμένων,
 ὁ δὲ τῆς μίξεως λόγος ἀρμονία καὶ ψυχὴ. ἀπαιτήσῃ δ' ἂν τις τοῦτό
 γε καὶ παρ' Ἐμπεδοκλέους· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν λόγῳ τινὶ φησιν εἶναι.
 πότερον οὖν λόγος ἐστὶν ἢ ψυχὴ, ἢ μᾶλλον ἕτερόν τι οὐσα ἐγγίγνεται
 τοῖς μέλεσι; ἔτι δὲ πότερον ἢ Φιλία τῆς τυχούσης αἰτία μίξεως ἢ τῆς
 κατὰ τὸν λόγον; καὶ αὕτη (i. e. Φιλία) πότερον ὁ λόγος ἐστὶν ἢ παρὰ
 τὸν λόγον ἕτερόν τι; cf. RP 168 g.

similia similibus
 cognoscuntur

Arist. de anima I 2. 404^b 7 ὅσοι μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κί- 176
 νεῖσθαι τὸ ἔμψυχον ἀπέβλεψαν, οὔτοι τὸ κινήτικώτατον ὑπέ-
 λαβον τὴν ψυχὴν· ὅσοι δ' ἐπὶ τὸ γινώσκειν καὶ τὸ αἰσθάνε-
 σθαι τῶν ὄντων, οὔτοι δὲ λέγουσι τὴν ψυχὴν τὰς ἀρχάς, οἱ
 μὲν πλείους ποιοῦντες, οἱ δὲ μίαν ταύτην, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς
 μὲν ἐκ τῶν στοιχείων πάντων, εἶναι δὲ καὶ ἕκαστον ψυχὴν^a
 τούτων, λέγων οὕτω (fr. 109)·

333 γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, 321
 αἰθέρι δ' αἰθέρα δῖον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ αἰθήλον,
 στοργῇ δὲ στοργήν, νεῖκος δὲ τε νεῖκεῖ λυγρῷ^b.

a. Parum accurate hoc Aristoteles conclusit. Empedocles enim cum
 res externas eo cognosci dicit, quod, quae in hominis natura sint elementa,

1) Tradita verba πλέον ἐστι corr. Panzerb.: Stein explicat: elemen-
 torum gravius quodque tenuiorem, levius largiorem molem habet. —
 2) καὶ γῆς, τεττ. δὲ πυρός, ἕσω γῆς Diels: καὶ τῆς ἕσω γῆς, τ. δὲ πυρός
 γῆς libri. — 3) καὶ — διαχρομένου e Galeni h. phil. 126 (Dox. 645)
 suppl. Diels. — Pugnancia componere conatur Karsten p. 452. — 4) <τὸ>
 Diels.

in rerum natura similia sui et quasi cognata adgnoscant, animum neque ex elementis composuit neque esse omnino a corpore diversum statuit. Ad corporis naturam mixtam et compositam eas, quas animo tribuere solemus facultates, revocavit. Z. I b⁶ 802².

b. Versus a multis repetiti, velut a Sexto math. I 303. VII 92. 121. Eodem spectans Sextus math. VII 115 et 120 Empedoclem ait quot rerum principia tot veritatis iudicia (κριτήρια) statuere; id quod illum non fuisse concessurum conicias.

177 Ibid. III 3. 427^a 21 οἳ γε ἀρχαῖοι τὸ φρονεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ταὐτὸν εἶναι φασιν, ὥσπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς εἴρηκε (fr. 106). cognitio et
sensus

330 πρὸς παρεὸν γὰρ μήτις ἀέξεται ἀνθρώποισιν^a, 318
καὶ ἐν ἄλλοις^b.

δθεν σφίσιν αἰεὶ 319

332 καὶ τὸ φρονεῖν ἄλλοῖα παρίσταται.
τὸ δ' αὐτὸ τούτοις βούλεται καὶ τὸ Ὀμήρου „τοῖος γὰρ νόος ἐστίν“. πάντες γὰρ οἷτοι τὸ νοεῖν σωματικὸν ὥσπερ τὸ αἰσθάνεσθαι ἐπολαμβάνουσιν, καὶ αἰσθάνεσθαι τε καὶ φρονεῖν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς κατ' ἀρχὰς λόγοις διωρίσαμεν^b.

a. „Pro re praesenti consilium succrescit hominibus h. e. ab externis rebus pendet.“ Qui sequitur versus ap. Ar. met. III 5 (cf. RP 128) plenior extat:

331 ὅσσον δ' ἄλλοιοι μετέφυν, τόσσον ἄρ σφίσιν αἰεὶ
καὶ τὸ φρονεῖν ἄλλοῖα παρίσταται,

h. e. ut quisque variato corpore mutatur, ita varie cogitat. Aristoteles comparat Homer. Od. XVIII 136

τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
οἷον ἐπ' ἡμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε,
quod imitatur Archilochus ap. Diog. IX 71.

b. Respicit libr. I 2. 404^b 11. Emp. etiam bestiis et plantis quendam intellectum tribuebat, v. Sext. math. VIII 286 ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ἐτι παραδοξότερον πάντα ἡξίου λογικὰ τυγχάνειν, καὶ οὐ ζῶα μόνον ἀλλὰ καὶ φυτὰ, ῥητῶς γράφων (fr. 110, 10)

231 πάντα γὰρ ἴσθι φρόνησιν ἔχειν καὶ νόματος αἴσαν.

De sensibus quid statuerit, refert Theophr. sens. 7 (Dox. 500) Ἐμπεδοκλῆς — φησὶ τῷ ἐναρμότιεν (τὰς ἀπορροὰς) εἰς τοὺς πόρους τοὺς ἐκάστης (αἰσθήσεως) αἰσθάνεσθαι διὸ καὶ οὐ δύνασθαι τὰ ἀλλήλων κρίνειν, ὅτι τῶν μὲν εὐρύτεροί πῶς, τῶν δὲ στενωτέροι τυγχάνουσιν οἱ πόροι πρὸς τὸ αἰσθητόν, ὥς τὰ μὲν οὐχ ἀπτόμενα διευτονεῖν¹, τὰ δ'

1) διεκπνεῖν susp. Usener.

vians ὁλως εἰσελθεῖν οὐ δύνασθαι. πειράται δὲ καὶ τὴν ὕψιν λέγειν, ποῖα
 τίς ἐστι· καὶ φησι τὸ μὲν ἐντὸς αὐτῆς εἶναι πῦρ, τὸ δὲ περὶ αὐτὸ ὕδωρ
 καὶ γῆν καὶ ἀέρα, δι' ὧν διέναί λεπτὸν ὄν καθάρσιν τὸ ἐν τοῖς λαμπτήρσι
 φῶς. τοὺς δὲ πόρους ἐναλλάξ κεῖσθαι τοῦ τε πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος, ὧν
 τοῖς μὲν τοῦ πυρὸς τὰ λευκά, τοῖς δὲ τοῦ ὕδατος τὰ μέλανα γνωρίζειν.
 ἐναρμότιεν γὰρ ἑκατέροις ἑκάτερα. φέρεσθαι δὲ τὰ χρώματα πρὸς τὴν
 auditus ὕψιν διὰ τὴν ἀπορροήν. — 9 τὴν δ' ἀκοήν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν¹ γίνεσθαι
 ψόφων, ὅταν ὑπὸ τῆς φωνῆς κινῶνται, ἡχεῖν ἐντός· ὥσπερ γὰρ εἶναι κώ-
 δωνα τῶν ἔσωθεν² ἡχων τὴν ἀκοήν, ἣν προσαγορεύει σάρκινον ὅζον.
 odoratus κινουμένην δὲ παλεῖν τὸν ἀέρα πρὸς τὰ στερεὰ καὶ ποιεῖν ἡχον. ὁσφρη-
 σιν δὲ γίνεσθαι τῇ ἀναπνοῇ· διὸ καὶ μάλιστα ὁσφραίνεσθαι τούτους,
 οἷς σφοδροτάτῃ τοῦ ἀσθματος ἡ κίνησις· ὁσμὴν δὲ πλείστην ἀπὸ τῶν
 λεπτῶν καὶ τῶν κούφων ἀπορρεῖν. περὶ δὲ γένεσως καὶ ἀφῆς οὐ
 διορίζεται καθ' ἑκατέραν οὔτε πῶς οὔτε δι' ἃ γίνονται, πλὴν τὸ κοινὸν
 ὅτι τῷ ἐναρμότιεν τοῖς πόροις αἰσθησίς ἐστιν.

e*. Arist. gen. et corr. I 8. 324^b 26 τοῖς μὲν οὖν δοκεῖ πάσχειν ἑκα-
 πόροι στον διὰ τινων πόρων εἰσιόντος τοῦ ποιούντος ἐσχάτου καὶ κυριωτά-
 του, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν ἡμᾶς φησι καὶ τὰς
 ἄλλας αἰσθήσεις αἰσθάνεσθαι πάσας· ἐτι δὲ ὁρᾶσθαι διὰ τε ἀέρος καὶ
 ὕδατος καὶ τῶν διαφανῶν, διὰ τὸ πόρους ἔχειν ἀοράτους μὲν διὰ μι-
 κρότητα, πυκνοὺς δὲ καὶ κατὰ στοῖχον, καὶ μᾶλλον ἔχειν τὰ διαφανῆ
 μᾶλλον. — Arist. de sensu 2. 437^b 23 (cf. ib. 10) Ἐμπ. δ' εἴκοι νομί-
 ζοντι ὅτε μὲν ἐξιόντος τοῦ φωτός, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, βλέπειν· λέγει
 γοῦν οὕτως (fr. 84).

- 316 ὡς δ' ὅτε τις πρόοδον νοέων ὀπλίσαστο λύχρον
 χειμερὶν διὰ νύκτα, πυρὸς σέλας αἰθομένοιο
 ἄψας, παντοίων ἀνέμων λαμπτήρας ἀμορούς³,
 οἳ τ' ἀνέμων μὲν πνεῦμα διασκιδνάσιν ἀέντων, 305
 320 φῶς δ' ἔξω διαθρῶσκον, ὅσον ταναώτερον ἦεν,
 λάμπεσκεν κατὰ βηλὸν ἀτειρέσιν ἀκτίνεσσιν·
 ὡς δὲ τότε ἐν μήνιγξιν ἐεργμένον ὠγύγιον πῦρ
 λεπτῆσιν τ' ὀθόνησι⁴ λοχάζετο κύκλοπα κούρην·
 <αἰ> χροάνησι δλαντα τετρήατο θεσπεσίησιν⁵.
 αἰ δ' ὕδατος μὲν βένθος ἀπέστεγον ἀμφινάοντος, 310
 325 πῦρ δ' ἔξω διαθρῶσκον, ὅσον ταναώτερον ἦεν ...

1) ἔξωθεν libri: ἔσωθεν Karsten. — 2) ἔσωθεν Diels: ἔσω Schneider:
 ἴσων libri. κώδωνα Placitorum auctor IV 16, 1 tintinnabulum interpre-
 tatur, Zeller I b⁵ 800⁵ tubam. Cf. Diels Dox. 501. — 3) Cf. Bergk,
Kl. Schr. II 43. — „Lucernae quae laminis corneis circumdatae ven-
 torum vim illisam velut detergent neque intra permeare sinunt.“ Diels
Hermes XV 171. Idem *Gorg. u. Emp.* p. 11 sq. de hac Emp. opinione
 et de Alemaeone eius auctore disputavit. — 4) λεπτῆσιν τ' Diels: λεπτῆς
 εἰν Panzerb.: λεπτῆσι χροάνησι Scaliger cum aliquot codd. — 5) Cf.
 Blass, *Fleckeisens Jahrb.* 1883 p. 19.

ὅτε μὲν οὖν οὕτως ὁρᾶν φησιν, ὅτε δὲ ταῖς ἀπορροαῖς ταῖς ἀπὸ τῶν ὀρωμένων. Cf. Alex. de sens. 23, 11 Wendl.

178 Theophr. de sens. 10 (Dox. 502) ὥσαύτως δὲ λέγει (Ἐμπεδοκλῆς) καὶ περὶ φρονήσεως καὶ ἀγνοίας. τὸ μὲν γὰρ φρονεῖν εἶναι τοῖς ὁμοίοις, τὸ δ' ἀγνοεῖν τοῖς ἀνομοίοις, ὡς ἢ ταῦτόν ἢ παραπλήσιον ὅν τῇ αἰσθήσει τὴν φρόνησιν. διαριθμησάμενος γὰρ ὡς ἕκαστον ἕκαστῳ γνωρίζομεν ἐπὶ τέλει προσέθηκεν ὡς (fr. 107)

336 ἐκ τούτων <γὰρ>¹ πάντα πεπήγασιν ἀρμολύμενα 324
καὶ τούτοις φρονέουσι καὶ ἡδονὴν ἡδ' ἀνιδνεύουσι.

διὸ καὶ τῷ αἵματι μάλιστα φρονεῖν· ἐν τούτῳ γὰρ μάλιστα sanguis κεκρᾶσθαι πάντα² τὰ στοιχεῖα^a τῶν μερῶν. 11 ὅσοις μὲν mixtio bona οὖν ἴσα καὶ παραπλήσια μέμικται καὶ μὴ διὰ πολλοῦ μὴδ' mala αὖ μικρὰ μὴδ' υπερβάλλοντα τῷ μεγέθει, τούτους φρονιμωτάτους εἶναι καὶ κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἀκριβεστάτους, κατὰ λόγον δὲ καὶ τοὺς ἐγγυτάτω τούτων· ὅσοις δὲ ἐναντίως, ἀφρονεστάτους. καὶ ὧν μὲν μανὰ καὶ ἀραιὰ κεῖται τὰ στοιχεῖα, νωθροὺς καὶ ἐπιπόνους· ὧν δὲ πυκνὰ καὶ κατὰ μικρὰ τεθραυσμένα, τοὺς δὲ τοιοῦτους ὀξέως φερομένους καὶ πολλοῖς ἐπιβαλλομένους ὀλίγα ἐπιτελεῖν διὰ τὴν ὀξύτητα τῆς τοῦ αἵματος φορᾶς. οἷς δὲ καθ' ἓν τι μόριον ἢ μέσην κρᾶσιν ἐστὶ, ταύτῃ σοφοὺς ἕκαστους εἶναι· διὸ τοὺς μὲν ῥήτορας ἀγαθοὺς, τοὺς δὲ τεχνίτας, ὡς τοῖς μὲν ἐν ταῖς χερσὶ, τοῖς δὲ ἐν τῇ γλώττῃ τὴν κρᾶσιν οὖσαν. ὁμοίως δ' ἔχειν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας δυνάμεις.

a. Emped. fr. 105 ap. Stob. ecl. I 49 p. 424, 17 W.

327 αἵματος ἐν πελάγεσσι τεθραμμένη ἀντιδορόντος, 315 sanguis
τῇ τε νόημα μάλιστα κικλήσκειται ἀνθρώποισιν·
αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα.

τεθραμμένη intellegenda est καρδίῃ, v. Censorin. d. die nat. 6; si alios audimus, φρενί. De omni hac opinione cf. Cic. Tusc. I 19. Plut. ap. Eus. I 8 (Dox. 582) τὸ δὲ ἡγεμονικὸν οὔτε ἐν κεφαλῇ οὔτε ἐν θώρακι, ἀλλ' ἐν αἵματι· ὁθεν καθ' ὃ τι ἂν μέρος τοῦ σώματος πλεῖον ᾖ, παρ-εσπαρμένον, κατ' ἐκεῖνο προτερεῖν τοὺς ἀνθρώπους. Sed v. Z. Ib⁵ 802, 3.

1) γὰρ add. Karsten. — 2) πάντα Usener: ἐστὶ libri: del. Mullach.
τῶν μερῶν pendet ex v. τούτῳ.

deorum natura

Empedocl. fr. 131 ap. Hippol. ref. VII 31 p. 254

179

338 εἰ γὰρ ἐφημερίων ἐνεκὲν τί σοι, ἄμβροτε Μοῦσα ¹,
 ἡμετέρης ἔμελεν μελέτας διὰ φροντίδος ἐλθεῖν,
 εὐχομένῳ νῦν αὖτε παρίστασο, Καλλιόπεια,
 ἀμφὶ θεῶν μακάρων ἀγαθὸν λόγον ἐμφαίνοντι.

Empedocl. fr. 132 ap. Clem. strom. V 141 p. 733 P.

342 ὅλβιος, ὃς θείων πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον, 354
 δειλὸς δ', ὃς σκοτόεσσα θεῶν πέρι δόξα μέμηλεν.

nihil in iis hu-
manae figurae

Empedocl. fr. 133 ap. Clem. strom. V 82 p. 694 P.

180

344 οὐκ ἔστιν πελάσασθαι ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἐφικτόν ^a 356
 ἡμετέροις ἢ χερσὶ λαβεῖν, ἥπερ τε μεγίστη
 πειθοῦς ἀνθρώποισιν ἀμαξιδὸς εἰς φρένα πίπτει.

Empedocl. fr. 134 ap. Ammon. in Arist. de interpret. 249, 7

Busse

347 οὐδὲ γὰρ ἀνδρομέη ² κεφαλῇ κατὰ γυῖα κέκασται ^b,
 οὐ μὲν ἀπαὶ νώτοιο δύο κλάδοι αἰσσοῦνται, 360
 οὐ πόδες, οὐ θοὰ γοῦν, οὐ μήδεα λαχνήντα,
 350 ἀλλὰ φρενὴν ἱερὴ καὶ ἀθέσφατος ἔπλετο μῦθον,
 φροντίσι κόσμον ἄπαντα καταΐσσουσα θοῆσιν ^c.

a. Cf. Lucr. V 101—104, tum Empedoclis ipsius versus fr. 17, 21 D.
 τὴν (Concordiam) σὺ νόφ' ἔρκεν μηδ' ὕμνασιν ἥσο τετηγῶς.

b. Eosdem tradunt Tzetz. chil. XIII 79. Hippol. ref. VII 29. Am-
 monius ib. 249, 1 praemittit haec: ὁ Ἀκραγαντῖνος σοφὸς ἐπιγραπίσας τοὺς
 περὶ θεῶν ὡς ἀνθρωποειδῶν ὄντων παρὰ τοῖς ποιηταῖς λεγομένους μύ-
 θους, ἐπήγαγε προηγουμένως μὲν περὶ Ἀπόλλωνος, περὶ οὗ ἦν αὐτῷ
 προσεχὴς ὁ λόγος, κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ περὶ τοῦ θεοῦ παντὸς
 ἀπλῶς ἀποφανόμενος· seq. fr. 134, 1—5 D. Cur de Apolline potissi-
 mum? Diog. VIII 57 γράψαντος αὐτοῦ καὶ ἄλλα ποιήματα τὴν τε τοῦ Ἑξέρξου
 διάβασιν καὶ προοίμιον εἰς Ἀπόλλωνα, ταῦθ' ὕστερον κατέκρινεν ἀδελφὴ
 τις αὐτοῦ ἦ θυγάτηρ, ὡς φησιν Ἰερώνυμος. Nihilominus dubitatur, quem
 deum divinis illis versibus dicat, tum de omni numinis notione Empedoclea.
 Apud Hippolytum quidem versibus 29, 2. 3 D. subiungitur haec versus
 species: ἀλλὰ Σφαῖρος ἦν καὶ πάντοθεν ἴσος ἑαυτῷ ³. Postea addit Hippo-
 lytus: θεὸν καλῶν τὸ ἐν καὶ τὴν ἐκείνου ἐνότητα, ἐν ^ζ ἦν πρὶν ὑπὸ
 τοῦ Νείκου ἀποσπασθῆναι καὶ γενέσθαι ἐν τοῖς πολλοῖς τούτοις τοῖς

1) De 338—341 v. Schneidewin *Philol.* VI 167. — 2) οὐ μὲν γὰρ
 βροτέῃ Tzetzes, Stein. — 3) πάντοθεν add. Schneidewin.

κατὰ τὴν τοῦ Νείκου διακόσμησιν. Ipsius nimirum versus fr. 27, 4 D. et fr. 31, 1 D. (RP 167) eo ducebant. Cf. Arist. met. III 4 (RP 169 b) ὁ εὐδαιμονέστατος θεός. Inde Wirthius putat unum nūmen divinum ab eo absolute positum esse Sphaerum illum; de qua opinione v. Z. I b⁵ 813⁵.

c. Hinc fortasse ducta sunt quae de ratione divina, qua omnia ele-θεῖος λόγος
menta et principia rerum temperentur, reperimus ap. Sext. math. VII 122
Ἄλλοι δὲ ἦσαν οἱ λέγοντες κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα κριτήριον εἶναι τῆς ἀλη-
θείας οὐ τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, τοῦ δὲ ὀρθοῦ λόγου τὸν
μὲν τινα θεῖον ὑπάρχειν τὸν δὲ ἀνθρώπινον, ὧν τὸν μὲν θεῖον ἀνέξοι-
στον εἶναι τὸν δὲ ἀνθρώπινον ἐξοιστόν. Cavendum tamen ne quam doctri-
nam cognitionis ab eo conditam putemus. Sequuntur apud Sextum quae
RP 163 posita sunt. — Hippolyt. ref. VII 31 p. 254 μέσον δὲ εἶναι
τῶν διαφόρων ἀρχῶν δίκαιον λόγον, καθ' ὃν συγκρίνεται τὰ διηρημένα
ὑπὸ τοῦ Νείκου καὶ προσαρμόζεται κατὰ τὴν Φιλίαν τῷ ἐνί. τοῦτον δὲ
αὐτὸν τὸν δίκαιον λόγον τὸν τῇ φιλίᾳ συναγωνιζόμενον Μοῦσαν ὁ Ἐ.
προσαγορεύων καὶ αὐτὸς αὐτῷ συναγωνίζεσθαι παρακαλεῖ.

- 181 Empedocl. fr. 115 ap. Plut. de exilio 17 p. 607 C (v. 369. animi in vitam
371. 373. 374. 381), Hippol. VII 29 (vs. 369. 370. 372—383), terrestrem de-
Plut. de Iside 26 (vs. 377—380) pressi

ἔστιν Ἀνάγκης χρῆμα, θεῶν ψήφισμα παλαιόν^a, 1
370 αἰδίων, πλατέεσσι κατεσφρηγισμένον δροκοῖς·
εὐτέ τις ἀμπλακίῃσι φόνῳ φίλα γυῖα μίηνη 3
Νεϊκεῖ θ' ὅς καὶ ἐπίορκον ἀμαρτήσας ἐπομόσση¹
δαίμονες², οὔτε μακράϊωνος λελάχασι βίοιο²,
τρὶς μιν μυρίας ὥρας ἀπὸ μακάρων ἀλάλησθαι³ 5
375 φρομένους παντοῖα διὰ χρόνου εἶδεα θνητῶν⁴,
ἀργαλέας^c βιότοιο μεταλλάσσοντα κελεύθους.
αἰθέριον μὲν γάρ σφε μένος πόντονδε διώκει, 16
πόντος δ' ἐς χθονὸς οὐδας ἀπέπτυνσε, γαῖα δ' ἐς αὐγὰς
ἡελίου φάεθοντος⁵, ὁ δ' αἰθέρος ἔμβαλε δίναις·
380 ἄλλος δ' ἐξ ἄλλου δέχεται, στυγέουσι δὲ πάντες.
τῶν καὶ ἐγὼ νῦν^d εἰμι, φυγὰς θεόθεν καὶ ἀλήτης,
Νεϊκεῖ μαινομένῳ πύσσονος.

a. Plutarchus addit locum: ἐν ἀρχῇ τῆς φιλοσοφίας προσαναφανή-
σας κτλ. Videntur haec ex carmine quod Καθαρμοὶ inscriptum erat de-
prompta esse; quo quae de animarum lapsu et migratione sentiret ex-

1) Versus mutilatus et corruptus. — 2) δαίμονες οἱ τε μακράϊωνος
λελόχασι Plut.: δαιμόνιοι τε μακράϊωνος λελάχασι Hippol. — 3) V. 374.
375 ap. Orig. c. Cels. VIII 53. — 4) γινόμενῃ παντοῖαν διὰ χρόνον
ιδεάν Orig. — 5) φάεθοντος Hippol.: ἀκάμαντος al.

posuerat et quo pacto lustrationibus ac vita sancte casteque agenda pristinus status recuperari posset. *Ἀνάγκης χοῖμα* est fatum s. decretum Necessitatis, velut Plat. Phaedr. 248 C dicit *θεσμός Ἀδραστείας*. — Voc. *ῶραι* (vs. 374) apparet significari annos.

b. Haec doctrina male intellecta est a Stob. ecl. I 49, 60 p. 446 Wachsm. *αὐτῆς τῆς μετακοσμήσεως εἰμαρμένη καὶ φύσις ὑπὸ Ἐμπ. δαίμων ἀνηγόρευται* (fr. 126)

402 *σαρκῶν ἀλλογνῶτι περιστέλλουσα χιτῶνι* 379
καὶ μεταμπίσχουσα τὰς ψυχὰς. — Daemones (373) propter scelera commissa ex divinis sedibus detrussi (374) tam diu per omnes mundi partes (377—380) vagantur et per omnium corporum formas mutantur (375), donec poena persoluta reditum ad superos meruerint; qua in migratione obtemperant Discordiae (382). Subeunt avium, piscium, omnium animalium formas, etiam plantarum et arborum, nam haec quoque sunt animatae, v. **BP** 172 a. Quarum mutationum est alia praestantior alia deterior. Cf. Aelian. de nat. an. XII 7 *λέγει δὲ καὶ Ἐμπ. τὴν ἀρίστην εἶναι μετοίκησιν τὴν τοῦ ἀνθρώπου· εἰ μὲν εἰς ζῶον ἢ λῆξις αὐτὸν μεταγάγοι, λέοντα γίνεσθαι· εἰ δὲ εἰς φυτὸν, δάφνην· ἃ δὲ Ἐ. λέγει, ταῦτά ἐστιν*

438 *ἐν θήρεσσι λέοντες ὀρειλεχέες χαμαιεῦναι* 382
γίγνονται, δάφναι δ' ἐν δένδρεσιν ἡκυόμοισιν.

c. Postremo in praestantiores adscendunt naturas: Emp. fr. 146. 147 ap. Clem. strom. IV 150 p. 632 P.; V 122 p. 722 P.

447 *εἰς δὲ τέλος μάντιες τε καὶ ὕμνοπόλοι καὶ ἱητροὶ* 384
καὶ πρόμοι ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισι πέλονται,
ἐνθεν ἀναβλαστοῦσι θεοὶ τιμῇσι φέριστοι,
450 *ἐθανάτοις ἄλλοισιν ὁμέστιοι, αὐτοτράπεζοι,*
εὖνιες ἀνδρείων ἀχέων, ἀπόκληροι, ἀτειρεῖς.

Cf. Stob. ecl. phys. I 29^b p. 36, 3 W. *καὶ θείας μὲν οἶεται τὰς ψυχὰς, θελοῦς δὲ καὶ τοὺς μετέχοντας αὐτῶν καθαρὸς καθαρῶς.*

d. Eodem fere spectat fr. 121, 4 vs. 388 *ἴτης ἀν λειμῶνα κατὰ σκότος ἡλάσκουσιν*. Ante hanc vitam beatissimum se fuisse significat fr. 119 ap. Clem. strom. IV 13 p. 569 P.

390 *ἐξ οἷης τιμῆς τε καὶ ὅσπου μήκεος ὕλβου* 11
ὅδε λιπὼν Διὸς οἶκον ἀναστρέφομαι μετὰ θνητοῖς².

Lamentantis hanc vitam sunt etiam haec ap. Clem. strom. III 14 p. 516 P. (fr. 124)

400 *ὦ πόποι, ὦ δειλὸν θνητῶν γένος, ὦ δυσάνολβον,*
τοίῳν ἐκ τ' ἐρίδων ἐκ τε στοναχῶν ἐγένεσθε. 15

Nec differunt quae tradit Hippol. ref. I 4 (Dox. 559) *Ἐ. πάντα τὸν καθ' ἡμᾶς τόπον ἔφη κακῶν μεστὸν εἶναι καὶ μέχρι μὲν σελήνης τὰ κακὰ*

1) Vs. etiam ap. Plut. de esu carn. 2, 3 p. 998 C, ubi scrib. *ἀλλογνῶτι*: *ἀλλόχρωτι* Wakefield et Lobeck: *ἀλλογνῆτι* Lobeck Phryn. 607: *αἰολόχρωτι* Stein. — 2) Versus ex Clementis paraphrasi restitutus a viris doctis Karsten, Stein, Diels.

φθάνειν ἐκ τοῦ περὶ γῆν τόπου ταθέντα, περαιτέρω δὲ μὴ χωρεῖν, εἴτε καθαρωτέρου τοῦ ὑπὲρ τὴν σελήνην παντὸς ὄντος τόπου.

- 182 Empedocl. fr. 117 ap. Diog. VIII 77, Clem. strom. VI 24 ^{ipsius migrationes}
p. 750 P., alios multos:

383 ἥδη γάρ ποτ' ἐγὼ γενόμεν κοῦρός τε κόρη τε 380
θάμνος τ' οἰωνός τε καὶ ἔξαλος ἔλλοπος ἰχθύς ¹.

Idem fr. 118 ap. Clem. strom. III 14 p. 516 P.

385 κλαῦσά τε καὶ κώκυσα ἰδὼν ἀσυνήθεα ² χῶρον, 13
(fr. 121) ἐνθα Φόνος τε Κότος τε καὶ ἄλλων ἔθνεα Κηρῶν, 21
ἀνχημραί τε νόσοι καὶ σήψεις ἔργα τε ῥευστά ³.

a. Meminisse se ea et expertum esse fingit. Nimirum etiam eam regionem vidit, ubi oppositorum inter se principiorum notionum condiccionum aeterna esset rixa et pugna; v. fr. 122 ap. Plut. tranq. an. 15 p. 474 B

393 ἐνθ' ἦσαν Χθονίη τε καὶ Ἡλιόπη ταναῶπις ³,
Δηρίς θ' αἰμυτόεσσα καὶ Ἀρμονίη θεμερῶπις, 25
Καλλιστώ τ' Αἰσχρή τε, Θόωσά τε Δηναιή τε,
Νημερτής τ' ἐρόεσσα μελάγκουρός τ' Ἀσάφεια,
(fr. 123) ap. Cornut. 17 theol.

Φυσά τε Φθιμένη τε καὶ Εὐναιή καὶ Ἐγερεῖς κτλ.

Quos versus Plutarchus ad bonos malosque genios hominum vitae ad-ditos refert. Opponit tenebras et lucem, discordiam et concordiam, pulchritudinem et turpitudinem, celeritatem et tarditatem cet.

- 183 Aristot. rhet. I 13. 1373 ^b 14 ὥς Ἐμπεδοκλῆς λέγει (fr. 135) ^{animalia necare nefas}
περὶ τοῦ μὴ κτείνειν τὸ ἔμψυχον· τοῦτο γὰρ οὐ τισὶ μὲν
δίκαιον τισὶ δ' οὐ δίκαιον,

426 ἀλλὰ τὸ μὲν πάντων νόμιμον διὰ τ' εὐρυνέδοντος 404
αἰθέρος ἡνεκέως τέταται διὰ τ' ἀπλέτου ἀνγῆς ⁴.

- 184 Empedocl. fr. 128 ap. Porphy. de abstin. II 21 et 27. ^{aureum saeculum}
Athen. XII 510 D (vs. 405—411)

1) Vs. saepissime memoriter citatur et variato piscis adiectivo ἔλλοπος (i. e. mutus, cf. Lucret. II 343. Plut. symp. VIII 8), ἔμπνοος, ἔμπυρος, ἔμπορος, ἄμφορος, νήχυτος, φαιδίμος. ἐξ ἄλλος Hippol. philos. 3, 2 D. alii. — 2) ἀτερπέα Hierocl. in carm. aur. p. 254. De seq. verbis v. Stein p. 80. — 3) Cf. Diels, *Gorg. u. Emp.* p. 21. — 4) ἀνγῆς libri fere omnes, αὐ γῆς Scaliger, Becker, Roemer.

405 οὐδὲ τις ἦν κείνοισιν^a Ἄρης θεὸς οὐδὲ Κυδοιμός 368
οὐδὲ Ζεὺς βασιλεὺς οὐδὲ Κρόνος οὐδὲ Ποσειδῶν,
ἀλλὰ Κύπρις βασίλεια. 370

τὴν οἱ γ' εὖσεβέεσσιν ἀγάμμασιν ἱλάσκοντο
γραπτοῖς τε ζήοισι μύροισι τε δαιδαλόμεοις
410 σμύρνης τ' ἀκρήτου θυσίαις λιβάνου τε θυνόδους,
ξουθῶν τε σπονδὰς μελιτῶν ῥιπτοῦντες ἐς οὐδας·
ταύρων δ' ἀκρήτοισι φόνους οὐ δέυετο βωμός^b, 375
ἀλλὰ μύσος τοῦτ' ἔσκεν ἐν ἀνθρώποισι μέγιστον,
θυμὸν ἀπορραΐσαντας ἐνέδμεναι¹ ἥρα γυνῆ^c.

a. Describitur aureum quoddam saeculum, quo nullae fuerint animalium immolationes. Cf. fr. 130 ap. Schol. Nicandr. ther. p. 81 Schn.

421 ἦσαν δὲ κτίλα πάντα καὶ ἀνθρώποισι προσήνη, 364

θῆρες τ' ὀϊωνοὶ τε φιλοφροσύνη τε δεδήκει,

et fr. 77. 78 ap. Theophr. caus. plant. I 13, 2

δένδρεα δ' ἐμπεδόφυλλα καὶ ἐμπεδόκαρπα τεθήλει,
καρπῶν ἀφθονίῃσι κατ' ἥρα πάντ' ἐνιαυτόν.

communitas animalium

b. Sext. math. IX 127 οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Πυθαγόραν καὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα καὶ τὸ λοιπὸν τῶν Ἰταλῶν πληθὸς φασὶ μὴ μόνον ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς εἶναι τινα κοινωνίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλογα τῶν ζώων. ἐν γὰρ ὑπάρχειν πνεῦμα (Stoica admiscet) τὸ διὰ παντὸς τοῦ κόσμου διῆκον ψυχῆς τρόπον, τὸ καὶ ἐνοῦν ἡμᾶς πρὸς ἐκεῖνα. διόπερ καὶ κτείνοντες αὐτὰ καὶ ταῖς σαρκὶν αὐτῶν τρεφόμενοι ἀδικήσομεν τε καὶ ἀσεβήσομεν ὥς συγγενεῖς ἀναιροῦντες. — καὶ Ἐμπεδοκλῆς ποῦ γησιν (fr. 136).

428 οὐ παύσεσθε φόνους δυσηχέος; οὐκ ἔσοράτε 416
ἀλλήλους δάπτοντες ἀκηδέϊσι νόοιο;

καὶ (fr. 137)

carnem edentes exsecratur

430 μορφῇ δ' ἀλλάξαντα πατὴρ φίλον υἱὸν αἰέρας 410
σφάζει ἐπευχόμενος μέγα νήπιος· οἱ δ' ἐπορεύνται²
λισσόμενοι θύοντας³, ὁ δὲ νήκουστος⁴ ὁμοκλέων
σφάζας ἐν μεγάροισι κακὴν ἀλεγύνετο δαῖτα,
ὥς δ' αὐτως πατέρ' υἱὸς ἐλὼν καὶ μητέρα παῖδες

435 θυμὸν ἀπορραΐσαντε φῖλας κατὰ σάρκας ἔδουσιν. 415

Cf. Plut. de esu carn. II 3 et ipse Emp. fr. 139 ap. Porphyrr. de abstin. II 31

436 οἴμ', ὅτι οὐ πρόσθεν με διώλεσε νηλεὲς ἡμαρ,
πρὶν σχέλι' ἔργα βορᾶς περὶ χεῖλεσι μητίσασθαι.

1) Formam ἐέδμεναι non ferendam vidit Merzdorf l. c.: ἐνέδμεναι Diels. — 2) οἱ δ' ἐπορεύνται Bergk: οἱ δὲ πορεύνται libri. — 3) θύοντες: corr. Wilamowitz. — 4) ὁδ' ἀνήκουστος libri: corr. Bergk.

Mullach vindicant Democrito. Simpl. phys. 25, 1 (Dox. 477) *Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης τὰ μὲν πλείστα συμπεφορημένως γέγραφε τὰ μὲν κατὰ Ἀναξαγόραν, τὰ δὲ κατὰ Λεύκιππον λέγων.* Aristot. de gen. et corr. I 8 (BP 193) *περὶ πάντων ἐνὶ λόγῳ διωρίζασι Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος.* Quo loco quae sequuntur 325^a 28 ex ipsius Leucippi sunt libro: *τοῦ ὄντος οὐθὲν μὴ ὄν φησιν εἶναι.*

fuertine
Leucippus

Mira narrat Diog. X 13, quo loco Epicurum dixit negasse antiquis philosophis se quidquam debere: *ἀλλ' οὐδὲ Λεύκιππον τινα γεγενῆσθαι φησι φιλόσοφον.* — *ὄν ἐνιοί φασι* — *διδάσκαλον Δημοκρίτου γεγενῆσθαι.* Epicuri iactationi Erwinus Rohde tantum tribuit, ut oratione apud fuit philologos Treviris 1879 habita (cf. *Jahrb. f. Philol.* 1882 p. 741) fuisse Leucippum ipse quoque negaverit. Praetulit Aristotelis et Theophrasti auctoritatem, revocavit Leucippum eique *Μέγαν διάκοσμον* illum reddidit H. Diels in Actis Philol. Stettin. 1881 editis. Accedit quod Leucippi sententiae non omnes cum Democriteis congruunt, v. Diels 97⁷; tum quod iam ante Democritum, qui circ. a. 420 floruisse putandus est, reperiuntur apud alios vestigia doctrinae atomorum e Leucippo nimirum haustae. Detexit ea apud Anaxagoram Zeller I b⁵ 1026⁴; de Melisso cf. ibid. 953; de Diogene vero Apolloniate Diels l. c. 105—108.

Democriti vita

Arist. de caelo III 4. 303^a 4; de gener. animal. II 6. 186 742^b 20 *Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης*^a.

a. Diog. IX 34 *Ἀβδηρίτης ἧ ὡς ἐνιοί Μιλήσιος.* Abderitici sermonis proprietatem in libris Democriteis deprehendisse sibi videbantur grammatici, v. Menag. in Diog. IX 47.

Diog. IX 41 *γέγονε δὲ τοῖς χρόνοις, ὡς αὐτὸς φησιν ἐν 187 τῷ Μικρῷ διακόσμῳ, νέος κατὰ πρεσβύτην Ἀναξαγόραν, ἔτεσιν αὐτοῦ νεώτερος τετταράκοντα. συντετάχθαι δὲ φησι τὸν Μικρὸν διάκοσμον ἔτεσιν ὕστερον τῆς Ἰλίου ἀλώσεως^a τριάκοντα καὶ ἑπτακοσίοις. γέγονι δ' ἂν, ὡς μὲν Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς Χρονικοῖς, κατὰ τὴν ὀγδοηκοστὴν ὀλυμπιάδα (a. 460—456), ὡς δὲ Θρασύλος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Τὰ πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Δημοκρίτου βιβλίων κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐβδόμης καὶ ἐβδομηκοστῆς ὀλυμπιάδος (a. 470—69), ἐνιαυτῷ, φησί, πρεσβύτερος ὢν Σωκράτους^a.*

a. De hoc loco cf. Diels Mus. Rh. XXXI 29 et Jacoby, *Apollodoros Chronik* p. 290—295. Annus Troianus certe non ad Eratosthenis rationem 1184/3; haec enim Democriti erat temporibus ignota. Thrasyllus vero etiam 10 annis altius repetit ab anno 1194/3, unde annum effecit 470. At fortasse 1150 (cf. ten Brink, *Philol.* VI 589) is est annus, quem Democritus (et Ephorus?) statuit. — Diversa ap. Diodor. XIV 11 *περὶ*

τὸν αὐτὸν χρόνον (404) καὶ Δημόκριτος ὁ φιλόσοφος ἐτελεύτησε βιώσας ἔτη *ἐνεήκοντα* (de cuius errore Diels l. c. 31). Summa annorum variatur: 109 Lucian. macrob. 18 et Hipparch. ap. Diog. IX 43; paene 108 Censorin. de die nat. XV 10 tradit.

b. Democritum philosophum exstitisse ante Socratem cernitur ex Aristotelis met. XIII 4. 1078^b 20; de part. an. I 1. 642^a 26. Ar. meteorol. II 7 *Ἀναξαγόρας* — ὁ Κλαζομένιος καὶ πρότερος Ἀναξιμένης ὁ Μιλήσιος ἀπεφάναντο καὶ τούτων ὕστερος Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης. Respici Democritum non nominatum a Platone (rep. X 583 B et Phileb. 43 D) affirmant Hirzel, *Unters.* I 141; Natorp, *Forsch.* (Berl. 1884) 200, *Archiv* III 515, d. *Ethik d. Dem.* 157; Windelband, *Gesch. d. Ph. i. Altert.* 207, 216; negat Zeller II a⁴ 308.

- 188 Clem. strom. I 69 p. 357 P. (Eus. pr. ev. X 4, 23) *τάδε* itinera λέγει Δημόκριτος — ἢ σεμνυνόμενός φησί που ἐπὶ τῇ πολυμαθείᾳ. „ἐγὼ δὲ τῶν κατ' ἐμεωντὸν ἀνθρώπων γῆν πλείστην ἐπεπλανησάμην ἱστορέων τὰ μήκιστα καὶ ἀέρας τε καὶ γέας πλείστας εἶδον καὶ λογίων ἀνθρώπων πλείστων ἐπήκουσα καὶ γραμμέων ξυνθέσιος μετὰ ἀποδέξιος οὐδεὶς κώ με παρήλλαξεν οὐδ' οἱ Αἰγυπτίων καλεόμενοι Ἀρπεδονάπται, σὺν τοῖς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἐπ' ἔτε' ὀγδῶκοντα ἐπὶ ξεινῆς ἐγενήθην^a.“ ἐπῆλθε γὰρ Βαβυλωνά τε καὶ Περσίδα καὶ Αἴγυπτον τοῖς τε μάγοις καὶ τοῖς ἱερεῦσι μαθητεύων.

a. Verba aperte corrupta, cf. Diodor. **RP** 189 a. Numerum ὀγδῶκοντα (π) ortum esse ex πέντε (π) verisimillimum. Prellero scribendum videbatur σὺν τοῖσιν ἐπ' ἔτεα πέντε ἐγενήθην. Zeller I b⁶ 843 totum itinerum tempus in quinquennium coerces. Dielsio (*Vorsokr.* p. 727 s.) fides memoriae suspecta.

- 189 Diog. IX 34 οὗτος μάγων^a τινῶν διήκουσε καὶ Χαλ- quos sapientes viderit aut audierit δαίων, Ξέρξου τοῦ βασιλέως τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἐπιστάτας καταλιπόντος ἡνίκα ἐξενίσθη παρ' αὐτῷ, καθά φησι καὶ Ἡρόδοτος^a. παρ' ὧν τὰ τε περὶ θεολογίας καὶ ἀστρολογίας ἔμαθεν ἔτι παῖς ὢν. ὕστερον δὲ Λευκίππῳ^b παρέβαλε καὶ Ἀναξαγόρᾳ^c κατὰ τινας, ἔτεσιν ὧν αὐτοῦ νεώτερος τετταράκοντα. Φαβωρίνος δὲ φησιν ἐν Παντοδαπῇ ἱστορίᾳ λέγειν Δημόκριτον περὶ Ἀναξαγόρου, ὡς οὐκ εἴησαν αὐτοῦ αἱ δόξαι αἱ τε περὶ ἡλίου καὶ σελήνης ἀλλ' ἀρχαῖαι, τὸν δ' ἐφηρησθαι. 35 διασύρειν τε αὐτοῦ τὰ περὶ τῆς διακοσμήσεως καὶ τοῦ νοῦ ἐχθρῶς ἔχοντα πρὸς αὐτόν, ὅτι δὴ μὴ προσήκατο^d αὐτόν.

a. Herodotus nec VII 109 nec VIII 120 neque usquam tale quidquam prodit. — Diog. IX 35 τοῖς τε γυμνοσοφισταῖς φασὶ τινες συμμῖξαι αὐτὸν ἐν Ἰνδίᾳ καὶ εἰς Αἰθιοπίαν ἐλθεῖν. Cf. Aelian. var. hist. IV 20 τὴν παρὰ Λαμασίππου τοῦ πατρὸς οὐσίαν ἐς τρία μέρη νεμηθεῖσαν τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς τρισί, τὰργύριον μόνον λαβὼν ἐφόδιον τῆς ὁδοῦ τὰ λοιπὰ τοῖς ἀδελφοῖς εἶσε. διὰ ταῦτά τοι καὶ Θεόφραστος αὐτὸν ἐπῆναι, ὅτι περιήει κρείττονα ἀγεῖν ἀγέων Μενέλεω καὶ Ὀδυσσεύς. — Diod. I 98, 3 ὑπολαμβάνουσι δὲ καὶ Δημόκριτον παρ' αὐτοῖς (Αἰγυπτίοις) ἔτι διατρίψαι πέντε καὶ πολλὰ διδασκῆναι τῶν κατὰ τὴν ἀστρολογίαν. — Demetr. Magnes (ἐν Ὀμωνύμοις) ap. Diog. IX 36 δοκεῖ δὲ καὶ Ἀθήναζε ἐλθεῖν καὶ μὴ σπουδάζειν γινώσκειν δόξης καταφρονῶν. καὶ εἰδέναι μὲν Σωκράτη, ἀγνοεῖσθαι δὲ ὑπ' αὐτοῦ· „ἦλθον γάρ“, φησὶν, „εἰς Ἀθήνας, καὶ οὐτις με ἔγνωκεν“. Ib. 37 Demetrius Phalereus negat eum Athenas venisse.

b. Leucippi ἐταῖρος appellatur Ar. met. I 4. 985^b 4. Simpl. phys. 28, 15.

c. Anaxagoram ab eo auditum esse non magis veri simile quam Pythagoreos. Quamquam est apud Diog. IX 38 δοκεῖ δέ, φησὶν ὁ Θρασύλος, ζηλωτῆς γεγονέναι καὶ τῶν Πυθαγορικῶν. ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πυθαγόρου μέμνηται Θαναμάζων αὐτὸν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ συγγράμματι. — πάντως μέντοι τῶν Πυθαγορικῶν τινος ἀκοῦσαι φησιν αὐτὸν Γλαῦκος ὁ Ῥηγῖνος, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους αὐτῷ γεγονώς. φησὶ δὲ καὶ Ἀπολλόδωρος ὁ Κυζικηνὸς Φιλολάφῳ αὐτὸν συγγεγονέναι.

d. Obliviscitur hic scriptor antea (II 14) contrarium se rettulisse (Ἄναξ.) ἔδοξε Δημοκρίτῳ ἀπεχθῶς ἐσχηκέναι ἀποτυχὼν τῆς πρὸς αὐτὸν κοινολογίας.

libri Diog. IX 45 τὰ δὲ βιβλία αὐτοῦ καὶ Θρασύλος ἀναγέ- 190
γραφε κατὰ τάξιν οὕτως ὥσπερεὶ καὶ τὰ Πλάτωνος κατὰ τετραλογίαν^a.

a. Sequitur conspectus librorum Democriti, de quo v. Schleiermacher, Op. III 3, 292. Mullach, Democr. fragm. 100. Fr. Nietzsche, Beitr. z. Quellenkunde u. Kritik d. Laertius Diog. (Basel 1870) 22. Plurima eum scripsisse refert Diog. I 16. Quae nomini eius adhaerent librorum fragmenta et tituli, ad omnia fere genera artium pertinent: physicam mathematicam ethicam musicam grammaticam mechanicam meteorologiam geographiam. Cf. Seneca ep. 90, 32. Vitruv. de arch. praef. Agathem. geogr. I 1 hunc inter eos nominat, quibus ducibus geographia plurimum profecerit. Item nomen Democriti creberrime legitur in Eudoxi q. f. arte et in παραπήγμασι Gemini et Ptolemaei (cf. Lydus de ostentis ed. Wachsmuth, Lips. 1863). Quod Thrasyllus 15 tetralogias librorum Democriteorum disposuit, non obstat quominus nonnullos incertae fidei eum recepissee credamus. Erw. Rohde (Act. Phil. Trever. [1880] 70¹) suspectas habet quaecunque Democriti de animalibus et plantis opiniones

ferantur apud scriptores Theophrasto recentiores. Ex moralibus scriptis Lortzing statuit libros *Περὶ εὐθυμίας* et *Ὑποθήκας* Democriti esse. Cf. R. Hirzel, *Hermes* XIV 354—407. Accurate rem denuo tractavit Natorp, *d. Ethika des D.* Vehementer aberrat a vero auctor Suidae v. *Δημόκριτος*· γνήσια δὲ αὐτοῦ βιβλία εἰσὶ δύο, ὃ τε *Μέγας διάκοσμος* (is vero Leucippi est v. **RP** 185 b) καὶ τὸ *Περὶ φύσεως κόσμου*. Thrasyllus (**RP** 187 a) grammaticus idemque mathematicus, qui τὰ πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν *Δημοκρίτου βιβλίων* composuit, fuit temporibus Tiberii (v. C. F. Hermann, *Ind. lect. Gotting.* 1852/53).

- 191 Cic. orat. 67 *itaque video visum esse nonnullis Platonis genus dicendi et Democriti locutionem, etsi absit a versu, tamen quod incitatus feratur et clarissimis verborum luminibus utatur, potius poema putandum quam comicorum poetarum*^a.

a. Cf. Cic. de orat. I 49; Dionys. Hal. de comp. verb. 24. Plut. symp. V 7 p. 683 A τὸν ἄνδρα τῇ λέξει δαιμονίως λέγειν καὶ μεγαλοπρεπῶς. Varia ornatissimae orationis exempla congegessit Papencordt, de atom. doct. (Berol. 1832) I 19. Praeterea cf. Ammon, *d. Phil. D. als Stilist* (in Xenii soc. List. philol.), München 1891. Birt, *ii. d. Stil der Ethika* in Natorpii de moral. scriptis commentat. p. 180.

- 192 Aristot. met. I 4. 985^b 4 *Λεύκιππος δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος* ^{plenum et vacuum} αὐτοῦ *Δημόκριτος* στοιχεῖα μὲν τὸ πλήρες καὶ τὸ κενὸν εἶναί φασι, λέγοντες τὸ μὲν ὄν^a, τὸ δὲ μὴ ὄν, τούτων δὲ τὸ μὲν πλήρες καὶ στερεὸν τὸ ὄν, τὸ δὲ κενόν γε καὶ μανὸν τὸ μὴ ὄν (διὸ καὶ οὐθὲν μᾶλλον τὸ ὄν τοῦ μὴ ὄντος εἶναί φασιν, ὅτι οὐδὲ τὸ κενὸν <ἐλαττον>¹ τοῦ σώματος), αἷτια δὲ τῶν ὄντων ταῦτα ὡς ἔλην. καὶ καθάπερ οἱ ἐν ποιοῦντες τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν τὰλλα τοῖς πάθεσιν αὐτῆς γεννῶσι, τὸ μανὸν καὶ τὸ πυκνὸν ἀρχὰς τιθέμενοι τῶν παθημάτων, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτοι τὰς διαφορὰς αἰτίας τῶν ἄλλων ^{διαφοραὶ} εἶναί φασιν. ταύτας μέντοι τρεῖς εἶναι λέγουσι, σχῆμά τε καὶ τάξιν καὶ θέσιν· διαφέρειν^b γάρ φασι τὸ ὄν ὅνυμα καὶ διαθιγῆ καὶ τροπῇ μόνον. τούτων δὲ ὁ μὲν ὅνυμος σχῆμά ἐστιν, ἡ δὲ διαθιγὴ τάξις, ἡ δὲ τροπὴ θέσις· διαφέρει γὰρ τὸ μὲν *A* τοῦ *N* σχήματι, τὸ δὲ *AN* τοῦ *NA* τάξει, τὸ δὲ *Z* τοῦ *N* θέσει.

a. Plut. adv. Colot. 4, 2 p. 1109 A (*Δημόκριτος*) διορίζεται μὴ μᾶλλον τὸ δὲν ἢ τὸ μηδὲν εἶναι, δὲν μὲν ὀνομάζων τὸ σῶμα,

1) ἐλαττον insertum ex Simplic. phys. 28, 14 (Dox. 484, 1).

μηδὲν δὲ τὸ κενόν, ὥς καὶ τούτου φύσιν τινὰ καὶ ὑπόστασιν ἰδίαν ἔχοντος.

b. Differentia est non qualitatis sed tantummodo quantitatis. Plut. adv. Colot. 8, 4 p. 1110 F τί γὰρ λέγει Δημόκριτος; οὐσίας ἀπείρους τὸ πλῆθος ἀτόμους τε καὶ ἀδιαφόρους, ἔτι δ' ἀποίους καὶ ἀπαθείς ἐν τῷ κενῷ φέρεσθαι διεσπαρμένας. ὅταν δὲ πελάσωσιν ἀλλήλαις ἢ συμπέσωσιν ἢ περιπλακῶσι, φαίνεσθαι τῶν ἀθροιζομένων τὸ μὲν ὕδωρ, τὸ δὲ πῦρ, τὸ δὲ φυτόν, τὸ δ' ἄνθρωπον· εἶναι δὲ πάντα τὰς ἀτόμους ἢ ιδέας ὑπ' αὐτοῦ καλουμένας, ἕτερον δὲ μηδέν.

Quomodo argumentatus sit Democritus, aperit Arist. de gen. et corr. I 7. 323^b 10 Δημόκριτος — φησὶ — τὸ αὐτὸ καὶ ὅμοιον εἶναι τό τε ποιοῦν καὶ τὸ πάσχειν· οὐ γὰρ ἐγχωρεῖν τὰ ἕτερα καὶ διαφέροντα πάσχειν ὑπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ κἂν ἕτερα ὄντα ποιῇ τι εἰς ἀλλήλα, οὐχ ἢ ἕτερα ἀλλ' ἢ ταυτὸν τι ὑπάρχει, ταύτη τοῦτο συμβαίνειν αὐτοῖς.

Aristot. de gen. et corr. I 8. 324^b 35 ὁδῷ δὲ μάλιστα **193** καὶ περὶ πάντων ἐνὶ λόγῳ διωρίκασι Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος ἀρχὴν ποιησάμενοι κατὰ φύσιν ἡπερ ἐστίν. ἐνίοις γὰρ τῶν ἀρχαίων ἔδοξε τὸ ὄν ἐξ ἀνάγκης ἔν εἶναι καὶ ἀκίνητον κτλ. — 325^a 23 Λεύκιππος δ' ἔχειν ἡγήθη λόγους, οἵτινες πρὸς τὴν αἰσθησιν ὁμολογούμενα λέγοντες οὐκ ἀναιρέσουσιν οὔτε γένεσιν οὔτε φθορὰν οὔτε κίνησιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὄντων. ὁμολογήσας δὲ ταῦτα μὲν τοῖς φαινομένοις, τοῖς δὲ τὸ ἔν κατασκευάζουσιν^a ὥς οὔτε ἂν κίνησιν οὔσαν ἄνευ κενοῦ τό τε κενὸν μὴ ὄν, καὶ τοῦ ὄντος οὐθέν μὴ ὄν φησιν εἶναι· τὸ γὰρ κυρίως ὄν παμπληθές ὄν. ἀλλ' εἶναι τὸ τοιοῦτον οὐχ ἔν, ἀλλ' ἄπειρα τὸ πλῆθος^b καὶ ἀόρατα διὰ σμικρότητα τῶν ὄγκων. ταῦτα δ' ἐν τῷ κενῷ φέρεσθαι (κενὸν^c γὰρ εἶναι), καὶ συνιστάμενα μὲν γένεσιν ποιεῖν, διαλυόμενα δὲ φθοράν. ποιεῖν δὲ καὶ πάσχειν^γ τυγχάνουσιν ἀπτόμενα· ταύτη γὰρ οὐχ ἔν εἶναι. καὶ συντιθέμενα δὲ καὶ περιπλεκόμενα γεννᾶν· ἐκ δὲ τοῦ κατ' ἀλήθειαν ἐνός οὐκ ἂν γενέσθαι πλῆθος οὐδ' ἐκ τῶν ἀληθῶς πολλῶν ἔν, ἀλλ' εἶναι τοῦτ' ἀδύνατον· ἀλλ' ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς καὶ τῶν ἄλλων τινές φασι πάσχειν διὰ πόρων, οὕτω πᾶσαν ἀλλοίωσιν καὶ πᾶν τὸ πάσχειν τοῦτον γίνεσθαι τὸν τρόπον, διὰ τοῦ κενοῦ γινομένης τῆς διαλύσεως καὶ τῆς φθορᾶς, ὁμοίως δὲ καὶ τῆς αὐξήσεως, ὑπεισδυομένων στερεῶν^d. σχεδὸν δὲ καὶ Ἐμπεδοκλεῖ ἀναγκαῖον λέγειν, ὥσπερ καὶ Λεύκιππος φησιν. εἶναι γὰρ ἅττα στερεά, ἀδιαίρετα δέ, εἰ μὴ πάντῃ πόροι συνεχεῖς εἰσιν.

ἄτομοι descri-
buntur

a. Unum constituentes dicit Eleatas, maxime Melissum, cf. Zeller, I a⁵ 612²; Natorp, *Forsch.* 169.

b. Cur ita statuerit v. Aristot. de caelo III 4. 303^a 10 ἐπεὶ διαφέρει τὰ σώματα σχήμασιν, ἀπειρα δὲ τὰ σχήματα, ἀπειρα καὶ τὰ ἐπὶ τὰ σώματα φασιν εἶναι.

c. Negat igitur, nisi esset inane, res moveri posse. Praeterea nisi corpora intervallis disiungerentur, futurum esse ut omnia in unum cogerentur, ut ait Lucretius I 520 *si nil esset quod inane vacaret, omne foret solidum*. De quo argumento Arist. phys. IV 6. 213^a 31 οὐκ οὖν τοῦτο δεῖ δεικνύναι (τοὺς πειραμένους δεικνύναι ὅτι οὐκ ἔστι κενόν), ὅτι ἔστι τι ὃ ἀήρ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι διάστημα ἕτερον τῶν σωμάτων οὔτε χωριστὸν οὔτε ἐνεργεῖα ὄν, ὃ διαλαμβάνει τὸ πᾶν σῶμα ὥστ' εἶναι μὴ συνεχές, καθάπερ λέγουσι Δημόκριτος καὶ Λεύκιππος. Alia Democriti argumenta ibid. 213^b 4 λέγουσι δ' ἐν μὲν (1) ὅτι κίνησις ἢ κατὰ τόπον οὐκ ἂν εἴη (αὕτη δ' ἔστι γοῶν καὶ αὐξήσεως)· οὐ γὰρ ἂν δοκεῖν εἶναι κίνησιν, εἰ μὴ εἴη κενόν· τὸ γὰρ πλήρες ἀδύνατον εἶναι δέξασθαι τι. εἰ δὲ δέξεται καὶ ἔσται δύο ἐν ταύτῃ, ἐνδέχεται ἂν καὶ ὁποσαοῦν εἶναι ἕνα σῶμα. — (213^b 9) εἰ δὲ τοῦτο ἐνδέχεται, καὶ τὸ μικρότατον δέξεται τὸ μέγιστον· — (213^b 14) ἕνα μὲν οὖν τρόπον ἐκ τούτων δεικνύουσιν ὅτι ἔστι τι κενόν, (2) ἄλλον δ' ὅτι γίνονται ἕνα συνιόντα καὶ πιλούμενα, οἷον καὶ τὸν οἶνον φασί δέχεσθαι μετὰ τῶν ἀσκῶν τοὺς πίθους, ὡς εἰς τὰ ἐνόντα κενὰ συνιόντος τοῦ πυκνουμένου σώματος. (3) ἔτι δὲ καὶ ἡ αὐξήσις δοκεῖ πᾶσι γίνεσθαι διὰ κενού· τὴν μὲν γὰρ τροφήν σῶμα εἶναι, δύο δὲ σώματα ἀδύνατον ἕμα εἶναι. (4) μαρτύριον δὲ καὶ τὸ περὶ τῆς τέφρας ποιοῦνται, ἣ δέχεται ἴσον ὕδωρ ὅσον τὸ ἀγγεῖον τὸ κενόν.

d. Nulla est alia mutatio atomorum nisi quae fit motu. Ipsae sunt ἀπαθείς, v. Plut. *RP* 192 b. Arist. de gen. et corr. I 8. 325^b 36 ἀναγκαῖον ἀπαθείς τε ἕκαστον λέγειν τῶν ἀδιαιρέτων, οὐ γὰρ οἶόν τε ἀάσχειν ἄλλ' ἢ διὰ τοῦ κενού. Cf. Ar. de caelo III 7. 305^a 33.

194 Theophrastus ap. Simplic. phys. 28, 7 (Dox. 483, 14) *sunt in vacuo* ἐκεῖνων^a γὰρ ἐν καὶ ἀκίνητον καὶ ἀγένητον καὶ πεπερασμένον ποιοῦντων τὸ πᾶν καὶ τὸ μὴ ὄν μηδὲ ζητεῖν συγχωρούντων, οὗτος (Leucippus) ἀπειρα καὶ αἰὶ κινούμενα ὑπέθετο στοιχεῖα τὰς ἀτόμους καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς σχημάτων ἄπειρον τὸ πλῆθος διὰ τὸ μηδὲν μᾶλλον τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον εἶναι καὶ γένεσιν καὶ μεταβολὴν ἀδιάλειπτον ἐν τοῖς οὐσι θεωρῶν. ἔτι δὲ οὐδὲν μᾶλλον τὸ ὄν ἢ τὸ μὴ ὄν ὑπάρχειν, καὶ αἷτια ὁμοίως εἶναι τοῖς γινομένοις ἄμφω. τὴν γὰρ τῶν ἀτόμων οὐσίαν ναστήν καὶ πλήρη ὑποτιθέμενος ὃν ἔλεγεν εἶναι καὶ ἐν τῷ κενῷ φέρεσθαι, ὅπερ μὴ ὄν ἐκάλει καὶ οὐκ ἔλαττον τοῦ ὄντος εἶναι φησι. παραπλησίως δὲ καὶ ὁ ἐταῖρος αὐτοῦ Δη-

tres atomorum
differentiae

μόκριτος δ' Ἀβδηρίτης ἀρχὰς ἔθετο τὸ πλήρες καὶ τὸ κενόν, ὧν τὸ μὲν ὄν, τὸ δὲ μὴ ὄν ἐκάλε· ὥς γὰρ ἔβλην τοῖς οὐσι τὰς ἀτόμους ὑποτιθέντες τὰ λοιπὰ γενῶσι ταῖς διαφοραῖς αὐτῶν. τρεῖς δὲ εἰσιν αὗται· ὕσμὸς τροπὴ διαθιγὴ, ταῦτ' οὖν δὲ εἰπεῖν σχῆμα καὶ θέσις καὶ τάξις. πεφυκέναι γὰρ τὸ ὁμοίον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου κινεῖσθαι καὶ φέρεσθαι τὰ συγγενῇ πρὸς ἄλληλα καὶ τῶν σχημάτων ἕκαστον εἰς ἑτέραν ἐγκοσμούμενον σύγκρισιν ἄλλην ποιεῖν διάθεσιν· ὥστε εὐλόγως ἀπείρων οὐσῶν τῶν ἀρχῶν πάντα τὰ πάθη καὶ τὰς οὐσίας ἀποδώσειν ἐπηγγέλλοντο, ὅφ' οὗ τὲ τι γίνεται καὶ πῶς.

a. Haec verba excipiunt ea quae attulimus supra **RP** 185, ubi commemoraverat Parmenidem et Xenophanem.

motio Arist. met. I 4. 985^b 19 περὶ δὲ κινήσεως, ὅθεν ἢ πῶς **195** ὑπάρχει τοῖς οὐσι, καὶ οὗτοι παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ῥαθύμως ἀφείσαν. — Idem de caelo III 2. 300^b 8 διὸ καὶ Ἀνελίππῳ καὶ Δημοκρίτῳ, τοῖς λέγουσιν αἰεὶ κινεῖσθαι τὰ πρῶτα σώματα ἐν τῷ κενῷ καὶ τῷ ἀπείρῳ, λεκτέον τίνα κίνησιν καὶ τίς ἡ κατὰ φύσιν αὐτῶν κίνησις^b. εἰ γὰρ ἄλλο ὑπ' ἄλλου κινεῖται βίᾳ τῶν στοιχείων^c, ἀλλὰ καὶ κατὰ φύσιν ἀνάγκη τινὰ εἶναι κίνησιν ἑκάστου, παρ' ἣν ἡ βίαιός ἐστιν^d.

motus aeternu

a. Motus atomorum nullo a principio sed ex aeterno tempore (Ciceronis verba, de fin. I 17). Arist. phys. VIII 1. 252^a 32 ὅλως δὲ τὸ νομίζειν ἀρχὴν εἶναι ταύτην ἱκανήν, ὅτι αἰεὶ ἢ ἔστιν οὕτως ἢ γίγνεται, οὐκ ὀρθῶς ἔχει ὑπολαβεῖν, ἐφ' ὃ Δημοκρίτος ἀνάγει τὰς περὶ φύσεως αἰτίας, ὥς οὕτω καὶ τὸ πρότερον ἐγένετο· τοῦ δὲ αἰεὶ οὐκ ἀξιοῖ ἀρχὴν ζητεῖν. — Cf. Arist. gen. anim. V 8. 789^b 2. — De atomorum motu et generatione rerum (**RP** 197) cf. Brieger, *d. Urbeweg. d. At.*, progr. gymn. Halensis 1884. Liepmann, *d. Mechanik d. leucipp.-demokritischen Atome*, diss. Berol. 1885.

b. Necessitate omnia fiunt: Stob. ecl. I 4, 7^c (Dox. 321) Ἀνελίππος πάντα κατ' ἀνάγκην, τὴν δ' αὐτὴν ὑπάρχειν εἰμαρμένην. λέγει γὰρ ἐν τῇ Περι τοῦ οὐδὲν χρῆμα μάτην γίνεται, ἀλλὰ πάντα ἐκ λόγου τε καὶ ὑπ' ἀνάγκης.

δινη c. Turbo atomorum: Sext. math. IX 113 κατ' ἀνάγκην μὲν καὶ ὑπὸ δίνης, ὥς ἔλεγον οἱ περὶ τὸν Δημοκρίτον, οὐκ ἂν κινεῖτο ὁ κόσμος. Cf. Diog. IX 45. X 32.

τὸ αὐτόματον

d. Sua sponte vel casu moveri parum accurate tradit Aristoteles phys. II 4. 196^a 24 εἰσι δὲ τινες οἱ καὶ τοῦρανοῦ τοῦδε καὶ τῶν κοσμικῶν πάντων αἰτιῶνται τὸ αὐτόματον· ἀπὸ ταυτομάτου γὰρ γίνεσθαι τὴν δίνην καὶ τὴν κίνησιν τὴν διακρίνασαν καὶ καταστήσασαν εἰς ταύτην τὴν τάξιν τὸ

πάν. — Simpl. phys. 327, 23 ἀλλὰ καὶ Δημόκριτος ἐν οἷς φησι „δεῖνον (= δῖνον) ἀπὸ τοῦ παντός ἀποκριθῆναι παντοίων εἰδέων“ (πῶς δὲ καὶ ὑπὸ τίνος αἰτίας μὴ λέγει) ἔοικεν ἀπὸ ταυτομάτου καὶ τύχης γεννᾶν αὐτόν. Id immerito criminatur Cic. de deor. nat. I 66 *nulla cogente natura, sed concursu quodam fortuito*. Rectius idem de fin. I 20 commemorat *concursum turbulentam*. — Diversa motuum genera: Stob. ecl. I 19, 1 *genera motuum* (Dox. 319) Δημόκριτος ἐν γένος κινήσεως τὸ κατὰ παλμὸν ἀπεφάνετο. — Alex. ad. metaph. I 4. p. 27, 20 οὗτοι γὰρ (Leuc., Democr.) λέγουσιν ἀλληλοτυπούσας καὶ κρουόμενας πρὸς ἀλλήλας κινεῖσθαι τὰς ἀτόμους. — Simpl. phys. 42, 10 Δημόκριτος φύσει ἀκίνητα λέγων τὰ ἄτομα πληγῇ κινεῖσθαι φησιν. Cf. Cic. de fato 46. — Simplic. de caelo 569, 5 Hb. οἱ περὶ Δημόκριτον καὶ ὕστερον Ἐπίκουρος τὰς ἀτόμους πάσας ὁμοφυεῖς οὐσας βάρος ἔχειν φασί, τῇ δὲ εἶναι τινα βαρύτερα ἐξωθούμενα τὰ κορυφότερα ὑπ' αὐτῶν ὑψιζανόντων ἐπὶ τὸ ἄνω φέρεται, καὶ οὕτω λέγουσιν οὗτοι δοκεῖν τὰ μὲν κοῦφα εἶναι, τὰ δὲ βαρέα.

196 Arist. de gen. et corr. I 2. 315^b 6 Δημόκριτος δὲ καὶ σχήματα Λεύκιππος ποιήσαντες τὰ σχήματα τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὴν γένεσιν ἐκ τούτων ποιοῦσι, διακρίσει μὲν καὶ συγκρίσει γένεσιν καὶ φθοράν, τάξει δὲ καὶ θέσει ἀλλοίωσιν. ἐπεὶ δ' ὥντο τάληθές ἐν τῷ φαίνεσθαι, ἐναντία δὲ καὶ ἄπειρα τὰ φαινόμενα, τὰ σχήματα ἄπειρα ἐποίησαν, ὥστε ταῖς μεταβολαῖς τοῦ συγκειμένου τὸ αὐτὸ ἐναντίον δοκεῖν ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ, καὶ μετακινεῖσθαι μικροῦ ἐμμιγνυμένου, καὶ ὅλως ἕτερον φαίνεσθαι ἐνὸς μετακινήθέντος· ἐκ τῶν αὐτῶν γὰρ τραγωδία καὶ κωμωδία γίνεται γραμμάτων^a.

a. Atomum omnium rerum semina: Aristot. de anima I 2. 404^a 4 (cf. *paria paribus congregantur* ed. Trendelenburg.² p. 177). Simplic. de anim. 26, 3 Hayd. *πανσπερμῶν αὐτὰ προσαγορεύει ὡς πάντων σπέρματα*. Idem phys. 459, 26 D. — *Similia semper ad similia feruntur*: Sext. math. VII 117 καὶ γὰρ ζῷα, φησὶν, ὁμογενεῖς ζῷοις συναγελάζεται, ὡς περισσότεραι περισσότεραις καὶ γέραναι γεράνοις καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων· ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν ἀψύχων, καθάπερ ὄραν πάρεστιν ἐπὶ τε τῶν κοσκινευομένων σπερμάτων καὶ ἐπὶ τῶν παρὰ ταῖς κυματογαῖς ψηφίδων· ὅπου μὲν γὰρ κατὰ τὸν τοῦ κοσκίνου δῖνον διακριτικῶς φακοὶ μετὰ φακῶν τάσσονται καὶ κριθαὶ μετὰ κριθῶν καὶ πυροὶ μετὰ πυρῶν, 118 ὅπου δὲ κατὰ τὴν τοῦ κύματος κίνησιν αἱ μὲν ἐπιμήκεις ψηφίδες εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ταῖς ἐπιμήκεισιν ὠθοῦνται, αἱ δὲ περιφερεῖς ταῖς περιφερέσιν, ὡς ἂν συναγωγόν τι ἐξούσης τῶν πραγμάτων τῆς ἐν τούτοις ὁμοιότητος. Eandem rem aliis exemplis illustrat: Plac. IV 19, 3 (Dox. 408) Δημόκριτος καὶ τὸν ἀέρα φησὶν εἰς ὁμοιοσχήμονα θρύπτεσθαι σώματα, καὶ συγκαλινδεῖσθαι τοῖς ἐκ τῆς φωνῆς θραύσμασι. „κολοῖδς γὰρ παρὰ κολοῖδον ἰζάνει“ καὶ „ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον“. καὶ γὰρ ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς αἱ ὁμοῖαι ψῆφοι

κατὰ τοὺς αὐτοὺς τόπους ὀρθῶνται, κατ' ἄλλο μὲν αἱ σφαιροειδεῖς, κατ' ἄλλο δὲ αἱ ἐπιμήκεις. Cf. Magn. moral. II 11. 1208^b 9. Eodem refer extrema verba testimonii Simpliciani **RP** 194.

generatio rerum

Diog. IX 31 γίνεσθαι δὲ τοὺς κόσμους οὕτω· φέρεσθαι **197**
κατ' ἀποτομὴν ἐκ τῆς ἀπείρου πολλὰ σώματα παντοῖα τοῖς
σχήμασιν εἰς μέγα κενόν, ἅπερ ἀθροισθέντα δίνην ἀπεργάζε-
σθαι μίαν, καθ' ἣν προσκρούοντα καὶ παντοδαπῶς κυκλού-
μενα διακρίνεσθαι χωρὶς τὰ ὅμοια πρὸς τὰ ὅμοια. ἰσορρόπων
δὲ διὰ τὸ πληθὺς μηκέτι δυναμένων περιφέρεισθαι τὰ μὲν
λεπτὰ χωρεῖν εἰς τὸ ἕξω κενόν, ὥσπερ διαττώμενα^a, τὰ δὲ
λοιπὰ συμμένειν καὶ περιπλεκόμενα συγκατατρέχειν ἀλλήλοις
καὶ ποιεῖν πρῶτόν τι σύστημα σφαιροειδές. 32 τοῦτο δ'
οἷον ὑμένα^b ἐφίστασθαι περιέχοντα ἐν ἑαυτῷ παντοῖα σώ-
ματα^c.

a. Cf. Plac. IV 19 (Dox. 409, 2). Sext. math. VII 117, **RP** 196 a.

involucrum

b. Stob. ecl. I 22, 1° p. 197, 6 W. (Dox. 336) Λεύκιππος καὶ
Δημόκριτος χιτῶνα κύκλῳ καὶ ὑμένα περιτείνουσι τῷ κόσμῳ διὰ τῶν
ἀγκιστροειδῶν ἀτόμων συμπεπλεγμένον.

c. Diogenes IX 32 ὧν κατὰ τὴν τοῦ μέσου ἀντέρεισιν περιδινου-
μένων λεπτὸν γενέσθαι τὸν περίξ ὑμένα συρρεόντων αἰετῶν συνεχῶν
κατ' ἐπίψαυσιν τῆς δίνης. καὶ οὕτω γενέσθαι τὴν γῆν, συμμενόντων
τῶν ἐνεχθέντων ἐπὶ τὸ μέσον. αὐτόν τε πάλιν τὸν περιέχοντα οἷον ὑμένα
αὔξεσθαι κατὰ τὴν ἐπέκκρισιν¹ τῶν ἔξωθεν σωμάτων· δίνη τε φερό-
μενον αὐτόν, ὧν ἂν ἐπιψαύσῃ, ταῦτα ἐπικτᾶσθαι. τούτων δὲ τίνα συμ-
πλεκόμενα ποιεῖν σύστημα, τὸ μὲν πρῶτον κάθυγρον καὶ πηλῶδες, ξηραν-
θέντα καὶ περιφερόμενα σὺν τῇ τοῦ ὅλου δίνῃ, εἴτ' ἐκπυρωθέντα τὴν
τῶν ἀστέρων ἀποτελέσαι φύσιν. — 33 καὶ πάντα μὲν τὰ ἀστρα πυροῦσθαι
διὰ τὸ τάχος τῆς φορᾶς, τὸν δ' ἥλιον ὑπὸ τῶν ἀστέρων ἐκπυροῦσθαι· τὴν
δὲ σελήνην τοῦ πυρὸς ὀλίγον μεταλαμβάνειν. Cf. Plac. I 4 (Dox. 289).
Lucret. V 619. Plac. III 13, 4 (Dox. 378) Δημόκριτος κατ' ἀρχὰς μὲν
πλάζεσθαι τὴν γῆν διὰ τε μανότητα² καὶ κουφότητα, πυκνωθεῖσαν δὲ
τῷ χρόνῳ καὶ βαρυνθεῖσαν καταστῆναι.

mundi innume-
rabiles

Hippolyt. ref. haer. I 13 (Dox. 565) ἔλεγε δὲ ὡς αἰετῶν **198**
νομένων τῶν ὄντων ἐν τῷ κενῷ· ἀπείρους δὲ εἶναι κόσμους
καὶ μεγέθει διαφέροντας. ἐν τισὶ δὲ μὴ εἶναι ἥλιον μηδὲ
σελήνην, ἐν τισὶ δὲ μεῖζω τῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἐν τισὶ πλείω.

1) ἐπέκκρισιν Heidehl: ἐπέκρυσιν libri. — 2) μανότητα Dyroff: μι-
κρότητα libri.

εἶναι δὲ τῶν κόσμων ἄνισα τὰ διαστήματα, καὶ τῇ μὲν πλείους, τῇ δὲ ἐλάττους, καὶ τοὺς μὲν αὖξασθαι, τοὺς δὲ ἀκμάζειν, τοὺς δὲ φθίνειν, καὶ τῇ μὲν γίνεσθαι, τῇ δὲ ἐκλείπειν¹. φθείρεσθαι δὲ αὐτοὺς ὑπ' ἀλλήλων προσπίπτοντας. εἶναι δ' ἐπίους κόσμους ἐρήμους ζῶων καὶ φυτῶν καὶ παντὸς ὕγροῦ². — ἀκμάζειν δὲ κόσμον, ἕως ἂν μηκέτι δύνηται ἔξωθεν τι προσλαμβάνειν.

a. Cf. Cic. Acad. pr. II 55. 125. Arist. phys. VIII 1. 250^b 18 ἀλλ' ὁπόσοι μὲν ἀπείρους τε κόσμους εἶναι φασὶ καὶ τοὺς μὲν γίνεσθαι τοὺς δὲ φθείρεσθαι τῶν κόσμων, αἱ φασιν εἶναι κίνησιν.

199 Theophr. de sens. 61 (Dox. 516) βαρὺ μὲν οὖν καὶ grave leve κοῦφον τῷ μεγέθει διαίρει Δημόκριτος. εἰ γὰρ διακριθεῖη καθ' ἐν² ἕκαστον, εἰ καὶ κατὰ σχῆμα διαφέρει, σταθμοῦ³ ἂν ἐπὶ μεγέθει τὴν φύσιν⁴ ἔχειν^a. οὐ μὴν ἀλλ' ἐν γε τοῖς μικτοῖς κουφότερον μὲν⁵ εἶναι τὸ πλέον ἔχον κενόν, βαρύτερον δὲ τὸ ἐλάττον. ἐν ἐπίοις μὲν οὕτως εἴρηκεν.

62 ἐν ἄλλοις δὲ κοῦφον εἶναι φησιν ἀπλῶς τὸ λεπτόν. durum molle παραπλησίως δὲ καὶ περὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ· σκληρὸν μὲν γὰρ εἶναι τὸ πυκνόν, μαλακὸν δὲ τὸ μακρόν, καὶ τὸ μᾶλλον δὲ καὶ ἥττον καὶ τὰ λοιπὰ⁶ κατὰ λόγον. διαφέρειν δὲ τι τὴν θέσιν καὶ τὴν ἐναπόληψιν τῶν κενῶν τοῦ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ καὶ βαρέος καὶ κοῦφου. διὸ σκληρότερον μὲν εἶναι σίδηρον, βαρύτερον δὲ μόλυβδον· τὸν μὲν γὰρ σίδηρον ἀνωμάλως συγκεῖσθαι καὶ τὸ κενὸν ἔχειν πολλαχῇ καὶ κατὰ μεγάλα, πεπυκνωσθαι δὲ κατὰ ἔνια, ἀπλῶς δὲ πλέον ἔχειν κενόν. τὸν δὲ μόλυβδον ἐλάττον ἔχοντα κενὸν ὁμαλῶς συγκεῖσθαι καὶ κατὰ πᾶν ὁμοίως⁷, διὸ βαρύτερον μὲν, μαλακώτερον δ' εἶναι τοῦ σιδήρου.

63 περὶ μὲν οὖν βαρέος καὶ κοῦφου καὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ ἐν τούτοις ἀφορίζει. τῶν δὲ ἄλλων αἰσθητῶν οὐδενὸς εἶναι φύσιν, ἀλλὰ πάντα πάθη τῆς αἰσθήσεως^b ἀλλοιουμένης, ἐξ ἧς γίνεσθαι τὴν φαντασίαν. οὐδὲ γὰρ τοῦ ψυχροῦ non in natura

1) ἐκλείπειν Ritter: λείπειν libri. — 2) καθ' ἐν Diels: ἐνθεν libri. — 3) σταθμοῦ Papencordt: σταθμόν libri, Preller, Zeller. — 4) φύσιν libri: διαφορὰν Usener: κρίσιν Preller, Zeller. — 5) μὲν Usener: ἂν libri. — 6) λοιπὰ coni. Diels: μάλιστα libri. — 7) ὁμοίως πυκνόν Schneider: ὁμοίως μακρόν Philippson: ὁμοίως πεπυκνωσθαι dubit. Diels.

ceterae sensuum affectiones

sed in imaginatione

καὶ τοῦ θερμοῦ φύσιν ὑπάρχειν, ἀλλὰ τὸ σχῆμα μεταπίπτον ἐργάζεσθαι καὶ τὴν ἡμετέραν ἀλλοίωσιν· ὃ τι γὰρ ἂν ἄθρουν ἦ, τοῦτ' ἐπισχύειν ἐκάστῳ, τὸ δ' εἰς μακρὰ διανενημεμένον ἀναίσθητον εἶναι^c. σημεῖον δ' ὡς οὐκ εἰσὶ φύσει τὰ μὴ ταῦτα πᾶσι φαίνεσθαι τοῖς ζώοις, ἀλλ' ὃ ἡμῖν γλυκύ, τοῦτ' ἄλλοις πικρὸν καὶ ἑτέροις ὀξύ καὶ ἄλλοις δριμύ τοῖς δὲ στρυφνὸν καὶ τὰ ἄλλα δ' ὡσαύτως.

et in figuris

64 ἔτι δ' αὐτοὺς¹ μεταβάλλειν τῇ κράσει κατὰ τὰ πάθη καὶ τὰς ἡλικίας². ἡ καὶ φανερόν, ὡς ἡ διάθεσις αἰτία τῆς φαντασίας. ἀπλῶς μὲν οὖν περὶ τῶν αἰσθητῶν οὕτω δεῖν ὑπολαμβάνειν. οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα καὶ ταῦτα ἀνατίθῃσι τοῖς σχήμασι. πλὴν οὐχ ἀπάντων ἀποδίδωσι τὰς μορφάς, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν χυλῶν καὶ τῶν χρωμάτων καὶ τούτων ἀκριβέστερον διορίζει τὰ περὶ τοὺς χυλοὺς ἀναφέρων τὴν φαντασίαν πρὸς ἄνθρωπον. 65 τὸν μὲν οὖν ὀξὺν εἶναι τῷ σχήματι γωνοειδῇ τε καὶ πολυκαμπῇ καὶ μικρὸν καὶ λεπτόν. διὰ γὰρ τὴν δριμύτητα ταχὺ καὶ πάντῃ διαδύεσθαι· τραχὺν δ' ὄντα καὶ γωνοειδῇ συνάγειν καὶ συσπᾶν, διὸ καὶ θερμαίνειν τὸ σῶμα κενότητας ἐμποιοῦντα· μάλιστα γὰρ θερμαίνεσθαι τὸ πλεῖστον ἔχον κενόν. τὸν δὲ γλυκὺν ἐκ περιφερῶν συγκεῖσθαι σχημάτων, οὐκ ἄγαν μικρῶν· διὸ καὶ διαχεῖν ὅλως³ τὸ σῶμα καὶ οὐ βιαίως, καὶ οὐ ταχὺ πάντα περαίνειν.

a. Hoc dicit: si res singulae (atomi) secernantur, etiamsi figura sint diversae, ponderis tamen eandem esse ac magnitudinis rationem. Pertinet huc Arist. de caelo IV 2. 308^b 35, nec minus Arist. gen. et corr. I 8. 326^a 9 βαρύτερόν γε κατὰ τὴν ὑπεροχὴν φησιν εἶναι Δημόκριτος ἕκαστον τῶν ἀδιαίρετων.

colores

b. Simplic. phys. 512, 28 Δημόκριτος κατασκευάζειν ἐπιχειρεῖ, ὅτι τὰ χρώματα οὐ συνυπάρχει φύσει τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ νόμῳ καὶ θέσει τῇ πρὸς ἡμᾶς ἔχει τὸ εἶναι. Theophr. de sens. 68. 69 (Dox. 519). De coloribus idem (Dox. 520) 73 τῶν δὲ χρωμάτων ἀπλᾶ μὲν λέγει τέτταρα. λευκὸν μὲν οὖν εἶναι τὸ λεῖον κτλ. 74 τὸ δὲ μέλαν ἐκ τῶν ἐναντιῶν, ἐκ τραχέων καὶ σκαληνῶν καὶ ἀνομοίων· οὕτω γὰρ ἂν σκιαίνει καὶ οὐκ εὐθεῖς εἶναι τοὺς πόρους οὐδ' εὐδιόδους κτλ. 75 init. ἐρυνθρὸν δ' ἐξ οἴωνπερ καὶ τὸ θερμόν, πλὴν ἐκ μειζόνων. 75 extr. τὸ δὲ χλωρὸν ἐκ τοῦ στερεοῦ καὶ τοῦ κενοῦ συνεστάναι.

1) αὐτοὺς libri: τοὺς αὐτοὺς Natorp. — 2) τῇ κράσει τὰ πάθη κατὰ τὰς ἔξεις καὶ ἡλικίας Natorp Forsch. 186. — 3) ὅλως libri: λείως coll. Theophr. de caus. plant. VI 1, 5 Diels.

c. Hoc est in longa spatia dispersum (Schneider: εἰς μικρά). Nulla enim res ex uno atomorum genere constat: omnia sunt in omnibus, v. Anax. **RP** 155 a. Simpl. phys. 173, 9 D. Theophr. de sens. 67 (Dox. 518) ἀπάντων δὲ τῶν σχημάτων οὐδὲν ἀκέραιον εἶναι καὶ ἀμιγῆς τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἐν ἐκάστῳ (χυλῷ) πολλὰ εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν ἔχειν λείον καὶ τραχέος καὶ περιφεροῦς καὶ ὀξέος καὶ τῶν λοιπῶν. οὐ δ' ἂν ἐνῇ πλείστον, τοῦτο μάλιστα ἐνισχύειν πρὸς τε τὴν αἰσθησιν καὶ τὴν δύναμιν. ἔτι δὲ εἰς ὅποیان ἔξιν ἂν εἰσέλθῃ, διαφέρειν οὐκ ὀλίγον. καὶ διὰ τοῦτο τὸ αὐτὸ τάναντία καὶ τάναντία τὸ αὐτὸ πάθος ποιεῖν ἐνίοτε.

200 Aristot. de anima I 2. 403^b 28 φασὶ γὰρ ἐνιοὶ καὶ μάλιστα anima καὶ πρῶτως ψυχὴν εἶναι τὸ κινεῖν. οἰηθέντες δὲ τὸ μὴ κινούμενον αὐτὸ μὴ ἐνδέχασθαι κινεῖν ἕτερον, τῶν κινουμένων τι τὴν ψυχὴν ὑπέλαβον εἶναι. ὅθεν Δημόκριτος μὲν πῶς τι καὶ θερμόν φησιν αὐτὴν εἶναι· ἀπείρων γὰρ ὄντων σχημάτων καὶ ατόμων [τὰ σφαιροειδῆ πῶς καὶ ψυχὴν λέγει, ὅσον ἐν τῷ ἀέρι τὰ καλούμενα ξύσματα, ἃ φαίνεται ἐν ταῖς διὰ τῶν θυρίδων ἀκτῖσιν, ὧν]¹ τὴν μὲν πανσπερμίαν τῆς ὅλης φύσεως στοιχεῖα λέγει. ὁμοίως δὲ καὶ Λεύκιππος. τούτων δὲ τὰ σφαιροειδῆ^a ψυχὴν, διὰ τὸ μάλιστα διὰ παντὸς δύνασθαι διαδύναειν τοὺς τοιοῦτους ὕσμους^b, καὶ κινεῖν τὰ λοιπὰ^c κινούμενα καὶ αὐτά, ἐπολαμβάνοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ παρέχον τοῖς ζώοις τὴν κίνησιν. διὸ καὶ τοῦ ζῆν ὄρον εἶναι τὴν ἀναπνοήν· συνάγοντος γὰρ τοῦ περιέχοντος τὰ σώματα καὶ ἐκθλίβοντος τῶν σχημάτων τὰ παρέχοντα τοῖς ζώοις τὴν κίνησιν διὰ τὸ μὴδ' αὐτὰ ἡρεμεῖν μηδέποτε, βοήθειαν γίνεσθαι θύραθεν ἐπεισιόντων ἄλλων τοιούτων ἐν τῷ ἀναπνεῖν· κωλύειν γὰρ αὐτὰ καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα ἐν τοῖς ζώοις ἐκκρίνεσθαι, συνανείροντα τὸ συνάγον καὶ πηγνύν· καὶ ζῆν δὲ ἕως ἂν δύνωνται τοῦτο ποιεῖν^d.

a. Arist. de anima I 2. 405^a 8 Δημόκριτος δὲ καὶ γλαφυρωτέρως εἶρηκεν ἀποφαινόμενος διὰ τί τούτων (τοῦ κινήτικοῦ καὶ γνωριστικοῦ) ἐκάτερον (ἢ ψυχὴ). ψυχὴν μὲν γὰρ εἶναι ταῦτό καὶ νοῦν, τοῦτο δ' εἶναι τῶν πρώτων καὶ ἀδιαρέτων σωμάτων, κινήτικόν δὲ διὰ λεπτομέρειαν καὶ τὸ σχῆμα· τῶν δὲ σχημάτων εὐκίνητότατον τὸ σφαιροειδές λέγει· τοιοῦτον (i. e. εὐκίνητότατον) δ' εἶναι τὸν τε νοῦν καὶ τὸ πῶς.

b. Id vocabulum ipsius Abderitae sermonem prodit ut εὐλόγων **RP** 203, ut μεταπίπτον Theophr. sens. 63 (**RP** 199 med.), cf. Sext. math. VII 136 (**RP** 204) et Stob. III 1, 210 Hs. (**RP** 205 a).

1) τὰ — ὧν ut glossema delet Diels.

c. Corpus dicit, v. Arist. *ibid.* 3. 406^b 15 *ἐνιοι δὲ καὶ κινεῖν φασὶ τὴν ψυχὴν τὸ σῶμα ἐν ᾧ ἐστίν, ὥς αὐτὴ κινεῖται, οἷον Δημόκριτος.* — 20 *κινουμένης γὰρ φησὶ τὰς ἀδιαίρετους σφαίρας, διὰ τὸ πεφυκέναι μηδέποτε μένειν, συνεφέλκειν καὶ κινεῖν τὸ σῶμα πᾶν.* Cf. Lucret. III 370.

d. Similia ap. Arist. de respir. 4. 471^b 30.

omnia animata

Plac. IV 4 (Dox. 390) *ὁ δὲ Δημόκριτος πάντα^a μετέχειν²⁰¹ φησὶ ψυχῆς ποιᾶς, καὶ τὰ νεκρὰ^b τῶν σωμάτων, διότι αἰεὶ διαφανῶς¹ τινος θερμοῦ καὶ αἰσθητικοῦ μετέχει, τοῦ πλείονος διαπνεομένου.*

plantarum anima

a. Plut. qu. nat. 1, 1 p. 911 D *ζῶον γὰρ ἔγγειον τὸ φυτὸν εἶναι οἱ περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀναξαγόραν καὶ Δημόκριτον οἴονται.* — Ps.-Aristot. de plant. 1. 815^b 16 *ὁ δὲ Ἀναξαγόρας καὶ ὁ Δημόκριτος καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ νοῦν καὶ γνῶσιν εἶπον ἔχειν τὰ φυτά.*

b. Dubitabatur de hac opinione, v. Cic. Tusc. I 82 *num igitur aliquis dolor aut omnino post mortem sensus in corpore est? nemo id quidem dicit, etsi Democritum insimulat Epicurus: Democriti negant.*

εἶδωλα

Plac. IV 8, 10 (Dox. 395) *Λεύκιππος Δημόκριτος τὴν²⁰² αἰσθησιν καὶ τὴν νόησιν γίνεσθαι εἰδώλων ἔξωθεν προσιόντων· μηδενὶ γὰρ ἐπιβάλλειν μηδετέραν χωρὶς τοῦ προσπίπτοντος εἰδώλου^a.*

a. Simulacra in animos dormientium per corpus delapsa irrumpunt, v. Arist. de div. p. somn. 2. 464^a 6 *ὥσπερ γάρ, ὅταν κινήσῃ τι τὸ ὕδωρ ἢ τὸν ἀέρα, τοῦθ' ἔτερον ἐκίνησε, καὶ πανσαμένου ἐκείνου συμβαίνει τὴν τοιαύτην κίνησιν προῖεναι μέχρι τινός, τοῦ κινήσαντος οὐ παρόντος, οὕτως οὐδὲν κωλύει κίνησιν τινα καὶ αἰσθησιν ἀφικνεῖσθαι πρὸς τὰς ψυχὰς τὰς ἐνυπνιαζούσας, ἀπ' ὧν ἐκεῖνος (Δημόκριτος) τὰ εἶδωλα ποιεῖ καὶ τὰς ἀπορροίας.* — Plura de hac re Plut. qu. conv. VIII 10, 2 p. 735 A *φησὶ Δημόκριτος ἐγκαταβυσσοῦσθαι τὰ εἶδωλα διὰ τῶν πόρων εἰς τὰ σώματα καὶ ποιεῖν τὰς κατὰ τὸν ὕπνον ὕψεις ἐπαναγερόμενα· φοιτᾶν δὲ ταῦτα πανταχόθεν ἀπύοντα καὶ σκευῶν καὶ ἱματίων καὶ φυτῶν, μάλιστα δὲ ζῶων ὑπὸ σάλου πολλοῦ καὶ θερμότητος, οὐ μόνον ἔχοντα μορφοειδεῖς τοῦ σώματος ἐκμεγαλμένης ὁμοιότητος — ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ ψυχὴν κινήματων καὶ βουλευμάτων ἐν ἐκάστῳ καὶ ἡθῶν καὶ παθῶν ἐμφάσεις ἀναλαμβάνοντα συνεφέλκεσθαι, καὶ προσπίπτοντα μετὰ τούτων ὥσπερ ἔμψυχα φράζειν καὶ διαστέλλειν τοῖς ὑποδεχομένοις τὰς τῶν μεθιέντων αὐτὰ δόξας καὶ διαλογισμοὺς καὶ ὁρμὰς, ὅταν ἐνάρθρους καὶ ἀσυγχύτους*

1) Diels Dox. 390^a adnotat: *διότι ἀφανῶς* E vix recte. signa enim sunt comarum et unguium crementa, cf. Tertull. de anim. 51 et *Hermes XIII 4.*

φυλάττοντα προσμίξῃ τὰς εἰκόνας κτλ. — De maligno oculi coniectu v. Plut. qu. conv. V 7, 6 p. 682 F ἃ (εἰδωλα) φησιν ἑκείνος ἐξίεναι τοὺς φθονοῦντας οὐτ' αἰσθήσεως ἄμοιρα παντάπασιν οὔτε ὁρμῆς, ἀνάπλεά τε τῆς ἀπὸ τῶν προϊεμένων μοχθηρίας καὶ βασκανίας· μεθ' ἧς ἐμπλασσόμενα καὶ παραμένοντα καὶ συνοικοῦντα τοῖς βασκαينوμένοις ἐπιταράττειν καὶ κακοῦν αὐτῶν τό τε σῶμα καὶ τὴν διάνοιαν.

203 Democr. fr. 166 ap. Sext. math. IX 19 Δημόκριτος δὲ ^{visa} εἰδωλά^a τινὰ φησιν ἐμπελάζειν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τούτων τὰ μὲν εἶναι ἀγαθοποιὰ τὰ δὲ κακοποιὰ· ἔνθεν καὶ εὐχεται εὐλόγων τυχεῖν εἰδῶλων· εἶναι δὲ ταῦτα μεγάλα τε καὶ ὑπερφυῆ¹ καὶ δύσφθαρτα μὲν, οὐκ ἄφθαρτα δέ, προσημαίνειν τε τὰ μέλλοντα τοῖς ἀνθρώποις θεωρούμενα καὶ φωνὰς ἀφιέντα. ὅθεν τούτων αὐτῶν φαντασίαν λαβόντες οἱ παλαιοὶ ὑπενόησαν εἶναι θεόν^b, μηθενὸς ἄλλου παρὰ ταῦτα ὄντος θεοῦ τοῦ ἄφθαρτον φύσιν ἔχοντος^c.

a. Imagines animantes divinitate praeditas commemorat Cicero deor. nat. I 29. 120. Cf. Krische *Forsch.* 147—163.

b. Antiqui cur deos finxerint: Sext. math. IX 24 ὁρῶντες γάρ, φησί, τὰ ἐν τοῖς μετεώροις παθήματα οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων, καθάπερ βροντὰς καὶ ἀστραπὰς κεραυνούς τε καὶ ἀστρων συνόδους (co-metas) ἡλίου τε καὶ σελήνης ἐκλείψεις, ἐδειματοῦντο, θεοὺς οἰόμενοι τούτων αἰτίους εἶναι. — Non est una quaedam anima mundi, sed per mundum diffusa mentis principia (ἀρχαὶ νοεραί): Cyrill. c. Iul. I 4 νοῦν μὲν γὰρ εἶναι τὸν θεὸν ἰσχυρίζεται καὶ αὐτός, πλὴν ἐν πυρὶ σφαιροειδεῖ, καὶ αὐτὸν εἶναι τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν. Qua de re cf. Krische 157 et Plac. II 3 (Dox. 330^a) Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκουρος καὶ ὅσοι τὰ ἄτομα εἰσηγοῦνται καὶ τὸ κενόν, οὐτ' ἔμψυχον (τὸν κόσμον) οὔτε προνοεῖ διοικεῖσθαι, φύσει δέ τινα ἀλόγῳ. — Vulgares de dis opiniones emendat, v. Clem. protr. 68 p. 59 P. ὅθεν οὐκ ἀπεικότως ὁ Δημόκριτος (fr. 30) τῶν λογίων ἀνθρώπων ὀλίγους φησὶν ἀνατείναντας τὰς χεῖρας ἐνταῦθα, οὗ νῦν ἡέρα καλέομεν οἱ Ἕλληνες, [πάντα]² Δία μυθεῖσθαι· καὶ πάντα οὗτος οἶδεν καὶ διδοῖ καὶ ἀφαιρεῖται, καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων. Cf. Stob. ecl. II 9, 4 p. 178, 4 W.

c. Homerum allegorice interpretatur: Eustath. in II. VIII 39 Τριτογένεια δὲ ἀλληγορικῶς ἢ φρόνησις, ἐπεὶ κατὰ Δημόκριτον τρία γίνονται ταῦτα ἐξ αὐτῆς· τὸ εὖ λογίζεσθαι, τὸ λέγειν καλῶς τὸ νοηθέν, καὶ τὸ ὀρθῶς πράττειν αὐτό. Cf. Diog. IX 49.

1) ὑπερφυῆ Papencordt: ὑπερμεγέθη libri. — 2) πάντα irrepsit e vs. posteriore: πατέρα (I b⁵ 937¹) Zeller.

φησί, „γλυκὸν καὶ νόμῳ πικρόν, νόμῳ θερμόν, νόμῳ ψυχρόν, νόμῳ χροίη· ἔτεῃ δὲ ἄτομα καὶ κενόν“^a (ὅπερ ἔστι·¹ νομίζεται μὲν εἶναι καὶ δοξάζεται τὰ αἰσθητά, οὐκ ἔστι δὲ κατὰ ἀλήθειαν ταῦτα, ἀλλὰ τὰ ἄτομα μόνον καὶ τὸ κενόν). 136 ἐν δὲ τοῖς Κρατυντηρίοις^b καίπερ ὑπεσχημένος ταῖς αἰσθήσεσι τὸ κράτος τῆς πίστεως ἀναθεῖναι, οὐδὲν ἦττον εὐρίσκεται τούτων καταδικάζων. φησί γάρ· „ἡμεῖς δὲ τῷ μὲν ἐόντι οὐδὲν ἀτρεκέες συνίμεν, μεταπίπτον δὲ κατὰ τε σώματος διαθήκην καὶ τῶν ἐπεισιόντων καὶ τῶν ἀντιστηριζόντων.“ καὶ πάλιν φησὶν (fr. 10)· „ἐτεῇ μὲν νυν ὅτι οἷον ἕκαστον ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν οὐ συνίμεν πολλαχῇ δεδῆλωται.“ 137 ἐν δὲ τῷ Περὶ ἰδεῶν^c (fr. 6) „γινώσκειν τε χρή“, φησὶν, „ἄνθρωπον τῷδε τῷ κανόνι, ὅτι ἐτεῆς ἀπήλλακται“. καὶ πάλιν (fr. 7)· „δηλοῖ μὲν δὴ καὶ οὗτος ὁ λόγος, ὅτι ἐτεῇ οὐδὲν ἴδμεν^d περὶ οὐδενός, ἀλλ’ ἐπιρρυσμὴ ἐκάστοισιν ἡ δόξις“. καὶ ἔτι (fr. 8)· „καίτοι δηλὸν ἔσται, ὅτι ἐτεῇ οἷον ἕκαστον γινώσκειν ἐν ἀπόρῳ ἔστί.“ καὶ δὴ ἐν μὲν τούτοις πᾶσαν σχεδὸν κινεῖ κατάληψιν, εἰ καὶ μόνων ἐξαιρέτως καθάπτεται τῶν αἰσθήσεων· 138 ἐν δὲ τοῖς Κανόσι^e (fr. 11) δύο φησὶν εἶναι γνώσεις, τὴν μὲν διὰ τῶν αἰσθήσεων, τὴν δὲ διὰ τῆς διανοίας, ὣν τὴν μὲν διὰ τῆς διανοίας γνησίην καλεῖ προσημαρτυρῶν αὐτῇ τὸ πιστὸν εἰς ἀληθείας κρίσιν, τὴν δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων σκοτίην ὀνομάζει ἀφαιρούμενος αὐτῆς τὸ πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς ἀπλανές. 139 λέγει δὲ κατὰ λέξιν· „γνώμης δὲ δύο εἰσὶν ἰδέαι, ἡ μὲν γνησίη, ἡ δὲ σκοτίη· καὶ σκοτίης μὲν τάδε σύμπαντα, ὅψις ἀκοή ὁδμὴ γεῦσις ψαῦσις. ἡ δὲ γνησίη, ἀποκεκριμένη δὲ ταύτης.“ εἶτα προκρίνων τῆς σκοτίης τὴν γνησίην ἐπιφέρει λέγων· „ὅταν ἡ σκοτίη μηκέτι δύνηται μήτε ὀρεῖν ἐπ’ ἑλάττον μήτε ἀκούειν μήτε ὁδμασθαι μήτε γεῦσθαι μήτε ἐν τῇ ψαύσει αἰσθάνεσθαι, ἀλλ’ ἐπὶ λεπτότερον^f — οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦτον ὁ λόγος ἔστι κριτήριον, ὃν γνησίην γνῶμην καλεῖξ.

a. Eadem paucis mutatis leguntur ap. Galen. de elem. sec. Hipp. I 2 (I 417 K.) Sext. Pyrrh. I 214.

b. Apud Diog. IX 47 idem liber memoratur; Suid. s. v. Κρατυντήρια — ὅπερ ἔστιν ἐπικριτικὸν πάντων τῶν γραφέντων αὐτῷ βιβλίων.

1) ἔστι inseruit Diels.

c. Eius libri nulla mentio ap. Diog., sed cf. fr. 5ⁱ; ἰδέαι sunt atomi.

d. Diog. IX 72 ἐτεῖ δὲ οὐδὲν ἰδμεν· ἐν βυθῷ γὰρ ἡ ἀληθείη. Cicero Ac. pr. II 32 *naturam accusa, quae in profundo veritatem, ut ait Democritus, penitus abstruserit*; Ac. post. I 44.

e. De hoc libro cf. Diog. IX 47.

f. <δὲν ζητεῖν, τότε ἐπιγίνεται ἡ γνησίη αἶτε ὄργανον ἔχουσα τοῦ νῶσαι λεπτότερον> ita sententiam supplet Diels.

g. Cf. Natorp, *Archiv f. Gesch. d. Ph.* I 348.

h*. Cf. Aristot. met. IV 5. 1009^a 38 ὁμοίως δὲ καὶ ἡ περὶ τὰ φαινόμενα ἀλήθεια ἐνίοις ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐλήλυθεν. τὸ μὲν γὰρ ἀληθὲς οὐ πλήθει κρίνεσθαι οἴονται προσήκειν οὐδ' ὀλιγότῃ, τὸ δ' αὐτὸ τοῖς *veritas* μὲν γλυκὺ γενομένοις δοκεῖν εἶναι, τοῖς δὲ πικρόν. ὥστ' εἰ πάντες ἔκαμνον ἢ πάντες παρεφρόνουν, δύο δ' ἢ τρεῖς ὑγίαινον ἢ νοῦν εἶχον, δοκεῖν ἂν τούτους κάμνειν καὶ παραφρονεῖν, τοὺς δ' ἄλλους οὐ· ἐτι δὲ πολλοῖς τῶν ἄλλων ζῴων τὰναντία περὶ τῶν αὐτῶν φαίνεσθαι καὶ ἡμῖν, καὶ αὐτῷ δὲ ἐκάστῳ πρὸς αὐτὸν οὐ ταῦτα κατὰ τὴν αἴσθησιν αἰεὶ δοκεῖν. ποῖα οὖν τούτων ἀληθῆ ἢ ψευδῆ, ἄδηλον· οὐθὲν γὰρ μᾶλλον τάδε ἢ τάδε ἀληθῆ, ἀλλ' ὁμοίως· διὸ Δημόκριτός γε φησιν ἦτοι οὐθὲν εἶναι ἀληθὲς ἢ ἡμῖν γ' ἄδηλον.

i*. Theophr. de sens. 58 (Dox. 515) περὶ δὲ τοῦ φρονεῖν ἐπὶ τοσοῦτον εἴρηκεν (Δημόκρ.) ὅτι γίνεται συμμέτρως ἐχούσης τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν κρῆσιν¹. ἐὰν δὲ περιθέρμος τις ἢ περιψυχρος γένηται, μεταλλάττειν φησί· δι' ὅτι καὶ τοὺς παλαιούς (Hom. II. XXIII 698, sed cf. **RP** 204 k) καλῶς τοῦθ' ὑπολαβεῖν, ὅτι ἔστιν ἄλλοφρονεῖν· ὥστε φανερόν ὅτι τῇ κράσει τοῦ σώματος ποιεῖ τὸ φρονεῖν· ὅπερ ἴσως αὐτῷ καὶ κατὰ λόγον ἔστι σῶμα ποιοῦντι τὴν ψυχὴν.

k*. Sentire et cogitare. Arist. de an. I 2. 404^a 27 (Δημόκρ.) μὲν γὰρ ἀπλῶς ταῦτόν ψυχὴν καὶ νοῦν· τὸ γὰρ ἀληθὲς εἶναι τὸ φαινόμενον· (in quibus illud, quod de auctore vel instrumento sentiendi et cogitandi referat, Zeller putat Democriteum esse, extremum ab Aristotele ei tribui, cui ceteris concessis hoc consequens visum sit) διὸ καλῶς ποιῆσαι τὸν Ὅμηρον ὡς Ἐκτωρ κεῖτ' ἄλλοφρονέων. Cf. Arist. met. IV 5. 1009^b 28 φασὶ δὲ καὶ τὸν Ὅμηρον ταύτην ἔχοντα φαίνεσθαι τὴν δόξαν, ὅτι ἐποίησε τὸν Ἐκτορα, ὡς ἐξέστη ὑπὸ τῆς πληγῆς, κεῖσθαι ἄλλοφρονέοντα, ὡς φρονοῦντας μὲν καὶ τοὺς παραφρονοῦντας, ἀλλ' οὐ ταῦτά.

l*. Pugnancia eum loqui arguit Theophr. sens. 69 (Dox. 519) ἀτοπον δὲ καὶ τὸ πᾶσιν ἀξιοῦν ταῦτό φαίνεσθαι τῶν αὐτῶν αἰσθανομένων καὶ τούτων τὴν ἀλήθειαν ἐλέγχειν, καὶ ταῦτα εἰρηκότα πρότερον τὸ τοῖς ἀνομοίως διακειμένοις ἀνόμοια φαίνεσθαι καὶ πάλιν τὸ μᾶλλον ἔτερον ἑτέρου τυγχάνειν τῆς ἀληθείας.

1) κατὰ τὴν κρᾶσιν Schneider: μετὰ τὴν κίνησιν libri et (I b⁵ 916²) Zeller.

m*. Differt a scepticis. Sext. Pyrrh. I 213 διαφόρως μέντοι χρω-
νται τῇ „οὐ μᾶλλον“ φωνῇ οἱ τε Σκεπτικοὶ καὶ οἱ ἀπὸ Δημοκρίτου·
ἐκείνοι μὲν γὰρ ἐπὶ τοῦ μηδέτερον εἶναι τάττουσι τὴν φωνήν, ἡμεῖς δὲ
ἐπὶ τοῦ ἀγνοεῖν πότερον ἀμφοτέρω ἢ οὐδέτερόν τι ἔστι τῶν φαινομένων.
214 — προδηλοτάτη δὲ γίνεται ἡ διάκρισις, ὅταν ὁ Δημόκριτος λέγῃ
„ἐτεῖ δὲ ἄτομα καὶ κενόν“. ἐτεῖ μὲν γὰρ λέγει ἀντὶ τοῦ ἀληθείας· κατ'
ἀλήθειαν δὲ ὑφίσταται λέγων τὰς τε ἀτόμους καὶ τὸ κενὸν ὅτι διενήνοχεν
ἡμῶν — περιττὸν οἶμαι λέγειν.

finis bonorum

Diog. IX 45 τέλος δ' εἶναι τὴν εὐθυμίαν^a, οὐ τὴν αὐτὴν²⁰⁵
οὔσαν τῇ ἡδονῇ, ὥς ἔνιοι παρακούσαντες ἐξεδέξαντο, ἀλλὰ
καθ' ἣν γαληνῶς καὶ εὐσταθῶς ἡ ψυχὴ διάγει, ὑπὸ μηδενὸς
ταραττομένη φόβου ἢ δεισιδαιμονίας ἢ ἄλλου τινὸς πάθους.
καλεῖ δ' αὐτὴν καὶ εὐεστὴ καὶ πολλοῖς ἄλλοις ὀνόμασι.

tranquillitas

a. Εὐθυμίαν Seneca dial. IX 2, 3 interpretatur *stabilem animi sedem*, de qua Democriti volumen egregium est: ego tranquillitatem voco. Senecam Democriti libro Περὶ εὐθυμίας usum esse demonstrare conatur R. Hirzel, *Hermes* XIV 354. — Stob. ecl. II 7, 3ⁱ (p. 52 W.) τὴν δ' εὐδαιμονίαν καὶ εὐθυμίαν καὶ εὐεστὴ καὶ ἀρμονίαν, συμμετρίαν τε καὶ ἀταραξίαν καλεῖ· συνίστασθαι δ' αὐτὴν ἐκ τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς διακρίσεως τῶν ἡδονῶν. Adde simile nomen ἀθαμβίαν e Cic. de fin. V 87. Nomine εὐεστῶ item librum inscripserat: Diog. IX 46. — Pauca neque ea ipsa enucleate a Democrito de virtute disputata esse ait Cic. de fin. V 88. Nihilominus plurimae cum eius nomine feruntur sententiae quae quin maximam partem genuina sint non est quod dubitemus, cf. Natorp d. *Ethika d. D.* Exempli causa afferimus haec: Fr. 191 D. (52 N.) ap. Stob. III 1, 210 (p. 176, 8 Hs.) ἀνθρώποισι γὰρ εὐθυμίη γίνεται μετριότητι τέρψιμος καὶ βίον ξυμμετρίῃ· τὰ δ' ἐλλείποντα καὶ ὑπερβάλλοντα μεταπίπτειν τε φιλεῖ καὶ μεγάλας κινήσεις ἐμποιεῖν τῇ ψυχῇ· αἱ δ' ἐκ μεγάλων διαστημάτων κινεόμεναι τῶν ψυχέων οὔτε εὐσταθέες εἰσὶν οὔτε εὐθυμοί. — Fr. 216 (34) ap. Stob. III 7, 74 (p. 337, 12 Hs.) σοφίη ἀθαμβος ἀξίη πάντων, τιμωτάτη οὐσα. — Fr. 189 (7) ap. Stob. III 1, 47 (p. 18, 9 Hs.) ἀριστον ἀνθρώπῳ τὸν βίον διαγίνειν ὥς πλεῖστα εὐθυμηθέντι καὶ ἐλάχιστα ἀνηθέντι. τοῦτο δ' ἂν εἴη, εἴ τις μὴ ἐπὶ τοῖσι θνητοῖσι τὰς ἡδονὰς ποιοῖτο. — Fr. 171 (10. 11) ap. Stob. II 2, 3ⁱ (p. 52, 16 W.) εὐδαιμονίη οὐκ ἐν βοσκήμασιν οἰκεῖ οὐδ' ἐν χρυσῷ· ψυχὴ οἰκητήριον δαίμονος. — Fr. 215 (46) ap. Stob. III 7, 31 (p. 317, 7 Hs.) δίχης κῶδος γνώμης θάρσος καὶ ἀθαμβία, ἀδικίης δὲ δεῖμα ξυμφορῆς τέρεα. — Fr. 230 (229) ap. Stob. III 16, 22 (p. 485, 13) βίος ἀνεόρταστος μακρὴ ὁδὸς ἀπανδόκευτος. — Fr. 159 (22) ap. Plutarch. de sanitate 24 p. 135 E πρὸς τούτους (nimium morosos) γὰρ οἶμαι μάλιστα τὸν Δημόκριτον εἰπεῖν, ὥς εἰ τὸ σῶμα δικάσαιτο τῇ ψυχῇ κακώσεως, οὐκ ἂν αὐτὴν ἀποφυγεῖν. — Fr. 32 (86) ap. Stob. III 6, 28 (p. 292, 1 Hs.) ξυνουσίη ἀποπληξίη σμικρὴ· ἐξέσσεται γὰρ ἀνθρώπος ἐξ ἀνθρώ-

moralia praecepta

που. — Fr. 179 (Nat.) ap. Clem. strom. II 138 p. 503 P. *Ἀημ. γάμον καὶ παιδοποιῶν παραιτεῖται διὰ τὰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἀηθίας τε καὶ ἀφορκὰς ἀπὸ τῶν ἀναγκαιοτέρων.* — Fr. 277 (181) ap. Stob. IV 24, 32 *διεφ' ἡρήμη τεὰ¹ ἔστι παῖδα ποιήσασθαι, ἐκ τῶν φίλων (per adoptionem) ἔμοι δοκεῖ ἄμεινον εἶναι.* — *ἔστι γὰρ ἐκλέξασθαι οἷον ἐθέλει.* καὶ ὅς ἂν δοκῇ ἐπιτήδειος εἶναι καὶ μάλιστα κατὰ φύσιν ἔποιτο. — *ἦν δέ τις ποιῆται ἀπὸ ἐνωτοῦ, πολλοὶ ἐνέεισι κίνδυνον· ἀνάγκη γὰρ, ὅς ἂν γένηται, τούτῳ χρῆσθαι.* — Fr. 62 (38) ap. Stob. III 9, 29 (p. 357, 4 Hs.) *ἀγαθὸν οὐ τὸ μὴ ἀδικεῖν, ἀλλὰ τὸ μηδὲ ἐθέλειν.* — Fr. 96 (226) ap. Democrit. 62 *χαριστικός οὐχ ὁ βλέπων πρὸς τὴν ἀμοιβήν, ἀλλ' ὁ εὖ δοῶν προηρημένος.* — Fr. 83 (28) ap. Democrit. 49 *ἀμαρτίης αἰτία ἡ ἀμαθία τοῦ κρέσσονος.*

Diogenes Apolloniates

206 Diog. IX 57 *Διογένης Ἀπολλοθέμιδος Ἀπολλωνιάτης^a, vita*
ἀνὴρ φυσικός καὶ ἄγαν ἐλλόγιμος. ἤκουσε δέ, ὡς φησιν Ἀντισθένης, Ἀναξίμενους. ἦν δὲ τοῖς χρόνοις κατ' Ἀναξαγόραν.

De Diogene scripserunt: Panzerbieter, Diog. Ap., Lips. 1830. W. Schorn, Anaxag. et Diog. fragm., Bonn. 1829. Natorp, Mus. Rhen. 41 (1886), 350. 42 (1887), 374. Diels, Mus. Rhen. 42, 1. Weygoldt, *Archiv f. G. d. Ph.* I 161. Geil, *Phil. Monatsh.* 26 (1890), 257. E. Krause, *progr. gymn.* I, II. Gnesen. 1908 et 1909. Zeller I a⁵ 259. Gomperz, *Gr. D.* I 299. 459. Burnet § 186—190. Diels, *Vorsokr.* c. 51.

a. Patria eius, si Stephanum Byz. (s. v. Ἀπολλωνία) audimus, est Cretae, si Aelianum (var. hist. II 31), Phrygiae oppidum. Physicorum fere novissimus. Simplicius phys. 25, 1 *καὶ Διογένης δὲ ὁ Ἀπολλωνιάτης, σχεδὸν (excepto Archelao) νεώτατος γεγονώς τῶν περὶ ταῦτα (τὰ φυσικά) σχολασάντων, τὰ μὲν πλεῖστα συμπεφορημένως γέγραφε, τὰ μὲν κατὰ Ἀναξαγόραν, τὰ δὲ κατὰ Λεύκιππον λέγων· τὴν δὲ τοῦ παντὸς φύσιν ἄρα καὶ οὗτός φησιν (dixerat de Anaximene) ἀπειρον εἶναι καὶ ἀίδιον, ἐξ οὗ πυκνουμένου καὶ μανουμένου καὶ μεταβάλλοντος τοῖς πάθεσι τὴν τῶν ἄλλων γίνεσθαι μορφήν. καὶ ταῦτα μὲν Θεόφραστος ἱστορεῖ περὶ τοῦ Διογένους κτλ.* De Leucippi imitatione Diels Act. Conv. Philol. (Stettin 1881) 105—108. Ibidem demonstratur Diogenem ab Aristophane (a. 423) in Nubibus (v. 228 et al.) irrideri; ipse lapidem apud Aegospotamum circ. a. 466 (Plin. hist. nat. II 58) caelo delapsum commemoraverat, cf. Plac. II 13, 9 (Dox. 342); ex quo efficitur eum

1) *χρήμη τεὰ* Diels: *χρήματα* libri.

aequalem fere Anaxagorae fuisse. E reliquiis quantum iudicare licet, Anaximenis principia videtur secutus esse, sed ita ut post Anaxagoram scripserit et antiquiorem doctrinam adversus eum munire studuerit; quemadmodum tum multi medici (et videtur Diog. medicus fuisse, **RP** 212 b) antiquitatis erant tenacissimi.

libri Diog. VI 81 (IX 57) ἀρχὴ δὲ αὐτῆς τοῦ συγγράμματος **207**
 ἦδε (fr. 1)· „λόγου παντὸς ἀρχόμενον δοκεῖ μοι χρεὼν εἶναι
 τὴν ἀρχὴν ἀναμφισβήτητον παρέχεσθαι, τὴν δὲ ἐρμηνεῖν
 ἀπλῆν καὶ σεμνήν.“

Plura olim Diogenis scripta exstistisse, sed solum opus *Περὶ φύσεως* ad se pervenisse testatur Simpl. phys. 151, 24 ἰστέον ὡς γέγραπται μὲν πλείονα τῆς Διογένης τούτου συγγράμματα, ὥς αὐτὸς ἐν τῷ *Περὶ φύσεως* ἐμνήσθη καὶ πρὸς φυσιολόγους ἀντειρηκέναι λέγων, οὓς καλεῖ καὶ αὐτὸς σοφιστάς, καὶ Μετεωρολογίαν γεγραμέναι, ἐν ᾗ καὶ λέγει περὶ τῆς ἀρχῆς εἰρηκέναι, καὶ μέντοι καὶ *Περὶ ἀνθρώπου φύσεως*, ἐν δὲ γε τῇ *Περὶ φύσεως*, ὃ τῶν αὐτοῦ μόνον εἰς ἡμᾶς ἦλθε, προτίθεται μὲν διὰ πολλῶν δεῖξαι, ὅτι ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ τεθείσῃ ἀρχῇ ἔστι νόσεις πολλή. Cf. ib. 25, 1—13. Secundum librum *περὶ φύσεως* commemorat Galenus in Hippocr. VI epid., XVII a 1006 K.

omnia sunt ex
 uno

Simpl. phys. 151, 30 γράφει δὲ εὐθὺς μετὰ τὸ προοίμιον **208**
 τάδε· (fr. 2) „ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, τὸ μὲν ξύμπαν εἰπεῖν, πάντα
 τὰ ἔόντα ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἑτεροιοῦσθαι καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι. καὶ
 τοῦτο εὐδὴλον· εἰ γὰρ τὰ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἔόντα νῦν, γῆ
 καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ καὶ πῦρ καὶ τᾶλλα ὅσα φαίνεται ἐν τῷδε
 τῷ κόσμῳ ἔόντα, εἰ τούτων τι ἦν ἕτερον τοῦ ἑτέρου, ἕτερον
 ἔδν τῇ ἰδίᾳ φύσει, καὶ μὴ τὸ αὐτὸ ἔδν μετέπιπτε πολλαχῶς
 καὶ ἡτεροιοῦτο, οὐδαμῇ¹ οὔτε μίσεσθαι ἀλλήλοις ἡδύνατο,
 οὔτε ὠφέλησις τῷ ἑτέρῳ οὔτε βλάβη², οὐδ' ἂν οὔτε φυτὸν ἐκ
 τῆς γῆς φῦναι οὔτε ζῶον οὔτε ἄλλο γενέσθαι οὐδέν, εἰ μὴ οὕτω
 συνίστατο ὥστε τωὐτὸ εἶναι. ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἐκ τοῦ αὐ-
 τοῦ^a ἑτεροιούμενα ἄλλοτε ἄλλοῖα γίνεται καὶ ἐς τὸ αὐτὸ
 ἀναχωρεῖ^b.“

a. Arist. de gen. et corr. I 6. 322^b 13 καὶ τοῦτ' ὁρθῶς λέγει Διο-
 γένης, ὅτι εἰ μὴ ἐξ ἑνὸς ἦν ἅπαντα, οὐκ ἂν ἦν τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσ-
 χειν ὑπ' ἀλλήλων κτλ. Respicit haec Theophrastus de sens. 39 (Dox.
 510, 13) οὐδὲ γὰρ τὸ ποιεῖν εἶναι καὶ πάσχειν (Διογένης εἰρηκεν), εἰ
 μὴ πάντα ἦν ἐξ ἑνὸς.

1) οὐδ' ἂν Schorn. — 2) post voc. βλάβη excidisse ἀπὸ τοῦ ἑτέρου
 γενέσθαι putat Schorn.

b. Certo temporum orbe confecto hic mundus interit, alius oritur:
Simpl. phys. 1121, 12 ὅσοι ἀεὶ μὲν φασιν εἶναι κόσμον, οὐ μὴν τὸν αὐ-
τὸν ἀεὶ, ἀλλὰ ἄλλοτε ἄλλον γινόμενον κατὰ τινας χρόνων περιόδους,
ὡς Ἀναξιμένης τε καὶ Ἡράκλειτος καὶ Διογένης.

209 Simpl. phys. 153, 17 θανμαστὸν δὲ ὅτι κατὰ ἑτεροίωσιν <sup>principium
asternum</sup> τὴν ἀπ' αὐτοῦ (τοῦ ἀέρος) λέγων τὰ ἄλλα γίνεσθαι αἰδίων
ὁμῶς αὐτὸ φησι λέγων (fr. 7) „καὶ αὐτὸ μὲν τοῦτο καὶ αἰδίων
καὶ ἀθάνατον σῶμα· τῷ δὲ τὰ μὲν γίνεται τὰ δὲ ἀπολείπει“,
καὶ ἐν ἄλλοις (fr. 8) „ἀλλὰ τοῦτό μοι δηλὸν δοκεῖ εἶναι, ὅτι
καὶ μέγα καὶ ἰσχυρὸν καὶ αἰδιὸν τε καὶ ἀθάνατον καὶ πολλὰ
εἰδός ἐστι“.

210 Simpl. phys. 152, 11 ἐφεξῆς δὲ δείξας ὅτι ἐστὶν ἐν τῇ <sup>ratione praedi-
tum</sup> ἀρχῇ ταύτῃ νόησις πολλή („οὐ γὰρ ἂν“, φησὶν, [fr. 3] „οἷόν
τε ἦν οὕτω δεδᾶσθαι ἄνευ νοήσιος, ὥστε πάντων μέτρα ἔχειν,
χειμῶνός τε καὶ θέρους καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρης καὶ θετῶν
καὶ ἀνέμων καὶ εὐδιέων, καὶ τὰ ἄλλα, εἴ τις βούλεται ἐν-
νοεῖσθαι, εὐρίσκοι ἂν οὕτω διακείμενα, ὡς ἀνυστὸν κάλλιστα“) ^{aer}
ἐπάγει ὅτι καὶ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ἐκ τῆς ἀρχῆς
ταύτης, ἥτις ἐστὶν ὁ ἀήρ, καὶ ζῆ καὶ ψυχὴν ἔχει καὶ νόησιν,
λέγων οὕτως· (fr. 4) „ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ τάδε μεγάλα
σημῆια· ἄνθρωποι γὰρ καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ἀναπνέοντα ζῶει
τῷ ἀέρι. καὶ τοῦτο αὐτοῖσι καὶ ψυχὴ ἐστὶ καὶ νόησις, ὡς ^{spiritus}
δεδηλωσεται ἐν τῇδε τῇ συγγραφῇ ἐμφανέως· καὶ ἐὰν τοῦτο
ἀπαλλαχθῇ, ἀποθνήσκει καὶ ἡ νόησις ἐπιλείπει ^a“.

a. Theophr. de sens. 42 (Dox. 511, 12) ὅτι δὲ ὁ ἐντὸς ἀήρ αἰσθά- ^{divinus}
νεται μικρὸν ὢν μόνιον τοῦ θεοῦ, σημεῖον εἶναι, διότι πολλάκις πρὸς
ἄλλα τὸν νοῦν ἔχοντες οὐθ' ὁρῶμεν οὐτ' ἀκούομεν. Cf. RP 209 extr.
et ea quae Dox. 536 e Cicerone de deor. nat. I 29 et Philodemo com-
posita sunt.

211 Simpl. phys. 152, 21 εἶτα μετ' ὀλίγα σαφῶς ἐπήγαγε ^{aeris natura}
(fr. 5) „καὶ μοι δοκεῖ τὸ τὴν νόησιν ἔχον εἶναι ὁ ἀήρ καλε-
όμενος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὑπὸ τούτου πάντας ¹ καὶ
κυβερνᾶσθαι καὶ πάντων κρατεῖν· αὐτὸ ² γάρ μοι τοῦτο θεὸς ³
δοκεῖ εἶναι καὶ ἐπὶ πᾶν ἀφ' ἵχθαι καὶ πάντα διατιθέναι καὶ

1) πάντα Schorn. — 2) αὐτὸ Usener: αὐτοῦ Panzerbieter: ἀπὸ
libri. — 3) θεὸς Usener: ἔθους libri, Panzerb.

ἐν παντὶ ἐνεῖναι· καὶ ἔστιν οὐδὲ ἓν, ὃ τι μὴ μετέχει τούτου. μετέχει δὲ οὐδὲ ἓν ὁμοίως τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ, ἀλλὰ πολλοὶ τρόποι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀέρος καὶ τῆς νοήσιός εἰσιν· ἔστι γὰρ πολύτροπος, καὶ θερμότερος καὶ ψυχρότερος καὶ ξηρότερος καὶ ὑγρότερος καὶ στασιμώτερος καὶ ὀξύτερην κίνησιν ἔχων, καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἑτεροιώσεις ἐνεῖσι καὶ ἡδονῆς^a καὶ χροίης ἀπειροί. καὶ πάντων τῶν ζώων δὲ ἡ ψυχὴ^b τὸ αὐτὸ ἐστίν, ἀλλ' θερμότερος^c μὲν τοῦ ἔξω, ἐν ᾧ εἴμεν, τοῦ μέντοι παρὰ τῷ ἡλίῳ πολλὸν ψυχρότερος. ὅμοιον δὲ τοῦτο τὸ θερμὸν οὐδενὸς τῶν ζώων ἐστίν (ἐπεὶ οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων ἐν¹ ἀλλήλοισιν), ἀλλὰ διαφέρει μέγα μὲν οὐ, ἀλλ' ὥστε παραπλήσια εἶναι. οὐ μέντοι γε ἀτρεκέως γε ὅμοιον οὐδὲν οἷόν τε γενέσθαι τῶν ἑτεροιομένων ἕτερον τῷ ἑτέρῳ, πρὶν τὸ αὐτὸ γένηται. ἔτε ὦν πολυτρόπου ἐούσης τῆς ἑτεροιώσιος πολύτροπα καὶ τὰ ζῷα^d καὶ πολλὰ καὶ οὔτε ἰδέην ἀλλήλοισιν οἰκότητα οὔτε δίαιταν οὔτε νόησιν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἑτεροιοσίων. ὁμῶς δὲ πάντα τῷ αὐτῷ καὶ ζῇ καὶ ὄρᾳ καὶ ἀκούει καὶ τὴν ἄλλην νόησιν ἔχει ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πάντα.“

ἡδονή **a.** Hanc vocem Philippson (*Ἦλη ἀνθρωπίνη* p. 205) vertit „bona condicio interna“, Panzerbieter „gustus“, Zeller „odoratus“ coll. Theophr. de sens. 90, alii „sensus habitus, affectio“. Cf. Anax. **RP** 151 c.

anima **b.** Aristot. de anima I 2. 405^a 21 Διογένης δ' ὥσπερ καὶ ἕτεροί τινες ἀέρα (ὑπέλαβε τὴν ψυχὴν), τοῦτον οἰηθεὶς πάντων λεπτομερέστατον εἶναι καὶ ἀρχήν, καὶ διὰ τοῦτο γινώσκειν τε καὶ κινεῖν τὴν ψυχὴν, ἣ μὲν πρῶτον ἐστὶ, καὶ ἐκ τούτου τὰ λοιπὰ, γινώσκειν, ἣ δὲ λεπτότατον, κινήτικόν εἶναι. Hoc loco usus Ritter (H. phil. I 228) statuebat non vulgarem hunc aerem sed tenuiorem quendam et calore temperatum Diogenis illud elementum esse. At cf. Simpl. phys. 152, 22 ὁ ἀλλ' καλεόμενος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων (**RP** 211 init.), itemque paulo infra 153, 16 ἐν δὴ τούτοις σαφῶς φαίνεται λέγων, ὅτι οἱ ἀνθρώποι λέγουσιν ἀέρα, τοῦτο ἐστὶν ἡ ἀρχή. Quae deinceps seq., v. **RP** 209.

c. Hinc videntur de ipso eius principio falsae opiniones ortae esse, v. Z. Ia⁵ 261. Ut de Nicolao Damasceno Simpl. phys. 25, 8 Νικόλαος μέντοι τοῦτον ἱστορεῖ μεταξὺ πυρὸς καὶ ἀέρος τὸ στοιχεῖον τίθεσθαι. Illud mireris, esse cum etiam Simplicius his accedat, ut ibid. 202, 33 μίαν φύσιν ὑποτιθέντες — ἐκ ταύτης γεννᾶσι τὰ πάντα, ὡς Θαλῆς μὲν ὕδωρ, Ἡράκλειτος δὲ πῦρ, Ἀναξίμενης δὲ ἀέρα, Διογένης δὲ τὸ μεταξὺ.

d. Cetera animalia torpent propter densitatem atque umorem aeris: Plac. V 20, 5 (Dox. 432) Διογένης μετέχειν μὲν αὐτὰ (τὰ ζῷα) τοῦ νοητοῦ

1) ἐν add. Kranz.

καὶ ἀέρος, διὰ δὲ τὸ τὰ μὲν πυκνότητι, τὰ δὲ πλεονασμῷ τῆς ὑγρασίας μῆτε διανοεῖσθαι μῆτ' αἰσθάνεσθαι, προσφερώς δὴ αὐτὰ διακεῖσθαι τοῖς μεμνημένοι παραπεικώτος τοῦ ἡγεμονικοῦ.

- 212** Simpl. phys. 153, 13 (fr. 6) καὶ ἐφεξῆς δείκνυσιν ὅτι καὶ ^{vis per omnes corporis partes diffusa} τὸ σπέρμα τῶν ζώων πνευματώδες ^a ἐστὶ, καὶ νοήσεις γίνονται τοῦ ἀέρος σὺν τῷ αἵματι τὸ ὅλον σῶμα καταλαμβάνοντος διὰ τῶν φλεβῶν· ἐν οἷς καὶ ἀνατομὴν ἀκριβῆ τῶν φλεβῶν ^b παραδίδωσιν.

a. Clem. paedag. I 48 p. 126 P.

b. Descriptio illa venarum ab Aristotele posita est in hist. anim. III 2. 511^b 30, explicata a Panzerbietero p. 72 et a Krauseo in progr. II p. 9 ss. Ostendebat, quo modo venarum per totum corpus distributarum ope aer-ille calidior et rationis particeps, in omnes partes derivatus, omnium et sensuum et cogitationum causa exsisteret. Nec pugnant quae de principatu animi i. e. animae vitalis statuissae fertur. Plac. IV 5, 7 (Dox. 391) Διογένης ἐν τῇ ἀρτηριακῇ κοιλίᾳ τῆς καρδίας, ἣτις ἐστὶ πνευματικὴ, (τὸ ἡγεμονικὸν λέγει εἶναι).

- 213** Theophr. de sens. 39 (Dox. 510) Διογένης δ' ὥσπερ τὸ ζῆν ^{sensus} καὶ τὸ φρονεῖν τῷ ἀέρι καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀνάπτει· — τὴν μὲν ὀσφρησιν τῷ περὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀέρι· τοῦτον γὰρ ἄθρονον εἶναι καὶ σύμμετρον τῇ ὀσμῇ· τὸν γὰρ ἐγκέφαλον αὐτὸν μανὸν καὶ τὰ φλεβία, λεπτότατον ^a δ' ἐν οἷς ἡ διάθεσις ἀσύμμετρος, καὶ οὐ μίγνυσθαι ταῖς ὀσμαῖς· ὡς εἴ τις εἴη τῇ κράσει σύμμετρος, δῆλον ὡς αἰσθανόμενον ^b ἂν.

a. Diels susp. φλεβία λεπτά, ἦτιον δὲ οἷς.

b. Simili ratione reliquos sensus ex aere derivat velut § 40 ἀκοήν, ὅταν ὁ ἐν τοῖς ὠσὶν ἀῆρ κινηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἔξω διαδῶ πρὸς τὸν ἐγκέφαλον κτλ. 40—42. De linguae vi Plac. IV 18, 2 (Dox. 407).

- 214** Theophr. de sens. 43 (Dox. 511) ἡδονὴν δὲ καὶ λύπην ^{affectus} γίνεσθαι τόνδε τὸν τρόπον. ὅταν μὲν πολλὸς ὁ ἀῆρ μίσηται τῷ αἵματι καὶ κουφίῳ κατὰ φύσιν ὢν καὶ κατὰ πᾶν τὸ σῶμα διεξιῶν, ἡδονήν· ὅταν δὲ παρὰ φύσιν καὶ μὴ μίσηται συνιζάνοντος τοῦ αἵματος καὶ ἀσθενεστέρου καὶ πυκνοτέρου γινομένου, λύπην. ὁμοίως καὶ θάρσος καὶ ἐγίειαν καὶ τάναντία. κριτικώτατον δὲ ἡδονῆς τὴν γλῶτταν· ἀπαλώτατον γὰρ εἶναι καὶ μανὸν καὶ τὰς φλέβας ἀπάσας ἀνήκειν εἰς αὐτήν. — 44 φρονεῖν δ', ὥσπερ ἐλέχθη, τῷ ἀέρι καθαροῦ καὶ ξηροῦ· ^{cogitare}

κωλύειν γὰρ τὴν ἰκμάδα τὸν νοῦν· διὸ καὶ ἐν τοῖς ὕπνοις καὶ ἐν ταῖς μέθαις καὶ ἐν ταῖς πλησμοναῖς ἤττον φρονεῖν. διτι δὲ ἡ ὑγρότης ἀφαιρεῖται τὸν νοῦν, σημεῖον διότι τὰ ἄλλα ζῶα χεῖρω τὴν διάνοιαν· ἀναπνεῖν¹ τε γὰρ τὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἀέρα καὶ τροφὴν ὑγροτέραν προσφέρεσθαι. — 44 extr. (Dox. 512, 1) τὰ δὲ φυτὰ διὰ τὸ μὴ εἶναι κοῖλα μηδὲ ἀναδέχεσθαι τὸν ἀέρα παντελῶς ἀφηρεῖσθαι τὸ φρονεῖν.

mundi generatio

Plut. strom. 12 ap. Euseb. pr. ev. I 8, 12 (Dox. 583) κοσμο- **215**

ποιεῖ δὲ οὕτως· διτι τοῦ παντὸς κινουμένου καὶ ἡ^ξ μὲν ἀραιοῦ, ἡ^ξ δὲ πυκνοῦ γενομένου, ὅπου συνεκρέησεν τὸ πυκνόν, συστροφῇ τὴν γῆν² ποιῆσαι, καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τὰ δὲ κουφώτατα τὴν ἄνω τάξιν λαβόντα τὸν ἥλιον ἀποτε-
terra λέσαι. — Diog. IX 57 οὐδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γίνεσθαι οὐδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν φθείρεσθαι· τὴν γῆν στρογγύλην, ἐρηρεισμένην ἐν τῷ μέσῳ, τὴν σύστασιν εἰληφύϊαν κατὰ τὴν ἐκ τοῦ θερμοῦ

inclinatio mundi

περιφορὰν καὶ πῆξιν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ. — Plac. II 8, 1 (Dox. 337) Διογένης Ἀναξαγόρας μετὰ τὸ συστήναι τὸν κόσμον καὶ τὰ ζῶα ἐκ τῆς γῆς ἐξαγαγεῖν ἐγκλιθῆναι^α πῶς τὸν κόσμον ἐκ
sidera τοῦ αὐτομάτου εἰς τὸ μεσημβρινὸν αὐτοῦ μέρος. — Stob. ecl. I 24, 1^d p. 202 W. (Dox. 341) Διογένης κισηροειδῇ τὰ ἄστρα, διαπνοίας δὲ αὐτὰ νομίζει τοῦ κόσμου, εἶναι δὲ διὰ-
πυρα.

Archelaus

vita

Diog. II, 16 Ἀρχέλαος Ἀθηναῖος ἢ Μιλήσιος^a, πατρὸς **216**
Ἀπολλοδώρου, ὡς δέ τινες, Μίδωνος, μαθητῆς Ἀναξαγόρου, διδάσκαλος Σωκράτους (οὗτος πρῶτος ἐκ τῆς Ἰωνίας τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν μετέγαγεν Ἀθήναζε) καὶ ἐκλήθη φυσικός, παρὸ καὶ ἐληξεν ἐν αὐτῷ ἡ φυσικὴ φιλοσοφία, Σωκράτους τὴν ἡθικὴν εἰσαγαγόντος^b. ἔοικεν δὲ καὶ οὗτος διψασθαι τῆς

1) διαπνεῖν libri: corr. Schneider. — 2) συστροφῇ τὴν γῆν Kranz: συστροφῇ libri.

ἡθικῆς^ο· καὶ γὰρ περὶ νόμων πεφίλοσόφηκεν καὶ καλῶν καὶ δικαίων. παρ' οὗ λαβὼν Σωκράτης τῷ αὐξῆσαι εἰς τὸ ἄκρον¹ εὐρεῖν ἐπελήφθη.

Scripserunt de Archelao: Zeller I b⁵ 1031—1038. Gomperz I 304. II 37. Burnet § 191—193. Diels *Vorsokr.* c. 47.

a. Plerique eum dicunt Atheniensem.

b. Plato Xenophon Aristoteles Archelai nusquam mentionem faciunt. Verba οὗτος — Ἀθῆνας ad Anaxagoram, non ad Archelaum spectant.

c. De moribus eum disputasse refertur etiam apud Sextum math. VII 14. Theophrasti librum *Περὶ τῶν Ἀρχελαίου* singularem recenset Diog. V 42.

217 Simpl. phys. 27, 23 Ἀρχέλαος ὁ Ἀθηναῖος, ᾧ καὶ Σω-^{doctrina}κράτης συγγεγονέναι φασὶν Ἀναξαγόρου γενομένῳ μαθητῇ, ἐν μὲν τῇ γενέσει τοῦ κόσμου καὶ τοῖς ἄλλοις πειρᾶται τι φέρειν ἴδιον^a, τὰς ἀρχὰς δὲ τὰς αὐτὰς^b ἀποδίδωσιν ὥσπερ Ἀναξαγόρας. οὗτοι μὲν οὖν ἀπείρους τῷ πλήθει καὶ ἀνομογενεῖς τὰς ἀρχὰς λέγουσι τὰς ὁμοιομερείας τιθέντες ἀρχάς.

a. Coniungit Anaxagorae principium cum Anaximeneo. Plac. I 3 (Dox. 280) Ἀρχέλαος ἄερα ἀπειρον καὶ τὴν περὶ αὐτὸν πυκνότητα καὶ μάνωσιν. τούτων δὲ τὸ μὲν εἶναι πῦρ, τὸ δὲ ὕδωρ. — Hippol. BP 218 οὗτος τῷ νῷ ἐνυπάρχειν τι εὐθέως μῖγμα. — Hermias irris. 11 (Dox. 653) Ἀ. ἀποφανόμενος τῶν ὅλων ἀρχὰς θερμὸν καὶ ψυχρόν. — Singulare quiddam, si modo verum, est in Stob. ecl. I 29^b p. 34, 16 W. (Dox. 302) Ἀ. ἄερα καὶ νοῦν τὸν θεόν, οὐ μέντοι κοσμοποιὸν τὸν νοῦν.

b. Augustin. civ. dei VIII 2 Anaxagorae successit auditor eius Archelaus. etiam ipse de particulis inter se similibus, quibus singula quaeque fierent, ita putavit constare omnia, ut inesse etiam mentem diceret, quae corpora aeterna, i. e. illas particulas, coniungendo et dissipando ageret omnia. Cf. Clemens protrept. 66 p. 57 P.

218 Hippol. ref. haer. I 9, 1 (Dox. 563) οὗτος ἔφη τὴν μῆξιν^{principia} τῆς ὕλης ὁμοίως Ἀναξαγόρα τὰς τε ἀρχὰς ὡσαύτως· οὗτος δὲ τῷ νῷ ἐνυπάρχειν τι εὐθέως μῖγμα. εἶναι δ' ἀρχὴν τῆς κινήσεως τὸ ἀποκρίνεσθαι^a ἀπ' ἀλλήλων τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν, καὶ τὸ μὲν θερμὸν κινεῖσθαι, τὸ δὲ ψυχρόν ἡρεμεῖν. — 4 ἐπικλιθῆναι δὲ τὸν οὐρανὸν φησι, καὶ οὕτως τὸν ἥλιον ἐπὶ τῆς γῆς ποιῆσαι φῶς καὶ τὸν ἄερα ποιῆσαι διαφανή καὶ τὴν γῆν ξηράν. λίμνην γὰρ εἶναι τὸ πρῶτον. —

1) ἄκρον addidit Diels.

mundi generatio 5 *περὶ δὲ ζώων φησὶν, ὅτι θερμοαινομένης τῆς γῆς τὸ πρῶτον ἐν τῷ κάτω μέρει, ὅπου τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐμίσγετο, ἀνεφαίνετο τὰ τε ἄλλα ζῷα πολλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀπαντα τὴν αὐτὴν δίαιταν ἔχοντα, ἐν τῆς ἰλῦος^b τρεφόμενα· ἦν δὲ ὀλιγοχρόνια. ὕστερον δὲ αὐτοῖς καὶ ἕξ ἀλλήλων γένεσις συνέστη. καὶ διεκρίθησαν ἄνθρωποι ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ ἡγεμόνας καὶ νόμους^b καὶ τέχνας καὶ πόλεις καὶ τὰ ἄλλα συνέστησαν. νοῦν δὲ λέγει πᾶσιν ἐμφύεσθαι ζώοις ὁμοίως· χρῆσθαι γὰρ ἕκαστον καὶ τῶν ζώων τῷ νῷ¹, τὸ μὲν βραδυτέρως, τὸ δὲ ταχυτέρως.*

a. Ut loco corrupto succurreret, εἶναι δ' ἀρχὰς τῆς γενέσεως δύο ὡς ἀποκρίνεσθαι legere volebat (collatis verbis Diogenis Laert. II 16 ἔλεγε δὲ δύο αἰτίας εἶναι γενέσεως, θερμὸν καὶ ὑγρὸν) Diels; εἶναι δ' ἀρχὴν τῆς κινήσεως τὸ ἀποκρίνεσθαι proposuit Ritter.

b. Diog. II 16 ἔλεγε — τὰ ζῷα ἀπὸ τῆς ἰλῦος γεννηθῆναι· καὶ τὸ δίκαιον εἶναι καὶ τὸ αἰσχροὺς οὐ φύσει, ἀλλὰ νόμῳ. Res tam diversae mire coniunguntur. Videtur is locus, qui etiam Hippolyto praesto fuit (Dox. 564, 6—8), male intellectus esse. Certe non propriam quandam de moribus doctrinam condidisse putandus est; v. Z. Ib⁵ 1037⁴.

H i p p o

principium: am-
dum

Alex. Aphr. in Arist. met. I 3 p. 26, 21 Hayd. Ἰππωνά^a 219 ἱστοροῦσιν ἀρχὴν ἀπλῶς τὸ ὑγρὸν ἀδιορίστως ὑποθέσθαι, οὐ διασαφίσαντα πότερον ὕδωρ — ἢ ἀήρ^b.

a. Samo oriundus (Aristox. ap. Censorin. 5, 2) videtur Rhegii vel Metaponti degisse et medicorum Crotoniatarum sectae assecla fuisse. Nam in excerptis Menoniis (Anonymi Londinensis Iatrica ed. Diels, Berol. 1893) col. 11, 22 p. 17 ad Hipponem vel Hipponactem (quae est plenior eiusdem nominis forma) referuntur haec: οὐεται ἐν ἡμῖν οἰκεῖαν εἶναι ὑγρότητα, καθ' ἣν καὶ αἰσθανόμεθα καὶ ἣ ζῶμεν· ὅταν μὲν οὖν οἰκέως ἔχη ἡ τοιαύτη ὑγρότης, ὑγιαίνει τὸ ζῷον, ὅταν δὲ ἀποξηρανθῇ, ἀναισθητεῖ τε τὸ ζῷον καὶ ἀποθνήσκει. — ἐν ἄλλῳ δὲ βυβλίῳ αὐτοῦς ἀνὴρ λέγει τὴν κατωνομασμένην ὑγρότητα μεταβάλλειν δι' ὑπερβολὴν θερμότητος καὶ

1) ζῷων τῷ νῷ Diels: τῶν σωμάτων ὅσων libri: τῷ σώματι ὁμοίως Ritter: τῶν ζῷων τῷ νοῆσαι Usener: σῶμα τῷ νόῳ (del. καὶ τῶν) Cruice.

δι' ὑπερβολὴν ψυχρότητος καὶ οὕτως νόσους ἐπιφέρειν. Fuisse eum Periclis aetate et a Cratino ea comoedia, quam Πανόπτις inscripsit, derisum esse demonstravit e scholiis Th. Bergk, de reliq. com. Att. (Lips. 1838) 164—181. Disputaverunt praeterea de Hippone: Backhuizen van den Brink, Var. Lect. (Lugd. Bat. 1842) 36. Schleiermacher, Op. philos. III 405. Uhrig, de Hippone atheo, Giessen 1848. Diels, *ii. d. Genfer Fragm. d. Xenophanes u. Hippon*, Ac. Berol. 1891, 575. *Hermes* XXVIII (1893) 420. Zeller Ia⁵ 254. Gomperz, *Gr. D.* I 303. 455. Burnet § 185. Diels *Vorsokr.* c. 26.

Aristoteles met. I 3 Hipponem una cum Thalete nominat, nisi quod cum Thalete
iungitur
984^a 3 addit Ἰππων αὐτὸς ἀν τις ἀξιόσσειε θεῖναι μετὰ τούτων διὰ τὴν εὐτέλειαν αὐτοῦ τῆς διανοίας. Ad quem locum cf. [Alex.] 462, 28 Hayduck Ἰππων — ὁ ἄθεος ἐπικληθεὶς (οὐθὲν γὰρ οὗτος παρὰ τὰ αἰσθητὰ εἶναι ἀπεφάνετο) et Asclep. in met. 25, 16 Hayd. οὐ λέγει (Hippo) ἄλλο τι εἶναι παρὰ τὰ φαινόμενα φυσικὰ πράγματα.

b. Ex Hipponis libris fragmentum nuper inventum est (schol. Genavens. ad Hom. Il. Φ 195) hoc: τὰ γὰρ ὕδατα πίνόμενα πάντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἐστίν· οὐ γὰρ δὴ τοῦ, <εἰ> τὰ γρήατα βαθυτέρα ἦν, θάλασσά ἐστιν ἐξ ἧς πίνομεν· οὕτω γὰρ οὐκ <ἂν> ἐκ τῆς θαλάσσης τὸ ὕδωρ εἴη, ἀλλ' ἄλλοθεν ποθεν. νῦν δὲ ἡ θάλασσα βαθυτέρα ἐστὶ τῶν ὑδάτων. ὅσα οὖν καθύπερθεν τῆς θαλάσσης ἐστί, πάντα ἀπ' αὐτῆς ἐστίν. Locum interpretatur Diels, *ii. d. Genfer Fr.* 579.

220 Arist. de anima I 2. 405^b 1 τῶν δὲ φορτικωτέρων καὶ anima
ὑδωρ τινὲς ἀπεφάναντο (τὴν ψυχὴν), καθάπερ Ἰππων. πει-
σθῆναι δ' εἰκόασιν ἐκ τῆς γονῆς, ὅτι πάντων ὑγρά· καὶ γὰρ
ἐλέγχει τοὺς αἵμα φάσκοντας τὴν ψυχὴν, ὅτι ἡ γονὴ οὐκ αἷμα·
ταύτην δ' εἶναι τὴν πρώτην ψυχὴν.

221 Hippol. ref. haer. I 16 (Dox. 566) Ἰππων δὲ ὁ Ῥηγῖος ex umido
igneum
ἀρχὰς ἔφη ψυχρὸν τὸ ὕδωρ καὶ θερμὸν τὸ πῦρ. γενόμενον δὲ
τὸ πῦρ ὑπὸ ὕδατος κατανικῆσαι τὴν τοῦ γεννήσαντος δύναμιν
συστῆσαι τε τὸν κόσμον. τὴν δὲ ψυχὴν ποτὲ μὲν ἐγλέφαλον
λέγει, ποτὲ δὲ ὕδωρ· καὶ γὰρ τὸ σπέρμα εἶναι τὸ φαινόμε-
νον ἡμῖν ἐξ ὑγροῦ, ἐξ οὗ φησι ψυχὴν γίνεσθαι^a.

a. Accurate de generatione et de fetu quaesivit (Censor. de d. nat. 5—7, cf. Dox. 189—197). Quod pro aqua cautius dicit τὸ ὑγρόν, est inferioris aetatis.

Sophistae

Cic. Brut. 45 (Arist. fr. 131 R.². 1500^b 6; 137 R.³) 222
*pacis est comes otique socia et iam bene constitutae civitatis
quasi alumna quaedam eloquentia. itaque ait Aristoteles,
cum sublatis in Sicilia tyrannis^a res privatae longo inter-
vallo iudiciis repeterentur, tum primum, quod esset acuta
illa gens et controversiis nata¹, artem et praecepta Siculos
Coracem et Tisiam^b conscripsisse — nam antea neminem
solutum via nec arte, sed accurate tamen et discripte² pleros-
que dicere —; scriptasque fuisse et paratas a Protagora^c
rerum illustrium disputationes, quae nunc communes appel-
lantur loci^d; quod idem fecisse Gorgiam, cum singularum
rerum laudes vituperationesque conscripsisset, quod iudicaret
hoc oratoris esse maxime proprium, rem augere posse lau-
dando vituperandoque rursus affligere^e.*

a. Cf. Spengel Συναγωγή τεχνῶν 22. Syracusani a. 466 Thrasybulo
eiecto usque ad a. 406 libera utebantur republica.

b. Corax, qui apud Gelonem et Hieronem multum valuerat, elo-
quentia sua etiam apud liberos cives conspicuus erat. Eius discipulus
Tisias a. 427 cum Gorgia Leontinorum legato Athenas venit.

c. Protagoras et ipse aliquamdiu in Italia et Sicilia commoratus erat
(RP 226).

d. Communes loci (τόποι) dicebantur tales, quibus argumentum ali-
quod generaliter et extra personas tractabatur, cf. Cic. de or. III 106.
Quintil. II 1, 11; 4, 22.

---

1) *controversia natura libri: controversa natura* Ald.: *controversiis
nata* Jacobs: *ad controversias nata* Simon. — 2) *de scripto libri:
discripte* Eberhard.

e. Plato Phaedr. 267 A *Τεισίαν δὲ Γοργίαν τε ἐάσομεν εἶδεν, οἷ*
πρὸ τῶν ἀληθῶν τὰ εἰκότα εἶδον ὡς τιμητέα μᾶλλον, τὰ τε αὖ σμικρὰ
μεγᾶλα καὶ τὰ μεγᾶλα σμικρὰ φαίνεσθαι ποιοῦσιν διὰ ῥώμην λόγου.
 Eodem redit quod Protagoram τὸν ἦτιω λόγον κρείττω πεποιηκέναι
 veteres scriptores perhibent, v. Arist. rhet. II 24. 1402^a 23. Gell.
 n. A. V 3, 7 qui illam professionem recte sic interpretatur: *pollice-*
batur se id docere, quamam verborum industria causa infirmior fieret
fortior.

223 Plutarch. Themistocl. 2, 4 *μᾶλλον οὖν ἂν τις προσέχοι*
τοῖς Μνησιφίλου τὸν Θεμιστοκλέα τοῦ Φρεαρρίου ζηλωτὴν
γενέσθαι λέγουσιν, οὔτε ῥήτορος ὄντος οὔτε τῶν φυσικῶν
κληθέντων φιλοσόφων, ἀλλὰ τὴν καλουμένην σοφίαν, οὖσαν
δὲ δεινότητα πολιτικὴν καὶ δραστήριον σύνεσιν, ἐπιτήδευμα
πεπονημένου καὶ διασφύζοντος ὥσπερ αἵρεσιν ἐκ διαδοχῆς ἀπὸ
Σόλωνος· ἦν οἱ μετὰ ταῦτα δικανικαῖς μίξαντες τέχναις καὶ
μεταγαγόντες ἀπὸ τῶν πράξεων τὴν ἄσκησιν ἐπὶ τοὺς λόγους
σοφισταὶ^a προσηγορεύθησαν.

a. De prisca huius vocabuli vi cf. RP 3.

224 Philostr. vit. sophist. prooem. *τὴν ἀρχαίαν σοφιστικὴν* ^{prisca ars so-}
ῥητορικὴν ἡγεῖσθαι χρὴ φιλοσοφοῦσαν· διαλέγεται μὲν γὰρ ^{phistica}
ὑπὲρ ὧν οἱ φιλοσοφοῦντες^b.

a. Primus se sophistam appellavit et pretio docuit Protagoras,
 v. Plato Protag. 316 D; 348 E. Eum secutus Gorgias non sophista, sed
 rhetor appellari voluit, sed percrebuerat nomen, ut et ille et ceteri qui
 similia profitebantur, velut Hippias (de quo cf. Spengel l. l. 60.
 F. Mähly, Mus. Rh. XV [1860], XVI [1861], F. Dümmler, *Akademika*,
 Giess. 1889, 247. O. Apelt, *Beitr. z. Gesch. d. gr. Phil.*, Lpz. 1891,
 367. Z. I b 1064. Gomperz *Gr. D.* I³ 346. 464. Diels *Vorsokr.* c. 79),
 Prodicus (cf. Weleker *Kl. Schr.* II 393. Spengel l. l. 46. M. Heinze,
Sächs. Gesellsch. d. Wissensch. 1884, 315. Z. I b 1060. Gomperz I³ 342.
 462. Diels *Vorsokr.* c. 77), Thrasymachus (cf. C. F. Hermann progr.
 univ. Gott. 1848. Diels *Vorsokr.* c. 78), Antiphon (cf. Diels *Vorsokr.*
 c. 80. E. Jacoby, *De A. sophistae π. ὁμοιοῦς* libro, diss. Berol. 1908),
 Critias (cf. F. Dümmler, *Hermes* 27 [1892], 260. Diels *Vorsokr.* c. 81)
 eodem vocati sint.

b. Modo cum aliis disputando, modo orationibus continuis habendis
 artem suam ostendebant, v. Plat. Protag. 334 E; Gorg. 449 B; Arist.
 de soph. el. 34. 183^b 36 καὶ γὰρ τῶν περὶ τοὺς ῥηστικῶς λόγους
 μισθαρνοῦντων ὁμοία τις ἦν ἡ παιδευσις τῇ Γοργίου πραγματείᾳ·
 λόγους γὰρ οἱ μὲν ῥητορικοὺς οἱ δὲ ῥωτητικοὺς ἐδίδονσαν ἐκμανθάνειν, ratio docendi
 eis οὓς πλειστάκις ἐμπλῖτειν ᾗθησαν ἐκάτεροι τοὺς ἀλλήλων λόγους.

poetarum
interpretatio

Praeter eloquentiam etiam studia grammatica a sophistis promovebantur, praecipue ea quae in poetarum interpretatione posita erant, cf. Plato Protag. 338 E. Classen, de gramm. Gr. primordiis, Bonnae 1829.

posterior ars so-
phistica

Arist. soph. elench. 1. 165^a 21 ἔστι γὰρ ἡ σοφιστικὴ ²²⁵
φαινομένη σοφία οὐσα δ' οὐ, καὶ ὁ σοφιστὴς χρηματιστὴς
ἀπὸ φαινομένης σοφίας ἀλλ' οὐκ οὕσης^a.

a. De meritis sophistarum in historia philosophiae recte iudicandis
cf. C. F. Hermann, *Gesch. u. Syst. d. Plat. Phil.* I 179—231. Hegel
Gesch. d. Ph. II 5—27. Grote *History of Greece* VIII 474—544. Blass
D. att. Bereds. I² 23—34. Z. I b⁶ 1147—64. Gomperz I 331—51.

Athenis maxime
cultā

Athenis vel maxime colebantur, nam ibi tunc omnes confluebant qui
artibus litterisque liberiore studio vacabant, cf. Plato Protag. 337 D, ubi
Hippias Eleus Athenas nominat τῆς Ἑλλάδος τὸ πρυτανεῖον τῆς σοφίας.
Gorg. 461 E Ἀθήναζε ἀμικόμενος, οὐ τῆς Ἑλλάδος πλείστη ἐστὶν ἐξουσία
τοῦ λέγειν. Labante republica etiam sophistae in peius ruebant et ar-
gutiis suis dialecticis pravisque opinionibus ad mores turbandos vel ma-
xime pertinuerunt, ut constat ex Platone (BP 314).

Protagoras

vita

Diog. IX 50 Πρωταγόρας Ἀρτέμιωνος ἥ, ὡς Ἀπολλό- ²²⁶
δωρος καὶ Δείων ἐν Περσικῶν εἰ, Μαιανδρίου Ἀβδηρίτης,
καθὰ φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τοῖς περὶ νόμων, δε
καὶ Θουρίοις νόμους γράψαι φησὶν αὐτόν^a. — διήκουσε δὲ
— Δημοκρίτου^b. 51 καὶ ἤρξατό που τοῦτον τὸν τρόπον· —
„περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι οὐθ' ὥς εἰσὶν, οὐθ' ὥς οὐκ
εἰσὶν, οὐθ' ὅποιοι τινες ἰδέαν.“¹ πολλὰ γὰρ τὰ κωλύοντα
εἰδέναι, ἢ τ' ἀδηλότης καὶ βραχὺς ὢν ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου^c.“
52 διὰ ταύτην δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ συγγράμματος ἐξεβλήθη
πρὸς Ἀθηναίων· καὶ τὰ βιβλ' αὐτοῦ κατέκανσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ
ὑπὸ κήρυκι ἀναλεξάμενοι παρ' ἐκάστου τῶν κεκτημένων^d.
οὗτος πρῶτος μισθὸν εἰσεπράξατο μναῖς ἑκατόν. — καὶ τὴν

1) οὐθ' ὅποιοι τινες ἰδέαν ex Euseb. pr. ev. XIV 3, 7 supplevit
Diels.

διάνοιαν ἀφείς πρὸς τοῦνομα διελέχθη καὶ τὸ νῦν ἐπιπολάζον γένος τῶν ἐριστικῶν ἐγέννησεν. — 53 καὶ πρῶτος κατέδειξε τὰς πρὸς τὰς θέσεις ἐπιχειρήσεις^e. — διεῖλέ τε τὸν λόγον πρῶτος εἰς τέτταρα· εὐχολήν, ἐρώτησιν, ἀπόκρισιν, ἐντολήν^f. — 55 φησὶ δὲ Φιλόχορος πλέοντος αὐτοῦ ἐς Σικελίαν τὴν ναῦν καταποντωθῆναι, καὶ τοῦτο ἀνίττεσθαι Εὐριπίδην ἐν τῷ Ἰξίονι. — 56 Ἀπολλόδωρος δὲ φησιν ἐβδομήκοντα (ἔτη βιώσαντα τελευτῆσαι), σοφιστεῦσαι δὲ τεσσαράκοντα^g καὶ ἀμμάζειν κατὰ τὴν τετάρτην καὶ ὀγδοηχοστὴν Ὀλυμπιάδα (a. 444—440).

Scripserunt de Protagora: Spengel, *Συναγωγή*, 40—46. Frei, *Quaestiones Protagoreae*, Bonn. 1845. Weber, *Quaest. Protag.*, Marb. 1850. Vitringa, de Prot. vita et philos., Groning. 1852. Natorp, *Forsch.* 1—62. Th. Gomperz, *D. Apologie d. Heilkunst, e. griech. Sophistenrede*, Vienna 1890, iterum Lips. 1910 (librum *Περὶ τέχνης* a Protagora vel a quodam eius discipulo scriptum esse editor demonstrare conatur). Zeller I b⁵ 1055. 1088 al. Gomperz *Gr. D.* I³ 352—80. 465—470. Diels *Vorsokr.* c. 74.

a. Coloni Athenienses circa a. 444 Thurios profecti sunt.

b. Id Epicurus tradiderat, v. Diog. IX 53. Athen. VIII 354 C. Gell. n. Att. V 3, sed obstant tempora. Democritus enim circa a. 460 (BP 187), Protagoras circiter 480 natus erat. Et constat Democritum scripsisse adversus Protagoram, v. Plut. adv. Colot. 4 p. 1109 A; Sext. math. VII 389. Athenis identidem commoratus ingenio suo multum apud Periclem valuit, cf. Plut. Pericl. 36; consol. ad Apollon. 33 p. 118 E. Summa per omnem Graeciam fama eum floruisse apparet ex Platonis dialogo cognomine.

c. Cf. Cic. deor. nat. I 63; Plato Theaet. 162 D; Sext. math. IX 56; libri Krische *Forsch.* 133. De librorum qui aetatem tulerant inscriptionibus v. Diog. IX 55. De natura rerum explicaverat in libro qui inscriptus erat *Ἀλήθεια* s. *Καταβάλλοντες*, v. Plato Theaet. 161 C c. schol.; 162 A; 166 C; 170 C; Bernays, *mus. Rh.* VII (1850) 464 (*ges. Abh.* I 117).

d. Hoc videtur factum esse tempore quadringentorum a. 411 (cf. Jacoby *Apollodor.* p. 266—69. Aliter iudicant Gomperz *Gr. D.* I³ 466 et E. Meyer *Gesch. d. Allert.* IV § 643). In fuga fatis oppressus est.

e. *Θέσεις* sunt sententiae universales de quibus in utramque partem disputabatur, cf. Frei 150.

f. Cf. Quintil. III 4, 10. Arist. poet. 19. 1456^b 9. Alia eius disciplina erat *περὶ ὀρθοπειίας*, alia *περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος*, cf. Frei 136.

g. Plato Meno 91 E οἶμαι γὰρ αὐτὸν ἀποθανεῖν ἐγγὺς καὶ ἐβδομήκοντα ἔτη γεγονότα, τετταράκοντα ἐν τῇ τέχνῃ ὄντα.

omnium rerum
modulus homo

Diog. IX 51 ἡρξατό^a πον τοῦτον τὸν τρόπον· (fr. 1 D.) 227
„πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων ὡς
ἔστιν, τῶν δ' οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν^b.“

a. Quod dicit haec verba in principio operis posita fuisse, ex Platone fortasse sumptum est, v. Theaet. 161 C τὴν δ' ἀρχὴν τοῦ λόγου τεαυμά-
μακα ὅτι οὐκ εἶπεν ἀρχόμενος τῆς Ἀληθείας κτλ.

b. Ipsa verba a Diogene afferri cernitur ex Plat. Theaet. 152 A; Cratyl. 385 E. Sext. Pyrrh. I 216. Argumenta quibus Protagoras usus sit expromit l. l. Theaetetus Platonis, sed dubium, quae ab ipso Protagora tradita expresserit, quae de suo addiderit. Imprimis attinent haec: ΣΩ. Οὐκοῦν οὕτω πως λέγει, ὡς οἷα μὲν ἕκαστα ξμοὶ φαίνεται, τοιαῦτα μὲν ἔστιν ξμοί, οἷα δὲ σοί, τοιαῦτα δὲ αὐ σοί; ἄνθρωπος δὲ σύ τε καὶ γώ. — πότερον οὖν — ἐφ' ἑαυτῷ τὸ πνεῦμα ψυχρὸν ἢ οὐ ψυχρὸν φησόμεν; ἢ πεισόμεθα τῷ Πρωταγόρᾳ ὅτι τῷ μὲν ῥιγοῦντι ψυχρὸν, τῷ δὲ μὴ οὐ; ΘΕΑΙ. Ἔοικεν. ΣΩ. Οὐκοῦν καὶ φαίνεται οὕτως ἑκατέρῳ; ΘΕΑΙ. Ναί. ΣΩ. Τὸ δέ γε φαίνεται αἰσθάνεσθαι ἔστιν; ΘΕΑΙ. Ἔστιν γάρ. ΣΩ. Φαντασία ἄρα καὶ αἰσθησις ταῦτόν ἐν τε θερμοῖς καὶ πασι τοῖς τοιοῦτοις. οἷα γάρ αἰσθάνεται ἕκαστος, τοιαῦτα ἑκάστῳ καὶ κινδυνεύει εἶναι. ΘΕΑΙ. Ἔοικεν. ΣΩ. Αἰσθησις ἄρα τοῦ ὄντος αἰεὶ ἔστιν καὶ ἀψευδές, ὡς ἐπιστήμη οὔσα. De varia interpretatione Protagorei illius dicti aut singulos homines aut universum hominum genus spectantis cf. imprimis Gomperz, Natorp, Zeller l. l.

cognitio fluctuat

Sext. Pyrrhon. I 217 φησὶν οὖν ὁ ἀνὴρ (Πρωταγόρας) 228
τὴν ὕλην ῥευστὴν εἶναι, ῥεούσης δὲ αὐτῆς συνεχῶς προσθέσεις
ἀντὶ τῶν ἀποφορήσεων γίνεσθαι, καὶ τὰς αἰσθήσεις μετα-
κοσμεῖσθαι τε καὶ ἀλλοιοῦσθαι παρὰ τε ἡλικίας καὶ παρὰ
τὰς ἄλλας κατασκευὰς τῶν σωμάτων. 218 λέγει δὲ καὶ τοὺς
λόγους πάντων τῶν φαινομένων ὑποκεῖσθαι ἐν τῇ ὕλῃ, ὡς
δύνασθαι τὴν ὕλην ὅσον ἐφ' ἑαυτῇ πάντα εἶναι ὅσα πᾶσι
φαίνεται. τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἄλλοτε ἄλλων ἀντιλαμβάνεσθαι
παρὰ τὰς διαφόρους αὐτῶν διαθέσεις· τὸν μὲν γὰρ κατὰ
φύσιν ἔχοντα ἐκείνα τῶν ἐν τῇ ὕλῃ καταλαμβάνειν ἃ τοῖς
κατὰ φύσιν ἔχουσι φαίνεσθαι δύναται, τοὺς δὲ παρὰ φύσιν
ἃ τοῖς παρὰ φύσιν. 219 καὶ ἤδη παρὰ τὰς ἡλικίας καὶ κατὰ
τὸ ὕπνοον ἢ ἐγρηγορέναι καὶ καθ' ἕκαστον εἶδος τῶν δια-
θέσεων ὁ αὐτοῦς λόγος.

motus duplex

Cf. math. VII 60. Similiter Plato Theaet. 152 D Protagorae sen-
tentiam explicans ὡς μηδενὸς ὄντος ἐνὸς μήτε τινὸς μήτε ὁποιοῦσιν·
ἐκ δὲ δὴ φορᾶς τε καὶ κινήσεως καὶ κράσεως πρὸς ἄλληλα γίνονται
πάντα ἃ δὴ φάμεν εἶναι, οὐκ ὁρθῶς προσαγορεύοντες· ἔστι μὲν γάρ

οὐδέποτε' οὐδέν, ἀλλ' δὲ γίγνεται· καὶ περὶ τούτου πάντες ἐξῆς οἱ σοφοὶ πλὴν Παρμενίδου ξυμφέρεσθον, Πρωταγόρας τε καὶ Ἡράκλειτος καὶ Ἐμπεδοκλῆς. — Ib. 156 A ἀρχὴ δέ, ἐξ ἧς καὶ ἃ νῦν δὴ ἐλέγομεν πάντα ἡρτῆται, ἥδε αὐτῶν, ὡς τὸ πᾶν κίνησις ἦν καὶ ἄλλο παρὰ τοῦτο οὐδέν, τῆς δὲ κινήσεως δύο εἶδη, πλήθει μὲν ἀπειρον ἑκάτερον, δύναμιν δὲ τὸ μὲν ποιεῖν ἔχον, τὸ δὲ πάσχειν. ἐκ δὲ τῆς τούτων ὀμιλίας τε καὶ τριψέως πρὸς ἄλληλα γίγνεται ἕκγονα πλήθει μὲν ἀπειρα, διδυμα δέ, τὸ μὲν αἰσθητόν, τὸ δὲ αἰσθησις ἀλλ' συνεκρίπτουσα καὶ γεννωμένη μετὰ τοῦ αἰσθητοῦ κτλ. — Sequebatur Protagoras in his maxime Heraclitum et Heracliteos, cf. **RP** 33. De suo adieciisse videtur quod docet omnis motionis duplicem rationem esse, ut alterae res commotae vel afficerent alteras vel afficerentur ab alteris. Consequens esse, ut res non sint neque fiant, nisi quatenus ab aliquo sentiantur, cf. Plato ib. 160 B ἀλλήλοις δὴ λείπεται συνδεσθῆσαι, ὥστε εἴτε τις εἶναι τι ὀνομάζει, τινὲ εἶναι ἢ τινος ἢ πρὸς τι ῥητέον αὐτῷ, εἴτε γίνεσθαι· αὐτὸ δὲ ἐφ' αὐτοῦ τι ἢ ὅν ἢ γιγνόμενον οὔτε αὐτῷ λεκτέον οὔτ' ἄλλου λέγοντος ἀποδεκτέον· item ut tales sint, quales unicuique esse videantur h. e. diversis diversae, cf. Arist. met. IX 3. 1047^a 4 οὔτε γὰρ ψυχρὸν οὔτε θερμὸν οὔτε γλυκὺ οὔτε ὀλως αἰσθητὸν οὐθὲν ἔσται μὴ αἰσθανόμενον· ὥστε τὸν Πρωταγόρου λόγον συμβήσεται λέγειν αὐτοῖς, cf. **RP** 229. Adde quod omnes animi affectiones a sensibus repetendas esse statuebat, v. Diog. IX 51 ἐλεγέ τε μηδὲν εἶναι τὴν ψυχὴν παρὰ τὰς αἰσθησεις. Euseb. pr. ev. XIV 2, 4 καὶ αὐτὸς πάλιν τοὺς κατὰ Μητροδόωρον καὶ Πρωταγόραν μόναις δεῖν φάσκοντας ταῖς τοῦ σώματος πιστεύειν αἰσθήσεσι.

229 Diog. IX 51 πρῶτος ἔφη δύο λόγους εἶναι περὶ παντός contradictio
 πράγματος ἀντικειμένους ἀλλήλοις. — 53 καὶ τὸν Ἀντισθέ-
 νους λόγον τὸν πειρώμενον ἀποδεικνύειν, ὡς οὐκ ἔστιν ἀντι-
 λέγειν, οὗτος πρῶτος διείλεκται, καθὰ φησι Πλάτων ἐν Εὐ-
 θυδήμῳ (286 C).

Cf. Sext. Pyrrh. I 218 λέγει δὲ καὶ τοὺς λόγους πάντων τῶν φαι-
 νομένων ὑποκίεσθαι ἐν τῇ ὕλῃ κτλ., h. e. prout aliqua res afficit aliquem
 sentientem, ita ei est vel hoc vel illud, vel vera vel falsa. — Arist. met.
 IV 4. 1007^b 18 ἔτι εἰ ἀληθεῖς αἱ ἀντιφάσεις ἅμα κατὰ τοῦ αὐτοῦ πᾶσαι,
 δῆλον ὡς ἅπαντα ἔσται ἓν. ἔσται γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ τριήρης καὶ τοῖχος
 καὶ ἄνθρωπος, εἰ κατὰ παντός τι ἢ καταφῆσαι ἢ ἀποφῆσαι ἐνδέχεται,
 καθάπερ ἀνάγκη τοῖς τὸν Πρωταγόρου λέγουσι λόγον. εἰ γὰρ τῷ δοκεῖ
 μὴ εἶναι τριήρης ὁ ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι οὐκ ἔστι τριήρης· ὥστε καὶ
 ἔστιν, εἴπερ ἡ ἀντίφασις ἀληθής. — Ib. 5. 1009^a 6 ἔστι δ' ἀπὸ τῆς
 αὐτῆς δόξης καὶ ὁ Πρωταγόρου λόγος· — εἴτε γὰρ τὰ δοκοῦντα πάντα
 ἐστὶν ἀληθῆ καὶ τὰ φαινόμενα, ἀνάγκη πάντα ἅμα ἀληθῆ καὶ ψευδῆ
 εἶναι. πολλοὶ γὰρ τὰναντία ὑπολαμβάνουσιν ἀλλήλοις καὶ τοὺς μὴ ταῦτα
 δοξάζοντας ἑαυτοῖς διεψεῖσθαι νομίζουσιν· ὥστ' ἀνάγκη τὸ αὐτὸ εἶναι
 τε καὶ μὴ εἶναι. καὶ εἰ τοῦτ' ἔστιν, ἀνάγκη τὰ δοκοῦντα εἶναι πάντ'.

ἀληθῆ· τὰ ἀντικείμενα γὰρ δοξάζουσιν ἀλλήλοις οἱ διεψευσμένοι καὶ ἀληθεύοντες. εἰ οὖν ἔχει τὰ ὕψα οὕτως, ἀληθεύουσιν πάντες.

geometria
vitiosa

Arist. met. III 2. 997^b 35 οὔτε γὰρ αἱ αἰσθῆται γραμ- **230**
μαὶ τοιαῦται εἰσιν οἷας λέγει ὁ γεωμέτρης (οὐθὲν γὰρ εὐθὺ
τῶν αἰσθητῶν οὕτως οὐδὲ στρογγύλον· ἄπτεται γὰρ τοῦ κα-
νόνο οὐ κατὰ στιγμήν ὁ κύκλος, ἀλλ' ὥσπερ Πρωταγόρας
ἔλεγεν ἐλέγχων τοὺς γεωμέτρους), οὐθ' αἱ κινήσεις καὶ ἕλικες
τοῦ οὐρανοῦ ὁμοιοί, περὶ ὧν ἡ ἀστρολογία ποιεῖται τοὺς
λόγους, οὔτε τὰ σημεῖα τοῖς ἀστροῖς τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν.

vera sapientia

Plat. Theaet. 166 D (sub Protagorae persona) ἐγὼ γάρ **231**
φημι μὲν τὴν ἀλήθειαν ἔχειν ὡς γέγραφα· μέτρον γὰρ ἕκαστον
ἡμῶν εἶναι τῶν τε ὄντων καὶ μὴ· μυρῖον μέντοι διαφέρειν
ἕτερον ἑτέρου αὐτῷ τούτῳ, ὅτι τῷ μὲν ἄλλα ἔστι τε καὶ
φαίνεται, τῷ δὲ ἄλλα. καὶ σοφίαν καὶ σοφὸν ἄνδρα πολλοῦ
δέω τὸ μὴ φάναι εἶναι, ἀλλ' αὐτὸν τοῦτον καὶ λέγω σοφόν,
ὃς ἂν τινι ἡμῶν, ᾧ φαίνεται καὶ ἔστι κακά, μεταβάλλων
ποιήσῃ ἀγαθὰ φαίνεσθαι τε καὶ εἶναι^a. — οἷον γὰρ ἐν
τοῖς πρόσθεν ἐλέγετο ἀναμνήσθητι, ὅτι τῷ μὲν ἀσθενοῦντι
πικρὰ φαίνεται ἃ ἐσθίει καὶ ἔστι, τῷ δὲ ὑγιαίνοντι τὰναντία
ἔστι καὶ φαίνεται. σοφώτερον μὲν οὖν τούτων οὐδέτερον δεῖ
ποιῆσαι· οὐδὲ γὰρ δυνατόν· οὐδὲ κατηγορητέον ὡς ὁ μὲν
κάμνων ἀμαθής, ὅτι τοιαῦτα δοξάζει, ὁ δὲ ὑγιαίνων σοφός,
ὅτι ἄλλοι᾽· μεταβλητέον δ' ἐπὶ θάτερα· ἀμείνων γὰρ ἢ ἑτέρα
ἔξις. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ παιδείᾳ ἀπὸ ἑτέρας ἔξεως ἐπὶ τὴν
ἀμείνω μεταβλητέον. ἀλλ' ὁ μὲν ἱατρὸς φαρμάκοις μετα-
βάλλει, ὁ δὲ σοφιστὴς λόγους.

a. Cf. Plat. Protag. 323 C. Virtutem igitur doceri posse statuebat
seque ipsum ut sophistam eam iuvenes docere profitebatur, politicam po-
tissimum et oeconomicam, ὅπως ἂν τις ἀριστα τὴν αὐτοῦ οἰκίαν διοικοῖ
καὶ τὰ τῆς πόλεως δυνατότατος ἂν εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν, ib. 318 E.
Si quidem fabulam illam, quam Prot. 320 D ss. eum narrantem facit
Plato, ex ingenio eius depinxisse putandus est, Protagoras ius atque
officium (δίκην καὶ αἰδῶ) omnibus hominibus natura insitum esse censuit.

Gorgias

- 232** Quintil. inst. orat. III 1, 8 *Gorgias*^a *Leontinus*, *Em- vita*
pedoclis, ut traditur, discipulus^b. *is beneficio longissimae*
aetatis, nam centum et novem vixit annos, cum multis simul
floruit — et ultra Socratem usque duravit^c.

Scripserunt de Gorgia: Foss, de Gorgia Leontino, Hal. 1828. Spengel, *Συναγωγή τεχνῶν* 63—84. Frei, Mus. Rhen. VII (1850) 527, VIII (1851) 268. Blass, *Att. Bereds.* I c. 2. Diels, *Gorgias u. Empedokles*, Ac. Berol. 1884, 343—368. Z. I b⁵ 1056. 1101. Gomperz I 380—96. 475. — Fragmenta ediderunt: F. Blass (adiuncta Antiphontis orationibus) iterum Lips. 1881. Diels *Vorsokr.* c. 76.

a. *Χαρμαντίδου Γοργίας Λεοντίνος* est titulus statuæ eius, cf. *Arch. Zeit.* XXXV 43; Suid.; Pausan. VI 17, 8.

b. Cf. *BP* 162 g; Plato Men. 76 C, de quo loco cf. Diels I. I. 345.

c. Diog. VIII 58 ὃν (Γ.) φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς ἐννέα πρὸς τοῖς ἑκατὸν ἔτη βιωῖναι. Natus est circiter a. 483, mortuus circ. a. 375, cf. Frei I. I. Jacoby 261—266.

- 233** Plat. Hipp. mai. 282 B *Γοργίας* — σοφιστῆς δεῦρο ἀφί- ^{legatus Athenis}
κετο δημοσίᾳ οἴκοθεν πρεσβεύων, ὡς ἱκανώτατος ὢν Λεον- commoratur
τίνων τὰ κοινὰ πράττειν, καὶ ἐν τε τῷ δήμῳ ἔδοξεν ἄριστα
εἰπεῖν καὶ ἰδίᾳ ἐπιδείξεις ποιούμενος καὶ συνὼν τοῖς νέοις
χρήματα πολλὰ εἰργάσατο καὶ ἔλαβεν ἐκ τῆσδε τῆς πόλεως^a.

a. De Gorgiae legatione cf. Diod. Sic. XII 53. Incidit ea in a. 427 (ol. 88, 2). Athenis plus semel commorabatur, sub finem vitae in Thesalia potissimum constitisse videtur, v. Foss 25.

- 234** Dionys. Hal. de Lys. 3 p. 458 Rsk. *Γοργίας* τε ὁ *Λεον- dicendi genus*
τίνος ἐν πολλοῖς πάνν φορτικὴν τε καὶ ὑπέρογκον ποιῶν
τὴν κατασκευὴν καὶ οὐ πόρρω διθυράμβων ἔνια φθεγγό-
μενος — ἤψατο δὲ καὶ τῶν Ἀθήνησι ῥητόρων ἡ ποιητικὴ
τε καὶ τροπικὴ φράσις, ὡς μὲν Τίμαιός φησι, Γοργίου ἄρ-
ξαντος, ἥνικ' Ἀθήναζε πρεσβεύων κατεπλήξατο τοὺς ἀκού-
οντας τῇ δημηγορίᾳ^a.

a. De ratione, qua in arte oratoria docenda utebatur, v. *BP* 223. 224. Ipse in orationibus panegyricis et subitaneis maxime excellebat; sed vituperatur propter nimium figurarum et poetici splendoris studium, quo oratio frigidior quam gravior evaserit; cf. Foss p. 50; Diels 362.

Ed. Norden, *Antike Kunstprosa*, Lips. 1909, p. 15—79. Quae nunc exstant sub nomine Gorgiae veteris sophistae esse non posse contra Schoenbornium evincebat Foss 78, cf. Frei, *Mus. Rh.* VII (1850) 542, sed hodie Diels Blass alique viri docti non dubitant de origine Gorgiana. Apud antiquos praeter orationes artemque rhetoricam memoratur liber *Περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ Περὶ φύσεως*, cf. **RP** 235. Nobis de doctrina eius constat ex extremis capitibus libelli de Melisso (**RP** 105) et Sext. math. 65—87. — Cf. Apelt, *Mus. Rhen.* 43 (1888), 203. Gercke, *Hermes* 32 (1897), 341.

de non ente

Sext. math. VII 65 *Γοργίας δὲ ὁ Λεοντίνος ἐκ τοῦ αὐτοῦ* **235**
μὲν τάγματος ὑπῆρχε τοῖς ἀνηρηκόσι τὸ κριτήριον, οὐ κατὰ
τὴν ὁμοίαν δὲ ἐπιβολὴν τοῖς περὶ τὸν Πρωταγόραν. ἐν γὰρ
τῷ ἐπιγραφομένῳ Περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ Περὶ φύσεως τρία
κατὰ τὸ ἕξις κεφάλαια κατασκευάζει· ἐν μὲν καὶ πρῶτον
ὅτι οὐδὲν ἔστιν, δεύτερον ὅτι εἰ καὶ ἔστιν, ἀκατάληπτον ἀν-
θρώπῳ, τρίτον ὅτι εἰ καὶ καταληπτόν, ἀλλὰ τοῖ γε ἀνέξοι-
στον καὶ ἀνερμήνευτον τῷ πέλας.

Cf. De Melisso 5. 979^a 12 *οὐκ εἶναι φησιν οὐδέν· εἰ δ' ἔστιν, ἄγνωστον εἶναι· εἰ δὲ καὶ ἔστι καὶ γνωστόν, ἀλλ' οὐ δηλωτὸν ἄλλοις.*
 Deinde sequuntur

nihil est

De Melisso 979 a 13 *καὶ ὅτι μὲν οὐκ ἔστι, συνθεῖς τὰ* **236**
ἑτέροις εἰρημένα, ὅσοι περὶ τῶν ὄντων λέγοντες τὰναντία, ὡς
δοκοῦσιν, ἀποφαίνονται αὐτοῖς, οἱ μὲν ὅτι ἐν καὶ οὐ πολλά,
οἱ δ' αὖ ὅτι πολλά καὶ οὐχ ἐν, καὶ οἱ μὲν ὅτι ἀγένητα, οἱ δ'
ὡς γενόμενα ἐπιδεικνύντες ταῦτα, συλλογίζεται κατ' ἀμφοτέ-
ρων. ἀνάγκη γάρ, φησίν, εἴ τι ἔστι <ἢ ἐν ἢ πολλά εἶναι καὶ
ἢ ἀγένητα ἢ γενόμενα. εἰ οὖν μὴ ἔστι>¹, μήτε ἐν μήτε
πολλά εἶναι, μήτε ἀγένητα μήτε γενόμενα, οὐδὲν ἂν εἴη.
εἰ γὰρ εἴη τι, τούτων ἂν θάτερον εἴη. ὅτι <οὖν>² οὐκ ἔστιν
οὔτε ἐν οὔτε πολλά, οὔτε ἀγένητα οὔτε γενόμενα, τὰ μὲν
ὡς Μέλισσος, τὰ δὲ ὡς Ζήνων ἐπιχειρεῖ δεικνύειν μετὰ τὴν
πρώτην ἰδίον αὐτοῦ ἀπόδειξιν, ἐν ᾗ λέγει ὅτι οὐκ ἔστιν
οὔτε εἶναι οὔτε μὴ εἶναι. εἰ μὲν γὰρ τὸ μὴ εἶναι ἔστι μὴ
εἶναι^a, οὐδὲν ἂν ἦν τὸ μὴ ὄν τοῦ ὄντος εἴη. τό τε γὰρ
μὴ ὄν ἔστι μὴ ὄν, καὶ τὸ ὄν ὄν, ὥστε οὐδὲν μᾶλλον εἶναι ἢ
οὐκ εἶναι τὰ πράγματα. εἰ δ' ὁμοῦς τὸ μὴ εἶναι ἔστι, τὸ

1) verba cancellis inclusa Bonitzium fere secutus inseruit Diels. —

2) <οὖν> Bonitz.

εἶναι, φησὶν, οὐκ ἔστι, τὸ ἀντικείμενον. εἰ γὰρ τὸ μὴ εἶναι ἔστι, τὸ εἶναι μὴ εἶναι προσήκει. ὥστε οὐκ ἂν οὕτως, φησὶν, οὐδὲν ἂν εἴη, εἰ μὴ ταυτὸν ἐστὶν εἶναι τε καὶ μὴ εἶναι. εἰ δὲ ταυτὸ, καὶ οὕτως οὐκ ἂν εἴη οὐδέν· τό τε γὰρ μὴ ὄν οὐκ ἔστι καὶ τὸ ὄν, ἐπεὶ περ γε ταυτὸ τῷ μὴ ὄντι. οὗτος μὲν οὖν ὁ πρῶτος¹ λόγος ἐκείνου².

a. „Verte: si nil esse vere significat non existere“ Diels.

b. Totam argumentationem paucis commutatis repetit Sext. math. VII 66—76, copiosius quidem, sed minus accurate, cf. Foss 171. Melissi et Zenonis argumentis quo pacto usus sit Gorgias, ex hoc specimine iudicari poterit: De Melisso 6. 979^b 20 μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον φησὶν· εἰ δὲ ἔστιν, ἥτοι ἀγένητον ἢ γενόμενον εἶναι. καὶ εἰ μὲν ἀγένητον, ἀπειρον αὐτὸ τοῖς τοῦ Μελισσοῦ ἀξιώμασι λαμβάνει· τὸ δ' ἀπειρον οὐκ ἂν εἶναι³ που². οὕτε γὰρ ἐν αὐτῷ οὐτ' ἂν ἐν ἄλλῳ εἶναι· δύο γὰρ ἂν οὕτως ἀπείρω³ εἶναι, τό τε ἐνὸν καὶ τὸ ἐν ᾧ· μηδαμοῦ δὲ ὄν οὐδὲν εἶναι κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωνος λόγον περὶ τῆς χώρας.

237 Sext. math. VII 77 ὅτι δὲ κἄν ᾗ³ τι, τοῦτο ἄγνωστόν τε nihil cognosci potest καὶ ἀνεπινόητόν ἐστιν ἀνθρώπῳ, παρακειμένως ὑποδεικτέον. εἰ γὰρ τὰ φρονοῦμενα, φησὶν ὁ Γοργίας, οὐκ ἔστιν ὄντα, τὸ ὄν οὐ φρονεῖται. — 78 καὶ ὅτι τὰ φρονοῦμενα οὐκ ἔστιν ὄντα, συμφανές. — 79 οὐδὲ γὰρ ἂν φρονη τις ἀνθρώπων ἱπτάμενον ἢ ἄρματα ἐν πελάγει τρέχοντα, εὐθέως ἀνθρώπος ἱπτάται ἢ ἄρματα ἐν πελάγει τρέχει. ὥστε οὐ τὰ φρονοῦμενά ἐστιν ὄντα. 80 πρὸς τούτοις εἰ τὰ φρονοῦμενά ἐστιν ὄντα, τὰ μὴ ὄντα οὐ φρονηθήσεται. τοῖς γὰρ ἐναντίοις τὰ ἐναντία συμβέβηκεν, ἐναντίον δὲ ἔστι τῷ ὄντι τὸ μὴ ὄν· καὶ διὰ τοῦτο πάντως, εἰ τῷ ὄντι συμβέβηκε τὸ φρονεῖσθαι, τῷ μὴ ὄντι συμβήσεται τὸ μὴ φρονεῖσθαι. ἄτοπον δ' ἐστὶ τοῦτο· καὶ γὰρ Σκύλλα καὶ Χίμαιρα καὶ πολλὰ τῶν μὴ ὄντων φρονεῖται. οὐκ ἄρα τὸ ὄν φρονεῖται. 81 ὥσπερ τε τὰ δρώμενα διὰ τοῦτο ὁρατὰ λέγεται ὅτι ἀκούεται, καὶ τὰ ἀκουστά διὰ τοῦτο ἀκουστά ὅτι ἀκούεται, καὶ οὐ τὰ μὲν ὁρατὰ ἐκβάλλομεν ὅτι οὐκ ἀκούεται, τὰ δὲ ἀκουστά παραπέμπομεν ὅτι οὐκ ὁρατὰ (ἐκαστον γὰρ ἐπὶ τῆς ἰδίας αἰσθήσεως, ἀλλ' οὐκ ἐπ' ἄλλης ὀφείλει κρίνεσθαι), οὕτω καὶ τὰ φρονοῦμενα, καὶ εἰ μὴ βλέποιο τῇ ὕψει μηδὲ ἀκούοιτο τῇ

1) αὐτός libri: αὐτοῦ Apelt: πρῶτος RP. — 2) ποτε libri: που coll. Sext. math. VII 69 Foss. — 3) ἀπείρω Bonitz: ἢ πλείω libri.

ἀκοῇ, ἔσται, ὅτι πρὸς τοῦ οἰκείου λαμβάνεται κριτηρίου. 82 εἰ οὖν φρονεῖ τις ἐν πελάγει ἄρματα τρέχειν, καὶ εἰ μὴ βλέπει ταῦτα, ὀφείλει πιστεῦειν ὅτι ἄρματα ἔστιν ἐν πελάγει τρέχοντα. ἄτοπον δὲ τοῦτο.

Cf. libell. de Melisso c. 6, ubi extrema videntur (nam parum de iis liquet: adeo haec corrupta sunt) non consentire cum Sexto; certe argumenta ibi alio ordine enumerantur.

nihil enuntiare
potest

De Melisso 6. 980^a 19 εἰ δὲ καὶ γνωστά, πῶς ἂν τις, 238
φησί, δηλώσειεν ἄλλω; ὃ γὰρ εἶδε, πῶς ἂν τις, φησί, τοῦτο εἴποι λόγῳ; ἢ πῶς ἂν ἐκεῖνο δηλον ἀκούσαντι γίγνοιτο, μὴ ἰδόντι; ὥσπερ γὰρ οὐδὲ ἡ ὕψις τοὺς φθόγγους γινώσκει, οὕτως οὐδὲ ἡ ἀκοὴ τὰ χρώματα ἀκούει, ἀλλὰ φθόγγους· καὶ λέγει¹ ὁ λέγων, ἀλλ' οὐ χρῶμα οὐδὲ πρᾶγμα. ὃ οὖν τις μὴ ἔννοεῖ, πῶς ἂν τοῦτο² παρ' ἄλλου λόγῳ ἢ σημείῳ τινί, ἐτέρῳ³ τοῦ πρᾶγματος, ἐννοήσειεν, ἀλλ' ἢ, ἐὰν μὲν χρῶμα, ἰδὼν, ἐὰν δὲ <ψόφον, ἀκο>ύσας⁴; ἀρχὴν γὰρ οὐ <ψόφον>⁵ λέγει <ὁ λέ>γων⁵ οὐδὲ χρῶμα, ἀλλὰ λόγον· ὥστ' οὐδὲ διανοεῖσθαι χρῶμα ἔστιν, ἀλλ' ὄρα, οὐδὲ ψόφον, ἀλλ' ἀκούειν. εἰ δὲ καὶ ἐνδέχεται γινώσκειν⁶ τε καὶ ἂ ἂν γινώσκῃ λέγειν⁷, ἀλλὰ πῶς ὁ ἀκούων τὸ αὐτὸ ἐννοήσει; οὐ γὰρ οἷόν τε ταὐτὸ ἅμα ἐν πλείοσι καὶ χωρὶς οὖσιν εἶναι· δύο γὰρ ἂν εἴη τὸ ἔν. εἰ δὲ καὶ εἴη, φησὶν, ἐν πλείοσι καὶ ταυτόν, οὐδὲν κωλύει μὴ ὁμοιον φαίνεσθαι αὐτοῖς, μὴ πάντῃ ὁμοίοις ἐκείνοις οὖσι καὶ ἐν τῷ αὐτῷ. εἰ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ εἴη, εἰς ἂν⁸ ἀλλ' οὐ δύο εἶεν. φαίνεται δὲ οὐδ' αὐτὸς αὐτῷ ὁμοια αἰσθανόμενος ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ἀλλ' ἕτερα τῇ ἀκοῇ καὶ τῇ ὕψει, καὶ νῦν τε καὶ πάλαι διαφόρως, ὥστε σχολῇ ἄλλω γ' ἂν⁹ ταὐτὸ αἰσθοιτό τις. οὕτως οὐκ ἔστιν <οὐδέν· εἰ δὲ καὶ εἴη, οὐδ>έν ἔστι γνωστόν¹⁰, <εἰ δὲ καὶ εἴη γνωστόν>¹⁰, οὐδεὶς ἂν αὐτὸ ἐτέρῳ δηλώσειεν, διὰ τε τὸ μὴ εἶναι τὰ

1) λόγους λέγει Foss. — 2) αἰτεῖ libri: αἰτεῖ τοῦτο Foss: ἂν τοῦτο RP: ἂν αὐτὸ Apelt. — 3) ἐτέρῳ coll. Sext. math. VII 84 Apelt: ἐτέρου libri. — 4) <ψόφον, ἀκο>ύσας Wilsonium excipiens Diels: <φθόγγος, ἀκροά>μενος Foss: ..... ὕμνος cod. L. — 5) supplevit Wilson. — 6) γινώσκει libri: correxit Apelt. — 7) ἀναγινώσκει cod. L.: correxit Diels. — 8) εἴ τι ἐν τούτου εἴησαν cod. Lips.: correxit Wilson. — 9) γ' ἂν Wilson: πᾶν libri. — 10) ἔστιν ἔνεστι γνωστόν libri: supplevit Diels.

πράγματα λόγους, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἑτέρῳ ταῦτὸν ἐννοεῖ. ἅπαντες δὲ καὶ οὗτος ¹ . . . ἑτέρων ἀρχαιοτέρων εἰσὶν ἀπορίαι.

Cf. Sext. math. VII 83—86 verbis usus a Gorgiae alienis.

a*. In sophistarum numerum referendi sunt et ignotus quidam, cuius libri particulas Blass in Iamblichi protreptici capite 20 repperit Antiphontis sophistae eas esse ratus (cf. progr. univ. Kiliensis a. 1889) — falso id quidem, ut K. Töpfer (progr. gymn. Arnab. 1902) evicit —, et is qui ineunte saeculo a. Chr. quarto Δισσοὺς λόγους quos vocant (s. Διאלέξεις) Dorica dialecto composuit. Cf. Diels *Vorsokr.* c. 82 et 83.

1) ἅπαντες δὲ καὶ οὗτος libri: locum mutilatum ita fere explendum esse putat Diels <καὶ οἱ ἄλλοι λόγοι αὐτοῦ γίνονται περὶ ἃ καὶ>.

S o c r a t e s

vita Diog. II 18 Σωκράτης^a Σωφρονίσκου μὲν ἦν υἱὸς λι- **239**
θουργοῦ καὶ Φαιναρέτης μαίας, — Ἀθηναῖος, τῶν δῆμων
Ἀλωπεκῆθεν. — 19 ἀκούσας δὲ Ἀναξαγόρου κατὰ τινας —
μετὰ τὴν ἐκείνου καταδίκην διήκουσεν Ἀρχελάου τοῦ φνυτικοῦ,
οὗ καὶ παιδικὰ γενέσθαι φησὶν Ἀριστόξενος^b. Δοῦρις δὲ —
καὶ ἐργάσασθαι λίθους (αὐτόν φησιν), εἶναί τε αὐτοῦ καὶ
τὰς ἐν ἀκροπόλει Χάριτας ἐνιοί φασιν ἐνδεδυμένας οὔσας^c. —
22 ἀποδημίας δὲ οὐκ ἐδεήθη καθάπερ οἱ πλείους, πλὴν εἰ
μὴ στρατεύεσθαι ἔδει^d. — 44 ἐγενήθη δέ, καθά φησιν
Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς Χρονικοῖς, ἐπὶ Ἀψεφίωνος ἐν τῷ
τετάρτῳ ἔτει τῆς ἑβδομηκοστῆς ἑβδόμης Ὀλυμπιάδος, Θαρ-
γελίωνος ἔκτῃ (a. 469/8). — ἐτελεύτησε δὲ τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς
ἐννεμηκοστῆς πέμπτῃς Ὀλυμπιάδος (a. 400/399) γεγωνὶς ἐτῶν
ἑβδομήκοντα^e.

a. Scripserunt de Socrate: Dissen, de philosophia morali in Xenophontis de Socr. comment. tradita, Gott. 1812 (= *Kl. Schrift.*, Gött. 1839, 57—88). Schleiermacher, *ii. d. Werth d. Sokr. als Philosophen* (Berl. Ak. 1818), Op. III 2. Brandis, *Grundlinien d. Lehre d. Sokr.*, Mus. Rh. I (1827), 118. C. F. Hermann, de Socratis magistris et disciplina iuvenili, Marb. 1837. Ribbing, *Sokratische Studien I (Xenoph. u. Plat.)*. II (*Daemonium*), Upsala 1870. Grote, *History of Greece* c. 68 (VIII 551). Z. II 1⁴, 44—232. Fouillée, *la philos. de Socrate*, Paris 1874. Joel, *D. echte u. d. xenoph. Sokr.*, Berl. 1893—1901. Döring, *D. Lehre des S. als soziales Reformsystem* 1895. Pfeleiderer, *S., Platon u. ihre Schüler* 1896. Zeller, *Archiv* VII 101. IX 519. X 557. Natorp, *Phil. Monatsh.* XXX 337. v. Wilamowitz, *D. Xenoph. Apologie, Hermes* 32 (1897), 99. Gomperz, *Gr. D.* II² 36—95.

b. Anaxagoram non audivit, sed scripta eius legerat (Plat. Phaed. 98 B) sicut Heracliti librum, v. Diog. II 22. Cum Parmenide et Zenone ipse admodum iuvenis disputans inducitur a Platone, v. **RP** 111 d. Inter

sophistas plurimum tribuit Prodicō, a quo in nominibus recte dispescendis institutus fuerat, v. Plat. Men. 96 D; Charm. 163 D; Lach. 197 D; Protag. 341 A; Theaet. 151 B. Nihilominus vere αὐτουργόν τινα τῆς φιλοσοφίας se appellat ap. Xen. conv. 1, 5 et parens philosophiae iure dici potest, ut ait Cic. de fin. II 1, h. e. philosophiae moralis cum dialectica coniunctae, v. **RP** 7 a. — Arist. met. I 6. 987^b 1 Σωκράτους δὲ περὶ μὲν τὰ ἡθικά πραγματευομένου, περὶ δὲ τῆς δλης φύσεως οὐδέν, cf. XIII 4. 1078^b 17; de part. anim. I 1. 642^a 28 ἐπὶ Σωκράτους δὲ τοῦτο μὲν ἠϋξήθη (τὸ ὁρίσασθαι τὴν οὐσίαν), τὸ δὲ ζητεῖν τὰ περὶ φύσεως ἔληξε. — Cic. Acad. I 15 *Socrates mihi videtur, id quod constat inter omnes, primus a rebus occultis et ab ipsa natura involutis, in quibus omnes ante eum philosophi occupati fuerant, avocavisse philosophiam et ad vitam communem adduxisse, ut de virtutibus et vitiis omninoque de bonis rebus et malis quaereret, caelestia autem vel procul esse a nostra cognitione censeret vel, si maxime cognita essent, nihil tamen ad bene vivendum: sed v. **RP** 253. Archelai discipulus dictus esse videtur a successionum scriptoribus, v. **RP** 4. Aristoxeni fides suspecta, cf. Luzac, Lect. Att. II 27.*

e. Eas vidit Pausanias I 22, 8; cf. IX 35, 7.

d. De stipendiis et peregrinationibus Socratis cf. Plat. Crito 52 B; conv. 219 E; Antisth. ap. Athen. V 216 b; Diog. II 23, alii.

e. Cf. Plat. apol. 17 D; Crito 52 E. Jacoby, *Apollodors Chronik* p. 285—289. Marmor Parium ep. 66 p. 185 Jac.

240 Plat. apol. Socr. 21 A ἤρετο γὰρ (Χαιρεφῶν) δὴ εἴ τις ὁρακὺν de Socratis sapientia
 ἐμοῦ εἴη σοφώτερος. ἀνείλεν οὖν ἡ Πηνθία μηδένα σοφώ-
 τερον εἶναι. quod responsum ut falsum esse probaret, iam
 se ait Socrates coepisse sapientiorem se ipso exquirere, sed
 frustra. nam vel eos qui et aliis et sibi ipsis sapientissimi
 viderentur neque fuisse sapientes neque conscios ignorantiae
 suae. ἐγὼ δέ, inquit, ὥσπερ οὖν οὐκ οἶδα, οὐδὲ οἶομαι.
 εἰκα γοῦν τούτου γε σμικρῷ τινι αὐτῷ τούτῳ σοφώτερος ignorantia
 εἶναι, ὅτι ἂ μὴ οἶδα οὐδὲ οἶομα εἰδέναι^a. tandem se in-
 tellexisse, quid deus significasset, 23 A ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη
 σοφία ὀλίγον τινὸς ἀξία ἐστὶ καὶ οὐδενός· καὶ — ὅτι οὗτος
 ἡμῶν, ὃ ἀνθρωποί, σοφώτατός ἐστιν, ὅστις ὥσπερ Σω-
 κράτης ἔγνωκεν ὅτι οὐδενός ἀξίός ἐστι τῇ ἀληθείᾳ πρὸς
 σοφίαν. ταῦτ' οὖν ἐγὼ μὲν ἔτι καὶ νῦν περιῶν ζητῶ καὶ munus a deo
 ἐρευνῶ κατὰ τὸν θεόν, καὶ τῶν ἀσίων καὶ ξένων ἔν τινα
 οἶωμαι σοφὸν εἶναι^b. καὶ ἐπειδὴν μοι μὴ δοκῇ, τῷ θεῷ
 βοηθῶν ἐνδείκνυμαι ὅτι οὐκ ἔστι σοφός. καὶ ὑπὸ ταύτης
 τῆς ἀσχολίας οὔτε τι τῶν τῆς πόλεως πράξαι μοι σχολή

γέγονεν ἄξιον λόγου οὔτε τῶν οἰκείων^c, ἀλλ' ἐν πενίᾳ μυρία εἰμὶ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν. πρὸς δὲ τούτοις οἱ νέοι μοι ἐπακολουθοῦντες, οἷς μάλιστα σχολή ἐστιν, οἱ τῶν πλουσιωτάτων, αὐτόματοι, χαίρουσιν ἀκούοντες ἐξεταζομένων τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτοὶ πολλάκις ἐμὲ μιμοῦνται, εἴτα ἐπιχειροῦσιν ἄλλους ἐξετάζειν^d. — ἐντεῦθεν οὖν οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐξεταζόμενοι ἐμοὶ ὀργίζονται, οὐχ αὐτοῖς, καὶ λέγουσιν ὡς Σωκράτης τίς ἐστι μιαιφώτατος καὶ διαφθείρει τοὺς νέους·

criminationes καὶ ἐπειδὴν τις αὐτοὺς ἐρωτᾷ, ὃ τι ποιῶν καὶ ὃ τι διδάσκων, ἔχουσι μὲν οὐδὲν εἰπεῖν, ἀλλ' ἀγνοοῦσιν, ἵνα δὲ μὴ δοκῶσιν ἀπορεῖν, τὰ κατὰ πάντων τῶν φιλοσοφούντων πρόχειρα ταῦτα λέγουσιν, ὅτι τὰ μετέωρα καὶ τὰ ὑπὸ γῆς, καὶ θεοὺς μὴ νομίζειν, καὶ τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν^e. — ἐκ τούτων

accusatores καὶ Μέλητος μοι ἐπέθετο καὶ Ἄνυτος καὶ Λύκων, Μέλητος μὲν ὑπὲρ τῶν ποιητῶν ἀχθόμενος, Ἄνυτος δὲ ὑπὲρ τῶν δημιουργῶν καὶ τῶν πολιτικῶν, Λύκων δὲ ὑπὲρ τῶν ῥητόρων^f.

a. Cic. Acad. II 74 Socrati nihil visum est sciri posse; exceptit unum tantum, scire se nihil se scire, nihil amplius: quam cave putes Socratis ipsius sententiam fuisse, v. RP 243.

b. Divinitus igitur se ad tale vitae ac studiorum genus excitatum putabat, id quod disertissimis ipse verbis asserit; v. Plat. apol. 33 C ἐμοὶ δὲ τοῦτο, ὡς ἐγὼ φημι, προστέτακται ὑπὸ τοῦ θεοῦ πράττειν καὶ ἐκ μαντείων καὶ ἐξ ἐνυπνίων καὶ παντὶ τρόπῳ, ὅπερ τίς ποτε καὶ ἄλλη θεία μοῖρα ἀνθρώπῳ καὶ ὅτιοῦν προσέταξε πράττειν. Cf. ib. 37 E.

c. Hoc Socrati criminabantur adversarii velut Callicles: Plat. Gorg. 484 C φιλοσοφία γὰρ τοί ἐστιν, ὃ Σώκρατες, χαλεπὴν, ἂν τις αὐτοῦ μετρίως ἄνηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ· ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίβῃ, διαφθορά τῶν ἀνθρώπων. — 485 D ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ, κἂν πάννυ εὐφρῆς ἢ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως καὶ τὰς ἀγοράς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἀνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι, καταδεδυκότι δὲ τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μειρακίων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων ψιθυρίζοντα, ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ νεανικὸν μηδέποτε φθέγγεσθαι.

d. Respicere videtur Alcibiadem et Critiam, cf. Xen. mem. I 2, 12; Aeschin. in Timarch. 173 ὑμεῖς, ὦ Ἀθηναῖοι, Σωκράτην τὸν σοφιστὴν ἀπεκτείνετε, ὅτι Κριτίαν ἐφάνη πεπαιδευκώς, ἕνα τῶν τριάκοντα τῶν τὸν δῆμον καταλυσάντων. Plat. leg. 890 A; Xen. men. I 2, 18. 24. —

Socratici dialogi

Post mortem Socratis etiam novum scribendi genus ex imitatione illa magistri exstitit, cum disputationes eius vel verae vel fictae ab auditoribus perscriberentur; cf. Diog. II 64 πάντων μέντοι τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων Παναίτιος ἀληθεῖς εἶναι δοκεῖ τοὺς Πλάτωνος, Ξενοφώντος,

Ἀντισθένης, *Αἰσχίνου*· διατάζει δὲ περὶ τῶν Φαίδωνος καὶ Εὐκλείδου, τοὺς δὲ ἄλλους ἀναίρει πάντας. De Antisthene v. **RP** 277; de Aeschine C. F. Hermann, de Aeschinis Socratici reliquiis, Gott. 1850. H. Krauss, Ae. Socr. reliqu., Lips. 1911; de Phaedone **RP** 302; de Euclide **RP** 288.

e. Cf. Plat. apol. 18 B, ubi significatur Aristophanes, cuius Nubes priore editione doctas esse constat ol. 89, 1 (423). Quod dicebant eum τὸν ἥτιω λόγον κρείττω ποιεῖν, id de Protagora ad Socratem malitiose translatum, v. **RP** 222 e; Frei, quaest. Protag., Bonn. 1845, 142. — τὰ μετέωρα sunt physicorum veluti Anaxagorae et Archelai. Propter atheismum complures ante Socratem philosophi Athenis eieci erant ut Anaxagoras (**RP** 148), Protagoras (**RP** 226), Diagoras Melius (de quo v. Th. Bergk, de Com. Att. Antiq. 171; Münchenberg, de D. M., Hal. 1877).

f. Meletus, poeta tragicus. Anytus, opifex dives ad summos in civitate honores proventus, sed a studiis liberalioribus alienus et philosophorum omnium contemptor. De Lycone rhetore parum constat. Cf. C. F. Hermann, de Socratis accusatoribus, ind. lect. Gott. 1854/55. R. Hirzel, Mus. Rh. 42 (1887), 239.

- 241 Xen. Mem. I 1, 1 πολλάκις ἐθαύμασα τίσι ποτὲ λόγοις accusatio Socratis
 Ἀθηναίους ἔπεισαν οἱ γραψάμενοι Σωκράτην ὡς ἄξιος εἶη θανάτου τῇ πόλει. ἡ μὲν γὰρ γραφή κατ' αὐτοῦ τοιάδε τις ἦν· ἀδικεῖ Σωκράτης οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρον· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων^a. 2 πρῶτον μὲν οὖν ὥς οὐκ ἐνόμιζεν οὓς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς, ποίῳ ποτ' ἐχρήσαντο τεκμηρίῳ; θύων τε γὰρ φανερός ἦν πολλάκις μὲν οἵκοι, πολλάκις δὲ ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως βωμῶν, καὶ μαντικῇ χρώμενος οὐκ ἀφανὴς ἦν· διετεθρύλητο γὰρ ὡς φαίη Σωκράτης τὸ daemonium
 δαιμόνιον^b ἑαυτῷ σημαίνειν· ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα μοι δοκοῦσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν. — 4 καὶ πολλοῖς τῶν συνόντων προηγόρευε τὰ μὲν ποιεῖν^c, τὰ δὲ μὴ ποιεῖν, ὡς τοῦ δαιμονίου προσημαίνοντος· καὶ τοῖς μὲν πειθομένοις αὐτῷ συνέφερε, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις μετέμελε.

a. Ipsa ἀντωμοσίας verba Favorinus (ap. Diog. II 40) ex exemplo Athenis in Metroo asservato, ut ait, servavit: τάδε ἐγράψατο καὶ ἀντωμόσατο Μέλητος Μελήτιου Πιθιδὲς Σωκράτει Σωφρονίσκου Ἀλωπεκῆθεν· ἀδικεῖ Σωκράτης οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσηγούμενος, ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων. τίμημα θάνατος (cf. Plat. apol. 24 B).

b. Semper adiective poni hoc vocabulum monuit Schleiermacher (Platons Werke I 2³, 300). Intellegendum est σημεῖον, quod interdum

additur, velut Plat. rep. VI 496 C; Euthyphr. 3 B; apol. 31 D. 40 A. 40 B. C; Theag. 129 B. Cf. Cic. de div. I 122. Cf. Ribbing, *Stud.* II. Zeller II 1⁴, 74—91. Gomperz, *Gr. D.* II 70.

c. Plat. apol. 31 D ἔμοι δὲ τοῦτ' ἐστὶν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον, φωνή τις γιγνομένη, ἣ δταν γένηται, αἰὲ ἀποτρέπει με τοῦτο δ' ἂν μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὐποτε. — Xen. mem. I 1, 9 τοὺς δὲ μηδὲν — οἰομένους εἶναι δαιμόνιον, ἀλλὰ πάντα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης, δαιμονῶν ἔφη· δαιμονῶν δὲ καὶ τοὺς μαντευομένους ἢ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκαν οἱ θεοὶ μαθοῦσι διακρίνειν.

continentia

Ib. I 2, 1 θαυμαστὸν δὲ φαίνεται μοι καὶ τὸ πεισθῆναι **242** τινὰς ὡς Σωκράτης τοὺς νέους διέφθειρεν, ὃς πρὸς τοῖς εἰρημένοις πρῶτον μὲν ἀφροdisίων καὶ γαστροῦς πάντων ἀνθρώπων ἐγκρατέστατος ἦν, εἴτα πρὸς χειμῶνα καὶ θέρους καὶ πάντας πόνοὺς καρτερικώτατος, ἔτι δὲ πρὸς τὸ μετρίων δεῖσθαι πεπαιδευμένος οὕτως, ὥστε πᾶν μικρὰ κεκτημένος πᾶν ῥαδίως ἔχειν ἀρκοῦντα. 2 πῶς οὖν αὐτὸς ὢν τοιοῦτος ἄλλους ἂν ἢ ἀσεβεῖς ἢ παρανόμους ἢ λίχρους ἢ ἀφροdisίων ἀκρατεῖς ἢ πρὸς τὸ πονεῖν μαλακοὺς ἐποίησεν; ἀλλ' ἔπανε μὲν τούτων πολλοὺς, ἀρετῆς ποιήσας ἐπιθυμεῖν καὶ ἐλπίδας παρασχών, ἂν ἑαυτῶν ἐπιμελῶνται, καλοὺς κἀγαθοὺς ἔσσεσθαι. 3 καίτοι γε οὐδεπώποτε ὑπέσχετο διδάσκαλος εἶναι ^a τούτου, ἀλλὰ τῷ φανερὸς εἶναι τοιοῦτος ὢν ἐλπίζειν ἐποίει τοὺς συνδιατρίβοντας ἑαυτῷ μιμουμένους ἐκείνον τοιούσδε γενήσεσθαι.

a. Plat. apol. 33 A ἐγὼ δὲ διδάσκαλος μὲν οὐδενὸς πώποτ' ἐγενόμην· εἰ δὲ τίς μου λέγοντος καὶ τὰ ἑμαυτοῦ πράττοντος ἐπιθυμοῖ ἀκούειν, εἴτε νεώτερος εἴτε πρεσβύτερος, οὐδενὶ πώποτε ἐφθόνησα κτλ. Cf. Lach. 200 C.

cognitio sui

Plat. Phaedr. 229 E ΣΩ. — οὐ δύναμαί πω κατὰ τὸ **243** Δελφικὸν γράμμα γινῶναι ἑμαυτόν· γελοῖον δὲ μοι φαίνεται τοῦτο ἔτι ἀγνοοῦντα τὸ ἀλλότρια σκοπεῖν. ὅθεν δὴ χαίρειν ἔασας ταῦτα (τὰ μυθολογήματα), πειθόμενος δὲ τῷ νομιζόμενῳ περὶ αὐτῶν, ὃ νῦν δὴ ἔλεγον, σκοπῶ οὐ ταῦτα ἀλλ' ἑμαυτόν, εἴτε τι θηρίον ὃν τυγχάνω Τυφῶνος πολυπλοκώτερον καὶ μᾶλλον ἐπιτεθυμμένον, εἴτε ἡμερώτερόν τε καὶ ἀπλούστερον ζῶον θείας τινὸς καὶ ἀτύφου μοίρας φύσει μετέχον ^a.

a. De hac cognitione sui, quae pertinet ad mores, cf. Xen. mem. IV 2, 24.

244 Xen. mem. III 9, 6 *μανίαν γε μὴν ἐναντίον μὲν ἔφη μανία εἶναι σοφία, οὐ μέντοι γε τὴν ἀνεπισημοσύνην μανίαν ἐνόμιζε· τὸ δὲ ἀγροεῖν ἑαυτὸν καὶ ἃ μὴ οἶδε δοξάζειν τε καὶ οἴεσθαι γινώσκειν ἐγγυτάτω μανίας ἐλογίζετο εἶναι ^a.*

a. Cf. Plat. apol. 21 D (RP 240). Quod Cicero omnem sciendi facultatem hominibus a Socrate abnegatam esse existimat, fallitur, cf. Acad. I 16; II 74 (RP 240 a). Recte Schleiermacherus (de Socr. philosopho, Comm. Ac. Berol. 1814—15, 61; Op. phil. II 300) Minime, inquit, nihil nisi se nihil scire scivit, sed necessario cum illa quam profitebatur nesciendi arte hoc coniunctum erat, ut in quo omnis scientia posita esset et quid ab eo differret opinio vulgaris exploratum haberet. Cf. RP 248.

245 Xen. mem. IV 6, 1 *Σωκράτης γὰρ τοὺς μὲν εἰδότας τί ^{principium sciendi} ἕκαστον εἶη τῶν ὄντων ἐνόμιζε καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι· τοὺς δὲ μὴ εἰδότας οὐδὲν ἔφη θανμαστὸν εἶναι αὐτούς τε σφάλλεσθαι καὶ ἄλλους σφάλλειν· ὧν ἕνεκα σκοπῶν σὺν τοῖς συνοῦσι τί ἕκαστον εἶη τῶν ὄντων οὐδέποτε' ἔλῃγε.*

246 Plat. Theaet. 149 A ΣΩ. Εἶτα, ὦ καταγέλαστε, οὐκ ^{obstetricia ars Socratis} ἀκήκοας ὡς ἐγὼ εἰμι ὅς μαιίας μάλα γενναίως τε καὶ βλοσυράς, Φαιναρέτης; ΘΕΑΙ. Ἦδη τοῦτό γε ἤκουσα. ΣΩ. Ἄρα καὶ ὅτι ἐπιτηδεύω τὴν αὐτὴν τέχνην ἀκήκοας; ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς. ΣΩ. Ἄλλ' εὖ ἴσθ' ὅτι· μὴ μέντοι μοι κατείπης πρὸς τοὺς ἄλλους. λέληθα γάρ, ὦ ἑταῖρε, ταύτην ἔχων τὴν τέχνην· οἱ δέ, ἅτε οὐκ εἰδότες, τοῦτο μὲν οὐ λέγουσι περὶ ἐμοῦ, ὅτι δὲ ἀτοπώτατός εἰμι καὶ ποιῶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπορεῖν ^a. — 150 B τόδε γε καὶ ἐμοὶ ὑπάρχει ὅπερ ταῖς μαιαῖς· ἄγονός εἰμι σοφίας, καὶ ὅπερ ἤδη πολλοὶ μοι ὠνείδισαν, ὡς τοὺς μὲν ἄλλους ἐρωτῶ, αὐτοὺς δὲ οὐδὲν ἀποφαινομαι περὶ οὐδενὸς διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν σοφόν, ἀληθὲς ὀνειδίζουσιν ^b. τὸ δὲ αἴτιον τούτου τόδε· μαιεύεσθαι με ὁ θεὸς ἀναγκάζει, γεννᾶν δὲ ἀπεκώλυσεν. εἰμὶ δὴ οὖν αὐτὸς μὲν οὐ πᾶν τι σοφός, οὐδὲ τί μοι ἔστιν εὖρημα τοιοῦτο γεγονὸς τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἔκγονον· οἱ δ' ἐμοὶ ξυγγινόμενοι τὸ μὲν πρῶτον φαίνονται ἔνιοι μὲν καὶ πᾶν ἀμαθεῖς, πάντες δὲ προοιούσης τῆς συνοσίας, ὅσπερ ἂν ὁ θεὸς παρεῖκη, θανμαστὸν ὅσον ἐπιδιδόντες, ὡς αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις δοκοῦσι· καὶ τοῦτο ἐναργὲς ὅτι παρ' ἐμοῦ οὐδὲν πώποτε μα-

θόντες, ἀλλ' αὐτοὶ παρ' αὐτῶν πολλὰ καὶ καλὰ εἰρόντες τε καὶ τεκόντες^c. — πάσχουσι δὲ δὴ οἱ ἐμοὶ συγγιγνόμενοι καὶ τοῦτο ταῦτόν ταῖς τικτούσαις· ὠδίνουσι γὰρ καὶ ἀπορίας ἐμπίπλυνται νύκτας τε καὶ ἡμέρας πολὺ μᾶλλον ἢ 'κεῖναι· ταύτην δὲ τὴν ὠδῖνα ἐγείρειν τε καὶ ἀποπαύειν ἢ ἐμὴ τέχνη δύναται^d.

a. Plat. Gorg. 521 E. Theaet. 151 C πολλοὶ γὰρ ἤδη, ὦ θαυμάσιε, πρὸς με οὕτω διετέθησαν ὥστε ἀτεχνῶς δάκνουν ἔτοιμοι εἶναι, ἐπειδὴν τινα λήρον αὐτῶν ἀφαιρῶμαι.

colloquendi ratio

b. Callicles ap. Plat. Gorg. 491 A νῆ τοὺς θεοὺς ἀτεχνῶς γε αἰεὶ σκυτέας τε καὶ κναφέας καὶ μαγείρους λέγων καὶ ἰατροὺς οὐδὲν παύει. — 497 B ἀλλ' αἰεὶ τοιοῦτός ἐστιν Σωκράτης, ὦ Γοργία· σμικρὰ καὶ ὀλίγου ἄξια ἀνερωτᾷ καὶ ἐξελέγχει. — 513 C οὐκ οἶδ' ὄντινά μοι τρόπον δοκεῖς εὖ λέγειν, ὦ Σωκράτης· πέπονθα δὲ τὸ τῶν πολλῶν πάθος· οὐ πάνυ σοι πείθομαι. Benevolentius et comiter Laches Plat. 187 E οὐ μοι δοκεῖς εἰδέναι, ὅτι, ὅς ἂν ἐγγύτατα Σωκράτους ἦ [λόγῳ ὥσπερ γένει καὶ πλησιάζῃ διαλεγόμενος], ἀνάγκη αὐτῷ, ἔὰν ἄρα καὶ περὶ ἄλλου του πρότερον ἀρξῇται διαλέγεσθαι, μὴ παύεσθαι ὑπὸ τούτου περιεργόμενον τῷ λόγῳ, πρὶν ἂν ἐμπέσῃ εἰς τὸ διδόναι περὶ αὐτοῦ λόγον, ὅτινα τρόπον νῦν τε ζῇ καὶ ὅτινα τὸν παρεληλυθότα βίον βεβίωκεν· ἐπειδὴν δ' ἐμπέσῃ, ὅτι οὐ πρότερον αὐτὸν ἀφήσει Σωκράτης, πρὶν ἂν βασανίσῃ ταῦτα εὖ τε καὶ καλῶς ἅπαντα.

c. Plat. Men. 80 A ἤκουον μὲν ἔγωγε πρὶν καὶ συγγενέσθαι σοι, ὅτι σὺ οὐδὲν ἄλλο ἢ αὐτός τε ἀπορεῖς καὶ τοὺς ἄλλους ποιεῖς ἀπορεῖν, — καὶ δοκεῖς μοι παυτέως, εἰ δεῖ τι σκῶψαι, ὁμοιότατος εἶναι τὸ τε εἶδος καὶ τὰλλα ταύτῃ τῇ πλατείᾳ νάρκῃ τῇ θαλαττίᾳ. — ἀληθῶς γὰρ ἔγωγε καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ στόμα νάρκῳ καὶ οὐκ ἔχω ὅ τι ἀποκρίνωμαί σοι.

d. Elegantissime Alcibiades (Plat. conv. 215 A) Socratem cum Marsya comparat propter artem suam homines fascinantem et os Satyris simile τὴν τε σιμότητα καὶ τὸ ἔξω τῶν ὀμμάτων (Theaet. 143 E). De ironia ironia cum arte dialectica coniuncta v. conv. 216 E ἡγεῖται δὲ πάντα ταῦτα τὰ κτήματα (πλοῦτος, κάλλος) οὐδενὸς ἄξια καὶ ἡμᾶς οὐδὲν εἶναι, λέγω ὑμῖν, εἰρωνευόμενος δὲ καὶ παίζων πάντα τὸν βίον πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διατελεῖ. Xen. mem. I 3, 8 τοιαῦτα μὲν περὶ τούτων ἔπαιζεν ἔμα σπουδάζων. Cic. Acad. II 15 Socrates autem de se ipse detrahens in disputatione plus tribuebat vis, quos volebat refellere. ita cum aliud diceret atque sentiret, libenter uti solitus est ea dissimulatione, quam Graeci εἰρωνίαν vocant. Idem Brut. 292.

dialectice

Xen. mem. IV 5, 12 ἔφη δὲ καὶ τὸ διαλέγεσθαι ὀνομα- 247 σθῆναι ἐκ τοῦ συνιόντας κοινῇ βουλευέσθαι διαλέγοντας κατὰ γένῃ^a τὰ πράγματα. δεῖν οὖν πειρᾶσθαι ὅτι μάλιστα πρὸς τοῦτο ἑαυτὸν ἔτοιμον παρασκευάζειν καὶ τούτου μάλιστα ἐπι-

μελεῖσθαι· ἐκ τούτου γὰρ γίγνεσθαι ἄνδρας ἀρίστους τε καὶ ἡγεμονικωτάτους καὶ διαλεκτικωτάτους.

a. διαλέγειν κατὰ γένη (cf. 5, 11) i. e. σκοπεῖν τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων (6, 1): unde Socrati τὸ ὁρίσασθαι τὴν οὐσίαν tribuitur, Arist. de part. an. I 1. 642^a 26.

- 248 Xen. mem. IV 6, 13 εἰ δέ τις αὐτῷ περὶ τοῦ ἀντιλέγοι inductio
 μηδὲν ἔχον σαφὲς λέγειν, ἀλλ' ἄνευ ἀποδείξεως ἤτοι σοφώτερον
 φράσκων εἶναι ὃν αὐτὸς λέγοι ἢ πολιτικώτερον ἢ ἀνδρείοτερον
 ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐπανήγεν^a ἂν πάντα
 τὸν λόγον ὧδέ πως· 14 Φῆς σὺ ἀμείνω πολίτην εἶναι ὃν
 σὺ ἐπαινεῖς ἢ ὃν ἐγώ; Φημὶ γὰρ οὐκ. Τί οὖν οὐκ ἐκεῖνο
 πρῶτον ἐπεσκεψάμεθα, τί ἐστὶν ἔργον ἀγαθοῦ πολίτου;
 Ποιῶμεν τοῦτο. Οὐκοῦν ἐν μὲν χρημάτων διοικήσει κρατοίῃ
 ἂν ὁ χρήμασιν εὐπορωτέραν τὴν πόλιν ποιῶν; Πάνυ μὲν
 οὐκ. Ἐν δέ γε πολέμῳ ὁ καθυπερτέραν τῶν ἀντιπάλων;
 Πῶς γὰρ οὐ; Ἐν δὲ πρεσβείᾳ ἄρ' ὃς ἂν φίλους ἀντὶ πο-
 λεμίων παρασκευάζῃ; Εἰκός γε. Οὐκοῦν καὶ ἐν δημηγορίᾳ
 ὁ στάσεις τε παύων καὶ ὁμόνοιαν ἐμποιῶν; Ἐμοιγε δοκεῖ.
 οὕτω δὲ τῶν λόγων ἐπαναγομένων καὶ τοῖς ἀντιλέγουσιν
 αὐτοῖς φανερὸν ἐγίγνετο τάληθές. 15 ὁπότε δὲ αὐτὸς τι
 τῷ λόγῳ διεξίει, διὰ τῶν μάλιστα ὁμολογουμένων ἐπορεύετο,
 νομίζων ταύτην τὴν ἀσφάλειαν εἶναι λόγου.

a. ἐπανάγειν dicitur de inductione, quae recentioribus appellabatur ἐπαγωγή, cf. Cic. top. 42 *sunt enim similitudines, quae ex pluribus conlationibus perveniunt quo volunt, hoc modo: si tutor fidem praestare debet, si socius, si cui mandaris, si qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. haec ex pluribus perveniens quo vult appellatur inductio, quae Graece ἐπαγωγή nominatur, qua plurimum est usus in sermonibus Socrates.* De invent. I 61.

- 249 Arist. met. XIII 4. 1078^b 23 ἐκεῖνος (ὁ Σωκράτης) εὐλό- et definitio
 γως ἐξήτει τὸ τί ἐστίν. συλλογίζεσθαι γὰρ ἐξήτει, ἀρχὴ δὲ
 τῶν συλλογισμῶν τὸ τί ἐστίν. — δύο γὰρ ἐστίν & τις ἂν
 ἀποδοίῃ Σωκράτει δικαίως, τοὺς τ' ἐπακτικὸν λόγον καὶ
 τὸ ὁρίζεσθαι καθόλου· ταῦτα γὰρ ἐστίν ἄμφω περὶ ἀρχὴν
 ἐπιστήμης.

- 250 Arist. eth. Eud. VII 13. 1246^b 33 καὶ ὁρθῶς τὸ Σω- φρόνους
 κρατικόν, ὅτι οὐδὲν ἰσχυρότερον φρονήσεως·^a ἀλλ' ὅτι ἐπιστή-
 μην ἔφη, οὐκ ὁρθόν.

ἐπιστήμη Diog. II 31 ἔλεγε δὲ καὶ ἓν μόνον ἀγαθὸν εἶναι, τὴν ἐπι- **251**
στήμην, καὶ ἓν μόνον κακόν, τὴν ἀμαθίαν.

a. Cf. Xen. mem. I 2, 53.

nihil temere Arist. magn. mor. I 1. 1183^b 9 ἐκεῖνος γὰρ (ὁ Σωκρά- **252**
της) οὐδὲν ᾗετο δεῖν μάτην εἶναι. — Xen. mem. IV 3, 1
τὸ μὲν οὖν λεκτικούς καὶ πρακτικούς καὶ μηχανικούς γίγνε-
σθαι τοὺς συνόντας οὐκ ἔσπενδεν^a, ἀλλὰ πρότερον τούτων
σὺν ᾗετο χρῆναι σωφροσύνην αὐτοῖς ἐγγενέσθαι· τοὺς γὰρ ἄνευ
σωφροσύνης ταῦτα δυναμένους ἀδικιωτέρους τε καὶ δυνα-
τωτέρους κακουργεῖν ἐνόμιζεν εἶναι. πρῶτον μὲν δὴ περὶ
θεοὺς ἐπειράτο σώφρονας ποιεῖν τοὺς συνόντας.

a. Quatenus mathematicam artem repudiaverit, v. Xen. mem. IV
7, 2. In naturalium rerum perquisitione discipulos revocans ab impia
physicorum tractatione (sicut Plato Phaed. 96 A; rep. VII 529 B) teleo-
logicam quae dicitur viam ingressus est; quae ratio transit ad Socraticos.
Inde interpretandi Xenophon (mem. I 1, 11; IV 7, 6) et Aristoteles (met.
I 6; XIII 4; part. anim. I 1, v. **BP** 239 b), corrigendus Cicero (Ac. I 15,
v. **BP** 239 b).

numen et provi-
dentia deorum

Xen. mem. I 4, 4 Πότερά σοι δοκοῦσιν οἱ ἀπεργαζόμενοι **253**
εἰδῶλα ἄφρονά τε καὶ ἀκίνητα ἀξιοθανμαστότεροι εἶναι ἢ οἱ
ζῶα ἔμφρονά τε καὶ ἐνεργά; Πολὺν νῆ Δία οἱ ζῶα, εἴπερ γε μὴ
τύχῃ τινί, ἀλλὰ ὑπὸ γνώμης ταῦτα γίνεται. Τῶν δὲ ἀτεκ-
μάρτως ἐχόντων οὗτου ἕνεκά ἐστι καὶ τῶν φανερώς ἐπ' ὠφελείᾳ
ὄντων πόττερα τύχης καὶ πόττερα γνώμης ἔργα κρίνεις; Πρέπει
μὲν τὰ ἐπ' ὠφελείᾳ γεγόμενα γνώμης ἔργα εἶναι. 5 Οὐκ οὖν
δοκεῖ σοι ὁ ἐξ ἀρχῆς ποιῶν ἀνθρώπους ἐπ' ὠφελείᾳ προσ-
θεῖναι αὐτοῖς δι' ὧν αἰσθάνονται ἕκαστα; — 8 Σὺ δὲ
σαντὸν δοκεῖς τι φρόνιμον ἔχειν —, ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν
οἷε φρόνιμον εἶναι; — καὶ τάδε τὰ ὑπερμεγέθη καὶ πλη-
θος ἄπειρα δι' ἀφροσύνην τινὰ οὕτως οἷε εὐτάκτως ἔχειν^a;
9 Μὰ Δί'· οὐ γὰρ ὁρῶ τοὺς κυρίους, ὥσπερ τῶν ἐνθάδε
γιγνομένων τοὺς δημιουργούς. Οὐδὲ γὰρ τὴν σαντοῦ σύ γε
ψυχὴν ὁρᾷς, ἢ τοῦ σώματος κυρία ἐστίν· ὥστε κατὰ γε
τοῦτο ἔξεστί σοι λέγειν ὅτι οὐδὲν γνώμη, ἀλλὰ τύχῃ πάντα
πράττεις. 10 καὶ ὁ Ἀριστόδημος Οὔτοι, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώ-
κρατες, ὑπερορῶ τὸ δαιμόνιον, ἀλλ' ἐκεῖνο μεγαλοπρεπέστε-
ρον ἡγοῦμαι ἢ ὡς τῆς ἐμῆς θεραπείας προσδεῖσθαι. Οὐκ οὖν,

conspicua in sen-
sibus humanis

in rerum naturae
ordine

ἔφη, ὅσω μεγαλοπρεπέστερον ἀξιοῖ σε θεραπεύειν, τοσούτω μᾶλλον τιμητέον αὐτό^b; 11 Εὖ ἴσθι, ἔφη, ὅτι, εἰ νο- in membris
corporis humani
μίξοιμι θεοὺς ἀνθρώπων τι φροντίζειν, οὐκ ἂν ἀμελοῖην αὐτῶν. Ἐπειτ' οὐκ οἶε φροντίζειν; οὐ πρῶτον μὲν μόνον τῶν ζώων ἄνθρωπον ὀρθὸν ἀνέστησαν· — ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐρπετοῖς πόδας ἔδωκαν —, ἀνθρώπῳ δὲ καὶ χεῖρας προσέθεσαν. — 12 καὶ μὴν καὶ γλῶττάν γε πάντων τῶν ζώων ἐχόντων, μόνην τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν οἷαν ἄλλοτε ἀλλαχῇ ψαύουσαν τοῦ στόματος ἄρθρουν τε τὴν φωνὴν καὶ σημαίνειν πάντα ἀλλήλοις ἃ βουλόμεθα; — 13 οὐ τοίνυν μόνον ἤρκεσε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμεληθῆναι, ἀλλ', ὅπερ μέγιστόν ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν κρατίστην τῷ ἀνθρώπῳ ἐνέφυσε. — 14 οὐ γὰρ πάντ σοι κατάδηλον ὅτι παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα ὥσπερ θεοὶ οἱ ἄνθρωποι βιοτεύουσι, φύσει καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ κρατιστεύοντες; — ἀλλ' ὅταν τί ποιήσωσι (θεοί), νομιεῖς αὐτοὺς σοῦ φροντίζειν; 15 Ὅταν πέμ- in animi
praestantia
πωσιν, ὥσπερ σὺ φῆς πέμπειν αὐτοὺς, συμβούλους ὃ τι χρὴ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. Ὅταν δὲ Ἀθηναίοις, ἔφη, πυνθανομένοις τι διὰ μαντικῆς φράζωσιν, οὐ καὶ σοὶ δοκεῖς φράζειν αὐτούς, οὐδ' ὅταν τοῖς Ἕλλησι τέρατα πέμποντες προσημαίνωσιν, οὐδ' ὅταν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνον σὲ ἐξαίροντες ἐν ἀμελείᾳ κατατίθενται; 16 οἶε δ' ἂν τοὺς θεοὺς τοῖς ἀνθρώποις δόξαν ἐμφῦσαι ὥς ἱκανοὶ εἰσιν εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν, εἰ μὴ δυνατοὶ ἦσαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐξαπατωμένους τὸν πάντα χρόνον οὐδέποτε ἂν αἰσθῆσθαι; οὐχ ὁρᾷς in oculis et
prodigiis
ὅτι τὰ πολυχροنیωτάτα καὶ σοφώτατα τῶν ἀνθρωπίνων, πόλεις καὶ ἔθνη, θεοσεβέστατά ἐστι, καὶ αἱ φρονιμώταται ἡλικίαι θεῶν ἐπιμελέσταται; 17 ὦγαθέ, ἔφη, κατάμαθε ὅτι καὶ ὁ σὸς νοῦς ἐνὼν τὸ σὸν σῶμα ὅπως βούλεται μεταχειρίζεται. οἶεσθαι οὖν χρὴ καὶ τὴν ἐν τῷ παντὶ φρόνησιν τὰ πάντα, ὅπως ἂν αὐτῇ ἡδὺ ᾗ, οὕτω τίθεσθαι^c, καὶ μὴ τὸ σὸν μὲν ὄμμα δύνασθαι ἐπὶ πολλὰ στάδια ἐξικνεῖσθαι, τὸν δὲ τοῦ θεοῦ ὀφθαλμὸν ἀδύνατον εἶναι ἅμα πάντα ὁρᾶν, μηδὲ τὴν σὴν μὲν ψυχὴν καὶ περὶ τῶν ἐνθάδε καὶ περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Σικελίᾳ δύνασθαι φροντίζειν, τὴν δὲ τοῦ θεοῦ φρόνησιν μὴ ἱκανὴν εἶναι ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι.

a. Eadem argumentatio Socrati tribuitur a Platone Phil. 29.

b. Haec fusius tractantur mem. IV 3, 12 Σοὶ δ' ἔφη, ὦ Σώκρα-

dii cerni non
possunt, opera
eorum possunt

τες, λοίπασιν ἔτι φιλικώτερον ἢ τοῖς ἄλλοις χρῆσθαι, εἴ γε μηδὲ ἐπερωτώμενοι ὑπὸ σοῦ προσημαίνουσί σοι ἅ τε χρὴ ποιεῖν καὶ ἅ μὴ. 13 "Οτι δέ γε ἀληθῆ λέγω καὶ σὺ γνώσει, ἂν μὴ ἀναμένης, ἕως ἂν τὰς μορφὰς τῶν θεῶν ἴδῃς, ἀλλ' ἐξαρκῇ σοι τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντι σέβεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς θεούς. ἐννόει δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ οὕτως ὑποδεύκνουσιν· οἳ τε γὰρ ἄλλοι ἡμῖν τὰγαθὰ διδόντες οὐδὲν τούτων εἰς τοῦμφανές ἰόντες διδόασιν, καὶ ὁ τὸν ὅλον κόσμον συντάττων τε καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔστι, καὶ αἱ μὲν χρωμένους ἀτριβῇ τε καὶ ὑγιά καὶ ἀγήρατα παρέχων, θάττον δὲ νοήματος ἀναμαρτήτως ὑπηρετοῦντα, οὗτος τὰ μέγιστα μὲν πράττων ὁράται, τάδε δὲ οἰκονομῶν ἀόρατος ἡμῖν ἔστιν (cf. Krische *Forsch.* 220). 14 ἐννόει δ' ὅτι καὶ ὁ πᾶσι φανερός δοκῶν εἶναι ἥλιος οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτὸν ἀκριβῶς ὁρᾶν, ἀλλ' ἕάν τις αὐτὸν ἀναιδῶς ἔγχειρῃ θεᾶσθαι, τὴν ὕψιν ἀφαιρεῖται (similiter Plato rep. VII 515 E; leg. X 897 D). καὶ τοὺς ὑπηρετάς δὲ τῶν θεῶν εὐρήσεις ἀφανεῖς ὄντας· κεραυνός τε γὰρ ὅτι μὲν ἀνωθεν ἀφίεται δῆλον, καὶ ὅτι οἷς ἂν ἐντύχῃ πάντων κρατεῖ, ὁράται δ' οὐτ' ἐπιὼν οὐτ' ἐγκατασκήψας οὔτε ἀπιὼν· καὶ ἄνεμοι αὐτοὶ μὲν οὐχ ὁρῶνται, ἡ δὲ ποιοῦσι φανερά ἡμῖν ἔστι, καὶ προσιόντων αὐτῶν αἰσθανόμεθα. ἀλλὰ μὴν καὶ ἀνθρώπου γε ψυχῇ, ἥ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων, τοῦ θεοῦ μετέχει, ὅτι μὲν βασιλεύει ἐν ἡμῖν, φανερόν, ὁράται δὲ οὐδ' αὐτή. ἡ χρὴ κατανοοῦντα μὴ καταφρονεῖν τῶν ἀοράτων, ἀλλ' ἐκ τῶν γιγνομένων τὴν δύναμιν αὐτῶν καταμανθάνοντα τιμᾶν τὸ δαιμόνιον (cf. Krische 215).

c. Socrates ap. Plat. Phaed. 97 C καὶ ἔδοξε μοι τρόπον τινὰ εὖ ἔχειν τὸ τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἰτίον, καὶ ἡγησάμην, εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τὸν γε νοῦν κοσμοῦντα πάντα κοσμεῖν καὶ ἕκαστον τιθεῖν ταύτη, ὅπῃ ἂν βέλτιστα ἔχῃ.

dii omnia sciunt

Xen. mem. I 1, 19 καὶ γὰρ ἐπιμελεῖσθαι θεοὺς ἐνόμιζεν 254 ἀνθρώπων, οὐχ ὃν τρόπον οἱ πολλοὶ νομίζουσιν· οὗτοι μὲν γὰρ οἴονται τοὺς θεοὺς τὰ μὲν εἰδέναι τὰ δ' οὐκ εἰδέναι· Σωκράτης δὲ πάντα μὲν ἡγεῖτο θεοὺς εἰδέναι, τὰ τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρ-εἶναι καὶ σημαίνειν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπείων πάντων ^a.

a. Cf. ibid. I 4, 18.

Plat. apol. 40 C ἐννοήσωμεν δὲ καὶ τῆδε, ὥς πολλῇ 255 ἑλπίς ἔστιν ἀγαθὸν αὐτὸ (τὸ τεθνάναι) εἶναι. δυοῖν γὰρ θάτερόν ἐστιν τὸ τεθνάναι· ἢ γὰρ οἷον μηδὲν εἶναι μηδ' αἰσθῆσιν μηδεμίαν μηδενοὺς ἔχειν τὸν τεθνεῶτα, ἢ κατὰ τὰ λεγόμενα μεταβολή τις τυγχάνει οὕσα καὶ μετοίκησις τῇ ψυχῇ τοῦ τόπου τοῦ ἐνθνήδε εἰς ἄλλον τόπον. καὶ εἴτε δὴ μηδεμία

mortui aut nihil
sentiant

αἰσθησίς ἐστιν ἄλλ' οἷον ὕπνος, ἐπειδάν τις καθεύδων μὴδ' ὄναρ μὴδ' ὄρα, θανμάσιον κέρδος ἂν εἴη ὁ θάνατος. ἐγὼ γὰρ ἂν οἶμαι, εἴ τινα ἐκλεξάμενον δέοι ταύτην τὴν νύκτα, ἐν ἧ οὕτω κατέδαρθεν ὥστε μὴδ' ὄναρ ἰδεῖν, καὶ τὰς ἄλλας νύκτας τε καὶ ἡμέρας τὰς τοῦ βίου τοῦ ἑαυτοῦ ἀντιπαρά-
 θέντα ταύτῃ τῇ νυκτὶ δέοι σκεψάμενον εἰπεῖν, πόσας ἄμεινον καὶ ἥδιον ἡμέρας καὶ νύκτας ταύτης τῆς νυκτὸς βεβίωκεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ βίῳ, οἶμαι ἂν μὴ ὅτι ἰδιώτην τινά, ἀλλὰ τὸν μέγαν βασιλέα εὐαριθμήτους ἂν εὔρεῖν αὐτὸν ταύτας πρὸς τὰς ἄλλας ἡμέρας καὶ νύκτας. εἰ οὖν τοιοῦτον ὁ θάνατός ἐστιν, κέρδος ἔγωγε λέγω· καὶ γὰρ οὐδὲν πλείων ὁ πᾶς χρόνος φαίνεται οὕτω δὴ εἶναι ἢ μία νύξ. εἰ δ' αὖ οἷον ἀποδημησαί <sup>aut ad inferos
abeunt</sup> ἐστιν ὁ θάνατος ἐνθάνδε εἰς ἄλλον τόπον, καὶ ἀληθῆ ἐστι τὰ λεγόμενα, ὥς ἄρα ἐκεῖ εἰσι πάντες οἱ τεθνεώτες, τί μεῖζον ἀγαθὸν τούτου εἴη ἂν, ὢ ἄνδρες δικασταί; εἰ γὰρ τις ἀφικόμενος εἰς Αἶδον, ἀπαλλαγείς τουτωνὶ τῶν φασκόντων δικαστῶν εἶναι, εὐρήσει τοὺς ὡς ἀληθῶς δικαστάς, οἵπερ καὶ λέγονται ἐκεῖ δικάζειν, Μίνως τε καὶ Ῥαδάμανθυς καὶ Αἰακὸς καὶ Τριπτόλεμος καὶ ἄλλοι ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγέ-
 ροντο ἐν τῷ ἑαυτῶν βίῳ, ἄρα φαύλη ἂν εἴη ἡ ἀποδημία; ἢ αὖ Ὀρφεὶ συγγενέσθαι καὶ Μουσαίῳ καὶ Ἡσιόδῳ καὶ Ὀμήρῳ ἐπὶ πόσῳ ἂν τις δέξαιτ' ἂν ὁμῶν; — ἢ ἄλλους μυρίους ἂν τις εὔποι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οἷς ἐκεῖ διαλέγεσθαι καὶ συνεῖναι καὶ ἐξετάζειν ἀμήχανον ἂν εἴη εὐδαιμονίας. πάντως οὐ δῆπου τούτου γε ἕνεκα οἱ ἐκεῖ ἀποκτείνουσι· τὰ τε γὰρ ἄλλα εὐδαιμονέστεροί εἰσιν οἱ ἐκεῖ τῶν ἐνθάδε, καὶ ἥδη τὸν λοιπὸν χρόνον ἀθάνατοί εἰσιν, εὔπερ γε τὰ λεγόμενα ἀληθῆ ἐστιν ^a.

a. Cf. Plat. Gorg. 522 E. De immortalitate animi tam Xenophonti (Cyp. VIII 7, 17) quam Platoni (Phaed.) persuasum est; sed Socratica opinio satis incerta et fluctuans est distinguenda a Platonis sententia argumentis diligenter confirmata. Cf. Z. II 1⁴, 180.

256 Xen. mem. I 6, 10 *ἔοικας, ὦ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν* ^{summum bonum} *οἰομένῳ τρυφῇ καὶ πολυτέλειαν εἶναι· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δέεσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δ' ὡς ἐλαχίστων ἐγγυτάτω τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δὲ ἐγγυτάτω τοῦ θεοῦ ἐγγυτάτω τοῦ κράτιστου.*

temperantia

Xen. mem. IV 5, 11 καὶ ὁ Εὐθύδημος, Δοκεῖς μοι, ἔφη, ὦ 257
Σώκρατες, λέγειν ὡς ἀνδρὶ ἦττονι τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν
πάμπαν οὐδεμιᾶς ἀρετῆς προσήκει. Τί γὰρ διαφέρει,
ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἀνθρώπος ἀκρατὴς θηρίου τοῦ ἀμαθεστά-
του; ὅστις γὰρ τὰ μὲν κράτιστα μὴ σκοπεῖ, τὰ ἥδιστα δ' ἐκ
παντὸς τρόπου ζητεῖ ποιεῖν, τί ἂν διαφέρει τῶν ἀφρονεστά-
των βοσκομάτων; ἀλλὰ τοῖς ἐγκρατέσι μόνοις ἔξεστι σκοπεῖν
τὰ κράτιστα τῶν πραγμάτων, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διαλέγοντας
κατὰ γένη τὰ μὲν ἀγαθὰ προαιρεῖσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀπ-
έχεσθαι ^a.

a. Ut in temperantia (ἐγκράτεια) negativa quasi virtutis vis inest,
ita affirmativa constat scientia, qua deorum similes evadimus. Cf. mem.
III 9, 10 βασιλεῖς τε καὶ ἄρχοντας οὐ τοὺς τὰ σκήπτρα ἔχοντας ἔφη
εἶναι οὐδὲ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων αἰρεθέντας οὐδὲ τοὺς κλήρῳ λαχόντας
οὐδὲ τοὺς βιασαμένους οὐδὲ τοὺς ἐξαπατήσαντας, ἀλλὰ τοὺς ἐπιστα-
εύπραξια μένους ἄρχειν. — Solam εὐπραξίαν bonum esse voluit, εὐτυχίαν bonum
esse negabat, Xen. mem. III 9, 14. Omnia in unum complectitur Arist.
eth. Eud. I 5. 1216^b 2 Σωκράτης — ὥς τ' εἶναι τέλος τὸ γινώσκειν τὴν
ἀρετὴν. Neque quemquam possidere bonum nisi qui eo uti sciret docebat:
quod cadit etiam in εὐδαιμονίαν, Xen. mem. IV 2, 34, et σοφίαν, ib. 33.

omnia virtus sa-
pientia

Xen. mem. III 9, 4 σοφίαν δὲ καὶ σωφροσύνην οὐ διώ- 258
ριζεν, ἀλλὰ τῷ τὰ μὲν καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ γινώσκοντα χρη-
σθαι αὐτοῖς καὶ τῷ τὰ αἰσχρὰ εἰδότα εὐλαβεῖσθαι σοφόν
τε καὶ σώφρονα ἔκρινεν. προσερωτώμενος δὲ εἰ τοὺς ἐπιστα-
μένους μὲν ἂ δεῖ πράττειν, ποιοῦντας δὲ τάναντία σοφούς τε
καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι νομίζοι, Οὐδέν γε μᾶλλον, ἔφη, ἢ ἀσό-
φους τε καὶ ἀκρατεῖς· πάντας γὰρ οἷμα προαιρουμένους ἐκ
τῶν ἐνδεχομένων, ἃ οἴονται συμφορώτατα αὐτοῖς εἶναι, ταῦτα
πράττειν. νομίζω οὖν τοὺς μὴ ὀρθῶς πράττοντας οὔτε σο-
φούς οὔτε σώφρονας εἶναι ^a. 5 ἔφη δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην
καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι· τὰ τε γὰρ δίκαια
καὶ πάντα ὅσα ἀρετῇ πράττεται καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ εἶναι·
καὶ οὔτ' ἂν τοὺς ταῦτα εἰδότας ἄλλο ἀντὶ τούτων οὐδὲν
προελέσθαι, οὔτε τοὺς μὴ ἐπισταμένους δύνασθαι πράττειν,
ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγχειρῶσιν, ἁμαρτάνειν. οὕτω καὶ τὰ καλὰ τε
καὶ ἀγαθὰ τοὺς μὲν σοφούς πράττειν, τοὺς δὲ μὴ σοφούς
οὐ δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγχειρῶσιν, ἁμαρτάνειν ^b. ἐπεὶ
οὖν τὰ τε δίκαια καὶ τὰ ἄλλα καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ πάντα

ἀρετῇ πράττεται, δῆλον εἶναι ὅτι καὶ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἄλλη
πᾶσα ἀρετὴ σοφία ἐστὶ.

a. Propterea bonum et utile natura coniunctum, opinione tantum
distractum esse statuebat. Cf. Xen. mem. IV 6, 8. Cic. de off. III 11;
de leg. I 33. Cf. Zeller II a⁴ 156 ss.

b. Plat. Lach. 194 D *πολλάκις ἀκήκοά σου λέγοντος ὅτι ταῦτα
ἀγαθὸς ἕκαστος ἡμῶν ἄπερ σοφός, ἃ δὲ ἀμαθής, ταῦτα δὲ κακός.*

- 259 Arist. eth. Nic. VII 3. 1145^b 21 ἀπορήσειε δ' ἂν τις *intemperantia
est inscientia*
πῶς ὑπολαμβάνων ὁρθῶς ἀκρατεῖται τις. ἐπιστάμενον μὲν
οὖν οὐ φασὶ τινες οἷόν τε εἶναι· δεινὸν γὰρ ἐπιστήμης
ἐνοίσης, ὥς ᾔετο Σωκράτης, ἄλλο τι κρατεῖν καὶ περιέλκειν
αὐτὸν ὥσπερ ἀνδράποδον^a. Σωκράτης μὲν γὰρ ὅλως ἐμάχετο
πρὸς τὸν λόγον ὥς οὐκ οὔσης ἀκρασίας· οὐθένα γὰρ ὑπολαμ-
βάνοντα πράττειν παρὰ τὸ βέλτιστον, ἀλλὰ δι' ἄγνοιαν^b.

a. Cf. Plat. Protag. 352 B.

b. Plat. Protag. 345 D *ἐγὼ γὰρ σχεδὸν τι οἶμαι τοῦτο, ὅτι οὐδεὶς
τῶν σοφῶν ἀνδρῶν ἡγείται οὐθένα ἀνθρώπων ἐκόντα ἑξαμαρτάνειν οὐδὲ
αἰσχροῖ τε καὶ κακὰ ἐκόντα ἐργάζεσθαι, ἀλλ' εὖ ᾔσασιν ὅτι πάντες οἱ τὰ
αἰσχροῖ καὶ τὰ κακὰ ποιοῦντες ἄκοντες ποιοῦσι.* Apolog. 25 E; Hipp. min.
365 E; Xen. mem. IV 2, 20. Anonym. de iusto 375 D.

- 260 Arist. eth. Eud. I 5. 1216^b 6 ἐπιστήμης γὰρ ᾧ ἐστὶ εἶναι *virtus scientia*
πάσας τὰς ἀρετὰς (ὁ Σωκράτης), ὥσθ' ἅμα συμβαίνειν εἰδέναι
τε τὴν δικαιοσύνην καὶ εἶναι δίκαιον^a.

a. Virtutem, si sola boni scientia constat, apparet et unam esse et
doceri posse. Cf. Brandis, Mus. Rh. I 133; Hdb. II 1, 33—49. Z. II a⁴
143—162.

- 261 Xen. mem. IV 4, 12 Φημὶ γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον δίκαιον *iuris natura
divina*
εἶναι. Ἄρα τὸ αὐτὸ λέγεις, ὦ Σώκρατες, νόμιμόν τε καὶ
δίκαιον εἶναι; Ἐγώ γε, ἔφη. 13 Οὐ γὰρ αἰσθάνομαί σου,
ὁποῖον νόμιμον ἢ ποῖον δίκαιον λέγεις. Νόμους δὲ πόλεως,
ἔφη, γινώσκεις; Ἐγώ γε, ἔφη. Καὶ τίνας τούτους νομίζεις;
Ἄ οἱ πολῖται, ἔφη, συνθέμενοι ἃ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ὧν ἀπ-
έχεσθαι ἐγράψαντο. Οὐκοῦν, ἔφη, νόμιμος μὲν ἂν εἴη ὁ κατὰ
ταῦτα πολιτευόμενος, ἄνομος δὲ ὁ ταῦτα παραβαίνων; Πάνν
μὲν οὖν, ἔφη^a. — 19 Ἀγράφους δὲ τίνας οἶσθα, ἔφη, ὦ
Ἰππία, νόμους; Τούς γ' ἐν πάσῃ, ἔφη, χώρα κατὰ ταῦτα
νομιζομένους. Ἐχοῖς ἂν οὖν εἰπεῖν, ἔφη, ὅτι οἱ ἀνθρώποι

αὐτοὺς ἔθεντο; Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, οἱ γε οὔτε συνελθεῖν
 ἅπαντες ἂν δυνηθεῖεν οὔτε ὁμόφωνοί εἰσι; Τίνας οὖν, ἔφη,
 νομίζεις τεθεικέναι τοὺς νόμους τούτους; Ἐγὼ μὲν, ἔφη,
 θεοὺς οἶμαι τοὺς νόμους τούτους τοῖς ἀνθρώποις θεῖναι·
 καὶ γὰρ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις πρῶτον νομίζεται θεοὺς
 σέβειν. — 25 Πότερον οὖν, ὦ Ἰππία, τοὺς θεοὺς ἡγεῖ τὰ
 δίκαια νομοθετεῖν ἢ ἄλλα τῶν δικαίων; Οὐκ ἄλλα μὰ Δί',
 ἔφη· σχολῇ γὰρ ἂν ἄλλος γέ τις τὰ δίκαια νομοθετήσειεν εἰ
 μὴ θεός. Καὶ τοῖς θεοῖς ἄρα, ὦ Ἰππία, τὸ αὐτὸ δίκαιόν
 τε καὶ νόμιμον εἶναι ἀρέσκει.

a. Cf. mem. IV 3, 16. Legum venerationem Socrates suis inculcat
 etiam apud Platonem Crit. 50 A, quamquam in civitate Atheniensium multa
 vituperans, veluti multorum ac sortis dominationem (Xen. mem. I 2, 9;
 IV 6, 12), et ad Cretensem et Lacedaemoniorum civitatem propensior (ib.
 III 5, 14. Plat. Crit. 52 E; Protag. 342 C).

par pari referen-
 dum

Xen. mem. II 6, 35 ἔὰν δέ μοι ἔτι ἐξουσίαν δῶς λέγειν **262**
 περὶ σοῦ, ὅτι — ἔγνωκας ἀνδρὸς ἀρετὴν εἶναι νικᾶν τοὺς
 μὲν φίλους εὖ ποιοῦντα, τοὺς δ' ἐχθροὺς κακῶς, πάνν ἂν
 οἶμαί σοι ἐπιτήδειον εἶναί με σύνθηρον τῶν ἀγαθῶν φίλων.

Cf. ib. II 2, 2; 3, 14. Contra ἀδικεῖσθαι praestare τῷ ἀδικεῖν
 apud Platonem (Gorg. 475 E) contra Polum evincit Socrates, cf. Plat.
 Crit. 49 C οὐτ' ἄρα ἀνταδικεῖν δεῖ οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπων,
 οὐδ' ἂν ὁτιοῦν πάσχη ὑπ' αὐτῶν.

Socratici minores

Cyrenaici

263 Diog. II 65 Ἀρίστιππος τὸ μὲν γένος ἦν Κυρηναῖος, Aristippi vita ἀφικόμενος δὲ Ἀθήναζε, καθά φησιν Αἰσχίνης, κατὰ κλέος Σωκράτους. οὗτος σοφιστεύσας, ὥς φησι Φανίας ὁ Περιπατητικὸς ὁ Ἑρέσιος, πρῶτος τῶν Σωκρατικῶν μισθοὺς εἰσέπραξαι^a καὶ ἀπέστειλε χρήματα τῷ διδασκάλῳ. καὶ ποτε πέμψας αὐτῷ μᾶς εἴκοσι παλινδρομοὺς ἀπέλαβεν, εἰπόντος Σωκράτους τὸ δαιμόνιον αὐτῷ μὴ ἐπιτρέπειν· ἐδυσχέραινε γὰρ ἐπὶ τούτῳ. Ξενοφῶν τ' εἶχε πρὸς αὐτὸν δυσμενῶς· διὸ καὶ τὸν κατὰ τῆς ἡδονῆς λόγον Σωκράτει κατὰ Ἀριστίππου περιτέθεικεν^b. οὐ μὴν ἀλλὰ — ἐκάμισεν αὐτὸν καὶ Πλάτων ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς^c. 66 ἦν δὲ ἱκανὸς ἀρμόσασθαι καὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ καὶ προσώπῳ καὶ πᾶσαν περίστασιν ἀρμοδίως ὑποκρίνασθαι^d. διὸ καὶ παρὰ Λιονυσίῳ τῶν ἄλλων^e εὐδοκίμει μᾶλλον ἀεὶ τὸ προσπεσὸν εὖ διατιθέμενος. 68 ἐρωτηθεὶς τί αὐτῷ περιγέγονεν ἐκ φιλοσοφίας ἔφη· „τὸ δύνασθαι πᾶσι θαρρούντως ὁμιλεῖν“^f. — 83 φέρεται (αὐτοῦ) βιβλία libri τρία μὲν ἱστορίας τῶν κατὰ Αἰβύην ἀπεσταλμένα Λιονυσίῳ, ἐν δὲ ἐν ᾧ διάλογοι πέντε καὶ εἴκοσιν, οἱ μὲν Ἀτθίδι, οἱ δὲ Ἀωρίδι διαλέκτῳ γεγραμμένοι. — 84 ἔνιοι δὲ καὶ διατριβῶν αὐτὸν φασιν ἔξ γεγραμένα, οἱ δ' οὐδ' ὅλως γράψαι· ὧν ἔστι καὶ Σωσικράτης ὁ Ῥόδιος^g.

Scripserunt de Aristippo et Cyrenaicis: A. Wendt, de philos. Cyrenaica, Gott. 1841. H. de Stein, de phil. Cyr., part. I de vita Aristippi, Gott. 1855. Thrige, res Cyrenensium, Hafn. 1828. Dümmler *Akademika* c. 7. Zeller *Archiv* I 172. V 182. Natorp *Archiv* III 347. Zeller II a⁴ 336. Gomperz II 170.

a. Quam ob rem respici videtur Xen. mem. I 2, 60.

b. Xen. mem. II 1.

c. Plat. Phaed. 59 C. Plurimi Socraticorum eum a magistro descivisse arbitrati sunt. Ab Aristotele met. III 2. 996^a 32 (RP 265 c) sophistis adnumeratur.

d. Horat. ep. I 17, 23 *Omnis Aristippum decuit color et status et res Tentantem maiora fere praesentibus aequum.*

e. Aut φιλοσόφων, qui cum Dionysio fuisse dicuntur ut Aeschines et Plato, aut παρασίτων, v. Lucian. de parasito 32.

f. Cf. Apul. flor. p. 106 Oud., ubi tyranno id responsum dedisse perhibetur.

g. Dialogorum titulos habes apud Diog. II 84, alium librorum catalogum ib. 85. Sosicrati de omnibus Aristippi quae ferebantur scriptis ambiguum fuit, item Aristocli (v. RP 264 c). Certe a nemine quidquam ex Aristippi libris laudatur, nisi quod Theopompus ap. Athen. XI 508 C diatribas eius commemorat ut a Platone expilatas.

schola Diog. II 86 Ἀριστίππου διήκουσεν ἡ θυγάτηρ Ἀρήτη^a 264 καὶ Αἰθίοψ Πτολεμαεὺς καὶ Ἀντίπατρος Κυρηναῖος^b. Ἀρήτης δὲ Ἀρίστιππος ὁ μητροδιδάκτος ἐπικληθεὶς^c, οὗ Θεόδωρος ὁ ἄθεος, εἶτα θεός^d. Ἀντιπάτρου δ' Ἐπιτιμῆδης Κυρηναῖος, οὗ Παραβιάτης, οὗ Ἠγησίας ὁ πεισιθάνατος^e καὶ Ἀννίκερις^f.

a. Soror Aristippi Arete dicitur ab uno Aeliano nat. an. III 40.

b. Huius meminit Cic. Tusc. V 112.

c. Aristocles ap. Euseb. pr. ev. XIV 18, 31 Σωκράτους δ' ἐταῖρος Ἀρίστιππος ἦν, ὁ τὴν καλουμένην Κυρηναϊκὴν συστησάμενος αἰρεσιν. — ἦν δ' ὁ Ἀρίστιππος ὑγρὸς πάνυ τὸν βίον καὶ φιλήδονος. ἀλλ' οὐδὲν μὲν οὗτος ἐν τῷ φανερῷ περὶ τέλους διελέξατο, δυνάμει δὲ τῆς εὐδαιμονίας τὴν ὑπόστασιν ἔλεγεν ἐν ἡδοναῖς κείσθαι. — 32 τοῦτου γέγονεν ἀκουσιτὴς σὺν ἄλλοις καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἀρήτη ἥτις γεννήσασα παῖδα ὠνόμασεν Ἀρίστιππον, ὃς εἰσαχθεὶς ὑπ' αὐτῆς εἰς λόγους φιλοσοφίας μητροδιδάκτος ἐκλήθη· ὃς καὶ σαφῶς ὥρισται τέλος εἶναι τὸ ἡδέως ζῆν, ἡδονὴν ἐντάττων τὴν κατὰ κίνησιν. Unde existimaveris hunc demum Aristippum nepotem certam formulam Cyrenaicis suppeditasse et desieris mirari, quod Aristoteles nunquam meminit Aristippi ut philosophi de moribus nova praecipientis. Sed aliter rem expedit Z. II a⁴ 344. — Inter discipulos Theodori commemoratur Bio Borysthenites, de quo cf. Wachsmuth (Sillographi 73), Hense (Teletis reliq.² LVIII), Z. II a⁴ 342.

Aristippus minor

Theodorus

d. Hoc ad ludibrium, v. Diog. II 100. Alii dicebatur Anniceridis discipulus, ibid. 98. Aetate primis Alexandri successoribus aequalis erat, v. Philo Quod omn. prob. lib. 18 p. 465 M.; Diog. II 102. Librum reliquit

Περὶ θεῶν inscriptum, quo omnes de diis opiniones de medio tollere conabatur (Diog. 97), cf. Krische *Forsch.* 236.

e. Cic. Tusc. I 83 *a malis igitur mors abducit, non a bonis, verum si quaerimus. et quidem hoc a Cyrenaico Hegesias sic copiose disputa-* Hegesias
tur, ut is a rege Ptolomaeo prohibitus esse dicatur illa in scholis di-
cere, quod multi iis auditis mortem sibi ipsi consciscerent. — 84 eius
*autem — liber est Ἀποκατεργῶν, quo*¹ *a vita quidam per inedia-*
discedens revocatur ab amicis, quibus respondens vitae humanae enu-
merat incommoda. Cf. Plut. de amore prol. 5 p. 497 D et RP 274.

f. Strabo XVII 22 p. 837 *ἄνδρες ἐγένοντο γνώριμοι Κυρηναῖοι*
Ἀριστιππὸς τε — καὶ Ἀννίκερις ὁ δοκῶν ἐπανορθῶσαι τὴν Κυρηναϊκὴν Anniceris
αἵρεσιν καὶ παραγαγεῖν αὐτ' αὐτῆς τὴν Ἀννικερίαν. Suidas v. Ἀννίκερις
eum sub Alexandro floruisse narrat.

265 Sext. adv. math. VII 11 *δοκοῦσι δὲ κατὰ τινὰς καὶ οἱ* ^{solam ethicam}
ἀπὸ τῆς Κυρήνης μόνον ἀσπάζεσθαι τὸ ἡθικὸν μέρος, παρα- ^{amplectuntur}
πέμπειν δὲ τὸ φυσικὸν καὶ τὸ λογικὸν ὡς μηδὲν πρὸς τὸ
εὐδαιμόνως βιοῦν συνεργοῦντα^a. καίτοι περιτρέπεσθαι τού-
τους ἔτι νομομίκασιν ἐξ ὧν τὸ ἡθικὸν διαιροῦσιν εἰς τε
τὸν περὶ τῶν αἰρετῶν καὶ φευκτῶν τόπον καὶ εἰς τὸν περὶ
τῶν παθῶν καὶ ἔτι εἰς τὸν περὶ τῶν πράξεων καὶ ἤδη τὸν
περὶ τῶν αἰτίων καὶ τελευταῖον εἰς τὸν περὶ τῶν πίστεων^b.
ἐν τοῦτοις γὰρ ὁ περὶ τῶν αἰτίων τόπος, φασίν, ἐκ τοῦ
φυσικοῦ μέρους ἐτύγχανεν, ὁ δὲ περὶ πίστεων ἐκ τοῦ λο-
γικοῦ^c.

a. Eadem ex eodem ut videtur fonte Senec. ep. 89, 12.

b. Diog. II 92 *τῶν δὲ λογικῶν διὰ τὴν εὐχρηστίαν ἥπιοντο.*

c. Arist. met. III 2. 996^a 32 *ὥστε διὰ ταῦτα τῶν σοφιστῶν τινες* ^{mathematica}
οἷον Ἀριστιππος προεπληκίζεν αὐτάς (τὰς μαθηματικὰς τέχνας). ἐν μὲν ^{despecta}
γὰρ ταῖς ἄλλαις τέχναις, καὶ ταῖς βαναύσοις, οἷον ἐν τεκτονικῇ καὶ σκυ-
τικῇ, διότι βέλτιον ἢ χεῖρον λέγεσθαι πάντα, τὰς δὲ μαθηματικὰς οὐθένα
ποιεῖσθαι λόγον περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Cf. Diog. II 92. Plut. strom.
ap. Euseb. pr. ev. I 8, 9 (Dox. 581).

266 Diog. II 87 *δοκεῖ δ' αὐτοῖς καὶ τέλος εὐδαιμονίας δια-* ^{ἥδονή}
φέρειν. τέλος μὲν γὰρ εἶναι τὴν κατὰ μέρος ἥδονήν, εὐδαι-
μονίαν δὲ τὸ ἐκ τῶν μερικῶν ἥδονῶν σύστημα, αἷς συναριθ-
μοῦνται καὶ αἱ παρῳχηκῦαι καὶ αἱ μέλλουσαι. 88 εἶναί τε

1) in quo Bentley: quod libri.

τὴν μερικὴν ἡδονὴν δι' αὐτὴν αἰρετήν, τὴν δ' εὐδαιμονίαν οὐ δι' αὐτήν, ἀλλὰ διὰ τὰς κατὰ μέρος ἡδονάς ^a. πίστιν δ' εἶναι τοῦ τέλους εἶναι τὴν ἡδονὴν τὸ ἀπροαιρέτως ἡμᾶς ἐκ παίδων ᾠκειῶσθαι πρὸς αὐτήν, καὶ τυχόντας αὐτῆς μηθὲν ἐπιζητεῖν μηθὲν τε οὕτω φεύγειν ὡς τὴν ἐναντίαν αὐτῇ ἀλγηδόνα. — 87 μὴ διαφέρειν τε ἡδονὴν ἡδονῆς, μηδὲ ἥδιόν τι εἶναι ^b. καὶ τὴν μὲν εὐδοκητὴν πᾶσι ζώοις, τὸν δ' (πόνον) ἀποκρουστικόν. — 90 λέγουσι δὲ μηδὲ κατὰ ψιλὴν τὴν ὄρασιν ἢ τὴν ἀκοὴν γίνεσθαι ἡδονάς. τῶν γοῦν μιμουμένων θρήνους ἡδέως ἀκούομεν, τῶν δὲ κατ' ἀλήθειαν ἀηδῶς ^c. — πολὺ μέντοι τῶν ψυχικῶν τὰς σωματικὰς ἀμείνους εἶναι, καὶ τὰς ὀχλήσεις χείρους τὰς σωματικὰς· ὅθεν καὶ ταύταις κολάζεσθαι μᾶλλον τοὺς ἀμαρτάνοντας.

a. Pertinent haec ad primum Cyrenaicae doctrinae caput περὶ αἵρε-
των καὶ φεικτῶν.

b. Haec verba pugnant cum illis quae infra (s. 90) leguntur: πολὺ —
σωματικὰς. Varie nodum expediunt Ritter (hist. phil. II 103), Wendt
(phil. Cyr. 34), Zeller II 1⁴ 357³.

c. Quod Panaetius (Diog. II 87) et Cicero (Ac. II 139; de fin. II 18. 19) contendunt Cyrenaicos bonum nisi in corporum voluptatibus posuisse nullum, ultra modum vituperantium est; cf. Plutarch. quaest. conv. V 1, 2, 7 p. 674a τοῦτο — τεκμήριόν ἐστι μέγα τοῖς Κυρηναίοις — τοῦ μὴ περὶ τὴν ὕψιν εἶναι μηδὲ περὶ τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ περὶ τὴν διανοίαν ἡμῶν τὸ ἡδόμενον ἐπὶ τοῖς ἀκούσμασι καὶ θεάμασιν.

nihil nostrum
nisi praesens
tempus

Aelian. var. hist. XIV 6 πάνν σφόδρα ἐρρωμένως ἐψέκει **267**
λέγειν δ' Ἀρίστιππος παρεγγῶν τοῖς ἀνθρώποις μήτε τοῖς
παρελθοῦσιν ἐπικάμνειν μήτε τῶν ἐπιόντων προκάμνειν·
εὐθυμίας γὰρ δεῖγμα τὸ τοιοῦτο καὶ ἔλεω διανοίας ἀπόδειξις.
προσέτατε δὲ ἐφ' ἡμέρᾳ τὴν γνώμην ἔχειν καὶ αὖ πάλιν τῆς
ἡμέρας ἐπ' ἐκείνῳ τῷ μέρει, καθ' ὃ ἕκαστος ἢ πράττει τι ἢ
ἐννοεῖ. μόνον γὰρ ἔφασκεν ἡμέτερον εἶναι τὸ παρόν, μήτε δὲ
τὸ φθάνον μήτε τὸ προσδοκώμενον· τὸ μὲν γὰρ ἀπολωλέναι,
τὸ δὲ ἄδηλον εἶναι εἶπερ ἔσται ^a.

a. Inde Cyrenaicorum voluptas μονόχρονος dicta, cf. Athen. XII 63
p. 544a; Diog. II 66.

πάθη Diog. II 86 δύο πάθη ἐφίσταντο, πόνον καὶ ἡδονήν· τὴν **268**
μὲν λείαν κίνησιν τὴν ἡδονήν, τὸν δὲ πόνον τραχείαν κί-
νησιν ^a.

a. Diog. II 89 ἡ δὲ τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις, ὡς εἴρηται παρ' doloris vacatio
non est voluptas
'Επικούρου, δοκεῖ αὐτοῖς μὴ εἶναι ἡδονή, οὐδὲ ἡ ἀηδονία ἀλγηδών· ἐν
κινήσει γὰρ εἶναι ἀμφοτέρω, μὴ οὐσης τῆς ἀπονίας ἢ τῆς ἀηδονίας
κινήσεως, ἐπεὶ ἡ ἀπονία οἷον ἐκασθεύδοντός ἐστι κατὰστασις.

269 Aristocles ap. Euseb. pr. ev. XIV 18, 32 condicio animi
triplex *τρεις γὰρ*
ἔφη (ὁ Ἀρίστιππος) καταστάσεις εἶναι περὶ τὴν ἡμετέραν
σύγκρασιν· μίαν μὲν, καθ' ἣν ἀλγοῦμεν, ἐοικυῖαν τῇ κατὰ
θάλασσαν χειμῶνι· ἑτέραν δέ, καθ' ἣν ἡδόμεθα, τῇ λείῳ κύ-
ματι ἀφομοιούμενοι· εἶναι γὰρ λείαν κίνησιν τὴν ἡδονήν,
οὐρίῳ παραβαλλομένην ἀνέμῳ· τὴν δὲ τρίτην μέσσην εἶναι
κατάστασιν, καθ' ἣν οὔτε ἀλγοῦμεν οὔτε ἡδόμεθα, γαλήνην
παραπλησίαν οὔσαν^a.

a. Haec animi condicio non dicitur πάθος, propterea quod non sentitur. Accuratus igitur Diog. II 85 de Aristippo: τέλος δ' ἀπέφαινε τὴν λείαν κίνησιν εἰς αἰσθησιν ἀναδιδομένην.

270 Diog. II 88 εἶναι δὲ τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν κἂν ἀπὸ τῶν sapientis vita
ἀσχημοτάτων γένηται. — εἰ γὰρ καὶ ἡ πρᾶξις ἄτοπος εἴη,
ἀλλ' οὖν ἡ ἡδονὴ δι' αὐτὴν αἰρετὴ καὶ ἀγαθόν. — 93 μη-
δὲν τε εἶναι φύσει δίκαιον ἢ καλὸν ἢ αἰσχρόν, ἀλλὰ νόμῳ
καὶ ἔθει. ὁ μὲντοι σπουδαῖος οὐδὲν ἄτοπον πράξει διὰ τὰς
ἐπικειμένους ζημίας καὶ δόξας^a. εἶναι δὲ τὸν σοφόν. —
89 δύνασθαι δὲ φασὶ καὶ τὴν ἡδονὴν τινὰς μὴ αἰρεῖσθαι
κατὰ διαστροφὴν^b. — 91 ἀρέσκει δ' αὐτοῖς μήτε τὸν σοφὸν
πάντα ἡδέως ζῆν, μήτε πάντα φανῶν ἐπιπόνως, ἀλλὰ κατὰ
τὸ πλεῖστον. ἀρκεῖ δὲ κἂν κατὰ μίαν τις προσπίπτουσαν
ἡδέως ἐπαναγῇ¹. τὴν φρόνησιν ἀγαθὸν μὲν εἶναι λέγουσιν,
οὐ δι' ἑαυτὴν δὲ αἰρετὴν, ἀλλὰ διὰ τὰ ἐξ αὐτῆς περιγινόμενα.
τὸν φίλον τῆς χρείας ἕνεκα· καὶ γὰρ μέρος σώματος, μέχρις
ἐν παρῇ, ἀσπάξασθαι. τῶν ἀρετῶν ἐνίας καὶ περὶ τοὺς
ἄφρονας συνίστασθαι. τὴν σωματικὴν ἀσκήσιν συμβάλλεσθαι
πρὸς ἀρετῆς ἀνάληψιν. τὸν σοφὸν μήτε φθονήσκειν μήτε
ἐρασθήσεσθαι ἢ δεισιδαιμονήσκειν· γίνεσθαι γὰρ ταῦτα παρὰ
κενήν δόξαν. λυπήσεσθαι μὲντοι καὶ φοβήσεσθαι· φυσικῶς
γὰρ γίνεσθαι^b. 92 καὶ τὸν πλοῦτον δὲ ποιητικὸν ἡδονῆς

1) ἐπαναλάβη („i. e. tollere et in usum suum conferre“) malebat Emperius.

εἶναι, οὐ δι' αὐτὸν αἰρετὸν ὄντα^c. — 72 τὰ ἄριστα ὑπετί-
θετο (δ' Ἀρ.) τῇ θυγατρὶ Ἀρήτῃ συνασκάων αὐτὴν ὑπεροπτικὴν
τοῦ πλέονος εἶναι.

a. Diog. II 68 ἐρωτηθεὶς ποτε (δ' Ἀρ.), τί πλέον ἔχουσιν οἱ φιλό-
σοφοι, ἔφη· „ἐὰν πάντες οἱ νόμοι ἀναιρεθῶσιν, ὁμοίως βιωσόμεθα.“
De patriae amore v. ib. 89.

b. I. e. propter perversitatem animi. Sapiens invidia amore super-
stitione laborat nunquam, penderet enim in hisce a sola opinione inani:
sed metuit et dolet, quippe in quibus pendeat a natura. — Haec de sa-
piente doctrina videtur ad caput περὶ τῶν πράξεων pertinere.

c. Etiam mores et virtutes non per se aestimantur, sed ita demum,
si voluptates inde efficiantur.

voluptatis
dominus

Stob. flor. 17, 18 (p. 493, 14 Hs.) Ἀριστίππου· κρατεῖ 271
ἡδονῆς οὐχ ὁ ἀπεχόμενος, ἀλλ' ὁ χρώμενος μὲν, μὴ παρεκφε-
ρόμενος¹ δέ, ὥσπερ καὶ νεὺς καὶ ἵππου οὐχ ὁ μὴ χρώμενος,
ἀλλ' ὁ μετὰ γων ὅποι βούλεται^a.

a. Virtutis igitur compos ὁ αἰεὶ τὸ προσπεσὼν εὖ διατιθέμενος,
qualis erat ipse Aristippus (RP 263), qui voluptati esse non inserviendum
discipulis praecipiebat temperantiamque apprime commendabat, v. Diog.
II 69. 75; Plut. de cupid. divit. 3 p. 524 A; Horat. ep. I 1, 18.

sensuum fides

Sext. math. VII 191 φασὶν οὖν οἱ Κυρηναῖκοι κριτήρια 272
εἶναι τὰ πάθη καὶ μόνα καταλαμβάνεσθαι καὶ ἀδιάψευστα
τυγχάνειν, τῶν δὲ πεποιητότων τὰ πάθη μηδὲν εἶναι κατα-
ληπτὸν μηδὲ ἀδιάψευστον^a. ὅτι μὲν γὰρ λευκαινόμεθα, φασί,
καὶ γλυκαζόμεθα, δυνατόν λέγειν ἀδιαψεύστως καὶ ἀνεξε-
λέγκτως· ὅτι δὲ τὸ ἐμποποιητικὸν τοῦ πάθους λευκὸν ἐστὶν ἢ
γλυκὺ ἐστὶν, οὐχ οἷόν τ' ἀποφαίνεσθαι. 192 εἰκὸς γὰρ
ἐστὶ καὶ ὑπὸ μὴ λευκοῦ τινα λευκαντικῶς διατεθῆναι καὶ
ὑπὸ μὴ γλυκέος γλυκανθῆναι. καθὰ γὰρ ὁ μὲν σκοτωθεὶς
καὶ ἱκτεριῶν ὠχραντικῶς ὑπὸ πάντων κινεῖται, ὁ δὲ ὀφθαλ-
μιῶν ἐρυθαίνεται, ὁ δὲ παραπιέσας τὸν ὀφθαλμὸν ὥς ὑπὸ
δυοῖν κινεῖται, ὁ δὲ μεμηνὼς δισσὰς ὀρεῖ τὰς Θήβας (Eurip.
Bacch. 918) καὶ δισσοῦν φαντάζεται τὸν ἥλιον, 193 ἐπὶ
πάντων δὲ τούτων τὸ μὲν ὅτι τόδε τι πάσχουσιν, οἷον ὠχραί-
νονται ἢ ἐρυθαίνονται ἢ δυάζονται, ἀληθές, τὸ δὲ ὅτι ὠχρόν
ἐστὶ τὸ κινεῶν αὐτοὺς ἢ ἐνερευθές ἢ διπλοῦν, ψεῦδος εἶναι
νενόμισται, οὕτω καὶ ἡμᾶς εὐλογώτατόν ἐστι πλέον τῶν

1) παρεκφερόμενος Jacobs: προεκφερόμενος libri.

οἰκείων παθῶν μηδὲν λαμβάνειν δύνασθαι. ὅθεν ἤτοι τὰ πάθη φαινόμενα θετέον ἢ τὰ ποιητικὰ τῶν παθῶν^b. — 195 ἔνθεν οὐδὲ κριτήριόν φασιν εἶναι κοινὸν ἀνθρώπων, ὀνόματα δὲ κοινὰ τίθεσθαι τοῖς κρίμασιν. 196 λευκὸν μὲν γὰρ τι καὶ γλυκὺ καλοῦσι κοινῶς πάντες, κοινὸν δὲ τι λευκὸν ἢ γλυκὺ οὐκ ἔχουσιν· ἕκαστος γὰρ τοῦ ἰδίου πάθους ἀντιλαμβάνεται.

a. Sext. math. VI 53 οἱ τε γὰρ ἀπὸ τῆς Κυρήνης φιλόσοφοι μόνα φασιν ὑπάρχειν τὰ πάθη, ἄλλο δὲ οὐδέν· ὅθεν καὶ τὴν φωνὴν μὴ οὔσαν πάθος, ἀλλὰ πάθους ποιητικὴν, μὴ γίνεσθαι τῶν ὑπαρκτῶν. Extrema non tam ipsorum Cyrenaicorum sunt quam Sexti haec ex praemissis concludentis. Cf. Diog. II 92; Plut. adv. Col. 24 p. 1120 C; Cic. Ac. II 20.

b. Continetur his doctrina περὶ αἰτίων, quae esse quidem posse causas rerum concedit, cognosci posse negat, physicam igitur omnem de medio tollit. Cf. Protagorae doctrina **RP** 228.

273 Diog. II 98 τέλος δ' ὑπελάμβανε (ὁ Θεόδωρος) χαρὰν^a καὶ λύπην, τὴν μὲν ἐπὶ φρονήσει, τὴν δ' ἐπὶ ἀφροσύνῃ· ἀγαθὰ δὲ φρόνησιν καὶ δικαιοσύνῃ, κακὰ δὲ τὰς ἐναντίας ἔξεις, μέσα δὲ ἡδονὴν καὶ πόνον. ἀνῆρει δὲ καὶ φιλίαν διὰ τὸ μήτε ἐν ἄφροσιν αὐτὴν εἶναι μήτ' ἐν σοφοῖς· τοῖς μὲν γὰρ τῆς χρείας ἀναιρεθείσης καὶ τὴν φιλίαν ἐκποδὼν εἶναι, τοὺς δὲ σοφοὺς αὐτάρχεις ὑπάρχοντας μὴ δεῖσθαι φίλων. ἔλεγε δὲ καὶ εὐλογον εἶναι τὸν σπουδαῖον ὑπὲρ τῆς πατρίδος μὴ ἐξαγαγεῖν αὐτόν· οὐ γὰρ ἀποβάλλειν τὴν φρόνησιν ἔνεκα τῆς τῶν ἀφρόνων ὠφελείας. 99 εἶναί τε πατρίδα τὸν κόσμον. κλέπτειν τε καὶ μοιχεύειν καὶ ἱεροσυλῆσειν ἐν καιρῷ· μηδὲν γὰρ εἶναι τούτων φύσει αἰσχρὸν τῆς ἐπ' αὐτοῖς δόξης αἰρομένης, ἣ σύγκειται ἔνεκα τῆς τῶν ἀφρόνων συνοχῆς. φανερώς δὲ τοῖς ἐρωμένοις ἄνευ πάσης ὑφοράσεως χρήσεσθαι τὸν σοφόν.

^a Theodori doctrina

a. χαρὰν et ἡδονὴν censuisse videtur ita differre, ut hanc extrinsecus effici, illam in interiore animi affectu positam esse diceret.

274 Diog. II 93 οἱ δὲ Ἑγησιακοὶ λεγόμενοι σκοποὺς μὲν^a εἶχον τοὺς αὐτοὺς, ἡδονὴν καὶ πόνον. — 94 τὴν εὐδαιμονίαν ὅλως ἀδύνατον εἶναι· τὸ μὲν γὰρ σῶμα πολλῶν ἀναπεπλησθαι παθημάτων, τὴν δὲ ψυχὴν συμπαθεῖν τῷ σώματι καὶ ταράττεσθαι, τὴν δὲ τύχην πολλὰ τῶν κατ'

^a Hegesiae doctrina

ἐλπίδα κωλύειν, ὥστε διὰ ταῦτα ἀνύπαρκτον τὴν εὐδαιμονίαν εἶναι. τὴν τε ζωὴν καὶ τὸν θάνατον αἰρετόν. φύσει τε οὐδὲν ἡδὺ ἢ ἀηδὲς ὑπελάμβανον, διὰ δὲ σπάνιν ἢ ξενισμὸν ἢ κόρον τοὺς μὲν ἡδεσθαι, τοὺς δ' ἀηδῶς ἔχειν. πενίαν καὶ πλοῦτον πρὸς ἡδονῆς λόγον εἶναι οὐδέν· μὴ γὰρ διαφερόντως ἡδεσθαι τοὺς πλουσίους ἢ τοὺς πένητας. δουλείαν ἐπίσης ἐλευθερίᾳ ἀδιάφορον πρὸς ἡδονῆς μέτρον, καὶ εὐγένειαν δυσγενεῖα καὶ δόξαν ἀδοξίᾳ. 95 καὶ τῷ μὲν ἄφρονι τὸ ζῆν λυσιτελὲς εἶναι, τῷ δὲ φρονίμῳ ἀδιάφορον^a. τὸν τε σοφὸν ἑαυτοῦ ἔνεκα πάντα πράξειν· οὐδένα γὰρ ἡγεῖσθαι τῶν ἄλλων ἐπίσης ἄξιον αὐτῷ. κἂν γὰρ τὰ μέγιστα δοκῇ παρ' ἄλλου καρποῦσθαι, μὴ εἶναι ἀντάξια ὧν αὐτὸς¹ παρὰσχη. — ἔλεγον τὰ ἁμαρτήματα συγγνώμης τυγχάνειν· οὐ γὰρ ἐκόντα ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ τινι πάθει κατηναγκασμένον². καὶ μὴ μισήσκειν, μᾶλλον δὲ μεταδιδάξειν. τὸν τε σοφὸν οὐχ οὕτω πλεονάσειν ἐν τῇ τῶν ἀγαθῶν αἰρέσει ὥς ἐν τῇ τῶν καλῶν φυγῇ, τέλος τιθέμενον τὸ μὴ ἐπιπόνως ζῆν μηδὲ λυπηρῶς. 96 δὲ δὴ περιγίνεσθαι τοῖς ἀδιαφορήσασι περὶ τὰ ποιητικὰ τῆς ἡδονῆς.

a. De vitae contemptu cf. RP 264 e.

Anniceridis
doctrina

Clem. strom. II 130, 7 p. 498 P. οἱ δὲ Ἀννικέρειοι καλοῦ- 275
μενοι ἐκ τῆς Κυρηναϊκῆς διαδοχῆς τοῦ μὲν ὅλου βίου τέλος οὐδὲν ὠρισμένον ἔταξαν, ἐκάστης δὲ πράξεως ἴδιον ὑπάρχειν τέλος τὴν ἐκ τῆς πράξεως περιγινομένην ἡδονήν. οὗτοι οἱ Κυρηναῖοι τὸν ὕρον τῆς ἡδονῆς Ἐπικούρου, τουτέστι τὴν τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρουν, ἀθετοῦσιν, νεκροῦ κατάστασιν ἀποκαλοῦντες· χαίρειν γὰρ ἡμᾶς μὴ μόνον ἐπὶ ἡδοναῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δμιλίαις καὶ ἐπὶ φιλοτιμίαις.

amicitia

Diog. II 96 ἀπέλιπον δὲ (οἱ Ἀννικέρειοι) καὶ φιλίαν ἐν 276
βίῳ καὶ χάριν καὶ πρὸς γονέας τιμὴν καὶ ὑπὲρ πατρίδος τι πράξειν· ὅθεν διὰ ταῦτα, κἂν ὀχλήσεις ἀναδέξεται ὁ σοφός, οὐδὲν ἤττον εὐδαιμονήσει, κἂν ὀλίγα ἡδέα περιγένηται αὐτῷ. τὴν τε τοῦ φίλου εὐδαιμονίαν δι' αὐτὴν μὴ εἶναι αἰρετήν· μηδὲ γὰρ αἰσθητὴν τῷ πέλας ὑπάρχειν. μὴ εἶναί τε αὐτάρκη

1) post αὐτὸς inserebat αὐτῷ Reiske. — 2) πιεζόμενον alii codd.

τὸν λόγον πρὸς τὸ θαρρῆσαι καὶ τῆς τῶν πολλῶν δόξης
 ὑπεράνω γενέσθαι. δεῖν δ' ἀνεθίξεσθαι διὰ τὴν ἐκ πολλοῦ
 συντραφεῖσαν ἡμῖν φαύλην διάθεσιν. 97 τὸν τε φίλον μὴ
 διὰ τὰς χρείας μόνον ἀποδέχεσθαι, ὣν ὑπολειπουσῶν μὴ ἐπι-
 στρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν γεγонуῖαν εὐνοίαν, ἧς ἕνεκα
 καὶ πόρους ὑπομενεῖν. καίτοι τιθέμενον ἡδονὴν τέλος καὶ
 ἀχθόμενον ἐπὶ τῷ στέρεσθαι αὐτῆς ὁμῶς ἐκουσίως ὑπομένειν
 διὰ τὴν πρὸς τὸν φίλον στοργήν.

Cynici

277 Diog. VI 1 Ἀντισθένης Ἀντισθένους Ἀθηναῖος. ἐλέγετο Antisthenes
 δ' οὐκ εἶναι ἰθαγενῆς. — ἐδόκει γὰρ εἶναι Θοράττης μη-
 τρός. — οὗτος κατ' ἀρχὰς μὲν ἤκουσε Γοργίου τοῦ ῥήτορος.
 ὅθεν τὸ ῥητορικὸν εἶδος ἐν τοῖς διαλόγοις ἐπιφέρει. —
 2 ὕστερον δὲ παρέβαλε Σωκράτει^a καὶ τοσοῦτον ὥνατο
 αὐτοῦ, ὥστε παρῆναι τοῖς μαθηταῖς γενέσθαι αὐτῷ πρὸς
 Σωκράτην συμμαθητάς. οἰκῶν τ' ἐν Πειραιεῖ κατ' ἐκάστην
 ἡμέραν τοὺς τετταράκοντα σταδίους ἀνιὼν ἤκουε Σωκράτους,
 παρ' οὗ καὶ τὸ καρτερικὸν λαβὼν καὶ τὸ ἀπαθὲς ζηλώσας
 κατήρξε πρῶτος τοῦ κυνισμοῦ. — 8 στρέψαντος αὐτοῦ τὸ
 διεργαγὸς τοῦ τρίβωνος εἰς τὸ προφανές Σωκράτης ἰδὼν
 φησιν. „ὄρω σου διὰ τοῦ τρίβωνος τὴν φιλοδοξίαν.“ —
 13 διελέγετο δ' ἐν τῷ Κυνοσάργει γυμνασίῳ μικρὸν ἄποθεν
 τῶν πυλῶν^b. ὅθεν τινὲς καὶ τὴν κυνικὴν φασιν ἐντεῦθεν
 ὀνομασθῆναι^c. αὐτὸς τ' ἐπεκαλεῖτο Ἀπλοκύν. καὶ πρῶτος
 ἐδίπλωσε τὸν τρίβωνα — καὶ μόνῳ αὐτῷ ἐχρητο βάκτρον τ'
 ἀνέλαβε καὶ πήραν. — 15 φέρονται δ' αὐτοῦ συγγράμματα
 τόμοι δέκα^d. — 18 ὁ Τίμων δὲ διὰ τὸ πλῆθος (τῶν αὐτοῦ
 συγγραμμάτων) ἐπιτιμῶν αὐτῷ παντοφύη φλέδονά φησιν
 αὐτόν^e.

a. Quam ob rem a Platone Soph. 251 B γέρων διψμαθῆς appellari
 videtur (RP 286 b). De vitae tempore non satis constat, cf. Z. II a⁴,
 281¹.

b. Hoc gymnasio, quod erat Herculi sacrum, utebantur οἱ νόθοι, v. Plut. Themist. 1, 2.

c. Aliis Cynici dicti videbantur propter mores quasi caninos (Elias in Ar. cat. p. 111, 2), aliis propter dicacitatem (Ammon. in Ar. cat. 2, 2).

d. Alia ad mores, alia ad artem oratoriam, alia ad Homeri interpretationem pertinebant. Prae ceteris laudatur Hercules dialogus, qui deus Cynicae sectae quasi patronus esse putabatur, **RP** 280. 282; Lobeck Aglaoph. 159 h. Grammatici Antisthenem inter optimos Attici sermonis auctores numerabant, v. Phrynich. ap. Phot. bibl. cod. 158 p. 101^b 9 Bk. Exstant duae eius declamationes (Aiax, Ulixes), quae dubium est num sint genuinae. Cf. Radermacher, Mus. Rh. 47 (1892), 569.

e. Librorum reliquias collegit A. W. Winckelmann, Turici 1842. De vita et scriptis disputaverunt: Ad. Müller, de A. Cynici vita et scriptis, Dresd. 1860. K. Urban, *ii. d. Erwähnungen d. Phil. des A. i. d. plat. Schrift.*, Kgsbg. 1882. F. Dümmler, *Antisthenica*, Hal. 1882. Idem, *Akademika*, Giessen 1889, c. I, IV, VIII. E. Norden, *Beitr. z. Gesch. d. gr. Ph.*, Leipz. 1892, 368. — Summis laudibus Antisthenem atque Cynicorum philosophiam extollit Joël in libro, quem scripsit de Socrate, cf. **RP** 239 a. R. Hirzel, *D. Dialog* 2 vol. Lips. 1895, cf. I 118.

Diogenes

Diog. VI 20 Διογένης Ἰεσίου τραπέζιτου Σινωπέως. — **278**

21 γενόμενος δὲ Ἀθήνησιν Ἀντισθέnei παρέβαλε. — τὸν τεῦθεν διήκουσεν αὐτοῦ καὶ ἄτε φυχὰς ὡν ὥρμησεν ἐπὶ τὸν εὐτελεῖ βίον. — 71 τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα τοῦ βίου λέγων διεξάγειν δνπερ καὶ Ἡρακλῆς, μηδὲν ἐλευθερίας προκρίνων^a. — 79 Δημήτριος δ' ἐν τοῖς Ὀμωνύμοις φησὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας Ἀλέξανδρον μὲν ἐν Βαβυλῶνι, Διογένην δ' ἐν Κορίνθῳ τελευτῆσαι. — 80 Σωσικράτης δὲ — καὶ Σάτυρος — οὐδὲν εἶναι
Crates Διογένους (σύγγραμμα) φασί^b. — 85 Κράτης Ἀσκώνδου Θηβαῖος. καὶ οὗτος τῶν ἐλλογίμων τοῦ Κυνὸς μαθητῶν^c.

a. Cf. **RP** 284. Eodem facit quod narrat de Diogene Cynico Diog. VI 69: ἐρωτηθεὶς, τί κάλλιστον ἐν ἀνθρώποις, ἔφη „παρησίαν“. Lucian. dial. mort. XI 3 ab Antisthene Diogenes, a Diogene Crates hereditariam dicitur accepisse σοφίαν, αὐτάρκειαν, ἀλήθειαν, παρησίαν, ἐλευθερίαν. De Diogenis dicacitate v. Dio Chrys. VIII (I p. 95 s. Arnim).

b. Librorum index ap. Diog. VI 80. Eorum quos Sotion genuinos censebat tabula ibid. Sententiae multae modo Antistheni modo Diogeni tribuuntur. — Scripserunt de Diogene: Steinhart in Ersch. et Grub. Encycl. vol. XXX s. v. Goettling, *Diogenes d. Cyniker*, Ges. Abh. I 251. Dümmler, *Antisthenica* 64—74. Gomperz, *Zs. f. öst. Gymn.* 1878, 252. Diels, *Archiv* VII 313.

c. Nobilis inter Cynicos erat Hipparchia, Cratetis uxor philosopha, cf. Diog. VI 96. — De Cratete scripsit Postumus, Groning. 1823.

279 Diog. VI 103 ἀρέσκει οὖν αὐτοῖς (τοῖς Κυνικοῖς) τὸν litterae inutiles λογικὸν καὶ τὸν φυσικὸν τρόπον περιαιρεῖν —, μόνῳ δὲ προσ-
έχειν τῷ ἡθικῷ. καὶ ὅπερ τινὲς ἐπὶ Σωκράτους, τοῦτο
Διοκλῆς ἐπὶ Διογένους ἀναγράφει τοῦτον φάσκων λέγειν· Δεῖ
ζητεῖν

ὅτι τοι ἐν μεγάροισι κακὸν τ' ἀγαθὸν τε τέτυκται.
παραιτοῦνται δὲ καὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα· γράμματα
γοῦν μὴ μανθάνειν ἔφασκεν ὁ Ἀντισθένης τοὺς σώφρονας
γενομένους, ἵνα μὴ διαστρέφονται τοῖς ἀλλοτρίοις^a.

a. Haec et quae similia leguntur ap. Diog. VI 11 (RP 282) videntur in maius aucta esse, ad priores Cynicos a posterioribus translato quod hi demum prae se ferebant litterarum fastidio. Antisthenes etsi a Cicerone ad Att. XII 38, 4 dicitur homo acutus magis quam eruditus, tamen diligenter litteris operam navavit, cf. RP 277 d. 285. 286.

280 Diog. VI 104 ἀρέσκει δ' αὐτοῖς (τοῖς Κυνικοῖς) καὶ τέλος summum bonum εἶναι τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν, ὡς Ἀντισθένης φησὶν ἐν τῷ Ἡρακλεῖ. — 2 καὶ ὅτι ὁ πόνος ἀγαθόν, συνέστησε (ὁ Ἀντ.) διὰ τοῦ μεγάλου Ἡρακλέους καὶ τοῦ Κύρου, τὸ μὲν ἀπὸ τῶν labor bonum Ἑλλήνων, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἑλκύσας. — 3 ἔλεγέ τε συνεχές· „μανεῖν μᾶλλον ἢ ἡσθεῖν“^a. — Stob. flor. 29, 65 et vera voluptas (ΠΙ 640, 5 Hs.) Ἀντισθένης. Ἡδονὰς τὰς μετὰ τοὺς πόνους διωκτέον, ἀλλ' οὐχὶ τὰς πρὸ τῶν πόνων.

a. Similia placita respicit Plato Phileb. 44 C, ubi meminit λίαν μεμισηκότων τὴν τῆς ἡδονῆς δύναμιν καὶ νεομικτόων οὐδὲν ὑγιές. Item Arist. eth. Nic. X 1. 1172^a 27 οἱ μὲν γὰρ τὰγαθὸν ἡδονὴν λέγουσιν, οἱ δ' ἐξ ἐναντίας κομιδῇ φαῦλον, οἱ μὲν ὥσως πεπεισμένοι οὕτω καὶ ἔχειν, οἱ δὲ οἰόμενοι βέλτιον εἶναι πρὸς τὸν βίον ἡμῶν ἀποφαίνειν τὴν ἡδονὴν τῶν φαύλων, καὶ εἰ μὴ ἔστιν· ῥέπειν γὰρ τοὺς πολλοὺς πρὸς αὐτὴν καὶ δουλεύειν ταῖς ἡδοναῖς, διὸ δεῖν εἰς τοῦναντίον ἀγειν· ἐλθεῖν γὰρ ἂν οὕτως ἐπὶ τὸ μέσον.

281 Diog. VI 71 δέον οὖν (ἔλεγεν ὁ Διογένης) ἀντὶ τῶν ἀχρή- contemptio
στων πόνων τοὺς κατὰ φύσιν ἐλομένους ζῆν εὐδαιμόνως, παρὰ voluptatis
τὴν ἄνοιαν κακοδαιμονοῦσι. καὶ γὰρ αὕτη τῆς ἡδονῆς ἢ κα-
ταφρόνησις ἡδυνάτη προμελετηθεῖσα, καὶ ὥσπερ οἱ συνεθι-
σθέντες ἡδέως ζῆν ἀηδῶς ἐπὶ τοῦναντίον μετίασιν, οὕτως
οἱ τοῦναντίον ἀσκηθέντες ἡδίων αὐτῶν τῶν ἡδονῶν κατα-
φρονοῦσι^a.

verae divitiae

a. Xenoph. conv. 4, 34. Antisthenes: νομίζω, ὦ ἄνδρες, τοὺς ἀνθρώπους οὐκ ἐν τῷ οἴκῳ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πενίαν ἔχειν ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς. — 41 καὶ πολὺ πλεῖον διαφέρει πρὸς ἡδονήν, ὅταν ἀναμείνας τὸ δεηθῆναι προσφέρωμαι ἢ ὅταν τινὶ τῶν τιμῶν χρωμαί. — 42 ἀλλὰ μὴν καὶ πολὺ δικαιότερους γε εἰκὸς εἶναι τοὺς εὐτέλειαν μᾶλλον ἢ πολυχρηματίαν σκοποῦντας· οἷς γὰρ μάλιστα τὰ παρόντα ἀρκεῖ ἥμισυ τῶν ἀλλοτρίων ὀρέγονται. ἄξιον δ' ἐννοῆσαι ὡς καὶ ἐλευθεροὺς ὁ τοιοῦτος πλοῦτος παρέχεται.

virtus doceri potest

Diog. VI 105 ἀρέσκει δὲ αὐτοῖς καὶ τὴν ἀρετὴν διδασκ- 282
τὴν εἶναι, καθά φησιν Ἀντισθένης ἐν τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ ἀναπόβλητον ὑπάρχειν· ἀξίεραστόν τε τὸν σοφὸν καὶ ἀναμάρτητον καὶ φίλον τῷ ὁμοίῳ. — 11 τὴν τε ἀρετὴν τῶν ἔργων εἶναι μήτε λόγων πλείστων δεομένην μήτε μαθημάτων. —

prudentia

13 τείχος ἀσφαλέστατον φρόνησιν^a. μήτε γὰρ καταρρεῖν μήτε προδίδοσθαι. τεῖχη κατασκευαστέον ἐν τοῖς αὐτῶν ἀναλώτοις λογισμοῖς^b.

a. Plut. Stoic. repugn. 14, 4 p. 1039 f τοῦ Ἀντισθένης — τὸ δεῖν κτᾶσθαι νοῦν ἢ βρόχον.

b. Quod virtutem φρόνησιν esse et doceri posse obtinebant, consenserunt cum Socrate (RP 250); quamquam in incerto relinquebatur, quoniam in re φρόνησις ponenda esset. Id notat Plato rep. VI 505 B ἀλλὰ μὴν καὶ τόδε γε οἶσθα, ὅτι τοῖς μὲν πολλοῖς ἡδονὴ δοκεῖ εἶναι τὸ ἀγαθόν, τοῖς δὲ κομιστοῖς φρόνησις, — καὶ ὅτι γε — οἱ τοῦτο ἡγούμενοι οὐκ ἔχουσι δεῖξαι ἥτις φρόνησις, ἀλλ' ἀναγκάζονται τελευτῶντες τὴν τοῦ ἀγαθοῦ φάναι.

exercitatio

Diog. VI 70 διττὴν δὲ ἔλεγεν (ὁ Διογένης) εἶναι τὴν 288
ἀσκησιν, τὴν μὲν ψυχικὴν, τὴν δὲ σωματικὴν. — εἶναι δ' ἀτελεῖ τὴν ἑτέραν χωρὶς τῆς ἑτέρας. — 71 οὐδὲν γε μὴν ἔλεγε τὸ παράπαν ἐν τῷ βίῳ χωρὶς ἀσκήσεως κατορθοῦσθαι, δυνατὴν δὲ ταύτην πᾶν ἐκνικῆσαι. — 7 ἐρωτηθεὶς (ὁ Ἀντισθένης), τί τῶν μαθημάτων ἀναγκαϊότατον, ἔφη „τὸ κακὰ ἀπομαθεῖν“¹. — 8 ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ —, τί ποιῶν καλῶς κάγαθος ἔσοιτο, ἔφη „εἰ τὰ κακὰ ἃ ἔχεις ὅτι φρενικὰ ἔστι μά-
θοις παρὰ τῶν εἰδόντων.“

1) τὸ — ἀπομαθεῖν nonnulli codic. Diog. et similiter Stob. ecl. II 34 p. 207, 22 W.: τὸ περιαιρεῖν, ἔφη, τὸ ἀπομανθάνειν (= hoc agere ne dediscas quae didiceris) ex aliis cod. Menagius, Cobet.

284 Diog. VI 11 αὐτάρκη τὴν ἀρετὴν πρὸς εὐδαιμονίαν, <sup>sapientis
libertas</sup> μηδενὸς προσδεομένην ὅτι μὴ Σωκρατικῆς ἰσχύος — τὴν τ' ἀδοξίαν ἀγαθὸν καὶ ἴσον τῷ πόνῳ^a. — 105 ἀρέσκει δ' αὐτοῖς καὶ λιτῶς βιοῦν, αὐτάρκεσι χρωμένοις σιτίοις καὶ τρίβωσι μόνοις, πλοῦτον καὶ δόξης καὶ εὐγενείας καταφρονοῦσιν. ἔνιοι γοῦν καὶ βοτάναις καὶ παντάπασιν ὕδατι χρῶνται ψυχρῷ σκέπαις τε ταῖς τυχούσαις καὶ πίθοις, καθάπερ Διογένης, ὃς ἔφασκε θεῶν μὲν ἴδιον εἶναι μηδενὸς δεῖσθαι, τῶν δὲ θεοῖς ὁμοίων τὸ ὀλίγων χρηῖν^b. — τὰ δὲ μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας ἀδιάφορα λέγουσιν. — 11 τὸν ἀδιάφορον^a σοφὸν οὐ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους πολιτεύεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς. γαμήσειν τε τεκνοποιίας χάριν ταῖς εὐφροεντάταις συνιόντα γυναιξί. καὶ ἐρασθῆσεσθαι δέ· μόνον γὰρ εἰδέναι τὸν σοφὸν τίνων χρὴ ἐρᾶν. — 12 τῷ σοφῷ ξένον οὐδὲν οὐδ' ἄπορον. — 72 μόνῃν τε ὀρθὴν πολιτείαν εἶναι τὴν ἐν κόσμῳ^c (ἔλεγεν ὁ Διογένης). ἔλεγε δὲ καὶ κοινὰς εἶναι δεῖν τὰς γυναικας γάμον μηδένα νομίζων^d, ἀλλὰ τὸν πείσαντα τῇ πεισθείᾳ συνεῖναι· κοινούς δὲ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς νύκτας. 73 μηδὲν τε ἄτοπον εἶναι ἐξ ἱεροῦ τι λαβεῖν ἢ τῶν ζώων¹ τινὸς γεύσασθαι· μηδ' ἀνόσιον εἶναι τὸ καὶ τῶν ἀνθρώπων κρεῶν ἀψασθαι, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἀλλοτρίων ἐθῶν.

a. Marc. Antonin. VII 36 [Ἀντισθενικόν·] βασιλικόν, εὖ μὲν πράττειν, κακῶς δὲ ἀκούειν. Cf. Epict. diss. IV 5, 22; Diog. VI 3.

b. Cf. Socrates **RP** 256.

c. Diog. VI 63 ἐρωτηθεὶς, πόθεν εἴη, „κοσμοπολίτης“ ἔφη, cf. ib. 93. Ad Socratem simile dictum refert Cic. Tusc. V 108. — Stob. floril. 45, 28 (II p. 192 Hs.) Ἀντισθένης ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν τις προσέλθοι πολιτείᾳ, εἶπε· „καθάπερ πυρὶ, μήτε λίαν ἐγγύς, ἵνα μὴ καῖς, μήτε πόρρω, ἵνα μὴ ὀλιγώσης.“

d. Similia Antistheni placuisse videntur, v. Xenoph. conv. 4, 38. Diog. VI 3. 4.

285 Philodem. de pietate c. 7^a (Dox. 538) παρ' Ἀντισθένει ^{dii} δ' ἐν μὲν τῷ Φυσικῷ λέγεται τὸ κατὰ νόμον εἶναι πολλοὺς θεοὺς, κατὰ δὲ φύσιν ἓνα^a. — Clem. protrept. 71 p. 61 P. <sup>deus nemini
similis</sup> Ἀντισθένης — θεὸν οὐδενὶ εἰοικέναι φησὶν· διόπερ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ εἰκότος δύναται^b.

1) ζώωντων Wendland.

a. Cic. de deor. nat. I 32 *Antisthenes in eo libro, qui Physicus inscribitur, popularis deos multos, naturalem unum esse dicens tollit vim et naturam deorum.* Cf. Krische, *Forsch.* 234.

b. Cf. Clem. strom. V 109 p. 714 P. — De sapientium cum dis propinquitate v. Stob. ecl. II 31, 76 p. 215, 1 W. *Ἀντισθένης ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, τί διδάξει τὸν νέον, εἶπεν· „εἰ μὲν θεοῖς μέλλει συμβιοῦν, φιλόσοφον, εἰ δ' ἀνθρώποις, ῥήτορα“.* Diog. VI 72 (τοιούτους λόγους ἡρώτα ὁ Διογένης·) πάντα τῶν θεῶν ἔστι· φίλοι δὲ τοῖς σοφοῖς οἱ θεοί· κοινὰ δὲ τὰ τῶν φίλων· πάντα ἄρα τῶν σοφῶν. Cf. ib. VI 37.

nomina Epictet. diss. I 17 *Ἀντισθένης — λέγει — ὅτι ἀρχὴ 286*
 enuntiatio *παιδεύσεως ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσχεψις*^a. — Arist. met. V
 simplex 29. 1024^b 32 διὸ *Ἀντισθένης ᾤετο εὐήθως μὴθὲν ἀξιῶν*
λέγεσθαι πλὴν τῷ οἰκείῳ λόγῳ ἔν ἑφ' ἑνός· ἐξ ὧν συνέβαινε
μὴ εἶναι ἀντιλέγειν, σχεδὸν δὲ μὴδὲ ψεύδεσθαι^b. — VIII 3.
 definitio 1043^b 23 ὥστε ἡ ἀπορία, ἣν οἱ *Ἀντισθένειοι* καὶ οἱ οὕτως
ἀπαιδευτοὶ ἠπόρουν, ἔχει τινὰ καιρὸν, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ τί
ἔστιν ὀρίσασθαι (τὸν γὰρ ὅρον λόγον εἶναι μακρόν^c), ἀλλὰ
ποῖον μὲν τί ἐστιν ἐνδέχεται καὶ διδάξαι, ὥσπερ ἄργυρον,
τί μὲν ἐστιν, οὐ, ὅτι δ' οἷον καττίτερος. ὥστ' οὐσίας ἐστι
μὲν ἥς ἐνδέχεται εἶναι ὅρον καὶ λόγον, οἷον τῆς συνθέτου,
ἐάν τε αἰσθητῇ ἐάν τε νοητῇ ἤ· ἐξ ὧν δ' αὕτη πρώτων, οὐκ
ἔστιν, εἴπερ τι κατὰ τινος σημαίνει ὁ λόγος ὁ ὀριστικός, καὶ
δεῖ τὸ μὲν ὥσπερ ὕλην εἶναι, τὸ δὲ ὡς μορφὴν^d.

a. Diog. VI 3 πρῶτός τε ὥριστο λόγον εἰπὼν· λόγος ἐστὶν ὁ τὸ τί ᾗν ἢ ἔστι δηλῶν.

b. Cf. Ar. top. I 11. 104^b 20. — Plato Soph. 251 A *Λέγομεν*
ἀνθρώπον δήπου πόλλ' ἅττα ἐπονομάζοντες, τὰ τε χρώματα ἐπιφέρον-
τες αὐτῷ καὶ τὰ σχήματα καὶ μεγέθη καὶ κακίας καὶ ἀρετάς, ἐν οἷς
πᾶσι καὶ ἑτέροις μυρίοις οὐ μόνον ἀνθρώπον αὐτὸν εἶναι φαμεν, ἀλλὰ
καὶ ἀγαθὸν καὶ ἕτερον ἀπειρα, καὶ τᾶλλα δὴ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον
οὕτως ἐν ἑκαστον ὑποθέμενοι πάλιν αὐτὸ πολλὰ καὶ πολλοὺς ὀνόμασι
λέγομεν. — *Ὅθεν γε, οἶμαι, τοῖς τε νέοις καὶ τῶν γερόντων τοῖς ὀψι-*
μαθεῖσι (i. e. Antistheni) θοήνην παρεσκευάκαμεν· εὐθὺς γὰρ ἀντιλα-
βέσθαι παντὶ πρόχειρον ὡς ἀδύνατον τὰ τε πολλὰ ἐν καὶ τὸ ἐν πολλὰ
εἶναι, καὶ δήπου χαίρουσιν οὐκ ἔδωτες ἀγαθὸν λέγειν ἀνθρώπον, ἀλλὰ
τὸ μὲν ἀγαθὸν ἀγαθόν, τὸν δὲ ἀνθρώπον ἀνθρώπον.

c. H. e. definitio nihil est nisi longior verborum ambitus, cf. Arist. met. XIV 3. 1091^a 7 et Alexander in h. l. p. 818, 3 Hayd.

d. Cf. Plato Theaet. 201 E *ἐγὼ γὰρ αὖ ἐδόκουν ἀκούειν τινῶν ὅτι*
τὰ μὲν πρῶτα οἷον περὶ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἡμεῖς τε συγκείμεθα καὶ τᾶλλα,
λόγον οὐκ ἔχοι. αὐτὸ γὰρ καθ' αὐτὸ ἕκαστον ὀνομάσαι μόνον εἴη,

προσειπεῖν δὲ οὐδὲν ἄλλο δυνατόν, οὐθ' ὥς ἔστιν, οὐθ' ὥς οὐκ ἔστιν. — δεῖν δέ, εἴπερ ἦν δυνατόν αὐτὸ λέγεσθαι καὶ εἶχεν οἰκεῖον αὐτοῦ λόγον, ἄνευ τῶν ἄλλων ἀπάντων λέγεσθαι. νῦν δὲ ἀδύνατον εἶναι ὅτιοῦν τῶν πρώτων ῥηθῆναι λόγῳ, οὐ γὰρ εἶναι αὐτῷ ἄλλ' ἢ ὀνομάζεσθαι μόνον· ὄνομα γὰρ μόνον ἔχειν. Cf. Z. II a⁴ 294¹. Prantl, *Gesch. d. Log.* I 30.

287 Simpl. in Ar. cat. 208, 28 Kalbf. τῶν δὲ παλαιῶν οἱ μὲν *ideae non sunt* ἀνήρουν τὰς ποιότητας τελέως, τὸ ποιδὼν συγχωροῦντες εἶναι, ὥσπερ Ἀντισθένης, ὃς ποτε Πλάτῳ διαμφισβητῶν „ὦ Πλάτων“ ἔφη „ἔπικον μὲν ὀρῶ, ἐπικότῃτα δὲ οὐχ ὀρῶ“^a.

a. Diog. VI 53 eadem fere verba tribuuntur Diogeni. — Non semel Plato in dialogis Antisthenem tecto nomine carpit velut Soph. 251 C ἐν-τυγχάνεις γάρ, ὦ Θεσίτητε, ὥς ἐγώ μαι, πολλάκις τὰ τοιαῦτα ἐσπουδαχόσιν, ἐνίοτε πρεσβυτέροις ἀνθρώποις (RP 286 b), καὶ ὑπὸ πένιας τῆς περὶ φρόνησιν κτήσεως τὰ τοιαῦτα τεθναυμαχόσι, καὶ δὴ τι καὶ πάσσοφον οἰομένοισι τοῦτ' αὐτὸ ἀνυποκέναι. — Plura de Platonis et Antisthenis similitudinibus deque huius dialogo qui Satho inscriptus erat exponunt Winckelmann, Urban, Dümmler.

M e g a r i c i

288 Diog. II 106 Εὐκλείδης ἀπὸ Μεγάρων τῶν πρὸς Ἰσθμῷ *Euclides* ἢ Γελῶς κατ' ἐνίους. — οὗτος καὶ τὰ Παρμενίδεια μετεχειρίζετο^a, καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Μεγαρικοὶ προσηγορεύοντο, εἴτ' Ἐριστικοί, ὕστερον δὲ Διαλεκτικοί^b, — διὰ τὸ πρὸς ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν τοὺς λόγους διατίθεσθαι. πρὸς τοῦτόν φησιν ὁ Ἐρμόδωρος ἀφικέσθαι Πλάτωνα καὶ τοὺς λοιποὺς φιλοσόφους μετὰ τὴν τοῦ Σωκράτους τελευτήν, δείσαντας τὴν ὀμότητα τῶν τυράννων^c.

a. Cic. Acad. II 129 *Megaricorum fuit nobilis disciplina, cuius, ut scriptum video, princeps Xenophanes —; deinde eum secuti Parmenides et Zeno, itaque ab his Eleatici philosophi nominabantur. post Euclides, Socratis discipulus, Megareus, a quo videm illi Megarici dicti.* Quantum Socratis fuerit studiosus, cernitur ex Plat. Theaet. 142 D coll. Gell. n. A. VI 10.

b. Minime tamen omnes qui Eristici vel Dialectici nominantur Megaricis adnumerandi.

c. Hermodorus ex Academicis erat. De re cf. Diog. III 6 et Z. II a⁴, 402², ubi demonstratur, tyrannos ab Hermodoro appellatos esse non triginta illos qui hodie ita nominari solent, sed plebis duces quorum opera Socrates supplicio affectus erat. — Scripsisse Euclides fertur dialogos, de quibus dubitabat Panaetius; v. Diog. II 64. 108; Suid. s. v. *Εὐκλείδης*.

Cf. F. Deycks, de Megaricorum doctrina, Bonn. 1827. Mallet, *hist. de l'école de Mégare*, Paris. 1845. Hartenstein, *ü. d. Bedeut. d. Meg. Schule* (sächs. Ges. d. Wiss. 1848; *hist. phil. Abh.*, Lpz. 1870, 127).

Aristocles ap. Euseb. pr. ev. XIV 17, 1 ἄλλοι δ' — οἷον **289**
 ται — δεῖν τὰς μὲν αἰσθήσεις καὶ τὰς φαντασίας κατα-
 βάλλειν, αὐτῷ δὲ μόνῳ τῷ λόγῳ πιστεύειν. τοιαῦτα γὰρ τινα
 πρότερον μὲν Ξενοφάνης καὶ Παρμενίδης καὶ Ζήνων καὶ
 Μέλισσος ἔλεγον, ὕστερον δ' οἱ περὶ Στίλπωνα καὶ τοὺς
 Μεγαρικούς. ὅθεν ἡξίουσιν οὗτοί γε τὸ ὄν ἐν εἶναι^a, καὶ τὸ
 ἕτερον μὴ εἶναι¹, μηδὲ γενᾶσθαι τι μηδὲ φθείρεσθαι μηδὲ
 κινεῖσθαι τὸ παράπαν.

nihil nisi unum
 inmotum

οἱ τῶν
 εἰδῶν φίλοι

a. Videntur tamen priores certe Megarici plures substantias statuisse easque εἶδη appellavisse (cf. Socrat. **RP** 247—49), si quidem Megarici significantur a Platone Sophist. 246 B νοητὰ ἅττα καὶ ἀσώματα εἶδη βιαζόμενοι τὴν ἀληθεινὴν οὐσίαν εἶναι, τὰ δὲ ἐκείνων (τῶν ταῦτόν σῶμα καὶ οὐσίαν ὀριζομένων) σώματα καὶ τὴν λεγομένην ὑπ' αὐτῶν ἀλήθειαν κατὰ σμικρὰ διαθραύοντες ἐν τοῖς λόγοις γένεσιν ἀντ' οὐσίας φερομένην τινὰ προσαγορεύουσιν: eosdemque postea 248 A appellat τοὺς τῶν εἰδῶν φίλους. Quem locum de primis scholae Megaricae doctoribus interpretatus est Schleiermacher (Plat. II 2³, 93) et eum secuti Deycks 39; C. F. Hermann, *Plat. Ph.* I 269. 339; Stallbaum, *Plat. Parm.* 85; Brandis, *Hdb.* II 1, 114; Zeller II a⁴ 252³; Prantl, *Log.* I 35. Contra disputaverunt H. Ritter (*Mus. Rh.* II 305), Deussen (de *Plat. Sophista*, Marb. 1869), Dittenberger (*Hermes* XVI [1881] 343), Gomperz *Gr. D.* II 454. 596 alii.

bonum unum

Diog. II 106 οὗτος ἐν τὸ ἀγαθὸν ἀπεφαίνετο πολλοῖς **290**
 ὀνόμασι καλούμενον^a. ὅτε μὲν γὰρ φρόνησιν, ὅτε δὲ θεόν,
 καὶ ἄλλοτε νοῦν καὶ τὰ λοιπὰ. τὰ δ' ἀντικείμενα τῷ ἀγαθῷ
 ἀνῆρει μὴ εἶναι φάσκων^b.

a. Diog. VII 161 μίαν (ἀρετὴν) πολλοῖς ὀνόμασι καλουμένην, ὡς οἱ Μεγαρικοί. Cic. Acad. II 129 Euclides — id bonum solum esse dicebat, quod esset unum et simile et idem semper.

1) καὶ τὸ ἕτερον ἕτερον μὴ εἶναι codd. DEI (deteriores): καὶ τὸ ἕτερον μὴ εἶναι C (sic), FG (meliores): et quod diversum esse videtur, diversum non esse Trapezuntius. Unde conicias κ. τ. ἐ. <δοκοῦν> ἐ. μ. ἐ.

b. Megarici similiter de bono iudicaverunt atque Eleatici de ente (RP 101): quod a Socrate repetendum, qui virtutem unam esse volebat, cf. RP 251. 256. 258—60. Quod si non unum, sed plura εἶδη statuerunt (RP 289 a), bonum prae ceteris ideis ens esse et omnes ideas quasi in se complecti iis visum esse dixeris, similiter atque Platoni (RP 327); cf. Arist. met. XIV 4. 1091^b 13 τῶν δὲ τὰς ἀκινήτους οὐσίας εἶναι λεγόντων οἱ μὲν φασιν αὐτὸ τὸ ἐν τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι· οὐσίαν μὲντοι τὸ ἐν αὐτοῦ ᾧοντο εἶναι μάλιστα.

291 Diog. II 107 ταῖς ἀποδείξεσιν ἐνίστατο οὐ κατὰ λήμ- ratio disputandi
ματα, ἀλλὰ κατ' ἐπιφοράν^a. καὶ τὸν διὰ παραβολῆς λόγον
ἀνίρει λέγων ἦτοι ἐξ ὁμοίων αὐτὸν ἢ ἐξ ἀνομοίων συνίστα-
σθαι. καὶ εἰ μὲν ἐξ ὁμοίων, περὶ αὐτὰ δεῖν μᾶλλον ἢ οἷς
ὁμοιά ἐστιν ἀναστρέφασθαι· εἰ δ' ἐξ ἀνομοίων, παρέλκειν^b
τὴν παράθεσιν.

a. ἐπιφορά Stoicis est conclusio, λῆμμα propositio maior: v. Diog. VII 76. Euclides igitur contra disputantes refutabat simili ratione atque Zeno Eleates, v. RP 130 e.

b. παρέλκειν i. e. supervacaneum esse, cf. Sext. Pyrrh. II 156. 175.

292 Diog. II 108 τῆς δὲ Εὐκλείδου διαδοχῆς ἐστι καὶ Εὐβου- Eubulides
λίδης ὁ Μιλήσιος^a, ὃς καὶ πολλοὺς ἐν διαλεκτικῇ λόγους
ἠρώτησε, τὸν τε ψευδόμενον^b καὶ τὸν διαλανθάνοντα καὶ
Ἠλέκτραν καὶ ἐγκεκαλυμμένον^c καὶ σωρείτην^d καὶ κερα-
τίνην^e καὶ φαλακρόν^f.

a. Acerrime Aristotelem impugnavit, cf. Diog. 109: Aristocl. ap. Euseb. pr. ev. XV 2, 5.

b. ὁ ψευδόμενος i. e. mentiens: v. Cic. de div. II 11; Acad. II 96 si dicis te mentiri verumque dicis, mentiris; dicis autem te mentiri verumque dicis: mentiris igitur.

c. ὁ διαλανθάνων, Ἠλέκτρα, ἐγκεκαλυμμένος, eadem argumenta di- captiones dia-
versis nominibus. Lucian. vit. auct. 22 Ἠλέκτραν μὲν ἐκείνην τὴν lecticae
πάνν, τὴν Ἀγαμέμνονος, ἣ τὰ αὐτὰ οἶδε τε ἅμα καὶ οὐκ οἶδε· παρε-
σιῶτος γὰρ αὐτῇ τοῦ Ὁρέστου ἔτι ἀγνώτος οἶδε μὲν Ὁρέστην δι-
ἀδελφὸς αὐτῆς, διὰ δὲ οὗτος Ὁρέστης ἀγνοεῖ. τὸν δ' αὖ ἐγκεκαλυμ-
μένον καὶ πάνν θαυμαστὸν ἀκούσῃ λόγον· ἀπόκριναι γάρ μοι, τὸν
πατέρα οἶσθα τὸν σεαυτοῦ; Ναί. Τί οὖν; ἦν σοι παραστήσας τινὰ
ἐγκεκαλυμμένον ἔρωμαι, τοῦτον οἶσθα; τί φήσεις; Δηλαδὴ ἀγνοεῖν.
Ἀλλὰ μὴν αὐτὸς οὗτος ἦν ὁ πατὴρ ὁ σός. ὥστε εἰ τοῦτον ἀγνοεῖς, δηλὸς
εἶ τὸν πατέρα τὸν σὸν ἀγνοῶν.

d. σωρείτης i. e. acervalis. Diog. VII 82 οὐχὶ τὰ μὲν δύο ὀλίγα
ἐστίν; οὐχὶ δὲ καὶ τὰ τρία; οὐχὶ δὲ καὶ ταῦτα μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ

τέσσαρα; καὶ οὕτω μέχρι τῶν δέκα· τὰ δὲ δύο ὀλίγα ἔστί· καὶ τὰ δέκα ἄρα. Cic. Acad. II 49 *et primum quidem hoc reprehendendum, quod captiosissimo genere interrogationis utuntur, quod genus minime in philosophia probari solet, cum aliquid minutatim et gradatim additur vel demitur. soritas hoc vocant, quia acervum efficiunt uno addito grano.* Cf. ib. 92.

e. Diog. VII 187 εἴ τι οὐκ ἀπέβαλες, τοῦτο ἔχεις· κέρατα δὲ οὐκ ἀπέβαλες· κέρατα ἄρα ἔχεις.

f. Quaeritur, quando quis calvus appellari debeat, postquam unum pilum amiserit, an postquam duos et sic porro; itemque in cauda equina, cf. Hor. ep. II 1, 45 *Utor permissio caudaeque pilos ut equinae Paulatim vello et demo unum, demo etiam unum, Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,* etc. Similia tribuuntur Diodoro ap. Sext. math. X 347: λόγον συνηρώτηκε καὶ ὁ Κρόνος τοιοῦτον. εἰ φθείρεται τὸ τεῖχλον, ἦτοι ὅτε ἄπτονται ἀλλήλων οἱ λίθοι καὶ εἰσιν ἡρμοσμένοι φθείρεται τὸ τεῖχλον, ἢ ὅτε διεσπᾶσιν· οὔτε δὲ ὅτε ἄπτονται ἀλλήλων καὶ εἰσιν ἡρμοσμένοι φθείρεται τὸ τεῖχλον, οὔτε ὅτε διεσπᾶσιν ἀπ' ἀλλήλων· οὐκ ἄρα φθείρεται τὸ τεῖχλον.

Diodorus Cronus

Diog. II 111 εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι διακηκοότες Εὐβουλίδου, **293** ἐν οἷς καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Κρόνος, οὗ Λιόδωρος Ἀμεινίου Ἰασεύς, καὶ αὐτὸς Κρόνος ἐπύκλην. — οὗτος παρὰ Πτολεμαίῳ τῷ Σωτηρὶ διατρίβων λόγους τινὰς διαλεκτικούς ἡρωτήθη πρὸς Στίλπωνα· καὶ μὴ δυνάμενος παραχρῆμα διαλύσασθαι, ἐπὶ τοῦ βασιλέως τὰ τε ἄλλα ἐπετιμήθη καὶ δὴ καὶ Κρόνος ἤκουσεν ἐν σκώμματος μέρει^a. 112 ἐξεληθὼν δὴ τοῦ συμποσίου καὶ λόγον γράψας περὶ τοῦ προβλήματος ἀθυμίᾳ τὸν βίον κατέστρεψε.

a. Strabo XIV 658; XVII 838 cognomen Croni a magistro ad eum translatum esse narrat.

nulla potentia
sine actu

Arist. met. IX 3. 1046^b 29 εἰσὶ δὲ τινες οἳ φασιν, οἷον **294** οἱ Μεγαρικοί, ὅταν ἐνεργῇ μόνον δύνασθαι, ὅταν δὲ μὴ ἐνεργῇ οὐ δύνασθαι, οἷον τὸν μὴ οἰκοδομοῦντα οὐ δύνασθαι οἰκοδομεῖν, ἀλλὰ τὸν οἰκοδομοῦντα ὅταν οἰκοδομῇ· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. οἷς τὰ συμβαίνοντα ἄτοπα οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν. — ὥστε οὗτοι οἱ λόγοι ἐξαιροῦσι καὶ κίνησιν καὶ γένεσιν· ἀεὶ γὰρ τό τε ἐστηκεν ἐστήξεται καὶ τὸ καθήμενον καθεδεῖται· οὐ γὰρ ἀναστήσεται, ἂν καθέξηται· ἀδύνατον γὰρ ἔσται ἀναστῆναι ὃ γε μὴ δύναται ἀναστῆναι.

295 Cic. de fato 17 *sed ad illam Diodori contentionem, quam* quid fieri
possit
*περὶ δυνατῶν appellant, revertamur, in qua, quid valeat id
quod fieri possit, anquiritur. placet igitur Diodoro id solum
fieri posse, quod aut verum sit aut verum futurum sit. qui
locus attingit hanc quaestionem: nihil fieri quod non necesse
fuerit, et quidquid fieri possit, id aut esse iam aut futurum
esse, nec magis commutari ex veris in falsa ea posse, quae
futura sunt, quam ea, quae facta sunt, sed in factis immuta-
bilitatem apparere, in futuris quibusdam, quia non apparet,
ne inesse quidem videri*^a.

a. Cf. Cic. de fato 12—14. Epict. diss. II 19, 1 ὁ κυριεύων λόγος ὁ κυριεύων
ἐπὶ τοιούτων τιῶν ἀφορμῶν ἡρωτῆσθαι φαίνεται. κοινῆς γὰρ οὔσης
μάχης τοῖς τρισὶ τούτοις πρὸς ἄλληλα, τῷ πᾶν παρεληλυθὸς ἀλη-
θὲς ἀναγκαῖον εἶναι καὶ τῷ δυνατῷ ἀδύνατον μὴ ἀκολου-
θεῖν καὶ τῷ δυνατὸν εἶναι ὃ οὐτ' ἔστιν ἀληθὲς οὐτ' ἔσται,
συνιδὼν τὴν μάχην ταύτην ὁ Διοδώρος τῇ τῶν πρώτων δυεῖν πιθανό-
τητι συνεχρήσατο πρὸς παραστάσιν τοῦ μηδὲν εἶναι δυνατὸν ὃ οὐτ'
ἔστιν ἀληθὲς οὐτ' ἔσται. Plut. Stoic. rep. 46 p. 1055 E. Contentio περὶ
δυνατῶν, licet ex Aristotelis locis appareat antiquiores etiam Megaricos ei
operam dedisse, prae ceteris tribuitur Diodoro, is igitur eam in primis
excoluisse videtur et ratiocinatio eius nomine τοῦ κυριεύοντος λόγου apud
posteriores in summa laude erat. Cf. Zeller, *üb. d. κυριεύων d. Megarikers*
Diod. Berol. 1882. — Finitima est Diodori de conexorum condicio-
nalia veritate sententia: v. Sext. math. VIII 115 Διοδώρος δὲ ἀληθὲς
εἶναι φησι συνημμένον, ὅπερ μήτε ἐνεδέχετο μήτε ἐνδέχεται ἀρχόμενον
ἀπ' ἀληθοῦς λήγειν ἐπὶ ψεῦδος.

296 Sext. math. X 85 *κομίζεται δὲ καὶ ἄλλη τις ἐμβριθὴς* nihil movetur
ὑπόμνησις εἰς τὸ μὴ εἶναι κίνησιν ὑπὸ Διοδώρου τοῦ Κρόνου,
δι' ἧς παρίστησιν ὅτι κινεῖται μὲν οὐδὲ ἓν, κενίηται δέ.
καὶ μὴ κινεῖσθαι μὲν, τοῦτο ἀκόλουθόν ἐστι ταῖς κατ' αὐτὸν
τῶν ἀμερῶν ὑποθέσεσιν^a. 86 *τὸ γὰρ ἀμερὲς σῶμα ὀφείλει*
ἐν ἀμερεῖ τόπῳ περιέχεσθαι καὶ διὰ τοῦτο μήτε ἐν αὐτῷ
κινεῖσθαι (ἐκπεπλήρωκε γὰρ αὐτόν, δεῖ δὲ τόπον ἔχειν μεί-
ζονα τὸ κινούμενον) μήτε ἐν ᾧ μὴ ἔστιν· οὕπῳ γάρ ἐστιν ἐν
ἐκείνῳ, ἵνα καὶ ἐν αὐτῷ κινήθῃ. ὥστε οὐδὲ κινεῖται. κενίη-
ται δὲ κατὰ λόγον· τὸ γὰρ πρότερον ἐν τῷδε τῷ τόπῳ
θεωρούμενον, τοῦτο ἐν ἑτέρῳ νῦν θεωρεῖται τόπῳ, ὅπερ οὐκ
ἂν ἐγεγόνει μὴ κινήθέντος αὐτοῦ^b. — 112 *εὐθέως γάρ, φησί,*
τὸ κινούμενον ἐν τόπῳ ἔστιν, τὸ δὲ ἐν τόπῳ ὃν οὐ κινεῖται·

τὸ ἄρα κινούμενον οὐ κινεῖται. 113 διττῆς δὲ οὔσης κινήσεως, μῖας μὲν τῆς κατ' ἐπικράτειαν, δευτέρας δὲ τῆς κατ' εἰλικρίνειαν, καὶ κατ' ἐπικράτειαν μὲν ὑπαρχούσης ἐφ' ἧς τῶν πλειόνων κινουμένων μερῶν τοῦ σώματος ὀλίγα ἡρεμεῖ, κατ' εἰλικρίνειαν δὲ ἐφ' ἧς πάντα κινεῖται τὰ τοῦ σώματος μέρη, δοκεῖ τούτων τῶν δυοῖν κινήσεων ἢ κατ' ἐπικράτειαν προηγεῖσθαι τῆς κατ' εἰλικρίνειαν. — 115 οὐχί δέ γε ἔστι τις κατ' ἐπικράτειαν κίνησις, ὥς παραστήσομεν· τοίνυν οὐδ' ἢ κατ' εἰλικρίνειαν γενήσεται. ὑποκείσθω γὰρ ἐκ τριῶν ἀμερῶν συνεστὼς σῶμα, δυοῖν μὲν κινουμένων, ἑνὸς δὲ ἀκινήτου· τοῦτο γὰρ ἢ κατ' ἐπικράτειαν ἀπαιτεῖ κίνησις. 116 οὐκοῦν εἰ προσθεῖμεν τέταρτον ἀμερὲς ἀκινήτου τούτῳ τῷ σώματι, πάλιν γενήσεται κίνησις. εἴπερ γὰρ τὸ ἐκ τριῶν ἀμερῶν συγκείμενον σῶμα δυοῖν μὲν κινουμένων, ἑνὸς δὲ ἀκινήτου κινεῖται, καὶ τετάρτου προστεθέντος ἀμεροῦς κινήσεται· ἰσχυρότερα γὰρ τὰ τρία μέρη, μεθ' ὧν πρότερον ἐκινεῖτο, τοῦ προστεθέντος ἑνὸς ἀμεροῦς. ἀλλ' εἴπερ τὸ ἐκ τεσσάρων ἀμερῶν συγκείμενον σῶμα κινεῖται, κινήσεται καὶ τὸ ἐκ πέντε· ἰσχυρότερα γὰρ ἔστι τὰ τέσσαρ' ἀμερῆ, μεθ' ὧν πρότερον ἐκινεῖτο, τοῦ προστεθέντος ἀμεροῦς. 117 καὶ εἰ τὸ ἐκ τῶν πέντε συγκείμενον κινεῖται, πάντως καὶ ἑκτου προσελθόντος ἀμεροῦς κινήσεται, ἰσχυροτέρων ὄντων τῶν πέντε παρὰ τὸ ἕν. καὶ οὕτω μέχρι μυρίων ἀμερῶν προέρχεται ὁ Διόδωρος, δεικνὺς ὅτι ἀνυπόστατός ἐστιν ἢ κατ' ἐπικράτειαν κίνησις· ἄτοπον γάρ, φησί, τὸ λέγειν κατ' ἐπικράτειαν κινεῖσθαι σῶμα, ἐφ' οὗ ἑνακισχίλια ἑνακόςια ἐνεργήοντα ὁκτὼ ἀκινήτῳ ἀμερῇ καὶ δύο μόνον κινεῖται. ὥστε οὐδὲν κατ' ἐπικράτειαν κινεῖται. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ κατ' εἰλικρίνειαν, ᾧ ἔπεται τὸ μηδὲν κινεῖσθαι.

a. Diodorus corpuscula individua statuisset traditur a Sexto math. IX 363. Quae videtur ex hypothese tantum admisisse adversariorum refutandorum gratia.

b. Similia afferuntur a Sexto math. X 101. 347. — Diodori argumentationes similes sunt Zenoneis, cf. **RP** 136—39.

Stilpo Diog. II 112 τῶν δ' ἀπ' Εὐκλείδου ἐστὶ καὶ — Στίλπων 297
 δ Μεγαρεύς, διασημύτατος φιλόσοφος. — 113 διήκουσε μὲν
 τῶν ἀπ' Εὐκλείδου τινῶν· οἱ δὲ καὶ αὐτοῦ Εὐκλείδου ἀκοῦ-

σαί φασιν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ Θρασυμάχου τοῦ Κορινθίου, δς ἦν Ἰχθύα^a γνώριμος —. τοσοῦτον δ' εἰρεσιλογίᾳ καὶ σοφιστείᾳ προῆγε τοὺς ἄλλους, ὥστε μικροῦ δεῖσαι πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἀφορῶσαν εἰς αὐτὸν μεγαρίσαι^b. — 120 φέρονται δ' αὐτοῦ διάλογοι ἐννέα^c ψυχροί.

a. Ichthys Euclidis, Stilpo Ichthysae successor appellatur a Suida v. *Εὐκλείδης*, cf. Diog. II 112. De aliis Stilponis magistris v. Suid. v. *Στίλπων*.

b. Aetas Stilponis eo definitur quod Theophrasti, Cratetis, Theodori Athei, Diodori aequalis erat. Diog. II 112. 113. 114. 116. Zeno Stoicus eum audivit, ib. 114. 120; VII 24. Insignis erat morum integritate, v. Cic. de fato 10; Plut. adv. Colot. 22 p. 1119 C. Placita quoque ad mores potissimum spectasse videntur, v. Crates ap. Diog. II 118.

c. Viginti dialogos enumerat Suidas v. *Στίλπων*.

298 Seneca ep. I 9, 1 *an merito reprehendat in quadam* ἀπάθεια *epistula Epicurus eos, qui dicunt sapientem se ipso esse contentum et propter hoc amico non indigere, desideras scire. hoc obicitur Stilboni ab Epicuro et iis, quibus summum bonum visum est animus inpatiens. 2 in ambiguitatem incidendum est, si exprimere ἀπάθειαν uno verbo cito voluerimus et inpatientiam dicere. poterit enim contrarium ei, quod significare volumus, intellegi. nos eum volumus dicere, qui respuat omnis mali sensum: accipietur is, qui nullum ferre possit malum. vide ergo, num satius sit aut invulnerabilem animum dicere aut animum extra omnem patientiam positum. 3 hoc inter nos (Stoicos) et illos interest: noster sapiens vincit quidem incommodum omne, sed sentit; illorum ne sentit quidem. illud nobis et illis commune est: sapientem se ipso esse contentum. sed tamen et amicum habere vult et vicinum et contubernalem, quamvis sibi ipse sufficiat.*

299 Plut. adv. Colot. 23 p. 1120 A οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ ἐπὶ Στίλ- alterum de altero non praedicandum
πωνος τοιοῦτόν ἐστιν. εἰ περὶ ἵππου τὸ τρέχειν κατηγοροῦμεν, οὗ φησι ταῦτόν εἶναι τῷ περὶ οὗ κατηγορεῖται τὸ κατηγορούμενον, ἀλλ' ἕτερον μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ τί ἦν εἶναι τὸν λόγον, ἕτερον δὲ τῷ ἀγαθῷ. καὶ πάλιν τὸ ἵππον εἶναι τοῦ τρέχοντα εἶναι διαφέρειν· ἑκατέρου γὰρ ἀπαιτούμενοι τὸν λόγον οὐ τὸν αὐτὸν ἀποδίδομεν ὑπὲρ ἀμφοῖν. ὅθεν ἀμαρ-

πάνειν τοὺς ἕτερον ἑτέρου κατηγοροῦντας ¹. εἰ μὲν γὰρ ταῦ-
τόν ἐστι τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἀγαθόν καὶ τῷ ἵππῳ τὸ τρέχειν,
πῶς καὶ σιτίου καὶ φαρμάκου τὸ ἀγαθόν, καὶ νῆ Δία πάλιν
λέοντος καὶ κυνὸς τὸ τρέχειν κατηγοροῦμεν; εἰ δ' ἕτερον, οὐκ
ὀρθῶς ἀνθρώπον ἀγαθόν καὶ ἵππον τρέχειν λέγομεν.

Ad omnes Megaricos hoc Stilponis enuntiatum (ἕτερον ἑτέρου μὴ
κατηγορεῖσθαι) revocatur a Simplicio phys. 120, 12 D. διὰ δὲ τὴν περὶ
ταῦτα ἄγνοιαν καὶ οἱ Μεγαρικοὶ κληθέντες φιλόσοφοι, λαβόντες ὡς ἐναργῆ
πρότασιν, ὅτι ὧν οἱ λόγοι ἕτεροι, ταῦτα ἑτερά ἐστι, καὶ ὅτι τὰ ἕτερα
κεχώρισται ἀλλήλων, ἐδόκουν δεικνύναι αὐτὸν αὐτοῦ κεχωρισμένον ἕκα-
στον. ἐπεὶ γὰρ ἄλλος μὲν λόγος Σωκράτους μουσικοῦ, ἄλλος δὲ Σωκρά-
τους λευκοῦ, εἴη ἂν καὶ Σωκράτης αὐτὸς αὐτοῦ κεχωρισμένος. Cf. Harten-
stein, *Verh. d. K. sächs. Ges. d. W.* I 201.

non sunt ideae

Diog. II 19 δεινὸς δ' ἄγαν ὧν ἐν τοῖς ἐριστικοῖς (Stilpo) **300**
ἀνίρει καὶ τὰ εἶδη ^a. καὶ ἔλεγε τὸν λέγοντα, ἀνθρώπον λέγειν
μῆδένα ². οὔτε γὰρ τόνδε λέγειν ³ οὔτε τόνδε. τί γὰρ μᾶλλον
τόνδε ἢ τόνδε; οὐδ' ἄρα τόνδε. καὶ πάλιν. τὸ λάχανον οὐκ
ἔστι τὸ δεικνύμενον. λάχανον μὲν γὰρ ἦν πρὸ μυρίων ἐτῶν.
οὐκ ἄρα ἔστι τοῦτο λάχανον.

a. τὰ εἶδη apparet esse ideas Platonis. De toto loco cf. Z. II a⁴ 256, 2.

Alexinus

disputandi
ratio

Diog. II 109 μεταξὺ δὲ ἄλλων ὄντων τῆς Εὐβουλίδου δια- **301**
δοχῆς Ἀλεξίνος ἐγένετο Ἡλεῖος, ἀνὴρ φιλονεικώτατος, διὸ
καὶ Ἐλεγχίνος ἐπεκλήθη. διεφέρετο δὲ μάλιστα πρὸς Ζή-
νωνα ^a. — Sext. math. IX 108 ἀλλ' ὅ γε Ἀλεξίνος τῷ Ζή-
νωνι παρέβαλε τρόπον τῶδε. τὸ ποιητικὸν τοῦ μὴ ποιητικοῦ
καὶ τὸ γραμματικὸν τοῦ μὴ γραμματικοῦ κρεῖττόν ἐστι, καὶ
τὸ κατὰ τὰς ἄλλας τέχνας θεωρούμενον κρεῖττόν ἐστι τοῦ
μὴ τοιούτου. οὐδὲ ἐν δὲ κόσμῳ κρεῖττόν ἐστιν. ποιητικὸν
ἄρα καὶ γραμματικὸν ἐστιν ὁ κόσμος.

a. Scripsit adversus Zenonem Stoicum, v. Diog. II 110. Erat igitur
ex posterioribus Megaricis, quorum secta postquam Stoicis in nonnullis
incitamento fuerat, mox fracta atque extincta est. Cf. Philodem. rhetor.
II col. 44. H. v. Arnim, *Hermes* 27 (1893), 65. S. Sudhaus, *Mus. Rh.*
48 (1892), 152.

1) Vulgo indicatur lacuna, sed ad sensum nihil deest. — 2) λέγειν
μῆδένα Roeper, **RP**: εἶναι μῆδένα vulg.: εἶναι, εἰπεῖν μῆδένα Casaub.:
εἶναι, μῆδένα λέγειν Deycks. — 3) εἶναι Cobet.

Eliaci et Eretriaci

- 302** Diog. II 105 Φαίδων Ἡλεῖος — μετεῖχε Σωκράτους ^a. — schola
 διάδοχος δ' αὐτοῦ Πλείσταινος ¹ Ἡλεῖος, καὶ τρίτοι ἀπ'
 αὐτοῦ οἱ περὶ Μενέδημον τὸν Ἐρετριέα καὶ Ἀσκλη-
 πιάδην τὸν Φλειάσιον, μεταγρόντες ² ἀπὸ Στίλπωνος ^b. καὶ
 ἕως μὲν τούτων Ἡλειακοὶ προσηγορεύοντο, ἀπὸ δὲ Μενεδήμου
 Ἐρετριακοί.

a. Scripserunt de Phaedone: L. Preller, *Rh. Mus.* IV (1846) 391, recogn. in Ersch. Grub. Encycl. sect. III vol. 21, 357. — U. de Wilamowitz-Moellendorff, *Hermes* XIV (1879) 186. 476. — De doctrina incertum est. Nominatur plerumque una cum Eretriacis, qui solent cum Megaricis coniungi.

b. Cf. Diog. II 126. 134. Menedemus nil scripti reliquisse narratur ib. 136. Nobilis erat amicitia Asclepiadis et Menedemi (ib. 137) et insigne philosophandi studium (Athen. IV 168 a). Menedemus de patria quoque merebatur, quam regebat tempore primorum Alexandri successorum usque ad Ol. 125, 3 (a. 278). Cf. Diog. II 140—144 et de extremis Menedemi temporibus Roeper, *Philolog.* IX (1854) 27. U. de Wilamowitz-Moellendorff, *Antigonos v. Karystos*, Berol. 1881, 86.

- 303** Diog. II 134 καὶ ὁ καὶ τότε ἐρωτᾷ εἰώθει (ὁ Μενέ- aliud ab alio
 δημοσ)· Τὸ ἕτερον τοῦ ἐτέρου ἕτερόν ἐστι; Ναί. ἕτερον δέ differt
 ἐστι τὸ ὠφελεῖν τοῦ ἀγαθοῦ; Ναί. Οὐκ ἄρα τὸ ἀγαθὸν
 ὠφελεῖν ἐστιν ^a.

a. Subest Stilponis enuntiatum, quod attulimus **RP** 299.

- 304** Plut. de virt. mor. 2 p. 440 E Μενέδημος μὲν ὁ ἐξ Ἐρε- virtus est una
 τρίας ἀνήρει τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὰς διαφοράς,
 ὡς μιᾶς οὗσης καὶ χρωμένης πολλοῖς ὀνόμασι· τὸ γὰρ αὐτὸ
 σωφροσύνην καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην λέγεσθαι, καθάπερ
 βροτὸν καὶ ἄνθρωπον ^a.

a. Cic. Acad. II 129 a Menedemo autem, quod is Eretria fuit, Eretriaci appellati; quorum omne bonum in mente positum et mentis acie, qua verum cerneretur. — Excipiunt haec verba apud Ciceronem ea, quae supra apposita sunt **RP** 288 a, et redeunt ferme eodem haec placita atque illa Euclidis.

1) Πλείσταινος cod. P¹, Roeper: Πλείστανος vulgo. — 2) μεταγρόν-
 τες Emperius: μετάργοντες vulgo.

Diog. II 135 ἀνήρει δέ, φασί, καὶ τὰ ἀποφατικά τῶν 305
ἀξιωμαίων^a, καταφατικά τιθεῖς· καὶ τούτων τὰ ἀπλᾶ προσ-
δεχόμενος τὰ οὐχ ἀπλᾶ ἀνήρει, λέγων¹ συνημμένα καὶ συμ-
πεπλεγμένα.

a. Propositiones negativas idcirco videtur repudiasse, quod veritatem nisi affirmando exprimi non posse censebat.

b. συνημμένα quae dicantur patet ex **RP** 295 a, quid sit ἀξίωμα συμπεπλεγμένον ex Diog. VII 72 συμπεπλεγμένον δέ ἐστιν ἀξίωμα ὃ ὑπὸ τινων συμπλεκτικῶν συνδέσμων συμπέλεκται, οἷον Καὶ ἡμέρα ἐστὶ καὶ φῶς ἐστὶ. Hoc Menedemo captiosum visum esse dixeris, quia, si tales propositiones sequi liceret, multitudo rerum poni videretur. — Simplicius, quod refert Phys. 91, 28 D. οἱ δὲ ἐκ τῆς Ἐρετρίας οὕτως τὴν ἀπορίαν ἐφοβήθησαν ὥς λέγειν μηδὲν κατὰ μηδενὸς κατηγορεῖσθαι, ἀλλ' αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἕκαστον λέγεσθαι, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπος καὶ τὸ λευκὸν λευκόν, videtur Eretriacorum doctrinam cum Stilponis (**RP** 299) confudisse. Praeterea haec Aristotelis verba phys. I 2. 185^b 28 οἱ δὲ τὴν λέξιν μετερρῶνιζον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐ λευκός ἐστιν ἀλλὰ λελεύκωται, οὐδὲ βαδίζων ἐστὶν ἀλλὰ βαδίζει, ἵνα μὴ ποτε τὸ ἐστὶ προσάπτοντες πολλὰ εἶναι ποιῶσι τὸ ἓν, ὥς μοναχῶς λεγομένου τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ὄντος ad Menedemum revocantur a Philopono in Ar. phys. I 49, 18 Vitelli, sed obstat et temporum ratio et Megaricorum cum Eretriacis similitudo. Cf. Z. II a⁴ 278, 2.

1) λέγω δὲ Cobet.

Plato

De vita eius ac scriptis

306 Diog. III 1 Πλάτων Ἀρίστωνος καὶ Περικτιόνης ἡ Πω- familia
 τώνης¹, Ἀθηναῖος, ἥτις τὸ γένος ἀνέφερεν εἰς Σόλωνα². —
 φασὶ δὲ καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀνάγειν εἰς Κόδρον τὸν Με-
 λάνθον, οἵτινες ἀπὸ Ποσειδῶνος ἱστοροῦνται κατὰ Θρασύ-
 λον. — 2 καὶ γίνεται Πλάτων, ὡς φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν aetas
 Χρονικοῖς, ὀγδόῃ καὶ ὀγδοηκοστῇ Ὀλυμπιάδι Θαρργηλιῶνος
 ἑβδόμῃ (a. 427 Mai. ex.), καθ' ἣν Ἀήλιοι τὸν Ἀπόλλωνα γε-
 νέσθαι φασί. τελευτᾷ δ', ὡς φησιν Ἑρμιππος, ἐν γάμοις
 δειπνῶν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ὀγδόης καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιά-
 δος (a. 347), βιούς ἔτος ἐν πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα^b.

a. Parum accurate dictum, nam Platonis mater, soror patruelis Cri-
 tiae illius, qui erat inter triginta tyrannos, genus ducebat a Dropide, S-
 lonis cognato et amico, v. Plat. Tim. 20 E; Charm. 155 A. 157 E. Cf.
 Hermann, Plat. 23. Z. II a⁴ 390, 1.

b. Cf. Clint. F. H. a. 429 et 347. Natus est eodem anno quo Pe-
 ricles mortem obiit, Diog. III 3. — De nomine v. Diog. III 4 ἐγγυμνά- nomen
 σατο δὲ παρ' Ἀρίστωνι τῷ Ἀργεῖῳ παλαιστῇ, ἀφ' οὗ καὶ Πλάτων διὰ
 τὴν εὐξίαν μετωνομάσθη, πρότερον Ἀριστοκλῆς ἀπὸ τοῦ πάππου καλού-
 μενος, καθὰ φησιν Ἀλέξανδρος ἐν διαδοχαῖς. — ἡ ὅτι πλατὺς ἦν οἱ
 μέτωπον, ὡς φησι Νεάνθης. Cf. Senec. ep. 58, 30. Jacoby 304—312.

Scripserunt de vita Platonis: C. F. Hermann, *Gesch. u. System d.*
plat. Phil., Heidelberg 1839. H. de Stein, *7 Bücher xr. Gesch. d. Pla-*
tonismus (II 158), Gott. 1864. G. Grote, *Platon*, Lond. 1865. Chaignet,
la vie et les écrits de Platon, Paris 1871. Steinhart, *Platons Leben*,
 Lips. 1873. Pfeleiderer, *Sokr. u. Platon*, 1896, 109. Windelband, *Pla-*
*ton*³, Stuttg. 1901. C. Ritter, *Plat., sein Leben, se. Schriften u. se. Lehre*
 I, Monac. 1910.

1) Πωτώνης cod. Monac. et Vindob. 106: Ποτώνης vulg. — Cf.
 Boeckh, *Urk. üb. d. Seewesen* 289.

magistri

Arist. met. I 6. 987^a 32 ἐκ νέου τε γὰρ συνήθης γενό- **307**
 μενος πρῶτον Κρατύλῳ καὶ ταῖς Ἡρακλειτείσι δόξαις, ὡς
 ἀπάντων τῶν αἰσθητῶν αἰὲν ῥεόντων καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐ-
 τῶν οὐκ οὔσης, ταῦτα μὲν καὶ ὕστερον οὕτως ὑπέλαβεν. —
 Diog. III 5 λέγεται δι- — ποιήματα ἔγραψε. — ἔπειτα
 μέντοι — Σωκράτους ἀκούσας κατέφλεξε τὰ ποιήματα^a. —
 6 τοῦντεῦθεν δὲ γεροντός, φασίν, εἴκοσιν ἔτη διήκουσε Σωκρά-
 τος· ἐκείνου δ' ἀπελθόντος — γενόμενος ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν
 ἔτων — εἰς Μέγαρα πρὸς Εὐκλείδην σὺν καὶ ἄλλοις τισὶ
 Σωκρατικοῖς ὑπεχώρησεν^b. ἔπειτα εἰς Κυρήνην ἀπῆλθε πρὸς
 Θεόδωρον τὸν μαθηματικόν· κακεῖθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς τοὺς
 Πυθαγορικοὺς Φιλόλαον καὶ Εὐρυτον· ἐνθεν τε εἰς Αἴγυπτον
 παρὰ τοὺς προφῆτας^c.

a. Ex iis quae de Platonis educatione puerili singula traduntur (Diog. III 5. Aelian. var. hist. II 30) vix quidquam fide dignum. Sed poetice eum haud leviter attigisse veri simile. Quamquam quae nunc eius feruntur epigrammata partim videntur spuria esse (P. Iyr. II⁴ 295 Bgk.).

b. Idem Diogenes II 106 Hermodoro auctore refert.

c. Cic. de rep. I 16 *audisse te credo Platonem Socrate mortuo primum in Aegyptum discendi causa, post in Italiam et in Siciliam contendisse, ut Pythagorae inventa perdisceret, eumque et cum Archyta Tarentino et cum Timaeo Locro multum fuisse et Philoleo commentarios esse nactum, eumque eo tempore in his locis Pythagorae nomen vigeret, illum se et hominibus Pythagoreis et studiis illis dedisse.* Idem de fin. V 87. — Philolaum exploratum est mortuum fuisse, cum Plato Italiam visitaret (Boeckh *Philolaos* 5). De eius libro **RP** 60.

itinera
Siciliensis

Diog. III 18 τρίς δὲ πέπλευκεν εἰς Σικελίαν· πρῶτον **308**
 μὲν κατὰ Θέαν τῆς νήσου καὶ τῶν κρατήρων, ὅτε καὶ Διονύσιος ὁ Ἐρμοκράτους τύραννος ὦν ἡνάγκασεν ὥστε συμμῖξαι αὐτῷ· ὁ δὲ διαλεγόμενος περὶ τυραννίδος — προσέειπεν αὐτῷ^a. — 21 δεύτερον πρὸς τὸν νεώτερον ἦκε Διονύσιον αἰτῶν γῆν καὶ ἀνθρώπους τοὺς κατὰ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ ζησομένους· ὁ δὲ καίπερ ὑποσχόμενος οὐκ ἐποίησεν. ἔνιοι δὲ φασὶ καὶ κινδυνεῦσαι αὐτὸν ὡς ἀναπείθοντα Δίωνα καὶ Θεοδόταν¹ ἐπὶ τῇ τῆς νήσου ἐλευθερίᾳ^b. — 23 τρίτον ἦλθε διαλλάξων Δίωνα Διονυσίῳ· οὐ τυχὼν δὲ ἄπρακτος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα^c.

1) Θεοδόταν Cobet: Θεώταν vulgo.

a. Diog. III 19 ἐντεῦθεν ἀγανακτήσας ὁ τύραννος — παρέδωκε αὐτὸν Πόλλιδι τῷ Λακεδαιμονίῳ — ὥστε ἀποδόσθαι. κακῆνους ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς Αἴγιναν ἐπίπρασεν (circ. a. 388). — 20 λυτροῦται δὲ αὐτὸν κατὰ τύχην παρὼν Ἰννίκερις ὁ Κυρηναῖος (quem cave confundas cum philosopho **RP** 264), cf. *Ar. phys.* II 8. 199^b 20 (Diels, *κρ. Textgesch. d. Ar. Phys.*, Berl. Ak. 1882, 23¹). — Secundum Dionysium superiorem tyranni imaginem expressisse putatur rep. VIII 566 A.

b. Altera peregrinatio fere viginti annis post (c. a. 368) facta est, cum Plato senior a Dione ut Dionysium filium adiret commotus esset.

c. Cf. ep. Plat. VII 330 B. Plut. Dion. 13. Hermann, *Plat.* 423.

309 Diog. III 41 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ^a, ἔνθα τὸν exitus πλεῖστον χρόνον διετέλεσε φιλοσοφῶν· ὄθεν καὶ Ἀκαδημαϊκὴ προσηγορεῖται ἡ ἀπ' αὐτοῦ αἵρεσις.

a. Diog. III 7 τὸ δ' ἐστὶ γυμνάσιον προάστειον ἀλσῶδες ἀπὸ τινος ἥρωος ὀνομασθὲν Ἑκαδήμου. — Ibid. 5 ἐμιλοσόφει δὲ τὴν ἀρχὴν ἐν Ἀκαδημίᾳ, εἴτα ἐν τῷ κήπῳ τῷ παρὰ τὸν Κολωνόν. Ibi suos docebat docendi ratio per colloquia ut videtur, nam eam institutionem continuis orationibus longe praeferendam esse censebat; v. *Protag.* 334 D; *Gorg.* 461 D; *Phaedr.* 275 D. Quamquam perpetuis eum nonnumquam sermonibus usum esse insignis testis est Aristoxenus *harm. el.* II 30 Meib. Itaque Platonis περὶ τὰγαθοῦ acroasin excipiebant discipuli Aristoteles Speusippus Xenocrates alii; unde dictae αἱ ἀγραφοὶ συνουσίαι, v. *Simpl. phys.* 151, 10. 453, 28. 545, 23 D. sive ἀγραφα δόγματα, *Arist. phys.* IV 2. 209^b 14. Cf. Brandis, de perd. *Arist. libr.* 3; *Hdb.* II 1, 180.

310 Dionys. Hal. de comp. verb. 25 p. 208 Rsk. ὁ δὲ Πλά-^{elegantia scribendi}των τοὺς ἑαυτοῦ διαλόγους κτενίζων καὶ βοστρυχίζων καὶ πάντα τρόπον ἀναπλέκων οὐ διέλειπεν ὀδοῦντα γεγονῶς ἔτη. πᾶσι γὰρ δήπου τοῖς φιλολόγοις γνώριμα τὰ περὶ τῆς φιλοπονίας τάνδρὸς ἱστορούμενα τά τε ἄλλα καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ τὴν δέλτον, ἣν τελεντήσαντος αὐτοῦ λέγουσιν εὑρεθῆναι ποικίλως μετακειμένην τὴν ἀρχὴν τῆς πολιτείας ἔχουσαν τήνδε· „Κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος“^a.

a. Cf. *Quintil. inst.* VIII 6, 64; Euphorion et Panaetius ap. Diog. *librorum ordo* III 37. Iteratis illis curis consentaneum est non modo sermonem sed etiam sententias immutatas esse neque constitisse ante mortem Platonis; unde perspicuum est quam lubricum sit ex ipsis dialogis de tempore quo singuli prodierint iudicare. De quo pauca sunt a veteribus tradita. *Phaedrum* primum Platonis opus esse testatur Diog. III 38, Lysidem vivo Socrate editum idem III 35. Apud Athenaeum XI 505 D narratio ex-

stat, quae si vera est, Gorgias non diu post mortem Socratis vulgatus erat. Leges putabantur postremum opus: Diog. III 37. Bona fortuna factum est, ut quae scripta Platonis a veteribus pro genuinis habebantur, ea omnia aetatem superaverint. Ab Aristophane Byzantio in trilogias digesta erant, a Thrasylo et Dereyllida in tetralogias; cf. Diog. III 56—61; Albin. introd. 3—6. Etiam quae nunc spuria habentur omnia praeter definitiones in catalogum Thrasyli recepta erant.

libri suppositi

Diog. III 62 νοθεύονται δὲ τῶν διαλόγων δμολογουμένως **311**

Μίδων ἢ Ἰπποτρόφος, Ἐρυξίας ἢ Ἐρασίστρατος, Ἀλκυνών, Ἀκέφαλοι ἢ^a, Σίσυφος, Ἀξίοχος, Φαίαιες, Δημοδόκος, Χελιδών, Ἐβδόμη, Ἐπιμενίδης^b.

a. De Acephalis, i. e. dialogis prooemio carentibus, cf. Suid. v. *Δισχίνης*.

b. Dubitabatur praeterea de Alcibiade II, de Anterastis, de Hipparcho. Leges nonnulli a Philippo Opuntio ex tabulis cereis transcriptas esse tradiderunt, eiusdemque Epinomis esse putabatur: Diog. III 37. Cf. I. Bruns, *Pls Gesetze*, Weim. 1880. — Ad quaestionem de librorum fide solvendam cum plurimum valeat Aristotelis auctoritas, eos dialogos, quorum hic meminit, enumerabimus. Saepissime laudantur Respublica, Timaeus, Leges; praeterea pro Platonicis haberi constat Phaedonem, Convivium, Phaedrum, Hippiam minorem, Menonem, Gorgiam; respiciuntur Menexenus, Apologia, Theaetetus, Philebus, Protagoras, Sophistes, Politicus; respici veri simile est Cratylum, Lysim, Lachetem, Charmiden. Cf. Bonitz, Ind. Aristot. 598 a.

testimonium
Aristotelis

Scripserunt de librorum qui Platoni tribuuntur fide atque ordine praeter Hermannum, de Stein, Grote (**RP** 306): Schleiermacher, *Platons Werke*, 3. ed. Berol. 1855sq. Stallbaum, *Pl. op.*, Lips. 1836sq. Steinhart, in *Pl. Werke übers. v. H. Müller*, Lips. 1850sq. Socher, *üb. Pl. Schrift.*, Monac. 1820. Zeller, *plat. Stud.*, Tub. 1839. Susemihl, *d. gen. Entwickl. d. pl. Phil.*, Lips. 1855sq. Munk, *d. nat. Ordn. d. pl. Schrift.*, Berol. 1856. Ueberweg, *Untersuch. üb. d. Echth. u. Zeitfolge pl. Schrift.*, Wien 1861. Schaarschmidt, *d. Samml. d. pl. Schrift.*, Bonn. 1866. Zeller, *üb. d. Anachronism. i. d. pl. Gespräch.*, Berol. 1873. Teichmüller, *d. plat. Frage*, Gotha 1876. Idem, *üb. d. Reihenf. d. pl. Dialoge*, Dorp. 1879. Idem, *Lit. Fehden im 4. Jh. v. Chr.*, Breslau 1881. 84. Krohn, *d. plat. Frage*, Halle 1878. Dittenberger, *Hermes* 16 (1881), 321. Siebeck, *Untersuch. zur Phil. d. Griech.*², Freiburg 1888, 107. C. Ritter, *Unters. üb. Pl.*, Stuttg. 1888. Schanz, *Hermes* 21 (1886), 439. F. Dümmler, *chronol. Beitr. z. einig. Platon. Dial.*, Basel 1890. W. Janell, *quaest. Platon.*, Rostoch. 1901. Lutoslawski, *Origin and growth of Pls logic*, London.² 1905. H. Raeder, *Pls philos. Entwickl.*, Lips. 1905. Zeller, *Ph. d. Gr.* II a⁴, 436—558. *Archiv* II 668. 676. X 592. Gomperz II 224.

De philosophia eiusque partibus

312 Conviv. 203 E θεῶν οὐδείς φιλοσοφεῖ οὐδ' ἐπιθυμεῖ σοφὸς ^{philosophari quid sit} γενέσθαι· ἔστι γάρ· οὐδ' εἴ τις ἄλλος σοφός, οὐ φιλοσοφεῖ ^a. οὐδ' αὖ οἱ ἀμαθεῖς φιλοσοφοῦσιν οὐδ' ἐπιθυμοῦσι σοφοὶ γενέσθαι· αὐτὸ γὰρ τοῦτό ἐστι χαλεπὸν ἀμαθία, τὸ μὴ ὄντα καλὸν καγαθὸν μηδὲ φρόνιμον δοκεῖν αὐτῷ εἶναι ἱκανόν ^b. οὐκ οὖν ἐπιθυμεῖ ὁ μὴ οἰόμενος ἐνδεὴς εἶναι οὐδ' ἂν μὴ οἴηται ἐπιδεῖσθαι ^c. Τίνες οὖν, ἔφη, ἐγώ, ὦ Διοτίμα, οἱ φιλοσοφοῦντες, εἰ μήτε οἱ σοφοὶ μήτε οἱ ἀμαθεῖς; Ἀλλ' οὐκ οἶμαι, οἱ ἔφη, τοῦτο γε ἤδη καὶ παιδί, ὅτι οἱ μεταξὺ τούτων ἀμφοτέρων ^d.

a. Phaedr. 278 D. Parm. 134 C. Cf. RP 3.

b. Rep. II 376 B τί γε φιλομαθὲς καὶ φιλόσοφον ταῦτόν. — Ἀμαθής est qui nihil sciens putat se scire aliquid, v. soph. 229 C. Tim. 86 B νόσον μὲν δὴ ψυχῆς ἀνοίαν ξυγχωρητέων, δύο δ' ἀνοίας γένη, τὸ μὲν μανίαν, τὸ δὲ ἀμαθίαν.

c. Propterea admiratio initium philosophiae, v. Theaet. 155 D μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, τὸ θαυμάζειν· οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη. Cf. Aristoteles, RP 368.

d. In sequentibus Amorem, quem Πόρον et Πενίας filium esse fin- Ερω- git, μεταξὺ ἀμφοτέρων esse docet: ἔστιν γὰρ δὴ τῶν καλλίστων ἡ σοφία, Ἐρως δ' ἐστὶν ἔρως περὶ τὸ καλόν, ὥστε ἀναγκαῖον Ἐρωτα φιλόσοφον εἶναι, φιλόσοφον δὲ ὄντα μεταξὺ εἶναι σοφοῦ καὶ ἀμαθοῦς. Per pulchrum fertur ad verum, quod in aliorum quoque animis excitare studet semper adnitens, nunquam satiatus, v. Phaedr. 249 D, conviv. 201 E. Itaque philosophi οἱ τῆς ἀληθείας φιλοθεάμονες, rep. V 475 E, et similimi deo, Phaed. 66 B, Theaet. 176 B.

313 De rep. V 476 E ἀλλ' ἡμῖν εἰπέ τόδε· ὁ γιγνώσκων ^{cognoscendi gradus} γιγνώσκει τι ἢ οὐδέν; σὺ οὖν μοι ὑπὲρ ἐκείνου ἀποκρίνου. Ἀποκρινόμενος, ἔφη, ὅτι γιγνώσκει τι. Πότερον ὃν ἢ οὐκ ὄν; Ὅν· πῶς γὰρ ἂν μὴ ὄν γέ τι γνωσθῇ; Ἰκανῶς οὖν τοῦτο ἔχομεν, καὶ εἰ πλεοναχῇ σκοποῖμεν, ὅτι τὸ μὲν παντελῶς ὄν παντελῶς γνωστόν, μὴ ὄν δὲ μηδαμῇ πάντῃ ἀγνωστον; Ἰκανώτατα. Εἰπὼν· εἰ δὲ δὴ τι οὕτως ἔχει ὥς εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι, οὐ μεταξὺ ἂν κείτοιο τοῦ εἰλικρινῶς ὄντος καὶ τοῦ αὐτοῦ μηδαμῇ ὄντος; Μεταξύ. Οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τῷ ὄντι γνώσις

ἦν, ἀγνωσία δ' ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ μὴ ὄντι, ἐπὶ τῷ δὲ μεταξὺ
τούτῳ μεταξὺ τι καὶ ζητητέον ἀγνοίας τε καὶ ἐπιστήμης,
εἴ τι τυγχάνει ὃν τοιοῦτον; Πάνυ μὲν οὖν. Ἄρ' οὖν λέγομεν
τι δόξαν εἶναι; Πῶς γὰρ οὐ; Πότερον ἄλλην δύναμιν ἐπι-
στήμης ἢ τὴν αὐτὴν; Ἄλλην. Ἐπ' ἄλλῳ ἄρα τέτακται δόξα
καὶ ἐπ' ἄλλῳ ἐπιστήμη^a, κατὰ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐκατέρα
τὴν αὐτῆς. Οὕτως. — Tim. 51 E δύο δὲ λεκτέον ἐκείνω
(νοῦν καὶ δόξαν ἀληθῆ), διότι χωρὶς γεγονότων ἀνομοίως
τε ἔχεται. τὸ μὲν γὰρ αὐτῶν διὰ διδαχῆς, τὸ δ' ὑπὸ πει-
θοῦς ἡμῖν ἐγγίγνεται· καὶ τὸ μὲν αἰεὶ μετ' ἀληθοῦς λόγον,
τὸ δὲ ἄλογον· καὶ τὸ μὲν ἀκίνητον πειθοῖ, τὸ δὲ μεταπει-
στόν· καὶ τοῦ μὲν πάντα ἄνδρα μετέχειν φρατέον, νοῦ δὲ θεοῦς,
ἀνθρώπων δὲ γένος βραχὺ τι^b.

scientia vera

a. Scientia, quam persequitur philosophia (Euthydem. 288 D ἡ δὲ
γε φιλοσοφία κτῆσις ἐπιστήμης), cum constet cognitione τοῦ παντελῶς
ὄντος, quod aliis locis appellatur τὸ ὄντως ὄν, ἡ ἀλήθεια, τὸ νοούμενον,
versatur circa res et causas immutabiles (Phaedr. 247 D) et consumma-
tam rerum veritatem omniumque scientiarum rationes complectitur: Par-
men. 134 A Οὐκοῦν καὶ ἐπιστήμη, αὐτὴ μὲν ὃ ἔστιν ἐπιστήμη, τῆς δ'
ἔστιν ἀλήθεια αὐτῆς ἂν ἐκείνης εἴη ἐπιστήμη; Πάνυ γε. — Rep. V 475 B
Οὐκοῦν καὶ τὸν φιλόσοφον σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν εἶναι, οὐ τῆς μὲν,
τῆς δ' οὐ, ἀλλὰ πάσης; — Charm. 166 C αἱ μὲν ἄλλαι πᾶσαι ἄλλου εἰσὶν
ἐπιστήμαι, ἐαυτῶν δ' οὐ, ἡ δὲ (σωφροσύνη, quae h. l. dicitur summa
scientia) μόνη τῶν τε ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπιστήμη ἐστὶ καὶ αὕτη ἐαυ-
est una τῆς. — Hanc scientiam consentaneum est ut unam esse putemus, sophist.
257 C. — Singularum artium ante ceteras colendae sunt musica et ma-
thematica, quarum illa animum liberat et temperat et pulchri sensu im-
mathematica buit (rep. III 401 D. 410 C), haec inprimis pertinet ad τὴν διάνοιαν,
quae media est inter opinionem et scientiam (rep. VII 525 A. 533 C).

opinio vera

b. Scientia neque sensuum perceptionibus (αἰσθήσει) constat, cum
sensibus perceptum (φαντασία) aliis aliud esse videatur (Theast. 151 E),
neque continetur hominum opinionibus (δόξαις) ne rectis quidem et veris
(ib. 200 D): quas nomine haud scio an ab Antisthene inducto appellat
ἀληθῆ s. ὀρθὴν δόξαν (Zeller II a⁴ 590). Quae ita distat a scientia,
ut sentiat quidem quod verum sit, sed id quod sentit exponere nequeat
(τὸ ὀρθὰ δοξάζειν καὶ ἄνευ τοῦ ἔχειν λόγον δοῦναι, conv. 202 A). —
Meno 97 E αἱ δόξαι αἱ ἀληθεῖς, ὅσον μὲν ἂν χρόνον παραμένουσιν,
καλὸν τὸ χρῆμα καὶ πάντ' ἀγαθὰ ἐργάζονται· πολλὴν δὲ χρόνον οὐκ
ἐθέλουσι παραμένειν, ἀλλὰ δραπετεύουσιν ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου,
ὥστε οὐ πολλοὺ ἄξια εἰσιν, ἕως ἂν τις αὐτὰς δῆσῃ αἰτίας λογισμῷ. —
ἐπειδὴ δὲ δεθῶσιν, πρῶτον μὲν ἐπιστήμαι γίνονται, ἔπειτα μόνιμοι·
καὶ διὰ ταῦτα δὴ τιμωτέρον ἐπιστήμη ὀρθῆς δόξης ἐστίν, καὶ διαφέρει

δεσμῷ ἐπιστήμη ὁρθῆς δόξης. Cf. Theaet. 210 A. — Neque ea virtus, virtus vulgaris quae recta opinione duntaxat et consuetudine ducitur, ad sapientiam quidquam valet, v. Meno 99 B. — Phaed. 82 A οἱ τὴν δημοτικὴν τε καὶ πολιτικὴν ἀρετὴν ἐπιτετηδεικότες, ἦν δὴ καλοῦσι σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην, ἐξ ἔθους τε καὶ μελέτης γεγονυῖαν ἄνευ φιλοσοφίας τε καὶ νοῦ.

314 Sophist. 253 B **ΞΕ.** Τί δ'; ἐπειδὴ καὶ τὰ γένη πρὸς dialectice

ἄλληλα κατὰ τὰ τοιαῦτα (ὥσπερ τὰ γραμματα καὶ τοὺς φθόγγους) μείξεως ἔχειν ὁμολογήκαμεν, ἄρ' οὐ μετ' ἐπιστήμης τινὸς ἀναγκαῖον διὰ τῶν λόγων πορεύεσθαι τὸν ὁρθῶς μέλλοντα δείξιν ποῖα ποίοις συμφωνεῖ τῶν γενῶν καὶ ποῖα ἄλληλα οὐ δέχεται; καὶ δὴ καὶ διὰ πάντων εἰ συνέχοντ' ἅττ' αὐτ' ἐστίν, ὥστε συμμειγνῆσθαι δυνατὰ εἶναι, καὶ πάλιν ἐν ταῖς διαιρέσεσιν, εἰ δι' ὅλων ἕτερα τῆς διαιρέσεως αἵτια; **ΘΕΑΙ.** Πῶς γὰρ οὐκ ἐπιστήμης δεῖ, καὶ σχεδόν γε ἴσως τῆς μεγίστης; **ΞΕ.** Τίν' οὖν αὖ προσερούμεν, ὦ Θεαίτητε, ταύτην; ἢ πρὸς Αἰὸς ἐλάθομεν εἰς τὴν τῶν ἐλευθέρων ἐμπειρόντες ἐπιστήμην καὶ κινδυνεύομεν ζητοῦντες τὸν σοφιστὴν πρότερον ἀνηρηγμέναι τὸν φιλόσοφον^a; **ΘΕΑΙ.** Πῶς λέγεις; **ΞΕ.** Τὸ κατὰ γένη διαιρεῖσθαι καὶ μήτε ταῦτόν ὃν εἶδος ἕτερον ἡγήσασθαι μήτε ἕτερον ὃν ταῦτόν μὴ οὐ τῆς διαλεκτικῆς φήσομεν ἐπιστήμης εἶναι; **ΘΕΑΙ.** Ναί, φήσομεν. **ΞΕ.** Οὐκοῦν ὃ γε τοῦτο δυνατὸς δοῦν μίαν ἰδέαν διὰ πολλῶν, ἐνὸς ἐκάστου κειμένου χωρὶς, πάντῃ διατεταμένην ἱκανῶς διαισθάνεται, καὶ πολλὰς ἑτέρας ἀλλήλων ὑπὸ μιᾶς ἔξωθεν περιεχομένας, καὶ μίαν αὖ δι' ὅλων πολλῶν ἐν ἐνὶ συνημμένην, καὶ πολλὰς χωρὶς πάντῃ διωρισμένας· τοῦτο δ' ἔστιν, ἧ^γ τε κοινωνεῖν ἕκαστα δύναται καὶ ὅπῃ μή, διακρίνειν κατὰ γένος ἐπίστασθαι. **ΘΕΑΙ.** Παντάπασι μὲν οὖν. **ΞΕ.** Ἀλλὰ μὴν τό γε διαλεκτικὸν οὐκ ἄλλω δώσεις, ὥς ἐγὼμαι, πλὴν τῷ καθαρῶς τε καὶ δικαίως φιλοσοφοῦντι^b. **ΘΕΑΙ.** Πῶς γὰρ ἂν ἄλλω δοίῃ τις;

a. Sophistarum est rhetorica ad adulationem vulgi comparata (Gorg. 462 B) et perversa eristica in fallaciis argumentationum et verborum aucupiis posita (cf. Plat. Euthydem. et Prantl, *Gesch. der Logik* I 20). Neque ars eorum vere est ars, sed ἐμπειρία καὶ τριβή (Gorg. 463 B), neque scientia eorum genuina scientia, sed δοξαστικὴ ἐπιστήμη, quae non veritatem sequitur, sed hominum opiniones (soph. 233 C). Contra dialectice a Socrate illa fundata (**RP** 247) praestantissima scientia est et in

quo philosophi ars maxime conspiciatur, cf. Phileb. 16 C (RP 324). — Rep. VII 534 E ἄρ' οὐν δοκεῖ σοι ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθήμασιν ἡ διαλεκτικὴ ἡμῖν ἐπάνω κείσθαι, καὶ οὐκέτ' ἄλλο τούτου μάθημα ἀνωτέρω ὀρθῶς ἂν ἐπιτίθεσθαι, ἀλλ' ἔχειν ἥδη τέλος τὰ τῶν μαθημάτων;

b. De idea boni, in qua omnis philosophia Platonis cum dialectica tum moralis velut in cardine suo vertitur, v. RP 327.

scientiae vis et
virtus

Protag. 352 A Ἴθι δὴ μοι, ᾧ Πρωταγόρα, καὶ τότε τῆς **315**

διανοίας ἀποκάλυψον· πῶς ἔχεις πρὸς ἐπιστήμην; πότερον καὶ τοῦτό σοι δοκεῖ ὥσπερ τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις ἢ ἄλλως; δοκεῖ δὲ τοῖς πολλοῖς περὶ ἐπιστήμης τοιοῦτόν τι, οὐκ ἰσχυρόν οὐδ' ἡγεμονικὸν οὐδ' ἀρχικὸν εἶναι· οὐδὲ ὡς περὶ τοιούτου αὐτοῦ ὄντος διανοοῦνται, ἀλλ' ἐνούσης πολλάκις ἀνθρώπων ἐπιστήμης οὐ τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ ἄρχειν, ἀλλ' ἄλλο τι, τοτὲ μὲν θυμόν, τοτὲ δὲ ἡδονήν, τοτὲ δὲ λύπην, ἐνίοτε δὲ ἔρωτα, πολλάκις δὲ φόβον, ἀτεχνῶς διανοοῦμενοι περὶ τῆς ἐπιστήμης ὥσπερ περὶ ἀνδραπόδου περιελκομένης ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων. ἄρ' οὐν καὶ σοὶ τοιοῦτόν τι περὶ αὐτῆς δοκεῖ, ἢ καλὸν τε εἶναι ἢ ἐπιστήμη καὶ οἷον ἄρχειν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἕανπερ γινώσκῃ τις τὰγαθὰ καὶ τὰ κακά, μὴ ἂν κρατηθῆναι ὑπὸ μηδενός, ὥστε ἄλλ' ἅττα πράττειν ἢ ᾧ ἂν ἡ ἐπιστήμη κελεύῃ, ἀλλ' ἱκανὴν εἶναι τὴν φρόνησιν βοηθεῖν τῷ ἀνθρώπῳ; Καὶ δοκεῖ, ἔφη, ὥσπερ σὺ λέγεις, ᾧ Σώκρατες, καὶ ἅμα εἶπερ τῷ ἄλλῳ αἰσχυρόν ἐστι καὶ ἐμοὶ σοφίαν καὶ ἐπιστήμην μὴ οὐχὶ πάντων κράτιστον φάνει εἶναι τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων. Καλῶς γε, ἔφην ἐγώ, σὺ λέγων καὶ ἀληθῆ. — 357 C Ἦρεσθε δέ, εἰ μέμνησθε, ἡνίκα ἡμεῖς ἀλλήλοις ὁμολογοῦμεν ἐπιστήμης μηδὲν εἶναι κρεῖττον, ἀλλὰ τοῦτο αἰεὶ κρατεῖν, ὅπου ἂν ἐνῇ, καὶ ἡδονῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων· ὑμεῖς δὲ δὴ ἔφατε τὴν ἡδονὴν πολλάκις κρατεῖν καὶ τοῦ εἰδότος ἀνθρώπου, ἐπειδὴ δὲ ὑμῖν οὐχ ὁμολογοῦμεν, μετὰ τοῦτο ἤρεσθ' ἡμᾶς· Ὡ Πρωταγόρα τε καὶ Σώκρατες, εἰ μὴ ἐστὶ τοῦτο τὸ πάθημα ἡδονῆς ἡττᾶσθαι, ἀλλὰ τί ποτ' ἐστὶν καὶ τί ὑμεῖς αὐτό φατε εἶναι; εἵπετε ἡμῖν. εἰ μὲν οὐν τότε εὐθὺς ὑμῖν εἵπομεν ὅτι ἀμαθία, κατεγελάτε ἂν ἡμῶν· νῦν δ' ἕαν ἡμῶν καταγελάτε, καὶ ὑμῶν αὐτῶν καταγελάσεσθε. καὶ γὰρ ὑμεῖς ὁμολογῆκατε ἐπιστήμης ἐνδεία ἐξαμαρτάνειν περὶ τὴν τῶν ἡδονῶν αἵρεσιν καὶ λυπῶν τοὺς ἐξαμαρτάνοντας· ταῦτα δὲ ἐστὶν ἀγαθὰ τε καὶ κακά· καὶ

inscientia causa
peccandi

οὐ μόνον ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἥς τὸ πρόσθεν ἔτι ὡμολογῆκατε ὅτι μετρητικῆς· ἡ δὲ ἑξαμαρτανομένη πράξις ἄνευ ἐπιστήμης ὥστε πού καὶ αὐτοὶ ὅτι ἀμαθία πράττεται· ὥστε τοῦτ' ἐστὶν τὸ ἡδονῆς ἥτις εἶναι, ἀμαθία ἢ μεγίστη^a.

a. Soph. 228 C ΞΕ. Ἄλλὰ μὴν ψυχὴν γε ἴσμεν ἀκουσαν πᾶσαν ἀγνοῦσαν. ΘΕΑΙ. Σφόδρα γε. ΞΕ. Τό γε μὴν ἀγνοεῖν ἐστὶν ἐπ' ἀλήθειαν ὀρμωμένης ψυχῆς, παραφόρου ξυνέσεως γιγνομένης, οὐδὲν ἄλλο πλὴν παραφροσύνη. ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν. ΞΕ. Ψυχὴν ἄρα ἀνόητον αἰσχροὺν καὶ ἀμετρον θετέον. ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

Nemo volens neque desipit neque peccat, cf. Protag. 345 D. Tim. 86 D. Socrates RP 259.

- 316** Sext. math. VII 16 ὧν (τῶν εἰπόντων τῆς φιλοσοφίας ^{partes philosophiae} τὸ μὲν τι εἶναι φυσικόν, τὸ δὲ ἡθικόν, τὸ δὲ λογικόν) δυνάμει μὲν Πλάτων ἐστὶν ἀρχηγός, περὶ πολλῶν μὲν φυσικῶν, πολλῶν δὲ ἡθικῶν, οὐκ ὀλίγων δὲ λογικῶν διαλεχθεῖς^a. ἑητότατα δὲ οἱ περὶ τὸν Ξενοκράτη καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ Περιπάτου, ἔτι δὲ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἔχονται τῆσδε τῆς διαιρέσεως.

a. Minus caute ad ipsum Platonem haec divisio refertur a Diogene III 56, ab Attico ap. Euseb. pr. ev. XI 2, 2, a Cicerone Acad. I 19. Quamquam Platonem cogitando hanc fere partitionem tacite secutum esse intellegitur ex argumentis dialogorum, ut Timaeus fere totus est in physicis, Respublica et Leges maximam partem ethici argumenti, dialectici Parmenides Theaetetus Sophista. — De physicis disputationibus ab altiore philosophia alienis v. Phileb. 59 A; Tim. 59 C. Cf. RP 329 b.

- 317** Scripserunt de Platonis philosophia praeter eos quos commemoravimus: P. G. van Heusde, initia philosoph. Platonicae, 2. ed. Lugd. Bat. 1842. D. Peipers, *Untersuch. ü. d. System Ps, I. Th.*, Lips. 1874. Teichmüller, *Studien z. d. Gesch. d. Begriffe*, Berol. 1874. Cf. praeterea W. S. Teuffel, *Übersicht d. plat. Litt.*, Tubing. 1874. C. Bursian, *Jahresber. ü. d. Fortschritte d. class. Altertumswiss.*, Berol. 1874 sq. H. Bonitz, *Platon. Studien*, 3. ed. Berol. 1886. Zeller, *Ber. ü. d. plat. Philos.* 1886—1895, *Archiv f. Gesch. d. Phil.* 1—X.

Dialectica

Arist. met. I 6. 987^a 29 μετὰ δὲ τὰς εἰρημένας φιλο- **318**
 σοφίας ἢ Πλάτωνος ἐπεγένετο πραγματεία, τὰ μὲν πολλὰ
 τοῦτοις ἀκολουθοῦσα, τὰ δὲ καὶ ἴδια παρὰ τὴν τῶν Ἱταλι-
 κῶν ἔχουσα φιλοσοφίαν^a. ἐκ νέου τε γὰρ συνήθης γενόμενος
^{sensuum fides} ^{dubia} πρῶτον Κρατὶλῳ καὶ ταῖς Ἡρακλειτείσι δόξαις, ὡς ἀπάν-
 των τῶν αἰσθητῶν αἰεὶ ῥεόντων καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν
 οὐκ οὔσης, ταῦτα μὲν καὶ ὕστερον οὕτως ὑπέλαβεν^b. Σωκρά-
 τους δὲ περὶ μὲν τὰ ἡθικὰ πραγματευομένους, περὶ δὲ τῆς
 δίλης φύσεως οὐθέν, ἐν μέντοι τοῖτοις τὸ καθόλου ζητοῦντος
 καὶ περὶ ὁρισμῶν ἐπιστήσαντος πρῶτον τὴν διάνοιαν, ἐκεί-
 νον ἀποδεξάμενος διὰ τὸ τοιοῦτον ὑπέλαβεν ὡς περὶ ἐτέρων
 τοῦτο γιγνόμενον καὶ οὐ τῶν αἰσθητῶν τινος· ἀδύνατον γὰρ
 εἶναι τὸν κοινὸν ὄρον τῶν αἰσθητῶν τινος, αἰεὶ γε μεταβαλ-
^{idea} λόντων. οὕτως¹ μὲν οὖν τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας^c προσ-
 ηγόρευσε, τὰ δ' αἰσθητὰ παρὰ ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγε-
 σθαι πάντα^d.

a. In antecedentibus dixerat de Pythagoreis et Eleatis.

b. Cf. quae de elementis naturae disputantur Tim. 49 B et de sen-
 sibus inter se discrepantibus rep. VII 523 B. Omnino sensibus animum
 magis impediri quam iuvare statuit, cum sensus (αἰσθησις) sit ea animi
 affectio, quae de corpore pendeat atque una cum illo moveatur, Phileb.
 34 A. Itaque sincerus philosophus fatale illud quo animus tenetur cor-
 poris consortium vivus resolvere et ultro emori debet philosophando,
 Phaed. 64 A. 65 E. Cave tamen putes omnem sensibus fidem a Platone
 denegatam esse, **RP** 335 b.

^{idea quid sit} c. εἶδος et ἰδέα proprie significat formam sive speciem, quae cernitur
 oculis, per translationem id quod mente cernitur, v. Cic. Acad. I 30. Apud
 Platonem nonnunquam dicitur eodem sensu quo notio et definitio, v. rep.
 X 596 A εἶδος γὰρ πού τι ἐν ἑκάστῳ εἰδῶμεν τίθεσθαι περὶ ἑκάστη
 τὰ πολλά, οἷς ταῦτόν ὄνομα ἐπιφέρομεν. — Theaet. 204 A ἔχέτω δὴ,
 ὡς νῦν φάμεν, μία ἰδέα ἐξ ἑκάστων τῶν συναρμοστιόντων στοιχείων
 γιγνομένη ἡ συλλαβή, ὁμοίως ἐν τε γράμμασι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἔπα-
 σιν. — Phaedr. 249 B δεῖ γὰρ ἄνθρωπον ξυνιέναι κατ' εἶδος λεγόμενον,
 ἐκ πολλῶν ἰὸν αἰσθήσεων εἰς ἐν λογισμῷ ξυναιρούμενον. — In quo tamen

1) οὕτως (i. e. his rationibus ductus) cod. A^b, Bonitz: οἷτος cod. E, Bekker.

cavendum ne in animo tantum eius qui cogitat exsistere ideas putemus, ubi sit quod ipse Plato negat Parmen. 132 B ἄλλα — μὴ τῶν εἰδῶν ἕκαστον ἢ τούτων νόημα καὶ οὐδαμοῦ αὐτῷ προσήκη ἐγγίγνεσθαι ἄλλοθι ἢ ἐν ψυχαῖς: quam opinionem deinde ipse repudiat. — Eo ipso Platonis doctrina a Socratis quam maxime distabat, quod ille ideas separatim a rebus exsistere docebat: cf. Ar. met. XIII 4. 1078^b 30 ἄλλ' ὁ μὲν Σωκράτης τὰ καθόλου οὐ χωριστὰ ἐποίει οὐδὲ τοὺς ὁρισμούς (RP 249), οἱ δ' et quomodo ἐχώρισαν καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσαν. — Ib. 9^a 1086^b 2 τοῦτο (τὸ καθόλου) ἐκίνησε μὲν Σωκράτης διὰ τοὺς ὁρισμούς: οὐ μὲν ἐχώρισέ γε τῶν καθ' ἕκαστον, cf. RP 324^b. — Quapropter Plato imaginibus ut assolet rem persequens ideas tanquam in alio mundo exsistere neque tam cogitari quam mente pura adspici iisque omnium sensibilibium causas atque rationes contineri et ipsas etiam vita et motu atque intellectu praeditas esse docet. (Contra disputavit Teichmüller, *Stud.* 138. 255.) Cf. Phaedr. 247 C; Tim. 28 A; 51 D; Phaed. 83 B; Sophist. 248 E (RP 323); rep. VI 509 D; VII 517 B. Aristoteles ne Platonem ideas re vera in loco aliquo posuisse opinemur recte monet Phys. III 4. 203^a 8 Πλάτων δὲ ἔξω (τοῦ οὐρανοῦ) μὲν οὐδὲν εἶναι σῶμα οὐδὲ τὰς ἰδέας διὰ τὸ μηδέ που εἶναι αὐτάς. — Ib. IV 2. 209^b 33 Πλάτωνι μέντοι λεγέον —, διὰ τί οὐκ ἐν τόπῳ τὰ εἶδη καὶ οἱ ἀριθμοί. — Restat ut tanquam divina et aeterna rerum exempla et existent praeter res in sensus cadentes et insint atque operentur in mentibus et cognitionibus: cf. Arist. de an. III 4. 429^a 27 καὶ εὖ δὴ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τόπον εἰδῶν. — Omnibus autem ideis id commune, ut οὐσίαν contineant, h. e. substantiam aliquam generalem et unam, quae cernitur in multis rebus extra exsistentibus; unde efficitur ut unaquaeque idea sit ἐν ἐπὶ πολλῶν (Arist. met. I 9. 990^b 7; XIII 4. 1079^a 3) et singulae appellantur ἐνάδες sive μονάδες, Plat. Phileb. 15 A B (RP 324). Cf. rep. VI 507 B πολλὰ καλὰ καὶ πολλὰ ἀγαθὰ καὶ ἕκαστα οὕτως εἶναι φάμεν —, καὶ αὐτὸ δὴ καλὸν καὶ αὐτὸ ἀγαθὸν καὶ οὕτω περὶ πάντων, ἃ τότε ὡς πολλὰ ἐτίθεμεν, πάλιν αὖ κατ' ἰδέαν μίαν ἕκαστον ὡς μίας οὔσης τιθέντες, ὃ ἔστιν ἕκαστον προσαγορεύομεν. — καὶ τὰ μὲν δὴ ὁράσθαι φάμεν, νοεῖσθαι δ' οὐ, τὰς δ' αὖ ἰδέας νοεῖσθαι μὲν, ὁράσθαι δ' οὐ. Cf. Phaedr. 247 C; Theaet. 201 E; conviv. 211 B, ubi ipsum pulchrum (h. e. pulchri idea) dicitur esse αὐτὸ καθ' αὐτὸ μεθ' αὐτοῦ μονοειδὲς αἰεὶ ὂν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα καλὰ ἐκείνου μετέχοντα τρόπον τινὰ τοιοῦτον, οἷον γιννομένων τε τῶν ἄλλων καὶ ἀπολλυμένων μηδὲν ἐκείνο μήτε τι πλεόν μήτε ἔλαττον γίγνεσθαι μηδὲ πάσχειν μηδέν. — Etiam quot genera vilissimarum rerum sunt ideae, ita ut numero sint plurimae atque diversissimae, Parmen. 130 C (RP 324^b). Excipiuntur ea quae fiunt tantummodo et ad certam speciem nondum pervenerunt sicut odores (Tim. 66 D). Quod Aristoteles refert (met. XII 3. 1070^a 18 ὁ Πλάτων ἔφη οτι εἶδη ἔστιν ὅποσα φύσει, cf. ib. I 9. 990^b 16. 991^b 6) rerum arte factarum et τῶν πρὸς τι ideas a Platone negatas esse, senescentis magistri doctrinam respicere videtur. Ritter, *Gesch. d. Ph.* II² 301. Z. II a⁴ 703.

natura aeterna
et simplex

Idem Aristoteles de argumentis, quibus Plato suam de ideis doctrinam inter discipulos munire solebat, explicatius disputaverat in libro deperdito *Περὶ ιδεῶν* (fr. ed. Ac. Berol. 1508^a 20, fr. 185—189 ed. Rose, Lips. 1886), cf. Zeller, *Plat. Stud.* 232.

d. Scripserunt de ideis Platoniciis: Herbart, de Platonici systematis fundamento, Gott. 1805 (*Werke*, Bd. XII). Trendelenburg, P.s de ideis et numeris doctrina ex Aristot. illustr., Lips. 1826. Zeller, *plat. Stud.*, Tub. 1839, 197. Maguire, *an essay on the Platonic idea*, Lond. 1866. H. Cohen, *d. plat. Ideenlehre psychol. entwickelt*, Zs. f. Völkerpsych. IV, Berol. 1866. Dieck, *Unters. xr. plat. Ideenlehre*, Progr. Port. 1876. H. Jackson, *Pl.s later theory of ideas* (*Journ. of philol.* X. XI. XIII. XIV), Lond. 1882 sq. G. Schneider, *d. plat. Metaphysik*, Lips. 1884. Zeller, *iib. d. Unterscheid. e. dopp. Gestalt d. Ideenlehre i. d. plat. Schriften*, Ac. Berol. 1887. Dümmler, *Akademika* c. VIII. P. Natorp, *P.s Ideenlehre*, Lips. 1903. H. Gomperz, *Archiv f. Ph.* 18 (1905), 441—495.

cognoscendi
condiciones

Cratyl. 439 C Πότερον φῶμέν τι εἶναι αὐτὸ καλὸν καὶ 319
ἀγαθὸν καὶ ἔν ἑκαστον τῶν ὄντων οὕτω, ἢ μή; KP. Ἐμοιγε
δοκεῖ, ὦ Σώκρατες. ΣΩ. Αὐτὸ τοίνυν ἐκεῖνο σκεψώμεθα,
μὴ εἰ πρόσωπόν τι ἐστὶν καλὸν ἢ τι τῶν τοιούτων, καὶ δοκεῖ
ταῦτα πάντα ῥεῖν· ἀλλ' αὐτό, φῶμεν, τὸ καλὸν οὐ τοιοῦτον
αἰεὶ ἐστὶν οἷόν ἐστιν; KP. Ἀνάγκη. ΣΩ. Ἄρ' οὖν οἷόν τε
προσεῖπεν αὐτὸ ὁρθῶς, εἰ αἰεὶ ὑπεξέρχεται, πρῶτον μὲν ὅτι
ἐκεῖνό ἐστιν, ἔπειτα ὅτι τοιοῦτον, ἢ ἀνάγκη ἅμα ἡμῶν λε-
γόντων ἄλλο αὐτὸ εὐθὺς γίνεσθαι καὶ ὑπεξιέναι καὶ μηκέτι
οὕτως ἔχειν; KP. Ἀνάγκη. ΣΩ. Πῶς οὖν ἂν εἴη τι ἐκεῖνο,
ὃ μηδέποτε ὡσαύτως ἔχει; εἰ γὰρ ποτε ὡσαύτως ἴσχει, ἔν γ'
ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ δηλον ὅτι οὐδὲν μεταβαίνει· εἰ δὲ αἰεὶ ὡσαύ-
τως ἔχει καὶ τὸ αὐτὸ ἐστὶ, πῶς ἂν τοῦτο γε μεταβάλλοι ἢ
κινοῖτο, μηδὲν ἐξιστάμενον τῆς αὐτοῦ ιδέας; KP. Οὐδαμῶς.

ΣΩ. Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἂν γνωσθεῖη γε ὑπ' οὐδενός. ἅμα γὰρ
ἂν ἐπιόντος τοῦ γνωσομένου ἄλλο καὶ ἄλλοιον γίγνοιτο, ὥστε
οὐκ ἂν γνωσθεῖη ἔτι ὁποῖόν γέ τί ἐστιν ἢ πῶς ἔχον· γνώσις
δὲ δήπου οὐδεμία γινώσκει ὃ γινώσκει μηδαμῶς ἔχον.

KP. Ἔστιν ὡς λέγεις. ΣΩ. Ἀλλ' οὐδὲ γνώσιν εἶναι φάναι
εἰκός, ὦ Κρατύλε, εἰ μεταπίπτει πάντα χρήματα καὶ μηδὲν
μένει. εἰ μὲν γὰρ αὐτὸ τοῦτο, ἢ γνώσις, τοῦ γνώσις εἶναι μὴ
μεταπίπτει, μένοι τε ἂν αἰεὶ ἡ γνώσις καὶ εἴη γνώσις· εἰ δὲ
καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος μεταπίπτει τῆς γνώσεως, ἅμα τ' ἂν μετα-
πίπτει εἰς ἄλλο εἶδος γνώσεως καὶ οὐκ ἂν εἴη γνώσις· εἰ δὲ
αἰεὶ μεταπίπτει, αἰεὶ οὐκ ἂν εἴη γνώσις. καὶ ἐκ τούτου τοῦ

λόγου οὔτε τὸ γνωσόμενον οὔτε τὸ γνωσθησόμενον ἂν εἴη. εἰ δὲ ἔστι μὲν αἰὲν τὸ γινώσκον, ἔστι δὲ τὸ γινωσκόμενον, ἔστι δὲ τὸ καλόν, ἔστι δὲ τὸ ἀγαθόν, ἔστι δὲ ἕν ἕκαστον τῶν ὄντων, οὐ μοι φαίνεται ταῦτα ὁμοία ὄντα, ἀ νῦν ἡμεῖς λέγομεν, ῥοῆ οὐδὲν οὐδὲ φορᾶ^a.

a. Dissensit in hoc ab Heracliteis, v. **RP** 33 a fin. — Cf. *sophist.* *Heraclitei refutantur* 249 B Καὶ μὴν ἂν αὐ φερόμενα καὶ κινούμενα πάντ' εἶναι συγχωροῦμεν, καὶ τοῦτῃ τῇ λόγῳ ταῦτόν τοῦτο ἐκ τῶν ὄντων ἐξαιρήσομεν.

ΘΕΑΙ. Πῶς; **ΞΕ.** Τὸ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως καὶ περὶ τὸ αὐτὸ δοκεῖ σοι χωρὶς στάσεως γενέσθαι ποτ' ἂν; **ΘΕΑΙ.** Οὐδαμῶς. **ΞΕ.** Τί δ'; ἂνεν τούτων νοῦν καθορᾶς ὄντα ἢ γενόμενον ἂν καὶ ὁπουοῦν;

ΘΕΑΙ. Ἦκιστα. **ΞΕ.** Καὶ μὴν πρὸς γε τοῦτον παντὶ λόγῳ μαχετέον, ὅς ἂν ἐπιστήμην ἢ φρόνησιν ἢ νοῦν ἀφανίζων ἰσχυρίζηται περὶ τίνος ὀπιοῦν. **ΘΕΑΙ.** Σφόδρα γε. — *Rep.* V 476 E, **RP** 313. — Neque quidquam nostris opinionibus illa ὄντα afficiuntur, sed semper sibi constant, quod contra Protagoram (**RP** 228) monet Cratyl. 386 D Οὐκοῦν εἰ μήτε πᾶσι πάντα ἐστὶν ὁμοίως ἅμα καὶ αἰεὶ, μήτε ἐκάστῃ ἰδίᾳ ἕκαστον τῶν ὄντων ἐστὶν, δηλὸν δὴ ὅτι αὐτὰ αὐτῶν οὐσίαν ἔχοντά τινα βεβαίον ἐστι τὰ πράγματα, οὐ πρὸς ἡμᾶς οὐδὲ ὑφ' ἡμῶν ἐλκόμενα ἄνω καὶ κάτω τῷ ἡμετέρῳ φαντάσμαι, ἀλλὰ καθ' αὐτὰ πρὸς τὴν αὐτῶν οὐσίαν ἔχοντα ἥπερ πέφυκεν. — *Cognoscuntur autem arte dialectica*, v. *rep. dialectica* via VII 532 A οὕτω καὶ ὅταν τις τῇ διαλέγεσθαι ἐπιχειρῇ ἄνευ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ λόγου ἐπ' αὐτὸ ὃ ἔστιν ἕκαστον ὁρᾶν καὶ μὴ ἀποστῇ πρὶν ἂν αὐτὸ ὃ ἔστιν ἀγαθὸν αὐτῇ νοήσῃ λάβῃ, ἐπ' αὐτῷ γίγνεται τῇ τοῦ νοητοῦ τέλει. — Τί οὖν; οὐ διαλεκτικὴν ταύτην τὴν πορείαν καλεῖς; Cf. *Phileb.* 58 A; *sophist.* 253 D, **RP** 314.

320 *Theaet.* 189 E **ΣΩ.** Τὸ δὲ διανοεῖσθαι ἄρ' ὅπερ ἐγὼ *cogitatio et oratio* καλεῖς; **ΘΕΑΙ.** Τί καλῶν; **ΣΩ.** Λόγον ὃν αὐτὴ πρὸς αὐτὴν ἢ ψυχὴ διεξέρχεται περὶ ὧν ἂν σκοπῇ. ὥς γε μὴ εἰδὼς σοι ἀποφαίνομαι. τοῦτο γάρ μοι ἰνδάλλεται διανοομένη οὐκ ἄλλο τι ἢ διαλέγεσθαι, αὐτὴ ἑαυτὴν ἐρωτῶσα καὶ ἀποκρινομένη, καὶ φάσκουσα καὶ οὐ φάσκουσα. ὅταν δὲ ὀρίσασα, εἴτε βραδύτερον εἴτε καὶ ὀξύτερον ἐπάξασα, τὸ αὐτὸ ἔδῃ φῇ καὶ μὴ διστάζῃ, δόξαν ταύτην τίθεμεν αὐτῆς. ὥστ' ἐγὼ γε τὸ δοξάζειν λέγειν καλῶ καὶ τὴν δόξαν λόγον εἰρημμένον, οὐ μέντοι πρὸς ἄλλον οὐδὲ φωνῇ, ἀλλὰ σιγῇ πρὸς αὐτόν. σὺ δὲ τί; **ΘΕΑΙ.** Καγὼ^a.

321 *Soph.* 261 E **ΞΕ.** Ἔστι γὰρ ἡμῖν πον τῶν τῇ φωνῇ περὶ *nomen et verbum* τὴν οὐσίαν δηλωμάτων διττὸν γένος. **ΘΕΑΙ.** Πῶς; **ΞΕ.** Τὸ

μὲν ὀνόματα, τὸ δὲ ῥήματα κληθέν. **ΘΕΑΙ.** Εἰπὲ ἐκάτερον. **ΞΕ.** Τὸ μὲν ἐπὶ ταῖς πράξεσιν ὃν δῆλωμα ῥήμα που λέγομεν. **ΘΕΑΙ.** Ναί. **ΞΕ.** Τὸ δὲ γ' ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἐκεῖνα πράττουσι σημεῖον τῆς φωνῆς ἐπιτεθὲν ὄνομα. **ΘΕΑΙ.** Κομιδῇ μὲν οὖν. **ΞΕ.** Οὐκοῦν ἐξ ὀνομάτων μὲν μόνων συνεχῶς λεγομένων οὐκ ἔστι ποτὲ λόγος, οὐδ' αὖ ῥημάτων χωρὶς ὀνομάτων λεχθέντων. **ΘΕΑΙ.** Ταῦτ' οὐκ ἔμαθον. **ΞΕ.** Ἀγλὸν γὰρ ὡς πρὸς ἕτερόν τι βλέπων ἄρτι συνωμολόγεις· ἐπεὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐβουλόμην εἰπεῖν, ὅτι συνεχῶς ὧδε λεγόμενα ταῦτα οὐκ ἔστι λόγος. **ΘΕΑΙ.** Πῶς; **ΞΕ.** Οἷον βαδίζει τρέχει καθεύδει καὶ τᾶλλα ὅσα πράξεις σημαίνει ῥήματα, καὶ πάντα τις ἐφεξῆς αὐτ' εἶπη, λόγον οὐδέν τι μᾶλλον ἀπεργάζεται. **ΘΕΑΙ.** Πῶς γάρ; **ΞΕ.** Οὐκοῦν καὶ πάλιν ὅταν λέγῃται λέων ἔλαφος ἵππος ὅσα τε ὀνόματα τῶν τὰς πράξεις αὐτῶν πραττόντων ὀνομάσθῃ, καὶ κατὰ ταύτην δὴ τὴν συνέχειαν οὐδεὶς πω συνέστη λόγος· οὐδεμίαν γὰρ οὔτε οὕτως οὔτ' ἐκείνως πράξιν οὐδ' ἀπραξίαν οὐδὲ οὐσίαν ὄντος οὐδὲ μὴ ὄντος δηλοῖ τὰ φωνηθέντα, πρὶν ἂν τις τοῖς ὀνόμασι τὰ ῥήματα κεράσῃ. τότε δ' ἡρμოსέν τε καὶ λόγος ἐγένετο εὐθὺς ἡ πρώτη συμπλοκή, σχεδὸν τῶν λόγων ὁ πρῶτός τε καὶ σμικρότατος. **ΘΕΑΙ.** Πῶς ἄρ' ὧδε λέγεις; **ΞΕ.** Ὅταν εἶπη τις ἄνθρωπος μανθάνει, λόγον εἶναι φῆς τοῦτον ἐλάχιστόν τε καὶ πρῶτον; **ΘΕΑΙ.** Ἐγώ γε. **ΞΕ.** Ἀγλῶι γὰρ ἤδη που τότε περὶ τῶν ὄντων ἢ γιγνομένων ἢ γεγονότων ἢ μελλόντων καὶ οὐκ ὀνομάζει μόνον, ἀλλὰ τι περαίνει, συμπλέκων τὰ ῥήματα τοῖς ὀνόμασι. διὸ λέγειν τε αὐτὸν ἀλλ' οὐ μόνον ὀνομάζειν εἵπομεν, καὶ δὴ καὶ τῷ πλέγματι τούτῳ τὸ ὄνομα ἐφθεγξάμεθα λόγον. **ΘΕΑΙ.** Ὁρθῶς. **ΞΕ.** Οὕτω δὴ καθάπερ τὰ πράγματα τὰ μὲν ἀλλήλοισι ἡρμωττεν, τὰ δ' οὐ, καὶ περὶ τὰ τῆς φωνῆς αὐτῶν σημεία τὰ μὲν οὐχ ἀρμόττει, τὰ δὲ ἀρμόττοντα αὐτῶν λόγον ἀπειργάσατο. **ΘΕΑΙ.** Παντάπασι μὲν οὖν^b.

quot nomina tot
entia

Soph. 237 D **ΞΕ.** Καὶ τοῦτο ἡμῖν που φανερόν, ὡς καὶ **323**
τὸ τί τοῦτο ῥήμα ἐπ' ὄντι λέγομεν ἐκάστοτε· μόνον γὰρ αὐτὸ
λέγειν ὥσπερ γυμνὸν καὶ ἀπηρεμωμένον ἀπὸ τῶν ὄντων
ἀπάντων ἀδύνατον· ἢ γάρ; **ΘΕΑΙ.** Ἀδύνατον. **ΞΕ.** Ἄρα
τῇδε σκοπῶν σύμφης, ὡς ἀνάγκη τὸν τι λέγοντα ἔν γε τι

λέγειν; ΘΕΑΙ. Οὕτως. ΞΕ. Ἐνὸς γὰρ δὴ τό γε τι φήσεις σημεῖον εἶναι, τὸ δὲ τινὲ δυοῖν, τὸ δὲ τινὲς πολλῶν. ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ; ^c

a. Sophist. 263 E Οὐκοῦν διάνοια μὲν καὶ λόγος ταυτόν· πλὴν ὁ μὲν ἐντὸς τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτὴν διάλογος ἄνευ φωνῆς γιγνόμενος τοῦτ' αὐτὸ ἡμῖν ἐπωνομάσθη, διάνοια; ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν. ΞΕ. Τὸ δέ γ' ἂπ' ἐκείνης ῥεῦμα διὰ τοῦ στόματος ἰδὼν μετὰ φθογγῶν κέκληται λόγος; ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ. — Sequitur ut ars dialectica cum in ideis atque notionibus recte copulandis dividendisque cernatur, tum in vocabulis recte usurpandis atque consociandis, v. Cratyl. 390 C Τὸν δὲ ξρωτᾶν καὶ ἀποκρίνεσθαι ἐπιστάμενον ἄλλο τι σὺ καλεῖς ἢ διαλεκτικόν; — Νομοθέτου δέ γε ὡς ἔοικεν (ἔργον ἐστὶν ποιῆσαι) ὄνομα, ἐπιστάτην ἔχοντος διαλεκτικὸν ἄνδρα, εἰ μέλλει καλῶς ὀνόματα θήσεσθαι. — Quamquam in vocabulorum significationibus non solum rerum naturam sed etiam usum et casum multum valere existimabat, Cratyl. 435 C ἔμοι μὲν οὖν καὶ αὐτῷ ἀρέσκει μὲν κατὰ τὸ δυνατόν ὅμοια εἶναι τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασιν· ἀλλὰ μὴ ὡς ἀληθῶς — γλίσχρα ἢ ἡ ὀλκὴ αὕτη τῆς ὁμοιότητος, ἀναγκαῖον δὲ ἢ καὶ τῷ φορτικῷ τούτῳ προσχωρῆσαι, τῇ συνθήκῃ, εἰς ὀνομάτων ὁρθότητα. — 436 B δῆλον ὅτι ὁ θέμενος πρῶτος τὰ ὀνόματα, οἷα ἡγεῖτο εἶναι τὰ πράγματα, τοιαῦτα ἐτίθετο καὶ τὰ ὀνόματα. — εἰ οὖν ἐκεῖνος μὴ ὁρθῶς ἡγεῖτο, ἔθετο δὲ οἷα ἡγεῖτο, τί οἷι ἡμᾶς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ πείσεσθαι; ἄλλο τι ἢ ἑξαπατηθήσεσθαι;

b. Ὀνομα est quidquid nomine suo propriam naturam indicat, ῥῆμα id quo de actionibus rei aliquid enuntiatur. — Sophist. 259 E τελεωτάτη πάντων λόγων ἐστὶν ἀφάνισις τὸ διαλύειν ἕκαστον ἀπὸ πάντων· διὰ γὰρ τὴν ἀλλήλων τῶν εἰδῶν συμπλοκὴν ὁ λόγος γέγονεν ἡμῖν. Cf. Classen, de grammaticae Graecae primordiis (Bonn. 1829) 45. Deuschle, D. plat. Sprachphilosophie, Marb. 1852.

c. Haec eo redeunt ut vel loquendo multas res et multas ideas esse comprobetur, si quidem diversis nominibus diversae res indicantur. Eadem ratione Eleaticorum, 'unum' impugnatur sophist. 244 C ΞΕ. Τό τε δύο ὀνόματα ὁμολογεῖν εἶναι μηδὲν θέμενον πλὴν ἐν καταγέλαστόν που.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ; ΞΕ. Καὶ τὸ παράπαν γε ἀποδέχεσθαι τοῦ λέγοντος ὡς ἐστὶν ὀνομά τι, λόγον οὐκ ἂν ἔχον. ΘΕΑΙ. Πῃ; ΞΕ. Τίθεις τε τοῦνομα τοῦ πράγματος ἕτερον δύο λέγει πού τινα. ΘΕΑΙ. Ναί. ΞΕ. Καὶ μὴν ἂν ταυτόν γε αὐτῷ τίθῃ τοῦνομα, ἢ μηδενὸς ὄνομα ἀναγκασθήσεται λέγειν· εἰ δέ τις αὐτὸ φήσει, συμβήσεται τὸ ὄνομα ὀνόματος ὄνομα μόνον, ἄλλου δὲ οὐδενὸς ὄν. ΘΕΑΙ. Οὕτως. ΞΕ. Καὶ τὸ ἐν γε, ἐνὸς ὄνομα ὄν, καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτὸ τὸ ἐν ὄν. ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

323 Sophist. 248 E ΞΕ. Τὸ γινώσκειν εἴπερ ἔσται ποιεῖν ^{ideae vigent et moventur} τι, τὸ γινωσκόμενον ἀναγκαῖον αὐτὸ συμβαίνει πάσχειν. τὴν

οὐσίαν δὴ κατὰ τὸν λόγον τοῦτον γινωσκομένην ὑπὸ τῆς γνώσεως, καθ' ὅσον γινώσκεται, κατὰ τοσοῦτον κινεῖσθαι διὰ τὸ πάσχειν, ὃ δὴ φαμεν οὐκ ἂν γενέσθαι περὶ τὸ ἡρεμοῦν. **ΘΕΑΙ.** Ὁρθῶς. **ΞΕ.** Τί δὲ πρὸς Διός; ὥς ἀληθῶς κίνησιν καὶ ζωὴν καὶ ψυχὴν καὶ φρόνησιν ἢ ῥαδίως πεισθησόμεθα τῷ παντελῶς ὄντι μὴ παρεῖναι, μηδὲ ζῆν αὐτὸ μηδὲ φρονεῖν, ἀλλὰ σεμνὸν καὶ ἄγιον, νοῦν οὐκ ἔχον, ἀκίνητον ἑστὸς εἶναι; **ΘΕΑΙ.** Δεινὸν μέντ' ἂν, ὦ ξέने, λόγον συγχωροῖμεν. **ΞΕ.** Ἀλλὰ νοῦν μὲν ἔχειν, ζωὴν δὲ μὴ φῶμεν;

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς; **ΞΕ.** Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀμφοτέρω ἐνόντ' αὐτῷ λέγομεν, οὐ μὴν ἐν ψυχῇ γε φήσομεν αὐτὸ ἔχειν αὐτά;

ΘΕΑΙ. Καὶ τίν' ἂν ἕτερον ἔχοι τρόπον; **ΞΕ.** Ἀλλὰ δῆτα νοῦν μὲν καὶ ζωὴν καὶ ψυχὴν, ἀκίνητον μέντοι τὸ παράπαν ἔμψυχον ὃν ἐστάναι; **ΘΕΑΙ.** Πάντα ἔμοιγε ἄλογα ταῦτ' εἶναι φαίνεται. **ΞΕ.** Καὶ τὸ κινούμενον δὴ καὶ κίνησιν συγχωρητέον ὥς ὄντα. **ΘΕΑΙ.** Πῶς δ' οὐ; **ΞΕ.** Συμβαίνει δ' οὖν, ὦ Θεαίτητε, ἀκινήτων τε ὄντων νοῦν μηδενὶ περὶ μηδενὸς εἶναι μηδαμοῦ. **ΘΕΑΙ.** Κομιδῇ μὲν οὖν^a.

copulatio
idearum

μὴ, ὅν

a. Etiam haec adversus Eleatas et Megaricos disputantur, v. **BP** 117. 289. Neque vero consentit cum Heraclito, cf. soph. 249 C τῷ δὴ φιλοσόφῳ — ἀνάγκη διὰ ταῦτα μήτε τῶν ἐν ἡ καὶ τὰ πολλὰ εἶδη λεγόντων τὸ πᾶν ἑστηκὸς ἀποδέχεσθαι, τῶν τε αὖ πανταχῇ τὸ ὄν κινούντων μηδὲ τὸ παράπαν ἀκούειν (cf. **BP** 319 a), ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν παίδων εὐχὴν, ὅσα ἀκίνητα καὶ κεκνημένα, τὸ ὄν τε καὶ τὸ πᾶν συναμφοτέρω λέγειν. — Porro et ipsas ideas vel consentire inter se vel dissentire et dissociabiles esse docebat, summasque vel maximas ideas vocabat eas, quae cum plurimis consociari possent, velut in sermone vocales prae ceteris litteris haberent vim copulandi, cf. sophist. 252 E. Tales ideas esse demonstrat potissimum hasce: ὄν καὶ μὴ ὄν, κίνησιν καὶ στάσιν, ταῦτόν καὶ θάτερον (cf. Trendelenburg, *Gesch. d. Kategor.*). Qua in demonstratione gravissimum est illud, quod contra Eleaticos etiam μὴ ὄν esse et ideam esse evincit 256 E περὶ ἕκαστον ἄρα τῶν εἰδῶν πολὺ μὲν ἐστι τὸ ὄν, ἀπειρον δὲ πλήθει τὸ μὴ ὄν. Unumquodque enim ens non esse id quod ab eo diversum sit (ἕτερον αὐτοῦ): ib. 257 B. 258 D.

in ideis
quomodo unum
et multa

Phileb. 14 C ΣΩ. Ἐν τὰ πολλὰ εἶναι καὶ τὸ ἐν πολλὰ 324
θανμαστὸν λεχθέν, καὶ ῥαδίον ἀμφισβητῆσαι τῷ τούτων
ὁποτερονοῦν τιθεμένῳ. — 15 a (Λέγω δὲ) ὁπόταν — τὸ ἐν μὴ

τῶν γιγνομένων τε καὶ ἀπολλυμένων τις τιθῆται, καθάπερ ἀρτίως ἡμεῖς εἵπομεν. ἔνταυθοῖ μὲν γὰρ καὶ τὸ τοιοῦτον ἔν, ὅπερ εἵπομεν νῦν δὴ, συγκεχώρηται τὸ μὴ δεῖν ἐλέγχειν· ὅταν δέ τις ἕνα ἄνθρωπον ἐπιχειρῇ τίθεσθαι καὶ βοῦν ἕνα καὶ τὸ καλὸν ἔν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἔν, περὶ τούτων τῶν ἐνάδων καὶ τῶν τοιούτων ἡ πολλὴ σπουδὴ μετὰ διαιρέσεως ἀμφισβήτησις γίγνεται^α. ΠΡΩ. Πῶς; ΣΩ. Πρῶτον μὲν εἴ τινας δεῖ τοιαύτας εἶναι μονάδας ὑπολαμβάνειν ἀληθῶς οὕσας· εἶτα πῶς αὖ ταύτας, μίαν ἐκάστην οὖσαν αἰετὴν αὐτὴν καὶ μήτε γένεσιν μήτε ὄλεθρον προσδεχομένην, ὅμως εἶναι βεβαιότατα μίαν ταύτην; μετὰ δὲ τοῦτ' ἔν τοις γιγνομένοις αὖ καὶ ἀπείροις εἴτε διεσπασμένην καὶ πολλὰ γεγονυῖαν θετέον, εἴθ' ὅλην αὐτὴν αὐτῆς χωρὶς, ὃ δὴ πάντων ἀδυνατώτατον φαίνεται ἄν, ταῦτόν καὶ ἔν ἅμα ἔν ἐνί τε καὶ πολλοῖς γίγνεσθαι^β. — 15d Φαμέν που ταῦτόν ἔν καὶ πολλὰ ὑπὸ λόγων γιγνόμενα περιτρέχειν πάντη καθ' ἕκαστον τῶν λεγομένων αἰετὴν, καὶ πάσαι καὶ νῦν. καὶ τοῦτο οὐτε μὴ παύσεται ποτε οὐτε ἤρξατο νῦν, ἀλλ' ἔστι τὸ τοιοῦτον, ὥς ἔμοι φαίνεται, τῶν λόγων αὐτῶν ἀθάνατόν τι καὶ ἀγήρων πάθος ἔν ἡμῖν. ὃ δὲ πρῶτον αὐτοῦ γευσάμενος ἐκάστοτε τῶν νέων, ἡσθεὶς ὥς τινα σοφίας εὐρηκῶς θησαυρόν, ὑφ' ἡδονῆς ἐνθουσιᾷ τε καὶ πάντα κινεῖ λόγον ἄσμενος, τοτὲ μὲν ἐπὶ θάτερα κωλῶν καὶ συμφύρων εἰς ἕν, τοτὲ δὲ πάλιν ἀνελίττων καὶ διαμερίζων^γ. — 16b Οὐ μὴν ἔστι καλλίων δόδος οὐδ' ἂν γένοιτο, ἧς ἐγὼ ἐραστής μὲν εἰμι αἰετὴν, πολλάκις δέ με ἤδη διαφυγοῦσα ἔρημον καὶ ἄπορον κατέστησεν. ΠΡΩ. Τίς αὕτη; λεγέσθω μόνον. ΣΩ. Ἦν δηλῶσαι μὲν οὐ πάνυ χαλεπόν, χρῆσθαι δὲ παγχάλεπον· πάντα γὰρ ὅσα τέχνης ἐχόμενα ἀνευρέθη πῶποτε, διὰ ταύτης φανερά γεγονε. σκόπει δὲ ἦν λέγω. ΠΡΩ. Λέγε μόνον. ΣΩ. Θεῶν μὲν εἰς ἀνθρώπους δόσις, ὥς γε καταφαίνεται ἔμοι, ποθὲν ἐκ θεῶν ἐρρίφη διὰ τινος Προμηθέως ἅμα φανοτάτῳ τινὶ πυρὶ· καὶ οἱ μὲν παλαιοί, κρείττονες ἡμῶν καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκοῦντες, ταύτην φήμην παρέδωκαν, ὥς ἐξ ἐνὸς μὲν καὶ πολλῶν ὄντων τῶν αἰετὴν λεγομένων εἶναι, πέρας δὲ καὶ ἀπειρίαν ἔν ἑαυτοῖς σύμφυτον ἐχόντων^δ. δεῖν οὖν ἡμᾶς τούτων οὕτω διακεκοσμημένων αἰετὴν μίαν ἰδέαν περὶ παντὸς ἐκάστοτε θεμέλους ζητεῖν· εὐρήσειν γὰρ ἐνοῦσαν. εἰν οὖν μεταλάβωμεν, μετὰ μίαν δύο, εἴ πῶς εἰσι, σκοπεῖν, εἰ δὲ μή, τρεῖς ἢ τινα

ἄλλον ἀριθμόν, καὶ τῶν ἐν ἐκείνῳ¹ ἕκαστον πάλιν ὡσαύτως, μέχρι περ ἂν τὸ κατ' ἀρχὰς ἐν μὴ ὅτι ἐν καὶ πολλὰ καὶ ἄπειρά ἐστι μόνον ἴδη τις, ἀλλὰ καὶ δπόσα· τὴν δὲ τοῦ ἀπείρου ἰδέαν πρὸς τὸ πληθὺς μὴ προσφέρειν, πρὶν ἂν τις τὸν ἀριθμὸν αὐτοῦ πάντα κατἴδῃ τὸν μεταξὺ τοῦ ἀπείρου τε καὶ τοῦ ἑνός· τότε δ' ἤδη τὸ ἐν ἕκαστον τῶν πάντων εἰς τὸ ἄπειρον μεθέντα χαίρειν ἔαν. οἱ μὲν οὖν θεοί, ὅπερ εἶπον, οὕτως ἡμῖν παρέδωκαν σκοπεῖν καὶ μανθάνειν καὶ διδάσκειν ἀλλήλους· οἱ δὲ νῦν τῶν ἀνθρώπων σοφοὶ ἐν μὲν, ὅπως ἂν τύχωσι, τὰ² πολλὰ θάττον καὶ βραδύτερον ποιοῦσι τοῦ δέοντος, μετὰ δὲ τὸ ἐν ἄπειρα εὐθύς· τὰ δὲ μέσα αὐτοὺς ἐκφεύγει, οἷς διακεχώρισται τό τε διαλεκτικῶς πάλιν καὶ τὸ ἐριστικῶς ἡμᾶς ποιεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους τοὺς λόγους^ε.

a. In una quaque rerum mutabilium multas inesse et qualitates et partes concedi solet, sed de notionibus et ideis quo sensu dicatur illud ἐν καὶ πολλὰ magna est controversia. Cf. **BP** 318.

ideae a rebus
seijunctae

b. Eadem dubitationes moventur Parmenid. 130 B, ubi Parmenides Socrati ideas statuenti adversaturus quaerit: αὐτὸς σὺ οὕτω διήρησαι ὡς λέγεις χωρὶς μὲν εἶδη αὐτὰ ἅττα, χωρὶς δὲ τὰ τούτων αὐ μετέχοντα; καὶ τί σοι δοκεῖ εἶναι αὐτὴ ὁμοιότης (ipsa per se similitudo) χωρὶς ἧς ἡμεῖς ὁμοιότητος ἔχομεν, καὶ ἐν δὴ καὶ πολλὰ καὶ πάντα ὅσα νῦν δὴ Ζήνωνος ἤκουες; Ἐμοιογε, φάναι τὸν Σωκράτη. Ἡ καὶ τὰ τοιάδε, εἰπεῖν τὸν Παρμενίδην, οἷον δικαίου τι εἶδος αὐτὸ καθ' αὐτὸ καὶ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ πάντων αὐτῶν τοιούτων; Ναί, φάναι. Τί δ', ἀνθρώπου εἶδος χωρὶς ἡμῶν καὶ τῶν οἷοι ἡμεῖς ἔσμεν πάντων, αὐτό τι εἶδος ἀνθρώπου ἢ πυρός ἢ καὶ ὕδατος; Ἐν ἀπορίᾳ, φάναι, πολλάκις δὴ, ὦ Παρμενίδη, περὶ αὐτῶν γέγονα, πότῃρα χρὴ φάναι ὥσπερ περὶ ἐκείνων ἢ ἄλλως. Ἡ καὶ περὶ τῶνδε, ὦ Σώκρατες, ἃ καὶ γελοῖα δόξειεν ἂν εἶναι, οἷον θορίξ καὶ πηλὸς καὶ ῥύπος ἢ ἄλλο ὃ τι ἀτιμωτάτον τε καὶ φαυλότατον, ἀπορεῖς εἴτε χρὴ φάναι καὶ τούτων ἑκάστου εἶδος εἶναι χωρὶς, ὃν ἄλλο αὐτῶν ὃν ἡμεῖς μεταχειριζόμεθα, εἴτε καὶ μή; Οὐδαμῶς, φάναι τὸν Σωκράτη, ἀλλὰ ταῦτα μὲν γε, ἅπερ ὀρῶμεν, ταῦτα καὶ εἶναι· εἶδος δὲ τι αὐτῶν οἰσθῆναι εἶναι μὴ λίαν ἢ ἄτοπον. ἤδη μέντοι ποτέ με καὶ ἔθραξε μὴ τι ἢ περὶ πάντων ταυτῶν· ἔπειτα ὅτιαν ταύτη σιῶ, φεύγων οἴχομαι, δέσας μὴ ποτε εἰς τινα βυθὸν φλυαρίας ἐμπεσῶν διαφθαρῶ. Cf. Stallbaum, Proleg. Parm. (Lips. 1839) 43.

c. Verbis ἐν καὶ πολλὰ ὑπὸ λόγων ταυτὸν γινόμενα significatur

1) τῶν ἐν ἐκείνῳ Ast et Stallbaum: τῶν ἐν ἐκείνων libri: ἐν ἐκείνων Zeller. — 2) τὰ Dindorf, Hermann: καὶ libri.

ea disserendi ars, qua efficitur ut genera in partes dividantur et vicissim partes ad genera sua referantur (cf. *sophist.* 253 B **RP** 314; *Phaedr.* 265 D). — *Procl. in Euclid.* 211, 18 *Friedl.* καλλίστη μὲν (μέθοδος) ἡ δια- disputandi ratio
 διὰ τῆς ἀναλύσεως ἐπ' ἀρχὴν ὁμολογουμένην ἀνάγουσα τὸ ζητούμε- analytica
 νον, ἣν καὶ ὁ Πλάτων ὥς φασιν Λεωδάμαντι παρέδωκεν, ἀφ' ἧς καὶ
 ἐκεῖνος πολλῶν κατὰ γεωμετρίαν εὐρετῆς ἱστορήται γενέσθαι· δευτέρα
 δὲ ἡ διαιρητικὴ κατ' ἄρθρα μὲν διαιροῦσα τὸ προκειμενον γένος, distinctiva
 ἀφορμὴν δὲ τῇ ἀποδείξει παρεχομένη διὰ τῆς τῶν ἄλλων ἀναιρέσεως
 τῆς τοῦ προκειμένου κατασκευῆς, ἣν καὶ αὐτὴν ὁ Πλάτων ἐξύμνησεν ὡς
 πάσαις ταῖς ἐπιστήμαις ἐπικουρον γινομένην. Cum utraque coniunctis-
 sima est ea quae dicitur hypothetica, qua res aliqua s. idea primum hypothetica
 tamquam satis nota ponitur, deinde disserendo comprobatur ita ut per
 altiores quasque ideas assurgendo investigetur ea quae est summa et
 ἀνυπόθετος (v. *Phaed.* 101 D; *Meno* 86 E; *rep.* VI 511 B). Huius spe-
 cies est illa, quae per antinomias procedit, qua in Parmenide potissi-
 mum utitur, cf. 135 E *χρὴ δὲ καὶ τόδε ἔτι πρὸς τοῦτω ποιεῖν, μὴ μόνον*
εἰ ἔστιν ἕκαστον ὑποτιθέμενον σκοπεῖν τὰ συμβαίνοντα ἐκ τῆς ὑπο-
θέσεως, ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ ἔστι τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑποτιθέσθαι, εἰ βούλει
μᾶλλον γυμνασθῆναι. Cf. *Stallbaum, Proleg. Parm.* 310. *Brandis Hdb.*
 II 1, 259. *Prantl Gesch. d. Logik* I 80.

d. Videtur dicere Pythagoreos, cf. **RP** 63. De Platonis sententia v. *Phileb.* 24.

e. Proposito aliquo genere non ad infinitam illico multitudinem cogitatione festinandum, sed singulis speciebus accurate exploratis et subdivisis quot eo contineantur formae certa ratione dignoscendum. Cf. *po-
litic.* 285 A.

325

Phaed. 96 A Ἐγὼ γάρ, ἔφη (ὁ Σωκράτης), ὦ Κέβης, — physicorum cau-
 νέος ὢν θανμαστῶς ὡς ἐπεθύμησα ταύτης τῆς σοφίας, ἣν sae non suffi-
 δὴ καλοῦσι περὶ φύσεως ἱστορίαν· ὑπερήφανος γάρ μοι ciunt
 ἐδόκει εἶναι εἰδέναι τὰς αἰτίας ἕκαστου, διὰ τί γίγνεται
 ἕκαστον καὶ διὰ τί ἀπόλλυται καὶ διὰ τί ἔστι· καὶ πολλὰ-
 κισ ἔμαντὸν ἄνω κάτω μετέβαλλον σκοπῶν πρῶτον τὰ τοιαῦτα·
 ἄρ' ἐπειδὴν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν σηπεδὸνα τινὰ λάβη,
 ὥς τινες ἔλεγον, τότε δὴ τὰ ζῷα συντρέφεται· καὶ πότερον
 τὸ αἷμά ἐστιν ᾧ φρονοῦμεν, ἢ ὁ αἷρ ἢ τὸ πῦρ; ἢ τούτων
 μὲν οὐδέν, ὁ δ' ἐγκέφαλός ἐστιν ὁ τὰς αἰσθήσεις παρέχων
 τοῦ ἀκούειν καὶ ὁρᾶν καὶ ὁσφραίνεσθαι, ἐκ τούτων δὲ γί-
 γνοιτο μνήμη καὶ δόξα, ἐκ δὲ μνήμης καὶ δόξης λαβοῦσης
 τὸ ἡρεμεῖν κατὰ ταῦτα γίνεσθαι ἐπιστήμην; καὶ αὖ τούτων
 τὰς φθορὰς σκοπῶν καὶ τὰ περὶ τὸν οὐρανὸν τε καὶ τὴν
 γῆν πάθῃ, τελευτῶν οὕτως ἔμαντῷ ἔδοξα πρὸς ταύτην τὴν

neque
Anaxagorae

σκέψιν ἀφνὴς εἶναι ὡς οὐδὲν χρήμα^a. — 97 B ἀλλ' ἀκού-
σας μὲν ποτε ἐκ βιβλίου τινός, ὡς ἔφη, Ἀναξαγόρου ἀνα-
γινώσκοντος καὶ λέγοντος ὡς ἄρα νοῦς ἐστιν ὁ διακοσμῶν
τε καὶ πάντων αἴτιος, ταύτῃ δὴ τῇ αἰτίᾳ ἦσθην τε καὶ
ἔδοξέ μοι τρόπον τινὰ εἶ ἔχειν τὸ τὸν νοῦν εἶναι πάντων
αἴτιον, καὶ ἡγησάμην, εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τὸν γε νοῦν κο-
σμοῦντα πάντα κοσμεῖν καὶ ἕκαστον τιθεῖναι ταύτῃ διῃ ἂν
βέλτιστα ἔχῃ· εἰ οὖν τις βούλοιτο τὴν αἰτίαν εὑρεῖν περὶ
ἐκάστου ὅπῃ γίνεται ἢ ἀπόλλυται ἢ ἔστι, τοῦτο δεῖν περὶ
αὐτοῦ εὑρεῖν, ὅπῃ βέλτιστον αὐτῷ ἐστιν ἢ εἶναι ἢ ἄλλο
ὄτιοῦν πάσχειν ἢ ποιεῖν· ἐκ δὲ δὴ τοῦ λόγου τούτου οὐδὲν
ἄλλο σποπεῖν προσήκειν ἀνθρώπῳ καὶ περὶ αὐτοῦ ἐκείνου
καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀλλ' ἢ τὸ ἄριστον καὶ τὸ βέλτιστον.
ἀναγκαῖον δὲ εἶναι τὸν αὐτὸν τοῦτον καὶ τὸ χεῖρον εἰδέναι·
τὴν αὐτὴν γὰρ εἶναι ἐπιστήμην περὶ αὐτῶν. ταῦτα δὴ λογι-
ζόμενος ἄσμενος ἡδρηκέναί μ' ἦν διδάσκαλον τῆς αἰτίας περὶ
τῶν ὄντων κατὰ νοῦν ἐμαντῶ, τὸν Ἀναξαγόραν, καὶ μοι φρά-
σειν πρῶτον μὲν πότερον ἢ γῆ πλατεῖα ἐστιν ἢ στρογγύλη,
ἐπειδὴ δὲ φράσειεν, ἐπεκδιηγῆσθαι τὴν αἰτίαν καὶ τὴν
ἀνάγκην, λέγοντα τὸ ἄμεινον καὶ ὅτι αὐτὴν ἄμεινον ἦν τοι-
αύτην εἶναι· καὶ εἰ ἐν μέσῳ φραῖναι αὐτὴν, ἐπεκδιηγῆ-
σθαι ὡς ἄμεινον ἦν αὐτὴν ἐν μέσῳ εἶναι· καὶ εἴ μοι
ταῦτα ἀποφαίνοιτο, παρεσκευάσμην ὡς οὐκέτι ποθεσόμενος
αἰτίας ἄλλο εἶδος. — 98 B ἐκάστῳ οὖν αὐτῶν ἀποδιδόντα τὴν
αἰτίαν καὶ κοινῇ πᾶσι τὸ ἐκάστῳ βέλτιστον ὥμην καὶ τὸ
κοινὸν πᾶσιν ἐπεκδιηγῆσθαι ἀγαθόν· καὶ οὐκ ἂν ἀπεδόμην
πολλοῦ τὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ πᾶν σπουδῇ λαβὼν τὰς βίβλους
ὡς τάχιστα οἶός τ' ἢ ἀνεγίνωσκον, ἵν' ὡς τάχιστα εἰδείην
τὸ βέλτιστον καὶ τὸ χεῖρον^b.

a. Significantur de animalium ortu quae docuerant Anaximander et Anaxagoras **RP** 22. 160. Mentis vim in sanguine inesse censuerat Empedocles **RP** 178, in aëre Diogenes **RP** 214, in igne Heraclitus **RP** 38, in cerebro Alcmaeo (**RP** 66 c), v. Theophrast. de sens. 26 (Dox. 507); Plac. I 17, 1 (Dox. 407). — Aristotelis iudicium v. **RP** 10 a.

causa principalis
et adiuncta

b. In sequentibus narrat se apud ipsum Anaxagoram longe aliter omnia repperisse, v. **RP** 155 d. Denique sic pergit 99 A ἀλλ' αἴτια μὲν τὰ τοιαῦτα καλεῖν λίαν ἁτοπον. εἰ δὲ τις λέγοι ὅτι ἄνευ τοῦ τὰ τοιαῦτα ἔχειν καὶ ὅσα καὶ νεῦρα καὶ ὅσα ἄλλα ἔχω (Σωκράτης), οὐκ ἂν οἶός τ' ἢ ποιεῖν τὰ δόξαντά μοι, ἀληθῆ ἂν λέγοι· ὡς μέντοι διὰ

ταῦτα ποιῶ ἢ ποιῶ καὶ ταῦτα νῦν πράττω, ἀλλ' οὐ τῇ τοῦ βελτίστου αἰρέσει, πολλῇ ἂν καὶ μακρὰ ῥαθυμία εἴη τοῦ λόγου. τὸ γὰρ μὴ διελέσθαι οἷόν τ' εἶναι διτι ἄλλο μὲν τί ἐστι τὸ αἴτιον τῷ ὄντι, ἄλλο δ' ἐκεῖνο ἄνευ οὗ τὸ αἴτιον οὐκ ἂν ποτ' εἴη αἴτιον· ὃ δὴ μοι φαίνονται ψηλαφῶντες οἱ πολλοὶ ὥσπερ ἐν σκοτει, ἀλλοτρίῳ ὀνόματι προσχωμένοι, ὡς αἴτιον αὐτὸ προσαγορεύειν. διὸ δὴ καὶ ὁ μὲν τις δόλῃν περιτιθεὶς τῇ γῇ ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ μένειν δὴ ποιεῖ τὴν γῆν (RP 170 b), ὃ δὲ ὥσπερ καρδόπῳ πλατεῖα βάθρον τὸν ἄερα ὑπερέιδει (RP 25)· τὴν δὲ τοῦ ὡς οἷόν τε βέλτιστα αὐτὰ τεθῆναι δύναμιν οὕτω νῦν κείσθαι, ταύτην οὔτε ζητοῦσιν οὔτε τινὰ οἶονται δαιμονίαν ἰσχὺν ἔχειν, ἀλλὰ ἡγοῦνται τοῦτο "ἵπλαντα ἂν ποτε ἰσχυρότερον καὶ ἀθανατώτερον καὶ μᾶλλον ἄπαντα ξυνέχοντα ξείρειν, καὶ ὡς ἀληθῶς τὰγαθὸν καὶ δέον συνδεῖν καὶ συνέχειν οὐδὲν οἶονται.

- 326 Phileb. 30 A ΣΩ. Τὸ παρ' ἡμῖν σῶμα ἄρ' οὐ ψυχὴν φήσομεν ἔχειν; ΠΡΩ. Ἀῖνον διτι φήσομεν. ΣΩ. Πόθεν, ὦ φίλε Πρώταρχε, λαβόν, εἴπερ μὴ τό γε τοῦ παντὸς σῶμα ἔμψυχον ὃν ἐτύγχανε, ταῦτά γε ἔχον τούτῳ καὶ ἔτι πάντῃ καλλίονα; ΠΡΩ. Ἀῖνον ὡς οὐδαμόθεν ἄλλοθεν, ὦ Σώκρατες. ΣΩ. Οὐ γάρ που δοκοῦμέν γε, ὦ Πρώταρχε, τὰ τέτταρα ^{quattuor principia} ἐκεῖνα, πέρας καὶ ἄπειρον καὶ κοινὸν καὶ τὸ τῆς αἰτίας γένος, ἐν ἅπασι τέταρτον ἐνόν^a, τοῦτο ἐν μὲν τοῖς παρ' ἡμῖν ψυχὴν τε παρέχον καὶ σωμασκήαν ἐμποιοῦν καὶ πταίσαντος σώματος ἱατρικὴν καὶ ἐν ἄλλοις ἄλλα συντιθεὶν καὶ ἀκούμενον πάσαν καὶ παντοίαν σοφίαν ἐπικαλεῖσθαι, τῶν δ' αὐτῶν τούτων ὄντων ἐν ὅλῳ τε οὐρανῷ καὶ κατὰ μεγάλα μέρη, καὶ προσέτι καλῶν καὶ εὐλικρινῶν, ἐν τούτοις δ' οὐκ ἄρα μεμηχανῆσθαι τὴν τῶν καλλίστων καὶ τιμιωτάτων φύσιν. ΠΡΩ. Ἀλλ' οὐδαμῶς τοῦτό γ' ἂν λόγον ἔχοι. ΣΩ. Οὐκοῦν εἰ μὴ τοῦτο, μετ' ἐκείνου τοῦ λόγου ἂν ἐπόμενοι βέλτιον λέγοιμεν, ὡς ἔστιν, ἃ πολλὰκις εἰρήκαμεν, ἄπειρόν τε ἐν τῷ παντί, πολὺ, καὶ πέρας ἱκανόν, καὶ τις ἐπ' αὐτοῖς αἰτία οὐ φαύλη κοσμοδοῦσα τε καὶ συντάττουσα ἐνιαυτούς τε καὶ ὥρας καὶ μῆρας, σοφία καὶ νοῦς λεγομένη δικαιοσύνη^b ἂν. ΠΡΩ. Δικαιοσύνη δῆτα. ΣΩ. Σοφία μὴν καὶ νοῦς ἄνευ ψυχῆς οὐκ ἂν ποτε γενοίσθην^b. ΠΡΩ. Οὐ γὰρ οὐν. ΣΩ. Οὐκοῦν ἐν ^{mens mundi} μὲν τῇ τοῦ Διὸς ἐρεῖς φήσει βασιλικὴν μὲν ψυχὴν, βασιλικὸν δὲ νοῦν ἐγγίγνεσθαι διὰ τὴν τῆς αἰτίας δύναμιν, ἐν δ' ἄλλοις ἄλλα καλὰ, καθ' ὃ φίλον ἐκάστοις λέγεσθαι^c; ΠΡΩ. Μάλα γε. ΣΩ. Τοῦτον δὴ τὸν λόγον ἡμᾶς μὴ τι μάτην δόξης, ὦ

*Πρώταρχε, εἰρημέναι, ἀλλ' ἔστι τοῖς μὲν πάλαι ἀποφηνά-
μενοις, ὡς αἰεὶ τοῦ παντὸς νοῦς ἄρχει, σύμμαχος ἐκείνοις*^d.

a. Quattuor genera sunt τὸ ἄπειρον h. e. materia, τὸ πέρας h. e. ratio mathematica s. numeri, τὸ μικτὸν ἐκ τούτων ἀμφοῖν h. e. mundus, denique τὸ ποιοῦν καὶ τὸ αἶτιον h. e. deus creator, quo omnium rerum causae continentur. Cf. Z. II a⁴ 691. Ad ideas τὸ πέρας referendum esse censent Brandis, Steinhart, Teichmüller, alii.

b. Cf. sophist. 249 A RP 323; Tim. 30 B.

deus et dii

c. Cf. Phaedr. 246 E ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἄρμα πρῶτος πορεύεται, διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος —, τῶν δὲ ἄλλων, ὅσοι ἐν τῷ τῶν δώδεκα ἀριθμῷ τεταγμένοι θεοὶ ἄρχοντες, ἡγούνται κατὰ τάξιν ἣν ἕκαστος ἐτάχθη —, πρῶτων ἕκαστος αὐτῶν τὸ αὐτοῦ. Quamquam a Platone, sicubi de rebus divinis sermo est, οἱ θεοὶ saepius nominantur (cf. de leg. X 899 D sq.), tamen re vera unum deum esse simplicem et aeternum et puram mentem statuebat vulgaribus poetarum traditionibus acerrime adversatus, cf. Tim. 37 D, 52 A; conviv. 208 B; rep. II 377 D, 380 D.

d. Significat Anaxagoram, cf. Cratyl. 413 C εἶναι δὲ τὸ δίκαιον δὲ λέγει Ἀναξαγόρας, νοῦν εἶναι τοῦτο· αὐτοκράτορα γὰρ αὐτὸν ὄντα καὶ οὐδενὶ μεμιγμένον πάντα φησὶν αὐτὸν κοσμεῖν τὰ πράγματα διὰ πάντων ἰόντα, v. RP 155.

natura dei

e. Aliis locis deus omnium idearum, maximarum minimarum, causa esse significatur, rep. X 597 B. C, aliis omnium rerum principium et finis atque mensura appellatur, leg. IV 715 E, 716 C. Aliis deo absolutam scientiam tribuit, RP 312, aliis omne bonum ab eo repetendum esse dicit, rep. II 380 D, aliis eum τὸν ἀληθινὸν ἄμα καὶ θεῖον νοῦν appellat et idem esse atque bonum diserte pronuntiat, Phileb. 22 C. Denique cum ipsius intellectus divini motus a nobis cerni non possit, ex motibus corporum caelestium de eo existimandum esse censet, leg. X 897 D, quibuscum conferenda sunt quae similiter de idea boni disseruntur rep. VI 508 C (RP 327). Quapropter recte statuisse videntur qui deum atque boni ideam Platoni eodem venisse putaverunt, velut Ritter (*Gesch. d. Phil.* II 313), Brandis (*Hdb.* II 1, 323), Bonitz (disput. Platonicae duae, Dresd. 1837), Zeller (*Phil. d. Gr.* II a⁴ 707); quamquam dissentiant alii, velut C. F. Hermann (ind. lect. Marb. 1832/33) et Trendelenburg (de Plat. Philebi consilio p. 17). Certe Plato substantiam dei absolute bonam esse putabat (RP 331) neque quidquid mali et imperfecti in mundo inest ullo pacto deo tribuendum, rep. II 379 C Οὐκ ἄρα πάντων γε αἶτιον τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τῶν μὲν εὖ ἔχόντων αἶτιον, τῶν δὲ κακῶν ἀναίτιον. Παντελῶς γ', ἔφη. Οὐδ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὁ θεός, ἐπειδὴ ἀγαθός, πάντων ἂν εἴη αἶτιος, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ἀλλ' ὁλγῶν μὲν τοῖς ἀνθρώποις αἶτιος, πολλῶν δὲ ἀναίτιος· πολὺ γάρ

deus non est
causa mali

ἐλάττω τὰγαθὰ τῶν κακῶν ἡμῖν· καὶ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα ἄλλον αἰτιατέον, τῶν δὲ κακῶν ἄλλ' ἅττα δεῖ ζητεῖν τὰ αἷτια, ἀλλ' οὐ τὸν θεόν. Ἀληθέστατα, ἔφη, δοκεῖς μοι λέγειν. — Tim. 68 E ταῦτα δὴ πάντα τότε ταύτῃ πεφικνότεα ἐξ ἀνάγκης ὁ τοῦ καλλίστου τε καὶ ἀρίστου δημιουργοῦ ἐν τοῖς γιγνομένοις παρελάμβανεν, ἥλικα τὸν αὐτόκληρον τε καὶ τὸν τελεώτατον θεόν (οὐρανὸν) ἐγέννα, χρώμενος μὲν ταῖς περὶ ταῦτα αἰτίαις ὑπηρετούσαις, τὸ δὲ εὖ τεκταινόμενος ἐν πᾶσιν τοῖς γιγνομένοις αὐτός, cf. RP 334 g.

327 De rep. VI 508 C Ὁρθαλμοί, ἦν δ' ἐγώ, οἷσθ' *idea boni* εἶπε, ὅταν μηκέτι ἐπ' ἐκεῖνά τις αὐτοὺς τρέπη, ὧν ἂν τὰς χροᾶς τὸ ἡμερινὸν φῶς ἐπέτῃ, ἀλλὰ ὧν νυκτερινὰ φέγγη, ἀμβλυώτουσί τε καὶ ἐγγὺς φαίνονται τυφλῶν, ὥσπερ οὐκ ἐνοήσης καθαράς ὄψεως; Καὶ μάλα, ἔφη. Ὅταν δέ γ', οἶμαι, ὧν ὁ ἥλιος καταλάμπει, σαφῶς ὁρῶσι, καὶ τοῖς αὐτοῖς τοῦτοις ὅμμασιν ἐνοῦσα φαίνεται. Τί μήν; Οὕτω τοίνυν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὧδε νόει· ὅταν μὲν, οἷ καταλάμπει ἀλήθειά τε καὶ τὸ ὄν, εἰς τοῦτο ἀπερείσθεται, ἐνόησέν τε καὶ ἐγνώ αὐτὸ καὶ νοῦν ἔχειν φαίνεται· ὅταν δὲ εἰς τὸ τῷ σκότει κεκραμένον, τὸ γιγνόμενόν τε καὶ ἀπολλύμενον, δοξάζει τε καὶ ἀμβλυώττει ἄνω καὶ κάτω τὰς δόξας μεταβάλλον καὶ ἔοικεν αὐτοῖς οὐκ ἔχοντι. Ἔοικε γάρ. Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γιγνωσκομένοις καὶ τῷ γιγνώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδόν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ιδέαν φάσι εἶναι· αἰτίαν δ' ἐπιστήμης οὖσαν καὶ ἀληθείας ὡς γιγνωσκομένης μὲν διανοοῦ, οὕτω δὲ καλῶν ἀμφοτέρων ὄντων, γνώσεώς τε καὶ ἀληθείας, ἄλλο καὶ κάλλιον ἔτι τούτων ἡγούμενος αὐτὸ ὁρθῶς ἡγήσει· ἐπιστήμην δὲ καὶ ἀλήθειαν, ὥσπερ ἐκεῖ φῶς τε καὶ ὄψιν ἡλιοειδῇ μὲν νομίζειν ὁρθόν, ἥλιον δὲ ἡγεῖσθαι οὐκ ὁρθῶς ἔχει, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀγαθοειδῇ μὲν νομίζειν ταῦτ' ἀμφοτέρω ὁρθόν, ἀγαθὸν δὲ ἡγεῖσθαι ὁπότερον αὐτῶν οὐκ ὁρθόν, ἀλλ' ἔτι μειζόνως τιμητέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔξιν. Ἀμύχανον κάλλος, ἔφη, λέγεις, εἰ ἐπιστήμην μὲν καὶ ἀλήθειαν παρέχει, αὐτὸ δ' ὑπὲρ ταῦτα κάλλει ἐστίν· οὐ γὰρ δήπου σύ γε ἡδονὴν αὐτὸ λέγεις. Εὐφήμει, ἦν δ' ἐγώ· ἀλλ' ὧδε μάλλον τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἔτι ἐπισκόπει. Πῶς; Τὸν ἥλιον τοῖς ὁρῶμένοις οὐ μόνον, οἶμαι, τὴν τοῦ ὁρᾶσθαι δύναμιν παρέχειν φήσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν καὶ αὔξην καὶ τροφήν, οὐ γένεσιν αὐτὸν ὄντα. Πῶς γάρ; Καὶ τοῖς γιγνωσκομένοις τοίνυν

est causa scientiae

μη μόνον τὸ γινώσκεισθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρῆναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι τε καὶ τὴν οὐσίαν ὑπ' ἐκείνου αὐτοῖς
et essentia προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα
της οὐσίας πρεσβεῖα καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος^a.

a. Rep. VI 509 D λέγομεν δύο αὐτῶ εἶναι, καὶ βασιλεύειν τὸ μὲν (τὸ ἀγαθόν) νοητοῦ γένους τε καὶ τόπου, τὸ δ' αὖ (τὸν ἥλιον) ὄρα-
τοῦ. In sequentibus imaigne nobilissima illustratur sensim sensimque cognitionem humanam ex tenebris falsisque opinionum simulacris ad lucem et rerum veritatem eniti, VII 514. Denique ita sententiam suam complectitur 517 B: τὰ δ' οὖν ἡμεῖς φαινόμενα οὕτω φαίνεται, ἐν τῷ γνωστῷ τελευταῖα ἢ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ μόγις ὁρᾶσθαι, ὁφθῆσα δὲ συλλογιστέα εἶναι ὡς ἄρα πᾶσι πάντων αὕτη ὁρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία, ἐν τε ὁρατῷ ὡς καὶ τὸν τούτου κύριον τεκοῦσα, ἐν τε νοητῷ αὕτη κυρία ἀλήθειαν καὶ νοῦν παρασχομένη, καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμφρόνως πράξειν ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ. Cf. rep. VI 504 E, tres species boni VII 534 E. — Phileb. 65 A οὐκοῦν εἰ μὴ μᾶλλον δυνάμεθα ἰδέα τὸ ἀγαθὸν θηρεύσαι, σὺν τρισὶ λαβόντες, κάλλει καὶ συμμετρίας καὶ ἀληθείας, λέγωμεν ὡς τοῦτο οἶον ἐν ὁρθότατ' ἂν αἰτιασάμεθ' ἂν τῶν ἐν τῇ συμ-
unum bonum mēξει, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀγαθὸν ἐν τοιαύτῃ αὐτὴν γεγονέναι. — Posterioriore aetate eum inter discipulos explicatius de idea boni disputasse argumentis adhibitis mathematicis et astronomicis testis est Aristoxenus harm. el. II p. 30 Meib. καθάπερ Ἀριστοτέλης ἀεὶ διηγείτο, τοὺς πλείους τῶν ἀκουσάντων παρὰ Πλάτωνος τὴν περὶ τἀγαθοῦ ἀκρόασιν παθεῖν· προσεῖναι μὲν γὰρ ἕκαστον ὑπολαμβάνοντα λήψεσθαι τι τῶν νομιζομένων ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, οἶον πλοῦτον ὑγίαν ἰσχύν, τὸ ὅλον εὐδαιμονίαν τινὰ θαυμαστήν· ὅτε δὲ φανείησαν οἱ λόγοι περὶ μαθημάτων καὶ ἀριθμῶν καὶ γεωμετρίας καὶ ἀστρολογίας καὶ τὸ πέραις ὅτι ἀγαθὸν ἔστιν ἐν, παντελῶς, οἶμαι, παράδοξόν τι ἐφαίνετο αὐτοῖς. — Cf. Arist. met. XIV 4. 1091^b 13 τῶν δὲ τὰς ἀκινήτους οὐσίας εἶναι λεγόντων οἱ μὲν φασιν αὐτὸ τὸ ἐν τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ εἶναι· οὐσίαν μέντοι τὸ ἐν αὐτοῦ ὥντο εἶναι μάλιστα, quae verba a Ps. - Alexandro in met. 821, 33 Hayd. et Syriano 183, 1 Kroll ad Platonem referuntur.

sensibilia Aristot. met. I 6. 987^b 7 (cf. RP 318) οὕτως μὲν οὖν 328
τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσε, τὰ δ' αἰσθητὰ παρὰ ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγεσθαι πάντα· κατὰ μέθ-
εξιν γὰρ εἶναι τὰ πολλὰ τῶν συνωνύμων τοῖς εἶδεσιν^a. τὴν δὲ μέθεξιν τοῦνομα μόνον μετέβαλεν· οἱ μὲν γὰρ Πυθαγόρειοι μιμήσει τὰ ὄντα φασὶν εἶναι τῶν ἀριθμῶν, Πλάτων δὲ μετέξει¹, τοῦνομα μεταβαλὼν^b. τὴν μέντοι γε μέθεξιν ἢ τὴν μίμησιν ἥτις ἂν εἴη τῶν εἰδῶν¹ ἀφεῖσαν ἐν κοινῷ

1) verba τῶν εἰδῶν post μετέξει transponebat Jackson.

ζητεῖν^c. ἔτι δὲ παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ εἶδη τὰ μαθη- mathematica
ματικά τῶν πραγμάτων εἶναι φησι μεταξύ, διαφέροντα τῶν
μὲν αἰσθητῶν τῷ αἰδία καὶ ἀκίνητα εἶναι, τῶν δ' εἰδῶν τῷ
τὰ μὲν πόλλ' ἅττα ὁμοία εἶναι, τὸ δὲ εἶδος αὐτὸ ἐν ἑκάστων
μόνον^d. ἐπεὶ δ' αἷτια τὰ εἶδη τοῖς ἄλλοις, τὰ κείνων στοιχεῖα
πάντων ᾧ ᾗ τῶν ὄντων εἶναι στοιχεῖα^e. ὥς μὲν οὖν ἔλην
τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν εἶναι ἀρχάς, ὥς δ' οὐσίαν τὸ ἐν. ἐξ
ἐκείνων γὰρ κατὰ μέθεξιν τοῦ ἐνὸς τὰ εἶδη¹ εἶναι τοὺς
ἀριθμούς^f.

a. De μετέξει cf. conviv. 211 B (RP 318 c); sophist. 259 A; Parm.
130 B. Eadem παρούσα vocatur Phaed. 100 D: οὐκ ἄλλο τι ποιῇ αὐτὸ
καλὸν ἢ ἡ ἐκείνου τοῦ καλοῦ εἴτε παρούσα εἴτε κοινωνία εἴτε ὅπη δὴ
καὶ ὅπως προσγενομένη². — Itaque ideae prima exempla rerum sensibi-
lium, Parm. 132 D ἀλλ', ὦ Παρμενίδη, μάλιστα ἔμοιγε καταφαίνεται
ᾧδε ἔχειν· τὰ μὲν εἶδη ταῦτα ὥσπερ παραδείγματα ἐστάναι ἐν τῇ
φύσει, τὰ δὲ ἄλλα τοῦτοις ἰοικέναι καὶ εἶναι ὁμοιώματα, καὶ ἡ μέθεξις
αὕτη τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι τῶν εἰδῶν οὐκ ἄλλη τις ἢ εἰκασθῆναι
αὐτοῖς: ad quem locum respiciens Aristoteles met. I 9. 991^a 20 τὸ δὲ
λέγειν inquit παραδείγματα αὐτὰ εἶναι καὶ μετέχειν αὐτῶν τὰλλα κeno-
λογεῖν ἐστι καὶ μεταφορὰς λέγειν ποιητικὰς. Similiter Plato deum crea-
torem in ideas intuentem facit Tim. 28 A, 30 C.

b. De Pythagoreis cf. RP 65 d.

c. Arist. met. I 6. 988^a 8 φανερόν δ' ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι δυοῖν
αἰτίαι ἐστὶ μόνον κεχρημένος, τῇ τε τοῦ τί ἐστι καὶ τῇ κατὰ τὴν ἔλην·
τὰ γὰρ εἶδη τοῦ τί ἐστὶν αἷτια τοῖς ἄλλοις, τοῖς δ' εἰδεσι τὸ ἐν: sed
singularum rerum natura minime ita expediebatur, v. met. I 9. 991^a 8
πάντων δὲ μάλιστα διαπορήσειεν ἂν τις, τί ποτε συμβάλλεται τὰ εἶδη
ἢ τοῖς αἰδέοις τῶν αἰσθητῶν ἢ τοῖς γιγνομένοις καὶ φθειρομένοις· οὔτε
γὰρ κινήσεως οὔτε μεταβολῆς οὐδεμιᾶς ἐστὶν αἷτια αὐτοῖς, cf. XII 10
extr., XIII 9 extr.

d. Met. VII 2. 1028^b 18 ἔτι παρὰ τὰ αἰσθητὰ οἱ μὲν οὐκ οἶονται
εἶναι οὐθὲν τοιοῦτον, οἱ δὲ πλείω καὶ μᾶλλον ὄντα αἰδία, ὥσπερ Πλά-
των τά τε εἶδη καὶ τὰ μαθηματικά δύο οὐσίας, τρίτην δὲ τὴν τῶν
αἰσθητῶν σωμάτων οὐσίαν. — Ibid. III 6. 1002^b 14 τὰ μὲν μαθη-
ματικά τῶν δεῦρο (τῶν αἰσθητῶν) ἄλλω μὲν τινι διαφέρει, τῷ δὲ πόλλ'
ἅττα ὁμοιωδῇ εἶναι οὐθὲν διαφέρει. Itaque mathematica, cum in medio
posita sint inter sensibilia et ideas, saepe ab Aristotele appellantur τὰ
μεταξύ, velut met. III 2. 997^b 2. 13.

e. Met. I 9. 991^b 3 ἐν δὲ τῷ Φαίδωνι (100 D) οὕτως λέγεται, ὥς

1) τὰ εἶδη delebat Zeller. — 2) προσγενομένη libri: προσαγορευομένη
Wytttenbach.

καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ γίνεσθαι αἷτια τὰ εἶδη ἐστίν. De gen. et corr. II 9. 335^b 10.

numeri ideales

f. Pertinent haec ad ideas numerorum s. numeros qui vocantur ideales (εἰδητικοί, νοητοί, πρόωτοι), de quibus disputaverunt Trendelenburg, Plat. de ideis et numeris doctr. ex Arist. illustr., Lips. 1826, p. 71. Idem, comm. in Arist. de an. 222. Brandis, *Mus. Rh.* II (1828) 558—587; *Hdb.* II 1, 306. Zeller, *Plat. Stud.* 239; *Ph. d. Gr.* II a⁴, 679—686. Natorp, *Pls Ideenl.* 413—436. — Magnum et parvum (τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν) Platonem vocasse quod cum Pythagoreis ipse in Philebo 23C dixerat infinitum, h. e. materiam quandam et idearum et numerorum (in quibus appellatur ἀόριστος δυνάς), Aristoteles testatur, sed magna est controversia, num hic verba, quae ex ore illius in scholis audiverat, recte interpretatus sit. Cf. Z. II a⁴ 750. Ex his numeris efficiuntur corporum spatia, cf. Arist. met. XIV 3. 1090^b 20 τοῖς δὲ τὰς ἰδέας τιθεμένοις τοῦτο μὲν ἐκφεύγει· ποιοῦσι γὰρ τὰ μεγέθη ἐκ τῆς ὕλης καὶ ἀριθμοῦ, ἐκ μὲν τῆς δυνάδους τὰ μήκη, ἐκ τριάδος δ' ἴσως τὰ ἐπιπέδα, ἐκ δὲ τῆς τετραδός τὰ στερεά. Etiam scientiae varios gradus ad numeros rettulit, cf. Arist. de an. I 2. 404^b 16 τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν στοιχείων ποιεῖ· γινώσκεισθαι γὰρ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, τὰ δὲ πράγματα ἐκ τῶν ἀρχῶν εἶναι (cf. Zeller, *Pl. Stud.* 213). ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λεγομένοις διωρίσθη, αὐτὸ μὲν τὸ ζῶον ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ ἐνὸς ἰδέας καὶ τοῦ πρώτου μήκους καὶ πλάτους καὶ βάθους, τὰ δ' ἄλλα ὁμοιοτρόπως. ἔτι δὲ καὶ ἄλλως, νοῦν μὲν τὸ ἐν, ἐπιστήμην (cf. διάνοιαν rep. VI 511 D) δὲ τὰ δύο· μοναχῶς γὰρ ἐφ' ἑν' τὸν δὲ τοῦ ἐπιπέδου ἀριθμὸν δόξαν, αἰσθήσιν δὲ τὸν τοῦ στερεοῦ· οἱ μὲν γὰρ ἀριθμοὶ τὰ εἶδη αὐτὰ καὶ ἀρχαὶ ἐλέγοντο, εἰσὶ δ' ἐκ τῶν στοιχείων. κρίνεται δὲ τὰ πράγματα τὰ μὲν νῶ, τὰ δ' ἐπιστήμη, τὰ δὲ δόξη, τὰ δ' αἰσθήσει· εἶδη δ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι τῶν πραγμάτων. — A mathematicis numeris ideales ita differre docebat, ut ideales neque possent summam facere neque ultra decadem procederent.

Physica

mens et neces-
sitas principia
mundi

Tim. 47 E τὰ μὲν οὖν παρεληλυθότα τῶν εἰρημένων — 329 ἐπιδέδεικται τὰ διὰ νοῦ δεδημιουργημένα· δεῖ δὲ καὶ τὰ δι' ἀνάγκης γινόμενα τῷ λόγῳ παραθέσθαι. μεμειγμένη γὰρ οὖν ἢ τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσις ἐξ ἀνάγκης τε καὶ νοῦ συνστάσεως ἐγεννήθη. νοῦ δὲ ἀνάγκης ἄρχοντος τῷ πείθειν

αὐτὴν τῶν γιγνομένων τὰ πλεῖστα ἐπὶ τὸ βέλτιστον ἄγειν, ταύτη κατὰ ταῦτα τε δι' ἀνάγκης ἡττωμένης ὑπὸ πειθοῦς ἔμφρονος οὕτω κατ' ἀρχὰς ξυνίστατο τόδε τὸ πᾶν^a. — 48 E ἡ δ' οὖν αἰθις ἀρχὴ περὶ τοῦ παντός ἔστω μειζόνως τῆς πρόσθεν διηρημένη. τότε μὲν γὰρ δύο εἶδη διειλόμεθα, νῦν δὲ τρίτον ἄλλο γένος ἡμῖν δηλωτέον. τὰ μὲν γὰρ δύο ἱκανὰ ^{materia} ἦν ἐπὶ τοῖς ἔμπροσθεν λεχθεῖσιν, ἓν μὲν ὡς παραδείγματος εἶδος ὑποτεθέν, νοητὸν καὶ αἰεὶ κατὰ ταῦτα ὄν, μίμημα δὲ παραδείγματος δεύτερον, γένεσιν ἔχον καὶ ὁρατόν^b. τρίτον δὲ τότε μὲν οὐ διειλόμεθα, νομίσαντες τὰ δύο ἕξιν ἱκανῶς· νῦν δὲ ὁ λόγος ἔοικεν εἰσαναγκάζειν χαλεπὸν καὶ ἀμυδρὸν εἶδος ἐπιχειρεῖν λόγοις ἐμφανίσει. τίν' οὖν ἔχον δύναμιν καὶ φύσιν αὐτὸ ὑποληπτέον; τοιάνδε μάλιστα· πάσης εἶναι γενέσεως ὑποδοχὴν αὐτὴν οἷον τιθήνην^c.

a. Cf. Tim. 46 D τὸν δὲ νοῦ καὶ ἐπιστήμης ἑραστὴν ἀνάγκη τὰς ^{causae primae et secundae} τῆς ἔμφρονος φύσεως αἰτίας πρώτας μεταδιώκειν, ὅσαι δὲ ὑπ' ἄλλων μὲν κινουμένων, ἕτερα δὲ ἐξ ἀνάγκης κινούντων γίνονται, δευτέρας. — 68 E διὸ δὴ χρὴ δὴ αἰτίας εἶδη διορίζεσθαι, τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τὸ δὲ θεῖον, καὶ τὸ μὲν θεῖον ἐν ἅπασιν ζητεῖν κτήσεως ἕνεκα εὐδαίμονος βίου, καθ' ὅσον ἡμῶν ἡ φύσις ἐνδέχεται, τὸ δὲ ἀναγκαῖον ἐκείνων χάριν, λογιζόμενον ὡς ἄνευ τούτων οὐ δυνατόν αὐτὰ ἐκείνα, ἐφ' οἷς σπουδάζομεν, μόνα κατανοεῖν οὐδ' αὖ λαβεῖν οὐδ' ἄλλως πως μετασχεῖν. Necessaria causa dicitur etiam τὸ συναίτιον, Tim. 46 C; Polit. 281 C, vel id sine quo vera causa non esset causa, v. Phaed. 99 A (RP 325 b).

b. Ideas dicit et res sensibus apparentes, v. RP 328. Illas Tim. 27 D dixerat τὸ ὄν αἰεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχει, νοήσει μετὰ λόγου περιληπτόν, αἰεὶ κατὰ ταῦτα ὄν, has τὸ γινόμενον μὲν αἰεὶ, ὄν δὲ οὐδέποτε, δόξῃ μετ' αἰσθησεως ἁλόγου δοξαστόν. — Phileb. 25 B idea dicitur τὸ μεικτὸν ἐκ τοῦ πέρατος καὶ τοῦ ἀπείρου, 26 D τὸ ἐκγονον ἅπαν, 27 B ἡ μεικτὴ καὶ γεγεννημένη οὐσία: in cuius rationibus atque primordiis expediendis totus Timaeus laborat, multa fabulose narrans et probabiliter dumtaxat, non ad exactam scientiam naturam rerum aperiens, quod ipse identidem monet, velut 29 B; cf. RP 316 a.

c. De hoc tertio genere, quod nomine ab Aristotele usurpato materia Platonica vocare solent, significato magis a Platone multis similibus quam descripto et definito cf. Tim. 50 B δέχεται τε γὰρ αἰεὶ τὰ πάντα, καὶ μορφήν οὐδεμίαν ποτὲ οὐδενὶ τῶν εἰσιόντων ὁμοίαν εἴληφεν οὐδαμῇ οὐδαμῶς· ἐκμαγεῖον γὰρ φύσει παντὶ κεῖται, κινουμένον τε καὶ διασχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν εἰσιόντων, φαίνεται δὲ δι' ἐκείνα ἄλλοτε ἄλλοιον. — 51 A διὸ δὴ τὴν τοῦ γεγονότος ὁρατοῦ καὶ πάντως αἰσθητοῦ μητέρα καὶ ὑποδοχὴν μήτε γῆν μήτε ἀέρα μήτε πῦρ μήτε ὕδωρ λέγωμεν, μήτε ὅσα ἐκ τούτων μήτε ἐξ ὧν ταῦτα γέγονεν· ἀλλ' ἀνδρα-

materia Platonica quid sit

τον εἶδος τι καὶ ἄμορφον, πανδεχές, μεταλαμβάνον δὲ ἀπορώτατά πη τοῦ νοητοῦ καὶ δυσαλωτότατον αὐτὸ λέγοντες οὐ ψευσόμεθα. — 52 A τρίτον δὲ αὐτὸ γένος ὃν τὸ τῆς χώρας αἰεὶ, φθορὰν οὐ προσδεχόμενον, ἔδραν δὲ παρέχον ὅσα ἔχει γένεσιν πᾶσιν, αὐτὸ δὲ μετ' ἀναισθησίας ἀπτόν λογισμῷ τινι νόθῳ, μόγις πιστόν, πρὸς ὃ δὴ καὶ ὀνειροπολοῦμεν βλέποντες καὶ φάμεν ἀναγκαῖον εἶναι πού τὸ ὃν ἅπαν ἔν τινι τόπῳ καὶ κατέχον χώραν τινά, τὸ δὲ μήτ' ἐν γῇ μήτε πού κατ' οὐρανὸν οὐδὲν εἶναι. — Aristoteles primus his locis spatium rerum significari censuit, v. phys. IV 2. 209^b 11 διὸ καὶ Πλάτων τὴν ἕλην (hoc nomen Arist. de suo adiecit) καὶ τὴν χώραν ταυτὸ φησιν εἶναι ἐν τῷ Τιμαίῳ· τὸ γὰρ μεταληπτικὸν καὶ τὴν χώραν ἐν καὶ ταυτόν. ἄλλον δὲ τρόπον ἐκεί τε λέγων τὸ μεταληπτικὸν καὶ ἐν τοῖς λεγομένοις ἀγράφοις δόγμασιν, ὅμως τὸν τόπον καὶ τὴν χώραν τὸ αὐτὸ ἀπεφύρατο. Ar. phys. I 9. 192^a 6. III 4. 203^a 15; met. I 7. 988^a 26. — Quod quidem Plato hanc ipsam materiam ante mundum procreatum exstitisse dicit Tim. 52 D (BP 331a), fabulandi libertate utitur. — De materiae Pl. notione cf. Zeller *Pl. St.* 211. 223; *Ph. d. Gr.* II a⁴ 719—744. H. Siebeck, *Unters. v. Phil. d. Griech.*, 2. ed. (Freiburg 1888), 49—106. C. Baeumker, *d. Problem d. Materie i. d. griech. Philos.*, Münster 1890, 110—206. Windelband, *Platon* p. 89. 106 s. Gomperz, *Gr. D.* II 484. 606.

origo mundi

Tim. 28 B ὁ δὴ πᾶς οὐρανὸς ἢ κόσμος ἢ καὶ ἄλλο ὃ **330** τί ποτε ὀνομαζόμενος μάλιστα' ἂν δέχοιτο, τοῦθ' ἡμῖν ὠνομάσθω, σκεπτέον δ' οὖν περὶ αὐτοῦ πρῶτον, ὅπερ ὑπόκειται περὶ παντός ἐν ἀρχῇ δεῖν σκοπεῖν, πότερον ἦν αἰεὶ, γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τίνος ἀρξάμενος. γέγονεν^a. ὁρατὸς γὰρ ἅπτός τέ ἐστιν καὶ σῶμα ἔχων, πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα αἰσθητά, τὰ δ' αἰσθητά, δόξῃ περιληπτά μετ' αἰσθήσεως, γιγνώμενα καὶ γεννητὰ ἐφάνη. τῷ δ' αὖ γενομένῳ φάμεν ὑπ' αἰτίου τινὸς ἀνάγκην εἶναι γενέσθαι. τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν· τόδε δ' οὖν πάλιν ἐπισκεπτέον περὶ αὐτοῦ, πρὸς πότερον τῶν παραδειγμάτων ὁ τεκταινόμενος αὐτὸν ἀπειργάζετο, πότερον πρὸς τὸ κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως ἔχον ἢ πρὸς τὸ γεγονός. εἰ μὲν δὴ καλὸς ἐστιν ὅδε ὁ κόσμος ὃς τε δημιουργὸς ἀγαθός, δηλον ὡς πρὸς τὸ αἰδίων ἐβλεπεν· εἰ δὲ ὁ μὴδ' εἰπεῖν τινι θέμις, πρὸς τὸ γεγονός. παντὶ δὴ σαφές ἐστι πρὸς τὸ αἰδίων· ὁ μὲν γὰρ κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δ' ἄριστος τῶν αἰτίων. οὕτω δὴ γεγενημένος πρὸς τὸ λόγῳ καὶ φρονήσει περιληπτὸν καὶ κατὰ ταῦτα ἔχον δεδημιουργηται^b.

a. Rem perscrutatur Aristoteles phys. VIII 1 251^b 17; De caelo I 10 279^b 30, cf. Simplic. ad h. l. p. 303, 33 Heiberg, unde Platonis discipulos, nominatim Xenocratem, hunc locum ita accepisse intellegitur, ut procreationem illam mundi οὐχ ὡς ἀπὸ χρόνου dicerent δεῖν ἀκούειν, ἀλλ' ἐξ ὑποθέσεως εἰρημένην, διδασκαλίας χάριν τῆς τάξεως τῶν ἐν αὐτῷ προτέρων τε καὶ συνθετωτέρων.

b. Plat. sophist. 265 C ζῷα δὲ πάντα θνητὰ καὶ φυτὰ, ὅσα τ' ἐπὶ γῆς ἐκ σπερμάτων καὶ ῥιζῶν φύεται καὶ ὅσα ἄψυχα ἐν γῇ συνίσταται σώματα τηχτὰ καὶ ἀτηκτα, μὴν ἄλλου τινὸς ἢ θεοῦ δημιουργοῦντος φησόμεν ὕστερον γίνεσθαι πρότερον οὐκ ὄντα; ἢ τῷ τῶν πολλῶν δόγματι καὶ ῥήματι χρώμενοι — τὴν φύσιν αὐτὰ γεννᾶν ἀπὸ τινος αἰτίας αὐτομάτης καὶ ἄνευ διανοίας φουούσης, ἢ μετὰ λόγου τε καὶ ἐπιστήμης θέας ἀπὸ θεοῦ γιγνομένης; Cf. Phaed. 96, Phileb. 28 D, De leg. X 885 E.

331 Tim. 29 D λέγωμεν δὴ δι' ἣν τινὰ αἰτίαν γένεσιν καὶ ^{cur mundus con-}
τὸ πᾶν τόδε ὁ συνιστὰς συνέστησεν. ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ ^{stitutus}
οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος· τοῦτου δ'
ἐκτὸς ὧν πάντα ὅ τι μάλιστα γενέσθαι ἐβουλήθη παρα-
πλήσια ἑαυτῷ. ταύτην δὲ γενέσεως καὶ κόσμου μάλιστ' ἂν
τις ἀρχὴν κυριωτάτην παρ' ἀνδρῶν φρονίμων ἀποδεχόμενος
ὀρθότατα ἀποδέχοιτ' ἂν. βουληθεὶς γὰρ ὁ θεὸς ἀγαθὰ μὲν
πάντα, φλαῆρον δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν, οὕτω δὲ πᾶν
ὅσον ἦν ὁρατὸν παραλαβὼν οὐχ ἡσυχίαν ἄγον ἀλλὰ κινούμε-
νον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως^a, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς
ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκεῖνο τοῦτου πάντως ἄμεινον. θέμις
δὲ οὐτ' ἦν οὐτ' ἔστιν τῷ ἀρίστῳ δοῦν ἄλλο πλὴν τὸ κάλλι- ^{anima mundi}
στον· λογισάμενος οὖν εἴρισκεν ἐκ τῶν κατὰ φύσιν ὁρατῶν
οὐδὲν ἀνόητον τοῦ νοῦν ἔχοντος ὅλον ὅλον κάλλιον ἔσεσθαι
ποτε ἔργον, νοῦν δ' αὖ χωρὶς ψυχῆς ἀδύνατον παραγενέσθαι
τῷ. διὰ δὲ τὸν λογισμὸν τόνδε νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ, ψυχὴν δὲ
ἐν σώματι συνιστὰς τὸ πᾶν συνετεκταίνετο^b, ὅπως ὅτι κάλ-
λιστον εἶη κατὰ φύσιν ἄριστόν τε ἔργον ἀπειρασμένος.
οὕτως οὖν δὲ κατὰ λόγον τὸν εἰκότα^c δεῖ λέγειν τόνδε τὸν
κόσμον ζῶον ἐμψυχον ἔνουν τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ
θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν.

a. Dicit materiam, quam ante mundum creatum elementorum quasi vices ostendisse tumultuarie commotam narrat Tim. 52 D: τὴν δὲ δὴ γενέσεως τιθῆναι ὑγραινομένην καὶ πυρουμένην καὶ τὰς γῆς τε καὶ ἀέρος μορφὰς δεχομένην καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις πάθη συνέπεται πάσχουσαν

παντοδαπὴν μὲν ἰδεῖν φαίνεσθαι, διὰ δὲ τὸ μῆθ' ὁμοίων δυνάμεων μήτε ἰσορροπῶν ἐμπέπλασθαι κατ' οὐδὲν αὐτῆς ἰσορροπεῖν, ἀλλ' ἀνωμάλως πάντῃ ταλαντομένην σείεσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων αὐτήν, κινουμένην δ' αὖ πάλιν ἐκείνα σείειν. Cf. 69 B; polit. 273 B. — Z. II a⁴ 727.

compositio
animae mundi

b. Intellectus non exsistit nisi in anima, v. **RP** 326 b. Mundi anima est idem quod in Philebo dicitur τὸ πέρας, quo infinitum ad certas numerorum proportionem revocatur: 25 D τὴν τοῦ Ἰσοῦ καὶ διπλασίου (φύσιν) καὶ ὁπόση παύει πρὸς ἄλληλα τὰναντία διαφόρως ἔχοντα, σύμμετρα δὲ καὶ σύμφωνα ἐνθεῖσα ἀριθμὸν ἀπεργάζεται: quo pertinent quae Aristoteles dicit τὰ μαθηματικὰ τῶν πραγμάτων, v. **RP** 328 d. Quapropter omnis eius compositio secundum mathematicas propositiones describitur, v. Tim. 35 A τῆς ἀμερίστου καὶ αἰεὶ κατὰ ταῦτα ἐχούσης οὐσίας καὶ τῆς αὐτῆς περὶ τὰ σώματα γιγνομένης μεριστῆς τρίτον ἐξ ἀμφοῖν ἐν μέσῳ συνεκράσατο οὐσίας εἶδος, τῆς τε ταυτοῦ φύσεως καὶ τῆς θατέρου, καὶ κατὰ ταῦτα συνέστησεν ἐν μέσῳ τοῦ τε ἀμεροῦς αὐτῶν καὶ τοῦ κατὰ τὰ σώματα μεριστοῦ· καὶ τρία λαβὼν αὐτὰ ὄντα συνεκράσατο εἰς μίαν πάντα ἰδέαν, τὴν θατέρου φύσιν δύσμεικτον οὖσαν εἰς ταυτὸν συναρμότιον βίβ. μὴνὺς δὲ μετὰ τῆς οὐσίας καὶ ἐκ τριῶν ποιησάμενος ἓν, πάλιν ὅλον τοῦτο μοῖρας ὅσας προσῆκεν διένειμεν, ἐκάστην δὲ ἐκ τῆς ταυτοῦ καὶ θατέρου καὶ τῆς οὐσίας μεμειγμένην κτλ. Cf. Boeckh, *ii. d. Bildung d. Weltseele im Tim.*, in Studiis a Daub. et Creuz. edit. III (1806) 1—90 (*Kl. Schr.* III 109). Bonitz, *Disputat. Plat.*, Dresd. 1837, p. 47—88. H. Martin, *Études sur le Timée de Pl.*, Par. 1841, I 346; F. Ueberweg, *Rh. Mus.* IX (1854) 37—84. Wohlstein, *Mathe u. Weltseele*, Marburg. 1863. M. Wohlrab, *progr. gymn.* Dresd. 1872.

c. Cf. **RP** 329 b.

exaedificatio
mundi

Tim. 34 A οὗτος δὴ πᾶς ὄντος αἰεὶ λογισμὸς θεοῦ περὶ 332 τὸν ποτὲ ἐσόμενον θεὸν λογισθεὶς λεῖον καὶ ὁμαλὸν πανταχῇ τε ἐκ μέσου ἴσον καὶ ὅλον καὶ τέλειον ἐκ τελείων σωμάτων σῶμα ἐποίησεν^a. ψυχὴν δὲ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ θεὸς διὰ παντός τε ἔτεινεν καὶ ἔτι ἔξωθεν τὸ σῶμα αὐτῇ περιεκάλυψεν^b, καὶ κύκλῳ δὴ κύκλον στρεφόμενον οὐρανὸν ἓνα μόνον ἔρημον κατέστησεν, δι' ἀρετὴν δὲ αὐτὸν αὐτῷ δυνάμενον συγκίγνεσθαι καὶ οὐδενὸς ἑτέρου προσδεόμενον, γνώριμον δὲ καὶ φίλον ἱκανῶς αὐτὸν αὐτῷ^c. διὰ πάντα δὴ ταῦτα εὐδαίμονα θεὸν αὐτὸν ἐγεννήσατο.

a. Copiosius id exponitur Tim. 31 B. Mundus constat ex quattuor elementis, quae secundum Pythagoreos (**RP** 80) referuntur ad corpora regularia, nisi quod dodecaedron revocatur ad globosam figuram universi (Tim. 31 B, 53 C). Cf. Boeckh, *De Platonica corporis mundani fabrica*

(*Kl. Schr.* III 229) Z. II a⁴ 796. Ita comparatus mundus nulla re eget extra se ipsum posita; oritur ex ipso quidquid vel agit vel patitur. Propterea neque membris praeditus est ut animalia neque dissolvi potest nisi per deum, qui dissolvat eum nunquam, cum sit pulcherrimus et quo nihil possit esse concinnius (ib. 32 C, 38 B, 41 A).

b. Per totum igitur mundum animam commeare et extrinsecus etiam circumdare eum et tanquam constringere statuit, similiter atque Philolaus, cf. Boeckh, *Philol.* 151. 171 (*RP* 81). Ipsa autem, quae eius natura est ἐκ τῆς αὐτοῦ καὶ τῆς θατέρου φύσεως ἐκ τε οὐσίας composita, non modo sentit sensibilia et opinatur opinabilia, sed scientiae quoque et intellectus particeps est, v. Tim. 36 E.

c. Tim. 34 A. 89 A τῶν δ' αὖ κινήσεων ἡ ἐν ἑαυτῷ ὑπ' ἑαυτοῦ ἀρίστη κίνησις, μάλιστα γὰρ τῇ διανοητικῇ καὶ τῇ τοῦ παντὸς κινήσει συγγενής. De leg. X 897 C. — Ad extrema cf. Tim. 92 C θνητὰ γὰρ καὶ ἀθάνατα ζῶα λαβὼν καὶ συμπληρωθεὶς ὅδε ὁ κόσμος οὕτω, ζῶον ὁρατὸν τὰ ὁρατὰ περιέχον, εἰκὼν τοῦ νοητοῦ θεοῦ αἰσθητός, μέγιστος καὶ ἀριστος κάλλιστός τε καὶ τελεώτατος γέγονεν, εἰς οὐρανὸς ὅδε μονογενὴς ὢν.

333 Tim. 37 C ὥς δὲ κινήθῃν αὐτὸ καὶ ζῶν ἐνενόησεν τῶν *tempus* αἰδίων θεῶν γεγονὸς ἄγαλμα ὁ γεννήσας πατήρ, ἡγάσθη τε καὶ εὐφρανθεὶς ἔτι δὴ μάλλον ὅμοιον πρὸς τὸ παράδειγμα ἐπενόησεν ἀπεργάσασθαι. καθάπερ οὖν αὐτὸ τυγχάνει ζῶον αἰδίων ὢν, καὶ τότε τὸ πᾶν οὕτως εἰς δύναμιν ἐπεχείρησε τοιοῦτον ἀποτελεῖν. ἡ μὲν οὖν τοῦ ζῴου φύσις ἐτύγχανεν οὕσα αἰώνιος. καὶ τοῦτο μὲν δὴ τῷ γεννητῷ παντελῶς προσίπτειν οὐκ ἦν δυνατόν· εἰκὼ δ' ἐπενόει κινήτόν τινα αἰῶνος ποιῆσαι, καὶ διακοσμῶν ἅμα οὐρανὸν ποιεῖ μένοντος αἰῶνος ἐν ἐνὶ κατ' ἀριθμὸν ἰοῦσαν αἰώνιον εἰκόνα, τοῦτον δὲ δὴ χρόνον ὠνομάκαμεν. — 38 C ἐξ οὖν λόγου καὶ διανοίας θεοῦ τοιαύτης πρὸς χρόνον γένεσιν, ἵνα γεννηθῇ χρόνος, ἥλιος καὶ σελήνη καὶ πέντε ἄλλα ἄστρα, ἐπίκλην ἔχοντα πλανητά, εἰς διορισμὸν καὶ φυλακὴν ἀριθμῶν χρόνον γέγονεν^a.

a. Tempus igitur una cum caelo ortum est. De motibus et orbibus caelestium deque terra in medio immota v. Tim. 36 C, 39 B. Cf. Boeckh, De Plat. system. caelest. globor. (*Kl. Schr.* III) et *Unters. ii. d. kosm. System des Pl.*, Berol. 1852. Martin, *Études* II 86.

334 Tim. 39 E καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἤδη μέχρι χρόνου γενέσεως *animantia* ἀπείργαστο εἰς ὁμοιότητα ὥπερ ἀπεικάζετο, τῷ δὲ μήπω τὰ

πάντα ζῶα ἐντὸς αὐτοῦ γεγεννημένα περιειληφέναι, ταύτῃ ἔτι εἶχεν ἀνομοίως. τοῦτο δὴ τὸ κατάλοιπον ἀπειργάζετο αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ παραδείγματος ἀποτυπούμενος φύσιν. ἥπερ οὖν νοῦς ἐνούσας ἰδέας τῷ δ' ἔστιν ζῶον, οἷαί τε ἐνεῖσι καὶ δοσαι, καθορᾷ, τοιαύτας καὶ τοσαύτας διανοήθη δεῖν καὶ τόδε σχεῖν. εἰσὶν δὴ τέτταρες, μία μὲν οὐράνιον θεῶν γένος, ἄλλη δὲ πτηνὸν καὶ ἀεροπόρον, τρίτη δὲ ἔνυδρον εἶδος, πεζὸν δὲ ^{dii} καὶ χερσαῖον τέταρτον. — 41 A ἐπεὶ δ' οὖν πάντες ὅσοι τε περιπολοῦσιν φανερώς καὶ ὅσοι φαίνονται καθ' ὅσον ἂν ἐθέλωσιν θεοὶ γένεσιν ἔσχον^a, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ τόδε τὸ πᾶν γενήσας τάδε. Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων, — ὃ λέγω πρὸς ὑμᾶς ἐνδεικνύμενος, μάθετε. θνητὰ ἔτι γένη λοιπὰ τρεῖς ἀγέννητα. τούτων δὲ μὴ γενομένων οὐρανὸς ἀτελής ἔσται. τὰ γὰρ ἅπαντα ἐν αὐτῷ γένῃ ζῶων οὐχ ἔξει, δεῖ δέ, εἰ μέλλει τέλος ἱκανῶς εἶναι. — 41 D ταῦτ' εἶπε, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν πρότερον κρατῆρα, ἐν ᾧ τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν κεραννὺς ἔμισγεν^b, τὰ τῶν πρόσθεν ἐπόλοιπα κατεχεῖτο μίσγων τρόπον μὲν τινα τὸν αὐτόν, ἀκήρατα δ' οὐκέτι κατὰ ταῦτά ὡσαύτως, ἀλλὰ δεύτερα καὶ τρίτα. συστήσας δὲ τὸ πᾶν διεῖλεν ψυχὰς ἰσαρίθμους τοῖς ἄστροις, ἐνεμῆεν θ' ἐκάστην πρὸς ἕκαστον, καὶ ἐμβιβάσας ὥς ἐς ὄχημα τὴν τοῦ παντὸς φύσιν ἔδειξεν^c, νόμους τε τοὺς εἰμαρμένους εἶπεν αὐταῖς, ὅτι γένεσις πρώτη μὲν ἔσοιτο τεταγμένη μία πᾶσιν, ἵνα μὴ τις ἐλαττοῖτο ὑπ' αὐτοῦ, δέοι δὲ σπαρεῖσας αὐτὰς εἰς τὰ προσήκοντα ἐκάστοις ἕκαστα ὄργανα χρόνον ^{homines} φῦναι ζῶων τὸ θεοσεβέστατον, διπλῆς δὲ οὐσης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ κρεῖττον τοιοῦτον εἶη γένος, ὃ καὶ ἔπειτα κεκλήσοιτο ἀνὴρ^d. ὁπότε δὴ σώμασιν ἐμφυτευθεῖεν ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸ μὲν προσίοι, τὸ δ' ἀπίοι τοῦ σώματος αὐτῶν, πρῶτον μὲν αἰσθήσιν ἀναγκαῖον εἶη μίαν πᾶσιν ἐκ βιαίων παθημάτων σύμφυτον γίνεσθαι, δεύτερον δὲ ἡδονῇ καὶ λύτῃ μεμειγμένον ἔρωτα, πρὸς δὲ τούτοις φόβον καὶ θυμὸν ὅσα τε ἐπόμενα αὐτοῖς καὶ ὁπόσα ἐναντίως πέφυκε διεστηκότα^e. ὧν εἰ μὲν κρατήσοιεν, δίκῃ βιώσονται, κρατηθέντες δὲ ^{animarum migratio} ἀδικίᾳ. καὶ ὁ μὲν εὖ τὸν προσήκοντα χρόνον βιόδς πάλιν εἰς τὴν τοῦ συννόμου πορευθεὶς οἴκησιν ἄστρου βίον εὐδαίμονα καὶ συνήθη ἔξοι, σφαλεῖς δὲ τούτων εἰς γυναικὸς φύσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ γενέσει μεταβαλοῖ. μὴ πανόμενος δὲ ἐν

τούτοις ἔτι κακίας, τρόπον δὲ κακύνονται, κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς τοῦ τρόπου γενέσεως εἰς τινὰ τοιαύτην αἰεὶ μεταβαλοῖ θήρειον φύσιν[†], ἀλλάττων τε οὐ πρότερον πόνων λήξοι, πρὶν τῇ ταύτῃ καὶ ὁμοίῳ περιόδῳ τῇ ἐν αὐτῇ συνεπισπώμενος τὸν πολλὸν ὄχλον καὶ ὑστερον προσφύντα ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ γῆς, θορυβώδη καὶ ἄλογον ὄντα, λόγῳ κρατήσας εἰς τὸ τῆς πρώτης καὶ ἀρίστης ἀφίκοιτο εἶδος ἕξεως. διαθεσμοθετήσας δὲ πάντα αὐτοῖς ταῦτα, ἵνα τῆς *causa mali* ἔπειτα εἴη κακίας ἐκάστων ἀναίτιος[‡], ἔσπειρεν τοὺς μὲν εἰς γῆν, τοὺς δ' εἰς σελήνην, τοὺς δ' εἰς τᾶλλα ὅσα ὄργανα χρονον. τὸ δὲ μετὰ τὸν σπóρον τοῖς νέοις παρέδωκεν θεοῖς σώματα πλάττειν θνητά, τό τε ἐπίλοιπον, ὅσον ἔτι ἦν ψυχῆς ἀνθρωπίνης δέον προσγενέσθαι, τοῦτο καὶ πάνθ' ὅσα ἀκόλουθα ἐκείνοις ἀπεργασαμένους ἄρχειν, καὶ κατὰ δύναμιν ὅτι κάλλιστα καὶ ἄριστα τὸ θνητὸν διακυβεργᾶν ζῶον, ὃ τι μὴ κακῶν αὐτὸ ἐαυτῷ γίγνοιτο αἴτιον^h.

a. Duo enim genera deorum minorum esse statuit, alterum astrorum, cf. Tim. 40 A, leg. X 886 A, XII 967 A; Cic. de deor. n. I 30 (Krische, *Forsch.* 195), alterum deorum popularium, v. rep. II 377 A, III 390 B, X 606 D. Astrorum deos palam in caelo volvi et semper apparere dicit, reliquos quoties ipsis placeat. Utrumque genus creatum est, sed immortale sicut mundus, utrumque in hominibus ceterisque animalibus creandis occupatum: quo pertinet quod astra numeris suis ac motibus et vitam hominum moderari et ad liberos procreandos vim habere statuebat, v. Tim. 39 C, rep. VIII 546 A.

b. Cf. Tim. 35 A **RP** 331 b.

c. Tot animas fecit quot stellas h. e. innumeras, sed quarum numerus neque augetur neque minuitur. Deinde deus iis tamquam vehiculo impositis monstrat naturam universi (similiter Phaedr. 245 C). Duobus argumentis Plato utitur in immortalitate animi demonstranda. De priore *immortalitas animi* cf. rep. X 611 A; Phaed. 72 C καὶ εἰ ἀποθνήσκοι μὲν πάντα ὅσα τοῦ ζῆν μεταλάβοι, ἐπειδὴ δὲ ἀποθάνοι, μένοι ἐν τούτῳ τῷ σχήματι τὰ τεθνεῶτα καὶ μὴ πάλιν ἀναβιώσκειτο, ἂρ' οὐ πολλὴ ἀνάγκη τελευτῶντα πάντα τεθνάναι καὶ μηδὲν ζῆν; Alterum repetitur inde quod scientia sit nihil nisi recordatio eorum, quae animus in vita illa olim cum diis acta hauserit, cf. Phaedr. 249 C τοῦτο δὲ ἔστιν ἀνάμνησις ἐκείνων, ἃ ποτ' εἶδεν ἡμῶν ἡ ψυχὴ συμπορευθεῖσα θεῶν καὶ ὑπεριδούσα ἃ νῦν εἶναι φαιμεν καὶ ἀνακύψασα εἰς τὸ ἐν ὄντως, cf. Meno 81 B, Phileb. 34 B, Phaed. 72 E Καὶ μὲν, ἔφη ὁ Κέβης ὑπολαβών, καὶ κατ' ἐκείνόν γε τὸν λόγον (ὅτι ἔστι τὸ ἀναβιώσκεισθαι καὶ ἐκ τῶν τεθνεώτων τοὺς ζῶντας γίγνεσθαι), ὦ Σώκρατες —, ἐν σὺ εἰώθας θαμὰ λέγειν, ὅτι ἡμῖν

ἡ μάθησις οὐκ ἄλλο τι ἢ ἀνάμνησις τυγχάνει οὖσα, καὶ κατὰ τοῦτον ἀνάγκη που ἡμᾶς ἐν προτέρῳ τινὲ χρόνῳ μεμαθηκέναι ἔ νῦν ἀναμνησκομένεθαι. De ceteris argumentis, quae in Phaedone maxime expromuntur, v. Ritter, *Gesch. d. Ph.* II 421; Brandis, *Hdb.* II 1, 433; Zeller II a⁴ 825. Bonitz, *Plat. Stud.* 293.

d. Communis haec est Graecorum de muliebri natura persuasio, cf. Plat. conviv. 181 C; leg. VI 781 B ἡ θήλεια ἡμῖν φύσις ἐστὶ πρὸς ἀρετὴν χείρων τῆς τῶν ἀρρένων. Rep. IV 431 C, V 451 E, 469 D.

e. Fatalis illa necessitas, qua animae in corpora inseruntur, inde repetenda est, quod intellectus sine anima, haec sine corpore exsistere nequit, cf. **RP** 336. Eodem referenda ἡ αἰσθησις, de qua v. **RP** 318 b. De animi affectionibus v. **RP** 340 a.

f. Reliquorum animalium origo copiosius describitur Tim. 90 E. Easdem animarum vicissitudines per omne aevum obtinere existimat, cf. Phaed. 80, 107 B, Phaedr. 248 C, rep. X 620 A, leg. X 904 A. Conferenda similiter ficta a Pythagoreis et ab Empedocle, **RP** 88. 181. Quamquam apud Platonem eo maxime haec fabularum figmenta redeunt, ut bonum hominem post hanc vitam praemiis, nequam suppliciis affectum iri significet, cf. Gorg. 523 A, Phaed. 113 D, rep. 614 A.

g. De vera causa mali cf. Tim. 68 E (**RP** 326 e), Tim. 47 E (**RP** 329), Tim. 30 A (κατὰ δύναμιν) **RP** 331. Fatali enim necessitate ita mundus comparatus est, ut malum tolli nequeat, sed cuique bono oppositum sit aliquid mali, v. Theaet. 176 A (**RP** 339), leg. X 906 A. — Senex Plato bonae animae mundi alteram opposuit malam, v. leg. X 896 D, 898 C, 904 A. Cf. Zeller, *Plat. St.* 43; *Ph. d. Gr.* II a⁴ 973.

h. Cf. **RP** 336. 339 a.

corpus humanum

Tim. 12 E καὶ ὁ μὲν δὴ ἅπαντα ταῦτα διατάξας ἔμε- 335
νεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἦθει· μένοντος δὲ νοήσαντες οἱ παῖδες τὴν τοῦ πατρὸς τάξιν ἐπείθοντο αὐτῇ, καὶ λαβόντες ἀθάνατον ἀρχὴν θνητοῦ ζῳοῦ, μιμούμενοι τὸν σφέτερον δημιουργόν, πυρὸς καὶ γῆς ὕδατός τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμον δανειζόμενοι μόρια ὡς ἀποδοθησόμενα πάλιν, εἰς ταῦτόν τὰ λαμβανόμενα συνεκόλλων, οὐ τοῖς ἀλύτοις οἷς αὐτοὶ συνείχοντο δεσμοῖς, ἀλλὰ διὰ σμικρότητα ἀοράτοις πυκνοῖς γόμοις συντήκοντες, ἐν ἑξ ἀπάντων ἀπεργαζόμενοι σῶμα ἕκαστον, τὰς τῆς ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους ἐνέδουν εἰς ἐπίρρουτον σῶμα καὶ ἀπόρρουτον. — 44 D τὰς μὲν δὴ θείας περιόδους δύο οὔσας^a, τὸ τοῦ παντὸς σχῆμα ἀπομιμησάμενοι περιφερὲς ὄν, εἰς σφαιροειδὲς σῶμα ἐνέδησαν τοῦτο δὲ νῦν κεφαλὴν ἐπονομάζομεν, δὲ θειότατόν τέ ἐστιν καὶ τῶν

ἐν ἡμῖν πάντων δεσποτοῦν· ὧ καὶ πᾶν τὸ σῶμα παρέδωκεν ὑπηρεσίαν αὐτῷ συναθροίσαντες θεοί, κατανοήσαντες ὅτι πασῶν ὕσαι κινήσεις ἔσονται μετέχοντες. Ἦν' οὖν μὴ κυλινδούμενον ἐπὶ γῆς ὕψη τε καὶ βάθη παντοδαπὰ ἐχούσης ἀποροῖ τὰ μὲν ὑπερβαίνειν, ἔνθεν δὲ ἐκβαίνειν, ὄχημα αὐτῷ τοῦτο καὶ εὐπορίαν ἔδωκεν. ὅθεν δὴ μῆκος τὸ σῶμα ἔσχεν, ἐκτατά τε κῶλα καὶ καμπτὰ ἔφυνε τέτταρα θεοῦ μηχανησαμένον πορείαν, οἷς ἀντιλαμβανόμενον καὶ ἀπεριεχόμενον διὰ πάντων τόπων πορεύεσθαι δυνατόν γέγονε, τὴν τοῦ θειοτάτου καὶ ἱερωτάτου φέρον οἴκησιν ἐπάνωθεν ἡμῶν. σκέλη μὲν οὖν χεῖρές τε ταύτῃ καὶ διὰ ταῦτα προσέφυ πασῶ· τοῦ δ' ὅπισθεν τὸ πρόσθεν τιμιώτερον καὶ ἀρχικώτερον νομίζοντες θεοὶ ταύτῃ τὸ πολὺ τῆς πορείας ἡμῖν ἔδωκεν^b.

a. Alter motus est circa ταῦτόν, alter circa θάτερον, cf. Tim. 37 A, 40 A.

b. In sequentibus caput vel maxime oculis insignitum esse dicit, quorum ope lumen corpori suppetat et visus, omnium sensuum praestantissimus, cf. 47 A ὅψις δὴ κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον αἰτία τῆς μεγίστης visus ὠφελίας γέγονεν ἡμῖν, ὅτι τῶν νῦν λόγων περὶ τοῦ παντός λεγομένων οὐδεὶς ἂν ποτε ἐρρήθῃ μῆτε ἄστρα μῆτε ἥλιον μῆτε οὐρανὸν ἰδόντων. νῦν δ' ἡμέρα τε καὶ νύξ ὀφθεῖσθαι μῆρες τε καὶ ἐνιαυτῶν περιόδου μεμηχανῆται μὲν ἀριθμὸν, χρόνον δὲ ἐννοίαν περὶ τε τῆς τοῦ παντός φύσεως ζήτησιν ἔδωκεν· ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος, οὐ μεῖζον ἀγαθὸν οὔτ' ἥλθεν οὔτε ἤξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει δωρηθὲν ἐκ θεῶν. Inter ceteros sensus auditus eo valet ut harmoniae et musicae auditus participes simus, ἣ δὲ ἁρμονία, ξυγγενεῖς ἔχουσα φωνὰς ταῖς ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς περιόδοις, τῇ μετὰ νοῦ προσχρωμένῃ Μούσαις οὐκ ἐφ' ἡδονὴν ἄλογον, καθάπερ νῦν, εἶναι δοκεῖ χρήσιμος, ἀλλ' ἐπὶ τὴν γεγονυῖαν ἐν ἡμῖν ἀνάγκησιν ψυχῆς περίοδον εἰς κατακόσμησιν καὶ συμφωνίαν ἑαυτῇ σύμμαχος ὑπὸ Μουσῶν δέδοται· καὶ ῥυθμὸς αὐτὸς διὰ τὴν ἁμετρον ἐν ἡμῖν καὶ χαρίτων ἐπιεικῶς γιγνομένην ἐν τοῖς πλείστοις ἔξιν ἐπίκουρος ἐπὶ ταῦτα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐδόθη.

336 Tim. 69 C οἱ δὲ (θεοὶ) — παραλαβόντες ἀρχὴν ψυχῆς ^{animi partes duae et sedes} ἀθάνατον, τὸ μετὰ τοῦτο θνητὸν σῶμα αὐτῇ περιετόρνευσαν ὄχημά τε πᾶν τὸ σῶμα ἔδωκεν, ἄλλο τε εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσωκοδόμουν τὸ θνητόν^a, δεινὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐν ἑαυτῷ παθήματα ἔχον, πρῶτον μὲν ἡδονήν, μέγιστον κακοῦ δόλεαρ, ἔπειτα λύπας, ἀγαθῶν φυγὰς, ἔτι δ' αὖ θάρος καὶ φόβον, ἄφρονε συμβούλῳ, θυμὸν δὲ δυσπαραμύθητον, ἐλπίδα δ'

εὐπαράγωγον· αἰσθήσει δὲ ἀλόγῳ καὶ ἐπιχειρητῇ παντὸς ἔρωτι συγκερασάμενοι ταῦτα ἀναγκαίως τὸ θνητὸν γένος συνέθεσαν· καὶ διὰ ταῦτα δὴ σεβόμενοι μιαίνειν τὸ θεῖον, ὃ τι μὴ πᾶσα ἦν ἀνάγκη, χωρὶς ἐκείνου κατοικίζουσιν εἰς ἄλλην τοῦ σώματος οἴκησιν τὸ θνητόν, ἰσθμὸν καὶ ὄρον διοικοδομήσαντες τῆς τε κεφαλῆς καὶ τοῦ στήθους, αὐχένα μεταξὺ τιθέντες, ἵνα εἴη χωρίς. ἐν δὴ τοῖς στήθεσιν καὶ τῷ καλουμένῳ θώρακι^b τὸ τῆς ψυχῆς θνητὸν γένος ἐνέδουν. καὶ ἐπειδὴ τὸ μὲν ἄμεινον αὐτῆς, τὸ δὲ χεῖρον ἐπεφύκει, διοικοδομοῦσι τοῦ θώρακος αὖ τὸ κύτος, διορίζοντες οἶον γυναικῶν, τὴν δὲ ἀνδρῶν χωρὶς οἴκησιν, τὰς φρένας διάφραγμα εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τιθέντες. τὸ μετέχον οὖν τῆς ψυχῆς ἀνδρείας καὶ θυμοῦ, φιλόνηκον ὄν, κατώκισαν ἐγγυτέρῳ τῆς κεφαλῆς μεταξὺ τῶν φρενῶν τε καὶ αὐχένος, ἵνα τοῦ λόγου κατήκοον ὄν κοινῇ μετ' ἐκείνου βίᾳ τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν κατέχοι γένος, ὅπότε' ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῷ τ' ἐπιτάγματι καὶ λόγῳ μηδαμῇ πείθεσθαι ἐκὼν ἐθέλοι. τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἄμμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἴκησιν κατέστησαν, ἵνα, ὅτε ζέσειεν τὸ τοῦ θυμοῦ μένος, τοῦ λόγου παραγγέλαντος ὥς τις ἄδικος περὶ αὐτὰ γίγνεται πράξις ἔξωθεν ἢ καὶ τις ἀπὸ τῶν ἐνδοθεν ἐπιθυμιῶν, ὀξέως διὰ πάντων τῶν στενωπῶν πᾶν ὅσον αἰσθητικὸν ἐν τῷ σώματι, τῶν τε παρακλείσεων καὶ ἀπειλῶν αἰσθανόμενον, γίγνοιτο ἐπήκοον καὶ ἔποιτο πάντῃ, καὶ τὸ βέλτιστον οὕτως ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ἡγεμονεῖν ἐφ'.

a. Cic. Tusc. I 20 *Plato triplicem finxit animum, cuius principatum, id est rationem, in capite sicut in arce posuit, et duas partes ei parere voluit, iram et cupiditatem, quas suis locis, iram in pectore, cupiditatem subter praecordia, locavit. Divisit enim Plato totum animum in duas partes, τὸ λογιστικὸν et τὸ ἄλογον, quorum alterum rursus in τὸ θυμικὸν et τὸ ἐπιθυμητικὸν discriptum voluit, v. rep. IV 436—441 C, ubi quid inter utrumque intercedat sic explicatur 440 A: Οὐκοῦν καὶ ἄλλοθι, ἔφη, πολλαχοῦ αἰσθανόμεθα, διὰν βιάζονται τινα παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπιθυμῆναι, λοιδοροῦντά τε αὐτὸν καὶ θυμούμενον τῷ βιαζομένῳ ἐν αὐτῷ, καὶ ὥσπερ δυοῖν στασιαζόντων σύμμαχον τῷ λόγῳ γιγνόμενον τὸν θυμὸν τοῦ τοιούτου; ταῖς δ' ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοινωνήσαντα, αἰροῦντος λόγου μὴ δεῖν ἀντιπράττειν, οἴμαι σε οὐκ ἂν φάναι γενομένου ποτὲ ἐν σαυτῷ τοῦ τοιούτου αἰσθῆσθαι, οἴμαι δ' οὐδ' ἐν ἄλλῳ, cf. Tim. 42 A (BF 334); rep. IX 580 D,*

588 B; Phaedr. 246 A. Inter interpretes ambigitur utrum etiam has partes animi immortales esse putaverit Plato an solam rationalem, v. C. F. Hermann, *De partibus animae immortalibus* sec. Pl., Gott. 1850. Teichmüller, *Studien zur Gesch. d. Begr.* 105 — 222. Z. II a⁴ 843; 827, 4. P. Zimmermann, *D. Unsterblichk. d. Seele in Pl.s Phaedon*, diss. Lips. 1869. Gaye, *the Platonic conception of immortality*, London 1904.

b. Cf. Arist. hist. an. I 7. 491^a 29 τὸ ἀπ' αἰχένος μέχρι αἰδοῖαν κύτος, ὃ καλεῖται θώραξ.

337 Tim. 70 D τὸ δὲ δὴ σίτων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν ^{tertia pars animi} τῆς ψυχῆς καὶ ὧσων ἔνδειαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἵσχει φρίσιν, τοῦτο εἰς τὰ μεταξὺ τῶν τε φρενῶν καὶ τοῦ πρὸς τὸν ὀμφαλὸν ὕδρου κατῴκισαν, οἷον φάτινῃ ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῇ τοῦ σώματος τροφῇ τεκτεννόμενοι· καὶ κατέδησαν δὴ τὸ τοιοῦτον ἐνταῦθα ὡς θρέμμα ἄγριον, τρέφειν δὲ συνημμένον ἀναγκαῖον, εἴπερ τι μέλλοι ποτὲ θνητὸν ἔσθαι γένος. ἔν' οὖν αἰεὶ νεμόμενον πρὸς φάτιν καὶ ὃ τι πορρωτάτῳ τοῦ βουλευομένου κατοικοῦν, θόρυβον καὶ βοήν ὡς ἐλαχίστην παρέχον, τὸ κράτιστον καδ' ἡσυχίαν περὶ τοῦ πᾶσι κοινῇ συμφέροντος ἔφ' βουλευέσθαι, διὰ ταῦτ' ἐνταῦθ' ἔδοσαν αὐτῷ τὴν τάξιν. εἰδότες δὲ αὐτὸ ὡς λόγου μὲν ^{iecoris munus} οὔτε συνήσειν ἔμελλεν, εἴ τέ πη καὶ μεταλαμβάνοι τινὸς αὐτῶν αἰσθήσεως, οὐκ ἔμφυτον αὐτῷ τὸ μέλειν τινῶν ἔσοιτο λόγων, ὑπὸ δὲ εἰδώλων καὶ φαντασμάτων νυκτός τε καὶ μεθ' ἡμέραν μάλιστα ψυχαγωγῆσοιτο, τούτῳ δὴ θεὸς ἐπιβουλεύσας αὐτῷ τὴν τοῦ ἥπατος ἰδέαν συνέστησε καὶ ἔθηκεν εἰς τὴν ἐκείνου κατοίκησιν, πυκνὸν καὶ λεῖον καὶ λαμπρὸν καὶ γλυκὺ καὶ πικρότητα ἔχον μηχανησάμενος, ἔν' ἐν αὐτῷ τῶν διαφορημάτων ἢ ἐκ τοῦ νοῦ φερομένη δύναμις, οἷον ἐν κατόπτρῳ δεχομένῳ τύπους καὶ κατιδεῖν εἰδῶλα παρέχοντι, φοβοῖ μὲν αὐτό, ὁπότε μέρει τῆς πικρότητος χρωμένη συγγενεῖ, χαλεπὴ προσενηχθεῖσα ἀπειλῇ, κατὰ πᾶν ὑπομειγνύσα δξέως τὸ ἦπαρ, χολώδῃ χρώματα ἐμφαίνοι, συνάγουσά τε πᾶν ῥυσὸν καὶ τραχὺ ποιοῖ, λοβὸν δὲ καὶ δοχὰς πύλας τε τὰ μὲν ἐξ ὀρθοῦ κατακάμπτουσα καὶ συσπᾶσα, τὰ δ' ἐμφράττουσα συγκλείουσά τε, λύπας καὶ ἄσας παρέχοι, καὶ δι' αὐτὰ τάναντία φαντάσματα ἀποζωγραφοῖ πρᾶτότητος τις ἐκ διανοίας ἐπιπνοια, τῆς μὲν πικρότητος ἡσυχίαν παρέχουσα τῷ μήτε κινεῖν μήτε προσάπτεσθαι τῆς ἐναντίας ἑαυτῇ φύσεως ἐθέλειν,

γλυκύτητι δὲ τῇ καὶ ἐκείνο συμφύτω πρὸς αὐτὸ χρωμένη
καὶ πάντα ὀρθὰ καὶ λεῖα αὐτοῦ καὶ ἐλεύθερα ἀπενθύνουσα,
ἵλεών τε καὶ εὐήμερον ποιοῖ τὴν περὶ τὸ ἥπαρ ψυχῆς μοῖραν
κατωκισμένην, ἐν τε τῇ νυκτὶ διαγωγὴν ἔχουσιν μετρίαν,
μαντεῖα χρωμένην καθ' ὕπνον, ἐπειδὴ λόγου καὶ φρονήσεως
οὐ μετεῖχε. μεμνημένοι γὰρ τῆς τοῦ πατρὸς ἐπιστολῆς οἱ
divinatio συστήσαντες ἡμᾶς, ὅτε τὸ θνητὸν ἐπέστελλεν γένος ὡς ἄριστον
εἰς δύναντα ποιεῖν, οὕτω δὴ κατορθοῦντες καὶ τὸ φάυλον
ἡμῶν, ἵνα ἀληθείας πῇ προσάπτοιτο, κατέστησαν ἐν τούτῳ
τὸ μαντεῖον ^a. ἱκανὸν δὲ σημεῖον ὡς μαντικὴν ἀφροσύνη θεὸς
ἀνθρωπίνῃ δέδωκεν· οὐδεὶς γὰρ ἔννοους ἐφάπτεται μαντικῆς
ἐνθέου καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ὕπνον τὴν τῆς φρονήσεως
πεδηθεὶς δύναντα ἢ διὰ νόσον, ἢ διὰ τινα ἐνθουσιασμόν
παραλλάξας.

a. Alterum est divinationis genus, quod ab ipsius mentis divina
concitatione repetitur, i. e. enthusiasmus, cf. Phaedr. 244 A, 265 A; utrius-
que autem generis vaticinia interpretari rationis est, Tim. 71 E.

animi et corporis
congruentia

Tim. 87 C πᾶν δὴ τὸ ἀγαθὸν καλόν, τὸ δὲ καλὸν οὐκ **338**
ἄμετρον ^a. καὶ ζῶον οὖν τὸ τοιοῦτον ἐσόμενον σύμμετρον
θετέον· συμμετρίων δὲ τὰ μὲν σμικρὰ διαισθανόμενοι συλ-
λογιζόμεθα, τὰ δὲ κυριώτατα καὶ μέγιστα ἀλογίστως ἔχομεν.
πρὸς γὰρ ὑγιείας καὶ νόσους ἀρετὰς τε καὶ κακίας οὐδεμία
σύμμετρία καὶ ἀμετρία μεῖζων ἢ ψυχῆς αὐτῆς πρὸς σῶμα
αὐτό· ὧν οὐδὲν σκοποῦμεν οὐδ' ἐννοοῦμεν, ὅτι ψυχὴν ἰσχυ-
ρὰν καὶ πάντῃ μεγάλῃν ἀσθενέστερον καὶ ἔλαττον εἶδος ὅταν
ὀχῇ, καὶ ὅταν αὐτὸ τοῦναντίον ξυμπαγῆτον τούτῳ, οὐ καλὸν
ἶλον τὸ ζῶον· ἀσύμμετρον γὰρ ταῖς μεγίσταις συμμετρίαις·
τὸ δ' ἐναντίως ἔχον πάντων θεαμάτων τῷ δυναμένῳ καθορᾶν
quomodo κάλλιστον καὶ ἔρασμιώτατον. — 88 B μία δὴ σωτηρία
obtinenda πρὸς ἄμφω, μήτε τὴν ψυχὴν ἄνευ σώματος κινεῖν μήτε σῶμα
ἄνευ ψυχῆς, ἵνα ἀμνησμένῳ γίγνησθον ἰσορρόπῳ καὶ ὑγιῇ.
τὸν δὴ μαθηματικὸν ἢ τινα ἄλλην σφόδρα μελέτην διανοίᾳ
κατεργαζόμενον καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀποδοτέον κίνησιν,
γυμναστικῇ προσομιλοῦντα, τὸν τε αὖ σῶμα ἐπιμελῶς πλάτ-
τοντα τὰς τῆς ψυχῆς ἀνταποδοτέον κινήσεις, μουσικῇ καὶ
πάσῃ φιλοσοφίᾳ προσχρώμενον, εἰ μέλλει δικαίως τις ἄμα
μὲν καλός, ἄμα δὲ ἀγαθὸς ὀρθῶς κεκλησέσθαι. — 89 E κα-

θάπερ εἴπομεν πολλάκις, ὅτι τρία τριχῇ ψυχῆς ἐν ἡμῖν εἶδη κατέχονται^b, τυγχάνει δὲ ἕκαστον κινήσεις ἔχον, οὕτω κατὰ

divina rationis
natura

 ταῦτα καὶ νῦν ὥς διὰ βραχυτάτων ῥητέον, ὅτι τὸ μὲν αὐτῶν ἐν ἀργίᾳ διάγον καὶ τῶν ἑαυτοῦ κινήσεων ἡσυχίαν ἄγον ἀσθενέστατον ἀνάγκη γίνεσθαι, τὸ δ' ἐν γυμνασίοις ἐρρωμενέστατον· διὸ φυλακτέον ὅπως ἂν ἔχωσιν τὰς κινήσεις πρὸς ἄλληλα συμμέτρους· τὸ δὲ δὴ περὶ τοῦ κυριωτάτου παρ' ἡμῖν ψυχῆς εἶδους διανοεῖσθαι δεῖ τῇδε, ὥς ἄρα αὐτὸ δαίμονα θεὸς ἑκάστῳ δέδωκεν, τοῦτο δὲ δὴ φαμεν οἰκεῖν μὲν ἡμῶν ἐπ' ἄκρῳ τῷ σώματι, πρὸς δὲ τὴν ἐν οὐρανῷ συγγένειαν ἀπὸ γῆς ἡμᾶς αἴρειν ὥς ὄντας φυτόν οὐκ ἔγγειον ἀλλὰ οὐράνιον, ὁρθότατα λέγοντες· ἐκεῖθεν γάρ, ὅθεν ἡ πρώτη τῆς ψυχῆς γένεσις ἔφυ, τὸ θεῖον τὴν κεφαλὴν καὶ ῥίζαν ἡμῶν ἀνακρεμαννὸν ὁρθοῖ πᾶν τὸ σῶμα^c.

a. Cf. Phileb. 64 E. Eodem spectat omnis amoris commendatio; nam amore ferimur ad pulchrum, pulchri vero admiratione atque perceptione ad bonum et verum adducimur, quod unum idemque est diversis nominibus appellatum, v. **RP** 312 d, 327 a.

b. Cf. **RP** 336 a.

c. Similia apud Heraclitum **RP** 48 b et Anaxagoram **RP** 160 b; ex posterioribus cf. Marc. Antonin. V 27 ὁ δαίμων, ὃν ἑκάστῳ παραστήτην καὶ ἡγεμόνα ὁ Ζεὺς ἔδωκεν, ἀπόσπασμα ἑαυτοῦ· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἑκάστου νοῦς καὶ λόγος.

Ethica

839 Theaet. 176 A 'Ἄλλ' οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν, ^{finis ethices} ὡς Θεόδωρε· ὑπεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη· οὐτ' ἐν θεοῖς αὐτὰ ἰδρῶσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης^a. διὸ καὶ πειρασθαι χρὴ ἐνθάδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅ τι τάχιστα. φυγὴ δὲ ὁμοίωσις θεῶ

κατὰ τὸ δυνατόν· ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρο-
νήσεως γενέσθαι^b.

De ethica Pl. scripsit Th. Maguire, *Essays on the Platonic ethics*,
Dublin. 1870. Zeller II a⁴ 867—925.

liberum arbi-
trium

a. De mali necessitate cf. **RP** 326 e. — Plato libro arbitrio patrocina-
tur: rep. X 617 E ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἣν τιμῶν καὶ ἀτιμᾶζων πλεόν
καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἕξει. αἰτία ἐλομένου· θεὸς ἀνάτιος. leg. X 904 B
τῆς δὲ γενέσεως τοῦ πολοῦ τινός (summus deus) ἀφῆκε ταῖς βουλήσεσιν
ἐκάστων ἡμῶν τὰς αἰτίας. ὅπη γὰρ ἂν ἐπιθυμῇ καὶ ὁποῖός τις ὦν τὴν
ἡνυχῇ, ταύτῃ σχεδὸν ἐκάστοτε καὶ τοιοῦτος γίγνεται ἅπας ἡμῶν ὥς τὸ
πολύ. At neminem sua sponte malum esse censet (cf. **RP** 259 b): Tim.
86 D καὶ σχεδὸν δὴ πάντα, ὅποσα ἡδονῶν ἀκράτεια καὶ ὄνειδος ὥς
ἐκόντων λέγεται τῶν κακῶν, οὐκ ὀρθῶς ὄνειδίζεται· κακὸς μὲν γὰρ
ἐκὼν οὐδεὶς, διὰ δὲ πονηρὰν ἕξιν τινὰ τοῦ σώματος καὶ ἀπαίδευτον
τροφὴν ὁ κακὸς γίγνεται κακός, παντὶ δὲ ταῦτα ἐχθρὰ καὶ ἄκοντι προσ-
γίγνεται. — 87 A πρὸς δὲ τούτοις, ὅταν οὕτως κακῶς παγέντων πολι-
τεῖται κακαὶ καὶ λόγοι κατὰ πόλεις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ λεχθῶσιν, ἔτι δὲ
μαθήματα μηδαμῇ τούτων ἰατρικὰ ἐκ νέων μανθάνηται, ταύτῃ κακοὶ πάν-
τες οἱ κακοὶ διὰ δύο ἀκουσιώτατα γιγνόμεθα· ὧν αἰτιατέον μὲν τοὺς
φτενούοντας αἰὲ τῶν φτενομένων μᾶλλον καὶ τοὺς τρέφοντας τῶν τρε-
φόμενων. Etiam ab arcanis quibusdam universi legibus animorum habi-
tum pendere statuebat, v. rep. VIII 546 A; polit. 269 C. Fabulose
rem tractat Phaedr. 246; rep. X 614, cf. Trendelenburg, *Hist. Beitr.*
II 140.

b. Cf. Phaedo 64 A; rep. X 613 A οὐ γὰρ δὴ ὑπὸ γε θεῶν ποτε
ἀμελεῖται ὅς ἂν προθυμείσθαι ἐθέλῃ δίκαιος γίγνεσθαι καὶ ἐπιτηδεύων
ἀρετὴν εἰς ὅσον δυνατόν ἀνθρώπῳ ὁμοιοῦσθαι θεῷ. Cf. rep. VI 500 B,
504 C; leg. IV 716 C (**RP** 327. 328).

bonum

Gorg. 499 E ΣΩ. Ἐνεκα γάρ που τῶν ἀγαθῶν ἅπαντα **340**
ἡμῖν ἔδοξεν πρακτέον εἶναι, εἰ μνημονεύεις, ἐμοὶ τε καὶ Πώλῳ.
Ἄρα καὶ σοὶ συνδοκεῖ οὕτω, τέλος εἶναι ἀπασάντων τῶν πρά-
ξεων τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐκείνου ἕνεκεν δεῖν πάντα τὰλλα πράτ-
τεσθαι, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο τῶν ἄλλων; σύμψηφος ἡμῖν εἰ καὶ σὺ
ἐκ τρίτων; ΚΑΛ. Ἐγώ γε. ΣΩ. Τῶν ἀγαθῶν ἄρα ἕνεκα δεῖ
καὶ τὰλλα καὶ τὰ ἡδέα πράττειν, ἀλλ' οὐ τὰγαθὰ τῶν ἡδέων.
ΚΑΛ. Πάνυ γε. ΣΩ. Ἄρ' οὖν παντὸς ἀνδρός ἐστὶν ἐκλέ-
ξασθαι ποῖα ἀγαθὰ τῶν ἡδέων ἐστὶν καὶ ὁποῖα κακά, ἣ
τεχνικοῦ δεῖ εἰς ἕκαστον; ΚΑΛ. Τεχνικοῦ^e.

voluptas

a. Voluptas efficitur, dum desiderium expletur eius, quod naturae
nostrae consentaneum est, Phileb. 32 B, 42 D. Fit igitur illa, non est,

et cum necessaria esse videatur, tamen bonis adnumerari non potest, Phil. 53 C; rep. IX 585 D. Distinguendum inter voluptatem impuram, quae procedit ex eo dolore, quo indigentes aliqua re afficiuntur (Phileb. 44 E; Phaed. 60 B), et puram, i. e. doloris expertem (Phileb. 51 A). De optima et vera voluptate animi, qua philosophus solus fruitur, v. rep. IX 580 D, inprimis 586 E, *Τῷ φιλοσόφῳ ἄρα ἐπομένης ἀπάσης ψυχῆς καὶ μὴ στασιαζούσης ἐκάστῳ τῷ μέρει ὑπάρχει εἰς τε τὰλλα τὰ ἑαυτοῦ πράττειν καὶ δικαίῳ εἶναι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἡδονὰς τὰς ἑαυτοῦ ἕκαστον καὶ τὰς βελτίστας καὶ εἰς τὸ δυνατόν τὰς ἀληθεστάτας καρποῦσθαι. Κοιμῶν μὲν οὖν. "Ὅταν δὲ ἄρα τῶν ἐτέρων τι κρατήσῃ, ὑπάρχει αὐτῷ μήτε τὴν ἑαυτοῦ ἡδονὴν ξευρίσκειν τὰ τε ἄλλ' ἀναγκάζειν ἄλλοτριαν καὶ μὴ ἀληθῆ ἡδονὴν διώκειν. Οὕτως, ἔφη. — Cf. Trendelenburg, de Pl. Philebi consilio, Berol. 1837; Brandis, *Hdb.* II 1, 476. Zeller II a⁴ 603. Gomperz II 465.*

- 341** Rep. I 353 B Ἔχε δὴ· ἄρ' ἂν ποτε ὅμματα τὸ αὐτῶν *virtus quid sit* ἔργον καλῶς ἀπεργάσαιντο μὴ ἔχοντα τὴν αὐτῶν οἰκείαν ἀρετήν, ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἀρετῆς κακίαν; Καὶ πῶς ἂν; ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ ὅτα στερόμενα τῆς αὐτῶν ἀρετῆς κακῶς τὸ αὐτῶν ἔργον ἀπεργάσεται; Πάνυ γε. — Ἴθι δὴ, μετὰ ταῦτα τόδε σκέψαι· ψυχῆς ἔστιν τι ἔργον, ὃ ἄλλω τῶν ὄντων οὐδ' ἂν ἐνὶ πράξαις, οἷον τὸ τοιόνδε· τὸ ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἄρχειν καὶ βουλεύεσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ἔσθ' ὅτι ἄλλω ἢ ψυχῇ δικαίως ἂν αὐτὰ ἀποδοῖμεν καὶ φαῖμεν ἴδια ἐκείνης εἶναι; Οὐδενὶ ἄλλω. Τί δ' αὖ τὸ ζῆν; ψυχῆς φήσομεν ἔργον εἶναι; Μάλιστα γ', ἔφη. Οὐκοῦν καὶ ἀρετὴν φαμέν τινα ψυχῆς εἶναι; Φαμέν. Ἀρ' οὖν ποτε, ὦ Θρασύμαχε, ψυχὴ τὰ αὐτῆς ἔργα εὖ ἀπεργάσεται στερομένη τῆς οἰκείας ἀρετῆς, ἢ ἀδύνατον; Ἀδύνατον. Ἀνάγκη ἄρα κακῇ ψυχῇ κακῶς ἄρχειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι, τῇ δὲ ἀγαθῇ πάντα ταῦτα εὖ πράττειν^a.

a. Definitione leniter inflexa virtus revocatur ad animi sanitatem (*ὕγιαν*) sive vigorem (*εὐεξίαν*) sive concentum (*ἀρμονίαν*): rep. IV 444 D, VIII 554 E; leg. II 653 B; Phaed. 93 E.

- 342** Meno 88 C εἰ ἄρα ἀρετὴ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τί ἐστιν καὶ *prudentia* ἀναγκαῖον αὐτῷ ὠφελίμῳ εἶναι, φρονήσιν αὐτὸ δεῖ εἶναι, ἐπειδὴ περ πάντα τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτὰ μὲν καθ' αὐτὰ οὔτε ὠφέλιμα οὔτε βλαβερά ἐστιν, προσγενομένης δὲ φρονήσεως ἢ ἀφροσύνης βλαβερά τε καὶ ὠφέλιμα γίνονται. κατὰ δὲ τοῦ-

τον τὸν λόγον ὠφέλιμόν γε οὖσαν τὴν ἀρετὴν φρόνησιν δεῖ
τιν' εἶναι ^a.

a. Sequitur ut omnis virtus in scientia posita sit et doceri possit
virtus perfecta (RP 258 — 260), denique ut vera virtus attribuenda sit nemini nisi sa-
pienti i. e. philosopho, cf. Phaed. 69 A Ὡ μακάριε Σιμμία, μὴ γὰρ οὐχ
αὕτη ἢ ἡ ὁρθὴ πρὸς ἀρετὴν ἀλλαγὴ, ἡδονὰς πρὸς ἡδονὰς καὶ λύπας πρὸς
λύπας καὶ φόβον πρὸς φόβον καταλλάττεσθαι καὶ μελῶ πρὸς ἐλάττω
ὥσπερ νομίσματα, ἀλλ' ἢ ἐκεῖνο μόνον τὸ νόμισμα ὁρθόν, ἀνθ' οὗ δεῖ
ἅπαντα ταῦτα καταλλάττεσθαι, φρόνησις, καὶ τούτου μὲν πάντα καὶ
μετὰ τούτου ὠνούμενά τε καὶ πιπρασκόμενα τῷ ὄντι ἢ καὶ ἀνδρεία καὶ
σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ συλλήβδην ἀληθοῦς ἀρετὴ μετὰ φρονή-
σεως, καὶ προσγιγνομένων καὶ ἀπογιγνομένων καὶ ἡδονῶν καὶ φόβων
et imperfecta καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῶν τοιούτων. Quamquam hoc eo lenitur, quod
etiam ex recta opinione virtutem procedere posse docebat, licet sit imper-
fecta, Meno 97 B, cf. RP 313 b. De fortitudine ad sapientiam referenda
disputatur in Lachete, de temperantia in Charmide. Cf. Polit. 309 D.

**iustitia in re-
publica**

Rep. IV 433 A Ὁ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐθέμεθα δεῖν ποιεῖν **343**
διὰ παντός, ὅτε τὴν πόλιν καταφύζομεν, τοῦτο ἐστίν, ὡς
ἐμοὶ δοκεῖ, ἤτοι τούτου τι εἶδος ἡ δικαιοσύνη. ἐθέμεθα δὲ
δήπου καὶ πολλάκις ἐλέγομεν, εἰ μέμνησαι, ὅτι ἕνα ἕκαστον
ἐν δέοι ἐπιτηδεύειν τῶν περὶ τὴν πόλιν, εἰς δ' αὐτοῦ ἡ φύσις
ἐπιτηδειοτάτη πεφυκυῖα εἴη. Ἐλέγομεν γάρ. Καὶ μὴν ὅτι
γε τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν δικαιοσύνη
ἐστί, καὶ τοῦτο ἄλλων τε πολλῶν ἀκηκόαμεν καὶ αὐτοὶ πολ-
λάκις εἰρήκαμεν. Εἰρήκαμεν γάρ. Τοῦτο τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ,
ὦ φίλε, κινδυνεύει τρόπον τινὰ γιγνόμενον ἡ δικαιοσύνη εἶναι,
τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν. οἶσθα ὅθεν τεκμαιρόμαι; Οὐκ,
ἀλλὰ λέγ', ἔφη. Δοκεῖ μοι, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ὑπόλοιπον ἐν τῇ
πόλει ὣν ἐσκέμμεθα, σωφροσύνης καὶ ἀνδρείας καὶ φρονή-
σεως, τοῦτο εἶναι, ὃ πᾶσιν ἐκείνοις τὴν δύναμιν παρέσχεν
ὥστε ἐγγενέσθαι καὶ ἐγγενομένοις γε σωτηρίαν παρέχειν,
ἕωςπερ ἂν ἐνῇ ^a.

in homine

a. Similiter atque in republica iustitia in homine comparet, si sua
quaque pars animi perficit et omnes bene inter se conveniunt, cf. rep. IV
443 C τὸ δέ γε ἀληθές, τοιοῦτόν τι ἦν — ἡ δικαιοσύνη — περὶ τὴν ἐντός
(πρᾶξιν), ὡς ἀληθῶς περὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ, μὴ ἐάσαντα τὰ ἄλλότρια
πράττειν ἕκαστον ἐν αὐτῷ μηδὲ πολυπραγμονεῖν πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν τῇ
ψυχῇ γένει, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὰ οἰκεῖα εὖ θέμενον καὶ ἄρξαντα αὐτὸν
αὐτοῦ καὶ κοσμήσαντα καὶ φίλον γενόμενον ἑαυτῷ. Inde nascitur ea

animi concinnitas et tranquillitas, qua omnis et virtus et beatitudo constat, rep. I 350 C ὁ μὲν ἄρα δίκαιος ἡμῖν ἀναπέφονται ὧν ἀγαθός τε καὶ σοφός, ὁ δὲ ἄδικος ἀμαθής τε καὶ κακός. VIII 554 E ὁμονοητικῆς δὲ καὶ ἡρμωσμένης τῆς ψυχῆς ἀληθῆς ἀρετῇ.

344 Rep. IV 441 C Ταῦτα μὲν ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, μόγις δια- summae virtutes
νενεύκαμεν, καὶ ἡμῖν ἐπιεικῶς ὁμολογεῖται τὰ αὐτὰ μὲν ἐν
πόλει, τὰ αὐτὰ δ' ἐν ἐνδὸς ἐκάστου τῇ ψυχῇ γένῃ ἐνεῖναι καὶ
ἴσα τὸν ἀριθμόν^a. Ἔστι ταῦτα. Οὐκοῦν ἐκεῖνό γε ἤδη
ἀναγκαῖον, ὥς πόλις ἦν σοφῇ καὶ ᾧ, οὕτω καὶ τὸν ἰδιώτην
καὶ τούτῳ σοφὸν εἶναι; Τί μὴν; Καὶ ᾧ δὴ ἀνδρεῖος ἰδι-
ώτης καὶ ὥς, τούτῳ καὶ πόλιν ἀνδρείαν καὶ οὕτως, καὶ τὰλλα
πάντα πρὸς ἀρετὴν ὡσαύτως ἀμφοτέρω^a ἔχειν; Ἀνάγκη. Καὶ
δίκαιον δὴ, ὡ Γλαύκων, οἶμαι, φήσομεν ἄνδρα εἶναι τῷ iustitia
αὐτῷ τρόπῳ ᾧπερ καὶ πόλις ἦν δικαία. Καὶ τοῦτο πᾶσα
ἀνάγκη. Ἄλλ' οὐ πῃ μὴν τοῦτο γε ἐπιτελέσμεθα, ὅτι ἐκεῖν γε
τῷ τὸ ἑαυτοῦ ἑκάστων ἐν αὐτῇ πράττειν τριῶν ὄντων γενῶν
δικαία ἦν. Οὐ μοι δοκοῦμεν, ἔφη, ἐπιτελέσθαι. Μνημο-
νευτέον ἄρα ἡμῖν ὅτι καὶ ἡμῶν ἑκάστος, ὅτου ἂν τὰ αὐτοῦ
ἑκάστων τῶν ἐν αὐτῷ πράττει, οὗτος δίκαιός τε ἔσται καὶ
τὰ αὐτοῦ πράττων. Καὶ μάλα, ἦ δ' ὅς, μνημονευτέον. Οὐ-
κοῦν τῷ μὲν λογιστικῷ ἄρχειν προσήκει σοφῶ ὄντι καὶ
ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν, τῷ δὲ θυ-
μοειδεῖ δπηγῶς εἶναι καὶ ξυμμάχῳ τούτου; Πάνυ γε. Ἄρ'
οὐν οὐχ, ὥσπερ ἐλέγομεν, μουσικῆς^b καὶ γυμναστικῆς κῆρας
σύμφωνα αὐτὰ ποιήσει, τὸ μὲν ἐπιτείνουσα καὶ τρέφουσα
λόγοις τε καλοῖς καὶ μαθήμασιν, τὸ δὲ ἀνιῆσα παραμυθου-
μένη, ἡμεροῦσα ἀρμονίᾳ τε καὶ ἑυθυμῶ; Κομιδῇ γε, ἦ δ'
ὅς. Καὶ τούτῳ δὴ οὕτω τραφέντε καὶ ὥς ἀληθῶς τὰ αὐ-
τῶν μαθόντε καὶ παιδευθέντε προστατήσετον τοῦ ἐπιθυμη-
τικοῦ· ὃ δὴ πλεῖστον τῆς ψυχῆς ἐν ἐκάστῳ ἐστὶ καὶ χρημά-
των φύσει ἀπληστότατον· ὃ τηρήσετον, μὴ τῷ πῖμπλασθαι
τῶν περὶ τὸ σῶμα καλουμένων ἡδονῶν πολὺ καὶ ἰσχυρὸν
γενόμενον οὐκ αὖ τὰ αὐτοῦ πράττει, ἀλλὰ καταδουλώσασθαι
καὶ ἄρχειν ἐπιχειρήσῃ ὧν οὐ προσήκον αὐτῷ γένει, καὶ σύμ-
παντα τὸν βίον πάντων ἀνατρέψῃ. Πάνυ μὲν οὐν, ἔφη.
Ἄρ' οὐν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους τούτῳ ἂν
κάλλιστα φυλαττοίτην ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ψυχῆς τε καὶ τοῦ

σώματος, τὸ μὲν βουλευόμενον, τὸ δὲ προπολεμοῦν, ἐπόμενον
 δὲ τῷ ἄρχοντι καὶ τῇ ἀνδρείᾳ ἐπιτελοῦν τὰ βουλευθέντα;
 fortitudo Ἔστι ταῦτα. Καὶ ἀνδρεῖον δὴ, οἶμαι, τούτῳ τῷ μέρει
 καλοῦμεν ἓνα ἕκαστον, ὅταν αὐτοῦ τὸ θυμοειδὲς διασφύζῃ διὰ
 τε λυπῶν καὶ ἡδονῶν τὸ ὑπὸ τῶν λόγων παραγγεληθὲν δεινόν
 sapientia τε καὶ μή. Ὅρθως γ', ἔφη. Σοφὸν δέ γε ἐκείνῳ τῷ συμ-
 κρῶ μέρει, τῷ δ' ἡρχέν τ' ἐν αὐτῷ καὶ ταῦτα παρήγγελλεν,
 ἔχον αὐτὸ καὶ ἐπιστήμην ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ συμφέροντος
 ἐκάστω τε καὶ ὅλῳ τῷ κοινῷ σφῶν αὐτῶν τριῶν ὄντων.
 continentia Πάνν μὲν οὖν. Τί δέ; σώφρονα οὐ τῇ φιλίᾳ καὶ συμ-
 φωνίᾳ τῇ αὐτῶν τούτων, ὅταν τό τε ἄρχον καὶ τὸ ἀρχομένον
 τὸ λογιστικὸν ὁμοδοξῶσι δεῖν ἄρχειν καὶ μὴ στασιάζωσιν
 αὐτῷ; Σωφροσύνη γοῦν, ἥ δ' ὅς, οὐκ ἄλλο τί ἐστὶν ἢ τοῦτο,
 πόλεώς τε καὶ ἰδιώτου. Ἀλλὰ μὲν δὴ δίκαιός γε, ἧς πολ-
 λάκις λέγομεν, τούτῳ καὶ οὕτως ἔσται. Πολλὴ ἀνάγκη.

a. Tres animi partes (RP 336) comparat cum tribus ordinibus civi-
 tatis RP 347.

b. Cf. RP 338. Musica est omnium artium litterarumque tractatio
 ut etiam λόγοι καλοὶ et τὰ μαθήματα ad eam referantur, rep. II 376 E,
 III 410 B.

c. Sapientia (σοφία, φρόνησις, ἐπιστήμη) et fortitudo et temperantia
 pertinent ad singulas animi partes recte colendas, iustitia ad universum
 animum et partium convenientiam, v. RP 343. Omnes virtutes ita inter
 se conexas sunt, ut altera non possit esse sine altera, itemque omnes
 subiectae sapientiae (RP 342 a), cf. rep. VII 518 D αἱ μὲν τοίνυν ἅλλαι
 ἀρεταὶ καλοῦμεναι ψυχῆς κινδυνεύουσιν ἐγγύς τι εἶναι τῶν τοῦ σώμα-
 τος· τῷ ὄντι γὰρ οὐκ ἐνοῦσαι πρότερον ὕστερον ἐμποιεῖσθαι ἔθεστί τε
 καὶ ἀσκήσεσιν· ἡ δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου τινὸς
 τυγχάνει, ὡς ἔοικεν, οὐσα, ὃ τὴν μὲν δύναμιν οὐδέποτε ἀπόλλυσιν, ὑπὸ
 δὲ τῆς περιαγωγῆς χρησίμῳ τε καὶ ὠφέλιμον καὶ ἄχρηστον αὐτὴ καὶ βλα-
 βερὸν γίγνεται.

respublica quid
 spectet

Rep. VI 496 E Ἀλλὰ τοι, ἥ δ' ὅς, οὐ τὰ ἐλάχιστα ἂν 345
 διαπραξάμενος (ὁ φιλόσοφος, εἴ πῃ αὐτὸς καθαρὸς ἀδικίας
 τε καὶ ἀνοσίαν ἔργων τὸν ἐνθάδε βίον βιώσεται,) ἀπαλλάτ-
 τοιτο. Οὐδὲ γε, εἶπον, τὰ μέγιστα, μὴ τυχὼν πολιτείας προσ-
 ηκούσης· ἐν γὰρ προσηκούσῃ αὐτὸς τε μᾶλλον αὐξήσεται
 καὶ μετὰ τῶν ἰδίων τὰ κοινὰ σώσει^a. — Leg. IV 707 C ἀλλὰ
 γὰρ ἀποβλέποντες νῦν πρὸς πολιτείας ἀρετὴν, καὶ χώρας

φύσιν σκοπούμεθα καὶ νόμων τάξιν, οὐ τὸ σφύζεσθαι τε καὶ εἶναι μόνον ἀνθρώποις τιμιώτατον ἡγούμενοι, καθάπερ οἱ πολλοί, τὸ δ' ὥς βελτίστους γίγνεσθαι τε καὶ εἶναι τοσοῦτον χρόνον ὅσον ἂν ὦσιν^b.

a. Aliis quidem locis, ubi philosophum a republica prorsus abstinere docet (velut Theaet. 172 C; rep. I 345 E, VII 519 C) imperfectas quae vulgo obtinent civitatum formas spectat, cf. rep. VII 540 B.

b. Gorg. 515 B οὐ φιλονικία γε ἐρωτῶ, ἀλλ' ὥς ἀληθῶς βουλόμενος εἰδέναι ὄντιν' ἂν ποτε τρόπον οἷε δεῖν πολιτεύεσθαι ἐν ἡμῖν· ἡ ἄλλου του ἄρα ἐπιμελήσει ἡμῖν ἐλθὼν ἐπὶ τὰ τῆς πόλεως πράγματα ἡ ὅπως ὁ τι βελτίστοι οἱ πολῖται ὦμεν. Cf. polit. 309 C; leg. I 632 D, III 702 A, IV 705 E.

346 Rep. II 369 B *Γίνεται τοῖνυν, ἣν δ' ἐγώ, πόλις, ὥς ἐγῶμαι,* ^{rei publicae constitutio} *ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν <ῶν> ἐνδεής· ἡ τίν' οἷε ἀρχὴν ἄλλην πόλιν οἰκίζειν; Οὐδεμίαν, ἡ δ' ὅς. Οὕτω δὲ ἄρα παραλαμβάνων ἄλλος ἄλλον, ἐπ' ἄλλον, τὸν δ' ἐπ' ἄλλον χρεῖα, πολλῶν δεόμενοι, πολλοὺς εἰς μίαν οἴκησιν ἀγείραντες κοινωνοὺς τε καὶ βοηθοὺς, ταύτῃ τῇ συνοικίᾳ ἐθέμεθα πόλιν ὄνομα· ἡ γάρ; Πάνν μὲν οὖν. — 370 A Ἐνωῶ γάρ καὶ αὐτὸς εἰπόντος σοῦ, ὅτι πρῶτον μὲν ^{opifices} ἡμῶν φύεται ἕκαστος οὐ πάνν ὅμοιος ἕκαστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλον ἔργου πράξει. ἡ οὐ δοκεῖ σοι; Ἐμοιγε. Τί δέ; πότερον κάλλιον πράττοι ἂν τις εἰς ὧν πολλὰς τέχνας ἐργαζόμενος, ἡ ὅταν μίαν εἷς; Ὅταν, ἡ δ' ὅς, εἷς μίαν^a. — 371 A Καὶ ἐμπόρων δὲ δεησόμεθα. Πάνν ^{negotiatores} γε. Καὶ ἐὰν μὲν γε κατὰ θάλατταν ἡ ἐμπορία γίγνηται, συγχῶν καὶ ἄλλων προσδεήσεται τῶν ἐπιστημόνων τῆς περὶ τὴν θάλατταν ἐργασίας. Συγχῶν μέντοι. Τί δὲ δῆ; ἐν αὐτῇ τῇ πόλει πῶς ἀλλήλοις μεταδώσουσιν ὧν ἂν ἕκαστοι ἐργάζωνται; ὧν δὲ ἕνεκα καὶ κοινωνίαν ποιησάμενοι πάλιν ὤκισαμεν. Αἴθλον δῆ, ἡ δ' ὅς, ὅτι πωλοῦντες καὶ ὠνούμενοι. Ἀγορὰ δὲ ἡμῖν καὶ νόμισμα σύμβολον τῆς ἀλλαγῆς ἕνεκα γενήσεται ἐκ τούτου. Πάνν μὲν οὖν. — 371 D Αὕτη ἄρα, ἣν δ' ἐγώ, ἡ χρεῖα κατῆλων ἡμῖν γένεσιν ἐμποιεῖ τῇ πόλει. — Ἀρ' οὖν, ὦ Ἀδείμαντε; ἤδη ἡμῖν ἠϋξῆται ἡ πόλις ὥστ' εἶναι τελέα; Ἰσως. Ποῦ οὖν ἂν ποτε ἐν αὐτῇ εἴη ἡ τε δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία; καὶ τίνα ἅμα ἐγγενομένη ὧν ἐσκέμ-*

μεθα; Ἐγὼ μὲν, ἔφη, οὐκ ἐννοῶ, ὃ Σώκρατες, εἰ μή που ἐν αὐτῶν τούτων χρεῖα τινὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους. Ἄλλ' ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, καλῶς λέγεις^b.

a. In sequentibus (374 A) eo usque in hac munerum distributione procedit, ut militantium etiam peculiarem ordinem esse iubeat.

b. Veram Platonis hac de re sententiam habes **RP** 347.

sapientes

Rep. IV 428 E Τῷ σμικροτάτῳ ἄρα ἔθνει καὶ μέρει **347**

ἑαυτῆς καὶ τῇ ἐν τούτῳ ἐπιστήμῃ, τῷ προεστῶτι καὶ ἄρχοντι, ὅλη σοφὴ ἂν εἴη κατὰ φύσιν οἰκισθεῖσα πόλις· καὶ τοῦτο, ὡς ἔοικε, φύσει ὀλίγιστον γίγνεται γένος, ᾧ προσήκει ταύτης τῆς ἐπιστήμης μεταλαγχάνειν ἣν μόνην δεῖ τῶν ἄλλων

militēs

ἐπιστημῶν σοφίαν καλεῖσθαι^a. — Ἀλλὰ μὴν ἀνδρεία γε αὕτη τε καὶ ἐν ᾧ κεῖται τῆς πόλεως, δι' ὃ τοιαύτη κλητέα ἡ πόλις, οὐ πᾶν χαλεπὸν ἰδεῖν. Πῶς δῆ; Τίς ἂν, ἦν δ' ἐγώ, εἰς ἄλλο τι ἀποβλέψας ἢ δειλὴν ἢ ἀνδρείαν πόλιν εἴποι, ἀλλ' ἢ εἰς τοῦτο τὸ μέρος, δὲ προπολεμεῖ τε καὶ στρατεύεται ὑπὲρ αὐτῆς; Οὐδ' ἂν εἷς, ἔφη, εἰς ἄλλο τι. Οὐ γάρ, οἶμαι, εἶπον, οἳ γε ἄλλοι ἐν αὐτῇ ἢ δειλοὶ ἢ ἀνδρεῖοι ὄντες κύριοι ἂν εἶεν ἢ τοίαν αὐτὴν εἶναι ἢ τοίαν. Οὐ γάρ. Καὶ ἀνδρεία ἄρα πόλις μέρει τινὶ ἑαυτῆς ἐστί, διὰ τὸ ἐν ἐκείνῳ ἔχειν δύναμιν τοιαύτην ἢ διὰ παντὸς σώσει τὴν περὶ τῶν δεινῶν δόξαν, ταῦτά τε αὐτὰ εἶναι καὶ τοιαῦτα, ἃ τε καὶ οἷα ὁ

ivium continen-
tia

νομοθέτης παρήγγελλεν ἐν τῇ παιδείᾳ. — 431 D Εἰ ἄρα δεῖ τινα πόλιν προσαγορεύειν κρείττω ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ αὐτὴν αὐτῆς, καὶ ταύτην προσρητέον. Παντάπασιν μὲν οὖν, ἔφη. Ἄρ' οὖν οὐ καὶ σώφρονα κατὰ πάντα ταῦτα; Καὶ μάλα, ἔφη. Καὶ μὴν εἴπερ αὖ ἐν ἄλλῃ πόλει ἡ αὐτὴ δόξα ἐνεστί τοῖς τε ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις περὶ τοῦ οὔστινας δεῖ ἄρχειν, καὶ ἐν ταύτῃ ἂν εἴη τοῦτο ἐνόν· ἢ οὐ δοκεῖ; Καὶ μάλα, ἔφη, σφόδρα. Ἐν ποτέροις οὖν φήσεις τῶν πολιτῶν τὸ σωφροεῖν ἐνεῖναι, ὅταν οὕτως ἔχωσιν, ἐν τοῖς ἄρχουσιν ἢ ἐν τοῖς ἀρχομένοις; Ἐν ἀμφοτέροις που, ἔφη. — 434 A τέκτων σκυτοτόμου ἐπιχειρῶν ἔργα ἐγράζεσθαι ἢ σκυτοτόμος τέκτονος, ἢ τὰ ὄργανα μεταλαμβάνοντες τᾷ ἀλλήλων ἢ τιμάς, ἢ καὶ ὁ αὐτὸς ἐπιχειρῶν ἀμφοτέρα πράττειν, πάντα τᾷ ἄλλῳ μεταλλαττόμενα, ἃρά σοι ἂν τι δοκεῖ

munerum sepa-
ratio

μέγα βλάψαι πόλιν; Οὐ πάντ', ἔφη. Ἄλλ' ὅταν γε, οἶμαι, δημιουργὸς ὧν ἢ τις ἄλλος χρηματιστὴς φύσει, ἔπειτα ἐπαίρομενος ἢ πλούτῳ ἢ πλήθει ἢ ἰσχυρίῳ ἢ ἄλλῳ τῷ τοιούτῳ εἰς τὸ τοῦ πολεμικοῦ εἶδος ἐπιχειρῇ ἵέναι, ἢ τῶν πολεμικῶν τις εἰς τὸ τοῦ βουλευτικοῦ καὶ φύλακος ἀνάξιος ὧν, καὶ τὰ ἀλλήλων οὗτοι ὄργανα μεταλαμβάνωσι καὶ τὰς τιμὰς, ἢ ὅταν ὁ αὐτὸς πάντα ταῦτα ἅμα ἐπιχειρῇ πράττειν, τότε οἶμαι καὶ σοὶ δοκεῖν ταύτην τὴν τοῦτων μεταβολὴν καὶ πολυπραγμοσύνην ὕλεθρον εἶναι τῇ πόλει. Παντάπασι μὲν οὖν. Ἡ τριῶν ἄρα ὄντων γενῶν πολυπραγμοσύνη καὶ μεταβολὴ εἰς ἄλληλα μεγίστη τε βλάβη τῇ πόλει καὶ ὀρθότατ' ἂν προσαγορεύοιτο μάλιστα κακουργία. Κομιδῇ μὲν οὖν. Κακουργίαν δὲ τὴν ^{et ordinum} μεγίστην τῆς ἑαυτοῦ πόλεως οὐκ ἀδικίαν φήσεις εἶναι; Πῶς δ' οὔ; Τοῦτο μὲν ἄρα ἀδικία. πάλιν δὲ ὧδε λέγωμεν· χρηματιστικοῦ, ἐπικουρικοῦ, φυλακικοῦ γένους οἰκιοπραγία, ἐκάστου τούτων τὸ ἑαυτοῦ πράττοντος ἐν πόλει, τοῦναντίον ἐκείνου δικαιοσύνη τ' ἂν εἴη καὶ τὴν πόλιν δικαίαν παρέχοι; Οὐκ ἄλλη ἔμοιγε δοκεῖ, ἢ δ' ὅς, ἔχειν ἢ ταύτην^b.

a. In iusta civitate nemo nisi philosophus rectoris munere fungi ^{philosophi rectores} potest, v. rep. V 473 C Ἐάν μὴ, ἣν δ' ἐγώ, ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσογήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς ταῦτόν ξυμπέσῃ, δύναμεις τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία, τῶν δὲ νῦν πορευομένων χωρὶς ἔφ' ἐκότερον αἱ πολλαὶ φύσεις ἐξ ἀνάγκης ἀποκλεισθῶσιν, οὐκ ἔστι κακῶν παύλα, ὧ φίλε Γλαύκων, ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ' οὐδὲ τῷ ἀνθρώπινῳ γένει, οὐδὲ αὕτη ἡ πολιτεία μὴ ποτε πρότερον φυχὴ τε εἰς τὸ δυνατόν καὶ φῶς ἡλίου ἴδῃ, ἣν νῦν λόγῳ διεληλύθαμεν. Etiam inter sapientes munera distribuuntur atque ita ut aetate grandiores et optimi principem locum teneant. Servitus civitati vindicatur, non ea qua Graeci Graecis ^{servi} serviant (rep. V 469 C), sed qua Graecis barbari ut homines ingenio inferiores (polit. 309 A). Nominatur civitas illa a philosophis regenda ἀριστοκρατία (rep. VIII 544 E), cum genuini philosophi sint οἱ ἀριστοὶ (ib. III 412 C, VIII 543 A), quorum utrum plures sint regentes an unus fere eodem venire statuebat.

b. Ab iniustitia et perturbatione ordinum maxime eorum qui regunt repetuntur civitatum labefactiones et ruinae, quod explicatius probatur rep. VIII, singulis rei publicae apud Graecos formis ad illam normam castigatis. Tyrannum dicit esse virum iniustum et omnium miserrimum: tyrannus rep. IX 580 B (ὁ λόγος) τὸν ἀριστόν τε καὶ δικαιοτάτον εὐδαιμονόεστατον ἔκρινε, τοῦτον δ' εἶναι τὸν βασιλικώτατον καὶ βασιλεύοντα αὐτοῦ, τὸν δὲ κάκιστόν τε καὶ ἀδικώτατον ἀθλιώτατον, τοῦτον δὲ αὐτὸν τυγχάνειν

ὄντα ὅς ἂν τυραννικώτατος ὦν ἑαυτοῦ τε ὃ τι μάλιστα τυραννῆ καὶ τῆς πόλεως.

communio bono-
rum

Leg. V 739 B πρώτη μὲν τοίνυν πόλις τέ ἐστιν καὶ 348 πολιτεία καὶ νόμοι ἄριστοι, ὅπου τὸ πάλαι λεγόμενον ἂν γίγνηται κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν ὃ τι μάλιστα· λέγεται δὲ ὡς ὄντως ἐστὶ κοινὰ τὰ φίλων^a. τοῦτ' οὖν εἴτε που νῦν ἐστὶν εἴτ' ἔσται ποτέ· κοινὰς μὲν γυναῖκας, κοινούς δὲ εἶναι παῖδας, κοινὰ δὲ χρήματα σύμπαντα· καὶ ¹ πᾶσῃ μηχανῇ τὸ λεγόμενον ἴδιον πανταχόθεν ἐκ τοῦ βίου ἄπαν ἐξήρηται, μεμηχάνηται δ' εἰς τὸ δυνατόν καὶ τὰ φύσει ἴδια κοινὰ ἀμῇ γέ πη γεγονέναι, οἷον ὄμματα καὶ ὦτα καὶ χεῖρας κοινὰ μὲν ὁρᾶν δοκεῖν καὶ ἀκούειν καὶ πράττειν, ἐπαινεῖν τ' αὖ καὶ ψέγειν καθ' ἓν ὃ τι μάλιστα σύμπαντας ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς χαίροντας καὶ λυπουμένους, καὶ ² κατὰ δύναμιν οἵτινες νόμοι μίαν ὃ τι μάλιστα πόλιν ἀπεργάζονται, τούτων ὑπερβολὴ <ἧ> ³ πρὸς ἀρετὴν, οὐδεὶς ποτε δρον ἄλλον θέμενος ὁρθότερον οὐδὲ βελτίω θήσεται. ἡ μὲν δὲ τοιαύτη πόλις, εἴτε που θεοὶ ἢ παῖδες θεῶν αὐτὴν οἰκοῦσι πλείους ἐνός, οὕτω διαζῶντες εὐφραίνόμενοι κατοικοῦσι· διὸ δὴ παρὰ-δειγμά γε πολιτείας οὐκ ἄλλῃ χρὴ σκοπεῖν, ἀλλ' ἐχομέ-νους ταύτης τὴν ὃ τι μάλιστα τοιαύτην ζητεῖν κατὰ δύ-ναμιν^b.

a. Pythagoreos dicit, v. **RF** 56 a. Ad rem cf. rep. V 462 C Ἐν ᾗτιν δὴ πόλει πλείστοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ ταῦτα τοῦτο λέγουσι τὸ ἐμὸν καὶ τὸ οὐκ ἐμὸν, αὕτη ἄριστα διοικεῖται; Πολύ γε. Καὶ ἥτις δὴ ἐγγύ-τατα ἐνός ἀνθρώπου ἔχει; οἷον διαν που ἡμῶν δάκτυλός του πληγῇ, πᾶσα ἡ κοινωνία ἡ κατὰ τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχὴν τεταμένη εἰς μίαν σύνταξιν τὴν τοῦ ἀρχοντος ἐν αὐτῇ ἥσθητό τε καὶ πᾶσα ἅμα συνήλγησε μέρους ποιήσαντος ὅλη. Ex communione bonorum eximuntur opifices rep. IV 421 C, at leg. VIII 846 D agrorum cultura militantibus im-ponitur, opificia ad peregrinos relegantur.

b. Cf. rep. IX 592 A Μανθάνω, ἔφη. ἐν ᾗ νῦν διήλθομεν οἰκί-ζοντες πόλει λέγεις (ὅτι ὁ νοῦν ἔχων τὰ πολιτικά ἐθελήσει πράττειν), τῇ ἐν λόγοις κειμένη, ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμοῦ οἶμαι αὐτὴν εἶναι. Ἀλλ', ἦν δ' ἐγώ, ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίσειν. διαφέρει δὲ οὐδὲν εἴτε που ἐστὶν εἴτε ἔσται. Quod cave ita accipias ac si talem civitatem omnino non posse exsistere

1) καὶ Diels: καὶ vulgo. — 2) καὶ Diels: καὶ vulgo. — 3) ᾗ in-
servit Diels.

putaverit, cf. rep. V 471 C, VI 499 B, 502 B, VII 540 D. (Idem cadit in iustitiam et virum iustum, cf. ibid. V 472 B.) Hegel, *Gesch. d. Ph.* II 269—295. Zeller, *d. plat. Staat* (Votr. u. Abh. I 4). *Ph. d. Gr.* II a⁴ 914. Praeterea cf. C. Nohle *D. Staatslehre Pls in ihr. gesch. Entwickl.*, Jena 1880. — Civitates ac leges vere exsistentes magis respiciens de multis rebus aliter iudicat in libris de legibus, qui a seniore compositi necdum ab ipso editi erant. Cf. Z. II a⁴ 946; Bruns l. l. **RP** 311 b; Bergk, *Pls Gesetze* (5 *Abhdlgn.*, Lips. 1883); E. Praetorius, *De legibus Pl.*, Bonn. 1884. K. Ritter, *Pls Gesetze, Darstellung d. Inhalts*, Lips. 1896, et eiusdem *Kommentar zum griech. Text*, Lips. 1896.

- 349** Leg. IX 874 E νόμους ἀνθρώποις ἀναγκαῖον τίθεσθαι cur legibus opus
sit
καὶ ζῆν κατὰ νόμους ἢ μηδὲν διαφέρειν τῶν πάντῃ ἀγρω-
τάτων θηρίων. ἡ δὲ αἰτία τούτων ἦδε, ὅτι φύσις ἀνθρώπων
οὐδενὸς ἱκανῇ φέρεται ὥστε γινῶναι τε τὰ συμφέροντα ἀνθρώ-
ποις εἰς πολιτείαν καὶ γινῶσα, τὸ βέλτιστον αἰεὶ δύνασθαι τε
καὶ ἐθέλειν πράττειν. γινῶναι μὲν γὰρ πρῶτον χαλεπὸν ὅτι
πολιτικῇ καὶ ἀληθεῖ τέχνῃ οὐ τὸ ἴδιον ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἀνάγκη
μέλειν· τὸ μὲν γὰρ κοινὸν συνδεῖ, τὸ δὲ ἴδιον διασπᾷ τὰς
πόλεις· καὶ ὅτι συμφέρει τῷ κοινῷ τε καὶ ἰδίῳ, τοῖν
ἀμφοῖν, ἢν τὸ κοινὸν τιθῆται καλῶς μᾶλλον ἢ τὸ ἴδιον·
δεύτερον δέ, ἐὰν ἄρα καὶ τὸ γινῶναι τις ὅτι ταῦτα οὕτω
πέφυκεν λάβῃ ἱκανῶς ἐν τέχνῃ, μετὰ δὲ τούτῳ ἀννπεύθυνός
τε καὶ αὐτοκράτωρ ἄρξῃ πόλεις, οὐκ ἔν ποτε δύναιτο ἐμ-
μεῖναι τούτῳ τῷ δόγματι καὶ διαβιῶναι τὸ μὲν κοινὸν ἡγού-
μενον τρέφων ἐν τῇ πόλει, τὸ δὲ ἴδιον ἐπόμενον τῷ κοινῷ,
ἀλλ' ἐπὶ πλεονεξίαν καὶ ἰδιοπραγίαν ἢ θνητῇ φύσις αὐτὸν
ὁρμήσει αἰεὶ, φεύγουσα μὲν ἀλόγως τὴν λύπην, διώκουσα δὲ
τὴν ἡδονήν, τοῦ δὲ δικαιότερου τε καὶ ἀμείνονος ἐπίπροσθεν
ἄμφω τούτῳ προστίθεται, καὶ σκότος ἀπεργαζομένη ἐν αὐτῇ
πάντων κακῶν ἐμπλήσει πρὸς τὸ τέλος αὐτὴν τε καὶ τὴν
πόλιν ὅλην. ἐπεὶ ταῦτα εἴ ποτέ τις ἀνθρώπων φύσει ἱκανός,
θεῖα μοῖρα γεννηθείς, παραλαβεῖν δυνατὸς εἴη, νόμων οὐδὲν
ἔν δέοιτο τῶν ἀρξόντων ἑαυτοῦ· ἐπιστήμης γὰρ οὔτε νόμος
οὔτε τάξις οὐδεμία κρείττων, οὐδὲ θέμις ἐστὶν νοῦν οὐδενὸς
ὑπήκοον οὐδὲ δοῦλον ἀλλὰ πάντων ἄρχοντα εἶναι, ἐάνπερ
ἀληθινὸς ἐλεύθερός τε ὄντως ἢ κατὰ φύσιν². νῦν δὲ οὐ
γὰρ ἐστὶν οὐδαμοῦ οὐδαμῶς, ἀλλ' ἢ κατὰ βραχὺ· διὸ δὴ
τὸ δεύτερον αἰρετέον, τάξιν τε καὶ νόμον, ἃ δὴ τὸ μὲν ὡς
ἐπὶ τὸ πολὺ ὀρεῖ καὶ βλέπει, τὸ δ' ἐπὶ πᾶν ἀδυνατεῖ.

a. Cf. polit. 294 A τὸ δ' ἄριστον οὐ τοὺς νόμους ἐστὶν ἰσχύειν, *educatio* ἀλλ' ἄνδρα τὸν μετὰ φρονήσεως βασιλικόν. — Educationem puerorum ad civitatem regendam gravioris momenti quam ipsam legum dationem esse arbitrabatur, rep. IV 423 D Οὔτοι, ἦν δ' ἐγώ, ὦ γὰρ δὲ Ἀδελμάντε, ὥς δόξειεν ἂν τις, ταῦτα πολλὰ καὶ μεγάλα αὐτοῖς προστάττομεν ἀλλὰ πάντα φαῦλα, ἐὰν τὸ λεγόμενον ἐν μέγα φυλάττωσι, μᾶλλον δ' ἀντὶ μεγάλου ἱκανόν. Τί τοῦτο; ἔφη. Τὴν παιδείαν, ἦν δ' ἐγώ, καὶ τροφήν· ἐὰν γὰρ εὖ παιδευόμενοι μέτριοι ἄνδρες γίνωνται, πάντα ταῦτα ῥαδίως διόψονται καὶ ἄλλα γε ὅσα νῦν ἡμεῖς παραλείπομεν. Quocirca leges ita concipiendas esse dicit ut institutioni simul inserviant, leg. IV 719 E, IX 857 C. Ipsa administratio civitatis nihil aliud ei quam educatio civium esse videbatur: Menex. 238 C πολιτεία γὰρ τροφή ἀνθρώπων ἐστί, καλὴ μὲν ἀγαθῶν, ἡ δὲ ἐναντία κακῶν.

Academia vetus

- 350** Diog. III 46 μαθηταὶ δ' αὐτοῦ (τοῦ Πλάτωνος) Σπεύ- Platonis disci-
puli
σιππος Ἀθηναῖος, Ξενοκράτης Χαλκηδόνιος, Ἀριστοτέλης
Σταγειρίτης, Φίλιππος Ὀπούντιος, Ἑστίαιος Περίνθιος, —
Ἡρακλείδης Ποντικὸς καὶ ἄλλοι.

Cf. Academicor. philosophor. index Herculanensis ed. Mekler, Berol. 1902. H. Usener, *Organisation d. wiss. Arbeit*, *Preuß. Jahrb.* 53 (1884), 1—25. Z. II a⁴ 982—1049. Gomperz III 1—13. — De Speusippi et Xenocratis placitis scripserant Aristoteles et Theophrastus, v. Diog. V 25. 47; de Philippo Opuntio, qui Leges Platonis ediderat adiecta Epinomide (BF 311 b, 348 b), v. Diog. III 37 et Suid. v. φιλόσοφος, ubi plures libri ab eo editi enumerantur, cf. Z. II a⁴ 990. Hestiaeus et Heraclides nominantur inter eos qui Platonis περὶ τὰ γαθού scholas perscriptas publicaverant, Simplic. phys. 453, 29 D. Heraclides Ponticus, varia doctrina magis quam inter philosophos notabilis, scripserat etiam de rebus mathematicis et astronomicis, Diog. V 86—94; cf. Deswert, de Heracl. P., Lovan. 1830; Krische, *Forsch.* 324; Boeckh, *d. kosm. Syst. d. Plat.* 127; Unger, *Mus. Rh.* 38 (1881), 481; Schrader, *Quaest. Perip.* (progr. Hamburg. 1884) 7; Heraclideia, *Philol.* 44 (1885), 236. O. Voss, De Hs Pont. vita et scriptis, diss. Rostock. 1897. H. Staig-müller, *Arch. f. G. d. Ph.* 1902 p. 141. Omnes ad Pythagoreos propensiores erant praeunte ipso Platone seniore.

- 351** Diog. IV 1 διεδέξατο δ' αὐτὸν (Πλάτωνα) Σπεύσιππος Speusippus
Εὐρυμέδοντος Ἀθηναῖος, — υἱὸς τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Πω-
τώνης. καὶ ἐσχολάρχησεν ἔτη ὀκτώ, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ὀγδόης
καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος (a. 347—339) ^a.

a. Cf. Ind. Hercul. c. 6 p. 37 ss. — Ipse et successores, Xenocrates et Polemo, prope Academiam habitabant (Diog. IV 1. 6. 19; Plutarch. de exsil. 10 p. 603 B) in Platonis horto, qui inferioribus temporibus in possessione scholae mansit, (Damasc. v. Isidori 158; Phot.

bibl. 346^a 32 Bkk.; Suid. v. *Πλάτων*), cf. Zumpt in comm. acad. Berol. [1842] 1844 p. 32.

mathematicus Diog. IV 2 οὗτος^a πρῶτος — ἐν τοῖς μαθήμασιν **352**
ἐθαύαστο τὸ κοινὸν καὶ συνυκρίωσε καθόσον ἦν δυνατόν
ἀλλήλοις^b.

a. De Sp. doctrina cf. Ravaisson, Speusippi de primis rerum principiis placita, Par. 1838; Brandis, *Hdb.* II b 1, 6—19; Krische, 246—258; Z. II a⁴ 986. 996. — De vita: M. A. Fischer, Rastadii 1845.

b. Themist. in Ar. anal. post. 58, 4 Wall. *Σπεύσιππος* δὲ οὐ καλῶς λέγει φάσκων ἀναγκαῖον εἶναι τὸν ὀριζόμενον πάντα εἰδέναι· δεῖ μὲν γάρ, φησί, γινώσκειν τὰς διαφορὰς αὐτοῦ πάσας, αἷς τῶν ἄλλων διενήροχεν. — Inter libros eius, qui recensentur ap. Diog. IV 4. 5, τὰ "Ομοια erant de rebus naturalibus, v. Athen. III 86 c, alibi.

principia Arist. met. VII 2. 1028^b 19 *Πλάτων* τὰ τε εἶδη καὶ **353**
τὰ μαθηματικὰ δύο οὐσίας (οὔεται εἶναι), τρίτην δὲ τὴν τῶν αἰσθητῶν σωμάτων οὐσίαν. *Σπεύσιππος* δὲ καὶ πλείους οὐσίας ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀρξάμενος, καὶ ἀρχὰς ἐκάστης οὐσίας ἄλλην μὲν ἀριθμῶν, ἄλλην δὲ μεγεθῶν, ἔπειτα ψυχῆς· καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἐπεκτείνει τὰς οὐσίας.

De Platone v. **RP** 328. Numeros tantum mathematicos statuisset videtur sublatis idealibus, v. Z. II a⁴ 1003.

ratio et sensus Sext. Math. VII 145 *Σπεύσιππος* δέ, ἐπεὶ τῶν πραγ- **354**
μάτων τὰ μὲν αἰσθητά, τὰ δὲ νοητά, τῶν μὲν νοητῶν κριτήριον ἔλεξεν εἶναι τὸν ἐπιστημονικὸν λόγον, τῶν δὲ αἰσθητῶν τὴν ἐπιστημονικὴν αἴσθησιν. ἐπιστημονικὴν δὲ αἴσθησιν ὑπέειλε καθεστάναι τὴν μεταλαμβάνουσαν τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀληθείας. 146 ὥσπερ γὰρ οἱ τοῦ αὐλητοῦ ἢ ψάλτου δάκτυλοι τεχνικὴν μὲν εἶχον ἐνέργειαν, οὐκ ἐν αὐτοῖς δὲ προηγουμένως τελειουμένην, ἀλλ' ἐκ τῆς πρὸς τὸν λογισμὸν συνασκήσεως ἀπαρτιζομένην, καὶ ὥς ἡ τοῦ μουσικοῦ αἴσθησις ἐνέργειαν μὲν εἶχεν ἀντιληπτικὴν τοῦ τε ἡρμοσμένου καὶ τοῦ ἀναρμόστου, ταύτην δὲ οὐκ αὐτοφνῆ, ἀλλ' ἐκ λογισμοῦ περιγεγονῶσαν, οὕτω καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ αἴσθησις φυσικῶς παρὰ τοῦ λόγου τῆς ἐπιστημονικῆς μεταλαμβάνει τριβῆς πρὸς ἀπλανῆ τῶν ὑποκειμένων διάνγνωσιν^a.

a. Cf. Plat. rep. VII 518 B, **RP** 344 b. Videtur igitur Speusippus sensibus plus quam magister tribuisse.

355 Arist. met. XII 7. 1072^b 30 ὅσοι δὲ ὑπολαμβάνουσιν, ^{bonum}
ὥσπερ οἱ Πυθαγόρειοι καὶ Σπείσιππος, τὸ κάλλιστον καὶ
ἄριστον μὴ ἐν ἀρχῇ εἶναι, διὰ τὸ καὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν
ζώων τὰς ἀρχὰς αἴτια μὲν εἶναι, τὸ δὲ καλὸν καὶ τέλειον
ἐν τοῖς ἐκ τούτων, οὐκ ὁρθῶς οἴονται· τὸ γὰρ σπέρμα ἐξ
ἐτέρων ἐστὶ προτέρων τελείων, καὶ τὸ πρῶτον οὐ σπέρμα
ἐστίν, ἀλλὰ τὸ τέλειον^a.

a. Arist. met. XIV 5. 1092^a 11 οὐκ ὁρθῶς δ' ὑπολαμβάνει οὐδ' εἴ
τις παρεκάζει τὰς τοῦ ὅλου ἀρχὰς τῇ τῶν ζώων καὶ φυτῶν, ὅτι ἐξ
ἀορίστων ἀτελῶν δὲ αἰεὶ τὰ τελειότερα, διὸ καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων οὕτως
ἔχειν φησὶν, ὥστε μὴδὲ ὅν τι εἶναι τὸ ἐν αὐτό. — Consentaneum erat ^{vis divina}
ut intellectum divinum et ab uno et a bono separandum esse contenderet,
v. Stob. ecl. I 29^b p. 35, 3 W. (Dox. 303) Σπείσιππος τὸν νοῦν οὔτε
τῷ ἐνὶ οὔτε τῷ ἀγαθῷ τὸν αὐτόν, ἰδιοφυῇ δέ. Eodem faciunt quae
leguntur ap. Cic. deor. n. I 32 (Dox. 538) Speusippus — *vim quandam*
dicens, qua omnia regantur, eamque animalem, evellere ex animis co-
natur cognitionem deorum. Cf. Krische Forsch. 250.

356 Clem. strom. II 22, 133 p. 500 P. Σπείσιππος — τὴν ^{vita beata}
εὐδαιμονίαν φησὶν ἔξιν εἶναι τελείαν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν
ἔχουσιν ἢ ἔξιν ἀγαθῶν, ἧς δὴ καταστάσεως ἅπαντας μὲν
ἀνθρώπους ὀρεξὶν ἔχειν, στοχάζεσθαι δὲ τοὺς ἀγαθοὺς τῆς
ἀοχλησίας. εἰεν δ' ἂν αἱ ἀρεταὶ τῆς εὐδαιμονίας ἀπερ-
γαστικάι. — Seneca ep. 85, 18 *Xenocrates et Speusippus* ^{bona}
putant beatum vel sola virtute fieri posse, non tamen unum
bonum esse, quod honestum est.

357 Diog. IV 6 Ξενοκράτης Ἀγαθήνορος Χαλκηδόνιος· οὗτος ^{Xenocrates}
ἐκ νέου Πλάτωνος ἤκουσεν, ἀλλὰ καὶ εἰς Σικελίαν αὐτῷ
συναπεδήμησεν. ἦν δὲ τὴν φύσιν νωθρός, ὥστε λέγειν τὸν
Πλάτωνα συγκρίνοντα αὐτὸν Ἀριστοτέλει· „τῷ μὲν μύωπος
δεῖ, τῷ δὲ χαλινῷ“^a. — 10 πρὸς δὲ τὸν μήτε μουσικὴν
μήτε γεωμετρίαν μήτε ἀστρονομίαν μεμαθηκότα, βουλόμενον
δὲ παρ' αὐτὸν φοιτᾶν· „πορεύου“, ἔφη· „λαβὰς γὰρ οὐκ
ἔχεις φιλοσοφίας.“ — 14 διεδέξατο δὲ Σπείσιππον καὶ
ἀφηγγήσατο τῆς σχολῆς πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη ἐπὶ Λυσима-
χίδου, ἀρξάμενος κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς δεκάτης καὶ ἑκα-
τοστῆς Ὀλυμπιάδος (a. 339—314)^b.

a. Quod ingenio deerat, diligentia compensabat, v. Plut. de rect.
rat. aud. 18 p. 47 E. Etiam morum integritate ac severitate admodum

inter cives spectabilis erat, v. Diog. IV 7—11. Ind. Herc. c. 6—8. 13 p. 38—52 M.

b. Philosophiae tres partes primus nominatim distinxit, **RP** 316. — Librorum eius index ap. Diog. IV 11—14.

Scripserunt de Xen.: Wynpersse, de X. Chalcedonio, Lugd. Bat. 1822. Krische *Forsch.* 311—324. Brandis *Hdb.* II b 1, 19—36. Z. II a⁴ 986. 1010—1032. R. Heinze, X., *Darstellung d. Lehre u. Sammlung d. Fragmente*, Leipz. 1892.

genera rerum

Sext. math. VII 147 (fr. 5 Hz.) **Ξενοκράτης δὲ τρεῖς φησιν 358**
οὐσίας εἶναι, τὴν μὲν αἰσθητὴν, τὴν δὲ νοητὴν, τὴν δὲ σύνθετον
καὶ δοξαστὴν· ὧν αἰσθητὴν μὲν εἶναι τὴν ἐντὸς οὐρανοῦ,
νοητὴν δὲ πάντων τῶν ἐκτὸς οὐρανοῦ, δοξαστὴν δὲ καὶ σύν-
θετον τὴν αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ· ὁρατὴ μὲν γὰρ ἐστὶ τῇ αἰ-
σθήσει, νοητὴ δὲ δι' ἀστρολογίας. 148 τούτων μέντοι τοῦ-
τον ἐχόντων τὸν τρόπον, τῆς μὲν ἐκτὸς οὐρανοῦ καὶ νοητῆς
οὐσίας κριτήριον ἀπεφαίνεται τὴν ἐπιστήμην, τῆς δὲ ἐντὸς
et cognitionis οὐρανοῦ καὶ αἰσθητῆς αἴσθησιν, τῆς δὲ μικτῆς τὴν δόξαν·
καὶ τούτων κοινῶς τὸ μὲν διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου κρι-
τήριον βεβαίον τε ὑπάρχειν καὶ ἀληθές, τὸ δὲ διὰ τῆς αἰσθή-
σεως ἀληθές μὲν, οὐχ οὕτω δὲ ὥς τὸ διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ
λόγου, τὸ δὲ σύνθετον κοινὸν ἀληθοῦς τε καὶ ψευδοῦς ὑπάρ-
χειν· 149 τῆς γὰρ δόξης τὴν μὲν τινα ἀληθῆ εἶναι, τὴν δὲ
ψευδῆ. ὅθεν καὶ τρεῖς Μοῖρας παραδεδόσθαι, Ἀτροπον μὲν
τὴν τῶν νοητῶν, ἀμετάθετον οὔσαν, Κλωθὰ δὲ τὴν τῶν αἰσθη-
τῶν, Λάχεσιν δὲ τὴν τῶν δοξαστῶν^a.

a. Similia de Parcis apud Platonem rep. X 617 B.

dii Stob. ecl. I, 29^b p. 36, 6 W. (fr. 15 Hz.) **Ξενοκράτης — τὴν 359**
μονάδα καὶ τὴν δυάδα Θεούς, τὴν μὲν ὡς ἄρρενα πατρὸς
ἔχουσιν τάξιν, ἐν οὐρανῷ βασιλεύουσιν, ἥτινα προσαγορεύει
καὶ Ζῆνα καὶ περιττὸν καὶ νοῦν, ὅστις ἐστὶν αὐτῷ πρῶτος
Θεός· τὴν δ' ὡς θήλειαν μητρὸς Θεῶν δίκην, τῆς ὑπὸ τὸν
οὐρανὸν λήξεως ἡγουμένην, ἥτις ἐστὶν αὐτῇ ψυχὴ τοῦ παντός^a.
Θεὸν δὲ εἶναι καὶ τὸν οὐρανόν, καὶ τοὺς ἀστέρας πυρῶδεις
Ὀλυμπίους Θεούς^b, καὶ ἑτέροισι ὑποσελήνοισι δαίμονας ἀορά-
τους^c. ἀρέσκει δὲ καὶ αὐτῷ¹ <θείας εἶναι δυνάμεις>² καὶ

1) ἀρέσκειται δὲ καὶ αὐτὸς A: corr. Krische. — 2) θείας εἶναι δυνάμεις Zeller: XVI litter. lacuna F.

ἐνδιήκειν τοῖς ὑλικοῖς στοιχείοις. τούτων δὲ τὴν μὲν <διὰ τοῦ ἀέρος διήκονσαν> ¹ Ἄϊδην ² προσαγορεύει, τὴν δὲ διὰ τοῦ ὕδατος Ποσειδῶνα, τὴν δὲ διὰ τῆς γῆς φνυτοσπόρον Δῆμητραν. ταῦτα δὲ χορηγῆσας τοῖς Στωϊκοῖς τὰ πρότερα παρὰ τοῦ Πλάτωνος μεταπέφρακεν.

a. Clem. strom. V 14, 116 p. 718 P. (fr. 18 Hz.) Ξενοκράτης — τὸν μὲν ὑπατον Δία, τὸν δὲ νέατον καλῶν ἔμφασιν πατρὸς ἀπολείπει καὶ υἱοῦ. — Plut. Plat. qu. IX 1, 2 p. 1007 F Ξενοκράτης Δία τὸν ἐν μὲν τοῖς κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσιν ὑπατον καλεῖ, νέατον δὲ τὸν ὑπὸ σελήνην. Cf. Z. II a⁴ 1022⁵.

b. Tertull. ad nat. II 2 (fr. 19 Hz.) *Xenocrates Academicus bifariam facit* (formam divinitatis), *Olympios et Titanios, qui de Caelo et Terra.* — Cic. deor. n. I 34 (fr. 17 Hz.) *in libris* (Xenocratis), *qui sunt de natura deorum, nulla species divina describitur. deos enim octo esse dicit; quinque eos, qui in stellis vagis nominantur, unum, qui ex omnibus sideribus, quae infixa caelo sunt, ex dispersis quasi membris simplex sit putandus deus, septimum Solem adiungit octavamque Lunam.* — Clem. protr. 5, 66 p. 58 P. Ξενοκράτης — ἑπτὰ μὲν θεοὺς τοὺς πλανήτας, ὀγδοὺν δὲ τὸν ἐκ πάντων τῶν ἀπλανῶν ³ συνεσθῶτα κόσμον αἰνύττεται.

c. Daemonas non solum bonos sed etiam malos esse statuebat sacris publicis placandos (Plut. de Is. 25. 26 p. 360 E). Sed animus quoque hominis daemonis loco ei est, cf. Ar. top. II 6. 112^a 37 (fr. 81 Hz.) Ξενοκράτης φησὶν εὐδαίμονα εἶναι τὸν τὴν ψυχὴν ἔχοντα σπουδαίαν· ταύτην γὰρ ἐκάστου εἶναι δαίμονα. Stob. flor. 104, 24; cf. Plat. rep. X 617 D.

360 Plut. de anim. procr. 1, 5 p. 1012 D (fr. 68 Hz.) ἐπεὶ δὲ anima

τῶν δοκιμωτάτων ἀνδρῶν τοὺς μὲν Ξενοκράτης προσηγάγετο τῆς ψυχῆς τὴν οὐσίαν ἀριθμὸν αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ κινούμενον ἀποφηνάμενος^a, οἱ δὲ Κράντορι τῷ Σολεῖ προσέθεντο μιγνύντι τὴν ψυχὴν ἐκ τε τῆς νοητῆς καὶ τῆς περὶ τὰ αἰσθητὰ δοξα-στῆς φύσεως, οἷμαί τι τὴν τούτων ἀνακαλυφθέντων σαφήνειαν ὥσπερ ἐνδόσιμον ἡμῖν παρέξειν. — 2, 1 οἱ μὲν γὰρ οὐδὲν ἢ γένεσιν ἀριθμοῦ δηλοῦσθαι νομίζουσι τῇ μίξει τῆς ἀμερίστου καὶ μεριστῆς οὐσίας. ἀμέριστον μὲν γὰρ εἶναι τὸ ἓν, μεριστὸν δὲ τὸ πλῆθος, ἐκ δὲ τούτων γενέσθαι τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐνὸς δρίζοντος τὸ πλῆθος καὶ τῇ ἀπειρίᾳ πέρας ἐντι-θέντος, ἣν καὶ δυνάδα καλοῦσιν ἀόριστον^b. — 3 τοῦτον δὲ

1) διὰ τ. ἀ. προσγέλου Wachsmuth: XV litter. lacuna F. — 2) Ἄϊδην Diels: αἰετῆ Α. — 3) τῶν ἀπλανῶν corr. Dawis: αὐτῶν vulgo.

μήπω ψυχὴν τὸν ἀριθμὸν εἶναι· τὸ γὰρ κινητικὸν καὶ τὸ κινήτὸν ἐνδεῖν αὐτῷ. τοῦ δὲ ταύτου καὶ τοῦ ἑτέρου συμ-
 μιγόντων, ὧν τὸ μὲν ἐστὶ κινήσεως ἀρχὴ καὶ μεταβολῆς, τὸ
 δὲ μονῆς, ψυχὴν γεγενῆσθαι μηδὲν ἥττον τοῦ ἰστέναι καὶ
 ἰστιασθαι δύναμιν ἢ τοῦ κινεῖσθαι καὶ κινεῖν οὖσαν. —
 3, 1 ὁμαλῶς δὲ πάντες οὗτοι χρόνῳ μὲν οἴονται τὴν ψυχὴν
 μὴ γεγενῆσθαι μηδ' εἶναι γεννητήν, πλείονας δὲ δυνάμεις ἔχειν,
 εἰς ἃς ἀναλύοντα θεωρίας ἕνεκα τὴν οὐσίαν αὐτῆς λόγῳ τὸν
 Πλάτωνα γινομένην ὑποτίθεσθαι καὶ συγκεραννυμένην^c.

a. Haec definitio ab Aristotele identidem commemoratur auctore non nominato, cf. De an. I 2. 404^b 27; 4. 408^b 32. Anal. post. II 4. 91^a 38.

b. RP 71. 328 f.

c. Spectatur Plat. Tim. 35 A; cf. Ar. de caelo I 10. 279^b 32 et Simpl. ad h. l. p. 303, 33 Heib. RP 330 a.

animalia Clem. strom. V 13, 87 p. 698 P. (fr. 21 Hz.) καθόλου **361**
 γοῦν τὴν περὶ τοῦ θείου ἔννοιαν Ξενοκράτης ὁ Καλχηδόνιος
 οὐκ ἀπελπίζει καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζῴοις^a.

a. Olympiodor. in Plat. Phaed. p. 98, 12 Finckh (fr. 75 Hz.) οἱ δὲ
 μέχρι τῆς ἀλογίας (ἀπαθανατίζουσιν), ὡς τῶν παλαιῶν Ξενοκράτης καὶ
 Σπείσιππος: ut animalibus etiam animas immortales et divini intellectus
 partem tribuerit, cf. RP 355 a.

insecabiles
 lineae

Simpl. phys. 138, 10 D. (fr. 44 Hz.) τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ, **362**
 φησὶ (Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδ.), τῷ περὶ τῆς διχοτομίας^a ἐν-
 δοῦναι Ξενοκράτῃ τὸν Καλχηδόνιον δεξάμενον μὲν τὸ πᾶν τὸ
 διαιρετὸν πολλὰ εἶναι (τὸ γὰρ μέρος ἕτερον εἶναι τοῦ ὅλου)
 καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ταῦτ' ἐν τε ἅμα καὶ πολλὰ εἶναι διὰ
 τὸ μὴ συναληθεύεσθαι τὴν ἀντίφασιν, μηκέτι δὲ συγχωρεῖν
 πᾶν μέγεθος διαιρετὸν εἶναι καὶ μέρος ἔχειν· εἶναι γάρ
 τινες ἀτόμους γραμμάς, ἐφ' ὧν οὐκέτι ἀληθεύεσθαι τὸ πολ-
 λὰς ταύτας εἶναι. οὕτως γὰρ ᾤετο τὴν τοῦ ἐνὸς εὐρίσκειν
 φύσιν καὶ φεύγειν τὴν ἀντίφασιν διὰ τοῦ μήτε τὸ διαιρετὸν
 ἐν εἶναι ἀλλὰ πολλὰ, μήτε τὰς ἀτόμους γραμμάς πολλὰ ἀλλ'
 ἐν μόνον^b.

a. Zenonem spectat, RP 133.

b. Hoc Xenocratis placitum videtur profectum esse ex Platonis doc-

trina, qua elementa ad triangula orthogonia revocabantur, Tim. 53 C; cf. Z. II a⁴ 802. 1017.

- 363** Clem. strom. II 22, 133 p. 500 P. (fr. 77 Hz.) *Ξενοκρά*-vita beata της — τὴν εὐδαιμονίαν ἀποδίδωσι κτήσιν τῆς οἰκείας ἀρετῆς καὶ τῆς ὑπηρετικῆς αὐτῇ δυνάμεως. εἶτα ὡς μὲν ἐν ᾧ γίνε-ται, φαίνεται λέγων τὴν ψυχὴν· ὡς δ' ἕφ' ὧν, τὰς ἀρετάς· ὡς δ' ἐξ ὧν ὡς μερῶν, τὰς καλὰς πράξεις καὶ τὰς σπουδαίας ἕξεις τε καὶ διαθέσεις καὶ κινήσεις καὶ σχέσεις· ὡς δ' ὧν¹ οὐκ ἄνευ, τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτός.

Bonam vitam et beatam vitam eodem venire putabat (v. Arist. top. VII 1. 152^a 7. Cic. Tusc. V 39), sed praeter bonas res et malas etiam tales admisit, quae neque bonae neque malae essent, Sext. math. XI 4. — Sapientiam a prudentia differre putabat, v. Clem. strom. II 5, 24 p. 441 P. (fr. 6 Hz.) *Ξενοκράτης* ἐν τῷ περὶ φρονήσεως τὴν σοφίαν ἐπιστήμην sapientia τῶν πρώτων αἰτίων καὶ τῆς νοητῆς οὐσίας εἶναι φησι, τὴν φρόνησιν ἡγούμενος διττήν, τὴν μὲν πρακτικὴν, τὴν δὲ θεωρητικὴν, ἣν δὴ σοφίαν ὑπάρχειν ἀνθρωπίνην. διόπερ ἡ μὲν σοφία φρόνησις, οὐ μὴν πᾶσα φρόνησις σοφία. — Praeclara eius sententia est (Aelian. var. hist. XIV 42, fr. 95 Hz.) μηδὲν διαφέρειν ἢ τοὺς πόδας ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἄλλο-τρῶαν οἰκίαν τιθέναι· ἐν ταῦτά γὰρ ἀμαρτάνειν τὸν τε ἐς ἃ μὴ δεῖ χωρεῖα βλέποντα καὶ ἐς οὓς μὴ δεῖ τόπους παρόντα.

- 364** Cic. Acad. I 34 *Speusippus autem et Xenocrates, qui* <sup>Xenocratis suc-
cessores</sup> *primi Platonis rationem auctoritatemque susceperant, et post eos Polemo^a et Crates^b unaque Crantor^c in Academia con-
gregati diligenter ea, quae a superioribus acceperant, tue-
bantur.*

a. Polemo Atheniensis cum adulescens dissolutis moribus esset, Polemo Xenocratis gravitate ac sermonibus motus resipiscere coepit eique in Academia successit, Ind. Herc. p. 46. 55 s. 58 s. 61. 65. 68. 73 Mehl. Diog. IV 16; Horat. satir. II 3, 253; Lucian. bis accus. 16; Valer. Max. VI 6 ext. 1. Scholae praefuit ab ol. 116, 3 usque ad ol. 127, 3 (a. 314—270). In doctrina nihil mutasse, sed moralem maxime partem coluisse videtur, cf. Diog. IV 18 *ἐμασκε δὲ ὁ Πολέμων δεῖν ἐν τοῖς πράγμασι γυμνά-ζεσθαι καὶ μὴ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς θεωρήμασι.* — Cic. Acad. II 131 *honeste, et vetus Academia censuit iis, quas primas homini natura con-
ciliet, et vetus Academia censuit (finem bonorum esse), ut indicant scripta Polemonis, — et Aristoteles.* Cf. de fin. II 34. IV 14. — Cf. Th. Gomperz, d. herkulan. Biographie d. Polemon (Philos. Aufs. Zeller gewidmet, Leipz. 1887, 141—149).

1) ὡς δ' ὧν Zeller; ὡς τούτων libri.

Crates   **b.** Crates Atheniensis Polemoni coniunctissimus erat eique in schola successit, v. Diog. IV 21; Ind. Herc. c. 26. 30 p. 91. 100 Mkl. Eum in Academia secutus est Arcesilas.

Crantor   **c.** Crantor Solensis Xenocratem et postea Polemonem audiverat, sed ante Polemonem et Cratetem mortuus est, v. Ind. Herc. c. 16 p. 59 ss. Mkl. Diog. IV 24. Hic primus librorum Platoniorum interpres fuisse dicitur, v. Procl. in Tim. I 76, 2. 277, 8 Diehl et **RP** 360. Scripserat librum nobilissimum *Περὶ πένθεως*, v. Cic. Acad. II 135 *legimus omnes Crantoris, veteris Academici, de luctu; est enim non magnus, verum aureolus et, ut Tuberoni Panaetius praecipit, ad verbum ediscendus libellus.* — Cf. F. Kayser, de Crantore Academico, Heidelb. 1841. A. Gercke in Tirolin. philol., Berol. 1883. C. Buresch, consolation. a Graecis Romanisque scriptar. hist. critica (*Leipz. Stud.* IX, 1—169) 1886.

Aristoteles

De vita eius ac scriptis

365 Dionys. Hal. ep. I ad Ammaeum 5 p. 727 R. (opusc. I vita 262 Us.) Ἀριστοτέλης πατὴρ¹ μὲν ἦν Νικομάχου τὸ γένος καὶ τὴν τέχνην ἀναφέροντος εἰς Μαχάονα τὸν Ἀσκληπιοῦ^a, μητρὸς δὲ Φαιστίδος, ἀπογόνου τινὸς τῶν ἐκ Χαλκίδος τὴν ἀποικίαν ἀγαγόντων εἰς Στάγειρα^b. ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὴν ἐνενηκοστὴν καὶ ἐνάτην ὀλυμπιάδα Διοτρεφoῦς Ἀθήνησιν ἄρχοντος (ol. 99, 1; a. 384)^c —. ἐπὶ δὲ Πολυζήλου ἄρχοντος (ol. 103, 2; a. 366/7) τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς ὀκτωκαίδεκατον ἔτος ἔχων εἰς Ἀθήνας ἦλθεν, καὶ συσταθεὶς Πλάτῳ χρόνον εἰκοσαετῇ διέτριψε σὺν αὐτῷ^d. ἀποθανόντος δὲ Πλάτωνος ἐπὶ Θεοφίλου ἄρχοντος (ol. 108, 1; a. 348/7) ἀπήρε πρὸς Ἐρμίαν τὸν Ἀταγνέως τύραννον^e καὶ τριετὴ χρόνον παρ' αὐτοῦ διατρίψας² ἐπ' Εὐβούλου ἄρχοντος (ol. 108, 4; a. 345/4) εἰς Μυτιλήνην ἐχωρίσθη· ἐκεῖθεν δὲ πρὸς Φίλιππον ὦχετο³ κατὰ Πυθόδοτον ἄρχοντα (ol. 109, 2; a. 343/2), καὶ διέτριψε χρόνον ὀκταετῇ παρ' αὐτῷ καθηγούμενος Ἀλεξάνδρου^f. μετὰ δὲ τὴν Φίλιππου τελευτὴν ἐπ' Εὐαϊνέτου ἄρχοντος (ol. 111, 2; a. 335/4) ἀφικόμενος εἰς Ἀθήνας ἐσχόλαζεν ἐν Λυκείῳ χρόνον ἑτῶν δώδεκα. τῷ δὲ τρισκαίδεκάτῳ, μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν ἐπὶ Κηφισοδώρου ἄρχοντος (ol. 114, 2; a. 322) ἀπάρας εἰς Χαλκίδα^g νόσῳ τελευτᾷ, τρία πρὸς τοῖς ἐξήκοντα βιώσας ἔτη.

1) πατὴρ Herwerdenus: υἱὸς libri. — 2) διατρίψας Wolfius: τρίψας libri. — 3) ὦχετο Usener: ἔχετο P.

a. Pater Aristotelis erat medicus Amyntae, regis Macedonum, Philippi patris, cf. Diog. V 1.

b. Inde Aristoteles Stagirita.

c. Cf. Diog. V 9, ex quo loco apparet has temporum rationes omnes ex Apollodoro sumptas esse, cf. Diels, *Rh. Mus.* 31 (1876), 43. Jacoby, *Apollodors Chronik* 316—338.

d. Cf. Diog. V 9. 6. — Quod affirmant multi Aristotelem in similitate cum magistro fuisse, natum videtur ex eo, quod in multis postea contradicebat Platoni; invidiae vero calumniaeque, quae multa turpiter de Aristotele finxit, tribuendum, quod memoratur ingrato animo in magistrum fuisse, v. Aristocl. ap. Euseb. pr. ev. XV 2; Z. II b³ 8.

e. Hermias, eunuchus et servus Eubuli, qui ex trapezita evaserat Atarnensium et Assensium tyrannus, huius negotia procurans Athenas venit, ubi Platonem audiebat. Deinde illum in tyrannide secutus Aristotelem et Xenocratem ad se vocabat. Cum per Mentorem proditus interesset, Aristoteles Pythiadem, sororem eius vel filiam adoptivam, in matrimonium duxit, v. Strab. XIII 1, 57 p. 610; Diog. V 3; Boeckh, *Hermias v. Atarneus*, *Abh. Berl. Ak.* 1853 p. 133 (*kl. Schr.* VI 187). Ind. Herc. c. 5, 1 p. 22 M. Didym. in Demosth. 17 ss. 21 ss. Diels. Carmen ab eo ad Hermiae honorem compositum servavit Diog. V 7. Praeter filiam ex Pythiade susceptam filium habuit ex Herpyllide Nicomachum, v. Diog. V 1. 14; Suid. v. Ἀριστοτέλης.

f. Cf. Plut. Alex. 7, qui tamen magis coniecturas quam certam memoriam sequi videtur. Alexander Aristotelem magistrum accepit tredecim annos natus, sed cum mature ad civitatem administrandam a patre adhiberetur, non diu videtur eo usus esse. Multa traduntur de beneficiis ab Alexandro in Aristotelem collatis, inprimis de praesidiis historiae naturalis, quae ei rex ex intima Asia misisse perhibetur, Plin. hist. nat. VIII 16; Athen. IX 398 E. Qua gratia ante mortem Alexandri excidit propter Callisthenem, v. Diog. V 10; Plut. Alex. 8, 3. 55, 4.

g. Chalcidem concessisse fertur, cum esset impietatis accusatus per causam carminis illius in Hermiam compositi, quod paeonem dicebant accusatores, re vera, quod Antipatri amicus erat et in re publica ab ducibus plebis Atheniensium dissentiebat; v. Favorin. ap. Diog. V 5 coll. Athen. XV 696.

De vita Aristotelis scripserunt antiquitus: Anonymi tres, quorum vitae leguntur in Arist. fragm. ed. Rose, Lips. 1886, p. 426—450. Nuper: Ad. Stahr, *Aristotelia* I, Hal. 1830. Brandis, *Hdb.* II b 1, 48. G. H. Lewes, *Aristotle*, Lond. 1864. G. Grote, *Aristotle*, Lond. 1872, I. A. Grant, *Aristotle*, Lond. 1877. Z. II b³, 1—50. H. Siebeck, *Ar.*, Stuttg. 1899. Gomperz, *Gr. D.* III 13—19. A. Gercke ap. Pauly-Wissowa II 1012 ss. Cf. praeterea J. Bernaysii oratio de Ar. libris politicis (*Abh.* I 165). U. de Wilamowitz, *A. u. Athen*, Berlin 1893.

366 Gellius noct. Att. XX 5, 1 *commentationum suarum ar-* *scripta exoteric
et acroatica*
tiumque, quas discipulis tradebat, Aristoteles philosophus —
duas species habuisse dicitur: alia erant, quae nominabat
ἐξωτερικά, alia, quae appellabat ἀκροατικά. ἐξωτερικά dice-
bantur, quae ad rhetoricas meditationes facultatemque argu-
tiarum civiliumque rerum notitiam conducebant, ἀκροατικά
autem vocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorque
agitabatur quaeque ad naturae contemplationes disceptationesve
dialecticas pertinebant. huic disciplinae, quam dixi, ἀκροα-
τικῇ tempus exercendae dabat in Lycio matutinum nec ad
eam quemquam temere admittebat, nisi quorum ante in-
genium et eruditionis elementa atque in discendo studium
laboremque explorasset. illas vero exotericas auditiones exer-
citiumque dicendi eodem in loco vesperi faciebat easque
vulgo iuuenibus sine delectu praebebat; atque eum δειλινὸν
περίπατον appellabat, illum alterum supra ἑωθινόν; utroque
enim tempore ambulans disserebat. libros quoque suos, earum
omnium rerum commentarios, seorsum divisit, ut alii exo-
terici dicerentur, partim acroatici^a.

a. Cic. de fin. V 12 *de summo autem bono quia duo genera libro-*
rum sunt, unum populariter scriptum, quod ἐξωτερικὸν appellabant,
alterum limatius, quod in commentariis reliquerunt (Aristoteles et Theo-
phrastus), non semper idem dicere videntur, nec in summa tamen ipsa
aut varietas est ulla apud hos quidem, quos nominavi, aut inter ipsos
dissensio. Cf. ad Attic. IV 16, 2. Strabo XIII 1, 54 p. 609. Plut.
adv. Colot. 14, 4 p. 1115. — Veteres igitur inde ab Andronici aetate
(RP 367) huius auctoritatem secuti pro libris exotericis populariter scrip-
tos, imprimis dialogos, habendos esse censuerunt; cui sententiae ex viris
*doctis huius aetatis J. Bernays (d. *Dialogue des Ar.*, Berol. 1863) assen-*
sus est. Apud ipsum Aristotelem vocabuli ἐξωτερικῶν λόγων vis videtur
latius patere, ut quascunque disputationes extra Peripateticorum scholam
*habitas comprehendat. Cf. Diels üb. d. exot. *Reden des Ar.*, Berl. Ak.*
1883, 477—492. Z. II b³ 114—126.

367 Strab. XIII 1, 54 p. 608 *ὁ γοῦν Ἀριστοτέλης τὴν ἑα-* *librorum casum*
τοῦ (βιβλιοθήκην) Θεοφράστῳ παρέδωκεν, ᾧ περ καὶ τὴν
σχολὴν ἀπέλιπε, πρῶτος ὧν ἴσμεν συνάγαγὼν βιβλία καὶ
διδάξας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλέας βιβλιοθήκης σύνταξιν.
Θεόφραστος δὲ Νηλεῖ παρέδωκεν, ὃ δ' εἰς Σκῆψιν κομίσας
τοῖς μετ' αὐτὸν παρέδωκεν, ἰδιώταις ἀνθρώποις, οἳ κατὰ

κλειστα εἶχον τὰ βιβλία οὐδ' ἐπιμελῶς κείμενα· ἐπειδὴ δὲ ᾔσθοντο τὴν σπουδὴν τῶν Ἀιταλικῶν βασιλέων, ἅφ' οἷς ἦν ἡ πόλις, ζητούντων βιβλία εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Περ-γάμῳ βιβλιοθήκης, κατὰ γῆς ἔκρυψαν ἐν διώρυγί τινι· ὑπὸ δὲ νοτίας καὶ σιγῶν κακωθέντα ὅψε ποτε ἀπέδοντο· οἱ ἀπὸ

Apellico τοῦ γένους Ἀπελλικῶντι τῷ Τητῷ πολλῶν ἀργυρίων τὰ τε Ἀριστοτέλους καὶ τὰ τοῦ Θεοφράστου βιβλία· ἦν δὲ ὁ Ἀπελλικῶν φιλόβιβλος μᾶλλον ἢ φιλόσοφος· διὸ καὶ ζητῶν ἐπανόρθωσιν τῶν διαβρωμάτων εἰς ἀντίγραφα καινὰ μετήνευκε τὴν γραφὴν ἀναπληρῶν οὐκ εὖ καὶ ἐξέδωκεν ἀμαρτάνων πλήρη τὰ βιβλία^a. συνέβη δὲ τοῖς ἐκ τῶν περιπάτων, τοῖς μὲν πάλαι τοῖς μετὰ Θεόφραστον, οὐκ ἔχουσιν ὅλως τὰ βιβλία πλὴν ὀλίγων καὶ μάλιστα τῶν ἐξωτερικῶν^b, μηδὲν ἔχειν φιλοσοφεῖν πραγματικῶς, ἀλλὰ θέσεις ληκυθίζειν, τοῖς δ' ὕστερον, ἅφ' οἷς τὰ βιβλία ταῦτα προήλθεν, ἄμεινον μὲν ἐκείνων φιλοσοφεῖν καὶ ἀριστοτελεῖν, ἀναγκάζεσθαι μέντοι τὰ πολλὰ εἰκότα λέγειν διὰ τὸ πλεῖθος τῶν ἀμαρτιῶν. πολὺ δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἡ Ῥώμη προσελάβετο· εὐθὺς γὰρ μετὰ τὴν Ἀπελλικῶντος τελευτὴν Σύλλας ἦρε τὴν Ἀπελλικῶντος βιβλιοθήκην ὁ τὰς Ἀθήνας ἐλὼν· δεῦρο δὲ (εἰς Ῥώμην) κοιμ-

Tyrannio σθεῖσαν Τυραννίων τε ὁ γραμματικὸς διεχειρίσατο φιλαριστοτέλης ὢν, θεραπεύσας τὸν ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης, καὶ βιβλιοπώλαι τινες γραφεῦσι φαύλοις χρώμενοι καὶ οὐκ ἀντιβάλλοντες, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβαίνει τῶν εἰς πράσιν γραφομένων βιβλίων καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Ἀλεξαν-

Andronicus δρεΐα. — Plut. Sull. 26, 1 λέγεται δὲ κοιμισθείσης αὐτῆς (τῆς Ἀπελλικῶντος βιβλιοθήκης) εἰς Ῥώμην Τυραννίωνα τὸν γραμματικὸν ἐνσκευάσασθαι τὰ πολλὰ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸν Ῥόδιον Ἀνδρόνικον εὐπορήσαντα τῶν ἀντιγράφων εἰς μέσον θεῖναι καὶ ἀναγράψαι τοὺς νῦν φερομένους πίνακας^c.

a. Apellicontem bibliothecam Aristotelis possedissee narrat Athenaeus V 214 d, sed idem I 3 a prodit Neleum Aristotelis libros Ptolemaeo Philadelpho vendidisse.

Nelens b. Quod Strabo affirmat (itemque Plutarchus Sull. 26, 2) Peripateticos post Theophrastum Aristotelis et Theophrasti libris caruisse aperte falsum est, nam et manifestis vestigiis apparet plerosque ex libris Aristotelicis a Theophrasti temporibus usque ad Andronicum non solum Peripateticis sed etiam adversariis eorum, imprimis Stoicis, in manibus fuisse, neque sine veritatis specie proditum est in bibliothecam Alexan-

drinam iam a Ptolemaeo Philadelpho Stagiritae libros esse congestos, cf. David in categ. 128, 6 Busse. Cf. Brandis, *ii. d. Schicksale d. Arist. Bücher, Rh. Mus.* I (1827) 236; *Hdb.* II 1, 71. Stahr, *Aristotelia* II, Lips. 1832. Z. II b³ 138—154.

c. Ab Andronico eum ordinem repetendum putamus, quem nostra librorum Aristotelicorum exemplaria sequuntur, cf. Porphy. vit. Plotin. 24 ὁ δὲ (*Ἀνδρόνικος*) τὰ Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου εἰς πραγματείας διείλε, τὰς οἰκείας ὑποθέσεις εἰς ταῦτόν συναγαγών. Ind. Arab. n. 90 p. 1473 R. — Indices librorum Aristotelicorum, quorum auctor videtur Hermippus Alexandrinus (200 a. C.) esse, exstant duo: alter gemina Laertii Diogenis (V 21—27) et Hesychii (500 p. C.) recensione, alter, qui Ptolemaeo cuidam philosopho adscribitur, ab Arabibus duobus saec. XIII scriptoribus traditus, v. Ar. fragm. p. 1463—1473 Rose. — De perditis Ar. libris scripserunt: Val. Rose, *Aristoteles pseudepigraphus*, Lips. 1863. E. Heitz, *d. verlor. Schriften des Ar.*, Lips. 1865. — De scriptis Ar. in universum cf. Brandis II 2, 65—123; Zeller II b³ 50—160; Gomperz III 19—26.

De philosophia in genere eiusque partibus

368

Met. I 2. 982^b 12 διὰ γὰρ τὸ θαναμάζειν οἱ ἄνθρωποι ^{philosophiae origo et dignitas} καὶ νῦν καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν^a, ἐξ ἀρχῆς μὲν τὰ πρόχειρα τῶν ἀπόρων θαναμάσαντες, εἶτα κατὰ μικρὸν οὕτω προϊόντες καὶ περὶ τῶν μειζόνων διαπορήσαντες, οἷον περὶ τε τῶν τῆς σελήνης παθημάτων καὶ τῶν περὶ τὸν ἥλιον καὶ περὶ ἄστρων καὶ περὶ τῆς τοῦ παντός γενέσεως. ὁ δ' ἀπορῶν καὶ θαναμάζων οἶται ἀγνοεῖν. διὸ καὶ ὁ φιλόμυθος φιλόσοφος πῶς ἐστίν· ὁ γὰρ μῦθος σύγκειται ἐκ θανμασίων· ὥστ' εἴπερ διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἄνοιαν ἐφιλοσόφησαν, φανερὸν ὅτι διὰ τὸ εἰδέναι τὸ ἐπίστασθαι ἐδίωκον, καὶ οὐ χρήσεώς τινος ἔνεκεν. μαρτυρεῖ δὲ αὐτὸ τὸ συμβεβηκός· σχεδὸν γὰρ πάντων ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων καὶ πρὸς ῥαστώνην καὶ διαγωγὴν ἢ τοιαύτη φρόνησις ἤρξατο ζητεῖσθαι. δῆλον οὖν ὡς δι' οὐδεμίαν αὐτὴν ζητοῦμεν χρεῖαν ἑτέραν, ἀλλ' ὥσπερ ἄνθρωπός φαμεν ἐλευθέρος ὁ αὐτοῦ ἔνεκα καὶ μὴ ἄλλον ὢν, οὕτω καὶ αὕτη μόνη ἐλευθέρα οὔσα τῶν ἐπιστημῶν· μόνη γὰρ αὕτη αὐτῆς ἔνεκέν ἐστιν. διὸ

καὶ δικαίως ἂν οὐκ ἀνθρωπίνη νομίζοιτο αὐτῆς ἢ κτήσις· πολλὰ γὰρ ἢ φύσις δούλη τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, ὥστε κατὰ Σιμωνίδην θεὸς ἂν μόνος τοῦτ' ἔχοι γέρας, ἄνδρα δ' οὐκ ἄξιον μὴ οὐ ζητεῖν τὴν καθ' αὐτὸν ἐπιστήμην. εἰ δὲ λέγουσί τι οἱ ποιηταὶ καὶ πέφυκε φθονεῖν τὸ θεῖον, ἐπὶ τούτου συμβαίνειν μάλιστα εἰκὸς καὶ δυστυχεῖς εἶναι πάντας τοὺς περιττούς. ἀλλ' οὔτε τὸ θεῖον φθονερὸν ἐνδέχεται εἶναι, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν πολλὰ ψεύδονται ἄοιδοί, οὔτε τῆς τοιαύτης ἄλλην χρὴ νομίζειν τιμιωτέραν· ἢ γὰρ θειοτάτη καὶ τιμιωτάτη. τοιαύτη δὲ διχῶς ἂν εἴη μόνον· ἦν τε γὰρ μάλιστα ἂν θεὸς ἔχοι, θεία τῶν ἐπιστημῶν ἐστί, κἂν εἴ τις τῶν θείων εἴη. μόνη δ' αὕτη τούτων ἀμφοτέρων τετύχηκεν· ὃ τε γὰρ θεὸς δοκεῖ τῶν αἰτίων πᾶσιν εἶναι καὶ ἀρχή τις, καὶ τὴν τοιαύτην ἢ μόνος ἢ μάλιστα ἂν ἔχοι θεός^b. ἀναγκαιότεραι μὲν οὖν πᾶσαι ταύτης, ἀμείνων δ' οὐδεμία.

a. Cf. **RP** 312 c.

b. In antecedentibus demonstraverat sapientiam causarum cognitionem esse: 982^a 28 ἀλλὰ μὴν καὶ διδασκαλική γε ἡ τῶν αἰτιῶν θεωρητικὴ μάλλον· οὗτοι γὰρ διδάσκουσιν οἱ τὰς αἰτίας λέγοντες περὶ ἕκαστον. τὸ δ' εἰδέναι καὶ τὸ ἐπίστασθαι αὐτῶν ἕνεκα μάλιστα ὑπάρχει τῇ τοῦ μάλιστα ἐπιστητοῦ ἐπιστήμῃ. ὃ γὰρ τὸ ἐπίστασθαι δι' ἑαυτὸ αἰρούμενος τὴν μάλιστα ἐπιστήμην μάλιστα αἰρήσεται, τοιαύτη δ' ἐστὶν ἢ τοῦ μάλιστα ἐπιστητοῦ, μάλιστα δ' ἐπιστητὰ τὰ πρῶτα καὶ τὰ αἰτία· διὰ γὰρ ταῦτα καὶ ἐκ τούτων ἕλλα γνωρίζεται, ἀλλ' οὐ ταῦτα διὰ τῶν ὑποκειμένων. Cf. *Eth. Nic.* VI 7. 1141^a 17 δεῖ ἄρα τὸν σοφὸν μὴ μόνον τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν εἰδέναι, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς ἀληθεύειν. ὥστ' εἴη ἂν ἡ σοφία νοῦς καὶ ἐπιστήμη, ὥσπερ κεφαλὴν ἔχουσα ἐπιστήμη τῶν τιμιωτάτων. Cf. **RP** 385.

philosophia
quid spectat

Met. IV 2. 1004^a 34 καὶ ἔστι τοῦ φιλοσόφου περὶ **369** πάντων δύνασθαι θεωρεῖν^a. εἰ γὰρ μὴ τοῦ φιλοσόφου, τίς ἔσται ὁ ἐπισκεψόμενος εἰ ταὐτὸ Σωκράτης καὶ Σωκράτης κατήμενος, ἢ εἰ ἐν ἐν ἐναντίον, ἢ τί ἐστι τὸ ἐναντίον, ἢ ποσαχῶς λέγεται; ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων. ἐπεὶ οὖν τοῦ ἐνὸς ἢ ἐν καὶ τοῦ ὄντος ἢ ὄν ταῦτα καθ' αὐτὰ ἐστι πάθη, ἀλλ' οὐχ ἢ ἀριθμοὶ ἢ γραμμαὶ ἢ πῦρ, δηλον ὥς ἐκείνης τῆς ἐπιστήμης καὶ τί ἐστι γνωρίσαι καὶ τὰ συμβεβηκότ' αὐτοῖς. — ἐπεὶ ὥσπερ ἐστὶ καὶ ἀριθμοῦ ἢ ἀριθμὸς ἴδια πάθη, οἷον περιττότης ἀριότης, συμμετρία

ισότης, ὑπεροχὴ ἔλλειψις, καὶ ταῦτα καὶ καθ' αὐτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους ὑπάρχει τοῖς ἀριθμοῖς· ὁμοίως δὲ καὶ στερεῶ καὶ ἀκίνητῳ καὶ κινουμένῳ ἀβαρεῖ τε καὶ βάρος ἔχοντι ἔστιν ἕτερα ἴδια· οὕτω καὶ τῷ ὄντι ἢ ὄν ἔστι τινα ἴδια, καὶ ταῦτ' ἔστι περὶ ὧν τοῦ φιλοσόφου ἐπισκέψασθαι τάληθές. σημεῖον δέ· οἱ γὰρ διαλεκτικοὶ καὶ σοφισταὶ ταῦτον μὲν ὑποδύονται σχῆμα τῷ φιλοσόφῳ (ἡ γὰρ σοφιστικὴ φαινομένη μόνον σοφία ἐστὶ, καὶ οἱ διαλεκτικοὶ διαλέγονται περὶ ἀπάντων), κοινὸν δὲ πᾶσι τὸ ὄν ἐστιν. διαλέγονται δὲ περὶ τούτων δῆλον ὅτι διὰ τὸ τῆς φιλοσοφίας εἶναι αὐτὰ οἰκεῖα. περὶ μὲν γὰρ τὸ αὐτὸ γένος στρέφεται ἡ σοφιστικὴ καὶ ἡ διαλεκτικὴ τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀλλὰ διαφέρει τῆς μὲν τῷ τρόπῳ τῆς δυνάμεως, τῆς δὲ τοῦ βίου τῇ προαιρέσει. ἔστι δὲ ἡ διαλεκτικὴ πειραστικὴ περὶ ὧν ἡ φιλοσοφία γνωριστικὴ, ἡ δὲ σοφιστικὴ φαινομένη οὕσα δ' οὐ^b.

a. Met. I 2. 982^a 21 τὸ μὲν πάντα ἐπίστασθαι τῷ μάλιστα ἔχοντι τὴν καθόλου ἐπιστήμην ἀναγκαῖον ὑπάρχειν· οὗτος γὰρ οἶδέ πως πάντα τὰ ὑποκείμενα. σχεδὸν δὲ καὶ χαλεπώτατα ταῦτα γνωρίζειν τοῖς ἀνθρώποις, τὰ μάλιστα καθόλου· πορρωτάτω γὰρ τῶν αἰσθησιῶν ἐστίν.

b. Dialectica ars a philosophia differt disputandi facultate, sophi-dialectica stica voluntate quaerendi. Top. I 1. 100^a 29 διαλεκτικός δὲ συλλογισμὸς ὁ ἐξ ἐνδόξων συλλογιζόμενος —, ἐνδοξα δὲ τὰ δοκοῦντα πᾶσιν ἢ τοῖς πλείστοις ἢ τοῖς σοφοῖς, cf. BP 377. — Sophist. el. 1. 165^a 21 sophistic ἐστὶ γὰρ ἡ σοφιστικὴ φαινομένη σοφία οὕσα δ' οὐ, καὶ ὁ σοφιστὴς χρηματιστὴς ἀπὸ φαινομένης σοφίας ἀλλ' οὐκ οὐσης. Rhet. I 1. 1355^b 17 ὁ γὰρ σοφιστικὸς (συλλογισμὸς) οὐκ ἐν τῇ δυνάμει, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει. Top. VIII 11. 162^a 15 ἔστι δὲ — σόφισμα συλλογισμὸς ἐριστικός.

370 Met. VI 1. 1026^a 10 εἰ δέ τί ἐστιν αἰδίδιον καὶ ἀκίνη-^{theoretica phi-}
^{losophia}
 τον καὶ χωριστόν, φανερόν ὅτι θεωρητικῆς τὸ γινῶναι^a, οὐ μέντοι φυσικῆς γε (περὶ κινήτων γὰρ τινων ἡ φυσική), οὐδὲ μαθηματικῆς, ἀλλὰ προτέρας ἀμφοῖν. ἡ μὲν γὰρ φυσικὴ περὶ ἀχώριστα μὲν ἀλλ' οὐκ ἀκίνητα, τῆς δὲ μαθηματικῆς ἕνια περὶ ἀκίνητα μὲν οὐ χωριστὰ δ' ἴσως, ἀλλ' ὥς ἐν ὕλῃ· ἡ δὲ πρώτη καὶ περὶ χωριστὰ καὶ ἀκίνητα. ἀνάγκη δὲ πάντα μὲν τὰ αἷτια αἰδία εἶναι, μάλιστα δὲ ταῦτα· ταῦτα γὰρ αἷτια τοῖς φανεροῖς τῶν θείων^b. ὥστε τρεῖς ἂν εἶεν φιλοσοφίαι θεωρητικαί· μαθηματικὴ, φυσικὴ, θεολογικὴ^c.

prima
philosophia

οὐ γὰρ ἄδηλον ὅτι εἴ ποὺ τὸ θεῖον ὑπάρχει, ἐν τῇ τοιαύτῃ φύσει ὑπάρχει· καὶ τὴν τιμιωτάτην δεῖ περὶ τὸ τιμιώτατον γένος εἶναι. αἱ μὲν οὖν θεωρητικαὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν αἰρετώτεραι, αὕτη δὲ τῶν θεωρητικῶν. ἀπορήσεις γὰρ ἂν τις, πότερόν ποθ' ἢ πρώτη φιλοσοφία καθόλου ἐστίν, ἢ περὶ τι γένος καὶ φύσιν τινὰ μίαν· οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς τρόπος οὐδ' ἐν ταῖς μαθηματικαῖς, ἀλλ' ἢ μὲν γεωμετρία καὶ ἀστρολογία περὶ τινα φύσιν εἰσίν, ἢ δὲ καθόλου πασῶν κοινή^d. εἰ μὲν οὖν μὴ ἐστὶ τις ἑτέρα οὐσία παρὰ τὰς φύσει συνεστηκυίας, ἢ φυσικὴ ἂν εἴη πρώτη ἐπιστήμη· εἰ δ' ἐστὶ τις οὐσία ἀκίνητος, αὕτη προτέρα καὶ φιλοσοφία πρώτη, καὶ καθόλου οὕτως ὅτι πρώτη· καὶ περὶ τοῦ ὄντος ἢ ὄν, ταύτης ἂν εἴη θεωρεῖσθαι, καὶ τί ἐστὶ καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἢ ὄν.

a. τὸ θεωρεῖν ab Aristotele et agendo (πράττειν) et faciendo (ποιεῖν) constanter opponitur, ita ut etiam philosophiae tria genera esse constituat, *θεωρητικὸν πρακτικὸν ποιητικόν*. In illo res cognitionem movent, in his contra hominis aut voluntas aut ars moderatur res (cf. met. XI 7. 1063^b 36; eth. Nic. VI 4. 1040^a 37; Bonitz ad metaph. 281), cumque actio finem suum extra se positum habeat, cognitio et contemplatio semel mota nihil agit nisi ut sibi ipsi satisfaciatur, cf. eth. Nic. VI 2. 1139^a 35; 13. 1143^b 19; X 7. 1177^b 1.

b. τὰ φανερά τῶν θείων sunt sidera, cf. met. XII 8. 1074^b 2; de caelo I 3. 270^b 10; meteor. I 3. 339^b 25.

c. Physica versatur in cognoscendis rebus sensibilibus, quae et moventur neque a materia separari possunt (RP 371), mathematica in rebus immobilibus, quae a materia cogitatione, non ipsa exsistentia separantur (met. XI 3. 1061^a 28; de anim. I 1. 403^b 14), denique prima philosophia (πρώτη φιλοσοφία, φιλοσοφία, σοφία, θεολογική) in rebus et immobilibus et separatis a materia et per se exsistentibus, h. e. in summis omnium disciplinarum principiis, cf. met. IV 3. 1005^a 21. VI 1. 1026^a 21; phys. I 9. 192^a 35. Ab inferioribus prima philosophia vocatur Metaphysica nomine ab eo opere, quo maxime tractatur, ad ipsam translato. Quod opus nonnullis partibus incohatum magis quam absolutum neque ab ipso Aristotele editum, sed a discipulis collectum videtur. Constat, si non antea, certe ab Andronico Rhodio, Ciceronis aequali, Metaphysica inscriptum esse. — Cf. Brandis, Ac. Berol. 1834, p. 63—87; *Halb.* II b 1, 541. H. Bonitz, Arist. Metaph. recogn. et enarr. (Bonnae 1848—49) II 10. Zeller, *ii. d. Benützung d. Ar. Met. i. d. Schriften d. ált. Peripatetiker*, Ac. Berol. 1877. W. W. Jaeger, *Studien zur Entstehungsgesch. d. Met. d. Arist.*, Berol. 1912.

d. ἡ καθόλου μαθηματικὴ est arithmetica, cf. met. I 2. 982^a 26

αἱ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων (ἐπιστήμαι) ἀκριβέστεραι τῶν ἐκ προσθέσεως λαμβανομένων, οἷον ἀριθμητικὴ γεωμετρίας. Ib. 5. 985^b 26. Anal. post. I 27. 87^a 31.

- 371** Met. VII 11. 1037^a 14 τῆς φυσικῆς καὶ δευτέρας φιλο- physica
σοφίας ἔργον ἢ περὶ τὰς αἰσθητὰς οὐσίας θεωρία.

Cf. RP 370; de anim. I 1. 403^b 11. Physices argumenta non perinde certa et definita sunt atque primae philosophiae vel mathematicae (met. II 3. 995^a 14). Nam quae habent materiam et mutari possunt, non sunt necessaria atque absoluta: scientia vero pertinet ad necessaria (anal. post. I 33. 88^b 31).

- 372** Met. VI 1. 1025^b 25 πᾶσα διάνοια ἢ πρακτικὴ ἢ ποιη- philosophia
τικὴ ἢ θεωρητικὴ^a.

a. Cf. RP 370 a. — Philosophia activa, quam posteriores Eudemum (eth. Eudem. I 8. 1218^b 13) secuti dividere solebant in ethicam oeconomicam politicam, ab Aristotele ipso vocatur πολιτικὴ, cuius altera pars, quam item πολιτικὴν nominat, est de re publica, altera, ἡθικὴ, de singulorum moribus. Cf. Ar. eth. Nic. I 1. 1094^a 27; rhet. I 2. 1356^a 26.

Ethica non eadem subtilitate demonstrari possunt atque prima philosophia et mathematica, cf. eth. Nic. I 1. 1094^b 12; VII 1. 1145^b 2. met. II 3. 995^a 14. Ex ethicis operibus tribus in corpore Aristotelicorum exstantibus Ethica Nicomachea (de indice libri cf. Diels, *ii. d. 3. Buch d. Ar. Rhet.* 11) sola ipsius Aristotelis esse putantur, Eudemia ab Eudemo secundum Aristotelem composita, Magna quae vocantur Moralia (cf. Trendelenburg, *Hist. Beitr.* II 353) ab inferiore quodam Peripatetico ex Eudemiis et Nicomachiis excerpta videntur (Spengel, *Commentat. Acad. Bavar.* III [1840] 437—551).

- 373** Met. IV 3. 1005^b 2 ὅσα δ' ἐγχειροῦσι τῶν λεγόντων logica
τινὲς περὶ τῆς ἀληθείας, ὃν τρόπον δεῖ ἀποδέχεσθαι, δι' ἀπαιδευσίαν τῶν ἀναλυτικῶν τοῦτο δρῶσιν· δεῖ γὰρ περὶ τούτων ἔχειν προεπισταμένους, ἀλλὰ μὴ ἀκούοντας ζητεῖν. — II 2. 995^a 12 διὸ δεῖ πεπαιδεῦσθαι πῶς ἕκαστα ἀποδεκτέον, ὥς ἂν ποιοῦν ἅμα ζητεῖν ἐπιστήμην καὶ τρόπον ἐπιστήμης. — Philopon. in anal. pr. 6, 19 Wallies ζητητέον, πρότερον μέρος ἐστὶν ἢ ὄργανον ἢ λογικὴ τε καὶ διαλεκτικὴ πραγματεία τῆς φιλοσοφίας, ἐπεὶ περ ἐναντίως καὶ διαφόρως δοκεῖ τοῖς παλαιοῖς περὶ αὐτῆς. οἱ μὲν γὰρ Στωικοὶ ἀντικρὺς μέρος αὐτὴν ἀποφαίνονται, τοῖς ἄλλοις δὲ δύο μέρεσι τῆς φιλοσοφίας αὐτὴν ἀντιδιαιοῦντες· οἱ δὲ Περιπατητικοὶ του-

τέστιν οἱ ἀπὸ Ἀριστοτέλους ὄργανον· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας, ὧν ἔστι καὶ Πλάτων, καὶ μέρος καὶ ὄργανον φαίνονται λέγοντες ^a.

a. Cf. Ammon. in anal. pr. 8, 15 Wall. Partem philosophiae primi logicam appellaverunt Stoici, quos sequitur Cic. de fin. I 22, de fato I 1. Ipse Aristoteles cum vocabulum λογικός vario sensu adhibeat, illas quas nos logicae tribuimus quaestiones Analyticis maxime explicavit, quae dicuntur ἀπὸ τοῦ ἀναλύειν, h. e. composita resolvere in elementa et effecta revocare ad causas, cf. Ar. anal. post. I 22. 84^a 7. Waitz, Arist. Organ. II 353. — Quaecunque ab Aristotele de logicis scripta exstabant posterior aetas uno Organi nomine complexa est, quod logica non ipsius philosophiae pars, sed commune omnium disciplinarum tanquam instrumentum esse videbatur, cf. Simplic. in categ. 20, 10 K. ἡ δὲ λογικὴ πᾶσα τὸ ὀργανικὸν ἔστι μέρος τῆς φιλοσοφίας. Quamquam Aristoteles ipse has quaestiones philosophiae esse affirmat: met. IV 3. 1005^b 5; III 2. 997^a 12.

Aristotelis Organon ed. Th. Waitz, Lips. 1844—46. — Trendelenburg, Elementa logices Aristoteleae (ed. IX, Berol. 1892). — Prantl, *Gesch. d. Logik* I 87—346. R. Eucken, *D. Methode d. ar. Forschung*, Berol. 1872.

Logica

•categoriae Cat. 2. 1^a 16 τῶν λεγομένων τὰ μὲν κατὰ συμπλοκὴν **374** λέγεται, τὰ δ' ἄνευ συμπλοκῆς. τὰ μὲν οὖν κατὰ συμπλοκὴν οἷον ἄνθρωπος τρέχει, ἄνθρωπος νικᾷ· τὰ δ' ἄνευ συμπλοκῆς οἷον ἄνθρωπος, βοῦς, τρέχει, νικᾷ ^a. — 4. 1^b 25 τῶν κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων ἕκαστον ἥτοι οὐσίαν σημαίνει ἢ ποσὸν ἢ ποιὸν ἢ πρὸς τι ἢ ποῦ ἢ ποτὲ ἢ κείσθαι ἢ ἔχειν ἢ ποιεῖν ἢ πάσχειν. ἔστι δὲ οὐσία μὲν ὡς τύπῳ εἰπεῖν οἷον ἄνθρωπος ἵππος, ποσὸν δὲ οἷον διπλην τρίπλην, ποιὸν δὲ οἷον λευκὸν γραμματικόν, πρὸς τι δὲ οἷον διπλάσιον ἥμισυ μεῖζον, ποῦ δὲ οἷον ἐν Ἀνκίῳ ἐν Ἀγορᾷ, ποτὲ δὲ οἷον ἐχθρὸς πέρυσιν, κείσθαι δὲ οἷον ἀνάκειται κάθεται, ἔχειν δὲ οἷον ὑποδέδεται ὥπλισται, ποιεῖν δὲ οἷον τέμνει καίει, πάσχειν δὲ οἷον τέμνεται καίεται. ἕκαστον δὲ τῶν εἰρημένων αὐτὸ μὲν καθ' αὐτὸ ἐν

οὐδεμίᾳ καταφάσει λέγεται ἢ ἀποφάσει, τῇ δὲ πρὸς ἄλληλα τούτων συμπλοκῇ κατάφασις ἢ ἀπόφασις γίνεται. ἅπανα γὰρ δοκεῖ κατάφασις καὶ ἀπόφασις ἢτοι ἀληθὴς ἢ ψευδὴς εἶναι· τῶν δὲ κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν λεγομένων οὐδὲν οὔτε ἀληθὲς οὔτε ψευδὸς ἐστίν, οἷον ἄνθρωπος λευκόν, τρέχει νικᾷ^b.

a. συμπλοκὴ est contextus verborum, v. Plat. soph. 262 D συμπλέκων τὰ ῥήματα τοῖς ὀνόμασι. 262 C καὶ λόγος ἐγένετο εὐθὺς ἡ πρώτη συμπλοκή, — ὅταν εἴπῃ τις „ἄνθρωπος μανθάνει“, λόγον εἶναι φῆς τοῦτον ἐλάχιστόν τε καὶ πρῶτον.

b. Met. VI 4. 1027^b 25 οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθὲς ἐν τοῖς πράγμασιν, οἷον τὸ μὲν ἀγαθὸν ἀληθές, τὸ δὲ κακὸν εὐθὺς ψεῦδος, ἀλλ' ἐν διανοίᾳ. Cf. BP 375 c.

Κατηγορίαι, κατηγορήματα, γένη τῶν κατηγοριῶν, σχήματα τῆς κατηγορίας (τῶν κατηγοριῶν) sunt summa genera enuntiationum. Decem categoriae numerantur top. I 9. 103^b 21 ἐστὶ δὲ ταῦτα τὸν ἀριθμὸν δέκα, τί ἐστὶ, ποσόν, ποιόν, πρὸς τι, ποῦ, ποτέ, κείσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν. Primum locum habet ἡ οὐσία sive τὸ τί ἐστίν, quae substantiam subiectam significat (BP 378 b), nam de ea reliquae praedicantur et semper eam requirunt, cf. met. IX 1. 1045^b 27 περὶ μὲν οὖν τοῦ πρῶτως ὄντος καὶ πρὸς ὃ πᾶσαι αἱ ἄλλαι κατηγορίαι τοῦ ὄντος ἀναφέρονται εἰρηται, περὶ τῆς οὐσίας. VII 1. 1028^a 18. Ceterum hae categoriae nusquam a principiis certis derivantur, sed velut postulata ubique supponuntur; neque de omnibus accurate exposuit Aristoteles, ut multum iam inter antiquos de iis dissensum sit, v. Dexipp. in categ. 5, 7 Busse. Inter recentiores cf. Trendelenburg, *Gesch. d. Kategorienlehre*, Berolin. 1846: Bonitz, *ib. d. Kateg. d. Ar.*, Wien. A., (1853) X 591—645. W. Schuppe, *d. Ar. Kategorien*, Berol. 1871. O. Apelt, *Beiträge*, Lips. 1891, 101—216. A. Gercke, *Archiv* IV (1891) 424—441. Hnr. Maier, *D. Syllogistik d. Ar.*, Tübingen 1896—1900.

375 De interpret. 4. 17^a 1 ἐστὶ δὲ λόγος ἅπας μὲν ση- enuntiati formae
μαντικός, — ἀποφαντικός δὲ οὐ πᾶς, ἀλλ' ἐν ᾧ τὸ ἀλη-
θεύειν ἢ ψεῦδεσθαι ὑπάρχει. οὐκ ἐν ἅπασιν δὲ ὑπάρχει,
οἷον ἡ εὐχὴ λόγος μὲν, ἀλλ' οὔτε ἀληθὴς οὔτε ψευδής. οἱ
μὲν οὖν ἄλλοι ἀφείσθωσαν· ῥητορικῆς γὰρ ἢ ποιητικῆς
οἰκιοτέρη ἡ σκέψις· ὁ δὲ ἀποφαντικός τῆς νῦν θεωρίας^a. iudicium
5 ἐστὶ δὲ εἷς πρῶτος λόγος ἀποφαντικός κατάφασις, εἴτα
ἀπόφασις· οἱ δ' ἄλλοι πάντες συνδέσμῳ εἷς. ἀνάγκη δὲ
πάντα λόγον ἀποφαντικὸν ἐκ ῥήματος εἶναι ἢ πτώσεως ῥή-
ματος· καὶ γὰρ ὁ τοῦ ἀνθρώπου λόγος, ἐὰν μὴ τὸ ἐστίν

ἢ ἢν ἢ ἔσται ἢ τοιοῦτον προστεθῇ, οὐπω λόγος ἀποφαντικός^b. — 6 κατὰφασις δέ ἐστιν ἀπόφανσις τινος κατὰ τινος, ἀπόφασις δέ ἐστιν ἀπόφανσις τινος ἀπὸ τινος^c.

a. Secus faciebant Stoici, v. infra. — λόγος ἀποφαντικός sive ἀπόφανσις (*Urteil*) est enuntiatum de eo quod vel esse vel non esse statutum. De rationibus eius disputatur in libro *Περὶ ἑρμηνείας*.

b. De interpr. 10. 19^b 10 ἔσται πᾶσα κατὰφασις καὶ ἀπόφασις — ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος —, ἄνευ δὲ ῥήματος οὐδεμία κατὰφασις οὐδὲ ἀπόφασις. Ib. 2. 16^a 19 ὄνομα μὲν οὖν ἐστι φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην ἄνευ χρόνου, ἧς μηδὲν μέρος ἐστὶ σημαντικὸν κχωρισμένον^{nomen} — 3. ῥῆμα δέ ἐστι τὸ προσσημαῖνον χρόνον, οὗ μέρος οὐδὲν σημαίνει χωρὶς, καὶ ἔστιν ἀεὶ τῶν καθ' ἑτέρου λεγομένων σημείον. De ceteris orationis partibus dixit poet. 20. 1456^b 20. Cf. Classen, de Gramm. Gr. prim. p. 59. Schömann, d. Lehre v. d. Redetheilen, Berol. 1862.

c. Rerum substantia iudiciis nostris non afficitur, sed veritas nostrorum iudiciorum cernitur in eo, ut cogitatio ipsam aequet naturam rerum, met. IX 10. 1051^b 1 τὸ κυριώτατα ἐν ἀληθείᾳ ἢ ψευδὸς — ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐστὶ τῷ συγκεῖσθαι ἢ διηρῆσθαι, ὥστε ἀληθεύει μὲν ὁ τὸ διηρημένον οἰόμενος διηρῆσθαι καὶ τὸ συγκείμενον συγκεῖσθαι, ἔψευσται δὲ ὁ ἐναντίως ἔχων ἢ τὰ πράγματα. — οὐ γὰρ διὰ τὸ ἡμᾶς οἶσθαι ἀληθῶς σε λευκὸν εἶναι εἰ σὺ λευκός, ἀλλὰ διὰ τὸ σε εἶναι λευκὸν ἡμεῖς οἱ φάντες τοῦτο ἀληθεύομεν. Cf. de interpr. 9. 18^b 37.

propositio Analyt. pr. I 1. 24^a 16 πρότασις μὲν οὖν ἐστὶ λόγος 376 καταφατικός ἢ ἀποφατικός τινος κατὰ τινος^a. οὗτος δὲ ἢ καθόλου ἢ ἐν μέρει ἢ ἀδιόριστος. λέγω δὲ καθόλου μὲν τὸ παντὶ ἢ μηδενὶ ὑπάρχειν, ἐν μέρει δὲ τὸ τινὶ ἢ μὴ τινὶ ἢ μὴ παντὶ ὑπάρχειν, ἀδιόριστον δὲ τὸ ὑπάρχειν ἢ μὴ ὑπάρχειν ἄνευ τοῦ καθόλου ἢ κατὰ μέρος, οἷον τὸ τῶν ἐναντίων εἶναι τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην ἢ τὸ τὴν ἡδονὴν μὴ εἶναι ἀγαθόν. διαφέρει δὲ ἡ ἀποδεικτικὴ πρότασις τῆς διαλεκτικῆς, ὅτι ἡ μὲν ἀποδεικτικὴ λήψις θατέρου μορίου τῆς ἀντιφάσεώς ἐστιν (οὐ γὰρ ἐρωτᾷ, ἀλλὰ λαμβάνει ὁ ἀποδεικνύων), ἡ δὲ διαλεκτικὴ ἐρώτησις ἀντιφάσεώς ἐστιν^b. οὐδὲν δὲ διοίσει πρὸς τὸ γενέσθαι τὸν ἑκατέρου συλλογισμόν· καὶ γὰρ ὁ ἀποδεικνύων καὶ ὁ ἐρωτῶν συλλογίζεται λαβὼν τι κατὰ τινος ὑπάρχειν ἢ μὴ ὑπάρχειν^c. ὥστε ἔσται συλλογιστικὴ μὲν πρότασις ἀπλῶς κατὰφασις ἢ ἀπόφασις τινος κατὰ τινος τὸν εἰρημένον τρόπον, ἀποδεικτικὴ δέ, ἐὰν ἀληθῆς ἢ καὶ διὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑποθέσεων εἰλημμένη, διαλεκ-

τικὴ δὲ πυνθανομένη μὲν ἐρώτησις ἀντιφάσεως, συλλογιζο-
μένη δὲ λήψις τοῦ φαινομένου καὶ ἐνδόξου, καθάπερ ἐν τοῖς
Τοπικοῖς εἴρηται ^d.

a. πρότασις est propositio ad conclusionem inde efficiendam prae-
missa.

b. διαλεκτικὴ πρότασις est quae a probabilibus, ἀποδεικτικὴ quae
a necessariis proficiscitur. ἀντίφασις dicitur si quid simul et affirmatur
et negatur, ut nisi alterutrum verum esse non possit, cf. de interpr.
6. 104^a 3; anal. post. I 2. 72^a 9.

c. συλλογίζεσθαι cum proprie sit computando vel ratiocinando con- ratiocinatio
iungere (cf. Plat. Phileb. 41 C), Aristoteles συλλογισμὸν ad logicam con-
cludendi formam revocavit, in qua tres notiones ita inter se conectuntur,
ut interposita media iam tertia et prima in unum enuntiatum colligi
possint; Latine appellatur *ratiocinatio*, cf. Cic. de invent. I 57; Quintil.
V 11, 2. VII 8, 1.

d. τόποι dicuntur loci communes ad persuadendum accommodati,
quibus utitur et dialectica et rhetorica, v. rhet. I 2. 1358^a 10. Inde
dicta τὰ Τοπικά, quibus propositum est μέθοδον εὑρεῖν, ἀφ' ἧς δυνή- topica
σόμεθα συλλογίζεσθαι περὶ παντός τοῦ προτεθέντος προβλήματος ἐξ
ἐνδόξων, top. I 1. 100^a 18.

377 Met. IV 3. 1005^b 19 τὸ αὐτὸ ἅμα ὑπάρχειν τε καὶ μὴ ^{principium}
ὑπάρχειν ἀδύνατον τῷ αὐτῷ καὶ κατὰ τὸ αὐτό. — αὕτη δὴ ^{contradictionis}
πασῶν ἔστι βεβαιωτάτη τῶν ἀρχῶν. — ἀδύνατον γὰρ ὄν-
τινοῦν ταῦτόν ὑπολαμβάνειν εἶναι καὶ μὴ εἶναι. — διὸ πάν-
τες οἱ ἀποδεικνύντες εἰς ταύτην ἀνάγουσιν ἐσχάτην δόξαν.

378 Anal. pr. I 1. 24^b 18 συλλογισμὸς δὲ ἔστι λόγος ἐν ^{syllogismus}
ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμ-
βαίνει τῷ ταῦτα εἶναι ^a. λέγω δὲ τῷ ταῦτα εἶναι τὸ διὰ
ταῦτα συμβαίνειν, τὸ δὲ διὰ ταῦτα συμβαίνειν τὸ μηδεὶς
ἔξωθεν ὄρου προσδεῖν πρὸς τὸ γενέσθαι τὸ ἀναγκαῖον. τέ-
λειον μὲν οὖν καλῶ συλλογισμὸν τὸν μηδεὶς ἄλλου προσ-
δεόμενον παρὰ τὰ εἰλημμένα πρὸς τὸ φανῆναι τὸ ἀναγκαῖον,
ἀτελεῖ δὲ τὸν προσδεόμενον ἢ ἐνὸς ἢ πλειόνων, ᾧ ἔστι μὲν
ἀναγκαῖα διὰ τῶν ὑποκειμένων ὄρων ^b, οὐ μὴν εἴληπται διὰ
προτάσεων.

a. Gellius n. A. XV 26, 2 hanc definitionem sic interpretatur: *syll-
ogismus est oratio, in qua consensus quibusdam et concessis aliud quid
quam quae concessa sunt, per ea, quae concessa sunt, necessario con-*

ficitur. — Id quod iusta ratiocinatione ex propositione et assumptione colligitur dicitur *συνπέρασμα*, anal. pr. I 9. 30^a 24 al.

b. Anal. pr. I 1. 24^b 16 *ὅρον* (terminum) δὲ *καλῶ* εἰς ὃν *διαλύεται* ἢ *πρότασις*, οἷον *τό τε κατηγορούμενον καὶ τὸ καθ' οὗ κατηγορεῖται* h. e. praedicatum et subiectum. Propositionibus igitur in terminos solutis sequitur ex eo, quod praecipit cat. 5. 3^b 4 *ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, πάντα καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ῥηθήσεται*, ut quicquid de praedicato dicitur, etiam in subiectum valeat; unde iam quomodo conclusio fiat apparet. Exemplo sint haec: omnes homines sunt mortales, Gaius est homo, ergo Gaius mortalis est.

prima figura Anal. pr. 4. 25^b 32 *ὅταν οὖν ὅροι τρεῖς οὕτως ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους, ὥστε τὸν ἑσχατον ἐν ὧν εἶναι τῷ μέσῳ καὶ τὸν μέσον ἐν ὧν τῷ πρώτῳ ἢ εἶναι ἢ μὴ εἶναι, ἀνάγκη τῶν ἄκρων εἶναι συλλογισμὸν τέλειον· καλῶ δὲ μέσον μὲν δ καὶ αὐτὸ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλο ἐν τούτῳ ἐστίν, δ καὶ τῇ θέσει γίνεται μέσον. ἄκρα δὲ τὸ αὐτὸ τε ἐν ἄλλῳ ὃν καὶ ἐν ᾧ ἄλλο ἐστίν. εἰ γὰρ τὸ Α κατὰ παντὸς τοῦ Β καὶ τὸ Β κατὰ παντὸς τοῦ Γ, ἀνάγκη τὸ Α κατὰ παντὸς τοῦ Γ κατηγορεῖσθαι. — 26^b 33 καλῶ δὲ τὸ τοιοῦτον σχῆμα πρῶτον^a.*

a. Cf. anal. pr. I 32. 47^a 38 *μέσον δὲ θετέον τῶν ὁρῶν τὸν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς προτάσεσι λεγόμενον*. ἄκρα sunt termini extremi: quorum alter, qui reliquas notiones tamquam subiectas complectitur, dicitur *maior*, alter, qui angustior ceterisque quasi subiectus est, *minor*.

secunda figura Anal. pr. 5. 26^b 34 *ὅταν δὲ τὸ αὐτὸ τῷ μὲν παντὶ τῷ δὲ μηδενὶ ὑπάρχει, ἢ ἑκατέρῳ παντὶ ἢ μηδενί, τὸ μὲν σχῆμα τὸ τοιοῦτον καλῶ δεύτερον, μέσον δὲ ἐν αὐτῷ λέγω τὸ κατηγορούμενον ἀμφοῖν, ἄκρα δὲ καθ' ὧν λέγεται τοῦτο, μεῖζον δὲ ἄκρον τὸ πρὸς τῷ μέσῳ κείμενον, ἑλαττον δὲ τὸ πορωτέρω τοῦ μέσου. τίθεται δὲ τὸ μέσον ἔξω μὲν τῶν ἄκρων, πρῶτον δὲ τῇ θέσει. τέλειος μὲν οὖν οὐκ ἔσται συλλογισμὸς οὐδαμῶς ἐν τούτῳ τῷ σχήματι, δυνατὸς δ' ἔσται καὶ καθόλου καὶ μὴ καθόλου τῶν ὁρῶν ὄντων^a.*

a. Secundae figurae exemplum esto hoc: quidquid vivit movetur, nullus lapis movetur, ergo nullus lapis vivit. — Ceterum cf. anal. pr. I 5. 28^a 7 *ἄλλον δὲ ὅτι οὐ γίνεται καταφατικὸς συλλογισμὸς διὰ τοῦτο τοῦ σχήματος, ἀλλὰ πάντες στερητικοί, καὶ οἱ καθόλου καὶ οἱ κατὰ μέρος*.

tertia figura Anal. pr. 6. 28^a 10 *ἐὰν δὲ τῷ αὐτῷ τὸ μὲν παντὶ τὸ δὲ μηδενὶ ὑπάρχει, ἢ ἅμφω παντὶ ἢ μηδενί, τὸ μὲν σχῆμα τὸ*

τοιούτων καλῶ τρίτον, μέσον δ' ἐν αὐτῷ λέγω καθ' οὗ ἄμφω τὰ κατηγορούμενα, ἄκρα δὲ τὰ κατηγορούμενα. — τίθεται τὸ τὸ μέσον ἔξω μὲν τῶν ἄκρων, ἔσχατον δὲ τῇ θέσει. τέλειος μὲν οὖν οὐ γίγνεται συλλογισμὸς οὐδ' ἐν τούτῳ τῷ σχήματι, δυνατὸς δ' ἔσται καὶ καθόλου καὶ μὴ καθόλου τῶν ὄρων ὄντων πρὸς τὸ μέσον^α.

a. In hac figura terminus medius et propositionis et assumptionis praedicato angustior est et in trium notionum ordine ultimum locum tenet. Exemplum hoc esto: omne quadratum rectos angulos habet, omne quadratum parallelogrammum est, ergo sunt parallelogramma quae rectos angulos habent. — Cf. anal. pr. I 6. 29^a 14 φανερόν δὲ — ὅτι συλλογισσάσθαι τὸ καθόλου διὰ τούτου τοῦ σχήματος οὐκ ἔσται, οὔτε στερετικὸν οὔτε καταφατικόν.

Omnem de conclusionibus doctrinam a se et fundatam et elaboratam esse ipse Aristoteles dicit soph. el. 34. 183^b 34. 184^a 8.

382 Top. I 12. 105^a 13 ἐπαγωγή δ' (ἔστιν) ἡ ἀπὸ τῶν inductio καθ' ἕκαστον ἐπὶ τὰ καθόλου ἔφοδος, οἷον εἰ ἔστι κυβερνήτης ὁ ἐπιστάμενος κράτιστος καὶ ἡρίοχος, καὶ ὅλως ἔστιν ὁ ἐπιστάμενος περὶ ἕκαστον ἄριστος. ἔστι δ' ἡ μὲν ἐπαγωγή πιθανώτερον καὶ σαφέστερον καὶ κατὰ τὴν αἰσθησιν γνωριμώτερον καὶ τοῖς πολλοῖς κοινόν, ὁ δὲ συλλογισμὸς βιαστικώτερον καὶ πρὸς τοὺς ἀντιλογικοὺς ἐνεργέστερον^α.

a. De Socratis inductione v. RP 248. 249. — Ad concludendi rationem inductio revocatur anal. pr. II 23. 68^b 15 ἐπαγωγή μὲν οὖν ἔστι inductio et syllogismus καὶ ὁ ἐξ ἐπαγωγῆς συλλογισμὸς τὸ διὰ τοῦ ἑτέρου θάτερον ἄκρον τῷ μέσῳ συλλογισσάσθαι, οἷον εἰ τῶν ΑΓ μέσον τὸ Β, διὰ τοῦ Γ δεῖξαι τὸ Α τῷ Β ὑπάρχειν· οὕτω γὰρ ποιούμεθα τὰς ἐπαγωγάς. — δεῖ δὲ νοεῖν τὸ Γ τὸ ἐξ ἀπάντων τῶν καθ' ἕκαστον συγκείμενον· ἡ γὰρ ἐπαγωγή διὰ πάντων. Cf. quae sequuntur ibidem 68^b 32 τρόπον τινὰ ἀντίκειται ἡ ἐπαγωγή τῷ συλλογισμῷ· ὁ μὲν γὰρ διὰ τοῦ μέσου τὸ ἄκρον τῷ τρίτῳ δείκνυσιν, ἡ δὲ διὰ τοῦ τρίτου τὸ ἄκρον τῷ μέσῳ. φύσει μὲν οὖν πρότερος καὶ γνωριμώτερος ὁ διὰ τοῦ μέσου συλλογισμὸς, ἡμῖν δ' ἐναργέστερος ὁ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς.

383 Anal. pr. I 31. 46^a 31 ὅτι δ' ἡ διὰ τῶν γενῶν διαί- divisio ρεσις μικρόν τι μόριόν ἐστι τῆς εἰρημένης μεθόδου, ῥάδιον ἰδεῖν. ἔστι γὰρ ἡ διαίρεσις οἷον ἀσθενῆς συλλογισμὸς· ὁ μὲν γὰρ δεῖ δεῖξαι αἰτεῖται, συλλογίζεται δ' αἰεὶ τι τῶν ἄνωθεν. πρῶτον δ' αὐτὸ τοῦτο ἐλελήθει τοὺς χρωμένους αὐτῇ πάντας, καὶ πείθειν ἐπεχείρουν ὡς ὄντος δυνατοῦ περὶ

οὐσίας ἀπόδειξιν γίνεσθαι καὶ τοῦ τί ἐστιν. ὥστ' οὔτε ὅ
τι ἐνδέχεται συλλογίσασθαι διαιρούμενοι ξυνίεσαν, οὔτε ὅτι
οὕτως ἐνεδέχετο ὥσπερ εἰρήκαμεν^a.

a. Platonem significat, qui divisioni fere tantum tribuebat quantum
Aristoteles syllogismo, cf. **RP** 324 c.

cognitio discendo
prior

Anal. post. I 1. 71^a 1 πᾶσα διδασκαλία καὶ πᾶσα **384**
μάθησις διανοητικῇ^a ἐκ προϋπαρχούσης γίνεται γνώσεως.
φανερόν δὲ τοῦτο θεωροῦσιν ἐπὶ πασῶν· αἱ τε γὰρ μαθη-
ματικαὶ τῶν ἐπιστημῶν διὰ τούτου τοῦ τρόπου παραγίνονται
καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστη τεχνῶν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοὺς
λόγους οἱ τε διὰ συλλογισμῶν καὶ οἱ δι' ἐπαγωγῆς· ἀμφό-
τεροι γὰρ διὰ προγινωσκόμενων ποιοῦνται τὴν διδασκαλίαν,
οἱ μὲν λαμβάνοντες ὡς παρὰ ξυνιέντων, οἱ δὲ δεικνύντες τὸ
καθόλου διὰ τοῦ δῆλον εἶναι τὸ καθ' ἕκαστον.

a. μάθησις διανοητικὴ opponitur experientiae, quae usu edocta non
ducitur ratione.

scientia

Ib. 2. 71^b 9 ἐπίστασθαι δὲ οἰόμεθ' ἕκαστον ἀπλῶς, **385**
— ὅταν τὴν τ' αἰτίαν οἰώμεθα γινώσκειν δι' ἣν τὸ πρῶμά
ἐστιν, ὅτι ἐκείνου αἰτία ἐστί, καὶ μὴ ἐνδέχεσθαι τοῦτ' ἄλ-
λως ἔχειν^a. — εἰ μὲν οὖν καὶ ἕτερός ἐστι τοῦ ἐπίστασθαι

demonstratio

τρόπος, ὕστερον ἐροῦμεν^b, φαμέν δὲ καὶ δι' ἀποδείξεως
εἰδέναι. ἀπόδειξιν δὲ λέγω συλλογισμὸν ἐπιστημονικόν. ἐπι-
στημονικὸν δὲ λέγω καθ' ὃν τῷ ἔχειν αὐτὸν ἐπιστάμεθα.
εἰ τοίην ἐστὶ τὸ ἐπίστασθαι οἷον ἔθεμεν, ἀνάγκη καὶ τὴν
ἀποδεικτικὴν ἐπιστήμην ἐξ ἀληθῶν τ' εἶναι καὶ πρώτων καὶ
ἀμέσων^c καὶ γνωριμωτέρων καὶ προτέρων καὶ αἰτίων τοῦ
συμπεράσματος· οὕτω γὰρ ἔσονται καὶ αἱ ἀρχαὶ οἰκείαι τοῦ
δεικνυμένου^d. συλλογισμὸς μὲν γὰρ ἔσται καὶ ἄνευ τούτων,
ἀπόδειξις δ' οὐκ ἔσται· οὐ γὰρ ποιήσει ἐπιστήμην. ἀληθῆ
μὲν οὖν δεῖ εἶναι, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ μὴ ὂν ἐπίστασθαι, οἷον
ὅτι ἡ διάμετρος σύμμετρος. ἐκ πρώτων δ' ἀναποδείκτων,
ὅτι οὐκ ἐπιστήσεται μὴ ἔχων ἀπόδειξιν αὐτῶν· τὸ γὰρ ἐπί-
στασθαι ὡν ἀπόδειξις ἐστι μὴ κατὰ συμβεβηκός, τὸ ἔχειν
ἀπόδειξιν ἐστιν. αἰτία τε καὶ γνωριμώτερα δεῖ εἶναι καὶ
πρότερα, αἴτια μὲν ὅτι τότε ἐπιστάμεθα, ὅταν τὴν αἰτίαν
εἰδῶμεν, καὶ πρότερα, εἵπερ αἴτια, καὶ προγινωσκόμενα οὐ

μόνον τὸν ἕτερον τρόπον τῷ ξυνιέναι, ἀλλὰ καὶ τῷ εἰδέναι ὅτι ἔστιν. πρότερα δ' ἔστι καὶ γνωριμώτερα διχῶς· οὐ γὰρ ταῦτόν πρότερον τῇ φύσει καὶ πρὸς ἡμᾶς πρότερον, οὐδὲ γνωριμώτερον καὶ ἡμῖν γνωριμώτερον. λέγω δὲ πρὸς ἡμᾶς μὲν πρότερα καὶ γνωριμώτερα τὰ ἐγγύτερον τῆς αἰσθήσεως, ἀπλῶς δὲ πρότερα καὶ γνωριμώτερα τὰ πορρωτέρων. ἔστι δὲ πορρωτάτω μὲν τὰ καθόλου μάλιστα, ἐγγυτάτῳ δὲ τὰ καθ' ἕκαστα· καὶ ἀντίκειται τοῦτ' ἀλλήλοισι^ο.

a. Anal. post. I 33. 88^b 30 τὸ δ' ἐπιστήτῳ καὶ ἐπιστήμῃ δια- scientia ab opi-
nione diversa
φέρει τοῦ δοξαστοῦ καὶ δόξης, ὅτι ἡ μὲν ἐπιστήμη καθόλου καὶ δι' ἀναγκαίων, τὸ δ' ἀναγκαῖον οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν. ἔστι δὲ τινα ἀληθῆ μὲν καὶ ὄντα, ἐνδεχόμενα δὲ καὶ ἄλλως ἔχειν. δῆλον οὖν ὅτι περὶ μὲν ταῦτα ἐπιστήμη οὐκ ἔστιν· εἴη γὰρ ἂν ἀδύνατα ἄλλως ἔχειν τὰ δυνατὰ ἄλλως ἔχειν. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ νοῦς· λέγω γὰρ νοῦν ἀρχὴν intellectus
ἐπιστήμης. οὐδ' ἐπιστήμη ἀναπόδεικτος· τοῦτο δ' ἔστιν ὑπόληψις τῆς ἀμέσου προτάσεως. ἀληθὴς δ' ἔστι νοῦς καὶ ἐπιστήμη καὶ δόξα καὶ τὸ διὰ τούτων λεγόμενον· ὥστε λείπεται δόξαν εἶναι περὶ τὸ ἀληθὲς μὲν ἢ ψεῦδος, ἐνδεχόμενον δὲ καὶ ἄλλως ἔχειν. τοῦτο δ' ἔστιν ὑπόληψις τῆς ἀμέσου προτάσεως καὶ μὴ ἀναγκαίας.

b. Anal. post. I 3. 72^b 5 ἐνίοις μὲν οὖν διὰ τὸ δεῖν τὰ πρῶτα ἐπίστασθαι οὐ δοκεῖ ἐπιστήμη εἶναι, τοῖς δ' εἶναι μὲν, πάντων μέντοι ἀποδείξεις εἶναι. — 18 ἡμεῖς δὲ φάμεν οὔτε πᾶσαν ἐπιστήμην ἀποδεικτικὴν εἶναι, ἀλλὰ τὴν τῶν ἀμέσων ἀναπόδεικτον. καὶ τοῦθ' ὅτι ἀναγκαῖον, φανερόν· εἰ γὰρ ἀνάγκη μὲν ἐπίστασθαι τὰ πρότερα καὶ ἐξ ὧν ἡ ἀπόδειξις, ἴσταται δὲ ποτε τὰ ἄμεσα, ταῦτ' ἀναπόδεικτα ἀνάγκη εἶναι. ταῦτά τ' οὖν οὕτω λέγομεν, καὶ οὐ μόνον ἐπιστήμην ἀλλὰ καὶ ἀρχὴν ἐπιστήμης εἶναι τινὰ φάμεν, ἣ τοὺς ὅρους γνωρίζομεν, cf. RP 386.

c. ἄμεσα quae dicantur v. anal. post. I 2. 72^a 7 ἀρχὴ δ' ἔστιν ἀποδείξεως πρότασις ἄμεσος, ἄμεσος δὲ ἥς μὴ ἔστιν ἄλλη πρότερα.

d. Postulatur enim ut principium demonstrationis et scientiae proprium sit, in qua proponatur demonstratio, anal. post. I 7. 75^a 38 οὐκ ἄρα ἔστιν ἐξ ἄλλου γένους μεταβάντα δεῖξαι· — ἐκ γὰρ τοῦ αὐτοῦ γένους ἀνάγκη τὰ ἄκρα καὶ τὰ μέσα εἶναι.

e. Met. V 11. 1018^b 32 κατὰ μὲν γὰρ τὸν λόγον τὰ καθόλου πρότερα, κατὰ δὲ τὴν αἰσθησιν τὰ καθ' ἕκαστα.

386 Anal. post. II 3. 90^b 24 αἱ ἀρχαὶ τῶν ἀποδείξεων ὁρι- definitio

σμοί, ὧν ὅτι οὐκ ἔσονται ἀποδείξεις δέδεικται πρότερον^a. — ὁρισμὸς μὲν γὰρ τοῦ τί ἐστι καὶ οὐσίας· αἱ δ' ἀποδείξεις φαίνονται πᾶσαι ὑποτιθέμεναι καὶ λαμβάνουσαι τὸ τί ἐστιν, οἷον αἱ μαθηματικαὶ τί μονὰς καὶ τί τὸ περιττόν, καὶ αἱ

aut est nominis ἄλλαι ὁμοίως ^a. — Ib. 10. 93^b 29 ὁρισμός δ' ἐπειδὴ λέγεται εἶναι λόγος τοῦ τί ἐστι, φανερόν ὅτι ὁ μὲν τις ἔσται λόγος τοῦ τί σημαίνει τὸ ὄνομα ἢ λόγος ἕτερος ὀνοματώδης. —

aut rei 38 ἄλλος δ' ἐστὶν ὁρος λόγος ὁ δηλῶν διὰ τί ἐστιν. ὥστε ὁ μὲν πρότερος σημαίνει μὲν δείκνυσι δ' οὐ, ὁ δ' ὕστερος φανερόν ὅτι ἔσται οἷον ἀποδείξεις τοῦ τί ἐστι, τῇ θέσει διαφέρει τῆς ἀποδείξεως. διαφέρει γὰρ εἰπεῖν διὰ τί βροντᾷ καὶ τί ἐστι βροντῇ· ἐρεῖ γὰρ οὕτω μὲν διότι ἀποσβέννεται τὸ πῦρ ἐν τοῖς νέφεσι· τί δ' ἐστὶ βροντῇ; ψόφος ἀποσβέννυμένου πυρὸς ἐν νέφεσιν. ὥστε ὁ αὐτὸς λόγος ἄλλον τρόπον λέγεται, καὶ ὧδὲ μὲν ἀπόδειξις συνεχῆς, ὧδὲ δὲ ὁρισμός ^b.

a. Cf. RP 385 b. — Anal. post. II 3. 90^b 16 ὁ ὁρισμός οὐσίας τις γνωρισμός. Definiendo igitur circumscribitur et terminatur generale illud, ad quod, cum ipsum neque demonstrari neque conclusione effici possit, tamen omnis scientia et demonstratio recurrit, cf. anal. post. II 8. 93^b 16; 9. 93^b 21.

b. Eo differt nominis definitio a definitione rei, quod illa significat tantummodo quid rei sit neque semper rem vere existentem spectat, cum nomina sint etiam rerum ficticiarum, cf. anal. post. II 7. 92^b 4.

partes
definitionis

Top. I 8. 103^b 15 ὁ ὁρισμός ἐκ γένους καὶ διαφορῶν 387 ἐστὶν ^a.

a. Cf. RP 392.

principia cogno-
scendi

Anal. post. II 19. 99^b 20 ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐνδέχεται 388 ἐπίστασθαι δι' ἀποδείξεως μὴ γινώσκοντι τὰς πρῶτας ἀρχὰς τὰς ἀμέσους, εἴρηται πρότερον. τῶν δ' ἀμέσων τὴν γνῶσιν, καὶ πρότερον ἢ αὐτὴ ἐστὶν ἢ οὐχ ἢ αὐτῇ, διαπορήσειεν ἂν τις. — 35 ἔχει γὰρ (πάντα τὰ ζῶα) δύναμιν σύμφυτον κριτικὴν, ἣν καλοῦσιν αἰσθῆσιν ^a. ἐνούσης δ' αἰσθήσεως τοῖς μὲν τῶν ζῶων ἐγγίνεται μονὴ τοῦ αἰσθήματος, τοῖς δ' οὐκ ἐγγίνεται. ὅσοις μὲν οὖν μὴ ἐγγίνεται, ἢ ὅλως ἢ περὶ ᾧ μὴ ἐγγίνεται, οὐκ ἔστι τοῦτοις γνῶσις ἕξω τοῦ αἰσθάνεσθαι· ἐν οἷς δ', ἐνεστι <μῇ> ¹ αἰσθανομένοις ἔχειν ἔτι ἐν τῇ ψυχῇ. πολλῶν δὲ τοιούτων γινομένων ἤδη διαφορὰ τις γίνεται, ὥστε τοῖς μὲν γίνεσθαι λόγον ἐκ τῆς τῶν τοιούτων memoria μονῆς, τοῖς δὲ μή. ἐκ μὲν οὖν αἰσθήσεως γίνεται μνήμη,

1) μῇ adi. Trendelenburg: ἐνεστιν ἢ μῇ cod. D.

ὥσπερ λέγομεν, ἐκ δὲ μνήμης πολλάκις τοῦ αὐτοῦ γινομένης *experientia* ἐμπειρία· αἱ γὰρ πολλαὶ μνημαὶ τῷ ἀριθμῷ ἐμπειρία μία ἐστίν. ἐκ δ' ἐμπειρίας ἢ ἐκ παντός ἡρεμήσαντος τοῦ καθόλου ἐν τῇ ψυχῇ, τοῦ ἐνὸς παρὰ τὰ πολλά^b, δ' ἂν ἐν ἀπασιν ἐν ἐνῇ ἐκείνοις τὸ αὐτό, τέχνης ἀρχὴ καὶ ἐπιστήμης, ἐὰν *ars* μὲν περὶ γένεσιν, τέχνης, ἐὰν δὲ περὶ τὸ ὄν, ἐπιστήμης. *scientia* οὔτε δὲ ἐνυπάρχουσιν ἀφωρισμένα αἱ ἕξεις, οὔτ' ἀπ' ἄλλων ἕξεων γίνονται γνωστικώτερον, ἀλλ' ἀπὸ αἰσθήσεως, οἷον ἐν μάχῃ τροπῆς γενομένης ἐνὸς σιάντος ἕτερος ἔστη, εἰθ' ἕτερος, ἕως ἐπὶ ἀρχὴν ἦλθεν. ἢ δὲ ψυχὴ ὑπάρχει τοιαύτη οὔσα οἷα δύνασθαι πάσχειν τοῦτο. — σιάντος γὰρ τῶν ἀδιαφόρων ἐνός, πρῶτον μὲν ἐν τῇ ψυχῇ καθόλου (καὶ γὰρ αἰσθάνεται μὲν τὸ καθ' ἕκαστον, ἢ δ' αἰσθησις τοῦ καθόλου ἐστίν, οἷον ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐ Καλλίου ἀνθρώπου), πάλιν δ' ἐν τούτοις ἴσταται, ἕως ἂν τὰ ἀμερῇ στῇ καὶ τὰ καθόλου, οἷον τοιονδὶ ζῶον, ἕως ζῶον^c· καὶ ἐν τούτῳ ὡσαύτως. δηλον δὲ ὅτι ἡμῖν τὰ πρῶτα ἐπαγωγῇ γνωρίζειν ἀναγκαῖον· καὶ γὰρ καὶ αἰσθησις οὕτω τὸ καθόλου ἐμποιεῖ. ἐπεὶ δὲ τῶν περὶ τὴν διάνοιαν ἕξεων, αἷς ἀληθεύομεν, αἱ μὲν αἰεὶ ἀληθεῖς εἰσιν, αἱ δὲ ἐπιδέχονται τὸ ψεῦδος, οἷον δόξα καὶ λογισμός, ἀληθὴ δ' αἰεὶ ἐπιστήμη καὶ νοῦς, καὶ οὐδὲν ἐπιστήμης ἀκριβέστερον ἄλλο γένος ἢ νοῦς, αἱ δ' ἀρχαὶ τῶν *intellectus* ἀποδείξεων γνωριμώτεραι, ἐπιστήμη δ' ἀπασα μετὰ λόγου ἐστὶ, τῶν ἀρχῶν ἐπιστήμη μὲν οὐκ ἂν εἴη· ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἀληθέστερον ἐνδέχεται εἶναι ἐπιστήμης ἢ νοῦν, νοῦς ἂν εἴη τῶν ἀρχῶν, ἐκ τε τούτων σκοποῦσι καὶ ὅτι ἀποδείξεως ἀρχὴ οὐκ ἀποδείξεις, ὥστ' οὐδ' ἐπιστήμης ἐπιστήμη. εἰ οὖν μηδὲν ἄλλο παρ' ἐπιστήμην γένος ἔχομεν ἀληθές, νοῦς ἂν εἴη ἐπιστήμης ἀρχὴ^d.

a. Cf. ad totum locum met. I 1. 980^a 27.

b. τὸ ἐν παρὰ τὰ πολλά, quod cave confundas cum ideis Platonis, est unum illud generale, quod in multis rebus inest tamquam commune et cogitatione ut unum praeter multa separatur. Inde gignitur τὸ καθόλου, h. e. generale illud, quod omnibus quae eiusdem naturae et notionis sunt rebus singulis necessario inest, anal. post. I 4. 73^b 26 καθόλου δὲ λέγω δ' ἂν κατὰ παντός τε ὑπάρχει καὶ καθ' αὐτὸ καὶ ἢ αὐτό. φανερόν ἄρα ὅτι ὅσα καθόλου, ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχει τοῖς πράγμασιν. Cf. Prantl p. 121.

c. ἀδιάφορα dicit quae ita similia sunt, ut differentiam qua in

novas species discedant habeant nullam. — Quo qua notio est amplior, eo pauciores in se notas complectitur, quae quoniam notionis partes sunt, summum genus ἀμερὲς est, reliqua vero comparate ἀμερῇ dici possunt.

d. Scientia quoniam tota posita est in syllogismis et demonstrationibus, primum aliquid postulat unde et syllogismus et demonstratio deducatur, **RP** 385. Itaque cum ipsa summum veritatis principium esse nequeat, veritatis fides aut nulla est aut penes intellectum, non illum quidem e sensuum comparatione et inductione pendentem et quasi patientem, sed agentem illum et divinum, **RP** 399. 400.

Prima philosophia

primae philo-
sophiae munus

Met. IV 1. 1003^a 21 ἔστιν ἐπιστήμη τις ἡ θεωρεῖ **389**
τὸ ὄν ἢ ὄν καὶ τὰ τούτῳ ὑπάρχοντα καθ' αὐτό. αὕτη δ'
ἐστὶν οὐδεμιᾶ τῶν ἐν μέρει λεγομένων ἢ αὐτῇ· οὐδεμία γὰρ
τῶν ἄλλων ἐπισκοπεῖ καθόλου περὶ τοῦ ὄντος ἢ ὄν, ἀλλὰ
μέρος αὐτοῦ τι ἀποτεμόμεναι περὶ τούτων θεωροῦσι τὸ συμ-
βεβηκός, οἷον αἱ μαθηματικαὶ τῶν ἐπιστημῶν. ἐπεὶ δὲ τὰς
ἀρχὰς καὶ τὰς ἀκροτάτας αἰτίας ζητοῦμεν, δῆλον ὡς φύσεώς
τινος αὐτὰς ἀναγκαῖον εἶναι καθ' αὐτήν¹. εἰ οὖν καὶ οἱ τὰ
στοιχεῖα τῶν ὄντων ζητοῦντες ταύτας τὰς ἀρχὰς ἐξήτουν,
ἀνάγκη καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ὄντος εἶναι μὴ κατὰ συμβεβηκός,
ἀλλ' ἢ ὄντα². διὸ καὶ ἡμῖν τοῦ ὄντος ἢ ὄν τὰς πρώτας
αἰτίας ληπτέον^a.

a. Cf. **RP** 370. — φύσις hoc loco est substantia per se existens. Huius (τοῦ ὄντος) causae perinde nobis sunt investigandae, atque veteres physiologi rerum omnium (τῶν ὄντων) quaesiverunt elementa, h. e. tanquam ultima et summa principia.

substantia

Met. IV 2. 1003^a 33 τὸ δὲ ὄν λέγεται πολλαχῶς, ἀλλὰ **390**
πρὸς ἓν καὶ μίαν τινὰ φύσιν, καὶ οὐχ ὁμωνύμως, ἀλλ' ὥσπερ
καὶ τὸ ὑγιεινὸν ἅπαν πρὸς ὑγίειαν, τὸ μὲν τῷ φυλάττειν, τὸ
δὲ τῷ ποιεῖν, τὸ δὲ τῷ σημεῖον εἶναι τῆς ὑγείας, τὸ δ' ὅτι

1) καθ' αὐτὰς cod. A^b. — 2) ὄν Bonitz, Christ.

δεκτικὸν αὐτῆς· — οὕτω δὲ καὶ τὸ ὄν λέγεται πολλαχῶς μὲν, ἀλλ' ἅπαν πρὸς μίαν ἀρχήν· τὰ μὲν γὰρ ὅτι οὐσίαι ὄντα λέγεται, τὰ δ' ὅτι πάθη οὐσίας, τὰ δ' ὅτι ὁδὸς εἰς οὐσίαν, ἢ φθοραὶ ἢ στερήσεις ἢ ποιότητες ἢ ποιητικά ἢ γεννητικά οὐσίας ἢ τῶν πρὸς τὴν οὐσίαν λεγομένων, ἢ τούτων τινὸς ἀποφάσεις ἢ οὐσίας· διὸ καὶ τὸ μὴ ὄν εἶναι μὴ ὄν φαμεν. καθάπερ οὖν καὶ τῶν ὑγιεινῶν ἀπάντων μία ἐπιστήμη ἐστίν, ὁμοίως τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. οὐ γὰρ μόνον τῶν καθ' ἓν λεγομένων ἐπιστήμης ἐστὶ θεωρῆσαι μίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς μίαν λεγομένων φύσιν· καὶ γὰρ ταῦτα τρόπον τινὰ λέγεται καθ' ἓν. δηλον οὖν ὅτι καὶ τὰ ὄντα μίαν θεωρῆσαι ἢ ὄντα. πανταχοῦ δὲ κυρίως τοῦ πρώτου ἢ ἐπιστήμη, καὶ ἐξ οὗ τὰ ἄλλα ἡρτῆται, καὶ δι' ὃ λέγονται. εἰ οὖν τοῦτ' ἐστὶν ἡ οὐσία, τῶν οὐσιῶν ἂν δεῖο τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτίας ἔχειν τὸν φιλόσοφον^a.

a. Certissima igitur omnium principia sequi debet prima philosophia, imprimis contradictionis illud **BP** 377. Quod qui verum esse infitiatu tollit omnem rerum substantiam, ut nihil nisi per accidens praedicari possit, met. IV 4. 1007^a 21.

- 391** Cat. 5. 2^a 11 οὐσία δὲ ἐστὶν ἡ κυριώτατά τε καὶ πρώ-<sup>substantiae pri-
mae et secundae</sup> τως καὶ μάλιστα λεγομένη, ἢ μήτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται μήτ' ἐν ὑποκειμένῳ τινί ἐστίν, ὅσον ὁ τις ἄνθρωπος ἢ ὁ τις ἵππος. δευτέραι δὲ οὐσίαι λέγονται, ἐν οἷς εἰ-
δεσιν αἱ πρώτως οὐσίαι λεγόμεναι ὑπάρχουσι, ταῦτά τε καὶ τὰ τῶν εἰδῶν τούτων γένη, ὅσον ὁ τις ἄνθρωπος ἐν εἴδει μὲν ὑπάρχει τῷ ἄνθρωπῳ, γένος δὲ τοῦ εἴδους ἐστὶ τὸ ζῷον. δευτέραι οὖν αὗται λέγονται οὐσίαι, ὅσον ὃ τε ἄνθρωπος καὶ τὸ ζῷον. — 2^b 7 τῶν δὲ δευτέρων οὐσιῶν μᾶλλον οὐσία^{species et genus} τὸ εἶδος τοῦ γένους· ἔγγιον γὰρ τῆς πρώτης οὐσίας ἐστίν. ἐὰν γὰρ ἀποδιδῷ τις τὴν πρώτην οὐσίαν τί ἐστι, γνωριμώ-
τερον καὶ οἰκειότερον ἀποδώσει τὸ εἶδος ἀποδιδούς ἢ περὶ τὸ γένος, ὅσον τὸν τινὰ ἄνθρωπον ἀποδιδούς γνωριμώτερον ἂν ἀποδοίῃ ἄνθρωπον ἢ ζῷον ἀποδιδούς· τὸ μὲν γὰρ ἴδιον μᾶλλον τοῦ τινὸς ἀνθρώπου, τὸ δὲ κοινότερον. — 3^b 10^{individuum} πᾶσα δὲ οὐσία δοκεῖ τόδε τι σημαίνειν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν πρώτων οὐσιῶν ἀναμφισβήτητον καὶ ἀληθές ἐστὶν ὅτι τόδε τι σημαίνει· ἄτομον γὰρ καὶ ἐν ἀριθμῷ τὸ δηλούμενόν ἐστιν·

ἐπὶ δὲ τῶν δευτέρων οὐσιῶν φαίνεται μὲν ὁμοίως τῷ σχήματι τῆς προσηγορίας τόδε τι σημαίνειν, ὅταν εἴπῃ ἄνθρωπον ἢ ζῶον, οὐ μὴν ἀληθές γε, ἀλλὰ μᾶλλον ποιόν τι σημαίνει· οὐ γὰρ ἐν ἔστι τὸ ὑποκείμενον ὥσπερ ἡ πρώτη οὐσία, ἀλλὰ κατὰ πολλῶν ὁ ἄνθρωπος λέγεται καὶ τὸ ζῶον. — 4^a 10 μάλιστα δὲ ἴδιον τῆς οὐσίας δοκεῖ εἶναι τὸ ταῦτόν καὶ ἐν ἀριθμῷ ὃν τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικόν, οἷον ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων οὐκ ἂν ἔχοι τις τὸ τοιοῦτο προενεγκεῖν, ὅσα μὴ εἰσιν οὐσίαι, ὃ ἐν ἀριθμῷ ὃν τῶν ἐναντίων δεκτικόν ἐστιν, οἷον τὸ χρῶμα, ὃ ἐστὶν ἐν καὶ ταῦτόν τῷ ἀριθμῷ, οὐκ ἔσται λευκὸν καὶ μέλαν, οὐδ' ἡ αὐτὴ πρᾶξις καὶ μία τῷ ἀριθμῷ οὐκ ἔσται φάυλη καὶ σπουδαία· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὅσα μὴ εἰσιν οὐσίαι. ἡ δὲ γε οὐσία ἐν καὶ ταῦτόν ἀριθμῷ ὃν δεκτικὸν τῶν ἐναντίων ἐστίν, οἷον ὁ τις ἄνθρωπος, εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν, ὅτε μὲν λευκὸς ὅτε δὲ μέλας γίνεται, καὶ θερμὸς καὶ ψυχρὸς, καὶ φάυλος καὶ σπουδαῖος^a.

a. De singulis cf. Trendelenburg, *Gesch. d. Kategor. L.* 53. — Aristotelis de substantia doctrina opposita est Platonicae substantias praeter res sensibiles esse statuenti, cf. **RP** 388 b. **Ar. met.** VII 16. 1040^b 25 **ἐν** τὸ ἐν πολλαχῇ οὐκ ἂν εἴη ἅμα, τὸ δὲ κοινὸν ἅμα πολλαχῇ ὑπάρχει· ὥστε δηλὸν ὅτι οὐθὲν τῶν καθόλου ὑπάρχει παρὰ τὰ καθ' ἕκαστα χωρὶς· ἀλλ' οἱ τὰ εἶδη λέγοντες εἶναι τῇ μὲν ὁρθῶς λέγουσι χωρίζοντες αὐτά, εἶπερ οὐσίαι εἰσὶ, τῇ δ' οὐκ ὁρθῶς, ὅτι τὸ ἐν ἐπὶ πολλῶν εἶδος λέγουσιν. αἷτιον δ' ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀποδοῦναι τίνες αἱ τοιαῦται οὐσίαι αἱ ἀφθαρτοὶ παρὰ τὰς καθ' ἕκαστα καὶ αἰσθητάς. ποιοῦσιν οὖν τὰς αὐτὰς τῷ εἶδει τοῖς φθαρτοῖς (ταύτας γὰρ ἴσμεν), αὐτοάνθρωπον καὶ αὐτοῦππον, προστιθέντες τοῖς αἰσθητοῖς τὸ ῥῆμα τὸ αὐτό. — ὅτι μὲν οὖν οὔτε τῶν καθόλου λεγομένων οὐθὲν οὐσία, οὔτ' ἐστὶν οὐσία οὐδεμία ἐξ οὐσιῶν, δηλὸν. Ponit igitur generale verum esse, sine quo vera scientia esse nequeat, ut quae semper versetur in generali; generale vero non reperiri putabat nisi in rebus singulis. **Anal. post.** I 11. 77^a 5 εἶδη μὲν οὖν εἶναι ἢ ἐν τι παρὰ τὰ πολλὰ οὐκ ἀνάγκη, εἰ ἀπόδειξις ἔσται, εἶναι μέντοι ἐν κατὰ πολλῶν ἀληθὲς εἰπεῖν ἀνάγκη· οὐ γὰρ ἔσται τὸ καθόλου, ἂν μὴ τοῦτο ᾗ· ἐὰν δὲ τὸ καθόλου μὴ ᾗ, τὸ μέσον οὐκ ἔσται, ὥστ' οὐδ' ἀπόδειξις. Sequebatur ut negaret eam substantiam, quae cernitur in ipsis rebus et mutabilis est, ad veram scientiam informari posse. **Ib. c.** 8. 75^b 21 φανερόν δὲ καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ προτάσεις καθόλου ἐξ ὧν ὁ συλλογισμὸς, ὅτι ἀνάγκη καὶ τὸ συμπέρασμα αἰδιον εἶναι τῆς τοιαύτης ἀποδείξεως καὶ τῆς ἀπλῶς εἰπεῖν ἀποδείξεως. οὐκ ἔστιν ἄρα ἀπόδειξις τῶν φθαρτῶν οὐδ' ἐπιστήμη ἀπλῶς, ἀλλ' οὕτως ὥσπερ κατὰ συμβεβηκός, ὅτι οὐ καθόλου αὐτοῦ ἐστιν, ἀλλὰ ποτὲ καὶ

πῶς. Cf. met. III 4. 999^a 26. Verum enimvero putabat etiam aliud generale statuendum, quod esset intelligibile et aeternum. met. III 4. 999^b 1 εἰ μὲν οὖν μὴθὲν ἔστι παρὰ τὰ καθ' ἕκαστα, οὐθὲν ἂν εἴη νοητὸν ἀλλὰ πάντα αἰσθητὰ καὶ ἐπιστήμη οὐθενός, εἰ μὴ τις εἶναι λέγει τὴν αἰσθησιν ἐπιστήμην. ἔτι δ' οὐδ' αἰδίων οὐθὲν οὐδ' ἀκίνητον· τὰ γὰρ αἰσθητὰ πάντα φθείρεται καὶ ἐν κινήσει ἔστιν. ἀλλὰ μὴν εἴ γε αἰδίων οὐθὲν ἔστιν, οὐδὲ γένεσιν εἶναι δυνατόν· ἀνάγκη γὰρ εἶναι τι τὸ γιγνόμενον καὶ ἔξ οὗ γίγνεται καὶ τούτων τὸ ἔσχατον ἀγέννητον, εἴπερ ἵσταται τε καὶ ἐκ μὴ ὄντος γενέσθαι ἀδύνατον. Cf. RP 398.

392 Met. VII 12. 1037^b 8 νῦν δὲ λέγωμεν πρῶτον ἐφ' ^{unitas defini-}
^{tionis} ὅσον ἐν τοῖς Ἀναλυτικοῖς περὶ ὁρισμοῦ μὴ εἴρηται^a. ἡ γὰρ ἐν
ἐκείνοις ἀπορία λεχθεῖσα πρὸ ἔργου τοῖς περὶ τῆς οὐσίας ἔστι
λόγοις. λέγω δὲ ταύτην τὴν ἀπορίαν, διὰ τί ποτε ἐν ἔστιν
οὗ τὸν λόγον ὁρισμὸν εἶναι φάμεν, οἷον τοῦ ἀνθρώπου τὸ
ζῶον δίπουν· ἔστω γὰρ οὗτος αὐτοῦ λόγος. διὰ τί δὴ
τοῦτο ἐν ἔστιν ἄλλ' οὐ πολλά, ζῶον καὶ δίπουν; — 1037^b
24 δεῖ δέ γε ἐν εἶναι ὅσα ἐν τῷ ὁρισμῷ· ὁ γὰρ ὁρισμὸς
λόγος τίς ἔστιν εἷς καὶ οὐσίας, ὥσθ' ἐνός τινος δεῖ αὐτὸν
εἶναι λόγον· καὶ γὰρ ἡ οὐσία ἐν τι καὶ τόδε τι σημαίνει,
ὥς φάμεν. δεῖ δ' ἐπισκοπεῖν πρῶτον περὶ τῶν κατὰ τὰς
διαίρεσεις ὁρισμῶν^b. οὐθὲν γὰρ ἕτερόν ἔστιν ἐν τῷ ὁρισμῷ ^{et partes}
πλὴν τό τε πρῶτον λεγόμενον γένος καὶ αἱ διαφοραί· τὰ
δ' ἄλλα γένη ἔστι τό τε πρῶτον καὶ μετὰ τούτου αἱ συλ-
λαμβανόμεναι διαφοραί, οἷον τὸ πρῶτον ζῶον, τὸ δ' ἐχόμενον
ζῶον δίπουν, καὶ πάλιν ζῶον δίπουν ἄπτερον· ὁμοίως δὲ
καὶ διὰ πλείονων λέγεται. ὅλως δ' οὐθὲν διαφέρει διὰ πολ-
λῶν ἢ δι' ὀλίγων λέγεσθαι, ὥστ' οὐδὲ δι' ὀλίγων ἢ διὰ
δυοῖν· τοῖν δυοῖν δὲ τὸ μὲν διαφορὰ τὸ δὲ γένος, οἷον
τοῦ ζῶου δίπουν τὸ μὲν ζῶον γένος, διαφορὰ δὲ θάτερον.
εἰ οὖν τὸ γένος ἀπλῶς μὴ ἔστι παρὰ τὰ ὡς γένους εἶδη,
ἢ εἰ ἔστι μὲν ὡς ὕλη δ' ἐστίν (ἡ μὲν γὰρ φωνὴ γένος καὶ
ὕλη, αἱ δὲ διαφοραὶ τὰ εἶδη καὶ τὰ στοιχεῖα ἐκ ταύτης
ποιοῦσιν), φανερόν ὅτι ὁ ὁρισμὸς ἔστιν ὁ ἐκ τῶν διαφορῶν
λόγος^c.

a. Cf. RP 386.

b. Anal. post. II 13. 96^b 15 χρὴ δέ, εἴαν ὅλον τι πραγματεύηται
τις, διελεῖν τὸ γένος εἰς τὰ ἅτομα τῷ εἶδει τὰ πρῶτα, οἷον ἀριθμὸν
εἰς τριάδα καὶ δυάδα.

c. Genus materiam specierum dicit, quia genus per differentias distinguitur ac definitur perinde atque materia per formam, met. V 28. 1024^b 6.

unitas notionis

Met. VIII 6. 1045^a 12 δ δ' ὁρισμὸς λόγος ἐστὶν εἰς οὗ 393

συνδῆσμον καθάπερ ἡ Ἰλιάς, ἀλλὰ τῷ ἑνὸς εἶναι. τί οὖν ἐστὶν δ' ποιεῖ ἐν τὸν ἄνθρωπον, καὶ διὰ τί ἐν ἄλλ' οὐ πολλά, οἷον τό τε ζῶον καὶ τὸ δίπουν; — 23 εἰ δ' ἐστίν, ὥσπερ λέγομεν, τὸ μὲν ὕλη τὸ δὲ μορφή^a, καὶ τὸ μὲν δυνάμει τὸ δ' ἐνεργείᾳ^b, οὐκέτι ἀπορία δόξειεν ἂν εἶναι τὸ ζητούμενον. ἔστι γὰρ αὕτη ἡ ἀπορία ἡ αὕτη καὶ ἐν ὅροις εἴη ἱματίου στρογγύλος χαλκός. εἴη γὰρ ἂν σημείον τοῦνομα τοῦτο τοῦ λόγου, ὥστε τὸ ζητούμενόν ἐστι τί αἴτιον τοῦ ἐν εἶναι τὸ στρογγύλον καὶ τὸν χαλκόν. οὐκέτι δ' ἡ ἀπορία φαίνεται, ὅτι τὸ μὲν ὕλη τὸ δὲ μορφή. τί οὖν τούτου αἴτιον τοῦ τὸ δυνάμει ὂν ἐνεργείᾳ εἶναι, παρὰ τὸ ποιῆσαν, ἐν ὅσοις ἐστὶ γένεσις; οὐθὲν γάρ ἐστιν αἴτιον ἕτερον τοῦ τὴν δυνάμει σφαῖραν ἐνεργείᾳ εἶναι σφαῖραν, ἀλλὰ τοῦτ' ἦν τὸ τί ἦν εἶναι^c ἐκατέρω. — 1045^b 17 ἔστι δ', ὥσπερ εἴρηται, ἡ ἐσχάτη ὕλη^d καὶ ἡ μορφή ταῦτό καὶ ἐν¹, δυνάμει, τὸ δὲ ἐνεργείᾳ. ὥστε ὁμοιον τὸ ζητεῖν τοῦ ἑνὸς τί αἴτιον καὶ τοῦ ἐν εἶναι. ἐν γάρ τι ἕκαστον, καὶ τὸ δυνάμει καὶ τὸ ἐνεργείᾳ ἐν πῶς ἐστίν. ὥστε αἴτιον οὐθὲν ἄλλο πλὴν εἴ τι ὡς κινῆσαν ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν^e.

materia et forma

a. μορφή est forma, deinde i. q. εἶδος h. e. species, qua genus velut formatur, met. X 1. 1052^a 22 τὸ ὅλον καὶ ἔχον τινὰ μορφήν καὶ εἶδος. Ad ἐνέργειαν et ἐντελέχειαν refertur De an. II 2. 414^a 14 τριχῶς λεγομένης τῆς οὐσίας —, ὧν τὸ μὲν εἶδος, τὸ δὲ ὕλη, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν, τούτων ἡ μὲν ὕλη δύναμις, τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια. Met. VIII 2. 1043^a 25 τὸ μὲν ὑποκείμενον ὡς ὕλη ἡ θάλαττα, ἡ δ' ἐνέργεια καὶ ἡ μορφή ἡ ὁμαλότης. Item ad causam finalem met. V 24. 1023^a 34 et RP 395 d.

b. δύναμις dicitur ea facultas, qua res fieri potest omnesque fiendi condiciones iam suppetunt; veluti aedificium est δυνάμει, si nihil neque ab aedificante neque a materia obstat quo minus aedificetur, similiterque semen tum demum dicitur δυνάμει homo, cum nactum est idoneam in qua nascatur homo materiam, cf. met. IX 7. 1048^b 37 sq. Contra ἐνέργεια, quae quibusdam locis confunditur cum ἐντελεχείᾳ, ea est actio et mutatio, qua quid ex mera possibilitate ad plenam essentiam enititur atque

1) Post ἐν inserebat τὸ μὲν Bonitz, sed cf. phys. VIII 1. 251^b 1. 3.

perducitur, cf. **RP** 395 et Trendelenburg ad Arist. De an.² 242; *Gesch. d. Kateg.-L.* 157.

c. τὸ τί ἦν εἶναι, in qua formula imperfectum ἦν (cf. Antisthenis illud τί ἦν ἢ ἔστι **RP** 286 a) ad τὸ πρότερον φύσει pertinere suspicantur (cf. Schwegler, *Ar. Met.* IV 371), quid sit exponitur met. VII 4. Angustiores habet ambitum quam τὸ τί ἔστιν, quod eadem varietate usurpatur ab Ar. atque verbum εἶναι et nomen οὐσία. Itaque alibi (cf. anal. post. I 22. 82^b 37; II 6. 92^a 7; top. VII 3. 153^a 18; de an. III 6. 430^b 27; met. VI 4. 1030^a 18) distinguitur a τῷ τί ἦν εἶναι, alibi vel cum eo coniungitur vel alterum alterius loco videtur poni (cf. anal. post. II 4. 91^a 25; top. I 4. 101^b 21; 8. 103^b 10). Cf. Trendelenburg, *Rh. Mus.* 1828, 457, ad Ar. De an.² 160, *Gesch. d. Kat.-L.* 34—53; Bonitz, *Met.* II 311; *Ind. Ar.* 763^b. 764^a. Z. II b^a 208.

d. ἐσχάτη ὕλη dicitur eodem sensu quo met. VII 10. 1035^b 30, ubi materia carnis et ossium singulorum, ex quibus hic vel ille homo consistit, opponitur τῇ ὕλῃ ὡς καθόλου h. e. hominis universi dicti. Cf. Bonitz, *Met.* II 336.

e. Si universum locum sequimur, duo insunt tam in definitione quam in substantia: in definitione genus et differentia, in substantia materia et forma (εἶδος, μορφή). Genus enim sive notio generalis in finitae cuiusdam rei definitione id significat, quod potest duntaxat esse et inter oppositos substantiae modos quasi fluctuat; est igitur in eo materia (ὕλη) vel infinitum illud (ἄπειρον), unde res ad particulares substantias efformantur: met. VII 8. 1033^a 31; phys. III 7. 207^b 35; met. XII 2. 1069^b 7. Differentia autem, qua genus fit certum aliquid et finitum, est forma (εἶδος, μορφή). Sequitur ut quaecunque substantia finita sit composita ex forma et materia. — Per se et omni forma carens materia (πρώτη ὕλη) nihil est semperque potentia (δυνάμει) tantum existit neque cognosci potest nisi ratione habita substantiae cuiusdam finitae: met. IX 7. 1049^a 26; VIII 1. 1042^a 27; phys. I 7. 191^a 7 ἢ δ' ὑποκειμένη φύσις ἐπιστητὴ κατ' ἀναλογίαν· ὥς γὰρ πρὸς ἀνδριάντα χαλκὸς ἢ πρὸς κλίην ξύλον ἢ πρὸς τῶν ἄλλων τι τῶν ἐχόντων μορφήν ἢ ὕλη καὶ τὸ ἄμορφον ἔχει πρὶν λαβεῖν τὴν μορφήν, οὕτως αὕτη πρὸς οὐσίαν ἔχει καὶ τὸ τόδε τι καὶ τὸ ὄν. Rebus singulis et mutabilibus materia necessaria est, ut possint contraria, i. e. alicuius qualitatis vel στέρησιν vel ἔξιν, in se recipere: De gen. et corr. 4. 320^a 2 ἔστι δὲ ὕλη μάλιστα μὲν καὶ κυρίως τὸ ὑποκείμενον, γενέσεως καὶ φθορᾶς δεκτικόν, τρόπον δὲ τινα καὶ τὸ ταῖς ἄλλαις μεταβολαῖς, ὅτι πάντα δεκτικὰ τὰ ὑποκείμενα ἐναντιώσεων τινων. Cf. **RP** 395 d fin. — Forma quatenus opponitur potentiae est actu (ἐνεργείᾳ ὄν), neque corporalis tantum forma putanda, sed vel maxime pertinet ad ipsam rei notionem et substantiam. (Itaque cadaveribus aut dissectis membris, etiamsi habeant speciem animalis, notio vel forma animalis non est tribuenda: De part. an. I 1. 640^b 28.) Neque vero id quod in singulis rebus forma est unquam purum et a materia discretum invenitur (phys. II 1. 193^b 4

ἡ μορφή καὶ τὸ εἶδος οὐ χωριστὸν ὂν ἀλλ' ἢ κατὰ λόγον); de qua re Plato secus iudicabat, **RF** 318 c. 324.

fieri condicio-
nes

Met. VII 7. 1032^a 13 πάντα δὲ τὰ γιγνόμενα ὑπὸ τέ **394**
τινος γίνεται καὶ ἔκ τινος καὶ τί· — τὸ δ' ἐξ οὗ γίνεται,
ἢν λέγομεν ἕλην· τὸ δ' ὑφ' οὗ, τῶν φύσει τι ὄντων· τὸ δὲ
τί, ἄνθρωπος ἢ φυτόν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἃ δὴ μάλιστα
λέγομεν οὐσίας εἶναι. ἅπαντα δὲ τὰ γιγνόμενα ἢ φύσει ἢ
τέχνῃ ἔχει ἕλην· δυνατόν γὰρ καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἕκαστον
αὐτῶν, τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν ἐκάστῳ ἕλη. — καὶ ὑφ' οὗ, ἢ κατὰ
τὸ εἶδος λεγομένη φύσις ἢ ὁμοειδής· αὕτη δ' ἐν ἄλλῳ· ἄν-
θρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ^a.

a. Causa efficiens vel movens (τὸ ὑφ' οὗ) extra id posita est, quod per
eam efficitur (met. XII 4. 1070^b 22 οὐ μόνον τὰ ἐνυπάρχοντα αἰτία,
ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκτὸς οἷον τὸ κινεῖν), sed eiusdem semper generis (ὁμοει-
δής) tam in natura quam in arte: met. VII 8. 1033^b 30 φανερόν ἐστι
τὸ γεννῶν τοιοῦτον μὲν οἷον τὸ γεννώμενον, οὐ μέντοι τὸ αὐτὸ γε
οὐδ' ἐν τῇ ἀριθμῇ· ἀλλὰ τῷ εἶδει, οἷον ἐν τοῖς φυσικοῖς· ἄνθρωπος
γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ. Met. VII 7. 1032^a 32 ἀπὸ τέχνης δὲ γίνεται
ὅσων τὸ εἶδος ἐν τῇ ψυχῇ. — ^b11 ὥστε συμβαίνει τρόπον τινα ἐξ ὑγείας
τὴν ὑγίαν γίνεσθαι καὶ τὴν οἰκίαν ἐξ οἰκίας, τῆς ἀνευ ὑγείας τὴν
ἔχουσαν ἕλην· ἢ γὰρ λατρική ἐστι καὶ ἡ οἰκοδομική τὸ εἶδος τῆς ὑγείας
καὶ τῆς οἰκίας. — Casus quoque (τὸ αὐτόματον) ab Aristotele inter
causas numeratur, sed κατὰ συμβεβηκός, phys. II 5. 196^b 10.

quattuor genera
causarum

Phys. II 3. 194^b 16 διωρισμένων δὲ τούτων ἐπισκε- **395**
πτέον περὶ τῶν αἰτίων, ποῖά τε καὶ πόσα τὸν ἀριθμὸν ἐστίν.
ἐπεὶ γὰρ τοῦ εἰδέναι χάριν ἢ πραγματεία, εἰδέναι δ' οὐ
πρότερον οἰόμεθα ἕκαστον πρὶν ἂν λάβωμεν τὸ διὰ τί περὶ
ἕκαστον (τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ λαβεῖν τὴν πρώτην αἰτίαν), δηλον
ὅτι καὶ ἡμῖν τοῦτο ποιητέον καὶ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς
καὶ πάσης τῆς φυσικῆς μεταβολῆς, ὅπως εἰδότες αὐτῶν τὰς
ἀρχὰς ἀνάγειν εἰς αὐτὰς πειρώμεθα τῶν ζητουμένων ἕκα-
στον. ἓνα μὲν οὖν τρόπον αἷτιον λέγεται τὸ ἐξ οὗ γίνε-
ται τι ἐνυπάρχοντος, οἷον ὁ χαλκὸς τοῦ ἀνδριάντος καὶ ὁ
ἄργυρος τῆς φιάλης καὶ τὰ τούτων γένη, ἄλλον δὲ τὸ εἶδος
καὶ τὸ παράδειγμα^a. τοῦτο δ' ἐστὶν ὁ λόγος ὁ τοῦ τί ἢν
εἶναι καὶ τὰ τούτου γένη, οἷον τοῦ διὰ πασῶν^b τὰ δύο πρὸς
ἐν, καὶ ὅλως ὁ ἀριθμὸς καὶ τὰ μέρη τὰ ἐν τῷ λόγῳ. ἔτι
ὁθεν ἢ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἢ πρώτη ἢ τῆς ἡρεμύσεως,

οἷον ὁ βουλευσας αἵτιος, καὶ ὁ πατήρ τοῦ τέκνου, καὶ ὅλως τὸ ποιοῦν τοῦ ποιουμένου καὶ τὸ μεταβάλλον τοῦ μεταβαλλομένου. ἔτι ὥς τὸ τέλος· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ οὐ ἔνεκα, οἷον τοῦ περιπατεῖν ἡ ὑγίεια· διὰ τί γὰρ περιπατεῖ; φαρμὲν ἵνα ὑγιαίῃ, καὶ εἰπόντες οὕτως οἰόμεθα ἀποδεδωκέναι τὸ αἷτιον. καὶ ὅσα δὴ κινήσαντος ἄλλου μεταξὺ γίνεται, τοῦ τέλους^c, οἷον τῆς ὑγιείας ἡ ἰσχυρασία ἢ ἡ κάθαρσις ἢ τὰ φάρμακα ἢ τὰ ὄργανα· πάντα γὰρ ταῦτα τοῦ τέλους ἔνεκά ἐστι, διαφέρει δ' ἀλλήλων ὥς ὅντα τὰ μὲν ἔργα τὰ δ' ὄργανα^d.

a. Consulto utitur hac voce, ne dubitetur quin id quod *εἶδος* ab eo dicitur idem sit atque *παράδειγμα* sive *ιδέα* Platonis.

b. De formula *τί ἦν εἶναι* cf. **RP** 393 c. Musicorum vocabulo *διὰ πασῶν*, quod plene dicitur ἡ *διὰ πασῶν χορδῶν ἁρμονία* s. *συμφωνία*, octava quam nos vocamus significabatur.

c. Supplendum *ἐστὶ*.

d. Ad has quattuor causas omnium quaecunque fiunt principia ab Aristotele revocantur. Cf. met. V 2. 1013^a 24; anal. post. II 11. 94^a 20; de an. gener. I 1. 715^a 1; met. I 3. 983^a 26; VIII 4. 1044^a 33. — Coniuncta autem est finalis causa (τὸ τέλος, τὸ οὐ ἔνεκα) non solum cum motrice propterea quod, ubicunque fit aliquid vel arte vel natura, finis propositus sit necesse est, propter quem illud fiat: De part. an. I 1. 641^b 12 ἡ φύσις ἔνεκά του ποιεῖ πάντα. met. I 3. 983^a 32 τέλος γὰρ γενέσεως καὶ κινήσεως πάσης τοῦτ' ἐστίν (τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὰγαθόν), sed etiam cum formali, nam sicut id quod fit finis generationis est, ita actus (*ἐνέργεια*) est formae, cf. part. an. I 1. 640^a 18 ἡ γὰρ γένεσις ἔνεκα τῆς οὐσίας ἐστίν, ἀλλ' οὐχ ἡ οὐσία ἔνεκα τῆς γενέσεως. De gen. an. V 1. 778^b 1. Itaque fit ut *ἐνέργεια* et *τέλος* Aristoteli fere idem significant et ut energiae non modo finis et actus tribuatur, sed etiam motus, cf. met. IX 8. 1050^a 15. — Vocabulum *ἐνεργείας* Ar. ipse explicat met. IX 8. 1050^a 23: τοῦνομα *ἐνέργεια* λέγεται κατὰ τὸ ἔργον καὶ συντείνει πρὸς τὴν ἐντελέχειαν. Ibid. 3. 1047^a 30 ἐλήλυθε δ' ἡ ἐνέργεια τοῦνομα, ἡ πρὸς τὴν ἐντελέχειαν συντιθεμένη, καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα ἐκ τῶν κινήσεων μάλιστα. Videtur igitur *ἐντελέχεια* (de *ἐνδελεχεία* cf. Hirzel, *Rh. Mus.* 39 [1884], 169) ab *ἐνεργείᾳ* ita distingui, ut *ἐνέργεια* actionem, qua quid ex possibilitate ad plenam et perfectam perducitur essentiam, *ἐντελέχεια* ipsam hanc perfectionem significet. Neque tamen ubique tenetur hoc discrimen. Cf. Trendelenburg, de an.² 242. Bonitz, Ind. Ar. 253^b. — Inter *ἐνέργειαν* et *κίνησιν* hoc interest: *κίνησις* ubi id assecuta est quo tendebat, esse desinit, *ἐνέργεια* etiamtum manet, cf. met. IX 6. 1048^b 28 (Bonitz, Met. II 396). — Verum tamen et causa movens et finis, etiamsi opposita sint tanquam initium et finis motus, met. I 3. 983^a 30, tamen quodam modo ad idem revocari possunt: phys. II 7. 198^a 24 ἔρχεται δὲ τὰ τρία εἰς τὸ ἐν πολλάκις· τὸ μὲν γὰρ τί ἐστι καὶ τὸ οὐ ἔνεκα ἐν ἐστι, τὸ δ'

ὁθεν ἡ κίνησις πρῶτον τῷ εἶδει ταῦτο τοῦτοις· ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ. καὶ ὅλως ὅσα κινούμενα κινεῖ. *Materia contra tribus istis causis opposita est: quod contrarium ab Aristotele eodem quo a Platone modo (RP 334 g) ad contrarium inter bonum sive finem et necessitatem refertur: phys. II 9. 200^a 14 ἐν γὰρ τῇ ὕλῃ τὸ ἀναγκαῖον, τὸ δ' οὐ ἔνεκα ἐν τῷ λόγῳ. Cf. de part. an. I 1. 639^b 11. Est illa insuper imperfecti quod exsistit in mundo causa vicissitudinumque quibus res fluctuantur origo, neque tamen causa motus: met. IX 8. 1050^b 3. De malo cf. ib. 9. 1051^a 18 (Bonitz, Met. II 407); phys. I 9. 192^a 13. Neque materia est τὸ μὴ ὂν καθ' αὐτό, sed τὸ μὴ ὂν κατὰ συμβεβηκός: phys. I 9. 192^a 3; met. XII 2. 1069^b 32 τρία δὲ αἰτία καὶ τρεῖς αἱ ἀρχαί, δύο μὲν ἡ ἐναντίας, ἥς τὸ μὲν λόγος καὶ εἶδος, τὸ δὲ στέρησις (quo principio fit ut ea quae postea materiam occupatura est forma initio desit), τὸ δὲ τρίτον ἡ ὕλη. De στέρησεως notionē ambigua cf. Zeller II^b 216. 317; Bonitz, Ind. Ar. 699^b.*

unius rei non una
est causa

Met. VIII 4. 1044^a 32 *ὅταν δὲ τις ζητῇ τί τὸ αἷτιον, 396*
ἐπεὶ πλεοναχῶς τὰ αἷτια λέγεται, πάσας δεῖ λέγειν τὰς ἐν-
δεχομένας αἷτίας. οἷον ἀνθρώπου τίς αἷτία ὡς ὕλη; ἄρα τὰ
καταμήνια. τί δ' ὡς κινεῖν; ἄρα τὸ σπέρμα^a. τί δ' ὡς τὸ
εἶδος; τὸ τί ἦν εἶναι. τί δ' ὡς οὐ ἔνεκα; τὸ τέλος. — III
2. 996^b 5 ἐνδέχεται γὰρ τῷ αὐτῷ πάντα τοὺς τρόπους
τοὺς τῶν αἷτιων ὑπάρχειν, οἷον οἰκίας ὁθεν μὲν ἡ κίνησις ἡ
τέχνη καὶ ὁ οἰκοδόμος, οὐ δ' ἔνεκα τὸ ἔργον^b, ὕλη δὲ γῆ καὶ
λίθοι, τὸ δ' εἶδος ὁ λόγος.

^a. Met. XII 6. 1071^b 29; de gen. an. I 19. 20. 726^a 28 ss. Ad patrem igitur potius quam ad matrem origo stirpis referenda: met. I 6. 988^a 5; V 28. 1024^a 34; VIII 4. 1044^a 34; de gen. an. II 1. 731^b 18; 4. 737^b 8.

^b. Opus non aedificatoris intelligendum, sed aedificii, ἡ τῆς οἰκίας ἐνέργεια, videlicet ut sit ἀγγεῖον σκεπαστικὸν σωματῶν καὶ χρημάτων, met. VIII 2. 1043^a 16; de an. I 1. 403^b 3.

motus

Phys. VIII 1. 251^a 9 *φαιμέν δὲ τὴν κίνησιν εἶναι ἐν- 397*
τελέχειαν τοῦ κινητοῦ ἢ κινητόν. ἀναγκαῖον ἄρα ὑπάρχειν
τὰ πράγματα τὰ δυνάμενα κινεῖσθαι καθ' ἐκάστην κίνησιν.
καὶ χωρὶς δὲ τοῦ τῆς κινήσεως ὁρισμοῦ πᾶς ἂν ὁμολογήσειεν
ἀναγκαῖον εἶναι κινεῖσθαι τὸ δυνατόν κινεῖσθαι καθ' ἐκά-
στην κίνησιν, οἷον ἀλλοιοῦσθαι μὲν τὸ ἀλλοιωτόν, φέρεσθαι
δὲ τὸ κατὰ τόπον μεταβλητόν, ὥστε δεῖ πρότερον κανστόν
εἶναι πρὶν κᾶεσθαι καὶ κανστικὸν πρὶν κᾶειν. οὐκοῦν καὶ

ταῦτα ἀναγκαῖον ἢ γενέσθαι ποτὲ οὐκ ὄντα ἢ αἰδία εἶναι. εἰ μὲν τοίνυν ἐγένετο τῶν κινητῶν ἕκαστον, ἀναγκαῖον πρότερον τῆς ληφθείσης ἄλλην γενέσθαι μεταβολὴν καὶ κίνησιν, καθ' ἣν ἐγένετο τὸ δυνατόν κινηθῆναι ἢ κινησάι. εἰ δ' ὄντα προϋπήρχεν αἰὲν κινήσεως μὴ οὔσης, ἄλογον μὲν φαίνεται καὶ αὐτόθεν ἐπιστήσασιν, οὐ μὲν ἀλλὰ μάλλον ἔτι προϋῶσι τοῦτο συμβαίνειν ἀναγκαῖον. εἰ γὰρ τῶν μὲν κινητῶν ὄντων τῶν δὲ κινητικῶν ὅτε μὲν ἔσται τι πρῶτον κινεῖν, τὸ δὲ κινούμενον, ὅτε δ' οὐθέν, ἀλλ' ἡρεμεῖ, ἀναγκαῖον τοῦτο μεταβάλλειν πρότερον· ἦν γὰρ τι αἴτιον τῆς ἡρεμίας· ἡ γὰρ ἡρέμῃσι στέρησις τῆς κινήσεως. ὥστε πρὸ τῆς πρώτης μεταβολῆς ἔσται μεταβολὴ προτέρα. — 251^b 28 δ' δ' αὐτὸς *aeternus* λόγος καὶ περὶ τοῦ ἀφθαρτον εἶναι τὴν κίνησιν· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ γενέσθαι κίνησιν συνέβαινε προτέραν εἶναι τινα μεταβολὴν τῆς πρώτης, οὕτως ἐνταῦθα ὑστέραν τῆς τελευταίας· οὐ γὰρ ἔμμε παύεται κινούμενον καὶ κινητὸν ὄν, οἷον καόμενον καὶ καυστὸν ὄν (ἐνδέχεται γὰρ καυστὸν εἶναι μὴ καόμενον), οὐδὲ κινητικὸν καὶ κινεῖν. καὶ τὸ φθαρτὸν δὲ δεῖσει φθαρῆναι, ὅταν φθείρηται· καὶ τὸ τούτου φθαρτικὸν πάλιν ὑστέρον· καὶ γὰρ ἡ φθορὰ μεταβολὴ τίς ἐστιν. εἰ δὴ ταῦτ' ἀδύνατα, δῆλον ὡς ἔστιν αἰδῖος κίνησις, ἀλλ' οὐχ ὅτε μὲν ἦν ὅτε δ' οὐ^a.

a. Cf. met. XII 6. 1071^b 3; 7. 1072^a 19. Infinitum rerum motum velut sempiternam naturae vitam esse docebat: phys. VIII 1. 250^b 14; II 1. 192^b 13. Neque initium motus repetendum ab anima: de anim. I 4. 408^b 32 πολὺ δὲ τῶν εἰρημένων ἀλογώτατον τὸ λέγειν ἀριθμὸν εἶναι τὴν ψυχὴν κινεῖν^δ· ἑαυτόν. — πῶς γὰρ χρὴ νοῆσαι μονάδα κινουμένην, καὶ ὑπὸ τίνος, καὶ πῶς, ἀμερῇ καὶ ἀδιάφορον οὔσαν; εἰ γὰρ ἔστι κινητικὴ καὶ κινητή, διαφέρειν δεῖ. Ib. III 10. 432^b 26.

398 Phys. VIII 6. 258^b 10 ἔπει δὲ δεῖ κίνησιν αἰὲν εἶναι ^{principium movens} καὶ μὴ διαλείπειν, ἀνάγκη εἶναι τι ὃ πρῶτον κινεῖ, εἴτε ἐν εἴτε πλείω, καὶ τὸ πρῶτον κινεῖν ἀκίνητον. ἕκαστον μὲν οὖν αἰδῖον εἶναι τῶν ἀκινήτων μὲν κινούντων δὲ οὐδὲν πρὸς τὸν νῦν λόγον· ὅτι δ' ἀναγκαῖον εἶναι τι τὸ ἀκίνητον μὲν αὐτὸ πάσης τῆς ἐκτὸς μεταβολῆς καὶ ἀπλῶς καὶ κατὰ συμβεβηκός, κινητικὸν δ' ἑτέρου, δῆλον ὧδε σκοποῦσιν. ἔστω δ', εἰ τις βούλεται, ἐπὶ τινων ἐνδεχόμενον ὥστ' εἶναι ποτε καὶ μὴ εἶναι ἄνευ γενέσεως καὶ φθοράς. τάχα γὰρ ἀναγ-

καῖον, εἴ·τι ἀμερές ὅτε μὲν ἔστιν ὅτε δὲ μὴ ἔστιν ἄνευ τοῦ μεταβάλλειν, ὅτε μὲν εἶναι ὅτε δὲ μὴ εἶναι πᾶν τὸ τοιοῦτον. καὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἀκινήτων μὲν κινήτικῶν δ' ἐνίας ὅτε μὲν εἶναι ὅτε δὲ μὴ εἶναι, ἐνδεχέσθω καὶ τοῦτο. ἀλλ' οὐ·τι πάσας γε δυνατόν· δῆλον γὰρ ὡς αἴτιόν τι τοῖς αὐτὰ ἑαυτὰ κινουσίην ἔστι τοῦ ὅτε μὲν εἶναι ὅτε δὲ μὴ. τὸ μὲν γὰρ αὐτὸ ἑαυτὸ κινεῖν ἅπαν ἔχειν ἀνάγκη μέγεθος, εἰ μὴδὲν κινεῖται ἀμερές, τὸ δὲ κινεῖν οὐδεμία ἀνάγκη ἐκ τῶν εἰρημέων^α. τοῦ δὴ τὰ μὲν γίνεσθαι τὰ δὲ φθεῖρεσθαι, καὶ τοῦτ' εἶναι συνεχῶς, οὐδὲν αἴτιον τῶν ἀκινήτων μὲν μὴ ἀεὶ δ' ὄντων, οὐδ' αὖ τῶν ἀεὶ μὲν ταδὶ κινούντων, τούτων δ' ἕτερα. τοῦ γὰρ ἀεὶ καὶ συνεχοῦς οὔτε ἕκαστον αὐτῶν αἴτιον οὔτε πάντα· τὸ μὲν γὰρ οὕτως ἔχειν αἰδίδιον καὶ ἐξ ἀνάγκης, τὰ δὲ πάντα ἄπειρα, καὶ οὐχ ἅμα πάντα ὄντα^β. δῆλον τοίνυν ὅτι, εἰ καὶ μυριάκις ἐναι ἀρχαὶ τῶν ἀκινήτων μὲν κινουσῶν δέ, καὶ πολλὰ τῶν αὐτὰ ἑαυτὰ κινούντων φθεῖρεται, τὰ δ' ἐπιγίνεται, καὶ τόδε μὲν ἀκίνητον ὄν τόδε κινεῖ, ἕτερον δὲ τοδί· ἀλλ' οὐδὲν ἥτιον ἔστι τι ὃ περιέχει, καὶ τοῦτο παρ' ἕκαστον, ὃ ἔστιν αἴτιον τοῦ τὰ μὲν εἶναι τὰ δὲ μὴ καὶ τῆς συνεχοῦς μεταβολῆς· καὶ τοῦτο μὲν τούτοις, ταῦτα δὲ τοῖς ἄλλοις αἴτια κινήσεως. εἴπερ οὖν αἰδίδιος ἡ κίνησις, αἰδίδιον καὶ τὸ κινεῖν ἔσται πρῶτον, εἰ ἔν· εἰ δὲ πλείω, πλείω τὰ αἰδία. ἔν δὲ μᾶλλον ἢ πολλὰ καὶ πεπερασμένα ἢ ἄπειρα δεῖ νομίζειν. τῶν αὐτῶν γὰρ συμβαινόντων ἀεὶ τὰ πεπερασμένα μᾶλλον ληπτέον· ἐν γὰρ τοῖς φύσει δεῖ τὸ πεπερασμένον καὶ τὸ βέλτιον, ἂν ἐνδέχεται, ὑπάρχειν μᾶλλον. ἱκανὸν δὲ καὶ εἰ ἔν, ὃ πρῶτον τῶν ἀκινήτων αἰδίδιον ὄν ἔσται ἀρχὴ τοῖς ἄλλοις κινήσεως. φανερόν δὲ καὶ ἐκ τοῦδε ὅτι ἀνάγκη εἶναι τι ἔν καὶ αἰδίδιον τὸ πρῶτον κινεῖν. δέδεικται γὰρ ὅτι ἀνάγκη ἀεὶ κίνησιν εἶναι. εἰ δὲ ἀεὶ, ἀνάγκη καὶ συνεχῇ εἶναι· καὶ γὰρ τὸ ἀεὶ συνεχές, τὸ δ' ἐφεξῆς οὐ συνεχές. ἀλλὰ μὴν εἴ γε συνεχῆς, μία. μία δ', εἰ ὑφ' ἑνός τε τοῦ κινουμένου καὶ ἐνός τοῦ κινουμένου^γ· εἰ γὰρ τι ἄλλο καὶ ἄλλο κινήσει, οὐ συνεχῆς ἡ ὅλη κίνησις, ἀλλ' ἐφεξῆς^δ.

α. Cf. met. XII 7. 1073^a 5 δέδεικται δὲ καὶ ὅτι μέγεθος οὐθὲν ἔχειν ἐνδέχεται ταύτην τὴν οὐσίαν (τὴν αἰδίδιον καὶ ἀκίνητον καὶ κεχωρισμένην τῶν αἰσθητῶν), ἀλλ' ἀμερὲς καὶ ἀδιαλρετός ἐστιν. κινεῖ γὰρ τὸν ἄπειρον χρόνον, οὐθὲν δ' ἔχει δύναμιν ἄπειρον πεπερασμένον.

ἐπεὶ δὲ πᾶν μέγεθος ἢ ἀπειρον ἢ πεπερασμένον, πεπερασμένον μὲν διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἔχοι μέγεθος, ἀπειρον δ' ὅτι ὅλως οὐκ ἔστιν οὐθέν ἀπειρον μέγεθος. De iisdem copiosius phys. VIII 10. 266^a 10. Primum movens ut aeternum et immotum e temporis quoque finibus exemptum est: phys. IV 12. 221^b 3.

b. Explicatius phys. VIII 6. 259^b 1 ὁρῶμεν δὲ καὶ φανερώς ὄντα τοιαῦτα ἃ κινεῖ αὐτὰ ἑαυτά, οἷον τὸ τῶν ἐμψύχων καὶ τὸ τῶν ζώων γένος. ταῦτα δὴ καὶ δόξαν παρεῖχε μὴ ποτ' ἐνδέχεται κίνησιν ἐγγίνεσθαι μὴ οὖσαν ὅλως, διὰ τὸ ἐν τοῖτοις ὁρᾶν ἡμᾶς τοῦτο συμβαῖνον· ἀκίνητα γὰρ ποτε ὄντα κινεῖται πάλιν, ὥς δοκεῖ. τοῦτο δὴ δεῖ λαβεῖν, ὅτι μίαν κίνησιν αὐτὰ κινεῖ (τὴν κατὰ τόπον) καὶ ὅτι ταύτην οὐ κυρώς (τῆς πρώτης ἀρχῆς ἔξωθεν οὕσης).

c. ἐν κινούμενον est caelum, cf. **RP** 401 b. Met. XII 6. 1072^a 9 causa varietatis εἰ δὴ τὸ αὐτὸ αἰεὶ περιόδῳ, δεῖ τι αἰεὶ μένειν ὡσαύτως ἐνεργοῦν. εἰ δὲ μέλλει γένεσις· καὶ φθορὰ εἶναι, ἄλλο δεῖ εἶναι αἰεὶ ἐνεργοῦν ἄλλως καὶ ἄλλως. ἀνάγκη ἄρα ὥδὲ μὲν καθ' αὐτὸ ἐνεργεῖν, ὥδὲ δὲ κατ' ἄλλο· ἦτοι ἄρα καθ' ἕτερον ἢ κατὰ τὸ πρῶτον. ἀνάγκη δὴ κατὰ τοῦτο· πάλιν γὰρ ἐκείνο αὐτῷ τε αἴτιον καὶ κίνησις. οὐκοῦν βέλτιον τὸ πρῶτον· καὶ γὰρ αἴτιον ἦν ἐκεῖνο τοῦ αἰεὶ ὡσαύτως, τοῦ δ' ἄλλως ἕτερον· τοῦ δ' αἰεὶ ἄλλως ἄμφω δηλονότι. οὐκοῦν οὕτως καὶ ἔχουσιν αἱ κινήσεις. — De gen. et corr. II 10. 336^a 29 δεῖ δὲ πλείους εἶναι τὰς κινήσεις καὶ ἐναντίας, ἢ τῇ φορᾷ ἢ τῇ ἀνωμαλίᾳ· τῶν γὰρ ἐναντιῶν τὰναντία αἷτια. διὸ καὶ οὐχ ἡ πρώτη φορὰ αἷτια ἐστὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, ἀλλ' ἡ κατὰ τὸν λοξὸν κύκλον. — τῆς μὲν οὖν συνεχείας ἢ τοῦ ὅλου φορὰ αἷτια, τοῦ δὲ προσιέναι καὶ ἀπιέναι ἢ ἔγκλισις.

d. Primus motor ab Aristotele deus appellatur, met. XII 7. 1072^b 25; 8. 1074^b 7 (unde prima philosophia theologia, ib. VI 1. 1026^a 19), vel substantia: met. XII 6. 1071^b 4 ἀνάγκη εἶναι τινα αἰδίων οὐσίαν ἀκίνητον. αἶ τε γὰρ οὐσίαι πρῶται τῶν ὄντων, καὶ εἰ πάσαι φθαρταί, πάντα φθαρτά. — Materiae expers est: ib. 1071^b 19 ἐνδέχεται δὲ τὸ δυνάμει ὂν μὴ εἶναι. δεῖ ἄρα εἶναι ἀρχὴν τοιαύτην, ἥς ἡ οὐσία ἐνέργεια. — Neque sensibus percipitur, verum est idem νοητὸν atque νοῦς: de anim. III 4. 430^a 3 ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνεν ὕλης τὸ αὐτὸ ἔστι τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοούμενον· ἡ γὰρ ἐπιστήμη ἢ θεωρητικὴ καὶ τὸ οὕτως ἐπιστητὸν τὸ αὐτὸ ἔστιν. Cf. **RP** 400.

399 Met. XII 7. 1072^a 23 ἔστι τοίνυν τι καὶ δ κινεῖ (τὸν ^{natura divina} πρῶτον οὐρανόν). ἐπεὶ δὲ τὸ κινούμενον καὶ κινῶν, καὶ μέσον τοίνυν ἔστι τι δ οὐ κινούμενον κινεῖ¹, αἰδίων καὶ οὐσία καὶ ἐνέργεια οὕσα· κινεῖ δὲ ὧδε τὸ ὀρεκτόν, καὶ τὸ νοητόν

1) post μέσον distinxit Alex.: ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν κινούμενον καὶ μὴ κινῶν, τὸ δὲ κινούμενον καὶ κινῶν, καὶ τρίτον τοίνυν ἔστι τι conl. Bonitz, Met. II 495 (cf. eiusdem Observ. ad Ar. met. 125).

κινεῖ οὐ κινούμενον· τούτων τὰ πρῶτα τὰ αὐτά^a. ἐπιθυμη-
 τὸν μὲν γὰρ τὸ φαινόμενον καλόν, βουλευτὸν δὲ πρῶτον τὸ
 ὄν καλόν. ὀρεγόμεθα δὲ διότι δοκεῖ μᾶλλον ἢ δοκεῖ διότι
 ὀρεγόμεθα. ἀρχὴ δὲ ἡ νόησις. νοῦς δὲ ὑπὸ τοῦ νοητοῦ κί-
 νεῖται, νοητὴ δὲ ἡ ἑτέρα συστοιχία καθ' αὐτήν· καὶ ταύτης
 ἡ οὐσία πρώτη, καὶ ταύτης ἡ ἀπλῆ καὶ κατ' ἐνέργειαν^b. —
 ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ δι' αὐτὸ αἰρετὸν ἐν τῇ αὐτῇ
 συστοιχίᾳ· καὶ ἔστιν ἄριστον αἰεὶ ἢ ἀνάλογον τὸ πρῶτον^c.
 ὅτι δ' ἔστι τὸ οὐ ἕνεκα ἐν τοῖς ἀκίνητοις, ἡ διαίρεσις δηλοῖ.
 ἔστι γὰρ τινὶ τὸ οὐ ἕνεκα καὶ τινός¹, ὣν τὸ μὲν ἔστι τὸ δ'
 οὐκ ἔστι^d. κινεῖ δὲ ὡς ἐρώμενον, κινουμένῳ² δὲ τᾶλλα κινεῖ^e.
 εἰ μὲν οὖν τι κινεῖται, ἐνδέχεται καὶ ἄλλως ἔχειν. — ἐπεὶ
 δ' ἔστι τι κινεῖν αὐτὸ ἀκίνητον ὄν, ἐνεργεῖα ὄν, τοῦτο οὐκ
 ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν οὐδαμῶς. — ἐξ ἀνάγκης ἄρα ἐστὶν ὄν·
 καὶ ἡ ἀνάγκη, καλῶς, καὶ οὕτως ἀρχή. τὸ γὰρ ἀναγκαῖον
 τοσανταχῶς· τὸ μὲν βίᾳ ὅτι παρὰ τὴν δρμήν, τὸ δὲ οὐκ οὐκ
 ἄνευ τὸ εὖ, τὸ δὲ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἀλλ' ἀπλῶς^f. ἐκ
 τοιαύτης ἄρα ἀρχῆς ἡρτῆται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ φύσις^g.

a. Sensus: Hunc in modum (ὥδε i. e. αὐτὸ ἀκίνητον ὄν) movet id
 quod est appetibile (τὸ ὀρεκτόν); itemque cogitabile (τὸ νοητόν) ita mo-
 vet, ut ipsum sit immotum, cf. de an. III 10. 433^a 17. Ac si sua et
 primaria vi utrumque acceperis, ad idem redeunt (τούτων τὰ πρῶτα τὰ
 αὐτά). — Nam per se ὀρεκτόν est τὸ ὄν καλόν, idemque principem inter
 τὰ νοητὰ locum habet. Cf. Bonitz, Met. II 496.

b. Hoc dicit: Cum duae sint rerum series, cogitabilis per se est
 altera, quae substantiam et formam et reliqua per affirmationem definita
 continet: at quae in altera enumerantur negativa, ea non per se, sed
 per accidens cogitationi subiciuntur. Atqui in illa serie est prima sub-
 stantia simplex, ab omni materiae et potentiae ambiguitate immunis,
 quae est ipse actus, et cum ea coniunctum id quod sua natura appe-
 titibile est et pulchrum. — Respicit hic (et infra verbis ἡ διαίρεσις δηλοῖ)
 disputationem quandam quam scripserat de contrariis ad primam uni-
 tatis et multitudinis contrarietatem reducendis, cf. X 3. 1054^a 30. Zeller
 II b³ 64. Bonitz, Met. II 177.

c. Quod primum est in aliqua serie, id praecipue eam habet quali-
 tatem, quae in reliqua cernitur serie; ergo prima illa substantia est τὸ
 ἄριστον.

1) καὶ τινος Alexander ap. Averroem: om. libri. — 2) κινουμένῳ
 A^b E: κινούμενον A^b ex corr., Alex., vulgo: τὸ δὲ κινούμενον suspi-
 catur Bonitz: κινούμενος δ' ὁ οὐρανὸς interpretatur Alexander.

d. Ad ἔστι suppleendum ἐν τοῖς ἀκινήτοις. — Cf. Themist. ad Ar. de an. 50, 11 Heinze τὸ δ' οὐ ἔνεκα δισσόν, τὸ μὲν οὐ, τὸ δὲ ψ̄. — ὥσπερ καὶ ἐπὶ ἱατρικῆς οὐ μὲν ἡ υἱεία, ψ̄ δὲ τῷ κάμνοντι, οὕτω δὴ καὶ ἐν τῇ φύσει τὴν διπλὴν ταύτην θετέον τοῦ τέλους, καὶ οὐ μὲν ἔστι, ῥητέον τοῦτο εἶναι τὸ θεῖον καὶ ἀίδιον, ψ̄ δέ, τοῦτο εἶναι τὸ ἐμψυχον καὶ τὸ ἐν γενέσει.

e. Primus motor per inerrantium stellarum sphaeram motum ad reliqua propagat, **RP** 409.

f. Ab omni potentiae ambiguitate exemptum principium movens suae ipsius naturae necessitate tale est quale est. — Quattuor τοῦ ἀναγκαίου genera enumerantur met. V 5. 1015^a 20.

g. Divinam illam aeternamque naturam etiam animalia sataque pro sua quodque facultate attingere student progeniem sui similem procreantia, cf. de an. II 4. 415^a 26 φυσικώτατον γὰρ τῶν ἔργων τοῖς ζῶσιν, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ἡ τὴν γένεσιν αὐτομάτην ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἷον αὐτό, ζῶον μὲν ζῶον, φυτὸν δὲ φυτόν, ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θεοῦ μετέχωσιν ἢ δύνανται· πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται καὶ ἐκείνου ἔνεκα πράττει ὅσα πράττει κατὰ φύσιν. — ἐπεὶ οὖν κοινωνεῖν ἀδυνατεῖ τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θεοῦ τῇ συνεχείᾳ, διὰ τὸ μηδὲν ἐνδέχεσθαι τῶν φθαρτῶν ταῦτο καὶ ἐν ἀριθμῷ διαμένειν, ἢ δύνανται μετέχειν ἕκαστον, κοινωνεῖ ταύτῃ, τὸ μὲν μᾶλλον τὸ δ' ἥττον· καὶ διαμένει οὐκ αὐτὸ ἀλλ' οἷον αὐτό, ἀριθμῷ μὲν οὐκ ἔν, εἶδει δ' ἔν. — Ubicunque vero intellectus in anima deprehenditur, ibi et ipse deus tanquam causa prima et agens adesse putandus est, cf. eth. Eud. VII 14. 1248^a 24 τὸ δὲ ζητούμενον τοῦτ' ἐστί, τίς ἡ τῆς κινήσεως ἀρχὴ ἐν τῇ ψυχῇ. δῆλον δὴ, ὥσπερ ἐν τῷ ὅλῳ θεός, καὶ πᾶν ἐκείνῳ¹. κινεῖ γὰρ πῶς πάντα τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον, λόγου δὲ ἀρχὴ οὐ λόγος, ἀλλὰ τι κρεῖττον. τί οὖν ἂν κρεῖττον καὶ ἐπιστήμης εἴη που² πλὴν θεός; Cf. **RP** 416. — Propterea τὸ κινεῖν ἀκίνητον etiam ad singulas doctrinas refertur velut ad artem medendi: de gen. et corr. I 7. 324^a 30. Praecipuum vero et velut caelum suum locum habet in caelo, phys. VIII 10. 267^b 6 ἀνάγκη δὴ ἡ ἐν μέσῳ ἢ ἐν κύκλῳ εἶναι· αὐταὶ γὰρ αἱ ἀρχαί. ἀλλὰ τάχιστα κινεῖται τὰ ἐγγύατα τοῦ κινεῖντος. τοιαύτη δ' ἡ τοῦ ὅλου κίνησις· ἐκεῖ ἄρα τὸ κινεῖν. De caelo I 9. 278^b 14 εἰώθαμεν γὰρ τὸ ἔσχατον καὶ τὸ ἄνω μάλιστα καλεῖν οὐρανόν, ἐν ᾧ καὶ τὸ θεῖον πᾶν ἰδρῶσθαι φαμεν. Inde Sext. Pyrrh. III 218 Ἀριστοτέλης μὲν ἀσώματον εἶπεν εἶναι τὸν θεὸν καὶ πέρας τοῦ οὐρανοῦ. Cf. math. X 33 et **RP** 409.

400 Met. XII 7. 1072^b 15 διαγωγὴ δ' ἐστὶν (τῷ πρώτῳ ^{dei beatitudo et vita} κινεῖντι) οἷα ἡ ἀρίστη μικρὸν χρόνον ἡμῖν. οὕτω γὰρ ἀεὶ ἐκεῖνο (ἡμῖν μὲν γὰρ ἀδύνατον), ἐπεὶ καὶ ἡδονὴ ἢ ἐνέργεια

1) καὶ πᾶν ἐκείνῳ libri: καὶ ἐκείνῃ Spengel. — 2) εἴη που **RP**: εἴη καὶ νοῦ Spengel: εἴποι libri.

τούτου^a· καὶ διὰ τοῦτο ἐργήγορσις αἰσθησις νόησις ἡδιστον, ἐλπίδες δὲ καὶ μνήμαι διὰ ταῦτα^b. ἡ δὲ νόησις ἡ καθ' αὐτὴν τοῦ καθ' αὐτὸ ἀρίστον, καὶ ἡ μάλιστα τοῦ μάλιστα· αὐτὸν δὲ νοεῖ ὁ νοῦς κατὰ μετάληψιν τοῦ νοητοῦ· νοητὸς γὰρ γίνεται θιγγάνων καὶ νοῶν, ὥστε ταῦτὸν νοῦς καὶ νοητόν· τὸ γὰρ δεκτικὸν τοῦ νοητοῦ καὶ τῆς οὐσίας νοῦς^c. ἐνεργεῖ δὲ ἔχων. ὥστ' ἐκεῖνο μᾶλλον τούτου ὃ δοκεῖ ὁ νοῦς θεῖον ἔχειν, καὶ ἡ θεωρία τὸ ἡδιστον καὶ ἄριστον. εἰ οὖν οὕτως εὖ ἔχει, ὥς ἡμεῖς ποτέ, ὁ θεὸς αἰεὶ, θανμαστόν· εἰ δὲ μᾶλλον, ἔτι θανμασιώτερον. ἔχει δὲ ὠδί^d. καὶ ζωὴ δὲ γε ὑπάρχει· ἡ γὰρ νοῦ ἐνέργεια ζωή, ἐκεῖνος δὲ ἡ ἐνέργεια· ἐνέργεια δὲ ἡ καθ' αὐτὴν ἐκείνου ζωὴ ἀρίστη καὶ αἰδιος. φραμὲν δὲ τὸν θεὸν εἶναι ζῶον αἰδιον ἄριστον, ὥστε ζωὴ καὶ αἰὼν συνεχῆς καὶ αἰδιος ὑπάρχει τῷ θεῷ· τοῦτο γὰρ ὁ θεός^e.

a. διαγωγή quid sit v. **RP** 368; Bonitz, Met. II 45. — Cf. eth Nic. X 7. 1177^b 26 ὁ δὲ τοιοῦτος ἂν εἴη βίος κρείττων ἢ κατ' ἀνθρωπον· οὐ γὰρ ἢ ἄνθρωπός ἐστιν οὕτω βιώσεται, ἀλλ' ἢ θεῖόν τι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει. — εἰ δὴ θεῖον ὁ νοῦς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ κατὰ τοῦτον βίος θεῖος πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον. οὐ χρὴ δὲ κατὰ τοὺς παραινούντας (Arist. rhet. II 21. 1394^b 24) ἀνθρώπινα φρονεῖν ἀνθρωπον ὄντα οὐδὲ θνητὰ τὸν θνητόν, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται ἀθανατίζειν. Ibid. c. 8. 1178^b 7 in deum nullam actionem (πράξιν) convenire praeter contemplationem (θεωρίαν) uberius demonstratur. De caelo II 12. 292^b 4 τῷ δ' ὥς ἄριστα ἔχοντι οὐθὲν δεῖ πράξεως· ἐστι γὰρ αὐτὸ τὸ οὗ ἔνεκα. Eth. Nic. VII 15. 1154^b 24 ἐπεὶ εἰ τοῦ ἡ φύσις ἀπλήρῃ εἴη, αἰεὶ ἡ αὐτὴ πράξις ἡδίστη ἔσται. διὸ ὁ θεὸς αἰεὶ μίαν καὶ ἀπλήν χαίρει ἡδονήν· οὐ γὰρ μόνον κινήσεώς ἐστιν ἐνέργεια, ἀλλὰ καὶ ἀκινήσις, καὶ ἡδονὴ μᾶλλον ἐν ἡρεμίᾳ ἐστὶν ἢ ἐν κινήσει, **RP** 421.

b. Hominibus voluptatem afferunt variae animae actiones et quae ad eas referri possunt.

c. „Intellectio summa et absoluta summam contemplatur et absolutam substantiam; se igitur ipsum contemplatur summus intellectus. Cum enim comprehendit et quasi attingit id quod est intelligibile, sibi ipse fit intelligibilis, ut idem sit intellectus et intelligibile. Intellectus enim suapte natura aptus est ad recipiendum id quod est intelligibile, id est autem ad recipiendam substantiam.“ Bonitz 501.

d. ἐνεργεῖ δὲ ἔχων (τὸ νοητόν) i. e. ipse in se neque extra positum habet τὸ νοητόν, propterea non solum facultas sed ipse actus est intellegendi. Atque si actum potentia potiore esse constat (cf. IX 8. 1049^b 4), in hoc intellegendi actu (ἐκεῖνο) potius quam in potentia (μᾶλλον τούτου) divinam eius naturam cerni apparet, eaque suimet ipsius contemplatio

summa eius et virtus est et beatitudo. Deus igitur, is enim est summus ille intellectus, quia perpetuo in hoc est actu neque unquam e potentia transit ad actum, perpetuo ea fruitur beatitudine, cui summa humanae vitae beatitudo vix comparari nedum aequari possit.

e. Etiam vita inest summo intellectui; ipsa enim eius actio est vita. Itaque deus est ζῶον ἀίδιον ἄριστον, ac vita aeterna et optima non inest solum in deo, sed ipse deus est haec vita, cf. de caelo II 3. 286^a 9, RP 409. Bonitz p. 502. — Ad totum locum cf. met. X 119. 1074^b 21.

Physica

401 Phys. II 1. 192^b 8 τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐστὶ φύσει, τὰ ^{natura quid sit} δὲ δι' ἄλλας αἰτίας, φύσει μὲν τὰ τε ζῷα καὶ τὰ μέρη αὐτῶν καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἀπλά τῶν σωμάτων, οἷον γῆ καὶ πῦρ καὶ ἀήρ καὶ ὕδωρ· ταῦτα γὰρ εἶναι καὶ τὰ τοιαῦτα φύσει φαμέν. πάντα δὲ τὰ ῥηθέντα φαίνεται διαφέροντα πρὸς τὰ μὴ φύσει συνεστῶτα. τὰ μὲν γὰρ φύσει ὄντα πάντα φαίνεται ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως, τὰ μὲν κατὰ τόπον, τὰ δὲ κατ' αὔξησιν καὶ φθίσιν, τὰ δὲ κατ' ἀλλοίωσιν· κλίνη δὲ καὶ ἱμάτιον, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο γένος ἐστίν, ἧ μὲν τετύχηκε τῆς κατηγορίας^a ἐκάστης καὶ καθ' ὅσον ἐστὶν ἀπὸ τέχνης, οὐδεμίαν ὁρμὴν ἔχει μεταβολῆς ἔμφυτον, ἧ δὲ συμβέβηκεν αὐτοῖς εἶναι λιθίνοις ἢ γηϊνοῖς ἢ μικτοῖς ἐκ τούτων, ἔχει, καὶ κατὰ τοσοῦτον, ὥς οὔσης τῆς φύσεως ἀρχῆς τινος καὶ αἰτίας τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν ἐν ᾧ ὑπάρχει πρῶτως καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός^b.

a. κατηγορία hoc loco est notio vel significatio quae cogitatur nomine aliquo usurpato. Ind. Ar. p. 378^a.

b. Hoc natura differt ab arte factis et ab iis quae pertinent ad intellectum; velut medicus sibi ipse mederi potest, 192^b. 24 ἀλλ' ὁμως οὐ καθὼς ὑγιαίνεται τὴν ἰατρικὴν ἔχει, ἀλλὰ συμβέβηκε τὸν αὐτὸν ἰατρὸν εἶναι καὶ ὑγιαζόμενον· διὸ καὶ χωρίζεται ποτ' ἀπ' ἀλλήλων. Propterea ἐπιστήμη ποιητικὴ et πρακτικὴ differt a physica: met. VI 1. 1025^b 18

ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη τυγχάνει οὕσα περὶ γένος τι τοῦ ὄντος (περὶ γὰρ τὴν τοιαύτην ἐστὶν οὐσίαν ἐν ᾗ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ στάσεως ἐν αὐτῇ), δηλὸν ὅτι οὔτε πρακτικὴ ἐστὶν οὔτε ποιητικὴ. Cf. **BP** 370. 371. — Natura, si ἀρχὴ κινήσεως esse dicitur, quodam modo idem est atque τὸ πρῶτον κινούμενον κινῶν, caelum, **BP** 398 c. Ut motrix est causa formalis, non materialis met. VII 17. 1041^b 28 ἐπεὶ δ' ἔνια οὐκ οὐσίαι τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅσαι οὐσίαι κατὰ φύσιν καὶ φύσει συνεστήκασι, φανερὴ ἂν αὕτη ἡ φύσις οὐσία, ἥ ἐστιν οὐ στοιχεῖον ἀλλ' ἀρχή. Aliis locis vix distinguitur ab numine divino: de caelo I 4. 271^a 33 ὁ δὲ θεὸς καὶ ἡ φύσις οὐδὲν μάτην ποιοῦσιν. Alibi significatur universi quaedam vita vel in elementis conspicua phys. VIII 1. 250^b 11. De gen. an. III 11. 762^a 18 γίνεται δ' ἐν γῇ καὶ ἐν ὕδατι τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ διὰ τὸ ἐν γῇ μὲν ὕδαρ ὑπάρχειν, ἐν δ' ὕδατι πνεῦμα, ἐν δὲ τούτῳ παντὶ θερμότητα ψυχικὴν, ὥστε τρόπον τινα πάντα ψυχῆς εἶναι πλήρη. De caelo II 13. 295^a 2.

finis naturae

Phys. II 8. 199^a 15 ὅλως δὲ ἡ τέχνη τὰ μὲν ἐπιτελεῖ **402**
 ἃ ἡ φύσις ἀδυνατεῖ ἀπεργάσασθαι, τὰ δὲ μιμεῖται. εἰ οὖν
 τὰ κατὰ τὴν τέχνην ἕνεκά του, δηλὸν ὅτι καὶ τὰ κατὰ τὴν
 φύσιν· ὁμοίως γὰρ ἔχει πρὸς ἄλληλα ἐν τοῖς κατὰ τέχνην
 καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν τὰ ὕστερα πρὸς τὰ πρότερα^a. μά-
 λιστα δὲ φανερόν ἐπὶ τῶν ζῴων τῶν ἄλλων, ἃ οὔτε τέχνη
 οὔτε ζητήσαντα οὔτε βουλευσάμενα ποιεῖ· ὅθεν διαποροῦσί
 τινες πότερον νῦν ἢ τινι ἄλλῳ ἐργάζονται οἳ τ' ἀράχαι καὶ
 οἱ μύρμηκες καὶ τὰ τοιαῦτα. κατὰ μικρόν δ' οὕτω προϊόντι
 καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς φαίνεται τὰ συμφέροντα γινόμενα πρὸς
 τὸ τέλος, οἷον τὰ φύλλα τῆς τοῦ καρποῦ ἕνεκα σκέπης.
 ὥστ' εἰ φύσει τε ποιεῖ καὶ ἕνεκά του ἡ χελιδὼν τὴν νεοττιὰν
 καὶ ὁ ἀράχνης τὸ ἀράχιον, καὶ τὰ φυτὰ τὰ φύλλα ἕνεκα
 τῶν καρπῶν καὶ τὰς ῥίζας οὐκ ἄνω ἀλλὰ κάτω ἕνεκα τῆς
 τροφῆς, φανερόν ὅτι ἔστιν ἡ αἰτία ἡ τοιαύτη ἐν τοῖς φύσει
 γινομένοις καὶ οὐσιν. καὶ ἐπεὶ ἡ φύσις διττή, ἡ μὲν ὡς
 ὕλη ἡ δ' ὡς μορφή, τέλος δ' αὕτη, τοῦ τέλους δ' ἕνεκα
monstra τὰλλα, αὕτη ἂν εἴη ἡ αἰτία ἡ οὗ ἕνεκα^b. ἁμαρτία δὲ
 γίνεται καὶ ἐν τοῖς κατὰ τέχνην· ἔγραψε γὰρ οὐκ ὀρθῶς
 ὁ γραμματικὸς, καὶ ἐπότισεν οὐκ ὀρθῶς ὁ ἱατρὸς τὸ φάρ-
 μακον· ὥστε δηλὸν ὅτι ἐνδέχεται καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν.
 εἰ δὲ ἔστιν ἔνια κατὰ τέχνην ἐν οἷς τὸ ὀρθῶς ἕνεκά του,
 ἐν δὲ τοῖς ἁμαρτανομένοις ἕνεκα μὲν τινος ἐπιχειρεῖται
 ἀλλ' ἀποτυγχάνεται, ὁμοίως ἂν ἔχοι καὶ ἐν τοῖς φυσι-

κοῖς, καὶ τὰ τέρατα ἀμαρτήματα ἐκείνου τοῦ ἔνεκά του^c. — 199^b 25 ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ἀεὶ οὕτως, ἂν μὴ τι ἐμποδίσῃ. ἄτοπον δὲ τὸ μὴ οἶσθαι ἔνεκά του γίνεσθαι, ἐὰν μὴ ἴδωσι τὸ κινεῖν βουλευσάμενον. καίτοι καὶ ἡ τέχνη οὐ βουλεύεται.

a. Met. IX 8. 1050^a 4 τὰ τῇ γενέσει ὕστερα τῷ εἶδει καὶ τῇ οὐσίᾳ πρότερα, οἷον ἀνὴρ παιδὸς καὶ ἄνθρωπος σπέρματος. — ἅπαν ἐπ' ἀρχὴν βαδίζει τὸ γιγνόμενον καὶ τέλος· ἀρχὴ γὰρ τὸ οὐ ἔνεκα, τοῦ τέλους δ' ἔνεκα ἡ γένεσις. Cf. part. an. II 1. 646^a 25.

b. Cf. RP 395.

c. Causa huius inertiae in materia quaerenda est: gen. an. IV 4. 770^b 9 ἔστι γὰρ τὸ τέρας τῶν παρὰ φύσιν τι, παρὰ φύσιν δ' οὐ πᾶσαν ἀλλὰ τὴν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ· περὶ γὰρ τὴν αἰὶ καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης οὐθὲν γίνεται παρὰ φύσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν οὕτω γινόμενοις, ἐνδεχομένοις δὲ καὶ ἄλλως, ἐπεὶ καὶ τούτων ἐν ὅσοις συμβαίνει παρὰ τὴν τάξιν μὲν ταύτην, αἰὶ μέντοι μὴ τυχόντως, ἥτιον εἶναι δοκεῖ τέρας διὰ τὸ καὶ τὸ παρὰ φύσιν εἶναι τρόπον τινὰ κατὰ φύσιν, ὅταν μὴ κρατήσῃ τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἢ κατὰ τὸ εἶδος φύσις. — Etiam femininum genus quasi mutilatio masculini est: gen. an. II 3. 737^a 27 τὸ γὰρ θῆλυ ὥσπερ ἄρρεν ἐστὶ πεπηρωμένον (cf. Plat. Tim. 90 E), et cetera animalia cum homine comparata tanquam pumiliones: part. an. IV 10. 686^b 2 πάντα γὰρ ἐστὶ τὰ ζῷα νανώδη τᾶλλα παρὰ τὸν ἄνθρωπον.

403 Phys. IV 1. 208^b 1 ὅτι μὲν οὖν ἔστιν ὁ τόπος, δοκεῖ ^{spatium} δῆλον εἶναι ἐκ τῆς ἀντιμεταστάσεως· ὅπου γὰρ ἐστὶ νῦν ὕδωρ, ἐνταῦθα ἐξελθόντος ὥσπερ ἐξ ἀγγείου πάλιν ἀήρ ἔνεστιν· ὅτε δὲ τὸν αὐτὸν τόπον τοῦτον ἄλλο τι τῶν σωμάτων κατέχει, τοῦτο δὴ τῶν ἐγγινομένων καὶ μεταβαλλόντων ἕτερον πάντων εἶναι δοκεῖ· ἐν γὰρ ἀήρ ἐστὶ νῦν ὕδωρ ἐν τούτῳ πρότερον ἦν, ὥστε δῆλον ὡς ἦν ὁ τόπος τι καὶ ἡ χώρα ἕτερον ἀμφοῖν, εἰς ἣν καὶ ἐξ ἧς μετέβαλον. — 4. 212^a 14. ἔστι δ' ὥσπερ τὸ ἀγγεῖον τόπος μεταφορητός, οὕτω καὶ ὁ τόπος ἀγγεῖον ἀμετακίνητον. διὸ ὅταν μὲν ἐν κινουμένῳ τι κινῆται καὶ μεταβάλλῃ τὸ ἐντός, οἷον ἐν ποταμῷ πλοῖον, ὡς ἀγγεῖον χρῆται μᾶλλον ἢ τόπῳ τῷ περιέχοντι. βούλεται δ' ἀκίνητος εἶναι ὁ τόπος· διὸ ὁ πᾶς μᾶλλον ποταμὸς τόπος, ὅτι ἀκίνητος ὁ πᾶς. ὥστε τὸ τοῦ περιέχοντος πέρας ἀκίνητον πρῶτον, τοῦτ' ἔστιν ὁ τόπος^a. — 5. 212^a 31 ὧ μὲν οὖν σώματι ἔστι τι ἐκτός

σῶμα περιέχον αὐτό, τοῦτό ἐστιν ἐν τόπῳ, ὃ δὲ μή, οὐ. — 212^b 16 παρὰ δὲ τὸ πᾶν καὶ ὅλον οὐδέν ἐστιν ἔξω τοῦ παντός, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ οὐρανῷ πάντα· ὁ γὰρ οὐρανὸς τὸ πᾶν ἴσως. ἐστὶ δ' ὁ τόπος οὐχ ὁ οὐρανός, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ τι τὸ ἔσχατον καὶ ἀπτόμενον τοῦ κινήτου σώματος [πέρας ἡρεμοῦν]¹. καὶ διὰ τοῦτο ἡ μὲν γῆ ἐν τῷ ὕδατι, τοῦτο δ' ἐν τῷ ἀέρι, οὗτος δ' ἐν τῷ αἰθέρι, ὁ δ' αἰθήρ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ δ' οὐρανὸς οὐκέτι ἐν ἄλλῳ^b. — καὶ ἐστὶν ὁ τόπος καὶ ποῦ, οὐχ ὡς ἐν τόπῳ δέ, ἀλλ' ὡς τὸ πέρας ἐν τῷ πεπερασμένῳ. οὐ γὰρ πᾶν τὸ ὄν ἐν τόπῳ, ἀλλὰ τὸ κινήτῳ σῶμα^c.

a. Phys. IV 4. 212^a 5 ἀνάγκη τὸν τόπον εἶναι — τὸ πέρας τοῦ περιέχοντος σώματος, <καθ' ὃ συνάπτει τῷ περιεχομένῳ>. De hoc loco e Simplicio supplendo cf. Diels, *Zur Textgesch. d. Ar. Phys.*, Ac. Berol. 1882, 4.

b. Cf. **RP** 409 b.

c. Respicit argumentum Zenonis **RP** 135. — Hanc spatii notionem persecutus vacuum posse neque in mundo neque extra mundum esse contendit: phys. IV 6—9. 213^a 12.

tempus Phys. IV 10. 218^b 9 ἐπεὶ δὲ δοκεῖ μάλιστα κίνησις 404 εἶναι καὶ μεταβολή τις ὁ χρόνος, τοῦτ' ἂν εἴη σκεπτέον. ἡ μὲν οὖν ἐκάστου μεταβολῇ καὶ κίνησις ἐν αὐτῷ τῷ μεταβάλλοντι μόνον ἐστίν, ἢ οὗ ἂν τύχῃ ὃν αὐτὸ τὸ κινούμενον καὶ μεταβάλλον· ὁ δὲ χρόνος ὁμοίως καὶ πανταχοῦ καὶ παρὰ πᾶσιν· ἔτι δὲ μεταβολῇ μὲν ἐστὶ πᾶσα θάπττων καὶ βραδυτέρα, χρόνος δ' οὐκ ἐστίν. — ὅτι μὲν τοίνυν οὐκ ἐστὶ (ὁ χρόνος) κίνησις, φανερόν· μηδὲν δὲ διαφερέτω λέγειν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι κίνησιν ἢ μεταβολήν. — 11. 219^a 2 ληπτέον δέ, ἐπεὶ ζητοῦμεν τί ἐστὶν ὁ χρόνος, ἐντεῦθεν ἀρχομένοις, τί τῆς κινήσεως ἐστίν. ἅμα γὰρ κινήσεως αἰσθανόμεθα^a καὶ χρόνου· καὶ γὰρ ἐὰν ἡ σκότος καὶ μηδὲν διὰ τοῦ σώματος πάσχωμεν, κίνησις δὲ τις ἐν τῇ ψυχῇ ἐνῇ, εὐθὺς ἅμα δοκεῖ τις γεγονέναι καὶ χρόνος. ἀλλὰ μὴν καὶ ὅταν γε χρόνος δοκῇ γεγονέναι τις, ἅμα καὶ κίνησις τις φαίνεται γεγονέναι. ὥστε ἦτοι κίνησις ἢ τῆς κινήσεως τί ἐστὶν ὁ χρόνος. ἐπεὶ

1) πέρας ἡρεμοῦν om. cod. E, Simplic. phys. p. 594, 25; 602, 3 Diels. Cf. Z. II b³ 398⁴; Diels, *ar. Textgesch.* 4³.

οὖν οὐ κίνησις, ἀνάγκη τῆς κινήσεως τι εἶναι αὐτόν. — 22^a ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν χρόνον γε γνωρίζομεν, ὅταν δρῶμεν τὴν κίνησιν, τῷ πρότερον καὶ ὕστερον δρίζοντες· καὶ τότε φαινόμενα γεγονέναι χρόνον, ὅταν τοῦ προτέρου καὶ ὕστερου ἐν τῇ κινήσει αἰσθῇσιν λάβωμεν. δρίζομεν δὲ τῷ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑπολαβεῖν αὐτά, καὶ μεταξὺ τι αὐτῶν ἕτερον· ὅταν γὰρ ἕτερα τὰ ἄλλα τοῦ μέσου νοήσωμεν, καὶ δύο εἴπη ἢ ψυχὴ τὰ νῦν, τὸ μὲν πρότερον τὸ δ' ὕστερον, τότε καὶ τοῦτο φαινόμενα εἶναι χρόνον· τὸ γὰρ δρίζόμενον τῷ νῦν χρόνος εἶναι δοκεῖ· καὶ ὑποκείσθω. ὅταν μὲν οὖν ὥς ἐν τῷ νῦν αἰσθάνομεθα, καὶ μὴ ᾗτοι ὥς πρότερον καὶ ὕστερον ἐν τῇ κινήσει ἢ ὥς τὸ αὐτὸ μὲν πρότερον δὲ καὶ ὕστερου τινός, οὐ δοκεῖ χρόνος γεγονέναι οὐθίς, ὅτι οὐδὲ κίνησις. ὅταν δὲ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον, τότε λέγομεν χρόνον· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁ χρόνος, ἀριθμὸς κινήσεως κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον. οὐκ ἄρα κίνησις ὁ χρόνος ἀλλ' ἢ ἀριθμὸν ἔχει ἢ κίνησις. σημεῖον δέ· τὸ μὲν γὰρ πλεῖον καὶ ἔλαττον κρίνομεν ἀριθμῷ, κίνησιν δὲ πλείω καὶ ἐλάττω χρόνῳ· ἀριθμὸς ἄρα τις ὁ χρόνος· ἐπεὶ δ' ἀριθμὸς ἐστὶ διχῶς (καὶ γὰρ τὸ ἀριθμοῦμενον καὶ τὸ ἀριθμητὸν ἀριθμὸν λέγομεν, καὶ ᾧ ἀριθμοῦμεν), ὁ δὲ χρόνος ἐστὶ τὸ ἀριθμοῦμενον καὶ οὐχ ᾧ ἀριθμοῦμεν^b.

a. Ergo tempus sicut motus non singulo quodam sed communi sensu a nobis apprehenditur, cf. de an. II 6. 418^a 8; III 1. 425^a 13 οὐδὲ τῶν κοινῶν οἷον τ' εἶναι αἰσθητήριόν τι ἴδιον, ὃν ἐκάστη αἰσθῇσιν αἰσθανόμεθα κατὰ συμβεβηκός, οἷον κινήσεως, στάσεως, σχήματος, μεγέθους, ἀριθμοῦ ἐνός· ταῦτα γὰρ πάντα κινήσει αἰσθανόμεθα. Cf. RP 388d.

b. Phys. IV 14. 223^a 25 εἰ δὲ μηδὲν ἄλλο πέφυκεν ἀριθμεῖν ἢ ψυχὴ καὶ ψυχῆς νοῦς, ἀδύνατον εἶναι χρόνον ψυχῆς μὴ οὔσης, ἀλλ' ἢ τοῦτο ὃ ποτε ὂν ἐστὶν ὁ χρόνος, οἷον εἰ ἐνδέχεται κίνησιν εἶναι ἄνευ ψυχῆς.

405 Phys. V 1. 224^b 35 ἐπεὶ δὲ πᾶσα μεταβολὴ ἐστὶν ἐκ ^{mutationis for-} ^{mae} τινος εἰς τι (δηλοῖ δὲ καὶ τὸ ὄνομα· μετ' ἄλλο γὰρ τι καὶ τὸ μὲν πρότερον δηλοῖ, τὸ δ' ὕστερον), μεταβάλλοι ἂν τὸ μεταβάλλον τετραχῶς· ἢ γὰρ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον, ἢ οὐκ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, ἢ οὐκ ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον· λέγω δὲ ὑποκείμενον τὸ καταφάσει δηλούμενον. ὥστε

motus genera

ἀνάγκη ἐκ τῶν εἰρημένων τρεῖς εἶναι μεταβολάς, τὴν τε ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, καὶ τὴν ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον, καὶ τὴν ἐκ μὴ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον. ἢ γὰρ οὐκ ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον οὐκ ἔστι μεταβολὴ διὰ τὸ μὴ εἶναι κατ' ἀντίθεσιν· οὔτε γὰρ ἐναντία οὔτε ἀντίφασίς ἐστιν. ἢ μὲν οὖν οὐκ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον μεταβολὴ κατ' ἀντίφασιν γένεσίς ἐστιν, — ἢ δ' ἐξ ὑποκειμένου εἰς οὐχ ὑποκείμενον φθορά· — ἀδύνατον γὰρ τὸ μὴ ὂν κινεῖσθαι, εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὴν γένεσιν κίνησιν εἶναι. — οὐδὲ δὴ ἡ φθορὰ κινήσις· ἐναντίον μὲν γὰρ κινήσει ἢ κινήσις ἢ ἡρεμία, ἢ δὲ φθορὰ γενέσει ἐναντίον. ἐπεὶ δὲ πᾶσα κίνησις μεταβολὴ τις, μεταβολαὶ δὲ τρεῖς αἱ εἰρημέναι, τούτων δὲ αἱ κατὰ γένεσιν καὶ φθορὰν οὐ κινήσεις, αὗται δ' εἰσὶν αἱ κατ' ἀντίφασιν, ἀνάγκη τὴν ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον μεταβολὴν κίνησιν εἶναι μόνην^a. — εἰ οὖν αἱ κατηγορίαι διήρηνται οὐσίᾳ καὶ ποιότητι καὶ τῷ ποῦ καὶ τῷ ποτὲ καὶ τῷ πρὸς τι καὶ τῷ ποσῶ καὶ τῷ ποιεῖν ἢ πάσχειν^b, ἀνάγκη τρεῖς εἶναι κινήσεις, τὴν τε τοῦ ποιοῦ καὶ τὴν τοῦ ποσοῦ καὶ τὴν κατὰ τόπον. 2. 225^b 10 κατ' οὐσίαν δ' οὐκ ἔστι κινήσις διὰ τὸ μηδὲν εἶναι οὐσίᾳ τῶν ὄντων ἐναντίον^c. οὐδὲ δὴ τῷ πρὸς τι· ἐνδέχεται γὰρ θάτερον μεταβάλλοντος <μὴ>¹ ἀληθεύεσθαι θάτερον μηδὲν μεταβάλλον, ὥστε κατὰ συμβεβηκὸς ἡ κίνησις αὐτῶν. οὐδὲ δὴ ποιοῦντος καὶ πάσχοντος, οὐδὲ παντὸς κινουμένου καὶ κινουόντος, ὅτι οὐκ ἔστι κινήσεως κινήσις οὐδὲ γενέσεως γένεσις, οὐδ' ὅλως μεταβολὴ μεταβολῆς. — 226^a 23 ἐπεὶ δὲ οὔτε οὐσίας οὔτε τοῦ πρὸς τι οὔτε τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν, λείπεται κατὰ τὸ ποιοῦν καὶ τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποῦ κίνησιν εἶναι μόνον· ἐν ἐκάστω γὰρ ἐστι τούτων ἐναντίωσις. ἢ μὲν οὖν κατὰ τὸ ποιοῦν κινήσις ἀλλοιώσις ἔστω· τοῦτο γὰρ ἐπέξευκται κοινὸν ὄνομα. — ἢ δὲ κατὰ τὸ ποσόν, τὸ μὲν κοινὸν ἀνώνυμον, καθ' ἑκάτερον δ' αὖξήσις καὶ φθίσις, ἢ μὲν εἰς τὸ τέλειον μέγεθος αὖξήσις, ἢ δ' ἐκ τούτου φθίσις. ἢ δὲ κατὰ τόπον καὶ τὸ κοινὸν καὶ τὸ ἴδιον ἀνώνυμος, ἔστω δὲ φθορὰ καλουμένη τὸ κοινόν^d.

a. Simillimus est locus met. XI 11. 1067^b 14 sq. Ortus atque interitus inter motus genera numerantur cat. 14. 15^a 13; phys. III 1. 201^a 8.

1) μὴ inseruit Schwegler.

b. Omittuntur duae categoriae *κεῖσθαι* et *ἔχειν*, sicut met. XI 12. 1068^a 8 etiam categoria *ποτε* negligitur, quae ne hoc quidem loco respicitur in argumentatione subsequenti.

c. Cf. cat. 5. 3^b 24 *ὑπάρχει δὲ ταῖς οὐσίαις καὶ τὸ μηδὲν αὐταῖς ἐναντίον εἶναι. τῇ γὰρ πρώτη οὐσίᾳ τί ἂν εἴη ἐναντίον, οἷον τῷ τινὶ ἀνθρώπῳ ἢ τῷ τινὶ ζῳῳ; οὐδὲν γὰρ ἔστιν ἐναντίον.* Cf. BP 391.

d. Cf. de anim. I. 3. 406^a 12.

406 Phys. VIII 7. 260^a 21 *σκεπτόν γὰρ πότερον ἐνδέχε-* motus princeps
ταί τινα κίνησιν εἶναι συνεχῇ ἢ οὐ, καὶ εἰ ἐνδέχεται, τίς αὕτη, καὶ τίς πρώτη τῶν κινήσεων· δηλον γὰρ ὡς εἵπερ ἀναγκαῖον μὲν αὖ κίνησιν εἶναι, πρώτη δ' ἦδε καὶ συνεχῆς, ὅτι τὸ πρῶτον κινεῖν κινεῖ ταύτην τὴν κίνησιν, ἣν ἀναγκαῖον μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι καὶ συνεχῇ καὶ πρώτῃ. *τριῶν δ' οὐσῶν κινήσεων, τῆς τε κατὰ μέγεθος καὶ τῆς κατὰ πάθος^a καὶ τῆς κατὰ τύπον, ἣν καλοῦμεν φορὰν, ταύτην ἀναγκαῖον εἶναι πρώτῃ.* ἀδύνατον γὰρ αὕξησιν εἶναι ἀλλοιώσεως μὴ προϋπαρχούσης· τὸ γὰρ αὕξανόμενον ἔστι μὲν ὡς ὁμοίῳ αὕξάνεται, ἔστι δ' ὡς ἀνομοίῳ· τροφή γὰρ λέγεται τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον. προσγίνεται δὲ πᾶν γινόμενον ὁμοιον ὁμοίῳ. ἀνάγκη οὖν ἀλλοιώσιν εἶναι τὴν εἰς τὰναντία μεταβολήν. ἀλλὰ μὴν εἴ γε ἀλλοιοῦται, δεῖ τι εἶναι τὸ ἀλλοιοῦν καὶ ποιοῦν ἐκ τοῦ δυνάμει θερμοῦ τὸ ἐνεργεῖα θερμόν. δηλον οὖν ὅτι τὸ κινεῖν οὐχ ὁμοίως ἔχει, ἀλλ' ὅτε μὲν ἐγγύτερον ὅτε δὲ πορρώτερον τοῦ ἀλλοιουμένου ἐστίν. ταῦτα δ' ἄνευ φορᾶς οὐκ ἐνδέχεται ὑπάρχειν. εἰ ἄρα ἀνάγκη αὖ κίνησιν εἶναι, ἀνάγκη καὶ φορὰν αὖ εἶναι πρώτῃ τῶν κινήσεων, καὶ φορᾶς, εἰ ἔστιν ἢ μὲν πρώτη ἢ δ' ὑστέρα, τὴν πρώτῃ^b. — Ib. c. 9. 265^a 13 *ὅτι δὲ τῶν φορῶν ἡ κυκλοφορία πρώτη,* est circularis
δηλον. πᾶσα γὰρ φορὰ, ὥσπερ καὶ πρότερον εἵπομεν^c, ἢ κύκλῳ ἢ ἐπ' εὐθείας ἢ μικτῇ. ταύτης δ' ἀνάγκη πρότερας εἶναι ἐκείνας· ἐξ ἐκείνων γὰρ συνέστηκεν. τῆς δ' εὐθείας ἡ κύκλῳ· ἀπλη γὰρ καὶ τέλειος μᾶλλον· ἄπειρον μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν εὐθεῖαν φέρεσθαι· τὸ γὰρ οὕτως ἄπειρον οὐκ ἔστιν^d. ἀλλ' οὐδ' εἰ ἦν, ἐκινεῖτ' ἂν οὐδέν· οὐ γὰρ γίγνεται τὸ ἀδύνατον. διελθεῖν δὲ τὴν ἄπειρον ἀδύνατον. ἢ δ' ἐπὶ τῆς πεπερασμένης εὐθείας ἀνακάμπτουσα μὲν συνθετὴ καὶ δύο κινήσεις, μὴ ἀνακάμπτουσα δὲ ἀτελὴς καὶ φθαρτὴ. πρότερον δὲ καὶ φύσει καὶ λόγῳ καὶ χρόνῳ τὸ

τέλειον μὲν τοῦ ἀτελοῦς, τοῦ φθαρτοῦ δὲ τὸ ἀφθαρτον. ἔτι προτέρα ἦν ἐνδέχεται αἰδιδιον εἶναι τῆς μὴ ἐνδεχομένης· τὴν μὲν οὖν κύκλῳ ἐνδέχεται αἰδιδιον εἶναι, τῶν δ' ἄλλων οὔτε φορὰν οὔτ' ἄλλην οὐδεμίαν· στάσιν γὰρ δεῖ γίνεσθαι, εἰ δὲ στάσις, ἔφθαρται ἢ κίνησις^ο.

a. ἡ κατὰ πάθος κινήσις est ἀλλοίωσις. Cf. phys. V 2. 226^a 26.

b. Etiam ortum et interitum motu locali posteriores esse demonstratur infra 260^b 30 ἀλλ' ἐφ' ἐνὸς μὲν ὁτινοῦν τῶν ἐχόντων γένεσιν τὴν φορὰν ἀναγκαῖον ὑστίατην εἶναι τῶν κινήσεων· μετὰ γὰρ τὸ γενέσθαι πρῶτον ἀλλοίωσις καὶ αὔξησης, φορὰ δ' ἤδη τετελειωμένων κινήσις ἐστίν. — 261^a 13 ὅλως δὲ φαίνεται τὸ γινόμενον ἀτελὲς καὶ ἐπ' ἀρχὴν ἰόν, ὥστε τὸ τῇ γενέσει ὑστερον τῇ φύσει πρότερον εἶναι.

c. Phys. VIII 8. 261^b 27.

d. Spatii infinitas esse nequit propterea, quod spatio continentur fines corporum, corpus autem infinitum esse non potest: met. XI 10. 1066^b 23; de caelo I 5. 271^b 2.

e. Ar. in planis circulum, in solidis globum simplicissimam formam et perfectissimam esse arbitrabatur, cf. de caelo II 4. 286^b 10.

res corporea simplicissima

De caelo I 2. 268^b 20 κύκλῳ μὲν οὖν ἐστίν ἡ περὶ 407
τὸ μέσον (κίνησις), εὐθεῖα δ' ἡ ἄνω καὶ κάτω. λέγω δ' ἄνω μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ μέσου, κάτω δὲ τὴν ἐπὶ τὸ μέσον. ὥστ' ἀνάγκη πᾶσαν εἶναι τὴν ἀπλήν φορὰν τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ μέσου, τὴν δ' ἐπὶ τὸ μέσον, τὴν δὲ περὶ τὸ μέσον. — ἐπεὶ δὲ τῶν σωμάτων τὰ μὲν ἐστὶν ἀπλᾶ, τὰ δὲ σύνθετα ἐκ τούτων (λέγω δ' ἀπλᾶ ὅσα κινήσεως ἀρχὴν ἔχει κατὰ φύσιν, οἷον πῦρ καὶ γῆν καὶ τὰ τούτων εἶδη καὶ τὰ συγγενῆ^a τούτοις), ἀνάγκη καὶ τὰς κινήσεις εἶναι τὰς μὲν ἀπλᾶς, τὰς δὲ μικτάς πως, καὶ τῶν μὲν ἀπλῶν ἀπλᾶς, μικτάς δὲ τῶν συνθέτων, κινεῖσθαι δὲ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν. εὔπερ οὖν ἐστὶν ἀπλή κίνησις, ἀπλή δ' ἡ κύκλῳ κίνησις, καὶ τοῦ τε ἀπλοῦ σώματος ἀπλή ἡ κίνησις καὶ ἡ ἀπλή κίνησις ἀπλοῦ σώματος (καὶ γὰρ ἂν συνθέτου ἦ, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἔσται), ἀναγκαῖον εἶναι τι σῶμα ἀπλοῦν δι' ὃ πέφυκε φέρεσθαι τὴν κύκλῳ κίνησιν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν· βίᾳ μὲν γὰρ ἐνδέχεται τὴν ἄλλον καὶ ἑτέρον, κατὰ φύσιν δὲ ἀδύνατον, εἴπερ μία ἐκάστου κίνησις ἢ κατὰ φύσιν τῶν ἀπλῶν. — 269^a 18 ἀλλὰ μὴν καὶ πρῶτην γε ἀναγκαῖον εἶναι τὴν τοιαύτην φορὰν. τὸ γὰρ τέλειον πρότερον τῇ φύσει τοῦ ἀτελοῦς, ὃ δὲ κύκλος

τῶν τελείων. — 30 ἔκ τε δὴ τούτων φανερόν ὅτι πέφυκέν τις οὐσία σώματος ἄλλη παρὰ τὰς ἐνταῦθα^b συστάσεις, θειοτέρα καὶ προτέρα τούτων ἀπάντων.

a. τὰ συγγενῇ τούτοις sunt reliqua elementa.

b. Hic i. e. in terra.

408 De caelo 3. 270^a 12 ὁμοίως δ' εὐλογον ὑπολαβεῖν περὶ ^{aeterna et con-}
 αὐτοῦ (τοῦ κύκλῳ φερομένου σώματος) καὶ ὅτι ἀγένητον καὶ
 ἄφθαρτον καὶ ἀναυξὲς καὶ ἀναλλοίωτον, διὰ τὸ γίνεσθαι
 μὲν ἅπαν τὸ γιγνόμενον ἐξ ἐναντίου τε καὶ ὑποκειμένου
 τινός, καὶ φθείρεσθαι ὡσαύτως ὑποκειμένου τέ τινος καὶ
 ὑπ' ἐναντίου καὶ εἰς ἐναντίον, καθάπερ ἐν τοῖς πρώτοις
 εἴρηται λόγοις^a. τῶν δ' ἐναντίων καὶ αἱ φοραὶ ἐναντία.
 εἰ δὴ τούτῳ μηδὲν ἐναντίον ἐνδέχεται εἶναι διὰ τὸ καὶ τῇ
 φορᾷ τῇ κύκλῳ μὴ εἶναι ἄν τιν' ἐναντίαν κίνησιν^b, ὁρθῶς
 ἔοικεν ἢ φέσις τὸ μέλλον ἔσεσθαι ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον
 ἐξελεῖσθαι ἐκ τῶν ἐναντίων· ἐν τοῖς ἐναντίοις γὰρ ἡ γένεσις
 καὶ ἡ φθορά. ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ ἀυξανόμενον ἅπαν αὐξάνε-
 ται καὶ τὸ φθίνον φθίνει ὑπὸ συγγενοῦς προσιόντος καὶ
 ἀναλυομένου εἰς τὴν ἕλην· τούτῳ δ' οὐκ ἔστιν ἐξ οὗ γέγονεν.
 εἰ δ' ἔστι καὶ ἀναύξητον καὶ ἄφθαρτον, τῆς αὐτῆς διανοίας
 ἔστιν ὑπολαβεῖν καὶ ἀναλλοίωτον εἶναι. ἔστι μὲν γὰρ ἡ
 ἀλλοιώσις κίνησις κατὰ τὸ ποιόν, τοῦ δὲ ποιοῦ αἱ μὲν ἕξεις
 καὶ διαθέσεις οὐκ ἄνευ τῶν κατὰ πάθη γίνονται μεταβολῶν,
 οἷον ὑγίεια καὶ νόσος. κατὰ δὲ πάθος ὅσα μεταβάλλει τῶν
 φυσικῶν σωμάτων, ἔχονθ' ὁρῶμεν πάντα καὶ αὐξησιν καὶ
 φθίσιν, οἷον τὰ τε τῶν ζώων σώματα καὶ τὰ μύρια αὐτῶν
 καὶ τὰ τῶν φυτῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν στοιχείων· ὥστ'
 εἴπερ τὸ κύκλῳ σῶμα μήτ' αὐξησιν ἔχειν ἐνδέχεται μήτε φθίσιν,
 εὐλογον καὶ ἀναλλοίωτον εἶναι. — 270^b 11 συμβαίνει δὲ τοῦτο
 καὶ διὰ τῆς αἰσθήσεως ἱκανῶς, ὥς γε πρὸς ἀνθρωπίνην
 εἰπεῖν πίστιν· ἐν ἅπαντι γὰρ τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ κατὰ
 τὴν παραδεδομένην ἀλλήλοις μνήμην οὐθὲν φαίνεται μετα-
 βεβληκὸς οὔτε καθ' ὅλον τὸν ἔσχατον οὐρανὸν οὔτε κατὰ
 μύριον αὐτοῦ τῶν οἰκείων οὐθέν. ἔοικε δὲ καὶ τοῖνομα παρὰ ^{nominatur}
 τῶν ἀρχαίων διαδεδοῖσθαι μέχρι καὶ τοῦ νῦν χρόνου, τοῦτον ^{aether}
 τὸν τρόπον ὑπολαμβάνόντων ὅνπερ καὶ ἡμεῖς λέγομεν· οὐ
 γὰρ ἄπαξ οὐδὲ δις ἀλλ' ἀπειράκις δεῖ νομίζειν τὰς αὐτὰς

ἀφικνεῖσθαι δόξας εἰς ἡμᾶς^ο. διόπερ ὡς ἑτέρου τινὸς ὄντος τοῦ πρώτου σώματος παρὰ γῆν καὶ πῦρ καὶ ἀέρα καὶ ὕδωρ, αἰθέρα προσωνόμασαν τὸν ἀνωτάτω τόπον, ἀπὸ τοῦ θείναι δὲ τὸν αἰθιόν χρόνον θέμενοι τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῷ^δ.

a. Cf. BP 406.

b. De caelo I 4. 270^b 32 rectum motum non oppositum esse circulari demonstratur.

c. Eadem sententia legitur met. XII 8. 1074^b 10; meteorol. I 3. 339^b 25.

d. Aristotelis aether ab inferioribus appellabatur τὸ πέμπτον γένος τῶν στοιχείων, cf. Cic. Acad. I 26 *quintum genus, e quo essent astra mentesque*, v. Krische, *Forsch.* 306.

constitutio
mundi

De caelo II 3. 286^a 9 Θεοῦ δ' ἐνέργεια ἀθανασία· 409
τοῦτο δ' ἐστὶ ζωὴ αἰθιός^α. ὥστ' ἀνάγκη τῷ θείῳ κίνησιν αἰθιόν ὑπάρχειν. ἐπεὶ δ' ὁ οὐρανὸς τοιοῦτος (σῶμα γὰρ τι θεῖον), διὰ τοῦτο ἔχει τὸ ἐγκύκλιον σῶμα, ὃ φύσει κινεῖται κύκλῳ αἰεὶ. διὰ τί οὖν οὐχ ὅλον τὸ σῶμα τοῦ οὐρανοῦ τοιοῦτον; ὅτι ἀνάγκη μένειν τι τοῦ σώματος τοῦ φερομένου κύκλῳ τὸ ἐπὶ τοῦ μέσου, τούτου δ' οὐθὲν οἶόν τε μένειν μόριον, οὐθ' ὅλως οὐτ' ἐπὶ τοῦ μέσου^β. καὶ γὰρ ἂν ἡ κατὰ φύσιν κίνησις ἦν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ μέσον· φύσει δὲ κύκλῳ κινεῖται· οὐ γὰρ ἂν ἦν αἰθιός ἡ κίνησις· οὐθὲν γὰρ παρὰ φύσιν αἰθιόν. ὕστερον δὲ τὸ παρὰ φύσιν τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ ἕκαστῃς τίς ἐστὶν ἐν τῇ γενέσει τὸ παρὰ φύσιν τοῦ κατὰ φύσιν. ἀνάγκη τοίνυν γῆν εἶναι· τοῦτο γὰρ ἡρεμεῖ ἐπὶ τοῦ μέσου. νῦν μὲν οὖν ὑποκείσθω τοῦτο, ὕστερον δὲ λεχθήσεται περὶ αὐτοῦ^ο. ἀλλὰ μὴν εἰ γῆν, ἀνάγκη καὶ πῦρ εἶναι· τῶν γὰρ ἐναντίων εἰ θάτερον φύσει, ἀνάγκη καὶ θάτερον εἶναι φύσει. — ἀλλὰ μὴν εἴπερ ἐστὶ πῦρ καὶ γῆ, ἀνάγκη καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι σώματα· ἐναντίωσιν γὰρ ἔχει ἕκαστον τῶν στοιχείων πρὸς ἕκαστον. ὑποκείσθω δὲ καὶ τοῦτο νῦν, ὕστερον δὲ πειρατέον δεῖξαι^δ. τούτων δ' ὑπαρχόντων φανερόν ὅτι ἀνάγκη γένεσιν εἶναι διὰ τὸ μηδὲν οἶόν τ' αὐτῶν εἶναι αἰθιόν· πάσχει γὰρ καὶ ποιεῖ τάναντία ὑπ' ἀλλήλων, καὶ φθαρτικὰ ἀλλήλων ἐστίν. ἔτι δ' οὐκ εὐλόγον εἶναί τι κινήτῳ αἰθιόν, οὐ μὴ ἐνδέχεται εἶναι κατὰ φύσιν τὴν κίνησιν αἰθιόν· τούτων δ' ἐστὶ¹ κίνησις. ὅτι μὲν τοίνυν

1) ἐστὶ libri, Simplic.: εἴς τι ἡ Prantl.

ἀναγκαῖον εἶναι γένεσιν, ἐκ τούτων δῆλον. εἰ δὲ γένεσιν, ἀναγκαῖον καὶ ἄλλην εἶναι φορὰν^ο, ἢ μίαν ἢ πλείους· κατὰ γὰρ τὴν τοῦ ὅλου ὡσαύτως ἀναγκαῖον ἔχειν τὰ στοιχεῖα τῶν σωμάτων πρὸς ἄλληλα. λεχθήσεται δὲ καὶ περὶ τούτου ἐν τοῖς ἐπομένοις σαφέστερον. νῦν δὲ τοσοῦτόν ἐστι δῆλον, διὰ τίνα αἰτίαν πλείω τὰ ἐγκύκλιά ἐστι σώματα, ὅτι ἀνάγκη γένεσιν εἶναι, γένεσιν δ', εἴπερ καὶ πῦρ, τοῦτο δὲ καὶ τᾶλλα, εἴπερ καὶ γῆν· ταύτην δ' ὅτι ἀνάγκη μένειν τι αἰεὶ, εἴπερ κινεῖσθαι τι αἰεὶ.

a. V. RP 400.

b. Cf. Nicolaus ap. Simplicium de caelo 399, 2 Heib. διὰ τί οὖν οὐχ ὅλος ὁ κόσμος τοιοῦτος; ὅτι ἀνάγκη μένειν τι περὶ τὸ μέσον τοῦ κύκλου φερομένου· τὸ δὲ πέμπτον σῶμα οὔτε μένειν ἡδύνατο οὔτε ἐν μέσῳ εἶναι.

c. De caelo II 14. 296^a 24.

d. Quattuor elementa esse duobus argumentis demonstratur. Nam elementa primum quae contraria tactu, qui sensus ceteris omnibus subest, deprehenduntur, frigidum calidum, aridum udum, ea diverse composita singulis elementis ita continentur, ut ignis sit calidus et aridus, aer calidus et udus, aqua frigida et uda, terra frigida et arida: de gen. et corr. II 2. 3. 329^b 7. — Deinde, sicut motus circularis aetheris proprius est, ita elementorum directus, qui naturaliter aut sursum tendit aut deorsum. Elementum grave quod deorsum fertur est terra, elementum leve quod sursum nititur ignis. Praeterea necesse est medium esse, quod et sursum et deorsum feratur; id duobus reliquis elementis continetur, aere et aqua: de caelo IV 4. 5. 311^a 15. — Haec elementa in se invicem transmutantur, quia et agentes sunt et patientes: de caelo III 6. 304^b 23. — Quid sit elementum aperit ib. 3. 302^a 15 ἔστω δὲ στοιχεῖον τῶν σωμάτων, εἰς ὃ τᾶλλα σώματα διαιρεῖται, ἐνυπάρχον δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ· τοῦτο γὰρ ποτέρως ἔτι ἀμφισβητήσιμον. αὐτὸ δ' ἐστὶν ἀδιαίρετον εἰς ἕτερα τῇ εἶδει· τοιοῦτον γάρ τι τὸ στοιχεῖον ἅπαντες καὶ ἐν ἅπασι βούλονται λέγειν. — Omnibus elementis commune est ut sint materia, quae non existit nisi potentia et oppositis qualitatibus: de gen. et corr. II 1. 329^a 24.

e. Ad ἄλλην φορὰν ex sequentibus supplendum ἢ τὴν τοῦ ὅλου. — Statuit enim Aristoteles inferiorem mundi sphaeram pendere a superiore et quo remotior sit a primo motore eo minus perfectam esse: itaque qui reperiantur in terra motus ad multo minus certam regulam constitutos esse quam stellarum, v. de caelo II 12. 292^b 23; meteorol. I 2. 339^a 19; de gen. anim. IV 10. 777^b 29.

In astronomia, quam philosophiae omnium disciplinarum maxime cognatam esse dicit, Ar. Eudoxi Cnidii et Callippi Cyziceni placitis ita

utitur, ut ipse ad ea emendanda et supplenda non nihil adiecerit, cf. met. XII 8. 1073^b 17 cum Bonitzii comm. et Krische, *Forsch.* 283.

variae rerum con-
iunctionis ratio

De part. an. II 1. 646^a 12 τριῶν δ' οὐσῶν τῶν συν- 410
θέσεων πρώτην μὲν ἂν τις θείῃ τὴν ἐκ τῶν καλουμένων
ὑπὸ τινων στοιχείων, οἷον γῆς ἀέρος ὕδατος πυρός. — δευ-
τέρα δὲ σύστασις ἐκ τῶν πρώτων ἢ τῶν ὁμοιομερῶν φύσις
ἐν τοῖς ζῴοις ἐστίν, οἷον ὁστοῦ καὶ σαρκὸς καὶ τῶν ἄλλων
τῶν τοιούτων. τρίτῃ δὲ καὶ τελευταία κατ' ἀριθμὸν ἢ τῶν
ἀνομοιομερῶν, οἷον προσώπου καὶ χειρὸς καὶ τῶν τοιούτων
μορίων^a. — 35 τῷ μὲν οὖν χρόνῳ προτέραν τὴν ὕλην ἀναγκαῖον
εἶναι καὶ τὴν γένεσιν, τῷ λόγῳ δὲ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐκά-
στου μορφήν. — ὥστε τὴν μὲν τῶν στοιχείων ὕλην ἀναγκαῖον
εἶναι τῶν ὁμοιομερῶν ἕνεκεν. ὕστερα γὰρ ἐκείνων ταῦτα τῇ
γένεσει, τούτων δὲ τὰ ἀνομοιομερῆ· ταῦτα γὰρ ἤδη τὸ τέλος
ἔχει καὶ τὸ πέρας, ἐπὶ τοῦ τρίτου λαβόντα τὴν σύστασιν
ἀριθμοῦ, καθάπερ ἐπὶ πολλῶν συμβαίνει τελειοῦσθαι τὰς
γένεσεις. ἐξ ἀμφοτέρων μὲν οὖν τὰ ζῷα συνέστηκε τῶν
μορίων τούτων, ἀλλὰ τὰ ὁμοιομερῆ τῶν ἀνομοιομερῶν ἕνεκέν
ἐστιν· ἐκείνων γὰρ ἔργα καὶ πράξεις εἰσὶν, οἷον ὀφθαλμοῦ
καὶ μυκτῆρος καὶ τοῦ προσώπου παντὸς καὶ δακτύλου καὶ
χειρὸς καὶ παντὸς τοῦ βραχίονος. πολυμόρφων δὲ τῶν
πράξεων καὶ τῶν κινήσεων ὑπαρχουσῶν τοῖς ζῴοις ὅλοις τε
καὶ τοῖς μορίοις τοῖς τοιούτοις, ἀναγκαῖον ἐξ ὧν σύγκεινται,
τὰς δυνάμεις ἀνομοίας ἔχειν· πρὸς μὲν γὰρ τινα μαλακότης
χρήσιμος, πρὸς δὲ τινα σκληρότης, καὶ τὰ μὲν τάσιν ἔχειν
δεῖ, τὰ δὲ κάμψιν^b.

a. Cf. RP 150 a.

b. Demonstrare conatur necessariam esse quattuor elementorum in animalium corporibus coniunctionem; terram et aquam inesse, ut efficiatur durum ac molle, duo reliqua, ut efficiantur quae illis opposita sunt: meteorol. IV 4. 381^b 23; de gen. et corr. II 7. 334^a 15. Insuper quintum nescio quid in animalibus inesse existimat, quod cernatur in calore animante: de gen. anim. II 3. 736^b 33 πάντων μὲν γὰρ ἐν τῷ σπέρματι ἐνυπάρχει, ὅπερ ποιῇ γόνιμα εἶναι τὰ σπέρματα, τὸ καλούμενον θερμόν. τοῦτο δ' οὐ πῦρ οὐδὲ τοιαύτη δύναμις ἐστίν, ἀλλὰ τὸ ἐμπεριλαμβανόμενον ἐν τῷ σπέρματι καὶ ἐν τῷ ἀφρώδει πνεῦμα καὶ ἢ ἐν τῷ πνεύματι φύσις ἀνάλογον οὔσα τῷ τῶν ἄστρον στοιχείῳ, cf. RP 408 d. Cuius caloris ut quodque animalium genus aut maiorem aut minorem partem nactum est, ita aut perfectius est aut minus perfectum: de gen.

an. II 1. 733^a 32. — Ceterum natura in creationibus suis continua serie ab rebus inanimatis gradatim ad animantia et superiora animalium genera enititur: part. an. IV 5 681^a 12 ἡ γὰρ φύσις μεταβαίνει συνεχῶς ἀπὸ τῶν ἀψύχων εἰς τὰ ζῷα διὰ τῶν ζώντων μὲν οὐκ ὄντων δὲ ζῶων, οὕτως ὥστε δοκεῖν πάνπαν μικρὸν διαφέρειν θατέρου θάτερον τῷ σύγγενῳ ἀλλήλοις.

411 De part. an. II 10. 655^b 29 πᾶσι γὰρ τοῖς ζώοις καὶ ^{animalium partes} τελείοις^a δύο τὰ ἀναγκαιότατα μόριά ἐστιν, ἣ τε δέχονται τὴν τροφήν καὶ ἡ^ξ τὸ περιττώμα ἀφήσουσιν· οὔτε γὰρ εἶναι οὔτε ἀνῆλθεσθαι ἐνδέχεται ἄνευ τροφῆς. — τρίτον δὲ μέρος ἐν πᾶσιν ἐστι τὸ τούτων μέσον, ἐν ᾧ^ξ ἡ ἀρχὴ ἐστιν ἡ τῆς ζωῆς. — III 4. 665^b 9 καρδιά μὲν οὖν ἅπασιν ὑπάρχει ^{cor} τοῖς ἐναίμοις. — αἷμα μὲν γὰρ ἔχειν τοῖς ἐναίμοις δηλον ὥς ἀναγκαῖον· ἐγροῦ δ' ὄντος τοῦ αἵματος ἀναγκαῖον ἀγγεῖον ὑπάρχειν, ἐφ' ᾧ δὲ καὶ φαίνεται μεμηχανῆσθαι τὰς φλέβας ἡ φύσις. ἀρχὴν δὲ τούτων ἀναγκαῖον εἶναι μίαν· ὅπου γὰρ ἐνδέχεται, μίαν βέλτιον ἢ πολλὰς. ἡ δὲ καρδιά τῶν φλεβῶν ἀρχή· φαίνονται γὰρ ἐκ ταύτης οὔσαι καὶ οὐ διὰ ταύτης, καὶ ἡ φύσις αὐτῆς φλεβώδης ὥς ὁμογενοῦς οὔσης^b. ἔχει δὲ καὶ ἡ θέσις αὐτῆς ἀρχικὴν χώραν· περὶ μέσον γάρ, μάλλον δ' ἐν τῷ ἄνω ἢ κάτω καὶ ἔμπροσθεν ἢ ὀπίσθεν· ἐν τοῖς γὰρ τιμιωτέροις τὸ τιμιώτερον καθίδρυκεν ἡ φύσις, οὐ μὴ τι καλῶει μεῖζον. ἐμφανέστατον δὲ τὸ λεχθῆν ἐστὶν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, βούλεται δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ὁμολόγως ἐν μέσῳ κεῖσθαι τοῦ ἀναγκαίου σώματος. τούτου δὲ πέρας ἡ τὰ περιττώματα ἀποκρίνεται· τὰ δὲ κῶλα πέφνουν ἄλλοις ἄλλως, καὶ οὐκ ἔστι τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, διὸ καὶ ἀφαιρουμένων ζῶσιν.

J. B. Meyer, *Ar. Tierkunde*, Berol. 1855.

a. De an. III 9. 432^b 23 τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν ζῶων τέλεια καὶ οὐ πηρώματά ἐστιν· σημεῖον δ' ὅτι ἔστι γεννητικὰ καὶ ἀκμὴν ἔχει καὶ φθίσιν. — Cetera animalia Aristoteli ex eorum generum comparatione iudicanda videntur, quae habeant sanguinem, cf. part. an. II 10. 655^b 28; gen. an. II 4. 738^b 16 ἀρχὴ γὰρ τῆς φύσεως ἡ καρδιά καὶ τὸ ἀνάλογον. — 740^a 21 τροφή δὲ ζῶου ἡ ἐσχάτη αἷμα καὶ τὸ ἀνάλογον.

b. Cor non solum ἡ ἀρχὴ τοῦ θρεπτικοῦ est, quod etiam arboribus tribuendum, sed etiam τοῦ αἰσθητικοῦ, quod animalium proprium est: part. an. II 7. 652^a 24. — De gen. an. II 6. 743^b

25 διὰ μὲν οὖν τὸ τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν αἰσθήσεων εἶναι καὶ *cerebrum* τοῦ ζῴου παντὸς αὕτη γίνεται πρῶτον· διὰ δὲ τὴν θερμότητα τὴν ταύτης, ἣν τελευτῶσιν αἱ φλέβες ἄνω, τὸ ψυχρὸν συνίστησιν ἀντίστροφον τῇ θερμότητι τῇ περὶ τὴν καρδίαν τὸν ἐγκέφαλον. διόπερ τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν λαμβάνει συνεχῇ τὴν γένεσιν μετὰ τὴν καρδίαν. — 744^a 26 αἷτιον δὲ τοῦ μάλιστα ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦτο συμβαίνειν, ὅτι τὸν ἐγκέφαλον ὑγρότατον ἔχουσι καὶ πλείστον τῶν ζῴων. τούτου δ' αἷτιον ὅτι καὶ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ θερμότητα καθαρωτάτην. δηλοῖ δὲ τὴν εὐκрасίαν ἢ διάνοιαν· φρονιμώτατον γὰρ ἔστι τῶν ζῴων ἄνθρωπος.

corpus humanum

De part. an. IV 10. 686^a 25 ὁ μὲν οὖν ἄνθρωπος ἀντὶ 412

σκελῶν καὶ ποδῶν τῶν προσθίων βραχίονας καὶ τὰς καλουμένας ἔχει χεῖρας. ὀρθὸν μὲν γὰρ ἔστι μόνον τῶν ζῴων διὰ τὸ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὴν οὐσίαν εἶναι θείαν· ἔργον δὲ τοῦ θειοτάτου τὸ νοεῖν καὶ φρονεῖν· τοῦτο δ' οὐ ῥᾶδιον πολλοῦ τοῦ ἄνωθεν ἐπικειμένου σώματος· τὸ γὰρ βάρος δυσκίνητον ποιεῖ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν κοινὴν αἴσθησιν. διὸ πλείονος γινομένου τοῦ βάρους καὶ τοῦ σωματώδους ἀνάγκη ῥέπειν τὰ σώματα πρὸς τὴν γῆν, ὥστε πρὸς τὴν ἀσφάλειαν ἀντὶ βραχιόνων καὶ χειρῶν τοὺς προσθίους πόδας ὑπέσθηνεν ἢ

manus

φύσις τοῖς τετράποσιν. — 687^a 7 Ἀναξαγόρας μὲν οὖν φησι διὰ τὸ χεῖρας ἔχειν φρονιμώτατον εἶναι τῶν ζῴων ἄνθρωπον· εὐλογον δὲ διὰ τὸ φρονιμώτατον εἶναι χεῖρας λαμβάνειν. αἱ μὲν γὰρ χεῖρες ὄργανόν εἰσιν, ἡ δὲ φύσις αἰὲν διανέμει, καθάπερ ἄνθρωπος φρόνιμος, ἕκαστον τῷ δυναμένῳ χρῆσθαι. προσήκει γὰρ τῷ ὄντι αὐλητῇ δοῦναι μᾶλλον αὐλοὺς ἢ τῷ αὐλοὺς ἔχοντι προσθεῖναι αὐλητικὴν· τῷ γὰρ μεῖζονι καὶ κυριωτέρῳ προσέθηκε τοῦλαττον, ἀλλ' οὐ τῷ ἐλάττονι τὸ τιμιώτερον καὶ μεῖζον. — 21 τῷ οὖν πλείστας δυναμένῳ δέξασθαι τέχνας τὸ ἐπὶ πλείστον τῶν ὀργάνων χρῆσιμον τὴν χεῖρα ἀποδέδωκεν ἢ φύσις. ἀλλ' οἱ λέγοντες ὡς συνέστηκεν οὐ καλῶς ὁ ἄνθρωπος ἀλλὰ χεῖριστα τῶν ζῴων (ἀνυπόδητόν τε γὰρ αὐτὸν εἶναι φασὶ καὶ γυμνὸν καὶ οὐκ ἔχοντα ὄπλον πρὸς τὴν ἀλήκην) οὐκ ὀρθῶς λέγουσιν, τὰ μὲν γὰρ ἄλλα μίαν ἔχει βοήθειαν, καὶ μεταβάλλεσθαι ἀντὶ ταύτης ἑτέραν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀναγκαῖον ὥσπερ ὑποδεσμένον αἰὲν καθεύδειν καὶ πάντα πράττειν, καὶ τὴν περὶ τὸ σῶμα ἀλεώραν μηδέποτε καταθέσθαι, μηδὲ μεταβάλλεσθαι ὃ δὴ ἐτύγχανεν ὄπλον ἔχων. τῷ δὲ ἀνθρώπῳ τὰς

τε βοηθείας πολλὰς ἔχειν καὶ ταύτας αἰετὶ ἔξῃσιν μεταβάλλειν, ἔτι δ' ὄπλον οἶον ἂν βούληται καὶ ὄπλον ἂν βούληται ἔχειν. ἡ γὰρ χεὶρ καὶ ὄνυξ καὶ χηλὴ καὶ κέρασ γίνεται καὶ δόρυ καὶ ξίφος καὶ ἄλλο ὁποιοῦν ὄπλον καὶ ὄργανον· πάντα γὰρ ἔσται ταῦτα διὰ τὸ πάντα δύνασθαι λαμβάνειν καὶ ἔχειν^α.

a. De part. an. II 10. 656^a 3 τὰ δὲ πρὸς τῷ ζῇν αἰσθησιν ἔχοντα (ζῶα) πολυμορφότεραν ἔχει τὴν ἰδέαν, καὶ τούτων ἕτερα πρὸ ἑτέρων μάλλον καὶ πολυχουστέραν, ὅσων μὴ μόνον τοῦ ζῆν, ἀλλὰ καὶ τοῦ εὖ ζῆν ἡ φύσις μετείληφεν. τοιοῦτο δ' ἔστι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ἡ γὰρ μόνον μετέχει τοῦ θεοῦ τῶν ἡμῖν γνωρίμων ζώων, ἡ μάλιστα πάντων.

413 De part. an. I 5. 645^b 14 ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ὄργανον ^{corporis finis anima} πᾶν ἕνεκά του, τῶν δὲ τοῦ σώματος μορίων ἕκαστον ἕνεκά του, τὸ δ' οὐδ' ἕνεκα πράξεώς τις, φανερόν ὅτι καὶ τὸ σύνολον σῶμα συνέστηκεν πράξεώς τινος ἕνεκα πλήρους. οὐ γὰρ ἡ πρίσις τοῦ πρίονος χάριν γέγονεν, ἀλλ' ὁ πρίων τῆς πρίσεως· χρησις γὰρ τις ἡ πρίσις ἔστιν. ὥστε καὶ τὸ σῶμα πῶς τῆς ψυχῆς ἕνεκεν, καὶ τὰ μέρη τῶν ἔργων πρὸς αὐτὸ πέφυκεν ἕκαστον.

414 De an. II 1. 412^a 6 λέγομεν δὴ γένος ἓν τι τῶν ὄν- ^{anima quid sit}των τὴν οὐσίαν, ταύτης δὲ τὸ μὲν ὡς ἕλην, ὃ καθ' αὐτὸ μὲν οὐκ ἔστι τόδε τι, ἕτερον δὲ μορφήν καὶ εἶδος, καθ' ἣν ἤδη λέγεται τόδε τι, καὶ τρίτον τὸ ἐκ τούτων. ἔστι δ' ἡ μὲν ἕλη δύναμις, τὸ δ' εἶδος ἐντελέχεια, καὶ τοῦτο διχῶς, τὸ μὲν ὡς ἐπιστήμη, τὸ δ' ὡς τὸ θεωρεῖν^α. οὐσίαι δὲ μάλιστα εἶναι δοκοῦσι τὰ σώματα, καὶ τούτων τὰ φυσικά· ταῦτα γὰρ τῶν ἄλλων ἀρχαί^β. τῶν δὲ φυσικῶν τὰ μὲν ἔχει ζωὴν, τὰ δ' οὐκ ἔχει. ζωὴν δὲ λέγομεν τὴν δι' αὐτοῦ τροφήν τε καὶ αὐξήσιν καὶ φθίσιν. ὥστε πᾶν σῶμα φυσικὸν μετέχον ζωῆς οὐσία ἂν εἴη, οὐσία δ' οὕτως ὡς συνθέν. ἐπεὶ δ' ἔστι σῶμα τοιόνδε, ζωὴν γὰρ ἔχον, οὐκ ἂν εἴη τὸ σῶμα ψυχὴ· οὐ γὰρ ἔστι τῶν καθ' ὑποκειμένου τὸ σῶμα, μάλλον δ' ὡς ὑποκείμενον καὶ ἕλη. ἀναγκαῖον ἄρα τὴν ψυχὴν οὐσίαν εἶναι ὡς εἶδος σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος. ἡ δ' οὐσία ἐντελέχεια. τοιούτου ἄρα σώματος ἐντελέχεια. αὕτη δὲ λέγεται διχῶς, ἡ μὲν ὡς ἐπιστήμη, ἡ δ' ὡς

τὸ θεωρεῖν. φανερόν οὖν ὅτι ὡς ἐπιστήμη· ἐν γὰρ τῷ ὑπάρχειν τὴν ψυχὴν καὶ ὕπνος καὶ ἐγρήγορσις ἐστίν, ἀνάλογον δ' ἢ μὲν ἐγρήγορσις τῷ θεωρεῖν, ὁ δ' ὕπνος τῷ ἔχειν καὶ μὴ ἐνεργεῖν. προτέρα δὲ τῇ γενέσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἐπιστήμη. διὸ ψυχὴ ἐστὶν ἐντελέχεια ἢ πρώτη σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζῶν ἔχοντος^b. τοιοῦτο δέ, ὃ ἐν ᾧ ὄργανικόν. ὄργανα δὲ καὶ τὰ τῶν φυτῶν μέρη, ἀλλὰ παντελῶς ἀπλᾶ, οἷον τὸ φύλλον περικαρπίου σκέπασμα, τὸ δὲ περικαρπίον καρποῦ. αἱ δὲ ῥίζαι τῷ στόματι ἀνάλογον· ἄμφω γὰρ ἔλκει τὴν τροφήν. εἰ δὴ τι κοινὸν ἐπὶ πάσης ψυχῆς δεῖ λέγειν, εἴη ἂν ἐντελέχεια ἢ πρώτη σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ^c.

a. Cf. **RP** 393 a; 395. — θεωρεῖν ab ἐπιστήμη perinde distinguitur atque ἐνέργεια a δυνάμει, cf. phys. VIII 4. 255^a 33.

b. Cf. met. V 8. 1017^b 10.

c. De an. II 2. 414^a 14 τριχῶς γὰρ λεγομένης τῆς οὐσίας, καθάπερ εἵπομεν, ὧν τὸ μὲν εἶδος, τὸ δὲ ὕλη, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοῖν, τούτων δ' ἢ μὲν ὕλη δύναμις, τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια· ἐπεὶ δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἐμψυχον, οὐ τὸ σῶμά ἐστιν ἐντελέχεια ψυχῆς, ἀλλ' αὕτη σῶματός τινος. καὶ διὰ τοῦτο καλῶς ὑπολαμβάνουσιν οἷς δοκεῖ μὴτ' ἄνευ σώματος εἶναι μῆτε σῶμά τι ἢ ψυχὴ· σῶμα μὲν γὰρ οὐκ ἐστὶ, σώματος δέ τι, καὶ διὰ τοῦτο ἐν σώματι ὑπάρχει, καὶ ἐν σώματι τοιούτῳ, καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ πρότερον εἰς σῶμα ἐνηρμόζον αὐτήν, οὐθὲν προσδιορίζοντες ἐν τίνι καὶ πόῳ, καίπερ οὐδὲ φαινομένου τοῦ τυχόντος δέχεσθαι τὸ τυχόν. — 4. 415^b 7 ἐστὶ δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ζῶντος σώματος αἰτία καὶ ἀρχή. ταῦτα δὲ πολλαχῶς λέγεται. ὁμοίως δ' ἢ ψυχὴ κατὰ τοὺς διωρισμένους τρόπους τρεῖς αἰτία· καὶ γὰρ δθεν ἢ κίνησις αὐτή, καὶ οὐ ἔνεκα, καὶ ὡς ἡ οὐσία τῶν ἐμψύχων σωμάτων ἢ ψυχὴ αἰτία.

animae
facultates

De an. II 3. 414^a 29 τῶν δὲ δυνάμεων τῆς ψυχῆς αἱ **415** λεχθεῖσαι τοῖς μὲν ὑπάρχουσι πάσαι, καθάπερ εἵπομεν, τοῖς δὲ τινὲς αὐτῶν, ἐνίοις δὲ μία μόνη. δυνάμεις δ' εἵπομεν θρεπτικόν, αἰσθητικόν, ὀρεκτικόν, κινητικόν κατὰ τόπον, διανοητικόν. ὑπάρχει δὲ τοῖς μὲν φυτοῖς τὸ θρεπτικόν μόνον^a, ἑτέροις δὲ τοῦτό τε καὶ τὸ αἰσθητικόν. εἰ δὲ τὸ αἰσθητικόν, καὶ τὸ ὀρεκτικόν· ὕρξεις μὲν γὰρ ἐπιθυμία καὶ θυμὸς καὶ βούλησις^b, τὰ δὲ ζῷα πάντ' ἔχουσι μίαν γε τῶν αἰσθήσεων, τὴν ἀφῆν· ᾧ δ' αἰσθησις ὑπάρχει, τούτῳ ἡδονή τε καὶ λύπη καὶ τὸ ἡδύ τε καὶ λυπηρόν, οἷς δὲ ταῦτα,

καὶ ἡ ἐπιθυμία· τοῦ γὰρ ἡδέος ὄρεξις αὕτη. — 414^b 16 ἐνίοις δὲ πρὸς τούτοις ὑπάρχει καὶ τὸ κατὰ τόπον κινητικόν, ἑτέροις δὲ καὶ τὸ διανοητικόν τε καὶ νοῦς, ὅλον ἀνθρώποις καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἑτερόν ἐστιν ἢ καὶ τιμιώτερον. — 415^a 1 ἄνευ μὲν γὰρ τοῦ θρεπτικοῦ τὸ αἰσθητικόν οὐκ ἐστιν· τοῦ δ' αἰσθητικοῦ χωρίζεται τὸ θρεπτικόν ἐν τοῖς φυτοῖς. πάλιν δ' ἄνευ μὲν τοῦ ἀπτικοῦ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων οὐδεμία ὑπάρχει, ἀφ' ἧς δ' ἄνευ τῶν ἄλλων ὑπάρχει· πολλὰ γὰρ τῶν ζώων οὐτ' ὄψιν οὐτ' ἀκοὴν ἔχουσιν οὐτ' ὁσμῆς αἰσθήσιν. καὶ τῶν αἰσθητικῶν δὲ τὰ μὲν ἔχει τὸ κατὰ τόπον κινητικόν, τὰ δ' οὐκ ἔχει^c. τελευταῖον δὲ καὶ ἐλάχιστα λογισμὸν καὶ διάνοιαν· οἷς μὲν γὰρ ὑπάρχει λογισμὸς τῶν φθαρτῶν^d, τούτοις καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, οἷς δ' ἐκείνων ἕκαστον, οὐ πᾶσι λογισμὸς, ἀλλὰ τοῖς μὲν οὐδὲ φαντασία^e, τὰ δὲ ταύτῃ μόνῃ ζῶσιν. περὶ δὲ τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ ἕτερος λόγος^f.

a. Ad animam vegetantem generatio refertur: de gen. an. II 4. 740^b 34 ἡ γὰρ αὕτη ἐστὶν ὕλη ἣ ἀυξάνεται καὶ ἐξ ἧς συνίσταται τὸ πρῶτον (τὸ φύσει γιγνόμενον), ὥστε καὶ ἡ ποιοῦσα δύναμις ταῦτό τῷ ἐξ ἀρχῆς. μέζων δὲ αὕτη ἐστίν. εἰ οὖν αὕτη ἐστὶν ἡ θρεπτικὴ ψυχὴ, αὕτη ἐστὶ καὶ ἡ γεννώσα.

b. De an. III 9. 432^b 5 ἔν τε τῷ λογιστικῷ γὰρ ἡ βούλησις γίνε-
ται, καὶ ἐν τῷ ἀλόγῳ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός.

c. De an. III 12. 434^b 21 ὥστε καὶ τὴν γεῦσιν ἀνάγκη ἀφ' ἧς εἶναι^{gustus} τινα διὰ τὸ τοῦ ἀπτοῦ καὶ θρεπτικοῦ αἰσθήσιν εἶναι. αὗται μὲν οὖν (αἱ αἰσθήσεις) ἀναγκαῖαι τῷ ζῳῷ. — αἱ δὲ ἄλλαι τοῦ τε εὖ ἔνεκα καὶ γένει ζώων ἥδη οὐ τῷ τυχόντι, ἀλλὰ τισίν, οἷον τῷ πορευτικῷ ἀνάγκη ὑπάρχειν· εἰ γὰρ μέλλει σφύζεσθαι, οὐ μόνον δεῖ ἀπτόμενον αἰσθάνεσθαι ἀλλὰ καὶ ἀποθεῖν. II 3. 414^b 3. De sensu 1. 436^b 10.

d. τῶν φθαρτῶν addit, ne quis opinetur haec pertinere ad astrorum sphaeras, quae sunt ζῶα ἀίδια. Cf. met. XII 7. 1073^a 34; de caelo II 12. 292^a 20. 292^b 1.

e. De an. III 3. 428^b 11 ἡ δὲ φαντασία κίνησις τε δοκεῖ εἶναι imaginatio καὶ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως γίνεσθαι, ἀλλ' αἰσθανομένοις καὶ ὧν αἰσθήσις ἐστίν. — 13. 429^a 1 ἡ φαντασία ἐν εἰῇ κίνησις ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατ' ἐνέργειαν γιγνομένη. Eodem referenda est memoria: De memor. 1. 449^b 24. Altior gradus significatur hisce: met. I 1. 980^b 25 τὰ μὲν οὖν ἄλλα ταῖς φαντασίαις ἐξ καὶ ταῖς μνήμαις, ἐμπειρίας δὲ μετέχει μικρόν· τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος καὶ τέχνῃ καὶ λογισμοῖς. γίγνεται δ' ἐκ τῆς μνήμης ἐμπειρία τοῖς ἀνθρώποις· αἱ experientia

γὰρ πολλὰ μνῆμαι τοῦ αὐτοῦ πράγματος μιᾶς ἐμπειρίας δύναμιν ἀποτελοῦσιν.

f. De gen. an. II 3. 736^b 27. De an. II 2. 413^b 24 περὶ δὲ τοῦ νοῦ καὶ τῆς θεωρητικῆς δυνάμεως οὐδέν πω φανερόν, ἀλλ' εἰκοι ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι, καὶ τοῦτο μόνον ἐνδέχεται χωρῆσθαι, καθάπερ τὸ αἰδίον τοῦ φθαρτοῦ.

intellectus De anima III 4. 429^a 10 περὶ δὲ τοῦ μορίου τοῦ τῆς **416**

ψυχῆς ᾧ γινώσκει τε ἡ ψυχὴ καὶ φρονεῖ, εἴτε χωριστοῦ ὄντος εἴτε καὶ μὴ χωριστοῦ κατὰ μέγεθος ἀλλὰ κατὰ λόγον, σκεπτέον τίν' ἔχει διαφοράν, καὶ πῶς ποτε γίγνεται τὸ νοεῖν. εἰ δὴ ἐστὶ τὸ νοεῖν ὥσπερ τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ πάσχειν τι ἂν εἴη ὑπὸ τοῦ νοητοῦ ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον. ἀπαθὲς ἄρα δεῖ εἶναι^a, δεκτικὸν δὲ τοῦ εἶδους καὶ δυνάμει τοιοῦτον ἀλλὰ μὴ τοῦτο, καὶ ὁμοίως ἔχειν, ὥσπερ αἰσθητικὸν πρὸς τὰ αἰσθητά, οὕτω τὸν νοῦν πρὸς τὰ νοητά. ἀνάγκη ἄρα, ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμιγῆ εἶναι, ὥσπερ φησὶν Ἀναξαγόρας, ἵνα κρατῇ, τοῦτο δ' ἐστὶν ἵνα γνωρίζῃ^b. παρεμφαινόμενον γὰρ κωλύει τὸ ἀλλότριον καὶ ἀντιφράττει, ὥστε μὴδ' αὐτοῦ εἶναι φύσιν μηδεμίαν ἀλλ' ἢ ταύτην, ὅτι δυνατόν. ὁ ἄρα καλούμενος τῆς ψυχῆς νοῦς (λέγω δὲ νοῦν ᾧ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει ἡ ψυχὴ) οὐθὲν ἐστὶν ἐνεργεία τῶν ὄντων πρὶν νοεῖν. διὸ οὐδὲ μεμῖχθαι εὔλογον αὐτὸν τῷ σώματι. ποίός τις γὰρ ἂν γίγνοιτο, ψυχρὸς ἢ θερμὸς, ἢ κἂν ὄργανόν τι εἴη, ὥσπερ τῷ αἰσθητικῷ. νῦν δ' οὐθὲν ἐστὶν. καὶ εὖ δὴ οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν εἶναι τόπον εἰδῶν^c, πλὴν ὅτι οὔτε ὅλη ἀλλ' ἢ νοητικὴ, οὔτε ἐντελεχεῖα ἀλλὰ δυνάμει τὰ εἶδη.

a. ἀπαθὲς i. q. μὴδὲν πω πεπονθῶς, cf. Bonitz, Ind. Ar. 72^a 38. Z II b³ 192³.

b. Cf. BP 155; 326 d. Anaxagorae verba in suam sententiam interpretatur.

c. Respicit Platonem eiusque sectatores. Cf. de an. 429^b 30 δυνάμει πῶς ἐστὶ τὰ νοητά ὁ νοῦς, ἀλλ' ἐντελεχεῖα οὐδέν, πρὶν ἂν νοῇ. δεῖ δ' οὕτως ὥσπερ ἐν γραμματέῳ ᾧ μὴθὲν ὑπάρχει ἐντελεχεῖα γεγραμμένον.

intellectus agens
et patiens

De anima 5. 430^a 10 ἐπεὶ δ' ὥσπερ ἐν ἀπάσῃ τῇ φύσει **417**
ἐστὶ τι τὸ μὲν ὅλη ἐκάστῳ γένει (τοῦτο δὲ ὃ πάντα δυνάμει
ἐκείνα), ἕτερον δὲ τὸ αἷτιον καὶ ποιητικόν, τῷ ποιεῖν πάντα,

οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος νοῦς τῷ πάντα γίνεσθαι, ὁ δὲ τῷ πάντα ποιεῖν, ὡς ἕξις τις, οἷον τὸ φῶς· τρόπον γάρ τινα καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργεῖα χρώματα. καὶ οὗτος ὁ νοῦς χωριστὸς καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀμιγῆς τῇ οὐσίᾳ ὣν ἐνεργεῖα. ἀεὶ γὰρ τιμιώτερον τὸ ποιοῦν τοῦ πάσχοντος καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ὕλης. τὸ δ' αὐτὸ ἔστιν ἡ κατ' ἐνέργειαν ἐπιστήμη τῷ πράγματι^a. ἡ δὲ κατὰ δύνάμιν χρόνῳ προτέρα ἐν τῷ ἐνί, ὧς δὲ οὐ χρόνῳ· ἀλλ' οὐχ ὅτε μὲν νοεῖ ὅτε δ' οὐ νοεῖ^b. χωρισθεὶς δ' ἔστι μόνον τοῦθ' ὅπερ ἔστι, καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ αἰδίδιον. οὐ μνημονεύομεν δέ, ὅτι τοῦτο μὲν ἀπαθές, ὁ δὲ παθητικὸς νοῦς φθαρτός, καὶ ἄνευ τούτου οὐθὲν νοεῖ^c.

a. De an. III 4. 430^a 3 ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄνευ ὕλης τὸ αὐτὸ ἔστι τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοούμενον· ἡ γὰρ ἐπιστήμη ἡ θεωρητικὴ καὶ τὸ οὕτως ἐπιστητὸν τὸ αὐτὸ ἔστιν, cf. met. XII 7. 1072^b 15; 7. 1074^b 21, **RP** 400.

b. Scientia, quae potentia est, in singulis quidem hominibus (ἐν τῷ ἐνί) tempore prior est quam ea, quae actu est, in universum vero (ὧς δὲ ὀπίσθιν) scientia non exsistit in tempore, nedum intellectus agens, qui nunquam potest non intellegere.

c. Nostra cognitio si esset recordatio (cf. Plato **RP** 334 c), intellectus divinus quodam modo afficeretur nostra cognitione, quod absurdum esse videtur; nam νοῦς ille ποιητικός, qui patet per universum, ab omni mortalium rerum concretionem separatus est omnisque perpassionis expertus. Contra intellectus patiens una cum corpore et nascitur et interit neque quidquam sine eo humana mens intellegere potest. Cf. Zeller II b³ 574⁴. Aliter hunc locum interpretatur Trendelenburg, Arist. de an.² 403.

Eodem pertinet quod Ar. in foetu humano ceteras facultates a corpore ac semine, intellectum solum a divina natura repetit eumque extrinsecus in animum humanum intrare dicit: De gen. an. II 3. 736^b 22 ὅσων γὰρ ἔστιν ἀρχῶν ἡ ἐνέργεια σωματικὴ, ὅσων δὲ ταύτας ἄνευ σώματος ἀδύνατον ὑπάρχειν, οἷον βαδίζειν ἄνευ ποδῶν· ὥστε καὶ θύραθεν εἰσιέναι ἀδύνατον. — λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον· οὐθὲν γὰρ αὐτοῦ τί ἐνεργεῖα κοινωνεῖ σωματικὴ ἐνέργεια. — Aristotelis de intellectu agente et patiente doctrinam ab ipso non satis explanatam viri docti inde a Theophrasti temporibus varie interpretati sunt. Cf. Trendelenburg, Arist. de an.² 404. Zeller, *Ph. d. Gr.* II b³ 570—578. Prantl, *Gesch. d. Log.* I 106. F. Brentano, *d. Psychol. d. Ar.*, Mogunt. 1867. F. Kampe, *d. Erkenntnis-*

theorie d. Ar., Lips. 1870. Brentano, *ii. d. Creatianismus d. Ar.*, Wien. Ak. 1882. A. Bullinger, *Ar. Nus-Lehre*, Dillingen 1882. Zeller, *ii. d. Lehre d. Ar. v. d. Ewigk. d. Geistes*, Ac. Berol. 1882. H. Siebeck, *Gesch. d. Psychol. I*, Gotha 1884. A. Elfes, *Ar. doctrina de mente humana*, Bonn. 1887. Gomperz *Gr. D. III* c. 17.

Ethica

civitas
quid spectet

Polit. I 1. 1252^a 1 ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὁρῶμεν κοι- 418
νωϊάν τινὰ οὖσαν καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκα
συνεστηκυϊαν (τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα
πράττουσι πάντες), ὁῦλον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος
στοχάζονται, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πᾶ-
σῶν κυριωτάτῃ καὶ πᾶσας περιέχουσα τὰς ἄλλας. αὕτη δ'
ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτική^a.

necessaria est

a. Ibid. I 2. 1253^a 18 καὶ πρότερον δὴ τῇ φύσει πόλις ἢ οἰκία
καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐστίν· τὸ γὰρ ὅλον πρότερον ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ
μέρους. — εἰ γὰρ μὴ αὐτάρκεις ἕκαστος χωρισθείς, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις
μέρεσιν ἔξει πρὸς τὸ ὅλον· ὁ δὲ μὴ δυνάμενος κοινωνεῖν ἢ μὴθὲν δεό-
μενος δι' αὐτάρκειαν οὐθὲν μέρος πόλεως, ὥστε ἢ θεῖον ἢ θεός.

De ethica Aristotelis doctrina cf.: Eth. Nicom. ed. C. Zell, Heidelb.
1820; ed. G. Ramsauer, Lips. 1878. *Ar. Ethics ill. by A. Grant*, 4.
ed. Lond. 1884. — G. Teichmüller, *d. Einh. d. Ar. Eudämonie (Mé-
langes gréco-romains II)*, Petrop. 1859. — J. Walter, *d. Lehre v. d.
prakt. Vernunft i. d. griech. Philos.*, Jena 1874. — L. Spengel, *ii. d.
unter d. Namen des Ar. erhalt. eth. Schriften*, Ac. Monac. III 439. —
H. Rassow, *Forsch. ii. d. nik. Ethik*, Weim. 1874.

summum bonum

Eth. Nic. I 1. 1094^a 18 εἰ δὴ τι τέλος ἐστὶ τῶν πρα- 419
κτῶν δ' δι' αὐτὸ βουλούμεθα, τᾶλλα δὲ διὰ τοῦτο, καὶ μὴ
πάντα δι' ἕτερον αἰροῦμεθα (πρόεισι γὰρ οὕτω γ' εἰς ἅπει-
ρον, ὥστ' εἶναι κενὴν καὶ ματαίαν τὴν ὕρεξιν), ὁῦλον ὡς τοῦτ'
ἂν εἴη τὰγαθὸν καὶ τὸ ἄριστον.

vita beata

Ib. 2. 1095^a 14 λέγωμεν δ' ἀναλαβόντες, ἐπειδὴ πᾶσα 420
γνώσις καὶ προαίρεσις ἀγαθοῦ τινος ὁρέγεται, τί ἐστὶν οὗ

λέγομεν τὴν πολιτικὴν ἐφίεσθαι καὶ τί τὸ πάντων ἀκρότατον τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν. ὀνόματι μὲν οὖν σχεδὸν ὑπὸ τῶν πλείστων ὁμολογεῖται· τὴν γὰρ εὐδαιμονίαν καὶ οἱ πολλοὶ καὶ οἱ χαρίεντες λέγουσιν, τὸ δ' εὖ ζῆν καὶ τὸ εὖ πράττειν ταῦτ' ἐπολαμβάνουσι τῷ εὐδαιμονεῖν. περὶ δὲ τῆς εὐδαιμονίας τί ἔστιν ἀμφισβητοῦσι καὶ οὐχ ὁμοίως οἱ πολλοὶ τοῖς σοφοῖς ἀποδιδόασιν.

- 421 Ib. 6. 1097^b 25 ὥσπερ γὰρ αὐλητῇ καὶ ἀγαλαματοποιῷ ^{bonum proprie humanum} καὶ παντὶ τεχνίτῃ, καὶ ὅλως ὧν ἔστιν ἔργον τι καὶ πρᾶξις, ἐν τῷ ἔργῳ δοκεῖ τάγαθόν εἶναι καὶ τὸ εὖ, οὕτω δόξειεν ἂν καὶ ἀνθρώπῳ, εἴπερ ἔστι τι ἔργον αὐτοῦ. — τί οὖν δὴ τοῦτ' ἂν εἴη ποτέ; τὸ μὲν γὰρ ζῆν κοινὸν εἶναι φαίνεται καὶ τοῖς φυτοῖς, ζητεῖται δὲ τὸ ἴδιον. ἀφοριστέον ἄρα τὴν τε θρεπτικὴν καὶ ἀξητικὴν ζωὴν. ἐπομένη δὲ αἰσθητικὴ τις ἂν εἴη, φαίνεται δὲ καὶ αὕτη κοινὴ καὶ ἵππῳ καὶ βοῖ καὶ παντὶ ζῴῳ. λείπεται δὴ πρακτικὴ τις τοῦ λόγον ἔχοντος (τούτου δὲ τὸ μὲν ὡς ἐπιπειθὲς λόγῳ, τὸ δ' ὡς ἔχον καὶ διανοοῦμενον). διττῶς δὲ καὶ ταύτης λεγομένης τὴν κατ' ἐνέργειαν θετέον· κυριώτερον γὰρ αὕτη δοκεῖ λέγεσθαι. — 1098^a 12 εἰ δ' οὕτω, τὸ ἀνθρώπινον ἀγαθὸν ψυχῆς ἐνέργεια γίνεται κατ' ἀρετὴν, εἰ δὲ πλείους αἱ ἀρεταί, κατὰ τὴν ἀρίστην καὶ τελειοτάτην^a. ἔτι δ' ἐν βίῳ τελείῳ. μία γὰρ χελιδὼν ἕαρ οὐ ποιεῖ, οὐδὲ μία ἡμέρα· οὕτω δὲ οὐδὲ μακάριον καὶ εὐδαίμονα μία ἡμέρα οὐδ' ὀλίγος χρόνος^b.

a. Perfecta felicitas neque solitaria esse neque externis vitae subsidiis carere potest: eth. Nic. I 5. 1097^b 8 τὸ γὰρ τέλειον ἀγαθὸν αὐταρκὲς εἶναι δοκεῖ. τὸ δ' αὐταρκὲς λέγομεν οὐκ αὐτῷ μόνῳ τῷ ζῶντι βίον μονώτην, ἀλλὰ καὶ γονεῦσι καὶ τέκνοις καὶ γυναικὶ καὶ ὅλως τοῖς φίλοις καὶ πόλταις, ἐπειδὴ φύσει πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος. — Ibid. I 9. 1099^a 31 φαίνεται δ' ὁμοῦ καὶ τῶν ἐκτὸς ἀγαθῶν προσδεομένη (ἡ εὐδαιμονία), καθάπερ εἵπομεν· ἀδύνατον γὰρ ἢ οὐ ῥᾶδιον τὰ καλὰ πράττειν ἀχορήγητον ὄντα. πολλὰ μὲν γὰρ πράττεται, καθάπερ δι' ὀργάνων, διὰ φίλων καὶ πλούτου καὶ πολιτικῆς δυνάμεως· ἐνίων δὲ τητῶμενοι ὑπαίνουσιν τὸ μακάριον, οἷον εὐγενείας, εὐτεχνίας, κάλλους· οὐ πάνυ γὰρ εὐδαιμονικὸς ὁ τὴν ιδεάν παναίσχυρος ἢ δυσγενὴς ἢ μονώτης καὶ ἄτεκνος, ἔτι δ' ἴσως ἦτιον, εἴ τῳ πάγκατοι παῖδες εἴεν ἢ φίλοι, ἢ ἀγαθοὶ ὄντες τεθναῖσιν. — Etiam voluptas, cum est de rebus pulchris, voluptas ad beate vivendum pertinet: eth. Nic. I 9. 1099^a 7 ἔστι δὲ καὶ ὁ βίος αὐτῶν (τῶν καλῶν ἀγαθῶν) καθ' αὐτὸν ἡδύς. τὸ μὲν γὰρ ἡδῆσθαι τῶν

ψυχικῶν, ἐκάστω δ' ἐστὶν ἡδὺ πρὸς ὃ λέγεται φιλοτιμοῦτος, οἷον ἵππος μὲν τῷ φιλίππῳ, θάυμα δὲ τῷ φιλοθεώρῳ· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰ δίκαια τῷ φιλοδικαίῳ καὶ ὅλως τὰ κατ' ἀρετὴν τῷ φιλαρέτῳ. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς τὰ ἡδέα μάχεται διὰ τὸ μὴ φύσει τοιαυτ' εἶναι, τοῖς δὲ φιλοκάλοις ἐστὶν ἡδέα τὰ φύσει ἡδέα. τοιαῦτα δ' αἱ κατ' ἀρετὴν πράξεις, ὥστε καὶ τούτοις εἰσὶν ἡδέϊαι καὶ καθ' αὐτάς. οὐδὲν δὲ προσδεῖται τῆς ἡδονῆς ὁ βίος αὐτῶν ὥσπερ περιάπτου τινός, ἀλλ' ἔχει τὴν ἡδονὴν ἐν ἑαυτῷ. — Neque vero voluptas est putanda αἰσθητῇ γένεσις (cf. Plato BP 340 a) sed ἐνέργεια ἀνεμπόδιστος τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως (eth. Nic. VII 13. 1153^a 12; X 3. 1174^b 20: κατὰ πᾶσαν γὰρ αἰσθητὴν ἐστὶν ἡδονή, ὁμοίως δὲ καὶ διάνοιαν καὶ θεωρίαν, ἡδίστη δ' ἡ τελειοτάτη, τελειοτάτη δ' ἡ τοῦ εὖ ἔχοντος πρὸς τὸ σπουδαιότατον τῶν ὑφ' αὐτήν. — 31 τελειῷ δὲ τὴν ἐνέργειαν ἡ ἡδονὴ οὐχ ὡς ἡ ἕξις ἐνυπάρχουσα, ἀλλ' ὡς ἐπιγινόμενόν τι τέλος, οἷον τοῖς ἀκμαίοις ἡ ὥρα). — Vita corporis voluptatibus dedita (βίος ἀπολαυστικός) non hominis est sed brutorum animalium (eth. Nic. I 2. 1095^b 20), civilis vel activa (β. πολιτικός, πρακτικός) maxime humana videtur, contemplativa denique (β. θεωρητικός) supra humanam sortem enititur: eth. Nic. X 7. 1177^b 26 ὁ δὲ τοιοῦτος (θεωρητικός) ἂν εἴη βίος κρείττων ἢ κατ' ἀνθρωπον. οὐ γὰρ ἢ ἀνθρωπὸς ἐστὶν οὕτω βιώσεται, ἀλλ' ἢ θεῖόν τι ἐν αὐτῷ ὑπάρχει. Ib. 8. 1178^a 20 αἱ δὲ τοῦ συνθέτου (ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος) ἀρεταὶ ἀνθρωπικαί· καὶ ὁ βίος δὴ ὁ κατ' αὐτάς καὶ ἡ εὐδαιμονία. ἡ δὲ τοῦ νοῦ κενωρισμένη. Cf. BP 400.

b. Ethic. Nic. I 10. 1100^a 2 οὐδὲ παῖς εὐδαιμόνων ἐστίν. οὐπω γὰρ πρακτικός τῶν τοιούτων διὰ τὴν ἡλικίαν. — δεῖ γάρ, ὥσπερ εἵπομεν, καὶ ἀρετῆς τελείας καὶ βίου τελείου. πολλαὶ γὰρ μεταβολαὶ γίνονται καὶ παντοδαὶ τύχαι κατὰ τὸν βίον, καὶ ἐνδέχεται τὸν μάλιστ' εὐθηνούντα μεγάλαις συμφοραῖς περιπεσεῖν ἐπὶ γήρως, καθάπερ ἐν τοῖς ἡρωικοῖς περὶ Ἡράκλου μυθεύεται· τὸν δὲ τοιαύταις χρῆσάμενον τύχαις καὶ τελευτήσαντα ἀθλίως οὐδεὶς εὐδαιμονίζει.

virtus Eth. Nic. II 4. 1105^b 19 μετὰ δὲ ταῦτα τί ἐστὶν ἡ 422

ἀρετὴ σκεπτέον. ἐπεὶ οὖν τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γινόμενα τρία ἐστί, πάθη δυνάμεις ἕξεις, τούτων ἓν τι εἴη ἡ ἀρετὴ. λέγω δὲ πάθη μὲν ἐπιθυμίαν ὀργὴν φόβον θράσος φθόνον χαρὰν φιλίαν μῖσος πόθον ζῆλον ἔλεον, ὅλως οἷς ἔπεται ἡδονὴ ἢ λύπη^a, δυνάμεις δὲ καθ' ἃς παθητικοὶ τούτων λεγόμεθα, οἷον καθ' ἃς δυνατοὶ ὀργισθῆναι ἢ λυπηθῆναι ἢ ἐλεῆσαι, ἕξεις δὲ καθ' ἃς πρὸς τὰ πάθη ἔχομεν εὖ ἢ κακῶς, οἷον πρὸς τὸ ὀργισθῆναι, εἰ μὲν σφοδρῶς ἢ ἀνεμένως, κακῶς ἔχομεν, εἰ δὲ μέσως, εὖ· ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς τὰλλα. πάθη μὲν οὖν οὐκ εἰσὶν οὐθ' αἱ ἀρεταὶ οὐθ' αἱ κακίαι, ὅτι οὐ λεγόμεθα κατὰ τὰ πάθη σπουδαῖοι ἢ φαῦλοι, κατὰ δὲ τὰς

ἀρετὰς ἢ τὰς κακίας λεγόμεθα, καὶ ὅτι κατὰ μὲν τὰ πάθη οὐτ' ἐπαινούμεθα οὔτε ψεγόμεθα (οὐ γὰρ ἐπαινεῖται ὁ φοβούμενος οὐδὲ ὁ ὀργιζόμενος, οὐδὲ ψέγεται ὁ ἀπλῶς ὀργιζόμενος ἀλλ' ὁ πῶς) κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας ἐπαινούμεθα ἢ ψεγόμεθα. ἔτι ὀργιζόμεθα μὲν καὶ φοβούμεθα ἀπροαιρέτως, αἱ δ' ἀρεταὶ προαιρέσεις τινὲς ἢ οὐκ ἄνευ προαιρέσεως^b. πρὸς δὲ τούτοις κατὰ μὲν τὰ πάθη κινεῖσθαι λεγόμεθα, κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας οὐ κινεῖσθαι ἀλλὰ διακεῖσθαι πῶς. διὰ ταῦτα δὲ οὐδὲ δυνάμεις εἰσὶν· οὔτε γὰρ ἀγαθοὶ λεγόμεθα τῷ δύνασθαι πᾶσχειν ἀπλῶς^{neque facultas} οὔτε κακοί, οὐτ' ἐπαινούμεθα οὔτε ψεγόμεθα· ἔτι δυνατοὶ μὲν ἔσμεν φύσει, ἀγαθοὶ δὲ ἢ κακοὶ οὐ γινόμεθα φύσει. — εἰ οὖν μήτε πάθη εἰσὶν αἱ ἀρεταὶ μήτε δυνάμεις, λείπεται ἕξις^c αὐτὰς εἶναι. — 5. 1106^a 14 δεῖ δὲ μὴ μόνον οὕτως^{sed habitus bonus} εἰπεῖν, ὅτι ἕξις, ἀλλὰ καὶ ποία τις. ῥητέον οὖν ὅτι πᾶσα ἀρετὴ, οὗ ἂν ἡ ἀρετὴ, αὐτό τε εὖ ἔχον ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ εὖ ἀποδίδωσιν, οἷον ἡ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀρετὴ τὸν τε ὀφθαλμὸν σπουδαῖον ποιεῖ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ· τῇ γὰρ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀρετῇ εὖ ὁρῶμεν. — εἰ δὲ τοῦτ' ἐπὶ πάντων οὕτως ἔχει, καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἀρετὴ εἴη ἂν ἡ ἕξις ἀφ' ἧς ἀγαθὸς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἀφ' ἧς εὖ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει. — ἐν παντί δὲ συνεχεῖ καὶ διαιρετῷ ἔστι λαβεῖν^{et medietas} τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς· τὸ δ' ἴσον μέσον τι ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως. λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ ἐστὶν ἐν καὶ ταῦτόν πᾶσιν, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὁ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει. τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδὲ ταῦτόν πᾶσιν. οἷον εἰ τὰ δέκα πολλὰ τὰ δὲ δύο ὀλίγα, τὰ ἕξ μέσα λαμβάνουσι κατὰ τὸ πρᾶγμα· ἴσῳ γὰρ ὑπερέχει τε καὶ ὑπερέχεται, τοῦτο δὲ μέσον ἐστὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον· οὐ γὰρ εἴ τι δέκα μναὶ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὁ ἀλείπτῃς ἕξ μνάς προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. ὁμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης. οὕτω δὲ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἐλλείψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς.

εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη οὕτω τὸ ἔργον εὖ ἐπιτελεῖ, πρὸς τὸ μέσον βλέπουσα καὶ εἰς τοῦτο ἄγουσα τὰ ἔργα (διδόνει εἰδῶθαι-
 σιν ἐπιλέγειν τοῖς εὖ ἔχουσιν ἔργοις ὅτι οὐτ' ἀφελεῖν ἔστιν οὔτε προσθεῖναι, ὥς τῆς μὲν ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἑλλείψεως φθειρούσης τὸ εὖ, τῆς δὲ μεσότητος σωζούσης), οἱ δ' ἀγαθοὶ τεχνῖται, ὥς λέγομεν, πρὸς τοῦτο βλέποντες ἐργάζονται, ἡ δ' ἀρετὴ πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων ἐστίν, ὥσπερ καὶ ἡ φύσις, τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική. λέγω δὲ τὴν
 moralis ἡθικὴν^d. αὕτη γὰρ ἐστὶ περὶ πάθη καὶ πράξεις, ἐν δὲ τούτοις ἐστὶν ὑπερβολὴ καὶ ἑλλειψις καὶ τὸ μέσον. οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὀλως ἡσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μάλλον καὶ ἥττον, καὶ ἀμφοτέρω οὐκ εὖ· τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὥς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὰς πράξεις ἐστὶν ὑπερβολὴ καὶ ἑλλειψις καὶ τὸ μέσον. — μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, στοχαστικὴ γε οὖσα τοῦ μέσου^e. — c. 6 ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἑξὶς προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ὥς ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσειεν.

a. De affectibus accuratius agitur rhetor. II 1—11. 1378^a 20—1388^b 30.

liberum
arbitrium

b. Eth. Nic. III 5. 1113^a 10 ἡ προαίρεσις ἂν εἴη βουλευτικὴ ὁρεξις τῶν ἐφ' ἡμῖν. Ib. 4. 1112^a 15 ἡ γὰρ προαίρεσις μετὰ λόγου καὶ διανοίας. — Actiones hominum morales Ar. liberi arbitrii esse censuit, cf. eth. Nic. III 7. 1113^b 3 ὅντος δὴ βουλή τοῦ μὲν τοῦ τέλους, βουλευτῶν δὲ καὶ προαιρετῶν τῶν πρὸς τὸ τέλος, αἱ περὶ ταῦτα πράξεις κατὰ προαίρεσιν ἂν εἶεν καὶ ἐκούσιοι. αἱ δὲ τῶν ἀρετῶν ἐνέργεια περὶ ταῦτα. ἐφ' ἡμῖν δὴ καὶ ἡ ἀρετὴ, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κακία. — τὸ δὲ λέγειν, ὥς οὐδεὶς ἐκὼν πονηρὸς (RP 259 b; 339 a) οὐδ' ἄκων μάκαρ, ἔοικε τὸ μὲν ψευθεῖν τὸ δ' ἀληθεῖ· μακάριος μὲν γὰρ οὐδεὶς ἄκων, ἡ δὲ μοχθηρία ἐκούσιον. Cf. Trendelenburg, *Hist. Beitr.* II 152. Z. II b³ 590².

c. ἑξὶς habitus est universus, communis actionum (ἐνεργειῶν) fons. cum a materia prorsus aliena sit, certas actionum formas gignit: at facultas (δύναμις) magis ad materiam pertinet, ut contraria ex se gignere possit. Cf. Trendelenburg, *Arist. de an.*² 253.

d. Virtus aut moralis est aut intellectualis, cf. eth. Nic. II 1. 1103^a 14 διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης, τῆς μὲν διανοητικῆς τῆς δὲ ἡθικῆς, ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξήσιν, διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου, ἡ δ' ἡθικὴ ἔξ

ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλίνον ἀπὸ τοῦ ἔθους. *Moralis ad irrationalem animi partem pertinet, quae regitur ratione, intellectualis ad rationalem: eth. Nic. I 13. 1102^b 33* ὅτι δὲ πείθεται πως ὑπὸ λόγου τὸ ἄλογον, μὴνύει καὶ ἡ νοουθέντης καὶ πᾶσα ἐπιτίμησις τε καὶ παρακλήσις. εἰ δὲ χρὴ καὶ τοῦτο φάναι λόγον ἔχειν, διαιτὸν ἔσται καὶ τὸ λόγον ἔχον, τὸ μὲν κυρίως καὶ ἐν αὐτῷ, τὸ δ' ὥσπερ τοῦ πατρὸς ἀκουστικόν τι. διορίζεται δὲ καὶ ἡ ἀρετὴ κατὰ τὴν διαφορὰν ταύτην· λέγομεν γὰρ αὐτῶν τὰς μὲν διανοητικὰς τὰς δὲ ἠθικὰς, σοφίαν μὲν καὶ σύνεσιν καὶ φρόνησιν διανοητικὰς, ἐλευθεριότητα δὲ καὶ σωφροσύνην ἠθικὰς. *Ex intellectualibus virtutibus ad hominum consilia regenda sola φρόνησις valet, cf. eth. Nic. VI 8. 1141^b 8; 13. 1144^b 31* οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως ἄνευ φρονήσεως οὐδὲ φρόνιμον ἄνευ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς. *X 8. 1178^a 16.* Nam naturalis virtutis facultas, quae in singulis hominibus diversa est, exercitatione et educatione excultata tum demum, cum accessit ratio (φρόνησις), vera (κυρία) evadit virtus: *VI 13. 1144^b 14.* Itaque cum indoles sit varia, tamen ipsa virtus una putanda est: *ibid. 32* ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος ταύτην λύει· ἂν, ἧ διαλεχθελί τις ἂν ὅτι χωρίζονται ἀλλήλων αἱ ἀρεταί· οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς εὐφρέστατος πρὸς ἀπάσας, ὥστε τὴν μὲν ἥδη τὴν δ' οὐπω εἰληφώς ἔσται· τοῦτο γὰρ κατὰ μὲν τὰς φυσικὰς ἀρετὰς ἐνδέχεται, καθ' ἧς δὲ ἀπλῶς λέγεται ἀγαθός, οὐκ ἐνδέχεται· ἕμα γὰρ τῇ φρονήσει μιᾷ ὑπαρχούσῃ πᾶσαι ὑπάρξουσιν.

e. In singulis autem causis quid sit medium inter vitia opposita diiudicare φρονήσεως est. Recensum singularum virtutum habes *eth. Nic. II 7. 1107^a 28; III 9—15. 1115^a 4.*

423

Eth. Nic. V 3. 1129^b 11 ἐπεὶ δ' ὁ παράνομος ἄδικος *iustitia generalis* ἦν, ὁ δὲ νόμιμος δίκαιος, δηλον ὅτι πάντα τὰ νόμιμά ἐστὶ πως δίκαια· τὰ τε γὰρ ὠρισμένα ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς νόμιμά ἐστι, καὶ ἕκαστον τούτων δίκαιον εἶναι φαμεν. οἱ δὲ νόμοι ἀγορεύουσι περὶ ἀπάντων, στοχαζόμενοι ἢ τοῦ κοινῆ συμφέροντος πᾶσιν ἢ τοῖς ἀρίστοις ἢ τοῖς κυρίοις, κατ' ἀρετὴν ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον τοιοῦτον· ὥστε ἓνα μὲν τρόπον δίκαια λέγομεν τὰ ποιητικὰ καὶ φυλακτικὰ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῶν μορίων αὐτῆς τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ. προστάττει δ' ὁ νόμος καὶ τὰ τοῦ ἀνδρείου ἔργα ποιεῖν, οἷον μὴ λείπειν τὴν τάξιν μηδὲ φεύγειν μηδὲ ῥίπτειν τὰ δπλα, καὶ τὰ τοῦ σώφρονος, οἷον μὴ μοιχεύειν μηδ' ὑβρίζειν, καὶ τὰ τοῦ πρᾶου, οἷον μὴ τύπτειν μηδὲ κακηγορεῖν, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἀρετὰς καὶ μοχθηρίας τὰ μὲν κελεύων τὰ δ' ἀπαγορεύων, ὁρθῶς μὲν ὁ κείμενος ὁρθῶς, χειρὸν δ' ὁ ἀπεσχεδιασμένος. αὕτη μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη ἀρετὴ μὲν ἐστι

τελεία, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς ἀλλὰ πρὸς ἕτερον. — 1030^a 10 τί δὲ διαφέρει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη αὕτη, δηλὸν ἐκ τῶν εἰρημένων· ἔστι μὲν γὰρ ἡ αὕτη, τὸ δ' εἶναι οὐ τὸ αὐτό, ἀλλ' ἡ μὲν πρὸς ἕτερον, δικαιοσύνη, ἡ δὲ τοιάδε ἕξις ἀπλῶς, propria ἀρετὴ^a. c. 4 ζητοῦμεν δὲ γε τὴν ἐν μέρει ἀρετῆς δικαιοσύνην· ἔστι γάρ τις, ὡς φαμέν. ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἀδικίας τῆς κατὰ μέρος. σημεῖον δ' ὅτι ἔστιν· κατὰ μὲν γὰρ τὰς ἄλλας μοχθηρίας ὁ ἐνεργῶν ἀδικεῖ μὲν, πλεονεκτεῖ δ' οὐδέν, οἷον ὁ ῥίψας τὴν ἀσπίδα διὰ δειλίαν ἢ κακῶς εἰπῶν διὰ χαλεπότητα ἢ οὐ βοηθήσας χρήμασι δι' ἀνελευθερίαν· ὅταν δὲ πλεονεκτῇ, πολλάκις κατ' οὐδεμίαν τῶν τοιούτων, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κατὰ πάσας, κατὰ πονηρίαν δὲ γε τινὰ (ψέγομεν γάρ) καὶ κατ' ἀδικίαν. ἔστιν ἄρα γε ἄλλη τις ἀδικία ὡς μέρος τῆς ὅλης, καὶ ἀδικόν τι ἐν μέρει τοῦ ὅλου ἀδίκου τοῦ παρὰ τὸν νόμον. — Ib. 5. 1130^b 6 ὅτι μὲν οὖν εἰσιν αἱ δικαιοσύναι πλείους, καὶ ὅτι ἔστι τις καὶ ἑτέρα παρὰ τὴν ὅλην ἀρετὴν, δηλόν· τίς δὲ καὶ ὁποία τις, ληπτέον. διώρι-
aut distribuens
σται δὴ τὸ ἀδικον τό τε παράνομον καὶ τὸ ἄνισον, τὸ δὲ δίκαιον τό τε νόμιμον καὶ τὸ ἴσον. κατὰ μὲν οὖν τὸ παρά-
est medium quid-
dam et aequum
νομον ἡ πρότερον εἰρημένη ἀδικία ἐστίν. — 30 τῆς δὲ κατὰ μέρος δικαιοσύνης καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν δικαίου ἐν μὲν ἐστὶν εἶδος τὸ ἐν ταῖς διανομαῖς τιμῆς ἢ χρημάτων ἢ τῶν ἄλλων ὅσα μεριστὰ τοῖς κοινωνοῦσι τῆς πολιτείας (ἐν τούτοις γὰρ ἔστι καὶ ἄνισον ἔχειν καὶ ἴσον ἕτερον ἑτέρου), ἐν δὲ τὸ ἐν τοῖς συναλλάγμασι διορθωτικόν. — Ib. 6. 1131^a 9 ἐπεὶ δ' ὁ τ' ἀδικος ἄνισος καὶ τὸ ἀδικον ἄνισον, δηλόν ὅτι καὶ μέσον τὸ ἔστι τοῦ ἀνίσου. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ἴσον· ἐν ὁποίᾳ γὰρ πρῶξι ἔστι τὸ πλεόν καὶ τὸ ἔλαττον, ἔστι καὶ τὸ ἴσον. εἰ οὖν τὸ ἀδικον ἄνισον, τὸ δίκαιον ἴσον· ὅπερ καὶ ἄνευ λόγου δοκεῖ πᾶσιν. ἐπεὶ δὲ τὸ ἴσον μέσον, τὸ δίκαιον μέσον τι ἂν εἴη. ἔστι δὲ τὸ ἴσον ἐν ἐλαχίστοις δυσίν. ἀνάγκη τοίνυν τὸ δίκαιον μέσον τε καὶ ἴσον εἶναι καὶ πρὸς τι καὶ τισίν, καὶ ἡ μὲν μέσον, τινῶν (ταῦτα δ' ἐστὶ πλεῖον καὶ ἔλαττον), ἡ δ' ἴσον, δυοῖν, ἡ δὲ δίκαιον, τισίν^b. ἀνάγκη ἄρα τὸ δίκαιον ἐν ἐλαχίστοις εἶναι τέτταρσιν· οἷς τε γὰρ δίκαιον τυγχάνει ὄν, δύο ἐστί, καὶ ἐν οἷς, τὰ πράγματα, δύο. καὶ ἡ αὕτη ἐστὶ ἰσότης, οἷς καὶ ἐν οἷς· ὡς γὰρ ἐκεῖνα ἔχει, τὰ ἐν οἷς, οὕτω καὶ ἐκεῖνα ἔχει· εἰ γὰρ μὴ ἴσοι, οὐκ ἴσα

ἔξουσιν, ἀλλ' ἐντεῦθεν αἱ μάχαι καὶ τὰ ἐγκλήματα, ὅταν ἢ μὴ ἴσα ἴσοι ἢ μὴ ἴσοι ἴσα ἔχωσι καὶ νέμονται. ἔτι ἐκ τοῦ κατ' ἀξίαν τοῦτο δῆλον· τὸ γὰρ δίκαιον ἐν ταῖς νομαῖς ὁμολογοῦσι πάντες κατ' ἀξίαν τινὰ δεῖν εἶναι. — Ib. 7. 1131^b 25 τὸ δὲ λοιπὸν ἐν τῷ διορθωτικῷ, ὃ γίνεται ἐν aut rependens τοῖς συναλλάγμασι καὶ τοῖς ἐκουσίοις καὶ τοῖς ἀκουσίοις. τοῦτο δὲ τὸ δίκαιον ἄλλο εἶδος ἔχει τοῦ προτέρου. τὸ μὲν γὰρ διανεμητικὸν δίκαιον τῶν κοινῶν αἰεὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐστὶ τὴν εἰρημένην^c. — τὸ δ' ἐν τοῖς συναλλάγμασι δίκαιόν ἐστι μὲν ἴσον τι, καὶ τὸ ἄδικον ἄνισον, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐκείνην ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀριθμητικήν. οὐθὲν γὰρ διαφέρει, εἰ ἐπιεικὴς φανῶν ἀπεστέρησεν ἢ φανῶν ἐπιεικῆ, οὐδ' εἰ ἐμοιχένυσεν ἐπιεικὴς ἢ φανῶν· ἀλλὰ πρὸς τοῦ βλάβους τὴν διαφορὰν μόνον βλέπει ὁ νόμος, καὶ χρηται ὡς ἴσοις, εἰ ὁ μὲν ἀδικεῖ ὁ δ' ἀδικεῖται καὶ εἰ ἔβλαψεν ὁ δὲ βέβλαπται. ὥστε τὴν ἄδικον τοῦτο ἄνισον ὃν ἰσάζειν πειραται ὁ δικαστής^d.

a. Cf. Trendelenburg, *Hist. Beitr.* II 356.

b. Distinguuntur tria: opposita bina, inter quae est medium (τινῶν), et personae (πισιν οἷς) et res (θνοῖν, ἐν οἷς).

c. Dicit analogiam proportionis geometricae, velut $a : b = c : d$.

d. Iustitiae species est aequitas: eth. Nic. V 14. 1137^b 8 τό τε aequitas γὰρ ἐπιεικὲς δικαίον τινὸς ὃν βέλτιόν ἐστι δίκαιον, καὶ οὐχ ὡς ἄλλο τι γένος ὃν βέλτιόν ἐστι τοῦ δικαίου. ταῦτόν ἄρα δίκαιον καὶ ἐπιεικὲς, καὶ ἀμφοῖν σπουδαῖον ὄντιον κρεῖττον τὸ ἐπιεικὲς. ποιεῖ δὲ τὴν ἀπορίαν ὅτι τὸ ἐπιεικὲς δίκαιον μὲν ἐστίν, οὐ τὸ κατὰ νόμον δέ, ἀλλ' ἐπανόρθωμα νομικοῦ δικαίου. — 26 καὶ ἐστὶν αὕτη ἡ φύσις ἡ τοῦ ἐπιεικοῦς, ἐπανόρθωμα νόμου, ἣ ἑλλέπει διὰ τὸ καθόλου.

424 Polit. I 2. 1252^a 26 ἀνάγκη δὴ πρῶτον συνδύεσθαι τοὺς ἄνεν ἀλλήλων μὴ δυναμένους εἶναι, οἷον θῆλυ μὲν καὶ ἄρρεν τῆς γενέσεως ἕνεκεν (καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ φυτόις φυνικὸν τὸ ἐφίεσθαι, οἷον αὐτό, τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον), ἄρχον δὲ φύσει καὶ ἀρχόμενον διὰ τὴν σωτηρίαν· τὸ μὲν γὰρ δυνάμενον τῇ διανοίᾳ προορᾶν ἄρχον φύσει καὶ δεσπόζον φύσει, τὸ δὲ δυνάμενον τῷ σώματι ταῦτα ποιεῖν ἀρχόμενον καὶ φύσει δοῦλον. διὸ δεσπότη καὶ δούλῳ ταῦτό συμφέρει. φύσει μὲν οὖν διώριεται τὸ θῆλυ καὶ τὸ δοῦλον. — 1252^b 9 familia

societatis humanae formae

ἐκ μὲν οὖν τούτων τῶν δύο κοινωνιῶν οἰκία πρώτη^a. — 27 ἡ δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινωνία πρώτη χρήσεως ἔνεκεν μὴ ^{pagus} ἐφημέρου κώμη. — ἡ δ' ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος ^{civitas} πόλις, ἡ δὲ πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρχείας ὥς ἔπος εἰπεῖν, γινομένη μὲν οὖν τοῦ ζῆν ἔνεκεν, οὐσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν. διὸ πᾶσα πόλις φύσει ἐστίν, εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι· τέλος γὰρ αὕτη ἐκείνων, ἡ δὲ φύσις τέλος ἐστίν· οἷον γὰρ ἕκαστόν ἐστι τῆς γενέσεως τελεσθείσης, ταύτην φάμεν τὴν φύσιν εἶναι ἕκαστου, ὥσπερ ἀνθρώπου, ἵππου, οἰκίας. ἔτι τὸ οὗ ἔνεκα καὶ τὸ τέλος βέλτιστον· ἡ δ' αὐτάρκεια τέλος καὶ βέλτιστον. ἐκ τούτων οὖν φανερόν ἐστι τῶν φύσει ἡ πόλις ἐστίν, καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου φύσει πολιτικὸν ζῆν, καὶ ὁ ἀπολις διὰ φύσιν καὶ οὐ διὰ τύχην ἦτοι φανῶν ἐστίν ἢ κρείττων ἢ ἀνθρώπος. — 1253^a 29 φύσει μὲν οὖν ἡ ὁρμὴ ἐν πᾶσιν ἐπὶ τὴν τοιαύτην κοινωνίαν· ὁ δὲ πρῶτος συστήσας μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος. ὥσπερ γὰρ καὶ τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἀνθρώπος ἐστίν, οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμον καὶ δίκης χεῖριστον πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὕπλα· ὁ δ' ἀνθρώπος ὕπλα ἔχων φύεται φρονήσει καὶ ἀρετῇ, οἷς ἐπὶ τὰναντία ἐστι χρῆσθαι μάλιστα. διὸ ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, καὶ πρὸς ἀφροδίσια καὶ ἐδωδὴν χεῖριστον. ἡ δὲ δικαιοσύνη πολιτικόν· ^{ins} ἡ γὰρ δίκη πολιτικῆς κοινωνίας τάξις ἐστίν· ἡ δὲ δίκη τοῦ δικαίου κρίσις^b.

Arist. Polit. ed. F. Susemihl, Lips. 3. ed. 1882; I. I—III ed. J. Bernays, Berol. 1872; ed. W. L. Newman, 4 vol., Oxf. 1887—1902. — Praeterea cf. W. Oncken, *d. Staatslehre d. Ar.*, Lips. 1870. 1875. — A. C. Bradley, *ü. d. Staatsl. d. Ar.* (vert. Imelmann), Berol. 1887. — G. Teichmüller, *die Ar. Eintheilung d. Verfassungen*, Berol. 1859. — Gomperz *Gr. D.* III c. 26—34.

a. Conubium, cui sicuti proprietati singulorum Aristoteles adversus Platonem (RP 347. 348) suffragatur, non solum liberorum procreandorum causa iniri censet, verum etiam in mutua benevolentia et praesidio positum esse: eth. Nic. VIII 14. 1162^a 19 τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἐπὶ τοσοῦτον ἡ κοινωνία ἐστίν, οἱ δ' ἀνθρώποι οὐ μόνον τῆς τεκνοποιίας χάριν συνοικοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς τὸν βίον· εὐθὺς γὰρ διήρηται τὰ ἔργα, καὶ ἐστὶν ἕτερα ἀνδρὸς καὶ γυναικός· ἐπαρκοῦσιν οὖν ἄλλήλοις, εἰς τὸ κοινὸν τιθέντες τὰ ἴδια. διὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸ χρῆσιμον εἶναι δοκεῖ καὶ τὸ ἡδὺ ἐν ταύτῃ τῇ φιλίᾳ. εἴη δ' ἂν καὶ δι' ἀρετὴν, εἰ ἐπιεικεῖς εἴεν. ἐστὶ γὰρ ἕκαστερον ἀρετῇ, καὶ χαίρουσιν ἂν τῷ

τοιούτω. — Servitutem comprobat sicut Plato (BF 347 a): pol. I 4. 1253^b servi 30 (τῷ οἰκονομικῷ) τὸ κτῆμα ὄργανον πρὸς ζωὴν ἐστί, καὶ ἡ κτήσις πλῆθος ὀργάνων ἐστί, καὶ ὁ δοῦλος κτῆμά τι ἐμψυχον, καὶ ὥσπερ ὄργανον πρὸ ὀργάνων πᾶς ὑπηρετής. — 1254^a 8 καὶ ὁ δοῦλος ὑπηρετής τῶν πρὸς τὴν πράξιν. Nonnulli ad servitutem nati sunt: pol. I 5. 1254^b 20 ἐστὶ γὰρ φύσει δοῦλος ὁ δυνάμενος ἄλλου εἶναι (διὸ καὶ ἄλλου ἐστίν) καὶ ὁ κοινωνῶν λόγου τοσοῦτον ὅσον αἰσθάνεσθαι ἀλλὰ μὴ ἔχειν. Talis indoles in barbaris praesertim nationibus reperitur (pol. I 2. 1252^b 5), cum Graeci, quibus mediae inter Europam et Asiam regiones obtigerunt, soli sint ad vitam civilem idonei: pol. VII 7. 1327^b 23 τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις ἔθνη καὶ τὰ περὶ τὴν Εὐρώπην θυμοῦ μέν ἐστι πλήρη, διανοίας δὲ ἐνδεέστερα καὶ τέχνης· διόπερ ἐλεύθερα μὲν διατελεῖ μάλλον, ἀπολίτευτα δὲ καὶ τῶν πλεόνων ἄρχειν οὐ δυνάμενα. τὰ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν διανοητικὰ μὲν καὶ τεχνικὰ τὴν ψυχὴν, ἄθυμα δέ· διόπερ ἀρχόμενα καὶ δουλεύοντα διατελεῖ. τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος ὥσπερ μεσεύει κατὰ τοὺς τόπους, οὕτως ἀμφοῖν μετέχει· καὶ γὰρ ἐνθυμον καὶ διανοητικόν ἐστι. διόπερ ἐλεύθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων, μίᾳς τυγχάνον πολιτείας. Ad servitutem natos venari iusta belli causa est: ib. I 8. 1256^b 23 ἡ γὰρ θηρευτικὴ μέρος αὐτῆς (τῆς πολεμικῆς), ἣ δὲ χρῆσθαι πρὸς τε τὰ θηρία καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι πεφικότες ἀρχεσθαι μὴ θέλουσιν, ὥς φύσει δίκαιον τοῦτον ὄντα τὸν πόλεμον. — Diversi rei domesticae ordines cum imperii gradibus, qui in civitate obtinent, comparantur: pol. I 12. 1259^a 37; 13. 1260^a 9 ἄλλον γὰρ τρόπον τὸ ἐλεύθερον τοῦ δούλου ἄρχει καὶ τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος καὶ ἀνὴρ παιδός· καὶ πᾶσιν ἐνυπάρχει μὲν τὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐνυπάρχει διαφερόντως. ὁ μὲν γὰρ δοῦλος ὅλως οὐκ ἔχει τὸ βουλευτικόν, τὸ δὲ θῆλυ ἔχει μὲν, ἀλλ' ἄκυρον, ὁ δὲ παῖς ἔχει μὲν, ἀλλ' ἀτελές. Eth. Nic. VIII 12. 1160^b 24 ἡ μὲν γὰρ πατὴρ πρὸς υἱεῖς κοινωνία βασιλείας ἔχει σχῆμα· τῶν τέκνων γὰρ τῷ πατρὶ μέλει. — τυραννικὴ δὲ καὶ ἡ δεσπότου πρὸς δούλους· τὸ γὰρ τοῦ δεσπότου συμφέρον ἐν αὐτῇ πράττεται. — ἀνδρὸς δὲ καὶ γυναικὸς ἀριστοκρατικὴ φαίνεται· κατ' ἀξίαν γὰρ ὁ ἀνὴρ ἄρχει, καὶ περὶ ταῦτα αἱ δὲ τὸν ἀνδρα· ὅσα δὲ γυναικὶ ἀρμόζει, ἐκείνη ἀποδίδωσιν. — τιμοκρατικῇ δ' ἔοικεν ἡ τῶν ἀδελφῶν· ἴσοι γὰρ, πλὴν ἐφ' ὅσον ταῖς ἡλικίαις διαλλάττουσιν.

imperium domesticum

b. Non propter vivendum civitas constituitur, sed propter bene vivendum: pol. III 9. 1280^b 29 φανερόν τοίνυν ὅτι ἡ πόλις οὐκ ἐστὶ κοινωνία τόπου καὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν σφᾶς αὐτοὺς καὶ τῆς μεταδόσεως χάριν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν, εἴπερ ἐστὶ πόλις, οὐ μὴν οὐδ' ὑπαρχόντων τούτων ἀπάντων ἡδὴ πόλις· ἀλλ' ἡ τοῦ εὖ ζῆν κοινωνία καὶ ταῖς οἰκίαις καὶ τοῖς γένεσι, ζωῆς τελείας χάριν καὶ αὐτάρκειας. VII 8. 1328^a 35 ἡ δὲ πόλις κοινωνία τίς ἐστὶ τῶν ὁμοίων, ἔνεκεν δὲ ζωῆς τῆς ἐνδεχομένης ἀρίστης.

σθαι τὴν ἀρίστην ἄνευ συμμετρικῆς χορηγίας. διὸ δεῖ πολλὰ προϋποτεθεῖσθαι καθάπερ εὐχομένους, εἶναι μέντοι μὴτὲν τούτων ἀδύνατον. λέγω δὲ οἶον περὶ τε πλήθους πολιτῶν καὶ χώρας. ὥσπερ γὰρ καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς, οἶον ὑφάντῃ καὶ ναυπηγῷ, δεῖ τὴν ὕλην ὑπάρχειν ἐπιτηδεῖαν οὔσαν πρὸς τὴν ἐργασίαν, — οὕτω καὶ τῷ πολιτικῷ καὶ τῷ νομοθέτῃ δεῖ τὴν οἰκείαν ὕλην ὑπάρχειν ἐπιτηδεῖως ἔχουσαν. ἔστι δὲ πολιτικῆς χορηγίας πρῶτον τό τε πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, πόσους τε καὶ ποίους τινὰς ὑπάρχειν δεῖ φέρεται, καὶ κατὰ τὴν χώραν ὡσαύτως, πόσῃ¹ τε εἶναι καὶ ποίαν τιὰ ταύτην. — 1026^a 24 οὐ γὰρ ταῦτόν μεγάλην τε πόλιν καὶ πολυάνθρωπον. ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτό γε ἐκ τῶν ἔργων φανερόν ἐστι χαλεπὸν, ἴσως δ' ἀδύνατον, εὐνομεῖσθαι τὴν λίαν πολυάνθρωπον. — ὁ τε γὰρ νόμος τάξις τις ἐστὶ, καὶ τὴν εὐνομίαν ἀναγκαῖον εὐταξίαν εἶναι, ὁ δὲ λίαν ὑπερβάλλον ἀριθμὸς οὐ δύναται μετέχειν τάξεως. — 1326^b 22 δηλονότι ὡς οὗτός ἐστι πόλεως ὕψος ἀριστος, ἡ μεγίστη τοῦ πλῆθους ὑπερβολὴ πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς εὐσύννοπος. — Ib. 5. 1326^b 26 παραπλησίως δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς χώρας ἔχει. — Ib. 7. 1327^b 36 φανερόν ἐστιν (περὶ τοῦ πολιτικοῦ πλῆθους) ὅτι δεῖ διανοητικούς τε εἶναι καὶ θυμοειδέας τὴν φύσιν τοὺς μέλλοντας εὐαγῶγους ἔσεσθαι τῷ νομοθέτῃ πρὸς τὴν ἀρετὴν.

Ib. 9. 1328^b 23 ἐπεὶ δὲ τυγχάνομεν σκοποῦντες περὶ 426
τῆς ἀρίστης πολιτείας, αὕτη δ' ἐστὶ καὶ ἡ πόλις ἣν εἴη μάλιστα εὐδαιμόνων, τὴν δ' εὐδαιμονίαν ὅτι χωρὶς ἀρετῆς ἀδύνατον ὑπάρχειν εἴρηται πρότερον, φανερόν ἐκ τούτων ὡς ἐν τῇ κάλλιστα πολιτενομένῃ πόλει καὶ τῇ κεκτημένῃ δικαίους ἄνδρας ἀπλῶς, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν^a, οὔτε βάνανσον βίον οὔτ' ἀγοραῖον δεῖ ζῆν τοὺς πολίτας· ἀγεννὴς γὰρ ὁ τοιοῦτος βίος καὶ πρὸς ἀρετὴν ὑπεναντίος. οὐδὲ δὴ γεωργοὺς εἶναι τοὺς μέλλοντας ἔσεσθαι· δεῖ γὰρ σχολῆς καὶ πρὸς τὴν γένεσιν τῆς ἀρετῆς καὶ πρὸς τὰς πράξεις τὰς πολιτικάς. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν

1) πόσῃ Sylburg: ὅσῃ libri.

συμφερόντων καὶ κρῖνον περὶ τῶν δικαίων ἐνυπάρχει καὶ μέρη φαίνεται τῆς πόλεως μάλιστα ὄντα, πότερον ἕτερα <ἑτέροις>¹ καὶ ταῦτα θετέον ἢ τοῖς αὐτοῖς ἀποδοτέον ἄμφω; φανερόν δὲ καὶ τοῦτο, διότι τρόπον μὲν τινα τοῖς αὐτοῖς, τρόπον δὲ τινα καὶ ἑτέροις. ἡ μὲν γὰρ ἑτέρας ἀκμῆς ἐκάτερον τῶν ἔργων, καὶ τὸ μὲν δεῖται φρονήσεως τὸ δὲ δυνάμεως, ἑτέροις· ἡ δὲ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ τοὺς δυναμένους βιάζεσθαι καὶ κωλύειν, τούτους ὑπομένειν ἀρχομένους αἰεί, ταύτη δὲ τοῖς αὐτοῖς· οἱ γὰρ τῶν δπλων κύριοι καὶ μένειν ἢ μὴ μένειν κύριοι τὴν πολιτείαν.λείπεται τοίνυν τοῖς αὐτοῖς μὲν ἀμφοτέροις ἀποδιδόναί τὴν πολιτείαν ταύτην, μὴ ἅμα δέ, ἀλλ' ὥσπερ πέφυκεν ἡ μὲν δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις εἶναι². οὐκοῦν οὕτως ἀμφοῖν νενεμησθαι συμφέρει καὶ δίκαιόν ἐστιν³. ἔχει γὰρ αὕτη ἡ διαίρεσις τὸ κατ' ἀξίαν. ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς κτήσεις δεῖ εἶναι περὶ τούτους· ἀναγκαῖον γὰρ εὐπορίαν ὑπάρχειν τοῖς πολίταις, πολῖται δὲ οὗτοι. τὸ γὰρ βάνανσον οὐ μετέχει τῆς πόλεως, οὐδ' ἄλλο οὐθέν γένος δ μὴ τῆς ἀρετῆς δημιουργόν ἐστιν. τοῦτο δὲ δῆλον ἐκ τῆς ὑποθέσεως· τὸ μὲν γὰρ εὐδαιμονεῖν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν μετὰ τῆς ἀρετῆς, εὐδαιμονα δὲ πόλιν οὐκ εἰς μέρος τι βλέψαντας δεῖ λέγειν αὐτῆς, ἀλλ' εἰς πάντας τοὺς πολίτας. φανερόν δὲ καὶ ὅτι δεῖ τὰς κτήσεις εἶναι τούτων, εἵπερ ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς γεωργοὺς δούλους ἢ βαρβάρους ἢ περιόικους. λοιπὸν δ' ἐκ τῶν καταριθμηθέντων^b τὸ τῶν ἱερέων γένος. φανερὰ δὲ καὶ τού- sacerdotesτων τάξις. οὔτε γὰρ γεωργὸν οὔτε βάνανσον ἱερέα καταστατέον· ὑπὸ γὰρ τῶν πολιτῶν πρέπει τιμᾶσθαι τοὺς θεοὺς· ἐπεὶ δὲ διήρηται τὸ πολιτικὸν εἰς δύο μέρη, τοῦτ' ἐστὶ τό τε ὀπλιτικὸν καὶ τὸ βουλευτικόν, πρέπει δὲ τὴν τε θεραπείαν ἀποδιδόναί τοῖς θεοῖς καὶ τὴν ἀνάπανσιν ἔχειν περὶ αὐτοὺς τοὺς διὰ τὸν χρόνον ἀπειρηκότας, τούτους ἂν εἴη ταῖς ἱερωσύναις ἀποδοτέον. ὣν μὲν τοίνυν ἄνευ πόλις οὐ συνίσταται, καὶ ὅσα μέρη πόλεως, εἴρηται. γεωργοὶ μὲν γὰρ καὶ τεχνῖται καὶ πᾶν τὸ θητικὸν ἀναγκαῖον ὑπάρχειν ταῖς πόλεσιν, μέρη δὲ τῆς πόλεως τό τε ὀπλιτικὸν καὶ βου-

1) ἑτέροις add. Coraes, Schneider. — 2) εἶναι Lambinus: ἐστὶν libri. — 3) ἐστὶν Lambinus: εἶναι libri.

λευτικόν. καὶ κενώριται δὴ τούτων ἕκαστον, τὸ μὲν αἰεὶ, τὸ δὲ κατὰ μέρος.

a. Cf. pol. III 5. 1278^a 4 ἐπεὶ οὐδ' οἱ παῖδες ὡσαύτως πολῖται καὶ οἱ ἄνδρες, ἀλλ' οἱ μὲν ἀπλῶς, οἱ δ' ἐξ ὑποθέσεως.

b. Cf. pol. VII 8. 1328^b 20 δεῖ ἄρα γεωργῶν τ' εἶναι πλεῖθος, οἱ παρασκευάζουσι τὴν τροφήν, καὶ τεχνίτας, καὶ τὸ μάχμον, καὶ τὸ εὖ-πορον, καὶ ἱερεῖς, καὶ κριτὰς τῶν δικαίων¹ καὶ συμφερόντων.

formae rei pu-
blicae

Pol. III 6. 1278^b 6 ἐπεὶ δὲ ταῦτα διώριται, τὸ μετὰ **427**
ταῦτα σκεπτέον, πότερον μίαν θετέον πολιτείαν ἢ πλείους,
κἂν εἰ πλείους, τίνες καὶ πόσαι, καὶ διαφοραὶ τίνες αὐτῶν
εἰσιν. ἔστι δὲ πολιτεία πόλεως τάξις τῶν τε ἄλλων ἀρχῶν
καὶ μάλιστα τῆς κυρίας πάντων^a. — 1279^a 17 φανερόν
τοίνυν ὥς ὅσαι μὲν πολιτεῖαι τὸ κοινῇ συμφέρον σκοποῦσιν,
αὗται μὲν ὀρθαὶ τυγχάνουσιν οὐσαι κατὰ τὸ ἀπλῶς δίκαιον,
ὅσαι δὲ τὸ σφέτερον μόνον τῶν ἀρχόντων, ἡμαρτημέναι πᾶσαι
καὶ² παρεκβάσεις τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν· δεσποτικάι γάρ,
ἡ δὲ πόλις κοινωνία τῶν ἐλευθέρων ἐστίν. (7) διωρισμένων
δὲ τούτων ἐχόμενόν ἐστι τὰς πολιτείας ἐπισκέψασθαι, πόσαι
τὸν ἀριθμὸν καὶ τίνες εἰσὶ, καὶ πρῶτον τὰς ὀρθὰς αὐτῶν·
καὶ γὰρ αἱ παρεκβάσεις ἔσονται φανεραὶ τούτων διορισθει-
verae σῶν. ἐπεὶ δὲ πολιτεία μὲν καὶ πολίτευμα σημαίνει ταῦτόν,
πολίτευμα δ' ἐστὶ τὸ κύριον τῶν πόλεων, ἀνάγκη δ' εἶναι
κύριον ἢ ἓνα ἢ ὀλίγους ἢ τοὺς πολλούς, ὅταν μὲν ὁ εἷς ἢ οἱ
ὀλίγοι ἢ οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἄρχωσι, ταύτας
μὲν ὀρθὰς ἀναγκαῖον εἶναι τὰς πολιτείας, τὰς δὲ πρὸς τὸ
ἴδιον ἢ τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν ὀλίγων ἢ τοῦ πλήθους παρεκβάσεις·
ἢ γὰρ οὐ πολίτας φατέον εἶναι τοὺς μετέχοντας, ἢ δεῖ κοι-
νωνεῖν τοῦ συμφέροντος. καλεῖν δ' εἰώθαμεν τῶν μὲν μοναρχι-
ων τὴν πρὸς τὸ κοινὸν ἀποβλέπουσαν συμφέρον βασιλείαν,
τὴν δὲ τῶν ὀλίγων μὲν πλειόνων δ' ἑνὸς ἀριστοκρατίαν,
ἢ διὰ τὸ τοὺς ἀρίστους ἄρχειν ἢ διὰ τὸ πρὸς τὸ ἄριστον τῇ
πόλει καὶ τοῖς κοινωνοῦσιν αὐτῆς. ὅταν δὲ τὸ πλεῖθος πρὸς
τὸ κοινὸν πολιτεύηται συμφέρον, καλεῖται τὸ κοινὸν ὄνομα
πασῶν τῶν πολιτειῶν, πολιτεία. συμβαίνει δ' εὐλόγως·
ἓνα μὲν γὰρ διαφέρειν κατ' ἀρετὴν ἢ ὀλίγους ἐνδέχεται,

1) δικαίων Lambinus, ἀναγκαῖων libri. — 2) πᾶσαι καὶ vulg., Bekker: καὶ πᾶσαι cod. I^b, Goettl., Stahr.

πλείους δ' ἤδη χαλεπὸν ἡκριβῶσθαι πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν, ἀλλὰ μάλιστα τὴν πολεμικὴν· αὕτη γὰρ ἐν πλήθει γίγνεται. διόπερ κατὰ ταύτην τὴν πολιτείαν κυριώτατον τὸ προπολεμοῦν, καὶ μετέχουσιν αὐτῆς οἱ κεκτημένοι τὰ ὄπλα^b. παρεκβάσεις δὲ τῶν εἰρημένων τυραννίς μὲν βασιλείας, ὀλιγαρχία ^{degenerae} δὲ ἀριστοκρατίας, δημοκρατία δὲ πολιτείας. ἡ μὲν γὰρ τυραννίς ἐστὶ μοναρχία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τοῦ μοναρχοῦντος, ἡ δ' ὀλιγαρχία πρὸς τὸ τῶν εὐπόρων, ἡ δὲ δημοκρατία πρὸς τὸ συμφέρον τὸ τῶν ἀπόρων· πρὸς δὲ τὸ τῷ κοινῷ λυσιτελοῦν οὐδεμία αὐτῶν.

a. Pol. IV 14. 1297^b 37 ἔστι δὴ τρία μέρη τῶν πολιτειῶν πασῶν. — ἔστι δὲ τῶν τριῶν τούτων ἓν μὲν τι τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, δευτέρον δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχάς (τοῦτο δ' ἐστὶν ἃς δεῖ καὶ τίνων εἶναι κυρίας, καὶ ποίαν τινὰ δεῖ γίγνεσθαι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν), τρίτον δὲ τί τὸ δικάζον. κύριον δ' ἐστὶ τὸ βουλευόμενον περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης καὶ συμμαχίας καὶ διαλύσεως, καὶ περὶ νόμων, καὶ περὶ θανάτου καὶ φυγῆς καὶ δημεύσεως, καὶ περὶ ἀρχῶν αἵρέσεως καὶ τῶν εὐθυνῶν.

b. Necessitudo quaedam intercedit inter formam civitatis et ingenium plebis: pol. III 17. 1288^a 8 βασιλευτὸν μὲν οὖν τὸ τοιοῦτόν ἐστι πλῆθος ὃ πέφυκε φέρειν γένος ὑπερέχον κατ' ἀρετὴν πρὸς ἡγεμονίαν πολιτικὴν, ἀριστοκρατικὸν δὲ πλῆθος ὃ πέφυκε φέρειν τὴν τῶν ἐλευθέρων ἀρχὴν ὑπὸ τῶν κατ' ἀρετὴν ἡγεμονικῶν πρὸς πολιτικὴν ἀρχὴν, πολιτικὸν δὲ πλῆθος ἐν ᾧ πέφυκε ἐγγίγνεσθαι πλῆθος πολεμικόν, δυνάμενον ἀρχεσθαι καὶ ἀρχειν κατὰ νόμον τὸν κατ' ἀξίαν διανεμόντα τοῖς εὐπόροις τὰς ἀρχάς.

428 Pol. IV 8. 1294^a 9 δοκεῖ δὲ ἀριστοκρατία μὲν εἶναι ^{temperatae} μάλιστα τὸ τὰς τιμὰς νεμεῖσθαι κατ' ἀρετὴν· ἀριστοκρατίας μὲν γὰρ ὕψος ἀρετῆς, ὀλιγαρχίας δὲ πλοῦτος, δήμου δ' ἐλευθερία. — 19 ἐπεὶ δὲ τρία ἐστὶ τὰ ἀμφισβητοῦντα τῆς ἰσότητος τῆς πολιτείας, ἐλευθερία πλοῦτος ἀρετῆς (τὸ γὰρ τέταρτον, ὃ καλοῦσιν εὐγένειαν, ἀκολουθεῖ τοῖς δυοῖν· ἡ γὰρ εὐγένεια ἐστὶν ἀρχαῖος πλοῦτος καὶ ἀρετῆς), φανερόν ἐστι τὴν μὲν τοῖν δυοῖν μῖξιν, τῶν εὐπόρων καὶ τῶν ἀπόρων, πολιτείαν λεκτέον, τὴν δὲ τῶν τριῶν ἀριστοκρατίαν μάλιστα τῶν ἄλλων παρὰ τὴν ἀληθινὴν καὶ πρώτην^a.

a. De dubiis πολιτείας et ἀριστοκρατίας notionibus cf. Z. II b³ 713. 741. 745.

429 Pol. IV 11. 1295^a 25 τίς δ' ἀρίστη πολιτεία καὶ τίς ^{civitas censu temperata} ἀριστος βίος ταῖς πλείσταις πόλεσι καὶ τοῖς πλείστοις τῶν

ἀνθρώπων, μήτε πρὸς ἀρετὴν συγκρίνουσι τὴν ὑπὲρ τοὺς ἰδιώτας, μήτε πρὸς παιδείαν ἢ ¹ φύσεως δεῖται καὶ χορηγίας τυχεράς, μήτε πρὸς πολιτείαν τὴν κατ' εὐχὴν γινομένην, ἀλλὰ βίον τε τὸν τοῖς πλείστοις κοινωνῆσαι δυνατόν καὶ πολιτείαν ἧς τὰς πλείστας πόλεις ἐνδέχεται μετασχεῖν; — ἡ δὲ δὴ κρίσις περὶ ἀπάντων τούτων ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐστίν. εἰ γὰρ καλῶς ἐν τοῖς ἡθικοῖς εἴρηται τὸ τὸν εὐδαίμονα βίον εἶναι τὸν κατ' ἀρετὴν ἀνεμπόδιστον, μεσότητα δὲ τὴν ἀρετὴν, τὸν μέσον ἀναγκαῖον βίον εἶναι βέλτιστον, τῆς ἐκάστοις ἐνδεχομένης τυχεῖν μεσότητος. τοὺς δὲ αὐτοὺς τούτους ὅρους ἀναγκαῖον εἶναι καὶ πόλεως ἀρετῆς καὶ κακίας καὶ πολιτείας· ἡ γὰρ πολιτεία βίος τίς ἐστι πόλεως. ἐν ἀπάσαις δὴ ταῖς πόλεσιν ἐστὶ τρία μέρη τῆς πόλεως, οἱ μὲν εὐποροὶ σφόδρα, οἱ δὲ ἄποροι σφόδρα, οἱ δὲ τρίτοι οἱ μέσοι τούτων. ἐπεὶ τοίνυν ὁμολογεῖται τὸ μέτριον ἄριστον καὶ τὸ μέσον, φανερόν ὅτι καὶ τῶν εὐτυχημάτων ἡ κτήσις ἡ μέση βελτίστη πάντων· ῥάστι γὰρ τῷ λόγῳ πειθαρχεῖν· ὑπέρχαλον δὲ ἢ ὑπερίσχυρον ἢ ὑπερευγενῆ ἢ ὑπερπλούσιον, ἢ τὰναντία τούτοις, ὑπέρπτωχον ἢ ὑπερασθενῆ καὶ σφόδρα ἄτιμον, χαλεπὸν τῷ λόγῳ ἀκολουθεῖν. — 1295^b 34 δὴλον ἄρα ὅτι καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτικὴ ἀρίστη ἢ διὰ τῶν μέσων, καὶ τὰς τοιαύτας ἐνδέχεται εὖ πολιτεῦσθαι πόλεις ἐν αἷς δὴ πολὺ τὸ μέσον, καὶ κρεῖττον μάλιστα μὲν ἀμφοῖν, εἰ δὲ μὴ, θατέρου μέρους· προστιθέμενον γὰρ ποιεῖ ῥοπήν καὶ καλῶς γίνεσθαι τὰς ἐναντίας ὑπερβολάς. — c. 12.

1296^b 15 δεῖ γὰρ κρεῖττον εἶναι τὸ βουλούμενον μέρος τῆς πόλεως τοῦ μὴ βουλομένου μένειν τὴν πολιτείαν. ἐστὶ δὲ πᾶσα πόλις ἐκ τε τοῦ ποιοῦ καὶ ποσοῦ. λέγω δὲ ποιδὸν μὲν ἐλευθερίαν πλοῦτον παιδείαν εὐγένειαν, ποσὸν δὲ τὴν τοῦ πλήθους ὑπεροχὴν. ἐνδέχεται δὲ τὸ μὲν ποιδὸν ὑπάρχειν ἑτέρῳ μέρει τῆς πόλεως, ἐξ ὧν συνέστηκε μερῶν ἡ πόλις, ἄλλῳ δὲ μέρει τὸ ποσόν, οἷον πλείους τὸν ἀριθμὸν εἶναι τῶν γενναίων τοὺς ἀγεννεῖς ἢ τῶν πλουσίων τοὺς ἀπόρους, μὴ μὲντοι τοσοῦτον ὑπερέχειν τῷ ποσῷ ὅσον λείπεσθαι τῷ ποιῷ. διὸ ταῦτα πρὸς ἀλλήλα συγκριτέον. — 34 δεῖ δ' αἰεὶ τὸν νομοθέτην ἐν τῇ πολιτείᾳ προσλαμβάνειν τοὺς μέσους· ἂν τε γὰρ

quo modo stabi-
lienda

1) ἢ Bekker: & vulgo.

ὀλιγαρχικοὺς τοὺς νόμους τιθῆναι, στοχάζεσθαι χρὴ τῶν μέσων, ἔάν τε δημοκρατικούς, προσάγεσθαι τοῖς νόμοις τούτους^a. ὅπου δὲ τὸ τῶν μέσων ὑπερτείνει πλῆθος ἢ συναμφοτέρων τῶν ἄκρων ἢ καὶ θατέρου μόνον, ἐνταῦθ' ἐνδέχεται πολιτεῖαν εἶναι μόνιμον. οὐθὲν γὰρ φοβερὸν μὴ ποτε συμφωνήσωσιν οἱ πλούσιοι τοῖς πένησιν ἐπὶ τούτους· οὐδέποτε γὰρ ἄτεροι βουλήσονται δουλεύειν τοῖς ἑτέροις, κοινοτέραν δ' ἂν ζητῶσιν, οὐδεμίαν εὐρήσουσιν ἄλλην ταύτης. ἐν μέρει γὰρ ἄρχειν οὐκ ἂν ὑπομείνειαν διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους. πανταχοῦ δὲ πιστότατος ὁ διαιτητής, διαιτητὴς δ' ὁ μέσος. ὅσῳ δ' ἂν ἄμεινον ἢ πολιτεία μιχθῇ, τοσούτῳ μονιμωτέρα.

a. In legibus civitatis, quamquam non satis prospicere possunt singulis casibus (RP 423 d), nihil temere est mutandum (pol. II 8. 1269^a 9); nam ut quisque est pessimae indolis, ita maxime novis rebus studere solet: eth. Nic. VII 15. 1154^b 28.

- 430 Pol. VIII 1. 1337^a 11 διτι μὲν οὖν τῷ νομοθέτῃ μά- educatio puero-
rum
λιστα πραγματευτέον περὶ τὴν τῶν νέων παιδείαν, οὐδείς ἂν ἀμφισβητήσειεν· καὶ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν οὐ γιγνόμενον τοῦτο βλέπτει τὰς πολιτείας. δεῖ γὰρ πρὸς ἐκάστην πολιτεύεσθαι. τὸ γὰρ ἦθος τῆς πολιτείας ἐκάστης τὸ οἰκεῖον καὶ φυλάττειν εἴωθε τὴν πολιτείαν καὶ καθίστησιν ἐξ ἀρχῆς, ὅσον τὸ μὲν δημοκρατικὸν δημοκρατίαν, τὸ δ' ὀλιγαρχικὸν ὀλιγαρχίαν· ἀεὶ δὲ τὸ βέλτιστον ἦθος βελτίονος αἵτιον πολιτείας. ἔτι δε πρὸς πάσας δυνάμεις καὶ τέχνας ἔστιν ἃ δεῖ προπαιδεύεσθαι καὶ προεθίζεσθαι πρὸς τὰς ἐκάστων ἐργασίας, ὥστε δῆλον ὅτι καὶ πρὸς τὰς τῆς ἀρετῆς πράξεις. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ τέλει τῇ πόλει πάσῃ, φανερόν ἐστι καὶ τὴν παιδείαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀναγκαῖον εἶναι πάντων καὶ ταύτης τὴν ἐπιμέλειαν εἶναι κοινὴν καὶ μὴ κατ' ἰδίαν, ὃν τρόπον νῦν ἕκαστος ἐπιμελεῖται τῶν αὐτοῦ τέκνων ἰδίᾳ τε καὶ μάθησιν ἰδίαν, ἣν ἂν δόξῃ, διδάσκων. δεῖ δὲ τῶν κοινῶν κοινὴν ποιεῖσθαι καὶ τὴν ἄσκησιν.

Rhetorica et Poetica

rhetorica Rhet. I 2. 1355^b 26 ἔστω δὴ ῥητορικὴ δύναμις περὶ **431**
 ἕκαστον τοῦ θεωρησάμενου τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν. — I 4.
 1359^b 9 ἡ ῥητορικὴ σύγκειται μὲν ἔκ τε τῆς ἀναλυτικῆς
 ἐπιστήμης καὶ τῆς περὶ τὰ ἥθη πολιτικῆς. — I 3.
 1358^a 36 ἔστι δὲ τῆς ῥητορικῆς εἶδη τρία τὸν ἀριθμόν·
 τοσοῦτοι γὰρ καὶ οἱ ἀκροαταὶ τῶν λόγων ὑπάρχουσιν ὄντες. —
 ἀνάγκη δὲ τὸν ἀκροατὴν ἢ θεωρὸν εἶναι ἢ κριτὴν, κριτὴν δὲ
 ἢ τῶν γεγενημένων ἢ τῶν μελλόντων. ἔστι δ' ὁ μὲν περὶ
 τῶν μελλόντων κρίνων οἷον ἐκκλησιαστής, ὁ δὲ περὶ τῶν
 γεγενημένων οἷον ὁ δικαστής, ὁ δὲ περὶ τῆς δυνάμεως ὁ
 θεωρός· ὥστ' ἐξ ἀνάγκης ἂν εἴη τρία γένη τῶν λόγων
 τῶν ῥητορικῶν· συμβουλευτικόν, δικανικόν, ἐπιδει-
 κτικόν^a.

a. Cf. Ar. ars rhet. c. comm. ed. L. Spengel, Lips. 1867. —
 L. Spengel, *ü. d. Rhet. d. Ar.*, *Abh. d. Münch. Ak.* VI, 1851. H. Diels,
ü. d. dritte Buch d. Arist. Rhet., *Abh. d. Berl. Ak.*, 1886.

ars Anal. post. II 19. 100^a 6 ἔκ δ' ἐμπειρίας ἢ ἐκ παν- **432**
 τὸς ἡρεμήσαντος τοῦ καθόλου ἐν τῇ ψυχῇ, τοῦ ἐνὸς παρὰ
 τὰ πολλά, ὃ ἂν ἐν ἀπασιν ἐν ἐνῇ ἐκείνοις τὸ αὐτό, τέχνης
 ἀρχὴ καὶ ἐπιστήμης, εἰ μὲν περὶ γένεσιν, τέχνης, εἰ δὲ
 περὶ τὸ ὄν, ἐπιστήμης. — Eth. Nic. VI 4. 1140^a 1 τοῦ
 δ' ἐνδεχομένου ἄλλως ἔχειν ἔστι τι καὶ ποιητὸν καὶ πρα-
 κτόν, ἕτερον δ' ἔστι ποίησις καὶ πράξις. — 20 ἡ μὲν οὖν
 τέχνη — ἕξις τις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητικὴ ἐστίν.

imitatio Poet. 1. 1447^a 13 ἐποποιία δὴ καὶ ἡ τῆς τραγωδίας **433**
 ποίησις, ἔτι δὲ κωμῳδία καὶ ἡ διθυραμβοποιητικὴ καὶ τῆς
 αὐλητικῆς ἢ πλείστη καὶ κιθαριστικῆς, πᾶσαι τυγχάνουσιν
 οὔσαι μιμήσεις τὸ σύνολον. διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων τρισίν·
 ἢ γὰρ τῷ ἐν¹ ἐτέροις μιμεῖσθαι ἢ τῷ ἕτερον ἢ τῷ ἐτέρως
 καὶ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον. — ἀπασαι μὲν ποιοῦνται τὴν
 μίμησιν ἐν ῥυθμῷ καὶ λόγῳ καὶ ἀρμονίᾳ, τούτοις δ' ἢ χωρὶς
 ἢ μεμιγμένοις.

1) ἐν Forchhammer: γένει libri.

434 Ib. 6. 1449^b 24 ἔστιν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως *tragoedia* σπουδαίας καὶ τελείας μέγεθος ἔχουσας ἡδυσμένῃ λόγῳ χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας δι' ἑλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθῆμάτων κάθαρσιν ^a.

a. Cf. *Ar. de arte poet. liber* ed. F. Susemihl, Lips. 1865; ed. F. Überweg, Berol. 1871; J. Vahlen, 3. ed. Berol. 1885. — G. Teichmüller, *Aristotel. Forschungen* I. II, Hal. 1867. 1869. — J. Bernays, *ii. d. Arist. Theorie d. Drama*, Berol. 1880. — A. Döring, *d. Kunstlehre d. Ar.*, Jen. 1876. Brandis *Hdb.* II 1683—1714. III 1, 156—178. Z. II b³ 763—787. H. Otte, *Kennt Ar. d. sog. tragische Katharsis?*, Berol. 1912.

Aristotelis discipuli

435 Diog. V 35 τοῦ δὴ Σταγειρίτου γεγόνασι μὲν πολλοὶ *Theophrasti vita.* γνώριμοι, διαφέρων δὲ μάλιστα Θεόφραστος ^a. — 36 Θεόφραστος ^b Μελάντα Ἐρέσιος. — οὗτος πρῶτον μὲν ἤκουσεν Ἀλκιπίπου τοῦ πολίτου ἐν τῇ πατρίδι, εἴτ' ἀκούσας Πλάτωνος μετέστη πρὸς Ἀριστοτέλην· κἀκείνου εἰς Χαλκίδα ὑποχωρήσας αὐτὸς διεδέξατο τὴν σχολὴν Ὀλυμπιάδι τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ καὶ ἑκατοστῇ (a. 324—320). — 38 ἀπεδήμησε πρὸς ὀλίγον καὶ οὗτος καὶ πάντες οἱ λοιποὶ φιλόσοφοι Σοφοκλέους τοῦ Ἀμφικλείδου νόμον εἰσενεγκόντος μηδένα τῶν φιλοσόφων σχολῆς ἀφηγεῖσθαι, ἂν μὴ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ δόξη· εἰ δὲ μή, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν. ἀλλ' αὖθις ἐπανήλθον εἰς νέωτα Φίλωνος τὸν Σοφοκλέα γραψαμένου παρανόμων. — 40 ἐτελεύτα ^c δὴ γηραὶς βιοὺς ἔτη πέντε καὶ ὀγδοήκοντα, ἐπειδὴ περ ὀλίγον ἀνῆκε τῶν πόνων. — 42 καταλέλοιπε δὲ βιβλία καὶ αὐτὸς ὅτι μάλιστα πάμπλειστα ^d.

a. Narratiuncula lepidissima, sed haud fide digna de Aristotele verbis ἡδίων ὁ Ἀέσιος successorem Theophrastum, non Eudemum significante est apud Gellium n. A. XIII 5.

b. Quod Aristoteles nomen eius, cum antea fuisset Tyrtamus, propter divinum loquendi nitorem (Cic. Brut. 121. Quintil. inst. X 1, 83) in

Theophrastum mutasse fertur (Strab. XIII 2, 4 p. 618. Cic. orat. 62. Diog. 38), veri simile non est.

e. Ol. 123 (a. 288—284), cf. **RP** 440. Cf. Jacoby *Ap. Chr.* 352.

libri **d.** De indicibus librorum a Diogene V 42—50 ex Hermippo alii-
que compilatis cf. Usener, *Analecta Theophrastea* I, Lips. 1858. Prantl,
Gesch. d. Log. I 350. — Ex ingenti multitudine librorum pauci iique
partim depravati aetatem tulerunt, inprimis *π. φυτῶν ιστορίας* l. IX,
π. φυτῶν αἰτιῶν l. VI. Quae exstant maximam partem ed. J. G. Schneider,
Lips. 1818—21; F. Wimmer, Lips. 1854, Paris. 1866. Metaphysicorum
fragm. ed. Brandis, Berol. 1823; emend. Usener, *Mus. Rh.* XVI (1861) et
ind. schol. Bonn. 1890. Libros de physicorum opinionibus uberrimum et fere
unicum fontem doctrinae doxographorum inferioris aetatis fuisse demon-
stravit et vestigia eorum quam longissime persecutus reliquias collegit
atque recensuit H. Diels in *Doxographis Graecis*, Berol. 1879. **RP** 4*.
16*. 19*. 23 b. 105. 111 b. 127 a. 185 b. Scriptionis *π. εἰσαγωγῆς* fru-
stula ex Porphyrio expiscatus est J. Bernays (*Theophrastus' Schrift ü.*
Frömmigkeit, Berol. 1866). Ex moralis philosophiae scriptis mansit
quamquam in angustum coactus (cf. Diels, *Theophrastea*, Berol. 1883)
libellus qui inscribitur *ἡθικοὶ χαρακτῆρες* (ed. Dübner, Paris. 1842; Foss,
Lips. 1858; Petersen, Lips. 1859; societ. philol. Lips. 1897; H. Diels,
Oxon. 1909). De libro qui inscriptus erat *Καλλισθένης ἡ περὶ πένθους*
cf. Cic. *Tusc.* III 21. V 25. De Th. libris *π. φύλλας* scripsit G. Heyl-
but, Bonn. 1876. Cf. praeterea Zeller, *d. Streit Th.'s geg. Zenon ü. d.*
Ewigk. d. Welt, *Hermes* XI (1876) 422. Idem, *Hermes* XV (1880) 137.
Norden, *Beitr. z. Gesch. d. gr. Phil.*, Lips. 1892, 440.

doctrina Boethius de interpret.² I p. 292 Bas. 12, 3 Meiser. **Theo- 436**
phrastus, ut in aliis solet, cum de similibus rebus tractat,
quae scilicet ab Aristotele ante tractata sunt, in libro quoque
de affirmatione et negatione isdem aliquibus verbis utitur, qui-
bus hoc libro Aristoteles usus est. — in omnibus enim, de
quibus ipse disputat post magistrum, leviter ea tangit, quae
ab Aristotele dicta ante cognovit, alias vero diligentius res
non ab Aristotele tractatas exsequitur^a.

a. Sensuum auctoritatem et experientiam inprimis sequebatur (Sim-
plic. phys. 20, 17 D). In logicis (cf. Prantl I 349 sq.) et physicis prae-
ceptoris doctrinam paucis mutatis et adiectis retinuit, in metaphysicis
religiose examinavit. In ethicis maxime singula persecutus externis bonis
nimium tribuisse insimulatur (Cic. de fin. V 12; *Tusc.* V 24 sq.). Vitam
contemplativam adeo omnibus anteponebat (Cic. ad Att. II 16, 3), ut
philosopho, ne studia impedirentur, vel uxorem ducere dissuaderet (Hieron.
adv. Iovin. I 47 p. 189 Bened.). — Cf. Brandis, *Hdb.* III 1, 250—274.
Zeller II b³ 806—869. Gomperz III 360—389.

- 437** Simplic. phys. 411, 15 D. *Εὐδήμος ὁ γνησιώτατος τῶν* Eudemus
Ἀριστοτέλους ἐταίρων^a.

a. Eudemus, Rhodius (RP 435 a), in omnibus fere praeceptoris vestigia pressit. Huius de physica libros scholarum in usum retractans fere ad verbum expresserat (Simplic. phys. 860, 9. 1206, 27 Diels). Ethicorum libri inter Aristotelis opera exstant, RP 372. Historias conscripserat arithmeticam, geometricam, astrologicam, ex quibus posteri fere omnem de harum artium memoria doctrinam hauserunt. — Ethica Eudemia ed. A. Th. H. Fritzsche, Ratisbon. 1851; F. Susemihl, Lips. 1884. Eudemi Rhodii fragm. ed. L. Spengel, Berol. 1866 (1870). Idem comm. Ac. Monac. III p. 506. Brandis, *Hdb.* III 1, 215—250. Zeller II b^s 869—881.

- 438** Cic. Tusc. I 19 *Aristoxenus, musicus idemque philosophus*^a, *Aristoxenus ipsius corporis intentiones quandam (animam esse dixit), velut in cantu et fidibus quae harmonia dicitur; sic ex corporis totius natura et figura varios motus cieri tamquam in cantu sonos*^b.

a. Ar., Spinthari f., Tarentinus, Xenophili Pythagorei, deinde Aristotelis discipulus, musicorum totius antiquitatis nobilissimus, de musica, philosophia, historia ita scripsit, ut morum austeritatem et musicam scientiam Pythagoream cum Peripateticorum doctrina coniungeret. — Cf. RP 50—62 passim. Mahne, de Ar., Amstelod. 1793. Müller, FHG II 269 sq. Westphal, *Ar. v. T.*, 2 voll. Lips. 1883—93. Brandis, *Hdb.* III 1, 378. Z. II b^s 881.

b. Tali doctrina adversatur Arist. de an. I 4. 407^b 27.

- 439** Cic. Tusc. I 21 *Dicaearchus autem in eo sermone, quem* Dicaearchus *Corinthus habitum tribus libris exponit, doctorum hominum disputantium primo libro multos loquentes facit, duobus Phe-recraten quendam Phthiotam senem, quem ait a Deucalione ortum, disserentem inducit nihil esse omnino animum, et hoc esse nomen totum inane, frustraue et animalia et animantis appellari, neque in homine inesse animum vel animam nec in bestia, vimque omnem eam, qua vel agamus quid vel sentiamus, in omnibus corporibus vivis aequabiliter esse fusam nec separabilem a corpore esse, quippe quae nulla sit nec sit quicquam nisi corpus unum et simplex, ita figuratum, ut temperatione naturae vigeat et sentiat*^a.

a. Dic., Phidiae f., Messanae in Sicilia natus, condiscipulus Aristoxeni, τὸν πρακτικὸν βίον longe omnibus anteponebat (Cic. ad Att. II 16, 3).

Cum de geographia, historia, poesi, philosophia multa, tum de optima reipublicae temperatione *Τριπολιτικὸν* scripsit (Cic. ad Att. XIII 32. Athen. IV 141 a). — Cf. Fuhr, Dic. Mess. quae supersunt, Darmst. 1841. F. Osann, *Beitr. z. gr. u. röm. Litt.-gesch.*, Cassel 1839, II 1—119. Schrader, *Quaest. Peripat.*, Hamb. 1884. Müller, FHG II 225. Brd. III 1, 384. Z. II b³ 889. H. ab Arnim, *Hermes* 27 (1892), 118.

Strato Diog. V 58 διεδέξατο δ' αὐτοῦ (τοῦ Θεοφράστου) τὴν **440**
σχολὴν Στράτων Ἀρχεσιλάου Λαμψακηνός, — ἀνὴρ ἐλλογι-
μώτατος καὶ φυσικὸς ἐπικληθεὶς ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν θεωρίαν
ταύτην παρ' ὄντινόν ἐπιμελέστατα διατετριφέναι. ἀλλὰ καὶ
καθηγέσατο Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου καὶ ἔλαβε, φασί,
παρ' αὐτοῦ τάλαντα ὀγδοήκοντα. σχολαρχεῖν δέ, καθά φησιν
Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς, ἤρξατο τῇ τρίτῃ καὶ εἰκοστῇ
καὶ ἑκατοστῇ Ὀλυμπιάδι, τῆς σχολῆς ἀφηγησάμενος ἔτη
ὀκτωκαίδεκα (a. 288/284—270/268)^a.

a. De aetate cf. Jacoby p. 353. — Cic. Acad. post. I 34 *Strato, eius (Theophrasti) auditor, quamquam fuit acri ingenio, tamen ab ea disciplina omnino semovendus est; qui cum maxime necessariam partem philosophiae, quae posita est in virtute et moribus, reliquisset totumque se ad investigationem naturae contulisset, in ea ipsa plurimum discedit a suis*. Cf. Cic. fin. V 13. Libros enumerat Diog. V 59—60. De disserendi genere Polyb. XII 25c, 3 p. 750 Bk. *παραπλήσιον γὰρ δὴ τι τοιοῦτο συμβέβηκε καὶ Στράτωνι τῷ φυσικῷ· καὶ γὰρ ἐκεῖνος, ὅταν ἐγχειρήσῃ τὰς τῶν ἄλλων δόξας διαστέλλεσθαι καὶ ψευδοποιεῖν, θαναμάσις ἐστιν, ὅταν δ' ἐξ αὐτοῦ τι προφέρῃται καὶ τι τῶν ἰδίων ἐπινοημάτων ἐξηγῇται, παρὰ πολὺ φαίνεται τοῖς ἐπιστήμοσιν εὐθρότερος αὐτοῦ καὶ νωθρότερος*.

anima movetur

Simpl. phys. 965, 7 Diels καὶ Στράτων δὲ δ' Ἀμψακηνός — **441**
τὴν ψυχὴν ὁμολογεῖ κινεῖσθαι οὐ μόνον τὴν ἄλογον ἀλλὰ καὶ
τὴν λογικὴν, κινήσεις λέγων εἶναι τὰς ἐνεργείας καὶ τῆς ψυ-
χῆς. λέγει οὖν ἐν τῷ Περὶ κινήσεως πρὸς ἄλλοις πολλοῖς
καὶ τάδε· „αἱ γὰρ ὁ νοῶν κινεῖται ὥσπερ καὶ ὁ ὄρων καὶ
ἀκούων καὶ ὁσφραινόμενος· ἐνέργεια γὰρ ἡ νόησις τῆς δια-
νοίας καθάπερ καὶ ἡ ὄρασις τῆς ὕψεως.“ καὶ πρὸ τούτου
δὲ τοῦ ἔρητοῦ γέγραφεν· „ἐπεὶ οὖν εἰσιν¹ αἱ πλεῖστοι τῶν
κινήσεων αἰτίαι, ἃς ἡ ψυχὴ καθ' αὐτὴν τε κινεῖται διανοου-
μένη καὶ ἃς ὑπὸ τῶν κινήσεων ἐκινήθη πρότερον. ὁ γὰρ δὲ

1) οὖν εἰσιν libri: τοῦ νοεῖν coni. Diels.

ἔστιν· ὅσα γὰρ μὴ πρότερον ἑώρακε, ταῦτα οὐ δύνανται νοεῖν, οἷον τόπους ἢ λιμένας ἢ γραφὰς ἢ ἀνδριάντας ἢ ἀνθρώπους ἢ τῶν ἄλλων τι τῶν τοιούτων“^a.

a. Cf. BP 413 sq. Sext. math. VII 350 οἱ δὲ αὐτὴν (τὴν διάνοιαν) εἶναι τὰς αἰσθήσεις, καθάπερ διὰ τινων ὁπῶν τῶν αἰσθητηρίων προκύπτουσιν, ἧς στάσεως ἤρξε Στράτων. Cf. Plac. IV 5, 2 (Dox. 391); 23, 3 (Dox. 415).

442 Cic. deor. nat. I 35 *nec audiendus eius* (Theophrasti) ^{natura} auditor Strato, is qui physicus appellatur, qui omnem vim divinam in natura sitam esse censet, quae causas gignendi augendi minuendi habeat, sed careat omni sensu et figura^a.

a. Cic. Acad. II 121 *negat* (Strato) opera deorum se uti ad fabricandum mundum. quaecunque sint, docet omnia effecta esse natura nec ut ille, qui asperis et levibus et hamatis uncinatisque corporibus conercta haec esse dicat interiecto inani. somnia censet haec esse Democriti, non docentis, sed optantis. ipse autem singulas mundi partes persequens, quidquid aut sit aut fiat, naturalibus fieri aut factum esse docet ponderibus et motibus. — Plut. adv. Colot. 14 p. 1115 B τελευτῶν τὸν κόσμον αὐτὸν οὐ ζῶν εἶναι γησι, τὸ δὲ κατὰ φύσιν ἐπεσθαι τῷ κατὰ τύχην ἀρχὴν γὰρ ἐνδιδόναι τὸ αὐτόματον, εἴτα οὕτω περᾶνεσθαι τῶν φυσικῶν παθῶν ἕκαστον. — Cf. C. Nauwerck, de Strat. Lamps., Berol. 1836. Müller, FHG II 369. Krische, Forsch. 349. Br. III 1, 394. Z. II b³ 901. H. Diels, *ii. d. physik. System des Str.*, Ac. Berol. 1893, 101.

443 Cic. fin. V 13 *huius* (Stratonis discipulus), *Lyco*, ora- ^{Lyco} tione locuples, rebus ipsis ieiunior^a. concinnus deinde et ^{Aristo} elegans huius, *Aristo*^b; sed ea, quae desideratur a magno ^{Aristo} philosopho, gravitas in eo non fuit; scripta sane et multa et polita, sed nescio quo pacto auctoritatem oratio non habet. praetereo multos, in his doctum hominem et suavem, *Hiero-* ^{Hieronymus} *nymus*, quem iam cur *Peripateticum* appellem nescio. summum enim bonum exposuit vacuitatem doloris^c; qui autem de summo bono dissentit, de tota philosophiae ratione dissentit. *Critolaus*^d imitari voluit antiquos et quidem est ^{Critolaus} gravitate proximus, et redundat oratio, ac tamen ne is quidem in patriis institutis manet. *Diodorus*, eius auditor, ^{Diodorus} adiungit ad honestatem vacuitatem doloris. hic quoque suus est de summoque bono dissentiens dici vere *Peripateticus* non potest^e.

a. Lyco Troadensis post Stratonem scholae praerat usque ad a. 226/224. Diog. V 65; Plut. de exsil. 14 p. 605. Cf. Jacoby 353. Wilamowitz, *Antigonos v. Karyst.* 78.

b. De Aristone Ceo Peripatetico ab Aristone Chio Stoico recte distinguendo cf. Hubmann in Jahnii Annal. Suppl. III (1834) 102; Ritschl, Mus. Rh. I (1842) 193 (= Opusc. I 551); H. Sauppe, Philodem. de viitiis, Lips. 1853, 6; A. Gercke, *Arch. f. Gesch. d. Phil.* V 188.

c. De Hieronymo Rhodio, qui Arcesilae et Lyconis aequalis fuit, praeter illam sententiam nihil, quod ad philosophiam attineat, traditur, cf. Cic. de fin. II 8; Acad. II 131. Fragm. coll. E. Hiller (in Saturae philol. Sauppio obl.), Berol. 1880.

d. Critolaus Phaselites, qui Aristoni in schola successit, ab Atheniensibus una cum Carneade et Diogene Romam legatus missus est a. 156, v. **RP** 552. Olivier, De Cr. Perip., diss. Berol. 1895. — De argumentis, quibus aeternitatem mundi defendit, cf. Philo π. ἀφθαρσίας κόσμου c. 11—15.

e. Diodorus Tyrius erat Critolai auditor et in schola successor, cf. Cic. de fin. II 19; de orat. I 45; Stob. ecl. I 1, 21^b p. 35 W.; Clem. strom. I 63, 5 p. 353 P. — Cic. de fin. V 21; Acad. II 131. — De iis, quos Cicero praetermisisse videtur, et de successione Peripateticorum v. Zumpt, Comm. Ac. Berol. a. 1842, 91; de ethica recentiorum Peripateticorum Stob. ecl. II 7, 3^b p. 46, 10 W.; Clem. strom. II 34, 1 p. 447 P.; de logica Prantl, *Gesch. d. Log.* I 529.

Sceptici antiquiores

- 444** Diog. IX 61 Πύρρων Ἡλεῖος Πλειστάρχου μὲν ἦν υἱός —, Pyrrho
ὥς φησι δ' Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς, πρότερον ἦν ζω-
γράφος καὶ ἤκουσε Βρύσσωνος τοῦ Στίλπιωνος —, εἴτ' Ἀνα-
ξάρχῳ ξυνακολουθῶν πανταχοῦ, ὥς καὶ τοῖς γυμνοσοφισταῖς
ἐν Ἰνδία συμμῖξαι καὶ τοῖς μάγοις ^a.

Scripserunt de scepticis: U. de Wilamowitz, *Antigonos v. Karystos*
(Berol. 1881) p. 27—44. R. Hirzel, *Unters. z. Cic. phil. Schr.* III 1—250,
Lips. 1883. P. Natorp, *Forschungen* 127—163. 256—306, Berolin.
1884. Raoul Richter, *D. Skepticism. i. d. Philos.* I, Lips. 1904.
A. Goedeckemeyer, *D. Gesch. d. griech. Skepticismus*, Lips. 1905.

a. Sicut Anaxarchus, Abderita, Alexandri in oriente comes,
erat ex Democriteis, ita Pyrrho quoque in multis Democritum secutus
esse dicitur: Diog. IX 58. 63. 67; Aristocl. ap. Euseb. pr. ev. XIV 18, 27.
Nihil scripti reliquisse traditur: Aristocl. l. l. 18, 2; Diog. prooem. 16;
IX 102. — De Brysone cf. Natorp ap. P.-W. III 927. De Pyrrhone
Ch. Waddington, *Pyrrhon et le pyrrhonisme*, Paris. 1877. Brochard,
Revue philos. 19 (1885), 517.

- 445** Aristocl. ap. Euseb. pr. ev. XIV 18, 28 ἐγένετο δὲ μα- Timon
θητής αὐτοῦ (Πύρρωνος) Τίμων Φλιάσιος ^a, ὃς τὸ μὲν πρῶ-
τον ἐχόρευεν ἐν τοῖς θεάτροις, ἔπειτα δ' ἐντυχὼν αὐτῷ συν-
έγραψεν ἀργαλέας παρῳδίας καὶ βωμολόχους, ἐν αἷς βεβλα-
σθήμηνε πάντας τοὺς πώποτε φιλοσοφήσαντας. οὗτος γὰρ
ἦν ὁ τοὺς σίλλους γράψας ^b.

a. Etiam Stilpo eius magister fuisse perhibetur. Versabatur plerum-
que Athenis et Chalcedone. Ut inferiores sceptici videtur medicam artem
professus esse; Diog. IX 109. 110.

b. Sillis adeo inclaruit, ut σιλλογράφος diceretur: Diog. IX 110 καὶ
γὰρ ποιήματα συνέγραφε καὶ ἔπη καὶ τραγωδίας καὶ σατύρους (καὶ

δράματα κωμικά τριάκοντα, τὰ δὲ τραγικά ἐξήκοντα) σίλλους τε καὶ κιναιδους. 111 φέρεται δ' αὐτοῦ καὶ καταλογάδην βιβλία. — τῶν δὲ σίλλων τρία ἔστιν, ἐν οἷς ὡς ἂν σκεπτικὸς ὢν πάντας λουδορεῖ καὶ σιλλαίνει τοὺς δογματικούς ἐν παρωδίας εἶδει. ὦν τὸ μὲν πρῶτον αὐτοδιήγητον ἔχει τὴν ἐρμηνείαν, τὸ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον ἐν διαλόγου σχήματι. φαίνεται γοῦν ἀνακρίων Ἱεροφάνη τὸν Κολοφώνιον περὶ ἐκάστων (RP 97 b), ὁ δὲ αὐτῷ διηγούμενός ἐστι· καὶ ἐν μὲν τῷ δευτέρῳ περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ περὶ τῶν ὑστέρων. (Ingeniose de sillorum argumento et dispositione disputavit Diels, poet. phil. p. 182.) — 112 τὸ δὲ πρῶτον ταῦτά περιέχει πράγματα, πλὴν ὅτι μονοπροσώπος ἔστιν ἢ πόλεις. — Antiquorum scepticorum disciplina cum Timone fere extincta est, cf. Diog. IX 115. Cic. de or. III 62. De recentioribus v. infra. — De Timonis vita et scriptis cf. C. Wachsmuth, Sillograph. Graec. reliqu., Lips. 1885, p. 8—85. H. Diels, poetar. philosophor. fragm. (Berol. 1901) p. 173—206. Brochard, *les sceptiques grecs*, Paris 1887. Pappenheim, *Archiv* I 37.

summa
praecepta

Aristocles ap. Euseb. pr. ev. XIV 18, 2 ὁ δὲ μαθητὴς **446**
αὐτοῦ (Πύρρωνος) Τίμων φησὶ δεῖν τὸν μέλλοντα εὐδαιμονήσῃν εἰς τρία ταῦτα βλέπειν· πρῶτον μὲν, ὅποια πέφυκε τὰ πράγματα· δεύτερον δέ, τίνα χρὴ τρόπον ἡμᾶς πρὸς αὐτὰ διακείσθαι· τελευταῖον δέ, τί περιέσται τοῖς οὕτως ἔχουσι. 3 τὰ μὲν οὖν πράγματά φησιν αὐτὸν ἀποφαίνειν ἐπ' ἴσης ἀδιάφορα καὶ ἀσάθμητα καὶ ἀνεπίκριτα· διὰ τοῦτο μῆτε τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν μῆτε τὰς δόξας ἀληθεύειν ἢ ψεῦδεσθαι. διὰ τοῦτο οὖν μηδὲ πιστεύειν αὐταῖς δεῖν, ἀλλ' ἀδοξάστους καὶ ἀκλινεῖς καὶ ἀκραδάντους εἶναι, περὶ ἐνὸς ἐκάστου λέγοντας ὅτι οὐ μᾶλλον ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν, ἢ καὶ ἔστι καὶ οὐκ ἔστιν, ἢ οὔτε ἔστιν οὔτε οὐκ ἔστιν^a. 4 τοῖς μέντοι διακειμένοις οὕτω περιέσεσθαι Τίμων φησὶ πρῶτον μὲν ἀφασίαν, ἔπειτα δ' ἀταραξίαν^b.

a. Gell. noct. Att. XI 5, 4 (Pyrrhonem his verbis) *esse usum tradunt*: οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τότε ἢ ἐκείνως ἢ οὐθετέρως.

b. Quam animi tranquillitatem qui assecutus est, in una virtute veram felicitatem inesse sentit: Cic. de fin. IV 43 *Pyrrho* —, *qui virtute constituta nihil omnino quod appetendum sit relinquat*. Timo ap. Sext. math. XI 20 (fr. 68 D.) ἡ γὰρ ἐγὼν ἐρέω, ὡς μοι καταφαίνεται εἶναι, | μῦθον ἀληθείης ὁρθὸν ἔχων κανόνα, | ὡς ἡ τοῦ θεοῦ τε φύσις καὶ τὰγαθοῦ αἰεὶ, | ἐξ ὧν ἰσότητος γίνεται ἀνδρὶ βίος. — Hoc autem maxime egisse videtur Timo, ut prioribus dogmaticis refutandis et irridendis suo ipsius scepticismo probabilitatem adstrueret, v. RP 445 b; Diog. IX 90.

447 Sext. math. III 2 καὶ γὰρ ὁ Τίμων ἐν τοῖς πρὸς τοὺς *hypothesis* φυσικοὺς τοῦτο ὑπέλαβε δεῖν ἐν πρώτοις ζητεῖν, φημὶ δὲ τὸ εἰ ἐξ ὑποθέσεώς τι ληπτέον^a.

a. Hypothesis a scepticis dicebatur quodlibet axioma, ex quo argumentum derivari posset, ideoque etiam definitio quaelibet: Diog. IX 74 καὶ τὸ μὴ ὀρῖζειν ἀνήρουν λέγοντες οἶον· „οὐδὲν ὀρῖζομεν.“ Ib. 90; 91.

448 Diog. IX 103 περὶ μὲν ὧν ὡς ἄνθρωποι πάσχομεν ὁμο- *sensuum visa* λογοῦμεν (ἀποκρίνονται οἱ σκεπτικοί)· καὶ γὰρ ὅτι ἡμέρα ἐστὶ καὶ ὅτι ζῶμεν καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν ἐν τῷ βίῳ φαινομένων διαγινώσκομεν· περὶ δ' ὧν οἱ δογματικοὶ διαβεβαι- οῦνται τῷ λόγῳ, φάμενοι κατεληφθαι, περὶ τούτων ἐπέχομεν ὡς ἀδήλων, μόνα δὲ τὰ πάθη γινώσκομεν. τὸ μὲν γὰρ ὅτι ὀρῶμεν ὁμολογοῦμεν καὶ τὸ ὅτι τόδε νοοῦμεν γινώσκομεν, πῶς δ' ὀρῶμεν ἢ πῶς νοοῦμεν ἀγνοοῦμεν· καὶ ὅτι τόδε λευκὸν φαίνεται διηγηματικῶς λέγομεν, οὐ διαβεβαιούμενοι εἰ καὶ ὄντως ἐστί. — 105 ὅθεν καὶ ὁ Τίμων ἐν τῷ Πύθωνί φησι μὴ ἐκβεβηκέναι τὴν συνήθειαν. καὶ ἐν τοῖς Ἰνδαλμοῖς οὕτω λέγει (fr. 69 D.)·

ἀλλὰ τὸ φαινόμενον πάντῃ σθένει, οὔτερ ἂν ἔλθῃ^a. καὶ ἐν τοῖς περὶ αἰσθήσεων φησί· τὸ μέλι ὅτι ἐστὶ γλυκὺ οὐ τίθῃμι, τὸ δὲ ὅτι φαίνεται ὁμολογῶ. 106 καὶ Αἰνεσίδημος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Πυρρωνείων λόγων οὐδὲν φησιν ὀρῖζειν τὸν Πύρρωνα δογματικῶς διὰ τὴν ἀντιλογίαν, τοῖς δὲ φαινομένοις ἀκολουθεῖν^b.

a. Cf. Sext. math. VII 30.

b. Veritatem concursu, quem quis dixerit, sensuum atque intellectus percipi posse negabat iam Timo, duobus testimoniis ambiguis nil ratum fieri argumentatus: Diog. IX 114 συνεχῆς τ' ἐπιλέγειν εἰώθει πρὸς τοὺς τὰς αἰσθήσεις μετ' ἐπιμαρτυροῦντος τοῦ νοῦ ἐγκρίνοντας· συνῆλθεν Ἀτταγᾶς τε καὶ Νουμήνιος, de quo proverbio v. Wachsmuth, Sill. 16. Sceptici non pro certo affirmabant neque intelligibile neque sensibile verum esse, sed haesitabant de utroque. Diog. IX 76 τῶν μὲν γὰρ πραγμάτων διαφωνούντων, τῶν δὲ λόγων ἰσοσθενούντων ἀγνώσκεια τῆς ἀληθείας ἐπακολουθεῖ.

449 Diog. IX 61 οὐδὲν γὰρ ἔφασκεν (ὁ Πύρρων) οὔτε καλὸν *nihil vere honestum* οὔτ' αἰσχρὸν οὔτε δίκαιον οὔτ' ἄδικον· καὶ ὁμοίως ἐπὶ πάντων μηδὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ, νόμῳ δὲ καὶ ἔθει πάντα

τοὺς ἀνθρώπους πράττειν· οὐ γὰρ μᾶλλον τόδε ἢ τόδε εἶναι ἕκαστον.

Cf. Sext. math. XI 140 οὔτε ἀγαθόν τί ἐστι φύσει οὔτε κακόν, ἀλλὰ πρὸς ἀνθρώπων ταῦτα νόμῳ κέχρται

κατὰ τὸν Τίμωνα (fr. 70 D.). — Diog. IX 83 τὸ γοῦν αὐτὸ παρ' οἷς μὲν δίκαιον, παρ' οἷς δὲ ἀδικον· καὶ ἄλλοις μὲν ἀγαθόν, ἄλλοις δὲ κακόν. Ibid. 101 εἰ γὰρ τί ἐστι φύσει ἀγαθόν καὶ κακόν, πᾶσιν ὀφείλει ἀγαθὸν ἢ κακὸν ὑπάρχειν, ὥσπερ ἡ χιὼν πᾶσι ψυχρόν· κοινὸν δ' οὐδὲν πάντων ἀγαθόν ἢ κακόν ἐστιν· οὐκ ἄρα ἐστὶ φύσει ἀγαθόν ἢ κακόν. ἦτοι γὰρ πᾶν τὸ ὑπὸ τινος δοξαζόμενον ῥητέον ἀγαθόν ἢ οὐ πᾶν· καὶ πᾶν μὲν οὐ ῥητέον, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ ὑφ' οὗ μὲν δοξάζεται ἀγαθόν, ὥς ἡ ἡδονὴ ὑπὸ Ἐπικούρου, ὑφ' οὗ δὲ κακόν, ὑπ' Ἀντισθέנוῦς. συμβήσεται τοίνυν τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν τ' εἶναι καὶ κακόν. εἰ δ' οὐ πᾶν λέγομεν τὸ ὑπὸ τινος δοξαζόμενον ἀγαθόν, δεήσει ἡμᾶς διακρίνειν τὰς δόξας· ὅπερ οὐκ ἐνδεχόμενόν ἐστι διὰ τὴν ἰσοσθένειαν τῶν λόγων. ἀγνωστον οὖν τὸ φύσει ἀγαθόν. Eadem consecutione efficitur res esse ἀδιάφορα, neque bonas neque malas: Aristocl. l. l. 18, 3; cf. Cic. de fin. II 43 quae (prima natura approbavit) Aristoni et Pyrrhoni omnino visa sunt pro nihilo, ut inter optime valere et gravissime aegrotare nihil prorsus dicerent interesse. Epictet. ap. Stob. floril. 121, 28 Πύρρων ἔλεγε μηδὲν διαφέρειν ζῆν ἢ τεθνάναι.

visorum varietas
quid valeat

Diog. IX 107 οἱ σκεπτικοὶ φασιν ὅτι ὅτε προσπίπτουσιν 450 ἄλλοιαι φαντασίαι, ἑκατέρας ἐροῦμεν φαίνεσθαι· καὶ διὰ τοῦτο τὰ φαινόμενα τιθέναι ὅτι φαίνεται. τέλος δὲ οἱ σκεπτικοὶ φασὶ τὴν ἐποχὴν, ἣ σκιᾶς τρόπον ἐπακολουθεῖ ἡ ἀταραξία, ὥς φασιν οἱ τε περὶ τὸν Τίμωνα καὶ Αἰνείδημον^a. 108 οὔτε γὰρ τὰδ' ἐλούμεθα ἢ ταῦτα φευξόμεθα ὅσα περὶ ἡμᾶς ἐστι· τὰ δ' ὅσα περὶ ἡμᾶς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην, οὐ δυνάμεθα φεύγειν, ὥς τὸ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ ἀλγεῖν· οὐκ ἔστι γὰρ λόγῳ περιελεῖν ταῦτα. — ὥστε καὶ αἰρούμεθά τι κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ φεύγομεν καὶ νόμοις χρώμεθα.

a. His alteri, ex parte etiam tertiae Timonis quaestioni respondetur, cf. RP 446; 452. Neque tamen ἐποχῆς praecepto, cum ad contemplativam vitam solam spectet, eae actiones e medio tolluntur, quae fiunt secundum consuetudinem et phaenomenorum necessitatem, cf. Sext. math. VII 30; RP 448. Itaque Pyrrho cum subito terrore correptus deprehenderetur, arduum, inquit, hominem exuere. Diog. IX 66; Aristocl. l. l. 26.

assensus
retentio

Diog. IX 74 διετέλουν δὴ οἱ σκεπτικοὶ τὰ τῶν αἰρέ- 451 σεων δόγματα πάντ' ἀνατρέποντες, αὐτοὶ δ' οὐδὲν ἀπεφαί-

νοντο δογματικῶς· ἕως δὲ τοῦ προφέρεισθαι τὰ τῶν ἄλλων καὶ διηγείσθαι μηδὲν ὀρίζοντες, μηδ' αὐτὸ τοῦτο. ὥστε καὶ τὸ μὴ ὀρίζειν ἀνῆρουν λέγοντες οἷον „οὐδὲν ὀρίζομεν“, ἐπεὶ ὀρίζον ἄν· προφερόμεθα δέ, φασί, τὰς ἀποφάσεις εἰς μήνυσιν τῆς ἀπροπτωσίας, ὡς εἰ καὶ νεύσαντας τοῦτο ἐνεδέχετο δηλῶσαι. διὰ τῆς οὖν „οὐδὲν ὀρίζομεν“ φωνῆς τὸ τῆς ἀρρεψίας πάθος δηλοῦται· ὁμοίως δὲ καὶ διὰ τῆς „οὐδὲν μᾶλλον“ καὶ τῆς „παντὶ λόγῳ λόγος ἀντίκειται“ καὶ τῶν ὁμοίων. — 76 ἀναιροῦσι δ' οἱ σκεπτικοὶ καὶ αὐτὴν τὴν „οὐδὲν μᾶλλον“ φωνήν· ὡς γὰρ οὐ μᾶλλον ἔστι πρόνοια ἢ οὐκ ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ „οὐδὲν μᾶλλον“ οὐ μᾶλλον ἔστιν ἢ οὐκ ἔστι. σημαίνει οὖν ἡ φωνή, καθά φησι καὶ Τίμων ἐν τῷ Πύθωνι, τὸ μηδὲν ὀρίζειν, ἀλλ' ἀπροσθετεῖν. ἡ δὲ „παντὶ λόγῳ“ φωνὴ καὶ αὐτὴ συνάγει τὴν ἐποχήν· τῶν μὲν γὰρ πραγμάτων διαφωνούντων, τῶν δὲ λόγων ἰσοσθενούντων ἀγνωσία τῆς ἀληθείας ἐπακολουθεῖ· καὶ αὐτῷ δὲ τούτῳ τῷ λόγῳ λόγος ἀντίκειται, ὃς καὶ αὐτὸς μετὰ τὸ ἀνελεῖν τοὺς ἄλλους ὑφ' ἑαυτοῦ περιτραπείς ἀπόλλυται, κατ' ἴσον τοῖς καθαρτικοῖς, ἃ τὴν ὕλην προεκκρίναντα καὶ αὐτὰ ὑπεκκρίνεται καὶ ἔξαπόλλυται ^a.

a. De extremis cf. Aristocl. l. l. 21 et Sext. Pyrrh. I 206; II 188 math. VIII 480. De dictionibus (φωναῖς) scepticorum v. Sext. Pyrrh. I 187—208.

452 Sext. Pyrrh. I 29 καὶ οἱ σκεπτικοὶ οὖν ἡλπιζον μὲν ^{tranquillitas animi} τὴν ἀταραξίαν ἀναλήψεσθαι διὰ τοῦ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν φαινομένων τε καὶ νοουμένων ἐπικρίναι, μὴ δυνηθέντες δὲ ποιῆσαι τοῦτο ἐπέσχον· ἐπισχοῦσι δὲ αὐτοῖς οἷον τυχικῶς ἡ ἀταραξία παρηκολούθησεν ὡς σκιὰ σώματι. οὐ μὴν ἀόκλητον πάντῃ τὸν σκεπτικὸν εἶναι νομίζομεν, ἀλλ' ὀχλεῖσθαι φαμεν ὑπὸ τῶν κατηραγκασμένων· καὶ γὰρ ὅτι οὐ ποτὲ ὁμολογοῦμεν καὶ διψῆν καὶ τοιουτότροπά τινα πάσχειν. 30 ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις οἱ μὲν ἰδιῶται δισσαῖς συνέχονται περιστάσεσιν, ὑπὸ τε τῶν παθῶν αὐτῶν καὶ οὐχ ἥττον ὑπὸ τὰς περιστάσεις ταύτας κακὰς εἶναι φύσει δοκεῖν· ὁ δὲ σκεπτικὸς τὸ προσδοξάζειν ὅτι ἔστι κακὸν τούτων ἕκαστον ὡς πρὸς τὴν φύσιν περιαιρῶν μετριώτερον καὶ ἐν τούτοις ἀπαλλάσσει. διὰ τοῦτο οὖν ἐν μὲν τοῖς δοξαστοῖς ἀταραξίαν τέλος εἶναι φα-

affectum moderatio — μεν τοῦ σκεπτικοῦ, ἐν δὲ τοῖς κατηναγκασμένοις μετριοπάθειαν. τινὲς δὲ τῶν δοκίμων σκεπτικῶν προσέθηκαν τούτοις καὶ τὴν ἐν ταῖς ζητήσεσιν ἐποχὴν^a.

a. His tertiae quaestioni Timonis respondetur, qui ἀφασίαν vocabulum usurpavit ad ἐποχὴν significandam, de qua cf. Wachsmuth, Sill. 29⁶; Hirzel III 24¹. — Antiquiores summum bonum in ἀταραξίᾳ posuisse certis testimoniis constat, **RP** 446. 450; Sext. math. XI 1 οὕτω γὰρ ἕκαστος ἡμῶν τὴν τελείαν καὶ σκεπτικὴν ἀπολαβὴν διάθεσιν κατὰ τὸν Τίμωνα (fr. 67 D.) βιώσεται

ῥῆστα μεθ' ἡσυχίης

αἰεὶ ἀφροντίστως καὶ ἀκινήτως κατὰ ταῦτά,

μὴ προσέχων δίνους¹ ἡδυλόγου σοφίης.

μετριοπάθειαν autem ἐν τοῖς κατηναγκασμένοις sceptico propositum esse ut persequatur, a recentioribus solis profertur; cf. Sext. Pyrrh. I 25; III 235 sq. Alias formulas, quibus sceptici summum bonum indicaverint, affert Diog. IX 108 τινὲς δὲ καὶ τὴν ἀπάθειαν, ἄλλοι δὲ τὴν πρᾶότητα τέλος εἰπεῖν φασὶ τοὺς σκεπτικούς, ubi πρᾶότης est i. q. μετριοπάθεια, ἀπάθεια i. q. ἀταραξία, cf. Cic. Acad. II 130 Pyrrho autem ea (bona, mala, media) ne sentire quidem sapientem, quae ἀπάθεια nominatur.

1) δίνους Nauck: δειλοῖς libri.

Epicurei

De vita et schola Epicuri

453 Diog. X 1 Ἐπίκουρος Νεοκλέους καὶ Χαιρεστράτης, Ἀθη-^{vita}
ναῖος, τῶν δῆμων Γαργήτιος. — τοῦτόν φασιν — κληρονη-
σάντων Ἀθηναίων τὴν Σάμον^a ἐκεῖθι τραφῆναι· ὀκτωκαι-
δεκέτη δ' ἔλθεῖν εἰς Ἀθήνας Ξενοκράτους μὲν ἐν Ἀκαδημίᾳ,
Ἀριστοτέλους δ' ἐν Χαλκίδι διατρίβοντος. τελευτήσαντος δ'
Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνης καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐκπεσόντων^b
ὕπὸ Περδίκκου μετελθεῖν εἰς Κολοφῶνα πρὸς τὸν πατέρα.
2 χρόνον δέ τινα διατρίψαντα αὐτόθι καὶ μαθητὰς ἀθροί-
σαντα πάλιν ἐπανελθεῖν εἰς Ἀθήνας ἐπὶ Ἀναξικράτους^c.
καὶ μέχρι μὲν τινὸς κατ' ἐπιμιξίαν τοῖς ἄλλοις φιλοσοφεῖν,
ἔπειτα ἰδίᾳ ἀποφαίνεσθαι¹ τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν αἴρεσιν
συστήσαντα.

Scripserunt de Epicuri vita et scriptis: J. ab Arnim ap. Pauly-Wiss.
VI 133—155. Jacoby, *Ap. Chr.* 354. — Epicurea ed. H. Usener, Lips.
1887 cf. *Epicurische Spruchsammlung*, *Wien. Stud.* X (1888) 175—210.
Idem, *Epicurische Schriften auf Stein*, *Mus. Rhen.* 47 (1892), 414.
Diogenis Oenoandensis fragmenta ed. J. William, Lips. 1907.

a. Colonia Samum deducta est Ol. 107, 1 (a. 352/1), v. Clinton F. H.
p. 142 Kr. Inter colonos erat Neocles, Epicuri pater; v. Strab. XIV
1, 18 p. 638. Ipse Epicurus Sami videtur non solum educatus, sed etiam
natus esse Ol. 109, 3: quam ob rem fuerunt qui negarent eum fuisse
legitimum civem Atheniensem; v. Diog. X 4. Tempora accuratius indicat
Apollodorus ap. Diog. X 14 ἐγεννήθη δέ, φησὶν Ἀπολλόδωρος ἐν Χρο-
νοῖς, κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐνάτης καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος ἐπὶ

1) ἀποφαίνεσθαι τὴν Usener: ἀπὸ (cum fenestra) τὴν et in marg.
λείπει B.

Σωσιγένοους ἀρχοντος, μηνὸς Γαμηλιῶνος ἑβδόμη, ἔτεσιν ὕστερον τῆς Πλάτωνος τελευτῆς ἑπτὰ (a. 341 m. Ianuario). 15 ὑπάρχοντα δὲ αὐτὸν ἑτῶν δύο καὶ τριάκοντα πρῶτον ἐν Μυτιλήνῃ καὶ Λαμψάκῳ συστήσασθαι σχολὴν ἐπὶ ἑτῇ πέντε· ἔπειθ' οὕτως εἰς Ἀθήνας μετελθεῖν, καὶ τελευτῆσαι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης καὶ εἰκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος ἐπὶ Πυθαράτου ἑτῇ βιώσαντα δύο πρὸς τοῖς ἑβδομήκοντα.

b. I. e. ἐκ τῆς Σάμου (a. 322), cf. Diod. Sic. XVIII 18, 9.

c. Ol. 118, 2 (a. 307/6). Cf. Diog. X 15.

magistri Cic. de or. nat. I 72 *ista a vobis (Epicureis) quasi dic-* **454**
tata redduntur, quae Epicurus oscitans halucinatus est, cum
quidem gloriaretur, ut videmus in scriptis, se magistrum
habuisse nullum^a. quod ei non praedicanti tamen facile
equidem crederem, sicut mali aedificii domino glorianti se
architectum non habuisse; nihil enim olet ex Academia,
nihil ex Lycio, nihil ne e puerilibus quidem disciplinis^b. Xeno-
craten audire potuit, — et sunt qui putent audisse^c; ipse
non vult; credo plus nemini. Pamphilum quendam, Pla-
tonis auditorem, ait a se Sami auditum^d; ibi enim adule-
scens habitabat cum patre et fratribus, quod in eam pater
eius Neocles agripeta venerat; sed cum agellus cum non
satis aleret, ut opinor, ludi magister fuit. 73 sed hunc Pla-
tonicum mirifice contemnit Epicurus; ita metuit, ne quid
unquam didicisse videatur. in Nausiphane Democriteo tene-
tur; quem cum a se non neget auditum, vexat tamen omni-
bus contumeliis^e. atqui si haec Democritea non audisset,
quid audierat? quid est in physicis Epicuri non a Demo-
crito^f?

a. Gloriabatur se annum quartum decimum vel duodecimum egisse, cum philosophari sua sponte coepisset, neque quemquam nisi se ipsum magistrum habuisse: Diog. X 2. 13. 14.

b. Epicurum in litteris et in oratione rudiores fuisse omnes uno ore testantur; cf. Aristoph. ap. Diog. X 13; Cic. de fin. I 15. 26; Sext. math. I 1. Usener, Epicurea 88.

c. Velut Demetrius Magnes, Diog. X 13.

d. Idem narrat Diog. X 14.

e. A Nausiphane plerumque Epicuri doctrina repetitur, v. Sext. math. I 3; Diog. X 14 Ἀρίστων¹ δὲ φησιν — τὸν Κανόνα γράψαι αὐτὸν ἐκ

1) Ἀρίστων Cobet: ἀρίστον libri: Ἀντίγονος (vel Καρύστιος) Usener.

τοῦ Ναυσιφάνους Τρίποδος, οὗ καὶ ἀκοῦσαι φησιν αὐτόν. Is modo traditur Democriteus fuisse, modo Pyrrhonis discipulus, cf. Diog. IX 64 ἔφασκε γοῦν (Ναυσιφάνης) γίνεσθαι δεῖν τῆς μὲν διαθέσεως τῆς Πυρρωνείου, τῶν δὲ λόγων τῶν ἑαυτοῦ. V. praeterea Diog. X 7. 8; Sext. math. I 2. 4; Cic. deor. nat. I 93.

f. Plut. adv. Colot. 3, 3 p. 1108 E καίτοι πολλὸν χρόνον αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνηγόρευε Δημόκριτον ὃ Ἐπίκουρος, ὡς ἄλλοι τε λέγουσι καὶ Λεοντεύς, εἰς τῶν ἐπ' ἄκρον Ἐπικούρου μαθητῶν, πρὸς Λυκόφρονα γράφων τιμᾶσθαι τέ φησι τὸν Δημόκριτον ὑπ' Ἐπικούρου διὰ τὸ πρότερον ἄψασθαι τῆς ὀρθῆς γνώσεως, καὶ τὸ σύνολον τὴν πραγματείαν Δημόκριτειον προσαγορεύεσθαι διὰ τὸ περιπεσεῖν αὐτὸν πρότερον ταῖς ἀρχαῖς περὶ φύσεως. 4 ὃ δὲ Μητροδῶρος ἄντικρυς <ἐν τῷ¹> περὶ φιλοσοφίας εἴρηκεν ὡς εἰ μὴ κατηγγήσατο Δημόκριτος, οὐκ ἂν προῆλθεν Ἐπίκουρος ἐπὶ τὴν σοφίαν. Cf. Diog. X 2. Nihilominus Democritum detorto nomine vocabat Ἀηόκριτον, ib. 8.

455 Diog. X 9 τῷ γὰρ ἀνδρὶ μάρτυρες ἱκανοὶ τῆς ἀννπερ- mores
βλήτου πρὸς πάντας εὐγνωμοσύνης ἥ τε πατρίς χαλκιᾷς εἰλόσι τιμήσασα, οἳ τε φίλοι τοσοῦτοι τὸ πλῆθος ὡς μηδ' ἂν πόλεσιν ὅλαις μετρεῖσθαι δύνασθαι, οἳ τε γνώριμοι πάντες ταῖς δογματικαῖς αὐτοῦ σειρήσι προσκατασχεθέντες. — 10 ἥ τε πρὸς τοὺς γονέας εὐχαριστία καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εὐποιία πρὸς τε τοὺς οἰκέτας ἡμερότης —, καθόλου τε ἡ πρὸς πάντας αὐτοῦ φιλανθρωπία. — καὶ χαλεπωτάτων δὲ καιρῶν κατασχόντων τηρικᾶδε τὴν Ἑλλάδα αὐτόθι καταβῶναι, δις ἢ τρίς τοὺς περὶ τὴν Ἰωνίαν τόπους πρὸς τοὺς φίλους διαδραμόντα· οὗ καὶ πανταχόθεν πρὸς αὐτὸν ἀφικνοῦντο καὶ συνεβίου αὐτῷ ἐν τῷ κήπῳ².

a. Cic. de fin. II 80 quis, quaeso, illum negat et bonum virum et comem et humanum fuisse? — Constat discipulos et magistri observantissimos fuisse et artissima amicitia coniunctos, cf. Cic. de fin. V 3; Numen. ap. Eus. pr. ev. XIV 5, 3; Diog. X 11 τὸν τε Ἐπίκουρον μὴ ἀξιῶν εἰς τὸ κοινὸν κατεῖθεσθαι τὰς οὐσίας, καθάπερ τὸν Πυθαγόραν κοινὰ τὰ φίλων λέγοντα· ἀπιστούντων γὰρ εἶναι τὸ τοιοῦτον· εἰ δ' ἀπίστον, οὐδὲ φίλων. Plut. vit. Demetr. 34, 2. — Observantia magistri eo alebatur, quod excerpta quaedam doctrinae capita memoriter ediscere solebant: Diog. X 12 ἐγύμναζε δὲ — τοὺς γνωρίμους καὶ διὰ μνήμης ἔχειν τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα, cf. Cic. de fin. II 20; Epicur. ap. Diog. X 35. 83. 85. — De horto Epicuri, qui postea transiit ad eius successores, v. Zumpt, Comm. Ac. Berol. a. 1842, 35. Ibi videtur temperan-

1) ἐν τῷ add. Usener.

tissime vitam egisse: Diog. X 11; sed quod etiam meretriculae in scholae familiaritatem recipiebantur, ex quibus Leontium litteris innuit (Cic. deor. nat. I 93), adversarii foedissimis voluptatibus eum deditum fuisse criminabantur: Diog. X 7; Plut. contra Epicuri beatitud. 4, 8 p. 1089 C; 16, 1 p. 1097 D. Ipse Epicurus principio quidem latuit, deinde eo magis eminebat colebaturque cum ab eruditioribus tum ab imperitorum discipuli turba: Senec. ep. 79, 15; Cic. fin. II 44. Ex discipulis, quorum recens habetur ap. Diog. X 22, nobiles erant Metrodorus, Polyaeus, Hermarchus, nobilissimus Metrodorus Lampsacenus, paene alter Epicurus (Cic. de fin. II 92), ab ipso magistro, quem morte antecessit, unice dilectus et una cum eo in schola cultus (Diog. X 23; Cic. de fin. II 101; Senec. ep. l. l.). De libris Metrodori cf. Diog. X 24 et A. Koerte, Metr. Epicurei fragm. Lips. 1890 (= *Jahrb. f. cl. Ph. Suppl.* XVII 531). Qui ab aliis Epicureis editi erant libri haud magni aestimabantur; neque ipsum Epicurum et Metrodorum fere praeter suos quemquam in manus sumpsisse testatur Cicero Tusc. II 8. De Epicureorum successione v. Zumpt, l. l. p. 109.

libri Diog. X 26 γέγονε δὲ πολυγραφώτατος ὁ Ἐπίκουρος, 456
πάντας ἐπερβαλλόμενος πλήθει βιβλίων· κύλινδροι μὲν γὰρ
πρὸς τοὺς τριακοσίους εἰσί.

Optimorum librorum tituli recensentur ib. 27 (Usener l. l. 85). Exstant apud Laertium Diogenem epistolae tres, quibus compendium doctrinae exhibetur, prima (X 35—83, p. 3—32 Us.) ad Herodotum, tertia (ib. 122—135, p. 59—66 Us.) ad Menoeceum data, utraque genuinum et incorruptum Epicuri opus, altera (84—116, p. 35—55 Us.) ad Pythoclem non ab Epicuro scripta, sed ex eius *περὶ φύσεως* libris compilata; praeterea *κύρια δόξαι* (ib. 139—154, p. 71—81 Us.) i. e. sententiae selectae sive disciplinae Epicureae de rebus gravissimis praecepta in brevem pleraque formulam redacta: cf. Useneri praef. p. XXXVII—LI. Perditorum librorum reliquias collegit Usener p. 85—358.

De philosophia in genere eiusque partibus

philosophia quid
spectet

Sext. math. XI 169 (fr. 219 Us.) Ἐπίκουρος — ἔλεγε 457
τὴν φιλοσοφίαν ἐνέργειαν εἶναι λόγοις καὶ διαλογισμοῖς τὸν
εὐδαίμονα βίον περιποιούσαν ^a.

Scripserunt de Epicuri doctrina: P. Gassendi, animadversiones in Diog. L. X, Lugd. Bat. 1649. P. Natorp, *Epikur u. d. epik. Schule* (*Forschungen* 209). R. Hirzel, *Unters. z. Cic. phil. Schrift.* I 98. M. Guyau, *la morale d'Ep.*, 2. ed. Paris. 1881. J. ab Arnim ap. P.-W. VI 143.

a. Contemnebantur ab eo quaecunque non spectarent ad vitam agendam, etiam artes liberales, historia, mathematica, v. Sext. math. I 1 (fr. 227); Athen. XIII p. 588 A (fr. 117). Hactenus dumtaxat physicis studendum esse, ut animus metu solveretur, v. Epicur. sent. 11 ap. Diog. X 142 (p. 73 Us.) *εἰ μὴθὲν ἡμᾶς αἱ τῶν μετεώρων ὑποψίαί ἡνώχλουν καὶ αἱ περὶ θανάτου, μὴ ποτε πρὸς ἡμᾶς ἴ τι, ἔτι τε τὸ μὴ κατανοεῖν τοὺς ὄρους τῶν ἀληθόνων καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν, οὐκ ἂν προσεδέμεθα φυσιολογίας.* [Epic.] Ep. 2 ap. Diog. X 85 p. 36, 1 Us. *πρῶτον μὲν οὖν μὴ ἄλλο τι τέλος ἔκ τῆς περὶ μετεώρων γνώσεως — νομίζειν εἶναι ἥπερ ἀταραξίαν καὶ πίστιν βέβαιον καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν.* Cic. de fin. I 63 (fr. 243) *in physicis plurimum posuit. ea scientia et verborum vis et natura orationis et consequentium repugnantiumve ratio potest perspicī; omnium autem rerum natura cognita levamur superstitione, liberamur mortis metu.*

458 Senec. epist. 89, 11 (fr. 242) *Epicurei duas partes philo-* philosophiae
sophiae putaverunt esse, naturalem atque moralem: rationalem partes
removerunt. deinde cum ipsis rebus cogereantur ambigua
secernere, falsa sub specie veri latentia coarguere, ipsi quoque
locum, quem de iudicio et regula appellant, alio nomine
rationalem induxerunt; sed eum accessionem esse naturalis
partis existimant^a.

a. Diog. X 30 p. 370, 14 Us. *διαίρεται τοίνυν (ἢ κατ' Ἐπίκουρον φιλοσοφία) εἰς τρία, τό τε κανονικόν καὶ φυσικόν καὶ ἠθικόν. — εἰώθασι μέντοι τὸ κανονικὸν ὁμοῦ τῷ φυσικῷ τάττειν.* Cf. Sext. math. VII 14. 15.

Canonica

459 Cic. de fin. I 64 (fr. 243) *quicquid animo cernimus, id omne* sensus
oritur a sensibus, qui si omnes veri erunt, ut Epicuri ratio
docet, tum denique poterit aliquid cognosci et percipi. quos
qui tollunt et nihil posse percipi dicunt, ii remotis sensibus
ne id ipsum quidem expedire possunt, quod disserunt. prae-

terea sublata cognitione et scientia tollitur omnis ratio et vitae degendae et rerum gerendarum ^a.

a. Epicur. sent. 23 ap. Diog. X 146 p. 76 Us. *εἰ μάχη πάσαις ταῖς αἰσθήσεσιν, οὐχ ἕξεις οὐδ' ὥς ἂν φῆς αὐτῶν διεψεῦσθαι πρὸς τί ποιούμενος τὴν ἀναγωγὴν κρίνῃς*. Cf. Lucret. IV 484. — Sensibus percipiuntur res ut sunt praesentes atque naturaliter efficaces: Sext. math. VII 210 (fr. 247 p. 181, 2 Us.) *αἰσθήσεως δὲ ἴδιον ὑπῆρχε τοῦ παρόντος μόνον καὶ κινούντος αὐτὴν ἀντιλαμβάνεσθαι*. Ib. VIII 9 (p. 182, 22 Us.) *τὴν τε αἰσθησὶν ἀναληπτικὴν οὖσαν τῶν ὑποπιπτόντων αὐτῇ καὶ μῆτε ἀφαιροῦσάν τι μῆτε προστιθεῖσαν μῆτε μετατιθεῖσαν τῷ ἄλογον εἶναι, διὰ παντός τε ἀληθεύειν καὶ οὕτω τὸ ἐν λαμβάνειν, ὥς εἶχε φύσεως αὐτὸ ἐκείνο*. — Quapropter omnem sensuum perceptionem voca-
evidentia bat *ἐν ἀργείαν* (Sext. math. VII 203. 216 p. 179, 20. 182, 18 Us.; Epicur. epist. I ap. Diog. X 52 p. 13 Us.) atque ipsis etiam insanorum imaginationibus et visis somniantium verum subesse statuebat: Diog. X 32 (fr. 36 p. 106, 1 Us.) *τά τε τῶν μαινομένων φαντάσματα καὶ τὰ κατ' ὄναρ ἀληθῆ· κινεῖ γάρ· τὸ δὲ μὴ ἐν οὐ κινεῖ*, cf. Sext. math. VIII 63—66 (fr. 253). — At enim diligenter cavendum esse, ne affectiones sensuum confundantur cum iis, quae opinando a nobismet ipsis adiciuntur: Epicur. sent. 24 ap. Diog. X 147 p. 76 Us. *εἴ τιν' ἐκβαλεῖς ἀπλῶς αἰσθησὶν καὶ μὴ διαιρήσεις τὸ δοξαζόμενον καὶ τὸ προσμένον* (cf. Diog. X 34. 38) *καὶ τὸ παρὸν ἤδη κατὰ τὴν αἰσθησὶν καὶ τὰ πάθη καὶ πᾶσαν φανταστικὴν ἐπιβολὴν τῆς διανοίας, συνεκβαλεῖς καὶ τὰς λοιπὰς αἰσθήσεις τῇ ματαίῳ δόξῃ καὶ τὸ κριτήριον ἅπαν ταράξεις* ¹. Cf. Sext. math. VII 203—216 (fr. 247), VIII 9. 63. 185; Plut. adv. Colot. 4—6 p. 1108 E alii.

notionum origo Diog. X 31 (fr. 35. 36) *ἐν τοίνυν τῷ Κανόνι λέγων ἐστὶν* **460**
ὁ Ἐπίκουρος κριτήρια τῆς ἀληθείας εἶναι τὰς αἰσθήσεις καὶ προλήψεις ^a *καὶ τὰ πάθη* ^b, *οἱ δ' Ἐπικούρειοι καὶ τὰς φανταστικὰς ἐπιβολὰς* ^c *τῆς διανοίας. λέγει δὲ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἡρόδοτον ἐπιτομῇ καὶ ἐν ταῖς κυρίαις δόξαις* ^d. *πᾶσα γάρ, φησὶν, αἰσθησις ἄλογός ἐστι καὶ μνήμης οὐδεμιᾶς δεκτικῆ· οὔτε γὰρ ὑφ' αὐτῆς κινεῖται οὔτε ὑφ' ἑτέρου κινήσεια δύναται τι προσθεῖναι ἢ ἀφελεῖν. οὐδὲ ἐστὶ τὸ δυνάμενον αὐτὰς διελέγξαι*. 32 *οὔτε γὰρ ἡ ὁμοιογένεια αἰσθησις τὴν ὁμογενῆ, διὰ τὴν ἰσοσθένειαν· οὐθ' ἡ ἀνομοιογένεια τὴν ἀνομοιογένειαν, οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν εἰσι κριτικά· οὔτε μὴν λόγος, πᾶς γὰρ λόγος ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἤρτηται· οὐθ' ἡ ἑτέρα τὴν ἑτέραν, πάσαις γὰρ προσέχομεν*.

1) Locum ex papyro Hercul. correxit Crönert *Kolot. u. Mened.* p. 117.

a. Clemens strom. II 4, 16, 3. 437 P. (fr. 255) *πρόληψιν δὲ ἀποδί- praenotio*
 δωσιν (ὁ Ἐπ.) ἐπιβολὴν ἐπὶ τι ἐναργὲς καὶ ἐπὶ τὴν ἐναργὴ τοῦ πράγματος
 ἐπίνοιαν· μὴ δύνασθαι δὲ μηδὲνα μῆτε ζητῆσαι μῆτε ἀπορῆσαι μηδὲ
 μὴν δοξάσαι, ἀλλ' οὐδὲ ἐλέγξαι χωρὶς προλήψεως. — Diog. X 33 τὴν
 δὲ πρόληψιν λέγουσιν οἰονεὶ κατάληψιν ἢ δόξαν ὁρθὴν ἢ ἔννοιαν ἢ κα-
 θολικὴν νόησιν ἐναποκειμένην, τουτέστι μνήμην τοῦ πολλάκις ἔξωθεν
 φανέντος, οἷον τὸ Τοιοῦτόν ἐστιν ἄνθρωπος· ἅμα γὰρ τῷ ῥηθῆναι ἄν-
 θρωπος εὐθὺς κατὰ πρόληψιν καὶ ὁ τύπος αὐτοῦ νοεῖται προηγουμένων
 τῶν αἰσθήσεων. παντὶ οὖν ὀνόματι τὸ πρῶτως ὑποτεταγμένον ἐναργὲς
 ἐστι. — οὐδ' ἂν ὠνομάσαμεν τι μὴ πρότερον αὐτοῦ κατὰ πρόληψιν τὸν
 τύπον μαθόντες. ἐναργεῖς οὖν εἰσιν αἱ προλήψεις. Sext. math. I 57.
 Cic. deor. n. I 43 (qui Ep. praenotiones falso interpretatur *insitas vel*
potius innatas cognitiones). — Epicurus ap. Diog. X 32 (fr. 36) καὶ
 γὰρ καὶ ἐπίνοιαί πάσαι ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων γεγόνασιν κατὰ τε περὶ τῶν
 καὶ ἀναλογίαν καὶ ὁμοιότητα καὶ σύνθεσιν, συμβαλλομένου τι καὶ
 τοῦ λογισμοῦ. Omnis igitur πρόληψις vera est, quippe ex sensibus nata.

b. De affectibus cf. Diog. X 34 (fr. 260) *πάθη δὲ λέγουσιν εἶναι*
δύο, ἡδονὴν καὶ ἀλγῆδονα, ἱστάμενα περὶ πάντων ζῶν.

c. Ceterum eiusmodi mentis imaginationes iam ipse Epicurus ad
 veritatem pertinere censuerat, cf. Diog. X 50. 51. 147. Zeller III a⁴
 398⁷, 401⁴.

d. Cf. epist. I ap. Diog. X 38. 50 (p. 5. 12 Us.); sent. 24 ib. 146
 (p. 76 Us.).

461 Diog. X 34 (p. 372 Us.) *τὴν δὲ δόξαν καὶ ὑπόληψιν opinio*
λέγουσιν, ἀληθῆ τέ φασιν καὶ ψευδῆ· ἂν μὲν γὰρ ἐπιμαρ-
τυρῇται ἢ μὴ ἀντιμαρτυρῇται, ἀληθῆ εἶναι· ἐὰν δὲ μὴ ἐπι-
μαρτυρῇται ἢ ἀντιμαρτυρῇται, ψευδῆ τυγχάνειν^a.

a. Eadem Epicur. ep. I ap. Diog. X 51 (p. 13 Us.). — Sext. math.
 VII 211 (fr. 247 p. 181 Us.) οὐκοῦν τῶν δοξῶν κατὰ τὸν Ἐπίκουρον αἱ
 μὲν ἀληθεῖς εἰσιν, αἱ δὲ ψευδεῖς· ἀληθεῖς μὲν αἱ τε ἐπιμαρτυρούμεναι
 καὶ οὐκ ἀντιμαρτυρούμεναι πρὸς τῆς ἐναργείας· ψευδεῖς δὲ αἱ τε ἀντι-
 μαρτυρούμεναι καὶ οὐκ ἐπιμαρτυρούμεναι πρὸς τῆς ἐναργείας (cf. Z. III a⁴
 403^b). Itaque ex notis de ignotis coniecturam facere oportet: Epicur. ap.
 Diog. X 32 (fr. 36 Us.) καὶ περὶ τῶν ἀδῆλων ἀπὸ τῶν φαινομένων χρὴ
 σημειοῦσθαι. Ignotum autem bifariam dicitur, aut quod natura sua
 haud notum est velut atomi, aut quod potest futuro tempore notum
 fieri; Epicur. ep. I ap. Diog. X 38 (p. 5 Us.) κατὰ τὰς αἰσθήσεις δεῖ
 πάντα τηρεῖν —, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ὑπάρχοντα πάθη, ὅπως ἂν καὶ τὸ
 προσμένον καὶ τὸ ἀδῆλον ἔχομεν οἷς σημειωσόμεθα. Cf. ib. 34 (p. 372 Us.)
 ὁθεν τὸ προσμένον εἰσῆλθῃ· οἷον τὸ προσμεῖναι καὶ ἐγγὺς γενέσθαι τῷ
 πύργῳ καὶ μαθεῖν ὅποιος ἐγγὺς φαίνεται. Opinionis errores repetit ex
 motu intrinsecus orto, qui cum visorum impressione ita cohaereat, ut
 habeat separationem quandam, v. Epicur. ep. I ap. Diog. X 51 (p. 13 Us.)

τὸ διημαρτημένον οὐκ ἂν ὑπῆρχεν, εἰ μὴ ἐλαμβάνομεν καὶ ἄλλην τινὰ κίνησιν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς συνημμένην μὲν <τῇ φανταστικῇ ἐπιβολῇ>, διὰ ληψιν δ' ἔχουσιν· κατὰ δὲ ταύτην ¹, ἐὰν μὲν μὴ ἐπιμαρτυρηθῇ ἢ ἀντιμαρτυρηθῇ, τὸ ψεῦδος γίνεται· ἐὰν δ' ἐπιμαρτυρηθῇ ἢ μὴ ἀντιμαρτυρηθῇ, τὸ ἀληθές.

dialectica Diog. X 31 (p. 371 Us.) τὴν διαλεκτικὴν ὡς παρέλκουσαν ἀποδοκιμάζουσιν ^a. ἀρκεῖν γὰρ τοὺς φυσικοὺς χωρεῖν κατὰ τοὺς τῶν πραγμάτων φθόγγους ^b. 462

a. His tollitur omnis de notionibus quaestio ad certam rationem artemque instituenda. Cf. Cic. de fin. I 22 (fr. 243) iam in altera philosophiae parte, quae est quaerendi ac disserendi, quae λογικὴ dicitur, iste vester (Epicurus) plane, ut mihi quidem videtur, inermis ac nudus est. tollit definitiones; nihil de dividendo ac partiendo docet; non quo modo efficiatur concludaturque ratio tradit, non qua via captiosa solvantur, ambigua distinguantur ostendit; iudicia rerum in sensibus ponit etc. Cic. Acad. II 97; deor. n. I 70.

voces b. Simili significatione φωναὶ ab Epicuro dicuntur ep. I ap. Diog. X 36 (p. 4 Us.) itemque φθόγγοι ib. 37 πρῶτον μὲν οὖν τὰ ὑποτεταγμένα τοῖς φθόγγοις — δεῖ διεληφέναι, ὅπως ἂν τὰ δοξαζόμενα ἢ ζητούμενα ἢ ἀπορούμενα ἔχωμεν εἰς ταῦτα ἀναγαγόντες ἐπικρίνειν, καὶ μὴ ἀκριτα πάντα ἡμῖν <ἔν> εἰς ἀπειρον ἀποδεικνύουσιν ἢ κενοὺς φθόγγους ἔχωμεν. 38 ἀνάγκη γὰρ τὸ πρῶτον ἐννόημα καθ' ἕκαστον φθόγγον βλέπεσθαι καὶ μηδὲν ἀποδείξαις προσδεῖσθαι.

Physica

atomorum motus Cic. de fin. I 17 (fr. 234; 281) in physicis, quibus maxime gloriatur, — totus est alienus (Epicurus): Democritea dicit perpauca mutans, sed ita, ut ea, quae corrigere vult, mihi quidem depravare videatur ^a. — 18 Epicurus autem, in quibus sequitur Democritum, non fere labitur. — illae Epicuri propriae ruinae: censet enim eadem illa individua et solida corpora ferri deorsum suo pondere ad lineam, hunc naturalem esse omnium corporum motum. 19 deinde

1) Locum glossemate (post ταύτην) deformatum emendavit Usener.

ibidem homo acutus, cum illud occurreret, si omnia deorsus e regione ferrentur et, ut dixi, ad lineam, numquam fore ut atomus altera alteram posset attingere, itaque attulit rem commenticiam: declinare dixit atomum perpaulum, quo nihil posset fieri minus; ita effici complexiones et copulationes et adhaesiones atomorum inter se, ex quo efficeretur mundus omnesque partes mundi quaeque in eo essent^b.

a. Cf. **RP** 192 sq. — Proficiscitur inde, quod nihil fieri possit ex nihilo neque quidquam interire possit, cf. Epicur. ep. I ap. Diog. X 38 (p. 5 Us.). Deinde nihil nisi corpora et spatium esse pronuntiat: ib. 39 (p. 6 Us.). τὸ πᾶν ἐστι <σώματα καὶ τόπος> ¹. σώματα μὲν γὰρ ὡς ἔστιν, αὐτὴ ἡ αἴσθησις ἐπὶ πάντων μαρτυρεῖ, καθ' ἣν ἀναγκαῖον τὸ ἄδηλον τῷ λογισμῷ τεκμαίρεσθαι· τόπος δὲ εἰ μὴ ἦν, ὅν κενὸν καὶ χώραν καὶ ἀναφῇ φύσιν ὀνομάζομεν, οὐκ ἂν εἶχε τὰ σώματα ὅπου ἦν οὐδὲ δι' οὗ ἐκινεῖτο. Corpora negat in infinitum dividi posse, nam si possent, fore ut omnia in id quod non est dissiparentur: ib. 56 (p. 16 Us.). Atomī immutabiles sunt, quia mutabili necesse est subsit stabile aliquid; estque iis tribuendum figura pondus magnitudo, non qualitas, quippe quae immutetur: ib. 54 (p. 14 Us.). Atomos minimas esse ex eo colligitur, quod omnium oculos fugiunt: ib. 56 (p. 15 Us.). Necesse est universum esse infinitum: ib. 41 (p. 7 Us.). ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ πᾶν ἄπειρόν ἐστι· τὸ γὰρ πεπερασμένον ἄκρον ἔχει, τὸ δὲ ἄκρον παρ' ἑτερόν τι θεωρεῖται. Sequitur infinitam multitudinem esse atomorum, ne per infinitum spatium inane dispersae evanescant: ib. 42 (p. 7 Us.). Esse inane ex eo efficitur, quod est motus quodque necesse est esse quo atomi separentur: ib. 40 (p. 6). 44 (p. 8 Us.); infinitum id esse convenit, ut atomi multitudine infinitae habeant quo contineantur: ib. 42 (p. 7 Us.). — Motus atomorum duplex est, nam altero fit, ut pondere suo deorsum ferantur, altero, ut de recta via declinantes inter se collidant: Plac. I 23, 4 (Dox. 319). Prior ab ipso Epicuro in ep. I ap. Diog. X 43 (p. 8 Us.) non attingitur (sed hiat oratio), commemoratur a Lucret. II 83 sq., posterior simul ethicae stabiliendae inservit, quo arbitrii libertas contra eos, qui omnia necessaria esse statuebant, defendatur: Epicur. epist. III ap. Diog. X 134 (p. 65 Us.) κρείττον ἦν τῷ περὶ θεῶν μύθῳ κατακολουθεῖν ἢ τῇ τῶν φυσικῶν εἰμαρμένῃ δουλεύειν· ὁ μὲν γὰρ ἐλλπίδα παραιτήσεως ὑπογράφει θεῶν διὰ τιμῆς, ἡ δὲ ἀπαράιτητον ἔχει τὴν ἀνάγκην. Cf. **RP** 472.

b. Cic. deor. n. I 69 *Epicurus cum videret, si atomi ferrentur in locum inferiorem suoapte pondere, nihil fore in nostra potestate, quod esset earum motus certus et necessarius, invenit quo modo necessitatem effugeret, quod videlicet Democritum fugerat: ait atomum, cum pondere et gravitate directo deorsus feratur, declinare paululum.* — Cf. Bäumer, d. Probl. d. Materie 303—325.

1) Hiatus supplevit Usener.

mundus quid sit

[Epicur.] epist. II ap. Diog. X 88 (p. 37 Us.) κόσμος 464

ἔστι περιοχὴ τις οὐρανοῦ, ἄστρα τε καὶ γῆν καὶ πάντα τὰ φαινόμενα περιέχουσα, ἀποτομὴν ἔχουσα ἀπὸ τοῦ ἀπείρου καὶ λήγουσα [ἐν πέρατι ἢ ἀραιῷ ἢ πυκνῷ] ¹ ἢ ἐν περιαιγομένῳ ἢ ἐν στάσιν ἔχοντι καὶ στρογγύλην ἢ τρίγωνον ἢ ὅταν δὴ ποτε περιγραφῇ. πανταχῶς γὰρ ἐνδέχεται· τῶν γὰρ φαινομένων οὐδὲν ἀντιμαρτυρεῖ <ἐν> τῷδε ² τῷ κόσμῳ, ἐν ᾧ λήγον οὐκ ἔστι καταλαβεῖν [καὶ οὐ λομένου πάντα τὰ ἐν αὐτῷ σύγγνυσιν λήψεται] ³. 89 ὅτι δὲ καὶ τοιοῦτοι κόσμοι εἰσὶν ἄπειροι τὸ πλῆθος, ἔστι καταλαβεῖν, καὶ ὅτι ὁ τοιοῦτος δύναται κόσμος γίνεσθαι καὶ ἐν κόσμῳ καὶ μετακοσμίῳ, ὃ λέγομεν μεταξὺ κόσμων διάστημα, ἐν πολυκένῳ τόπῳ ³.

mundi innam-
rabileseiusdem
rei variae causae

a. Epicur. epist. I ap. Diog. X 45 (p. 9 Us.). — In universum hoc sequitur Epicurus, unamquamque rem sensibus obiectam a diversis causis repeti posse, ideoque eos vituperat, qui ea, quae certo decursu facto revertantur, ex eadem protinus lege et quasi fatali quadam necessitate identidem fieri censeant. Exemplo sint quae disseruntur de sole in epist. II ap. Diog. X 93 (p. 40 Us.) τροπὰς ἡλίου καὶ σελήνης ἐνδέχεται μὲν γίνεσθαι κατὰ λόξωσιν οὐρανοῦ οὕτω τοῖς χρόνοις κατηναγκασμένου· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ ἀέρος ἀντέξωσιν ἢ καὶ ὕλης αἰεὶ ἐπιτηδεύας ἐχομένως ἐμπιπραμένης, τῆς δ' ἐκλείπουσης ⁴· ἢ καὶ ἐξ ἀρχῆς τοιαύτην δίνην κατεκληθῆναι τοῖς ἀστροῖς τούτοις, ὥσθ' οἶόν τιν' ⁵ ἔλικα κινεῖσθαι. πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα καὶ τὰ τούτοις συγγενῇ οὐθενὶ ⁶ τῶν ἐναρρημάτων διαγωνεῖ, ἐάν τις αἰεὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων μερῶν ἐχόμενος τοῦ δυνατοῦ εἰς τὸ σύμφωνον τοῖς φαινομένοις ἕκαστον τούτων δύνῃται ἐπάγειν μὴ φοβούμενος τὰς ἀνδραποδώδεις ἀστρολόγων τεχνιτείας. Cf. ib. 94. — De motibus siderum ib. 113 (p. 53 Us.) τὸ δὲ μίαν αἰτίαν τούτων ἀποδιδόναι, πλεοναχῶς τῶν φαινομένων ἐκκαλουμένων, μαρτυρῶν καὶ οὐ καθηκόντως πραττόμενον ὑπὸ τῶν τὴν ματαίαν ἀστρολογίαν ἐξηλωκότων καὶ εἰς τὸ κενὸν αἰτίας ἀστρον ⁷ ἀποδιδόντων, ὅταν τὴν θείαν φύσιν μηθαμῇ λειτουργῶν ἀπολύωσι.

siderum magni-
tudo

[Epicur.] epist. II ap. Diog. X 91 (p. 39 Us.) τὸ δὲ 465 μέγεθος ἡλίου τε <καὶ σελήνης> ⁸ καὶ τῶν λοιπῶν ἀστρον κατὰ μὲν τὸ ⁹ πρὸς ἡμᾶς τηλικούτον ἐστὶν ἡλίκον φαίνεται·

1) Uncis inclusa eiecit Us. — 2) ἐν τῷδε Us.: τῷδε libri. — 3) Uncis inclusa eiecit Us. — 4) δ' ἐκλείπουσης Us.: δὲ καταλείπουσης libri. — 5) οἶόν τιν' Us.: οἶόν τε libri. — 6) οὐθενὶ Us.: οὐθέν vel οὐδὲν libri. — 7) ἀστρον Us.: τινῶν libri. — 8) καὶ σελ. add. Us. — 9) μὲν τὸ Schneider: μέντοι libri.

κατὰ δὲ τὸ καθ' αὐτὸ ἦτοι μεῖζον τοῦ δορωμένου ἢ μικρῷ ἔλαττον ἢ τηλικούτον ἡλίκον τυγχάνει¹. οὕτω γὰρ καὶ τὰ παρ' ἡμῖν πυχρὰ ἐξ ἀποστήματος θεωρούμενα κατὰ τὴν αἴσθησιν θεωρεῖται².

a. Epicur. de nat. ap. Diog. X 91 (fr. 81 Us.) εἰ γὰρ τὸ μέγεθος (ὁ ἥλιος) διὰ τὸ διάστημα ἀπεβεβλήκει, πολλῷ μᾶλλον ἂν τὴν χροάν' ἄλλ' οὐ γὰρ τούτῳ συμμετρότερον διάστημα οὐθέν ἐστι. Cf. Lucret. V 564—595. Plac. II 21, 5 (Dox. 352).

466 Epicur. epist. I ap. Diog. X 63 (p. 19 Us.) μετὰ δὲ animae natura ταῦτα δεῖ συνορᾶν ἀναφέροντα ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰ πάθη (οὕτω γὰρ ἡ βεβαιωτάτη πίστις ἐστίν), ὅτι ἡ ψυχὴ σῶμά ἐστι λεπτομερὲς παρ' ὅλον τὸ ἄθροισμα παρεσπαρμένον, προσεμφερέστατον δὲ πνεύματι θερμοῦ τινος κρᾶσιν ἔχοντι καὶ πῆ μὲν τούτῳ προσεμφερές, πῆ δὲ τούτῳ, ἐπὶ δὲ τοῦ μέρους² πολλὴν παραλλαγὴν εἰληφὸς τῇ λεπτομερείᾳ καὶ αὐτῶν τούτων, συμπαθεῖς δὲ τούτῳ μᾶλλον καὶ τῷ λοιπῷ ἄθροίσματι· τοῦτο δὲ πᾶν αἰ δυνάμεις τῆς ψυχῆς διῆγον³ καὶ τὰ πάθη καὶ εὐκίνησιαι καὶ αἰ διανοήσεις καὶ ὧν στερόμενοι θνήσκομεν. καὶ μὴν καὶ ὅτι ἔχει ἡ ψυχὴ τῆς αἰσθήσεως τὴν πλείστην αἰτίαν δεῖ κατέχειν· 64 οὐ μὴν εἰλήφει ἂν ταύτην, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ λοιποῦ ἄθροίσματος ἐστεγάζετό πως. τὸ δὲ λοιπὸν ἄθροισμα παρασκευάσαν ἐκείνη τὴν αἰτίαν ταύτην μετεἴληφε καὶ αὐτὸ τοιούτου συμπτώματος παρ' ἐκείνης, οὐ μέντοι πάντων ὧν ἐκείνη κέκτηται⁴.

a. Epicur. epist. I ap. Diog. X 67 (p. 22 Us.) καθ' ἑαυτὸ δὲ οὐκ ἐστὶ νοῆσαι τὸ ἀσώματον πλὴν τοῦ κενοῦ. τὸ δὲ κενὸν οὔτε ποιῆσαι οὔτε παθεῖν δύναται, ἀλλὰ κίνησιν μόνον δι' ἑαυτοῦ τοῖς σώμασι παρέχεται. ὥσθ' οἱ λέγοντες ἀσώματον εἶναι τὴν ψυχὴν ματέζουσιν. οὐθέν γὰρ ἂν ἐδύνατο ποιεῖν οὔτε πάσχειν, εἰ ἦν τοιαύτη· νῦν δ' ἐναργῶς ἀμφότερα ταῦτα συμβαίνει⁴ περὶ τὴν ψυχὴν τὰ συμπτώματα. — Cum sensus pendeat ab animae cum corpore coniunctione, consentaneum est hac soluta illam interire: Epicur. epist. I ap. Diog. X 65 (p. 21 Us.) καὶ μὴν καὶ λυομένου τοῦ ὅλου ἄθροίσματος ἡ ψυχὴ διασπείρεται καὶ οὐκέτι ἔχει τὰς αὐτὰς δυνάμεις οὐδὲ κινεῖται, ὥστε οὐδ' αἰσθήσιν κέκτηται. 66 οὐ γὰρ οἶόν τε νοεῖν τὸ⁵ αἰσθανόμενον μὴ ἐν τούτῳ τῷ συστή-

1) τυγχάνει Us.: οὐχ ἅμα libri. — 2) ἐπὶ δὲ τοῦ μέρους Us.: ἐστὶ δὲ τι μέρος Woltjer: ἐστὶ δὲ τὸ μέρος libri. — 3) διῆγον Us.: δῆλον libri. — 4) συμβαίνει Us.: διαλαμβάνει libri. — 5) τὸ Us.: αὐτὸ libri.

ματι καὶ ταῖς κινήσει ταύταις χρώμενον, όταν τὰ στεγάζοντα καὶ περιέχοντα μὴ τοιαῦτα ᾗ, ἐν οἷς νῦν οὐσα ἔχει ταύτας τὰς κινήσεις. Cf. Sext. math. IX 72; Lucret. III 413—16. — Mortem igitur non est quod perhorrescamus, quandoquidem nullus post eam manet sensus; cf. RP 472 b.

sedes Scholion epist. Epicur. I ap. Diog. X 66 (fr. 311) λέγει **467**
(ὁ Ἐπίκουρος) ἐν ἄλλοις καὶ ἐξ ατόμων αὐτὴν (τὴν ψυχὴν) συγκεῖσθαι λειοτάτων καὶ στρογγυλωτάτων, πολλῶ τινι διαφερουσῶν τῶν τοῦ πυρός· καὶ τὸ μὲν τι ἄλογον αὐτῆς, δ τῷ λοιπῷ παρεσπάρθαι σώματι· τὸ δὲ λογικὸν ἐν τῷ θώρακι, ὡς δῆλον ἔκ τε τῶν φόβων καὶ τῆς χαρᾶς.

elementa Plac. IV 3, 11 (Dox. 388) Ἐπίκουρος ἀπεφῆνατο τὴν **468**
ψυχὴν) κρᾶμα ἐκ τεττάρων, ἐκ ποιοῦ πυρώδους, ἐκ ποιοῦ αερώδους, ἐκ ποιοῦ πνευματικοῦ, ἐκ τετάρτου τινὸς ἀκατονομάστου· τοῦτο δ' ἦν αὐτῷ τὸ αἰσθητικόν. ὣν τὸ μὲν πνεῦμα κίνησιν, τὸν δὲ αέρα ἡρεμίαν, τὸ δὲ θερμὸν τὴν φαινομένην θερμότητα τοῦ σώματος, τὸ δ' ἀκατονόμαστον τὴν ἐν ἡμῖν ἐμποιεῖν αἴσθησιν· ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν ὀνομαζομένων στοιχείων εἶναι αἴσθησιν^a.

simulacra **a.** Eadem partes enumerat Lucret. III 237. — Cognitionem rerum repetebat ab emanationibus simulacrorum per sensus in animam nostram penetrantibus: Epicur. epist. I ap. Diog. X 46 (p. 9 Us.) καὶ μὴν καὶ τύποι ὁμοιοσκήμονες τοῖς στερεμνίοις εἰσὶ, λεπτότησιν ἀπέχοντες μακρῶν τῶν φαινόμενων. — τούτους δὲ τοὺς τύπους εἶδωλα προσαγορεύομεν. Ib. 48 (p. 11) καὶ γὰρ ῥεῦσις ἀπὸ τῶν σωμάτων τοῦ ἐπιπολῆς συνεχῆς, οὐκ ἐπίδηλος τῇ μειώσει διὰ τὴν ἀνταναπλήρωσιν, σφύζουσα τὴν ἐπὶ τοῦ στερεμνίου θέσιν καὶ τάξιν τῶν ατόμων ἐπὶ πολὺν χρόνον, εἰ καὶ ἐνίοτε συγχεομένη ὑπάρχει. Cf. Democritus (RP 202sq.), cui simulacra in aëre nasci et per aëra ad nos manare statuenti Epicurus in eo adversatur, quod illa per inane infinita celeritate ad nos penetrare censebat: ib. 47. 49. 52. 53.

deorum natura Epicur. epist. III ap. Diog. 123 (p. 59 Us.) ἀ δέ σοι **469**
συνεχῶς παρήγγελλον, ταῦτα καὶ πράττε καὶ μελέτα, στοιχεῖα τοῦ καλῶς ζῆν ταῦτ' εἶναι διαλαμβάνων· πρῶτον μὲν τὸν θεὸν ζῶν ἄφθαρτον καὶ μακάριον νομίζων, ὡς ἡ κοινὴ τοῦ θεοῦ νόησις ὑπεγράφη, μηθὲν μήτε τῆς ἀφθαρσίας ἀλλότριον μήτε τῆς μακαριότητος ἀνοίκειον αὐτῷ πρόσαπτε· πᾶν δὲ τὸ φυλάττειν αὐτοῦ δυνάμενον τὴν μετὰ ἀφθαρσίας μακαριότητα περὶ αὐτὸν δόξαζε^a. Θεοὶ μὲν γὰρ εἰσὶν·

ἐναργῆς γὰρ αὐτῶν ἐστὶν ἡ γνῶσις^b. οἷους δ' αὐτοὺς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, οὐκ εἰσὶν· οὐ γὰρ φυλάττουσιν αὐτοὺς οἷους νοοῦσιν¹. ἀσεβῆς δὲ οὐχ ὁ τοὺς τῶν πολλῶν θεοὺς ἀναιρῶν, ἀλλ' ὁ τὰς τῶν πολλῶν δόξας θεοῖς προσάπτων. 124 οὐ γὰρ προλήψεις εἰσὶν ἀλλ' ὑπολήψεις ψευδεῖς αἱ τῶν πολλῶν ὑπὲρ θεῶν ἀποφάσεις^c.

a. Epicur. sentent. select. I ap. Diog. X 139 (p. 71 Us.) τὸ μακάριον καὶ ἄφθαρτον οὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχει οὔτε ἄλλω παρέχει, ὥστε οὔτε ὀργαῖς οὔτε χάρισι συνέχεται· ἐν ἀσθενεὶ γὰρ πᾶν τὸ τοιοῦτον. Cf. Cic. deor. n. I 45.

b. Scilicet per πρόληψιν, quae semper vera est. Videtur igitur Epicurus hoc concessisse communi hominum persuasioni, ut deos re vera exsistere et species eorum similes hominum esse poneret, v. Diog. X 139 (fr. 355) ἐν ἄλλοις δὲ φησι τοὺς θεοὺς λόγῳ θεωρητοὺς, οὓς μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑγεσιῶτας (soliditate quadam ad numerum permanentes), οὓς δὲ κατὰ ὁμοειδειαν ἐκ τῆς συνεχοῦς ἐπιρρύσεως τῶν ὁμοίων εἰδώλων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀποτελεσμένους, ἀνθρωποειδεῖς: cf. Cic. deor. n. I 49; Plac. I 7, 34 (Dox. 306); Hirzel, *Unters.* I 46. Zeller III a⁴ 446¹. Cic. deor. n. I 71 (*Epicurus*) *ne interitus et dissipatio consequatur, negat esse corpus deorum, sed tanquam corpus, nec sanguinem, sed tanquam sanguinem*. Cf. ib. 123. Multitudinem deorum infinitam esse statuebat propter ἰσονομίαν, h. e. ut omnia omnibus paribus paria responderent, v. ib. I 50 *ex hac igitur (ἰσονομία) illud efficitur, si mortalium tanta multitudo sit, esse immortalium non minorum*.

c. Propterea et fabulas poetarum et populares de dis opiniones maximopere fastidiebat, v. epist. I ap. Diog. X 81; II ib. 87. 104. 114. 116; sent. sel. 12 ib. 143; Cic. d. n. I 42. — Etiam fato ac providentiae Stoicae et divinationi adversabatur: epist. III ap. Diog. X 133; Cic. d. n. I 55 (fr. 352). 18 (fr. 367); Plut. c. Epicur. beatit. 21 p. 1101 C (fr. 369); adv. Colot. 27 p. 1123 A. 30 p. 1124 C (fr. 368); cf. **BP** 464 a. — Talibus sapienti deorum timorem eximere studebat: Cic. deor. n. I 45 (fr. 352). — Habitare in intermundiis (μετακόσμια **BP** 464) deos dicebat: Cic. de divin. II 40 *deos enim ipsos iocandi causa induxit Epicurus perlucidos et perflabilis et habitantis tanquam inter duos lucos sic inter duos mundos propter metum ruinarum*. Cf. Lucret. V 146.

1) νοοῦσιν Us.: νομίζουσιν libri.

E t h i c a

voluptas finis
bonorumEpicur. epist. III ap. Diog. X 128 (p. 62 Us.) **τούτου 470**

γὰρ χάριν πάντα πράττομεν, ὅπως μήτε ἀλγῶμεν μήτε ταρβῶμεν. ὅταν δὲ ἀπαξ τοῦτο περὶ ἡμᾶς γένηται, λίσσεται πᾶς ὁ τῆς ψυχῆς χειμῶν, οὐκ ἔχοντος τοῦ ζῶον βαδίζειν ὡς πρὸς ἐνδέον τι καὶ ζητεῖν ἕτερον, ὃ τὸ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἀγαθὸν συμπληρώσεται. τότε γὰρ ἡδονῆς χρεῖαν ἔχομεν ὅταν ἐκ τοῦ μὴ παρεῖναι τὴν ἡδονὴν ἀλγῶμεν. <ὅταν δὲ μηδὲν ἀλγῶμεν>¹, οὐκ ἐτι τῆς ἡδονῆς δεόμεθα. καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἡδονὴν ἀρχὴν καὶ τέλος λέγομεν εἶναι τοῦ μακαρίως ζῆν^a. 129 ταύτην γὰρ ἀγαθὸν πρῶτον καὶ συγγενικὸν ἔγνωμεν, καὶ ἀπὸ ταύτης καταρχόμεθα πάσης αἰρέσεως καὶ φυγῆς καὶ ἐπὶ ταύτῃ κατανατῶμεν ὡς κανόνι τῷ πάθει πᾶν ἀγαθὸν κρίνοντες^b. καὶ ἐπεὶ πρῶτον ἀγαθὸν τοῦτο καὶ σύμφυτον, διὰ τοῦτο καὶ οὐ πᾶσαν ἡδονὴν αἰρούμεθα, ἀλλ' ἔστιν ὅτε πολλὰς ἡδονὰς ὑπερβαίνομεν, ὅταν πλεῖον ἡμῖν τὸ δυσχερὲς ἐκ τούτων ἔπῃται· καὶ πολλὰς ἀλγηδόνας ἡδονῶν κρείττους νομίζομεν, ἐπειδὴν μεῖζων ἡμῖν ἡδονὴ παρακολουθεῖ πολλὸν χρόνον ὑπομείνασι τὰς ἀλγηδόνας. πᾶσα οὖν ἡδονὴ διὰ τὸ φύσιν ἔχειν οἰκείαν ἀγαθόν, οὐ πᾶσα μέντοι γ' αἰρετή· καθάπερ καὶ ἀλγηδὼν πᾶσα κακόν, οὐ πᾶσα δὲ αἰεὶ φρενικὴ πεφρυκῖα.

a. His maximam partem consentit cum Democrito (BP 205) et Aristippo (BP 266—271).

b. πάθος Epicuro in iudicii normis est (ut Cyrenaicis BP 268; 272) Diog. X 31 (fr. 35); 34 (fr. 260). — Differt a Cyrenaicis hisce (cf. Us. p. 293): 1) Finis Epicuro non est ἡδονὴ μονόχρονος, sed voluptas per totam vitam durans, v. Epicur. sent. 27 ap. Diog. X 148 (p. 77 Us.) ἡ τοῦ βίου βίου μακαριότης. Propterea futurum prospicere debemus in agendo: Epicur. epist. III ap. Diog. X 127 (p. 62 Us.) μνημονευτέον δὲ ὡς τὸ μέλλον οὔτε ἡμέτερον οὔτε πάντως οὐχ ἡμέτερον, ἵνα μήτε πάντως προσμένωμεν ὡς ἐσόμενον μήτε ἀπὸλείψωμεν ὡς πάντως οὐκ ἐσόμενον. — 2) Voluptas non solum in motu posita est, verum etiam in statu quieto, v. Epicur. ap. Diog. X 136 (fr. 2) ἡ μὲν γὰρ ἀταραξία καὶ ἡ ἀπονία καταστηματικά εἰσιν ἡδοναί, ἡ δὲ χαρὰ καὶ ἡ εὐφροσύνη

1) Lacunam ita supplevit Usener Gassendum secutus.

κατὰ κίνησιν ἐνεργείᾳ βλέπονται. Quare fuerunt qui Epicurum summum bonum in vacuitate doloris posuisse dicerent: Diog. II 87. 89. Clem. strom. II 21 p. 495 P. (fr. 450). — 3) Animi voluptas corporis voluptate praestantior: Diog. X 137 (fr. 452) *ἔτι πρὸς τοὺς Κυρηναίους· οἱ μὲν γὰρ χείρους τὰς σωματικὰς ἀλγηδόνας τῶν ψυχικῶν· κολάζεσθαι γοῦν τοὺς ἀμαρτάνοντας σώματι· ὁ δὲ τὰς ψυχικὰς· τὴν γοῦν σάρκα τὸ παρὸν μόνον χειμᾶζειν, τὴν δὲ ψυχὴν καὶ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον· οὕτως οὖν καὶ μέζοντας ἡδονὰς εἶναι τῆς ψυχῆς.* Ib. 118 (fr. 601) *κἂν στρεβλωθῇ δ' ὁ σοφός, εἶναι αὐτὸν εὐδαίμονα.* Epicur. ep. III ib. 135 (p. 66 Us.) *κρεῖττον εἶναι νομίζων εὐλογίᾳ αὐτοῦ ἢ ἀλογίᾳ εὐτυχεῖν.* Et moriens Epicurus ad Idomeneum amicum scripsit haec (Diog. X 138 cf. Cic. fin. II 96; fr. 138): *τὴν μακαρίαν ἄγοντες καὶ ἅμα τελευτῶντες ἡμέραν τοῦ βίου ἐγράφομεν ὑμῖν ταυτὶ· στραγγουρικά τε παρηκολούθει καὶ δυσεντερικά πάθη ὑπερβολὴν οὐκ ἀπολείποντα τοῦ ἐν ἑαυτοῖς μεγέθους· ἀντιπαρετάττετο δὲ πᾶσι τούτοις τὸ κατὰ ψυχὴν χαίρον ἐπὶ τῇ τῶν γεγονότων ἡμῖν διαλογισμῶν μνήμῃ.* Quamquam in schola maxime valebat illud, quod voluptatum perceptarum recordationem vitam beatam facere aiebant, et quidem corpore perceptarum, v. Cic. fin. II 106; **RP** 471 a.

- 471** Athen. VII p. 279 F καὶ αὐτὸς δέ που ὁ Μητροδωρὸς ^{corporis voluptas}
 — φησιν· „περὶ γαστέρα γάρ, ὧ φυσιολόγε Τιμόκρατες, περὶ γαστέρα ὁ κατὰ φύσιν βαδίζων λόγος τὴν ἅπασαν ἔχει σπουδὴν.“ Ἐπίκουρος γὰρ ἦν ὁ τούτων διδάσκαλος, δς καὶ βοῶν ἔλεγεν (fr. 409)· „ἀρχὴ καὶ ῥίζα παντὸς ἀγαθοῦ ἡ τῆς γαστρὸς ἡδονή· καὶ τὰ σοφὰ καὶ τὰ περιττὰ ἐπὶ ταύτῃ ἔχει τὴν ἀναφοράν.“ κἂν τῷ περὶ τέλους δέ φησιν οὕτω πῶς (fr. 67)· „οὐ γὰρ ἔγωγε ἔχω τί νοήσω τάγαθὸν ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ χυλῶν ἡδονὰς, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι' ἀφροδισίῳν, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι' ἀκροαμάτων, ἀφαιρῶν δὲ τὰς διὰ μορφῆς κατ' ὅψιν ἡδεῖας κινήσεις.“ καὶ προελθὼν φησι λέγων (fr. 70)· „τιμητέον τὸ καλὸν καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ τοιοντότροπα, ἐὰν ἡδονὴν παρασκευάζῃ· ἐὰν δὲ μὴ παρασκευάζῃ, χαίρειν ἕατέον.“ ^a

a. Cf. ib. XII p. 546 E; Cic. Tusc. III 41; Diog. X 6. — Ipsa etiam animi voluptas nihil est nisi recordatio vel exspectatio eorum, quae corpori voluptatem praebent. Clem. strom. II p. 498 P. (fr. 451) ὁ δὲ Ἐπίκουρος πᾶσαν χαρὰν τῆς ψυχῆς οἶται ἐπὶ πρωτοπαθοῦσιν τῇ σαρκὶ γενέσθαι. ὁ τε Μητροδωρὸς ἐν τῷ Περὶ τοῦ μέζονα εἶναι τὴν παρ' ἡμᾶς αἰτίαν πρὸς εὐδαιμονίαν τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων „ἀγαθόν“, φησί, „ψυχῆς τί ἄλλο ἢ τὸ σαρκὸς εὐσταθὲς κατὰστίμα καὶ τὸ περὶ ταύτης πιστὸν ἔλπισμα“; quem locum ita reddit Cic. fin. II 92: *ipse enim Me-*

trodorus, paene alter Epicurus, beatum esse describit his fere verbis: cum corpus bene constitutum sit et sit exploratum ita futurum. Cf. Diog. II 89 (fr. 453).

voluptatum
dignitas

Epicur. sentent. 9 ap. Diog. X 142 (p. 73 Us.) εἰ κατε- 472
πνικνοῦτο πᾶσα ἡδονὴ καὶ χρόνῳ καὶ περὶ ὄλον τὸ ἄθροισμα ὑπῆρχεν ἢ τὰ κυριώτατα μέρη τῆς φύσεως^a, οὐκ ἂν ποτε διέφερον ἀλλήλων αἱ ἡδοναί. 10 εἰ τὰ ποιητικὰ τῶν περὶ τοὺς ἀσώτους ἡδονῶν ἔλκε τοὺς φόβους τῆς διανοίας τοὺς τε περὶ μετεώρων καὶ θανάτου καὶ ἀλγηδόνων, ἔτι τε τὸ πέρας τῶν ἐπιθυμιῶν ἐδίδασκεν, οὐκ ἂν ποτε εἴχομεν ὅτι ἐμεμψάμεθα αὐτοῖς, πανταχόθεν ἐκπληρουμένοις τῶν ἡδονῶν καὶ οὐθαμόθεν οὔτε τὸ ἀλγοῦν οὔτε τὸ λυπούμενον ἔχουσιν, ὅπερ ἐστὶ τὸ κακόν^b.

a. ὄλον τὸ ἄθροισμα est tota corporis compages seu concretio, cf. Epic. epist. I ap. Diog. X 63. 65. — τὰ κυριώτατα μέρη τῆς φύσεως videntur sensus praecipui esse.

b. Latine ap. Cic. fin. II 21. — Enumerantur rationes, propter quas φρόνησις inter singulas voluptates distinguere optimamque ceteris spretis eligere debeat. Sunt autem et libidinum impetus et formidinum terrores subiecti morali virtuti, itaque Epicurus sapientem felicitatem in sua potestate habere docebat liberoque arbitrio enixe patrocinabatur, v. Epicur. ep. III ap. Diog. X 133 τὸ δὲ παρ' ἡμᾶς ἀδέσποτον, ᾧ καὶ τὸ

cupiditates μεμπτὸν καὶ τὸ ἐναντίον παρακολουθεῖν πέφυκεν. Cupiditates revocandas esse ad ea, sine quibus natura nostra esse non posset; quae si sola sequeretur, facili negotio sapientem vel cupiditatibus satisfacere vel a doloribus sibi cavere posse: Epicur. sent. 29 ap. Diog. X 149 (p. 77 Us.) τῶν ἐπιθυμιῶν αἱ μὲν εἰσι φυσικαὶ <καὶ ἀναγκαῖαι, αἱ δὲ φυσικαί> καὶ οὐκ ἀναγκαῖαι, αἱ δὲ οὔτε φυσικαὶ οὔτε ἀναγκαῖαι, ἀλλὰ παρὰ κενὴν δόξαν γινόμεναι. Quibus hoc scholion adiectum: φυσικὰς καὶ ἀναγκαῖας ἡγεῖται ὁ Ἐπίκουρος τὰς ἀλγηδόνας ἀπολυνούσας, ὡς ποτὸν ἐπὶ δόλους· φυσικὰς δὲ καὶ οὐκ ἀναγκαῖας τὰς ποικιλοῦσας μόνον τὴν ἡδονήν, μὴ ὑπεξαιρουμένας δὲ τὸ ἀλγῆμα, ὡς πολυτελεῖ σιτία· οὔτε δὲ φυσικὰς οὔτ' ἀναγκαῖας, ὡς στεγάνους καὶ ἀνδριάντων ἀναθήσεις. Postremum genus aspernatur sapiens, secundum admittit, sed ita, ut sine iis esse possit: Epicur. epist. III ap. Diog. X 130 (p. 63 Us.) καὶ τὴν
temperantia αὐτάρκειαν δὲ ἀγαθὸν μέγα νομίζομεν, οὐχ ἵνα πάντως τοῖς ὀλίγοις χρώμεθα, ἀλλ' ὅπως, ἐὰν μὴ ἔχωμεν τὰ πολλὰ, τοῖς ὀλίγοις ἀρκώμεθα, πεπεισμένοι γνησίως ὅτι ἥδιστα πολυτελείας ἀπολαύουσιν οἱ ἥκιστα ταύτης δεόμενοι. Quare ingruente necessitate sapiens primo voluptatum genere solo contentus etiam sic felicitatem sibi comparare callet: Aelian. v. hist. IV 13 (Stob. ecl. III 17, 29; fr. 602) ἔλεγεν (ὁ Ἐπίκουρος) ἐτοίμως ἔχειν καὶ τῷ Διὶ ὑπὲρ εὐδαιμονίας διαγωνίζεσθαι μάζαν ἔχων

καὶ ἕδωρ. Cf. Epicur. ep. III ap. Diog. X 131 (p. 64 Us.). Quae ad has voluptates necessaria sunt, facile acquiruntur: Epicur. sentent. 15 ap. Diog. X 144 (p. 74 Us.) ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος καὶ ὠρίσται καὶ εὐπόριστός ἐστιν, ὁ δὲ τῶν κενῶν δοξῶν εἰς ἀπειρον ἐκπίπτει' cf. Epicur. fr. 469 ap. Stob. ecl. III 17, 22. Ita Epicurus suos si non modice vivere, tamen posse modice vivere docebat; unde factum est, ut nonnullis eius praeceptis ne adversarii quidem laudem negarent; cf. Cic. Tusc. III 49; Seneca ep. 33, 2; de vit. beat. 13, 1 (fr. 460) *in ea quidem ipse sententia sum — invitis hoc nostris popularibus (Stoicis) dicam — sancta Epicurum et recta praecipere et, si propius accesseris, tristitia; voluptas enim illa ad parvum et exile revocatur, et quam nos virtuti legem dicimus, eam ille dicit voluptati.* Neque dolores corporis sapienti in beate vivendo officere possunt, ut quorum vis minuta sit atque fugax: Epicur. sentent. 4 ap. Diog. X 140 (p. 72 Us.) οὐ χρονίζει τὸ ἀλγοῦν συνεχῶς ἐν τῇ σαρκί, ἀλλὰ τὸ μὲν ἄκρον τὸν ἐλάχιστον χρόνον πάρεστι, τὸ δὲ μόνον ὑπερτεῖνον τὸ ἡδόμενον κατὰ σάρκα οὐ πολλὰς ἡμέρας συμμένει ¹. αἱ δὲ πολυχρόνιοι τῶν ἀρρωστικῶν πλεονάζον ἔχουσι τὸ ἡδόμενον ἐν τῇ σαρκὶ ἥπερ τὸ ἀλγοῦν. Ipsa mors, quod est extre- mors mum malorum, nihil tamen habet, quo felicitatem sapientis turbare queat: Epicur. ep. III ap. Diog. X 125 (p. 61 Us.) τὸ φορικωδέστατον οὖν τῶν κακῶν ὁ θάνατος οὐθὲν πρὸς ἡμᾶς, ἐπειδὴ περ ὅταν μὲν ἡμεῖς ὤμειν, ὁ θάνατος οὐ πάρεστιν, ὅταν δ' ὁ θάνατος παρῇ, τότε ἡμεῖς οὐκ ἐσμεν.

473 Epicur. sentent. 5 ap. Diog. X 140 (p. 72 Us.) οὐκ ἔστιν *vita beata* ἡδέως ζῆν ἄνευ τοῦ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως <οὐδὲ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως> ² ἄνευ τοῦ ἡδέως. ὅτι γὰρ δ' ἐν τούτων ³ μὴ ὑπάρχει οἷον ζῆν φρονίμως, καὶ καλῶς καὶ δικαίως ὑπάρχει, οὐκ ἔστι τοῦτον ἡδέως ζῆν.

Cf. Diog. X 138 (fr. 506) ὁ δ' Ἐπίκουρος καὶ ἀχώριστόν φησι τῆς *virtus* ἡδονῆς τὴν ἀρετὴν μόνην, τὰ δ' ἄλλα χωρίζεσθαι, οἷον βρωτά. *Primaria virtus* ei videbatur esse ἡ φρόνησις, quae philosophando comparatur, *prudencia* quare philosophia isdem quibus *virtus* nominibus ab eo commendatur in ep. III ap. Diog. X 122 (p. 59 Us.) μήτε νέος τις ὢν μελλέτω φιλοσοφεῖν, μήτε γέρον ὑπάρχων κοπιᾶτω φιλοσοφῶν· οὔτε γὰρ ἄωρος οὐδεὶς ἐστιν οὔτε ἄρρωτος πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ἐργαῖνον. ὁ δὲ λέγων μήπω τοῦ φιλοσοφεῖν ὑπάρχειν ἢ παρεληλυθέναι τὴν ὥραν ὁμοίως ἐστι τῷ λέγοντι πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ μήπω παρῆναι τὴν ὥραν ἢ μηκέτ' εἶναι. ὥστε φιλοσοφητέον καὶ νέῳ καὶ γέροντι, τῷ μὲν ὅπως ζητήσῃ τοῖς ἀγαθοῖς διὰ τὴν χάριν τῶν γεγονότων, τῷ δὲ ὅπως νέος ἅμα καὶ παλαιός ᾗ διὰ τὴν ἀφοβίαν τῶν μελλόντων. — Ib. 132 οὐ γὰρ πότοι καὶ

1) συμμένει Bywater: συμβαίνει libri. — 2) Lacunam explevit Gassendus. — 3) δ' ἐν τούτων Us.: δὲ τοῦτο libri.

κῶμοι συνείροντες οὐδ' ἀπόλαυσις παίδων καὶ γυναικῶν οὐδ' ἰχθύων καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα φέρει πολυτελὲς τράπεζα, τὸν ἡδὺν γεννᾷ βλον, ἀλλὰ νήφων λογισμὸς καὶ τὰς αἰτίας ξερευνῶν πάσης αἰρέσεως καὶ φρυγῆς καὶ τὰς δόξας ἐξελαίνων, ἀφ' ὧν πλεῖστος τὰς ψυχὰς καταλαμβάνει θόρουβος. τούτων δὲ πάντων ἀρχὴ καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν φρόνησις. διὸ καὶ φιλοσοφίας τιμιώτερον ὑπάρχει φρόνησις, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ πᾶσαι πεφύκασιν ἄρεται, διδάσκουσα ὥς οὐκ ἔστιν ἡδέως ζῆν ἄνευ τοῦ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως <οὐδὲ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως>¹ ἄνευ τοῦ ἡδέως· συμπεφύκασι γὰρ αἱ ἄρεται τῷ ζῆν ἡδέως, καὶ τὸ ζῆν ἡδέως τούτων ἐστὶν ἀχώριστον.

amicitia Epicur. sentent. 27 ap. Diog. X 148 (p. 77 Us.) ὧν ἡ **474**
σοφία παρασκευάζεται εἰς τὴν τοῦ δλου βίου μακαριότητα,
πολὺ μέγιστόν ἐστιν ἡ τῆς φιλίας κτήσις^a.

a. De amicitia cf. Cic. fin. I 66 *ut enim virtutes, de quibus ante dictum est, sic amicitiam negant posse a voluptate discedere. nam cum solitudo et vita sine amicis insidiarum et metus plena sit, ratio ipsa monet amicitias comparare; quibus partis confirmatur animus et a spe parendarum voluptatum seiungi non potest.* Cf. **BP** 455.

iustitia Epicur. sentent. 31 ib. 150 (p. 78 Us.) τὸ τῆς φύσεως **475**
δίκαιον ἐστὶ σύμβολον τοῦ συμφέροντος εἰς τὸ μὴ βλάπτειν
ἀλλήλους μηδὲ βλάπτεσθαι^a. — 34 ib. 151 (p. 79 Us.) ἡ
ἀδικία οὐ καθ' ἑαυτὴν κακόν, ἀλλ' ἐν τῷ κατὰ τὴν ὑποψίαν
φόβῳ, εἰ μὴ λήσει τοὺς ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐφεστηκότας κο-
λαστίας. 35 οὐκ ἔστι τὸν λάθρα τι ποιοῦντα ὧν συνέθεντο
πρὸς ἀλλήλους εἰς τὸ μὴ βλάπτειν μηδὲ βλάπτεσθαι, πι-
στεύειν ὅτι λήσει, κὲν μυριάκις ἐπὶ² τοῦ παρόντος λανθάνη·
μέχρι γὰρ καταστροφῆς ἄδηλον εἰ καὶ λήσει.

a. Cf. sent. 32 ib. 150 ὅσα τῶν ζῶων μὴ ἐδύνατο συνθήκας ποι-
εῖσθαι τὰς ὑπὲρ τοῦ μὴ βλάπτειν ἄλλα μηδὲ βλάπτεσθαι, πρὸς ταῦτα
οὐθέν ἦν δίκαιον οὐδὲ ἀδικον· ὥσαύτως δὲ καὶ τῶν ἐθνῶν ὅσα μὴ
ἐδύνατο ἢ μὴ ἐβούλετο τὰς συνθήκας ποιεῖσθαι τὰς ὑπὲρ τοῦ μὴ
βλάπτειν μηδὲ βλάπτεσθαι. 33 οὐκ ἦν τι καθ' ἑαυτὸ δικαιοσύνη, ἀλλ'
ἐν ταῖς μετ' ἀλλήλων συστροφαῖς καθ' ὁπλήκους δῆποτε αἰεὶ τόπους
συνθήκη τις ὑπὲρ τοῦ μὴ βλάπτειν μηδὲ βλάπτεσθαι.

leges Epicur. sentent. 36 ib. 151 (p. 79 Us.) κατὰ μὲν <τὸ>³ **476**
κοινὸν πᾶσι τὸ δίκαιον τὸ αὐτό· συμφέρον γάρ τι ἦν ἐν τῇ πρὸς

1) Supplevit Stephanus. — 2) ἐπὶ Menagius: ἀπὸ vel ὑπὸ libri. —
3) τὸ add. Gassendus.

ἀλλήλους κοινωνία· κατὰ δὲ τὸ ἴδιον χώρας καὶ ὅσων δήποτε αἰτιῶν οὐ πᾶσι συνέπεται τὸ αὐτὸ δίκαιον εἶναι ^a.

a. Stob. ecl. IV 1, 143 (fr. 530) Ἐπικούρου. οἱ νόμοι χάριν τῶν σοφῶν κεῖνται, οὐχ ὅπως μὴ ἀδικῶσιν, ἀλλ' ὅπως μὴ ἀδικῶνται. — De vita civili sic statuebat, ut munera publica fugienda potius quam *vita publica* ambienda esse praeciperet, v. Plut. adv. Colot. 31, 2 p. 1125 C (fr. 556. 554); 34, 3 p. 1127 D (fr. 8); contr. Epic. beatit. 16, 9 p. 1098 B; de occulte viv. 4 p. 1129 B. Senec. de otio 3, 2 (fr. 9) *duae maxime et in hac re dissident sectae Epicureorum et Stoicorum, sed utraque ad otium diversa via mittit. Epicurus ait: non accedet ad rempublicam sapiens, nisi si quid intervenerit. Zenon ait: accedet ad rempublicam, nisi si quid impedierit. alter otium ex proposito petit, alter ex causa.*

Stoici

Zeno eiusque schola, Cleanthes, Chrysippus

De vitis et scriptis eorum

Zeno Diog. VII 1 (I n. 1 Arn.) Ζήνων Μνασέου ἢ Αἰμίου, Κιτιεὺς 477
ἀπὸ Κύπρου, πολίσματος Ἑλληνικοῦ, Φοίνικας ἐποίκους ἐσχ-
κότος^a. 2 διήκουσε δὲ — Κράτητος· εἶτα καὶ Στίλπωνος ἀκοῦ-
σαί φασιν αὐτόν· καὶ Ξενοκράτους ἔτη δέκα —· ἀλλὰ καὶ
Πολέμωνος^b. — 5 ἀνακάμπτων δὴ ἐν τῇ ποιικίῃ στοᾷ τῇ
καὶ Πεισιανακτίῳ καλουμένῃ, ἀπὸ δὲ τῆς γραφῆς τῆς Πολυ-
γνώτου ποιικίῃ, διέθετο τοὺς λόγους. — προσήεσαν δὴ
λοιπὸν ἀκούοντες αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο Στωϊκοὶ ἐκλήθησαν
καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ ὁμοίως, πρότερον Ζηνώνειοι καλούμενοι^c. —
6 ἐτίμων δὴ οὖν Ἀθηναῖοι σφόδρα τὸν Ζήνωνα, οὕτως ὡς
καὶ τῶν τειχῶν αὐτῷ τὰς κλεῖς παρακαταθέσθαι καὶ χρυσῷ
στεφάνῳ τιμῆσαι καὶ χαλκῇ εἰκόνι. — 27 ἤδη δὲ καὶ εἰς
παροιμίαν σχεδὸν ἐχώρησεν. ἐλέγετο γοῦν ἐπ' αὐτοῦ· „τοῦ
φιλοσόφου Ζήνωνος ἐγκρατέστερος“^d.

Stoicor. veter. fragm. colleg. J. ab Arnim, 2 vol., Lips. 1905. 03.
Passim de Stoicis in universum dicit: A. Bonhöffer *Epiktet u. die Stoa*,
Stuttg. 1890 (= Bonh. I) et D. Ethik d. Stoikers *Epiktet*, Stuttg. 1894
(= Bonh. II). Praeterea cf. R. Hirzel *Unters. z. Cic.* II. P. Barth
D. Stoa, Stuttg. 1903.

a. Cic. fin. IV 56 *tuus ille Poenulus, scis enim Citieos, clientes tuos, e Phoenicia profectos*. Mirum quot his temporibus Citienses, Tar-
senses et ex ceteris earum regionum civitatibus oriundi in philosophia
floruerint, maxime in Stoica.

b. Adde Diodorum Megaricum, v. Diog. VII 16. 25. In universum perhibetur viginti annos magistris impendisse: Diog. VII 4. Priusquam Athenas veniret et philosophiae se dederet, mercator et nauta fuerat: Diog. VII 2. 5. 31.

c. Scholae per quinquaginta octo annos praefuisse dicitur (Diog. VII 28), vixisse supra nonaginta annos (Lucian. macrob. 19; Suid. v. Ζήνων).

d. Apud Antigonom Gonatam (regn. a. 283—240) plurimum valebat: Diog. VII 6. 9. 13. 36; Aelian. v. h. VII 14. Temporum in vita Zenonis ratio implicatio est, sed videtur satis constare eum mortuum esse circiter a. 264. Cf. E. Rohde, *Mus. Rh.* 33 (1878), 177. 622. Th. Gomperz, *ib.* 34 (1879), 154. U. de Wilamowitz, *Antigon. v. Karystos*, Berol. 1881, 110. 254. Unger, *Ac. Monac.* 1887, 101. Jacoby, *Apoll. Chr.* 362. Crönert, *Kolot. u. Men.* 138. — Librorum recensum habes ap. Diog. VII 4 (I n. 4; Arn.). Nobilissimus erat eius de republica liber, in quo erant sicut in aliis quibusdam, quae nimis Cynismum olere viderentur, v. Diog. VII 4. 34. — Simplicior in docendo et in argumentis concludendis incautior fuisse perhibetur: Diog. VII 84; Senec. ep. 82, 9; 83, 9.

Scripserunt de Zenone: Krische *Forsch.* 365. G. P. Weygoldt, *Z. v. Cittiium u. se. Lehre*, Jena 1872. E. Wellmann, *d. Philosophie d. Stokers Z.*, *N. Jahrb. f. Phil.* 107 (1873), 433—490; 115 (1877), 800. C. Wachsmuth, *ind. schol. Gott.* 1874. Wilamowitz, *Antig.* 103. 231. 340. F. Susemihl, *N. Jahrb.* 125 (1882), 737. R. Hirzel, *Unters.* II. L. Stein, *Psychologie d. Stoa* (Berol. 1886. 1888) I 54. 151; II 300. Fragmenta collegit Pearson, London 1891; Arnim l. l. I p. 1—71. Cf. praeterea Zeller III a⁴ 28. Susemihl, *Gesch. d. gr. Litt. i. d. Alexandrinerzeit*, Lips. 1891, I 48 al.

478 Diog. VII 36 (I n. 38 Arn.) μαθηταὶ δὲ Ζήνωνος πολλοὶ discipuli μὲν, ἔνδοξοι δὲ Περσαῖος Δημητρίου Κιτιεύς (I n. 435—462 Arn.)^a. — 37 Ἀρίστων Μιλτιάδους Χῖος, ὁ τὴν ἀδιαφορίαν εἰσηγησάμενος (I n. 333—403 Arn.)^b. Ἡρακλῆος Καρχηδόσιος, ὁ τὴν ἐπιστήμην τέλος εἰπών (I n. 409—421 Arn.)^c. Διονύσιος, ὁ μετὰθέμενος εἰς τὴν ἡδονήν, — Ἡρακλεώτης (I n. 422—434 Arn.)^d. Σφαῖρος Βοσποριανός (I n. 620—630 Arn.)^e. Κλεάνθης Φανίου Ἀσσιος, ὁ διαδεξάμενος τὴν σχολήν (I n. 463—619 Arn.)^e.

a. Hic gratosus erat apud Antigonom Gonatam et filium eius in Persaeus stituit. Macedonum praesidio praefectus a. 243 Acrocorinthum defendens ab Arato eiectus est, cf. Plut. Arat. 23; Polyaen. VI 5. Stoicor. Ind. Hercul. c. 12—15. In doctrina videtur nihil novasse. Cf. Krische 437. Hirzel II 59. Z. III a⁴ 38. Susemihl, *Litt. Gesch.* I 68.

Aristo   **b.** Hic propriam sectam condidit, quae mox exstincta est, v. Diog. VII 161; Cic. de leg. I 38. Docebat in Cynosarge et in praeceptis etiam magis quam magister Cynicorum similis erat: Diog. VII 160 Ἀριστων ὁ Χίος — τέλος ἐφησεν εἶναι τὸ ἀδιαφόρως ἔχοντα ζῆν πρὸς τὰ μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας μὴδ' ἥτινοῦν ἐν αὐτοῖς παραλλαγὴν ἀπολείποντα, ἀλλ' ἐπίσης ἐπὶ πάντων ἔχοντα (cf. Cic. de fin. II 43; IV 43. 69). εἶναι γὰρ ὅμοιον τῷ ἀγαθῷ ὑποκριτῇ τὸν σοφόν, ὃς ἐν τε Θεοράτῳ ἢν τε Ἀγαμέμνονος πρόσωπον ἀναλάβῃ, ἐκείτερον ὑποκρινεῖται προσηκόντως. τὸν τε φυσικὸν τόπον καὶ τὸν λογικὸν ἀνῆρει, λέγων τὸν μὲν εἶναι ὑπὲρ ἡμᾶς, τὸν δ' οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, μόνον δὲ τὸν ἡθικὸν εἶναι πρὸς ἡμᾶς. Cf. Sext. math. VII 42; Senec. ep. 89, 13 *Ariston Chius non tantum supervacuas esse dixit naturalem et rationalem (partem philosophiae), sed etiam contrarias: moralem quoque, quam solam reliquerat, circumcidit.* Stob. flor. 82, 11 Ἀριστων ἔλεγεν εὐκίεσαι τῇ διαλεκτικῇ τῷ ἐν ταῖς ὁδοῖς πηλῶ· πρὸς οὐδὲν γὰρ οὐδ' ἐκείνον χρήσιμον ὄντα καταβάλλειν¹ τοὺς βαδίζοντας. — Diog. VII 161 ἀρετὰς τ' οὐτε πολλὰς εἰσῆγεν ὡς ὁ Ζήνων, οὐτε μίαν πολλοῖς ὀνόμασι καλουμένην ὡς οἱ Μεγαρίκοι, ἀλλὰ κατὰ² τὸ πρὸς τί πως ἔχειν. Cf. Plut. Stoic. rep. 7, 3 p. 1034 D μίᾳς ἀρετῆς σχέσεις ἔλεγε τὰς ἄλλας εἶναι, quam unam virtutem appellabat *ὕψιαν*: Plut. de virt. mor. 2 p. 440 F. Cf. Krische 407. Hirzel II 32. 44. N. Saal, de Aristonis Chii vita. scriptis et doctrina, Colon. 1832. R. Heinze, *Mus. Rhén.* 45 (1890), 497. O. Hense, ibid. 541. A. Gercke, *Archiv* V 198. Giesecke, *N. Jahrb. f. Philol.* 145 (1892), 206. H. Weber, *Mus. Rh.* 51 (1896), 630. Z. III a⁴ 36. Susemihl, *Litt. Gesch.* I 64. Arnim PW II 957.

Herillus   **c.** Etiam Herillus suam habuit successionem. Is summum bonum censebat scientiam (Cic. fin. IV 36; V 73), cui adiunxit finem secundarium: Diog. VII 165 διαφέρειν δὲ τέλος καὶ ὑποτελίδα· τῆς μὲν γὰρ καὶ τοὺς μὴ σοφοὺς στοχάζεσθαι, τοῦ δὲ μόνον τὸν σοφόν. Cic. fin. IV 40 *sin ea* (quae extra virtutem sunt) *non neglegemus neque tamen ad finem summi boni referemus, non multum ab Erilli levitate aberrabimus.* — *facit enim ille duo seiuncta ultima bonorum.* Cf. Hirzel II 46. Z. III a⁴ 36. Susemihl, *Litt. Gesch.* I 67.

d. Cf. Wilamowitz, *Antig. v. K.* 123.

Cleanthes   **e.** Diog. VII 168 οὗτος πρῶτον ἦν πύκτης· — ἀφικόμενος δὲ εἰς Ἀθήνας τέσσαρας ἔχων δραχμάς, καθά φασί τινες, καὶ Ζήνωνι παραβαλὼν ἐφιλοσόφησε γενναϊότατα καὶ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἔμεινε δογματῶν. δειβοθήθῃ δὲ ἐπὶ φιλοπονίᾳ, ὃς γε, πένης ὢν ἀγαν, ὥρμησε μισθοφορεῖν· καὶ νύκτωρ μὲν ἐν τοῖς κήποις ἤντλει, μεθ' ἡμέραν δ' ἐν τοῖς λόγοις ἐγυμνάζετο· ὅθεν καὶ Φρεάντλης ἐκλήθη. — 169 καὶ γὰρ ὁ Ζήνων αὐτὸν συνεγύμναζεν εἰς τοῦτο καὶ ἐκέλευεν ὀβολὸν φέρειν ἀποφορᾶς.

1) καταβάλλειν libri: καταπάττειν Menagius. — 2) κατὰ Zeller: καὶ libri.

Tardioris ingenii fuisse dicitur: Diog. VII 37. 170. Neque per eum Stoicorum doctrina multum profecit, licet multa etiam versibus scriptitaverit, v. Diog. VII 174. Exstat eius hymnus in Iovem compositus ap. Stob. ecl. I 1, 12 p. 25 W. — Cf. Krische 416; Hirzel II 84; Stein, *Psychol.* I 65. 162; II 316. Fragmenta colleg. C. Wachsmuth in commentat. I et II de Zenone Cit. et Cleanthe Assio, Gott. (ind. schol.) 1874, et Pearson una cum Zenonis, Lond. 1891. Z. III a⁴ 34. Susemihl, *Litt. Gesch.* I 59. De aetate Cleanthis cf. Jacoby p. 369 et Stoic. ind. Here. c. 29, ubi ol. 112, 2 (a. 331/0) natus esse dicitur et plus quam triginta annos scholae praefuisse.

479 Diog. VII 179 *Χρύσιππος Ἀπολλωνίου Σολεὺς ἢ Ταρ-<sup>Chrysippi
vita</sup>* *σεύς*^a, — *μαθητὴς Κλεάνθους*. οὗτος πρότερον μὲν δόλιχον ἤσκει, ἔπειτα ἀκούσας Ζήνωνος^b ἢ Κλεάνθους, ὡς Διοκλῆς καὶ οἱ πλείους, ἔτι τε ζῶντος ἀπέστη αὐτοῦ^c καὶ οὐχ ὁ τυχὼν ἐγένετο κατὰ φιλοσοφίαν· ἀνὴρ εὐφυὴς καὶ ὀξύτατος ἐν παντὶ μέρει οὕτως, ὥστε καὶ ἐν τοῖς πλείστοις διηρέχθη πρὸς Ζήωνα, ἀλλὰ καὶ πρὸς Κλεάνθην, ᾧ καὶ πολλάκις ἔλεγε μόνης τῆς τῶν δογμάτων διδασκαλίας χρῆζειν, τὰς δὲ ἀποδείξεις αὐτὸς εὐρήσειν. μετενόει μέντοι ὁπότε πρὸς αὐτὸν ἀποτίνοιτο. — 180 οὕτω δ' ἐπίδοξος ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς ἐγένετο, ὥστε δοκεῖν τοὺς πλείους ὅτι εἰ παρὰ θεοῖς ἦν διαλεκτική, οὐκ ἂν ἄλλη ἦν ἢ ἡ Χρυσίππειος. — 183 φασὶν ἐπ' αὐτοῦ λεχθῆναι —

εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν Στοά^d.

a. Solensis appellari solet. Pater Tarsi habitaverat, deinde Solos se contulerat: Strab. XIV 5, 8 p. 671.

b. Zenonem a Chrysippo auditum esse non est verisimile, cum hic mortuus esse feratur ol. 143 (a. 208—204): v. Diog. VII 184; Suid. v. *Χρύσιππος*.

c. Etiam Academicos Arcesilam et Lacydem (RP 537) audivisse et ad sententias eorum scripsisse dicitur: Diog. VII 183 τέλος δὲ Ἀρκεσίλαφ καὶ Λακύνδῃ, καθὰ φησι Σωτῶν ἐν τῇ ὁγδῶ, παραγενομένοις ἐν Ἀκαδημίᾳ συνεφιλοσόφησε· δι' ἣν αἰτίαν καὶ κατὰ τῆς συνηθείας καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐπεχείρησε καὶ περὶ μεγεθῶν καὶ πληθῶν τῇ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν συστάσει χρυσάμενος. Significantur duae Chrysippi scriptiones, altera κατὰ τῆς συνηθείας, altera περὶ τῆς συνηθείας, cf. Plut. Stoic. rep. 10 p. 1036 C; Cic. Ac. II 87. Narratur scholam in Lyceo habuisse: Diog. VII 185, cf. Z. III a⁴ 40⁴. Stoicus Antipater scripsit περὶ τῆς Κλεάνθους καὶ Χρυσίππου διαφορᾶς: Plut. Stoic. rep. 4 p. 1034 A.

d. Cf. Cic. Ac. II 75; Gell. n. A. VII (VI) 2, 1. Cleanthis successor erat: Suid. v. *Χρύσιππος*; Strab. XIII 57 p. 610. Veteris Stoeae

placita adeo excoluit et perpolivit, ut nihil fere ante Panaetium immutatum sit. Nam Diogenes Babylonius et Antipater Tarsensis (RP 526) etsi auctoritate plurimum valebant, tamen doctrinam scholae videntur neque firmasse neque amplificasse.

scripta Diog. VII 180 πλεονάσας δὲ τοῖς πράγμασι (ὁ Χρύ- 480
σιππος) τὴν λέξιν οὐ κατώρθωσε. πονικώτατός τε παρ' ὄντι-
ν οὖν γέγονεν, ὥς δηλον ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ· τὸν
ἀριθμὸν γὰρ ὑπὲρ πέντε καὶ ἑπτακόσια ἐστίν. ἐπλήθυνε δ'
αὐτὰ πολλάκις ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ δόγματος ἐπιχειρῶν καὶ πᾶν
τὸ ὑποπεσὸν γράφων καὶ διορθούμενος πλεονάκεις πλείστη
τε τῶν μαρτυριῶν παραθέσει χρώμενος· ὥστε καὶ ἐπειδὴ
ποῖ' ἐν τινι τῶν συγγραμμάτων παρ' ὀλίγον τὴν Εὐριπίδου
Μήδειαν ὄλην παρετίθειο καὶ τις μετὰ χειρὸς εἶχε τὸ βιβλίον,
πρὸς τὸν πυθόμενον, τί ἄρα ἔχοι, ἔφη· „Χρυσίππου Μή-
δειαν“^a.

a. Chrysippum in eloquendo negligentiore fuisse constat ex pluri-
mis veterum testimoniis, velut Dionys. Hal. de comp. verb. p. 30, 10
Rsk. καὶ οἱ φιλοσοφίαν ἐπαγγελλόμενοι καὶ τὰς διαλεκτικὰς ἐκφέ-
ροντες τέχνας οὕτως εἰσὶν ἄθλιοι περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν ὀνομάτων,
ὥστ' αἰδεῖσθαι καὶ λέγειν. ἀπόχρη δὲ τεκμηρίῳ χρῆσασθαι τῷ λόγῳ
Χρυσίππου τοῦ Στωϊκοῦ· περαιτέρω γὰρ οὐκ ἂν προβαίην. τούτου γὰρ
οὐτ' ἄμεινον οὐδὲις τὰς διαλεκτικὰς τέχνας ἠκολούθησεν οὔτε χείρωνι ἄρ-
μονίᾳ συνταχθέντας ἐξήνεγκε λόγους τῶν γούν ὀνόματος καὶ δόξης ἀξιο-
θέντων. Cic. fin. IV 7 (Cleanthes et Chrysippus) *pungunt quasi aculeis
interrogatiunculis angustis, quibus etiam qui adsentiuntur, nihil com-
mutantur animo et idem abeunt qui venerant; res enim fortasse verae,
certe graves, non ita tractantur, ut debent, sed aliquanto minutius.*
Dicatur Atticam dialectum temere immutasse (Galen. de differ. puls. II
p. 579. 631 K.) et nimius fuisse in novis vocabulis philosophiae adspers-
gendis (Plut. de virt. mor. 2 p. 441 B; Cic. fin. IV 7; de or. I 50), cumque
priorum Stoicorum oratio adstrictior et contractior fuisset (Cic. Brut. 120),
Chrysippus abunde loquax erat. Denique nimium sibi concessit in exem-
plis ex historia atque poetis promendis, cf. Apollod. ap. Diog. VII 181
εἰ γὰρ τις ἀγέλοι τῶν Χρυσίππου βιβλίων ὅς' ἀλλότρια παρατίθεται,
κενὸς αὐτῷ ὁ χάρις καταλείπεται et Galen. de Hippocr. et Plat. pas-
sim. — Scriptorum index est ap. Diog. VII 189, e systematis Stoici di-
visionibus compositus, a fine mutilus. De fragmentis nuper in papyris
vel inventis vel accuratius pervestigatis conferenda sunt, quae J. ab
Arnim in Stoic. vet. fr. vol. I praef. vi s. disseruit.

Scripserunt de Chrysippo: F. Baguet, de Chr. vita, doctrina et reli-
quiis, Lovanii 1822. Chr. Petersen. philos. Chrysippeae fundamenta,
Hamburg. 1827. Krische 443. Hirzel II 183. Stein I 74. 172; II 332.

Nicolai, de logic. Chr. libris, Quedlinb. 1859. Th. Bergk, de Chr. libris π. ἀποφατικῶν, Cass. 1841. A. Gercke, Chrysippea (π. προνοίας, π. εἰσαγωγῆς), Lips. 1885. Z. III a⁴ 40. Susemihl, *Litt. Gesch.* I 75.

De philosophia in genere eiusque partibus

- 481 Plac. I prooem. 2 (Dox. 273. II n. 35 Arn.) οἱ μὲν οὖν ^{philosophiae definitio et partitio} Στωϊκοὶ ἔφασαν τὴν μὲν σοφίαν εἶναι θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων ἐπιστήμην, τὴν δὲ φιλοσοφίαν ἄσκησιν ἐπιτηδείου τέχνης^a. ἐπιτηδείον δὲ εἶναι μίαν καὶ ἀνωτάτω τὴν ἀρετὴν, ἀρετὰς δὲ τὰς γενικωτάτας τρεῖς, φυσικὴν ἡθικὴν λογικὴν· δι' ἣν αἰτίαν καὶ τριμερὴς ἐστὶν ἡ φιλοσοφία, ἥς τὸ μὲν φυσικόν, τὸ δὲ ἡθικόν, τὸ δὲ λογικόν.

a. τέχνην finiebant esse σύστημα ἐκ καταλήψεων ἐμπειρίας συγγε-ars
γυμνασμένων πρὸς τι τέλος εὐχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ (Schol. Dion. Thrac. ap. Bekk. anecd. Gr. II p. 649, 31; Lucian. paras. 4; Olympiodor. in Plat. Gorg. p. 239 Jahn.). Philosophiam studium summae virtutis, summam virtutem sapientiam, sapientiam rerum divinarum humanarumque scientiam esse dicebant (Senec. ep. 89), sapientiam quam maxime ad agendum pertinere; quapropter virtutem, ut quae tota posita esset in sapientia, eadem qua philosophiam ratione partiebantur: Cic. fin. III 72. Consequens erat, ut Theophrasti, qui contemplativae vitae plurimum tribuerat, doctrina acriter a Chrysippo impugnaretur his verbis ap. Plut. Stoic. rep. 2, 3 p. 1033 D ὅσοι δὲ ὑπολαμβάνουσι φιλοσόφοις ἐπιβάλλειν μάλιστα τὸν σχολαστικὸν βίον ἀπ' ἀρχῆς, οὗτοι μοι δοκοῦσι διαμαρτάνειν ὑπονοοῦντες διαγωγῆς τινος ἔνκειν δεῖν τοῦτο ποιεῖν ἢ ἄλλου τινὸς τοῦτῳ παραπλησίον καὶ τὸν ὅλον βίον οὕτω πως διελκύναι· τοῦτο δ' ἐστίν, ἂν σαφῶς θεωρηθῇ, ἡδέως· οὐ γὰρ δεῖ λανθάνειν τὴν ὑπόνοιαν αὐτῶν, πολλῶν μὲν σαφῶς τοῦτο λεγόντων, οὐκ ὀλίγων δ' ἀδηλότερον.

- 482 Diog. VII 40 (II n. 38. 41 Arn.) εἰκάζουσι δὲ ζῶν τὴν ^{philosophiae partium dignitas et ordo} φιλοσοφίαν, ὅστοις μὲν καὶ νεύροις τὸ λογικόν προσομοιοῦντες, τοῖς δὲ σαρκωδεστέροις τὸ ἡθικόν, τῇ δὲ ψυχῇ τὸ φυσικόν. ἢ πάλιν ὥφ· τὰ μὲν γὰρ ἐκτὸς εἶναι τὸ λογικόν, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα τὸ ἡθικόν, τὰ δ' ἐσωτάτω τὸ φυσικόν. ἢ ἀγρῶ παμφόρῳ· τὸν μὲν περιβεβλημένον φραγμὸν τὸ λογικόν, τὸν

δὲ καρπὸν τὸ ἡθικόν, τὴν δὲ γῆν ἢ τὰ δένδρα τὸ φυσικόν^a. ἢ πόλει καλῶς τετειχισμένη καὶ κατὰ λόγον διοικουμένη. καὶ οὐδὲν μέρος τοῦ ἑτέρου προκεκρίσθαι¹, καθά τινες αὐτῶν φασιν, ἀλλὰ μεμῖχθαι αὐτά. καὶ τὴν παράδοσιν μικτὴν ἐποιοῦν^b.

a. Cf. Philo de agricult. 14 p. 302 Mang. 98 Wendl.

b. Cf. Sext. math. VII 19 τὰ μέρη τῆς φιλοσοφίας ἀχώριστά ἐστιν ἀλλήλων, quod etiam similitudinibus illis ex parte indicatur. Nulli igitur trium illarum philosophiae partium ita principatum tribuendum esse censebant, ut idem semper in tradenda philosophia partium tenor observaretur, cf. Diog. VII 41; Sext. math. VII 22; Z. III a⁴ 62. Ita Chrysippus ap. Plut. de Stoic. rep. 9, 2 p. 1035 A πρῶτον μὲν οὖν δοκεῖ μοι κατὰ τὰ ὀρθῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰρημένα τρία γένη τῶν τοῦ φιλοσόφου θεωρημάτων εἶναι, τὰ μὲν λογικά, τὰ δὲ ἡθικά, τὰ δὲ φυσικά· εἴτα τούτων δεῖν τάττεσθαι πρῶτα μὲν τὰ λογικά, δευτέρα δὲ τὰ ἡθικά, τρίτα δὲ τὰ φυσικά· τῶν δὲ φυσικῶν ἔσχατος εἶναι ὁ περὶ τῶν θεῶν λόγος, quibus addit Plutarchus: διὸ καὶ τελετὰς ἡγόρευσαν τὰς τούτων παραδόσεις. Quamquam in docendo etiam a Chrysippo physicam ante ethicam explicatam esse constat, v. Diog. VII 40 ἄλλοι δὲ πρῶτον μὲν τὸ λογικὸν τάττουσι, δεύτερον δὲ τὸ φυσικὸν καὶ τρίτον τὸ ἡθικόν· ὧν ἐστὶ Ζήνων ἐν τῷ περὶ λόγου καὶ Χρύσιππος. Cf. ipsius Chrysippi verba ap. Plut. l. l. 9, 4 p. 1035 C οὐ γὰρ ἔστιν εὐρεῖν τῆς δικαιοσύνης ἄλλην ἀρχὴν οὐδ' ἄλλην γένεσιν ἢ τὴν ἐκ τοῦ Διὸς καὶ τὴν ἐκ τῆς κοινῆς φύσεως. — οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως οὐδ' οἰκιστότερον ἐπελθεῖν ἐπὶ τὸν τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν λόγον οὐδ' ἐπὶ τὰς ἀρετὰς οὐδ' ἐπὶ εὐδαιμονίαν ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς κοινῆς φύσεως καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου διοικήσεως, — οὐδ' ἄλλου τινὸς ἔνεκεν τῆς φυσικῆς θεωρίας παραληπτῆς οὐσης ἢ πρὸς τὴν περὶ ἀγαθῶν ἢ κακῶν διάστασιν. Diog. VII 87 (cf. Cic. fin. III 31) ἴσον ἐστὶ τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν τῷ κατ' ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων ζῆν, ὥς φησι Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τελῶν· μέρη γὰρ εἰσιν αἱ ἡμέτεραι φύσεις τῆς τοῦ ὄλου. Naturales quaestiones Stoici non eadem qua Peripatetici diligentia tractabant, v. Plut. Stoic. rep. 29, 1 p. 1047 C. Denique logicam ita dumtaxat cultam esse, ut reliquis philosophiae partibus inserviret, ostendunt omnes illae similitudines, cf. Sext. math. VII 23; Philo l. l.; Cic. de leg. I 62. Neque solum dialecticae illae de notionibus, enuntiatis, collectionibus quaestiones, sed etiam rhetorica et grammatica in ea tractabantur. De physicae divisione v. Diog. VII 132; Senec. ep. 89, 16; de ethicae Diog. VII 84; cf. Madvig ad Cic. de fin. Exc. V; Zeller III a⁴ 118. 210. De Stoicorum studiis rhetoricis scripsit F. Striller (*Bresl. philol. Abh. I 2*), Vratisl. 1886.

1) προκεκρίσθαι libri: ἀποκεκρίσθαι Cobet.

Logica

483 Diog. VII 41 τὸ δὲ λογικὸν μέρος φασὶν ἔνιοι εἰς δύο ^{logicae partes} διαιρεῖσθαι ἐπιστήμας, εἰς ῥητορικὴν καὶ διαλεκτικὴν, τινὲς δὲ καὶ εἰς τὸ ὀρικὸν εἶδος, τό <τε> ¹ περὶ κανόνων καὶ κριτηρίων· ἔνιοι δὲ τὸ ὀρικὸν περιαιροῦσι. — 42 τὴν τε ῥητορικὴν (παραλαμβάνουσιν) ἐπιστήμην οὖσαν τοῦ εὖ λέγειν περὶ τῶν ἐν διεξόδῳ λόγων καὶ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ ὀρθῶς διαλέγεσθαι περὶ τῶν ἐν ἐρωτήσῃ καὶ ἀποκρίσει λόγων ^a. — 43 τὴν διαλεκτικὴν διαιρεῖσθαι εἰς τε τὸν περὶ τῶν σημαινόμενων καὶ τῆς φωνῆς τόπον ^b· καὶ τὸν μὲν τῶν σημαινόμενων εἰς τε τὸν περὶ τῶν φαντασιῶν τόπον καὶ τῶν ἐκ τούτων ὀφισταμένων λεκτῶν ^c. — 44 εἶναι δὲ τῆς διαλεκτικῆς ἴδιον τόπον καὶ τὸν προειρημένον περὶ αὐτῆς τῆς φωνῆς, ἐν ᾧ ⁷ δέκνυνται ἡ ἐγγράμματος φωνὴ καὶ τίνα τὰ τοῦ λόγου μέρη, καὶ περὶ σολοικισμοῦ καὶ βαρβαρισμοῦ καὶ ποιημάτων καὶ ἀμφιβολιῶν καὶ περὶ ἐμμελοῦς φωνῆς καὶ περὶ μουσικῆς, καὶ περὶ ὄρων κατὰ τινὰς καὶ διαιρέσεων καὶ λέξεων ^d.

De Stoic. logica cf.: Prantl I 404. R. Nicolai, de logic. Chrysippi libris. R. Hirzel, de logica Stoicor. (in satira Sauppio obl.), Berol. 1879. Stein, *Psychol. d. Stoa II*. Br. III 2, 83. Z. III a⁴ 65—118.

a. Diog. VII 42 καὶ οὕτως αὐτὴν (τὴν διαλεκτικὴν) ὀρίζονται, ἐπιστήμην ἀληθῶν καὶ ψευδῶν καὶ οὐδετέρων. — Cic. fin. II 17 *Zenonis est, inquam, hoc Stoici: omnem vim loquendi, ut iam ante Aristoteles, in duas tributam esse partes; rhetoricam palmarum, dialecticam pugni similem esse dicebat, quod latius loquerentur rhetores, dialectici autem compressius*. Cf. orat. 113. Quintil. inst. II 20, 7. — Senec. ep. 89, 17 *omnis oratio aut continua est aut inter respondentem et interrogantem discissa. hanc διαλεκτικὴν, illam ῥητορικὴν placuit vocari: ῥητορικὴν verba curat et sensus et ordinem*. — De veritatis cognoscendae normis et de visorum differentiis quaestiones nonnulli quidem a dialectica separandas eique praemittendas esse censebant, cf. Diocl. Magn. ap. Diog. VII 49 *ἀρέσκει τοῖς Στωϊκοῖς τὸν περὶ φαντασίας καὶ αἰσθήσεως προτάττειν λόγον, καθότι τὸ κριτήριον, ᾧ ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων γινώσκειται, κατὰ γένος φαντασία ἐστὶ καὶ καθότι ὁ περὶ συγκαταθέσεως καὶ ὁ περὶ καταλήψεως καὶ νοήσεως λόγος προάγων τῶν ἄλλων οὐκ ἄνευ φαντασίας συνίσταται. προηγεῖται γὰρ ἡ φαντασία, εἴθ' ἡ διάνοια*

1) τε inseruit Zeller.

ἐκλαλητικὴ ὑπάρχουσα, ὃ πάσχει ὑπὸ τῆς φαντασίας, τοῦτο ἐκφέρει λόγῳ. Sed plerumque in eo dialecticae loco tractabantur, qui erat περὶ τῶν σημαινόμενων, cf. Diog. VII 43.

b. Chrysippus dialecticam dividebat in τὴν περὶ σημαίνοντα et τὴν περὶ σημαινόμενα, Diog. VII 62; cf. Seneca ep. 89, 17 *διαλεκτικὴ ἰν duas partes dividitur, in verba et significationes, id est in res, quae dicuntur, et vocabula, quibus dicuntur. ingens deinde sequitur utriusque divisio*. Quarum divisionum et subdivisionum exempla exstant ap. Diog. VII 43. 63.

c. Cf. Diog. VII 57 *προφέρονται μὲν γὰρ αἱ φωναί, λέγεται δὲ τὰ πράγματα, ἃ δὴ καὶ λεκτὰ τυγχάνει*. — 63 *φασὶ δὲ τὸ λεκτὸν εἶναι τὸ κατὰ φαντασίαν λογικὴν ὑφιστάμενον*. τῶν δὲ λεκτῶν τὰ μὲν λέγουσιν εἶναι αὐτοτελῆ οἱ Στωϊκοί, τὰ δ' ἑλλιπῆ. ἑλλιπῆ μὲν οὖν ἐστὶ τὰ ἀναπάρτιστον ἔχοντα τὴν ἐκφοράν, οἷον „γράφει“. ἐπιζητούμεν γὰρ „τίς“; αὐτοτελῆ δ' ἐστὶ τὰ ἀπηρτισμένην ἔχοντα τὴν ἐκφοράν, οἷον „γράφει Σωκράτης“. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἑλλιπέσι λεκτοῖς τέτακται τὰ κατηγορήματα, ἐν δὲ τοῖς αὐτοτελέσι τὰ ἀξιώματα καὶ οἱ συλλογισμοὶ καὶ τὰ ἐρωτήματα καὶ τὰ πύσματα. Propter artificia dialectica a Chrysippo potissimum exculta, quibus posteriores Stoici enixe operam nabant, ab inferioribus (velut a Sexto Empirico) solebant appellari οἱ *Διαλεκτικοί*, velut a superioribus Megarici (RP 288). Et commendabantur maxime haec studia ad doctrinam scholae contra adversarios defendendam: Diog. VII 45 *εὐχρηστοτάτην δὲ φασιν εἶναι τὴν περὶ τῶν συλλογισμῶν θεωρίαν· τὸ γὰρ ἀποδεικτικὸν ἐμφαντεῖν, ὅπερ συμβάλλεσθαι πολὺ πρὸς διόρθωσιν τῶν δογμάτων*.

d. Cf. Diog. VII 55—62. R. Schmidt, *Stoicor. grammatica*, Hal. Sax. 1839. Steinthal, *Gesch. d. Sprachwiss.*, Berol. 1863, I 265.

principia
cognoscendi

Cic. Acad. I 40 *plurima etiam in illa tertia (rationali) philosophiae parte (Zeno) mutavit. in qua primum de sensibus ipsis quaedam dixit nova, quos iunctos esse censuit*

visum

e quadam quasi impulsione oblata extrinsecus, quam ille φαντασίαν, nos visum appellemus licet^a. — sed ad haec, quae visa sunt et quasi accepta sensibus, adsensionem adiungit

adsensio

animorum, quam esse vult in nobis positam et voluntariam^b. — 41 visis non omnibus adiungebat fidem, sed iis solum, quae propriam quandam haberent declarationem^c earum rerum, quae viderentur: id autem visum cum ipsum per se cerneretur, comprehendibile, — (feretis hoc? nos vero, inquam; quonam enim modo καταληπτικὸν¹ diceres?) sed cum

1) Scribendum videtur *καταληπτικόν*.

acceptum iam et approbatum esset, comprehensionem appellabat, similem iis rebus, quae manu prenderentur; ex quo etiam nomen hoc duxerat, cum eo verbo antea nemo tali in re usus esset^d. — 42 *e quo sensibus etiam fidem tribuebat, quod, ut supra dixi, comprehensio facta sensibus et vera esse illi et fidelis videbatur, non quod omnia, quae essent in re, comprehenderet, sed quia nihil, quod cadere in eam posset, relinqueret, quodque natura quasi normam scientiae et principium sui dedisset, unde postea notiones rerum in animis*^{notio} *imprimerentur, e quibus non principia solum, sed latiores quaedam ad rationem inveniendam viae aperirentur*^e. *errorem autem et temeritatem et ignorantiam et opinionationem et suspicionem et uno nomine omnia, quae essent aliena firmae et constantis adsensionis, a virtute sapientiae removebat*^f.

a. Quid sit φαντασία, ex Chrysippo explicatur Plac. IV 12, 1 (Dox. 401; II n. 54 Arn.): φαντασία μὲν οὖν ἐστὶ πάθος ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενον, ἐνδεικνύμενον ἐν αὐτῇ καὶ τὸ πεποιηκός· οἷον ἐπειδὴν δι' ὑπέρως θεωρῶμεν τὸ λευκόν, ἐστὶ πάθος τὸ ἐγγεγενημένον διὰ τῆς ὁράσεως ἐν τῇ ψυχῇ. καὶ <κατὰ>¹ τοῦτο τὸ πάθος εἰπεῖν ἔχομεν ὅτι ὑπόκειται λευκὸν κινεῖν ἡμᾶς· ὁμοίως καὶ διὰ τῆς ἀφῆς καὶ τῆς ἀσφρήσεως. εἴρηται δὲ ἡ φαντασία ἀπὸ τοῦ φωτός· καθάπερ γὰρ τὸ φῶς αὐτὸ δείκνυσι καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα, καὶ ἡ φαντασία δείκνυσιν ἑαυτὴν καὶ τὸ πεποιηκός αὐτήν. Adde Diog. VII 50 (II n. 55. 61 Arn.) φαντασία δὲ ἐστὶ τύπωσις ἐν ψυχῇ (quae definitio est Zenonis, cf. Sext. math. VII 228), τοιούτεστιν ἀλλοίωσις, ὡς ὁ Χρύσιππος ἐν τῇ β² περὶ ψυχῆς ὑφίσταται. οὐ γὰρ δεχτέον τὴν τύπωσιν οἰονεῖ τύπον σφραγιστήρος (id quod Cleanthes censuerat, cf. Sext.), ἐπεὶ ἀνένδεκτόν ἐστι πολλοὺς τύπους κατὰ τὸ αὐτὸ περὶ τὸ αὐτὸ γενέσθαι. — 51 τῶν δὲ φαντασιῶν κατ' αὐτοὺς αἱ μὲν εἰσὶν αἰσθητικά, αἱ δ' οὐ· αἰσθητικά μὲν αἱ δι' αἰσθητηρίου ἢ αἰσθητηρίων λαμβανόμεναι, οὐκ αἰσθητικά δὲ αἱ διὰ τῆς διανοίας, καθάπερ αἱ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν λόγῳ λαμβανομένων. Cf. praeterea Cic. Acad. II 30; Alex. Aphr. de anima 68, 11 Bruns; **BP** 485.

b. Cic. Ac. II 37 *nunc de adsensione atque adprobatione, quam Graeci συγκατάθεσιν vocant, pauca dicemus.* — *nam cum vim, quae esset in sensibus, explicabamus, simul illud aperiebatur, comprehendere multa et percipere sensibus, quod fieri sine adsensione non potest. deinde cum inter inanimatum et animal hoc maxime intersit, quod animal agit aliquid (nihil enim agens ne cogitari quidem potest quale*

1) κατὰ inseruit Wytttenbach. — 2) ἐν τῷ ιβ B: correxit Arnim.

sit), aut ei sensus adimendus est aut ea, quae est in nostra potestate sita, reddenda adsensio. at vero animus quodam modo eripitur vis, quos neque sentire neque adsentiri volunt. ut enim necesse est lancem in libram ponderibus impositis deprimi, sic animum perspicuis cedere. nam quo modo non potest animal ullum non adpetere id, quod accommodatum ad naturam adpareat (Graeci id οἰκεῖον appellant), sic non potest obiectam rem perspicuam non adprobare. — Cf. Sext. math. VIII 397 καταληπτικῆς φαντασίας συγκατάθεσις — διπλοῦν ἔοικεν εἶναι πρᾶγμα καὶ τὸ μὲν τι ἔχειν ἀκούσιον, τὸ δὲ ἐκούσιον καὶ ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ κρίσει κείμενον. τὸ μὲν γὰρ φαντασιωθῆναι ἀβούλητον ἦν καὶ οὐκ ἐπὶ τῷ πάσχοντι ἔκειτο, ἀλλ' ἐπὶ τῷ φαντασιουῦντι τὸ οὕτως διατεθῆναι, — τὸ δὲ συγκαταθέσθαι τούτῳ τῷ κινήματι ἔκειτο ἐπὶ τῷ παραδεχομένῳ τὴν φαντασίαν. V. Alex. I. I. 71, 16. 73, 7 Br. et **RP** 512 a.

c. Graece dicebant ἐνάργειαν, cf. Cic. Acad. II 17. Alex. de anim. 72, 13 Br.

d. Comprehensio est κατάληψις, cf. Cic. Ac. II 145 **RP** 486.

e. Cf. **RP** 485.

f. Dialectica enim exercitatione eam menti virtutem conciliari statuebant, ut nulla ei probaretur nisi καταληπτικὴ φαντασία, h. e. talis, quae a re vere existente proficisceretur, v. Diog. VII 46. Alex. de an. 71, 10 Br. Sapientis igitur esse nunquam opinari, v. Cic. Ac. II 77.

veritatis
norma

Viso comprehendibili omnem veritatem aestimari censebant, v. Sext. math. VII 227. Diog. VII 54 κριτήριον δὲ τῆς ἀληθείας φασὶ τυγχάνειν τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν, τοῦτέστι τὴν ἀπὸ ὑπάρχοντος, καθά φησι Χρύσιππος ἐν τῇ β¹ τῶν φυσικῶν καὶ Ἀντίπατρος καὶ Ἀπολλόδορος. ὁ μὲν γὰρ Βόηθος κριτήρια πλείονα ἀπολείπει, νοὺν καὶ αἴσθησιν καὶ ὄρεξιν καὶ ἐπιστήμην· ὁ δὲ Χρύσιππος διαφερόμενος πρὸς αὐτὸν² ἐν τῷ πρώτῳ περὶ λόγου κριτήριά φησιν εἶναι αἴσθησιν καὶ πρόληψιν· ἔστι δ' ἡ πρόληψις ἔννοια φυσικὴ τῶν καθόλου (**RP** 485 c). ἄλλοι δὲ τινες τῶν ἀρχαιοτέρων Στωϊκῶν τὸν ὀρθὸν λόγον κριτήριον ἀπολείπουσιν, ὥς ὁ Ποσειδώνιος ἐν τῷ περὶ κριτηρίου φησί. — Opponebatur τῇ καταληπτικῇ φαντασίᾳ ἀκατάληπτος, v. Diog. VII 46 τῆς δὲ φαντασίας τὴν μὲν καταληπτικὴν (φασιν εἶναι), τὴν δὲ ἀκατάληπτον· καταληπτικὴν μὲν, ἣν κριτήριον εἶναι τῶν πραγμάτων φασί, τὴν γινομένην ἀπὸ ὑπάρχοντος κατ' αὐτὸ τὸ ὑπάρχον ἐναπεσφραγισμένην καὶ ἐναπομεμαγμένην· ἀκατάληπτον δὲ τὴν μὴ ἀπὸ ὑπάρχοντος ἢ ἀπὸ ὑπάρχοντος μὲν, μὴ κατ' αὐτὸ δὲ τὸ ὑπάρχον, τὴν μὴ τρανὴ μηδὲ ἔκτυπον. — Quapropter Chrysippus distinguendum putabat inter φανταστὸν et φανταστικόν: Plac. IV 12, 3 (Dox. 402; II n. 54 Arn.) φανταστὸν δὲ (ἔστι) τὸ ποιοῦν τὴν φαντασίαν· οἷον τὸ λευκὸν καὶ τὸ ψυχρὸν καὶ πᾶν ὃ τι ἀνδύνηται κινεῖν τὴν ψυχὴν, τοῦτ' ἔστι φανταστὸν. Ἀφανταστικὸν δὲ ἔστι διάκειναι ἐλκυσμός, πάθος ἐν τῇ ψυχῇ ἀπ' οὐδενὸς φανταστοῦ

1) β¹ Arnim: τβ libri. — 2) αὐτὸν Heine, Hirzel: αὐτὸν libri.

γινόμενον καθάπερ ἐπὶ τοῦ σκιαμαχοῦντος καὶ κενοῖς ἐπιφέροντος τὰς χεῖρας· τῇ γὰρ φαντασίᾳ ὑπόκειται τι φανταστόν, τῇ δὲ φανταστικῇ οὐδέν, cf. Sext. math. VII 241. Alex. de an. 68, 26 Br. — Recentiores autem Stoici accuratius definiendum esse rati statuebant (Sext. math. VII 253) κριτήριον εἶναι τῆς ἀληθείας τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν μηδὲν ἔχουσαν ἐνσθημα· ἔσθ' ὅτε γὰρ καταληπτικὴ μὲν προσπίπτει φαντασία, ἄπιστος δὲ διὰ τὴν ἔξωθεν περίστασιν. — 257 ἐνθὲν οὐχ ἁπλῶς κριτήριον γίνεται τῆς ἀληθείας ἡ καταληπτικὴ φαντασία, ἀλλ' ὅταν μηδὲν ἐνσθημα ἔχῃ. αὕτη γὰρ ἐναργὴς οὐσα καὶ πληκτικὴ μόνον οὐχὶ τῶν τριῶν, φασί, λαμβάνεται κατασπῶσα ἡμᾶς εἰς συγκατάθεσιν καὶ ἄλλου μηδενὸς δεομένη εἰς τὸ τοιαύτη προσπίπτειν ἢ εἰς τὸ τὴν πρὸς τὰς ἄλλας διαφορὰν ὑποβάλλειν. Z. III a⁴ 85. Bonhöffer I 222.

485 Plac. IV 11, 1 (Dox. 400; II n. 83 Arn.) οἱ Στωϊκοὶ φαν- cognitionis
gradus
σιν· ὅταν γεννηθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἔχει τὸ ἡγεμονικὸν μέρος τῆς ψυχῆς^a ὥσπερ χάρτην εὖεργον εἰς ἀπογραφὴν· εἰς τοῦτο μίαν ἐκάστην τῶν ἐννοιῶν ἐναπογράφεται. πρῶτος δὲ ὁ τῆς ἀναγραφῆς τρόπος ὁ διὰ τῶν αἰσθησεων^b. αἰσθανόμενοι γάρ τινος οἶον λευκοῦ, ἀπελθόντος αὐτοῦ μνήμην ἔχουσιν· ὅταν δὲ ὁμοειδεῖς πολλαὶ μνημαὶ γένωνται, τότε φαιμέν ἔχειν ἐμπειρίαν· ἐμπειρία γάρ ἐστι τὸ τῶν ὁμοειδῶν φαντασιῶν πλήθος. τῶν δὲ ἐννοιῶν αἱ μὲν φυσικῶς γίνονται κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους καὶ ἀνεπιτεχνήτως, αἱ δὲ ἤδη δι' ἡμετέρας διδασκαλίας καὶ ἐπιμελείας· αὗται μὲν οὖν ἐννοιαὶ καλοῦνται μόνον, ἐκείναι δὲ καὶ προλήψεις^c. ὁ δὲ λόγος, καθ' ὃν προσαγορευόμεθα λογικοί, ἐκ τῶν προλήψεων συμπληροῦσθαι λέγεται κατὰ τὴν δευτέραν¹ ἑβδομάδα^d. ἔστι δ' ἐννόημα φάντασμα διανοίας λογικοῦ ζῴου· τὸ γὰρ φάντασμα, ἐπειδὴν λογικῇ προσπίπτῃ ψυχῇ, τότε ἐννόημα καλεῖται, εἰληφὸς τὸννομα παρὰ τοῦ νοῦ. διόπερ τοῖς ἄλλοις ζώοις ὅσα προσπίπτει, φαντάσματα μόνον ἐστίν, ὅσα δὲ ἡμῖν καὶ τοῖς θεοῖς, ταῦτα καὶ φαντάσματα κατὰ γένος καὶ ἐννόματα κατ' εἶδος².

a. τὸ ἡγεμονικόν (cf. Cic. deor. n. II 29) idem fere est quod prioribus dicebatur νοῦς.

b. Inde efficiuntur visa s. φαντασίαι, cf. RP 484.

c. His explicatur, quo modo notiones generales in animo exsistant, v. Diog. VII 54 ἔστι δ' ἡ προλήψις ἐννοια φυσικὴ τῶν καθόλου. —

1) Vulgo πρώτην, sed cf. not. d. — 2) Locum in libris deformatum restituit Diels.

Ib. 52 ἡ δὲ κατάληψις (RP 484) γίνεται κατ' αὐτοὺς αἰσθήσει μὲν λευκῶν καὶ μελάνων καὶ τραχέων καὶ λείων, λόγῳ δὲ τῶν δι' ἀποδείξεως συναγομένων, ὥσπερ τὸ θεοὺς εἶναι καὶ προνοεῖν τούτους. τῶν γὰρ νοουμένων τὰ μὲν κατὰ περίπτωσιν ἐνοήθη, τὰ δὲ καθ' ὁμοιότητα, τὰ δὲ κατ' ἀναλογίαν, τὰ δὲ κατὰ μετάθεσιν, τὰ δὲ κατὰ σύνθεσιν, τὰ δὲ κατ' ἐναντίωσιν. — Cic. fin. III 33 *cumque rerum notiones in animis fiant, si aut usu aliquid cognitum sit aut coniunctione aut similitudine aut collatione rationis, hoc quarto, quod extremum posui, boni notitia facta est. cum enim ab iis rebus, quae sunt secundum naturam, ascendit animus collatione rationis, tum ad notionem boni pervenit. Nam etiam summae notiones, quales sunt boni et dei, eadem qua cetera via efficiuntur: quo pertinet, quod etiam bonum et omnes substantias (ὄντα) corpora et sensibilia esse statuebant* (cf. RP 488 a. 490). Plurimum tribuebant τῇ συνηθείᾳ, i. e. vulgari consuetudini cogitandi et res denominandi, de qua scripserat Chrysippus, ita quidem, ut longe melius adversus illam quam pro ea disputasse videretur, v. Cic. Acad. II 87; Plutarch. Stoic. rep. 10, 4 p. 1036 B. De discrimine inter naturalia visa et artificialia v. Diog. VII 51 καὶ αἱ μὲν (τῶν φαντασιῶν) εἰσι τεχνικαί, αἱ δὲ ἀτεχνοί· ἄλλως γοῦν θεωρεῖται ὑπὸ τεχνίτου εἰκὼν καὶ ἄλλως ὑπὸ ἀτέχνου.

d. Diog. VII 55 ζῶον μὲν ἐστὶ φωνὴ ἀήρ ὑπὸ ὀρυμῆς πεπληγμένος, ἀνθρώπου δὲ ἐστὶν ἔναρθρος καὶ ἀπὸ διανοίας ἐκπεμπομένη, ὡς ὁ Διογένης φησὶν, ἥτις ἀπὸ δεκατεσσάρων ἔτων τελειοῦται. — Plac. V 23 (Dox. 434) ἀρχεσθαι τοὺς ἀνθρώπους τῆς τελειότητος περὶ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα· — περὶ δὲ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα ἔννοια γίνεται καλοῦ τε καὶ κακοῦ. Stob. ecl. I 48, 8 p. 317 W. — λόγος et concludendi facultatem (Diog. VII 76) et boni perspicientiam comprehendit (Diog. VII 86; Cic. fin. III 20).

scientia
sapiētis

Cic. Acad. II 145 *at scire negatis quemquam rem ullam nisi sapientem. et hoc quidem Zeno gestu conficiebat. nam cum extensis digitis adversam manum ostenderat, visum, inquit, huius modi est. dein cum paulum digitos contraxerat, adsensus huius modi. tum cum plane compresserat pugnumque fecerat, comprehensionem illam esse dicebat; quae ex similitudine etiam nomen ei rei, quod ante non fuerat, κατάληψιν imposuit. cum autem laevam manum admoverat et illum pugnum arte vehementerque compresserat, scientiam talem esse dicebat; cuius compotem nisi sapientem esse neminem*^a.

a. Firmitas scientiae efficitur exercitatione vera et falsa dignoscendi pluraque visa artificialia in unum coniungendi: Stob. ecl. II 7, 51 p. 73 W. εἶναι δὲ τὴν ἐπιστήμην κατάληψιν ἀσφαλῆ καὶ ἀμετάπτωτον ὑπὸ λόγου·

ἑτέραν¹ δὲ ἐπιστήμην σύστημα ἐξ ἐπιστημῶν τοιούτων, οἷον ἡ τῶν κατὰ μέρος λογικῇ ἐν τῷ σπουδαίῳ ὑπάρχουσα· ἄλλην δὲ σύστημα ἐξ ἐπιστημῶν τεχνικῶν ἐξ αὐτοῦ ἔχον τὸ βέβαιον, ὡς ἔχουσιν αἱ ἀρεταί· ἄλλην δὲ ἕξιν φαντασιῶν δεκτικὴν ἀμετάπτωτον ὑπὸ λόγου, ἥτινα φασιν ἐν τόνῳ καὶ δυνάμει κεῖσθαι. Cf. Diog. VII 47; Cic. Ac. I 41.

487 Sext. math. VIII 10 οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Στοᾶς λέγουσι μὲν verum et falsum τῶν τε αἰσθητῶν τινα καὶ τῶν νοητῶν ἀληθῆ, οὐκ ἐξ εὐθείας δὲ τὰ αἰσθητά, ἀλλὰ κατ' ἀναφορὰν τὴν ὡς ἐπὶ τὰ παρακείμενα τούτοις νοητά. ἀληθές γάρ ἐστι κατ' αὐτοὺς τὸ ὑπάρχον καὶ ἀντικείμενόν τι, καὶ ψεῦδος τὸ μὴ ὑπάρχον καὶ ἀντικείμενόν τι· ὅπερ ἀσώματον ἀξίωμα καθ' ἑαυτὸν νοητὸν εἶναι. — 11 περὶ τῷ σημαινόμενῳ τὸ ἀληθές τε καὶ ψεῦδος ὑπεστήσαντο — οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς τρία φάμενοι συζυγεῖν ἀλλήλοις, τὸ τε σημαινόμενον καὶ τὸ σημαῖνον καὶ τὸ τυγχάνον· ὧν σημαῖνον μὲν εἶναι τὴν φωνήν, οἷον τὴν Δίῳ σημαινόμενον δὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸ ὑπ' αὐτῆς δηλούμενον καὶ οὗ ἡμεῖς μὲν ἀντιλαμβανόμεθα τῇ ἡμετέρᾳ παραφισταμένου διανοίᾳ, οἱ δὲ βάρβαροι οὐκ ἐπαῖονσι καίπερ τῆς φωνῆς ἀκούοντες· τυγχάνον δὲ τὸ ἐκτὸς ὑποκείμενον, ὥσπερ αὐτὸς ὁ Δίῳ. τούτων δὲ δύο μὲν εἶναι σώματα, καθάπερ τὴν φωνήν καὶ τὸ τυγχάνον, ἐν δὲ ἀσώματον, ὥσπερ τὸ σημαινόμενον πρᾶγμα καὶ λεκτόν, ὅπερ ἀληθές τε γίνεται ἢ ψεῦδος².

2. λεκτά sunt τὰ σημαινόμενα πρᾶγματα, h. e. nomina rerum (BP 483 c), non res ipsae, quae extra subsistunt (τὸ ἐκτὸς ὑποκείμενον), neque τὰ νοητά, quae sunt tanquam imagines rerum a rebus ipsis in animo adumbratae (BP 484; 491). Est igitur τὸ λεκτόν medium inter cogitatum et rem; v. Ammon. in Arist. de interpr. 17, 27 Busse μέσον τοῦ τε νοήματος καὶ τοῦ πράγματος, ὅπερ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ὑποτιθέμενοι λεκτὸν ἡξίουον ὀνομάζειν: ideo incorporeum esse dicebant, cum τὰ ὄντα omnia essent corporea (BP 488; 490). Eodem pertinet, quod in hoc et verum et falsum inesse dicebant; Sext. math. VIII 70 ἡξίουον οἱ Στωϊκοὶ κοινῶς ἐν λεκτῷ τὸ ἀληθές εἶναι καὶ τὸ ψεῦδος. λεκτὸν λεκτόν δὲ ὑπάρχειν φασὶ τὸ κατὰ λογικὴν φαντασίαν ὑφιστάμενον, λογικὴν δὲ εἶναι φαντασίαν, καθ' ἣν τὸ φαντασθὲν ἐστι λόγῳ παραστήσαι. τῶν δὲ λεκτῶν τὰ μὲν ἑλλειπῇ καλοῦσι, τὰ δὲ αὐτοτελῇ (BP 483 c). — 73 προσαγορεύουσι δὲ τινα τῶν αὐτοτελῶν καὶ ἀξιώματα, ἅπερ λέγοντες ἦτοι ἀληθεύμεν ἢ ψευδόμεθα. — Diog. VII 65 ἀξίωμα ἀξίωμα

1) ἑτέραν libri: ἑτέρως Wachsmuth; idem infra pro ἄλλην bis ἄλλως.

δέ ἐστιν ὁ ἔστιν ἀληθὲς ἢ ψεῦδος ἢ πρᾶγμα αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ ἢ καταφαντὸν, ὡς ὁ Χρυσίππος φησιν ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς ὅροις.

res
corporeae

Cic. Acad. I 39 *discrepabat etiam ab iisdem (superioribus 488* Zenon), *quod nullo modo arbitrabatur quidquam effici posse ab ea (natura), quae expers esset corporis —, nec vero aut quod efficeret aliquid aut quod efficeretur posse esse non corpus*^a.

a. Plutarch. comm. notit. 30, 2 p. 1073 E ὄντα γὰρ μόνα τὰ σώματα καλοῦσιν, ἐπειδὴ ὄντος τὸ ποιεῖν τε καὶ πάσχειν. — Plac. IV 20, 2 (Dox. 410) οἱ δὲ Στωϊκοὶ σῶμα τὴν φωνήν· πᾶν γὰρ τὸ ὄρων ἢ καὶ ποιοῦν σῶμα· ἡ δὲ φωνὴ ποιεῖ καὶ δρᾶ· ἀκούομεν γὰρ αὐτῆς καὶ αἰσθανόμεθα προσπιπτούσης ἐῖς ἀκοῇ. — ἔτι πᾶν τὸ κινεῖν καὶ ἐνοχλοῦν σῶμά ἐστι· κινεῖ δὲ ἡμᾶς ἡ εὐμουσία, ἐνοχλεῖ δὲ ἡ ἀμουσία. ἔτι πᾶν τὸ κινούμενον σῶμά ἐστι· κινεῖται δὲ ἡ φωνὴ καὶ προσπίπτει εἰς τοὺς λεῖους τόπους καὶ ἀντανεκλάται. — Sext. math. IX 211 Στωϊκοὶ μὲν πᾶν αἴτιον σῶμά φασι σώματι ἀσωμάτου τινὸς αἴτιον γίνεσθαι, οἷον σῶμα μὲν τὸ σμιλλον, σώματι δὲ τῇ σαρκί, ἀσωμάτου δὲ τοῦ τέμνεσθαι κατηγορήματος. — Stob. ecl. I 13, 1° p. 138 W. αἴτιον δ' ὁ Ζήνων φησὶν εἶναι δι' ὃ· οὗ δὲ αἴτιον συμβεβηκός· καὶ τὸ μὲν αἴτιον σῶμα, οὗ δὲ αἴτιον κατηγορήμα.

veritas
et verum

Sext. math. VII 38 τὴν δὲ ἀλήθειαν οἴονται τινες, καὶ 489 μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς Στωᾶς, διαφέρειν τάληθους κατὰ τρεῖς τρόπους —, οὐσίᾳ μὲν παρόσον ἢ μὲν ἀλήθεια σῶμά ἐστι, τὸ δὲ ἀληθὲς ἀσώματον ὑπῆρχεν. καὶ εἰκότως, φασίν· τοντὶ μὲν γὰρ ἀξιώμα ἐστι, τὸ δὲ ἀξίωμα λεκτόν, τὸ δὲ λεκτόν ἀσώματον. ἀνάπαλιν δὲ ἡ ἀλήθεια σῶμά ἐστι παρόσον ἐπιστήμῃ πάντων ἀληθῶν ἀποφαντικῇ δοκεῖ τυγχάνειν, πᾶσα δὲ ἐπιστήμη πῶς ἔχον ἐστὶν ἡγεμονικόν· — τὸ δὲ ἡγεμονικὸν σῶμα κατὰ τούτους ὑπῆρχεν^a.

a. Cf. Sext. Pyrrh. II 81. — Senec. ep. 117, 2 *sapere — incorporale est et accidens alteri, id est sapientiae*. Veritas est id quod efficit τὸ ἀληθές: ergo etiam scientia et intellectus (τὸ ἡγεμονικόν) debent esse corpora, sicut animus est corpus, v. **RP** 507. 508. — Contra sicut λεκτόν est incorporale, ita et inane et locus et tempus, cf. Sext. math. VIII 11 (**RP** 487), X 218 (**RP** 496); Diog. VII 140; Stob. ecl. I 18, 4^d p. 161 W.; Chrysippus ap. Plut. comm. notit. 45, 5 p. 1084 D οὐχ ἡ μὲν νῦξ σῶμά ἐστιν, ἡ δ' ἐσπέρα καὶ ὁ ὄρθρος καὶ τὸ μέσον τῆς νυκτός σώματα οὐκ ἔστιν· οὐδὲ ἡ μὲν ἡμέρα σῶμά ἐστιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ νομηνία σῶμα καὶ ἡ δεκάτη καὶ πεντεκαίδεκάτη καὶ ἡ τριακάς, καὶ ὁ μὴν σῶμά ἐστι καὶ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον καὶ ὁ ἐνιαυτός.

490 Senec. ep. 106, 3 *quaeris, bonum an corpus sit. bonum facit, prodest enim; quod facit, corpus est. bonum agit animum et quodam modo format et continet, quae propria sunt corporis. quae corporis bona sunt, corpora sunt; ergo et quae animi sunt. nam et hic corpus est. — 5 non puto te dubitaturum, an adfectus corpora sint, — tanquam ira, amor, tristitia, nisi¹ dubitas, an voltum nobis mutent, an frontem adstringant, an faciem diffundant, an ruborem evocent, an fugent sanguinem. quid ergo? tam manifestas notas corporis credis imprimi nisi a corpore? si adfectus corpora sunt, et morbi animorum, ut avaritia, crudelitas, indurata vitia et in statum inemendabilem adducta: ergo et malitia et species eius omnes, malignitas, invidia, superbia: ergo et bona, primum quia contraria istis sunt, deinde quia eadem tibi indicia praestabunt^a.*

*bona sunt
corpora*

a. Cf. Senec. ep. 113. 117. — Plut. comm. not. 45, 2 p. 1084 A ἀτοπον γὰρ εὖ μάλα τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας, πρὸς δὲ ταύταις τὰς τέχνας καὶ τὰς μνήμας πάσας, ἔτι δὲ φαντασίας καὶ πάθη καὶ ὁρμὰς καὶ συγκαταθέσεις σώματα ποιουμένους ἐν μηδενὶ γάναι κείσθαι. — 4 οἱ δ' οὐ μόνον τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας ζῶα εἶναι λέγουσιν, οὐδὲ τὰ πάθη μόνον, ὀργὰς καὶ φθόνους καὶ λύπας καὶ ἐπιχαιρεκακίας, οὐδὲ καταλήψεις καὶ φαντασίας καὶ ἀγνοίας, οὐδὲ τὰς τέχνας ζῶα, τὴν σκυτοτομικὴν, τὴν χαλκοτυπικὴν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις ἔτι καὶ τὰς ἐνεργείας σώματα καὶ ζῶα ποιοῦσι, τὸν περίπατον ζῶον, τὴν ὄρχησιν, τὴν ὑπόθεσιν, τὴν προσαγόρευσιν, τὴν λοιδορίαν. — Eodem pertinet quod Chrysippus et perturbationes animi et virtutes sensibus percipi affirmat ap. Plutarch. Stoic. rep. 19, 2 p. 1042 F ὅτι μὲν γὰρ αἰσθητὰ ἔστι τὰ γὰθὰ καὶ τὰ κακά, καὶ τοῦτοις ἐκποιεῖ λέγειν· οὐ γὰρ μόνον τὰ πάθη ἔστιν αἰσθητὰ σὺν τοῖς εἶδεσιν, οἷον λύπη καὶ φόβος καὶ τὰ παραπλήσια, ἀλλὰ καὶ κλοπῆς καὶ μοιχείας καὶ τῶν ὁμοίων ἔστιν αἰσθῆσθαι, καὶ καθόλου ἀφροσύνης καὶ δειλίας καὶ ἄλλων οὐκ ὀλίγων κακιῶν· οὐδὲ μόνον χαρὰς καὶ εὐεργεσιῶν καὶ ἄλλων πολλῶν κατορθώσεων, ἀλλὰ καὶ φρονησεως καὶ ἀνδρείας καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. — Cf. Diog. VII 53 φυσικῶς δὲ νοεῖται δίκαιόν τι καὶ ἀγαθόν, et **BP** 485 c. — Propterea suam doctrinam vitae agenda quam maxime convenire et μάλιστα τῶν ἐμφύτων ἄπτεσθαι προλήψεων dicebant eamque solam ὁμολογεῖν τῇ φύσει, v. Plutarch. Stoic. rep. 17, 1 p. 1041 E; comm. notit. 3, 1 p. 1060 A.

491 Diog. VII 60 γένος δέ ἐστι πλειόνων καὶ ἀναφαιρέτων <sup>genera
et species</sup> ἐννοημάτων σύλληψις, οἷον ζῶον· τοῦτο γὰρ περιείληψε τὰ

1) nisi Gertz: si libri.

κατὰ μέρος ζῶα. — 61 ἐννόημα δέ ἐστι φάντασμα δια-
νοίας, οὔτε τι ὄν οὔτε ποιόν, ὥσανεὶ δέ τι ὄν καὶ ὥσανεὶ
ποιόν, οἷον γίνεται ἀνατύπωμα ἵππου καὶ μὴ παρόντος^α.
εἶδος δέ ἐστι τὸ ὑπὸ τοῦ γένους περιεχόμενον, ὡς ὑπὸ τοῦ
ζώου ὁ ἄνθρωπος περιέχεται. γενικώτατον δέ ἐστιν ὁ
γένος ὄν γένος οὐκ ἔχει, οἷον τὸ ὄν^β. εἰδικώτατον δέ
ἐστιν ὁ εἶδος ὄν εἶδος οὐκ ἔχει, ὥσπερ ὁ Σωκράτης.

a. Cf. Zeno ap. Stob. ecl. I 12, 3 p. 136 W. (I n. 65 Arn.). Prop-
terea et Platonis de ideis doctrinam et Aristotelis de forma impugna-
bant: Plac. I 10, 5 (Dox. 309) οἱ ἀπὸ Ζήνωνος Στωϊκοὶ ἐννοήματα
ἡμέτερα τὰς ἰδέας ἔφασαν. — Negabant enim generale quidquam exsi-
stere praeter id, quod in cogitationibus nostris inesset: Sext. math. VII 246
οὔτε δὲ ἀληθεῖς οὔτε ψευθεῖς εἰσιν αἱ γενικαὶ (φαντασθαί): ὧν γὰρ τὰ
εἶδη τοῖα ἢ τοῖα, τούτων τὰ γένη οὔτε τοῖα οὔτε τοῖα. Simpl. in
categ. 105, 8 Kalbfl.

τὸ τι b. Posteriores ne ὄντα incorporalia esse concederent, generalissimum
illud accuratius appellandum esse rati sunt τὸ τι, cf. Plotin. enn. VI
1, 25 πρὸς δὲ τοὺς τέτταρας (κατηγορίας) τιθέντας καὶ τετραχῶς διαι-
ροῦντας εἰς ὑποκείμενα καὶ ποιά καὶ πῶς ἔχοντα καὶ πρὸς τί πως
ἔχοντα, καὶ κοινόν τι ἐπ' αὐτῶν τιθέντας καὶ ἐν γένει περιλαμβάνον-
τας τὰ πάντα, ὅτι μὲν κοινόν τι καὶ ἐπὶ πάντων ἐν γένος λαμβάνουσι,
πολλὰ ἂν τις λέγοι. Alex. Aphrod. top. 301, 19 Wallies δεικνύουσιν ἂν
δι μὴ καλῶς τὸ τι οἱ ἀπὸ Στοᾶς γένος τοῦ ὄντος τίθενται· εἰ γὰρ
τί, δῆλον ὅτι καὶ ὄν. — ἄλλ' ἐκείνοι νομοθετήσαντες αὐτοῖς τὸ ὄν κατὰ
σωμάτων μόνων λέγεσθαι διαφεύγοιεν ἂν τὸ ἡπορημένον· διὰ τοῦτο
γὰρ τὸ τι γενικώτερον αὐτοῦ φασιν εἶναι κατηγορούμενον οὐ κατὰ σω-
μάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ ἀσωμάτων. — Sext. math. X 234 πρὸς
τοὺς ἀπὸ τῆς Στοᾶς — φάσκοντας τῶν τινῶν τὰ μὲν εἶναι σώματα, τὰ
δὲ ἀσώματα.

categoriae Simplific. in Ar. categ. 66, 32 K. (II n. 369 Arn.) οἱ 492
Στωϊκοὶ εἰς ἐλάττονα συστέλλειν ἀξιοῦσιν τὸν τῶν πρώτων
γενῶν ἀριθμὸν καὶ τινα ἐν τοῖς ἐλάττοσιν ὑπερλαβμένα
παραλαμβάνουσιν^α. ποιοῦνται γὰρ τὴν τομὴν εἰς τέσσαρα, εἰς
ὑποκείμενα καὶ ποιά καὶ πῶς ἔχοντα καὶ πρὸς τί πως
ἔχοντα.

a. Aristotelis scilicet categorias ita sibi ad minorem numerum revo-
casse videbantur. Ab ipsis τὰ γενικώτατα appellantur, cf. M. Aurel.
comm. VI 14. — De Stoicorum categoriis praeter Simplicium in Arist.
categ. cf. Plotin. enn. VI 1, 25—30, et inter recentiores Chr. Petersen,
Philosophiae Chrysippeae fundamenta, Hamb. 1827; Trendelenburg, *Gesch.*
d. Kategor. L. 217; Prantl, *Gesch. d. Log.* I 426. Z. III a⁴ 93. —

τὸ ὑποκείμενον, ἡ οὐσία quam dicebant Stoici, est materia, v. Stob. ecl. I 11, 5^a p. 132 W. Diog. VII 150 οὐσίαν δὲ φασὶ τῶν ὄντων ἀπάντων τὴν πρώτην ὕλην. — Eadem a Porphyrio ap. Simpl. in Ar. cat. 48, 13 K. dicitur ἡ ἀποιος ὕλη, ut quae sit nondum qualitate aliqua formata, cf. Plotin. l. I. 25 ὑποκείμενα μὲν γὰρ πρῶτα τάξαντες καὶ τὴν ὕλην ἐνταῦθα τῶν ἄλλων προτάξαντες. — τὸ ποιὸν est illud, quo finitur materia et ad certas qualitates formatur, v. Plutarch. Stoic. rep. 43, 4 p. 1054 A τὰς δὲ ποιότητας (ἀποφαίνουσι) πνεύματα οὐσας καὶ τόνους αἰρώδεις, οἷς ἂν ἐγγένωνται μέρει τῆς ὕλης, εἰδοποιεῖν ἕκαστα καὶ σχηματίζειν. — Simplic. l. I. 222, 30 K. οἱ δὲ Στωϊκοὶ τὸ κοινὸν τῆς ποιότητος τὸ ἐπὶ τῶν σωμάτων λέγουσι διαφορὰν εἶναι οὐσίας οὐκ ἀποδιαληπτὴν καθ' ἑαυτήν, i. e. quae non separari potest a substantia; nam ceteras qualitates referebant ad πῶς ἔχον, similiterque etiam inter ἕξεις et σχέσεις distinguebant; Simplic. ibid. 212, 12. 238, 10 A. τὰς μὲν γὰρ σχέσεις ταῖς ἐπικτητοῖς καταστάσεσι χαρακτηρίζεσθαι, τὰς δὲ ἕξεις ταῖς ἐξ ἑαυτῶν ἐνεργείαις, cf. **RP** 506 a. — Porro distinguendum est inter κοινῶς ποιὸν et ἰδίως ποιόν, h. e. qualitatem generis et qualitatem speciei, v. Stob. ecl. I 20, 7 p. 177 W. et **RP** 493 c. — Denique omnes qualitates, quoniam ipsa substantia (τὸ ὑποκείμενον) materia est, ad corpora atque affectiones corporales referebantur, v. Simpl. in Ar. cat. 271, 20 K. ἡ τῶν Στωϊκῶν δόξα λεγόντων σώματα εἶναι τὰ σχήματα, ὥσπερ τὰ ἄλλα ποιὰ, cf. **RP** 488. — Ipsas qualitates ad quaedam aëris flumina revocabant, quibus materia illa infinita substantiae dirimeretur et in diversa corpora explicaretur, cf. **RP** 495 et Chrysippus ap. Plutarch. Stoic. rep. 43 p. 1053 F (**RP** 505 a). — τὸ πῶς ἔχον, i. e. aliquo modo se habens, omnia attributa amplectitur, quae ipsam substantiae naturam non attingunt, sed a loco aliquo vel tempore vel motu vel actione ac passione repetita Stoicis non ἕξεις appellabantur, sed σχέσεις, v. Simpl. l. I. 173, 24 ὁ δὲ τὴν στάσιν καὶ τὴν κάθισιν μὴ προσποιούμενος (τοῖς οὖσιν) εἶχε Στωϊκῇ τινι συνηθείᾳ συνέπεσθαι, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ ὑποκείμενον εἶναι νομίζων, τὰς δὲ περὶ αὐτὸ διαφορὰς ἀνυποστάτους ἡγούμενος καὶ πῶς ἔχοντα αὐτὰ ἀποκαλῶν, ὡς ἐν τοῖς ὑποκειμένοις ἔχοντα αὐτὸ τοῦτο τὸ πῶς ἔχειν, cf. Plotin. VI 1, 30. — Denique πρὸς τί πως ἔχοντα, i. e. aliquo modo ad aliquid relata, sunt ea attributa, quibus aliqua res ad alias, quae una exsistunt, refertur, cf. Simpl. cat. 166, 16 (οἱ Στωϊκοὶ) πρὸς τι μὲν λέγουσιν, ὅσα κατ' οἰκείον χαρακτηῖρα διακείμενά πως ἀπονεύει πρὸς ἕτερον, πρὸς τι δὲ πως ἔχοντα, ὅσα πέφυκεν συμβαίνειν τινὶ καὶ μὴ συμβαίνειν ἄνεν τῆς περὶ αὐτὰ μεταβολῆς καὶ ἀλλοιώσεως μετὰ τοῦ πρὸς τὸ ἐκτὸς ἀποβλέπειν, ὥστε ὅταν μὲν κατὰ διαφορὰν τι διακείμενον πρὸς ἕτερον νεύσῃ, πρὸς τι μόνον ἔσται τοῦτο, ὡς ἡ ἕξις καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ αἰσθησις· ὅταν δὲ μὴ κατὰ τὴν ἐνοῦσαν διαφορὰν, κατὰ ψιλὴν δὲ τὴν πρὸς ἕτερον σχέσιν θεωρῇται, πρὸς τί πως ἔχον ἔσται· ὁ γὰρ υἱὸς καὶ ὁ δεξιὸς ξωθὲν τινων προσδέονται πρὸς τὴν ὑπόστασιν· διὸ καὶ μηδεμιᾶς γενομένης περὶ αὐτὰ μεταβολῆς γένοιτο ἂν οὐκέτι πατὴρ τοῦ

νίου ἀποθανόντος οὐδὲ δεξιὸς τοῦ παρακειμένου μεταστάντος· τὸ δὲ γλυκὺ καὶ πικρὸν οὐκ ἂν ἄλλοιτα γένοιτο, εἰ μὴ συμμεταβάλλοι καὶ ἡ περὶ αὐτὰ δύναμις.

Physica

principia
duo

Diog. VII 134 (II n. 300 Arn.) δοκεῖ δ' αὐτοῖς ἀρχὰς **493** εἶναι τῶν ὄλων δύο, τὸ ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον· τὸ μὲν οὖν πάσχον εἶναι τὴν ἄποιον οὐσίαν, τὴν ἕλην, τὸ δὲ ποιοῦν τὸν ἐν αὐτῇ λόγον, τὸν θεόν· τοῦτον γὰρ αἰδίδιον ὄντα διὰ πάσης αὐτῆς δημιουργεῖν ἕκαστα^a. — 135 ἔν τε εἶναι θεὸν καὶ νοῦν καὶ εἰμαρμένην καὶ Δία, πολλαῖς τ' ἐτέραις ὀνομασίαις προσονομάζεσθαι. — 136 κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν καθ' αὐτὸν ὄντα τρέπειν τὴν πᾶσαν οὐσίαν δι' ἀέρος εἰς ὕδωρ. καὶ ὥσπερ ἐν τῇ γονῇ τὸ σπέρμα περιέχεται, οὕτω καὶ τοῦτον σπερματικὸν λόγον ὄντα τοῦ κόσμου τοιόνδε ὑπολιπέσθαι ἐν τῷ ὕδατι, εὐεργὸν αὐτῷ ποιοῦντα τὴν ἕλην πρὸς τὴν τῶν ἐξῆς γένεσιν, εἴτ' ἀπογεννᾶν πρῶτον τὰ τέσσαρα στοιχεῖα πῦρ, ὕδωρ, ἀέρα, ^{elementa} γῆν^b. — 137 λέγουσι δὲ κόσμον τριχῶς· αὐτόν τε τὸν θεὸν τὸν ἐκ τῆς πάσης οὐσίας ἰδίως ποιόν^c, ὃς δὴ ἄφθαρτός ἐστι καὶ ἀγέννητος, δημιουργὸς ὢν τῆς διακοσμήσεως, κατὰ χρόνων ποιάς περιόδους ἀναλίσκων εἰς ἑαυτὸν τὴν ἅπασαν οὐσίαν καὶ πάλιν ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν. 138 καὶ αὐτὴν δὲ τὴν διακόσμησιν τῶν ἀστέρων κόσμον εἶναι λέγουσι· καὶ τρίτον τὸ συνεστηκὸς ἐξ ἁμφοῖν. — τὸν δὲ κόσμον διοικεῖσθαι κατὰ νοῦν καὶ πρόνοιαν — εἰς ἅπαν αὐτοῦ μέρος διήκοντος τοῦ νοῦ, καθάπερ ἐφ' ἡμῶν τῆς ψυχῆς. — 139 οὕτω δὲ καὶ τὸν ὄλον κόσμον ζῶον ὄντα καὶ ἔμψυχον καὶ λογικὸν ἔχειν ἡγεμονικὸν μὲν τὸν αἰθέρα, καθά φησιν Ἀντίπατρος — Χρῦσιππος δὲ — καὶ Ποσειδώνιος — τὸν οὐρανὸν φασὶ τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ κόσμου, Κλεάνθης δὲ τὸν ἥλιον. ὁ μέντοι Χρῦσιππος διαφορώτερον πάλιν τὸ καθαρώτερον τοῦ αἰθέρος — δ καὶ πρῶτον θεὸν λέγουσιν αἰσθητικῶς ὥσπερ κεχωρηκέναι διὰ τῶν ἐν ἀέρι καὶ διὰ τῶν ζώων ἀπάντων καὶ φυτῶν, διὰ δὲ τῆς γῆς αὐτῆς καθ' ἑξιν^d.

a. Haec de principiis et elementis placita a Diogene ad Zenonem referuntur, quocum consensisse dicit et Cleanthem et Chrysippum.

b. Cf. **RP** 500.

c. Hoc referendum ad categorias **RP** 492. — Cf. Porphy. ap. Simpl. in cat. 48, 11 K. διπλόν — ἐστὶν τὸ ὑποκείμενον — κατὰ τοὺς ἀπὸ ^{materia duplex} τῆς Στοᾶς. — ἥ τε γὰρ ἀποιοις ὕλη — πρῶτον ἐστὶ τοῦ ὑποκειμένου σημαίνονμενον, καὶ δεύτερον δ κοινῶς ποιοῦν ἢ ἰδίως ὑφίσταται ὑποκείμενον γὰρ καὶ ὁ χαλκός ἐστιν καὶ ὁ Σωκράτης. — Cf. Baumecker, *D. Problem d. Materie* 326—366.

d. Cf. **RP** 504—506.

494 Plac. I 7, 33 (Dox. 305) οἱ Στωϊκοὶ νοερὸν θεὸν ἀπο- ^{deus} φαίνονται, πῦρ τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζον ἐπὶ γένεσιν κόσμου ^a, ἔμπεριεληφὸς πάντας τοὺς σπερματικούς λόγους, καθ' οὓς ἕκαστα καθ' εἰμαρμένην γίνεται· καὶ πνεῦμα μὲν διήκον δι' ὅλου τοῦ κόσμου, τὰς δὲ προσηγορίας μεταλαμβάνον κατὰ τὰς τῆς ὕλης, δι' ἧς κεχώρηκε, παραλλάξεις ^b. Θεοὺς δὲ καὶ τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ τὴν γῆν, τὸν δ' ἀνωτάτω πάντων νοῦν ἐν αἰθέρι ^c.

a. Cf. Diog. VII 156 δοκεῖ δ' αὐτοῖς τὴν μὲν φύσιν εἶναι πῦρ ^{natura} τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζον εἰς γένεσιν, ὅπερ ἐστὶ πνεῦμα πυροειδὲς καὶ τεχνοειδές. — Cic. deor. n. II 57 Zeno igitur naturam ita definit, ut eum dicat ignem esse artificiosum ad gignendum progredientem via. censet enim artis maxime proprium esse creare et gignere; quodque in operibus nostrarum artium manus efficiat, id nullo artificiosius naturam efficere, id est, ut dixi, ignem artificiosum, magistrum artium reliquarum. Adde Stob. ecl. I 10, 16 p. 130, 20 W. ex Chrysippo: τεταγμένως καὶ ὁδῷ. Ibid. 17, 3 p. 153, 22 W. ex Cleanthe: ὁδῷ καὶ συμφώνως διεξιούσης τῆς περιόδου. Subest via illa Heraclitea sursum et deorsum ferens (**RP** 36); namque Heraclitum in multis physice Stoicorum inde a Zenone sequebatur, v. Numenius ap. Euseb. pr. ev. XIV 5, 11. In placitis Heracliti interpretandis et ad sua aptandis plurimi fuerunt velut Cleanthes (Diog. VII 174; IX 15), Ariston (ib. IX 5), Sphaerus (ib. VII 178; IX 15), Chrysippus (Philodem. de piet. c. 14, 16 [Dox. 548]).

b. Cf. **RP** 513.

c. Cf. Cic. deor. n. II 39. 43. 91.

495 De causa agente et materia patiente v. Seneca ep. 65, 2 dicunt, ut scis, Stoici nostri duo esse in rerum natura, ex quibus omnia fiant, causam et materiam. materia iacet iners, res ad omnia parata, cessa- ^{materia} tura, si nemo moveat. causa autem, id est ratio, materiam format et quocumque vult versat, ex illa varia opera producit. esse ergo debet,

unde aliquid fiat, deinde a quo fiat. hoc causa est, illud materia. —

causa Causam non separatam a materia, sed permeantem eam intus effingere statuebant, simul id agentes, ut neque causam sine ratione neque motus illos naturae sine mente esse evincerent, argumentis usi pulchritudine mundi et varietate: Cic. deor. n. II 15. Sext. math. IX 111. — Eodem facit, quod dicebant omnia uno rigore teneri et aequabili causarum atque effectuum continuatione, qua maxima minimis apta sint atque conexas; quod multis similitudinibus illustrabant: Plut. comm. notit. 37 p. 1078 E *Χρῦσιππος — οὐδὲν ἀπέχειν φάμενος οἶνον σταλαγμὸν ἓνα κεράσαι τὴν θάλασσαν· καὶ ἵνα δὴ μὴ τοῦτο θαυμάζωμεν, εἰς ὅλον γῆσι τὸν κόσμον διατενεῖν τῇ κρᾷσι τὸν σταλαγμὸν.* Diog. VII 151; Galen. Hipp. et Plat. plac. VII p. 619 K. 616 M. — Consentaneum erat, ut unam in mundo inesse causam agentem et animantem docerent, qua contineretur τὸ ἡγεμονικόν. Cic. deor. n. II 29 *natura est igitur, quae contineat mundum omnem eumque tueatur, et ea quidem non sine sensu atque ratione; omnem enim naturam necesse est, quae non solitaria sit neque simplex, sed cum alio iuncta atque conexas, habere aliquem in se principatum, ut in homine mentem, in belua quiddam simile mentis, unde oriantur rerum adpetitus. in arborum autem et earum rerum, quae gignuntur e terra, radicibus inesse principatus putatur. principatum autem id dico, quod Graeci ἡγεμονικὸν vocant, quo nihil in quoque genere nec potest nec debet esse praestantius. ita necesse est illud etiam, in quo sit totius naturae principatus, esse omnium optimum*

ignis *omniumque rerum potestate dominatuque dignissimum.* — Sicut autem naturam a deo regi atque animari docebant, ita materiam putabant substantiam dei esse, qui statis temporibus eam in se consumeret atque ex se rursus exsereret: Diog. VII 137. — Nam mundum ex igne artificioso, animanti illo quidem et vitali, non consumenti, ortum statis temporibus in ignem resolvi: v. Stob. ecl. I 25, 5 *Ζήνωνος. — δύο γὰρ γένη πυρός, τὸ μὲν ἀτεχνον καὶ μεταβάλλον εἰς ἑαυτὸ τὴν τροφήν, τὸ δὲ τεχνικόν, αὐξητικόν τε καὶ τηρητικόν, οἷον ἐν τοῖς φυτοῖς ἔστι καὶ ζώοις, ὃ δὴ φύσις ἔστι καὶ ψυχὴ.* — Cic. deor. n. II 41 *hic noster ignis, quem usus vitae requirit, confector est et consumptor omnium, idemque, quocumque invasit, cuncta disturbat ac dissipat; contra ille corporeus vitalis et salutaris omnia conservat, alit, augeat, sustinet sensuque adficit.* —

astra Praecipue hanc solis et astrorum substantiam esse et in caelo vel aethere cerni, quibus etiam intelligentiam illam divinam vel maxime tribuendam esse censebant, v. Cic. ib. *quare cum solis ignis similis eorum ignium sit, qui sunt in corporibus animantium, solem quoque animantem esse oportet, et quidem reliqua astra, quae oriantur in ardore caelesti, qui aether vel caelum nominatur.* — 42 *sidera autem aetherium locum obtenant; qui quoniam tenuissimus est et semper agitur et viget, necesse est, quod animal in eo gignatur, id et sensu acerrimo et mobilitate celerrima esse. quare cum in aethere astra gignantur, consentaneum est in iis sensum inesse et intelligentiam; ex quo efficitur in*

deorum numero astra esse ducenda. — sensum autem astrorum atque intelligentiam maxime declarat ordo eorum atque constantia, — in quo nihil est temerarium, nihil varium, nihil fortuitum: cf. Aristoteles **RP** 408. 409. — Ignem vero sicuti primum in aëra transformari atque ex aëre rursus postremum eniti statuebant (Arius Didym. fr. 21 ap. Stob. ecl. I 10, 16^c. Dox. 458), ita utrumque maxime singulas res efficere et tanquam spiritum (πνεῦμα) per omnia commeare atque hinc illinc agi- ^{spiritus} tari docebant, cf. **RP** 505 a et Chrysippus ap. Stob. ecl. I 17, 4 p. 153 W. εἶναι τὸ ὄν πνεῦμα κινεῖν ἑαυτὸ πρὸς ἑαυτὸ καὶ ἐξ αὐτοῦ, ἡ πνεῦμα ἑαυτὸ κινεῖν πρόσω καὶ ὀπίσω· πνεῦμα δὲ εἴληπται διὰ τὸ λέγεσθαι αὐτὸ ἄερα εἶναι κινούμενον· ἀνάλογον δὲ γίνεσθαι κατὰ τοῦ αἰθέρος, ὥστε καὶ εἰς κοινὸν λόγον πεσεῖν αὐτόν. — Eodem facit, quod omnia, quae vere existerent, corpora esse (**RP** 488) et corpora misceri et per se invicem penetrare contendebant, v. Chrysippum ap. Stob. ecl. ibid. p. 154, 19 ὁμοίως δὲ κατὰ τῶν ἐν ἡμῖν ψυχῶν ἔχειν· δι' ὅλων γὰρ τῶν σωμάτων ἡμῶν ἀντιπαρεκτείνουσιν· ἀρέσκει γὰρ αὐτοῖς (τοῖς Στωϊκοῖς) σῶμα διὰ σώματος ἀντιπαρῆκειν. Cf. Plut. de comm. notit. 37, 2 p. 1077 E.

496 Diog. VII 140 *ένα τὸν κόσμον εἶναι καὶ τοῦτον πεπερα-* ^{mundus} *σμένον, σχῆμα ἔχοντα σφαιροειδές· πρὸς γὰρ τὴν κίνησιν ἀρμοδιώτατον τὸ τοιοῦτον* ^a. — *ἔξωθεν δ' αὐτοῦ περικεχυμένον εἶναι τὸ κενὸν ἄπειρον, ὅπερ ἀσώματον εἶναι* ^b. *ἀσώματον δὲ τὸ οἷόν τε κατέχεσθαι ὑπὸ σωμάτων οὐ κατεχόμενον. ἐν δὲ τῷ κόσμῳ μηδὲν εἶναι κενόν, ἀλλ' ἠρῶσθαι αὐτόν· τοῦτο γὰρ ἀναγκάζειν τὴν τῶν οὐρανίων πρὸς τὰ ἐπίγεια σύμπνοιαν καὶ συντονίαν.* — 141 *ἔτι δὲ καὶ τὸν* ^{tempus} *χρόνον ἀσώματον, διάστημα ὄντα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως. τούτου δὲ τὸν μὲν παρῳχηκότα καὶ τὸν μέλλοντα ἀπείρους, τὸν δ' ἐνεστώτα πεπερασμένον.*

a. De mundi pulchritudine atque ornatu cf. Cic. deor. n. II 58; Plac. I 6, 2 (Dox. 293).

b. Infinitum est quicquid non corporeum est, h. e. quod non vere existit, sed cogitando tantummodo et attribuendo esse ponitur, v. **RP** 489 et Stob. ecl. I 18, 4^d p. 161 W. καθάπερ δὲ τὸ σωματικὸν πεπερασμένον εἶναι, οὕτως τὸ ἀσώματον ἄπειρον· ὃ τε γὰρ χρόνος ἄπειρος καὶ τὸ κενόν. ὥσπερ γὰρ τὸ μηδὲν οὐδὲν ἐστὶ πέρας, οὕτως οὐδὲ τοῦ μηδενός, οἷόν ἐστι τὸ κενόν. — De generibus rerum incorporearum v. Sext. math. X 218 τῶν δὲ ἀσωμάτων τέσσαρα εἶδη καταριθμοῦνται, ὡς λεκτὸν καὶ κενὸν καὶ τόπον καὶ χρόνον. — De loco dissentit Stob. ecl. I. I.; λεκτὸν quid dicatur v. **RP** 487. — Ab infiniti cogitatione tantum abhorrebant, ut Chrysippus, etsi dabat corpora in infinitum dividi posse, tamen eam divisionem unquam absolutum iri negaret: Diog. VII 150 οὐ γὰρ ἐστὶ

τι ἀπειρον, εἰς δὲ γίνεται ἡ τομή, cf. Plac. I 16, 4 et Stob. ecl. I 14, 1^c (Dox. 315).

fragilitas
mundi

Diog. VII 141 (II n. 589 Arn.) ἀρέσκει δ' αὐτοῖς καὶ **497**
φθαρτὸν εἶναι τὸν κόσμον, ἅτε γεννητόν, τῷ λόγῳ τῶν δι'
αἰσθήσεως νοουμένων· οἷ τε τὰ ¹ μέρη φθαρτά, ἔστι ² καὶ τὸ
ὅλον· τὰ δὲ μέρη τοῦ κόσμου φθαρτά, εἰς ἄλληλα γὰρ μετα-
βάλλει ^a. φθαρτὸς ἄρα ὁ κόσμος. καὶ εἴ τι ἐπιδεκτικόν ἐστι
τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῆς, φθαρτόν ἐστι· καὶ ὁ κόσμος
δέ· ἐξανχυοῦται γὰρ καὶ ἐξυδατοῦται ^b.

a. Sequebantur in his Heraclitum **RP** 37: Plut. Stoic. rep. 34, 2
p. 1049 F τὸ αἰδίον τῆς κινήσεως κυκλῶν παρεικάσας (ὁ Χρύσιππος)
ἄλλα ἄλλως στρέφοντι καὶ ταράσσοντι τῶν γινομένων. — Nisi quod
distinguunt inter id, quod duret in rebus, et id, quod mutetur, h. e. inter
materiam et qualitatem: Plut. comm. notit. 44, 3 p. 1083 C ἀλλὰ οὗτοι
(οἱ Στωϊκοί) μόνοι εἶδον τὴν σύνθεσιν ταύτην καὶ διπλὴν καὶ ἀμφι-
βολίαν, ὡς δύο ἡμῶν ἕκαστός ἐστιν ὑποκείμενα, τὸ μὲν οὐσίᾳ, τὸ δὲ
〈ποιότης〉 ³. καὶ τὸ μὲν αἰεὶ ῥεῖ καὶ φέρεται μήτ' αὐξόμενον μήτε
μειούμενον μήτε ὅλως οἷόν ἐστι διαμένον· τὸ δὲ διαμένει καὶ αὐξάνε-
ται καὶ μειοῦται καὶ πάντα πάσχει τὰναντία θατέρῳ συμπεφυκὸς καὶ
συνηρμοσμένον καὶ συγκεχυμένον καὶ τῆς διαφορᾶς τῇ αἰσθήσει μηδα-
μοῦ παρέχον ἄρασθαι. Cf. Stob. ecl. I 20, 7 p. 178 W.

b. Mundum enim putabant in deterius mutari, ut in quo malum
inisset, deum contra ab omni malo esse remotissimum: Diog. VII 147
RP 513.

duplex mundi
status

Plut. de Stoic. rep. 41, 6 p. 1053 B (II n. 605 Arn.) λέγει **498**
δ' (ὁ Χρύσιππος) ἐν τῷ πρώτῳ περὶ προνοίας· „διόλου μὲν
γὰρ ὢν ὁ κόσμος πυρώδης, εὐθὺς καὶ ψυχὴ ἐστὶν ἑαυτοῦ καὶ
ἡγεμονικόν· ὅτε δέ, μεταβαλὼν εἰς τὸ ὑγρὸν καὶ τὴν ἑναπο-
λειφθεῖσαν ψυχὴν, τρόπον τινὰ εἰς σῶμα καὶ ψυχὴν μετέβα-
λεν, ὥστε συνεστάναι ἐκ τούτων, ἄλλον τινὰ ἔσχε λόγον“.

anima mundi
providentia

Plut. de comm. notit. 36, 5 p. 1077 D λέγει γοῦν Χρύ- **499**
σιππος εἰκέναι τῷ μὲν ἀνθρώπῳ τὸν Δία καὶ τὸν κόσμον,
τῇ δὲ ψυχῇ τὴν πρόνοιαν· ὅταν οὖν ἐκπύρωσις γένηται, μόνον
ἄφθαρτον ὄντα τὸν Δία τῶν θεῶν ^a ἀναχωρεῖν ἐπὶ τὴν πρό-
νοιαν, εἶτα ὁμοῦ γενομένους ἐπὶ μιᾷ τῆς τοῦ αἰθέρος οὐσίας
διατελεῖν ἀμφοτέρους.

1) τε τὰ vulgo: τά τε Cobet. — 2) φθαρτά, ἔστι **RP**: φθαρτά ἐστι
Cobet et vulgo. — 3) ποιότης supplavit Prantl.

a. Chrysipp. ap. Plut. Stoic. rep. 38, 5 p. 1052 A ἥλιος μὲν γὰρ *deorum natura* καὶ σελήνη καὶ οἱ ἄλλοι θεοὶ παραπλήσιον ἔχοντες λόγον, γενητοὶ εἰσιν, ὁ δὲ Ζεὺς αἰδιός ἐστιν. Similiter idem ib. 39, 2 p. 1052 C τροφῇ τε οἱ μὲν ἄλλοι θεοὶ (RP 513) χρῶνται παραπλήσιως, συνεχόμενοι δι' αὐτήν· ὁ δὲ Ζεὺς καὶ ὁ κόσμος καθ' ἕτερον τρόπον ἀναλισκομένων καὶ ἐκ πυρὸς γινομένων. Quamquam alio loco (paullo ante) scripserat τὸν Δία αὔξεσθαι μέχρις ἂν εἰς αὐτὸν ἅπαντα καταναλώσῃ. ἐπεὶ γὰρ ὁ θάνατος μὲν ἐστι ψυχῆς χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἡ δὲ τοῦ κόσμου ψυχὴ οὐ χωρίζεται μὲν, αὔξεται δὲ συνεχῶς, μέχρις ἂν εἰς αὐτὴν ἐξαναλώσῃ τὴν ὕλην, οὐ δῆτέον ἀποθνήσκειν τὸν κόσμον.

500 Stob. ecl. I 17, 3 (Dox. 470; I n. 497 Arn.) Κλεάνθης ^{mundi mutationes} δὲ οὕτω πῶς φησιν· ἐκφλογισθέντος τοῦ παντὸς συνίξειν τὸ μέσον αὐτοῦ πρῶτον, εἶτα τὰ ἐχόμενα ἀποσβέννυσθαι δι' ὅλου. τοῦ δὲ παντὸς ἐξυγρानθέντος τὸ ἔσχατον τοῦ πυρὸς, ἀντιτυπήσαντος αὐτῷ τοῦ μέσου, τρέπεσθαι πάλιν εἰς τοῦναντίον, εἰδ' οὕτω τρεπόμενον ἄνω φησὶν αὔξεσθαι καὶ ἄρχεσθαι διακοσμεῖν τὸ ὅλον· καὶ τοιαύτην περίοδον αἰεὶ καὶ διακόσμησιν ποιουμένου τὸν ἐν τῇ τῶν ὅλων οὐσίᾳ τόνον μὴ παύεσθαι. ὥσπερ γὰρ ἐνός τινος τὰ μέρη πάντα φύεται ἐκ σπερμάτων ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις, οὕτω καὶ τοῦ ὅλου τὰ μέρη, ὧν καὶ τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ ὄντα τυγχάνει, ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις φύεται. καὶ ὥσπερ τινὲς λόγοι τῶν μερῶν εἰς σπέρμα συνιόντες μίγνυνται καὶ αὖθις διακρίνονται γινομένων τῶν μερῶν, οὕτως ἐξ ἐνός τε πάντα γίνεσθαι καὶ ἐκ πάντων [εἰς] ¹ ἐν συγκρίνεσθαι, ὁδῶ καὶ συμφώνως διεξιούσης τῆς περιόδου ^a.

a. λόγον σπερματικὸν et deo tribuebant et singulis animantibus. ^{ratio seminatrix} De deo s. igne artificioso cf. Diog. VII 135 (RP 493) et Stob. ecl. I 20, 1° (Dox. 468) Ζήνωνι καὶ Κλεάνθει καὶ Χρυσίππῳ ἄρέσκει τὴν οὐσίαν μεταβάλλειν οἷον εἰς σπέρμα τὸ πῦρ, καὶ πάλιν ἐκ τούτου τοιαύτην ἀποτελεῖσθαι τὴν διακόσμησιν, οἷα πρότερον ἦν. — De singulis rebus animatis dicebant deum s. ignem continere πάντας τοὺς σπερματικούς λόγους, καθ' οὓς ἕκαστα καθ' εἰμαρμένην γίνεται, v. Plac. I 7, 33 (Dox. 306) RP 494, cf. Diog. VII 148 ἐστὶ δὲ φύσις ἕξις ἐξ αὐτῆς κινουμένη κατὰ σπερματικούς λόγους, ἀποτελοῦσά τε καὶ συνέχουσα τὰ ἐξ αὐτῆς ἐν ὥρισμένοις χρόνοις. — Eodem facit, quod Chrysippus obscenos amores Iovis et Iunonis Sami pictos interpretabatur de materia τοὺς σπερματικούς λόγους τοῦ θεοῦ εἰς κατακόσμησιν τῶν ὅλων in se excipiente, v. Orig. c. Cels. IV 48 p. 540 c (II n. 1074 Arn.); denique quod etiam animae humanae tribuebant σπερματικούς λόγους, h. e. τὸ σπερματικόν, v. Diog. VII 157 μέρη

δὲ ψυχῆς λέγουσιν ὁπτιώ, τὰς πέντ' αἰσθήσεις καὶ τοὺς ἐν ἡμῖν σπερματικούς λόγους καὶ τὸ φωνητικὸν καὶ τὸ λογιστικόν. Cf. BP 509.

mundi
perfectio

Cic. de deor. nat. II 37 *neque enim est quicquam aliud 501 praeter mundum, cui nihil absit quodque undique aptum atque perfectum expletumque sit omnibus suis numeris et partibus. scite enim Chrysippus, ut clipei causa involucrum, vaginam autem gladii, sic praeter mundum cetera omnia aliorum causa esse generata, ut eas fruges atque fructus, quos terra gignit, animantium causa, animantes autem hominum. — ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum et imitandum, nullo modo perfectus, sed est quaedam particula perfecti^a.*

a. Chrysipp. ap. Plut. de Stoic. rep. 44, 6 p. 1054 F τέλεον μὲν ὁ κόσμος σῶμά ἐστιν, οὐ τέλεα δὲ τὰ τοῦ κόσμου μέρη, τῇ πρὸς τὸ ὅλον πως ἔχειν καὶ μὴ καθ' αὐτὰ εἶναι. — Malum in mundo fatali quadam necessitate inesse et una cum mundo exstitisse arbitrabantur, cf. Chrysippus, qui ap. Gell. n. A. VII (VI) 1 (II n. 1169 Arn.) *nihil est prorsus istis, inquit, insubidiis, qui opinantur bona esse potuisse, si non essent ibidem mala. nam cum bona malis contraria sint, utraque necessum est opposita inter sese et quasi mutuo adversoque fulta nisu consistere; nullum adeo contrarium est sine contrario altero.* — Cf. idem ap. Plut. comm. notit. 13, 2 p. 1065 B ἡ δὲ κακία πρὸς τὰ λοιπὰ συμπτώματα ἔχει ὄρον· γίνεται γὰρ αὐτὴ πως κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον καὶ, ἵνα οὕτως εἴπω, οὐκ ἀχρηστῶς γίνεται πρὸς τὰ δλα· οὐδὲ γὰρ ἂν τὰγαθὸν ἦν (v. Stoic. rep. 35, 3 p. 1050 F). — Idem Stoic. rep. 36, 1 p. 1051 B κακίαν δὲ καθόλου ἔραι οὔτε δυνατόν ἐστιν οὔτ' ἔχει καλῶς ἀρθῆναι. — Eandem opinionem etiam similitudinibus commendare studebant, v. Plut. ib. 37; comm. notit. 14, 1 p. 1065 D ὥσπερ γὰρ αἱ κομφοῖαι ἐπιγοῦματα γελοῖα φέρουσιν, ἃ καθ' αὐτὰ μὲν ἐστι φανῆλα, τῇ δὲ ὅλῳ ποιήματι χάριν τινὰ προστίθουσιν, οὕτω ψέξειας ἂν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς τὴν κακίαν· τοῖς δ' ἄλλοις οὐκ ἀχρηστὸς ἐστι. — Neque ab Iove sicut ortum ita etiam interitum rerum repetere dubitabant, v. Chrysipp. ib. Stoic. rep. 32, 2 p. 1049 B ὥς δὲ αἱ πόλεις πλεονάσασαι εἰς ἀποικίας ἀπαίρουσι τὰ πλήθη καὶ πολέμους ἐνίστανται πρὸς τινάς, οὕτως ὁ θεὸς φθορὰς ἀρχὰς δίδωσιν.

providentiae
excusatio

b. Stob. ecl. I 21, 5 p. 184 W. (Dox. 465) κόσμον δ' εἶναι φησιν ὁ Χρῦσιππος — τὸ ἐκ θεῶν καὶ ἀνθρώπων σύστημα καὶ ἐκ τῶν ἕνεκα τούτων γεγονότων. Cf. Cic. fin. III 67. — Etiam in hominibus bona non exsistunt nisi una cum malis, v. Plut. comm. notit. 16, 2 p. 1066 D τὴν μὲν φρόνησιν ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν οὔσαν <ἀναιρεθέντων τῶν κακῶν ὅλως> καὶ παντάπασιν ἀναιρεῖσθαι λέγουσιν, cf. ib. 17. — De morbis ceterisque malis naturalibus ut providentiam quasi excusarent,

talía inter multa aptissima et utilissima ei tanquam excidisse dicebant κατὰ παρακολούθησιν, h. e. per sequellas quasdam necessarias interprete Gellio l. l. Cf. Plut. Stoic. rep. 37, 2 p. 1051 C φησὶ δὲ (Χρύσιππος) πολὺ καὶ τὸ ἀνάγκης μεμῖχθαι. — A dis omnem turpitudinem alienam esse asseverabant, v. Chrysipp. ap. Plut. ib. 33, 2 p. 1049 E (II n. 1125 Arn.) τῶν αἰσχυρῶν τὸ θεῖον παρατίον γίνεσθαι οὐκ εὐλογόν ἐστιν· ὃν τρόπον γὰρ οὔτε νόμος τοῦ παρανομεῖν παρατίος ἂν γένοιτο, οὔτε οἱ θεοὶ τοῦ ἀσεβεῖν, οὕτως εὐλογον μὴδ' αἰσχυροῦ μηδενὸς εἶναι παραιτούς. Cf. **RP** 513.

502 Senec. ep. 113, 16 *inter cetera, propter quae mirabile* ^{atque} *divini artificis ingenium est, hoc quoque existimo, quod in* ^{varietas} *tanta copia rerum numquam in idem incidit: etiam quae similia videntur, cum contuleris, diversa sunt. tot fecit genera foliorum: nullum non sua proprietate signatum; tot animalia: nullius imago tota cum altero convenit, utique aliquid interest. exegit a se, ut, quae alia erant, et dissimilia essent et inparia*^a.

a. Cf. Cic. Ac. II 85 *Stoicum istuc quidem nec admodum credibile „nullum esse pilum omnibus rebus talem, qualis sit pilus alius, nullum granum“.*

503 Nemes. de natura hom. c. 38 p. 309 Matthaei οἱ δὲ ^{magnus mundi} ^{annus} *Στωϊκοὶ φασιν ἀποκαθισταμένους τοὺς πλάνητας εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον κατὰ τε μήκος καὶ πλάτος, ἔνθα τὴν ἀρχὴν ἕκαστος ἦν, ὅτε τὸ πρῶτον ὁ κόσμος συνέστη*^a, *ἐν ἡταιῖς χρόνων περιόδοις ἐκπύρῳσιν καὶ φθορὰν τῶν ὄντων ἀπεργάζεσθαι καὶ πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς εἰς τὸ αὐτὸ τὸν κόσμον ἀποκαθίστασθαι, καὶ τῶν ἀστέρων ὁμοίως πάλιν φερομένων ἕκαστον ἐν τῇ προτέρᾳ περιόδῳ γενόμενον ἀπαραλλάκτως ἀποτελεῖσθαι. ἔσεσθαι γὰρ πάλιν Σωκράτην καὶ Πλάτωνα καὶ ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων σὺν τοῖς αὐτοῖς καὶ φίλοις καὶ πολίταις καὶ τὰ αὐτὰ πείσεσθαι καὶ τοῖς αὐτοῖς συντεύξεσθαι καὶ τὰ αὐτὰ μεταχειριεῖσθαι, καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ κώμην καὶ ἀγρὸν ὁμοίως ἀποκαθίστασθαι*^b. *γίνεσθαι δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ παντὸς οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ πολλάκις, μᾶλλον δὲ εἰς ἄπειρον, καὶ ἀτελευτήτως τὰ αὐτὰ ἀποκαθίστασθαι.*

a. Cum sidera ad idem et longitudinis et latitudinis signum in quo primitus erant reverterunt, magnus quem veteres dicebant annus efficitur; v. Stob. ecl. I 8, 42^c p. 107 W. (Dox. 364), ubi de ambitu huius anni traditur ex Diogene Stoico. Cf. Usener, Mus. Rhen. 28 (1873), 395.

b. Cf. Chrysipp. ap. Lactant. inst. VII 23; Arius Didym. ap. Euseb. pr. ev. XV 18. 19 (Dox. 468). — Mundum eodem protinus circulo atque ambitu ferri atque revolvi propterea credibile iis videbatur, quod universum perfectum esse atque ex eodem semper principio perfecto emergere existimabant.

elementa

Diog. VII 136 ἔστι δὲ στοιχεῖον ἐξ οὗ πρῶτον γίνεται **504**
τὰ γινόμενα καὶ εἰς δ' ἔσχατον ἀναλύεται^a. 137 τὰ δὴ
τέτταρα στοιχεῖα εἶναι ὁμοῦ τὴν ἄποιον οὐσίαν, τὴν ὕλην^b.
εἶναι δὲ τὸ μὲν πῦρ τὸ θερμόν, τὸ δ' ὕδωρ τὸ ὑγρόν, τὸν
τ' ἀέρα τὸ ψυχρόν καὶ τὴν γῆν τὸ ξηρόν. — ἀνωτάτω μὲν
οὖν εἶναι τὸ πῦρ, ὃ δὴ αἰθέρα καλεῖσθαι, ἐν ᾧ^c πρῶτην τὴν
τῶν ἀπλανῶν σφαῖραν γεννᾶσθαι, εἴτα τὴν τῶν πλανωμένων
μεθ' ἣν τὸν ἀέρα, εἴτα τὸ ὕδωρ, ὑποστάθμην δὲ πάντων τὴν
γῆν, μέσην ἀπάντων οὖσαν^c. — 142 γίνεσθαι δὲ τὸν κόσμον,
ὅταν ἐκ πυρὸς ἢ οὐσίας τραπῇ δι' ἀέρος εἰς ὑγρόν, εἴτα τὸ
παχυμερές αὐτοῦ συστάν ἀποτελεσθῇ γῆ, τὸ δὲ λεπτομερές
ἐξαραιωθῇ¹ καὶ τοῦτ' ἐπὶ πλέον λεπτυνθὲν πῦρ ἀπογεν-
νήσῃ· εἴτα κατὰ μῆξιν ἐκ τούτων φυτὰ τε καὶ ζῷα καὶ τὰ
ἄλλα γένη.

a. Arius Didym. fr. 21 ap. Stob. ecl. I 10, 16^c p. 130 W. (Dox. 458)
τριχῶς δὴ λεγομένου κατὰ Χρύσιππον τοῦ στοιχείου, καθ' ἓνα μὲν τρόπον
τοῦ πυρὸς, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ τὰ λοιπὰ συνίστασθαι κατὰ μεταβολὴν καὶ
εἰς αὐτὸ λαμβάνειν τὴν ἀνάλυσιν· καθ' ἕτερον δέ, καθὼ λέγεται τὰ τέσ-
σαρα στοιχεῖα, πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ, γῆ, ἐπεὶ διὰ τούτων τινὸς ἢ τινῶν ἢ καὶ
πάντων τὰ λοιπὰ συνέστηκε· — κατὰ τρίτον λόγον λέγεται στοιχεῖον
εἶναι ὃ πρῶτον συνέστηκεν οὕτως, ὥστε γενεαὶν διδόναι ἀφ' αὐτοῦ ὁδῶν
μέχρι τέλους καὶ ἐξ ἐκείνου τὴν ἀνάλυσιν δέχεσθαι εἰς ἑαυτὸ τῇ ὁμοίᾳ
ὁδῶν. — Inter principia et elementa quid intersit, cernitur ex Diog. VII
134 διαφέρειν δὲ φασιν ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα· τὰς μὲν γὰρ εἶναι ἀγε-
νήτους καὶ ἀφθάρτους, τὰ δὲ στοιχεῖα κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν φθίρεσθαι.

b. Quattuor elementis continetur omnis quae erat ante mundum
existentem materia omni qualitate carens.

c. Cf. Cleanth. ap. Stob. ecl. I 17, 3 p. 153 W.; Chrysipp. ap. Plut.
Stoic. rep. 41, 3 p. 1053 A ἡ δὲ πυρὸς μεταβολὴ ἔστι τοιαύτη· δι' ἀέρος
εἰς ὕδωρ τρέπεται· καὶ τούτου γῆς ὑφισταμένης ἀὴρ ἀναθυμιᾶται·
λεπτυνομένου δὲ τοῦ ἀέρος ὁ αἰθήρ περιχεῖται κύκλῳ, οἱ δ' ἀστέρες ἐκ
θαλάσσης μετὰ τοῦ ἡλίου ἀνάπτονται: quae ducta sunt ex doctrina
Heracliti, **RP** 39 b.

1) ἐξαραιωθῇ cod. B P¹ F: ἐξαερωθῇ P² Cobet.

505 Plut. de comm. notit. 49, 1 p. 1085 C *τὰ γε μὴν τέσσαρα σώματα, γῆν καὶ ὕδωρ ἀέρα τε καὶ πῦρ, πρῶτα στοιχεῖα προσαγορεύοντες οὐκ οἶδα ὅπως τὰ μὲν ἀπλᾶ καὶ καθαρά, τὰ δὲ σύνθετα καὶ μεμιγμένα ποιοῦσι. γῆν μὲν γὰρ ἴσασι καὶ ὕδωρ οὔτε αὐτὰ συνέχειν οὔτε ἕτερα, πνευματικῆς δὲ μετοχῇ καὶ πυρώδους δυνάμεως τὴν ἐνότητα διαφυλάττειν· ἀέρα δὲ καὶ πῦρ αὐτῶν τ' εἶναι δι' εὐτονίαν ἑκτατικά, καὶ τοῖς δυσὶν ἐκείνοις ἐγκεκραμένα τόνον παρέχειν καὶ τὸ μόνιμον καὶ οὐσιώδες ^a.*

singulorum
elementorum
vis et virtus

a. Primum elementum est ignis (RP 504 a), proximum ab illo aër. Utrumque dum aquae et terrae miscetur, singula corpora ita oriuntur, ut ignis calore intrinsecus temperentur atque animentur, aëris vero fluxionibus quibusdam formentur atque cohibeantur, v. Cic. deor. n. II 23—28, ubi Stoicae sectae patronus ignis calorem per omnem mundum, omnia elementa, omnia corpora diffusum esse, omnibus vitam atque animam impertire explicat, et de aëre Plut. Stoic. rep. 43, 2 p. 1053 F οὐδὲν ἄλλο τὰς ἑξέως πλὴν ἀέρας εἶναι φησιν (ὁ Χρῦσιππος)· ὑπὸ τούτων γὰρ συνέχεται τὰ σώματα· καὶ τοῦ ποιὸν ἕκαστον εἶναι τῶν ἑξὶ συνεχομένων αἷτιος ὁ συνέχων ἀήρ ἐστιν, ὃν σκληρότητα μὲν ἐν σιδήρῳ, πυκνότητα δ' ἐν λίθῳ, λευκότητα δ' ἐν ἀργύρῳ καλοῦσι. — 4 τὰς δὲ ποιότητας πνεύματα οὕσας καὶ τόνους ἀερώδεις οἷς ἐν ἐγγένωνται μέρεσι τῆς ὕλης εἰδοποιεῖν ἕκαστα καὶ σχηματίζειν (ἀποφαίνουσι). — Quare distinguendum inter elementa agentia et patientia, v. Nemes. de nat. hom. 5 p. 164 Matth. λέγουσι δὲ οἱ Στωϊκοὶ τῶν στοιχείων τὰ μὲν εἶναι δραστικά τὰ δὲ παθητικά· δραστικά μὲν ἀέρα καὶ πῦρ, παθητικά δὲ γῆν καὶ ὕδωρ. — Denique infinitam corporum varietatem et varias eiusdem rei qualitates ut sibi explicarent, corpora per se invicem penetrare et mixtionem esse, qua omnia cum omnibus miscerentur, docebant, v. RP 495 fin. et Diog. VII 151 καὶ τὰς κράσεις δὲ διόλου γίνεσθαι, καθά φησιν ὁ Χρῦσιππος —, καὶ μὴ κατὰ περιγραφὴν καὶ παράθεσιν· καὶ γὰρ εἰς πέλαγος ὁλόγος οἶνος βληθεὶς ἐπὶ ποσὸν ἀντιπαρεκταθήσεται, εἴτα συμφθαρήσεται. Cf. Arius Did. fr. 28 ap. Stob. ecl. I 17, 4 p. 154 W. (Dox. 463).

corporum inter
se mixtio

506 Sext. math. IX 81 *τῶν ἡνωμένων σωμάτων τὰ μὲν ὑπὸ ψιλῆς ἑξέως συνέχεται, τὰ δὲ ὑπὸ φύσεως, τὰ δὲ ὑπὸ ψυχῆς· καὶ ἑξέως μὲν ὥς λίθοι καὶ ὕλα, φύσεως δὲ καθάπερ τὰ φυτὰ, ψυχῆς δὲ τὰ ζῷα ^a.*

varia corporum
vincula

a. Cf. Galen. de Hipp. et Plat. VI 3 p. 521 K. 509 M. οἱ δὲ Στωϊκοὶ οὐδὲ ψυχὴν ὅλως ὀνομάζουσι τὴν τὰ φυτὰ διοικοῦσαν, ἀλλὰ φύσιν. Marc. Anton. comm. VI 14; Philo leg. alleg. II 7, 22 p. 95 Cohn, ubi Stoici non nominantur. — Achill. isag. Arat. 14 p. 134 D ἐστὶ δὲ ἑξὶς πνεῦμα σώματος συνεκτικόν. Philo leg. alleg. I. I. ἐστὶ δὲ ἡ φύσις ἑξὶς ἥδη natura

anima κινουμένη (RP 500 a), ψυχὴ δὲ ἐστὶ φύσις προσεληφνῖα φαντασίαν καὶ ὁρμήν. Plut. Stoic. rep. 41, 2 p. 1052 F αὐτὸς δὲ (ὁ Χρῦσιππος) πάλιν τὴν ψυχὴν ἀραιότερον πνεῦμα τῆς φύσεως καὶ λεπτομερέστερον ἡγεῖται. Diog. VII 138 ἀλλ' ἤδη δι' ὧν μὲν μᾶλλον, δι' ὧν δὲ ἥτιον (τὴν ψυχὴν διέκειν). δι' ὧν μὲν γὰρ ὡς ἕξις κεχώρηκεν, ὡς διὰ τῶν ὁσίων καὶ τῶν νεύρων· δι' ὧν δὲ ὡς νοῦς, ὡς διὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ.

anima
corporea

Nemes. de nat. hom. 2 p. 78 Matth. (II n. 518 Arn.) 507
ἔτι φησὶν (ὁ Κλεάνθης)· οὐδὲν ἀσώματον συμπᾶσχει σώματι οὐδὲ ἀσωμάτῳ σῶμα, ἀλλὰ σῶμα σώματι· συμπᾶσχει δὲ ἡ ψυχὴ τῷ σώματι νοσοῦντι καὶ τεμνομένῳ, καὶ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ· αἰσχυνομένης γοῦν ἐρυθρόν γίνεται καὶ φοβουμένης ὠχρόν. — 81 (II n. 790 Arn.) Χρῦσιππος δὲ φησὶν ὅτι „ὁ θάνατός ἐστι χωρισμός ψυχῆς ἀπὸ σώματος· οὐδὲν δὲ ἀσώματον ἀπὸ σώματος χωρίζεται· οὐδὲ γὰρ ἐφάπτεται σώματος ἀσώματον· ἡ δὲ ψυχὴ καὶ ἐφάπτεται καὶ χωρίζεται τοῦ σώματος· σῶμα ἄρα ἡ ψυχή“^a.

De psychologia Stoicorum scripsit L. Stein, cf. RP 477 fin.

a. Animam corpoream esse inde quoque efficiebant, quod omnia quae efficerent aliquid aut quae efficerentur corpus habere docebant, v. RP 488.

animi
diuturnitas

Diog. VII 156 ταύτην δὲ (τὴν ψυχὴν) εἶναι τὸ συμφυὲς 508
ἡμῖν πνεῦμα^a· διὸ καὶ σῶμα εἶναι καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐπιμένειν· φθαρτὴν δ' εἶναι, τὴν δὲ τῶν ὅλων ἀφθαρτον, ἥς μέρη εἶναι τὰς ἐν τοῖς ζώοις. — 157 (II n. 811 Arn.) Κλεάνθης μὲν οὖν πάσας (ψυχὰς) ἐπιδιαμένειν μέχρι τῆς ἐκπύρωσεως, Χρῦσιππος δὲ τὰς τῶν σοφῶν μόνον^b.

a. Diog. VII 157 (I n. 135 Arn.) Ζήνων δὲ ὁ Κιτιεὺς — πνεῦμα ἐνθερμον εἶναι τὴν ψυχὴν· τούτῳ γὰρ ἡμᾶς εἶναι ἐμπνόους καὶ ὑπὸ τούτου κινεῖσθαι. Chrys. ap. Galen. de Hipp. et Plat. III 1 p. 287 K. 251 M. ἡ ψυχὴ πνεῦμά ἐστι σύμφυτον ἡμῖν συνεχὲς παντὶ τῷ σώματι διήκον, ἔστ' ἂν ἡ τῆς ζωῆς συμμετρία παρῇ ἐν τῷ σώματι. Cic. Tusc. I 19 Zenoni Stoico animus ignis videtur. Arius Did. fr. 39, 2 ap. Euseb. pr. ev. XV 20 (Dox. 470) Κλεάνθης — φησὶν ὅτι Ζήνων τὴν ψυχὴν λέγει αἰσθητικὴν ἀναθυμίασιν καθάπερ Ἡράκλειτος.

b. Arius Did. fr. 39, 4 (Dox. 471) διαμένειν γὰρ ἐκεῖ (ἐν τῷ ἀέρι) τὰς τῶν ἀποθανόντων ψυχὰς. ἔνιοι δὲ τὴν μὲν τοῦ ὅλου αἰδίων, τὰς δὲ λοιπὰς συμμύγνυσθαι ἐπὶ τελευτῇ εἰς ἐκείνην. — Sapientium animas robustiores esse et usque ad conflagrationem mundi durare putabant, ceteras imbecilliores quam quae tot vicissitudines sustinerent: Plac. IV 7, 3 (Dox.

393). — Alii ex sapientium animis heroas atque daemones exsistere statuebant: Diog. VII 151 *φασὶ δ' εἶναι καὶ τινὰς δαίμονας ἀνθρώπων συμπάθειαν ἔχοντας, ἐπόπτας τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων, καὶ ἥρωας, τὰς ὑπολειμμένας τῶν σπουδαίων ψυχάς.*

- 509** Plac. IV 4, 4 (Dox. 390) οἱ Στωϊκοὶ ἐξ ὀκτὼ μερῶν φασὶ *animi partes* συνιστάνει (τὴν ψυχὴν), πέντε μὲν τῶν αἰσθητικῶν, δραστικοῦ ἀκουστικοῦ ὁσφραντικοῦ γευστικοῦ ἀπτικοῦ, ἕκτου δὲ φωνητικοῦ ^a, ἐβδόμου σπερματικοῦ, ὀγδόου αὐτοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ, ἀφ' οὗ ταῦτα πάντα ἐπιτίθεται διὰ τῶν οἰκείων ὀργάνων προσφερώς ταῖς τοῦ πολύποδος πλεκτάναις ^a.

a. Cf. Plac. IV 21, 2 (Dox. 410) ἀπὸ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐπὶ τὰ μέρη ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἐκπεφυκότα καὶ ἐκτεινόμενα εἰς τὸ σῶμα καθάπερ αἱ ἀπὸ τοῦ πολύποδος πλεκτάναι. — 3 ἡ μὲν δρασὶς ἐστὶ πνεῦμα διατεῖνον ἀπὸ ἡγεμονικοῦ μέχρις ὀφθαλμῶν, ἀκοὴ δὲ πνεῦμα διατεῖνον ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ μέχρις ὠτῶν. — 4 τῶν δὲ λοιπῶν τὸ μὲν λέγεται σπέρμα, ὅπερ καὶ αὐτὸ πνεῦμά ἐστι διατεῖνον ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ μέχρι τῶν παρασπαστικῶν. τὸ δὲ φωνᾶεν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος εἰρημένον, ὃ καὶ φωνὴν καλοῦσιν, ἐστὶ πνεῦμα διατεῖνον ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ μέχρι γάρυγγος καὶ γλώττης καὶ τῶν οἰκείων ὀργάνων. αὐτὸ δὲ τὸ ἡγεμονικὸν ὥσπερ ἐν κόσμῳ <ἥλιος> ¹ κατοικεῖ ἐν τῇ ἡμετέρῃ σφαιροειδεῖ κεφαλῇ. Cf. RP 495.

- 510** Sext. math. IX 102 πάσης γὰρ φύσεως καὶ ψυχῆς ἡ *principalis animi pars* καταρχὴ τῆς κινήσεως γίνεσθαι δοκεῖ ἀπὸ ἡγεμονικοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ἐπὶ τὰ μέρη τοῦ ὅλου ἐξαποστελλόμεναι δυνάμεις ὡς ἀπὸ τινος πηγῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐξαποστέλλονται, ὥστε πᾶσαν δυνάμιν τὴν περὶ τὸ μέρος οὔσαν καὶ περὶ τὸ ὅλον εἶναι διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἡγεμονικοῦ διαδίδοσθαι ^a.

a. Propterea negabant distinguendum esse inter rationalem et irrationalem partem animae; ἡγεμονικὸν enim rationalis animae esse λόγον, quem vocari et διάνοιαν et τὸ λογιστικόν. Diog. VII 157; Galen. de Hipp. et Plat. II 5 p. 244 K. 205 M.; Diog. VII 111 δοκεῖ δὲ αὐτοῖς τὰ *animi affectus* πᾶθη κρίσεις εἶναι (λόγου ἡμαρτημένας, cf. Themist. de anim. 107, 17 Hz.); Plut. de virt. moral. 7 p. 446 F εἶναι δὲ φασιν οὐχ ἕτερον εἶναι τοῦ λόγου τὸ πάθος οὐδὲ δυοῖν διαφορὰν καὶ στάσιν, ἀλλὰ ἐνὸς λόγου τροπὴν ἐπ' ἀμφοτέρω, λανθάνουσαν ἡμᾶς ὁξύτητι καὶ τάχει μεταβολῆς.

- 511** Diog. VII 159 ἡγεμονικὸν δ' εἶναι τὸ κυριώτατον τῆς *animi sedes* ψυχῆς, ἐν ᾗ αἱ φαντασίαι καὶ αἱ ὁρμαὶ γίνονται καὶ ὄθεν ὁ λόγος ἀναπέμπεται· ὅπερ εἶναι ἐν καρδίᾳ ^a.

1) ἥλιος in libris deest: add. Diels.

a. Haec sunt adversus Platonem (RP 336 a) disputata. Zeno ap. Galen. de Hippocr. et Plat. II 5 p. 241 K. 202 M. (I n. 148 Arn.) ita concludit: φωνὴ διὰ φάρυγγος χωρεῖ· εἰ δὲ ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει. ὁθεν δὲ λόγος, καὶ φωνὴ ἐκείθεν χωρεῖ· λόγος δὲ ἀπὸ διανοίας χωρεῖ, ὥστ' οὐκ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἔστιν ἡ διάνοια.

necessitas
et libertas

Cic. de fato 41 (II n. 974 Arn.) *Chrysippus autem cum 512 et necessitatem improbaret et nihil vellet sine praepositis causis evenire, causarum genera distinguit, ut et necessitatem effugiat et retineat fatum. causarum enim, inquit, aliae sunt perfectae et principales, aliae adiuvantes et proximae. quam ob rem cum dicimus omnia fato fieri causis antecedentibus, non hoc intellegi volumus: causis perfectis et principalibus, sed causis adiuvantibus [antecedentibus] et proximis. — quae si ipsae non sunt in nostra potestate, non sequitur ut ne adpetitus quidem sit in nostra potestate. — 42 quod enim dicantur adsensiones fieri causis antepositis, id quale sit, facile a se explicari putat. nam quamquam adsensio non possit fieri nisi commota viso, tamen, cum id visum proximam causam habeat, non principalem^a, hanc habet rationem, ut Chrysippus vult, quam dudum diximus, non ut illa quidem fieri possit nulla vi extrinsecus excitata (necesse est enim adsensionem viso commoveri), sed revertitur ad cylindrum et ad turbinem suum, quae moveri incipere nisi pulsa non possunt. id autem cum accidit, suapte natura, quod superest, et cylindrum volvi et versari turbinem putat^b.*

a. De adsensione (συγκατάθεσις) et viso (φαντασία) v. RP 484 a, b et cf. Plut. de Stoic. rep. 47. Adsensio non sic visum sequitur, quasi naturali necessitate conexas sint, sed pendet illa ab unius cuiusque animo atque ingenio, quibus et voluntas et ipsae actiones terminantur.

b. Cf. Gellius n. A. VII (VI) 2, 11 (II n. 1000 Arn.) *sicut, inquit (Chrysippus), lapidem cylindrum si per spatia terrae prona atque disrupta iacias, causa quidem ei et initium praecipitantiae fueris, mox tamen ille praeceps volvitur, non quia tu id iam facis, sed quoniam ita sese modus eius et formae volubilitas habet: sic ordo et ratio et necessitas fati genera ipsa et principia causarum movet, impetus vero consiliorum mentiumque nostrarum actionesque ipsas voluntas cuiusque propria et animorum ingenia moderantur. infert deinde verba haec, his quae dixi congruentia: διὸ καὶ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων εἰρηται*

γνώσει δ' ἀνθρώπους αὐθαλρετα πῆματ' ἔχοντας,

ὡς τῶν βλαβῶν ἐκάστοις παρ' αὐτοῖς γινομένων καὶ καθ' ὁρμὴν αὐτῶν ἁμαρτανόντων τε καὶ βλαπτομένων καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ θέσιν. — Cf. Trendelenburg, *Hist. Beitr.* II p. 162 sq. O. Heine, *Stoicor. de fato doctrina*, Numburgi 1859. A. Gercke, *Chrysippea*, Lips. 1885. Z. III a⁴ 160.

513 Diog. VII 147 (II n. 1021 Arn.) θεὸν δὲ εἶναι ζῶον ἀθά-^{deus}νατον, λογικόν, τέλειον ἢ νοερὸν ἐν εὐδαιμονίᾳ, κακοῦ παντὸς ἀνεπίδεκτον, προνοητικὸν κόσμον τε καὶ τῶν ἐν κόσμῳ· μὴ εἶναι μέντοι ἀνθρωπόμορφον· εἶναι δὲ τὸν μὲν δημιουργὸν τῶν ὅλων καὶ ὥσπερ πατέρα πάντων κοινῶς τε καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ τὸ διῆκον διὰ πάντων, ὃ πολλαῖς προσηγορίαις προσονομάζεσθαι κατὰ τὰς δυνάμεις. Δία μὲν γάρ φασι δι' ὃν τὰ πάντα, Ζῆνα δὲ καλοῦσι παρ' ὅσον τοῦ ζῆν αἰτίος ἐστίν ἢ διὰ τοῦ ζῆν κενώρηκεν, Ἀθηνᾶν δὲ κατὰ τὴν εἰς αἰθέρα διάτασιν τοῦ ἡγεμονικοῦ αὐτοῦ, Ἥραν δὲ κατὰ τὴν εἰς ἀέρα, καὶ Ἥφαιστον κατὰ τὴν εἰς τὸ τεχνικὸν πῦρ, καὶ Ποσειδῶνα κατὰ τὴν εἰς τὸ ὑγρὸν, καὶ Δήμητρα κατὰ τὴν εἰς γῆν· ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἄλλας προσηγορίας ἐχόμενοι τινος οἰκειότητος ἀπέδωκαν^a. — 149 καθ' εἰμαρμένην δέ φασι τὰ^{fatum} πάντα γίνεσθαι Χρῆσιππος ἐν τοῖς *Περὶ εἰμαρμένης* — καὶ *Ζήνων*. — ἔστι δ' εἰμαρμένη αἰτία τῶν ὄντων εἰρομένη ἢ λόγος καθ' ὃν ὁ κόσμος διεξάγεται. καὶ μὴν καὶ μαντικὴν^{divinatio} ὑφεστάναι πᾶσάν φασιν, εἰ καὶ πρόνοιαν εἶναι^b.

a. Cf. *RP* 494. 499. *Exempla harum interpretationum*, in quibus summe laboraverant Zeno et Cleanthes et prae ceteris Chrysippus, praeter ea quae apud Diogenem l. l. leguntur exstant apud Ciceronem *deor. n.* I 40, II 62; cf. Philodem. *de piet.* col. 5. 13 (*Dox.* 546). *Krische, Forsch.* p. 463; Z. III a⁴ 333.

b. Cic. *divin.* I 6 *sed cum Stoici omnia fere illa defenderent, quod et Zeno in suis commentariis quasi semina quaedam sparsisset et ea Cleanthes paulo uberiora fecisset, accessit acerrumo vir ingenio, Chrysippus, qui totam de divinatione duobus libris explicavit sententiam, uno praeterea de oraculis, uno de somniis; quem subsequens unum librum Babylonius Diogenes edidit, eius auditor, duo Antipater, quinque noster Posidonius.* — Cf. C. Wachsmuth, *d. Ansichten der Stoiker u. Mantik u. Daemonen*, Berol. 1860.

c*. Non spernebant Stoici populares de dis opiniones, sed proficisciebantur ab iis, cum deos esse demonstrabant; magnum enim argumentum in eo cerni putabant, quod omnium gentium hominibus esse di viderentur, cf. Cic. *deor. n.* II 12 *itaque inter omnes omnium gentium summa* Stoicorum theologia

constat; omnibus enim innatum est et in animo quasi insculptum esse deos; quales sint, varium est, esse nemo negat. Maximum vero argumentum iis erat totius naturae et mundi ratio atque compositio; quare omnis eorum theologia erat physica atque adeo physicae tanquam apex et consummatio, v. Plut. de Stoic. rep. 9, 2 p. 1035 B (RP 482). Ita deum universum et summum, quem Iovem appellabat, nihil aliud esse volebant nisi vel ipsum mundum vel mundi substantiam vel mundi causam procreatricem et providentiam: RP 494. 499; Diog. VII 148 οὐσὶν δὲ θεοῦ Ζήνων μὲν φησι τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὸν οὐρανόν, ὁμοίως δὲ καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ θεῶν καὶ Ποσειδώνιος ἐν πρώτῳ Περὶ θεῶν. — Vel maxime autem divinam naturam et intelligentiam in caelo et sideribus conspici arbitrabantur, cf. Cic. deor. n. I 36 de Zenone et Cleanthe; Krische p. 385; RP 495. — In singulis deorum nominibus ac fabulis interpretandis ita maxime versabantur, ut *physicam rationem non intelligentem in eas inclusam esse demonstrarent*, cf. Cic. deor. n. II 64 et ib. III 63 *magnam molestiam suscepit et minime necessariam primus Zeno, post Cleanthes, deinde Chrysippus commenticiarum fabularum reddere rationem, vocabulorum, cur quique ita appellati sint, causas explicare. quod cum facitis, illud profecto confitemini, longe aliter se rem habere atque hominum opinio sit; eos enim, qui di appellantur, rerum naturas esse, non figuras deorum.* — Quamquam alii velut Persaeus Citiensis eos dicebant esse habitos deos, a quibus magna utilitas ad vitae cultum esset inventa, ipsasque res utiles et salutare deorum esse vocabulis nuncupatas, v. Cic. deor. n. I 38; II 62. — Similiter Chrysippus etiam homines sapientes in deos mutari docuerat: Philodem. de piet. c. 13 (Dox. 547) καὶ ἀνθρώπους εἰς θεοὺς φησι μεταβαλεῖν. Cf. RP 508 b.

Ethica

finis
bonorum

Stob. ecl. II 7, 6 p. 75, 11 W. τὸ δὲ τέλος ὁ μὲν Ζή- 514
νων οὕτως ἀπέδωκε· τὸ ὁμολογουμένως ζῆν. τοῦτο δ' ἐστὶ
καθ' ἓνα λόγον καὶ σύμφωνον ζῆν, ὡς τῶν μαχομένως ζών-
των κακοδαιμονούντων^a. οἱ δὲ μετὰ τοῦτον προσδιαρθροῦντες
οὕτως ἐξέφερον· ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν, ὑπολαβόντες
ἐλάττω εἶναι κατηγορήματα τὰ ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ῥηθέν. Κλεάν-
θης γὰρ πρῶτος διαδεξάμενος αὐτοῦ τὴν αἵρεσιν προσέθηκε
τῇ φύσει καὶ οὕτως ἀπέδωκε· τέλος ἐστὶ τὸ ὁμολογουμένως
τῇ φύσει ζῆν. ὅπερ ὁ Χρύσιππος σαφέστερον βουλόμενος

ποιῆσαι ἐξήνεγκε τὸν τρόπον τοῦτον· ζῆν κατ' ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων^b.

De veterum Stoicorum doctrina morali scripsit A. Dyroff, *die Ethik d. alten Stoa*, Berol. 1897.

a. Differt Diog. VII 87 διόπερ πρῶτος ὁ Ζήνων ἐν τῇ Περὶ ἀνθρώπου φύσεως τέλος εἶπε τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν. Cf. Cic. de fin. IV 14. Post μαχομένως suppl. ἑαυτοῖς, v. Seneca ep. 89, 15 *vita sibi concors*. Summo bono efficitur vita beata (εὐδαιμονία), de qua cf. vita beata Diog. VII 89 ἐν αὐτῇ τε (τῇ ψυχῇ) εἶναι τὴν εὐδαιμονίαν, ἅτ' οὐσῃ ψυχῇ πεποιημένη πρὸς τὴν ὁμολογίαν παντὸς τοῦ βίου. Stob. ecl. II 7 p. 77, 20 W. τὴν δὲ εὐδαιμονίαν ὁ Ζήνων ὠρίσατο τὸν τρόπον τοῦτον· εὐδαιμονία δ' ἐστὶν εὖροια βίου.

b. Cf. Chrysipp. ap. Diog. VII 87 (RP 482 b) et ib. 88 διόπερ τέλος γίνεται τὸ ἀκολουθῶς τῇ φύσει ζῆν, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τε τὴν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν τῶν ὄλων, οὐδὲν ἐνεργοῦντας ὧν ἀπαγορεύειν εἴωθεν ὁ νόμος ὁ κοινός, ὅσπερ ἐστὶν ὁ ὁρθὸς λόγος διὰ πάντων ἐρχόμενος, ὁ αὐτὸς ὧν τῷ Διὶ καθηγμένοι τούτῳ τῆς τῶν ὄλων διοικήσεως ὄντι. — Diog. VII 89 φύσιν δὲ Χρυσίππος μὲν ἐξακούει, ἣ ἀκολουθῶς δεῖ ζῆν, τὴν τε κοινὴν καὶ ἰδίως τὴν ἀνθρωπίνην· ὁ δὲ Κλεάνθης τὴν κοινὴν μόνην ἐκδέχεται φύσιν, ἣ ἀκολουθεῖν δεῖ, οὐκέτι δὲ καὶ τὴν ἐπὶ μέρους. Cf. Z. III a⁴ 215¹. — Ab universa illa naturae lege cum toti pendeamus, id maximo opere agendum est, ut quaeramus ad quod adipiscendum ipsa natura impellamur, propriae voluntati quam maxime renuntiantes: quo pertinent Cleanthis illa ap. Epictet. man. 53 (fr. 91 Pearson, I n. 527 Arn.) ἄγον δέ μ', ὦ Ζεῦ καὶ σύ γ' ἡ Περωμένη, | ὅποι ποθ' ἔμιν εἰμὶ διαταγμένος· | ὥς ἔψομαί γ' ἄοκνος· ἦν δὲ μὴ θέλω | κακὸς γενόμενος, οὐδὲν ἤτεον ἔψομαι. Neque bonum et quod ab eo pendet officium in alio positum est nisi in voluntate nostra naturae legi necessariae constanter prudenterque obtemperandi: Cic. Tusc. IV 12; Senec. benef. VI 11, 3 *voluntas est quae apud nos ponit officium*.

515 Gellius noct. Att. XII 5, 7 *natura, inquit (Taurus), appetitus naturalis omnium rerum, quae nos genuit, induit nobis inolevitque in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem nostri et caritatem, ita prorsus, ut nihil quicquam esset carius pensiusque nobis quam nosmet ipsi^a, atque hoc esse fundamentum rata est conservandae hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simul atque editus in lucem foret, harum prius rerum sensum adfectionemque caperet, quae a veteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν appellata sunt^b: ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. postea per incrementa aetatis exorta e semi-*

nibus suis ratio est et utendi consilii reputatio et honestatis utilitatisque verae contemplatio subtiliorque et exploratior commodorumque dilectus^c: atque ita prae ceteris omnibus enituit et praefulsit decori et honesti dignitas, ac si rei retinendae obtinendaeve incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemptum est; neque aliud esse vere et simpliciter bonum nisi honestum, aliud quicquam malum nisi quod turpe esset existimatum est. reliqua omnia, quae in medio forent ac neque honesta essent neque turpia, neque bona esse neque mala decretum est. productiones tamen et relationes suis quaeque momentis distinctae divisaque sunt, quae προηγμένα et ἀποπροηγμένα ipsi vocant^d. propterea voluptas quoque et dolor, quod ad finem ipsum bene beateque vivendi pertinet, et in mediis relictæ et neque in bonis neque in malis iudicata sunt^e. 8 sed enim quoniam his primis sensibus doloris voluptatisque ante consilii et rationis exortum recens natus homo imbutus est et voluptati quidem a natura conciliatus, a dolore autem quasi a gravi quodam inimico abiunctus alienatusque est: idcirco adfectiones istas primitus penitusque inditas ratio ipsi post addita convellere ab stirpe atque extinguere vix potest. pugnat autem cum his semper et exultantis eas opprimit obteritque et parere sibi atque oboedire cogit.

a. Cf. Cic. de fin. III 16. Diog. VII 85 (III n. 178 Arn.) τὴν δὲ πρώτην ὁρμὴν φασὶ (οἱ Στωϊκοὶ) τὸ ζῶον ἴσχειν ἐπὶ τὸ τηρεῖν ἑαυτό, οἰκειούσης αὐτῷ τῆς φύσεως ἀπ' ἀρχῆς· καθὰ φησὶν ὁ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ τελῶν, πρῶτον οἰκεῖον λέγων εἶναι παντὶ ζῷῳ τὴν αὐτοῦ σύστασιν καὶ τὴν ταύτης συνείδησιν¹. οὔτε γὰρ ἀλλοτριῶσαι εἰκὸς ἦν αὐτῷ τὸ ζῶον οὔτε ποιήσασαν αὐτὸ μήτε ἀλλοτριῶσαι μήτε οἰκειῶσαι. ἀπολείπεται τοίνυν λέγειν, συστήσαμένην αὐτὸ οἰκειῶσαι πρὸς ἑαυτό. οὕτω γὰρ τὰ τε βλάπτοντα διωθεῖται καὶ τὰ οἰκεῖα προσέεται. Idem haud dubie spectans Chrysippus ap. Plut. de Stoic. rep. 18, 1 p. 1042 A λυσitelεῖ ζῆν ἀφρονα μᾶλλον ἢ μὴ βιοῦν, κἂν μηδέποτε μέλλῃ φρονήσῃ. — Ideoque etiam animalia hominibus exempla esse possunt: ib. 22, 1 p. 1045 A καὶ πρὸς τὰ θηρία φησὶ (ὁ Χρύσιππος) δεῖν ἀποβλέπειν καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνων γινομένοις τεκμαίρεσθαι τὸ μηδὲν ἄτοπον μηδὲ παρὰ φύσιν εἶναι τῶν τοιούτων. Quae pertinent ad praecepta Stoicorum de moribus atque institutis, quae vulgo obtineant, repudiandis, quia, quae his notentur ut delicta, non sint delicta secundum naturam.

1) συνείδησιν libri: σύντήρησιν Heine: σύνδεσιν Madvig.

b. De primis secundum naturam, h. e. quae natura conciliante primum appetuntur, v. Madvig, Cic. de fin., Exc. IV p. 828 (³ 815).

c. Cf. Diog. VII 86 ἐκ περιττοῦ δὲ τῆς ὁρμῆς τοῖς ζῴοις ἐπιγενομένης, ἣ συγχρώμενα πορεύεται πρὸς τὰ οἰκεῖα, τοῦτοις μὲν τὸ κατὰ φύσιν τὸ ¹ κατὰ τὴν ὁρμὴν διοικεῖσθαι· τοῦ δὲ λόγου τοῖς λογικοῖς κατὰ τελειοτέραν προστασίαν δεδομένου τὸ κατὰ λόγον ζῆν ὀρθῶς γίνεσθαι αὐτοῖς ² κατὰ φύσιν· τεχνίτης γὰρ οὗτος ἐπιγίνεται τῆς ὁρμῆς. Cic. de fin. III 16; ibid. IV 28 Chrysippus autem exponens differentias animantium ait alias earum corpore excellere, alias autem animo, non nullas valere utraque re: deinde disputat, quod cuiusque generis animantium statui deceat extremum. cum autem hominem in eo genere posuisset, ut ei tribueret animi excellentiam, summum bonum id constituit, non ut excellere animus, sed ut nihil esse praeter animum videretur.

d. Rigidius illud placitum, quo negabant ullum esse bonum nisi honestum, mollitur eo, quod etiam externa bona, dummodo prudenter iis uteremur, aliqua existimatione digna esse dicebant; esse ea ἀδιάφορα ^{adiaphora} quidem, sed προηγμένα. Cf. Cic. de fin. III 20; Stob. ecl. II 7, 7^b p. 80, 14 W. εἰ δὲ τῶν ἀδιαφόρων τὰ μὲν πλείω ἀξίαν ἔχειν, τὰ δ' ἐλάττω — καὶ τὰ μὲν προηγμένα, τὰ δὲ ἀποπροηγμένα, τὰ δ' οὐδετέρως ἔχοντα. — p. 85, 3 οὐδὲν δὲ τῶν ἀγαθῶν εἶναι προηγμένον διὰ τὸ τὴν μέγιστην ἀξίαν αὐτὰ ἔχειν. τὸ δὲ προηγμένον, τὴν δευτέραν χώραν καὶ ἀξίαν ἔχον, συνεγγίζειν πως τῇ τῶν ἀγαθῶν φύσει. — προηγμένα δὲ λέγεσθαι, οὐ τῷ πρὸς εὐδαιμονίαν τινὰ συμβάλλεσθαι συνεργεῖν τε πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ τῷ ἀναγκαῖον εἶναι τοῦτον τὴν ἐκλογὴν ποιεῖσθαι παρὰ τὰ ἀποπροηγμένα. Cf. Diog. VII 105. Tam varie autem ab ipsis principibus Stoicorum constituebantur fines regionis bonorum et mediorum, ut etiam Chrysippus τὸ προηγμένον, dummodo honesto subiectum esse putaretur, bonum appellari posse concederet: Plut. d. Stoic. rep. 30, 4 p. 1048 A.

e. Diog. VII 85 δ δὲ λέγουσι τινες, πρὸς ἡδονὴν γίνεσθαι τὴν ^{voluptas} πρώτην ὁρμὴν τοῖς ζῴοις, ψεῦδος ἀποφαίνουσιν. 86 ἐπιγεννημα (cf. ἐπιγεννηματικόν, Cic. de fin. III 32) γὰρ ἡσασιν, εἰ ἄρα ἐστίν, ἡδονὴν εἶναι, ὅταν αὐτὴν καθ' αὐτὴν ἢ φύσιν ἐπιζητήσασα τὰ ἐναρμόζοντα τῇ συστάσει ἀπολάβῃ (cf. Suid. v. ὁρμή). — Sext. math. XI 73 οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἀδιάφορον καὶ οὐ προηγμένον (εἶναι τὴν ἡδονήν). ἀλλὰ Κλεάνθης μὲν μήτε κατὰ φύσιν αὐτὴν εἶναι μήτε ἀξίαν ἔχειν ἐν τῷ βίῳ, καθάπερ δὲ τὸ κάλλυντρον κατὰ φύσιν μὴ εἶναι· ὁ δὲ ἄρχεδημος κατὰ φύσιν μὲν εἶναι ὥς τὰς ἐν μασχάλῃ τρίχας, οὐχὶ δὲ καὶ ἀξίαν ἔχειν. — Itaque gaudium (χαρά, Diog. VII 116) sapientis distinguebatur a stultorum voluptate (ἡδονή), quam numerabant inter affectus (πάθη), cf. Cic. de fin. III 35; Diog. VII 110; Stob. ecl. II 7, 10 p. 88, 8 W., **RP** 521.

1) τὸ: libri: τῷ Arnim. — 2) τοῖς libri: <τοῦ>τοῖς Arnim.

bona Diog. VII 101 δοκεῖ δὲ πάντα τὰ ἀγαθὰ ἴσα εἶναι ^a 516
καὶ πᾶν ἀγαθὸν ἐπ' ἄκρον εἶναι αἰρετὸν καὶ μήτ' ἄνεσιν
μήτ' ἐπίτασιν ἐπιδέχεσθαι. τῶν δ' ὄντων φασὶ τὰ μὲν
ἀγαθὰ εἶναι, τὰ δὲ κακά, τὰ δ' οὐδέτερα. 102 ἀγαθὰ
μὲν οὖν τὰς τ' ἀρετάς, φρόνησιν δικαιοσύνην ἀνδρείαν σω-
malα φροσύνην καὶ τὰ λοιπὰ· κακὰ δὲ τὰ ἐναντία, ἀφροσύνην
media ἀδίκιαν καὶ τὰ λοιπὰ· οὐδέτερα δὲ ὅσα μήτ' ὠφελεῖ μήτε
βλάπτει, οἷον ζῶν ὑγίεια ἡδονὴ κάλλος ἰσχύς πλοῦτος εὐδοξία
εὐγένεια καὶ τὰ τούτοις ἐναντία, θάνατος νόσος πόνος αἷσχος
ἀσθένεια πένια ἀδοξία δυσγένεια καὶ τὰ τούτοις παρα-
πλήσια. — μὴ γὰρ εἶναι ταῦτ' ἀγαθὰ, ἀλλ' ἀδιάφορα
κατ' εἶδος προσηγμένα. 103 ὥς γὰρ ἴδιον θερμοῦ τὸ
θερμαίνειν, οὐ τὸ ψύχειν, οὕτω καὶ ἀγαθοῦ τὸ ὠφελεῖν, οὐ
τὸ βλάπτειν· οὐ μᾶλλον δ' ὠφελεῖ ἢ βλάπτει ὁ πλοῦτος καὶ
ἢ ὑγίεια· οὐκ ἔρ' ἀγαθὸν οὔτε πλοῦτος οὔθ' ὑγίεια. ἔτι τέ
φασιν· ἢ ἔστιν εὖ καὶ κακῶς χρῆσθαι, τοῦτ' οὐκ ἔστιν ἀγα-
θόν· πλούτῳ δὲ καὶ ὑγιείᾳ ἔστιν εὖ καὶ κακῶς χρῆσθαι· οὐκ
ἔρ' ἀγαθὸν πλοῦτος καὶ ὑγίεια ^b.

a. Cic. de fin. III 48 crescere bonorum finem non putamus. ut enim, qui demersi sunt in aqua, nihilo magis respirare possunt, si non longe absunt a summo, ut iam iamque possint emergere, quam si etiam tum essent in profundo, nec catulus ille, qui iam appropinquat ut videat, plus cernit quam is, qui modo est natus, item, qui processit aliquantum ad virtutis habitum, nihilo minus in miseria est quam ille, qui nihil processit. — Ib. IV 75 peccata paria. quonam modo? quia nec honesto quicquam honestius nec turpi turpius. — ut — in fidibus pluribus, si nulla earum ita contenta nervis sit, ut concentum servare possit, omnes aequae incontentae sint, sic peccata, quia discrepant, aequae discrepant; paria sunt igitur. Cf. Cic. parad. 20; Diog. VII 120.

b. Ita Stoici severiores; cf. etiam Stob. ecl. II 7 p. 101, 6 W. τὸ ἀγαθὸν ἀρετὴ ἐστὶν ἢ τὸ μετέχον ἀρετῆς. Diog. VII 101. — Qui mitiorem disciplinam sequebantur, alia praeter virtutem bona esse stantiebant: Stob. ecl. II 7 p. 58, 5 W. τῶν δ' ἀγαθῶν τὰ μὲν εἶναι ἀρετάς, τὰ δ' οὐ. φρόνησιν μὲν οὖν καὶ σωφροσύνην <καὶ δικαιοσύνην> ¹ καὶ ἀνδρείαν ἀρετάς, χαρὰν δὲ καὶ εὐφροσύνην καὶ θάρος καὶ βούλησιν καὶ τὰ παραπλήσια οὐκ εἶναι ἀρετάς, cf. ib. II 7 p. 68. 72 W. — Contraria ratio in eo cernitur, quod προσηγμένοις et ἀδιάφοροις etiam utiles artes adnumerantur et quae faciunt ad ingenium exercendum itemque ἡ προκοπή (RP 518 a), v. Stob. ecl. II 7^b p. 80 W. Diog. VII 106.

1) add. Meineke.

517 Stob. ecl. II 7 p. 60, 7 W. κοινότερον δὲ τὴν ἀρετὴν διὰ- virtus
 θεσιν^a εἶναι φασὶ ψυχῆς σύμφωνον αὐτῇ περὶ ὅλον τὸν βίον.
 τῶν δ' ἀρετῶν τὰς μὲν εἶναι πρώτας, τὰς δὲ ταῖς πρώταις
 ὑποτεταγμένας^b. πρώτας δὲ τέτταρας εἶναι, φρόνησιν σω-
 φροσύνην ἀνδρείαν δικαιοσύνην^c. — 62, 15 ταύτας μὲν
 οὖν τὰς ῥηθείσας ἀρετὰς τελείας εἶναι λέγουσι περὶ τὸν βίον
 καὶ συνεστηκέναι ἐκ θεωρημάτων· ἄλλας δὲ ἐπιγίνεσθαι
 ταύταις, οὐκ ἔτι τέχνας οὔσας, ἀλλὰ δυνάμεις τινὰς ἐπὶ τῆς
 ἀσκήσεως περιγιγνομένας, οἷον τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν
 ἀριότητα καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς καὶ τὸ κάλλος^d. — 63, 6 πᾶ-
 σας δὲ τὰς ἀρετάς, ὅσαι ἐπιστήμαί εἰσι καὶ τέχναι, κοινὰ τε
 θεωρήματα ἔχειν καὶ τέλος — τὸ αὐτό, διὸ καὶ ἀχωρίστους
 εἶναι· τὸν γὰρ μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν, καὶ τὸν κατὰ μίαν
 πράττοντα κατὰ πάσας πράττειν. — πάσας γὰρ τὰς ἀρετὰς
 τὰ πασῶν βλέπειν καὶ τὰ ὑποτεταγμένα ἀλλήλαις^e.

a. Stoici virtutem non ξῆν esse, quemadmodum docebat Aristoteles, sed διαθεσιν statuebant, v. Diog. VII 89. 98; Stob. ecl. II 7 p. 71, 1 W. Quae qua significatione dicatur, luculentissime cernitur ex Simpl. in Ar. cat. 237, 29 K. καὶ γὰρ τὰς μὲν ἔξεις ἐπιτείνεσθαι φασὶν δύνασθαι καὶ ἀνέσθαι, τὰς δὲ διαθέσεις ἀνεπιτάτους εἶναι καὶ ἀνανέτους. διὸ καὶ τὴν εὐθύτητα τῆς ῥάβδου, κἂν εὐμετάβολος ἢ δυναμένη κάμπτεσθαι, διαθεσιν εἶναι φασί· μὴ γὰρ ἂν ἀνεθῆναι ἢ ἐπιταθῆναι τὴν εὐθύτητα μηδὲ ἔχειν τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, διόπερ εἶναι διάθεσιν. Cf. ib. 284, 32 K. Quo sensu virtus dicatur διάθεσις v. RP 518.

b. Inferiorum virtutum recensum habes ap. Stob. ecl. II 7 p. 60, 18 W.; Diog. VII 92. 126.

c. Cf. Diog. VII 92. — Stob. ecl. II 7 p. 59, 4 W. φρόνησιν δ' εἶναι ἐπιστήμην ὣν ποιητέον καὶ οὐ ποιητέον καὶ οὐδετέρων, ἢ ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων, — σωφροσύνην δ' εἶναι ἐπιστήμην αἰρετῶν καὶ φευκτῶν καὶ οὐδετέρων· δικαιοσύνην δὲ ἐπιστήμην ἀπονεμητικὴν τῆς ἀξίας ἐκάστω· ἀνδρείαν δὲ ἐπιστήμην δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν καὶ οὐδετέρων. — 60, 12 καὶ τὴν μὲν φρόνησιν περὶ τὰ καθήκοντα γίνεσθαι· τὴν δὲ σωφροσύνην περὶ τὰς ὁρμὰς τοῦ ἀνθρώπου· τὴν δὲ ἀνδρείαν περὶ τὰς ὑπομονάς· τὴν δὲ δικαιοσύνην περὶ τὰς ἀπονεμήσεις. — Cf. Andronici Rhodii qui fertur libelli π. παθῶν pars altera de virtutibus et vitiis ed. Schuchhardt, diss. Heidelberg. 1883, p. 36—63.

d. Diog. VII 90 τῇ γὰρ σωφροσύνῃ τε θεωρημένη ὑπαρχούσῃ συμβαίνει ἀκολουθεῖν καὶ παρεκτείνεσθαι τὴν ὑγίειαν, καθάπερ τῇ ψαλίδος οἰκοδομίᾳ τὴν ἰσχὺν ἐπιγίνεσθαι.

e. Cf. Plut. de Stoic. rep. 7, 2 p. 1034 C, ubi Zeno dicitur omnes virtutes ad φρόνησιν revocasse; Diog. VII 125. Ceterum Stoicis cum

virtus scientia faciendorum esse videretur, conveniens erat, ut virtutem doceri posse affirmarent: Diog. VII 91. — Sed recte facere cum scientia coniunctissimum esse (RP 482) ideoque rationalem vitam contemplativae et activae consociationem esse dicebant: Diog. VII 130 βίων δὲ τριῶν ὄντων, θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ καὶ λογικοῦ, τὸν τρίτον φασὶν αἰρετέον· γεγονέναι γὰρ ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπίτηδες τὸ λογικὸν ζῶον πρὸς θεωρίαν καὶ πράξιν.

virtutis natura
et qualitas

Diog. VII 127 ἀρέσκει δ' αὐτοῖς μηδὲν μεταξὺ εἶναι **518** ἀρετῆς καὶ καλίας, τῶν Περιπατητικῶν μεταξὺ ἀρετῆς καὶ καλίας εἶναι λεγόντων τὴν προκοπὴν ^a. ὥς γὰρ δεῖν φασιν ἢ ὀρθὸν εἶναι ξύλον ἢ στρεβλόν, οὕτως ἢ δίκαιον ἢ ἀδίκον, οὔτε δὲ δικαιότερον οὔτε ἀδικώτερον, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. καὶ μὴν τὴν ἀρετὴν Χρύσιππος μὲν ἀποβλητὴν, Κλεάνθης δὲ ἀναπόβλητον· ὁ μὲν ἀποβλητὴν διὰ μέθην καὶ μελαγχολίαν, ὁ δ' ἀναπόβλητον διὰ βεβαίους καταλήψεις ^b. καὶ αὐτὴν δὲ αἰρετὴν εἶναι. αἰσχννόμεθα γοῦν ἐφ' οἷς κακῶς πράττομεν, ὥς ἂν μόνον τὸ καλὸν εἰδότες ἀγαθόν. αὐτάρκη τ' εἶναι αὐτὴν πρὸς εὐδαιμονίαν, καθά φησι Ζήνων καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ ἀρετῶν καὶ Ἑκάτων ἐν τῷ δευτέρῳ Περὶ ἀγαθῶν. — 128 „εἰ γάρ“, φησὶν, „αὐτάρκης ἐστὶν ἡ μεγαλοψυχία πρὸς τὸ πάντων ὑπεράνω ποιεῖν, ἐστὶ δὲ μέρος τῆς ἀρετῆς, αὐτάρκης ἐστὶ καὶ ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν, καταφρονοῦσα καὶ τῶν δοκούντων ὀχληρῶν“ ^c.

a. Profici posse in virtute non negabant, profectum (προκοπὴν) esse medium inter virtutem et vitium negabant. Cf. Cic. de fin. III 48 RP 516 a. Chrysipp. ap. Stob. floril. 103, 22 ὁ δ' ἐπ' ἄκρον, φησί, προκόπτων ἅπαντα πάντως ἀποδίδωσι τὰ καθήκοντα καὶ οὐδὲν παραλείπει. τὸν δὲ τοῦτου βίον οὐκ εἶναι πῶ φησὶν εὐδαίμονα, ἀλλ' ἐπιγίγνεσθαι αὐτῇ τὴν εὐδαιμονίαν, ὅταν αἱ μέσαι πράξεις αὐταὶ προσλάβωσι τὸ βέβαιον καὶ ἐτικὸν καὶ ἰδίαν πῆξιν τινα λάβωσιν. — Diversos proficientium gradus prosequitur Seneca ep. 75, 9.

b. De Chrysippo v. Simpl. in cat. 401, 35 K.; Plut. de Stoic. rep. 27, 2 p. 1046 F. Cum Cleanthe faciunt, quae traduntur a Diog. VII 118 (cf. Cic. Tusc. III 10).

c. Stoicus sapiens sentit quidem dolorem et incommodum omne, sed vincit: Senec. ep. 9. Possumus enim dolore et metu affici et nihilominus superiores esse impetu eorum non patientes nos regi in agendo: Plut. de comm. notit. 25, 5 p. 1070 E. In hoc cernitur impatientia (ἀπάθεια) quam vocabant sapientis, RP 522 b. — De αὐταρχείᾳ virtutis v. Cic. parad. 16.

519 Diog. VII 107 ἔτι δὲ καθ' ἡκόν φασιν εἶναι ὃ πραχθὲν officia media εὐλογόν τιν' ἴσχει ἀπολογισμόν, οἷον τὸ ἀκόλουθον ἐν τῇ ζωῇ, περὶ καὶ ἐπὶ τὰ φυτὰ καὶ ζῶα διατείνει· δοῦναι γὰρ καπὶ τούτων καθήκοντα. 108 κατωνομάσθαι δ' οὕτως ὑπὸ πρώτου Ζήνωνος τὸ καθήκον ἀπὸ τοῦ κατὰ τινος ἦκειν τῆς προσονομασίας εἰλημμένης. ἐνέργημα δ' αὐτὸ εἶναι ταῖς κατὰ φύσιν κατασκευαῖς οἰκεῖον. τῶν γὰρ καθ' ὁρμὴν ἐνεργουμένων τὰ μὲν καθήκοντα εἶναι, τὰ δὲ παρὰ τὸ καθήκον, τὰ δ' οὔτε καθήκοντα οὔτε παρὰ τὸ καθήκον. καθήκοντα μὲν οὖν εἶναι ὅσα λόγος αἰρεῖ ποιεῖν, ὥς ἔχει γονεῖς τιμᾶν, ἀδελφούς, πατρίδα, συμπεριφέρεισθαι φίλοις· παρὰ τὸ καθήκον δὲ ὅσα μὴ αἰρεῖ λόγος, ὥς ἔχει τὰ τοιαῦτα· γονέων ἀμελεῖν, ἀδελφῶν ἀφροντιστεῖν, φίλοις μὴ συνδιατίθεσθαι, πατρίδα ὑπερορᾶν καὶ τὰ παραπλήσια. 109 οὔτε δὲ καθήκοντα οὔτε παρὰ τὸ καθήκον, ὅσα οἷον αἰρεῖ λόγος πράττειν οὔτ' ἀπαγορεύει, οἷον κάρφος ἀνέλεσθαι, γραφεῖον κρατεῖν ἢ στελεγγίδα καὶ τὰ ὅμοια τούτοις.

520 Stob. ecl. II 7, 8 p. 85, 18 W. τῶν δὲ καθηκόντων τὰ μὲν et perfecta εἶναί φασι τέλεια, ἃ δὴ καὶ κατορθώματα λέγεσθαι· κατορθώματα δ' εἶναι τὰ κατ' ἀρετὴν ἐνεργήματα, οἷον τὸ φρονεῖν, τὸ δικαιοπραγεῖν. οὐκ εἶναι δὲ κατορθώματα τὰ μὴ οὕτως ἔχοντα, ἃ δὴ οὐδὲ τέλεια καθήκοντα προσαγορεύουσιν, ἀλλὰ μέσα, οἷον τὸ γαμεῖν, τὸ πρὸς βεβῆναι, τὸ διαλέγεσθαι, τὰ τούτοις ὅμοια. — p. 86, 10 πᾶν δὲ τὸ παρὰ τὸ καθήκον ἐν λογικῷ (ζῷῳ) ¹ γινόμενον ἀμάρτημα εἶναι· τὸ δὲ καθήκον τελειωθὲν κατορθώμα γίνεσθαι ².

a. Cf. Cic. de off. I 7; Stob. ecl. II 7 p. 93. 96. 107 W. Chrysippus (RP 518 a) omnia officia μέσας πράξεις et actiones τῶν προκοπιόντων esse docebat, κατορθώματα easdem agente sapiente: Clem. paed. I 13, 102 p. 159 P. τὸ δὲ κατορθούμενον κατὰ τὴν τοῦ λόγου ὑπακοὴν προσήκον καὶ καθήκον Στωϊκῶν ὀνομάζουσιν παιῖδες. — Cic. de off. III 14 haec enim officia, de quibus his libris disputamus, media Stoici appellant; ea communia sunt et late patent; quae et ingenii bonitate multi assequuntur et progressionem discendi. illud autem officium, quod rectum idem appellant, perfectum atque absolutum est et, ut idem dicunt, omnes numeros habet nec praeter sapientem cadere in quemquam potest. — Cf. Hirzel II 341. Bonhöffer II 193. Dyroff 133.

1) ζῷον add. Wachsmuth.

affectuum
genera

Cicero Tusc. IV 9 quia Chrysippus et Stoici, cum de **521**
 animi perturbationibus disputant^a, magnam partem in his
 partiendis et definiendis occupati sunt, — 11 utamur —
 Stoicorum definitionibus et partitionibus, qui mihi videntur
 in hac quaestione versari acutissime. est igitur Zenonis haec
 definitio, ut perturbatio sit, quod $\pi\acute{\alpha}\theta\omicron\varsigma$ ille dicit, aversa a
 recta ratione contra naturam animi commotio. quidam bre-
 vius perturbationem esse adpetitum vehementiorem, sed vehe-
 mentiore eum volunt esse, qui longius discesserit a naturae
 constantia^b. partes autem perturbationum volunt ex duobus
 opinatis bonis nasci et ex duobus opinatis malis; ita esse
 quattuor, ex bonis libidinem et laetitiam, ut sit laetitia prae-
 sentium bonorum, libido futurorum, ex malis metum et aegri-
 tudinem nasci censent, metum futuris, aegritudinem praesen-
 tibus^c. — 14 omnes perturbationes iudicio censent fieri et
 opinione^d. itaque eas definiunt pressius, ut intellegatur non
 modo quam vitiosae, sed etiam quam in nostra sint potestate.
 est igitur aegritudo opinio recens mali praesentis, in quo
 demitti contrahique animo rectum esse videatur, laetitia
 opinio recens boni praesentis, in quo efferri rectum esse videat-
 ur, metus opinio impendentis mali, quod intolerabile esse
 videatur, libido opinio venturi boni, quod sit ex usu iam
 praesens esse atque adesse. 15 sed quae iudicia quasque
 opiniones perturbationum esse dixi, non in eis perturbationes
 solum positas esse dicunt, verum illa etiam quae efficiuntur
 perturbationibus, ut aegritudo quasi morsum aliquem doloris
 efficiat, metus recessum quendam animi et fugam, laetitia
 profusam hilaritatem, libido effrenatam adpetentiam. opi-
 nationem autem, quam in omnis definitiones superiores
 et causa inclusimus, volunt esse imbecillam adsensionem^e. — 22 om-
 nium autem perturbationum fontem esse dicunt intem-
 perantiam, quae est a tota mente [a recta ratione] de-
 fectio, sic aversa a praescriptione rationis, ut nullo modo
 et effectus adpetitiones animi nec regi nec contineri queant. — 23 ex
 perturbationibus autem primum morbi conficiuntur, quae
 vocant illi $\rho\omicron\sigma\theta\mu\alpha\tau\alpha$, eaque, quae sunt eis morbis contraria,
 quae habent ad res certas vitiosam offensionem atque fasti-
 dium, deinde aegrotationes, quae appellantur a Stoicis $\alpha\gamma-$

ρωσθήματα, *hisque item oppositae contrariae offensiones. hoc loco nimium operae consumitur a Stoicis, maxime a Chrysippo, dum morbis corporum comparatur morborum animi similitudo*†.

a. Hunc locum iam primi Stoici excoluerunt, scripserant enim *περὶ παθῶν* Zeno, Chrysippus, alii, v. Diog. VII 110; Stob. ecl. II 166, ubi multa inde excerpta reperiuntur.

b. Diog. VII 110 *ἔστι δὲ αὐτὸ τὸ πάθος κατὰ Ζήνωνα ἢ ἄλλοις καὶ παρὰ φύσιν ψυχῆς κινήσεις ἢ ὁρμὴ πλεονάζουσα*. Cf. Andronic. de affectib. pars prior p. 11 ed. Kreuttner, Heidelberg. 1884.

c. Andronic. l. l. p. 11, 11 Kr. *τὰ δὲ γενικώτερα πάθη τέσσαρα· λύπη γόβος ἐπιθυμία ἡδονή. λύπη μὲν οὖν ἔστιν ἄλογος συστολή· ἡ δόξα πρόσφατος κακοῦ παρουσίας, ἐφ' ᾗ οἴονται δεῖν συστέλλεσθαι. γόβος δὲ ἄλογος ἔκκλησις· ἡ φυγὴ ἀπὸ προσδοκωμένου δεινοῦ. ἐπιθυμία δὲ ἄλογος ὕρεξις· ἡ δίωξις προσδοκωμένου ἀγαθοῦ. ἡδονὴ δὲ ἄλογος ἔπαρσις· ἡ δόξα πρόσφατος ἀγαθοῦ παρουσίας, ἐφ' ᾗ οἴονται δεῖν ἑπαίρεσθαι*. — Cf. Stob. ecl. II 7, 10 p. 88, 14 W.

d. Cic. Acad. I 39 *cumque eas perturbationes antiqui naturales esse dicerent et rationis expertes aliaque in parte animi cupiditatem, in alia rationem collocarent, ne his quidem adsentiebatur (Zeno). nam et perturbationes voluntarias esse putabat opinionisque iudicio suscipi et omnium perturbationum matrem esse arbitrabatur immoderatam quandam intemperantiam*. Propterea Chrysippus *τὰ πάθη κρίσεις εἶναι* docebat, v. Diog. VII 111 *ἢ τε γὰρ φιλαργυρία ὑπόληψις ἔστι τοῦ τοῦ ἀργύριον καλὸν εἶναι, καὶ ἡ μέθη δὲ καὶ ἡ ἀκολασία ὁμοίως καὶ τάλλα*.

e. Sequitur singularum perturbationum recensensus et definitio. Graeca exstant ap. Diog. VII 111; Stob. ecl. II 7, 10^b p. 90, 7 W.; Andronic. l. l. p. 12—21.

f. Diog. VII 115 *ὥς δὲ λέγεται τινα ἐπὶ τοῦ σώματος ἀρρωστήματα, οἷον ποδάγρα καὶ ἀρθρίτιδες, οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς φιλοδοξία καὶ φιληδονία καὶ τὰ παραπλήσια*. A morbis atque aegrotationibus animi distinguebantur *vitia* et *vitiositas*, quam definebant esse habitum aut affectionem in tota vita inconstantem et a se ipsa dissentientem (Cic. Tusc. IV 29). Denique ut in malis, sic etiam in bonis animi ac corporis similitudinem esse docebant, v. Cic. Tusc. IV 30 *sunt enim in corpore praecipua valetudo vires pulchritudo firmitas velocitas, sunt item in animo. ut enim corporis temperatio, cum ea congruunt inter se, e quibus constamus, sanitas, sic animi dicitur, cum eius iudicia opinionisque concordant*. — 31 et ut corporis est quaedam apta figura membrorum cum coloris quadam suavitate, eaque dicitur pulchritudo, sic in animo opinionum iudiciorumque acquabilitas et constantia cum firmitate quadam et stabilitate virtutem subsequens aut virtutis vim

ipsam continens pulchritudo vocatur. — De Stoicorum de affectibus doctrina scripsit M. Heinze, Berol. 1860. Cf. praeterea O. Apelt, *Beiträge zur Gesch. d. gr. Phil.*, Lpz. 1891, 287—337.

sapiens Stob. ecl. II 7 p. 65, 12 W. φασὶ δὲ καὶ πάντα ποιεῖν **522**
 τὸν σοφὸν <κατὰ> ¹ πάσας τὰς ἀρετάς· πᾶσαν γὰρ προᾶξιν
 τελείαν αὐτοῦ εἶναι, διὸ καὶ μηδεμιᾶς ἀπολελεῖσθαι ἀρετῆς ^a.
 ἀκολουθῶς γὰρ τούτοις δογματίζουσι καὶ ὅτι κατὰ νοῦν ἔχων ²
 καὶ διαλεκτικῶς ποιεῖ καὶ συμποτικῶς καὶ ἐρωτικῶς ^b. —
 66, 19 τῷ γὰρ κατὰ λόγον ὁρθὸν ἐπιτελεῖν πάντα καὶ οἶον
 κατ' ἀρετὴν, περὶ ὅλον οὖσαν τὸν βίον τέχνην, ἀκόλουθον
 ᾧ ῥηθῆσαν τὸ περὶ τοῦ πάντ' εὖ ποιεῖν τὸν σοφὸν δόγμα·
 stultus κατὰ τὸ ἀνάλογον δὲ καὶ τὸν φαῦλον πάντα ὅσα ποιεῖ
 κακῶς ποιεῖν καὶ κατὰ πάσας τὰς κακίας. φιλομουσίαν δὲ
 καὶ φιλογραμματίαν καὶ φιλιππίαν καὶ φιλοκυνηγίαν καὶ
 καθόλου ἐγκυκλίους λεγομένας τέχνας ἐπιτηδεύματα μὲν κα-
 λοῦσιν, ἐπιστήμας δ' οὐ, ἔν τε ³ ταῖς σπουδαίαις ἔξεσι ταῦτα
 καταλείπουσι ^c, καὶ ἀκολουθῶς μόνον τὸν σοφὸν φιλόμουσον
 εἶναι λέγουσι καὶ φιλογράμματον, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατὰ
 τὸ ἀνάλογον. τό τε ἐπιτήδευμα τοῦτον ὑπογράφουσι τὸν
 τρόπον· ὁδὸν διὰ τέχνης ἡμέρου ⁴ ἄγουσαν ἐπὶ <τὰ> ⁵ κατ'
 ἀρετὴν. μόνον δὲ φασὶ τὸν σοφὸν καὶ μάντιν ἀγαθὸν εἶναι
 καὶ ποιητὴν καὶ ῥήτορα καὶ διαλεκτικὸν καὶ κριτικόν, οὐ
 πάντα δέ, διὰ τὸ προσδεῖσθαι ἔτι τινὰ τούτων καὶ θεωρη-
 μάτων τινῶν ἀναλήψεως. — 67, 20 λέγουσι δὲ καὶ ἱερέα μόνον
 εἶναι τὸν σοφόν, φαῦλον δὲ μηδένα. τὸν γὰρ ἱερέα εἶναι δεῖν
 ἔμπειρον νόμων τῶν περὶ θυσίας καὶ εὐχὰς καὶ καθαρμῶν
 καὶ ἰδρύσεις καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, πρὸς δὲ τούτοις καὶ
 ἀγιστείας τε καὶ ⁶ εὐσεβείας δεῖσθαι καὶ ἐμπειρίας τῆς τῶν
 θεῶν θεραπείας καὶ <τοῦ> ἐντὸς εἶναι τῆς φύσεως τῆς θείας ^d.
 μηδὲν δὲ τούτων ὑπάρχειν τῷ φαύλῳ, διὸ καὶ πάντας εἶναι
 τοὺς ἄφρονας ἀσεβεῖς. — 68, 18 ἔτι δὲ λέγουσι πάντα φαῦλον
 μαίνεσθαι, ἄνοιαν ἔχοντα αὐτοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτόν, ὅπερ
 ἐστὶ μανία ^e.

1) add. Heeren. — 2) κατὰ νοῦν ἔχων libri: καὶ νουνεχόντως Usener. — 3) τε add. Heeren. — 4) ἡμέρου libri: ἢ μέρους Usener. — 5) τὰ inseruit Wachsmuth. — 6) ἀγιστείας τε καὶ Usener: ἄλλους διὰ τε τὸ libri.

a. Quidquid agit sapiens, *κατόρθωμα* est, **RP** 520 a. Ei soli voluntas tribuenda, quam Stoici dicebant *βούλησιν*, i. e. constans adpetitio recti, opposita caecae libidini, v. Cic. Tusc. IV 12.

b. Solus sapiens *ἀπαθής*, Diog. VII 117; Cic. Tusc. IV 37 *ergo hic, quisquis est, qui moderatione et constantia quietus animo est sibi que ipse placatus, ut nec tabescat molestiis nec frangatur timore nec sitienter quid expetens ardeat desiderio nec alacritate futili gestiens deliquescat, is est sapiens quem quaerimus, is est beatus.*

c. *ἐπιτηδεύματα* enim pertinent ad *ξῆεις*, *ἐπιστῆμαι* et *ἀρεταὶ* ad *διαθέσεις*. Cf. **RP** 517 a; Stob. ecl. II 7, 5 p. 73, 5 W. Propterea *ἐγκύκλιοι τέχνηαι* etiam *μέσαι* ab iis nominabantur. Simpl. in Ar. cat. 284, 32 K.

d. Cic. deor. n. II 71 *cultus autem deorum est optimus idemque castissimus atque sanctissimus plenissimusque pietatis, ut eos semper pura, integra, incorrupta et mente et voce veneremur.*

e. Cf. Cic. Tusc. III 10; parad. 27; Diog. VII 124. — Vides duo quasi genera hominum opponi bonorum et pravorum atque ita, ut in illos omnes virtutes, omnes laudes, in hos omnia vitia, omnia opprobria cumulentur, v. Stob. ecl. II 7, 11 p. 99, 3 W. *ἀρέσκει γὰρ τῷ τε Ζήνωνι καὶ τοῖς ἀπ' αὐτοῦ Στοϊκοῖς φιλοσόφοις δύο γένη τῶν ἀνθρώπων εἶναι, τὸ μὲν τῶν σπουδαίων, τὸ δὲ τῶν φαύλων· καὶ τὸ μὲν τῶν σπουδαίων διὰ παντὸς τοῦ βίου χρῆσθαι ταῖς ἀρεταῖς, τὸ δὲ τῶν φαύλων ταῖς κακίαις.* De laudibus bonorum cf. Cic. Ac. II 136; parad. 33. 42; Diog. VII 119 *θείους τε εἶναι (τοὺς σοφοὺς)· ἔχειν γὰρ ἐν ἑαυτοῖς οἰονεῖ θεόν.* Plut. de Stoic. rep. 13, 2 p. 1038 B; de comm. notit. 33, 2 p. 1076 A ex Chrysippo: *ἀρετῇ τε γὰρ οὐχ ὑπερέχειν τὸν Δία τοῦ Δίωνος, ὠφελεῖσθαι τε ὁμοίως ὑπ' ἀλλήλων τὸν Δία καὶ τὸν Δίωνα σοφοῦς ὄντας.* — Nimirum inter sapientes omnia communia: Stob. ecl. II 7, 11 p. 101, 17 W. *καὶ τὸν σπουδαῖον εἶναι μόνον πλούσιον καὶ ἐλεύθερον, τὸν δὲ φαῦλον τοῦναντίον πένητα — καὶ δοῦλον.* — Paradoxon, absolutio
sapientia quod in ista doctrina inest, eo efficitur, quod fingebant sapientem omnibus virtutibus absolutum, h. e. ad mores et officia absolute intelligentem esse, etiamsi homo natus sit nihilque humani ab se alienum habeat neque sapiat omnia, quae possunt doceri, velut qui hoc loco encycliciarum artium rudis esse dicitur. Cui argumento congruenter sapientem statuebant neque falli posse neque delinquere quicquam neque idcirco poenitentiam agere unquam: Stob. ecl. II 7, 11 p. 112, 19 W. Omnia eum bene agere, quippe cui perfecta a lege potestas agendi data sit, Diog. VII 125, etiamsi turpiter et obscene facere videatur, v. Diog. VII 188. — Etiam vitae suae vim afferre licet sapienti, si aut pietatis officium aliquod est praestandum aut ultima necessitas ingruit, v. Diog. VII 130 *εὐλόγως τε φασιν ἐξάξειν ἑαυτὸν τοῦ βίου τὸν σοφὸν καὶ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὑπὲρ φίλων, κἂν ἐν σκληροτέρῃ γένηται ἀλγηδόνι ἢ πηρώσειν ἢ νόσοις ἀνιάτοις*, cf. Stob. ecl. II 7, 11 p. 110, 9 W.; Cic. de fin. III 60. Et mors
voluntaria

constat Stoicos, praesertim inter Romanos, in eo quod vitae se subducere liceat morte voluntaria (*ἐξαγωγήν* dicere solebant) vel libertatem sapientis cerni putasse, cf. Senec. ep. 12, 10 *agamus deo gratias, quod nemo in vita teneri potest*. — Ceterum sapientes num qui exstiterint si interrogabantur, Socratem, Antisthenem, Diogenem proximos fuisse affirmabant (Diog. VII 91); consummate sapientes, si unquam exstiterint, beatoribus priscorum saeculorum aetatibus exstitisse.

societas
humana

Stob. ecl. II 7, 11 p. 94, 7 W. *τό τε δίκαιόν φασι φύσει εἶναι καὶ μὴ θέσει. ἐπόμενον δὲ τούτοις ὑπάρχειν καὶ τὸ πολιτεῖσθαι τὸν σοφὸν καὶ μάλιστα' ἐν ταῖς τοιαύταις πολιτείαις ταῖς ἐμφαινούσαις τινὰ προκοπὴν πρὸς τὰς τελείας πολιτείας· καὶ τὸ νομοθετεῖν δὲ καὶ τὸ παιδεύειν ἀνθρώπους, ἔτι δὲ συγγράφειν τὰ δυνάμενα ὠφελεῖν τοὺς ἐντιγχανόντας τοῖς γράμμασιν οἰκεῖον εἶναι τοῖς σπουδαίοις καὶ τὸ συγκαταβαίνειν καὶ εἰς γάμον καὶ εἰς τεκνογονίαν καὶ αὐτοῦ χάριν καὶ τῆς πατρίδος καὶ ὑπομένειν περὶ ταύτης, ἐὰν ᾗ μετρία, καὶ πόνους καὶ θάνατον^a.*

a. De re publica quamquam et Zeno et Cleanthes et Chrysippus commentati erant, tamen sicut ipsi vitam suam peregre et in otio egerant, ita nihil, quod ad usum popularem atque civilem attineret, ab iis expositum fuisse testatur Cic. de leg. III 14, cf. Plut. de Stoic. rep. 2, 1 p. 1033 B. Zenonis quidem res publica, ad Cynicorum placita illa composita et civitatem mundanam unice commendans, singulas civitates magis dissolvebat quam stabiliebat, v. Philodem. π. τῶν φιλοσόφων (V. H. VIII c. pr.) col. 7; Diog. VII 4; Plut. de Alex. fort. I 6 p. 329 A καὶ μὴν ἡ πολὺ θαυμαζομένη πολιτεία τοῦ τὴν Στωϊκῶν αἵρεσιν καταβαλλομένου Ζήνωνος εἰς ἓν τοῦτο συντείνει κεφάλαιον, ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ κατὰ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίους, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ πολίτας, εἰς δὲ βίος ἡ καὶ κόσμος ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῇ συντρεφομένης. Simile eorum, quae more et consuetudine hominum recepta erant, fastidium prae se ferebat Chrysippi de re publica liber, cf. Stoic. v. fr. III n. 743—756 Arn. Cf. A. Haake, d. Gesellschaftslehre d. Stoiker, Berl. 1887.

amicitia

Diog. VII 124 λέγουσι δὲ καὶ τὴν φιλίαν ἐν μόνοις τοῖς σπουδαίοις εἶναι, διὰ τὴν ὁμοιότητα· φασὶ δ' αὐτὴν κοινωνίαν τινὰ εἶναι τῶν κατὰ τὸν βίον, χρωμένων ἡμῶν τοῖς φίλοις ὥς ἑαυτοῖς^a.

a. Stob. II 7, 11 p. 94, 1 W. *τὴν τε ὁμόνοιαν ἐπιστήμην εἶναι κοινῶν ἀγαθῶν, δι' ὃ καὶ τοὺς σπουδαίους πάντας ὁμονοεῖν ἀλλήλοις διὰ τὸ συμφωνεῖν ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον.* — Cic. de or. n. I 121

Stoici — censent sapientes sapientibus etiam ignotis esse amicos. nihil est enim virtute amabilius; quam qui adeptus erit, ubicumque erit gentium, a nobis diligetur. — Eodem facit quod omnia inter sapientes communia esse praeceperant, etiam mulieres, v. Diog. VII 32. 124.

525 Stob. ecl. II 7, 11 p. 95, 9 W. οἰκονομικὸν δ' εἶναι μόνον *res familiaris* λέγουσι τὸν σπουδαῖον καὶ ἀγαθὸν οἰκονόμον, ἔτι δὲ χρηματιστικόν^a.

a. Oeconomica pertinet ad rem domesticam, oeconomia ad rem rusticam, chrematistica ad quaestum, v. Stob. ib. 95, 18 τὸ δὲ χρηματίζεσθαι τινες μὲν μέσον εἶναι εἶπον, τινὲς δὲ ἀστεῖον. — μόνον δὲ τὸν σπουδαῖον ἄνδρα χρηματιστικὸν εἶναι, γινώσκοντα ἀφ' ὧν χρηματιστέον καὶ πότε καὶ πῶς καὶ μέχρι πότε. — In victu et moribus mirum quantum Cynicorum praeceptis obsecuti sunt, v. Sext. Pyrrh. III 198. 245; Diog. VII 3. 121. 187.

Stoici posteriores

526 Philo de aetern. mund. 15 p. 24, 20 Cumont (497 Mang.) *Chrysippi successores* Βόηθος^a γοῦν ὁ Σιδώνιος¹ καὶ Παναίτιος^b, ἄνδρες ἐν τοῖς Στωϊκοῖς δόγμασιν ἰσχυρότερες, ἅτε θεόληπτοι, τὰς ἐκπυρώσεις καὶ παλιγενεσίας καταλιπόντες πρὸς θεϊότερον² δόγμα τὸ τῆς ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου πάντως³ ἠῤτομόλησαν. λέγεται δὲ καὶ Διογένης^c, ἥνίκα νέος ἦν, συνεπιγραφάμενος τῷ δόγματι τῆς ἐκπυρώσεως ὅψὲ τῆς ἡλικίας ἐνδοιάσας ἐπισχεῖν⁴.

a. Boëthus Sidonius, Diogenis Babylonii discipulus (cf. Stoicor Boëthus Index Herculanensis ed. Comparetti col. 51), quattuor argumentis (cf. Philo l. I. c. 16 p. 25, 8 Cum. [503 Mg.]) mundum igne interire non posse demonstrabat et aliis quoque rebus, quibus a veterum Stoicorum doctrina deficiebat, ad Peripateticos propius accessit; v. Diog. VII 54. 143. 148; Cic. de div. I 13. II 47. Cf. Zeller III a⁴ 573. Susemihl, Litt. Gesch. II 62. Arnim PW III 601. St. v. fr. III 265. — Iam

1) ὁ Σιδώνιος ex cod. Mediceo corr. Bernays: καὶ Ποσειδώνιος vulgo. — 2) θεϊότερον libri: δσιώτερον Cumont. — 3) πάντως Buecheler: παντός libri. — 4) verba τῷ δόγματι — ἐπισχεῖν alieno loco (p. 502, 34 Mg.) in libris tradita recte huc transposuit Bernays.

Zeno antea Zeno Tarsensis, Dioscoridis f., Chrysippi discipulus et successor, de mundi combustione dubitasse dicitur; cf. Arius Did. fr. 36 ap. Euseb. pr. ev. XV 18, 3 (Dox. 469); Diog. VII 35. St. v. fr. III p. 209.

b. Arius Did. fr. 36 ap. Stob. ecl. I 20, 1 p. 171, 5 W. (Dox. 468)

Παναίτιος πιθανώτερον εἶναι νομίζει καὶ μᾶλλον ἀρέσκουσιν αὐτῷ τὴν αἰδιότητα τοῦ κόσμου ἢ τὴν τῶν ὄλων εἰς πῦρ μεταβολήν. Diog. VII 142. — Praeterea cf. **RP** 527 sq.

Diogenes **e.** Diogenes, Artemidori f., Babylonius, Seleucia apud Tigrim oriundus, Chrysippi auditor, unus ex legatis illis qui a. 155 ab Atheniensibus Romam missi sunt (**RP** 543 b; 552), ad quem disciplina a Zenone transisse videtur, cum iuvenis severiores Stoicos secutus esset, deinde ad Boëthi placita delatus est: cf. Ind. Herc. c. 48; Krische, *Forsch.* 482; Hirzel, *Unters.* II; Z. III a⁴ 46. Arnim PW V 773. Stoic. vet. fr.

Antipater III 210 ss. — De Antipatro Tarsensi, qui Diogeni successit, cf. J. ab Arnim PW I 2515. Stoic. vet. fr. III p. 244—258.

Panaetius Suid. *Παναίτιος* — *Ῥόδιος, φιλόσοφος Στωϊκός, Διο- 527*
γένους γνώριμος^a, *ὃς κατηγήσατο τοῦ Σμπίωνος τοῦ ἐπι- κληθέντος Ἀφρικανοῦ μετὰ Πολύβιον Μεγαλοπολίτην, ἐτε- λεύτησε δ' ἐν Ἀθήναις*^b. — *φέρεται αὐτοῦ βιβλία φιλόσοφα πλεῖστα*^c.

Scriptserunt de Panaetio: F. G. van Lynden, disputatio hist. critic. de P., Lugd. Bat. 1802. E. Zeller, *Beiträge zur Kenntnis d. Stoikers P.* in Comment. Mommsenio oblatis, Berol. 1877. Panaetii et Hecatonis libror. fragm. ed. H. N. Fowler, Bonn. 1885. Hirzel, I. II passim. Stein, *Psych. d. Stoa* I 181. A. Schmekel, *d. Phil. d. mittl. Stoa*, Berol. 1892, 1. 18. 185. Z. III a⁴ 577. Susemihl, *L. Gesch.* II 63.

a. Praeter Diogenem fertur Antipatrum audivisse, Cic. de div. I 6. Diogenes eum conciliavit Laelio, Laelius Scipioni, Cic. de fin. II 24; de offic. I 90.

b. Multorum praeter Seipionem Romanorum nobilium familiaritate floruit, v. Ciceronis testimonia ap. Lynden p. 38. 50. Aetatis spatium duobus temporibus continetur, quorum prius transegit apud Romanos, posterius apud Athenienses, ubi post obitum Antipatri Tarsensis fere usque ad a. 110 scholae Stoicae praefuit, cf. Ind. Herc. c. 53.

c. Ante reliqua nominandum est opus *Περὶ τοῦ κατήκοντος*, quod non absolutum reliquerat, unde suum de officiis opus elaboravit Cicero (qui in aliis quoque libris philosophis vestigia eius pressit, cf. **RP** 558), v. de off. III 7; ad Att. XVI 11, 4. Etiam de legibus et de re publica accuratius inquisivit, v. Cic. de leg. III 14. In eloquendo popularem quandam elegantiam secutus est, v. Cic. de fin. IV 79 *quam illorum* (Stoicorum) *tristitiam atque asperitatem fugiens Panaetius nec acerbiter sententiarum nec disserendi spinas probavit fuitque in altero genere*

mitior, in altero illustrior semperque habuit in ore Platonem Aristotelem Xenocratem Theophrastum Dicaearchum, ut ipsius scripta declarant. De off. II 35 popularibus enim verbis est agendum et usitatis, cum loquimur de opinione populari, idque eodem modo fecit Panaetius.

- 528** Cic. de div. I 6 (fr. 18 Fowler) *sed a Stoicis vel princeps eius disciplinae, Posidonii doctor, discipulus Antipatri, degeneravit Panaetius, nec tamen ausus est negare vim esse divinandi, sed dubitare se dixit*^a. divinatio
num sit

a. Cf. Cic. Ac. II 107 (fr. 19). Minus accurate Diog. VII 149 (fr. 20) *ὁ μὲν γὰρ Παναίτιος ἀνυπόστατον αὐτὴν (τὴν μαντικὴν) φησιν*. Panaetium etiam de combustionem mundi haesitasse intellegitur ex **RP** 526; cf. Cic. deor. n. 118 (fr. 29). Erat igitur hic ceteris Stoicis ad dubitandum proclivior et a superstitionibus remotior. Cf. Schmekel 186. 190.

- 529** Diog. VII 128 (fr. 40) *ὁ μέντοι Παναίτιος καὶ Ποσειδώνιος οὐκ αὐτάρκη λέγονσι τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ χρειὰν εἶναι φασὶ καὶ ὕγιείας καὶ ἰσχύος καὶ χορηγίας*^a. summam
bonum

a. Huius memoriae fides in dubitationem vocatur, cf. Z. IIIa⁴ 585⁴; Brandis III 2, 236⁵; Schmekel 223.

- 530** Gell. noct. Att. XII 5, 10 (fr. 14) *ἀναλγησία enim atque sapientia ἀπάθεια non meo tantum, inquit (Taurus), sed quorundam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum sicuti iudicio Panaetii, gravis atque docti viri, improbata abiectaue est*^a. sapiens

a. Seneca ep. 116, 5 *eleganter mihi videtur Panaetius respondisse adolescentulo cuidam quaerenti, an sapiens amaturus esset. de sapiente, inquit, videbimus; mihi et tibi, qui adhuc a sapiente longe absumus, non est committendum, ut incidamus in rem commotam, inpotentem, alteri emancipatam, vilem sibi.*

- 531** Sext. math. XI 73 *Παναίτιος δὲ τινὰ μὲν (ἡδονὴν φησι) κατὰ φύσιν ὑπάρχειν, τινὰ δὲ παρὰ φύσιν*^a. voluptas

a. Animum hominis post mortem manere negabat, cf. Cic. Tusc. I 78 (Z. IIIa⁴ 583²), et partes eius aliter atque veteres Stoici distinguebat: Nemes. nat. hom. 15 p. 211 M.; Tertullian. de an. 14. Cf. Fowler p. 15.

- 532** Suid. *Ποσειδώνιος Ἀπαμεὺς ἐκ Συρίας ἢ Ῥόδιος, φιλόσοφος Στωϊκός, ὃς ἐπεκλήθη Ἀθλητής. σχολὴν δ' ἔσχεν ἐν Ῥόδῳ^a, διάδοχος γεγωνὺς καὶ μαθητὴς Παναιτίου. ἦλθε* Posidonius

δὲ καὶ εἰς Ῥώμην ἐπὶ Μάρκου Μαρκέλλου (a. 51). ἔγραψε πολλά^a.

Scripserunt de Posidonio: J. Bake, Pos. Rhodii reliquiae doctrinae, Lugd. Bat. 1810. P. Corssen, de P. Rh. Ciceronis in Tusc. I et in somnio Scipionis auctore, Bonn. 1878. Poppelreuter, P. π. παθῶν et Tusc. disp. Ciceronis, Bonn. 1883. P. Rusch, de P. Lucretii (l. VI) auctore, Gryphisw. 1882. O. Apelt, d. stoisch. Definit. d. Affekte u. Pos. (Neue Jahrb. 131 [1885], 513). P. Wendland, Pos. Werk π. θῶν, Arch. f. Gesch. d. Philos. I 200. Schühlein, Studien z. P. Rh., Frising. 1886. M. Pohlenz, de Posidonii libris π. παθῶν Jb. f. Philol. Suppl. 24 (1898), 535—634. Hirzel II. Z. III a⁴ 592—605. Stein, Psych. I 186 sq. II 353. Schmekel 85. 238. 380 al. Susemihl, Litt. Gesch. II 128. Cf. praeterea Ueberweg, Grundriß I¹⁰ p. 104*.

a. Rhodi eum audiverat et Cicero (a. 77) et Pompeius: Cic. Tusc. II 61; de deor. n. I 6. 123. Cf. Schmekel 9.

b. De scriptis v. Bake 235; Schmekel 13. Pertinent ea et ad philosophiam et ad historiam geographiamque, quam illustravit Historiarum opere magno ac diffuso (cf. Bake 248; Müller FHG III 252). Strabo, qui eo utitur persaepe, nominat eum XVI 2, 10 p. 753 τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων πολυμαθέστατον. Fecerat itinera longinqua historiamque naturalem et geometriam optime callebat, cf. Galen. de Hippocr. et Plat. VIII 1 p. 652 K. 653 M. Ποσειδώνιος ὁ ἐπιστημονικώτατος τῶν Στωϊκῶν διὰ τὸ γεγυμνάσθαι κατὰ γεωμετρίαν. De loquendi genere Strab. III 2, 9 p. 147 dicit: Ποσειδώνιος οὐκ ἀπέχεται τῆς συνήθους ῥητορείας, ἀλλὰ συνενθουσιᾷ ταῖς ὑπερβολαῖς: atque eum ad exemplum magistri orationi aliquantum tribuisse cernitur cum ex fragmentis tum ex aliis testimoniis, velut Cic. Tusc. II 61; Senec. ep. 90; v. Bake 30.

philosophiae
dignitas

Diog. VII 129 δοκεῖ δ' αὐτοῖς (τοῖς Στωϊκοῖς) μήτε **533** διὰ τὴν διαφωνίαν ἀφίστασθαι φιλοσοφίας, ἐπεὶ τῷ λόγῳ τούτῳ προλείπειν ὅλον τὸν βίον, ὥς καὶ Ποσειδώνιος φησιν ἐν τοῖς προτρεπτικοῖς (38 Bake)^a.

a. Itaque aptissima quaeque ex diversis scholis eligendo dissensiones philosophorum remove studebat; nam etsi in quibusdam antiquiores Stoicos magis quam Panaetius sequebatur — defendebat enim divinationem, v. Cic. de div. I 6, et mundi combustionem, v. **RP** 534 —, tamen in aliis ab Aristotele atque Platone pendebat: Strab. II 3, 8 p. 104 πολὺ γὰρ ἐστὶ τὸ αἰτιολογικὸν παρ' αὐτῶ καὶ τὸ ἀριστοτελεῖον, ὅπερ ἐκκλίνουσιν οἱ ἡμέτεροι διὰ τὴν ἐπικρυψιν τῶν αἰτιῶν, cf. **RP** 536. Platoni eum studuisse cernitur vel ex eo, quod ediderat ἐξήγησιν τοῦ Πλάτωνος Τιμαίου, cf. Sext. math. VII 93 (Bake 238); Galen. de Hippocr. et Plat. IV 7 p. 421 K. 396 M. Etiam ad Pythagoram sua placita revocare conabatur (Galen. l. l. p. 425 K. 401 M.), ut erat omnino antiquorum

philosophorum admirator: Diog. VII 91; Senec. ep. 90. — Posidonii ^{liber} vestigia in multis pressit Peripateticus ille, a quo ^{de mundo} liber De mundo, qui inter Aristotelicos fertur, compositus est; v. Zeller, Ph. d. Gr. III a⁴ 653; eiusd. comm. Ac. Berol. 1885, 399. W. Capelle, *Neue Jahrb.* XV (1905) 529. Sudhaus in comm. carminis, quod inscribitur Aetna, Lips. 1898, cf. index.

- 534** Plac. II 9, 2 (Dox. 338) οἱ δὲ Στωϊκοὶ εἰς δ κατὰ τὴν ^{vacuum} ἐκπίρωσιν ἀναλίεται (ὁ κόσμος) ἄπειρον (εἶναι τὸ κενόν). 3 Ποσειδώνιος οὐκ ἄπειρον, ἀλλ' ὅσον αὐταρκες εἰς τὴν διάλυσιν ^a.

a. Cf. Diog. VII 142 et Zeller III a⁴ 596 ^a.

- 535** Galen. de Hipp. et Plat. IV 7 p. 421 K. 397 M. αὐτός ^{affectuum} ^{origo} τε (ὁ Ποσειδώνιος) δείκνυσιν, ὥς ὑπὸ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας γίνεται τὰ πάθη. — p. 424 K. 400 M. οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐναργές ἐστιν, ὥς τὸ δυνάμεις τινὰς ἐν ταῖς ἡμετέραις εἶναι ψυχαῖς ἐφιεμένας γνέσει, τὴν μὲν ἡδονῆς, τὴν δὲ κράτους καὶ νίκης, ἃς ἐναργῶς δοᾶσθαι φησι καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴοις δ Ποσειδώνιος.

- 536** Ib. V 6 p. 476 K. 457 M. ὅσα μὲν οὖν τῶν ζώων ^{animi} ^{facultates} δυσκίνητ' ἐστὶ καὶ προσπεφυκότα δίκην φυτῶν πέτραις ἢ τισιν ἐτέροις τοιοῦτοις, ἐπιθυμίᾳ μόνῃ διοικεῖσθαι λέγει (ὁ Ποσειδώνιος) αὐτά, τὰ δ' ἄλλα τὰ ἄλογα σύμπαντα ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις χρῆσθαι, τῇ τ' ἐπιθυμητικῇ καὶ τῇ θυμοειδεῖ, τὸν ἄνθρωπον δὲ μόνον ταῖς τρισί, προσειληφέναι γὰρ καὶ τὴν λογιστικὴν ἀρχήν ^a.

a. Haec disputabat adversus Chrysippum, Platonem (RP 336) potius et Aristotelem (RP 415) secutus, v. Galen. VI 2 p. 515 K. 501 M. ὁ δ' Ἀριστοτέλης τε καὶ ὁ Ποσειδώνιος εἶδῃ μὲν ἢ μέρη ψυχῆς οὐκ ὀνομάζουσιν, δυνάμεις δ' εἶναι φασὶ μιᾶς οὐσίας ἐκ τῆς καρδίας ὁμοιωμένης. Quantum haec pertineant ad doctrinam de moribus, ipse animadvertit l. l. IV 5 p. 421 K. 396 M.; ib. V 6 p. 469 K. 448 M. Alium locum, in quo ab antiquioribus Stoicis dissenserit, indicat Diog. VII 128, RP 529, sed cf. Zeller III a⁴ 603 ⁴.

b. Panaetium et Posidonium Carneadis imprimis censura commotos a veterum stoicorum praeceptis longius discessisse atque plurimum eo contulisse, ut scepticorum auctoritate imminuta neopythagoreorum somnia apud posteros tam facile reciperentur, disertis verbis exponit Schmekel p. 304—465.

Academici novi

quot fuerint
Academiae

Sext. Pyrrh. I 220 Ἀκαδημαῖαι δὲ γέγονασιν, ὥς φασιν **537**
οἱ πλείους, δύο ἢ¹ τρεῖς· καὶ μία μὲν καὶ ἀρχαιοτάτη ἡ τῶν
περὶ Πλάτωνα, δευτέρα δὲ καὶ μέση ἡ τῶν περὶ Ἀρκεσίλαον
τὸν ἀκουστὴν Πολέμωνος, τρίτη δὲ καὶ νέα ἡ τῶν περὶ
Καρνεάδην καὶ Κλειτόμαχον· ἔνιοι δὲ καὶ τετάρτην προσ-
τιθέασιν τὴν περὶ Φίλωνα καὶ Χαρμίδαν. τινὲς δὲ καὶ πέμ-
πτην καταλέγουσι τὴν τῶν περὶ [τὸν] Ἀντίοχον^a.

a. Conspirat Numenius ap. Euseb. pr. ev. XIV 4, 13. 16. [Galen.]
hist. phil. 3 (Dox. 599). Diogenes contra (I 19; IV 59) Lacydem
fundatorem novae Academiae appellat eo nomine, ut videtur, quod hic
alio atque priores loco Academicos congregare solebat (ib. 60). Nonnulli
duplicem dumtaxat Academiam fuisse voluerunt, veterem et novam: Cic.
de orat. III 67; Ac. I 46; de fin. V 7; Varro ap. Augustin. de civ.
dei XIX 1, 3.

Arcesilas

Diog. IV 28 Ἀρκεσίλαος Σεύθου, ὥς Ἀπολλόδωρος ἐν **538**
τρίτῳ Χρονικῶν, Πιτάνης τῆς Αἰολίδος. οὗτός ἐστιν ὁ τῆς
μέσης Ἀκαδημαίας κατάρξας, πρῶτος ἐπισχὼν τὰς ἀποφάσεις
διὰ τὰς ἐναντιότητας τῶν λόγων. πρῶτος δὲ καὶ εἰς ἐκάτερον
ἐπεχείρησε καὶ πρῶτος τὸν λόγον ἐκίνησε τὸν ὑπὸ Πλάτωνος
παραδεδομένον καὶ ἐποίησε δι' ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως
ἐριστικώτερον^a. — 29 ἤκουσε δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν Αὐτολύ-
κον τοῦ μαθηματικοῦ, πολίτην τυγχάνοντος, πρὶν ἀπαίρειν
εἰς Ἀθήνας, — ἔπειτα Ξάνθου τοῦ Ἀθηναίου μουσικοῦ^b.
μεθ' ὃν Θεοφράστου διήκουσεν. ἔπειτα μετέηλθεν εἰς Ἀκα-
δημαίαν πρὸς Κράντορα^c. — 30 ἵνα καὶ τὸν Θεόφραστον

¹ πλείους μὲν (μ i. e. u = δύο, cf. Cic. l. l. not. a, Diels) ἢ libri:
οἱ πλείους μὲν, BP: οὐ πλείους μὲν ἢ Fabricius.

κνιζόμενον φασιν εἰπεῖν ὡς εὐφυῆς καὶ εὐεπιχείρητος ἀπε-
ληλυθὼς τῆς διατριβῆς εἴη νεανίσκος. καὶ γὰρ ἐν τοῖς λόγοις
ἐμβριθέστατος καὶ φιλογράμματος ἱκανῶς γενόμενος ἤπτετο
καὶ ποιητικῆς. — 32 Κράτητος δὲ ἐκλιπόντος κατέσχε τὴν
σχολήν, ἐκχωρήσαντος αὐτῷ Σωκρατίδου τινός. διὰ δὲ τὰ
περὶ πάντων ἐπέχειν οὐδὲ βιβλίον, φασί τινες, συνέγραψεν^d. —
45 ὁ δὲ προεξηγούμενος φιλόσοφος, καθά φησιν Ἀπολλόδωρος
ἐν Χρονικοῖς, ἤκμαζε περὶ τὴν εἰκοστὴν καὶ ἑκατοστὴν ὀλυμ-
πιάδα (a. 300—296)^e.

Scripserunt de Arcesilao: A. Geffers, progr. gymn. Gotting. 1841.
Hirzel III 22. Brandis III 2, 181. Z. III a⁴ 508. Wilamowitz, *Antig.*
v. K. 70. 229. Susemihl, *L. G.* I 122. Arnim PW II 1164. Goedecke-
meyer, *Skepticism.* 30—47.

a. Cic. de orat. III 67 *quem* (Arcesilam) *fecerunt eximio quodam*
usum lepore dicendi — *primum instituisse (quamquam id fuit So-*
craticum maxime) non quid ipse sentiret ostendere, sed contra id, quod
quisque se sentire dixisset, disputare.

b. Athenis etiam Hipponicum geometram audivit: Diog. IV 32.

c. Disputandi et dubitandi studio imbutus esse dicitur imitatione
Menedemi et Diodori et Pyrrhonis: Diog. IV 33; Numen. ap. Euseb. pr.
ev. XIV 5. 6; Sext. Pyrrh. I 234. Sed ab iisdem etiam Platoni assidue
studuisse narratur. De Crantore v. BP 364 c.

d. Idem prohibet Plut. de fort. Alex. I 4 p. 328 A. Alii ad Arce-
silam eorum operum aliquot referunt, quae vulgo Crantoris esse dice-
bantur: Diog. IV 24.

e. Sed cum ipse mortuus esse dicatur a Diog. IV 44 septuagesimo
quinto aetatis anno, Lacydes autem, successor eius, scholam accepisse ol.
134, 4 (a. 241) ib. 61, cumque iam Epicurum, qui obiit a. 270, acgre
tulisse Arcesilai gloriam testetur Plut. adv. Colot. 26, 1 p. 1121 E, Apol-
lodoros memoriam depravatam esse apparet. Intercidit fortasse ἐκτὴν καὶ
ante εἰκοστὴν, nam a. 276—272 Arcesilas videtur διαδοχὴν accepisse.
Cf. Z. III a⁴ 509. De Lacyde cf. Goedeckemeyer 47.

539 Cic. Ac. I 44 *cum Zenone* —, *ut accepimus, Arcesilas* <sup>nihil sciri
potest</sup> *sibi omne certamen instituit, non pertinacia aut studio vin-*
cendi, ut mihi quidem videtur, sed earum rerum obscuri-
tate, quae ad confessionem ignorationis adduxerant Socra-
tem. — 45 *itaque Arcesilas negabat esse quidquam, quod*
sciri posset, ne illud quidem ipsum, quod Socrates sibi reli-
quisset; sic omnia latere censebat in occulto; neque esse quid-
quam, quod cerni aut intellegi posset; quibus de causis nihil

oportere neque profiteri neque adfirmare quemquam neque adsensione approbare cohibereque semper et ab omni lapsu continere temeritatem, quae tum esset insignis, cum aut falsa aut incognita res approbaretur; neque hoc quidquam esse turpius quam cognitioni et perceptioni adsensionem approbationemque praecurrere^a.

a. Sext. Pyrrh. I 234 εἰ δὲ δεῖ καὶ τοῖς περὶ αὐτοῦ (τοῦ Ἀρκεσίλου) λεγομένοις πιστεύειν, φασὶν ὅτι κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον Πυρρώνειος ἔφαίνετο εἶναι, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν δογματικὸς ἦν· καὶ ἐπεὶ τῶν ἐταίρων ἀπόπειραν ἐλάμβανε διὰ τῆς ἀπορηματικῆς, εἰ εὐφυῶς ἔχουσι πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν Πλατωνικῶν δογμάτων, δόξαι αὐτὸν ἀπορητικὸν εἶναι· τοῖς μὲντοι γε εὐφυνέσι τῶν ἐταίρων τὰ Πλάτωνος παρεγγχειρεῖν. ἔτιθεν καὶ τὸν Ἀρίστιωνα (RP 478) εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ·

πρόσθε Πλάτων, ὕπιδεν Πύρρων, μέσσος Διόδωρος,

διὰ τὸ προσχρῆσθαι τῇ διαλεκτικῇ τῇ κατὰ τὸν Διόδωρον, εἶναι δὲ ἀντικρὺς Πλατωνικόν. Cf. Diog. IV 33. Versus adsimulatus est Hom. Z 181. Hoc Sexti et aliorum velut Dioclis ap. Euseb. pr. ev. XIV 6, 5 de tecto Arcesilai dogmatismo testimonia fidem habent exiguam, v. Zeller III a⁴ 510⁴.

veritatis norma
est nulla

Sext. math. VII 150 οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀρκεσίλαον προ- 540
ηγούμενως μὲν οὐδὲν ὥρισαν κριτήριον, οἱ δὲ καὶ ὠρικέναι δοκοῦντες τοῦτο κατὰ ἀντιπαρεξαγωγὴν τὴν ὡς πρὸς τοὺς Στωϊκοὺς ἀπέδωσαν. 151 τρία γὰρ εἶναι φασιν ἐκεῖνοι τὰ συζυγοῦντα ἀλλήλοις, ἐπιστήμην καὶ δόξαν καὶ τὴν ἐν μεθορίᾳ τούτων τεταγμένην κατάληψιν· ὣν ἐπιστήμην μὲν εἶναι τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν καὶ ἀμετάθετον ὑπὸ λόγου κατάληψιν, δόξαν δὲ τὴν ἀσθενῆ καὶ ψευδῇ συγκατάθεσιν, κατάληψιν δὲ τὴν μεταξὺ τούτων, ἥτις ἐστὶ καταληπτικῆς φαντασίας συγκατάθεσις^a. — 153 ταῦτα δὲ λεγόντων τῶν ἀπὸ τῆς Στοᾶς ὁ Ἀρκεσίλαος ἀντικαθίστατο δεικνὺς ὅτι οὐδὲν ἐστὶ μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ δόξης κριτήριον ἢ κατάληψις. αὕτη γὰρ ἦν φασὶ κατάληψιν καὶ καταληπτικῇ φαντασίᾳ συγκατάθεσιν ἥτοι ἐν σοφῷ ἢ ἐν φαύλῳ γίνεται. ἀλλ' ἐάν τε ἐν σοφῷ γένηται, ἐπιστήμη ἐστίν, ἐάν τε ἐν φαύλῳ δόξα, καὶ οὐδὲν ἄλλο παρὰ ταῦτα ἢ μόνον ὄνομα μετείληπται. 154 εἴπερ τε ἡ κατάληψις καταληπτικῆς φαντασίας συγκατάθεσις ἐστίν, ἀνύπαρκτός ἐστι· πρῶτον μὲν ὅτι ἡ συγκατάθεσις οὐ πρὸς φαντασίαν γίνεται, ἀλλὰ πρὸς λόγον· τῶν γὰρ ἀξιωματίων εἰσὶν αἱ συγκαταθέσεις^b. δεύτερον ὅτι

οὐδεμία τοιαύτη ἀληθὴς φαντασία εἰρίσκεται, οἷα οὐκ ἂν γένοιτο ψευδής, ὥς διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων παρίσταται^c. 155 μὴ οὔσης δὲ καταληπτικῆς φαντασίας οὐδὲ κατάληψις γενήσεται· ἦν γὰρ καταληπτικῇ φαντασίᾳ συγκατάθεσις· μὴ οὔσης δὲ καταλήψεως πάντα ἔσται ἀκατάληπτα.

a. Cf. RP 484 sq.

b. Promptum est τὴν συγκατάθεσιν πρὸς λόγον eo tantum consilio poni, ut ipsa impugnetur et convellatur. Cic. de orat. III 67 Arcesilas — ex variis Platonis libris sermonibusque Socraticis hoc maxime arripuit, nihil esse certi quod aut sensibus aut animo percipi possit.

c. Cic. Ac. II 77 incubuit autem (Arcesilas) in eas disputationes, ut doceret nullum tale esse visum a vero, ut non eiusdem modi etiam a falso posset esse. Pluribus de hac re agit Sext. math. VII 408.

541 Cic. Ac. II 67 si ulli rei sapiens adsentietur unquam, aliquando etiam opinabitur; nunquam autem opinabitur; nulli igitur rei adsentietur. hanc conclusionem Arcesilas probabat^a. sapiens
adsensionem
cohibet

a. Cf. ib. 77; Sext. math. VII 156. Etiam haec disputantur ad-versus Stoicos, v. RP 484.

542 Sext. math. VII 158 ἀλλ' ἐπεὶ μετὰ τοῦτο ἔδει καὶ περὶ probabile τῆς τοῦ βίου διεξαγωγῆς ζητεῖν, ἥτις οὐ χωρὶς κριτηρίου πέφυκεν ἀποδίδοσθαι, ἀφ' οὗ καὶ ἡ εὐδαιμονία, τουτέστι τὸ τοῦ βίου τέλος, ἡρητημένην ἔχει τὴν πίστιν, φησὶν δ' Ἀρκεσίλαος ὅτι ὁ¹ περὶ πάντων ἐπέχων κανονεῖ τὰς αἰρέσεις καὶ φυγὰς καὶ κοινῶς τὰς πράξεις τῷ εὐλόγῳ, κατὰ τοῦτό τε προερχόμενος τὸ κριτήριον κατορθώσει· τὴν μὲν γὰρ εὐδαιμονίαν περιγίνεσθαι διὰ τῆς φρονήσεως, τὴν δὲ φρόνησιν κινεῖσθαι ἐν τοῖς κατορθώμασιν, τὸ δὲ κατόρθωμα εἶναι διπερὶ πραχθὲν εὐλογον ἔχει τὴν ἀπολογίαν· ὁ προσέχων οὖν τῷ εὐλόγῳ κατορθώσει καὶ εὐδαιμονήσει^a.

a. Quod Numenius ap. Euseb. pr. ev. XIV 6, 5 tradit Arcesilam sustulisse etiam τὸ πιθανόν si verum est, cum Sexti testimonio ita conciliari potest, ut Arcesilam sumamus distinxisse inter τὸ πιθανόν et τὸ εὐλογον. Cf. Z. III a⁴ 513^a; Hirzel III 150^a.

543 Diog. IV 62 Καρνεάδης Ἐπικώμου ἢ Φιλοκώμου — Carneades Κυρηναῖος. οὗτος τὰ τῶν Στωϊκῶν βιβλία ἀναγνοὺς ἐπιμελῶς

1) δ Hervetus: οὐ libri.

καὶ μάλιστα τὰ Χρυσίππου, ἐπιεικῶς αὐτοῖς ἀντέλεγε καὶ εὐημέρει τοσοῦτον, ὥστε ἐκείνο ἐπιλέγειν· „εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρυσίππος, οὐκ ἂν ἦν ἐγώ“^a. — 65 φησὶ δὲ Ἀπολλόδωρος ἐν Χρονικοῖς ἀπελθεῖν αὐτὸν ἐξ ἀνθρώπων ἔτει τετάρτῳ τῆς δευτέρας καὶ ἑξηκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος (a. 129) βιώσαντα ἔτη πέντε πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα^b. φέρονται δ' αὐτοῦ ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀριαράθην τὸν Καππαδοκίας βασιλέα (Ar. V regn. a. 162—130). τὰ δὲ λοιπὰ αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ συνέγραψαν· αὐτὸς δὲ κατέλιπεν οὐδέν^c.

Scripserunt de Carneade et Clitomacho: Geffers, de Arcesilae successoribus, Gott. 1845. Hirzel III 162. Brandis III 2, 184. Z. III a⁴ 514. Goedeckemeyer 51—91. Vick, quaest. Carn., Rostock 1901. *Hermes* 37 (1902), 228. Mutschmann, *Mus. Rhen.* 66 (1911), 190—198. Cf. etiam **RP** 558 de Cicerone.

a. Dicitur etiam Diogenem Stoicum audisse: Cic. Ac. II 98. Successionem, qua secutus est reliquos Academicos, exhibet Cic. Ac. II 16 (Carneades) *est quartus ab Arcesila; audivit enim Hegesinum, qui Euandrum audierat, Lacydi discipulum, cum Arcesilae Lacydes fuisset.*

b. Cic. *ibid.* ipse Carneades diu tenuit, nam nonaginta vixit annos. Anno 156 (**RP** 552) Romam peregrinatus est in legatis Atheniensium, ubi famosas istas disputationes habuit, quibus et laudabat et evertibat iustitiam, v. Lactant. inst. V 14, 3—5 (Cic. de rep. III 9). De eloquentia Carneadis cf. Cic. de orat. I 45 *hominem omnium in dicendo, ut ferebant, acerrimum et copiosissimum*; Gell. VI (VII) 14, 10 *violenta et rapida Carneades dicebat.*

c. Hoc confirmat Diog. I 16; Plut. de Alex. fort. I 4 p. 328 A; Galen. de opt. doctr. c. 2 p. 45 K. Inter discipulos (Cic. Ac. II 16; Clitomachus de or. I 45), qui doctoris placita scriptis celebraverunt, Clitomachus Karthaginiensis facile princeps erat: Diog. IV 67; Cic. Ac. II 98. 102. Carneades de qualibet re ita disputare solebat, ut eam poneret primum, deinde tolleret: unde Clitomachus (Cic. Ac. II 139) *adfirmabat nunquam se intellegere potuisse, quid Carneadi probaretur.* Cf. Cic. de div. I 62 *Carneades concertationis studio modo hoc, modo illud ait*; de rep. III 9 (Non. p. 263, 14) *saepe optimas causas ingenii calumnia ludificari solet.* Acumen eius apud Romanos in proverbium abierat, v. Lucil. ap. Lactant. V 14. — Cf. praeterea Academicorum index Herculan. c. 24—36 p. 87 Mekler.

non sunt dii Cic. de deor. nat. III 29 *illa autem, quae Carneades ad- 544 ferebat, quem ad modum dissolvitis? si nullum corpus in-*

mortale sit, nullum esse corpus sempiternum; corpus autem immortale nullum esse, ne individuum quidem, nec quod dirimi distrahere non possit. cumque omne animal patibilem naturam habeat, nullum est eorum, quod effugiat accipiendi aliquid extrinsecus, id est quasi ferendi et patiendi, necessitatem, et si omne animal tale est, immortale nullum est^a.

a. De ceteris quae disputabat adversus theologiam Stoicorum cf. Sext. math. IX 13—193. Cic. deor. n. I 57—124. — Fatum his argu-^{fatum} mentis subvertebat (Cic. de fato 31): *si omnia antecedentibus causis fiunt, omnia naturali conligatione conserte contextequae fiunt; quod si ita est, omnia necessitas efficit; id si verum est, nihil est in nostra potestate; est autem aliquid in nostra potestate; at si omnia fato fiunt, omnia causis antecedentibus fiunt; non igitur fato fiunt, quaecunque fiunt.* Neque tamen iis, quibus Epicurus hanc quaestionem solvere conatus erat, acquiescere voluit; v. ib. 23. — Ne mathe-^{mathematica} maticam quidem evidentiam esse concessit: Galen. de opt. doctr. 2 p. 45 K. ὁ γοῦν Καρνεάδης οὐδὲ τοῦτο τὸ πάντων ἐναργέστατον συγχωρεῖ πιστεῖν, ὅτι τὰ τῷ αὐτῷ ἴσα μεγέθη καὶ ἀλλήλοις ἴσα γίνεται (Z. III a⁴ 520²).

545 Cic. de rep. III 13 *ius enim, de quo quaerimus, civile^{ius} est aliquod, naturale nullum; nam si esset, ut calida et frigida, ut amara et dulcia, sic essent iusta et iniusta eadem omnibus. — 23 etenim iustitiae non natura nec voluntas, sed imbecillitas mater est. nam cum de tribus unum est optandum, aut facere iniuriam nec accipere aut et facere et accipere aut neutrum, optimum est facere, impune si possis, secundum nec facere nec pati, miserrimum digladiari semper tum faciendis, tum accipiendis iniuriis^a.*

a. Haec pro specimine sunt disputationis contra iustitiam habitae, **RP** 543 b. Morales quaestiones studiosius quam physicas persecutus esse dicitur: Diog. IV 62. In quibus id agebat ut, quidquid praeceptum esset de moribus, nihil tam firmum esse evinceret, quin posset subverti. De partitionibus, quibus in talibus disceptationibus uti solebat, v. Cic. de fin. V 16 et ed.³ Madvig. excurs. IV p. 822. Ipse ad Calliphontis philosophi ceteroquin ignoti sententiam inclinasse fertur, qui summum bonum in conciliatione honestatis et voluptatis ponebat: Cic. Ac. II 139. 131; Tusc. V 87.

546 Sext. math. VII 159 ὁ δὲ Καρνεάδης οὐ μόνον τοῖς ^{iudicii norma} ^{est nulla} Στωϊκοῖς ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πρὸ αὐτοῦ ἀντιδιετᾶσσο

περὶ τοῦ κριτηρίου. καὶ δὴ πρῶτος μὲν αὐτῷ καὶ κοινὸς πρὸς πάντας ἐστὶ λόγος, καθ' ὃν παρίσταται ὅτι οὐδέν ἐστιν ἀπλῶς ἀληθείας κριτήριον, οὐ λόγος, οὐκ αἰσθησις, οὐ φαντασία, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὄντων· πάντα γὰρ ταῦτα συλλήβδην διαψεύδεται ἡμᾶς. 160 δευτέρον δέ, καθ' ὃ δείκνυσιν ὅτι καὶ εἰ ἔστι τὸ κριτήριον τοῦτο, οὐ χωρὶς τοῦ ἀπὸ τῆς ἐναργείας πάθους ἐφίσταται. ἐπεὶ γὰρ αἰσθητικῇ δυνάμει διαφέρει τὸ ζῶον τῶν ἀψύχων, πάντως διὰ ταύτης ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἐκτὸς ἀντιληπτικὸν γενήσεται. ἡ δέ γε αἰσθησις ἀκίνητος μὲν οὔσα καὶ ἀπαθής καὶ ἄτρεπτος οὔτε αἰσθησίς ἐστιν οὔτε ἀντιληπτικὴ τινος. 161 τραπεῖσα δὲ καὶ πως παθοῦσα κατὰ τὴν τῶν ἐναργῶν ὑπόπτωσιν, τότε ἐνδείκνυται τὰ πράγματα. ἐν ἄρα τῷ ἀπὸ τῆς ἐναργείας πάθει τῆς ψυχῆς ζητητέον ἐστὶ τὸ κριτήριον. τοῦτο δὲ τὸ πάθος αὐτοῦ ἐνδεικτικὸν ὀφείλει τυγχάνειν καὶ τοῦ ἐμπούσαντος αὐτὸ φαινομένου, ὅπερ πάθος ἐστὶν οὐχ ἕτερον τῆς φαντασίας. 162 ὅθεν καὶ φαντασίαν ῥητέον εἶναι πάθος τι περὶ τὸ ζῶον ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ ἐτέρου παραστατικόν. οἷον προσβλέψαντές τι, φησὶν δ' Ἀντίοχος^a, διατιθέμεθ' ὡς πρὶν τὴν ὄψιν καὶ οὐχ οὕτως αὐτὴν διακειμένην ἴσχομεν ὥς πρὶν τοῦ βλέπειν διακειμένην εἶχομεν· κατὰ μέντοι τὴν τοιαύτην ἀλλοίωσιν δυοῖν ἀντιλαμβανόμεθα, ἐνὸς μὲν αὐτῆς τῆς ἀλλοιώσεως, τουτέστι τῆς φαντασίας, δευτέρου δὲ τοῦ τὴν ἀλλοίωσιν ἐμπούσαντος, τουτέστι τοῦ ὁρατοῦ. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων τὸ παραπλήσιον. 163 ὥσπερ οὖν τὸ φῶς ἑαυτὸ τε δείκνυσι καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ ἡ φαντασία ἀρχηγὸς οὔσα τῆς περὶ τὸ ζῶον εἰδήσεως φωτὸς δίκην ἑαυτὴν τε ἐμφανίζειν ὀφείλει καὶ τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν ἐναργοῦς ἐνδεικτικὴ καθεστάναι. ἀλλ' ἐπεὶ οὐ τὸ κατ' ἀλήθειαν αἰεὶ ποτε ἐνδείκνυται, πολλάκις δὲ διαψεύδεται καὶ διαφωνεῖ τοῖς ἀναπέμψασιν αὐτὴν πράγμασιν ὥς οἱ μοχθηροὶ τῶν ἀγγέλων, κατ' ἀνάγκην ἠκολούθησε τὸ μὴ πάσαν φαντασίαν δύνασθαι κριτήριον ἀπολείπειν ἀληθείας, ἀλλὰ μόνην, εἰ καὶ ἄρα, τὴν ἀληθῆ. 164 πάλιν οὖν ἐπεὶ οὐδεμία ἐστὶν ἀληθῆς τοιαύτη οἷα οὐκ ἂν γένοιτο ψευδής, ἀλλὰ πάσῃ τῇ δοκοῦσῃ ἀληθεῖ καθεστάναι εὐρίσκεται τις ἀπαράλλακτος ψευδής^b, γενήσεται τὸ κριτήριον ἐν κοινῇ φαντασίᾳ τοῦ τε ἀληθοῦς καὶ ψευδοῦς. ἡ δὲ κοινὴ τούτων φαντασία οὐκ ἔστι κατα-

ληπτική, μὴ οὔσα δὲ καταληπτική οὐδὲ κριτήριον ἔσται. 165 μηδεμίας δὲ οὔσης φαντασίας κριτικῆς οὐδὲ λόγος ἂν εἴη κριτήριον· ἀπὸ φαντασίας γὰρ οὗτος ἀνάγεται. καὶ εἰκότως· πρῶτον μὲν γὰρ δεῖ φανῆναι αὐτῷ τὸ κρινόμενον, φανῆναι δὲ οὐδὲν δύναται χωρὶς τῆς ἀλόγου αἰσθήσεως^c. οὔτε οὖν ἡ ἀλογος αἰσθησις οὔτε ὁ λόγος ἦν κριτήριον.

a. Hinc existimaveris Sextum haec de Carneadis doctrina neque non ista de Arcesila hausisse ex Antiocho, de quo cf. **RP** 550.

b. Huic argumento plurimum tribuebat; cf. Numen. ap. Euseb. pr. ev. XIV 8, 8 διὰ τὸ ὁμοίας φαντασίας ἀληθῆσιν εἶναι τὰς ψευδεῖς, ὡς ἀπὸ ᾧ οὐ κρινόντου πρὸς τὸ ἀληθινὸν ᾧ οὖν.

c. Argumenta, quibus ductus rationalem cognitionem esse negabat, parum explicita sunt, videtur autem iis favisse, qui omnem cognitionem ex sensuum affectionibus repetebant; quo pertinent, quae contra dogmaticorum de deo decreta disputabat: Sext. math. IX 139 *ᾧθεν καὶ τὸ περικόπτειν ταύτην (τὴν γεῦσιν) ἢ τινα αἰσθησιν ἄλλην ἀπλῶς τοῦ θεοῦ παντελῶς ἔστιν ἀπίθανον*· 140 *περιττοτέρως γὰρ αἰσθήσεις ἔχων ἀμείνων αὐτοῦ γενήσεται, δέον μᾶλλον, ὡς ἔλεγεν ὁ Καρνεάδης, σὺν ταῖς πᾶσιν ὑπαρχούσαις πέντε ταύταις αἰσθήσεσι καὶ ἄλλας αὐτῷ περισσοτέρας προσμαρτυρεῖν, ἢ ἔχῃ πλεόνον ἀντιλαμβάνεσθαι πραγμάτων, ἀλλὰ μὴ τῶν πέντε ἀφαιρεῖν*.

547 Cic. Ac. II 28 *Antipatro — cum diceret ei, qui adfir-* nihil percipi
potest
maretur nihil posse percipi, unum tamen illud dicere, percipi posse, consentaneum esse, ut alia non possent, Carneades acutius resistebat. nam tantum abesse dicebat, ut id consentaneum esset, ut maxime etiam repugnaret. qui enim negaret quicquam esse, quod perciperetur, eum nihil excipere; ita necesse esse ne id ipsum quidem, quod exceptum non esset, comprehendere et percipi ullo modo posse.

548 Sext. math. VII 166 *ταῦτα μὲν ἀντιπαρεξάγων τοῖς* visorum
genera
ἄλλοις φιλοσόφοις ὁ Καρνεάδης εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν τοῦ κριτηρίου διεξήρχετο· ἀπαιτούμενος δὲ καὶ αὐτός τι κριτήριον πρὸς τε τὴν τοῦ βίου διεξαγωγὴν καὶ πρὸς τὴν τῆς εὐδαιμονίας περίκτησιν, δυνάμει ἐπαναγκάζεται καὶ καθ' αὐτὸν περὶ τούτου διατάττεσθαι, προσλαμβάνων τὴν τε πιθανὴν φαντασίαν καὶ τὴν πιθανὴν ἅμα καὶ ἀπερίσπαστον καὶ διεξωδευμένην. 167 τίς δὲ ἔστιν ἡ τούτων διαφορὰ, συντό-

μως ὑποδεικτέον. ἡ τοίνυν φαντασία τινὸς φαντασία ἐστίν, οἷον τοῦ τε ἀφ' οὗ γίνεται καὶ τοῦ ἐν ᾧ γίνεται· καὶ ἀφ' οὗ μὲν γίνεται ὡς τοῦ ἐκτὸς ὑποκειμένου αἰσθητοῦ, τοῦ ἐν ᾧ δὲ γίνεται καθάπερ ἀνθρώπου. 168 τοιαύτη δὲ οὕσα δύο ἂν ἔχοι σχέσεις, μίαν μὲν ὡς πρὸς τὸ φανταστόν, δευτέραν δὲ ὡς πρὸς τὸν φαντασιούμενον. κατὰ μὲν οὖν τὴν πρὸς τὸ φανταστόν σχέσιν ἢ ἀληθὴς γίνεται ἢ ψευδής, καὶ ἀληθὴς μὲν ὅταν σύμφωνος ᾖ τῷ φανταστῷ, ψευδὴς δὲ ὅταν διάφωνος. 169 κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὸν φαντασιούμενον σχέσιν ἢ μὲν ἐστὶ φαινομένη ἀληθὴς, ἢ δὲ οὐ φαινομένη ἀληθὴς· ὣν ἡ μὲν φαινομένη ἀληθὴς ἐμφασις καλεῖται παρὰ τοῖς Ἀκαδημαϊκοῖς καὶ πιθανότης καὶ πιθανὴ φαντασία, ἡ δ' οὐ φαινομένη ἀληθὴς ἀπέμφασις τε προσαγορεύεται καὶ ἀπειθὴς καὶ ἀπίθανος φαντασία· οὔτε γὰρ τὸ αὐτόθεν φαινόμενον ψευδὲς οὔτε τὸ ἀληθὲς μὲν, μὴ φαινόμενον δὲ ἡμῖν πείθειν ἡμᾶς πέφυκεν^α. — 173 ἡ δὲ φαινομένη ἀληθὴς καὶ ἱκανῶς ἐμφαινόμενη κριτήριον ἐστὶ τῆς ἀληθείας κατὰ τοὺς περὶ τὸν Καρνεάδην. — 176 ἐπεὶ δὲ οὐδέποτε φαντασία μονοειδὴς ἐφίσταται, ἀλλ' ἀλείσεως τρόπον ἄλλη ἐξ ἄλλης ἡρτῆται, δεύτερον προσγενήσεται κριτήριον ἢ πιθανὴ ἄμα καὶ ἀπερίσπαστος φαντασία^β. οἷον ὁ ἀνθρώπου σπῶν φαντασίαν ἐξ ἀνάγκης καὶ τῶν περὶ αὐτὸν λαμβάνει φαντασίαν καὶ τῶν ἐκτὸς, τῶν μὲν περὶ αὐτὸν ὡς χρόας μεγέθους σχήματος κινήσεως λαλιᾶς ἐσθῆτος ὑποδέσεως, τῶν δὲ ἐκτὸς ὡς ἀέρος φωτὸς ἡμέρας οὐρανοῦ γῆς φίλων, τῶν ἄλλων ἀπάντων. ὅταν οὖν μηδεμία τούτων τῶν φαντασιῶν περιέλκῃ ἡμᾶς τῷ φαίνεσθαι ψευδὴς, ἀλλὰ πᾶσαι συμφώνως φαίνονται ἀληθεῖς, μᾶλλον πιστεύομεν. — 181 τῆς δὲ ἀπερισπάστου φαντασίας πιστοτέρα μᾶλλον ἐστὶ καὶ τελειοτάτην ποιοῦσα τὴν κρίσιν, ἢ σὺν τῷ ἀπερίσπαστος εἶναι ἔτι καὶ διεξωδευμένη καθέστηκεν. 182 τίς δὲ ἐστὶ καὶ ὁ ταύτης χαρακτήρ, παρακειμένως ὑποδεικτέον. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀπερισπάστου ψιλὸν ζητεῖται τὸ μηδεμίαν τῶν ἐν τῇ συνδρομῇ φαντασιῶν ὡς ψευδῇ ἡμᾶς περισπᾶν, πάσας δὲ εἶναι ἀληθεῖς τε καὶ φαινομένας καὶ μὴ ἀπιθάνους· ἐπὶ δὲ τῆς κατὰ τὴν περιωδευμένην συνδρομὴν ἐκάστην τῶν ἐν τῇ συνδρομῇ ἐπιστατικῶς δοκιμάζομεν· ὁποῖόν τι γίνεται καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὅταν ὁ δῆμος ἕκαστον τῶν μελλόντων

ἄρχειν ἢ δικάζειν ἐξετάζει εἰ ἄξιός ἐστι τοῦ πιστευθῆναι τὴν ἀρχὴν ἢ τὴν κρίσιν^c.

a. Cf. Cic. Ac. II 99. 104, ubi eadem distinctio inter visum veri simile et verum ex Carneade affertur; cf. Mutschmann **RP** 543.

b. *Probabilis visio et quae non impediatur*, Cic. Ac. II 33; *probabile neque ulla re impeditum*, ib. II 101.

c. Sext. math. VII 184 ἐν μὲν τοῖς τυχοῦσιν πράγμασι τῇ πιθανῇ ^{visorum} μόνον φαντασίᾳ κριτηρίῳ χρώμεθα, ἐν δὲ τοῖς διαφέρουσι τῇ ἀπει- ^{usus} σπάσῳ, ἐν δὲ τοῖς πρὸς εὐδαιμονίαν συντείνουσι τῇ περιωδευμένῃ.

549 Polyb. XII 26 c p. 759 Bk. καὶ γὰρ ἐκείνων (τῶν ἐν ^{nimia} Ἀκαδημείᾳ) τινὲς βουλόμενοι περὶ τε τῶν προφανῶς κατα- ^{Academicorum} ληπτῶν εἶναι δοκούντων καὶ περὶ τῶν ἀκαταλήπτων εἰς ^{subtilitas} ἀπορίαν ἄγειν τοὺς προσδιαλεγομένους τοιαύταις χρώνται παραδοξολογίαις καὶ τοιαύτας εὐποροῦσι πιθανότητας, ὥστε διαπορεῖν εἰ δυνατόν ἐστι τοὺς ἐν Ἀθήναις ὄντας ὁσφραί- νεσθαι τῶν ἐπιφομένων ῥῶν ἐν Ἐφέσῳ, καὶ διστάζειν μή πως, καθ' ὃν καιρὸν ἐν Ἀκαδημείᾳ διαλέγονται περὶ τούτων, οὐχ ὑπαρ, ἀλλ' ὅναρ¹ ἐν οἴκῳ κατακείμενοι τούτους δια- τίθενται τοὺς λόγους. ἐξ ὧν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς παρα- δοξολογίας εἰς διαβολὴν ἤχασι τὴν ὅλην αἴρεσιν, ὥστε καὶ τὰ καλῶς ἀπορούμενα παρὰ τοῖς ἀνθρώποις εἰς ἀπιστίαν ἤχθαι. καὶ χωρὶς τῆς ἰδίας ἀστοχίας καὶ τοῖς νέοις τοιοῦτον ἐντετόχασι ζῆλον, ὥστε τῶν μὲν ἡθικῶν καὶ πραγματικῶν λόγων μὴδὲ τὴν τυχοῦσαν ἐπίνοιαν ποιῆσθαι², δι' ὧν ὄνησις τοῖς φιλοσοφοῦσι, περὶ δὲ τὰς ἀνωφελεῖς καὶ παραδόξους εὐρεσιλογίας κενοδοξοῦντες κατατρίβουσι τοὺς βίους^a.

a. Haec a Polybio (de cuius studiis philosophiae cf. Hirzel II, ex- curs. VII), qui Carneadi fere suppar erat, de illius aetatis Academicis non videntur ea quae historicum decebat animi aequitate dicta esse, v. Z. III a⁴ 544¹.

550 Sext. Pyrrh. I 235 οἱ δὲ περὶ Φίλωνά^a φασιν, ὅσον Philo μὲν ἐπὶ τῷ Στωϊκῷ κριτηρίῳ, τουτέστι τῇ καταληπτικῇ φαν- τασίᾳ, ἀκατάληπτα εἶναι τὰ πράγματα, ὅσον δὲ ἐπὶ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων αὐτῶν, καταληπτά^b. ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀν- ^{Antiochus} τίохος τὴν Στοὰν μετήγαγεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὡς καὶ

1) ὑπὲρ ἄλλων ἀρ' cod. M: correxit Naberus. — 2) Post ποιῆσθαι add. συμβαίνει Büttner-Wobst.

εἰρησθαι ἐπ' αὐτῷ ὅτι ἐν Ἀκαδημίᾳ φιλοσοφεῖ τὰ Στωϊκά· ἐπεδείκνυε γὰρ ὅτι παρὰ Πλάτωνι κεῖται τὰ τῶν Στωϊκῶν δόγματα^c.

a. Philo Larissaeus Clitomachi auditor et in Academia successor erat, v. Acad. Ind. Hercul. c. 33; Stob. ecl. II 7, 2 p. 39 W.; Euseb. pr. ev. XIV 8, 15 *διαδοχος δ' αὐτοῦ (Καρνεάδου) τῆς διατριβῆς καθίσταται Κλειτόμαχος, μεθ' ὃν Φίλων*. Bello Mithridatico a. 88 cum optimatibus Atheniensium domo fugit et Romam venit ibique vitam agens cum summo nobilium studio et rhetorum praecepta et philosophorum tradidit, v. Cic. Brut. 306; Tusc. II 9; V 107. Inter alios eum audiebat Cicero, qui totum ei se tradidit admirabili quodam ad philosophiam studio concitatus, ut ipse scribit epist. XIII 1, 2; Acad. I 13; deor. n. I 6. Cf. Plutarch. Cic. 3, 1. Z. III a⁴ 609. Susemihl, *Lit. Gesch.* II 279. Goedeckemeyer 103—130.

b. Similia tradit Cic. Ac. II 18. De veritate quid statuerit haud liquet, nisi forte inde coniecturam feceris eum ad Platonis doctrinam revertisse, quod negabat duas Academias esse, Cic. Ac. I 13. Sed cf. Z. III a⁴ 613; Hirzel III 212. Opus eius duobus libris comprehensum laudatur ap. Cic. Ac. II 11; sed scripserat etiam de moribus, v. Stob. ecl. II 7, 2 p. 39 W. Philonem a Cicerone et in Academicis prioribus et in libro IV de finibus expressum esse censuerunt Krische, *ü. Cicero's Akademika, Gött. Stud.* (1845), 126—200; Grysar, *die Akademiker Philo u. Antiochus*, Colon. 1849; C. F. Hermann, de Philone Larissaeo, Gotting. 1851. 1855. In Tusculanis disputationibus Philonis *λόγον κατὰ φιλοσοφίαν* exscribi contendit Hirzel *Unters.* III 342.

c. Antiochus Ascalonita philosophiam Athenis apud Philonem didicerat, sed ita ut etiam cum Stoicis versaretur, Cic. Acad. II 69. Deinde ipse scholam Athenis aperuit, ubi cum aliis Cicero (a. 79) eum audiebat, cf. Brut. 315; Plut. Cic. 4, 1. Summus autem eius fautor exstitit Lucullus, qui eum et Romae atque Alexandriae et in Asia, cum bello Mithridatico imperator esset (a. 74—67), secum habuit, v. Plut. Lucull. 42, 3; Cic. Acad. II 4. 10. 63. Scripserat de dialectica Academicorum, de dis, adversus Philonem librum qui inscribebatur Sosus, alia, v. Cic. Acad. II 12. 69; Sext. math. VII 201; Plut. Lucull. 28, 7. Cicero eum in Academicis prioribus 17—60, in libro V de finibus, in topic. 6—78, aliis locis expressisse videtur, cf. Madvig, Cic. de fin. exc. V. Wallies, de fontib. topic. Cic., Hal. 1878. Hirzel II 620. 630. 691. III 493. Z. III a⁴ 618. 674. — Cf. praeterea C. Chappuis, de Ant. Asc. vita et doct., Paris. 1854. R. Hoyer, de Ant. Asc., Bonn. 1883. Susemihl II 284. Goedeckemeyer 103—114.

Philo et Antiochus eo maxime discrepasse videntur, quod hic eclecticam philosophandi rationem secutus et Stoicorum et Peripateticorum placita miscuerat cum Academicis, ille illibatam quam putabat Academiam illam veterem contra discipulum tuebatur, cf. Cic. Acad. II 17; Augustin.

c. Acad. III 18, 41. — Quod Cicero identidem pronuntiat Stoicos verbis tantum novos fuisse, rebus a Platone et Aristotele non differre, in hoc Antiochum auctorem habebat, cf. Cic. fin. V 74; deor. nat. I 16. Eundem ad Stoicos proniorem fuisse prodit etiam Numenius ap. Euseb. pr. ev. XIV 9, 3 et disertissime Cicero Ac. II 132 (Antiochus) *appellabatur Academicus, erat quidem, si perpauca mutavisset, germanissimus Stoicus*. Sed erant illa perpauca haudquaquam levia: ib. 133 *placet Stoicis omnia peccata esse paria. at hoc Antiocho vehementissime displicet*. — 134 *Zeno in una virtute positam beatam vitam putat. quid Antiochus? etiam, inquit, beatam, sed non beatissimam*. Etiam de regula veritatis cum Stoicis faciebat: qua de re quae discipulis tradebat, repetuntur a Lucullo ap. Cic. Ac. II 17—60. — Cf. de Antiocho et Philone Schmekel 385—399.

Philosophia Romanorum

S. C.
de philosophis

Gell. noct. Att. XV 11, 1 *C. Fannio Strabone M. Valerio* 551
Messala coss. (a. 161) *senatus consultum de philosophis et de rhetoribus factum est: „M. Pomponius praetor senatum consuluit. quod verba facta sunt de philosophis et de rhetoribus, de ea re ita censuerunt, ut M. Pomponius praetor animadverteret curaretque, uti ei e republica fideque sua videretur, uti Romae ne essent* ^a.“

a. Cf. Sueton. de rhetor. 1. Prima philosophiae semina sparsa videntur per exsules Achaeos, in quibus erat Polybius, quos senatus e patria accitos post bellum Persei (a. 168) in urbe et per Italiam septendecim annos detinuit.

philosophorum
legatio

Ib. VI (VII) 14, 8 *animadversa eadem tripertita varietas* 552
(dicendi) *est in tribus philosophis, quos Athenienses Romam ad senatum legaverant* (a. 156) *inpetratum, uti multam remitteret, quam fecerat is propter Oropi vastationem. — 9 erant isti philosophi Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus. et in senatum quidem introducti interprete usi sunt C. Acilio senatore; sed ante ipsi seorsum quisque ostentandi gratia magno conventu hominum dissertaverunt. 10 tum admirationi fuisse aiunt Rutilius et Polybius philosophorum trium sui cuiusque generis facundiam. violenta, inquiunt, et rapida Carneades dicebat, scita et teretia Critolaus, modesta Diogenes et sobria* ^a.

a. Plin. nat. h. VII 30, 112 *Cato Censorius in illa nobili trium sapientiae procerum ab Athenis legatione audito Carneade quam primum legatos eos censuit dimittendos, quoniam illo viro argumentante, quid veri esset, haud facile discerni posset. Cf. Plut. Cat. mai. 22. Pausan. VII 11. Polyb. XXXIII fr. 2 p. 1287 Hultsch. — De P. Ru-*

tilio Rufo v. H. Peter, vet. histor. Rom. reliqu. proleg. cclxi. — Epicurei duo Roma eiecti esse narrantur L. Postumio consule (a. aut 173 aut 155): Athen. XII 68 p. 547 A; Aelian. v. h. IX 12. Cf. Z. IIIa⁴ 383⁴.

553 Cic. de Orat. II 154 *et certe non tulit ullos haec civitas aut gloria clariores aut auctoritate graviores aut humanitate politiores P. Africano, C. Laelio, L. Furio, qui secum eruditissimos homines ex Graecia palam semper habuerunt.* 155 *atque ego hoc ex iis saepe audiui, quom dicerent pergratum Athenienses et sibi fecisse et multis principibus civitatis, quod, quom ad senatum legatos de suis rebus maxumis mitterent, tris illius aetatis nobilissimos philosophos misissent, Carneadem et Critolaum et Diogenem. itaque eos, dum Romae essent, et a se (Q. Catulo) et ab aliis frequenter auditos*^a. primi
philosophorum
fautores

a. Cic. Tusc. IV 5 *sapientiae studium vetus id quidem in nostris, sed tamen ante Laelii aetatem et Scipionis non reperio quos appellare possim nominatim.*

554 Quintil. inst. orat. X 1, 123 *qui de philosophia scripserint — paucissimos adhuc eloquentes litterae Romanae tulerunt. idem igitur M. Tullius, qui ubique etiam in hoc opere Platonis aemulus exstitit*^a. *egregius vero multoque quam in orationibus praestantior Brutus suffecit ponderi rerum; scias eum sentire quae dicit*^b. 124 *scripsit non parum multa Cornelius Celsus, Sextios secutus, non sine cultu ac nitore. Plautus in Stoicis rerum cognitioni utilis. in Epicureis levis quidem, sed non iniucundus tamen auctor est Catus.* — 129 (Seneca) *in philosophia parum diligens, egregius tamen vitiorum insectator fuit*^c. scriptores
philosophi

a. Quintilianus cum non de ipsa philosophia loquatur, sed de elocutione philosophorum, non nominavit M. Terentium Varronem, maximum illud litterarum Romanarum quae in cura et diligentia positae erant decus, qui Antiochum una cum Bruto audiverat Athenis et ipse de philosophia scripserat cum alios tum logistoricon libros, v. Cic. Ac. I 4. 12; ad Att. XIII 12, 3. 16, 1; Augustin. civ. d. XIX 1—3; Ritschl, Mus. Rhen. VI (1848) 481 (Opusc. III 419). In psychologia et theologia magis Stoicos, inprimis Posidonium, secutus est quam Academiam, v. Z. IIIa⁴ 697. Ueberweg, *Grundr.* I¹⁰ p. 112⁴. — De Lucretio Quintilianus dixerat in poetis: X 1, 87.

b. De Bruto cf. Cic. fin. I 8; Tusc. V 1; Ac. I 12; ad Att. XIII 25, 3; Plut. Brut. 2. Scripserat de virtute et de officiis, cf. Senec. ep.

95, 45 *Brutus in eo libro, quem περί καθήκοντος inscripsit, dat multa praecepta et parentibus et liberis et fratribus, cf. RP 564.*

c. De Sextiis v. **RP 568 sq.**, de Cornelio Celso Quintil. II 15, 22. De Plauto cf. Quint. II 14, 2. III 6, 23. Epicureorum philosophia ante Catium, Ciceronis aequalem, et Lucretium Romanis innotuerat per Amafinium et Rabirium, v. **RP 556**. De Seneca v. **RP 573**.

Seneca ep. 100, 1 *Fabiani Papiri libros, qui in- 555*
scribuntur (artium) civilium, legisse te cupidissime scribis, et
non respondisse exspectationi tuae^a. — 9 adfer, quem Fa-
biano possis praeponere. dic Ciceronem, cuius libri ad
philosophiam pertinentes paene totidem sunt, quot Fabiani:
cedam, sed non statim pusillum est, si quid maximo minus
est. dic Asinium Pollionem: cedam et respondeamus: in
re tanta eminere est et post duos esse. nomina adhuc Li-
vium, scripsit enim et dialogos, quos non magis philoso-
phiae adnumerare possis quam historiae, et ex professo phi-
losophiam continentis libros: huic quoque dabo locum. vide
tamen, quam multos antecedit, qui a tribus vincitur et tri-
bus eloquentissimis.

a. De Fabiano Papirio, Senecae familiari, cf. Senec. contr. II
praef. 1. 2. Z. IIIa⁴ 701. Höfig, de Papirii philosophia vita scriptisque,
Vratisl. 1852. Praeter eum ex aequalibus a Seneca nominatur Metro-
nax, qui philosophiam docuit Neapoli, v. ep. 76, 1—4 et 93, 1—12.

Epicurei Cic. Tusc. IV 6 *itaque illius verae elegantisque philo- 556*
sophiae, quae ducta a Socrate in Peripateticis adhuc per-
mansit et idem alio modo dicentibus Stoicis, cum Academici
eorum controversias disceptarent, nulla fere sunt aut pauca
admodum Latina monumenta, sive propter magnitudinem
rerum occupationemque hominum, sive etiam quod imperitis
ea probari posse non arbitrabantur; cum interim illis silen-
Amafinius *tibus C. Amafinius exstitit dicens, cuius libris editis com-*
mota multitudo contulit se ad eam potissimum disciplinam,
sive quod erat cognitu perfacilis, sive quod invitabantur inle-
cebris blandis voluptatis, sive etiam, quia nihil erat prolatum
melius, illud, quod erat, tenebant. 7 post Amafinium autem
multi eiusdem aemuli rationis multa cum scripsissent, Ita-
liam totam occupaverunt, quodque maxum argumentum

est non dici illa subtiliter, quod et tam facile ediscantur et ab indoctis probentur, id illi firmamentum esse disciplinae putant^a.

a. Cic. Ac. I 5 praeter Amafinium Rabirius nominatur ut alter Rabirius Epicureorum interpres. Utrumque dicit *nulla arte adhibita de rebus ante oculos positis vulgari sermone disputasse. nihil definiunt, nihil partiuntur, nihil apta interrogatione concludunt, nullam denique artem esse nec dicendi nec disserendi putant*, confessus tamen se libros illorum ipsum non inspexisse Tusc. II 7. Amafinius scripsit de rerum natura, eandemque materiam Rabirius tractasse videtur: omninoque notabile, Romanorum quotquot Epicurum sequebantur, physicam non sine studio coluisse, ceteroquin a Romanorum ingeniis alienam: sicuti Catium (RP 554) cum de summo bono tum de rerum natura scripsisse accepimus, v. Comm. Cruqu. in Horat. sat. II 4, 1. Videbatur nimirum Epicuri physica ad superstitiones ex hominum animis evellendas accommodatissima. — Inter Graecos, qui Romanorum in hac philosophia institutores erant, nominandi sunt Zeno et Phaedrus. Zeno Sidonius, quem Cicero a. 78 Athenis audit (Cic. fin. I 16), multa eleganter scripserat (Diog. VII 35; X 25) et Epicureorum tum princeps habebatur (Cic. deor. n. I 59). In libro I de deor. n. 18—24; 42—56 Ciceronis fons videtur, cf. Hirzel *Unters.* I 9. — Phaedrus, qui a. 90 Romae, postea Athenis philosophiam docebat, de Phaedrus dis scripsit (Cic. ad Att. XIII 39, 2), ex quo libro Cicero quae refert deor. n. I 25—41 hausisse videtur (cf. Diels, *Dox.* 126; *Berl. Ak. Sitzungsber.* 1893, 116²). — Paulo aetate inferior Phaedro fuit Philodemus Philodemus Syrus Gadarensis. Is Romae vixit multisque et philosophiae, qua a Zenone institutus erat, Epicureae professione et poematum lascivia eleganti commendabatur, v. Cic. in Pison. 70, de fin. II 119; Hor. sat. I 2, 120. Exstant nunc ex voluminibus Herculanensibus eius libri de rhetorica (ed. Sudhaus I II, Lips. 1891), de musica (ed. Kemke 1884, rec. Gomperz 1885), de moribus, de pietate (ed. Gomperz 1866; partim Diels in *Doxogr.* 529), de vitiis (l. X ed. Sauppe 1853), de vitiis et virtutibus oppositis, de ira (ed. Gomperz 1864, Cobet 1878), *π. σμειων* (ed. Gomperz 1865, alii): laceri illi quidem, sed ad illa litterarum tempora iudicanda perutiles, v. Scott, *fragm. Herculanensia*, Oxf. 1855. Cf. L. Preller, Philodemus (in *Ersch. Gruber. encyclop.* III 23. Z. III a⁴ 386). — De expulsionem Epicureorum v. RP 552.

557 . . . Lucretius de rer. nat. I 62

Lucretius

*humana ante oculos foede cum vita iaceret
in terris oppressa gravi sub religione,
quae caput a caeli regionibus ostendebat*

65 *horribili super aspectu mortalibus instans,
primum Graius homo^a mortalis tendere contra*

*est oculos ausus primusque obsistere contra;
 quem neque fana deum nec fulmina nec minitanti
 murmure compressit caelum, sed eo magis acrem*
 70 *inritat animi virtutem, effringere ut arta
 naturae primus portarum claustra cupiret.
 ergo vivida vis animi pervicit, et extra
 processit longe flammantia moenia mundi
 atque omne immensum peragravit mente animoque;*
 75 *unde refert nobis victor quid possit oriri,
 quid nequeat, finita potestas denique cuique
 qua nam sit ratione atque alte terminus haerens.
 quare religio pedibus subiecta vicissim
 opteritur, nos exaequat victoria caelo^b.*

a. Epicurum dixit, cuius laudes celebrantur etiam III 1, V 49. Praeter eum Empedocles, cuius carmen sibi ipse ad imitandum proposuerat, laudatur I 716. Cf. **RP** 162 i. — De aetate (circ. a. 96—55) Lucretii cf. F. Marx, *Mus. Rhen.* 43 (1888), 136. De philosophia: Woltjer, *Lucretii philosophia c. fontib. comparata*, Groning. 1877. Rusch, *de Posidonio Lucr. auctore* in l. VI, Gryphisw. 1882. I. Bruns, *Lucretz-Studien*, Friburg. 1884. *Librum III* ed. R. Heinze, Berol. 1897.

b. Cf. oratio Velleii ap. Cic. *deor. nat.* I 18.

Cicero

Ciceronis
de philosophia
libri

Cic. de div. II 1 *quaerenti mihi multumque et diu cogi- 558
 tanti, quamam re possem prodesse quam plurimis, ne quando
 intermitterem consulere reipublicae, nulla maior occurrebat,
 quam si optimarum artium vias traderem meis civibus; quod
 compluribus iam libris me arbitror consecutum. nam et co-
 hortati sumus, ut maxime potuimus, ad philosophiae stu-
 dium eo libro, qui est inscriptus Hortensius^a, et, quod genus
 philosophandi minime adrogans maximeque et constans et
 elegans arbitraremur, quattuor Academicis libris ostendimus^b.
 2 cumque fundamentum esset philosophiae positum in fini-
 bus bonorum et malorum, perpurgatus est is locus a nobis*

quinque libris, ut, quid a quoque et quid contra quemque philosophum diceretur, intellegi posset^c. totidem subsequuti libri Tusculanarum disputationum res ad beate vivendum maxime necessarias aperuerunt. primus enim est de contemnenda morte, secundus de tolerando dolore, de aegritudine lenienda tertius, quartus de reliquis animi perturbationibus, quintus eum locum complexus est, qui totam philosophiam maxime inlustrat; docet enim ad beate vivendum virtutem se ipsa esse contentam^d. 3 quibus rebus editis tres libri perfecti sunt de natura deorum, in quibus omnis eius loci quaestio continetur. quae ut plane esset cumulateque perfecta, de divinatione ingressi sumus his libris scribere; quibus, ut est in animo, de fato si adiunxerimus, erit abunde satis factum toti huic quaestioni^e. atque his libris adnumerandi sunt sex de re publica, quos tunc scripsimus, cum gubernacula rei publicae tenebamus. magnus locus philosophiaeque proprius a Platone, Aristotele, Theophrasto totaque Peripateticorum familia tractatus uberrime^f. nam quid ego de Consolatione dicam? quae mihi quidem ipsi sane aliquantum medetur, ceteris item multum illam profuturam puto^g. interiectus est etiam nuper liber is, quem ad nostrum Atticum de senectute misimus; in primisque, quoniam philosophia vir bonus efficitur et fortis, Cato noster in horum librorum numero ponendus est^h. 4 cumque Aristoteles itemque Theophrastus, excellentes viri cum subtilitate, tum copia, cum philosophia dicendi etiam praecepta coniunxerint, nostri quoque oratorii libri in eundem numerum referendi videntur. ita tres erunt de oratore, quartus Brutus, quintus orator. adhuc haec erant; ad reliqua alacri tendebamus animo sic parati, ut, nisi quae causa gravior obstitisset, nullum philosophiae locum esse pateremur, qui non Latinis litteris inlustratus pateret. — 5 magnificum illud etiam Romanisque hominibus gloriosum, ut Graecis de philosophia litteris non egeant; quod adsequar profecto, si instituta perfecero. ac mihi quidem explicandae philosophiae causam adtulit casus gravis civitatis, cum in armis civilibus nec tueri meo more rem publicam nec nihil agere poteram nec, quid potius, quod quidem me dignum esset, agerem, reperiēbamⁱ.

De Cicerone philosopho scripserunt: J. F. Herbart, *ii. d. Philosophie des Cic.*, 1811 (Op. vol. XII 167). R. Kühner, *Ciceronis in philosophiam merita*, Hamb. 1825. A. B. Krische, *Forschungen*, Gott. 1840. Ritter, *Hist. philos.* IV 106. — De fontibus librorum eius: R. Hirzel, *Untersuchungen z. Cic. philos. Schriften*, Lips. 1877—1883. Th. Schiche, *Jahresber. d. philol. Vereins z. Berlin: Cic. philos. Schriften*. 1880. 1882. P. Schwenke, *Jahresb. f. Altert. Wiss.* 47 (1886), 267. 76 (1893), 213. Usener, *Epicurea*, lxx—lxxviii. Schmekel, *D. mittl. Stoa*, Berol. 1892. Zielinski, *Cic. i. Wandel d. Jahrhunderte*, 3. ed., Lips. 1912, c. 5 et 6. Cf. praeterea Ueberweg, *Grundriß* I¹⁰ p. 110 * ss.

a. De Hortensio, quo libro Cicero Aristotelis Protrepticum imitatus est, cf. Diels *Archiv* I 477. Plasberg, de Ciceronis Hortensio (c. fragm.), Lips. 1892. Usener, *Gött. gel. Anz.* 1892, 9. 10. Gudeman, *Proc. of Amer. philos. assoc.* 1891, 46.

b. Constantia quam laudat Academicorum ea est, ut nihil pro certo affirmarent, sed, quidquid cum aliqua probabilitate dici posset, id copiose et eleganter dicerent. Cf. Tusc. V 32. 82; de off. I 6. — Existimabat enim cum Academica nova philosophiam esse tanquam collectionem locorum, de quibus in utramque partem posset apposite disputari: Tusc. V 18 *philosophi quaecumque rem habent in manibus, in eam quae conveniunt, congerunt omnia, etsi alio loco disputata sunt.* — 19 *propriis enim et suis argumentis et admonitionibus tractanda quaeque res est.* — In Academicis libris Ciceronem ex Antiochi Soso (BP 550 c) haud pauca hausisse constat, sed Philonis et Clitomachi vestigia quoad in reliquis secutus sit, minus est exploratum. Cf. Krische, *ii. C. s. Akademika*, *Gött. Stud.* 1845, 126—200.

c. Quinque librorum de finibus quintum ex Antiocho sumptum esse constat; de ceteris ambigitur; cf. Cic. de fin. rec. Madvig, tert. ed. Havn. 1876. Hirzel II 2.

d. Hinc intellegitur plurimum a Cicerone morali philosophiae parti tributum esse: Tusc. IV 57 *sapientiam esse* (dici potest) *rerum divinarum et humanarum scientiam cognitionemque, quae cuiusque rei causa sit. ex quo efficitur, ut divina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat.* V. BP 559. Physicam longe postponebat morali, tametsi etiam illam ad cognoscendum utilem esse persuasum habebat: Ac. II 127; de fin. IV 11. — De Tusc. disp. fontibus Corsseni et Poppelreuteri (BP 532) est opinio Posidonium principalem auctorem fuisse; aliter Hirzel III, Hoyer, O. Heine.

e. In libris de deor. nat. Stoica ad Posidonium (qui π. θεῶν scripserat, cf. BP 532), Academica ad Clitomachum, Epicurea ad Philodemum aut Zenonem Sidonium aut alium quendam inferiorum sectatorum Epicuri referuntur. — De divinatione cum scriberet Cicero Posidonium primo libro auctorem subsecutus est, altero (sicut in libro de fato) Clitomachum et Panaetium. — Cf. Krische, *Forschungen*.

Hirzel I. Diels, *Doxogr.* 119 — 132. Schoemann, praef. editionis I. de nat. deor., Berol. Schwenke, *Jahrbb. f. Phil.* 119 (1879), 49. 129. L. Reinhardt, *Breslauer phil. Abh.* III 2 (1888). Wendlandt, *Archiv f. Gesch. d. Ph.* I 200—210. — De div. cf. Schiche, de fontib. libr. Cic. de div., Jena 1875. Hartfelder, *d. Quellen v. Cic. Büch.* de div., Friburg. 1878. Corssen I. I. 13. W. Sander, Gott. 1909. — De fato cf. Meineke, de fontib. quos Cic. in libello de fato secutus esse videatur, progr. Marienwerder 1887. Schmekel 155—184. Stüve, ad Cic. de fato I. observ., Kil. 1895. — De topicis cf. M. Wallies, de fontibus Topicor. Ciceronis, diss. Hal. 1878.

f. Peripateticos veteres maxime propter multiplicem eruditionem commendare solet, v. de fin. V 7 *ad eos igitur converte te, quaeso. ex eorum enim scriptis et institutis cum omnis doctrina liberalis, omnis historia, omnis sermo elegans sumi potest, tum varietas est tanta artium, ut nemq. sine eo instrumento ad ullam rem illustriorem satis ornatus possit accedere. ab his oratores, ab his imperatores ac rerum publicarum principes exstiterunt. ut ad minora veniam, mathematici poetae musici medici denique ex hac tamquam omnium artium officina profecti sunt.* — In libris de republica et de legibus ex Panaetio pendet, cf. Schmekel I. I.

g. Ut solacium praeberet in rebus adversis, hoc maxime a philosophia exigebant Romani interque eos Cicero, qui tamen hoc genus solacii plus semel queritur haud semper sufficere; v. ad Att. XII 46; epist. V 15. — Cic. ap. Plin. nat. h. praef. 22 *in consolatione filiae Crantorem, inquit, sequor.* — Buresch, Consolationum a Graecis Romanisque scriptar. hist. critic., *Leipz. Stud.* IX 1 (1886).

h. Libellum de senectute ex imitatione opusculi cuiusdam Aristonis Peripatetici (RP 443) fluxisse O. Hense (Teletis reliqu.² p. CXVII), A. Gercke (in Paulyi encycl. II 956 s. v. *Ariston* n. 55), alii satis fidenter ex eo coniecerunt, quod Cic. Cat. m. 3 dicit se omnem sermonem tribuisse non Tithono, ut Aristonem Cium, sed M. Catoni seni. — Gell. n. A. I 3, 10 *eum librum* (Theophrasti de amicitia) *M. Cicero videtur legisse, cum ipse quoque librum de amicitia componeret.*

i. Intellegitur ex hoc loco, philosophiae studium apud Romanos quantopere pependit a negotiis et officiis civilibus. Et ipse Cicero imprimis propter eloquentiam philosophiae studiis se tradiderat, cf. Brut. 306. Praeceptoribus utebatur Phaedro (epist. XIII 1, 2) et Zenone Epicureis (deor. n. I 59; Tusc. III 38), praeter illos Philone (Brut. 306; deor. n. I 6) et Antiocho (deor. n. I 6; Brut. 315), qui ei Academiam commendabant, denique Diodoto (de deor. n. I 6; Ac. II 115; Brut. 309; Tuc. V 113) et Posidonio (deor. n. I 6; Tusc. II 61) Stoicis. — interpretandi
ratio Ea opera, quorum mentio fit nostro loco, publicaverat partim eo tempore, quo propter primos triumviros, partim eo, quo propter Caesarem a civitate remotus vivebat. In quibus componendis quantum pependit

a Graecis, ipse disertissime pronuntiat ad Att. XII 52, 3: ἀπόγραφα sunt; minore labore fiunt; verba tantum affero, quibus abundo. Contra de fin. I 6 quid, si nos, inquit, non interpretum fungimur munere, sed tuemur ea, quae dicta sunt ab iis, quos probamus, eisque nostrum iudicium et nostrum scribendi ordinem adiungimus? quid habent, cur Graeca anteponant iis, quae et splendide dicta sint neque sint conversa de Graecis? Cf. ib. 7; de off. III 7; Tusc. II 5; Ac. I 9; de off. I 1; parad. praef. 2 nos ea philosophia plus utimur, quae peperit dicendi copiam, et in qua dicuntur ea, quae non multum discrepent ab opinione populari.

SUMMA
philosophiae

De off. I 153 placet igitur aptiora esse naturae ea officia, **559** quae ex communitate, quam ea, quae ex cognitione ducantur, idque hoc argumento confirmari potest, quod, si contigerit ea vita sapienti, ut omnium rerum affluentibus copiis [quamvis] omnia, quae cognitione digna sunt, summo otio secum ipse consideret et contempletur, tamen, si solitudo tanta sit, ut hominem videre non possit, excedat e vita. princepsque omnium virtutum illa sapientia, quam σοφίαν Graeci vocant — prudentiam enim, quam Graeci φρόνησιν dicunt, aliam quandam intellegimus, quae est rerum expetendarum fugiendarumque scientia; illa autem sapientia, quam principem dixi, rerum est divinarum atque humanarum scientia, in qua continetur deorum et hominum communitas et societas inter ipsos; ea si maxima est, ut est certe, necesse est, quod a communitate ducatur officium, id esse maximum. etenim cognitio contemplatioque naturae manca quodam modo atque inchoata sit, si nulla actio rerum consequatur. ea autem actio in hominum commodis tuendis maxime cernitur; pertinet igitur ad societatem generis humani; ergo haec cognitioni anteponenda est. 154 atque id optimus quisque re ipsa ostendit et iudicat. quis enim est tam cupidus in perspicienda cognoscendaque rerum natura, ut, si ei tractanti contemplantique res cognitione dignissimas subito sit allatum periculum discrimenque patriae, cui subvenire opitularique possit, non illa omnia relinquat atque abiciat, etiamsi dinumerare se stellas aut metiri mundi magnitudinem posse arbitretur? atque hoc idem in parentis, in amici re aut periculo fecerit. 155 quibus rebus intellegitur studiis officiisque scientiae praeponenda esse officia iustitiae, quae perti-

nent ad hominum utilitatem, qua nihil homini esse debet antiquius^a.

a. Disputantur haec adversus Peripateticos, v. **RP** 421 a fin. Cf. de rep. I 12 *neque enim est ulla res, in qua propius ad deorum numen virtus accedat humana, quam civitatis aut condere novas aut conservare iam conditas*. Civitatum autem longe perfectissima esse videtur Romana: ib. 70. Adde de orat. I 195 *fremant omnes licet, dicam quod sentio: bibliothecas mehercule omnium philosophorum unus mihi videtur XII tabularum libellus, si quis legum fontes et capita viderit, et auctoritatis pondere et utilitatis ubertate superare*.

560 Ac. II 122 *latent ista omnia, Luculle, crassis occultata et circumfusa tenebris, ut nulla acies humani ingenii tanta sit, quae penetrare in caelum, terram intrare possit; corpora nostra non novimus, qui sint situs partium, quam vim quaeque pars habeat, ignoramus. itaque medici ipsi, quorum intererat ea nosse, aperuerunt, ut viderentur; nec eo tamen aiunt empirici notiora esse illa, quia possit fieri, ut patefacta et detecta mutentur. sed ecquid nos eodem modo rerum naturas persequere, aperire, dividere possumus, ut videamus, terra penitusne defixa sit et quasi radicibus suis haereat an media pendeat? — 124 sed redeo ad animum et corpus. satisne tandem ea nota sunt nobis, quae nervorum natura sit, quae venarum? tenemusne, quid animus sit? ubi sit? denique sitne an, ut Dicaearcho visum est, ne sit quidem ullus? si est, trisne partes habeat, ut Platoni placuit, rationis, irae, cupiditatis, an simplex unusque sit? si simplex, utrum sit ignis an anima an sanguis an, ut Xenocrates, numerus nullo corpore? (quod intellegi quale sit vix potest) et, quidquid est, mortale sit an aeternum? nam utramque in partem multa dicuntur. horum aliquid vestro^a sapienti certum videtur, nostro, ne quid maxime quidem probabile sit, occurrit; ita sunt in plerisque contrariarum rationum paria momenta. — 127 nec tamen istas quaestiones physicorum exterminandas puto. est enim animorum ingeniorumque naturale quoddam quasi pabulum consideratio contemplatioque naturae; erigimur, altiores fieri videmur, humana despiciamus cogitantesque supera atque caelestia haec nostra ut exigua et minima contemnimus. indagatio ipsa rerum cum maximarum, tum etiam*

quaestiones
naturales

occultissimarum habet oblectationem; si vero aliquid occurrit, quod veri simile videatur, humanissima completur animus voluptate. 128 quaeret igitur haec et vester sapiens et hic noster, sed vester, ut assentiatur, credat, adfirmet, noster, ut vereatur temere opinari praeclareque agi secum putet, si in eius modi rebus, veri simile quod sit, invenerit. — non mihi videntur considerare, cum physica ista valde adfirmant, earum etiam rerum auctoritatem se, quae illustriores videantur, amittere. non enim magis adsentiuntur nec adprobant lucere nunc, quam, cum cornix cecinerit, tum aliquid eam aut iubere aut vetare, nec magis adfirmabunt signum illud, si erunt mensi, sex pedum esse, quam solem, quem metiri non possunt, plus quam duodeviginti partibus maiorem esse quam terram. ex quo illa conclusio nascitur: si sol, quantus sit, percipi non potest, qui ceteras res eodem modo quo magnitudinem solis adprobat, is eas res non percipit; magnitudo autem solis percipi non potest; qui igitur id adprobat, quasi percipiat, nullam rem percipit. responderint posse percipi, quantus sol sit; non repugnabo, dum modo eodem pacto cetera percipi comprehendique dicant. nec enim possunt dicere aliud alio magis minusve comprehendendi, quoniam omnium rerum una est definitio comprehendendi^b.

a. Vester sapiens est Antiochus, noster nova Academia.

b. Cf. deor. n. I 60 *omnibus fere in rebus, sed maxime in physicis, quid non sit, citius, quam quid sit, dixerim.* De fin. IV 11. — Ex singulis physicorum locis ea tantum studiose perquirat, quae faciunt ad dei notionem animaeque humanae substantiam.

animus

Cic. Tusc. disp. I 65 *non enim ambrosia deos aut nec- 561*
tare aut Iuventate pocula ministrante laetari arbitror, nec Homerum audio, qui Ganymeden ab dis raptum ait propter formam, ut Iovi bibere ministraret, non iusta causa, cur Laomedonti tanta fieret iniuria. fingeat haec Homerus et humana ad deos transferebat^a; divina mallet ad nos. quae autem divina? vigere, sapere, invenire, meminisse. ergo animus, ut ego dico, divinus est, ut Euripides dicere audet, deus^b, et quidem, si deus aut anima aut ignis est, idem est animus hominis. nam ut illa natura caelestis et terra vacat

et umore, sic utriusque harum rerum humanus animus est expers. sin autem est quinta quaedam natura, ab Aristotele inducta primum, haec et deorum est et animorum. hanc nos sententiam secuti his ipsis verbis in Consolatione [hoc] expressimus: 66 „animorum nulla in terris origo inveniri potest. nihil enim est in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum atque fictum esse videatur, nihil ne aut umidum quidem aut flabile aut igneum^c. his enim in naturis nihil inest, quod vim memoriae, mentis, cogitationis habeat, quod et praeterita teneat et futura provideat et complecti possit praesentia, quae sola divina sunt, nec invenietur unquam, unde ad hominem venire possint nisi a deo. singularis est igitur quaedam natura atque vis animi seiuncta ab his usitatis notisque naturis. ita, quidquid est illud, quod sentit, quod sapit, quod vivit, quod viget, caeleste et divinum ob eamque rem aeternum sit necesse est^d. nec vero deus ipse, qui intellegitur a nobis, alio modo intellegi potest nisi mens soluta quaedam et libera, segregata ab omni concretionem mortali, omnia sentiens et movens ipsaque praedita motu sempiterno“^e.

a. Vulgaribus de dis opinionibus cum minime faveat (leg. II 26; deor. n. III 38), tamen deos esse communi gentium persuasione popularique cultu probari putat (Tusc. I 30; leg. I 24). Stoicorum quidem argumenta adeo carere pondere censet, ut rem non expediant, sed dubiam faciant (deor. n. III 10); multa enim in natura esse, quorum quae ratio sit, vix dici queat (Ac. II 120). Attamen veri similis videtur esse deos quam non esse (deor. n. I 2; III 95). Cf. etiam de div. II 149 *quam ob rem, ut religio propaganda etiam est, quae est iuncta cum cognitione naturae, sic superstitionis stirpes omnes eligendae.*

b. Cf. rep. VI 26; off. III 44.

c. Cf. fin. IV 28 *cuiuscunque enim modi animal constitueris, necesse est, etiam si id sine corpore sit, ut fingimus, tamen esse in animo quaedam similia eorum, quae sunt in corpore.* Tusc. I 50.

d. De immortalitate animae quae a philosophis doceantur et optimi cuiusque probentur iudicio, veri similia esse existimat, sed poetarum de inferis fabulas contemptui habet: Tusc. I 48. 51. 78; Cat. m. 77. 84.

e. Dei cogitatio quam sit implicata, demonstrat Tusc. I 51; deor. n. III 38, alibi. Summum aliquem deum esse efficit leg. I 23; Tusc. I 70; quem Peripateticorum fere modo describit Ac. I 29; rep. VI 17. 26. — De malis vitae humanae cf. deor. n. III 69. 79.

causarum
genera

De fato 24 *communi igitur consuetudine sermonis ab-* 562
utimur, cum ita dicimus, velle aliquid quempiam aut nolle sine causa; ita enim dicimus „sine causa“, ut dicamus: sine externa et antecedente causa, non sine aliqua; ut cum vas inane dicimus, non ita loquimur, ut physici, quibus inane esse nihil placet, sed ita, ut verbi causa sine aqua, sine vino, sine oleo vas esse dicamus, sic, cum sine causa animum dicimus moveri, sine antecedente et externa causa moveri, non omnino sine causa dicimus. de ipsa atomo dici potest, cum per inane moveatur gravitate et pondere, sine causa moveri, quia nulla causa accedat extrinsecus. 25 rursus autem, ne omnes physici inrideant nos, si dicamus quicquam fieri sine causa, distinguendum est et ita dicendum, ipsius individui hanc esse naturam, ut pondere et gravitate moveatur, eamque ipsam esse causam, cur ita feratur. similiter ad animorum motus voluntarios non est requirenda externa causa; motus enim voluntarius eam naturam in se ipse continet, ut sit in nostra potestate nobisque pareat, nec id sine causa ^a.

a. Sequitur in his Carneadem, cf. **BP** 544 a. — Voluntatem liberam esse adeo persuasum habet, ut malit negare omnem enuntiationem esse veram aut falsam quam fato omnia fieri comprobare: de fato 21.

philosophorum
consensus

De leg. I 38 *iis omnibus, sive in Academia vetere cum* 563
Speusippo, Xenocrate, Polemone manserunt, sive Aristotelem et Theophrastum cum illis congruentis re, genere docendi paulum differentis secuti sunt, sive, ut Zenoni visum est, rebus non commutatis immutaverunt vocabula, sive etiam Aristonis difficilem atque arduam, sed iam tamen fractam et convictam sectam secuti sunt, ut virtutibus exceptis atque vitiis cetera in summa aequalitate ponerent, — his omnibus haec quae dixi probantur ^a. 39 *sibi autem indulgentis et corpori deservientis atque omnia, quae sequantur in vita quaeque fugiant, voluptatibus et doloribus ponderantis, etiam si vera dicunt (nihil enim opus est hoc loco litibus), in hortulis suis iubeamus dicere atque etiam ab omni societate reipublicae, quoniam partem nec norunt ullam neque umquam nosse voluerunt, paulisper facessant rogemus* ^b. *perturbatricem*

autem harum omnium rerum Academiam, hanc ab Arcesila et Carneade recentem, exoremus, ut sileat; nam si invaserit in haec, quae satis scite nobis instructa et composita videntur, nimias edet ruinas; quam quidem ego placare cupio, summovere non audeo.

a. Sermo est de moribus et vita civili, de quibus Ciceroni consentire videntur Academia vetus et Peripatetici (de or. III 67; Ac. I 17) itemque Stoici nimirum recentiores (fin. IV 15); nam Chrysippum ita loqui dicit, ac si statuatur hominis naturam nihil nisi animam esse (fin. IV 28). De Aristone v. **RP** 478 b.

b. De Cyrenaicorum et Aristippi doctrina cf. praeterea off. I 5; Ac. II 139; fin. II 74.

564 Tusc. V 1 *placere tibi admodum sensi et ex eo libro, vita beata quem ad me accuratissime scripsisti^a, et ex multis sermonibus tuis virtutem ad beate vivendum se ipsa esse contentam. quod etsi difficile est probatu propter tam varia et tam multa tormenta fortunae, tale tamen est, ut elaborandum sit, quo facilius probetur; nihil est enim omnium, quae in philosophia tractantur, quod gravius magnificentiusque dicatur. — 3 equidem eos casus, in quibus me fortuna vehementer exercuit, mecum ipse considerans huic incipio sententiae diffidere interdum et humani generis imbecillitatem fragilitatemque extimescere. vereor enim ne natura, cum corpora nobis infirma dedisset iisque et morbos insanabilis et dolores intolerabilis adiunxisset, animos quoque dederit et corporum doloribus congruentis et separatim suis angoribus et molestiis implicatos. 4 sed in hoc me ipse castigo, quod ex aliorum et ex nostra fortasse mollitia, non ex ipsa virtute, de virtutis robore existumo. illa enim, si modo est ulla virtus, quam dubitationem avunculus tuus^b, Brute, sustulit, omnia quae cadere in hominem possunt subter se habet eaque despiciens casus contemnit humanos culpaque omni carens praeter se ipsam nihil censet ad se pertinere. nos autem omnia adversa cum venientia metu augentes, tum maerore praesentia rerum naturam quam errorem nostrum damnare malumus^c.*

a. M. Iunius Brutus, qui ediderat librum de virtute ad Ciceronem missum, maxime veterem Academiam sequebatur, in morali autem cum Stoicis faciebat sicuti Antiochus: Plut. Brut. 2; **RP** 554 b.

b. Cato Uticensis et ab eiusdem et ab inferioris aetatis Romanis habebatur perfectissimi Stoici exemplar, cf. Cic. Brut. 118; parad. 2; Senec. provid. 2, 9.

c. Cicero etsi in morali doctrina ut Epicurum acerrime impugnabat, ita Stoicis vel maxime favebat, tamen neque audebat toto animo eos sequi neque de vetere Academia et Peripateticis iudicans sibi ipse constabat, cf. Tusc. V 75; IV 38; Ac. II 135; parad. 1—3; fin. IV 21. 42. 52. 55; offic. III 14. 33; Lael. 19.

honestum De fin. II 45 *honestum igitur id intellegimus, quod tale 565 est, ut detracta omni utilitate sine ullis praemiis fructibusve per se ipsum possit iure laudari. quod quale sit, non tam definitione, qua sum usus, intellegi potest, quamquam aliquantum potest, quam communi omnium iudicio et optimi cuiusque studiis atque factis, qui permulta ob eam unam causam faciunt, quia decet, quia rectum, quia honestum est, etsi nullum consecuturum emolumentum vident^a.*

a. De fin. V 61 *hoc autem loco tantum explicemus, haec honesta, quae dico, praeterquam quod nosmet ipsos diligamus, praeterea suapte natura per se esse expetenda. indicant pueri, in quibus ut in speculis natura cernitur. — 62 sed haec in pueris; expressa vero in iis aetatibus, quae iam confirmatae sunt. quis est tam dissimilis homini, qui non moveatur et offensione turpitudinis et comprobatione honestatis? quis est, qui non oderit libidinosam, protervam adolescentiam? quis contra in illa aetate pudorem, constantiam, etiamsi sua nihil intersit, gloria non tamen diligat?* — Gloriam dicit formam habere honestatis et similitudinem neque vero cum ipso honesto esse confundendam: fin. V 69. 65. 60; II 49; offic. I 14.

decorum De off. I 93 *sequitur, ut de una reliqua parte honestatis 566 dicendum sit, in qua verecundia et quasi quidam ornatus vitae, temperantia et modestia omnisque sedatio perturbationum animi et rerum modus cernitur. hoc loco continetur id, quod dici Latine decorum potest; Graece enim πρέπον dicitur. huius vis ea est, ut ab honesto non queat separari; nam et, quod decet, honestum est et, quod honestum est, decet; qualis autem differentia sit honesti et decori, facilius intellegi quam explanari potest. 98 ut enim pulchritudo corporis apta compositione membrorum movet oculos et delectat hoc ipso, quod inter se omnes partes cum quodam lepore consentiunt, sic hoc decorum, quod elucet in vita, movet adprobationem*

eorum, quibuscum vivitur, ordine et constantia et moderatione dictorum omnium atque factorum. 99 adhibenda est igitur quaedam reverentia adversus homines et optimi cuiusque et reliquorum. nam neglegere, quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. est autem, quod differat in hominum ratione habenda inter iustitiam et verecundiam. iustitiae partes sunt non violare homines, verecundiae non offendere; in quo maxime vis perspicitur decori ^a.

a. De fontibus librorum De officiis cf. Cicero ipse ep. ad Attic. XVI 11, 4 τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος, quatenus Panaetius, absolvi duobus: illius tres sunt; sed cum initio divisisset ita, tria genera exquirendi officii esse: unum, cum deliberemus, honestum an turpe sit, alterum, utile an inutile, tertium, cum haec inter se pugnare videantur, quomodo iudicandum sit, — de duobus primis praeclare disseruit, de tertio pollicetur se deinceps, sed nihil scripsit. eum locum Posidonius persecutus est, ego autem et eius librum arcessivi et ad Athenodorum Calvum scripsi, ut ad me τὰ κεφάλαια mitteret — quae exspecto. Praeterea vid. Hoyer, de Antiocho 19. Klohe, de Cic. libr. de off. fontibus, Gryphiswald. 1889. Hirzel, Unters. II 736. Schmekel, d. mittl. Stoa 18—46.

567 De off. I 110 admodum autem tenenda sunt sua cuique sua cnique
natura est
sequenda non vitiosa, sed tamen propria, quo facilius decorum illud, quod quaerimus, retineatur. sic enim est faciendum, ut contra universam naturam nihil contendamus, ea tamen conservata propriam nostram sequamur, ut, etiamsi sint alia graviora atque meliora, tamen nos studia nostra nostrae naturae regula metiamur; neque enim attinet naturae repugnare nec quicquam sequi, quod assequi non queas. ex quo magis emergit, quale sit decorum illud, ideo quia nihil decet invita Minerva, ut aiunt, id est adversante et repugnante natura. — 119 nam cum in omnibus, quae aguntur, ex eo, quo modo quisque natus est, ut supra dictum est, quid deceat, exquirimus, tum in tota vita constituenda multo est ei rei cura maior adhibenda, ut constare in perpetuitate vitae possimus nobismet ipsis nec in ullo officio claudicare. 120 ad hanc autem rationem quoniam maximam vim natura habet, fortuna proximam, utriusque omnino habenda ratio est in deligendo genere vitae, sed naturae magis; multo enim et firrior est et constantior ^a.

a. Cf. de off. I 115 *ipsarum virtutum in alia alius manult excellere*. In his deserit Stoicorum rigorem ad molliora Peripateticorum decreta inclinans.

Sextii

schola Senec. quaest. nat. VII 32, 2 *Sextiorum nova et Romani* 568 *roboris secta inter initia sua, cum magno impetu coepisset, exstincta est* ^a.

a. Princeps Sextiorum erat Q. Sextius, quem memorat Seneca non recepissem latum clavum dante divo Iulio, ep. 98, 13. Sequebantur eum Q. Sextius filius, Sotion Alexandrinus, Cornelius Celsus, Papirius Fabianus (RP 555), L. Crassicius, alii. Cf. Senec. contr. II praef.; Quintil. inst. X 1, 124 (RP 554); Sueton. de gramm. 18; Mam. Claudian. de stat. an. II 8. — Scripsit Sextius *Graecis verbis, Romanis moribus* (Senec. ep. 59, 7). Stoicum germanum fuisse Sextium affirmat Senec. ep. 64, 2 (*magni, si quid mihi credis, viri et, licet neget, Stoici*). — De Sexti sententiarum collectione ad horum Sextiorum alterutrum a nonnullis viris doctis nuper relata cf. Sexti Sentent. ed. Gildemeister, Bonn. 1873; ed. Elter (c. Rufini interpretatione) I. II, Bonn. 1891—1892. Z. III a 4 700 ¹. — De A. Cornelio Celso (RP 554 c), qui scripserat magnum opus, varia doctrina refertum, cuius sex libri erant de philosophorum opinionibus, octo de medicina exstant, cf. C. Kissel, A. Corn. Celsus, Gissen. 1844; O. Jahn, Comm. Soc. litt. Saxon. a. 1850 p. 273 sq.; Diels, Dox. 183; L. Schwabe, *Hermes* XIX (1884) 385; S. Sepp, *Pyrrhon. Stud. (D. philos. Richtung d. Corn. C.)*, Frising. 1893.

libertas animi Senec. ep. 64, 3 *cum legeris Sextium dices: „vivit, viget, liber est, supra hominem est, dimittit me plenum ingentis fiduciae“*. in qua positione mentis sim, cum hunc lego, fatebor tibi: libet omnes casus provocare, libet exclamare: „quid cessas fortuna? congregere; paratum vides“.

sui exploratio Senec. de ira III 36, 1 *faciebat hoc Sextius, ut consum-* 570 *mato die, cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum: quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es?* ^a

a. Hoc non minus quam quod animalibus se abstinebat Pythagoreos redolet, quorum in numero Sextius est Eusebio, Chron. ol. 195, 1. — Item ad Pythagoreos referebatur iam P. Nigidius Figulus, Ciceronis Nigidius familiaris, *vir cum ceteris artibus — ornatus omnibus, tum acer investigator et diligens earum rerum, quae a natura involutae videntur*: Cic. Tim. 1; Gell. XIX, 14, 1. — Scripserunt de Nigidio: Bücheler, Mus. Rh. XIII (1858) 177. Klein, diss. Bonn. 1861. Röhrig, diss., Coburg. 1887. Operum reliqu. coll. A. Swoboda, Wien 1889.

Cynici

571 Non multo post Antisthenis et Diogenis aetatem (**RP** 277. 278) virilis Cynicorum illorum sapientia de pristino rigore adeo paulatim deflexa et ad vulgarem vitae usum accommodata est a vagantibus vulgi contionatoribus et magistris populariter scribentibus, ut iam non multum ab Aristippi vel Theodori (**RP** 273) molliore ratione differret. Eiusmodi Cynicorum socius paene Cyrenaicus erat (circ. a. 300) Bio Borysthenita, ^{Bio} homo infimo loco natus, qui novum dissertationum (*διατριβών*) genus induxit, quo hominum vita et mores nativo quodam lepore depingebantur. Cf. Diog. IV 46—58. — Scripserunt de Bione: Hense, Teletis reliqu.² proleg. LVIII. R. Heinze, de Horatio Bionis imitatore, Bonn. 1889. H. Weber, de Senecae philosophi dicendi genere Bioneo, Marburg. 1895. Wachsmuth, Sillogr. 73—77. Susemihl, *Litt. Gesch.* I 32. H. de Armin P W III 483 s. v. *Bion* nr. 10.

Bionis imitator parum ingeniosus tertio a. C. saeculo medio ut credunt exstitit Teles Megarensis, cuius sermonum a Theodoro quodam ex-^{Teles}cerptorum fragmenta Stobaeus servavit. — Teletis reliquias² ed. O. Hense, Tubing. 1899. Praeterea cf. U. de Wilamowitz *Philol. Unters.* IV (*Antigon. v. Karyst.*) 292—319. E. Weber, de Dione Chrysostomo Cynicorum sectatore (*Leipz. Stud.* X 79) 1887. Susemihl I 43.

Denuo florere coepit Cynicorum secta primo p. Chr. saeculo. Quo tempore Diogenis quae feruntur epistulae videntur scriptae esse. Cf. Marcks, symbol. critic. ad epistologr. Graecos, Bonn. 1883. Wendland, *Philo u. d. kynisch-stoische Diatribe* (Wendland et Kern, *Beiträge* 3—75), Berol. 1895. Idem, *hellenist.-röm. Kultur*, Tubing. 1907, p. 39.

572 Sen. de benef. VII 1, 3 *egregie enim hoc dicere Deme-* ^{Demetrius} *trius*^a *Cynicus, vir meo iudicio magnus, etiam si maximis*

comparetur, solet plus prodesse, si pauca praecepta sapientiae teneas, sed illa in promptu tibi et in usu sint, quam si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum. 4 „quemadmodum“, inquit, „magnus luctator est, non qui omnes numeros nexusque perdidicit, quorum usus sub adversario rarus est, sed qui in uno se aut altero bene et diligenter exercuit et eorum occasiones intentus exspectat (nec enim refert, quam multa sciat, si scit, quantum victoriae satis est): sic in hoc studio multa delectant, pauca vincunt. 5 licet nescias, quae ratio oceanum effundat ac revocet; quare septimus quisque annus aetati signum inprimat; quare latitudo porticus ex remoto spectantibus non servet proportionem suam, sed ultima in angustius coeant et columnarum novissime intervalla iungantur; quid sit, quod geminorum conceptum separet, partum iungat; utrum unus concubitus spargatur in duos an toties concepti sint; cur pariter natis fata diversa sint maximisque rerum spatiis distent, quorum inter ortus minimum interest: non multum tibi nocebit transisse, quae nec licet scire nec prodest. involuta veritas in alto latet. 6 nec de malignitate naturae queri possumus, quia nullius rei difficilis inventio est, nisi cuius hic unus inventae fructus est, invenisse; quidquid nos meliores beatosque facturum est, aut in aperto aut in proximo posuit. 7 si animus fortuita contempsit, si se supra metum sustulit nec avida spe infinita complectitur, sed didicit a se petere divitias; si deorum hominumque formidinem eiecit et scit non multum esse ab homine timendum, a deo nihil; si contemptor omnium, quibus torquetur vita, dum ornatur, eo perductus est, ut illi liqueat mortem nullius mali materiam esse, multorum finem; si animum virtuti consecravit et, quacunque vocat illa, planum putat; si sociale animal et in commune genitus mundum ut unam omnium domum spectat et conscientiam suam dis aperuit semperque tamquam in publico vivit se magis veritus quam alios: subductus ille tempestatibus in solido ac sereno stetit consummavitque scientiam utilem atque necessariam. reliqua oblectamenta otii sunt; licet enim iam in tutum retracto animo ad haec quoque excurrere cultum, non robur, ingeniis adferentia.“

a. Demetrius, Thraseae Paeti et Senecae familiaris, Romae vivebat, Cynicorum praecepta sub Nerone et Vespasiano publice tradens; Senec. ep. 62, 3; de prov. 3, 3; 5, 5; Tac. ann. XVI 34; hist. IV 40. Cf. J. ab Arnim PW IV 2843. — Recte Lipsius Cynicos dicit huius aetatis a Stoicis *tunica tantum distare* (Iuven. XIII 122), i. e. nudius et inverecundius proferre, quae velent et tegant leviter Stoici. Quo facit quod Seneca ep. 62, 3 Demetrium appellat *seminudum*. Litteras vero apertius quam Stoici aspernabantur itemque popularem cultum deorum, quod prae ceteris videmus in Demonacte, qui Athenis (circ. a. 130) Demonax degebat eratque exemplum Cynicorum: [Lucian.] Demon. 11. — Recknagel, comm. de Dem. phil., Norimb. 1857. Fritzsche, de fragm. D. phil., Lips. 1866. A. Schwarz, *ii. Lucians D.*, Wien 1878. E. Ziegeler, Jahrb. f. Philol. 123 (1881), 327. K. Funk, Philol., Suppl. X (1907), 559. J. ab Arnim PW V 143. — Ab alio Cynico, qui erat regnante Hadriano, Oenomaos Gadareno, oraculorum fides infestabatur: Euseb. pr. ev. Oenomaos V 18, 6. Cf. J. Saarmann, de Oen. Gad., diss. Bonn., Lips. 1887. Eiusdem Adnot. ad O. Cynici fragm., progr. Dortmund. 1889. O. Crusius, Mus. Rh. 44 (1889), 311. — In impudentiam ac simulationem Cynicorum quantum saevierit Lucianus, in vulgus notum est. Cf. Luciani libellus de morte Peregrini et de Peregrino Proteo quae disseruit Peregrinus Zeller (*Vorträge u. Abhandl.* II 173). Praeterea J. Bernays, *Lucian u. die Kyniker*, Berol. 1879; J. Vahlen, Ind. lect. hib. Berol. 1882. Z. III a⁴ 791—804.

Stoici

573 Gell. noct. Att. XII 2, 1 *de Annaeo Seneca partim exi-* Seneca
stimant ut de scriptore minime utili, cuius libros adtingere
nullum pretium operae sit, quod oratio eius vulgaria videatur
et protrita, res atque sententiae aut inepto inanique impetu
sint aut levi et caustidicali argutia, eruditio autem
vernacula et plebeia nihilque ex veterum scriptis habens neque
gratiae neque dignitatis. alii vero elegantiae quidem in
verbis parum esse non infitias eunt, sed et rerum, quas dicat,
scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt et in vitiis
morum obiurgandis severitatem gravitatemque non invenustam^a.

Senecae opera quae supersunt, Lips. Teubner. 1898—1907. — De philosophia eius cf. Holzherr, *D. Philos. Ann. Seneca*, Tubing. 1858.

F. Baur, *Seneca u. Paulus* (Drei Abhandl. x. Gesch. d. alt. Philos., 377) Lips. 1875. S. Rubin, *D. Ethik S.s i. ihr. Verhältn. x. ält. u. mittl. Stoa*, Diss. Bern. 1901. Z. III a⁴ 719—754. Cf. praeterea Überweg, *Grundriß* I¹⁰ p. 106*.

a. L. Annaeus Seneca Cordubensis, Neronis praeceptor et postea consiliorum moderator, imperatoris iussu mortuus est a. 65. — De dicendi genere eius acerbius iudicat Fronto de orat. IV 1, paulo humanius Quintilianus inst. orat. X 1, 125. Plurimum valet monitorio genere et praeceptivo, de quo ipse loquitur ep. 94, 45 *in duas partes virtus dividitur, in contemplationem veri et actionem: contemplationem institutio tradit, actionem admonitio*, in qua non tam praeceptis agendum putabat quam decretis: ep. 95, 34 *in hac ergo morum perversitate desideratur solito vehementius aliquid, quod mala inveterata discutiât: decretis agendum est, ut revellatur penitus falsorum recepta persuasio. his si adiunxerimus praecepta, consolationes, adhortationes, poterunt valere; per se inefficaces sunt*. Cf. **RP** 554. Moralis philosophiae pars adeo ei cordi est, ut propter illam non solum artes (ep. 90, 8) disciplinasque fere omnes (ep. 88; 89) sed etiam logicam et physicam aspernari videatur (ep. 65; 106; 113), quarum tamen rerum minime est rudis. Qua est animi mobilitate et propensa ad res verbis extollendas voluntate, modo Cynicorum abstinentiam laudat (**RP** 572), modo cum bonis externis tum potentiae aliquantum concedendum esse arbitratur (de vit. beat. 21; de ira II 33); modo acerrimum se exhibet cupiditatum censorem (ep. 85; 92), modo generis humani debilitatem et peccandi consuetudinem commiseratur (de ira II 8—10). In physicis haud raro ad Posidonii placita prope accedit (cf. Z. III a⁴ 728. 734; Diels, *Seneca u. Lucan*, [Ac. Berol. 1886] 7; Dox. 225), in moralibus vel Epicuro aliquantum concedit, cf. O. Weissenfels, de Seneca Epicureo, Berol. 1886. F. Schultess, *Annaeana studia*, Hamburg. 1888.

hominum
nequitia

Senec. de benef. I 10, 1 *hoc maiores nostri questi sunt, 574 hoc nos querimur, hoc posterî nostri querentur, eversos mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas et omne nefas labi: at ista eodem stant loco stabuntque, paululum dumtaxat ultra aut citra mota, ut fluctus, quos aestus accedens longius extulit, recedens interiore litorum vestigio tenuit*. — 3 *idem semper de nobis pronuntiare debebimus, malos esse nos, malos fuisse, invitum adiciam et futuros esse*^a.

a. Cf. de clem. I 6, 3 *peccavimus omnes, alii gravia, alii leviora, alii ex destinato, alii forte impulsî aut aliena nequitia ablati; alii in bonis consiliis parum fortiter stetimus et innocentiam invitî ac renitentes perdidimus. nec deliquimus tantum, sed usque ad extremum aevi delinquemus. etiam si quis tam bene iam purgavit animum, ut nihil*

obturbare eum amplius possit ac fallere, ad innocentiam tamen peccando pervenit. — Consentaneum erat, ut haec vita ei nihil nisi custodia esse videretur, corpus animi pondus ac poena, mors libertas et ad meliora transitus: ep. 65, 16; 102, 23. Etiam mors voluntaria commendatur: ep. 12, 10, **RP** 522 e.

575 Tacit. ann. XV 71 (Musonium) *Rufum claritudo nominis ex-* Musonius
pulit; nam — studia iuvenum — praeceptis sapientiae fovebat^a.

C. Musonii Rufi reliquias ed. J. Venhuizen Peerlkamp, Harlem 1822; O. Hense, Lips. 1905. P. Wendland, Quaest. Musonianae, Berol. 1886. Idem, *Philo u. d. kynisch-stoische Diatribe* (Wendland et Kern, *Beitr. x. Gesch. d. griech. Philos. u. Relig.* I), Berol. 1895. Idem, *Archiv f. Gesch. d. Philos. (Jahresber.)* 5 (1892), 237—245. Th. Pflieger, *Mus. bei Stobaeus*, diss. Friburg. Br. 1897.

a. Cf. Hister. III 81 *Musonius Rufus equestris ordinis, studium philosophiae et placita Stoicorum aemulatus*. Patria erat Volsiniensis; a Nerone a. 65 Gyara in exsilium eiectus (Iulian. epist. ad Theodor. ed. Papadopoulos, *Mus. Rh.* 42 [1907], 24), postea sub Vespasiano iterum Romae versabatur amicitia cum Tito coniunctus, cf. Themist. orat. XIII p. 173 c; Dio Cass. LXVI 13; Suid. s. v. *Μουσώνιος*. Ex scriptis, quae ei a Suida tribuuntur, epistolae ad Apollonium Tyanensem datae adulterinae sunt; ex variis eius de philosophia disputationibus Clemens Alexandrinus multa transcripsit; commentariorum a discipulo quodam editorum reliquiae (cf. Wendland) apud Stobaeum exstant. Cf. praefatio editionis Hensianae p. V—XXXV.

576 Musonius ap. Stob. ecl. IV 15, 18 p. 382, 6 Hs. *τί δέ;* ^{philosophi manus}
„οὐ δεινόν“, φαίη τις ἂν ἴσως, „ἄνδρα παιδευτικόν καὶ δυνάμενον προβιβάζειν νέους εἰς φιλοσοφίαν ἐργάζεσθαι γῆν καὶ τῷ σώματι πονεῖν τοῖς χωρίταις παραπλησίως;“ καί· δεινὸν ἂν τοῦτο τῷ ὄντι ἦν, εἴπερ ἐκώλυνεν ἢ ἐργασία τῆς γῆς φιλοσοφεῖν ἢ ἄλλους πρὸς φιλοσοφίαν ὠφελεῖν. νῦν δὲ καὶ μᾶλλον ἂν μοι δοκοῦσιν ὠφελεῖσθαι οἱ νέοι οὐκ ἐν πόλει τῷ διδασκάλῳ συνόντες οὐδ' ἐν τῇ διατριβῇ ἀκούοντες αὐτοῦ λέγοντος, ἀλλ' ἐργαζόμενον ἐπὶ τῆς ἀργουκίας ὄρῶντες καὶ ἔργῳ ἐνδεικνύμενον ἅπερ ἐφηγεῖται ὁ λόγος, ὅτι χρὴ πονεῖν καὶ κακοπαθεῖν τῷ σώματι μᾶλλον ἢ ἐτέρου δεῖσθαι τοῦ τρέφοντος. τί δὲ τὸ κωλύον ἐστι καὶ ἐργαζόμενον μετὰ τοῦ διδασκάλου τὸν μαθητὴν ἀκούειν τι ἅμα περὶ σωφροσύνης ἢ δικαιοσύνης ἢ καρτερίας λέγοντος; πολλῶν μὲν γὰρ λόγων οὐ δεῖ τοῖς φιλοσοφήσουσι καλῶς, οὐδὲ τὸν ὅχλον τοῦτον τῶν θεωρημάτων ἀναληπτέον πάντως τοῖς νέοις, ἐφ'

ὅς φνυσιμένους τοὺς σοφιστὰς ὁρῶμεν· ταῦτα γὰρ δὴ τῷ ὄντι ἱκανὰ κατατρεῖσθαι βίον ἀνθρώπου ἐστί· τὰ δ' ἀναγκαί-
ότατα καὶ χρησιμώτατα μαθεῖν οὐκ ἀδύνατον καὶ πρὸς ἐρ-
γασίᾳ γεωργικῇ ὄντας, ἄλλως τε καὶ οὐ διὰ παντὸς ἐργασο-
μένους, ἀλλὰ ἀναπαύλαις χρησομένους^a.

a. Est hic locus ex laudatione agriculturae sumptus, quod vitae genus Musonio maxime ad philosophandum accommodatum esse videbatur; omnem enim scientiam inutilem esse existimabat nisi quae moribus vitaeque inserviret: Stob. ecl. IV 22, 20 p. 501, 26 Hs. οὐ γὰρ δὴ φιλοσοφεῖν ἑτερόν τι φαίνεται ὅν ἡ τὸ ἅ πρέπει καὶ ἅ προσήκει λόγῳ μὲν ἀναζητεῖν, ἔργῳ δὲ πράττειν. — Stob. ecl. II 31, 123 p. 239, 28 W. φιλοσοφία καλοκάγαθίας ἐστὶν ἐπιτήδευσις καὶ οὐδὲν ἕτερον. — Ib. II 31, 126 p. 246, 20 W. ἀλλὰ καὶ ὅσους μεταχειρίζονται λόγους, τῶν ἔργων φημὶ δεῖν ἕνεκα μεταχειρίζεσθαι αὐτοὺς, ubi et viros et feminas ut philosophentur adhortatur, quia sine philosophia virtutem non possint sequi. — Stob. ecl. IV 25, 51 p. 637, 3 Hs. ἵνα δὲ συντεμὼν εἶπω, ἀγαθὸν εἶναι κελεύει τὸν ἀνθρώπον ὁ νόμος ὁ τοῦ Διός. τὸ δὲ γε εἶναι ἀγαθὸν τῷ φιλόσοφον εἶναι ταῦτόν ἐστιν. — Nam recentiores Stoici sapientiam et virtutem se assequi posse minime diffidebant, cf. Stob. flor. 117, 8 p. 88, 32 M. — Confidentius etiam Seneca ep. 41, 9 *quid est autem, quod ab illo (homine) ratio haec exigit? rem facillimam, secundum naturam suam vivere. sed hanc difficilem facit communis insanitia.*

b*. Imperante fere Hadriano fuit Hierocles Stoicus, cuius ἡθικὴ στοιχείωσις nuper in Aegypto inventa (ed. J. ab Arnim, Berolin. 1906) videtur prior pars fuisse eius libri, ex quo Joannes Stobaeus nonnulla excerpta eclogis suis inseruit, quae cum viri docti ab Hierocle Alexandrino, philosopho saeculi p. Chr. n. quinti Neoplatonico, scripta esse usque putavissent, Carolus Praechter (*Hierokles der Stoiker*, Lips. 1901) Stoico cuidam adscripsit; is nescio an fuerit idem, quem A. Gellius n. A. IX 5, 8 virum sanctum et gravem appellavit. Cf. Z. III a⁴ 715.

Epicteti vita Suid. Ἐπίκτητος Ἱερὰπόλεως τῆς Φρυγίας, φιλόσοφος, 577
δοῦλος Ἐπαφροδίτου, τῶν σωματοφιλῶν τοῦ βασιλέως
Νέρωνος. πηρωθεὶς δὲ τὸ σκῆλος ὑπὸ ρεύματος^a ἐν Νικο-
πόλει τῆς νέας Ἠπείρου ὤκησε^b, καὶ διατείνας μέχρι Μάρ-
κου Ἀντωνίνου. ἔγραψε πολλά^c.

Epicteteae philosophiae monumenta ed. J. Schweighäuser, Lips. 1799 sq.; H. Schenkl, Lips. 1894. R. Asmus, Quaestiones Epicteteae, Friburg. 1888. H. Schenkl, *Die epikt. Fragm.*, Acad. Vindob. vol. 115 (1887), 443. A. Bonhöffer, *Ep. u. d. Stoa*, Stuttg. 1890 (I). Idem, *d. Ethik d. Stoikers* *Ep.*, Stuttg. 1894 (II). J. ab Arnim PW VI 126.

a. Occasio, qua membra fregerit, ab aliis alia narratur; Simpl. in Epict. ench. 13 (9) p. 102 b Heins.; Orig. c. Cels. VII 53 p. 203, 20 K.

b. Prius Romae docuerat libertate nescimus quo pacto recuperata. Expulsus est sub Domitiano: Gell. n. A. XV 11, 4 *etiam Domitiano imperante senatus consulto eieci atque urbe et Italia interdicti sunt* (philosophi). 5 *qua tempestate Epictetus quoque philosophus propter id senatus consultum Nicopolim Roma decessit*. Sueton. Domit. 10. — Romae audierat Musonium: Arrian. diss. Epictet. I 7, 32; 9, 29. — Nicopoli audiebatur ab Arriano: I praef.; II 6, 20.

c. Quod narratur a Nerone usque ad M. Antoninum vixisse, vix congruit cum temporum ratione. Ne Hadriani quidem tempora eum attigisse, quod indicare videtur Spartian. Hadr. 16, veri simile est; nam Arrianus, qui post Epicteti mortem dissertationes eius edidit, in hoc opere de solo Traiano commemorat. Neque vero ipse multa scripsit, sed sermones ex ore senis excepti scriptoque mandati sunt ab Arriano, discipulo eius studiosissimo, qui postea etiam gravissimis locis ex disputationibus delectis Manuale Epicteti composuit (Simplic. in Epict. man. praef. p. 1 b Heins.).

578 Epict. man. c. 52, 1 ὁ πρῶτος καὶ ἀναγκαιότατος τόπος ^{philosophiae partium dignitas} ἐστὶν ἐν φιλοσοφίᾳ ὁ τῆς χρήσεως τῶν θεωρημάτων, οἷον τὸ μὴ ψεῦδесθαι· ὁ δεύτερος ὁ τῶν ἀποδείξεων, οἷον πόθεν εἶναι οὐ δεῖ ψεῦδесθαι· τρίτος ὁ αὐτῶν τούτων βεβαιωτικός καὶ διαρθρωτικός, οἷον πόθεν εἶναι τοῦτο ἀπόδειξις; τί γὰρ ἐστὶν ἀπόδειξις, τί ἀκολουθία, τί μάχη, τί ἀληθές, τί ψεῦδος; 2 οὐκοῦν ὁ μὲν τρίτος τόπος ἀναγκαῖος διὰ τὸν δεύτερον, ὁ δὲ δεύτερος διὰ τὸν πρῶτον, ὁ δὲ ἀναγκαιότατος καὶ ὅπου ἀναπαύεσθαι δεῖ ὁ πρῶτος^a. ἡμεῖς δὲ ἔμπαλιν ποιοῦμεν· ἐν γὰρ τῷ τρίτῳ τρόπῳ διατρίβομεν καὶ περὶ ἐκείνόν ἐστιν ἡμῖν ἡ πᾶσα σπουδή, τοῦ δὲ πρῶτου παντελῶς ἀμελοῦμεν. τοιγαροῦν ψευδόμεθα μὲν, πῶς δὲ ἀποδείκνυνται ὅτι οὐ δεῖ ψεῦδесθαι πρόχειρον ἔχομεν^b.

a. Primum locum apparet ethicae dari, physicae secundum, tertium logicae, cf. RP 482. — Providentiam dei maximis laudibus extollit: dissert. ^{providentiae laus} I 16, 17 μέγας ὁ θεός, ὅτι ἡμῖν παρέσχεν ὄργανα ταῦτα, δι' ὧν τὴν γῆν ἐργασόμεθα· μέγας ὁ θεός, ὅτι χεῖρας δέδωκεν, ὅτι κατάποσιν, ὅτι κοιλίαν, ὅτι αὖξέσθαι λεληθότως, ὅτι καθεύδοντας ἀναπνεῖν. 18 ταῦτα ἐφ' ἑκάστου ἐρμυνεῖν ἔδει καὶ τὸν μέγιστον καὶ θεϊότατον ὕμνον ἔφυμνεῖν, ὅτι τὴν δύναμιν ἔδωκεν τὴν παρακολουθητικὴν τούτοις καὶ ὁδῷ χρηστικῇ. 19 τί οὖν; ἐπεὶ οἱ πολλοὶ ἀποτετύφλωσθε, οὐκ ἔδει τινα εἶναι τὸν ταύτην ἐκπληροῦντα τὴν χώραν καὶ ὑπὲρ πάντων ἔδοντα τὸν ὕμνον τὸν εἰς τὸν θεόν; 20 τί γὰρ ἄλλο δύναμαι γέρων χωλὸς εἰ μὴ ὕμνεῖν τὸν θεόν; εἰ γοῦν ἀηδὼν ἡμην, ἐποιοῦν τὰ τῆς ἀηδόνος, εἰ κύκνος, τὰ τοῦ κύκνου· 21 νῦν δὲ λογικός εἰμι· ὕμνεῖν με δεῖ τὸν θεόν. Cf. ib. I 6. — Ethicam non tam in praeceptis ponebat quam in factis, ethices finis

natura
magistra

quibus quemque oporteret ostendere se philosophiam penitus hausisse: ib. I 4; man. 46, 2 (= Stob. ecl. II 15, 39 W.) ἐπεὶ καὶ τὰ πρόβατα οὐ χόρον φέροντα τοῖς ποιμέσιν ἐπιδεικνύει πόσον ἔφαγεν, ἀλλὰ τὴν νομὴν ἔσω πέψαντα ἔρια ἔξω φέρει καὶ γάλα· καὶ σὺ τοίνυν μὴ τὰ θεωρήματα τοῖς ἰδιώταις ἐπιδείκνυε, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν πεφθέντων τὰ ἔργα. — Quid cuique agendum sit, naturam censet satis bene docere: diss. I 2, 30 ἐπύθετό τις „πόθεν οὖν αἰσθησόμεθα τοῦ κατὰ πρόσωπον ἕκαστος“; πόθεν δ' ὁ ταῦρος, ἔφη, λέοντος ἐπελθόντος μόνος αἰσθάνεται τῆς αὐτοῦ παρασκευῆς καὶ προβέβληκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ἀγέλης πάσης; ἡ δὴλον ὅτι εὐθύς ἕμα τῷ τὴν παρασκευὴν ἔχειν ἀπαντᾷ καὶ συναἰσθησις αὐτῆς. 31 καὶ ἡμῶν τοίνυν ὅστις ἂν ἔχη τοιαύτην παρασκευὴν, οὐκ ἀγνοήσει αὐτήν. 32 ἄφρων δὲ ταῦρος οὐ γίνεται οὐδὲ γενναῖος ἄνθρωπος· ἀλλὰ δεῖ χειμασκήσαι, παρασκευάσασθαι καὶ μὴ εἰκῇ προσπηδᾶν ἐπὶ τὰ μὴδὲν προσήκοντα.

b. Non semel queritur Stoicos sibi aequales sectari inanes disceptationes; v. diss. II 12.

arbitrii humani
fines

Epict. man. 1, 1 τῶν ὄντων τὰ μὲν ἔστιν ἐφ' ἡμῖν, τὰ δὲ οὐκ 579 ἐφ' ἡμῖν· ἐφ' ἡμῖν μὲν ὑπόληψις, ὁρμή, ὄρεξις, ἐκκλισις καὶ ἐνὶ λόγῳ ὅσα ἡμέτερα ἔργα^a, οὐκ ἐφ' ἡμῖν δὲ τὸ σῶμα, ἡ κτῆσις, δόξαι, ἀρχαὶ καὶ ἐνὶ λόγῳ ὅσα οὐκ ἡμέτερα ἔργα. 2 καὶ τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν ἔστι φύσει ἐλεύθερα, ἀκώλυτα, ἀπαρεμπόδιστα, τὰ δ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἀσθενῆ, δοῦλα, κωλυτά, ἀλλότρια. 3 μέμνησο ὅν, ὅτι, ἐὰν τὰ φύσει δοῦλα ἐλεύθερα οἰηθῇς καὶ τὰ ἀλλότρια ἴδια, ἐμποδισθήσῃ, πενθήσεις, ταραχθήσῃ, μέμψῃ καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους, ἐὰν δὲ τὸ σὸν μόνον οἰηθῇς σὸν εἶναι, τὸ δὲ ἀλλότριον, ὥσπερ ἔστιν, ἀλλότριον, οὐδεὶς σε ἀναγκάσει οὐδέποτε, οὐδεὶς σε κωλύσει, οὐ μέμψῃ οὐδένα, οὐκ ἐγκαλέσεις τινί, ἄκων πράξεις οὐδὲ ἓν, οὐδεὶς σε βλάψῃ, ἐχθρὸν οὐχ ἔξεις, οὐδὲ γὰρ βλαβερόν τι πείσῃ^b. 4 τηλικούτων ὅν ἐφιεμένος μέμνησο, ὅτι οὐ δεῖ οὐδὲ μετρίως κεκινημένον ἀπτεσθαι αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀφιέναι παντελῶς, τὰ δ' ὑπερτίθεσθαι πρὸς τὸ παρόν. ἐὰν δὲ καὶ ταῦτ' ἐθέλῃς καὶ ἄρχῃν καὶ πλουτεῖν, τυχόν μὲν οὐδ' αὐτῶν τούτων τεύξῃ διὰ τὸ καὶ τῶν προτέρων ἐφίεσθαι, πάντως γε μὴν ἐκείνων ἀποτεύξῃ, δι' ὧν μόνων ἐλευθερία καὶ εὐδαιμονία περιγίνεται^c.

a. In eodem numero habenda sunt προαίρεσις καὶ πάντα τὰ προαιρετικὰ ἔργα (diss. I 22, 10), item φαντασίαι (I 8, 16), unde ratio dicitur ἡ χρηστική δύναμις ταῖς φαντασίαις, (I 1, 12); cf. man. 6 τὸ οὖν ἔστι σὸν; χρῆσις φαντασιῶν. — Voluntatis humanae libertas quo-

modo congruat cum fati necessitate, examinare omittit, sed hominem a bestiis differre docet facultate res ratione percipiendi (δυνάμει παρακολουθητικῇ): diss. I 6, 12; I 17, 21; II 8, 4. Cf. ib. I 1, 7 ὥσπερ οὖν ἦν ἄξιον, τὸ κράτιστον ἀπάντων καὶ κυριεῦον οἱ θεοὶ μόνον ἐφ' ἡμῖν ἐποίησαν, τὴν χρῆσιν τὴν ὀρθὴν ταῖς φαντασίαις, τὰ δ' ἄλλα οὐκ ἐφ' ἡμῖν. 8 ἄρα γε οὐκ ἤθελον; ἐγὼ μὲν δοκῶ οὕτως, εἰ ἡδύναντο, κακεῖνα ἂν ἡμῖν ἐπέτρεψαν, ἀλλὰ πάντως οὐκ ἡδύναντο. 9 ἐπὶ γῆς γὰρ ὄντας καὶ σώματι συνδεδεμένους τοιούτῳ καὶ κοινωνοῖς τοιούτοις πῶς οἶδ' ἂν εἰς ταῦτα ὑπὸ τῶν ἐκτὸς μὴ ἐμποδίζεσθαι;

b. Etenim omne et bonum et malum in cogitationibus nostris, quae penderent a nobismet ipsis, positum esse statuebat: diss. III 3, 18 τί γάρ ἐστι τὸ κλαῖναι καὶ οἰμῶζειν; δόγμα. τί δυστυχία; δόγμα. τί στάσις, τί διχόνοια, τί μέμψις, τί κατηγορία, τί ἀσέβεια, τί φλυαρία; 19 ταῦτα πάντα δόγματά ἐστι καὶ ἄλλο οὐδέν· καὶ δόγματα περὶ τῶν ἀπροαιρέτων ὡς ὄντων ἀγαθῶν καὶ κακῶν. ταῦτά τις ἐπὶ τὰ προαιρετικά μεταθέτω, καὶ γὰρ αὐτὸν ἐγγυῶμαι οὕτως εὐσταθήσει, ὡς ἂν ἔχη τὰ περὶ αὐτόν. — Ib. II 8, 1 ὁ θεὸς ὠφέλιμος· ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ θεὸν ὠφέλιμον. εἰκὸς οὖν, ὅπου ἡ οὐσία τοῦ θεοῦ, ἐκεῖ εἶναι καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ. 2 τίς οὖν οὐσία θεοῦ; τάριξ; μὴ γένοιτο. ἀγρός; μὴ γένοιτο. φῆμη; μὴ γένοιτο. νοῦς, ἐπιστήμη, λόγος ὁρθός· 3 ἐνταῦθα τοίνυν ἀπλῶς ζῆται τὴν οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ. — Ib. II 1, 4 ἡ οὐσία τοῦ ἀγαθοῦ ἐστὶν ἐν χρήσει φαντασιῶν καὶ τοῦ κακοῦ ὡσαύτως, τὰ δ' ἀπροαίρετα οὔτε τὴν τοῦ κακοῦ δέχεται φύσιν οὔτε τὴν τοῦ ἀγαθοῦ.

c. Felicitatem enim et libertatem is sibi comparabit, qui externa contemnere et omnia toleranter perferre didicerit; unde summam doctrinae Epicteteae venire in haec ait Gellius XVII 19, 6: ἀνέχου καὶ ἀπέχου. — Man. 48, 1 φιλοσόφου στάσις καὶ χαρακτήρ· πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ βλάβην ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ.

580 Epict. diss. IV 1, 1 ἐλεύθερός ἐστιν ὁ ζῶν ὡς βούλεται· vera libertas

ὃν οὐτ' ἀναγκάσαι ἐστὶν οὔτε κωλύσαι οὔτε βιάσασθαι· οὐ αἱ ὁρμαὶ ἀνεμπόδιστοι, αἱ ὀρέξεις ἐπιτεκνικαί, αἱ ἐκκλίσεις ἀπερίπτωτοι. 2 τίς οὖν θέλει ζῆν ἁμαρτάνων; οὐδεὶς. τίς θέλει ζῆν ἐξαπατῶμενος, προπίπτων, ἄδικος ὢν, ἀκόλαστος, μεμψίμοιρος, ταπεινός; οὐδεὶς. 3 οὐδεὶς ἄρα τῶν φεύγων ζῆν ὡς βούλεται· οὐ τοίνυν οὐδ' ἐλεύθερός ἐστι. 4 τίς δὲ θέλει λυπούμενος ζῆν, φοβούμενος, φθονῶν, ἐλεῶν, ὀρεγόμενος καὶ ἀποτυγχάνων, ἐκκλίνων καὶ περιπίπτων; οὐδὲ εἷς. 5 ἔχομεν οὖν τινα τῶν φεύγων ἄλυπον, ἄφοβον, ἀπερίπτωτον, ἀναπότευκτον; οὐδένα. οὐκ ἄρα οὐδὲ ἐλεύθερον^a.

a. Man. 14, 1 ἐὰν θέλῃς τὰ τέκνα σου καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους σου πάντοτε ζῆν, ἡλίθιος εἶ· τὰ γὰρ μὴ ἐπὶ σοὶ θέλεις ἐπὶ σοὶ εἶναι καὶ τὰ ἀλλότρια σὰ εἶναι. οὕτω καὶ τὸν παῖδα θέλῃς μὴ ἁμαρ-

τάνειν, μωρὸς εἶ· θέλεις γὰρ τὴν κακίαν μὴ εἶναι κακίαν, ἀλλ' ἄλλο τι. ἐὰν δὲ θέλῃς ὀρεγόμενος μὴ ἀποτυγχάνειν, τοῦτο δύνασαι. τοῦτο οὖν ἄσκει, ὃ δύνασαι. Aptius man. 12, 1 *κρεῖττον δὲ τὸν παῖδα κακὸν εἶναι ἢ σὲ κακοδαίμονα.* — Non modo parentes ac necessarios, sed etiam patriam in indifferentibus ponere (diss. I 22, 10; III 3, 5) neque misercordia abripi sapientis esse censebat: man. 16 *ὅταν κλαίοντα ἴδῃς τινὰ ἐν πένθει ἢ ἀποδημοῦντος τέκνου ἢ ἀποθανόντος ἢ ἀπολωλεκότα τὰ ἑαυτοῦ, πρόσχε μὴ σε ἡ φαντασία συναρπάσῃ ὡς ἐν κακοῖς ὄντος αὐτοῦ τοῖς ἑκτός· ἀλλ' εὐθὺς διαίρει παρὰ σεαυτῷ καὶ λέγειν ἔστω πρόχειρον ὅτι τοῦτον θλίβει οὐ τὸ συμβεβηκός (ἄλλον γὰρ οὐ θλίβει), ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτου. μέχρι μέντοι λόγου μὴ ὕκνει συμπεριφέρεσθαι αὐτῷ, καὶ οὕτω τύχῃ, καὶ συνεπιστενάξαι· πρόσχε μέντοι μὴ καὶ ἔσθαι στενάξῃς.*

variae in vita
sustinendae
personae

Man. 11 *μηδέποτε ἐπὶ μηδενὸς εἵπῃς ὅτι ἀπώλεσα αὐτό, 581 ἀλλ' ὅτι ἀπέδωκα. τὸ παιδίον ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. ἡ γυνὴ ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. τὸ χωρίον ἀφηρέθην. οὐκοῦν καὶ τοῦτο ἀπεδόθη. ἀλλὰ κακὸς ὁ ἀφελόμενος. τί δέ σοι μέλει, διὰ τίνος σε ὁ δοὺς ἀπήτησε; μέχρι δ' ἂν διδῶ, ὡς ἀλλοτρίου αὐτοῦ ἐπιμελοῦ, ὡς τοῦ πανδοχείου οἱ παριόντες.* — 15 *μέμνησο, ὅτι ὡς ἐν συμποσίῳ δεῖ σε ἀναστρέφεσθαι. περιφερόμενον γέγονέ τι κατὰ σε; ἑκτείνας τὴν χεῖρα κοσμίως μετάλαβε. παρέρχεται; μὴ κάτεχε. οὕτω ἤκει; μὴ ἐπίβαλλε πόρρω τὴν ὄρεξιν, ἀλλὰ περίμενε, μέχρις ἂν γένηται κατὰ σέ. οὕτω πρὸς τέκνα, οὕτω πρὸς γυναῖκα, οὕτω πρὸς ἀρχάς, οὕτω πρὸς πλοῦτον· καὶ ἔσῃ ποτὲ ἄξιος τῶν θεῶν συμπότης. ἂν δὲ καὶ παρατεθέντων σοι μὴ λάβῃς, ἀλλὰ καὶ ὑπερίδῃς, τότε οὐ μόνον συμπότης τῶν θεῶν ἔσῃ, ἀλλὰ καὶ συνάρχων. οὕτω γὰρ ποιῶν Διογένης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι ἀξίως θεοὶ τε ἦσαν καὶ ἐλέγοντο.* — 17 *μέμνησο, ὅτι ὑποκριτὴς εἰ δράματος, οἷου ἂν θέλῃ ὁ διδάσκαλος· ἂν βραχύ, βραχέος, ἂν μακρόν, μακροῦ· ἂν πτωχὸν ὑποκρίνασθαι σε θέλῃ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐφυνῶς ὑποκρίνῃ· ἂν πλούσιον, ἂν ἄρχοντα, ἂν ἰδιώτην. σὸν γὰρ τοῦτ' ἔστι, τὸ δοθὲν ὑποκρίνασθαι πρόσωπον καλῶς· ἐκλέξασθαι δ' αὐτὸ ἄλλου.* — 22 *εἰ φιλοσοφίας ἐπιθυμεῖς, παρασκευάζου αὐτόθεν ὡς καταγελασθησόμενος, ὡς καταμωκησομένων σου πολλῶν, ὡς ἐρουμένων ὅτι ἄφρων φιλόσοφος ἡμῖν ἐπανελήλυθε, καὶ πόθεν ἡμῖν αὕτη ἡ ὀφρὺς; σὺ δὲ ὀφρὺν μὲν μὴ σχῆς· τῶν δὲ βελτίστων σοι φαινομένων οὕτως ἔχου, ὡς ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεταγμένος εἰς*

ταύτην τὴν χώραν. μέμνησό τε διότι, ἐὰν μὲν ἐμμείνης τοῖς αὐτοῖς, οἱ καταγελῶντές σου τὸ πρότερον οὗτοί σε ὕστερον θαναμάσσονται, ἐὰν δὲ ἡττηθῇς αὐτῶν, διπλοῦν προσλήψῃ καταγέλωτα ^a.

a. Impatientia sapientis quatenus progredi debeat v. diss. III 2, 4 οὐ δεῖ γάρ με εἶναι ἀπαθῆ ὡς ἀνδριάντα, ἀλλὰ τὰς σχέσεις τηροῦντα τὰς φυσικὰς καὶ ἐπιθέτους ὡς εὐσεβῆ, ὡς υἱόν, ὡς ἀδελφόν, ὡς πατέρα, ὡς πολίτην. Ib. II 7, 10; man. 24. 32. Nam suae ipsius felicitatis gratia homo etiam aliorum felicitatem curare debet: Epictet. ap. Stob. ecl. III 1, 158 p. 107, 4 Hs. εἰ βούλει ἀταράχως καὶ εὐαρέστως ζῆν, πειρῶ τοὺς συνοικοῦντάς σοι πάντας ἀγαθοὺς ἔχειν.

582 Diss. II 10, 1 σκέψαι τίς εἶ. τὸ πρῶτον ἄνθρωπος, τοῦτο ^{dignitas humana} δ' ἔστιν οὐδὲν ἔχων κυριώτερον προαιρέσεως, ἀλλὰ ταύτη τὰ ἄλλα ὑποτεταγμένα, αὐτὴν δ' ἀδούλευτον καὶ ἀνυπότακτον ^a. 2 σκόπει οὖν, τίνων κεχώρισαι κατὰ λόγον. κεχώρισαι θηρίων, κεχώρισαι προβάτων. 3 ἐπὶ τοῦτοις πολίτης εἶ τοῦ κόσμου καὶ μέρος αὐτοῦ, οὐχ ἔν τῶν ὑπηρετικῶν, ἀλλὰ τῶν προηγουμένων· παρακολουθητικός γάρ εἰ τῇ θείᾳ διοικήσει καὶ τοῦ ἑξῆς ἐπιλογιστικός. 4 τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου; μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλευέσθαι ὡς ἀπόλυτον, ἀλλ' ὥσπερ ἄν, εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ πούς λογισμὸν εἶχον καὶ παρηκολούθουν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ, οὐδέποτε' ἂν ἄλλως ὠρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενγκόντες ἐπὶ τὸ ὄλον. 5 διὰ τοῦτο καλῶς λέγουσιν οἱ φιλόσοφοι ὅτι, εἰ προῆδει ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς τὰ ἐσόμενα, συνήργει ἂν καὶ τῷ νοσεῖν καὶ τῷ ἀποθνήσκειν καὶ τῷ πηροῦσθαι, αἰσθανόμενός γε, ὅτι ἀπὸ τῆς τῶν ὄλων διατάξεως τοῦτο ἀπονέμεται, κυριώτερον δὲ τὸ ὄλον τοῦ μέρους καὶ ἡ πόλις τοῦ πολίτου. 6 νῦν δ' ὅτι οὐ προγινώσκωμεν, καθήκει τῶν πρὸς ἐκλογὴν εὐφροεστέρων ἔχασθαι, ὅτι καὶ πρὸς τοῦτο γεγόναμεν ^b.

a. Cf. diss. IV 1, 100 τί μοι δέδωκεν (ὁ θεός) ἐμὸν καὶ αὐτεξούσιον, τί αὐτῷ κατέλιπεν; τὰ προαιρετικά μοι δέδωκεν, ἐπ' ἐμοὶ πεποίηκεν ἀνεμπόδιστα, ἀκώλυτα. τὸ σῶμα τὸ πῆλινον πῶς ἐδύνατο ἀκώλυτον ποιῆσαι; ὑπέταξεν οὖν τῇ τῶν ὄλων περιόδῳ τὴν κτῆσιν, τὰ σκεῦη, τὴν οἰκίαν, τὰ τέκνα, τὴν γυναῖκα. — Corpus et quae huius vitae sunt maximopere ab eo contemnuntur. Morte liberamur ab onere vitae, cf. diss. I 9, 10; Marc. Antonin. IV 41 ψυχάριον εἰ βασιτάζον νεκρόν, ὡς Ἐπίκτητος ἔλεγεν.

b. Ib. I 12, 26 οὐκ οἶσθα, ἡλίκον μέρος πρὸς τὰ ὅλα; τοῦτο δὲ κατὰ τὸ σῶμα, ὡς κατὰ γε τὸν λόγον οὐδὲ χεῖρων τῶν θεῶν οὐδὲ μικρότερος· λόγου γὰρ μέγεθος οὐ μήκει οὐδ' ὑψηλὸν κρίνεται, ἀλλὰ δόγμασιν. 27 οὐ θέλεις οὖν καθ' ἃ ἴσος εἴ τοῖς θεοῖς, ἐκεῖ που τίθεσθαι τὸ ἀγαθόν;

divina hominis
natura

Diss. I 3, 1 εἴ τις τῷ δόγματι τούτῳ συμπαθεῖν κατ' 583
ἀξίαν δύναιτο, ὅτι γεγόναμεν ὑπὸ τοῦ θεοῦ πάντες προηγουμένως^a καὶ ὁ θεὸς πατήρ ἐστι τῶν τ' ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν, οἶμαι ὅτι οὐδὲν ἀγεννὲς οὐδὲ ταπεινὸν ἐνθυμηθήσεται περὶ ἑαυτοῦ. 2 ἀλλ' ἂν μὲν Καῖσαρ εἰσποιοῖσθαι σε, οὐδεὶς σου τὴν ὀφρὺν βαστάσει· ἂν δὲ γνῶς, ὅτι τοῦ Διὸς υἱὸς εἶ, οὐκ ἐπαρθήσῃ; 3 νῦν δ' οὐ ποιοῦμεν, ἀλλ' ἐπειδὴ δύο ταῦτα ἐν τῇ γενέσει ἡμῶν ἐγκαταμέμικται, τὸ σῶμα μὲν κοινὸν πρὸς τὰ ζῶα, ὁ λόγος δὲ καὶ ἡ γνώμη κοινὸν πρὸς τοὺς θεοὺς, ἄλλοι μὲν ἐπὶ ταύτην ἀποκλίνουσι τὴν συγγένειαν τὴν ἀτυχῇ καὶ νεκράν, ὀλίγοι δὲ τινες ἐπὶ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν^b. 4 ἐπειδὴ τοίνυν ἀνάγκη πάνθ' ὀντινοῦν οὕτως ἐκάστῳ χρῆσθαι ὡς ἂν περὶ αὐτοῦ ὑπολάβῃ, ἐκεῖνοι μὲν οἱ ὀλίγοι, ὅσοι πρὸς πίστιν ὄνται γεγονέναι καὶ πρὸς αἰδῶ καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς χρήσεως τῶν φαντασιῶν, οὐδὲν ταπεινὸν οὐδ' ἀγεννὲς ἐνθυμοῦνται περὶ αὐτῶν, οἱ δὲ πολλοὶ τὰναντία. 5 τί γάρ εἰμι; ταλαίπωρον ἀνθρωπάριον, καὶ τὰ δύστηνά μου σαρκίδια. 6 τῷ μὲν ὄντι δύστηνα, ἀλλ' ἔχεις τι καὶ κρεῖσσον τῶν σαρκιδίων. τί οὖν ἀφείς ἐκείνο τούτοις προστέτῃς^c;

a. Cf. diss. II 10, BP 582.

b. Omnis enim sapientia et intelligentia a deo repetenda est, etiam philosophia, cf. diss. III 1, 36 ἀπαξ ἀκούσας τῶν λόγων τούτων ἀπελθὼν σαιτῷ εἰπέ· „ταῦτά μοι Ἐπίκτητος οὐκ εἴρηκεν· πόθεν γὰρ ἐκείνῳ; ἀλλὰ θεὸς τίς ποτ' εὐμενὴς δι' ἐκείνου. — 37 ἄγε οὖν τῷ θεῷ πεισθῶμεν, ἵνα μὴ θεοχόλωτοι ᾖμεν“.

genius

c. Diss. I 14, 12 ἀλλ' οὖν οὐδὲν ἥτιον καὶ ἐπίτροπον ἐκάστῳ παρέστησεν (ὁ Ζεὺς) τὸν ἐκάστου δαίμονα καὶ παρέδωκεν φυλάσσειν αὐτὸν αὐτῷ καὶ τοῦτον ἀκοῦμητον καὶ ἀπαραλόγιστον. 13 τίνοι γὰρ ἄλλῳ κρεῖττον καὶ ἐπιμελεστέρω φύλακι παρέδωκεν¹ ἡμῶν ἕκαστον; ὥσθ' ὅταν κλείσῃτε τὰς θύρας καὶ σκότος ἔνδον ποιήσῃτε, μέμνησθε μηδέποτε λέγειν ὅτι μόνον ἐστέ· 14 οὐ γάρ ἐστε, ἀλλ' ὁ θεὸς ἔνδον ἐστὶν καὶ ὁ ὑμέτερος δαίμων ἐστί. καὶ τίς τούτοις χρεῖα φωτὸς εἰς τὸ βλέπειν

1) ἂν post παρέδωκεν inserebat Upton, post τίνοι γὰρ Schweighäuser.

τί ποιεῖτε; τούτῳ τῷ θεῷ ἔδει καὶ ὑμᾶς ὁμνύειν ὄρκον, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι.

d*. A vulgaribus de dis opinionibus Epictetus longius recedit quam antiquiores Stoici solebant, cf. diss. III 13, 15; I 22, 15. Divinationem admittit, sed de levioribus tantum rebus; verum enim vatem eum genium esse docet, qui in cuiusque mente repositus sit: diss. II 7; man. 32. Malorum geniorum eorumque deorum, a quibus externa bona repetantur, cultum irridet: diss. I 19, 6; 22, 16. Reicit fabulas de inferis: omnia nimirum in ea elementa reversura esse, ex quibus quodque conflatum sit: diss. III 13, 14.

- 584 Marc. Antonin. comm. X 33 ἀπόλανσιν γὰρ δεῖ ὑπο-<sup>M. Antoninus de animi liber-
tate</sup> λαμβάνειν πᾶν, ὃ ἔξῃστι κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ἐνεργεῖν. πανταχοῦ δὲ ἔξῃστι. τῷ μὲν οὖν κυλίνδρῳ οὐ πανταχοῦ δίδοται φέρεσθαι τὴν ἰδίαν κίνησιν, οὐδὲ τῷ ὕδατι, οὐδὲ πυρὶ, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις, ὅσα ἀπὸ φύσεως ἢ ψυχῆς ἀλόγου διοικεῖται· τὰ γὰρ διεργόντα καὶ ἐνιστάμενα πολλά. νοῦς δὲ καὶ λόγος διὰ παντός τοῦ ἀντιπλήκτοντος οὕτως πορεύεσθαι δύναται, ὥς πέφυκε καὶ ὥς θέλει^a.

De M. Aurelio Antonino (regn. a. 161—180) scripserunt: N. Bach, de M. Aur. Ant., Lips. 1826; Zeller, *Vorlr. u. Abhandl.* I (Lips. 1875) 89—116. Watson, M. Aur. Ant., Lond. 1884. — Commentarios eius, qui inscribi solent τὰ εἰς ἑαυτόν, ed. J. M. Schultz, Lips. 1821; J. Stich, Lips. 1882, (1903).

a. Ib. V 19 τὰ πράγματα αὐτὰ οὐδ' ὁπωστιοῦν ψυχῆς ἄπτεται· οὐδὲ ἔχει εἴσοδον πρὸς ψυχὴν· οὐδὲ τρέψαι, οὐδὲ κινήσαι ψυχὴν δύναται, τρέπει δὲ καὶ κινεῖ αὐτὴ ἑαυτὴν μόνη· καὶ οἷον ἐν κοιμῶντων καταξίωσιν ἑαυτὴν, τοιαῦτα ἑαυτῇ ποιεῖ τὰ προῦφαστώτα¹. Cf. BP 579 a. — Inter praeceptores prae ceteris nominandus est Rusticus, qui ei Epicteti dissertationes ad legendum praebuit, cf. comm. I 7.

- 585 Comm. II 13 οὐδὲν ἀθλιώτερον τοῦ πάντα κύκλῳ ἐκπερι-^{cognitio sui} ερχομένου καὶ τὰ νέρθην γὰς, φησὶν^a, ἐρευνῶντος καὶ τὰ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν πλησίον διὰ τεκμάρσεως ζητοῦντος, μὴ αἰσθομένου δέ, ὅτι ἀρκεῖ πρὸς μόνῳ τῷ ἔνδον ἑαυτοῦ δαίμονι εἶναι καὶ τοῦτον γνησίως θεραπεύειν^b.

a. Pindarus fr. 226 Böckh, cf. Plat. Theaet. 173 E.

b. Comm. VII 28 εἰς σαυτὸν συνεилоῦ. φύσιν ἔχει τὸ λογικὸν ἡγεμονικόν, ἑαυτῷ ἀρκεῖσθαι δικαιοπραγοῦντι καὶ παρ' αὐτὸ τοῦτο γαλήνῃ

1) προῦφαστώτα Schneider, Corais: προεφεστώτα cod. A: προσυφεστώτα vulgo.

ἔχοντι. Ib. 59 ἔνδον βλέπε. ἔνδον ἡ πηγὴ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ αἰεὶ ἀναβλύειν δυναμένη, ἐὰν αἰεὶ σκάπτῃς. His iam prope accedit ad Neoplatonicorum sententiam sicut comm. IV 26 etiam verbis ἀπλωσον σεαυτὸν (cf. Plotinus infra). Cum iisdem facit, quod non solum corpus ac vitam et res humanas, sed etiam totum mundum contemnit: III 3 τὸ μὲν γὰρ νοῦς καὶ δαίμων, τὸ δὲ γῆ καὶ λύθρος. IX 3 ὡς νῦν περιμένεις, πότε ἔμβρουον ἐκ τῆς γαστροῦ τῆς γυναικὸς σου ἐξέλθῃ, οὕτως ἐκδέχεσθαι τὴν ὥραν, ἐν ᾗ τὸ ψυχάριόν σου τοῦ ἐλύτρου τούτου ἐκπεσεῖται. X 31 οὕτως γὰρ συνεχῶς θεάσῃ τὰ ἀνθρώπινα, καπνὸν καὶ τὸ μηδέν. IV 3 fin. ὁ κόσμος ἀλλοίωσις, ὁ βίος ὑπόληψις. Nihilominus negotia publica subeunda esse statuit eoque se impelli proficitur consideratione officiorum divinitus ipsi impositorum tam hominis quam civis et imperatoris: III 4. 5.

hominis
partes

Comm. XII 3 τρία ἐστίν, ἐξ ὧν συνέστηκες· σωματίον, πνευ- 586
μάτιον, νοῦς. τούτων τὰλλα μέχρι τοῦ ἐπιμελεῖσθαι δεῖν σά ἐστι· τὸ δὲ τρίτον μόνον κυρίως σόν. διὸ ¹ ἐὰν χωρίσῃς ἀπὸ σεαυτοῦ, τουτέστιν ἀπὸ τῆς σῆς διανοίας, ὅσα ἄλλοι ² ποι-
οῦσιν ἢ λέγουσιν ἢ ὅσα αὐτὸς ἐποίησας ἢ εἶπας, καὶ ὅσα ὡς μέλλοντα ταράσσει σε καὶ ὅσα τοῦ περικειμένου σοι σω-
ματίου ἢ τοῦ συμφύτου πνευματίου ἀπροαίρετα πρόσεστιν, καὶ ὅσα ἡ ἔξωθεν περιρρέουσα δίνη ἐλλίσσει, ὥστε τῶν συν-
εμαρμένων ἐξηρημένην <καὶ> ³ καθαράν τὴν νοερὰν δύναμιν ἀπόλυτον ἐφ' ἑαυτῆς ζῆν, ποιοῦσαν τὰ δίκαια καὶ θέλουσαν τὰ συμβαίοντα καὶ λέγουσαν τὰληθῆ· ἐὰν χωρίσῃς, φημί, τοῦ ἡγεμονικοῦ τούτου τὰ προσηρητημένα ἐκ προσπαθείας καὶ τοῦ χρόνου τὰ ἐπέκεινα ἢ τὰ παρωχηκότα, ποιήσῃς τε σεαυ-
τὸν οἷος ὁ Ἐμπεδόκλειος (RP 167)

Σφαῖρος κυκλοτερεῖς μονίῃ περιγηθεί γαίων, μόνον τε ζῆν ἐκμελετήσῃς ὃ ζῆς, τοῦτ' ἐστὶ τὸ παρόν· δυνήσῃ τό γε μέχρι τοῦ ἀποθανεῖν ὑπολειπόμενον ἀταράκτως καὶ εὐγενῶς ⁴ καὶ ἵλεως τῷ σεαυτοῦ δαίμονι διαβιβᾶνι ^a.

a. Antonini sententiae in plurimis nihil sunt nisi imitationes Epictetearum; in nonnullis tamen ultra procedit velut hac de partibus hominis doctrina, quae similior est Platonicae quam veterum Stoicorum. Cf. Z. III b ⁴ 255 et Bonhöffer, Epictet. I 32.

1) διὸ Gataker: δ cod. PA: καὶ Stich. — 2) ἄλλοι Gataker: ἄλλα vulgo. — 3) καὶ inseruit Corais. — 4) εὐγενῶς vulgo: εὐμενῶς Gataker, Corais.

Sceptici recentiores

587 Diog. IX 115 τούτου (Τίμωνος) διάδοχος, ὡς μὲν Μη-^{scholae princi-}
νόδοτος φησι, γέγονεν οὐδείς, ἀλλὰ διέλιπεν ἡ ἀγωγή ἕως ^{pum successio}
αὐτὴν Πτολεμαῖος ὁ Κυρηναῖος ἀνεκτέτατο. ὡς δὲ Ἰππό-
βοτος φησι καὶ Σωτίων, διήκουσαν αὐτοῦ Διοσκουρίδης
Κύπριος καὶ Νικόλοχος Ῥόδιος καὶ Εὐφράνωρ Σελευκεὺς
Πραῦλος τ' ἀπὸ Τρωάδος ^a. — 116 Εὐφράνωρ δὲ διήκουσεν
Εὐβουλος Ἀλεξανδρεὺς, οὗ Πτολεμαῖος, οὗ Σαρπηδὼν
καὶ Ἡρακλείδης, Ἡρακλείδου δ' Αἰνεσίδημος Κνώσιος,
δς καὶ Πυρρωνίων λόγων ὁκτὼ συνέγραψε βιβλία ^b. οὗ
Ζεύξιππος ὁ Πολίτης, οὗ Ζεῦξις ὁ Γωνιόπους, οὗ Ἀν-
τίοχος Λαοδικεὺς ἀπὸ Λύκων· τούτου δὲ Μηνόδοτος ὁ
Νικομηδεὺς, ἱατρὸς ἐμπειρικός, καὶ Θειωδᾶς Λαοδικεὺς·
Μηνοδότου δὲ Ἡρόδοτος Ἀριέως Ταρσεύς. Ἡροδότου δὲ
διήκουσε Σέξτος ὁ ἐμπειρικός, οὗ καὶ τὰ δέκα τῶν Σκεπτι-
κῶν καὶ ἄλλα κάλλιστα· Σέξτου δὲ διήκουσε Σατορνῆνος
ὁ Κυθηνᾶς ¹, ἐμπειρικός καὶ αὐτός ^c.

Scripserunt de recentioribus scepticis: E. Saisset, *le scepticisme*, Paris. 1867. L. Haas, de philos. scepticor. successionibus, Wirciburg. 1875. R. Hirzel, *Unters.* III 39. P. Natorp, *Forschungen* 63. 127. 256. Z. III b⁴ 1—82. Susemihl, *Litt. Gesch.* II 339. E. Pappenheim, de Sexti Emp. libror. numero et ordine, Berol. 1874. Idem, *Lebensverhältnisse d. S. E.*, Berol. 1875. Idem, *Archiv* I 37. L. Haas, *Leben des S. E.*, Burghausen 1883. Idem, *ii. d. Schrift d. S. E.*, Frising. 1883. S. Sepp, *Pyrrhonische Studien*, Frising. 1893. Goedeckemeyer (RP 444) p. 30—331.

^a. Μηνόδοτος ὁ Νικομηδεὺς, ἱατρὸς ἐμπειρικός, plus semel nominatur a Galeno; in scepticis una cum Aenesidemo numeratur Sext. Pyrrh.

1) ὁ καθ' ἡμᾶς ci. Nietzsche.

I 222, si librorum lectio *Περμόδοτον* in *Μηνόδοτον* (Fabric.), non in *Ἡρόδοτον* (Pappenh.) mutanda est. De Sotione cf. **BP** 4 a. De huius loci interpretatione v. Zeller III b⁴ 2¹.

b. Aenesidemus Cnosius philosophiam tradidit Alexandriae, cf. Aristocl. ap. Euseb. pr. ev. XIV 18, 29. Is primus resuscitavit et ultra persecutus est quae tradita erant a scepticis antiquioribus (**BP** 444). Ex libro eius praecipuo (*Πυρρώνειοι λόγοι*), qui a Diogene (IX 106. 116) laudatur, paucissima excerpit Photius (Bibl. cod. 212). Praeterea commemoratur eius *ὑποτύπωσις εἰς τὰ Πυρρώνεια* (Diog. IX 78; Aristocl. l. l. 18, 11) et alia (Diog. IX 106).

c. De vitis horum scepticorum parum liquet, cf. Z. III b⁴ 8—17. Plurimi diserte traduntur medici empirici fuisse, ceteros credibile est eandem professionem secutos esse; cf. Zeller l. l. 19, qui etiam Sextum (Pyrrh. I 236; math. VIII 327) scepticorum disciplinam ad methodicam medicorum sectam referentem revincit. Paucorum libri mentionem habent velut Zeuxidis (Diog. IX 106) et Theodae (Galen. de libr. propr. 9; subfigur. empiric. p. 39. 40 al. ed. Bonnet; Suid. s. v. *Θεοδόσιος*, ubi nominatur *Θενδᾶς*). Neque de temporibus exploratum est. Sextum Empiricum (cuius opera ed. I. Bekker, Berol. 1842, Mutschmann, Lips. 1912) probabile est paulo post Galenum scripsisse; v. Zeller l. l. 10. 49. Hinc profectus, si superiora tempora usque ad Timonis aetatem reputaveris, catalogum Laertianum vix integrum esse concedes. — Aenesidemus, si quidem libros suos misit ad L. illum Tuberonem (Phot. l. l.) qui a. 58 Q. Ciceronis in Asia legatus erat (Cic. ad Q. fratr. 1, 10), Philonis et Antiochi (**BP** 550) aetati suppar habendus est, cf. Diels, Dox. 211; Natorp 66; Hirzel III 237²; Zeller 10—46. J. ab Arnim, *Quellenstudien z. Philo v. Alex.* Berol. 1888, p. 53—100. Natorp, *Phil. Monatsh.* 26 (1890), 68. Goedeckemeyer 210—235.

Aenesidemus
Heracliti
studiosus

Sext. Pyrrh. I 210 οἱ περὶ τὸν Αἰνησίδημον ἔλεγον ὁδὸν 588 εἶναι τὴν σκεπτικὴν ἀγωγὴν ἐπὶ τὴν Ἡρακλείτειον φιλοσοφίαν, διότι προηγείται τοῦ τάναντία περὶ τὸ αὐτὸ ὑπάρχειν τὸ τάναντία περὶ τὸ αὐτὸ φαίνεσθαι^a.

a. Quod Sextus (math. VII 349. VIII 8. IX 337. X 216) et Sorani, ut videtur, auctoritatem secutus Tertullianus (de an. 9. 14. 15. 25) scepticorum fere acerrimum sua sceptica ratione Heracliteam praemuniisse produnt, nonnullis viris doctis adeo non probabile visum est, ut opinio- num alienarum explanatorem eundem patronum falso habitum esse crederent (cf. Diels, Dox. 210; Zeller 36); quamquam non desunt, qui illam Aenesidemi inconstantiam intellegi posse censeant (Hirzel III 64; Natorp 75; Pappenheim, *d. angebl. Heraklitism. d. Aenes.*, progr. Berol. 1889.

decem Aenesi-
demi dubitandi
argumenta

Sext. Pyrrh. I 36 παραδίδονται τοίνυν συνήθως παρὰ 589 τοῖς ἀρχαιοτέροις σκεπτικοῖς^a τρόποι, δι' ὧν ἡ ἐποχὴ συνά-

γεσθαι δοκεῖ, δέκα τὸν ἀριθμόν, οὓς καὶ λόγους καὶ τύπους¹ συνωνύμως καλοῦσιν. εἰσὶ δὲ οὗτοι· πρῶτος ὁ παρὰ τὴν τῶν ζώων ἐξαλλαγὴν^b. δεύτερος ὁ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων διαφοράν· τρίτος ὁ παρὰ τὰς διαφορούς τῶν αἰσθητηρίων κατασκευάς· τέταρτος ὁ παρὰ τὰς περιστάσεις^c. πέμπτος ὁ παρὰ τὰς θέσεις καὶ τὰ διαστήματα καὶ τοὺς τόπους· ἕκτος ὁ παρὰ τὰς ἐπιμιξίας^d. 37 ἑβδομος ὁ παρὰ τὰς ποσότητας καὶ σκευασίας τῶν ὑποκειμένων^e. ὀγδοὺς ὁ ἀπὸ τοῦ πρὸς τι· ἔννατος ὁ παρὰ τὰς συνεχεῖς ἢ σπανίους ἐγκυρήσεις^f. δέκατος ὁ παρὰ τὰς ἀγωγὰς καὶ τὰ ἔξη καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰς μυθικὰς πίστεις καὶ τὰς δογματικὰς ὑπολήψεις^g.

a. Ad antiquiores scepticos etiam Aenesidemum referre videtur: recentiores repetit ab Agrippa, Pyrrh. I 164; cf. Diog. IX 88. Decem illa dubitandi argumenta ex parte saltem iam ab antiquioribus scepticis usurpabantur; ab Aenesidemo ea primum ad certam seriem et coniunctionem revocata fuisse dixeris; v. Sext. math. VII 345; Aristocl. ap. Euseb. pr. ev. XIV 18, 11. Eadem copiose expromuntur a Sexto Pyrrh. I 40 et Diog. IX 79. — Cf. E. Pappenheim, *d. Tropen d. griech. Skeptiker* Berol. 1885.

b. ἐξαλλαγή est i. q. διαφορά: Sext. Pyrrh. I 40; Diog. IX 79. Animalibus, prout ipsa differunt natura, etiam res videntur differre. Similiter explicatur locus secundus et tertius.

c. περιστάσεις sunt i. q. διαθέσεις: Diog. IX 82; Sext. Pyrrh. I 100. Res differre nobis videntur pro diversis animi nostri affectionibus.

d. Apertius Diog. IX 84 ἕκτος ὁ παρὰ τὰς μίξεις καὶ κοινωνίας, καθ' ὃν εἰλικρινῶς οὐδὲν καθ' αὐτὸ φαίνεται, ἀλλὰ σὺν ἀέρι, σὺν φωτὶ, σὺν ὕγρῳ, σὺν στερεῳ, θερμοτήτι, ψυχρότητι, κινήσει, ἀναθυμιάσειν, ἄλλαις δυνάμεσιν.

e. σκευασία a Sexto Pyrrh. I 129 per σύνθεσιν explicatur. Illustratur res his exemplis: τὰ ξέσματα τοῦ κέρατος τῆς αἰγὸς φαίνεται μὲν λευκὰ ἀπλῶς καὶ ἄνευ συνθέσεως θεωρούμενα, συντιθέμενα δὲ ἐν τῇ τοῦ κέρατος ὑπάρξει μέλανα θεωρεῖται. Ib. 131 καὶ ὁ οἶνος σύμμετρος μὲν πινόμενος ῥῶννυσιν ἡμᾶς, πλείων δὲ λαμβανόμενος παραλύει τὸ σῶμα.

f. Diog. IX 87 οἱ γοῦν σεισμοὶ παρ' οἷς συνεχῶς ἀποτελοῦνται οὐ θαυμάζονται, οὐδ' ὁ ἥλιος, ὅτι καθ' ἡμέραν ὀρᾷται.

g. Hic locus plurimum scepticis ad disputandum copiam suppeditabat, utpote qui dissensiones patefaceret et hominum et populorum et imprimis philosophorum dogmaticorum.

1) τύπους codd.: τόπους vulgo: τρόπους Kayser.

Agrippae
quinque

Sext. Pyrrh. I 164 οἱ δὲ νεώτεροι σκεπτικοὶ^a παρα- 590
 δίδoασι τρόπους τῆς ἐποχῆς πέντε τοῖσδε· πρῶτον τὸν ἀπὸ
 τῆς διαφωνίας· δεύτερον τὸν εἰς ἄπειρον ἐκβάλλοντα· τρίτον
 τὸν ἀπὸ τοῦ πρὸς τι· τέταρτον τὸν ὑποθετικόν· πέμπτον
 τὸν διάλληλον. 165 καὶ ὁ μὲν ἀπὸ τῆς διαφωνίας ἐστὶ
 καθ' ὃν περὶ τοῦ προτεθέντος πράγματος ἀνεπίκριτον στάσιν
 παρὰ τε τῷ βίῳ καὶ παρὰ τοῖς φιλοσόφοις εὐρίσκομεν γεγενη-
 μένην δι' ἣν οὐ δυνάμενοι αἰρεῖσθαι τι ἢ ἀποδοκιμάζειν
 καταλήγομεν εἰς ἐποχὴν. 166 ὁ δὲ ἀπὸ τῆς εἰς ἄπειρον
 ἐκπτώσεως ἐστὶν ἐν ᾧ τὸ φερόμενον εἰς πίστιν τοῦ προτε-
 θέντος πράγματος πίστεως ἑτέρας χρῆζειν λέγομεν κάκεινο
 ἄλλης καὶ μέχρις ἀπείρου, ὡς μὴ ἐχόντων ἡμῶν πόθεν ἀρξό-
 μεθα τῆς κατασκευῆς τὴν ἐποχὴν ἀκολουθεῖν. 167 ὁ δὲ
 ἀπὸ τοῦ πρὸς τι, καθὼς προειρήκαμεν, ἐν ᾧ πρὸς μὲν τὸ
 κρῖνον καὶ τὰ συνθεωρούμενα τοῖον ἢ τοῖον φαίνεται τὸ ὑπο-
 κείμενον, ὁποῖον δὲ ἔστι πρὸς τὴν φύσιν ἐπέχουμεν. 168 ὁ
 δὲ ἐξ ὑποθέσεως ἐστὶν, ὅταν εἰς ἄπειρον ἐκβαλλόμενοι οἱ
 δογματικοὶ ἀπὸ τινος ἄρξωνται ὃ οὐ κατασκευάζουσιν, ἀλλ'
 ἀπλῶς καὶ ἀναποδείκτως κατὰ συγχώρησιν λαμβάνειν ἀξι-
 οῦσιν. 169 ὁ δὲ διάλληλος τρόπος συνίσταται, ὅταν τὸ
 ὀφείλον τοῦ ζητουμένου πράγματος εἶναι βεβαιωτικὸν χρεῖαν
 ἔχῃ τῆς ἐκ τοῦ ζητουμένου πίστεως· ἐνθα μὴδέτερον δυνά-
 μενοι λαβεῖν πρὸς κατασκευὴν θατέρου, περὶ ἀμφοτέρων
 ἐπέχουμεν.

a. Recentiores scepticos quos dicat v. RP 589 a. Diog. IX 88 has
 dubitationes tribuit Agrippae, de quo ceteroquin incertum est.

recentiorum
duo

Sext. Pyrrh. I 178 παραδίδoασι δὲ (οἱ νεώτεροι σκεπτι- 591
 κοὶ) καὶ δύο τρόπους ἐποχῆς ἑτέρους. ἐπεὶ γὰρ πᾶν τὸ
 καταλαμβανόμενον ἤτοι ἐξ ἑαυτοῦ καταλαμβάνεσθαι δοκεῖ ἢ
 ἐξ ἑτέρου¹ καταλαμβάνεται, τὴν περὶ πάντων ἀπορίαν εἰσ-
 ἄγειν δοκοῦσιν. καὶ ὅτι μὲν οὐδὲν ἐξ ἑαυτοῦ καταλαμβάνεται,
 φασί, δηλον ἐκ τῆς γεγενημένης παρὰ τοῖς φυσικοῖς περὶ τε
 τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν ἀπάντων, οἶμαι, διαφωνίας,
 ἥ δὴ ἀνεπίκριτός ἐστι μὴ δυναμένων ἡμῶν μήτε αἰσθητῶ
 μήτε νοητῶ κριτηρίῳ χρῆσθαι διὰ τὸ πᾶν, ὅπερ ἂν λάβωμεν,

1) <ἐπομνησκοντες ὅτι οὔτε ἐξ ἑαυτοῦ τι οὔτε ἐξ ἑτέρου> ex trans-
 latione Latina suppl. Mutschmann.

διαπεφωνημένον¹ εἶναι ἄπιστον, 179 διὰ δὲ τοῦτο οὐδ' ἐξ ἑτέρου τι καταλαμβάνεσθαι συγχωροῦσιν. εἰ μὲν γὰρ τὸ ἐξ οὗ τι καταλαμβάνεται αἰεὶ ἐξ ἑτέρου καταλαμβάνεσθαι δεήσει, εἰς τὸν διάλληλον ἢ τὸν ἄπειρον ἐμβάλλουσι τρόπον^α.

a. Quis invenerit has dubitationum formulas ex secunda et quinta Agrippae repetitas, ignoratur; fortasse Menodotus, de cuius placitis, licet memoretur inter scepticos, **RP** 587 a, tamen accuratius non constat.

592 Sext. math. IX 207 τὸ αἷτιον τοίνυν, φασίν (οἱ ἀπο-^{causae notio}
^{impugnatur}ρητικοί), τῶν πρὸς τι ἐστίν· τινὸς γάρ ἐστιν αἷτιον καὶ τινί, οἷον τὸ σμιλίον τινὸς μὲν ἐστίν αἷτιον καθάπερ τῆς τομῆς, τινὶ δὲ καθάπερ τῇ σαρκί· 208 τὰ δὲ γε πρὸς τι ἐπινοεῖται μόνον ἄλλ' οὐχ ὑπάρχει, καθὼς ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως παρεστήσαμεν· καὶ τὸ αἷτιον ἄρα ἐπινοηθήσεται μόνον, οὐχ ὑπάρξει δέ. — 232 πρὸς τούτοις, εἰ ἔστι τί τινος αἷτιον, ἦτοι τὸ ἅμα ὃν τοῦ ἅμα ὄντος ἐστίν αἷτιον, ἢ τὸ πρότερον τοῦ ὕστερον, ἢ τὸ ὕστερον τοῦ πρότερον. οὔτε δὲ τὸ ἅμα ὃν τοῦ ἅμα ὄντος αἷτιόν ἐστιν, οὔτε τὸ πρότερον τοῦ ὕστερον, οὔτε τὸ ὕστερον τοῦ πρότερον, ὡς παραστήσομεν· οὐκ ἄρα ἔστι τι αἷτιον. 233 τὸ μὲν οὖν ἅμα ὃν τοῦ ἅμα ὄντος οὐ δύναται τυγχάνειν αἷτιον διὰ τὸ συνυπάρχειν ἀμφοτέρω καὶ μὴ μᾶλλον τότε τοῦδε γεννητικὸν ὑπάρχειν ἢ τότε τοῦδε, ἑκατέρου τὴν ἴσιν ὑπαρξιν ἔχοντος^α. 234 οὐδὲ τὸ πρότερον δὲ ἔσται τοῦ ὕστερον γενομένου ποιητικόν. εἰ γὰρ ὅτε ἔστι τὸ αἷτιον, οὕτω ἔστι τὸ οὗ ἐστίν αἷτιον, οὔτε ἐκείνο ἔτι αἷτιόν ἐστι, μὴ ἔχον τὸ οὗ αἷτιόν ἐστιν, οὔτε τοῦτο ἔτι ἀποτελεσμα, μὴ συμπαρόντος αὐτῷ τοῦ οὗ ἀποτελεσμά ἐστι· τῶν γὰρ πρὸς τι ἑκάτερόν ἐστι τούτων, καὶ τὰ πρὸς τι κατ' ἀνάγκην δεῖ συνυπάρχειν ἀλλήλοις, καὶ οὐ τὸ μὲν προηγέσθαι, τὸ δὲ ὕστερεῖν. 235 λείπεται οὖν τὸ ὕστερον λέγειν τοῦ προτέρου αἷτιον γίνεσθαι· ὅπερ ἐστίν ἀτοπώτατον καὶ ἀνδρῶν τὰ πράγματα ἀναστρεφόντων. — 237 καὶ μὲν εἰ ἔστι τι αἷτιον, ἦτοι αὐτοτελῶς καὶ ἰδίᾳ μόνον προσχωρῶμενον δυνάμει τινὸς ἐστίν αἷτιον, ἢ συνεργοῦ πρὸς τοῦτο δεῖται τῆς πασχούσης ὕλης, ὥστε τὸ ἀποτελεσμα κατὰ κοινὴν ἀμφοτέρων νοεῖσθαι σύνοδον. 238 καὶ εἰ μὲν αὐτοτελῶς καὶ

1) διαπ. εἶναι ἄπ. T(ransl.): ἄπ. εἶναι διαπ. vulgo.

ἰδίᾳ προσχωρόμενον δυνάμει ποιεῖν τι πέφυκεν, ὥφειλε διὰ παντὸς ἑαυτὸ ἔχον καὶ τὴν ἰδίαν δύναμιν πάντοτε ποιεῖν τὸ ἀποτελεσμα, καὶ μὴ ἐφ' ὧν μὲν ποιεῖν, ἐφ' ὧν δὲ ἀπρακτεῖν^b. 239 εἰ δέ, ὡς φασί τινες τῶν δογματικῶν, οὐ τῶν ἀπολελυμένων καὶ ἀφεστηκότων ἐστίν, ἀλλὰ τῶν πρὸς τι, διὰ τὸ καὶ αὐτὸ πρὸς τῷ πάσχοντι θεωρεῖσθαι καὶ τὸ πάσχον πρὸς αὐτῷ, χειρόν τι ἀνακύνει. 240 εἰ γὰρ τὸ ἕτερον πρὸς τῷ ἑτέρῳ νοεῖται, οὔ τὸ μὲν ποιοῦν, τὸ δὲ πάσχον, ἔσται μία μὲν ἔννοια, δυοῖν δ' ὀνομάτων τεύξεται, τοῦ τε ποιοῦντος καὶ τοῦ πάσχοντος· καὶ διὰ τοῦτο οὐ μᾶλλον ἐν αὐτῷ ἢ ἐν τῷ λεγομένῳ πάσχειν ἐγκρίσεται ἢ δραστήριος δύνάμεις. ὥς γὰρ αὐτὸ οὐδὲν δύναται ποιεῖν χωρὶς τοῦ λεγομένου πάσχειν, οὕτως οὐδὲ τὸ λεγόμενον πάσχειν δύναται χωρὶς τῆς ἐκείνου παρουσίας πάσχειν. 241 ὥσθ' ἔπεται τὸ μὴ μᾶλλον ἐν αὐτῷ ἢ ἐν τῷ πάσχοντι ὑποκεῖσθαι τὴν δραστήριον τοῦ ἀποτελέσματος δύναμιν^c.

a. Cf. Sext. Pyrrh. III 27 πρότερον δεῖ τὸ αἷτιον γενέσθαι αἷτιον, εἰθ' οὕτως ποιεῖν τὸ ἀποτελεσμα.

b. Hoc eo firmatur, quod eiusdem causae varias agendi rationes dependere dicit ex materia, in qua agat: Sext. math. IX 246.

c. Hoc persequitur ea argumentatio, quae demonstrat neque movens posse id quod moveatur movere neque quiescens retinere in statu id quod quiescat: Sext. math. IX 228 οἷον κινεῖται μὲν ὁ τροχός, κινεῖται δὲ καὶ ὁ τροχῆλάτης· τί οὖν μᾶλλον διὰ τὸν τροχὸν ὁ τροχῆλάτης κινεῖται ἢ ἀνάπαλιν διὰ τὸν τροχῆλάτην ὁ τροχός; εἰ γέ τοι τὸ ἕτερον μὴ κινεῖτο, οὐδὲ τὸ λειπόμενον κινῆσεται. — Cf. Hartenstein, Zs. f. Philos. 93 (1888), 217.

signa Sext. math. VIII 156 ἀλλὰ γὰρ δυοῖν ὄντων σημείων, **593** τοῦ τε ὑπομνηστικοῦ καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς καιρὸν ἀδήλων τὰ πολλὰ χρησιμεύειν δοκοῦντος, καὶ τοῦ ἐνδεικτικοῦ, ὅπερ ἐπὶ τῶν φύσει ἀδήλων ἐγκρίνεται, μελλήσομεν πᾶσαν ποιεῖσθαι ζήτησιν καὶ ἀπορίαν οὐ περὶ τοῦ ὑπομνηστικοῦ, τοῦτο γὰρ παρὰ πᾶσι κοινῶς τοῖς ἐκ τοῦ βίου πεπίστευται χρησιμεύειν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐνδεικτικοῦ· τοῦτο γὰρ ὑπὸ τῶν δογματικῶν φιλοσόφων καὶ τῶν λογικῶν ἱατρῶν, ὡς δυνάμενον τὴν ἀναγκαιοτάτην αὐτοῖς παρέχειν χρεῖαν, πέπλασται. 157 θθεν οὐδὲ μαχόμεθα ταῖς κοιναῖς τῶν ἀνθρώπων προλήψεσιν, οὐδὲ συγχέομεν τὸν βίον, λέγοντες μηθὲν εἶναι ση-

μείον, καθάπερ τινὲς ἡμᾶς συκοφαντοῦσιν. εἰ μὲν γὰρ πᾶν ἀνηροῦμεν σημεῖον, τάχ' ἴσως ἂν καὶ τῷ βίῳ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐμαχόμεθα· νυνὶ δὲ οὕτω καὶ αὐτοὶ ἔγνωμεν ἐκ μὲν καπνοῦ πῦρ, ἐκ δὲ οὐλῆς προηγησάμενον ἔλκος, ἐκ δὲ προηγουμένης καρδίας τρώσεως θάνατον, ἐκ δὲ προκειμένης ταινίας ἄλειμμα^a λαμβάνοντες. 158 νῦν οὖν ἐπεὶ τὸ μὲν ὑπομνηστικὸν σημεῖον τίθεμεν, ᾧ χρῆται ὁ βίος, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν δογματικῶν ψευδῶς δοξασθὲν ἀναιροῦμεν, μήποτε πρὸς τῷ μὴ μάχεσθαι τῷ βίῳ ἔτι καὶ συναγορεύομεν αὐτῷ; ἐπεὶπερ τοὺς κατεξαναστάνας τῆς κοινῆς προλήψεως δογματικούς καὶ τὰ φύσει ἄδηλα γινώσκειν λέγοντας σημειωτικῶς ἐκ φυσιολογίας ἐλέγχομεν^b.

a. „Pugiles athletae, quos ad certamen ungi mos, taenia redimiebantur.“ *Fabricius*.

b. Cf. Sext. Pyrrh. II 97. Argumenta, quibus sceptici τὸ σημεῖον ἐνδεικτικὸν tollebant (Sext. math. VIII 159; Pyrrh. II 104; Diog. IX 96), eo redeunt quod, si esset eiusmodi signum, et ad τὸ πρὸς τι et ad demonstrandi modos id revocandum esse contendunt, quae non minus acriter dubitationibus suis impugnabant. — De memoriae signis cf. etiam Sext. math. VIII 288 καὶν δῶμεν δὲ διαφέρειν τῶν ἄλλων ζώων τὸν ἀνθρώπου λόγῳ τε καὶ μεταβατικῇ φαντασίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ, ἀλλ' οὗτοι γε καὶ ἐν τοῖς ἀδήλοις καὶ ἀνεπικρίτως διαπεφωνημένους συγχωρήσομεν αὐτὸν εἶναι τοιοῦτον, ἐν δὲ τοῖς φαινομένοις τηρητικὴν τινα ἔχειν ἀκολουθίαν, καθ' ἣν μνημονεύων τίνα μετὰ τίνων τεθεώρηται καὶ τίνα πρὸ τίνων καὶ τίνα μετὰ τίνα, ἐκ τῆς τῶν προτέρων ὑποπτώσεως ἀνανεοῦται τὰ λοιπά. — Nam ceteris quaestionibus ad unam omnibus reiectis sceptici eas probant, ex quibus aliqua ad vitam utilitas redundet et quae positae sint in contemplatione τῶν φαινομένων (Diog. IX 108 ζητήσεις βιωτικαὶ καὶ τηρητικαί, h. e. quibus colligantur σημεῖα ὑπομνηστικά). In his autem usum atque exercitationem plurimum valere affirmant ad peritiam et calliditatem consequendam: Sext. math. VIII 291.

594 Sext. Pyrrh. III 9 ὁ λέγων εἶναι θεὸν ἥτοι προνοεῖν αὐτὸν ^{deus} τῶν ἐν κόσμῳ φησὶν ἢ οὐ προνοεῖν, καὶ εἰ μὲν προνοεῖν, ἥτοι πάντων ἢ τινων. (Epic. fr. 374 Us.) ἀλλ' εἰ μὲν πάντων προϋνόει, οὐκ ἦν ἂν οὔτε κακόν τι οὔτε κακία ἐν τῷ κόσμῳ· κακίας δὲ πάντα μεστὰ εἶναι λέγουσιν· οὐκ ἄρα πάντων προνοεῖν λεχθήσεται ὁ θεός. 10 εἰ δὲ τινων προνοεῖ, διὰ τί τῶνδε μὲν προνοεῖ, τῶνδε δὲ οὐ; ἥτοι γὰρ καὶ βούλεται καὶ δύναται πάντων προνοεῖν, ἢ βούλεται μὲν, οὐ δύναται δέ, ἢ δύναται μὲν, οὐ βούλεται δέ, ἢ οὔτε βούλεται οὔτε δύναται.

ἀλλ' εἰ μὲν καὶ ἡβούλετο καὶ ἡδύνατο, πάντων ἂν προϋνόει· οὐ προνοεῖ δὲ πάντων διὰ τὰ προειρημένα· οὐκ ἄρα καὶ βούλεται καὶ δύναται πάντων προνοεῖν. εἰ δὲ βούλεται μὲν, οὐ δύναται δέ, ἀσθενέστερός ἐστι τῆς αἰτίας, δι' ἣν οὐ δύναται προνοεῖν ὧν οὐ προνοεῖ· 11 ἔστι δὲ παρὰ τὴν θεοῦ ἐπίνοιαν τὸ ἀσθενέστερον εἶναί τινος αὐτόν. εἰ δὲ δύναται μὲν πάντων προνοεῖν, οὐ βούλεται δέ, βάσκανος ἂν εἶναι νομισθεῖη. εἰ δὲ οὔτε βούλεται οὔτε δύναται, καὶ βάσκανός ἐστι καὶ ἀσθενής, ὅπερ λέγειν περὶ θεοῦ ἀσεβούντων ἐστίν. οὐκ ἄρα προνοεῖ τῶν ἐν κόσμῳ ὁ θεός. — 12 ἐκ δὲ τούτων ἐπιλογιζόμεθα, ὅτι ἴσως ἀσεβεῖν ἀναγκάζονται οἱ διαβεβαιωτικῶς λέγοντες εἶναι θεόν· πάντων μὲν γὰρ αὐτὸν προνοεῖν λέγοντες κακῶν αἴτιον τὸν θεὸν εἶναι φήσουσιν, τινῶν δὲ ἢ καὶ μηδενὸς προνοεῖν αὐτὸν λέγοντες ἦτοι βάσκανον τὸν θεὸν ἢ ἀσθενῆ λέγειν ἀναγκασθήσονται· ταῦτα δὲ ἐστὶν ἀσεβούντων προδοήλως.

Favorinus

Similem viam atque sceptici recentiores tenuit Favorinus Arela- 595
tensis, qui Academiam, nimirum eam quam Carneades fundaverat, profitebatur et fuit sub Hadriano. Contra eum disputat Galen. de optim. doctr. 1 p. 40 K. — Cf. Marres, de F. Arel. vita studiis scriptis, Traiect. ad Rhen. 1853. Z. III b⁴ 76—82. E. Maass et U. de Wilamowitz, *Philol. Unters.* III (Berol. 1880), 48—133. 142—154. T. Colardeau, Grenoble 1903. J. Gabrielsson, Upsala 1906.

Philo Iudaeus

596 Euseb. hist. eccles. II 4, 2 κατὰ δὴ τοῦτον (τὸν Γάϊον) ^{vita} Φίλων ἐγνωρίζετο ^a, πλείστοις ἀνὴρ οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἑξωθεν ὁρμωμένων παιδείας ἐπισημότερος. τὸ μὲν οὖν γένος ἀνέκαθεν Ἑβραῖος ἦν, τῶν δ' ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐν τέλει διαφανῶν οὐδενὸς χείρων ^b. 3 περὶ μὲν οὖν τὰ θεῖα καὶ πάτρια μαθήματα ὅσον τε καὶ ὀπηλίκον ^{studia} εἰσενήρκεται πόνον ἔργῳ πᾶσι δῆλος· καὶ περὶ τὰ φιλόσοφα δὲ καὶ ἐλευθέρια τῆς ἑξωθεν παιδείας οἷός τις ἦν οὐδὲν δεῖ λέγειν· ὅτε καὶ μάλιστα τὴν κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν ἐξηλωκὼς ἀγωγὴν διενεγκεῖν ἀπαντας τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἱστορεῖται ^c.

Philonis scripta ed. Mangey, Lond. 1742; Pfeiffer, Erlang. 1785 sq.; Richter, Lips. 1828; ed. stereot. Lips. 1851 (1880) sq.; ed. Cohn et Wendland, Berol. 1896 sq. Philonea ed. Tischendorf, Lips. 1868. Philonis de aeternitate mundi libellum ed. cum vers. germ. J. Bernays, Ac. Berol. 1877 (cf. eiusd. comm. Ac. Berol. 1883); ed. Cumont, Berol. 1891. Wendland, *neuentdeckte Fragmente Ph.s*, Berol. 1891. Scripserunt de philosophia Philonis: Gfrörer, *Ph. u. d. alex. Theologie*, Stuttg. 1831 (1835). Dähne, *geschichtl. Darst. d. jüd.-alex. Religionsphilosophie*, Hal. 1834. Georgii in *Illgens Zs. f. hist. Theol.* 1839. Keferstein, *Ph.s Lehre v. d. göttl. Mittelwesen*, Lips. 1846. Heinze, *d. Lehre v. Logos* 204. Siegfried, *Ph. als Ausleger d. A. T.*, Jen. 1875. Réville, *le logos d'après Philon*, Genev. 1877. R. Ausfeld, *de libro π. τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεῦθερον*, Gott. 1887. Drummond, *Philo Iudaeus*, London 1888. Wendland, *Archiv* I 509. V 225. Idem, *Ph.s Schrift ü. d. Vorsehung*, Berol. 1892. Aall, *Gesch. d. Logosidee*, Lips. 1896, cap. 8. Conybeare, *Ph. about the contemplative life*, Oxford. 1896. Wendland, *d. Therapeuten u. d. Philonische Schrift vom beschaulichen Leben*, Lips. 1896. Idem, *Ph. u. d. kynisch-stoische Diatribe (Beiträge)*, Berol. 1895. Cohn, *krit.-exeg. Beitr. zu Ph.*, *Hermes* 32 (1897), 107. Wendland, *d. hellen.-röm. Kultur*, Tüb. 1907, p. 117.

a. Loquitur de legatione ad C. Caligulam, quam pro Iudaeis Alexandrinis Philo suscepit a. 40. Is tunc iam senem se fuisse ipse dicit: leg. ad Cai. 1 p. 545. 28 p. 572 Mang.

b. Cf. Hieron. Catal. script. eccles. 11. De Iudaeis Alexandrinis iam ante Philonem philosophiae Graecae studiosis, imprimis de Aristobulo Peripatetico (circ. a. 150), de libri qui inscribitur σοφία Σαλωμών scriptore deque Essenorum secta cf. Zeller III b⁴ 261—384. Schürer, *Gesch. d. jüd. Volks i. Zeitalter Jesu Chr.*, 2. ed. Lips. 1886, II 481. 753. 831. Wendland, *Archiv* V 110. Susemihl, *Litt. Gesch.* II 601—656.

c. Suidas: Φίλων Ἰουδαῖος, τεχθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, γένους ἱερέων φιλοσοφῆσας δὲ τὰ Ἑλλήνων εἰς μέγα προὔβη παιδείας, ὥς μετελθεῖν πᾶσαν Ἑλληνικὴν παιδευσιν — σὺν ἀκριβεῖ καταλήψει. ἐπλούτησέ τε λόγον παρόμοιον Πλάτωνα, ὥς καὶ εἰς παροιμίαν παρ' Ἑλλήσι τοῦτο χωρῆσαι „ἢ Πλάτων φιλονίξει ἢ Φίλων πλατωνίζει“. — Summum philosophiae amorem ipse profitetur De special. leg. III 1, 1 p. 299 Mg. 150 Cohn. Praeter Platonem et Pythagoreos etiam Stoicorum vestigia in eius scriptis deprehendas. Summis vero laudibus Philo celebrat priscam sapientiam orientis et quidquid ipsi ex ceterarum gentium philosophia ac litteris probatur, hoc ex Mosaica lege processisse putat ad eamque refert (cf. Quod omnis probus liber 8 p. 454 Mg.; de iudice 2, 61 p. 345 Mg. 223 Cohn; Quis rer. div. heres 214 p. 503 Mg. 48 Wdl.; De vita Mosis II 20 p. 137 Mg. 204 C.), nimirum ita ut illius legis monumenta interpretatione allegorica ad novas abditasque sententias revocet atque inflectat.

philosophiae
munus

De confus. ling. 97 p. 419 Mg. 247 Wendl. εὐπρεπὲς 597 γὰρ τοῖς ἐταιρείαν πρὸς ἐπιστήμην θεμένοις ἐφίεσθαι μὲν τοῦ τὸ ὄν ἰδεῖν, εἰ δὲ μὴ δύναιντο, τὴν γοῦν εἰκόνα αὐτοῦ, τὸν ἱερώτατον λόγον^a, μεθ' ὃν καὶ τὸ ἐν αἰσθητοῖς τελειότατον ἔργον, τόνδε τὸν κόσμον· τὸ γὰρ φιλοσοφεῖν οὐδὲν ἦν ἄλλο ἢ ταῦτα σπουδάζειν ἀκριβῶς ἰδεῖν^b.

a. τὸ ὄν est deus, cf. RP 603 a; de λόγῳ v. RP 610. Cf. De post. Caini 101 p. 244 Mg. 22 Wdl. ἐπειδὴ γὰρ πρῶτος καὶ μόνος τῶν ὄλων βασιλεὺς ὁ θεὸς ἐστι, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγούσα ὁδὸς αἰτε βασιλικῶς οὕσα εἰκότως ἀνόμασται βασιλική. ταύτην δ' ἡγοῦ φιλοσοφίαν, οὐχ ἦν μέτευσιν ὁ νῦν ἀνθρώπων σοφιστικὸς ὅμιλος· λόγον γὰρ οὗτοι τέχνας μελετήσαντες κατὰ τῆς ἀληθείας τὴν πανουργίαν σοφίαν ἐκάλεσαν, ἔργῳ μοχθηρῷ θεῖον ἐπιφηνάσαντες ὄνομα· ἀλλ' ἦν ὁ ἀρχαῖος ἀσκητῶν θιάσος διήθλει, τὰς τιθασοὺς τῆς ἡδονῆς γοητείας ἀποστρεφόμενος, ἀστελεῶς καὶ αὐστηρῶς¹ χρώμενος τῇ τοῦ καλοῦ μελέτῃ. τὴν βασιλικὴν γοῦν ταύτην ὁδόν, ἣν ἀληθῆ καὶ γνήσιον ἔφαμεν εἶναι φιλοσοφίαν, ὁ νόμος καλεῖ θεοῦ ῥῆμα καὶ λόγον.

1) ἀστελεῶς κ. αὐστηρῶς Wendland: ἀστελεῶ κ. αὐστηρῶ libri.

b. Cf. Quod deus immut. 143 p. 294 Mg. 86 W. ταύτην (τὴν τοῦ αἰωνίου καὶ ἀφθάρτου τελείαν ὁδὸν τὴν πρὸς θεὸν ἄγουσαν) ἴσθι σοφίαν· διὰ γὰρ ταύτης ὁ νοῦς ποθηγετούμενος εὐθείας καὶ λεωφόρου ὑπαρχούσης ἄχρι τῶν τερμάτων ἀμικνεῖται· τὸ δὲ τέρμα τῆς ὁδοῦ γνῶσις ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη θεοῦ.

598 De Congr. erud. gr. 100 p. 533 Mg. 92 Wdl. ἐν ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς ^{verus dei cultus} τρία μέτρα εἶναι δοκεῖ, αἰσθησις, λόγος, νοῦς· αἰσθητῶν μὲν αἰσθησις, ὀνομάτων δὲ καὶ ῥημάτων καὶ τῶν λεγομένων ὁ λόγος, νοητῶν δὲ νοῦς. ἀφ' ἑκάστου δὴ τῶν τριῶν μέτρων τούτων ἀπαρκτέον ὥσπερ τιν' ἱερὰν δεκάτην, ἵνα καὶ τὸ λέγειν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ καταλαμβάνειν ἀνυπαίτιως καὶ ὑγιεινῶς κατὰ θεὸν ἐξετάζῃται. τὸ γὰρ ἀληθινὸν καὶ δίκαιον μέτρον τοῦτ' ἐστὶ, τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ψευδῆ τε καὶ ἄδικα.

599 De sacrif. Ab. et Caini 91 p. 181 Mg. 240 Cohn θεῷ ^{deus est absolutus} δὲ οὐδὲν ἄδηλον οὐδὲ ἀμφισβητούμενον, ὃς καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ γνωρίσματα τῆς ἀληθείας ἐναργῶς ἐπιδέδειχε. — 92 ἄμεινον δὲ οὐδὲ ἐπινοῆσαι θέμις τοῦ αἰτίου, ὅποτε οὐδὲ ἴσον αὐτοῦ ἀλλ' οὐδὲ ὀλίγῳ καταδεέστερον, ἀλλ' ὅλῳ γένει καταβεβηκὸς ἅπαν τὸ μετὰ θεὸν εὐρίσκεται.

600 De Cherub. 19 p. 142 Mg. 174 Cohn τὸ δὲ στήναι καὶ ^{beatus} ἄτρεπτον κησασθαι διάνοιαν ἐγγὺς ἐστὶ βαίνειν θεοῦ δυνάμει, ἐπειδὴ τὸ μὲν θεῖον ἄτρεπτον, τὸ δὲ γενόμενον φύσει μεταβλητόν. εἴ τις οὖν τὴν γενέσεως οὐλείαν φορὰν ἔρωτι ἐπιστήμης ἐγκαλινωσάμενος ἐβιάσατο στήναι ποιήσας¹, μὴ λανθανέντω θείας εὐδαιμονίας ἐγγὺς ὢν.

601 De mut. nom. 46 p. 585 Mg. 164 Wdl. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ^{sibi sufficiens} ὅτι καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἱκανὸς ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ θεὸς καὶ μετὰ τὴν τοῦ κόσμου γένεσιν ὁ αὐτὸς ἔμενεν, οὐ μεταβαλὼν^a;

a. Leg. alleg. I 44 p. 52 Mg. 72 Wdl. θεοῦ γὰρ οὐδὲ ὁ σύμπας κόσμος ἄξιον ἂν εἶη χωρίον καὶ ἐνδιαίτημα, ἐπεὶ αὐτὸς ἑαυτῷ τόπος καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ πλήρης καὶ ἱκανὸς αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ θεός, τὰ μὲν ἄλλα ἐπιθεῖα καὶ ῥημα καὶ κενὰ ὄντα πληρῶν καὶ περιέχων, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐθενὸς ἄλλου περιεχόμενος, ἅτε εἷς καὶ τὸ πᾶν αὐτὸς ὢν.

1) ποιήσας Mangey: ποιῆσαι libri.

unus et
simplex

Leg. alleg. II 2 p. 66 Mg. 90 Cohn ὁ Θεὸς μόνος ἐστὶ 602
καὶ ἓν, οὐ σύγκριμα, φύσις ἀπλή, ἡμῶν δ' ἕκαστος καὶ
τῶν ἄλλων ὅσα γέγονε πολλά· οἷον ἐγὼ πολλά εἰμι, ψυχὴ
σῶμα, καὶ ψυχῆς ἄλογον λογικόν, πάλιν σώματος θερμὸν
ψυχρόν, βαρὺ κοῦφον, ξηρὸν ὑγρόν· ὁ δὲ Θεὸς οὐ σύγκριμα
οὐδὲ ἐκ πολλῶν συνεστώς, ἀλλ' ἀμιγῆς ἄλλῃ· 3 δ γὰρ ἂν
προσκριθῇ Θεῷ, ἢ κρεῖσσόν ἐστιν αὐτοῦ ἢ ἕλασσον ἢ ἴσον
αὐτῷ· οὔτε δὲ ἴσον οὔτε κρεῖσσόν ἐστι Θεοῦ, ἕλασσόν γε μὴν
οὐδὲν αὐτῷ προσκρίνεται· εἰ δὲ μή, καὶ αὐτὸς ἐλαττωθήσε-
ται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ φθαρτὸς ἐσται, ὅπερ οὐδὲ θέμις νοῆσαι.
τέτακται οὖν ὁ Θεὸς κατὰ τὸ ἓν καὶ τὴν μονάδα, μᾶλλον δὲ
ἢ μονὰς κατὰ τὸν ἓνα Θεόν· πᾶς γὰρ ἀριθμὸς νεώτερος
κόσμου, ὥς καὶ χρόνος, ὁ δὲ Θεὸς πρεσβύτερος κόσμου καὶ
δημιουργός.

τὸ ὧν Quod deus immut. 55 p. 281 Mg. 68 Wdl. τῶν γὰρ 603
ἀνθρώπων οἱ μὲν ψυχῆς, οἱ δὲ σώματος γεγόνاسι φίλοι.
οἱ μὲν οὖν ψυχῆς ἐταῖροι νοηταῖς καὶ ἀσωμάτοις φύσεσιν
ἐνομιλεῖν δυνάμενοι οὐδεμιᾷ τῶν γεγονότων ἰδέα παραβάλ-
λουσι τὸ ὧν^a, ἀλλ' ἐκβιβάσαντες αὐτὸ πάσης ποιότητος (ἐν
γὰρ τι τῶν εἰς τὴν μακαριότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἄκραν εὐδαι-
μονίαν ἦν τὸ ψιλὴν ἄνευ χαρακτήρος τὴν ὑπαρξιν καταλαμ-
βάνεσθαι) τὴν κατὰ τὸ εἶναι φαντασίαν μόνην ἐνεδέξαντο, μὴ
μορφώσαντες αὐτό^b. 56 οἱ δὲ συμβάσεις καὶ σπονδὰς πρὸς
σῶμα θέμενοι, ἀδυνατοῦντες ἀπαμφιάσασθαι τὸ σαρκῶν περι-
βλημα καὶ μόνην καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀπροσδεᾶ καὶ ἀπλήν
φύσιν ἰδεῖν ἀμιγῆ καὶ ἀσύγκριτον, οἷα περὶ ἑαυτῶν τοιαῦτα
καὶ περὶ τοῦ πάντων αἰτίου διανοήθησαν.

δ ὧν a. Deus a Philone saepissime τὸ ὧν appellatur (RP 597; 603 b), aliis
locis ὁ ὧν, v. Quod det. pot. insid. 160 p. 222 Mg. 294 Cohn τῶν γὰρ
ἀρετῶν ἢ μὲν Θεοῦ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι κατὰ τὸ εἶναι συνεστῶσα, ἐπεὶ
καὶ ὁ Θεὸς μόνος ἐν τῷ εἶναι ὑφίστηκεν· οὐ χάριν ἀναγκάως ξερεῖ περὶ
αὐτοῦ· „ἐγὼ εἰμι ὁ ὧν“ (Exod. 3, 14), ὥς τῶν μετ' αὐτὸν οὐκ ὄντων
κατὰ τὸ εἶναι, δόξῃ δὲ μόνον ὑφίστάναι νομιζομένων.

b. Cum deum idem esse poneret quod τὸ ὧν, consequens erat, ut
eum diceret esse ἄποιον, h. e. sine omni proprietate ac forma: leg. alleg.
I 36 p. 50 Mg. 70 Cohn; 51 p. 53 Mg. 73 Cohn; δεῖ γὰρ ἡγεῖσθαι καὶ
ἄποιον αὐτὸν καὶ ἓνα καὶ ἀφθαρτον καὶ ἀτρεπτον, et summum omnium
genus: leg. alleg. II 86 p. 82 Mg. 107 Cohn τὸ δὲ γενικώτατόν ἐστιν
ὁ Θεός.

604 De somn. I 230 p. 655 Mg. 254 Wdl. καὶ γὰρ ἐν ἑτέροις ^{nomen dei} σκεψάμενος, εἰ ἔστι τι τοῦ ὄντος ὄνομα, σαφῶς ἔγνων (ὁ ἱερὸς λόγος) ὅτι κύριον μὲν οὐδέν (Exod. 6, 3), δ' δ' ἂν εἴπῃ τις, καταχράμενος ἑρεῖ· λέγεσθαι γὰρ οὐ πέφυκεν ἀλλὰ μόνον εἶναι τὸ ὄν^a.

a. Cf. de vit. Mos. I 75 p. 92 Mg. 137 Cohn: Nomen dei proprie non deo, sed potestati dei attribuendum est: de confus. ling. 137 p. 425 Mg. 255 Wdl. At novit Philo aliud nomen idque sacrum, quo proprie possit appellari, quod est in arcanis et opertis, ὁ μόνους τοῖς ὦτα καὶ γλῶττιαν σοφίᾳ κεκαθαρμένοις θέμις ἀκούειν καὶ λέγειν ἐν ἁγίοις, ἀλλῶ δ' οὐδενὶ τὸ παράπαν οὐδαμοῦ, vit. Mos. III 114 p. 152 Mg. 227 Cohn. Cf. Quis div. rer. her. 170 p. Mg. 39 Wdl.; legat. ad Gai. 44 p. 597 extr. Mg.

605 De mut. nom. 7 p. 579 Mg. 157 Wdl. μὴ μέντοι νομίσης τὸ ^{deus non potest cognosci} ὄν, ὃ ἔστι πρὸς ἀλήθειαν ὄν, ὅπ' ἀνθρώπου τινὸς καταλαμβά-
νεσθαι^a. ὄργανον¹ γὰρ οὐδὲν ἐν ἑαυτοῖς ἔχομεν, ᾧ δυνησόμεθα ἐκεῖνο φαντασιωθῆναι, οὐτ' αἰσθῆσιν (αἰσθητὸν γὰρ οὐκ ἔστιν) οὔτε νοῦν. Μωυσῆς οὖν ὁ τῆς ἀειδοῦς φύσεως Θεατῆς [καὶ, Θεόπτης] (εἰς γὰρ τὸν γνόφον φασὶν αὐτὸν οἱ Θεῖοι χρησιμοῖ [Exod. 20, 21] εἰσελθεῖν, τὴν ἀόρατον καὶ ἀσώματον οὐσίαν αἰνιττόμενοι) πάντα διὰ πάντων ἐρευνήσας ἐζήτηι τὸν τρι-
πόθητον καὶ μόνον ἀγαθὸν τηλαυγῶς ἰδεῖν. 8 ἐπεὶ δ' οὐδὲν εὗρισκεν, ἀλλ' οὐδὲ ἐμφερῇ τινα ἰδέαν τῷ ἐλπιζομένῳ, τὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων διδασκαλίαν ἀπογνοὺς ἐπ' αὐτὸ καταφεύγει τὸ ζητούμενον καὶ δεῖται λέγων· „ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν γνωστῶς ἴδω σε“ (Exod. 33, 13)· καὶ ὁμῶς ἀμοιρεῖ τῆς προθέσεως, αὐταρκεστάτης δωρεᾶς τῷ θνητῶν ἀρίστῳ γένει νομισθείσης τῆς τῶν μετὰ τὸ ὄν σωμάτων τε ὁμοῦ καὶ πραγμάτων ἐπιστήμης. 9 λέγεται γάρ· „ὅψει τὰ ὀπίσω μου, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεταιί σοι“ (ib. v. 23)· ὥς τῶν ὅσα μετὰ τὸ ὄν σωμάτων τε ὁμοῦ καὶ πραγμάτων εἰς κατάληψιν ἐρχομένων, εἰ καὶ μὴ πάντα ἤδη καταλαμ-
βάνεται, μόνου δ' ἐκείνου μὴ πεφνκόςτος ὀρᾶσθαι. 10 καὶ τί θαυμαστόν, εἰ τὸ ὄν ἀνθρώποις ἀκατάληπτον, ὁπότε καὶ ὁ ἐν ἐκάστῳ νοῦς ἄγνωστος ἡμῖν; τίς γὰρ ψυχῆς οὐσίαν εἶδεν; ἧς ἡ ἀδηλότης μυρίας ἑρίδας σοφισταῖς ἐγέννησεν

1) ὄργανον Mangey: ὀρᾶν vulgo.

ἐναντίας εἰσηγουμένοις γνώμας ἢ καὶ ὁλοῖς γένεσιν ἀντιστα-
τούσας^b.

a. De praem. et poen. 40 p. 414 Mg. 344 Cohn ἐκείνο μὲν γάρ, ὃ καὶ ἀγαθοῦ κρεῖττον καὶ μονάδος πρεσβύτερον καὶ ἐνὸς εἰλικρινέστερον, ἀμύχανον ὑφ' ἐτέρου θεωρεῖσθαι τινος, διότι μόνῃ θέμει αὐτῷ ὑφ' αὐτοῦ καταλαμβάνεσθαι. — Quod deus immut. 62 p. 282 Mg. 70 W. τοῦτοις οἰκείωτατον πρόκειται κεφάλαιον ἐν τοῖς ἱεροφαντηθεῖσι χρησιμοῖς ὅτι „οὐχ ὡς ἀνθρώπος ὁ θεός“, ἀλλ' οὐδ' ὡς οὐρανὸς οὐδ' ὡς κόσμος· ποιά γὰρ εἶδη ταῦτα γε καὶ εἰς αἴσθησιν ἐρχόμενα, ὃ δ' ἄρα οὐδὲ τῷ νῷ καταληπτὸς ὅτι μὴ κατὰ τὸ εἶναι μόνον· ὑπαρξίς γὰρ ἔσθ' ἣν καταλαμβάνομεν αὐτοῦ, τῶν δέ γε χωρὶς ὑπάρξεως οὐδέν.

b. Cf. leg. alleg. I 91 p. 62 Mg. 85 Cohn; de ebriet. 166 p. 382sq. Mg. 202 Wdl.; de confus. ling. 126 p. 424 Mg. 253 Wdl. ἢ οὐχὶ καὶ ὁ νοῦς πολλάκις ἐπὶ μυρίων ὅσων ἡλέγχθη παρανοῶν, καὶ αἰ αἰσθήσεις ἅπασαι ψευδομαρτυριῶν ἐάλωσαν, οὐ παρ' ἀλόγοις δικασταῖς, οὐς εἰκὸς ἀπατᾶσθαι, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς φύσεως αὐτῆς δικαστηρίῳ, ἣν οὐ θέμις δεκάζεσθαι; 127 καὶ μὴν σφαλλομένων γε τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ τε νοῦν καὶ αἴσθησιν κριτηρίων ἀνάγκη τὰκόλουθον ὁμολογεῖν, ὅτι ὁ θεὸς τῷ μὲν τὰς ἐννοίας, τῇ δὲ τὰς ἀντιλήψεις ἐπομβρεῖ, καὶ ἔστιν οὐ τῶν καθ' ἡμᾶς μερῶν χάρις τὰ γινόμενα, ἀλλὰ τοῦ δι' ὃν καὶ ἡμεῖς γεγόναμεν ὠρεαὶ πᾶσαι¹.

c*. Cum deus Philoni videretur supra omnem laudem excellentiamque et supra ipsum bonum longe eminens esse, consentaneum erat, ut eum neque notionibus neque nominibus ullis attingi posse poneret. Enimvero cum philosophiam diceret esse studium cognitionis dei, facere non potuit quin interdum etiam affirmando de deo loqueretur, velut de mundi opif. 7 p. 2 (RF 606), ubi patet eum deflectere a doctrina Platonis. Neque in eo sibi constat quod deum sine ulla cautione modo δημιουργὸν nominat, RF 602, modo κτίστην, de somn. I 76 p. 632 Mg. 221 Wdl., modo τὸν πατέρα τῶν γιγνομένων, leg. alleg. I 18 p. 47 Mg. 65 Cohn. Quae nomina ponuntur, ut quae deo cum mundo intercedat ratio indicetur; sed hoc ipsum est, quo sua decreta deserit, in ceteris dei nullam omnino ad quidquam rationem esse affirmare solitus, velut de mutat. nom. 27 p. 582 Mg. 161 Wdl. τὸ γὰρ ὅν, ἢ ὅν ἐστιν, οὐχὶ τῶν πρὸς τι. Imprimis negat dei cognitionem patere nobis mundo rationaliter contemplando, de leg. ad Gai. 1 p. 546 Mg. οὐδὲ γὰρ ὁ σύμπας οὐρανὸς ἐναρ-
θρος φωνῇ γενόμενος εὐθυβόλων καὶ εὐσκόπων εἰς τοῦτο ἂν εὐποροίη ῥημάτων (πρὸς δῆλωσιν τοῦ ὅντος), aut ulla cogitatione ullave argumen-
tatione deum comprehendi posse, de post. Caini 168 p. 258 Mg. 37 Wdl. ἀνθρώπου γὰρ ἐξαρκεῖ λογισμῷ μέχρι τοῦ καταμαθεῖν ὅτι ἐστι τε² καὶ ὑπάρχει τὸ τῶν ὄλων αἴτιον προελθεῖν· περαιτέρω δὲ σπουδάζειν τρέ-
πεσθαι, ὡς περὶ οὐσίας ἢ ποιότητος ζητεῖν, ὠγύγιος³ τις ἡλιθιότης.

1) πᾶσαι libri: πάντες coni. Wendland. — 2) τε Mangey: τι vulgo. —
3) ὠγύγιος ed. Lips., Wendland: ὡσγυγιός ed. U.: ὡς διωλύγιος Mangey.

Hinc contemptus ille quem prae se fert intelligentiae ac philosophiae mundanae, quam negat ad aliud quicquam attinere nisi ad declinandos errores halucinationesque sophistarum: de ebriet. 49 p. 364 Mg. 179 Wdl.; Quod deter. pot. ins. 32 p. 197 Mg. 265 Cohn; de migr. Abrah. 70 p. 447 Mg. 282 Wdl. — Praeterea de theologia Philonis cf. leg. alleg. III 97 p. 107 Mg. 134 Cohn; de decal. 41 p. 187 Mg. 277 Cohn; 105 p. 198 Mg. 293 Cohn; Quod omn. prob. lib. 2 p. 447 Mg.; de gigant. 20 p. 265 Mg. 45 Wdl.; de Abrah. 80 p. 13 Mg. 19 Cohn; de mundi opif. 69 p. 16 Mg. 23 Cohn; de Cherub. 27 p. 143 Mg. 176 Cohn; de migr. Abrah. 31 p. 441 Mg. 274 Wdl.; 190 p. 466 Mg. 305 Wdl.; Quis rer. div. her. 265 p. 511 Mg. 60 Wdl.; de migr. Abrah. 132 p. 456 Mg. 294 Wdl.

606 De mundi opif. 7 p. 2 Mg. 2 Cohn *τινὲς γὰρ τὸν κόσμον* ^{causa efficiens} *μᾶλλον ἢ τὸν κοσμοποιὸν θανμάσαντες τὸν μὲν ἀγέννητόν τε καὶ αἰδίου ἀπεφήναντο, τοῦ δὲ θεοῦ πολλὴν ἀπραξίαν οὐκ ἀνάγκως κατεψεύσαντο, δέον ἔμπαλιν τοῦ μὲν τὰς δυνάμεις ὡς ποιητοῦ καὶ πατρὸς καταπλαγῆναι, τὸν δὲ μὴ πλέον ἀποσεμνῆναι τοῦ μετρίου. 8 Μωσῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας ἐπ' αὐτὴν φθάσας ἀκρότητα καὶ χρησιμοῖς τὰ πολλὰ καὶ συνεκτικώτατα τῶν τῆς φύσεως ἀναδιδαχθεὶς ἔγνω δὴ, ὅτι ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἐν τοῖς οὖσι τὸ μὲν εἶναι δραστήριον αἷτιον, τὸ δὲ παθητόν, καὶ ὅτι τὸ μὲν δραστήριον ὁ τῶν ὅλων νοῦς ἐστιν εἰλικρινέστατος καὶ ἀκραιφνέστατος, κρείττων ἢ ἀρετῇ καὶ κρείττων ἢ ἐπιστήμῃ καὶ κρείττων ἢ αὐτὸ τὸ ἀγαθόν καὶ αὐτὸ τὸ καλόν, 9 τὸ δὲ παθητόν ἄψυχον καὶ ἀκίνητον ἐξ ἑαυτοῦ, κινηθὲν δὲ καὶ σχηματισθὲν καὶ ψυχωθὲν ὑπὸ τοῦ νοῦ μετέβαλεν εἰς τὸ τελειότατον ἔργον, τόνδε τὸν κόσμον^a.*

a. Quidquid effectum est, indicatur et causa δι' οὗ et causa ἐξ οὗ: haec est τὸ παθητόν αἷτιον, materia s. quattuor elementa: de Cherub. 125 p. 161 Mg. 199 Cohn *πρὸς γὰρ τὴν τινος γένεσιν πολλὰ δεῖ συνελθεῖν, τὸ ὑφ' οὗ, τὸ ἐξ οὗ, τὸ δι' οὗ, τὸ δι' ὃ· καὶ ἔστι μὲν τὸ ὑφ' οὗ τὸ αἷτιον, ἐξ οὗ δὲ ἡ ὕλη, δι' οὗ δὲ τὸ ἐργαλεῖον, δι' ὃ δὲ ἡ αἷτία*, ubi apparet subesse causas Aristotelicas, sed aliquantum immutatas. Materiam statuit partim Stoicos, partim Platonem secutus esse οὐσίαν δυναμένην γενέσθαι πάντα, ἐξ ἑαυτῆς ἰτακτον appellatque etiam μὴ ὄν: Quod deus immutab. 119 p. 290 Mg. 81 Wdl. Atque res creatae quantopere sint imperfectae considerans non potest non concedere dei consilium ac potentiam non absolute videri sese exprimere posse: ib. 77 p. 284 Mg. 73 Wdl. *ὁ γὰρ θεὸς ταῖς δυνάμεσιν πρὸς μὲν ἑαυτὸν ἀκράτοις χρῆται, κεκραμέναις δὲ πρὸς γένεσιν· τὰς γὰρ ἀμυγῆς*

θυνητὴν ἀμήχανον φύσιν χωρῆσαι. — 80 εἰδὼς τοίνυν ὁ δημιουργὸς τὰς περὶ αὐτὸν ἐν ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις ὑπερβολὰς καὶ τὴν τῶν γεγονότων, εἰ καὶ σφόδρα μεγαλαυχοῖεν, φυσικὴν ἀσθένειαν οὔτε εὐεργετεῖν οὔτε κολάζειν ὥς δύναται βούλεται, ἀλλ' ὥς ἔχοντας ὀρᾷ δυνάμειος τοὺς ἐκ- τέρου μετέχοντας. Itaque materia, ut quae sit causa, propter quam res exsistant parum ad dei consilium accommodatae, dicitur etiam ἡ χείρων οὐσία: de special. legib. IV 187 p. 367 Mg. 252 Cohn. Deus solius boni causa est: de agric. 129 p. 320 Mg. 120 Wdl.; de mut. nom. 30 p. 583 Mg. 162 Wdl. At malum procedit ex materia, cuius ea natura est, ut possit et bonum et malum in se admittere, l. 1.

ideae De special. legib. I 329 p. 261 Mg. 79 Cohn ἐξ ἐκείνης 607 γὰρ (τῆς οὐσίας) πάντ' ἐγέννησεν ὁ θεός, οὐκ ἐφαπτόμενος αὐτός· οὐ γὰρ ἦν θέμις ἀπείρου καὶ πεφυρμένης ὕλης ψαύειν τὸν εὐδαίμονα καὶ μακάριον· ἀλλὰ ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσιν, ὧν ἔντυμον ὄνομα αἱ ἰδέαι, κατεχρήσατο πρὸς τὸ γένος ἕκαστον τὴν ἀρμόττουσαν λαβεῖν μορφήν^a.

a. De conf. ling. 179 p. 432 Mg. 263 Wdl. θεῷ γὰρ τῷ πανηγεμόνι ἐμπρεπὲς οὐκ ἔδοξεν εἶναι τὴν ἐπὶ κακίαν ὁδὸν ἐν ψυχῇ λογικῇ δι' ἑαυτοῦ δημιουργῆσαι· οὐ χάριν τοῖς μετ' αὐτὸν ἐπέτρεψε τὴν τοῦτου τοῦ μέρους κατασκευήν. ἔδει γὰρ καὶ τὸ ἀντίπαλον τῷ ἀκουσίῳ, τὸ ἐκούσιον, εἰς τὴν τοῦ παντός συμπλήρωσιν κατασκευασθὲν ἀναδειχθῆναι. Videntur hi loci aliquantum differre; altero enim deus praeter malum omnia, altero, quod quidem in hoc mundo sit, nihil ipse creasse affirma-
 potestates
 divinae tur; est autem in hoc mundo nihil, ad quod non pertineat malum. Prop-
 terea Philo docet deum in creando mundo ministris uti potestatibus qui-
 busdam divinis, veluti deus Platonice utitur dis minoribus, **RP** 334a. Ex
 his ipsis potestatibus consistere dicit idearum mundum intellegibilem: de
 confus. ling. 171 p. 431 Mg. 262 Wdl. εἰς ὧν ὁ θεὸς ἀμυνθήτους περὶ
 αὐτὸν ἔχει δυνάμεις ἀρωγούς καὶ σωτηρούς τοῦ γενομένου πάσας. —
 172 διὰ τούτων τῶν δυνάμεων ὁ ἀσώματος καὶ νοητὸς ἐπάγῃ
 κόσμος, τὸ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἀρχέτυπον, ἰδέαις ἀοράτοις συστα-
 θείς, ὥσπερ οὗτος σῶμασιν ὁρατοῖς: quamquam aliis locis eum mundum
 ab ipso summo deo repetit. Potestates autem illas atque satellites
 (δορυφορούσας δυνάμεις), modo λόγους appellat et ψυχὰς et ἀγγέλους
 tanquam nuntios atque ministros dei descendentes atque ascendentes
 (v. de somn. I 69 p. 631 Mg. 219 Wdl.; 127 p. 640 Mg. 232 Wdl.
 εἰδέναι δὲ νῦν προσήκει, ὅτι ὁ θεὸς τόπος καὶ ἡ ἱερὰ χώρα πλήρης
 ἀσωμάτων ἐστὶ λόγων· ψυχὰς δ' εἰσὶν ἀθάνατοι οἱ λόγοι οὗτοι. Ib. 138
 p. 641 Mg. 234 Wdl.; 147 p. 643 Mg. 236 Wdl.), modo ἀρετὰς (de
 fuga et inv. 51 p. 553 Mg. 121 Wdl.) et χάριτας θεοῦ (leg. alleg. 80
 p. 81 Mg. 106 Cohn), ut quasi actiones atque potestates dei esse videan-
 tur, quem aliis locis dicit, etiamsi neque loco neque tempore exsistat,
 complere mundum et intercedentibus illis potestatibus pervadere, v. de

poster. Caini 14 p. 229 Mg. 3 Wdl.; de mutat. nom. 27 p. 582 Mg. 161 Wdl. τὸ γὰρ ὅν, ἢ ὃν ἔστιν, οὐχὶ τῶν πρὸς τι· αὐτὸ γὰρ ἑαυτοῦ πληρὲς καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ ἱκανόν, καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως καὶ μετὰ τὴν γένεσιν τοῦ παντὸς ἐν ὁμοίῳ. — τῶν δὲ δυνάμεων, ἃς ἔτεινεν εἰς γένεσιν ἐπ' εὐεργεσίᾳ τοῦ συσταθέντος, ἐνίας συμβέβηκε λέγεσθαι ὡσανεὶ πρὸς τι.

- 608** De mundi opif. 16 p. 4 Mg. 4 Cohn προλαβὼν γὰρ ὁ ^{mundus} ^{intelligibilis} θεὸς ἔτε θεὸς ὅτι μίμημα καλὸν οὐκ ἂν ποτε γένοιτο δίχα καλοῦ παραδείγματος οὐδέ τι τῶν αἰσθητῶν ἀνυπαίτιον, ὃ μὴ πρὸς ἀρχέτυπον καὶ νοητὴν ἰδέαν ἀπεικονίσθη, βουληθεὶς τὸν δρατὸν κόσμον τουτονὶ δημιουργῆσαι προεξετύπου τὸν νοητὸν, ἵνα χρώμενος ἁσωμάτῳ καὶ θεοειδεστάτῳ παραδείγματι τὸν σωματικὸν τοῦτον ἀπεργάσῃται, πρεσβύτερον νεώτερον ἀπεικόνισμα, τοσαῦτα περιέξοντα αἰσθητὰ γένη ὡσαπερ ἐν ἑαίνῳ νοητά^a. — 20 καθάπερ οὖν ἡ ἐν τῷ ἀρχιτεκτονικῷ προδιατυπωθεῖσα πόλις χώραν ἐκτὸς οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἐνεσφράγιστο τῇ τοῦ τεχνίτου ψυχῇ, τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδ' ὁ ἐκ τῶν ἰδεῶν κόσμος ἄλλον ἂν ἔχοι τόπον ἢ τὸν θεῖον λόγον τὸν ταῦτα διακοσμήσαντα· ἐπεὶ τίς ἂν εἴῃ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τόπος ἕτερος, ὃς γένοιτ' ἂν ἱκανὸς οὐ λέγω πάσας ἀλλὰ μίαν ἄκρατον ἡντινοῦν δέξασθαι τε καὶ χωρῆσαι^b;

a. In sequentibus mundum intellegibilem dicit minime loco contineri, sed esse tanquam adumbratam speciem atque imaginem urbis aedificandae in mente architecti insidentem. Aliis locis intellectum divinum, h. e. mundum intellegibilem, subesse mundo sensibili aperte significat, v. de special. legib. I 18 p. 214 Mg. 5 Cohn παγγέλοιον γὰρ οἶεσθαι, ὅτι ὁ μὲν νοῦς ὁ ἐν ἡμῖν, βραχύτατος ὢν καὶ ἀόρατος, ἡγεμὼν τῶν αἰσθητικῶν ὁργάνων ἔστιν, ὁ δὲ τοῦ παντὸς ὁ μέγιστος καὶ τελειότατος οὐχὶ βασιλεὺς βασιλέων εἶναι πέφυκε, βλεπομένων οὐ βλεπόμενος.

b. Cf. de opif. mund. 24 p. 5 Mg. 7 Cohn εἰ δέ τις ἐδεήσεται γυνωτέροις χρήσασθαι τοῖς ὀνόμασιν, οὐδὲν ἂν ἕτερον εἴποι τὸν νοητὸν κόσμον εἶναι ἢ θεοῦ λόγον ἥδη κοσμοποιούντος. — 25 καὶ ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, ὃν φάμεν νοητὸν εἶναι κόσμον, αὐτὸς ἂν εἴῃ [τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος ἰδέα τῶν ἰδεῶν]¹ ὁ θεοῦ λόγος.

- 609** De Cherubim 27 p. 143 Mg. 176 Cohn ἦκουσα δέ ποτε ^{summae} ^{virtutes} καὶ σπουδαιοτέρου λόγου παρὰ ψυχῆς ἐμῆς εἰωθυίας τὰ ^{divinae} πολλὰ θεοληπτεῖσθαι καὶ περὶ ὧν οὐκ οἶδε μαντεύεσθαι·

1) τὸ παράδειγμα — ἰδεῶν secluserit Cohn.

ὄν, ἐὰν δύνωμαι, ἀπομνημονεύσας ἐρῶ. ἔλεγε δέ μοι κατὰ τὸν ἕνα ὄντως ὄντα θεὸν δύο τὰς ἀνωτάτω εἶναι καὶ πρῶτας δυνάμεις ἀγαθότητα καὶ ἐξουσίαν, καὶ ἀγαθότητι μὲν τὸ πᾶν γεγεννημέναι^a, ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ γεννηθέντος ἄρχειν, τρίτον δὲ συναγωγὸν ἀμφοῖν μέσον εἶναι λόγον· λόγῳ γὰρ καὶ ἄρχοντα καὶ ἀγαθὸν εἶναι τὸν θεόν^b.

a. Cf. Plato **RP** 331 et quod eum locum Platonis respiciens scribit Philo opif. mund. 21 p. 5 Mg. 6 Cohn εἰ γὰρ τις ἐτελήσειε τὴν αἰτίαν ἧς ἕνεκα τόδε τὸ πᾶν ἐδημιουργεῖτο διερευνᾶσθαι, δοκεῖ μοι μὴ διαμαρτεῖν σκοποῦ φάμενος, ὅπερ καὶ τῶν ἀρχαίων εἰπέ τις, ἀγαθὸν εἶναι τὸν πατέρα καὶ ποιητήν.

b. Bonitatem h. e. potestatem creatricem dei solet appellare θεόν, potentiam, h. e. potestatem gubernatricem, κύριον; utrique si adiungas τὸν ὄντα, h. e. deum summum atque ineffabilem (**RP** 603), effici triadem, v. qu. in Genes. I 57 p. 40 Auch.; IV 2 p. 242; de Abrah. 121 p. 18 Mg. 28 Cohn ἀλλ' ἔστιν, ὡς ἂν τις ἐγγύτατα τῆς ἀληθείας ἱστάμενος εἴποι, πατήρ μὲν τῶν ὄλων ὁ μέσος, ὃς ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς κυρίῳ ὀνόματι καλεῖται ὁ ὢν, αἱ δὲ παρ' ἑκάτερα αἱ πρεσβύταται καὶ ἐγγυτάτω τοῦ ὄντος δυνάμεις, ἡ μὲν ποιητικὴ, ἡ δ' αὖ βασιλική· προσαγορεύεται δὲ ἡ μὲν ποιητικὴ θεός, ταύτη γὰρ ἔθηκε τε καὶ διεκόσμησε τὸ πᾶν, ἡ δὲ βασιλικὴ κύριος, θέμις γὰρ ἄρχειν καὶ κρατεῖν τὸ πεποιηκὸς τοῦ γενομένου. δορυφορούμενος οὖν ὁ μέσος ὑφ' ἑκατέρας τῶν δυνάμεων παρέχει τῇ ὀρατικῇ διανοίᾳ τοτὲ μὲν ἑνὸς τοτὲ δὲ τριῶν φαντασίαν. Adde leg. alleg. III 73 p. 101 Mg. 128 Cohn; qu. deus immut. 109 p. 289 Mg. 79 Wdl.; mutat. nom. 15 p. 581 Mg. 159 Wdl. Verbum dei (ὁ λόγος) modo esse ponitur id, quo utraque potestas dei et creandi et regendi mundum in unum consocietur, modo supra utramque potestatem eminere dicitur, ut sit medium inter summas potestates et summum deum, de fuga et inv. 94 p. 560 Mg. 130 Wdl.; qu. in Exod. II 68 p. 514 Auch.

verbum dei

Quis rer. div. her. 205 p. 501 Mg. 47 Wdl. τῷ δὲ ἀρχαγ- **610**
γέλῳ καὶ πρεσβυτάτῳ λόγῳ δωρεὰν ἔδωκεν ἐξαίρετον ὁ τὰ
ὅλα γενήσας πατήρ, ἵνα μεθόριος στὰς τὸ γενόμενον διακρίνη
τοῦ πεποιηκότος. ὁ δ' αὐτὸς ἰκέτης μὲν ἔστι τοῦ θνητοῦ
κηραίνοντος αἰὲ πρὸς τὸ ἄφθαρτον, πρεσβευτῆς δὲ τοῦ ἡγε-
μόνος πρὸς τὸ ὑπήκοον, — 206 οὔτε ἀγέννητος ὡς ὁ θεὸς ὢν
οὔτε γενητὸς ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ μέσος τῶν ἀκρῶν, ἀμφοτέροις
δημεύων^a.

a. Cf. leg. alleg. III 175 p. 121 Mg. 151 Cohn ὁ λόγος δὲ τοῦ
θεοῦ ὑπεράνω παντός ἐστι τοῦ κόσμου καὶ πρεσβύτατος καὶ γενικώτατος
τῶν ὅσα γέγονε. De confus. ling. 146 p. 427 Mg. 257 Wdl., ubi dici-
tur λόγος πρωτόγονος, ἄγγελος πρεσβύτατος, ἀρχάγγελος πολυνύμμος.

Aliis locis dicitur primigenitus filius dei (de agric. 51 p. 308 Mg. 106 Wdl.), aliis deus secundus (fragm. 1 ap. Euseb. pr. ev. VII 13 p. 625 Mg.), aliis idem atque sapientia s. scientia dei, cum qua deus nonnunquam hunc mundum genuisse dicitur (leg. alleg. I 65 p. 56 Mg. 78 Cohn; de ebriet. 30 p. 361 Mg. 176 Wdl.), tametsi aliis huius atque dei patris filius appellatur: de fuga et inv. 109 p. 562 Mg. 133 Wdl. *διότι γονέων ἀρθάρτων καὶ καθαρωτάτων ἔλαχε, πατὴρ μὲν θεοῦ, ὃς καὶ τῶν συμπάντων ἐστὶ πατήρ, μητὴρ δὲ σοφίας, δι' ἧς τὰ ὅλα ἦλθεν εἰς γένεσιν.* Nonnullis locis dicitur esse instrumentum dei in mundo creando: leg. alleg. III 96 p. 106 Mg. 134 Cohn *σκιὰ θεοῦ δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ ἐστίν, ᾧ καθάπερ ὀργάνῳ προσχρησάμενος ἐκοσμοπολεῖ*, cf. de Cherub. 127 p. 162 Mg. 200 Cohn, aliis summus pontifex (*ἀρχιερεὺς*) atque advocatus (*παράκλητος*), qui inter deum et mundum tanquam intercessor constitutus sit, hominum preces ad deum perferens et dei gratiam hominibus concilians: de gigant. 52 p. 269 Mg. 52 Wdl.; vita Mos. 134 p. 155 Mg. 231 Cohn; de fuga et inv. 108 p. 562 Mg. 133 Wdl. Denique aliis hunc esse affirmat, qui sapientium animos scientia imbuat: leg. alleg. III 176 p. 122 Mg. 152 Cohn *τρέφεται δὲ τῶν μὲν τελειοτέρων ἡ ψυχὴ ὅλῳ τῷ λόγῳ· ἀγαπήσαιμεν δ' ἂν ἡμεῖς, εἰ καὶ μέρει τραφεῖται αὐτοῦ.* Ib. 207 p. 128 Mg. 159 Cohn *εἰκότως γὰρ οὐδεὶς ὕμνουσι κατ' αὐτοῦ (τοῦ θεοῦ), ὅτι γε οὐ περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ διαγινῶναι δύναται, ἀλλ' ἀγαπητόν, ἔαν <κατὰ>¹ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ δυνηθῶμεν, ὅπερ ἦν τοῦ ἐρμηνεύειν λόγον· οὗτος γὰρ ἡμῶν τῶν ἀτελῶν ἂν εἴη θεός, τῶν δὲ σοφῶν καὶ τελείων ὁ πρῶτος.* Ipse enim deus nisi a perfectis cognosci non potest neque ab illis tam cognoscitur, quam raro et raptim hauritur: cf. de somn. I 66 p. 630 Mg. 219 Wdl.; quod deus immutab. 3 p. 273 Mg. 56 Wdl.; de confus. ling. 92—97 p. 418 s. Mg. 246 Wdl.

611 Leg. alleg. I 5 p. 44 Mg. 62 Cohn *παύεται γὰρ οὐδέ-^{deus} ποτε ποιῶν ὁ θεός, ἀλλ' ὥσπερ ἴδιον τὸ καίειν πυρὸς καὶ^{procreator} χιόνος τὸ ψύχειν, οὕτως καὶ θεοῦ τὸ ποιεῖν· καὶ πολὺ γε μᾶλλον, ὅσῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπασιν ἀρχὴ τοῦ δρᾶν ἐστίν^a.*

a. De Cherub. 97 p. 156 Mg. 193 Cohn *ὁ γὰρ τοῦ ὄντος ὁφθαλμοῦ φωτὸς ἑτέρου πρὸς κατάληψιν οὐ δεῖται, αὐτὸς δ' ὢν ἀρχέτυπος αὐγὴ μυρία ἀκτῖνας ἐκβάλλει, ὧν οὐδεμία ἐστὶν αἰσθητὴ, νοηταὶ δ' ἀπασαι.* De somn. I 75 p. 632 Mg. 221 Wdl. *πρῶτον μὲν ὁ θεὸς φῶς ἐστι, — καὶ οὐ μόνον φῶς, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἑτέρου φωτὸς ἀρχέτυπον, μᾶλλον δὲ ἀρχετύπου πρεσβύτερον καὶ ἀνώτερον.* Ib. 115 p. 638 Mg. 229 Wdl. *ubi asceticam contemplationem dicit, si sursum feratur, ταῖς ἀρχετύποις καὶ ἀσωμάτοις ἀκτίσι τῆς λογικῆς πηγῆς τοῦ τελεσφόρου θεοῦ περιλάμπεσθαι, si deorsum, ταῖς ἐκείνων εἰκόσιν, ἀθανάτοις λόγοις, οὓς καλεῖν ἔθος ἀγγέλους,* cf. BP 607 a. Omnino, quomodo potestates illae divinae atque verbum dei, denique quomodo mundus intelligibilis ac sensibilis ex deo summo

1) κατὰ add. Cohn.

exstiterit, hoc imaginibus multis atque diversis magis ludit, quam certis rationibus explicat; neque emanationis doctrinam, si hanc ei tribuere velis, ita sequitur, ut origines et diversos gradus rerum creaturarum certa ratione inde deducat. Similiter etiam τὸν λόγον modo instrumentum dei in mundo creando adhibitum dicit (RP 610 a), modo ipsum inesse in mundo, quem tanquam vestem inductam teneat, tanquam vinculum contineat, tanquam lex dei fulciat, tanquam summa causa penetret, cf. de fuga et inv. 108 p. 562 Mg. 133 Wdl.; quis rer. div. her. 119 p. 489 Mg. 28 Wdl.; 188 p. 499 Mg. 43 Wdl.; de plantat. 9 p. 331 Mg. 135 Wdl.; de agric. 51 p. 308 Mg. 106 Wdl. Qua in re nonnunquam similitudinibus suis ita fungitur, ut duplicem λόγον cum in homine tum in omni rerum natura inesse dicat, alterum ἐνδιάθετον alterum προφορικόν (quae distinctio a Stoicis repetenda est, v. RP 483 a et Z. III a⁴ 68⁴), v. vit. Mos. III 127 p. 154 Mg. 229 Cohn διττός γὰρ ὁ λόγος ἐν τε τῇ παντὶ καὶ ἐν ἀνθρώπου φύσει· κατὰ μὲν τὸ πᾶν ὃ τε περὶ τῶν ἀσωμάτων καὶ παραδειγματικῶν ἰδεῶν, ἐξ ὧν ὁ νοητὸς ἐπάγει κόσμος, καὶ ὁ περὶ τῶν ὁρατῶν, ἃ δὴ μιμήματα καὶ ἀπεικονίσματα τῶν ἰδεῶν ἐκείνων ἐστίν, ἐξ ὧν ὁ αἰσθητὸς οὗτος ἀποτελεῖτο· ἐν ἀνθρώπῳ δὲ ὁ μὲν ἐστὶν ἐνδιάθετος, ὁ δὲ προφορικός, καὶ ὁ μὲν οἶα τις πηγὴ, ὁ δὲ γεγωνὸς ἀπ' ἐκείνων ῥέων, cf. de migrat. Abrah. 71 p. 447 Mg. 282 Wdl. De ipso mundo creato et de providentia divina deque rebus naturalibus paucis immutatis repetit ea, quae apud Graccos philosophos, Platonem maxime et Stoicos, legerat. Notabile vero, quantum numeris indulgeat novos Pythagoreos in his secutus, cf. de mundi opif. 13 p. 3 Mg. 4 Cohn; 47 p. 10 Mg. 15 Cohn; 62 p. 13 Mg. 20 Cohn; 89—128 p. 21—30 Mg. 31—44 Cohn.

daemones
s. angeli

De somn. I 134 p. 641 Mg. 234 Wdl. ἀπὸ γὰρ τῆς σε- 612
ληνιακῆς σφαίρας, ἣν ἐσχάτην μὲν τῶν κατ' οὐρανὸν κύκλων, πρῶτην δὲ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀναγράφουσιν οἱ φροντισταὶ τῶν μετεώρων, ἄχρι γῆς ἐσχάτης ὁ ἀῆρ πάντα ταθεῖς ἔφθακεν. 135 οὗτος δ' ἐστὶ ψυχῶν ἀσωμάτων οἶκος, ἐπειδὴ πάντα τῷ ποιητῇ τὰ τοῦ κόσμου μέρη καλὸν ἔδοξεν εἶναι ζῶων ἀναπληρῶσαι. διὰ τοῦτο γῇ μὲν τὰ χερσαῖα ἐγκατεσκεύαζε, θαλάτταις δὲ καὶ ποταμοῖς τὰ ἔνδρα, οὐρανῷ δὲ τοὺς ἀστέρας· καὶ γὰρ ἕκαστον τούτων οὐ μόνον ζῶον, ἀλλὰ καὶ νοῦς ὅλος δι' ὅλων ὁ καθαρώτατος εἶναι λέγεται^a. ὥστε καὶ ἐν τῷ λοιπῷ τμήματι τοῦ παντός, ἀέρι, ζῶα γέγονεν. εἰ δὲ μὴ αἰσθήσει καταληπτὰ, τί τοῦτο; καὶ ψυχὴ γὰρ ἀόρατον. 136 καὶ μὴν εἰκὸς γε ἀέρα γῆς μᾶλλον καὶ ὕδατος ζωοτροφεῖν, διότι καὶ τὰ ἐν ἐκείνοις οὗτος ἐψύχωσεν· ἐποίει γὰρ αὐτὸν ὁ τεχνίτης ἀκινήτων μὲν σωμάτων ἔξιν, κινουμένων δὲ

ἀφαντάστως φρίσιν, ἤδη δὲ δρμηὶ καὶ φαντασίᾳ χρῆσθαι δυναμένων ψυχῇ. 137 οὐκ ἄτοπον οὖν, δι' οὗ τὰ ἄλλα ἐψυχώθη, ψυχῶν ἀμοιρεῖν; διὸ μηδεὶς τὴν ἀρίστην φύσιν ζῶν τοῦ ἀρίστου τῶν περιγείων, ἀέρος, ἀφαιρείσθω· οὐ γὰρ μόνον ἐκ πάντων ἔρημος οὗτος, ἀλλ' οἷα πόλις εὐανδρεῖ πολίτας ἀφθάρτους καὶ ἀθανάτους ἔχων ψυχὰς ἰσαριθμούς ἄστροις. 138 τούτων τῶν ψυχῶν αἱ μὲν κατίσιν ἐνδεθησόμεναι σώμασι θνητοῖς ὅσαι προσγειότατοι καὶ φιλοσώματοι, αἱ δ' ἀνέρχονται διακριθεῖσαι πάλιν κατὰ τοὺς ὑπὸ φύσεως ὁρισθέντας ἀριθμούς καὶ χρόνους. 139 τούτων αἱ μὲν τὰ σύντροφα καὶ συνήθη τοῦ θνητοῦ βίου ποθοῦσαι παλινδρομοῦσιν αὖθις, αἱ δὲ πολλὴν φλναρίαν αὐτοῦ καταγνοῦσαι δεσποτήριον καὶ τύμβον ἐκάλῃσαν τὸ σῶμα, φυγοῦσαι δ' ὥσπερ ἐξ εἰρκτῆς ἢ μνήματος ἔνω κούφοις πτεροῖς πρὸς αἰθέρα ἐξαρθεῖσαι μετεωροπολοῦσι τὸν αἰῶνα. 140 ἄλλαι δ' εἰς καθαρῶταται καὶ ἄρισται, μειζόνων φρονημάτων καὶ θειοτέρων ἐπιλαχοῦσαι, μηδενὸς μὲν τῶν περιγείων ποτὲ ὀρεχθεῖσαι τὸ παράπαν, ὑπαρχοὶ δὲ τοῦ πανηγεμόνος, ὥσπερ μεγάλου βασιλέως ἀκοαὶ καὶ ὄψεις, ἀφορῶσαι πάντα καὶ ἀκούουσαι. 141 ταύτας δαίμονας μὲν οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι, ὁ δὲ ἱερὸς λόγος ἀγγέλους εἶωθε καλεῖν^b.

a. Cf. De mundi opif. I 31 p. 7 Mg. 9 Cohn; 53 sq. p. 12sq. Mg. 17 Cohn; 143 p. 34 Mg. 50 Cohn; de plantat. 12 p. 331 Mg. 135 Wdl.; de gigant. 8 p. 263 Mg. 43 Wdl. καὶ γὰρ οὗτοι (οἱ ἄστέρες) ψυχὰς ὅλαι δι' ὧν ἀκήρατοί τε καὶ θεῖαι, παρὸ καὶ κύκλῳ κινοῦνται τὴν συγγενεστάτην νῶ κίνησιν· νοῦς γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ἀκριφνέστατος.

b. Cf. **RP** 607 a. — Praeterea cf. de gigant. 6 sq. p. 263 sq. Mg. 43 sq. Wdl. (Plat. Tim. p. 43); de plantat. 14 p. 331 Mg. 136 Wdl.; de confus. ling. 171 p. 431 Mg. 262 Wdl. In anima humana ratio et intellectus particula est divini intellectus extrinsecus in illam intrantis, v. de mundi opif. 66 p. 15 sq. Mg. 22 Cohn ἐπὶ δὲ πᾶσι — (ζῶεις ἐγέννησεν) τὸν ἄνθρωπον, ᾧ νοῦν ἐξείρετον ἐδωρεῖτο, ψυχῆς τινα ψυχὴν καθάπερ κόρην ἐν ὀφθαλμῷ. — 67 ἡ δὲ (φύσις) οἷα τεχνίτης — ζωπλαστεῖ τὴν μὲν ὑγρὰν οὐσίαν εἰς τὰ τοῦ σώματος μέλη καὶ μέρη διανέμουςα, τὴν δὲ πνευματικὴν εἰς τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, τὴν τε θρηπτικὴν καὶ τὴν αἰσθητικὴν· τὴν γὰρ τοῦ λογισμοῦ τὰ νῦν ὑπερθετεῖον διὰ τοὺς φράσκοντας θύραθεν αὐτὸν ἐπεισιεῖναι θεῖον καὶ αἰδίων ὄντα (Arist. gen. an. II 3. 736^b 28, cf. **RP** 417 c). Suam sententiam magis prodit his locis: de mundi opif. 146 p. 35 Mg. 51 Cohn πᾶς ἄνθρωπος κατὰ μὲν τὴν διάνοιαν ὠκείωται λόγῳ θεῷ, τῆς μακαρίας φύσεως ἐκμαγεῖον ἢ ἀπόσπασμα ἢ ἀπαύγασμα γεγονώς. Qu. det. pot.

ins. 90 p. 208 Mg. 278 Cohn πῶς οὖν εἰκὸς βραχὺν οὕτως ὄντα τὸν ἀνθρώπινον νοῦν μήνιγγι ἢ καρδίᾳ, βραχέσιν ὄγκοις, ἐγκατελημμένον μέγεθος οὐρανοῦ καὶ κόσμου χωρῆσαι τοσοῦτον, εἰ μὴ τῆς θείας καὶ ἐνδαίμονος ψυχῆς ἐκεῖνης ἀπόσπασμα ἦν οὐ διαίρετόν; τέμνεται γὰρ οὐδὲν τοῦ θείου κατ' ἀπάρτησιν, ἀλλὰ μόνον ἐκτείνεται. De corpore et vita in corpore semper cum ultimo contemptu loquitur: De ebriet. 98 p. 372 Mg. 189 Wdl.; leg. alleg. I 106 p. 65 Mg. 88 Cohn; III 40 sq. mors p. 95 sq. Mg. 121 Cohn; de gigant. 28 sq. p. 266 sq. Mg. 47 Wdl. Mors nihil est nisi reditus ad deum: De Abrah. 258 p. 37 Mg. 56 Cohn.

intellectus
humanus

Quod deus immut. 45 p. 279 Mg. 66 Wdl. **ἐξαιρέτον οὗτος 613**

(ὁ ἄνθρωπος) γέρας ἔλαχε διάνοιαν, ἣ τὰς ἀπάντων φύσεις σωματίων τε ὁμοῦ καὶ πραγμάτων εἴωθε καταλαμβάνειν. —

divinus 46 τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ εἶδος οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τὰ ἄλλα ἀπετελεῖτο, διεπλάσθη, καθαρωτέρας δὲ καὶ ἀμείνωνος ἔλαχε τῆς οὐσίας, ἐξ ἧς αἱ θεῖαι φύσεις ἐδημιουργοῦντο^a.

immortalis

παρὸ καὶ μόνον τῶν ἐν ἡμῖν εἰκότως ἄφθαρτον ἔδοξεν εἶναι διάνοια. 47 μόνην γὰρ αὐτὴν ὁ γεννήσας πατήρ ἐλευθερίας ἡξίωσε καὶ τὰ τῆς ἀνάγκης ἀνεῖς δεσμὰ ἄφετον εἶασε, διωρησάμενος αὐτῇ τοῦ πρεπωδεστάτου καὶ οἰκείου κτήματος αὐτῷ, τοῦ ἐκουσίου, μοῖραν, ἣν ἡδύνατο δέξασθαι. —

liber

48 τῶν μὲν γὰρ ἄλλων φυτῶν τε καὶ ζώων οὔτε αἱ εὐφορίαι ἐπαινεταὶ οὔτε αἱ κακοπραγίαι ψεκταί· τὰς γὰρ ἐφ' ἐκότερα κινήσεις καὶ μεταβολὰς ἀπροαιρέτους καὶ ἀκουσίους ἔλαβον· μόνη δὲ ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ δεξαμένη παρὰ θεοῦ τὴν ἐκούσιον κίνησιν καὶ κατὰ τοῦτο μάλιστα δμοιωθεῖσα αὐτῷ, χαλεπῆς καὶ ἀργαλεωτάτης δεσποίνης, τῆς ἀνάγκης, ὥς οἷόν τε ἦν ἐλευθερωθεῖσα κατηγορίας ἂν δεόντως τυγχάνοι, διτι τὸν ἐλευθερώσαντα οὐ περιέπει· τοιγάρτοι τὴν κατὰ ἀπελευθέρων ἀχαρίστων ἀπαραίτητον δίκην ὀρθότατα τίσει^b. — 49 εἰργασατο γὰρ (ὁ θεὸς) αὐτὸν (τὸν ἄνθρωπον) ἄφετον καὶ ἐλεύθερον, ἐκουσίους καὶ προαιρετικάς χρησόμενον¹ ταῖς ἐνεργείαις πρὸς τήνδε τὴν χρεῖαν, ἵνα ἐπιστάμενος ἀγαθὰ τε αὐτῷ καὶ κακὰ καὶ καλῶν καὶ αἰσχυρῶν λαμβάνων ἔννοιαν καὶ δικαίοις καὶ ἀδίκοις καὶ ὅλως τοῖς ἀπ' ἀρετῆς καὶ κακίας καθαρῶς ἐπιβάλλων αἰρέσει μὲν τῶν ἀμεινόνων, φυγῇ δὲ τῶν ἐναντίων χρῆται^c.

a. Cf. BP 612.

1) χρησόμενον Wendland: χρησάμενον libri.

b. Etiam leg. alleg. I 35 p. 50 Mg. 70 Cohn hominem ita liberum esse ponit, ut sit iustitia puniens dei.

c. Neque tamen ita haec voluntatis libertas accipienda, ut tollatur persuasio de bonis omnibus a deo promanantibus; quin etiam ipsi homines mali a deo, h. e. ab ira dei, repetuntur: quod deus immut. 70 p. 283 Mg. 72, 16 Wdl. οἱ μὲν φάσιν θυμῷ γεγονάσι θεοῦ, οἱ δ' ἀγαθοὶ χάριτι, ubi tamen adicitur iram dei non posse dici nisi τροπικώτερον, ut significetur necessitas imperfecti, quod remaneat in mundo per deum creato. Aliis locis cuique homini ut peccet innatum esse dicit neque peccatum quemquam exsistere inter eos, qui hanc vitam vivant, qui non peccet: vit. Mos. III 147 p. 157 Mg. 234 Cohn; de special. legib. I 252 p. 249 Mg. 61 Cohn τῇ δὲ περὶ ἁμαρτίας διὰ τὸ ἀνθρώπος εἶναι· καὶ γὰρ ὁ τέλειος γενητὸς οὐκ ἐκφεύγει τὸ ἁμαρτάνειν; quod deus immut. 75 p. 284 Mg. 73 Wdl.; mutat. nom. 50 p. 585 Mg. 165 Wdl.; quis rer. div. her. 294 p. 515 Mg. 67 Wdl.

- 614 De gigant. 60 p. 271 Mg. 53 Wdl. βούλεται δὲ (ὁ νομο-^{tria studiorum genera} θέτης) ἐκείνῳ σοι παραστήσαι, ὅτι οἱ μὲν γῆς, οἱ δὲ οὐρανοῦ, οἱ δὲ θεοῦ γεγονάσιν ἄνθρωποι· γῆς μὲν οἱ θηρεύονται τῶν σώματος ἡδονῶν ἀπόλαυσίν τε καὶ χρῆσιν ἐπιτηδεύοντες αὐτῶν καὶ πορισταὶ τῶν συντεινόντων εἰς ἐκάστην, οὐρανοῦ δὲ ὅσοι τεχνῖται καὶ ἐπιστήμονες καὶ φιλομαθεῖς· τὸ γὰρ οὐράνιον τῶν ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς^a (νοῦς δὲ καὶ τῶν κατ' οὐρανὸν ἕκαστον) τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰς ἄλλας ἀπαξ ἀπάσας ἐπιτηδεύει τέχνας, παραθήγων καὶ ἀκονῶν ἔτι τε γυμνάζων καὶ συγκροτῶν ἐν τοῖς νοητοῖς αὐτόν· θεοῦ δὲ ἄνθρωποι ἱερεῖς καὶ προφῆται, οἵτινες οὐκ ἡξίωσαν πολιτείας τῆς παρὰ τῷ κόσμῳ τυχεῖν καὶ κοσμοπολίται γενέσθαι, τὸ δὲ αἰσθητὸν πᾶν ὑπερκύψαντες εἰς τὸν νοητὸν κόσμον μετανέστησαν ἀκαεῖθι ὥκησαν ἐγγραφέντες ἀφθάρτων (καὶ)¹ ἀσωμάτων ἰδεῶν πολιτεία.

a. Cf. RF 612 b.

- 615 Leg. alleg. III 44 p. 96 Mg. 122 Cohn *δταν μέντοι διὰ*^{sedatio sensuum} πάντων ἡ ψυχὴ καὶ λόγων καὶ ἔργων ἐξαπλωθῇ καὶ ἐκ-θειαςθῇ, παύονται τῶν αἰσθήσεων αἱ φωναὶ καὶ πάντες οἱ ὀχληροὶ καὶ δυσάνημοι ἦχοι· φωνεῖ γὰρ καὶ καλεῖ τὸ μὲν ὄρατὸν τὴν ὄρασιν ἐφ' ἑαυτό, ἡ δὲ φωνὴ τὴν ἀκοήν, ὁ δὲ ἀτμός τὴν ὄσφρησιν, καὶ συνόλως τὸ αἰσθητὸν τὴν αἴσθησιν

1) καὶ inseruit Mangey.

ἐφ' ἑαυτὸ προσκαλεῖται· ταῦτα δὲ πάντα παύεται, όταν
ἐξεληθοῦσα τὴν ψυχῆς πόλιν (Exod. 9, 29) ἢ διάνοια θεῶ τὰς
ἑαυτῆς πράξεις καὶ διανοήσεις ἀνάψῃ.

virtutis tria
genera

De migr. Abr. 46 p. 443 Mg. 277 Wdl. ἀλλὰ πρῶτον **616**
ἐκεῖνό σοι βούλεται παραστήσαι^a, ὅτι ἕτερος νηπίων καὶ
ἕτερος τελείων χώρος ἐστίν, ὁ μὲν ὀνομαζόμενος ἄσκησις, ὁ
δὲ καλούμενος σοφία^b, ἔπειτα ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν ἐν τῇ
φύσει ὁρατὰ μᾶλλον ἐστὶν ἢ κτητά· κτήσασθαι μὲν γὰρ τὰ¹
θειοτέρας μοίρας λαχόντα πῶς ἔνεστιν; ἰδεῖν δ' οὐκ ἀδύνα-
τον, ἀλλ' οὐχ ἄπασιν, ἔστι δ' αὐτὸ μόνον² τῷ καθαρωτάτῳ
καὶ ὀξυωπεστάτῳ γένει, ὃ τὰ ἴδια ἐπιδεικνύμενος ὁ τῶν ὀλων
πατήρ ἔργα μεγίστην πασῶν χαρίζεται δωρεάν. θεωρητικοῦ
γὰρ τίς ἀμείνων βίος ἢ μᾶλλον οἰκειούμενος λογικῶ;

a. Dicit hunc locum: Deut. 34, 4 ἔδειξα τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ κεῖ
οὐκ εἰσελεύσῃ.

b. Virtus aut exercitatione comparatur aut ex scientia procedit aut
divinitus datur eaque una consummata est: de mutat. nom. 88 p. 591 Mg.
172 Wdl. ἡ μὲν διδακτὴ ἀρετὴ καὶ ἀσκητικὴ δέχονται τὰ πρὸς βελτίωσιν·
ἐφίεται γὰρ δὴ ὁ μὲν διδασκόμενος ἐπιστήμης ὧν ἀγνοεῖ, ὁ δὲ ἀσκήσει
χρῶμενος στεφάνων καὶ τῶν προκειμένων ἄθλων φιλοπόνῳ καὶ φιλο-
θεάμονι ψυχῇ· τὸ δ' αὐτοδίδακτον καὶ αὐτομαθὲς γένος, ἔτε φύσει
μᾶλλον ἢ ἐπιτηδεύσει συνιστάμενον, ἐξ ἀρχῆς ἴσον καὶ τέλειον καὶ
ἄριον ἠνέχθη, μηδενὸς ἐνδέοντος τῶν εἰς πλήρωσιν ἀριθμοῦ. Virtus ex
scientia nata deterior est quam quae exercitatione fit, sed illa huius
praeparatio necessaria: de congr. erud. grat. 63 p. 528 Mg. 84 Wdl.
ἀναγκαῖον γὰρ τοῖς παραγγέλμασιν ἀρετῆς τὸν μαρθάνοντα πειθαρχεῖν.
64 οὐ πάντες δὲ πειθαρχοῦσιν, ἀλλ' ὅσοις σφοδρὸς ἔρως ἐντέτηκεν ἐπι-
στήμης. 67 δυνατοὶ μὲν γὰρ εἰπεῖν, ἀδύνατοι δὲ εἰσι πράττειν τὰ βέλ-
τιστα. — De somn. I 27 p. 646 τὸ γὰρ ἀσκήσει ἔργον τοῦ μαθήσει.
Exercitatione id agitur, ut τὰ πάθη prorsus ex animo eradicentur: leg.
alleg. III 129 p. 112 fin. Mg. 141 Cohn Μωϋσῆς δὲ ὄλον τὸν θυμὸν
ἐκτέμνει καὶ ἀποκόπτειν οἶεται δεῖν τῆς ψυχῆς, οὐ μετριοπάθειαν ἀλλὰ
συνόλως ἀπάθειαν ἀγαπῶν. Vel ea ad quam natura ferimur voluptas
exstirpanda est, quia etiam hac implicamur materia: ib. 140 p. 115 Mg.
143 Cohn.

perfectae
virtutis
praeium

De somn. I 149 p. 643 Mg. 237 Wdl. σπούδαζε οὖν, ὦ **617**
ψυχή, θεοῦ οἶκος γενέσθαι, ἱερὸν ἄγιον, καὶ ἰσχυρὰ μὲν ἐξ

1) τὰ Wendland: τὰς libri. — 2) ἔστι δ' Wendland: ἐπὶ δ' libri.
αὐτὸ μόνον Cohn.: αὐτῷ μόνῳ libri.

ἀσθενεσιτάτης, ἐκ δὲ ἀδυνάτου δυνατὴ καὶ συνετὴ ἐξ ἀφραι-
νούσης, εὐλογιστοτάτη δὲ ἐκ παραπαιούσης^a. ὥσως δὲ καὶ τὸν
ἑαυτοῦ βίον ὁ ἀσκητὴς φαντασιόεται κλίμακι ξοικότα· φύσει
γὰρ ἀνώμαλον πρᾶγμα ἀσκησις, τοτὲ μὲν προϊούσα εἰς ὕψος,
τοτὲ δὲ ὑποστρέφουσα πρὸς τοῦναντίον, καὶ τοτὲ μὲν κα-
θάπερ ναῦς εὐπλοία τῇ τοῦ βίου, τοτὲ δὲ δυσπλοία χρωμένη.
ἑτερήμερος γάρ, ὡς ἔφη τις (Hom. λ 303), τῶν ἀσκητῶν ὁ
βίος, ἄλλοτε μὲν ζῶν καὶ ἐργηγορώς, ἄλλοτε δὲ τεθνεὺς ἢ
κοιμώμενος. καὶ τάχα οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τοῦτο λέγεται· σοφοὶ
μὲν γὰρ τὸν ὀλύμπιον καὶ οὐράνιον χῶρον ἔλαχον οἰκεῖν, ἄνω
φοιτᾶν αἰεὶ μεμαθηκότες, κακοὶ δὲ τοὺς ἐν ἄδου μυχοὺς, ἐξ
ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀποθνήσκουσιν ἐπιτετηδευκότες καὶ εἰς γῆρας
ἐκ σπαργάνων φθορᾶς ἐθάδες ὄντες. οἱ δ' ἀσκηταί, μεθύριοι
γὰρ τῶν ἄκρων εἰσίν, ἄνω καὶ κάτω πολλάκις ὡς ἐπὶ κλί-
μακος βαδίζουσιν, ἢ ὑπὸ τῆς κρείττονος μοίρας ἀνελκόμενοι
ἢ ὑπὸ τῆς χειρόνος ἀντισπώμενοι, μέχρις ἢν ὁ τῆς ἀμίλλης
καὶ διαμάχης ταύτης βραβευτὴς θεὸς ἀναδῷ τὰ βραβεῖα τάξει
τῇ βελτίονι, τὴν ἐναντίαν εἰς ἅπαν καθελὼν^b.

a. Animus primo perturbationibus obnoxius continuata demum exer-
citatione superior evadere potest: de congr. erud. gr. 81 p. 531 Mg. 88 Wdl.
ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς γενέσεως ἡμῶν ἡ ψυχὴ συντροφίᾳ τοῖς πάθεσι μόνοις
χρηται, λύπαις, ἀλγηδόσι, πτόαις, ἐπιθυμίαις, ἡδοναῖς, ἃ διὰ τῶν αἰσθη-
σεων ἐπ' αὐτὴν ἔρχεται, μήπω τοῦ λογισμοῦ βλέπειν δυναμένου τὰ τε
ἀγαθὰ καὶ κακὰ καὶ ἣ διαφέρει ταῦτα ἀλλήλων ἀκριβοῦν, ἀλλ' ἔτι νυστά-
ζοντος καὶ ὡς ἐν ὕπνῳ βαθεῖ καταμεμνημένος. 82 χρόνου δὲ προϊόντος
ὅταν ἐκβαλνόντες τῆς παιδικῆς ἡλικίας μειρακιόσθαι μέλλωμεν, τὸ δι-
δυμον στέλεχος εὐθὺς ἐκ μιᾶς, ἀρετὴ καὶ κακία, φύεται ῥίζης· καὶ ποι-
οῦμεθα μὲν τὴν κατάληψιν ἀμφοῖν, αἰρούμεθα δὲ πάντως τὴν ἑτέραν,
οἱ μὲν εὐφρεῖς ἀρετὴν, κακίαν δ' οἱ ἐναντίοι. Cf. de sacrif. Ab. 15
p. 166 Mg. 207 Cohn et **RP** 613 c.

b. Felicitatem ponit in pace animi et τῇ ἐν θεῷ ἀναπαύσει: de ^{animi} ^{tranquillitas}
ebriet. 74 p. 368 Mg. 183 Wdl.; de fuga et invent. 174 p. 572 Mg.
148 Wdl.; fragm. II 669 Mg. μία ἀνάπαυσις ψυχῆς ἐστὶν ἡ κρατίστη
εἰς τὸν ἱερόν τοῦ ὄντος πόθον, ἡγεμόνι χρησθαι θεῷ καὶ βουλευμάτων
καὶ λόγων καὶ πράξεων. πέρας εὐδαιμονίας τὸ ἀκλινὸς καὶ ἀρρεπὺς ἐν
μόνῳ θεῷ στήναι.

618 Leg. alleg. III 29 p. 93 Mg. 119 Cohn ὁ γὰρ ἀποδι- ^{intellectus}
δράσκων θεὸν καταφεύγει εἰς ἑαυτόν. δυοῖν γὰρ ὄντων τοῦ ^{humani cum}
τε τῶν ὄλων νοῦ, ὃς ἐστὶ θεός, καὶ τοῦ ἰδίου, ὁ μὲν φεύγων ^{deo confusio}
ἀπὸ τοῦ καθ' αὐτὸν καταφεύγει ἐπὶ τὸν συμπάντων· ὁ γὰρ

νοῦν τὸν ἴδιον ἀπολείπων ὁμολογεῖ μηδὲν εἶναι τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἅπαντα δὲ προσάπτει θεῷ· ὁ δὲ πάλιν ἀποδιδράσκων θεὸν τὸν μὲν οὐδενὸς αἰτίον φησιν εἶναι, τῶν δὲ γινομένων ἀπάντων ἑαυτόν. 30 λέγεται γοῦν παρὰ πολλοῖς, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα φέρεται χωρὶς ἡγεμόνος ἀπαντοματιζόντα, τέχνας δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα καὶ νόμους καὶ ἔθνη καὶ πολιτικά καὶ ἴδια καὶ κοινὰ δίκαια πρὸς τε ἀνθρώπους καὶ πρὸς τὰ ἄλογα ζῷα ἔθετο μόνος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. 31 ἀλλ' ὁρᾷς, ὦ ψυχή, τῶν δοξῶν τὸ παραλλάττον· ἡ μὲν γὰρ τὸν ἐπὶ μέρους τὸν γενητὸν καὶ θνητὸν ἀπολιποῦσα τὸν τῶν ὄλων καὶ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον ἐπιγράφεται ὧντως¹, ἡ δὲ πάλιν θεὸν ἀποδοκιμάζουσα τὸν μηδ' αὐτῷ βοηθῆσαι ἱκανὸν νοῦν σύμμαχον ἐπισπᾶται πλημμελῶς. — 33 θεοῦ γὰρ τὰ πάντα κτήματα, ὥστε ὁ ἑαυτῷ τι προσνέμων τὰ ἑτέρου νοσφίζεται καὶ πληγὴν ἔχει παγχάλεπον καὶ δυσίατον, οἴησιν, πρᾶγμα ἀμαθίας καὶ ἀπαιδευσίας συγγενές.

---

1) „Melius δεόντως, opponitur enim τῷ πλημμελῶς.“ Mangey.

Platonici et Pythagorici recentiores

Huc referenda sunt **RP** 68. 70. 87.

- 619** Suidas Ἀπολλώνιος Τυανεύς, φιλόσοφος. — ἤκμαζε μὲν ^{Apollonius}_{Tyanensis} ἐπὶ Κλαυδίου καὶ Γαίου καὶ Νέρωνος καὶ μέχρι Νέρβα, ἐφ' οὗ καὶ μετέλλαξεν. ἐσιώπησε δὲ κατὰ Πυθαγόραν πέντε ἔτη^a. εἶτα ἀπῆρεν εἰς Αἴγυπτον, ἔπειτα εἰς Βαβυλῶνα πρὸς τοὺς μάγους κατέκειθεν ἐπὶ τοὺς Ἀραβας, καὶ συνήξεν ἐκ πάντων τὰ μυρία καὶ περὶ αὐτοῦ θρυλούμενα μαγγανεύματα^b. συνέταξε δὲ τосαῦτα· Τελετὰς ἢ περὶ Θουσιῶν, Διαθήκην, Χρησμούς, Ἐπιστολάς, Πυθαγόρου βίον^c.

Philostrati vitam Apoll. Tyan. ed. C. L. Kayser, Turic. 1853, Lips. 1870. Scripserunt de Apollonio: F. C. Baur, *Apollonius u. Christus* (in *Drei Abh. z. Gesch. d. alt. Philos.*), Lips. 1876; E. Müller, Liegnitz 1861; J. Jessen, Hamb. 1885; Göttsching, *A. v. T.*, diss. Berol. 1889. J. Miller, *Philol.* 51 (1892), 137. 581.

a. Apollonii vitam miraculorum fabulis exornatam Philostratus composuit (a. circ. 220) eo consilio, ut specimen perfecti sapientis Pythagorei suae aetatis hominibus proponeret. Ne Damidis quidem, quem auctorem se sequi dicit (I 3), ulla est fides. Institutus esse Apollonius dicitur ab Euxeno Pythagoreo, sed magistrum abstinencia et ceteris Pythagoreorum virtutibus longe superasse: Philostr. v. Apoll. I 7. 8. 14. Pythagoreorum placita ac disciplinam tunc apud multos denuo invaluisse iam supra memoravimus **RP** 570. Cruenta sacrificia aspernabatur praeceunte Pythagora, ib. I 31, sed tamen ultra praecepta Pythagorae progressus ne matrimonium quidem sequendum esse putabat, quippe officiens temperantiae. Numerorum doctrinam symbolicam, quae eadem aetate exemplo Pythagoreorum tradebatur a Moderato, postea a Theone Smyrnaeo et Nicomacho, Apollonius non tanti fecisse videtur; ib. III 30.

b. Miracula Apollonii Philostratus non a magicis artibus repetenda esse affirmat, sed a sapientia eius intimaque, qua cum dis coniunctus

fuerit, caritate: ib. I 2; V 12. Apud posteriores tantum invaluit eius memoria ac sanctitas, ut passim divinis honoribus afficeretur, v. Dio Cass. LXXVII 18; Flav. Vopise. v. Aureliani 24.

c. Epistolae sine dubio suppositae sunt. Vita Pythagorae passim exscripta est a Porphyrio (v. Pyth. 2) et Iamblichō (v. Pyth. 254). Libri *περὶ θυσίων* mentio inicitur etiam apud Philostr. v. Apoll. III 41; IV 19; fragmentum eius exstat apud Eusebium, v. **RP** 620.

verus dei
cultus

Apollonius ap. Euseb. pr. ev. IV 13 οὕτως τοίνυν μά- **620**
λιστα ἂν τις, οἶμαι, τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιοῖτο τοῦ
θείου, τυγχάνοι τε αὐτόθεν ἰλεώ τε καὶ εὖμενοῦς αὐτοῦ παρ'
δυντασοῦν μόνος ἀνθρώπων, εἰ θεῶ μὲν, ὃν δὴ πρῶτον ἔφα-
μεν, ἐνὶ τε ὄντι καὶ κειρωρισμένῳ πάντων, μεθ' ὃν γνωρί-
ζεσθαι τοὺς λοιποὺς ἀναγκαῖον, μὴ θύοι τι τὴν ἀρχὴν μήτε
ἀνάπτοι πῦρ, μήτε καθόλου τι τῶν αἰσθητῶν ἐπονομάζοι·
δεῖται γὰρ οὐδενὸς οὐδὲ παρὰ τῶν κρειττόνων ἥπερ ἡμεῖς,
οὐδ' ἔστιν ὃ τὴν ἀρχὴν ἀνίησι γῆ φυτόν, ἢ τρέφει ζῶον ἢ
ἀήρ, ἢ μὴ πρόσεστί γέ τι μίasma· μόνῳ δὲ χρῶτο πρὸς
αὐτὸν αἰετῶ κρείττονι λόγῳ, λέγω δὲ τῶ μὴ διὰ στόματος
ἰόντι, καὶ παρὰ τοῦ καλλίστου τῶν ὄντων διὰ τοῦ καλλίστου
τῶν ἐν ἡμῖν αἰτοίῃ τάγαθά. νοῦς δὲ ἔστιν οὗτος ὄργανον
μὴ δεόμενος.

Plutarchus

Suidas *Πλούταρχος Χαιρωνεὺς τῆς Βοιωτίας, γεγονὼς* **621**
ἐπὶ τῶν Τραϊανοῦ τοῦ Καίσαρος χρόνων καὶ ἔτι πρόσθεν ^a.
μεταδοὺς δὲ αὐτῷ Τραϊανὸς τῆς τῶν ἐπάτων ἀξίας προσέ-
ταξε μηδένα τῶν κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα ἀρχόντων παρὲς τῆς
αὐτοῦ γνώμης τι διαπραττεσθαι ^b. *ἔγραψε δὲ πολλὰ* ^c.

Plutarchi Moralia ed. D. Wyttēbach, Oxon. 1795 sq.; F. Dübner, Paris. 1841. 1847; G. Bernardakis, Lips. 1888 sq. — Scripserunt de Plutarcho: O. Gréard, *de la morale de Plutarque*, Paris. 1866 (1874). R. Volkmann, *Leben, Schriften u. Philosophie d. Pl.*, Berol. 1869 (1872). Z. III b⁴ 176—218.

a. Sub Nerone (a. 66) audiebat Ammonium: De *Ei* ap. Delph. 1 p. 385 B.

b. Georg. Sync. chronogr. p. 349 B *Πλούταρχος Χαιρωνεὺς φιλόσοφος ἐπιτροπεύειν Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος (Ἀδριανοῦ) κατεστάθη γηραιός*, de quo potest dubitari. Ex ipso Plutarcho constat eum senem sacerdotio Apollinis Pythici ornatum fuisse: An seni sit ger. resp. 17, 3 p. 792 F. Natus esse videtur circ. a. 48, mortuus circ. a. 120—125: Z. III b⁴ 176².

c. Plurimum disserit de moribus et de virtute eoque omnem philosophiam revocandam esse existimat: de prof. in virt. 7 p. 78. Solet tamen et de dis et rebus divinis disputare ad exemplum magistri Ammonii: de *εἰ* ap. Delph. 1 p. 385 B. In ceteris Platonem et Aristotelem promiscue sequitur.

622 De Is. et Os. 45 p. 369 A οὔτε γὰρ ἐν ἀνύχοις σώμασι ^{principia} ^{ἀνα} τὰς τοῦ παντός ἀρχὰς θετέον, ὡς Δημόκριτος καὶ Ἐπίκουρος, οὔτ' ἀποίου δημιουργὸν ὕλης ἓνα λόγον καὶ μίαν πρόνοιαν, ὡς οἱ Στωϊκοί, περιγινόμενῃ ἀπάντων καὶ κρατοῦσαν· ἀδύνατον γὰρ ἢ φλαῦρον ὀτιοῦν, ὅπου πάντων, ἢ χρηστόν, ὅπου μηδενὸς ὁ θεὸς αἷτιος, ἐγγενέσθαι. — διὸ καὶ παμπάλαιος αἵτη κάτεισιν ἐκ θεολόγων καὶ νομοθετῶν εἰς τε ποιητὰς καὶ φιλοσόφους δόξα, τὴν ἀρχὴν ἀδέσποτον ἔχουσα, τὴν δὲ πίστιν ἰσχυρὰν καὶ δυσεξάλειπτον, οὐκ ἐν λόγοις μόνον οὐδὲ ἐν γήμῃς, ἀλλ' ἐν τε τελεταῖς ἐν τε θυσίαις καὶ βαρβάροις καὶ Ἑλλήσι πολλαχοῦ περιφερομένην^a, ὡς οὔτ' ἄνουν καὶ ἄλογον καὶ ἀκυβέρνητον αἰωρεῖται τῷ αὐτομάτῳ τὸ πᾶν, οὔτε εἰς ἔστιν ὁ κρατὼν καὶ κατευθύνων ὥσπερ οἷαν ἢ τισι πειθηρίοις χαλινοῖς λόγος, ἀλλὰ πολλὰ καὶ μεμιγμένα κακοῖς καὶ ἀγαθοῖς· μᾶλλον δὲ μηδὲν ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν ἄκρατον ἐνταῦθα τῆς φύσεως φερούσης, οὐ δυοῖν πίθων εἰς ταμίας ὥσπερ νάματα τὰ πράγματα καπηλικῶς διανέμων ἀνακεράνυσιν ἡμῖν, ἀλλ' ἀπὸ δυοῖν ἐναντίων ἀρχῶν καὶ δυοῖν ἀντιπάλων δυνάμεων, τῆς μὲν ἐπὶ τὰ δεξιὰ καὶ κατ' εὐθείαν ὑψηλουμένης, τῆς δ' ἑμπαλιν ἀναστρεφούσης καὶ ἀνακλώσης, ὃ τε βίος μικτὸς ὃ τε κόσμος, εἰ καὶ μὴ πᾶς ἀλλ' ὁ περιγίγιος οὗτος καὶ μετὰ σελήνην^b, ἀνώματος καὶ ποικίλος γέγονε καὶ μεταβολὰς πάσας δεχόμενος. εἰ γὰρ οὐθὲν ἀναίτιως πέφυκε γενέσθαι, αἰτίαν δὲ κακοῦ τὰγαθὸν οὐκ ἂν παράσχοι, δεῖ γένεσιν ἰδίαν καὶ ἀρχὴν ὥσπερ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τὴν φύσιν ἔχειν^c.

a. Antiqui theologi Plutarcho sunt pro antiquissimis philosophis: ^{sacrorum} ^{cultus} de anim. procr. 33, 7 p. 1030 B οἱ τε πάλαι θεολόγοι πρεσβύτατοι φιλοσόφων ὄντες. Etiam patrium deorum cultum antiquitus receptum retinendum esse censet: amat. 13, 3 p. 756 B ἀρκεῖ γὰρ ἡ πάτριος καὶ παλαιὰ πίστις, ἧς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν οὐδ' ἀνευρεῖν τεκμήριον ἐναργέστερον. — ἐὰν ἐφ' ἐνὸς ταράττηται καὶ σαλεύηται τὸ βέβαιον αὐτῆς καὶ νενομισμένον, ἐπισφαλὴς γίνεται πᾶσι καὶ ὑποπτος. Simul tamen ad sacrorum commixtionem proclivis est illa aetate vulgatissimam: de Is. et

Os. 67 p. 377 F θεοὺς ἐνομίσαμεν οὐχ ἑτέρους παρ' ἑτέροις οὐδὲ βαρ-
 βάρους καὶ Ἑλλήνας οὐδὲ νοτίους καὶ βορείους· ἀλλ' ὥσπερ ἥλιος καὶ
 σελήνη καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ θάλασσα κοινὰ πᾶσιν, ὀνομάζεται δ'
 ἄλλως ὑπ' ἄλλων, οὕτως ἐνὸς λόγου τοῦ ταῦτα κοσμοῦντος καὶ μιᾶς
 προνοίας ἐπιτροπενούσης καὶ δυνάμεων ὑπουργῶν ἐπὶ πάντα ¹ τεταγ-
 μένων ἕτεροι παρ' ἑτέροις κατὰ νόμους γηγόνασι τιμαὶ καὶ προση-
 γορίαι. Neque vero non purganda esse haec sacra existimat maximeque
 instat superstitionibus, quae animos hominum impleant servili metu stu-
 pidaque obsequentia, ut ipse atheismus ei sit superstitione probator:
 de superst. 11 p. 170 F οὐκ οἶται θεοὺς εἶναι ὁ ἄθεος· ὁ δὲ δεισιδαί-
 μων οὐ βούλεται, πιστεύει δὲ ἄκων· ἀπιστεῖν γὰρ φοβεῖται. Propterea
 philosophiam interpretem memoriae rituumque sacrorum esse dicit: de
 Is. et Os. 68 p. 378 A διὸ δεῖ μάλιστα πρὸς ταῦτα λόγον ἐκ φιλοσοφίας
 μυσταγωγὸν ἀναλαβόντας ὁσίων διανοεῖσθαι τῶν λεγομένων καὶ δρω-
 μένων ἕκαστον· ἵνα μή, — ἢ καλῶς οἱ νόμοι περὶ τὰς θυσίας καὶ τὰς
 ἑορτὰς ἔταξαν, ἑτέρως ὑπολαμβάνοντες ἐξαμάρτωμεν.

b. Alibi etiam caelestia mixta esse dicit: de anim. procr. 28 p. 1026 E
 τῆς δὲ διπλῆς κοινωνίας ταύτης (τοῦ παθητικοῦ καὶ τοῦ νοῦ) οὐδὲ ἡ
 περὶ τὸν οὐρανὸν ἀπήλλανται φύσις.

causa mali

c. Itaque Stoicorum de mundi principiis doctrinam (RP 493) im-
 pugnat: de anim. procr. 6, 7 p. 1015 B αἱ γὰρ Στωϊκαὶ καταλαμβάνουσιν
 ἡμᾶς ἀπορίαι, τὸ κακὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἀναιτίως καὶ ἀγενήτως ἐπισ-
 ἄγοντες· ἐπεὶ τῶν γ' ὄντων οὔτε τὸ ἀγαθὸν οὔτε τὸ ἄποικον εἰκὸς ἐστὶν
 οὐσίαν κακοῦ καὶ γενεσιν παρασχεῖν. Cf. comm. notit. 34, 1 p. 1076 C.
 Ipse alterum illud, ex quo mundus a deo creatur, duplicem naturam ha-
 bere censet, ut et nondum formatum sit, habeat tamen facultatem formae
 divinaeque potestatis in se admittendae, et substantia in eo insit ani-
 mans, quae motione quadam inordinata renitatur bono: quaest. Plat. 4, 2
 p. 1003 A ἡ τὸ πολλάκις ὑφ' ἡμῶν λεγόμενον ἀληθές ἐστιν; ἡ μὲν γὰρ
 ἄνους ψυχὴ καὶ τὸ ἄμορφον σῶμα συνυπάρχον ἀλλήλοις αἰεὶ, καὶ οὐδέ-
 τερον αὐτῶν γενεσιν ἔσχεν οὐδ' ἀρχήν. De an. procr. 5, 4 p. 1014 B
 ἀκοσμία γὰρ ἦν τὰ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως· ἀκοσμία δὲ οὐκ
 ἀσώματος οὐδ' ἀκίνητος οὐδ' ἄψυχος, ἀλλ' ἄμορφον μὲν καὶ ἀσύστατον
 τὸ σωματικόν, ἐμπληκτικὸν δὲ καὶ ἄλογον τὸ κινητικὸν ἔχουσα· τοῦτο δ'
 ἦν ἀναρμοστία ψυχῆς οὐκ ἐχούσης λόγον· ὁ γὰρ θεὸς οὔτε σῶμα τὸ
 ἀσώματον οὔτε ψυχὴν τὸ ἄψυχον ἐποίησεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀρμονικὸν ἄν-
 δρα καὶ ρυθμικὸν οὐ φωνὴν ποιεῖν οὐδὲ κίνησιν, ἐμμελῆ δὲ φωνὴν καὶ
 κίνησιν εὐρυθμον ἀξιοῦμεν, οὕτως ὁ θεὸς οὔτε τοῦ σώματος τὸ ἀπτόν
 καὶ ἀντίτυπον οὔτε τῆς ψυχῆς τὸ φανταστικὸν καὶ κινητικὸν αὐτὸς
 ἐποίησεν· ἀμφοτέρας δὲ τὰς ἀρχὰς παραλαβὼν, τὴν μὲν ἀμυδρὰν καὶ
 σκοτεινὴν, τὴν δὲ ταραχώδη καὶ ἀνόητον, ἀτελεῖς δὲ τοῦ προσήκοντος
 ἀμφοτέρας καὶ ἀορίστους, ἔταξε καὶ διεκόσμησε καὶ συνήρμοσε τὸ κάλ-
 ιστον ἀπεργασάμενος καὶ τελειότατον ἐξ αὐτῶν ζῶον. De Is. et Os.

1) πάντα Markland: πάντας libri.

49 p. 371 A μεμιγμένη γὰρ ἡ τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσις καὶ σύστασις ἐξ ἐναντιῶν, οὐ μὴν ἰσοσθενῶν δυνάμεων, ἀλλὰ τῆς βελτίονος τὸ κράτος ἐστίν· ἀπολέσθαι δὲ τὴν φαύλην παντάπασιν ἀδύνατον, πολλὴν μὲν ἔμπεφυκυῖαν τῷ σώματι, πολλὴν δὲ τῇ ψυχῇ τοῦ παντός καὶ πρὸς τὴν βελτίονα ἀεὶ δυσμαχοῦσαν. Cf. de virtute mor. 3 p. 441 C quae disputantur adversus Stoicos. Causa illa secundaria revocatur ad malam animam, quam etiam Plato posuerit ante mundum esse: de Is. et Os. 48 p. 370 F; cf. de an. procr. 6. 8. 9. p. 1014 D. 1016 A. F. — Cohæret *daemones* cum his Plutarchi de malis daemonibus doctrina, in quibus, cum hominibus potentiores sint, divina tamen natura appareat inquinata et cum pravo commixta: de Is. et Os. 25 sq. p. 360 E sq.; de def. orac. 14 p. 417 C.

623 De Pyth. orac. 21 p. 404 B σῶμα μὲν ὀργάνοις χρῆται ^{animus divino instinctu concitatus} πολλοῖς, αὐτῷ δὲ σώματι ψυχὴ καὶ μέρεσι τοῖς σώματος· ψυχὴ δὲ ὄργανον θεοῦ γέγονεν· ὄργανον δ' ἀρετὴ μάλιστα μιμῆσθαι τὸ χρώμενον ἢ πέφυκε δυνάμει καὶ παρέχειν ¹ τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῦ νοήματος ἐν αὐτῷ δυναμένη ², δεικνύειν δ' οὐχ οἷον ἦν ἐν τῷ δημιουργῷ καθαρὸν καὶ ἀπαθές καὶ ἀναμάρτητον, ἀλλὰ μεμιγμένον <πολλῶ τῷ ἄλλοτρίῳ> ³. καθ' ἑαυτὸ γὰρ ἄδηλον ἡμῖν ^a. ἕτερον δὲ καὶ δι' ἕτερον φαινόμενον ἀναπίπτεται τῆς ἐκείνου φύσεως. — καὶ γὰρ ἡλίῳ οὐδὲν οὔτε μᾶλλον ἰδέαν ἔοικεν οὔτε ὥς ὄργανον χρῆσθαι φύσει γέγονεν εὐπειθέστερον σελήνης· λαμβάνουσα δὲ παρ' ἡλίου τὸ λαμπρὸν καὶ πυρωπὸν, οὐχ ὅμοιον ἀποπέμπει πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ μυχθὲν αὐτῇ, καὶ χρόαν μετέβαλε καὶ δύναμιν ἔσχεν ἑτέραν· ἡ δὲ θερμότης καὶ παντάπασιν ἐξοίχεται καὶ προλέλοιπε τὸ φῶς ὑπ' ἀσθενείας. — πρόσλαβε δὲ τούτοις εἰς λεγομένοις καὶ νόησον τὸν ἐνταῦθα θεὸν χρώμενον τῇ Πυθίᾳ πρὸς ἀκοήν, καθὼς ἥλιος χρῆται σελήνῃ πρὸς ὕψιν· δείκνυσιν μὲν γὰρ καὶ ἀναφαίνει τὰς αὐτοῦ νοήσεις, μεμιγμένας δὲ δείκνυσιν διὰ σώματος θνητοῦ καὶ ψυχῆς ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένης μηδὲ τῷ κινεῶντι παρέχειν ἑαυτὴν ἀκίνητον ἐξ αὐτῆς καὶ καθεστῶσαν, ἀλλ' ὥσπερ ἐν σάλῳ ψοφοῦσαν καὶ συμπλεκομένην τοῖς ἐν αὐτῇ κινήμασι καὶ πάθεσιν ἐπιταράττουσιν αὐτήν. ὥς γὰρ οἱ δῖνοι τῶν ἄμα κύκλῳ καταφερομένων σωμάτων οὐκ ἐπικρατοῦσι βεβαίως, ἀλλὰ κύκλῳ μὲν ὑπ' ἀνάγκης φερομένων, κάτω δὲ φύσει ρεπόντων,

1) καὶ παρέχειν libri: παρέχειν μὲν proposuit Bernardakis. — 2) δυναμένη: δυναμένου proposuit Bernard. — 3) verbis πολλῶ τῷ ἄλλοτρίῳ codicum lacunam explevit Wytttenbach.

γίνεται τις ἐξ ἀμφοῖν ταραχώδης καὶ παράφορος ἐλιγμός, οὕτως ὁ καλούμενος ἐνθουσιασμός ἔοικε μῖξις εἶναι κινήσεων δυοῖν, τὴν μὲν ὡς πέπονθε τῆς ψυχῆς ἄμα, τὴν δὲ ὡς πέφυκε κινουμένης^b.

a. Dei cogitationes in solo caelo cernuntur purae et intemeratae, in terra turbantur et miscentur: de Is. et Os. 59 p. 375 B οἱ μὲν γὰρ ἐν οὐρανῷ καὶ ἀστροῖς λόγοι καὶ εἶδη καὶ ἀπορροαὶ τοῦ θεοῦ μένουσι, τὰ δὲ τοῖς παθητικοῖς διεσπαρμένα, γῇ καὶ θαλάττῃ καὶ φυτοῖς καὶ ζῴοις, διαλυόμενα καὶ φθειρόμενα καὶ θαπτόμενα πολλάκις αὐτοῖς ἐκλάμπει καὶ ἀναφαίνεται ταῖς γενέσεσι. Ib. 78 p. 382 D ἄκρατον γὰρ ἡ ἀρχὴ καὶ ἀμικρὸς τὸ πρῶτον καὶ νοητόν. — ἡ δὲ τοῦ νοητοῦ καὶ εἰλικρινοῦς καὶ ἀγίου νόησις ὥσπερ ἀστραπὴ διαλάμπουσα τῇ ψυχῇ ἀπαξ ποτὲ θιγεῖν καὶ προσιδεῖν παρέσχε. Ipse deus, si materia tangitur, videtur contaminari: ib. 79 p. 382 F ὁ δ' ἐστὶ μὲν αὐτὸς ἀπωτάτω τῆς γῆς ἄχραντος καὶ ἀμίαντος καὶ καθαρὸς οὐσίας ἀπάσης φθορὰν δεχομένης καὶ θάνατον. ἀνθρώπων δὲ ψυχᾶς ἐνταυθοὶ μὲν ὑπὸ σωματίων καὶ παθῶν περιεχομέναις οὐκ ἔστι μετουσίᾳ τοῦ θεοῦ, πλὴν ὅσον οὐείρατος ἀμανροῦ θιγεῖν νοήσει διὰ φιλοσοφίας. Cf. de ei ap. Delph. 20 p. 393 A. Deus cernit omnia, ipse tamen non cernitur, de Is. et Os. 75 p. 381 B, estque Unum et id quod vere est. De ei ap. Delph. 20 p. 393 A ἀλλ' εἰς ὧν (ὁ θεός) ἐνὶ τῷ νῦν τὸ αἰὲ πεπλήρωκε. — ἀλλ' ἐν εἶναι δεῖ τὸ ὄν ὥσπερ ὄν τὸ ἐν. ἡ δ' ἑτερότης, διαφορὰ τοῦ ὄντος, εἰς γενεσιν ἐξίσταται τοῦ μὴ ὄντος. — τὸ δὲ ἐν εἰλικρινές καὶ καθαρὸν· ἑτέρου γὰρ μίξει πρὸς ἕτερον ὁ μiasμός.

b. Similis est amantium furor: de an. procr. 27, 7 p. 1026 D οἱ τε τῶν ἐράντων ἐνθουσιασμοὶ καὶ ποθήσεις καὶ διαμάχαι τοῦ φιλοκάλου πρὸς τὸ ἀκόλαστον ἐνδείκνυνται τὸ μικτόν ἐκ τε τῆς θείας καὶ ἀπαθοῦς ἐκ τε τῆς θνητῆς καὶ περὶ τὰ σώματα παθητῆς μερίδος. Propterea Amorem, quamvis de vero deorum cultu dissentiant, poetae, legum conditores, philosophi venerantur omnes: amator. 18, 14 p. 763 D. Animus si divino completur, nihil est nisi materia patiens vel instrumentum spiritus divini (de def. orac. 48 p. 436 F). Ut autem divinum quam maxime fieri potest pure atque illibate in se recipiat, abstinentia et temperantia purgandus est: de Is. et Os. 2 p. 351 E; de genio Socr. 20 p. 589 οὕτως οἱ τῶν δαιμόνων λόγοι διὰ πάντων φερόμενοι μόνους ἐνηχοῦσι τοῖς ἀθόρυβον ἦθος καὶ νήνεμον ἔχουσι τὴν ψυχὴν. Ad talium daemonum efficientiam, non ad ipsum supremum deum ab omnibus rebus terrestribus remotum, referenda est illa hilaritas, qua fertur animus in sacris faciendis, quod tunc solemus confidere deum prope adesse pieque oblata comiter admissurum: contr. Epicur. beatit. 21, 5 sq. p. 1101 E sq.

Numenius

Suid. Νουμήνιος Ἀπαμεὺς ἀπὸ Συρίας, φιλόσοφος 624 Πυθαγόρειος. οὗτός ἐστιν ὁ τῆν τοῦ Πλάτωνος ἐξελέγξας διανοίαν ὡς ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν τὰ περὶ θεοῦ καὶ κόσμου γενέ-

σεως ἀποσυλήσασαν· καὶ διὰ τοῦτο φησι (fr. 13 Thed.)· „τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωσῆς ἀττικίζων“^a;

Scriptis de Numenio et fragmenta librorum eius collegit F. Thedinga, de N. philosopho Platónico, Bonn. 1875. Cf. praeterea S. Sepp, *Pyrrhon. Stud.* VI, Frising. 1893. A. Gercke, *Mus. Rhen.* 41 (1886), 266.

a. Cf. Clem. strom. I 150, 4 p. 411 P. (cf. **BP** 7 c); Euseb. pr. ev. XI 10, 14. Numenius Platoni minime criminari ista voluit, sed sapientiam eius ex prisca Aegyptiorum, Magorum, Iudaeorum, Indorum sapientia repetere, quam per Pythagoram in Graeciam translatam esse censebat: Euseb. pr. ev. IX 7. Mosem supra ceteros orientis sapientes vatesque eminuisse non putabat: ib. 8. — Aetas Numenii incerta est. Nominatur primum a Clemente Alexandrino l. l., deinde ab Origene c. Cels. IV 51 p. 324, 18 K. ἐγὼ δ' οἶδα καὶ Νομήμιον — πολλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐκτιθέμενον τὰ Μωυσείως καὶ τῶν προφητῶν καὶ οὐκ ἀπιθάνως αὐτὰ τροπολογῶντα. — ἐν δὲ τῷ τρίτῳ Περὶ τὰγαθοῦ (fr. 24 Thed.) ἐκτίθεται καὶ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἱστορίαν τινὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ λέγων καὶ τροπολογεῖ αὐτήν. A Proculo in Tim. II p. 93 B C Basil. (I 304 s. Diehl) cum Numenio duo Platonicus nominantur, Atticus et Harpocrates, quorum ille, qui scripsit adversus Aristotelem, sub Marco Aurelio floruit, v. Euseb. pr. ev. XV 4 sq. A Porphyrio de antr. nymph. 21 Numenius cum Cronio nominatur, qui Homeri carmina allegorice interpretatus est. Scripta Numenii plurimi apud Neoplatonicos aestimabantur, v. Porphyr. vit. Plot. 3 p. 104 Westerm., ubi Amelius, Plotini discipulus, omnia fere Numenii praecepta edidicisse perhibetur. Quid quod exstiterunt qui Plotinum Numenii inventa sibi arrogasse criminarentur, adversus quos idem Amelius ediderat librum Περὶ τῆς κατὰ τὰ δόγματα τοῦ Πλωτίνου πρὸς τὸν Νομήμιον διαφορᾶς inscriptum, v. ib. 17 sq. p. 111 W. Ex libro Περὶ τῆς τῶν Ἀκαδημαϊκῶν πρὸς Πλάτωνα διαστάσεως satis magna fragmenta supersunt ap. Euseb. pr. ev. XIV 5—9 (fr. 1—8 Th.); nonnulla quoque ex libro Περὶ τὰγαθοῦ (fr. 9—40 Th.) ib. XI 10. 22; XV 17, qui videtur fuisse dialogus (cf. Thed. p. 7), itemque ex libro Τὰ παρὰ Πλάτωνι ἀπόρρητα XIII 5 (fr. 41).

625 Numenius ap. Euseb. pr. ev. XI 22, 1 (fr. 10 Th.) τὰ ^{contemplatio} ^{unius dei} μὲν οὖν σώματα λαβεῖν ἡμῖν ἔξεστι σημαينوμένοις ἔκ τε ὁμοίων ἀπὸ τε τῶν ἐν τοῖς παρακειμένοις γνωρισμάτων ἐόντων· τὰγαθὸν δὲ οὐδενὸς ἐκ παρακειμένου οὐδ' αὖ ἀπὸ ὁμοίου αἰσθητοῦ ἔστι λαβεῖν μηχανή τις οὐδεμία^a, ἀλλὰ δεήσει, ὅσον εἴ τις ἐπὶ σκοπῇ καθήμενος, ναῦν ἀλιάδα βραχεῖάν τινα τούτων τῶν ἐπακτρίδων τῶν μόνων, μίαν, μόνην, ἔρημον, μετακυμίους ἐχομένην ὅξυ δεδορκώς, μιᾷ βολῇ κατεῖδε τὴν ναῦν, οὕτω δὴ τινα ἀπελθόντα πόρρω ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ὁμιλῆσαι τῷ ἀγαθῷ μόνῳ μόνον, ἔνθα μήτε τις ἄνθρω-

πος μήτε τι ζῶον ἕτερον, μηδὲ σῶμα μέγα μηδὲ σμικρόν, ἀλλὰ τις ἄφατος καὶ ἀδιήγητος ἀτεχνῶς ἐρημία θεοπέσιος· ἔνθα τοῦ ἀγαθοῦ ἦθη διατριβαί τε καὶ ἀγλαΐαι, αὐτὸ δὲ ἐν εἰρήνῃ, ἐν εὐμενείᾳ τὸ ἥρεμον, τὸ ἡγεμονικόν, ἴλεων ἐποχοῦμενον ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ^b. 2 εἰ δέ τις πρὸς τοῖς αἰσθητοῖς λιπαρῶν τὸ ἀγαθὸν ἐφιπτάμενον φαντάζεται κἄπειτα τρυφῶν οἶοιτο τῷ ἀγαθῷ ἐντετυχηκέναι, τοῦ παντὸς ἀμαρτάνει. τῷ γὰρ ὄντι οὐ ῥαδίᾳς, θείας δὲ πρὸς αὐτὸ δεῖ μεθόδου· καὶ ἔστι κράτιστον, τῶν αἰσθητῶν ἀμελήσαντι, νεανιευσαμένην πρὸς τὰ μαθήματα, τοὺς ἀριθμοὺς θεασαμένην, οὕτως ἐκμελεῖσθαι μάθημα, τί ἐστι τὸ ὄν^{1c}.

a. Cf. Numenius ap. Euseb. pr. ev. XV 17 et Nemes. de nat. hom. 2 p. 29 (fr. 44 Th.), ubi explicatur, quibus argumentis Numenius contra Stoicos disputaverit animam corpoream esse statuentes: τὰ σώματα τῇ οἰκείᾳ φύσει τρεπτά ὄντα καὶ σχεδαστά καὶ διόλου εἰς ἄπειρον τμητά, μηδεὶς ἐν αὐτοῖς ἀμεταβλήτου ὑπολειπομένου, δεῖται τοῦ συντιθέντος καὶ συνάγοντος καὶ ὥσπερ συσφίγγοντος καὶ συγκρατοῦντος αὐτά, ὅπερ ψυχὴν λέγομεν. Bonum igitur incorporale est et rebus corporalibus oppositum; quapropter dicitur etiam τὸ ἡγεμονικόν et νοῦς, v. Euseb. pr. ev. XI 22, 3 (fr. 25 Th.): εἰ δ' ἔστι μὲν νοητὸν ἡ οὐσία καὶ ἡ ἰδέα, ταύτης δ' ὁμολογήθη πρεσβύτερον καὶ αἰτίον εἶναι ὁ νοῦς, αὐτὸς οὗτος μόνος εὖρηται ὃν τὸ ἀγαθόν.

b. Ostendit hoc simile Numenium dicere eam contemplationem dei, quam fieri volebant nullo medio interposito, cuius compotes fiunt ii, qui animum ab omni corporis ac sensuum coniunctione abstrahant; qua contemplatione constat consummata cum deo confusio: Iambli. ap. Stob. ecl. I 49, 67 p. 458 W. (fr. 51 Th.) ἔνωσιν μὲν οὖν καὶ ταυτότητα ἀδιάκριτον τῆς ψυχῆς πρὸς τὰς ἐαυτῆς ἀρχὰς πρεσβεύειν φαίνεται Νομήμιος. — Eodem pertinet quod dicit primum deum ab hominibus prorsus non cognosci, sed cognosci secundum (cf. **RP** 626), hunc autem pro vera ratione ab iis haberi: Numenius ap. Euseb. pr. ev. XI 18, 22 (fr. 31 Th.) ἐπειδὴ ἦδει ὁ Πλάτων παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τὸν μὲν δημιουργὸν γινωσκόμενον μόνον, τὸν μέντοι πρῶτον νοῦν, ὅστις καλεῖται, αὐτὸ ὃν παντάπασιν ἀγνοοῦμενον παρ' αὐτοῖς, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν, ὥσπερ ἂν τις οὕτω λέγοι· 23 ὃ ἄνθρωποι, ὃν τοπάζετε ὑμεῖς νοῦν, οὐκ ἔστι πρῶτος, ἀλλ' ἕτερος πρὸ τούτου νοῦς πρεσβύτερος καὶ θειότερος: ubi videtur distinguere inter cognitionem et contemplationem. — Extrema vocabula ἐποχοῦμενον ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ videntur referenda ad Plat. de rep. VI 509 B οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβεῖα καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος. — Secus tamen Numenius ap. Euseb. pr. ev. XI 10, 7 (fr. 20 Th.) ἀλλὰ μὴ γελασάτω τις, ἐὰν φῶ τοῦ ἔσω-

1) ὃν codd. meliores, Gaisf., Dind.: ἔν codd. deteriores, Thedinga.

μάτου εἶναι ὄνομα οὐσίαν καὶ ὄν, quamquam ibi loquitur de νοητῷ in genere. Quam ambiguitatem positam esse dixeris in eo, quod utrumque, et τὸ ἀγαθὸν et τὸ νοητόν, subiciebat τῷ ἁσωμάτῳ altero ab altero non semper diligenter distincto.

c. Cf. Plat. de rep. VII 525 A sq.

626 Numenius ap. Euseb. pr. ev. XI 18, 3 (fr. 26 Th.) ὁ deus primus
 θεὸς ὁ μὲν πρῶτος ἐν ἑαυτῷ ὧν ἐστὶν ἀπλοῦς διὰ τὸ ἑαυτῷ
 συγγινόμενος διόλου μὴ ποτε εἶναι διαιρετός· ὁ θεὸς μέντοι
 ὁ δεύτερος καὶ τρίτος ἐστὶν εἷς· συμφερόμενος δὲ τῇ ὕλῃ
 δυάδι οὕσῃ ἐνοῖ μὲν αὐτήν, σχίζεται δὲ ὑπ' αὐτῆς, ἐπιθυμη-
 τικὸν ἦθος ἐχούσης καὶ ῥεούσης. 4 τῷ οὖν μὴ εἶναι πρὸς
 τῷ νοητῷ, ἦν γὰρ ὢν πρὸς ἑαυτῷ, διὰ τὸ τὴν ὕλην βλέπειν
 ταύτης ἐπιμελούμενος ἀπερίοπτος ἑαυτοῦ γίνεται. 5 καὶ
 ἀπτεται τοῦ αἰσθητοῦ καὶ περιέπει ἀνάγει τε ἔτι εἰς τὸ
 ἴδιον ἦθος ἐπορεξάμενος τῆς ὕλης^a. — (fr. 27) 6 καὶ γὰρ
 οὔτε δημιουργεῖν ἐστὶ χρεῶν τὸν πρῶτον, καὶ τοῦ δημιουρ-
 γοῦντος δὲ θεοῦ χρῆ εἶναι νομίζεσθαι πατέρα τὸν πρῶτον
 θεόν. — 8 πρὸ μέντοι τοῦ λόγου τῆς ἀλώσεως διομολογη-
 σώμεθα ἡμῖν αὐτοῖς ὁμολογίαν οὐκ ἀμφισβητήσιμον ἀκοῦσαι
 τὸν μὲν πρῶτον θεὸν ἀργὸν εἶναι ἔργων ξυμπάντων^b καὶ
 βασιλέα, τὸν δημιουργικὸν δὲ θεὸν ἡγεμονεῖν δι' οὐρανοῦ
 ἰόντα. 9 διὰ δὲ τούτου καὶ ὁ στόλος ἡμῖν ἐστὶ, κάτω τοῦ
 τοῦ πεμπομένου ἐν διεξόδῳ πᾶσι τοῖς κοινωνῆσαι συντεταγ-
 μένοις^c. 10 βλέποντος μὲν οὖν καὶ ἐπεστραμμένου πρὸς
 ἡμῶν ἕκαστον τοῦ θεοῦ συμβαίνει ζῆν τε καὶ βιώσκεσθαι
 τότε τὰ σώματα, κηδεύοντος τοῦ θεοῦ τοῖς ἀκροβολισμοῖς·
 μεταστρέφοντος δὲ εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιωπὴν τοῦ θεοῦ ταῦτα
 μὲν ἀποσβέννυσθαι, τὸν δὲ νοῦν ζῆν βίου ἐπαυρόμενον εὐδαί-
 μονος. — 15 καὶ ἐξῆς δὲ πάλιν περὶ τοῦ πῶς ἀπὸ τοῦ deus secundus
 πρώτου αἰτίου τὸ δεύτερον ὑπέστη τοιάδε φησὶν (ὁ Νουμή-
 νιος, fr. 29 Th.)· ὁπόσα δὲ δοθέντα μέτεσι πρὸς τὸν
 λαμβάνοντα, ἀπελθόντα ἐκ τοῦ δεδοκός, ἐστὶ θεραπεία,
 χρήματα, νόμισμα κοῖλον, ἐπίσημον. ταυτὶ μὲν οὖν ἐστὶ
 θνητὰ καὶ ἀνθρώπινα· τὰ δὲ θεῖα ἐστὶν οἷα μεταδοθέντα,
 ἐνθένδ' ἐκεῖθι γεγεννημένα, ἐνθένδε τε οὐκ ἀπελήλυθε, κακῆθι
 γενόμενα τὸν μὲν ὤνησε τὸν δ' οὐκ ἔβλαψε, καὶ προσώκησε
 τῇ περὶ ὧν ἡπίστατο ἀναμνήσει. 16 ἐστὶ δὲ τοῦτο τὸ κα-
 λὸν χρῆμα ἐπιστήμη ἢ καλή, ἥς ὦνато μὲν ὁ λαβὼν, οὐκ

ἀπολείπεται δ' αὐτῆς ὁ δεδοκός. οἷον ἂν ἴδοις ἐξαφθέντα ἀφ' ἑτέρου λύχνου λύχνον φῶς ἔχοντα, ὃ μὴ τὸν πρότερον ἀφείλετο, ἀλλὰ τῆς ἐν αὐτῷ ὕλης πρὸς τὸ ἐκείνου πῦρ ἐξαφθείσης· 17 τοιοῦτον τὸ χρημά ἐστι τὸ τῆς ἐπιστήμης, ἣ δοθεῖσα καὶ ληφθεῖσα παραμένει μὲν τῷ δεδοκῷ, σύνεστι δὲ τῷ λαβόντι ἢ αὐτῇ. 18 τούτου δὲ τὸ αἴτιον, ὧ ξένε, οὐδὲν ἐστὶν ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὅτι ἔξις τε καὶ οὐσία ἡ ἔχουσα τὴν ἐπιστήμην ἢ αὐτὴ ἐστὶ παρὰ τε τῷ δεδοκῷ θεῷ καὶ παρὰ τῷ εἰληφότῳ ἔμοι καὶ σοί. — (fr. 30 Th.) 20 εἰσὶ δ' οὗτοι βίοι ὁ μὲν πρῶτον, ὁ δὲ δευτέρου θεοῦ. δηλονότι ὁ μὲν πρῶτος θεὸς ἔσται ἐστὼς, ὁ δὲ δεύτερος ἔμπαλιν ἐστὶ κινούμενος. ὁ μὲν οὖν πρῶτος περὶ τὰ νοητά, ὁ δὲ δεύτερος περὶ τὰ νοητὰ καὶ αἰσθητά. 21 μὴ θαυμάσης δ' εἰ τοῦτ' ἔφη, πολὺ γὰρ ἔτι θαυμαστότερον ἀκούσῃ. ἀντὶ γὰρ τῆς προσοῦσης τῷ δευτέρῳ κινήσεως τὴν προσοῦσαν τῷ πρώτῳ στάσιν φημὶ εἶναι κίνησιν σύμφυτον, ἀφ' ἧς ἢ τε τάξις τοῦ κόσμου καὶ ἡ μονὴ ἢ αἰδῖος καὶ ἡ σωτηρία ἀναχεῖται εἰς τὰ ὅλα^d.

a. Cf. ib. 22, 4 (fr. 25 Th.) ὁ γὰρ δευτέρος (θεὸς) διττός ὢν αὐτοποιεῖ τὴν τε ἰδέαν ἑαυτοῦ καὶ τὸν κόσμον δημιουργὸς ὢν· ἔπειτα θεωρητικὸς ὢν. Eodem pertinent haec: ib. 18, 24 (fr. 32 Th.) λαμβάνει (ὁ δημιουργὸς) τὸ μὲν κριτικὸν ἀπὸ τῆς θεωρίας, τὸ δὲ ὁρη-
 deus tertius τικὸν ἀπὸ τῆς ἐφέσεως. — Tertium deum appellavit mundum: Procl. in Tim. p. 93 A Bas. (p. 303, 27 D., fr. 36 Th.) Νομῆμιος μὲν γὰρ τρεῖς ἀνυμνήσας θεοὺς πατέρα μὲν καλεῖ τὸν πρῶτον, ποιητὴν δὲ τὸν δευτέρον, ποίημα δὲ τὸν τρίτον· ὁ γὰρ κόσμος κατ' αὐτὸν ὁ τρίτος ἐστὶ θεός· ὥστε ὁ κατ' αὐτὸν δημιουργὸς διττός, ὃ τε πρῶτος θεὸς καὶ ὁ δεύτερος, τὸ δὲ δημιουργούμενον ὁ τρίτος. ἄμεινον γὰρ τοῦτο λέγειν ἢ, ὡς ἐκεῖνος λέγει προστραγῶδων, πάππον, ἔγγονον, ἀπόγονον. Cf. Z. III b⁴ 238.

b. Similia de primo deo, ne materiae tactu contaminaretur, docuerant Philo, Apollonius, Plutarchus, **RP** 606; 620; 623.

c. Cf. Plat. Phaedr. 246 E sq.

d. Sempiterna quies dei primi minime ab motu abhorret, nam eadem est causa motus, quo agitur mundus. Demiurgus enim, dum condit mundum, intuetur in deum primum eiusque in suo opere sequitur voluntatem ac nutum: Numenius ap. Euseb. pr. ev. XI 18, 24 (fr. 32 Th.) τὴν ἁρμονίαν δὲ θῶναι ταῖς ἰδέαις οἰακίζων· βλέπει τε — εἰς τὸν ἄνω θεόν.

anima humana
 duplex

Porphyr. ap. Stob. ecl. I 49, 25^a p. 350 W. (fr. 53 Th.) **627**
 ἄλλοι δέ, ὢν καὶ Νομῆμιος, οὐ τρία μέρη ψυχῆς μιᾶς ἢ δύο

γε, τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον, ἀλλὰ δύο ψυχὰς ἔχειν ἡμᾶς οἴονται —, τὴν μὲν λογικὴν, τὴν δὲ ἄλογον· ὧν πάλιν οἱ μὲν ἄμφω ἀθανάτους, οἱ δὲ τὴν λογικὴν ἀθάνατον^a.

a. Quod animam in duas animas dispescit, id respondet partitioni dei secundi in deum secundum et tertium: *ψυχὴ ἄλογος* est anima ad materiam vergens, *ψυχὴ λογικὴ* quae intuetur deum. Ex materia proserpit omne quod pravum in anima est, ideoque ipsum corpus, quo anima induta est, malum esse ponitur: Iambl. ap. Stob. ecl. I 49, 37 p. 375 W. (fr. 49); 49, 40 p. 380 W. (fr. 50). Binas istas animae partes sibi invicem reniti ac veluti conflictari statuebat: ib. 49, 37 p. 374 W. (fr. 49). Non solum rationalem sed etiam animalem partem animi humani a Numenio immortalem habitam esse tradit Olympiodorus in commentario ad Plat. Phaedon. p. 89, 10 Finckh οἱ μὲν ἀπὸ τῆς λογικῆς ψυχῆς ἄχρι τῆς ἐμψύχου¹ ἕξως ἀπαθανατίζουσιν, ὡς Νουμήμιος. De quo loco cf. Cousin, *fragments philosophiques*, Paris. 1865, p. 491; Thedinga p. 25; Z. III b⁴ 240³. Cf. etiam Porphyrius ap. Cyrill. contr. Iulian. VIII p. 271 A Spanh. ἄχρι γὰρ τριῶν ὑποστάσεων ἔφη Πλάτων τὴν τοῦ θεοῦ προελθεῖν οὐσίαν· εἶναι δὲ τὸν μὲν ἀνώτατον θεὸν τὰγαθόν, μετ' αὐτὸν δὲ τὸν δεύτερον τὸν δημιουργόν, τρίτην δὲ τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν· ἄχρι γὰρ ψυχῆς τὴν θεότητα προελθεῖν.

---

1) ἐμψύχου coll. Sext. math. IX 51 coni. Bernays.

Neoplatonici

Plotinus

vita Porphyrr. v. Plotini 3 ἃ μέντοι ἡμῖν αὐτὸς (ὁ Πλω- 628
τῖνος) ἀφ' ἑαυτοῦ ἐν ταῖς ὁμιλίαις πολλάκις διηγεῖτο, ἣν
τοιαῦτα. — εἰκοστὸν καὶ ὄγδοον ἔτος αὐτὸν ἄγοντα^a ὁρ-
μῆσαι ἐπὶ φιλοσοφίαν καὶ τοῖς τότε κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν
εἰδοκιμοῦσι συσταθέντα κατιέναι ἐκ τῆς ἀκροάσεως αὐτῶν
κατηφῆ καὶ λύπης πλήρη, ὡς καὶ τινι τῶν φίλων διηγεῖσθαι
ἃ πάσχει. τὸν δὲ συνέντα αὐτοῦ τῆς ψυχῆς τὸ βούλημα
ἀπενέγκαι πρὸς Ἀμμώνιον^b, οὗ μηδέπω πεπειράτο· τὸν δὲ
εἰσελθόντα καὶ ἀκούσαντα φάναι πρὸς τὸν ἑταῖρον „τοῦτον
ἔζητον“. καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας συνεχῶς τῷ Ἀμμωνίῳ
παραμένοντα τοσαύτην ἔξιν ἐν φιλοσοφίᾳ κτήσασθαι ὡς καὶ
τῆς παρὰ τοῖς Πέρσαις ἐπιτηδευομένης πεῖραν λαβεῖν σπεύ-
σαι καὶ τῆς παρ' Ἰνδοῖς κατορθουμένης. Γορδιανοῦ δὲ τοῦ
βασιλέως ἐπὶ τοὺς Πέρσας παρίεναι μέλλοντος δοὺς ἑαυτὸν
τῷ στρατοπέδῳ συνεισφέρει ἔτος ἤδη τριακοστὸν ἔτη καὶ
ἑνατον. Ἐνδεκα γὰρ ὅλων ἐτῶν παραμένων τῷ Ἀμμωνίῳ συνε-
σχόλασε. τοῦ δὲ Γορδιανοῦ περὶ τὴν Μεσοποταμίαν ἀναιρε-
θέντος μόλις φεύγων εἰς τὴν Ἀντιόχειαν διεσώθη. καὶ Φι-
λίππου τὴν βασιλείαν κρατήσαντος (α. 244) τεσσαράκοντα
γεγονὼς ἔτη εἰς τὴν Ῥώμην ἄνεισιν. Ἐρεννίῳ δὲ καὶ Ὠριγένει^c
καὶ Πλωτίνῳ συνθηκῶν γεγονυῖων μηδὲν ἐκκαλύπτειν τῶν
Ἀμμωνίου δογμάτων, ἃ δὴ ἐν ταῖς ἀκροάσεσιν αὐτοῖς ἀνεκε-
κάθαρτο, ἐνέμενε καὶ ὁ Πλωτῖνος συνὼν μὲν τισι τῶν
προσιόντων, τηρῶν δὲ ἀνέκλυστα τὰ παρὰ τοῦ Ἀμμωνίου
δόγματα. Ἐρεννίου δὲ πρώτου τὰς συνθήκας παραβάντος

᾽Ωριγένης μὲν ἠκολούθει τῷ φθάσαντι Ἑρηνίῳ, ἔγραψε δὲ οὐδὲν πλὴν τὸ Περὶ τῶν δαιμόνων σύγγραμμα καὶ ἐπὶ Γαλιήνου "Οτι μόνος ποιητῆς ὁ βασιλεὺς. Πλωτῖνος δὲ ἄχρι μὲν πολλοῦ γράφων οὐδὲν διετέλεσεν, ἐκ δὲ τῆς Ἀμμωνίου συνουσίας ποιούμενος τὰς διατριβάς, καὶ οὕτως ὄλων ἐτῶν δέκα διετέλεσε συνὼν μὲν τισι, γράφων δὲ οὐδέν^α. — 7 ἔσχε δὲ καὶ ἐμὲ Πορφύριον, Τύριον ὄντα, ἐν τοῖς μάλιστα ἐταῖρον, ὃν καὶ διορθοῦν αὐτοῦ τὰ συγγράμματα ἤξιον. 8 γράψας γὰρ ἐκεῖνος δις τὸ γραφὲν μεταβαλεῖν οὐδέποτε ἂν ἠρέσχετο, ἀλλ' οὐδὲ ἑπαξ γοῦν ἀναγνῶναι καὶ διελθεῖν διὰ τὸ τὴν ὕψαι μὴ ὑπηρετεῖσθαι αὐτῷ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν. ἔγραψε δὲ οὔτε εἰς κάλλος ἀποτυπούμενος τὰ γράμματα οὔτε εὐσήμως τὰς συλλαβὰς διαιρῶν οὔτε τῆς ὀρθογραφίας φροντίζων, ἀλλὰ μόνον τοῦ νοῦ ἐχόμενος^β. — 10 ἦν γὰρ καὶ κατὰ γένεσιν πλέον τι ἔχων παρὰ τοὺς ἄλλους ὁ Πλωτῖνος. Αἰγύπτιος γάρ τις ἱερεὺς ἀνελθὼν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ διὰ τινος φίλου αὐτῷ γνωρισθεὶς, θέλων τε τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ἀποδείξιν δοῦναι ἤξιώσε τὸν Πλωτῖνον ἐπὶ θεῶν ἀφικέσθαι τοῦ συνόντος αὐτῷ οἰκείου δαίμονος καλουμένου. τοῦ δὲ ἐτοίμως ὑπακούσαντος γίνεται μὲν ἐν τῷ Ἰσείῳ ἢ κλησίς· μόνον γὰρ ἐκεῖνον τὸν τόπον καθαρὸν φησιν¹ εἰρεῖν ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸν Αἰγύπτιον. κληθέντα δὲ εἰς αὐτοψίαν τὸν δαίμονα θεὸν ἐλθεῖν καὶ μὴ τοῦ δαιμόνων εἶναι γένους· ὅθεν τὸν Αἰγύπτιον εἰπεῖν· „μακάριος εἰ θεὸν ἔχων τὸν δαίμονα καὶ οὐ τοῦ ὑφειμένου γένους τὸν συνόντα“. — 12 ἐτίμησαν δὲ τὸν Πλωτῖνον μάλιστα καὶ ἐσέφθησαν Γαλιηρός τε ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ τούτου γυνὴ Σαλωνίνα. ὁ δὲ τῇ φιλίᾳ τῇ τούτων καταχρώμενος φιλοσόφων τινὰ πόλιν^γ κατὰ τὴν Καμπανίαν γεγενῆσθαι λεγομένην, ἄλλως δὲ κατηριτωμένην ἤξiou ἀνεγείρειν καὶ τὴν πέριξ χώραν χαρίσασθαι οἰκισθεῖσιν τῇ πόλει, νόμοις δὲ χρῆσθαι τοὺς κατοικεῖν μέλλοντας τοῖς Πλάτωνος καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτῇ Πλατωνόπολιν θέσθαι, ἐκεῖ τε αὐτὸς μετὰ τῶν ἐταίρων ἀναχωρήσειν ὑπισχεῖτο. καὶ ἐγένετ' ἂν τὸ βούλημα ἐκ τοῦ ῥάστου τῷ φιλοσόφῳ, εἰ μὴ τινες τῶν συνόντων τῷ βασιλεῖ φθοροῦντες ἢ νεμεσῶντες ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν μοχθηρὰν ἐνεπόδισαν^δ. — 23 οὕτως δὲ μάλιστα

1) φησιν A B: φῆσαι C: φασιν Kirchner, Müller: φάναι Creuzer.

τούτῳ τῷ δαιμονίῳ φωτὶ πολλάκις ἀνάγοντι ἑαυτὸν εἰς τὸν πρῶτον καὶ ἐπέκεινα θεὸν ταῖς ἐννοίαις — ἐφάνη ἐκεῖνος ὁ θεὸς ὁ μῆτε μορφὴν μῆτε τινὰ ἰδέαν ἔχων, ὑπὲρ δὲ νοῦν καὶ πᾶν τὸ νοητὸν ἰδρυμένος. — τέλος γὰρ αὐτῷ καὶ σκοπὸς ἦν τὸ ἐνωθῆναι καὶ πελάσαι τῷ ἐπὶ πᾶσι θεῷ. ἔτυχε δὲ τετράκις πον, ὅτε συνήμην αὐτῷ, τοῦ σκοποῦ τούτου ἐνεργείᾳ ἀρρήτῳ καὶ οὐ δυνάμει. — 2 μέλλων δὲ τελευτᾶν — φήσας πειρᾶσθαι τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον ἀνάγειν πρὸς τὸ ἐν τῷ παντὶ θεῖον — ἀφῆκε τὸ πνεῦμα ἔτη γεγονόως — ἕξ τε καὶ ἕξῃ-κοντα, τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς Κλαυδίου βασιλείας πληρου-μένον (a. 270).

De Neoplatonicorum philosophia scripserunt: E. Vacherot, *histoire critique de l'école d'Alexandrie*, Paris. 1846 sq. Steinhart in Paulyi *Encycl. Antiqu.* V 1705. A. Gercke, *e. platon. Quelle d. Neuplatonism.*, *Mus. Rhen.* 41 (1886), 266. A. Harnack, *Dogmengesch.*, 3. ed. Friburg. 1894, I 766—785. — Plotini enneades ed. Creuzer, Oxon. 1835; ed. Kirchhoff, Berol. 1847; ed. H. F. Müller, Berol. 1878, 1880; ed. R. Volkmann, Lips. 1883 sq. — De Plotini doctrina cf. Steinhart in Paulyi *Encycl.* V 1753. Kirchner, *d. Philosophie des Pl.*, Halis 1854. A. Richter, *Neuplat. Studien*, Hal. 1864—67. H. F. Müller, *ethices Pl. lineamenta*, diss. Berol. 1867. Idem, *Philos. Monatsh.* 12 (1876) 211. 385; *Pl.s Forschung nach d. Materie*, progr. Ilfeld. 1882. H. de Kleist, *plot. Studien*, Heidelb. 1883. Bäumker, *Problem d. Mat.* 402. Covotti, *la cosmogonia Plotiniana*, *Acc. de' Lincei*, Rom. 1895. Br. III 2, 302. Z. III b⁴ 468. A. Drews, *Pl. u. d. Untergang d. antik. Weltanschauung*, Jena 1907.

a. De patria ipse noluit pronuntiare, nam *ἐνέχει αἰσχυνομένην* ὅτι ἐν σώματι εἴη, ut ait Porphy. ib. 1. Sed Eunapius (v. Soph. p. 6 Boisson.) et Suidas (v. *Πλωτῖνος*) et David (isag. prooem. 4 p. 91, 25 Busse) eum Lycopoli in Aegypto natum esse perhibent.

b. Ammonius Saccas (i. e. *σακκοφόρος*), Alexandrinus (v. Suid. v. *Ἀμμώνιος* et *Πλωτῖνος* et **RP** 7), Christianis parentibus natus, postquam ad ethnicorum sacra Graeca rediit (Porphy. ap. Euseb. h. e. VI 19, 7), scholam in urbe patria aperuit et recentioris philosophiae Platonicae fundamenta iecit. Ipse nihil scripti reliquit, ut ambiguum fidem habeant quae de eius doctrina traduntur apud Nemesium de nat. hom. c. 2 p. 29; 3 p. 56. Cf. J. ab Arnim in *Mus. Rh.* 44 (1887) 276. Zeller, *Ammon. Sakk. u. Plotinus*, *Archiv* VII 295.

c. De Herennio non constat; pauca exstant de Origene (**RP** 7) eiusque doctrina, cf. Z. III 2⁴ 513. Praeter hos etiam Longinus, rhetor et criticus nobilissimus, inter discipulos Ammonii recensetur, cf. Z. III b⁴ 517. De Longini vita et scriptis cf. Ruhnkeni dissertatio, quae legitur in editionibus libelli *Περὶ ὕψους* (qui falso habebatur Longini) et Weiskii (Lips. 1809) et Eggeri (Par. 1837).

d. Postea Porphyrio adhortante placita sua perscribere incipiebat, Porphyrio, qui anno decimo Gallieni (a. 263) ad eius disciplinam accesserat, singulos libros excipiente atque emendante, v. v. Plotini 4 sq.; 18. Oratio haud pure graeca erat (ib. 13), sed animus intentissimus atque elatior: ib. 14 ἐν δὲ τῷ γράφειν σύντονος γέγονε καὶ πολύνους βραχύς τε καὶ νοήμασι πλεονάζων ἢ λέξεσι, τὰ πολλὰ ἐνθουσιῶν καὶ ἐκπαθῶς φράζων καὶ μετὰ συμπαθείας ἢ παραδόσεως, ἐμμέμικται δ' ἐν τοῖς συγγράμμασι καὶ τὰ Στωϊκὰ λανθάνοντα δόγματα καὶ τὰ Περιπατητικά, καταπεπύκνωται δὲ καὶ ἡ μετὰ τὰ φυσικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους πραγματεία: ubi recte dicit Stoicos eum et Aristotelem in plurimis secutum esse, quamquam ipse Plotinus hos fere aspernatur nihil nisi Platonem professus, divinum illum et sanctum quem appellare solet.

e. Porphyrius libros emendatos digessit et composuit sex enneadibus secundum argumenta; secundum Plotinum restituere ordinem ausus est Kirchhoff in editione sua.

f. Cogitandum videtur de Pythagoreorum societate olim exstincta, **RP** 56; 59.

g. Ceteroquin discipulos ad contemptum vitae civilis impellebat, Porphyr. l. l. c. 7, ubi simul enumerantur praecipui discipuli Plotini.

629

Enn. V 1, 1 τί ποτε ἄρ' ἐστὶ τὸ πεποιηκὸς τὰς ψυχὰς ^{animarum} πατὴρ θεοῦ ἐπιλαθέσθαι καὶ μοίρας ἐκείθεν οὔσας καὶ ^{a deo} ὅλως ἐκείνου ἀγνοῆσαι καὶ ἑαυτὰς καὶ ἐκείνον; ἀρχὴ μὲν οὖν αὐταῖς τοῦ κακοῦ ἡ τόλμα ^{alienatio} ^a καὶ ἡ γένεσις καὶ ἡ πρώτη ἐτερότης ^b καὶ τὸ βουλευθῆναι δὲ ἑαυτῶν εἶναι. τῷ δὴ αὐτεξουσίῳ ^c ἐπειδὴ περ ἐφάνησαν ἡσθεῖσαι πολλῷ τῷ κινεῖσθαι παρ' αὐτῶν κεχρημένοι, τὴν ἐναντίαν δραμοῦσαι καὶ πλείστην ἀπόστασιν ^d πεποιημένοι ἡγνόησαν καὶ ἑαυτὰς ἐκείθεν εἶναι. — οὐτ' οὖν ἔτι ἐκείνον οὔτε ἑαυτὰς ὁρῶσαι, ἀτιμάσασαι ἑαυτὰς ἀγνοίᾳ τοῦ γένους, τιμήσασαι τᾶλλα καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ἑαυτὰς θανατάσασαι καὶ πρὸς αὐτὰ ἐκπλαγεῖσαι καὶ ἀγασθεῖσαι καὶ ἐξηρημέναι τούτων ἀπέρρηξαν ὥς οἶόν τε ἑαυτὰς ὧν ἀπεστράφησαν ἀτιμάσασαι. — διὸ δεῖ διττὸν γίνεσθαι τὸν λόγον πρὸς τοὺς οὕτω διακειμένους, εἴπερ τις ἐπιστρέψοι αὐτοὺς εἰς τὰ ἐναντία καὶ τὰ πρῶτα καὶ ἀνάγοι μέχρι τοῦ ἀκροτάτου καὶ ἑνὸς καὶ πρώτου. τίς οὖν ἐκάτερος; ὁ μὲν δεικνὺς τὴν ἀτιμίαν τῶν νῦν ψυχῇ τιμωμένων, ὃν ἐν ἄλλοις δίμεν ἐπὶ πλεόν, ὁ δὲ διδάσκων καὶ ἀναμνησκὼν τὴν ψυχὴν οἶον τοῦ γένους καὶ τῆς ἀξίας, ὃς πρότερός ἐστιν ἐκείνου καὶ σαφηνισθεὶς καλῶσει περὶ οὗ νῦν λεκτέον.

a. Consimili sensu ἡ τόλμα dicitur enn. II 9, 11, ut quae animam primitus seduxerit atque ut principium suum desereret impulerit. Eodem sensu Platonis locus Alcib. I 104 E ab interpretibus neoplatonicis accipitur, ubi tamen haec vocis τόλμα significatio ad Pythagoreos revocatur, Procl. Plat. Alcib. p. 134; Olympiodor. Plat. Alcib. p. 48 Creuz. Cf. theol. arithm. c. 2 p. 10 Par. 8 Ast πρώτη γὰρ ἡ δυνὰς διεχώρισεν αὐτὴν ἐκ τῆς μονάδος, ὅθεν καὶ τόλμα καλεῖται. Plotinus etiam in plantis inesse dicit τὸ τολμηρότατον καὶ ἀφρονέστατον μέρος τῆς ψυχῆς (enn. V 2, 2).

b. ἑτερότης pertinet ad νοῦν (RP 632), qui dicitur enn. VI 9, 5 ἀποστήναι πὼς τοῦ ἑνὸς τολμήσας.

liberum
arbitrium

c. Liberum arbitrium esse utique contendit, sed negat veram voluntatis libertatem positam esse in eo, ut possimus opposita patrare: enn. VI 8, 21 καὶ γὰρ τὸ τὰ ἀντικείμενα δύνασθαι ἀδυναμίας ἐστὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀρίστου μένειν. Ait eam tantum in bene factis cerni, non in iis, quae faciamus sensuum impulsione obnoxii: enn. III 1, 9 ὅταν μὲν οὖν ἀλλοιωθεῖσα παρὰ τῶν ἔξω ψυχὴ πράττει τι καὶ ὁρμᾷ οἷον τυφλῇ τῇ φορᾷ χωρμένη, οὐχὶ ἐκούσιον τὴν πράξιν οὐδὲ τὴν διάθεσιν λεκτέον· καὶ ὅταν αὐτὴ παρ' αὐτῆς χεῖρων οὐσα περιττὸν οὐκ ὁρθαῖς πανταχοῦ οὐδὲ ἡγεμονούσαις ταῖς ὁρμαῖς ἢ χωρμένη. λόγον δὲ ὅταν ἡγεμόνα καθαρὸν καὶ ἀπαθῇ τὸν οἰκεῖον ἔχουσα ὁρμᾷ, ταύτην μόνην τὴν ὁρμὴν φατέον εἶναι ἐφ' ἡμῖν καὶ ἐκούσιον. — Enn. III 2, 10 ἀλλ' εἰ ἄνθρωποι ἄκοντές εἰσι κακοὶ καὶ τοιοῦτοι οὐχ ἔκοντες, οὔτ' ἂν τις τοὺς ἀδικούντας αἰτιάσαιο οὔτε τοὺς πάσχοντας ὥς δι' αὐτοὺς ταῦτα πάσχοντας. Fluctuat autem Plotinus inter duas arbitrii humani interpretationes non semel affirmans eam libertatem, qua pravam sequamur, non differre a necessitate: enn. IV 8, 5 πᾶν μὲν γὰρ ἰὸν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀκούσιον· φορᾷ γε μὴν οἰκείᾳ ἰὸν πάσχον τὰ χεῖρω ἔχειν λέγεται τὴν ἐφ' οἷς ἐπραξε δίκη. ὅταν δὲ ταῦτα πάσχειν καὶ ποιεῖν ἢ ἀναγκαῖον ἀδιδῶ φύσεως νόμῳ, τὸ δὲ συμβαῖνον εἰς ἄλλον του χρεῖαν τῇ προόδῳ ἀπαντᾷ καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ αὐτό, θεὸν εἴ τις λέγοι καταπέμψαι, οὐκ ἂν ἀσύμφωνος οὔτε τῇ ἀληθείᾳ οὔτε ἑαυτῷ ἂν εἴη.

d. Defectionem dicit a principio suo sive deo; eodem referendum in sequentibus ἐκείθεν et ἐκείνον. — Cf. enn. III 6, 5. Remotiore tamen sensu negat nos a deo vere alienatos esse, RP 639 d.

anima
mundi

Enn. V 1, 2 ἐνθυμείσθω τοίνυν πρῶτον ἐκείνο πᾶσα 630 ψυχὴ, ὥς αὐτὴ μὲν ζῶα ἐποίησε πάντα ἐμπνεύσασα αὐτοῖς ζωὴν, ἃ τε γῇ τρέφει ἃ τε θάλασσα ἃ τε ἐν ἀέρι ἃ τε ἐν οὐρανῷ ἄστρα θεῖα, αὐτὴ δὲ ἥλιον, αὐτὴ δὲ τὸν μέγαν τοῦτον οὐρανόν, καὶ αὐτὴ ἐκόσμησεν, αὐτὴ δὲ ἐν τάξει περιάγει φύσις οὐσα ἑτέρα ὧν κοσμεῖ καὶ ὧν κινεῖ καὶ ἃ ζῆν ποιεῖ· καὶ τούτων ἀνάγκη εἶναι τιμιωτέραν, γιγνομένων (μὲν) τούτων καὶ φθειρομένων, ὅταν αὐτὰ ψυχὴ ἀπολείπη ἢ χορηγῇ τὸ ζῆν,

αὐτὴ δὲ οὖσα αἰὲ τῷ μὴ ἀπολείπειν ἑαυτήν. — οἷον σκοτεινὸν νέφος ἡλίου βολαὶ φωτίσασαι λάμπειν ποιοῦσι χρυσοειδῆ ὄψιν διδοῦσαι, οὕτω τοι καὶ ψυχὴ ἐλθοῦσα εἰς σῶμα οὐρανὸς ἔδωκε μὲν ζῶην, ἔδωκε δὲ ἀθανασίαν, ἡγείρε δὲ κείμενον. ὁ δὲ κινήθεις κίνησιν αἰδίων ὑπὸ ψυχῆς ἐμφρόνως ἀγούσης ζῶον εὐδαιμον ἐγένετο, ἔσχε τε ἀξίαν οὐρανὸς ψυχῆς εἰσοικισθείσης, ὡν πρὸ ψυχῆς σῶμα νεκρὸν, γῆ καὶ ὕδωρ, μᾶλλον δὲ σκότος ἔλης καὶ μὴ ὄν καὶ „ὃ στυγέουσιν οἱ θεοί“ φησί τις. γένοιτο δ' ἂν φανερωτέρα αὐτῆς καὶ ἐναργεστέρα ἢ δύναμις καὶ ἡ φύσις, εἴ τις ἐνταῦθα διανοηθεῖν ὅπως περιέχει καὶ ἄγει ταῖς αὐτῆς βουλήσεσι τὸν οὐρανόν. παντὶ μὲν γὰρ τῷ μεγέθει τούτῳ, ὅσος ἐστίν, ἔδωκεν ἑαυτήν, καὶ πᾶν διάστημα καὶ μέγα καὶ μικρὸν ἐψύχεται, ἄλλον μὲν ἄλλῃ κειμένου τοῦ σώματος, καὶ τοῦ μὲν ὠδί, τοῦ δὲ ὠδὶ ὄντος, καὶ τῶν μὲν ἐξ ἐναντίας, τῶν δὲ ἄλλων ἀπάρτησιν ἀπ' ἀλλήλων ἐχόντων. ἀλλ' οὐχ ἡ ψυχὴ οὕτως, οὐδὲ μέρει ἑαυτῆς ἐκάστω κατακερματισθεῖσα μορίῳ ψυχῆς ζῆν ποιεῖ, ἀλλὰ πάντα ζῆ τῇ ὅλῃ, καὶ πάρεστι πᾶσα πανταχοῦ τῷ γενήσαντι πατρὶ ὁμοιουμένη καὶ κατὰ τὸ ἐν καὶ κατὰ τὸ πάντῃ. καὶ πολλὸς ὢν ὁ οὐρανὸς καὶ ἄλλος ἄλλῃ ἐν ἐστὶ τῇ ταύτης δυνάμει· καὶ θεὸς ἐστὶ διὰ ταύτην ὁ κόσμος ὅδε. ἐστὶ δὲ καὶ ἥλιος θεός, ὅτι ἔμψυχος, καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα, καὶ ἡμεῖς, εἴπερ τι, διὰ τοῦτο· „νέκυες γὰρ κοπρίων ἐκβλητότεροι“^a. — εἰ δ' ὁ τι ἔμψυχον διωκτὸν ἐστὶ, τί παρὲς τις ἑαυτὸν ἄλλον διώκει; τὴν δὲ ἐν ἄλλῳ ψυχὴν ἀγάμενος σεαυτὸν ἄγασαι^b.

a. Heracliti fragm. 96 Diels 85 Byw. ap. Plut. quaest. conv. IV 4, 3, 6; Empedocli adscribitur ab Eustathio et scholiis in Hom. Ω 54.

b. Per totum librum ennead. IV 9 hoc persequitur, ὅτι πᾶσαι αἱ ^{animae unitas et multitudo} ψυχαὶ μία. Praecipuum argumentum est quod sola corpora separantur mole (ὄγκος) et loco et terminis. Enn. IV 9, 1 διὰ τί γὰρ ἡ ἐν ἐμοὶ μία, ἡ δ' ἐν τῷ παντὶ οὐ μία; οὐ γὰρ ὄγκος οὐδὲ ἐκεῖ οὐδὲ σῶμα. Ib. VI 4, 4 διέστησαν γὰρ (αἱ ψυχαὶ) οὐ διεστώσαι καὶ πάρεσιν ἀλλήλαις οὐκ ἄλλοτριωθεῖσαι· οὐ γὰρ πέρας ἐν εἰσι διωρισμέναι, ὥσπερ οὐδὲ ἐπιστῆμαι αἱ πολλαὶ ἐν ψυχῇ μιᾷ, καὶ ἔστιν ἡ μία τοιαύτη ὥστε ἔχειν ἐν ἑαυτῇ πάσας. οὕτως ἐστὶν ἀπειρος ἡ τοιαύτη φύσις. Patet etiam sic multitudinem animarum non omnino tolli, cf. enn. IV 9, 2 οὐδὲ γὰρ οὕτως μίαν λέγομεν (τὴν ψυχὴν) ὥς πάντῃ πλήθους ἁμοιον· τοῦτο γὰρ τῇ κρείττοι φύσει δοτέον· ἀλλὰ μίαν καὶ πλήθος λέγομεν καὶ μετέχειν τῆς φύσεως τῆς περὶ τὰ σώματα μεριστῆς γινομένης καὶ τῆς ἀμεριστοῦ αὐ· ὥστε πάλιν εἶναι μίαν. Unitatis argumenta sunt etiam consensus

et magia et incantationes: enn. IV 9, 3 καὶ μὴν ἐκ τοῦ ἐναντίου φησὶν ὁ λόγος συμπαθεῖν ἀλλήλοις ἡμᾶς καὶ συναλγοῦντας ἐκ τοῦ ὁρᾶν καὶ διαχεομένους καὶ εἰς τὸ φιλεῖν ἐλκομένους κατὰ φύσιν. — εἰ δὲ καὶ ἐπιδῶν καὶ ὅλως μαγεῖται συνάγουσι καὶ συμπαθεῖς πόρρωθεν ποιοῦσι, πάντως τοι διὰ ψυχῆς μῖα. Unitatis ac multitudinis in anima consociatio quo pacto accipienda sit, cognoscitur ex hisce l. l. ὅτι τὸ μὲν ἀμερίστον αὐτῆς κατὰ τὸ λογικὸν ταχέον οὐ μεριζόμενον ἐν τοῖς σώμασι, τὸ δὲ μεριζόμενον περὶ σώματα ἐν μὲν ὄν καὶ αὐτό, περὶ δὲ τὰ σώματα μεριζόμενον, παρεχόμενον τὴν αἴσθησιν πανταχοῦ, ἄλλην δύναμιν αὐτῆς θετέον τό τε πλαστικὸν αὐτῆς καὶ ποιητικὸν σωμάτων δύναμιν ἄλλην. οὐχ ὅτι δὲ πλείους αἱ δυνάμεις, οὐ μὴν καὶ γὰρ ἐν τῷ σπέρματι πλείους αἱ δυνάμεις καὶ ἕν, καὶ ἐξ ἑνὸς τούτου πολλὰ ἔν. Una illa anima mundi manet una etiam si in multas animas dispertitur; exemplo est sapientiae unitas: ib. 5 αἱ δὲ πολλαὶ εἰς ταύτην ὡς μίαν δοῦσαν ἑαυτὴν εἰς πλῆθος καὶ οὐ δοῦσαν· ἱκανὴ γὰρ πᾶσι παρασχεῖν ἑαυτὴν καὶ μένειν μίαν· δύεται¹ γὰρ εἰς πάντα ἕμα καὶ ἐκάστου οὐκ ἀποτετέμνεται πάντῃ. τὸ αὐτὸ οὖν ἐν πολλοῖς. μὴ δὴ τις ἀπιστεῖτω· καὶ γὰρ ἡ ἐπιστήμη ὅλη καὶ τὰ μέρη αὐτῆς, ὡς μένειν τὴν ὅλην καὶ ἀπ' αὐτῆς τὰ μέρη. Cf. enn. VI 5, 10.

superior
pars
animae

Enn. V 1, 3 οὕτω δὴ τιμίον καὶ θεῖον ὄντος χρήματος 631
τῆς ψυχῆς, πιστεύσας ἤδη τῷ τοιούτῳ θεὸν μετιέναι μετὰ
τοιαύτης αἰτίας ἀνάβαινε πρὸς ἐκεῖνον· πάντως που οὐ
πόρρω βαλεῖς· οὐδὲ πολλὰ τὰ μεταξύ. λάμβανε τοίνυν τοῦ
θεοῦ τούτου θειότερον τὸ ψυχῆς πρὸς τὸ ἄνω γειτόνημα,
μεθ' ὃ καὶ ἀφ' οὗ ἡ ψυχὴ· καίπερ γὰρ οὕσα χρήμα, οἷον
ἔδειξεν ὁ λόγος, εἰκὼν τίς ἐστι νοῦ· οἷον λόγος ὁ ἐν προφορᾷ
λόγου τοῦ ἐν ψυχῇ^a, οὕτω τοι καὶ αὐτὴ λόγος νοῦ καὶ ἡ
πᾶσα ἐνέργεια, καὶ ἦν προῖεται ζῶν εἰς ἄλλου ὑπόστασιν·
οἷον πυρὸς τὸ μὲν ἡ συνοῦσα θερμότης, ἡ δὲ ἦν παρέχει.
δεῖ δὲ λαβεῖν ἐκεῖ οὐκ ἐκρέουσιν, ἀλλὰ μένουσιν μὲν τὴν ἐν
αὐτῷ, τὴν δὲ ἄλλην ὑφισταμένην^b. οὕσα οὖν ἀπὸ νοῦ νοερά
ἐστι, καὶ ἐν λογισμοῖς ὁ νοῦς αὐτῆς, καὶ ἡ τελείωσις ἀπ'
αὐτοῦ πάλιν οἷον πατρὸς ἐκθρέψαντος, ὃν οὐ τέλειον ὡς
πρὸς αὐτὸν ἐγέννησεν. ἢ τε οὖν ὑπόστασις αὐτῇ ἀπὸ νοῦ, ὃ
τε ἐνεργεῖα λόγος νοῦ αὐτῇ ὁρωμένου. ὅταν γὰρ ἐνίδῃ εἰς
νοῦν, ἐνδοθεν ἔχει καὶ οἰκεῖα, ἃ νοεῖ καὶ ἐνεργεῖ. καὶ ταύτας
μόνας δεῖ λέγειν ἐνεργείας ψυχῆς, ὅσα νοερώς καὶ ὅσα οἴκοθεν·
τὰ δὲ χεῖρω ἄλλοθεν καὶ πάθη ψυχῆς τῆς τοιαύτης. νοῦς
οὖν ἐπὶ μᾶλλον θειότεραν ποιεῖ καὶ τῷ πατὴρ εἶναι καὶ τῷ

1) δύεται Vitranga: δύναται libri.

παρεῖναι· οὐδὲν γὰρ μεταξὺ ἢ τὸ ἑτέροις εἶναι, ὡς ἐφεξῆς μέντοι καὶ ὡς τὸ δεχόμενον, τὸ δὲ ὡς εἶδος· καλὴ δὲ καὶ ἡ νοῦ ὕλη, νοοειδὴς οὖσα καὶ ἀπλή, οἷον δὴ ὁ νοῦς^ο.

a. De hoc discrimine v. **BP** 611 a.

b. Variis similitudinibus, quo modo res ex principiis exstiterint, illustrare conatur, cum dicit effundi eas tanquam lumen a sole, scaturire tanquam aquam ex fonte, pullulare tanquam arborem ex stirpe. At id ipsum, unde res emanant, semper integrum restat atque illibatum: I 6, 7 ἐκείνο δ' χορηγεῖ μὲν ἅπασιν, ἐφ' ἑαυτοῦ δὲ μένον δίδωσι καὶ οὐδέχεται τι εἰς αὐτό. III 8, 10 νόησον γὰρ πηγὴν ἀρχὴν οὐκ ἔχουσαν, δοῦσαν δὲ ποταμοῖς πᾶσιν αὐτὴν, οὐκ ἀναλωθεῖσαν τοῖς ποταμοῖς, ἀλλὰ μένουσαν αὐτὴν ἡσύχως. — Tanta enim primi principii abundantia est, ut sponte superfluxerit: V 2, 1 πρώτη οἷον γέννησις αὐτῇ· ὃν γὰρ τέλειον — οἷον ὑπερρῦν, καὶ τὸ ὑπερπλήρες αὐτοῦ πεπολήκεν ἄλλο. — Neque temporis neque ullius motionis atque mutationis notio in talibus adhibenda est: V 1, 6 ἐκποδὼν δὲ ἡμῖν ἔστω γένεσις ἢ ἐν χρόνῳ τὸν λόγον περὶ τῶν αἰεὶ ὄντων ποιουμένοις. — τὸ γοῦν γινόμενον ἐκείθεν οὐ κινήθέντος φασὶν γίνεσθαι· εἰ γὰρ κινήθέντος αὐτοῦ τι γίνοιτο, τρίτον ἀπ' ἐκείνου γινόμενον μετὰ τὴν κίνησιν ἂν γίνοιτο καὶ οὐ δεύτερον. δεῖ οὖν ἀκινήτου ὄντος, εἴ τι δεύτερον μετ' αὐτό, οὐ προσενύσαντος οὐδὲ βουληθέντος οὐδὲ ὅλως κινήθέντος ὑποστῆναι αὐτό. — καὶ πάντα τὰ ὄντα ἕως μένει, ἐκ τῆς αὐτῶν οὐσίας ἀναγκαίαν τὴν περὶ αὐτὰ πρὸς τὸ ἔξω αὐτῶν ἐκ τῆς παρουσίας δυνάμεως δίδωσιν αὐτῶν ἐξηρημένῃν ὑπόστασιν, εἰκόνα οὖσαν οἷον ἀρχετύπων ὧν ἐξέρψ· πῦρ μὲν τὴν παρ' αὐτοῦ θερμότητα· καὶ χιὼν οὐκ εἴσω μόνον τὸ ψυχρὸν κατέχει· μάλιστα δὲ ὅσα εὐώδη μαρτυρεῖ τοῦτο. ἕως γὰρ ἔστι, πρόεισί τι ἐξ αὐτῶν περὶ αὐτά, ὧν ἀπολαύει ὑποστάντων ὅ τι πλησίον. καὶ πάντα δὲ ὅσα ἤδη τέλεια γεννᾷ· τὸ δὴ αἰεὶ τέλειον αἰεὶ καὶ ἀίδιον γεννᾷ· καὶ ἔλαττον δὲ ἑαυτοῦ γεννᾷ.

c. De materia intellegibili, quam ponit in intellegentia, v. enn. II ^{materia intellegibilis} 4, 4 εἰ οὖν πολλὰ τὰ εἶδη, κοινὸν μὲν τι ἐν αὐτοῖς ἀνάγκη εἶναι· καὶ δὴ καὶ ἴδιον, ᾧ διαφέρει ἄλλοι ἄλλοι. τοῦτο δὴ τὸ ἴδιον καὶ ἡ διαφορὰ ἢ χωρίζουσα ἢ οἰκέλα ἐστὶ μορφή. εἰ δὲ μορφή, ἔστι καὶ τὸ μορφούμενον, περὶ δὲ ἡ διαφορὰ. ἔστιν ἄρα καὶ ὕλη ἢ τὴν μορφήν δεχομένη καὶ αἰεὶ τι ὑποκείμενον. ἔτι εἰ κόσμος νοητός ἐστιν ἐκεῖ, μέμνηται δὲ οὗτος ἐκείνου, οὗτος δὲ σύνθετος καὶ ἐξ ὕλης, ἀκαεὶ δὲ ὕλην εἶναι.

632 Enn. V 1, 4 κόσμον αἰσθητὸν τόνδε εἴ τις θαυμάζει εἰς ^{intellectus} τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν τάξιν τῆς φορᾶς τῆς αἰδίου ἀποβλέπων καὶ θεοὺς τοὺς ἐν αὐτῷ, τοὺς μὲν ὁρωμένους, τοὺς δὲ καὶ ἀφανεῖς ὄντας, καὶ δαίμονας καὶ ζῷα φυτὰ τε πάντα, ἐπὶ τὸ ἀρχετύπον αὐτοῦ καὶ τὸ ἀληθινώτερον ἀναβὰς ἀκαεὶ πάντα ἰδέτω νοητὰ καὶ παρ' αὐτῶν

αἰδία ἐν οἰκείᾳ συνέσει καὶ ζωῇ, καὶ τούτων τὸν ἀκήρατον νοῦν προστάτην καὶ σοφίαν ἀμήχανον καὶ τὸν ὡς ἀληθῶς ἐπὶ Κρόνου βίον θεοῦ κόρου καὶ νοῦ ὄντος^a. πάντα γὰρ ἐν αὐτῷ τὰ ἀθάνατα περιέχει, νοῦν πάντα, θεὸν πάντα, ψυχὴν πᾶσαν, ἐστῶτα αἰεῖ. τί γὰρ ζητεῖ μεταβάλλειν εὖ ἔχων; ποῦ δὲ μετελθεῖν πάντα παρ' αὐτῷ ἔχων; ἀλλ' οὐδὲ αὖξιν ζητεῖ τελειότατος ὢν. διὸ καὶ τὰ παρ' αὐτῷ πάντα τέλεια, ἵνα πάντῃ ἢ τέλειος οὐδὲν ἔχων ὅ τι μὴ τοιοῦτον, οὐδὲν ἔχων ἐν αὐτῷ ὃ μὴ νοεῖ. νοεῖ δὲ οὐ ζήτων, ἀλλ' ἔχων^b. καὶ τὸ μακάριον αὐτῷ οὐκ ἐπίκτητον, ἀλλ' ἐν αἰῶνι πάντα, καὶ ὁ ὄντως αἰῶν, ὃν μιμεῖται χρόνος περιθέων ψυχὴν τὰ μὲν παριείς τοῖς δὲ ἐπιβάλλων. καὶ γὰρ ἄλλα καὶ ἄλλα αὖ περὶ ψυχῆν. ποτὲ γὰρ Σωκράτης, ποτὲ δὲ ἵππος, ἐν τι αἰεὶ τῶν ὄντων. ὁ δὲ νοῦς πάντα. ἔχει οὖν ἐν αὐτῷ πάντα ἐστῶτα ἐν τῷ αὐτῷ, καὶ ἔστι μόνον, καὶ τὸ ἔστιν αἰεῖ, καὶ οὐδαμοῦ τὸ μέλλον. ἔστι γὰρ καὶ τότε. οὐδὲ τὸ παρεληλυθός. οὐ γάρ τι ἐκεῖ παρεληλυθεν, ἀλλ' ἐνέστηκεν αἰεὶ αἶτε τὰ αὐτὰ ὄντα οἷον ἀγαπῶντα ἑαυτὰ οὕτως ἔχοντα. ἕκαστον δὲ αὐτῶν νοῦς καὶ ὄν ἐστι, καὶ τὸ σύμπαν πᾶς νοῦς καὶ πᾶν ὄν, ὃ μὲν νοῦς κατὰ τὸ νοεῖν ὑφιστάς τὸ ὄν, τὸ δὲ ὄν τῷ νοεῖσθαι τῷ νῶ διδόν τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι. τοῦ δὲ νοεῖν αἴτιον ἄλλο, ὃ καὶ τῷ ὄντι. ἀμφοτέρων οὖν ἓμα αἴτιον ἄλλο. ἓμα μὲν γὰρ ἐκεῖνα καὶ συννύσχει καὶ οὐκ ἀπολείπει ἄλληλα, ἀλλὰ δύο ὄντα τοῦτο τὸ ἐν ὁμοῦ νοῦς καὶ ὄν καὶ νοοῦν καὶ νοούμενον, ὃ μὲν νοῦς κατὰ τὸ νοεῖν, τὸ δὲ ὄν κατὰ τὸ νοούμενον^c. οὐ γὰρ ἂν γένοιτο τὸ νοεῖν ἑτερότητος μὴ οὔσης καὶ ταυτότητος δέ. principia γίνεται οὖν τὰ πρῶτα νοῦς, ὄν, ἑτερότης, ταυτότης. δεῖ δὲ καὶ κίνησιν λαβεῖν καὶ στάσιν^d. καὶ κίνησιν μὲν, εἰ νοεῖ, στάσιν δέ, ἵνα τὸ αὐτό, τὴν δὲ ἑτερότητα, ἵν' ἢ νοοῦν καὶ νοούμενον. ἢ ἐὰν ἀφέλῃς τὴν ἑτερότητα, ἐν γενόμενον σιωπῆσεται. δεῖ δὲ καὶ τοῖς νοηθεῖσιν ἑτέροις¹ πρὸς ἄλληλα εἶναι. ταῦτ' οὖν δέ, ἐπεὶ ἐν ἑαυτῷ, καὶ κοινὸν δέ τι ἐν πᾶσι. καὶ ἡ διαφορὰ ἑτερότης. ταῦτα δὲ πλείω γενόμενα ἀριθμὸν καὶ τὸ ποσὸν ποιεῖ. καὶ τὸ ποιὸν δὲ ἢ ἐκάστου τούτων ἰδιότης, ἐξ ὧν ὡς ἀρχῶν τὰ ἄλλα^e.

a. Cf. Plat. Cratyl. 396 B.

1) ἑτέροις libri: ἑτερότητα mavult Vitranga.

b. Inquirere (ζητεῖν) imperfectae mentis est, non igitur intellectui ^{cogitatio} hoc attribuendum. Anima intellectum non habet nisi cogitantem vel considerantem (νοῦν λογιζόμενον): enn. V 1, 10 νοῦς δὲ ὁ μὲν λογιζόμενος, ὁ δὲ λογίζεσθαι παρέχων· τὸ δὲ λογιζόμενον τοῦτο τῆς ψυχῆς. Ib. 11 καὶ εἰ ὅτε μὲν λογίζεται περὶ τούτων ψυχὴ, ὅτε δὲ μή, δεῖ μὴ τὸν λογιζόμενον, ἀλλ' αἰετὶ ἔχοντα τὸ δίκαιον νοῦν ἐν ἡμῖν εἶναι. Omnis autem λογισμὸς inferioris gradus est: enn. IV 3, 18 ἐλάττωσις γὰρ νοῦ εἰς αὐτάρχειαν τὸ λογισμοῦ δεῖσθαι, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς τέχναις ὁ λογισμὸς ἀποροῦσι τοῖς τεχνίταις. Neque in mundo intellegibili τὸ λογίζεσθαι reperitur, neque homo vere intellegibilis λογικὸς est: enn. VI 7, 9. — Inde contemptus ille, quem prae se fert, mentis atque cogitationis, eius maxime, quae proficiscitur a sensuum affectionibus. Nam verum intellectum dicit neque perceptionis neque collectionis ope ad cognoscendum pervenire: enn. V 5, 1 δεῖ ἄρα αὐτὸν (τὸν ἀληθῆ νοῦν) αἰετὶ εἰδέναι, — τὴν δὲ εἰδήσιν αὐτῷ μήτε εἰκάζοντι εἶναι μήτε ἀμφίβολον μὴδ' αὖ παρ' ἄλλον οἶον ἀκούσαντι· οὐ τοίνυν οὐδὲ δι' ἀποδείξεως. A sensibus remotus nihil contempletur praeter se ipsum: enn. V 3, 4; 9, 7.

c. ὃν et νοῦς ita solent a Plotino coniungi, ut una esse atque una exstittisse ponantur, propterea quod verum ὃν nihil esse possit nisi τὸ νοητόν: enn. V 4, 2 ἔστι μὲν οὖν καὶ αὐτὸς (ὁ νοῦς) νοητόν, ἀλλὰ καὶ νοῦν. — νοῦς δὲ καὶ ὃν ταῦτόν· οὐ γὰρ τῶν πραγμάτων ὁ νοῦς, ὥσπερ ἡ αἴσθησις τῶν αἰσθητῶν προόντων, ἀλλ' αὐτὸς ὁ νοῦς τὰ πράγματα. V 1, 10 ἔστι δὲ ἐφεξῆς (τῷ ἐνὶ) τὸ ὃν καὶ νοῦς. — τὸ ὃν appellatur etiam οὐσία: enn. I 7, 1; 8, 2.

d. Hoc referendum ad quattuor categorias, quae a recentioribus vocantur, Platonis **RP** 323 a. Praeter eas utitur etiam categoriis Aristotelicis, sed immutatis et cum Platoniciis sociatis, v. Trendelenburg, *Gesch. d. Kateg. L.* 232; Kirchner l. l. 86. — Dialecticam fere eodem sensu appellat quo Plato, logicam quo Peripatetici inferiores, v. enn. I 3, 4—6, ubi inter alia haec dicit 4 in.: αὕτη (ἡ διαλεκτική) καὶ περὶ ἀγαθῶν ^{dialectica} τοῦ διαλέγεται καὶ περὶ μὴ ἀγαθοῦ καὶ ὅσα ὑπὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὅσα ὑπὸ τὸ ἐναντίον καὶ τί τὸ αἰδίων καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον, ἐπιστήμη δηλονότι¹ περὶ πάντων, οὐ δόξη· παύσασα δὲ τῆς περὶ τὸ αἰσθητὸν πλάνης ἐνιδρύει τῷ νοητῷ καὶ τὴν πραγματείαν ἔχει τὸ ψεῦδος ἀφεῖσα, — τῇ διαίρεσει τῇ Πλάτωνος χρωμένη μὲν καὶ εἰς διάκρισιν τῶν εἰδῶν, χρωμένη δὲ καὶ εἰς τὸ τί ἐστὶ, χρωμένη δὲ καὶ ἐπὶ τὰ πρῶτα γένη, καὶ τὰ ἐκ τούτων νοερώς πλέκουσα, ἕως ἂν διέλθῃ πᾶν τὸ νοητόν, καὶ ἀνὰ πάλιν ἀναλύουσα, εἰς ὃ ἂν ἐπ' ἀρχὴν ἔλθῃ. τότε δὲ ἡσυχίαν ἄγουσα — εἰς ἓν γενομένη βλέπει, τὴν λεγομένην λογικὴν πραγματείαν περὶ προτάσεων καὶ συλλογισμῶν, ὥσπερ ἂν τὸ εἰδέναι γράφειν, ἄλλῃ τέχνῃ δοῦσα· ὃν τινα ἀναγκαῖα καὶ πρὸ τέχνης ἡγουμένη.

e. νοῦς cum in se coniungat νόησεως naturam et ὄντος, sequitur ^{intellectus et animae} ut et motus et quies ei attribuenda sit. Nam νόησις ἡ πρώτη ζωή: ^{natura}

1) δηλονότι, quod est in libris post αἰδίων, transposuit Müller.

enn. III 8, 8; ζῶῃ vero idem est atque ἐνέργεια: I 8, 2; III 6, 6. Cf. VI 2, 8 ἐν μὲν οὖν τῷ νοεῖν ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ κίνησις, ἐν δὲ τῷ ἑαυτὸν ἡ οὐσία καὶ τὸ ὄν· ὃν γὰρ νοεῖ καὶ ὄντα ἑαυτόν, — ὃν δὲ τὸ πάντων ἐδραιότατον καὶ περὶ ὃ τὰ ἄλλα τὴν στάσιν ὑπεστήτητο. Plerumque tamen animae tribuitur motus, intellectui quies: enn. II 9, 1 ἔστι γὰρ ὡς ἔστι νοῦς ἀεὶ ὡσαύτως ἐνεργεῖα κείμενος ἐστώσῃ· κίνησις δὲ πρὸς αὐτόν καὶ περὶ αὐτόν ψυχῆς ἤδη ἔργον. IV 4, 16 εἰ τὰγαθόν τις κατὰ κέντρον τάξει, τὸν νοῦν κατὰ κύκλον ἀκίνητον, ψυχὴν δὲ κατὰ κύκλον κινούμενον ἂν τάξει, κινούμενον δὲ τῇ ἐφέσει. νοῦς γὰρ εὐθὺς καὶ ἔχει καὶ περιέληφεν, ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ ἐπέκεινα ὄντος ἐφίεται. Intellectus enim semper in se ipso requiescens neque aliud quidquam contemplatur neque aliorum convertitur moveturque, neque propterea est πρακτικός: enn. V 3, 6 οὐ γὰρ δὴ πρακτικός γε οὗτος (νοῦς)· ὡς πρὸς τὸ ἔξω βλέποντι τῷ πρακτικῷ καὶ μὴ ἐν αὐτῷ μένοντι εἴη ἂν τῶν μὲν ἔξω τις γνῶσις, ἀνάγκη δὲ οὐκ ἔνεστιν, εἴπερ τὸ πᾶν πρακτικὸς εἴη, γινώσκων ἑαυτόν. Anima vero per se sine intellectu est, nisi ad illum se convertit: enn. V 6, 4 ψυχὴ μὲν γὰρ ἐπακτὸν νοῦν ἔχει, — νοῦς δ' ἐν αὐτῷ οἰκεῖον ἔχει. Etiam externum quid operatur, dum condit mundum: enn. IV 8, 3 ψυχῆς δὲ ἔργον τῆς λογικωτέρας νοεῖν μὲν, οὐ τὸ νοεῖν δὲ μόνον· τί γὰρ ἂν καὶ νοῦ διαφέρῃ; προσλαβοῦσα γὰρ τῷ νοεῖν εἶναι καὶ ἄλλο, καθ' ὃ τὴν οἰκείαν ἔσχεν ὑπόστασιν, νοῦς οὐκ ἔμεινεν, ἔχει τε ἔργον καὶ αὐτή, εἴπερ καὶ πᾶν, ὃ ἂν ἦ τῶν ὄντων. βλέπουσα δὲ πρὸς μὲν τὸ πρὸ ἑαυτῆς νοεῖ, εἰς δὲ ἑαυτὴν σώζει ἑαυτήν, εἰς δὲ τὸ μετ' αὐτὴν κοσμεῖ τε καὶ διοικεῖ καὶ ἄρχει αὐτοῦ. Quamquam si altius in rem inquisiveris, omnem actionem inservire cognitioni et contemplationi reperies: enn. III 8, 6 ἡ ἀρα πρᾶξις ἕνεκα θεωρίας καὶ θεωρήματος· ὥστε καὶ τοῖς πράττουσιν ἡ θεωρία τέλος, καὶ οἷον ἐξ εὐθείας ὃ μὴ ἠδυνήθησαν λαβεῖν τοῦτο περιπλανώμενοι ἐλεῖν ζητοῦσι. καὶ γὰρ αὐτοὶ ὅταν τύχωσιν οὗ βούλονται, ὃ γενέσθαι ἠθέλησαν, οὐχ ἵνα μὴ γνῶσιν, ἀλλ' ἵνα γνῶσι καὶ παρὸν ἴδωσιν ἐν ψυχῇ, δηλὸν ὅτι κείμενον θεατόν. ἐπεὶ καὶ ἀγαθοῦ χάριν πράττουσι· τοῦτο δὲ οὐχ ἵνα ἔξω αὐτῶν οὐδ' ἵνα μὴ ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα ἔχωσι τὸ ἐκ τῆς πρᾶξεως ἀγαθόν. τοῦτο δὲ ποῦ; ἐν ψυχῇ. ἀνέκαμψεν οὖν πάλιν ἡ πρᾶξις εἰς θεωρίαν· ὃ γὰρ ἐν ψυχῇ λαμβάνει λόγῳ οὐσῃ, τί ἂν ἄλλο ἢ λόγος σιωπῶν εἴη; Ipsa conformatio mundi, quae fit per animam, quasi est contemplatio quaedam: ib. 5 ἀλλὰ περὶ μὲν φύσεως εἰπόντες, ὃν τρόπον θεωρία ἡ γέννησις (αὐτῆς ἐστὶ), ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὴν πρὸ ταύτης ἐλθόντες λέγομεν, ὡς ἡ ταύτης θεωρία καὶ τὸ φιλομαθὲς καὶ τὸ ζητητικὸν καὶ ἡ ἐξ ὧν ἐγνώκει ὥδῃς καὶ τὸ πλήρες πεποίηκεν αὐτὴν θεώρημα πᾶν γενομένην ἄλλο θεώρημα ποιῆσαι (sed θεώρημα ἀσθενέστερον, quod explicatur in subsequentibus).

unum

Enn. V 1, 5 πολλὸς οὖν οὗτος ὁ θεὸς (ὁ νοῦς) ἐπὶ τῇ 635
 ψυχῇ τῇδε ὑπάρχει. — τίς οὖν ὁ τοῦτον γεννήσας, ὁ ἀπλοῦς
 καὶ ὁ πρὸ τοιούτου πλήθους, ὁ αἴτιος τοῦ καὶ εἶναι καὶ

πολὺν εἶναι τοῦτον, ὁ τὸν ἀριθμὸν ποιῶν; ὁ γὰρ ἀριθμὸς οὐ πρῶτος· καὶ γὰρ πρὸ δυνάδος τὸ ἐν^α, δεύτερον δὲ δυνάς, καὶ παρὰ τοῦ ἐνὸς γεγεννημένη ἐκεῖνο ὀριστὴν ἔχει, αὐτὴ δὲ ἀόριστον παρ' αὐτῆς· ὅταν δὲ ὀρισθῇ, ἀριθμὸς ἤδη.

a. Cf. enn. III 8, 9 οὗτος (ὁ νοῦς) μὲν οὖν τοιοῦτος· διὸ οὐ πρῶτος, ἀλλὰ δεῖ εἶναι τὸ ἐπέκεινα αὐτοῦ —, ὅτι πληθὸς ἐνὸς ὕστερον· καὶ ἀριθμὸς δὲ οὗτος, ἀριθμοῦ δὲ ἀρχὴ καὶ τοῦ τοιούτου τὸ ὄντως ἐν· καὶ οὗτος νοῦς καὶ νοητὸν ἔμα, ὥστε δύο ἔμα· εἰ δὲ δύο, δεῖ τὰ πρὸ τοῦ δύο λαβεῖν. Sequitur ut Uni nihil, quod ab ipso diversum esse videatur, attribuendum sit: enn. V 4, 1 δεῖ μὲν γὰρ τι πρὸ πάντων εἶναι ἀπλοῦν τοῦτο καὶ πάντων ἔτερον τῶν μετ' αὐτό, ἔφ' ἑαυτοῦ ὄν, οὐ μεμιγμένον τοῖς ἀπ' αὐτοῦ —, ὄν ὄντως ἐν, οὐχ ἔτερον ὄν, εἴτα ἐν, καθ' οὗ ψεῦδος καὶ τὸ ἐν εἶναι, οὗ μὴ λόγος μὴδὲ βπιστήμη. — αὐταρκέσιαι τὸν τε τῷ ἀπλοῦν εἶναι καὶ πρῶτον ἀπάντων· τὸ γὰρ μὴ πρῶτον ἐνδεὲς τοῦ πρὸ αὐτοῦ, τό τε μὴ ἀπλοῦν τῶν ἐν αὐτῷ ἀλλῶν δεόμενον ἢ ἢ ἔξ ἐκείνων. VI 9, 6 ὅταν γὰρ ἂν αὐτὸ (primum principium) νοήσῃς οἷον νοῦν ἢ θεόν, πλέον ἐστὶ. — πᾶν δὲ πολὺ καὶ μὴ ἐν ἐνδεὲς ἐκ πολλῶν γενόμενον. Omnia tamen necesse est esse per unum, si quidem omnino non essent, si Unum non esset: enn. VI 9, 1 πάντα τὰ ὄντα τῷ ἐνὶ ἐστὶν ὄντα, ὅσα τε πρῶτως ἐστὶν ὄντα, καὶ ὅσα ὁπωσοῦν λέγεται ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι. τί γὰρ ἂν καὶ εἴη, εἰ μὴ ἐν εἴη; ἐπεὶ περ ἀφαιρεθέντα τοῦ ἐν ὃ λέγεται οὐκ ἐστὶν ἐκεῖνα. Quamquam ipsi Uni quodam modo multitudo attribuenda est, quod habet δύναμιν ἀπειρον: enn. III 7, 5 εἰ δ' ἐκ πολλῶν λέγομεν αὐτὸν (τὸν θεόν), οὐ δεῖ θαυμάζειν· πολλὰ γὰρ ἕκαστον τῶν ἐκεῖ (in rebus intellegibilibus) διὰ δύναμιν ἀπειρον. VI 9, 6 ληπτέον δὲ καὶ ἀπειρον αὐτὸ (primum principium) οὐ τῷ ἀδιεξήτῳ ἢ τοῦ μεγέθους ἢ τοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλὰ τῷ ἀπεριλήπτῳ τῆς δυνάμεως. Cf. BP 635 c.

634 Enn. VI 9, 3 γεννητικὴ γὰρ ἡ τοῦ ἐνὸς φύσις οὕσα τῶν ^{infinum} πάντων οὐδὲν ἐστὶν αὐτῶν. οὔτε οὖν τί οὔτε ποῖον οὔτε ποσὸν οὔτε νοῦς οὔτε ψυχὴ· οὐδὲ κινούμενον οὐδ' αὖ ἐσιτός, οὐκ ἐν τόπῳ, οὐκ ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ τὸ καθ' αὐτὸ μονοειδές, μᾶλλον δὲ ἀνειδεὸν πρὸ εἰδούς ὃν παντός, πρὸ κινήσεως, πρὸ σιάσεως· ταῦτα γὰρ περὶ τὸ ὄν, ἃ πολλὰ αὐτὸ ποιεῖ^α.

a. Unum convenit non posse nisi negationibus terminari: enn. VI 8, 11 πῶς φθελγόμεθα τοῦτο, ὅτε καὶ τὰ ἄλλα ἐν ἀφαιρέσει πάντα τὰ περὶ τούτου λεγόμενα; Non possumus alia via ad illud penetrare quam conivendo (μύοντας) h. e. mystica contemplatione, sensibus oclusis: I 6, 8 ἀλλὰ ταῦτα πάντα (sensuum apprehensiones) ἀφεῖναι δεῖ καὶ μὴ βλέπειν, ἀλλ' οἷον μύσαντα θῆναι ἄλλην ἀλλάξασθαι καὶ ἀνεγείραι, ἣν ἔχει μὲν πᾶς, χρῶνται δὲ ὀλίγοι. Unum est sine cogitatione, verum etiam sine ignorantia cuiusquam: VI 9, 6 οὐ τοίνυν, ὅτι μὴ γινώσκει

οὐδὲ νοεῖ ἑαυτόν, ἀγνοία περὶ αὐτὸν ἔσται· ἡ γὰρ ἀγνοία ἑτέρου ὄντος γίνεται, ὅταν θάτερον ἀγνοῇ θάτερον· τὸ δὲ μόνον οὔτε γινώσκει οὔτε ἔχει ὁ ἀγνοεῖς, ἐν δὲ ὄν συνὸν αὐτῷ οὐ δεῖται νοήσεως ἑαυτοῦ. ἔπει οὐδὲ τὸ συνεῖναι δεῖ προσάπτειν, ἵνα τηρῆς τὸ ἔν, ἀλλὰ καὶ τὸ νοεῖν καὶ τὸ συνεῖναι¹ ἀφαιρεῖν καὶ ἑαυτοῦ νόησιν καὶ τῶν ἄλλων. Neque igitur per se νοητὸν est, sed quatenus refertur ad νοῦν: V 6, 2 πρὸς μὲν τὸν νοῦν νοητὸν ἔσται, καθ' ἑαυτὸ δὲ οὔτε νοοῦν οὔτε νοητὸν κυρίως ἔσται. Neque voluntatem habet; quare quod solet a Plotino ad modum Platonis Bonum appellari, τροπικώτερον accipiendum: VI 9, 6 ὥστε τῷ ἐνὶ οὐδὲν ἀγαθόν ἐστιν. οὐδὲ βούλησις τοίνυν οὐδενός, ἀλλ' ἐστὶν ὑπεράγαθον καὶ αὐτὸ οὐχ ἑαυτῷ, τοῖς δ' ἄλλοις ἀγαθόν, εἴ τι αὐτοῦ δύναται μεταλαμβάνειν. VI 7, 38 λέγομεν δὲ τὰγαθὸν περὶ αὐτοῦ λέγοντες οὐκ αὐτό. Neque ἀρχὴ et αἷτιον appellatur proprie: VI 8, 8 πάντα γὰρ ἐκείνου καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ σεμνὰ ὕστερα· τούτων γὰρ αὐτὸς ἀρχή, καίτοι ἄλλον τρόπον οὐκ ἀρχή. Ib. 9, 3 ἔπει καὶ τὸ αἷτιον λέγειν οὐ κατηγορεῖν ἐστι συμβεβηκός τι αὐτῷ, ἀλλ' ἡμῖν, ὅτι ἐχομέν τι παρ' αὐτοῦ ἐκείνου ὄντος ἐν αὐτῷ. Ipsum Unius nomen parum accommodatum esse dicit neque omnino ullam eius scientiam esse ib. 9, 5 τὸ ἔν, ᾧ ὄνομα μὲν κατ' ἀλήθειαν οὐδὲν προσήκον· εἴπερ δὲ δεῖ ὀνομάσαι, κοινῶς ἂν λεχθεῖη προσηκόντως ἔν, οὐχ ὡς ἄλλο, εἴτα ἔν. Cf. enn. V 3, 13 διὸ καὶ ἄρρητον τῇ ἀληθείᾳ· ὁ τι γὰρ ἂν εἴπης, τί ἐρεῖς. ἀλλὰ τὸ ἐπέκεινα πάντων καὶ ἐπέκεινα τοῦ σεμνοτάτου νοῦ, ἐν τοῖς πᾶσι μόνον ἀληθὲς οὐκ ὄνομα ὃν αὐτοῦ ἄλλο τι², οὔτε τί τῶν πάντων οὔτε ὄνομα αὐτοῦ, ὅτι μὴδὲν κατ' αὐτοῦ· ἀλλ', ὡς ἐνδέχεται, ἡμῖν αὐτοῖς σημαίνειν ἐπιχειροῦμεν περὶ αὐτοῦ. VI 8, 8 οὐδὲν ἂν εὑροίμεν εἰπεῖν οὐχ ὅτι κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ περὶ αὐτοῦ κυρίως.

principia rerum
quot sint

Enn. II 9, 1 εἰ οὖν (τὸ ἔν) μὴδὲ παρ' ἄλλου μὴδὲ ἐν **635**
ἄλλῳ μὴδὲ σύνθεσις μηδεμία, ἀνάγκη μὴδὲν ὑπὲρ αὐτὸ εἶναι.
οὐ τοίνυν δεῖ ἐφ' ἑτέρας ἀρχὰς ἵεναι, ἀλλὰ τοῦτο προστη-
σαμένους, εἴτα νοῦν μετ' αὐτὸ καὶ τὸ νοοῦν πρώτως, εἴτα
ψυχὴν μετὰ νοῦν· αὕτη γὰρ τάξις κατὰ φύσιν· μήτε πλείω
τούτων τίθεσθαι ἐν τῷ νοητῷ μήτε ἐλάττω. εἴτε γὰρ ἐλάττω,
ἢ ψυχὴν καὶ νοῦν ταῦτ' ἀφαιροῦσιν, ἢ νοῦν καὶ τὸ πρῶτον·
ἀλλ' ὅτι ἕτερα ἀλλήλων, ἐδείχθη πολλαχῇ. λοιπὸν δὴ ἐπι-
σκέψασθαι ἐν τῷ παρόντι, εἰ πλείω τῶν τριῶν τούτων.
τίνες ἂν οὖν εἴεν φύσεις παρ' αὐτάς; τῆς τε γὰρ λεχθεῖσης
οὕτως ἔχειν ἀρχῆς τῆς πάντων οὐδεὶς ἂν εὑροί ἀπλουστέραν
οὐδὲ ἐπαναβεβηκυῖαν ἡγνιασοῦν. — οὐδ' ἐπινοεῖν τὸν μὲν
τινα νοῦν ἐν ἡσυχίᾳ τινί, τὸν δὲ οἷον κινούμενον. — οὐ μὴν

1) συνεῖναι **RP**: συνέναι libri. — 2) ἐν τοῖς πᾶσι — ἄλλο τι eiecit Müller.

οὐδὲ διὰ τοῦτο πλείους νοῦς ποιεῖν, εἰ δὲ μὲν νοεῖ, δὲ δὲ νοεῖ
 ὅτι νοεῖ. καὶ γὰρ εἰ ἄλλο τὸ ἐν τούτοις νοεῖν, ἄλλο δὲ τὸ
 νοεῖν ὅτι νοεῖ, ἀλλ' οὖν μία προσβολὴ οὐκ ἀναίσθητος τῶν
 ἐνεργημάτων ἑαυτῆς· γελοῖον γὰρ ἐπὶ τοῦ ἀληθινοῦ νοῦ τοῦτο
 ὑπολαμβάνειν, ἀλλὰ πάντως γε ὁ αὐτὸς ἔσται <τῷ> ¹ ὅσπερ
 ἐννοεῖ δὲ νοῦν ὅτι νοεῖ. — τὸν δὲ λόγον ὅταν τις ἀπὸ
 τοῦ νοῦ ποιῇ, εἶτα ἀπὸ τούτου γίνεσθαι ἐν ψυχῇ ἄλλον ἀπ'
 αὐτοῦ τοῦ λόγου, ἵνα μεταξὺ ψυχῆς καὶ νοῦ ἡ οὗτος, ἀπο-
 στερήσει τὴν ψυχὴν τοῦ νοεῖν ^a. — 2 οὐ τοίνυν οὔτε πλείω
 τούτων οὔτε ἐπινοίας περιττὰς ἐν ἐκείνοις, ὥς οὐ δέχονται,
 θετέον, ἀλλ' ἓνα νοῦν ἰὸν αὐτὸν ὡσαύτως ἔχοντα, ἀκλινῇ
 πανταχῇ, μιμούμενον τὸν πατέρα καθ' ὅσον οἷόν τε αὐτῷ ^b.

a. Hoc eo pertinet, quod animam esse statuit λόγον s. ideam νοῦ, enn. III 2, 2 τὸ γὰρ ἀπορρέον ἐκ νοῦ λόγος. 6, 18 ἡ μὲν γε ψυχὴ τὰ τῶν ὄντων εἶδη ἔχουσα εἶδος οὔσα καὶ αὐτὴ ὁμοῦ πάντα ἔχει. Quibus si anima ponitur esse una inter multas ideas intellectus, difficile est dispicere causam, cur unam tantummodo mundi animam esse statuerit. Sed vides eum non tam iis adversari, qui substantias multiplicabant, quam iis, qui multiplicabant gradus in mundo intelligibili, h. e. gnosticis, adversus quos disputat toto libro nono enneadis secundae.

b. Unus ille intellectus cum sit tam id, quod intellegit, quam id, quod intellegitur (RP 632 c), sequitur ut omnia intellegibilia eo contineantur, h. e. ideae, quas cum Platone dicit; sed ad Philonis magis modum ideae tanquam potestates intellectuales esse ponit: enn. V 9, 8 οὐχ ἑτέρα τοῦ νοῦ ἐκάστη ἰδέα, ἀλλ' ἐκάστη νοῦς. καὶ ὅλος μὲν ὁ νοῦς τὰ πάντα εἶδη, ἕκαστον δὲ εἶδος νοῦς ἕκαστος, ὡς ἡ ὅλη ἐπιστήμη τὰ πάντα θεωρήματα. IV 8, 3 ὄντος τοίνυν παντὸς νοῦ ἐν τῷ τῆς νοήσεως τόπῳ —, ὄντων δὲ καὶ τῶν ἐν τούτῳ περιεχομένων νοερῶν δυνάμεων καὶ νόων τῶν καθ' ἕκαστα· οὐ γὰρ εἰς νοῦς μόνος, ἀλλ' εἰς καὶ πολλοί· πολλὰς ἔδει καὶ ψυχὰς καὶ μίαν εἶναι. Inde efficitur, ut sit mundus intellegibilis, omnes ideas eorum, quae in mundo sensibili existunt, ita complexus, ut sint consummate pulchra atque perfecta et re vera unum: V 9, 9 κόσμου δὴ τοῦδε ὄντος ζήτου περιεχτικοῦ ζήτων ἀπάντων καὶ παρ' ἄλλου ἔχοντος τὸ εἶναι καὶ τοιῷδε εἶναι, παρ' οὗ δὲ ἔστιν εἰς νοῦν ἀναγομένου, ἀναγκαῖον καὶ ἐν νῷ τὸ ἀρχέτυπον πᾶν εἶναι καὶ κόσμον νοητὸν τοῦτον τὸν νοῦν εἶναι. Cf. enn. V 8, 4. 9 sq.; V 9, 10 sq.; VI 7, 9 sq.

c*. Intellegibilia artissime conexas esse et ita comparata statuebat ut, principiorum conexus cum anima ex intellectu penderet, his duobus principiis intercedentibus omnia a primo suspensa essent. Intellectus autem eo intellectus est, quod intuetur Unum: enn. V 1, 7 εἰκόνα δὲ ἐκείνου (τοῦ ἐνός) λέγομεν

1) τῷ add. Heigl.

εἶναι τὸν νοῦν. — ἀλλ' οὐ νοῦς ἐκεῖνο. πῶς οὖν νοῦν γεννᾷ; ἢ ὅτι τῇ ἐπιστροφῇ πρὸς αὐτὸ ἐώρα· ἡ δὲ ὄρασις αὕτη νοῦς. Anima est duplex, cum ita sit inter intellectum et naturam posita, ut et sursum et deorsum pertineat, cf. enn. IV 8, 3 (RP 632 e); ib. 8 πᾶσα γὰρ ψυχὴ ἔχει τι καὶ τοῦ κάτω πρὸς τὸ σῶμα καὶ τοῦ ἄνω πρὸς νοῦν. Denique omnia conciliantibus illis referuntur ad primum principium: I 7, 2 τὰ δ' ἄλλα πάντα πρὸς αὐτὸ (τὸ ἐν) πῶς; ἢ τὰ μὲν ἄψυχα πρὸς ψυχὴν, ψυχὴ δὲ πρὸς αὐτὸ διὰ νοῦ. IV 3, 12 νοῦς δὲ πᾶς ἀεὶ ἄνω, — ἐμπει εἰς τὰ τῇδε διὰ ψυχῆς. ψυχὴ δὲ — δίδωσι τοῖς ὑπ' αὐτήν. Cf. V 5, 9 πέφυκεν οὖν τὰ μὲν ὕστατα ἐν τοῖς πρὸ αὐτῶν ὑστάτοις, τὰ δ' ἐν πρώτοις ἐν τοῖς προτέροις, καὶ ἄλλο ἐν ἄλλῳ, ἕως εἰς πρῶτον ἀρχῆς. ἀρχὴ δέ, ἔτε μηδὲν ἔχουσα πρὸ αὐτῆς, οὐκ ἔχει ἐν ὅτῳ ἄλλῳ· μὴ ἔχουσα δ' ἐν ὅτῳ αὕτη τῶν ἄλλων ὄντων ἐν τοῖς πρὸ αὐτῶν τὰ ἄλλα περιέληφε πάντα αὐτή. Ita omnia unum tenorem habent et, si primum principium respicias, ab uno pendent, quod propter id ipsum solet appellari bonum (sed cf. RP 634 a): enn. I 7, 1 τοῦτο δεῖ τὰγαθὸν τίθεσθαι, εἰς δὲ πάντα ἀνήρτηται, αὐτὸ δὲ εἰς μηδέν. — 8, 2 ἔστι δὲ τοῦτο, εἰς δὲ πάντα ἀνήρτηται καὶ οὐδ' πάντα τὰ ὄντα ἐφέται ἀρχὴν ἔχοντα αὐτὸ κάκεινον δεόμενα. τὸ δ' ἔστιν ἀνευθεές, ἱκανὸν ἑαυτῷ, μηδενὸς δεόμενον, μέτρον πάντων καὶ πέρας, δὲν¹ ἐξ αὐτοῦ νοῦν καὶ οὐσίαν καὶ ψυχὴν καὶ ζωὴν καὶ περὶ νοῦν ἐνέργειαν. Quod quo pacto praesto sit omnibus et omnia ex eo exstiterint in eoque consistant, id multis, ut asolet, similitudinibus atque imaginibus persequitur, cf. enn. III 8, 9; VI 4, 3. 7; 5, 12 πάρεστιν οὖν πῶς; ὡς ζωὴ μιὰ· οὐ γὰρ μέχρι τινὸς ἐν ζῳῇ ἢ ζωῇ, εἴτ' οὐ δύναται εἰς ἅπαν γθάσαι, ἀλλὰ πανταχοῦ. εἰ δέ τις ζητεῖ πάλιν πῶς, ἀναμνησθήτω τῆς δυνάμεως ὅτι μὴ ποσὴ, ἀλλ' εἰς ἅπειρον διαιρῶν τῇ διανοίᾳ ἀεὶ ἔχει δύναμιν τὴν αὐτὴν βυσσόθεν ἅπειρον. Cf. RP 633 a extr.

natura Enn. IV 4, 13 ἀλλὰ τί διοίσει τῆς λεγομένης φύσεως ἢ 636 τοιαύτη φρόνησις; ἢ ὅτι ἡ μὲν φρόνησις πρῶτον, ἡ δὲ φύσις ἔσχατον· Ἰνδαλμα γὰρ φρονήσεως ἢ φύσις καὶ ψυχῆς ἔσχατον ὃν ἔσχατον καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἐλλαμπόμενον λόγον ἔχει^a. — ὁθεν οὐδὲ οἶδε, μόνον δὲ ποιεῖ^b. ὁ γὰρ ἔχει τῷ ἐφεξῆς διδοῦσα ἀπροαιρέτως τὴν δόσιν τῷ σωματικῷ καὶ ὑλικῷ ποίησιν ἔχει.

a. ἡ φρόνησις est anima ad intellectum vergens (RP 631; 635 c) sive prior quam dicit, opposita illi, quae pertinet ad naturam et corpora: enn. III 8, 4 ἡ λεγομένη φύσις ψυχὴ οὐσα γέννημα ψυχῆς προτέρας δυνατώτερον ζωῆς κτλ.: quapropter alteram cum caelesti Venere comparat, alteram cum vulgari: III 5, 2. Ab anima posteriore natura efficitur eadem ratione, qua contemplatio transit in actionem: III 8, 4.

1) δὲν dubitanter Creuzer: δὸς libri.

Aliis locis sensum in animalibus et naturam in plantis ab anima in motum progressa effectam esse dicit: V 2, 1 *προελθοῦσα δὲ εἰς κίνησιν ἄλλην καὶ ἐναντίαν γεννᾷ εἰδῶλον αὐτῆς αἰσθησιν καὶ φύσιν τὴν ἐν τοῖς φυτοῖς*. Multas animas ex una anima mundi procedere dicit IV 9, 4; cf. IV 8, 4.

b. In his Aristotelem sequitur, v. RP 402.

637 Enn. III 2, 2 *ἐφίσταται γοῦν ἐκ τοῦ κόσμου τοῦ ἀλη-* rerum
θινοῦ *ἐκείνου καὶ ἐνὸς κόσμος οὗτος οὐχ εἰς ἀληθῶς· πολλὸς* universum
γοῦν καὶ εἰς πληθος μεμερισμένος καὶ ἄλλο ἅπ' ἄλλον
ἀφεστηκὸς καὶ ἀλλότριον γεγενημένον. καὶ οὐκέτι φιλία μό-
νον, ἀλλὰ καὶ ἔχθρα τῇ διαστάσει, καὶ ἐν τῇ ἐλλείψει ἐξ
ἀνάγκης πολέμιον ἄλλο ἄλλῳ. οὐ γὰρ ἀρκεῖ αὐτῷ τὸ μέρος,
ἀλλὰ σφριζόμενον τῷ ἄλλῳ πολέμιόν ἐστι, ὅφ' οὗ σφρίζεται.
γέγονε δὲ οὐ λογισμῷ τοῦ δεῖν γενέσθαι, ἀλλὰ φύσεως δευ-
τέρας ἀνάγκῃ· οὐ γὰρ ἦν τοιοῦτον ἐκεῖνο οἷον ἔσχατον εἶναι
τῶν ὄντων. πρῶτον γὰρ ἦν καὶ πολλὴν δύναμιν ἔχον καὶ
πᾶσαν, καὶ ταύτην τοίνυν τὴν τοῦ ποιεῖν ἄλλο ἄνευ τοῦ ζη-
τεῖν ποιῆσαι. ἦδη γὰρ ἂν αὐτόθεν οὐκ εἶχεν, εἰ ἐξίτηι, οὐδ'
ἂν ἦν ἐκ τῆς αὐτοῦ οὐσίας, ἀλλ' ἦν οἷον τεχνίτης ἀφ' αὐτοῦ
τὸ ποιεῖν οὐκ ἔχων ἄλλ' ἐπακτόν, ἐκ τοῦ μαθεῖν λαβὼν τοῦτο.
νοῦς τοίνυν δοῦς τι ἑαυτοῦ εἰς ὕλην^a ἀτρεμῆς καὶ ἡσυχος τὰ
πάντα εἰργάζετο· οὗτος δὲ ὁ λόγος ἐκ νοῦ ζυεῖς.

a. Similiter enn. VI 4, 16 de anima: ὥστε τὸ μὲν κατελθεῖν τὸ ἐν σώματι γενέσθαι, ὡς φαιεν ψυχὴν ἐν σώματι γενέσθαι τὸ τοῦτῳ δοῦναι τι παρ' αὐτῆς. Nam in multitudinem rerum sensibilium ingressa dilabitur ac ita veluti separatur, ut pars eius deterior in mundum ingreditur et deorsum ad materiam detrahatur: II 9, 2 *τὸ χεῖρον αὐτῆς καθελκυσθέν*. — τὸ γὰρ πᾶν αὐτῆς οὐκ ἦν θέμις καθελκύσαι. Cum corpore coniuncta detrahatur libertas, quoniam, quicquid in agendo versatur, quamvis ratio superet, mixtum est: VI 8, 2 *ἐπεὶ καὶ τὸ ἐν πράξει πᾶν, κἂν κρατῇ ὁ λόγος, μικτόν καὶ οὐ καθαρὸν δύναται τὸ ἐφ' ἡμῖν ἔχειν*.

638 Enn. I 8, 7 *ἀλλὰ πῶς οὖν ἐξ ἀνάγκης, εἰ τὸ ἀγαθόν, malum*
καὶ τὸ κακόν; ἄρ' οὖν οὕτως, ὅτι ἐν τῷ παντὶ τὴν ὕλην εἶναι
δεῖ; ἐξ ἐναντίων γὰρ ἐξ ἀνάγκης τόδε τὸ πᾶν· ἢ οὐδ' ἂν
εἴη μὴ ὕλης οὔσης^a. μεμιγμένη οὖν δὴ ἡ τοῦδε τοῦ κόσμου
φύσις ἐκ τε νοῦ καὶ ἀνάγκης. — εἰ δὴ οὕτως, ὁρθῶς ἂν
λέγοιτο μὴ ἂν ἀπολέσθαι τὰ κακά^b. — ἔστι δὲ τοῦ κακοῦ

λαβεῖν καὶ οὕτω τὴν ἀνάγκην. ἐπεὶ γὰρ οὐ μόνον τὸ ἀγαθόν, ἀνάγκη τῇ ἐκβάσει τῇ παρ' αὐτὸ ἢ, εἰ οὕτω τις ἐθέλει λέγειν, τῇ αἰεὶ υποβάσει καὶ ἀποστάσει, τὸ ἔσχατον, καὶ μεθ' οὗ οὐκ ἦν ἔτι γενέσθαι οἷον, τοῦτο εἶναι τὸ κακόν. ἐξ ἀνάγκης δὲ εἶναι τὸ μετὰ τὸ πρῶτον, ὥστε καὶ τὸ ἔσχατον τοῦτο δὲ ἡ ὕλη μηδὲν ἔτι ἔχουσα αὐτοῦ. καὶ αὕτη ἡ ἀνάγκη τοῦ κακοῦ.

materia a. Materiam nihili esse longe vehementius quam Plato contendit. Nam Plotino est illa non solum τὸ ἕτερον τοῦ ὄντος, sed etiam id, quod nihil veri ac boni habet: enn. I 8, 3 μὴ ὄν δὲ οὐτι τὸ παντελῶς μὴ ὄν, ἀλλ' ἕτερον μόνον τοῦ ὄντος, οὐχ οὕτω δὲ μὴ ὄν, ὡς κίνησις καὶ στάσις ἢ περὶ τὸ ὄν, ἀλλ' ὡς εἰκὼν τοῦ ὄντος ἢ καὶ ἔτι μᾶλλον μὴ ὄν. 5 τὸ γοῦν ἐλλείπον ὄλγον τοῦ ἀγαθοῦ οὐ κακόν· δύναται γὰρ καὶ τέλειον εἶναι ὡς πρὸς φύσιν τὴν αὐτοῦ. ἀλλ' ὅταν παντελῶς ἐλλείπῃ, ὅπερ ἐστὶν ἡ ὕλη, τοῦτο τὸ ὄντως κακὸν μηδεμίαν ἔχον ἀγαθοῦ μοῖραν. οὐδὲ γὰρ τὸ εἶναι ἔχει ἡ ὕλη, ἵνα ἀγαθοῦ ταύτῃ μετεῖχεν, ἀλλ' ὁμω-
νυμον αὐτῇ τὸ εἶναι, ὡς ἀληθὲς εἶναι λέγειν αὐτὸ μὴ εἶναι. III 6, 7 οὕτε δύναμις (ἡ ὕλη ἐστίν). — μὴ ὄν δ' ἂν εἰκότως λέγοιτο, καὶ οὐχ ὥσπερ κίνησις μὴ ὄν ἢ στάσις μὴ ὄν, ἀλλὰ ἀληθινῶς μὴ ὄν. Sequeretur enim ex principiis Plotini ut, in quacunque re esset aliquid sive non ens sive deficiens, ei etiam materiae aliquid admixtum esset: id quod etiam in animam atque in intellectum cadere videtur. Quod cum nolit concedere, Plotinus malum negat in defectu ponendum esse; posse etiam, quod perfectum sit, defectum aliquem habere.

b. Cf. Plat. Theaet. 176 A, **RP** 339.

animae
cum corpore
coniunctio

Enn. IV 3, 9 ἐπεὶ οὐκ ἦν ὅτε οὐκ ἐψυχοῦτο¹ τόδε τὸ 639
πᾶν, οὐδὲ ἦν ὅτε σῶμα ὑφειστήκει ψυχῆς ἀπούσης, οὐδὲ ὕλη
ποτὲ δι' ἀκόσμητος ἦν^a. ἀλλ' ἐπινοῆσαι ταῦτα χωρίζοντας
αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων τῷ λόγῳ οἷόν τε. ἔξεστι γὰρ ἀναλύνειν
τῷ λόγῳ καὶ τῇ διανοίᾳ πᾶσαν σύνθεσιν. ἐπεὶ τό γε ἀλη-
θὲς ὧδε ἔχει· σώματος μὲν μὴ ὄντος οὐδ' ἂν προέλθοι ψυχὴ,
ἐπεὶ οὐδὲ τόπος ἄλλος ἐστίν, ὅπου πέφυκεν εἶναι. προϊέναι
δὲ εἰ μέλλοι, γεννήσει ἑαυτῇ τόπον, ὥστε καὶ σῶμα. τῆς δὲ
στάσεως αὐτῆς ἐν αὐτῇ τῇ στάσει οἷον εἰ ῥωννυμένης οἷον
πολὺ φῶς ἐλάμψαν ἐπ' ἄκροις τοῖς ἐσχατοῖς τοῦ πυρὸς
σκοτός^b ἐγίγνετο· ὅπερ ἰδοῦσα ἡ ψυχὴ, ἐπέπερ ὑπέστη, ἐμόρ-
φωσεν αὐτό. οὐ γὰρ ἦν θεμιτὸν γειτονοῦντι αὐτῇ λόγον
ἁμοῖον εἶναι, οἷον ἐδέχετο τὸ λεγόμενον ἁμυδρὸν ἐν ἁμυδρῷ,

1) ἐψυχοῦτο coni. Preller: ἐψύχωτο libri.

τῷ γενομένῳ^c. γενόμενος δὴ οἷον οἶκος τις καλὸς καὶ ποι-
κίλος οὐκ ἀπειμήθη τοῦ πεποιηκότος, οὐδ' αὖ ἐκοίνωσεν
αὐτὸν αὐτῷ, ἀλλὰ πανταχοῦ πᾶς ἄξιος ἐπιμελείας νομισθεὶς,
ὠφελίμου μὲν ἑαυτῷ τῷ εἶναι καὶ τῷ καλῷ, ὅσον δὴ τοῦ
εἶναι δυνατόν ἦν αὐτῷ μεταλαμβάνειν, ἀβλαβοῦς δὲ τῷ ἐφε-
στηλότι· ἄνω γὰρ μένων ἐπιστατεῖ^d. ἔμψυχος τῷ τοιούτῳ
τρόπῳ, ἔχων ψυχὴν οὐχ αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτῷ, κρατούμενος, οὐ
κρατῶν, καὶ ἐχόμενος, ἀλλ' οὐκ ἔχων. κεῖται γὰρ ἐν τῇ ψυχῇ
ἀνεχούσῃ αὐτόν, καὶ οὐδὲν ἄμοιρόν ἐστιν αὐτῆς^e, ὥς ἂν ἐν
ἕδασι δίκτυον τεγγόμενον ζῷῃ, οὐ δυνάμενον δὲ αὐτοῦ ποι-
εῖσθαι ἐν ᾧ ἐστίν. ἀλλὰ τὸ μὲν δίκτυον ἐκτεινομένης ἤδη
τῆς θαλάσσης συνεκτέταται, ὅσον αὐτὸ δύναται· οὐ γὰρ
δύναται ἀλλαχόθι ἕκαστον τῶν μορίων ἢ ὅπου κεῖται εἶναι.
ἡ δὲ τοσαύτη ἐστὶ τὴν φύσιν, ὅτι μὴ τοσῆδε, ὥστε πᾶν τὸ
σῶμα καταλαμβάνειν τῷ αὐτῷ, καὶ ὅπου ἂν ἐκταθῇ ἐκείνο,
ἐκεῖ ἐστὶ^f.

a. Censet mundum sempiternum esse neque unquam interire, pro-
pterea quod res nunquam non procedant ex principiis istis, quae statue-
bat, aeternis: enn. II 1, 1sq.; III 2, 1; IV 8, 6.

b. Materia etiam alibi eum caligine comparatur velut enn. I 8, 4
(ἡ ψυχῇ) σκότον ὁρᾷ καὶ ἔχει ἤδη ὕλην. — ὁ ἔλλειψις τοῦ ἀγαθοῦ
αἰτία τοῦ ὁρᾶν καὶ συνεῖναι τῷ σκότει.

c. Verba implicatiora. Videtur haec dicere: nefas erat corpus
animae vicinum rationis expers esse: quod si esset tale, esset, quod in
proverbium abiit, obscurum in obscuro i. e. caeca anima in corpore
caeco.

d. Significatur anima illa prior, quae ad intellectum vergit, **RP**
635 c; 636 a. Quamquam aliis locis animam creatricem lapsam esse
omnino negat velut enn. II 9, 4 ἡμεῖς δὲ οὐ νεῦσαι¹ φαμεν (τὴν ψυχὴν)
τὴν ποιοῦσαν (τὸν κόσμον), ἀλλὰ μᾶλλον μὴ νεῦσαι¹. εἰ δὲ ἐνευσε, τῷ
ἐπιελῆσθαι δηλονότι τῶν ἐκεῖ· εἰ δὲ ἐπελάθετο, πῶς δημιουργεῖ; πόθεν
γὰρ ποιεῖ ἢ ἐξ ὧν εἶδεν ἐκεῖ; εἰ δὲ ἐκείνων μεμνημένη ποιεῖ, οὐδὲ ὅλως
ἐνευσεν. — Ipsa conformatio mundi quasi contemplatio est, cf. **RP** 632 e.

e. Nam quaecunque sunt in hoc mundo, animam habent et vim vi-
talem et sunt velut imagines eorum, quae videntur aeterna in mundo illo
intelligibili: enn. VI 7, 11. Sed etiam hic mundus pulcherrimus est ne-
que vituperari potest nisi a stultis: II 9, 4 οὐδὲ τὸ κακῶς γεγονέναι
τόνδε τὸν κόσμον δοτέον τῷ πολλὰ εἶναι ἐν αὐτῷ δυσχερεῖ· τοῦτο γὰρ
ἄξιωμα μεῖζον ἐστὶ περιτιθέντων αὐτῷ, εἰ ἀξιοῦσι τὸν αὐτὸν εἶναι τῷ

mundi
pulchritudo

1) νεῦσαι Volkmann: νεῦσιν libri.

νοητῷ, ἀλλὰ μὴ εἰκόνα ἐκείνου. Ipsum malum, quod in mundo est, bono inservit: enn. III 2, 5 ἡ δὲ κακία εἰργάσατό τι χρήσιμον εἰς τὸ ὅλον παράδειγμα δίκης γενομένη καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῆς χρήσιμα παρασχομένη. — τοῦτο δὲ δυνάμειως μεγίστης, καλῶς καὶ τοῖς κακοῖς χρῆσθαι δύνασθαι.

mundus
animal

f. Nam mundus tanquam animal est, quod totum vivit et omnibus membris in unum vitae finem ac sensum conspirat, cf. enn. IV 4, 32 πρῶτον τοίνυν θετέον ζῶον ἐν πάντα τὰ ζῶα τὰ ἐντὸς αὐτοῦ περιέχον τόδε τὸ πᾶν εἶναι, ψυχὴν μίαν ἔχον εἰς πάντα αὐτοῦ μέρη. — συμπαθὲς δὴ πᾶν τοῦτο ἐν, καὶ ὡς ζῶον ἐν, καὶ τὸ πόρρω δὴ ἐγγύς. — 36 ποικιλώτατον γὰρ τὸ πᾶν καὶ λόγοι πάντες ἐν αὐτῷ καὶ δυνάμεις ἅπειροι καὶ ποικίλαι. — 45 ὡς ἕκαστον τῶν ἐν τῷ παντὶ ἔχει φύσεως καὶ διαθέσεως, οὕτω τοι συντελεῖ εἰς τὸ πᾶν καὶ πάσχει καὶ ποιεῖ. Ad hunc mundi partium consensum atque concordiam referendum est, quod tantum patrocinator cultui statuarum et artibus magicis, v. enn. IV 3, 11; 4, 26sq.

animarum
descensus

Enn. IV 3, 15 ἴασι δὲ (ψυχαὶ) ἐκκύψασαι τοῦ νοητοῦ 640 εἰς οὐρανὸν μὲν πρῶτον, καὶ σῶμα ἐκεῖ προσλαβοῦσαι δι' αὐτοῦ ἥδη χωροῦσι καὶ ἐπὶ τὰ γεωδέστερα σώματα, εἰς ὅσον ἂν εἰς μήκος ἐκταθῶσι, καὶ αἱ μὲν ἀπ' οὐρανοῦ εἰς σώματα τὰ κατωτέρω, αἱ δὲ ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλα εἰσκρινόμεναι, αἷς ἡ δύναμις οὐκ ἤρκεσεν ἄραι ἐντεῦθεν διὰ βάρυνσιν καὶ λήθην πολὺ ἐφελκομέναις ὁ αὐταῖς ἐβαρύνθη^a. — 17 ὅτι δὲ ἐκ τοῦ νοητοῦ εἰς τὴν οὐρανοῦ ἴασιν αἱ ψυχαὶ τὸ πρῶτον χώραν, λογίζαιτο ἂν τις ἐκ τῶν τοιούτων. εἰ γὰρ οὐρανὸς ἐν τῷ αἰσθητῷ τόπῳ ἀμείνων, εἴη ἂν προσεχῆς τῶν νοητῶν τοῖς ἐσχάτοις. ἐκεῖθεν τοίνυν ψυχοῦται ταῦτα πρῶτα καὶ μεταλαμβάνει ὡς ἐπιτηδειότερα μεταλαμβάνειν, τὸ δὲ γεηρὸν ὑστατόν τε καὶ ψυχῆς ἥττον πεφυκὸς μεταλαμβάνειν καὶ τῆς ἁσωμάτου φύσεως πόρρω. πᾶσαι μὲν δὴ καταλαμβάνουσι τὸν οὐρανὸν καὶ διδόασιν ὅσον τὸ πολὺ αὐτῶν καὶ τὸ πρῶτον ἐκείνῳ^b, τὰ δὲ ἄλλα τοῖς ὑστέροις ἐναυγάζονται. αἱ δ' ἐπὶ πλεόν κατιοῦσαι ἐναυγάζουσι μᾶλλον κάτω, αὐταῖς δὲ οὐκ ἄμεινον εἰς πολὺ προϋούσαις^c.

a. Ipsum descensum animarum modo inde explicat, quod et anima requirat materiam et materia animam (enn. I 8, 14; IV 8, 7), modo inde, quod fato ita praestitutum sit, ut suam quaeque anima naturam suumque arbitrium sequatur: IV 3, 13 τὸ γὰρ ἀναπόδραστον καὶ ἡ δίκη οὕτως ἐν φύσει κρατούσῃ ἵνα ἕκαστον ἐν τάξει πρὸς ὃ ἐστιν ἕκαστον γεγόμενον εἰδῶλον προαιρέσεως καὶ διαθέσεως ἀρχετύπου, cf. III 2, 12sq.;

IV 4, 45. Accedit oblivio illa primi principii et audacia atque licentia, **RP** 629.

b. Cf. enn. V 1, 2 *ψυχὴ ἐλθοῦσα εἰς σῶμα οὐρανοῦ ἔδωκε μὲν ζωὴν, ἔδωκε δὲ ἀθανασίαν, ἡγείρε δὲ κείμενον. ὁ δὲ κινήθεις κίνησιν αἰδίδιον ὑπὸ ψυχῆς ξιμφορῶνως ἀγούσης ζῶον εὐδαιμον ἐγένετο*. Totum caelum est deus itemque sol et sidera, qui sunt di secundi ordinis; nam statuit praeter summum deum, h. e. Unum, tres deorum ordines esse, primum intellectus et potestatum intellectualium (**RP** 635 b; enn. II 9, 9; V 5, 3; V 8, 3 sq.), secundum corporum caelestium, tertium daemonum qui vocantur, qui sunt medii inter terram et lunam, inter deos et homines (III 5, 6; V 8, 3). Astrologorum opiniones quamquam impugnat, tamen significationes stellarum fieri concedit propter mirabilem rerum omnium in mundo copulationem: enn. II 3, 7 *ἔστω τοίνυν ὥσπερ γράμματα ἐν οὐρανῷ γραφόμενα αἰεὶ ἢ γεγραμμένα καὶ κινούμενα, ποιοῦντα μέντοι ἔργον καὶ ἄλλο· ἐπακολουθεῖτω δὲ τῷδε ἢ παρ' αὐτῶν σημασία*. Cf. III 1, 6; IV 3, 12; **RP** 635 c.

c. Enn. VI 4, 14 *ἡμεῖς δέ, τίνες δὲ ἡμεῖς; — ἢ καὶ πρὸ τοῦ ταύ-* hominum origo
την τὴν γένεσιν γενέσθαι ἡμεν ἐκεῖ ἀνθρωποὶ ἄλλοι ὄντες καὶ τινες καὶ θεοί, ψυχαὶ καθαρὰ καὶ νοῦς συνημμένος τῇ ἀπάσῃ οὐσίᾳ, μέρη ὄντες τοῦ νοητοῦ οὐκ ἀφωρισμένα οὐδ' ἀποτετιμημένα, ἀλλ' ὄντες τοῦ ὅλου. — IV 3, 12 ἀνθρώπων δὲ ψυχὰι — ἐκεῖ ἐγένοντο ἀνωθεν ὀργηθεῖσαι, οὐκ ἀποτιμηθεῖσαι οὐδ' αὐταὶ τῆς ἐαυτῶν ἀρχῆς τε καὶ νοῦ· οὐ γὰρ μετὰ τοῦ νοῦ ἦλθον, ἀλλ' ἔφθασαν μὲν μέχρι γῆς, κάρα δὲ αὐταῖς ἐστίρηκται ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ. Cf. IV 4, 1 sq.; 8, 4 sq.

641 Enn. I 1, 10 *ἀλλ' εἰ ἡμεῖς ἢ ψυχὴν, πάσχομεν δὲ ταῦτα* vera hominis natura
(τὰ παθήματα) ἡμεῖς, ταῦτ' ἂν εἴη πάσχουσα ἢ ψυχὴ καὶ αὐτὴ ποιήσει ἢ ποιοῦμεν. ἢ καὶ τὸ κοινὸν ἔφαμεν ἡμῶν εἶναι καὶ μάλιστα οὐπω κεχωρισμένων^a. ἐπεὶ καὶ ἢ πάσχει τὸ σῶμα ἡμῶν ἡμᾶς φάμεν πάσχειν. διττὸν οὖν τὸ ἡμεῖς, ἢ συναριθμουμένου τοῦ θηρίου ἢ τὸ ὑπὲρ τοῦτο ἤδη· θηρίον δὲ ζῶον τὸ σῶμα. ὁ δ' ἀληθὴς ἀνθρώπος ἄλλος ὁ καθαρὸς τούτων τὰς ἀρετὰς ἔχων τὰς ἐν νόήσει, αἱ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ χωριζομένῃ ψυχῇ ἴδρυνται, χωριζομένη δὲ καὶ χωριστῇ ἔτι ἐνταῦθα οὔσῃ· ἐπεὶ καί, όταν αὕτη παντάπασιν ἀποστῇ, καὶ ἢ ἀπ' αὐτῆς ἐλλαμφθεῖσα ἀπελήλυθε συνεπομένη. αἱ δ' ἀρεταὶ αἱ μὴ φρονήσει ἔθουσι δὲ ἐγγινόμεναι καὶ ἀσκήσεσι, τοῦ κοινοῦ^b. τούτου γὰρ αἱ κακίαι, ἐπεὶ καὶ φθόνοι καὶ ζῆλοι καὶ ἔλθοι^c.

a. Post mortem animae, ut quaeque et studio fertur et meruit vita ante acta, ita aut sursum in caelum et ad sidera vel in ipsum mundum intellegibilem tolluntur aut in alia hominum corpora transeunt aut etiam

altius in materiam deprimuntur, ut vel inter bruta animalia aut plantas vivere pergant, v. enn. III 4, 2sq.; I 8, 13; III 2, 13; IV 3, 24.

b. τὸ κοινὸν s. τὸ συναμφοτέρον est illud, quod ex anima et corpore compositum est. Veram illam animam atque separabilem omnino non esse in corpore neque corpore contineri censet, sed corpus potius inesse atque contineri illa, cf. enn. I 1, 7sq.; IV 3, 20—23, ubi cum alia dicit tum haec (22): ἀρ' οὖν οὕτω φατέον, ὅταν ψυχὴ σώματι παρῇ, παρεῖναι αὐτήν, ὥς τὸ πῦρ πάρεστι τῷ ἄερι; καὶ γὰρ αὖ καὶ τοῦτο παρὸν οὐ πάρεστι καὶ δι' ὅλου παρὸν οὐδενὶ μίγνυται καὶ ἔστηκε μὲν αὐτό, ὃ δὲ παραρρεῖ. — ὥστε ὁρθῶς ἔχειν καὶ ἐνταῦθα λέγειν, ὥς ὃ ἀήρ ἐν τῷ φωτὶ, ἥπερ τὸ φῶς ἐν τῷ ἀέρι.

anima
duplex

c. Vera igitur substantia hominis est anima superior illa, quae mundi intellegibilis pars est ex eoque oriunda: **RP** 640 c; enn. I 1, 7 ἡμεῖς δὲ τὸ ἐντεῦθεν (ἀπὸ τῶν νοητῶν) ἄνω ἐφεστηκότες τῷ ζῳῷ — τὸ δὲ ἐντεῦθεν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀληθὴς σχεδόν· ἐκεῖνα δὲ τὸ λεοντῶδες καὶ τὸ ποικίλον ὅλως θηρίον (Plat. rep. IX 588 C); adde II 1, 5; IV 7, 12; VI 7, 5 οὐ γὰρ ἐξίσταται τοῦ νοητοῦ (ἡ θειότερα ψυχὴ), ἀλλὰ συναψαμένη οἷον ἐκκερμαμέναν ἔχει τὴν κάτω (animam inferiorem, cum corpore mixtam) συμμίσχασα ἐαυτὴν λόγῳ πρὸς λόγον. Sequitur ut sensuum perceptiones et animi perturbationes non pertineant ad verum hominem, sed ad corpus vel mixtum illud ex anima et corpore: enn. I 1, 7; IV 4, 18 καὶ τὸ ἀλγεῖν καὶ τὸ ἡδισθαι δὲ τὰς τοῦ σώματος ἡδονὰς περὶ τὸ τοιόνδε σῶμά ἐστιν· ἡμῖν δὲ ἡ τοῦτου ἀλγηδὼν καὶ ἡ τοιαύτη ἡδονὴ εἰς γνῶσιν ἀπαθῇ ἔρχεται. λέγω δὲ „ἡμῖν“ — κατὰ τὸ κύριον. Cf. ib. 6, 1sq. Eodem pertinent virtutes αἱ μὴ φρονήσει (i. e. morales, cf. **RP** 642 c) itemque vitia et peccata (αἱ κακίαι), quibus et ipsis anima non superior, sed inferior duntaxat afficitur, cf. enn. I 1, 11; 12 ἀλλ' εἰ ἀναμάρτητος ἡ ψυχὴ, πῶς αἱ δίκαι; ἀλλὰ γὰρ οὗτος ὁ λόγος ἀσυμφωνεῖ παντὶ λόγῳ, ὅς φησιν αὐτὴν καὶ ἁμαρτάνειν καὶ καθαρθῆναι¹ καὶ διδόναι δίκας καὶ ἐν ἔδῳ καὶ μετενσωματοῦσθαι. προσθετέον μὲν οὖν ὅτι τις βούλεται λόγῳ· τάχα δ' ἂν τις ἐξεύροι καὶ ὅπη μὴ μαχοῦνται. ὁ μὲν γὰρ τὸ ἀναμάρτητον διδοὺς τῇ ψυχῇ λόγους ἐν ἀπλοῦν πάντῃ ἐτίθετο τὸ αὐτὸ ψυχὴν καὶ τὸ ψυχῇ εἶναι λέγων, ὃ δ' ἁμαρτεῖν διδοὺς συμπλέκει μὲν καὶ προστίθῃσιν αὐτῇ καὶ ἄλλο ψυχῆς εἶδος τὸ τὰ δεινὰ ἔχον πάθη. Contra vera virtus non cernitur nisi in vera hominis substantia: enn. I 4, 14 τὸ δὲ μὴ συναμφοτέρον εἶναι τὸν ἄνθρωπον καὶ μάλιστὰ τὸν σπουδαῖον μαρτυρεῖ καὶ ὁ χωρισμὸς ὃ ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ ἡ τῶν λεγομένων ἀγαθῶν τοῦ σώματος καταφρόνησις, nam vera anima sive verus homo a corpore solvitur aut morte aut philosophando, cf. Porphy. sentent. 9 p. 2, 13 Mommert ὁ γοῦν θάνατος διπλοῦς κτλ. Denique omnis huius vitae afflictatio omnesque rerum vicissitudines non pertinent nisi ad eum, qui inferioribus illis atque externis nimium tribuit: enn. III 2, 15 ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν θεάτρων ταῖς σκηναῖς, οὕτω χρὴ καὶ τοὺς φρόνους θεᾶσθαι καὶ

1) καθαρθῆναι Volkm., „purgari“ Ficin.: κατορθοῦν libri.

πάντας θανάτους καὶ πόλεων ἀλώσεις καὶ ἀρπαγὰς, μεταθέσεις πάντα καὶ μετασχηματίσεις καὶ θρήνων καὶ οἰμωγῶν ὑποκρίσεις· καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ ἐκείστων οὐχ ἡ ἐνδον ψυχῇ, ἀλλ' ἡ ἔξω ἀνθρώπου σκιά καὶ οἰμῶζει καὶ οὐδύρεται καὶ πάντα ποιεῖ ἐν σκηνῇ τῇ ὅλῃ γῇ πολλαχοῦ σκηνὰς ποιησαμένων. τοιαῦτα γὰρ ἔργα ἀνθρώπου τὰ κάτω καὶ τὰ ἔξω μόνον εἶδος καὶ ἐν δακρύοις καὶ σπουδαίοις ὅτι παίζων ἔστιν ἡγνοηκός. μόνον γὰρ τῷ σπουδαίῳ σπουδαστέον ἐν σπουδαίοις τοῖς ἔργοις, ὁ δ' ἄλλος ἀνθρώπος παλινιον. Cf. quae de vera felicitate disputantur I 4, 1—10.

642 Enn. I 2, 3 λέγων δὴ ὁ Πλάτων τὴν ὁμοίωσιν τὴν πρὸς ^{virtutum genera} τὸν θεὸν φυγὴν τῶν ἐντεῦθεν εἶναι ^a, καὶ ταῖς ἀρεταῖς ταῖς ἐν πολιτείᾳ οὐ τὸ ἀπλῶς διδούς, ἀλλὰ προστιθείς πολιτικός γε, καὶ ἀλλαχοῦ καθάρσεις λέγων ἀπάσας ^b δηλὸς τέ ἐστι διττὰς τιθεῖς καὶ τὴν ὁμοίωσιν οὐ κατὰ τὴν πολιτικὴν τιθεῖς. πῶς οὖν λέγομεν ταύτας καθάρσεις καὶ πῶς καθαρθέντες μάλιστα ὁμοιούμεθα; ἢ ἐπειδὴ κακὴ μὲν ἐστὶν ἡ ψυχὴ συμπεφυρμένη τῷ σώματι καὶ ὁμοπαθὲς γινομένη αὐτῷ καὶ πάντα συνδοξάζουσα, εἴη ἂν ἀγαθὴ καὶ ἀρετὴν ἔχουσα, εἰ μήτε συνδοξάζοι, ἀλλὰ μόνῃ ἐνεργοῖ. ὅπερ ἐστὶ νοεῖν τε καὶ φρονεῖν· μήτε ὁμοιοπαθὲς εἶη· ὅπερ ἐστὶ σωφρονεῖν· μήτε φοβοῖτο ἀφισταμένη τοῦ σώματος· ὅπερ ἐστὶν ἀνδρίζεσθαι· ἡγοῖτο δὲ λόγος καὶ νοῦς, τὰ δὲ μὴ ἀντιτείνει· διακαιοσύνῃ δ' ἂν εἴη τοῦτο. τὴν δὴ τοιαύτην διάθεσιν τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν νοεῖ τε καὶ ἀπαθὲς οὕτως ἐστίν, εἴ τις ὁμοίωσιν λέγοι πρὸς θεόν, οὐκ ἂν ἀμαρτάνοι· καθαρὸν γὰρ καὶ τὸ θεῖον καὶ ἡ ἐνέργεια τοιαύτη, ὥς τὸ μιμούμενον ἔχειν φρόνησιν ^c.

a. Cf. Plat. Theaet. 176 A **RP** 339.

b. Cf. Phaed. 69 B; 82 A **RP** 313 b fin.

c. Vides omnes virtutes revocari ad illam, quam ipse dicit *κάθαρσιν*, qua anima rationalis separatur a corpore et ab anima cum corpore mixta: Enn. I 6, 6 ἐστὶ γὰρ δὴ, ὡς ὁ παλαιὸς λόγος, καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ πᾶσα ἀρετὴ *κάθαρσις* καὶ ἡ φρόνησις αὕτη. — ἡ δὲ φρόνησις νόησις ἐν ἀποστροφῇ τῶν κάτω, πρὸς δὲ τὰ ἄνω τὴν ψυχὴν ἄγουσα. Falluntur igitur, qui in agendo et in moralibus virtutibus consummatam felicitatem quaerunt, cum omnis actio pertineat ad externa et ad vitam mixtam, cf. I 1, 10 (**RP** 641); ib. 5, 10 τὸ δὲ ἐν ταῖς πράξεσι τὸ εὐδαιμονεῖν τίθεσθαι ἐν τοῖς ἔξω τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ψυχῆς ἐστὶ τίθειν· ἡ γὰρ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς ἐν τῷ φρονεῖν καὶ ἐν ἐαυτῇ ὥδ' ἐνεργῆσαι· καὶ τοῦτο τὸ εὐδαιμόνως. Cf. **RP** 632 e et I 1, 12, ubi

Homerum dicit recte finxisse ipsum Herculem inter deos versari, simulacrum eius apud inferos esse: *ὅτι δὴ πρακτικὴν ἀρετὴν ἔχων Ἡρακλῆς καὶ ἀξιώθεις διὰ καλοκάγαθIAN θεὸς εἶναι, ὅτι πρακτικός, ἀλλ' οὐ θεωρητικός ἦν, ἵνα ἂν ὁλος ἦν ἐκεῖ, ἄνω τε ἐστὶ καὶ ἔτι ἐστὶ τι αὐτοῦ καὶ κάτω.*

animæ
seclusio

Enn. V 3, 9 *ψυχὴν οὖν, ὥς ἔοικε, καὶ τὸ ψυχῆς θει-* **643**
ότατον κατιδεῖν δεῖ τὸν μέλλοντα νοῦν εἴσεσθαι ὃ τι ἐστὶ. γένοιτο δ' ἂν τοῦτο ἴσως καὶ ταύτῃ, εἰ ἀφέλοις πρῶτον τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δηλονότι σαυτοῦ, εἴτα καὶ τὴν πλάττουσαν τοῦτο ψυχὴν, καὶ τὴν αἰσθησιν δὲ εἰ μάλ᾽ α, ἐπιθυμίας δὲ καὶ θυμοῦς καὶ τὰς ἄλλας τὰς τοιαύτας φλυαρίας, ὥς πρὸς τὸ θνητὸν νενούσας καὶ πάνν. τὸ δὴ λοιπὸν αὐτῆς τοῦτό ἐστιν, ὃ εἰκόνα ἔφαμεν νοῦ σφ' ἑξουσάν τι φῶς ἐκείνου α.

a. Cf. enn. V 3, 7. Sed agendum est, ut non solum missum faciamus malum, sed etiam ut adquiramus bonum: enn. I 2, 6 *ἀλλ' ἡ σπουδὴ οὐκ ἔξω ἁμαρτίας εἶναι, ἀλλὰ θεὸν εἶναι.* Quamquam si modo malum propulerimus, bonum sponte nobis conciliabitur: enn. V 3, 6 *καὶ γὰρ καὶ ἔως ἡμῶν ἄνω ἐν νοῦ φύσει, ἡρκοῦμεθα καὶ ἐνοοῦμεν καὶ εἰς ἐν πάντα συνάγοντες ἐωρῶμεν· νοῦς γὰρ ἦν ὁ νοῦν καὶ περὶ αὐτοῦ λέγων, ἡ δὲ ψυχὴ ἡσυχίαν ἤγε συγχωροῦσα τῷ ἐνεργήματι τοῦ νοῦ. Ib. 3 τὸ γὰρ καθαρόν τῆς ψυχῆς τοῦτο καὶ νοῦ δέχεται ἐπικείμενα ἔχνη. — ἀλλ' οὐ ψυχῆς μὲν φήσομεν (τοῦτο), ἡμέτερον δὲ νοῦν φήσομεν. Ib. 8 φῶς ἄρα φῶς ἄλλο ὁρᾷ· αὐτὸ ἄρα αὐτὸ ὁρᾷ. τὸ δὲ φῶς τοῦτο ἐν ψυχῇ μὲν ἐλλάμψαν ἐφώτισε, τοῦτο δ' ἐστὶ νοερὰν ἐποίησε.*

contemplatio
unius

Enn. VI 9, 3 *τί ἂν οὖν εἴῃ τὸ ἐν καὶ τίνα φύσιν ἔχον;* **644**
ἢ οὐδὲν θανμασιτὸν μὴ ῥᾳδίον εἰπεῖν εἶναι, ὅπου μὴδὲ τὸ ὄν ῥᾳδίον μὴδὲ τὸ εἶδος, ἀλλ' ἔστιν ἡμῖν γνώσις εἰδῶσιν ἐπερειδομένη. ὅσῳ δ' ἂν εἰς ἀνείδεον ἡ ψυχὴ ἔῃ, ἐξαδυνατοῦσα περιλαβεῖν τῷ μὴ ὀρίζεσθαι καὶ οἶον τυποῦσθαι ὑπὸ ποικίλου τοῦ τυποῦντος ἐξολισθάνει καὶ φοβεῖται, μὴ οὐδὲν ἔχη. διὸ κάμνει ἐν τοῖς τοιούτοις καὶ ἀσμένῃ καταβαίνει πολλάκις ἀποπίπτουσα ἀπὸ πάντων, μέχρις ἂν εἰς αἰσθητὸν ἤκη ἐν στερεῷ ὥσπερ ἀναπανομένη· οἶον καὶ ἡ ὕψις κάμνουσα ἐν τοῖς μικροῖς τοῖς μεγάλοις ἀσμένως περιπίπτει. καθ' ἑαυτὴν δὲ ἡ ψυχὴ ὅταν ἰδεῖν ἐθέλῃ, μόνον¹ ὁρῶσα τῷ συνεῖναι καὶ ἐν οὐσα τῷ ἐν εἶναι αὐτῷ οὐκ οἶεταί πω ἔχειν δ ζῆτεῖ, ὅτι τοῦ νοουμένου μὴ ἕτερόν ἐστιν. ὁμῶς δὲ χρὴ οὕτω ποιεῖν τὸν μέλλοντα περὶ τὸ ἐν φιλοσοφῆσειν. — 4 γίνεται δὲ ἡ ἀπορία

1) μόνον Kirchhoff: μόνην libri.

(περὶ τοῦ ἐνὸς) μάλιστα, ὅτι μὴδὲ κατ' ἐπιστήμην ἢ σύνεσις ἐκείνου μὴδὲ κατὰ νόησιν, ὥσπερ τὰ ἄλλα νοητά, ἀλλὰ κατὰ παρουσίαν ἐπιστήμης κρείττονα. πάσχει δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ἐν εἶναι τὴν ἀπόστασιν καὶ οὐ πάντῃ ἐστὶν ἐν, ὅταν ἐπιστήμην του λαμβάνῃ· λόγος γὰρ ἡ ἐπιστήμη, πολλὰ δὲ ὁ λόγος. παρέρχεται οὖν τὸ ἐν εἰς ἀριθμὸν καὶ πληθος πεσοῦσα. ὑπὲρ ἐπιστήμην τοίνυν δεῖ δραμεῖν καὶ μηδαμῇ ἐκβαίνειν τοῦ ἐν εἶναι, ἀλλ' ἀποστήναι δεῖ καὶ ἐπιστήμης καὶ ἐπιστητῶν καὶ παντὸς ἐκείνου καὶ παρ' ἐκείνου, ὥσπερ πᾶν φῶς μεθήμερινὸν παρ' ἡλίου. διὸ οὐδὲ ῥητὸν οὐδὲ γραπτὸν φησιν ^α. ἀλλὰ λέγομεν καὶ γράφομεν πέμποντες εἰς αὐτὸ καὶ ἀνεγείροντες ἐκ τῶν λόγων ἐπὶ τὴν θῆαν ὥσπερ ὁδὸν δεικνύντες τῷ τι θεάσασθαι βουλομένῳ. μέχρι γὰρ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς πορείας ἡ διδάξις, ἡ δὲ θῆα αὐτοῦ ἔργον ἥδη τοῦ ἰδεῖν βεβουλημένου. εἰ δὲ μὴ ἡλθὲ τις ἐπὶ τὸ θέαμα, μὴδὲ σύνεσιν ἔσχεν ἡ ψυχὴ τῆς ἐκεῖ ἀγλαΐας μὴδὲ ἔπαθε μὴδὲ ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ οἷον ἐρωτικὸν πάθημα ἐκ τοῦ ἰδεῖν ἐραστοῦ ἐν ᾧ ἐρᾷ ἀναπαντασμένου, δεξάμενος μὲν ¹ φῶς ἀληθινὸν καὶ πᾶσαν τὴν ψυχὴν περιφωτίσας διὰ τὸ ἐγγυτέρω γεγονέναι, ἀναβεβηκώς ² δὲ ἔτι ὀπισθοβαρῆς ὑπάρχων, ἀ' ἐμπόδια ἦν τῇ θῆᾳ, καὶ οὐ μόνος ἀναβεβηκώς, ἀλλ' ἔχων τὸ διεῖργον ἀπ' αὐτοῦ, ἢ μήπω εἰς ἐν συναχθεῖς (οὐ γὰρ δὴ ἄπεστιν οὐδενὸς ἐκείνο καὶ πάντων δέ, ὥστε παρὸν μὴ παρεῖναι ἀλλ' ἢ τοῖς δέχεσθαι δυναμένοις καὶ παρεσκευασμένοις, ὥστε ἐφαρμόσαι καὶ οἷον ἐφάψασθαι καὶ θιγεῖν ὁμοιότητι καὶ τῇ ἐν αὐτοῖς δυνάμει συγγενεῖ τῇ ³ ἀπ' αὐτοῦ, ὅταν οὕτως ἔχῃ, ὥς εἶχεν ὅτε ἡλθεν ἀπ' αὐτοῦ, ἥδη δύνασθαι ⁴ ἰδεῖν ὥς πέφνεν ἐκεῖνος θεατὸς εἶναι). εἰ οὖν μήπω ἐστὶν ἐκεῖ, ἀλλὰ διὰ ταῦτά ἐστιν ἔξω, ἢ δι' ἐνδειαν τοῦ παιδαγωγοῦντος λόγου καὶ πίστιν περὶ αὐτοῦ παρεχομένου, δι' ἐκεῖνα μὲν αὐτὸν ἐν αἰτίᾳ τιθέσθω καὶ πειράσθω ἀποστὰς πάντων μόνος εἶναι.

a. Significatur Plato, cuius testimonia Plotinus nomine non addito proferre solet velut enn. III 9, 1.

Si ad contemplationem Unius pervenimus, ipsius intellectus cogitationem contemnimus: enn. VI 7, 35 οὕτω δὲ διάκειται τότε, ὡς καὶ

1) δεξάμενος μὲν Müller: δεξάμενον δὲ libri. — 2) ἀναβεβηκώς Müller: ἀναβεβηκέναι libri. — 3) τῇ Müller: τῷ libri. — 4) δύνασθαι Müller: δύνανται libri.

τοῦ νοεῖν καταφρονεῖν, ὃ τὸν ἄλλον χρόνον ἡσπάζετο, ὅτι τὸ νοεῖν κίνησις τις ἦν. Unum vero animus non contemplatur nisi intellectus: enn. I 8, 2 ἡ δὲ ἔξωθεν περὶ τοῦτον (τὸν νοῦν) χορεύουσα ψυχὴ πρὸς¹ αὐτὸν βλέπουσα καὶ τὸ εἶσω αὐτοῦ θεωμένη τὸν θεὸν δι' αὐτοῦ βλέπει. Sed quo modo nobis exsistat contemplatio, non potest describi: VI 8, 19 οὐδ' ἂν τολμήσειε τις ἰδὼν ἔτι τὸ ὥς συνέβη λέγειν, nisi quod, qui contemplatur, omnino patiens est, οἷον ὕλην ἑαυτὸν παρασχών: enn. IV 4, 2, cf. VI 7, 16. Ipsa contemplatio dicitur tanquam ebrietas animi esse: VI 7, 35 μεθυσθεὶς τοῦ νέκταρος, vel furor sive ἔκστασις: enn. VI 9, 11 ἀρπασθεὶς ἢ ἐνθουσιάσας — ἔκστασις καὶ ἔπλωσις, vel correptio per deum: V 8, 10 ὑπὸ θεοῦ κατασχεθεὶς φοιβόληπτος ἢ ὑπὸ τινος Μούσης. Animus tunc prorsus quiescit neque animus est neque vita neque intellectus, sed nihil nisi Unum: VI 7, 35 διὸ οὐδὲ κινεῖται ἡ ψυχὴ τότε, ὅτι μηδ' ἔκεινο· οὐδὲ ψυχὴ τολύνν, ὅτι μηδὲ ζῇ ἔκεινο, ἀλλὰ ὑπὲρ τὸ ζῆν· οὐδὲ νοῦς, ὅτι μηδὲ νοεῖ· ὁμοιοῦσθαι γὰρ δεῖ· νοεῖ δὲ οὐκ ἔκεινο, ὅτι οὐδὲ νοεῖται². Neque haec contemplatio, dum in corpore vivimus, diuturna esse potest: enn. VI 9, 10 πῶς οὖν οὐ μένει (ἡ ψυχὴ) ἔκει; ἢ ὅτι μήπω ἐξεληλύθειν ὅλως. ἔσται δὲ ὅτε καὶ τὸ συνεχὲς ἔσται τῆς θείας οὐκ ἐτι ἐνοχλουμένῳ οὐδεμιᾷ ἐνόχλησιν τοῦ σώματος. Se ipsum dicit aliquando Unum contemplatum esse, in quo tamen non potuerit stare quippe homuncio: enn. IV 8, 1; cf. **RP** 628 extr.

P o r p h y r i u s

vita Eunap. vit. sophist. p. 7 Boiss. Πορφύριον Τύρος^a μὲν **645** ἦν πατρίς —, Μάλαχος δὲ — ἐκαλεῖτο τὰ πρῶτα, τοῦτο δὲ δύναται βασιλέα λέγειν· Πορφύριον δὲ αὐτὸν ὠνόμασε Λογγίνος, ἐς τὸ βασιλικὸν τῆς ἐσθῆτος παράσημον τὴν προσηγορίαν ἀποτρέψας^b. παρ' ἐκείνῳ δὴ τὴν ἄκραν ἐπαιδεύετο παιδείαν, γραμματικῆς τε εἰς ἄκρον ἀπάσης ὥσπερ ἐκείνος ἀφικόμενος καὶ ῥητορικῆς, πλὴν ὅσον οὐκ ἐπ' ἐκείνην ἔνευσε, φιλοσοφίας τε πᾶν εἶδος ἐκματτόμενος. — οὕτω δὲ ἀχθεὶς τὴν πρώτην παιδείαν καὶ ὑπὸ πάντων ἀποβλεπόμενος τὴν μεγίστην 'Ρώμην ἰδεῖν ἐπιθυμήσας, ἵνα κατάρχη διὰ σοφίας τὴν πόλιν, ἐπειδὴ τάχιστα εἰς αὐτὴν ἀφίκετο καὶ τῷ μεγίστῳ Πλωτίνῳ

1) πρὸς Volkmann: περὶ libri. — 2) νοεῖται Preller, Volkmann: νοεῖ libri.

συνήλθεν εἰς ὁμιλίαν, πάντων ἐπελάθετο τῶν ἄλλων καὶ προσέθετο φέρων ἑαυτὸν ἐκείνῳ^c. — ὁ μὲν γὰρ Πλωτῖνος τῷ τε τῆς ψυχῆς οὐρανίῳ καὶ τῷ λοξῷ καὶ αἰνιγματώδει τῶν λόγων βαρὺς ἐδόκει καὶ δυσήκοος, ὁ δὲ Πορφύριος ὥσπερ Ἑρμαῖκή τις σειρὰ^d καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἐπινεύουσα διὰ ποικίλης παιδείας πάντα εἰς τὸ εὖγνωστον καὶ καθαρὸν ἐξήγγελλεν. — φαίνεται δὲ ἀφικόμενος εἰς γῆρας βαθύ^e. πολλὰς γοῦν τοῖς ἤδη προπεπραγματευμένοις βιβλίους θεωρίας ἐναντίας κατέλιπε, περὶ ὧν οὐκ ἔστιν ἕτερόν τι δοξάζειν ἢ διὰ προῶν ἕτερα ἐδόξασεν^f. ἐν Ῥώμῃ δὲ λέγεται μεταλλάξαι¹ τὸν βίον.

De Porphyrii vita, doctrina, scriptis cf. Fabric. Bibl. Gr. V 725 sq. Harl. Steinhart in Paulyi Encycl. V 1917 sq. G. Wolff, Porphy. de philosophia ex orac. haurienda libr. reliqu., Berol. 1856. Porph. vit. Plotini ed. Westermann (in Diog. Laert. edit. Cobetiana) Paris. 1850. Müller (in edit. Plotini) Berol. 1878; Volkmann (ib.) Lips. 1883. Porph. vit. Pythagor. I. I. ed. Westermann. Porphy. opusc. selecta (hist. phil. fr., vit. Pyth., de antro nymphae, de abstin., ad Marcellam) iterum ed. A. Nauck, Lips. 1886. Porph. ἀφορμαὶ πρὸς τὰ νοητά ed. B. Mommert, Lips. 1907. Porph. epist. ad Anebonem ed. (cum Jamblichi de mysteriis libro) G. Parthey, Berol. 1857. Commentarios Aristotelicos enumerat Zeller III b⁴ 696⁵. De philosophia cf. Z. III b⁴ 693—735.

a. Quod Bataneotes videtur vocari ab Hieronymo et Chrysostomo, quo iure fiat nescimus; ipse certe Tyrium se dicit: vit. Plot. 7, v. Fabric. Bibl. Gr. V 725 Harl.

b. Idem narrat ipse Porphyrius v. Plot. 17.

c. Triginta annorum iuvenis ad Plotinum venit decimo anno Gallieni (v. Plot. 4); natus igitur est a. 232 vel 233 regnante M. Aur. Severo, quem Suidas v. Πορφύριος confudit cum Aureliano.

d. Cf. Hom. Θ 15. „Eunapius Porphyrium unam ac totam catenam facit caelitus a Mercurio demissam ad hominum animos erudiendos, congressu et sermone instituendos.“ Wytttenbach. Neoplatonici enim auream illam catenam ad suam successionem veraeque philosophiae continuationem referebant, v. Marin. v. Procl. 26; Damasc. ap. Phot. c. 242 p. 346^a, 18 Bk.

e. Ipse narrat summum deum semel sibi apparuisse 68 annum agenti: v. Plot. 23. Mortuus est regnante Diocletiano (Suid.).

f. Scriptis suis plurimum fecit ad Neoplatonicorum disciplinam stabilendam et contra propugnatores Christianorum defendendam: in quo studio simul cunctas Graecorum litteras antiquas, ab iisdem a quibus

1) μεταλλάξαι **BP**: μεταλαχεῖν libri.

philosophia infestari solitas, contra Christianos defendendas suscepit. Ultro eos aggressus est opere quod inscribatur *κατὰ Χριστιανῶν*, v. Euseb. hist. eccl. VI 19. Plotini doctrinam cum scriptis eius et emendandis et digerendis adiuvit, **BP** 628, tum suo libro, cui est index *αἱ πρὸς τὰ νοητὰ ἀφορμαί* (sententiae ad intellegibilia ducentes), praecepta magistri coartans atque illustrans. Superstitionibus theurgicis, quae ea aetate in Neoplatonicorum schola vigeant, Porphyrius aliquamdiu nonnihil concessisse videtur; deinde vero ab illis sincerae Plotini doctrinae, qua statuebatur unicam salutem positam esse in purgatione animae et in contemplatione dei aeterni, timendum esse ratus iam senex, ut videtur, nimio illarum rerum studio obniti coepit, praesertim epistula ad Anebonem Aegyptium scripta. De logicis commentationibus Porphyrii, quibus logicam inferiorum temporum maxime praeivit, v. Prantl, *Gesch. de Log.* I 626, de historicis Müller, *FHG* III 688.

theurgiae
vis

Aug. de civ. d. X 9 p. 415 Domb. *nam et Porphyrius* **646**
quandam quasi purgationem animae per theurgian, cunctanter tamen et pudibunda quodam modo disputatione promittit, reversionem vero ad deum hanc artem praestare cuiquam negat, ut videas eum inter vitium sacrilegae curiositatis et philosophiae professionem sententiis alternantibus fluctuare^a. nunc enim hanc artem tanquam fallacem et in ipsa actione periculosam et legibus prohibitam cavendam monet, nunc autem velut eius laudatoribus cedens utilem dicit esse mundaendae parti animae, non quidem intellectuali, qua rerum intellegibilium percipitur veritas, nullas habentium similitudines corporum, sed spiritali, qua corporalium rerum capiuntur imagines. hanc enim dicit per quasdam consecrationes theurgicas, quas teletas vocant, idoneam fieri atque aptam susceptioni spirituum et angelorum et ad videndos deos. ex quibus tamen theurgicis teletis fatetur intellectuali animae nihil purgationis accedere, quod eam faciat idoneam ad videndum deum suum et perspicenda ea, quae vere sunt. ex quo intellegi potest, qualium deorum vel qualem visionem fieri dicat theurgicis consecrationibus, in qua non ea videntur, quae vere sunt. denique animam rationalem sive, quod magis amat dicere, intellectualem^b, in supera¹ dicit posse evadere, etiamsi, quod eius spiritale est, nulla theurgica fuerit

1) *supera BP: sua libri: superna vulgo.*

arte purgatum; porro autem a theurgo spiritalem purgari hactenus, ut non ex hoc ad immortalitatem aeternitatemque perveniat. quamquam itaque discernat a daemonibus angelos, aëria loca esse daemonum, aethëria vel empyrea disserens angelorum^c, et admoneat utendum alicuius daemonis amicitia, quo subvectante vel paululum a terra possit elevari quisque post mortem, aliam vero viam esse perhibeat ad angelorum superna consortia: cavendam tamen daemonum societatem expressa quodam modo confessione testatur, ubi dicit animam post mortem luendo poenas cultum daemonum, a quibus circumveniebatur, horrescere; ipsamque theurgian, quam velut conciliatricem angelorum deorumque commendat, apud tales agere potestates negare non potuit, quae vel ipsae invideant purgationi animae vel artibus serviant invidorum, querelam de hac re Chaldaei nescio cuius expromens „conqueritur“ inquit „vir in Chaldaea bonus purgandae animae magno in molimine frustratos sibi esse successus, cum vir ad eadem potens tactus invidia adiuratas sacris precibus potentias alligasset, ne postulata concederent. ergo et ligavit ille“ inquit „et iste non solvit“. quo indicio dixit apparere theurgian esse tam boni conficiendi quam mali et apud deos et apud homines disciplinam; pati etiam deos et ad illas perturbationes passionesque deduci, quas communiter daemonibus et hominibus Apuleius adtribuit^d. — 11 p. 418 melius sapuit iste Porphyrius, cum ad Anebontem scripsit Aegyptium, ubi consulenti similis et quaerenti et prodit artes sacrilegas et evertit.

a. Favet theurgicis hoc placitum: Porph. sentent. 6 οὐ πᾶν τὸ ποιοῦν εἰς ἄλλο πελάσει καὶ ἀφ᾽ ἧ ποιῇ, ἀλλὰ καὶ τὰ πελάσει καὶ ἀφ᾽ ἧ τι ποιοῦντα κατὰ συμβεβηκὸς τῇ πελάσει χρῆται. Vitam, quam in hoc corpore geramus, γοήτευμα esse dicit: de abstin. I 28; ad Marcell. 33. Inter bonos et malos daemones distinguens hos placandos esse dicit, sed philosopho agendum, ut liberet se ab omnibus iis, quae malis daemonibus subiecta sint; propterea abstinentiam commendat et cruenta reicit: de ^{abstinentia} abstin. II 38. 39. 43 διὸ συνετὸς ἀνὴρ καὶ σώφρων εὐλαβηθήσεται τοιαύταις χρῆσθαι θυσίαις, δι' ὧν ἐπισπάζεται πρὸς ἑαυτὸν τοὺς τοιοῦτους (δαίμονας κακοεργούς)· σπουδάσει δὲ καθαίρειν τὴν ψυχὴν παντοίως· καθαρὰ γὰρ ψυχῇ οὐκ ἐπιτίθενται διὰ τὸ αὐτοῖς ἀνόμοιον. εἰ δὲ ταῖς πόλεσιν ἀναγκαῖον καὶ τούτους ἀπομειλίττεσθαι, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. ταύταις γὰρ καὶ πλοῦτος καὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τὰ σωματικά ἀγαθὰ εἶναι νενό-

μισται καὶ τὰ ἐναντία κακά, ὀλίγιστον δ' ἐν αὐταῖς τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιμελούμενον. Summus deus sacrificiis non honoratur, διὰ δὲ σιγῆς καθαρὰς καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν θρησκέυμεν αὐτόν: de abst.

deorum
cultus

II 34. Patriorum deorum cultum aperte quidem reicere non audet, sed tecte subvertit: ad Marcell. 18 οὗτος γὰρ μέγιστος καρπὸς εὐσεβείας τιμᾶν τὸ θεῖον καὶ τὰ πάτρια. — βωμοὶ δὲ θεοῦ ἱερουργούμενοι μὲν οὐδὲν βλάπτουσιν, ἀμελούμενοι δὲ οὐδὲν ὠφελοῦσιν. ὅστις δὲ τιμᾷ τὸν θεὸν ὡς προσδόμενον, οὗτος λέληθεν ἑαυτὸν δοξάζων τοῦ θεοῦ κρείττονα εἶναι. — μὴ τοίνυν μίαινε τὸ θεῖον ἀνθρωπίναις ψευδοδοξίαις· οὔτε γὰρ ἐκείνο βλάβεις τό γε μακάριον διὰ παντὸς καὶ οὐ πάσα βλάβη τῆς ἀφθαρσίας ἐξεληλάται, παντὴν δὲ τυφλώσεις πρὸς τὴν τῶν μεγίστων καὶ κυριωτάτων διάγνωσιν. Mali daemones vel potius omnes daemones et omnino di visibiles, h. e. sidera, eo discrepant a dis non visibilibus (v. not. c), quod ex corpore et anima compositi sunt ideoque neque sempiterni neque immutabiles sunt, quae simul causa est, cur sacrificia ab iis requiruntur: de abst. II 37—39.

daemones

b. Rationale sive λογικὸν ad solam animam refertur: sentent. 10 ἐν νῷ μὲν γὰρ νοερώς, ἐν ψυχῇ δὲ λογικῶς.

e. Theologia huius aetatis multos ordines deorum, geniorum, angelorum, animarum enumerare solet. Porphyrius distinguit inter deos visibiles et non visibiles (de abst. II 34. 36), inter genios autem et angelos non distinxisse videtur utrosque animas appellans hoc nomine amplissima significatione usurpato (ib. 37. 38). Augustinus hoc loco daemones dicere videtur malas animas, quae Porphyrius bonis opponit (ib. 38), nisi putaveris Porphyrium in his nominibus parum sibi constitisse, quod habet probabilitatem, cum boni daemones soleant ab eo ad aëra, di vero ad aethera referri: de abst. II 38; ep. ad Aneb. 2 p. XXX P.

d. Ubi deos patibiles esse dicit, consentaneum est eum non loqui nisi de dis visibilibus. Quamquam neque ad hos neque ad bonos genios talis, quae hoc loco describitur, passio pertinet, verum ad solos malos genios: de abst. II 38 ὅσαι μὲν οὖν ψυχὰι τῆς ὅλης ἐκπεφυκῦναι μεγάλα μέρη διοικοῦσι τῶν ὑπὸ σελήνην τόπων, ἐπερειδόμεναι μὲν πνεύματι, κρατοῦσαι δὲ αὐτοῦ κατὰ λόγον, ταύτας δαίμονας τε ἀγαθοὺς νομιστέον — ὅσαι δὲ ψυχὰι τοῦ συνεχοῦς πνεύματος οὐ κρατοῦσιν, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ καὶ κρατοῦνται, δι' αὐτὸ τοῦτο ἄγονται τε καὶ φέρονται λίαν, ὅταν αἱ τοῦ πνεύματος ὀργαὶ τε καὶ ἐπιθυμίαι τὴν ὀρμὴν λάβωσιν, αὗται δ' αἱ ψυχὰι δαίμονες μὲν καὶ αὗται, κακοεργοὶ δ' ἂν εἰκότως λέγοντο. Verum tamen cum (de abst. II 43 [v. n. a]) publicus cultus, qui dis placandis inservit, etiam ad malos genios referatur, dixeris Porphyrium illo loco vulgarem usum loquendi secutum esse malos genios deos appellantem.

theurgia
iners

Porphyr. epist. ad Anebon. 46 p. XLIV Parthey ἐρωτῶ 647 δὲ μήποτε ἄλλη τις λανθάνῃ οὕσα ἢ πρὸς εὐδαιμονίαν ὁδὸς

ἀφισταμένη τῶν θεῶν. ἀπορῶ δὲ εἰ πρὸς δόξας ἀνθρωπίνας ἐν τῇ θείᾳ μαντικῇ καὶ θεουργίᾳ βλέπειν δεῖ, καὶ εἰ μὴ ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ τυχόντος ἀναπλάττει μεγάλα. ἀλλὰ δὲ καὶ μέθοδοί εἰσιν ἄλλαι περὶ τὴν τοῦ μέλλοντος προμήνυσιν διατρίβουσαι. καὶ ἴσως οἱ θεῖαν μαντικὴν ἔχοντες προορῶσι μὲν, οὐ μὴν εἰσιν εὐδαίμονες· προορῶσι γὰρ τὰ μέλλοντα, χρῆσθαι δὲ αὐτοῖς καλῶς οὐκ ἐπίστανται. θέλω οὖν παρ' ὑμῶν τὴν εἰς εὐδαιμονίαν ὁδὸν ἐπιδείξαι μοι, καὶ ἐν τίνι κεῖται ἡ αὐτῆς οὐσία. παρὰ μὲν γὰρ ἡμῖν λογομαχία τίς ἐστι πολλή, ἅτε ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν τοῦ ἀγαθοῦ εἰλαζομένου· οἷς δὲ μεμηχάνηται ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον συνουσία, εἰ μὲν παρεῖται τὸ μέρος τοῦτο εἰς ἐξέτασιν, μάτην αὐτοῖς ἡ σοφία ἐξήσκηται περὶ δραπέτου εὐρέσεως ἢ χωρίου ὠνῆς ἢ γάμου, εἰ τύχοι, ἢ ἐμπορίας τὸν θεῖον νοῦν ἐνοχλήσασιν· εἰ δ' οὐ παρεῖται μὲν, οἱ δὲ συνόντες περὶ μὲν τῶν ἄλλων τάληθέστατα λέγουσι, περὶ δὲ εὐδαιμονίας οὐδὲν ἀσφαλὲς οὐδ' ἐχέγγυον ἔχουσι, χαλεπὰ μὲν διαμελετῶντες ἄχρηστα δὲ τοῖς ἀνθρώποις, οὐκ ἦσαν ἄρα οὔτε θεοὶ οὔτ' ἀγαθοὶ daίμονες, ἀλλ' ἡ ἐκείνος ὁ λεγόμενος πλάνος^a ἢ πᾶν ἀνθρώπων εὖρημα καὶ θνητῆς φύσεως ἀνάπλασμα^b.

a. Errores de dis repetit a falsis opinionibus per malos genios in animos nostros iniectis: ep. ad Aneb. 26 p. XXXVII P.; de abst. II 40.

b. Patet eum indicare philosophiae viam, quam theurgiae via prae-stabiliorem esse existimat. Malos genios habere quidem aliquam in nos vim censebat, ut possint nobis nocere (ad Marcell. 21) et debeant placari; sed tamen invitis illis possumus sequi bonum abstinencia et fortiter ob-nitendo perturbationibus: ad Marc. 34 ἐπὶ σωτηρίας τῆς ψυχῆς ἔτοιμος ἔσο τὸ ὅλον σῶμα ἀποκόπτειν. Propterea carne vesci vetat nos, etiam similiores dis fore confisus, si a plantarum quoque cibis abstinere possi-mus: de abst. III 27. Philosophiae autem via nihil aliud est nisi prae-paratio quaedam, qua perveniamus ad contemplationem dei: ad Marc. 24 τέσσαρα στοιχεῖα μάλιστα κεκρατύνθω περὶ θεοῦ· πλῆσις ἀλήθεια ἔρως ἐλπίς. πιστεῦσαι γὰρ δεῖ ὅτι μόνῃ σωτηρία ἡ πρὸς θεὸν ἐπιστροφή, καὶ πιστεύσαντα¹ ὡς ἐν μάλιστα σπουδάσαι τάληθ' ἰγνῶναι περὶ αὐτοῦ, καὶ γνόντα ἐρασθῆναι τοῦ γνωσθέντος, ἐρασθέντα δὲ ἐλλείψιν ἀγαθαῖς τρέφειν τὴν ψυχὴν περὶ τοῦ βλου. De abst. I 57 οὐκ ἔστιν ἄλλως τυχεῖν τοῦ τέλους ἢ² προσηλωθέντα μὲν, εἰ χρὴ φάναι, τῷ θεῷ, ἀφη-λωθέντα δὲ καὶ σώματος καὶ τῶν διὰ τούτου τῆς ψυχῆς ἡδυπαθειῶν.

1) πιστεύσαντα Nauck: σπουδάσαντα libri. — 2) ἡ Reiske: μὴ libri: fortasse εἰ μὴ RP.

Iamblichus eiusque discipuli

Iamblichus Suid. Ἰάμβλιχος — Χαλκίδος τῆς Συρίας, φιλόσοφος, 648
 μαθητὴς Πορφυρίου τοῦ φιλοσόφου ^α, τοῦ Πλωτίνου ἀκουστοῦ,
 γεγονὼς κατὰ τοὺς χρόνους Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ^β.
 ἔγραψε βιβλία φιλόσοφα διάφορα ^γ.

Iamblichi de Pythagorica vita librum ed. Westermann (in Diog. Laert. edit. Cobetiana) Paris. 1850; Protrepticum ed. Pistelli, Lips. 1888; Theologumena arithmeticae ed. Ast, Lips. 1817; De communi mathematica scientia ed. Festa, Lips. 1891; De Nicomachi introduct. arithmet. ed. Pistelli, Lips. 1894. — De philosophia Iamblichi cf. Z. III b ⁴ 736—773.

a. Ante eum audiverat Anatolium, τὸν κατὰ Πορφύριον τὰ δευτέρα φερόμενον, v. Eunap. v. soph. p. 11 Boiss. Hic princeps est Asiae scholae Neoplatonicorum sicut Proculus Atticae. Cf. Zumpt, Comm. Ac. Berol. a. 1842, 74. Z. III b ⁴ 736 ¹. III a ⁴ 830 ².

b. Mortuus est regnante Constantino circ. a. 330, v. Eunap. p. 20. Iuliani epistulae ad Iamblichum suppositae sunt, cf. Z. III b ⁴ 737. Eunapius refert eum multa miracula edidisse.

c. Libri eius qui supersunt Pythagoricam philosophiam vel interpretantes vel concelebantes partes sunt maioris operis, quod inscribebatur συναγωγή τῶν Πυθαγορείων δογμάτων. Mirum quantum superstitionibus abundans. In deperditis sunt commentarii in Platonem, Aristotelem et de philosophia Chaldaica. Ex epistulis et libris de anima non pauca exstant apud Ioannem Stobaeum. Cf. Z. III b ⁴ 739 ¹.

ordines deorum
 caelestium

Procl. in Tim. 94 C Basil. I 308, 19 Diehl περὶ γὰρ τῆς 649

ἐν Τιμαίῳ τοῦ Διὸς δημιουργίας γράφων (Ἰάμβλιχος) μετὰ τὰς νοητὰς τριάδας καὶ τὰς τῶν νοερῶν θεῶν τρεῖς τριάδας ἐν τῇ νοερᾷ ἑβδομάδι τὴν τρίτην ἐν τοῖς πατράσιν ἀπονέμει τῷ δημιουργῷ τάξιν. — Ib. 299 D B. III 197, 10 D. καὶ ἀπὸ τῶν οὐρανίων δὲ χορῶν πρόεισί τις εἰς τὴν γένεσιν διὰ-τάξις διπλασιαζομένη, ὥς φησιν ὁ θεῖος Ἰάμβλιχος· ἀπὸ μὲν γὰρ τῶν εἰκοσι καὶ ἐνὸς ἡγεμόνων γενέσθαι δύο καὶ τεσσαράκοντα καθ' ἑκάστην στοιχείου λῆξιν ^α ἡγεμονίας θεῶν γενεσιουργῶν, ἀπὸ δὲ τῶν ἑξ καὶ τριάκοντα δεκαδαρχῶν δύο καὶ ἑβδομήκοντα προεληλυθέναι καὶ ἄλλους ὡσαύτως θεούς, πλήθει μὲν διπλασίους τῶν οὐρανίων, δυνάμει δὲ ἀπολειπομένους. δεῖ δὲ καὶ τὰς τριπλᾶς αὐτῶν προόδους θεωρεῖν καὶ τὰς πενταμερεῖς διαιρέσεις καὶ τὴν καθ' ἑβδομάδα θεῖαν

et inferiorum

ἀπογένησιν· ἀνὰ λόγον γὰρ τῷ κόσμῳ παντὶ καὶ τριχῇ διε-
κοσμήθησαν καὶ πενταχῇ καὶ ἑπταχῇ, ἵνα καὶ ἕκαστον τῶν
στοιχείων κόσμος ᾗ καὶ ὄντως μίμημα τοῦ παντός. ἡ μὲν
δὴ σύντομος διδασκαλία περὶ τῶν ὑπὸ σελήνην θεῶν τοιαύτη
τίς ἐστι κατὰ τὰς διπλᾶς οὐσίας καὶ τὰς διφυεῖς ζωὰς καὶ
διττὰς λήξεις προεληλυθόντων^β.

α. Cf. Iambl. ap. Stob. ecl. 49, 39 p. 377, 25 W. τὰ στοιχεῖα, μεθ' ὧν καὶ ψυχὰι συνεκλήρωθησαν καθ' ἑκάστην τοιαύτην λήξιν. Respicere videtur Plat. leg. V extr.

β. Poterit ex illis existimari, quantum Neoplatonici non solum theologia sua, sed etiam numerorum doctrina a Pythagoreis adscita effecerint ad vulgares de deorum multitudine opiniones non solum confirmandas, sed etiam amplificandas. Iamblichus theurgiam eodem studio sectatur, quo scriptor de mysteriis Aegyptiorum, v. **RP** 653. Censet ille simulacra, quae de caelo deciderint sive etiam quae humana manu facta rite consecrata sint, plena esse praesentiae atque effectus divini. Cf. excerpta ex libro *Περὶ ἀγαλμάτων* ap. Phot. c. 215.

650 Olympiodor. in Plat. Phaed. p. 90 Finckh παραδειγ- virtutes
ματικαὶ ἀρεταὶ αἱ μηκέτι θεωρούσης τὸν νοῦν τῆς ψυχῆς —,
ἀλλ' ἤδη στάσης ἐν τῷ νοῦν εἶναι κατὰ μέθεξιν, ὅς ἐστιν
παράδειγμα πάντων. διὸ καὶ αἵται παραδειγματικαί, ὅτι
προηγούμενως αὐτοῦ εἰσι τοῦ νοῦ αἱ ἀρεταί. ταύτας δὲ προσ-
τίθῃσιν ὁ Ἰάμβλῖχος ἐν τοῖς περὶ τῶν ἀρετῶν. ὅτι εἰσὶ καὶ
ἱερατικαὶ ἀρεταὶ κατὰ τὸ θεοειδὲς ὑφιστάμεναι τῆς ψυχῆς,
ἀντιπαρήκουσαι πάσαις ταῖς εἰρημέναις οὐσιώδεσιν οὔσαις,
ἐνιαῖαί γε ὑπάρχουσαι^α.

α. Quattuor virtutum generibus, quae Porphyrius posuerat (ἀρεταὶ πολιτικαί, καθαρτικαί, θεωρητικαί, παραδειγματικαί), Iamblichus addidit quintum ceteris, quae sunt οὐσιώδεις, quia ad intellectus οὐσίαν, **RP** 632 b, pertinent, praestantius earum, quae cum Uno nos coniungunt.

651 Procl. in Tim. p. 341 D B. III 334, 3 D. ὁρθῶς ἄρα καὶ ^{animae}
ὁ θεῖος Ἰάμβλῖχος διαγωνίζεται πρὸς τοὺς ταῦτα οἰομένους^a.
τί γὰρ τὸ ἁμαρτάνον ἐν ἡμῖν, ὅταν τῆς ἀλογίας κινήσεως
πρὸς ἀκόλαστον φαντασίαν ἐπιδράμωμεν; ἄρ' οὐχ ἡ προ-
αἵρεσις; καὶ πῶς οὐχ αὕτη; κατὰ γὰρ ταύτην διαφέρομεν
τῶν φαντασθέντων προπετῶς. εἰ δὲ προαἵρεσις ἁμαρτάνει,
πῶς ἀναμάρτητος ἡ ψυχὴ; τί δὲ τὸ ποιοῦν εὐδαίμονα τὴν
δὴν ἡμῶν ζωὴν; ἄρ' οὐ τὸ τὸν λόγον σχεῖν τὴν οἰκείαν ἀρετήν;

πάντως δήπου φήσομεν. εἰ δὲ δταν τὸ ἐν ἡμῖν κράτιστον τέλειον ᾗ, καὶ τὸ ὅλον ἡμῶν εὐδαιμον, τί κωλύει καὶ νῦν ἡμᾶς εὐδαιμόνας εἶναι ἀνθρώπους ἅπαντας, εἰ τὸ ἀκρότατον ἡμῶν αἰεὶ νοεῖ καὶ αἰεὶ πρὸς τοῖς θεοῖς ἐστίν;

a. Loquitur contra Plotinum et Theodorum Asinaeum, auditorem Porphyrii, ἀπαθές τι φυλάττοντας ἐν ἡμῖν καὶ αἰεὶ νοοῦν. Iamblichus eodem in philosophando tendebat, quo scriptor de myster. Aeg. **BP** 657, ut animam non idoneam esse evinceret, quae per se solius intellectus instrumento ad summi dei contemplationem emergere posset. Id maxime agit, ut animam nostram inopem, peccatis contaminatam, felicitate orbam esse demonstret indeque theurgiae necessitatem legentibus approbet.

Aedesius Eunap. vit. soph. p. 19 Boiss. ἐκδέχεται δὲ τὴν Ἰαμβλίχου **652**

διατριβὴν καὶ ὁμιλίαν ἐς τοὺς ἐταίρους Αἰδέσιος ὁ ἐκ Καππαδοκίας, — μικρὸν ἀποδών Ἰαμβλίχου, πλὴν ὅσα γε εἰς θείασμὸν^a Ἰαμβλίχου φέρει· τούτων γὰρ οὐδὲν εἵχομεν ἀναγράφειν, ὅτι τὸ μὲν ἐπέκρυπτεν ἴσως Αἰδέσιος αὐτὸς διὰ τοὺς χρόνους (Κωνσταντῖνος γὰρ ἐβασίλευε τὰ τε τῶν ἱερῶν ἐπιφανέστατα καταστρέφων καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν ἀνεγείρων οἰκήματα), τὰ δὲ ἴσως καὶ τὸ τῶν ὁμιλητῶν ἄριστον πρὸς μυστηριώδη τινὰ σιωπὴν καὶ ἱεροφαντικὴν ἐχεμυθίαν ἐπιρρεπὲς ἦν καὶ συνεκέκλιτο. ὁ γοῦν ταῦτα γράφων ἐκ παιδὸς ἀκροατὴς Χρυσανθίου γενόμενος μόλις εἰς εἰκοστὸν ἔτος ἡξιοῦτο τῶν ἀληθεστέρων^b.

a. Cogitandum non modo de vaticinationibus Iamblichi, sed etiam de miraculis, quae ille frequentare solebat. Quamquam miraculorum non omnes aequae studiosi erant Neoplatonici, v. Eunap. vit. soph. p. 49 sq.

Eusebius Eusebius, discipulus Aedesii, μετὰ τὴν ἐξήγησιν (librorum Aristotelis de logica, ut videtur) praedicare consueverat ὡς ταῦτα εἶη τὰ ὄντως ὄντα, αἱ δὲ τὴν αἴσθησιν ἀπατῶσαι μαγανείαι καὶ γοητεύουσαι θαυματοποιῶν ἔργα καὶ πρὸς ἑλικᾶς τινες δυνάμεις παραπαιόντων καὶ μεμη-

Maximus νότων. Quae pronuntiabantur adversus Maximum, alium Aedesii discipulum, qui διὰ μέγεθος φύσεως καὶ λόγων ὑπεροχὴν καταφρονήσας τῶν ἐν τούτοις ἀποδείξων pro argumentis miracula exhibenda putabat. Quo studio quantum indulserit patet ex hisce, ib. p. 109 ὁ μὲν γὰρ ἔχων τι φιλόνεικον ἐν τῇ φύσει καὶ δυσεκβλάστον τοῖς φανθεῖσι σημείοις παρὰ τῶν θεῶν ἀντιβαίνων ἕτερα ᾗτει καὶ προσηγάγκαζεν. Talem ille rationem secutus est, cum signa eum ad Iulianum imperatorem vocatum a proficiscendo retinere viderentur.

Chrysanthius b. Chrysanthius erat discipulus Aedesii, Iuliani imperatoris doctor, Eunap. l. 1. p. 49. Omnino Neoplatonici, quo magis Christianorum

instituta invalescebant, eo magis artificii istis theurgicis ipsique placitorum suorum professioni latibula quaerere cogebantur: quo pertinent multa, quae narrantur de vitis eorum. Quamquam et ipsi ultro amabant secreta simulare; simulque fiducia miraculorum atque ipsius artis theurgicae, cui tantum olim tribuerant, labefactata fuisse videtur.

653 De myster. Aeg. I 3 p. 8 P.^a εἰ δὲ θεῖ τὰ ληθὲς εἰπεῖν, ^{cognitio divinorum} οὐδὲ γνώσις ἐστὶν ἢ πρὸς τὸ θεῖον συναφή· διείργεται γὰρ αὕτη πως ἑτερότητι. — ὁ δὲ αὐτός ἐστὶ μοι λόγος πρὸς σε καὶ περὶ τῶν συνεπομένων θεοῖς κρείττωνων γενῶν, δαιμόνων φημὶ καὶ ἡρώων καὶ ψυχῶν ἀχράντων. — ἔοικέτω δὴ οὖν τοῖς αἰδίοις τῶν θεῶν συνοπαδοῖς καὶ ἡ σύμφυτος αὐτῶν κατανόησις. ὥσπερ οὖν αὐτοὶ τὸ εἶναι ἔχουσιν αἰεὶ ὡσαύτως, οὕτως καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ κατὰ τὰ αὐτὰ τῇ γνώσει πρὸς αὐτοὺς συναπτέσθω, εἰκασίᾳ μὲν ἢ δόξῃ ἢ συλλογισμῷ τι, ἀρχομένοις ποτὲ ἀπὸ χρόνου, μηδαμῶς τὴν ὑπὲρ ταῦτα πάντα οὐσίαν μεταδιώκουσα, ταῖς δὲ καθαραῖς καὶ ἀμέμπτους νοήσεσιν, αἷς εἴληφεν ἐξ αἰδίου παρὰ τῶν θεῶν, ταύταις αὐτοῖς συνηρημένη. σὺ δ' ἔοικας ἡγεῖσθαι τὴν αὐτὴν εἶναι τῶν θεῶν καὶ τῶν ἄλλων ὁποιωνοῦν γνώσιν, δίδοσθαι τε ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων τὸ ἕτερον μόριον, ὥσπερ εἶωθε καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς ¹ προτεινομένων. τὸ δὲ οὐκ ἔστιν οὐδαμῶς παραπλήσιον· ἐξήλλακται γὰρ αὐτῶν ἡ εἰδησις ἀντιθέσεώς τε πάσης κεχώρισται, καὶ οὐκ ἐν τῷ συγχωρεῖσθαι νῦν ἢ ἐν τῷ γίγνεσθαι ὑφέστηκεν, ἀλλ' ἦν ἐξ αἰδίου μονοειδὴς ἐπὶ τῇ ψυχῇ συνυπάρχουσα ^b.

a. [Iamblichi] de mysteriis liber ed. G. Parthey, Berol. 1857. Scriptor huius libri, qui sub Aegyptii sacerdotis persona Porphyrii epistolae ad Anebonem (RP 647) respondet, vulgo Iamblichus esse ferebatur, quod cum magna probabilitate impugnaverunt Meiners (Comment. Soc. Gotting. IV, 50 sq.) et Harless (D. Buch v. d. ägypt. Mysterien, Münch. 1858), cf. Z. III b⁴ 774.

b. Rationem haud sufficere ponens, si quaeratur de veritate non solum summi dei, verum etiam inferiorum deorum, geniorum cet., omnes dubitationes refutat, quas contra theurgiam moverat Porphyrius, cf. RP 646. Sequitur, ut neget contrarium inter id quod patitur et quod non patitur ad deos referri posse (I 10. 21), similiterque removet eam dubitationem, qua quaeritur, num di, cum sint sine passione, possint nostris precibus, incantationibus ceterisque artibus magicis cogi, ut nobis

1) τοῖς διαλεκτικοῖς Gale: ταῖς διαλέκτοις libri.

largiantur aliquid: IV 3 p. 185 P. πολὺ δὴ οὖν κρείττον ἐστὶ τὸ νυνὶ λεγόμενον, τὸ μὴ δι' ἐναντιώσεως ἢ διαφορότητος ἀποτελεῖσθαι τὰ τῶν θεῶν ἔργα, ὥσπερ δὴ τὰ γινόμενα εἶωθεν ἐνεργεῖσθαι, ταυτότητι δὲ καὶ ἐνώσει καὶ ὁμολογίᾳ τὸ πᾶν ἔργον ἐν αὐτοῖς κατορθοῦσθαι. ἐὰν μὲν οὖν καλοῦν ἢ καλούμενον ἢ ἐπιτάττον ἢ ἐπιταττόμενον ἢ κρείττον ἢ χεῖρον διαιρωμέν, τὴν τῶν γενέσεων ἐπὶ τὰ τῶν θεῶν ἀγέννητα ἀγαθὰ μεταφερόμεν πως ἐναντιότητα. Omnino superius quodque ita se ad id quod cum eo coniunctum est inferius velut animam ad corpus habere demonstrat, ut ab hoc nihil omnino patitur: I 10. Propterea emanatio quaeque non eius actu fieri statuitur unde quid emanat, sed eius quod emanat: VIII 2 p. 262 P. ἀπὸ δὲ τοῦ ἐνὸς τούτου ὁ αὐτάρχης θεὸς ἑαυτὸν ἐξέλαμψε· διὸ καὶ αὐτοπάτωρ καὶ αὐτάρχης.

di in caelo
conspicui

De myster. Aeg. I 17 p. 50 P. μεταλάβωμεν οὖν ἀντὶ **654**
ταύτης (τῆς διαιρέσεως)^a ἅπερ ἡπόρησας πρὸς τὴν παροῦσαν δόξαν. πῶς γὰρ δὴ ἥλιός τε καὶ σελήνη κατὰ τὸν σὸν λόγον καὶ οἱ ἐν οὐρανῷ ἐμφανεῖς ἔσσονται θεοί, εἰ ἀσώματοι εἰσι μόνως οἱ θεοί; ὅτι δὴ οὐ περιέχονται ὑπὸ τῶν σωμάτων, φραμὲν ἡμεῖς, ἀλλὰ ταῖς θεαῖς ζωαῖς καὶ ἐνεργείαις περιέχουσι τὰ σώματα, καὶ ὅτι οὐ πρὸς τὸ σῶμα ἐπιστρέφονται, ἀλλὰ τὸ σῶμα ἔχουσιν ἐπιστρεφόμενον εἰς τὴν θεϊαν αἰτίαν, καὶ ὅτι τὴν νοερὰν αὐτῶν καὶ ἀσώματον τελειότητα οὐκ ἐμποδίζει τὸ σῶμα οὐδὲ μεταξὺ παρεμπύπτου πρᾶγματα αὐτῇ παρέχει· ὅθεν δὴ οὐδὲ δεῖται πλείονος ἐπιμελείας, αὐτοφυνῶς δὲ καὶ τρόπον τινὰ^b αὐτοκινήτως συνέπεται οὐκ αὐτουργικῆς δεόμενον ἐπιστασίας, τῇ δὲ πρὸς τὸ ἐν τῶν θεῶν ἀναγωγῇ καὶ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ μονοειδῶς συνεπαιρόμενον. εἰ δὲ δεῖ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, τὸ οὐράνιον σῶμα πρὸς αὐτὴν τὴν ἀσώματον οὐσίαν τῶν θεῶν ἐστὶ συγγενέστατον· μίᾳς μὲν γὰρ ἐκείνης οὐσης αὐτὸ ἀπλοῦν ἐστίν, ἀμερίστου δὲ ἀδιαίρετον καὶ ἀτρέπτου ὡσαύτως ἀναλλοίωτον. — διόπερ οὐδ' ὥς ἐξ ἐναντίων καὶ διαφερόντων οὔτε τὸ σῶμα αὐτῶν συγκέκρται, ὥσπερ δὴ τὸ ἡμέτερον συνίσταται σῶμα, οὔτε ἡ ψυχὴ πρὸς τὸ σῶμα συνεπάγη εἰς ἓν ἐκ δύο ζῶον, ἀλλ' ὅμοια πάντῃ καὶ συνηνωμένα δι' ὅλων τε ὅλα καὶ μονοειδῆ καὶ ἀσύνθετα τὰ κατ' οὐρανὸν τῶν θεῶν ἐστὶ ζῶα^c. τῶν μὲν γὰρ κρείττωνων ἐν αὐτοῖς αἰεὶ ὑπερεχόντων ὡσαύτως, τῶν δὲ ἑλαττόνων ἐξηρητημένων τῆς τῶν κρείττωνων¹ ἀρχῆς καὶ οὐδέποτε αὐτὴν εἰς

1) κρείττωνων cod. Basil.: προτέρων vulgo.

ἐαντὰ κατατεινόντων, τῶν δ' ὅλων εἰς μίαν σύνταξιν καὶ μίαν συντέλειαν συναγομένων καὶ τρόπον τινὰ πάντων ἀσωμάτων ὄντων καὶ θεῶν δι' ὅλου, [διότι] τὸ θεῖον εἶδος ἐν αὐτοῖς ἐπικρατοῦν δι' ὅλων τὴν αὐτὴν πανταχοῦ ὅλην μίαν οὐσίαν ἐντίθησιν. οὕτω μὲν οὖν οἱ κατ' οὐρανὸν ἐμφανεῖς θεοὶ τέ εἰσι πάντες καὶ τρόπον τινὰ ἀσώματοι ^d.

a. Superiore capite demonstraverat distinctionem inter corporale et incorporale non posse ad differentiam deorum et daemonum referri, quia hac ratione ab altera parte di et linea et tempus, ab altera daemones et ignis et aqua ad idem genus redire viderentur.

b. Nam patet materiam non posse sua sponte moveri.

c. Porphyrius (cf. **RP** 646 a) deos ratus esse substantias puras atque intelligibiles, quae non sint ex corpore et anima mixtae, deinde numquid possint esse di compositi quaerit. Propterea demonstrandum erat τοὺς κατ' οὐρανὸν ἐμφανεῖς θεοὺς εἶναι τρόπον τινὰ ἀσώματους.

d. Similiter iudicat de differentia inter deos et genios, quamquam di et genii concedit hos minus perfectam naturam habere propter corpus I 20 p. 63 P. οὐ τὸ τῶν σωμάτων οὖν ἐπιμελεῖσθαι φέρει τινὰ ἐλάττωσιν οἷς ὑπηρετεῖ τὸ σῶμα, καὶ συνέχεται ὑπὸ τοῦ κρείττονος καὶ ἐπέστραπται πρὸς αὐτὸ καὶ οὐδὲν ἐμπόδιον αὐτῇ παρέχει, ἀλλὰ τὸ τῇ γενεσιουργῷ φύσει προσκεῖσθαι καὶ μερίζεσθαι παρ' αὐτὴν ἐξ ἀνάγκης καταδεεστέραν μοῖραν δίδωσι τοῖς δαίμοσιν. ὅλως δὲ τὸ μὲν θεῖόν ἐστιν ἡγεμονικὸν καὶ προϊστάμενον τῆς ἐν τοῖς οὐσι διατάξεως, διακονικὸν δὲ τὸ δαιμόνιον καὶ παραδεχόμενον ἕπερ ἂν παραγγέλλωσιν οἱ θεοί, προθύμως αὐτοουργεῖ χρώμενον περὶ ὧν οἱ θεοὶ νοοῦσι τε καὶ βούλονται καὶ ἐπιτάττουσι. τοιγαροῦν οἱ θεοὶ τῶν ῥεπουσῶν εἰς τὴν γένεσιν δυνάμεων εἰσιν ἀπηλλαγμένοι, δαίμονες δὲ τούτων οὐ πάντῃ καθαρνοῦσι.

655 De myster. Aeg. I 18 p. 52 P. ἡ δ' ἐξῆς ἐπιζήτησις ^{di sunt boni} ἡ σὴ διαπορεῖ, πῶς αὐτῶν οἱ μὲν εἰσιν ἀγαθοποιοί, οἱ δὲ κακοποιοί. εἰληπται μὲν οὖν ἀπὸ τῶν γενεθλιαλόγων αὕτη ἡ δόξα, πάντῃ δὲ διαμαρτάνει τοῦ ὄντος. ἀγαθοί τε γάρ εἰσιν ἅπαντες καὶ ἀγαθῶν αἵτιοι ὡσαύτως πρὸς ἓν τι ἀγαθὸν ἀποβλέποντες ἐνοειδῶς περιάγονται κατὰ μόνον τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν^a. οὐ μὴν ἀλλὰ τὰ γε ὑποκείμενα αὐτοῖς σώματα καὶ αὐτὰ ἀμηχάνους ὄσας ἔχει δυνάμεις, τὰς μὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς θείοις σώμασι μονίμως ἐστώσας, τὰς δὲ ἀπ' αὐτῶν προϊούσας εἰς τὴν φύσιν τοῦ κόσμου καὶ αὐτὸν τὸν κόσμον, δι' ὅλης τε τῆς γενέσεως ἐν τάξει κατιούσας καὶ μέχρι τῶν κατὰ μέρος διατεινούσας ἀκωλύτως.

causa mali   **a.** Deos nihil mali efficere necessario ex antecedentibus consequitur, ubi ponebatur absolutum penes eos materiae imperium esse. Quod ex geniorum effectibus procedere videtur malum, id revocatur ad partes corporeas eorum, qui deorum effectus in se recipiant: ib. p. 54 ὥσπερ οὖν τὸ γινόμενον τοῦ ὄντος γεννητῶς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀσωμάτου σωμα- τοειδῶς μεταλαμβάνει, οὕτω καὶ τὰ ἐν τῇ γενέσει φυσικὰ καὶ ἔνυλα τῶν αὐλῶν καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν καὶ γένεσιν αἰθερίων σωμάτων ἀτάκτως καὶ πλημμελῶς ἔστιν ὅπου μεταλαμβάνει. Sed admittuntur etiam mali daemones, ad quos tamen vera theurgia nihil pertinet: III 31 p. 176 P.

materia pura   Ib. V 23 p. 232 P. πέφυκεν αἰὲν τῶν ἀκροτάτων ἡ περι- **656**
ουσία τῆς δυνάμεως καὶ ἐν τῷδε ὑπερέχειν τῶν ὄλων, ἐν τῷ παρεῖναι πᾶσιν ἐξ ἴσου τὴν αὐτὴν ἀνεμποδίστω. ἐλλάμπει τοίνυν κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ τοῖς ἐσχάτοις τὰ πρῶτιστα, καὶ πάρεστιν ἀύλως τοῖς ἐνύλοις τὰ ἄνυλα. μὴ δὲ τις θαν- μαζέτω, ἐὰν καὶ ὕλην τινὰ καθαρὰν καὶ θείαν εἶναι λέγωμεν· ἀπὸ γὰρ τοῦ πατρὸς καὶ δημιουργοῦ τῶν ὄλων καὶ αὐτὴ γενομένη τὴν τελειότητα ἑαυτῆς ἐπιτηδεῖαν κέκτηται πρὸς θεῶν ὑποδοχὴν. καὶ ἕμα οὐδὲν διείργει τὰ κρείττονα πρὸς τὸ δύνασθαι τὰ καταδεέστερα ἑαυτῶν ἐλλάμπειν, οὐδὲ τὴν ὕλην οὖν ἀφίστησιν οὐδὲν¹ τῆς τῶν βελτιόνων μετουσίης, ὥστε ὅση τελεία καὶ καθαρὰ καὶ ἀγαθοειδὴς ὑπάρχει πρὸς θεῶν ὑποδοχὴν ἔστιν οὐκ ἀνάρμοστος· ἐπεὶ γὰρ ἔδει καὶ τὰ ἐν γῇ μηδαμῶς εἶναι ἄμοιρα τῆς θείας κοινωνίας, ἐδέξατο τινα ἀπ' αὐτῆς θείαν μοῖραν καὶ ἡ γῆ, ἱκανὴν οὖσαν χωρεῖ- σαι τοὺς θεοὺς. ταῦτα τοίνυν κατιδοῦσα ἡ θεωρητικὴ τέχνη, κοινῶς τε οὐτως κατ' οἰκειότητα ἐκάστῳ τῶν θεῶν τὰς προσφόρους ὑποδοχὰς ἀνευρίσκουσα συμπλέκει πολλάκις λί- θους βοτάνας ζῶα ἀρώματα ἄλλα τε τοιαῦτα ἱερὰ καὶ τέ- λεια καὶ θεοειδῆ κάπναια ἀπὸ πάντων τούτων ὑποδοχὴν ὀλοτελεῖ καὶ καθαρὰν ἀπεργάζεται. οὐ γὰρ δὴ δεῖ δυσχεραί- νειν πᾶσαν ὕλην, ἀλλὰ μόνην τὴν ἄλλοτρίαν τῶν θεῶν· τὴν δὲ οἰκείαν πρὸς αὐτοὺς ἐκλέγεσθαι ὡς συμφωνεῖν δυναμένην εἰς τε θεῶν οἰκοδομήσεις καὶ καθιδρύσεις ἀγαλμάτων καὶ δὴ καὶ εἰς τὰς τῶν θυνσιῶν ἱερουργίας. οὐδὲ γὰρ ἂν ἕλλως τοῖς ἐπὶ γῆς τόποις ἢ τοῖς δεῦρο κατοικοῦσιν ἀνθρώποις μετουσία ἂν γένοιτο τῆς τῶν κρείττωνων λήψεως, εἰ μὴ τις τοιαύτη καταβολὴ πρώτη προενιδρυθεῖη^a. πεῖθεσθαι δὲ χρὴ τοῖς

1) οὐδὲν Parthey: οὐδὲ libri.

ἀπορρήτοις λόγοις, ὥς καὶ διὰ τῶν μακαρίων θεαμάτων ἕλη τις ἐκ θεῶν παραδίδοται. αὕτη δὴπου συμφυῆς ἐστὶν αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς διδοῦσιν· οὐκοῦν καὶ ἡ τῆς τοιαύτης ἕλης θυσία ἀνεγείρει τοὺς θεοὺς ἐπὶ τὴν ἔμφασιν καὶ προσκαλεῖται εὐθέως πρὸς κατάληψιν χωρεῖ τε αὐτοὺς παραγιγνομένους καὶ τελείως ἐπιδείκνυσιν ^b.

a. Cf. BP 657; 658.

b. De deorum praesentis pro varietate ordinum variis v. II 3.

657 Ib. II 11 p. 96 P. οὐδὲ γὰρ ἡ ἔννοια συνάπτει τοῖς θεοῖς ^{vis et virtus theurgiae} τοὺς θεουργοὺς· ἐπεὶ τί ἐκώλυε τοὺς θεωρητικῶς φιλοσοφοῦντας ἔχειν τὴν θεουργικὴν ἔνωσην πρὸς τοὺς θεοὺς; νῦν δὲ οὐκ ἔχει τό γε ἀληθὲς οὕτως, ἀλλ' ἡ τῶν ἔργων τῶν ἀρρήτων καὶ ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν θεοπρεπῶς ἐνεργουμένων τελειοσυργία ἢ τε τῶν νοουμένων τοῖς θεοῖς μόνοις συμβόλων ἀφθέγκτων δύναμις ἐντίθησι τὴν θεουργικὴν ἔνωσην. διόπερ οὐδὲ τῷ νοεῖν αὐτὰ ἐνεργοῦμεν· ἔσται γὰρ οὕτω νοερά αὐτῶν ἡ ἐνέργεια καὶ ἀφ' ἡμῶν ἐνδιδομένη· τὸ δ' οὐδέτερόν ἐστιν ἀληθές. καὶ γὰρ μὴ νοούντων ἡμῶν αὐτὰ τὰ συνθήματα ἀφ' ἑαυτῶν δρᾷ τὸ οἰκεῖον ἔργον καὶ ἡ τῶν θεῶν, πρὸς οὓς ἀνήκει ταῦτα, ἄρρητος δύναμις αὐτῇ ἀφ' ἑαυτῆς ἐπιγινώσκει τὰς οἰκείας εἰκόνας, ἀλλ' οὐ τῷ διεγείρεσθαι ὑπὸ τῆς ἡμετέρας νόησεως· οὐδὲ γὰρ ἔχει φρίσιν τὰ περιέχοντα ὑπὸ τῶν περιεχομένων οὐδὲ τὰ τέλεια ὑπὸ τῶν ἀτελῶν οὐδ' ὑπὸ τῶν μερῶν τὰ ὅλα ἀνακινεῖσθαι ^a. ὅθεν δὴ οὐδ' ὑπὸ τῶν ἡμετέρων νόησεων προηγουμένως τὰ θεῖα αἵτια προκαλεῖται εἰς ἐνέργειαν, ἀλλὰ ταύτας μὲν καὶ τὰς ὕλας τῆς ψυχῆς ἀρίστας διαθέσεις καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς καθαρότητα ὥς συναίτια ἅττα προὔποκεῖσθαι χρή, τὰ δ' ὥς κυρίως ἐγείροντα τὴν θεῖαν θέλησιν αὐτὰ τὰ θεῖά ἐστι συνθήματα· καὶ οὕτως τὰ τῶν θεῶν αὐτὰ ὑφ' ἑαυτῶν ἀνακινεῖται ὑπ' οὐδενὸς τῶν ὑποδεεστέρων ἐνδεχόμενά τινα εἰς ἑαυτὰ ἀρχὴν τῆς οἰκείας ἐνεργείας.

a. Similiter I 12 preces non deos ad nos detrahere affirmat, sed nos ad deos evehere.

658 Ib. V 14 p. 217 P. ἀρχὴ δὲ πασῶν ἀρίστη, ἡ τῆς τῶν ^{duplex deorum cultus} θεῶν τάξεως τὸν θεσμόν τῶν θυσιῶν ἐχόμενον ἐπιδείκνυσιν. ἄνωθεν οὖν τοὺς μὲν ὑλαίους τῶν θεῶν, τοὺς δὲ αὐλοὺς ὑποθάμεθα, ὑλαίους μὲν τοὺς τὴν ὕλην περιέχοντας ἐν ἑαυτοῖς

καὶ διακοσμοῦντας, αὐλοὺς δὲ παντελῶς τοὺς ἐξηρημένους ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ ὑπερέχοντας. κατὰ δὲ τὴν τῶν ἱερέων τέχνην ἄρχεσθαι χρὴ τῶν ἱερουργικῶν ἀπὸ τῶν ὑλαίων· οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἐπὶ τοὺς αὐλοὺς θεοὺς γένοιτο ἢ ἀνάβασις. οὗτοι δὴ οὖν ἔχουσί τινα κοινωνίαν πρὸς τὴν ὕλην καθόσον αὐτῆς ἐπιβεβήκασιν. οἱ αὐτοὶ δὴ οὖν καὶ τῶν περὶ τὴν ὕλην ἐγγιγνομένων ἐπάρχουσιν, οἷον διαιρέσεων, πληγῆς ἀντιτύπου, μεταβολῆς γενέσεως φθορᾶς πάντων τῶν ἐνύλων σωμάτων. εἰ δὴ τις τοὺς τοιοῦτους βούλοιτο θεραπεύειν θεουργικῶς, ἢ πεφύκασι καὶ ἢ τὴν ἀρχὴν εἰλήχασι, ταύτῃ προσεκτέον αὐτοῖς τὴν θεραπείαν, ἐνύλοις οὖσιν αὐτοῖς ἔνυλον οὔσαν. — διόπερ τοῖς μὲν αὐλοῖς θεοῖς ὕλην προσφέρειν διὰ θυσιῶν ἔστιν ἀλλότριον, τοῖς δ' ἐνύλοις οἰκειότατον ἅπασι. 15 p. 219 σκεψώμεθα δὴ τὸ μετὰ τοῦτο συμφώνως τοῖς προειρημένοις καὶ τὴν ἡμετέραν διπλὴν κατάστασιν· ὅτε μὲν γὰρ ὕλοι ψυχὴ γιγνόμεθα καὶ ἔσμεν ἔξω τοῦ σώματος μετέωροί τε τῷ νῷ μεθ' ὧν τῶν αὐλῶν θεῶν μετεωροπολοῦμεν, ὅτε δ' αὖ δεδόμεθα ἐν τῷ ὀστρεῶδι ^a σώματι καὶ ὑπὸ τῆς ὕλης κατεχόμεθα, καὶ ἔσμεν σωματοειδεῖς. πάλιν οὖν ἦκει τῆς θρησκείας ὁ διπλοῦς τρόπος· ὁ μὲν γὰρ ἔσται ἀπλοῦς ἀσώματος ἀγνὸς ἀπὸ πάσης γενέσεως, ὅστις ταῖς ἀχράντοις ἐπιβάλλει ψυχαῖς, ὁ δ' ἀναπιμπλάμενος τῶν σωμάτων καὶ τῆς ἐνύλου πάσης πραγματείας, ὅστις ταῖς μὴ καθαραῖς πρέπει ψυχαῖς μηδὲ ἀπολυθείσαις πάσης γενέσεως. καὶ θυσιῶν τοίνυν τίθημι διττὰ εἶδη, τὰ μὲν τῶν ἀποκεκαθαρμένων παντάπασιν ἀνθρώπων, οἷα ἐφ' ἐνὸς ἂν ποτε γένοιτο σπανίως, ὥς φησιν Ἡράκλειτος ^b, ἢ τινῶν ὀλίγων εὐαριθμῶν ἀνδρῶν, τὰ δ' ἔνυλα καὶ σωματοειδῆ καὶ διὰ μεταβολῆς συνιστάμενα, οἷα τοῖς ἔτι κατεχομένοις ὑπὸ τοῦ σώματος ἀρμόζει ^c. πόλεσι τοίνυν καὶ δήμοις οὐκ ἀπολελυμένοις τῆς γενεσιουργοῦ μοίρας καὶ τῆς ἀντεχομένης τῶν σωμάτων κοινωνίας εἰ μὴ δώσει τις τὸν τοιοῦτον τρόπον τῆς ἀγιστείας, ἀμφοτέρων διαμαρτήσῃ, καὶ τῶν αὐλῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐνύλων· τὰ μὲν γὰρ οὐ δύναται δέξασθαι, τοῖς δὲ οὐ προσάγει τὸ οἰκεῖον.

a. Adiectivum fictum ex similitudine Plat. rep. X 611 D.

b. Cf. Heraclit. fr. 69 Diels (128 Byw.).

c. V 18 p. 223 P. triplex hominum genus esse statuitur mediis positus iis, qui ex parte corpori pareant, ex parte ab eo soluti et liberi sint

ideoque duplici deorum cultu indigeant. Ceterum concedit esse paucos, qui ὑπερφυεῖ τινι δυνάμει τοῦ νοῦ χρώμενοι τῆς φύσεως μὲν ἀψίστανται, πρὸς δὲ τὸν χωριστὸν καὶ ἀμειγῇ νοῦν περιέχονται neque indigeant sacrificiis vulgaribus; sed existimat etiam hos eo non posse perducī nisi per inferiora genera theurgiae: ib. 20 p. 228 οὐ δεῖ δὴ τὸ ἐν ἐνὶ ποτε μόλις καὶ ὀψὲ παραγινόμενον ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἱερατικῆς τοῦτο κοινὸν ἀποφαίνειν πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀρχομένους τῆς θεουργίας ποιεῖσθαι αὐτόχρημα κοινὸν οὐδὲ πρὸς τοὺς μεσοῦντας ἐν αὐτῇ. Quapropter cavendum ne ullum deum etiam ex iis, qui sunt inferiorum ordinum et ceterorum satellites, neglegamus aut contemnamus; suus unicuique honos est habendus: ib. 21. Deorum cultus perinde varius et multiplex est atque potestates mundi: ib. 22. Daemones custodiunt mysteria: VI 7 p. 247. Theurgia unica ad felicitatem via est: X 1 p. 286.

Schola Atheniensis

659 Suidas *Πρόκλος ὁ Λύκιος*^a, μαθητὴς Συριανοῦ, ἀκου-Procullus
στῆς δὲ καὶ Πλουτάρχου τοῦ Νεστορίου τοῦ φιλοσόφου^b, καὶ
αὐτὸς φιλόσοφος Πλατωνικός. οὗτος προέστη τῆς ἐν Ἀθήναις
φιλοσόφου σχολῆς· καὶ αὐτοῦ μαθητὴς καὶ διάδοχος χρημα-
τίζει Μαρίνος ὁ Νεαπολίτης^c. ἔγραψε πᾶν πολλὰ φιλοσοφά
τε καὶ γραμματικά^d.

Procli opera (de libert., provid., malo; in Alcib., Parm.) ed. V. Cousin, Par. 1820—27. Initia philos. Plat. s. Procli in Plat. Alcibiad. comm. et Institut. theolog. ed. Creuzer, Francof. 1820—27. Institutio physice. ed. Basil. 1545. Comm. in Plat. rempubl. ed. W. Kroll, Lips. 1899—1901; in Timaeum ed. E. Diehl, Lips. 1901—1906; in Parmen. ed. Stallb. Lips. 1841; in Cratyl. ed. G. Pasquali, Lips. 1908. Theologia Platon. ed. Portus, Hamb. 1618. Eclog. de philos. Chaldaica ed. Zahn, Halis 1891. — Scripserunt de Proculo: Steinhart in Paulyi Encyclop. VI 62. Freudenthal, *Hermes* XVI (1881) 201; Mus. Rhen. 43 (1888), 486. Vacherot II 210—383. Z. III b⁴ 834—890.

a. Ita appellabatur, quia parentes eius ex Lycia prognati erant et ipse Xanthi in Lycia primum educatus. Natus vero ipse erat Constantinopoli (v. Marin. vit. Procl. 6) a. 410, nam mortuus est a. 485 annos 75 natus, cf. Marin. ib. 26. 36.

b. Hic Plutarchus eiusque domus Athenis, postquam reliquae Plutarchus scholae omnes in hoc antiquo philosophiae litterarumque omnium domicilio extinctae sunt, Platonicae philosophiae magna cum laude studere

Syrianus pergebat. Discipuli eius erant Syrianus et Proculus, qui plurimi eum aestimabant (cf. Marin. v. Procl. 6; Zumpt, Comm. Ac. Berol. a. 1842 p. 58. 78). Syriani exstat commentarius ad Aristotelis metaph. lib. II, XIII, XIV (ed. H. Usener in Arist. ed. Ac. Berol. V 837), quo simili atque Proculus ratione doctrinam Neoplatonicam syllogismis firmare conatur.

Marinus c. Marinus, Neapoli Palaestinensi natus (v. Phot. bibl. c. 242 p. 345^b Bk.), scripsit vitam magistri, unde iuvat pauca, quae maxime attinent, excerpere. Neoplatonici, patrios deorum ritus sectati, in ecclesia pressa, ut aiunt, tum vivebant et ipsos discipulos, qui nondum satis explorati erant, et placita sua et sacra celabant; v. c. 11. 22. 29. Ipse Proculus propter superstitiosum priscae religionis cultum in periculum adductus Athenis aliquantisper in Asiam fugere coactus est, ubi isdem sacris in operto faciendis et propagandis operam dedit: c. 15. Quo factum est, ut insigni deorum favore uteretur et precibus suis artibusque quas callebat magicis multa miracula ederet: c. 28. 29. Ex c. 28 attinebunt haec: *ὅτι τῆς Ἑρμαίκῃς εἴῃ σειρᾶς (RP 645 d) σαφῶς ἐθεάσατο καὶ ὅτι τὴν Νικομάχου τοῦ Πυθαγορείου ψυχὴν ἔχει, ὅναρ ποτὲ ἐπίστευσεν.* De dis a philosopho colendis cf. 19 *καὶ γὰρ πρόχειρον ἐκείνο εἶχεν αἰεὶ καὶ ἔλεγεν ὁ θεοσεβέστατος ἀνὴρ, ὅτι τὸν φιλόσοφον προσήκει οὐ μιᾶς τινος πόλεως οὐδὲ τῶν παρ' ἐνίοις πατέρων εἶναι θεραπευτὴν, κοινῇ δὲ τοῦ ὅλου κόσμου ἱεροφάντην.*

d. Cf. Marin. v. Procl. 22 *κατὰ ταύτην (τὴν σοφίαν) δὴ ἐνεργῶν ὁ φιλόσοφος πᾶσαν μὲν θεολογίαν ἑλληνικὴν τε καὶ βαρβαρικὴν καὶ τὴν μυθικοῖς πλάσμασιν ἐπισκιαζομένην κατεῖδεν τε θάδῳ καὶ τοῖς ἐθέλουσι τε καὶ δυναμένοις συνέπεσθαι εἰς μῶς ἡγαγεν, ἐξηγουμένους τε πάντα ἐνθουσιαστικώτερον καὶ εἰς συμφωνίαν ἄγων· πᾶσι δὲ τοῖς τῶν παλαιότερων συγγράμμασιν ἐπεξιὼν, ὅσον μὲν ἦν παρ' αὐτοῖς γόνιμον, τοῦτο μετ' ἐπικρίσεως εἰσποιεῖτο, εἰ δὲ τι ἀνεμίαιον ἤρρισκε, τοῦτο πάντῃ ὡς μῶμον ἀπωκονομεῖτο, τὰ δὲ γε ὑπεναντίως ἔχοντα τοῖς καλῶς τεθεῖσι μετὰ πολλῆς βασιάνου ἀγωνιστικῶς διήλεγχεν, ἔν τε ταῖς συνουσίαις δυνατῶς ἅμα καὶ σαφῶς ἐπεξεργαζόμενος ἕκαστα καὶ ἐν συγγράμμασιν ἅπαντα καταβαλλόμενος· φιλοπονία γὰρ ἀμέτρον χρησάμενος ἐξηγεῖτο τῆς αὐτῆς ἡμέρας πέντε, ὅτε δὲ καὶ πλείους πράξεις καὶ ἔγραφε στίχους τὰ πολλὰ ἀμφὶ τοὺς ἑπτακοσίους.* Ex libris multi interciderunt, sed multi etiam supersunt, inter quos philosophiam docent potissimum commentarii scriptorum Platonicorum. Cum tantam operam in antiquis litteris tradendis et interpretandis collocaverit, mirum est, quod narrat Marin. v. Procl. 38: *εἰδῶθαι δὲ πολλάκις καὶ τοῦτο λέγειν ὅτι „κύριος εἰ ἦν, μόνον ἐν τῶν ἀρχαίων ἀπάντων βιβλίων ἐποιοῦν φέρεσθαι τὰ λόγια καὶ τὸν Τίμαιον, τὰ δὲ ἄλλα ἡφάνιζον ἐκ τῶν νῦν ἀνθρώπων διὰ τὸ καὶ βλάπτεσθαι ἐνίοις τῶν εἰκῇ καὶ ἀβασανίστως ἐντυγχανόντων αὐτοῖς.“* Simile dictum est Iamblichi de operibus Platonis, quod probat Proculus in Alc. 6 p. 11 Cr. p. 27 Cs.: *ὁ θεῖος Ἰάμβλιχος — ἐν δέκα διαλόγοις — οἶεται τὴν διὰ τὸν Πλάτωνα περιέχεσθαι φιλοσοφίαν.* Tim. I p. 5 A

Bas. I 13, 14 Diehl ὁρθῶς ἄρα φησὶν ὁ θεῖος Ἰάμβλιχος τὴν ὅλην τοῦ Πλάτωνος θεωρίαν ἐν τοῖς δύο τούτοις περιέχεσθαι διαλόγοις, Τιμαίῳ καὶ Παρμενίδῃ.

660 Plat. theol. I 2 p. 2 P. ἀναγκαῖον δέ ἐστὶ μοι καὶ τὸν τρόπον ^{studium Platonis} ἐκθέσθαι τῆς προκειμένης διδασκαλίας, ὁποῖόν τινα αὐτὸν ἔσσεσθαι προσδοκᾶν χρή τοὺς ἀκροασομένους, καὶ ¹ τὴν παρασκευὴν ἀφορίσασθαι, καθ' ἣν οὐ πρὸς τοὺς ἡμετέρους λόγους ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑψηλόνουν καὶ ἔνθεον τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίαν ἐπιτηδεύωσιν ἔχοντες ἀπαντήσονται. — ἐν ἅπασιν δὲ τὸ σαφές καὶ διηρθρωμένον καὶ ἀπλοῦν προϋήσομεν τῶν ἐναντίων τὰ μὲν διὰ συμβόλων παραδεδομένα μεταβιβάζοντες εἰς τὴν ἑναργῇ περὶ αὐτῶν διδασκαλίαν, τὰ δὲ δι' εἰκόνων ἀναπύπτοντες ἐπὶ τὰ σφέτερα παραδείγματα, καὶ τὰ μὲν ἀποφαντικώτερον ἀναγεγραμμένα τοῖς τῆς αἰτίας βασανίζοντες λογισμοῖς, τὰ δὲ δι' ἀποδείξεων συντεθέντα διερευνώμενοι καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐν αὐτοῖς ἀληθείας ἐπεκδιηγούμενοι καὶ γνῶριμον τοῖς ἀκούουσι ποιοῦντες, καὶ τῶν μὲν (ἐν) ² αἰνίγμασι κειμένων ἀλλαχόθεν τὴν σαφήνειαν ἐξευρίσκοντες οὐκ ἔξ ἄλλοτρίων ὑποθέσεων, ἀλλ' ἐκ τῶν γνησιωτάτων τοῦ Πλάτωνος συγγραμμάτων ³. — ταῖς δὲ λογικαῖς μεθόδοις ἀπάσαις γεγυμνάσθω (ὁ ἀκροατὴς) καὶ πολλὰ μὲν περὶ ἀναλύσεων, πολλὰ δὲ περὶ τῶν ἐναντίων πρὸς ταύτας διαιρέσεων ἀνέλεγκτα νοήματα τεθεαμένως παρῆστω ^b.

a. Haud semel indicat se in philosophando studiosissime Platonem secuturum interpretandum et criminatur Plotinum, quod suis opinionibus indulgens a Platone in nonnullis desciverit: in Alcib. p. 227 Creuz. Ipse vero in Platone interpretando satis libere vagatur.

b. Apparet Proculum magis quam Plotinum et ceteros Neoplatonicos doctrinae logicis argumentis firmandae studuisse. Neque Platonis doctrinam propter aliud Orpheo et Pythagorae praestare censet quam quod magis ad dialecticae regulas disputaverit: Theol. Plat. I 4 p. 9 Port.

661 Inst. theol. 24 p. 427 P. 44 Cr. πᾶν τὸ μετέχον τοῦ ^{triadum lex} μετεχομένου καταδέεστερον καὶ τὸ μετεχόμενον τοῦ ἀμεθέκτου. — ἡγεῖται ἄρα τὸ μὲν ἀμέθεκτον τῶν μετεχομένων, ταῦτα δὲ τῶν μετεχόντων. ὥς γὰρ συνελόντι φάναι τὸ μὲν

1) χρή τοὺς ἀκροασομένους, καὶ **BP**: χρή. καὶ τούτου ἀκροασόμενον Portus. — 2) ἐν inseruit Portus.

ἐστιν ἓν πρὸ τῶν πολλῶν, τὸ δὲ μετεχόμενον ἐν τοῖς πολλοῖς
ἓν ἅμα καὶ οὐχ ἓν, τὸ δὲ μετέχον πᾶν οὐχ ἓν ἅμα καὶ ἓν.

prima trias

Plat. theolog. III 20 p. 163 P. τὸ μὲν δὴ πρῶτιστον καὶ 662
ἀμέθεκτον ἐν ἐπέκεινα τῶν ὄλων προϋπάρχον οὐ τῶν μετε-
χόντων μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν μετεχομένων ἐνάδων ὑμνηται διὰ
τῆς πρώτης ὑποθέσεως, ἀπάντων μὲν ἀρρήτως αἴτιον ἀπο-
πεφασμένον, αὐτὸ δὲ ἐν οὐδενὶ δὴ τῶν πάντων ἀφοριζόμενον,
οὐδέ τινα δύναμιν ἔχον οὐδὲ ιδιότητα συγγενῇ πρὸς τοὺς ἄλλους
θεοὺς^a. μετὰ δὲ τοῦτο τὸ μόνως ὑπερούσιον καὶ ὑπερὸν καὶ
ἄμικτον πρὸς πάσας τὰς ὑπάρξεις ἐνός ἐστι μετεχομένη μὲν
ὑπὸ τοῦ ὄντος καὶ περὶ αὐτὴν ὑποστήσασα τὴν πρώτην
οὐσίαν καὶ πλεονάσασα τῇ προσθήκῃ τῆς μεθέξεως ταύτης
τοῦ πρώτως ἐνός, αὕτη δὲ ὑπερούσιος ὑπαρξεις καὶ τῆς πρω-
τίστης νοητῆς τριάδος. δύο δὴ τούτων ὄντων ἐν τῇ πρώτῃ
τριάδι, τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ὄντος, καὶ τοῦ μὲν γεννῶντος τοῦ
δὲ γεννωμένου καὶ τοῦ μὲν τελειοῦντος τοῦ δὲ τελειουμένου,
δεῖ δὴ καὶ τὴν μέσσην ἀμφοῖν ὑπάρχειν δύναμιν, δι' ἧς καὶ
μεθ' ἧς τὸ ἐν ὑποστατικόν ἐστι καὶ τελειωτικὸν τοῦ ὄντος. ἡ
τε γὰρ πρόοδος ἀπὸ τοῦ ἐνός καὶ ἡ πρὸς τὸ ἐν ἐπιστροφή τῷ
ὄντι διὰ τῆς δυνάμεως. τί γὰρ ἄλλο συνάπτει τῷ ἐνὶ τὸ ὄν
ἢ μετεχόμενον ποιεῖ τὸ ἐν ὑπὸ τοῦ ὄντος πλὴν τῆς δυνάμεως;
πρόοδος γὰρ ἐστι τοῦ ἐνός καὶ ἔκτασις ἐπὶ τὸ ὄν. ὅθεν δὴ καὶ
ἐν πᾶσι τοῖς θείοις γένεσι προόδων καὶ γεννήσεων αἱ δυνά-
μεις προκατάρχουσι· τριάς οὖν ἐστὶν αὕτη τῶν νοητῶν ἀκρότης,
τὸ ἐν ἢ δύναμις τὸ ὄν, τὸ μὲν παράγον τὸ δὲ παραγόμενον,
ἡ δὲ ἐξηρητημένη μὲν τοῦ ἐνός συμφερομένη δὲ τῷ ὄντι^b.

a. Nam primum unum, quod Platon. theol. III 7 p. 131 P., ubi ad
bonum Platonis revocatur (RP 327), dicitur esse summa causa ἀρρη-
τος μὲν παντὶ λόγῳ καὶ ἀφραστος, ἀγνωστος δὲ πάσῃ γνώσει καὶ ἀλη-
πιος, sicuti omnium rerum principium est, ita primum effunditur in
multas unitates, quas totidem deos esse ponit, h. e. primi ordinis deos,
nam statuit et infinitum numerum et diversissima genera et classes
deorum: cf. Plat. theol. III 1 p. 118 μετὰ δὲ τὴν ἀμέθεκτον ταύτην
καὶ ἀρρητον καὶ ὡς ἀληθῶς ὑπερούσιον αἰτίαν ἀπὸ πάσης αἰτίας καὶ
πάσης δυνάμεως καὶ πάσης ἐνεργείας κειχωρισμένην συνεχῆς ἐστὶν ὁ περὶ
τῶν θεῶν λόγος. τί γὰρ ἄλλο τῷ ἐνὶ συνάπτεσθαι πρὸ τῶν ἐνάδων
θεμιτὸν ἢ τί τῷ ἐνιαίῳ θεῷ συνήνεται μᾶλλον τῶν πολλῶν θεῶν; Ib.
p. 122 εἰ δὲ καὶ τὸ παράγον τὰ πάντα πρώτως τὸ ἐν καὶ ἡ πρόοδος
ἐνιαία, δεῖ δὴ πού καὶ τὸ παραγόμενον ἐκείθεν πληθὸς ἐνάδας αὐτο-

τελεῖς ὑπάρχειν τῷ παράγοντι συγγενεστέρας. ἔτι δὲ εἰ πᾶσα μονὰς ἀριθμὸν ὑμίστησι πρὸς ἑαυτὴν οἰκεῖον, ὡς δέδεικται πρότερον, πολλῷ δὴ πού πρότερον τὸ ἐν ἀπογενεῇ τὸν τοιοῦτον ἀριθμὸν. Quae unitates ab uno cum numero differunt, tum eo distant, quod sunt μεθεκταί: inst. theol. 116 p. 463 P., 170 Cr. πᾶς θεὸς μεθεκτός ἐστι πλὴν τοῦ ἑνός. ὅτι μὲν γὰρ ἔκεινο ἀμέθεκτον, δῆλον, ἵνα μὴ μετεχόμενον καὶ τινος διὰ τοῦτο γενόμενον μηκέτι πάντων ὁμοίων ἢ τῶν τε προόντων καὶ τῶν ὄντων αἴτιον. Sequitur ut omnia intellegibilia, omnes animae, omnia corpora nisi intercedentibus unitatibus illis cum primo uno non conectantur, v. Plat. theol. I. I. p. 122 καὶ γὰρ αὖ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἀνάγκη τὰ πρῶτως ὄντα διὰ τῶν προσεχῶν αὐτῶν ἐνάδων μετέχειν τῆς πρωτίστης αἰτίας· ἕκαστα γὰρ τῶν δευτέρων διὰ τῶν ὁμοίων συνάπτεται τοῖς πρὸ αὐτῶν, τὰ μὲν σώματα διὰ τῶν καθέκαστα ψυχῶν τῇ ὅλῃ, ψυχαὶ δὲ διὰ τῶν νοερῶν μονάδων τῷ παντὶ νῷ, τὰ δὲ ὄντα δὴ πού πρῶτα διὰ τῶν ἐνιαίων ὑπάρξεων τῷ ἐνί. Unde apparet proximum ab unitatibus illis divinis, quas interposuit Proculus, esse τὸ νοητόν, quod et ipsum, ut per omnem doctrinam tripertitam rationem sequitur, ad tres classes revocat, τὸ νοητόν, τὸ νοερόν, τὸ νοητὸν καὶ νοερόν, longam inde diversarum classium seriem deorum nectens, v. Plat. theol. III 14 p. 143 sq. P.

b. τὸ νοητόν, quod sensu angustiore dicitur, ad tres rursus triadas ^{intellegibilium triades} revocatur, quarum prima est ea, quae hoc loco adumbratur, quae amplectitur τὸ ἐν (h. e. unum secundi ordinis, quod a primo uno differt τῇ μεθέξει τοῦ ὄντος) et τὸ ὄν et δύναμιν, quae inter utrumque media est: quam triadem in antecedentibus (Plat. theol. III 7 p. 131 sq.) ita retulerat ad id, quod Plat. Phileb. 23 D appellatur πέρας, ἀπειρον, μικτόν, ut finis respondeat uni secundo, infinitum τῇ δυνάμει quippe ἀπείρῳ, mixtum denique τῇ οὐσίᾳ sive τῷ ὄντως ὄντι h. e. substantiae: cf. instit. theol. 89 p. 453 P., 134 Cr.; Plat. theol. III 9 p. 135: IV 1 p. 180; in Cratyl. 42 p. 13 Pasqu. Ea principia per omnes deinde et deorum ordines et substantiarum gradus persequitur, cf. in Parmenid. VI 99; inst. theol. 159 p. 482 P., 236 Cr. πᾶσα τάξις θεῶν ἐκ τῶν πρῶτων ἐστὶν ἀρχῶν, πέρατος καὶ ἀπειρίας, — ἀλλ' ὅπου μὲν τὸ πέρας ἐνδυναστεύει κατὰ τὴν μῆξιν, ὅπου δὲ τὸ ἀπειρον. Secunda trias intellegibilis est vitae quam appellat intellegibilis (νοητὴ ζωὴ) vel aeternitatis (αἰών), tertia intellectus sive mundi intellegibilis, cf. Plat. theol. III 13 p. 141 P.; in Tim. IV p. 241 Bas., 584 Schn.; 268 B., 656 Schn.

663 Inst. theol. 111 p. 461 P. 162 Cr. πάσης τῆς νοεράς ^{rerum series} σειράς οἱ μὲν εἰσι θεοὶ νόες ὑποδεξάμενοι θεῶν μετέξεις, οἱ δὲ νόες μόνον· καὶ πάσης τῆς ψυχικῆς αἱ μὲν εἰσι νοεραὶ ψυχαὶ εἰς νοῦς ἀνηρηγμέναι οἰκείους, αἱ δὲ ψυχαὶ μόνον. καὶ πάσης τῆς σωματικῆς φύσεως αἱ μὲν καὶ ψυχὰς ἔχουσιν ἐφρυστώσας ἄνωθεν, αἱ δὲ εἰσι φύσεις μόνον τῆς τῶν ψυχῶν

ἄμιοιροι παρουσίας. ἐκάστης γὰρ σειρᾶς οὐχ ὅλον τὸ γένος εἰς τὸ πρὸ αὐτοῦ ἀνηρτηθῆναι πέφυκεν, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῇ τελειότερον καὶ συμφύεσθαι τοῖς ὑπερκειμένοις ἰκανόν. οὔτε οὖν πᾶς νοῦς θεοῦ ἐξήπται, ἀλλ' οἱ ἀκρότατοι καὶ ἐνικώτατοι τῶν νόων· οὗτοι γὰρ ταῖς θείαις ἐνάσι συγγενεῖς· οὔτε πᾶσαι ψυχαὶ μετέχουσι νοῦ τοῦ μεθεκτοῦ, ἀλλ' ὅσαι νοερῶνται· οὔτε πᾶσαι σωματικαὶ φύσεις ἀπολαύουσι ψυχῆς παρούσης καὶ μετεχομένης, ἀλλ' αἱ τελειότεραι καὶ λογοειδέσται. καὶ οὗτος ἐπὶ πάντων ὁ λόγος τῆς ἀποδείξεως^a.

a. Vides longam a mundo intellegibili usque ad corpora seriem et catenam deorum intellegentiarum animarum necti, idque per tres gradus praecipuos, quorum extrema sunt affinia: cf. instit. theol. 147 p. 477 P., 218 Cr. πάντων τῶν θείων διακόσμων τὰ ἀκρότατα τοῖς πέρασιν ὁμοιοῦται τῶν ὑπερκειμένων. εἰ γὰρ δεῖ συνέχειαν εἶναι τῆς θείας προόδου καὶ ταῖς οἰκείαις ἐκάστην τάξιν συνδεθῆναι μεσότησιν, ἀνάγκη τὰς ἀκρότητας τῶν δευτέρων συνάπτειν ταῖς ἀποπερατώσεσι τῶν πρώτων· ἡ δὲ συναγὴ δι' ὁμοιότητος. Ib. 175 p. 489 P., 260 Cr. οὐδαμοῦ γὰρ αἱ προόδοι γίνονται ἀμέσως, ἀλλὰ διὰ τῶν συγγενῶν καὶ ὁμοίων, κατὰ τε materia τὰς ὑποστάσεις καὶ τὰς τῶν ἐνεργειῶν τελειότητας. Materiam cum Platone ad infinitam δύνανιν (BP 662) revocat, in Tim. II p. 117 B B. I 384 Diehl; Plat. th. V 17 p. 281 P., neque eam malam esse dicit, sed necessariam: De mal. subsist. p. 241 Cs., 496 P., 292 Cr.; 251 Cs. Neque corpora omnia esse infima statuit, sed etiam aeterna et media, v. inst. theol. 196 B., 755 Schn.; in Tim. V p. 311 E B., III 236 D.; 330 C B., III 297 D.

anima Inst. theol. 190 p. 494 P., 282 Cr. πᾶσα ψυχὴ μέση τῶν 664 ἀμερίστων ἐστὶ καὶ τῶν περὶ τὰ σώματα μεριστῶν^a. — 194 p. 496 P., 290 Cr. πᾶσα ψυχὴ πάντα ἔχει τὰ εἶδη, ἃ ὁ νοῦς πρώτως ἔχει. εἰ γὰρ ἀπὸ νοῦ πρόεισι καὶ νοῦς ὁ ὑποστάτης ψυχῆς καὶ αὐτῷ τῷ εἶναι ἀκίνητος ὡς πάντα ὁ νοῦς παράγει, δώσει καὶ τῇ ψυχῇ τῇ ὑφισταμένη τῶν ἐν αὐτῷ πάντων οὐσιώδεις λόγους. — 195 p. 496 P., 290 Cr. πᾶσα ψυχὴ πάντα ἐστὶ τὰ πράγματα, παραδειγματικῶς μὲν τὰ αἰσθητά, εἰκονικῶς δὲ τὰ νοητά· μέση γὰρ οὕσα τῶν ἀμερίστων καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα μεριστῶν τὰ μὲν παράγει καὶ ὑφίστησι, τὰ δὲ αἷτια προσετήσατο ἑαυτῆς ἀφ' ὧν προελήλυθεν. — 184 p. 492 P., 275 Cr. πᾶσα ψυχὴ ἢ θεία ἐστὶν ἢ μεταβάλλουσα ἀπὸ νοῦ εἰς ἄνοιαν ἢ μεταξὺ τούτων ἀεὶ μένουσα, καταδεεστέρα δὲ τῶν θείων ψυχῶν^b.

a. *Compositio animae ex substantia individua et dividua secundum Platonem ad numeros et proportiones harmonicas revocatur, cf. in Tim. III p. 176 B Bas. II 119 Diehl; V p. 342 B Bas. III 336 Diehl. Individuum est quod incorporeum, quod quid sit definitur hisce: instit. theol. 15 p. 422 P., 26 Cr. πᾶν τὸ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρεπτικὸν ἀσωμάτων ἐστίν· οὐδὲν γὰρ τῶν σωμάτων πρὸς ἑαυτὸ πέφυκεν ἐπιστρέφειν. — τοῦτο γὰρ ἦν τὸ πρὸς ἑαυτὸ ἐπιστρέφειν, ὅταν ἐν γένηται ἄμφω, τό τε ἐπιστραφέν καὶ πρὸς ὃ ἐπεστράφη.*

b. Aliis locis eadem genera revocantur ad deos et daemones et homines, cf. in Tim. III p. 210 CB., II 228 D. ἐπειδὴ περ ἐν ἐκάστη τῶν σφαιρῶν ἐστι θεῖα γένη ψυχῶν καὶ δαιμόνια καὶ μερικά, οἷα δὴ τῶν ἡμετέρων. Ib. V p. 317 BB. III 254 D. διότι καὶ τῶν γενῶν τῶν μέσων ἢ μὲν οὐσία κρατοῦσα θεῖαν ἐποiei ψυχὴν, ἢ δὲ ταυτότης δαιμονίαν, ἢ δὲ ἑτερότης μερικὴν. Daemones sunt dis affines; in Alcib. 22 p. 71 Cr. τῶν γὰρ δαιμόνων τούτων κατὰ τὸ μέσον, ὡς εἴπομεν, τεταγμένων οἱ μὲν πρῶτιστοι θεοὶ δαίμονες εἰσι καὶ θεοὶ φανταζόμενοι πολλάκις διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς θεούς· ὡς γὰρ καθ' ὅλου φάναι πάσης τάξεως τὸ πρῶτιστον σφίζει τὴν τοῦ πρὸ ἑαυτοῦ μορφὴν, cf. **RP** 663 a. Homines cum dis non coniunguntur nisi per daemones: in Alcib. 19 p. 63 Cr.

665 Inst. theol. 211 p. 502 P., 314 Cr. πᾶσα μερικὴ ψυχὴ ^a animae ^b humanae ^c naturae κατιοῦσα εἰς γένεσιν ὅλη κατέισι καὶ οὐ τὸ μὲν αὐτῆς ἄνω μένει, τὸ δὲ κατέισιν. εἰ γὰρ τι μένοι τῆς ψυχῆς ἐν τῷ νοητῷ, ἢ ἀμεταβάτως νοήσει αἰεὶ ἢ μεταβατικῶς· ἀλλ' εἰ μὲν ἀμεταβάτως, νοῦς ἔσται καὶ οὐ μέρος ψυχῆς, καὶ ἔσται ἡ ψυχὴ προσεχῶς ^b νοῦ μετέχουσα· τοῦτο δὲ ἀδύνατον. εἰ δὲ μεταβατικῶς, ἐκ τοῦ αἰεὶ νοοῦντος <καὶ τοῦ ποτὲ νοοῦντος> ¹ μία οὐσία ἔσται. ἀλλ' ἀδύνατον· ταῦτα γὰρ αἰεὶ διαφέρει, ὡς δέδεικται, πρὸς τῷ καὶ ἄτοπον εἶναι τὸ τῆς ψυχῆς ἀκρότατον αἰεὶ τέλειον ὃν μὴ κρατεῖν τῶν ἄλλων δυνάμειον κακείνας τελείας ποιεῖν. πᾶσα ἄρα <μερικὴ> ψυχὴ <ὅλη> ² κατέισιν ^c.

a. Cf. **RP** 664 b.

b. H. e. ἀμέσως, cf. ib. 175, **RP** 663 a.

c. Disputantur haec adversus Plotinum, cf. **RP** 635 c; 637 a. Similiter Iamblichus **RP** 651. Cf. Procl. in Alcib. 76 p. 227 οὔτε αὐ ἐκέλους (ἀποδεξόμεθα τοὺς λόγους), ὅσοι μέρος μὲν εἶναι τῆς θείας οὐσίας λέγουσι τὴν ψυχὴν, ὅμοιον δὲ τῷ ὅλῳ τὸ μέρος καὶ αἰεὶ τέλειον, τὸν δὲ

1) καὶ. τ. π. νοοῦντος inseruit Creuzer. — 2) μερικὴ et ὅλη addidit Creuzer.

θόρυβον εἶναι καὶ τὰ πάθη περὶ τὸ ζῶον. Malum non a materia repetebat (RP 663 a), sed ab inclinatione animae, v. in Tim. V p. 335 B B. III 313 D. τῶν κακῶν ἑαυτῷ τὸ θνητὸν ζῶον αἴτιον, cf. de malo 226; 254 Cs. et Iamblich. RP 651.

animi
ad summum
bonum elatio

Theol. Plat. I 25 p. 61 P. τί οὖν ἡμᾶς ἐνώσει πρὸς αὐτὸ **666** (τὸ ἀγαθόν); τί τῆς ἐνεργείας παύσει καὶ κινήσεως; τί δὲ τὰ θεῖα πάντα καὶ τῇ πρωτίστῃ καὶ ἀρρήτῳ τῆς ἀγαθότητος ἐνάδι συνίστησι; — ὥς μὲν τὸ ὄλον εἰπεῖν, τῶν θεῶν πίστις ἐστὶν ἡ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀρρήτως ἐνέχουσα τὰ θεῶν γένη σύμπαντα καὶ δαιμόνων καὶ ψυχῶν τὰς εὐδαίμονας. δεῖ γὰρ οὐ γνωστικῶς οὐδὲ ἀτελῶς τὸ ἀγαθὸν ἐπιζητεῖν, ἀλλ' ἐπιδόντας ἑαυτοὺς τῷ θεῷ φωτὶ καὶ μύσαντας οὕτως ἐνδρῆσθαι τῇ ἀγνώστῳ καὶ κρυφίᾳ τῶν ὄντων ἐνάδι. — ἡ δέ γε τῶν θεῶν πίστις ἅπασαν ὑπεραίρει γνώσιν καὶ κατ' αὐτὴν ἄκραν τὴν ἐνωσιν συνάπτει τὰ δεύτερα τοῖς πρώτοις. — p. 62 καὶ τοῦτο (τὸ ἀγαθὸν) μάλιστα τοῖς οὖσιν ἅπασι πιστόν^a. — p. 63 ἵν' οὖν συνελόντες εἴπωμεν, τρία μὲν ἐστὶ τὰ πληρωτικὰ ταῦτα τῶν θεῶν διὰ πάντων πληροῦντα τῶν κρείττωνων γενῶν, ἀγαθότης σοφία κάλλος· τρία δὲ αὖ καὶ τῶν πληρουμένων συναγωγὰ, δεύτερα μὲν ἐκείνων διήκοντα δὲ εἰς πάσας τὰς θείας διακοσμήσεις, πίστις καὶ ἀλήθεια καὶ ἔρως. σφύζεται δὲ πάντα διὰ τούτων καὶ συνάπτεται ταῖς πρωτουργοῖς αἰτίαις, τὰ μὲν διὰ τῆς ἐρωτικῆς ματίας, τὰ δὲ διὰ τῆς θείας φιλοσοφίας, τὰ δὲ διὰ τῆς θεουργικῆς δυνάμεως, ἡ κρείττων ἐστὶν ἀπάσης ἀνθρωπίνης σωφροσύνης καὶ ἐπισυλλαβοῦσα τὰ τε τῆς μαντικῆς ἀγαθὰ καὶ τὰς τῆς τελεσιουργικῆς καθαρτικὰς δυνάμεις καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ τῆς ἐνθέου κατακοχῆς ἐνεργήματα^b.

a. In Tim. II p. 92 F Bas. I 303 D. ἡ γὰρ ἐν συνθέσει φερομένη διεξοδος ἀδυνατεῖ τὴν ἐνοειδῆ καὶ ἀπλὴν παριστάνειν φύσιν. τί οὖν; φαίη τις ἔν· οὐχὶ πολλὰ καὶ περὶ τοῦ δημιουργοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων θεῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς αὐτοῦ λέγομεν; ἡ περὶ αὐτῶν μὲν λέγομεν, αὐτὸ δὲ ἕκαστον οὐ λέγομεν, καὶ ἐπιστημονικῶς μὲν δυνάμεθα λέγειν, νοερῶς δὲ οὐ. — νοῦς enim praestantior est scientia: theol. Plat. I 25 p. 62 P. νοῦς γὰρ ἐπέκεινα πάσης ἐπιστήμης ἵδρται.

b. Cf. Ritter, *Gesch. d. Philos.* IV² 705. Idem persequitur in Alcib. 16 p. 51, ubi fides veritati et amori eo maxime praestare dicitur, quod sit ἐδράζουσα τὰ πάντα καὶ ἐνδρῶνυσα τῷ ἀγαθῷ.

667 Phot. bibl. cod. 181 p. 126^b B. ὁ δὲ Δαμάσκιος^a Damascius
 τὴν τε ζητορρεύουσαν τέχνην ὑπὸ Θέωνι τρία ἔτη δι-
 πόνησε καὶ προὔστη διατριβῶν ζητορικῶν ἐπὶ ἔτη ἑνέα,
 γεωμετρίας δὲ καὶ ἀριθμητικῆς καὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων
 Μαρῖνον^b τὸν διάδοχον Πρόκλου ἐν Ἀθήναις ἔσχε διδάσκαλον.
 τῆς δὲ φιλοσόφου θεωρίας δὲ τε Ζηνόδοτος αὐτῷ καθηγεμὼν
 Ἀθήνησι καὶ αὐτὸς ἐγγόνει (διάδοχος δὲ καὶ οὗτος Πρόκλου,
 τὰ δευτέρα Μαρῖνου φέρων) καὶ Ἀμμώνιος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ
 ὁ Ἑρμείων^c, ὃν οὐ μικρῷ μέτρῳ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐπὶ φιλο-
 σοφίᾳ φησὶ διαφέρειν, καὶ μάλιστα τοῖς μαθήμασι. τοῦτον
 καὶ τῶν Πλατωνικῶν ἐξηγητὴν αὐτῷ γεγενῆσθαι Δαμάσκιος
 ἀναγράφει, καὶ τῆς συντάξεως τῶν ἀστρονομικῶν Πτολεμαίου
 βιβλίων. τῆς μέντοι διαλεκτικῆς τριβῆς τὰς Ἰσιδώρου συν-
 ουσίας τὴν ἰσχὺν αὐτῷ διατείνεται παρασχεῖν, ὃν καὶ ἐπὶ τῇ
 τοιαύτῃ τῶν λόγων δυνάμει πάντας ἀνθρώπους, ὅσους ὁ κατ'
 ἐκείνην τὴν γενεὰν ἤγεγε χρόνος, ἀποκαρῦψασθαι φησιν^d.

a. Damascius cognomine Diadochus, nam videtur Isidori in schola
 Platonica quae Athenis erat successor fuisse, floruit imperante Iustiniano
 I (a. 527—565), v. Suid. v. Δαμάσκιος; patria Syrus erat. De extremis
 eius fatis v. **RP** 670. Ex libris praeter excerpta nonnulla et nondum
 edita exstant Ἀπορίαι καὶ λύσεις περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν εἰς τὸν Πλά-
 τῶνος Παρμενίδην, ed. Kopp, Francof. ad M. 1826; ed. Ruelle, Paris.
 1889. Cf. Ruelle, *le philosophe Dam.*, Paris. 1861. E. Heitz, *der Phi-*
losoph D. in comment. Zellero oblatis Friburg. 1884, 1—24. Z. III b⁴ 901.

b. V. **RP** 659.

c. Huius Ammonii exstant commentarii in nonnulla scripta Ari- Ammonius
 stotelis satis illi quidem sobrii, quibus Platonis doctrina cum Aristotelis
 placitis conciliatur. Discipulus erat Proculi et institutor non tantum
 Damascii, sed etiam Simplicii, Ioannis Philoponi, aliorum, v. Z.
 III b⁴ 893.

d. Isidorus, auditor Proculi, Marini in schola Atheniensi suc- Isidorus
 cessor: Phot. bibl. c. 242 p. 348^a Bk. Vitam eius scripsit Damascius,
 ex quo libro multa excerpit Photius bibl. c. 181. 242: unde de fana-
 tica huius disciplinae indole iudicari potest. Imprimis cf. c. 242
 p. 349^a Bk. εἰ δὲ θεϊότερον χοῦμα, ὡς σὺ φῆς ὦ Ἥγλα, ἔλεγε πρὸς
 αὐτὸν ὁ Ἰσίδωρος, ἡ ἱερατικὴ πραγματεία, φημι μὲν τοῦτο καὶ γὰρ ἄλλα
 πρώτων ἀνθρώπων γενέσθαι τοὺς ἐσομένους θεοὺς δεῖ. διὰ τοῦτο καὶ
 ὁ Πλάτων ἔφη μὴ ἐλθεῖν εἰς ἀνθρώπους μείζον ἀγαθὸν φιλοσοφίας.
 ἀλλὰ τοῦτο συμβέβηκε νῦν ἐπὶ ξηροῦ ἐστάναι οὐ τῆς ἀκμῆς, τοῦ δὲ
 ἐσχάτου γήρως ὡς ἀληθῆς. De dialectica eius alii minus bene iudica-
 bant, v. Suid. v. Ἰσίδωρος, et vituperabat eum ipse Damascius: Phot.

bibl. c. 181 p. 126^a Bk. διὸ καὶ Ἰσίδωρον οὐχ ἦτον ἐπαινῶν ἢ ψόγοις περιβάλλον διατελεῖ. Cf. Z. III b⁴ 898.

natura principii
rerum ignota

De princip. 2 p. 4, 6 Ruelle *μαντεύεται ἄρα ἡμῶν ἡ ψυχὴ* 668
τῶν ὅπως οὖν πάντων ἐπινοουμένων εἶναι ἀρχὴν ἐπέκεινα
πάντων ἀσύντακτον πρὸς πάντα· οὐδὲ ἄρα ἀρχὴν οὐδὲ αἷτιον
ἐκείνην κλητέον οὐδὲ πρῶτον οὐδέ γε πρὸ πάντων οὐδ' ἐπέ-
κεινα πάντων· σχολῇ γε ἄρα πάντα αὐτὴν ὑμνητέον· οὐδ'
ὁμῶς ὑμνητέον οὐδ' ἐννοητέον οὐδὲ ὑπονοητέον. — 6 p. 9, 11 R.
φέρει οὖν τὸ δευτέρον αὐτὸ τοῦτο κατίδωμεν, ὅπως λέγεται
ἄγνωστον εἶναι παντελῶς· εἰ γὰρ τοῦτο ἀληθές, πῶς ταῦτα
πάντα περὶ αὐτοῦ διαταττόμενοι γράφομεν; οὐ γὰρ δὴ λογοποι-
οῦμεν πολλὰ ληροῦντες περὶ ὧν οὐκ ἴσμεν. εἰ δέ ἐστιν ἀσύν-
τακτον τῷ ὄντι πρὸς πάντα καὶ ἄσχετον πρὸς πάντα καὶ
οὐδὲν τῶν πάντων οὐδὲ αὐτὸ τὸ ἔν, αὐτὰ ταῦτα φύσις αὐτοῦ
ἐστιν, ἣν ὡς γινώσκοντες διακείμεθα καὶ ἄλλους διατιθέναι
σπουδάζομεν. ἔτι δέ αὐτὸ τὸ ἄγνωστον αὐτοῦ ἢ γινώσκουμεν
ὅτι ἄγνωστον ἢ ἀγνοοῦμεν· ἀλλ' εἰ μὲν τοῦτο, πῶς λέγομεν
ὅτι πάντῃ ἄγνωστον; εἰ δέ γινώσκουμεν, ταύτῃ ἄρα γνωστόν,
ἢ ἄγνωστον γινώσκεται ὅτι ἄγνωστον. — p. 10, 4 R. καὶ γὰρ
ἐστιν ἀπλῶς ἡ τοιαύτη γνώσις οὐκ ἐκείνου, ἀλλὰ τῆς οἰκείας
ἀγνοίας· καὶ δὴ καὶ ἡμεῖς ἄγνωστον ἐκεῖνο λέγοντες οὐκ αὐτοῦ
τι ἀπαγγέλλομεν, ἀλλὰ τὸ περὶ αὐτὸ πάθος ἡμῶν ὁμολογοῦ-
μεν. — 7 p. 12, 25 R. πῶς γὰρ ἐκεῖνο ἄγνωστον λέγομεν; ἐνὶ
μὲν λόγῳ τῷ ῥηθέντι, ὅτι αἰεὶ τὸ ὑπὲρ τὴν γνῶσιν τιμιώτερον
εὐρίσκομεν. ὥστε τὸ ὑπὲρ ἅπασαν γνῶσιν εἴπερ ἦν εὐρετόν,
εὐρεθείη ἂν καὶ αὐτὸ τιμιώτατον. — p. 13, 16 R. εἰ τοίνυν
τὸ ἐν ἔσχατόν ἐστι γνωστόν τῶν ὅπως ποτὲ γνωρίζομένων ἢ
ὑπονοουμένων, καὶ τὸ τοῦ ἐνὸς ἐπέκεινα τὸ πρῶτως ἐστὶ καὶ
πάντῃ ἄγνωστον, ὅπερ οὕτως ἐστὶν ἄγνωστον, ὡς μηδὲ τὸ
ἄγνωστον ἔχειν φύσιν, μηδὲ ὡς ἀγνώστῳ προσβάλλειν ἡμᾶς,
ἀγνοεῖν δὲ καὶ εἰ ἄγνωστον. παντελὴς γὰρ ἄγνοια περὶ αὐτό. —
p. 15, 23 R. καὶ τί πέρας ἔσται τοῦ λόγου πλὴν σιγῆς ἀμηχάνου
καὶ ὁμολογίας τοῦ μηδὲν γινώσκειν ὧν μηδὲ θέμις, ἀδυνάτων
ὄντων εἰς γνῶσιν ἔλθεῖν;

Unius quasi
progressio

Ib. 73 p. 160, 24 R. πῶς οὖν τό γε ἡνωμένον^a διακρίνεται; 669
ἀντιγράφει γὰρ ἔοικε τὸ λεγόμενον· ἔτι δέ μείζων ἡ ἀπορία, εἰ τὸ

ἡνωμένον πρὸς τὸ ἐν παραβάλοιμεν ὡς προεληλυθὸς ἀπὸ τοῦ προάγοντος. ἢ τοῦτο μὲν τῆς ἡνωμένης φύσεως ἐξαίρετόν ἐστι τὸ μὴ ἀνασχέσθαι τῆς πρὸς τὸ ἐν διακρίσεως οὐδὲ τῆς ἀπ' ἐκείνου προόδου, ἀλλὰ περὶ αὐτὸ πεφυκέναι καὶ ἐν τούτῳ ἐκεῖνο τὸ ἡνωμένον εἶναι, ἐν τῷ μὴ ἑαυτοῦ εἶναι ἀλλὰ τοῦ ἑνός. — 107 p. 276, 26 R. ἀλλ' ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπανέλθωμεν, ὅτι τὸ νοητὸν οὐκ ἂν προέλθοι τὴν ἔξω πρόοδον, ὃ γε οὐδὲ τὴν εἴσω πρόεισιν· ὥστε οὔτε μεθεκτὸν πληθους οὔτε ἀμέθεκτον^b πέφυκε προάγειν, ὃ μονοειδές ἐστι καὶ ἀδιάκριτον. — p. 277, 14 R. δεῖ οὖν μὴ ἐπιμένειν αὐτῇ (τῇ διακρίσει), ἀλλὰ φεύγειν προτροπάδην, οὐ νοῦν τιθέμενοι ἐκεῖνον (τὸν νοῦν), ἀλλ' οἷον νοῦν, οὐδὲ ζώην, ἀλλ' οἷον ζώην, οὐδὲ οὐσίαν, ἀλλ' οἷον οὐσίαν, οὐδὲ ὅλως πρόοδον, ἀλλ' οἷον πρόοδον^c. — p. 279, 10 R. ὅπερ οὖν ἄρτι ἔλεγον, ταῦτόν τὸ εἴσω καὶ τὸ ἔξω πληθους ἐν τῷ νοητῷ φαντάζεται. ὡς οὖν ἔξω τοῦ νοεροῦ διακόσμου παντὸς οὐδεὶς ἂν προέλθοι νοῦς, πᾶς γὰρ ἐν αὐτῷ περιέχοιτο ἂν, καὶ ὡς ἔξω τοῦ ψυχικοῦ οὐδεμία ψυχὴ, περιέχοιτο γὰρ ἂν καὶ αὕτη ἐν τῇ οἰκείῳ διακόσμῳ, οὕτω καὶ τοῦ νοητοῦ διακόσμου ἐκτὸς οὐκ ἂν εἴη τὸ νοητόν. οὐ τοίνυν ἄλλο μὲν τὸ μεθεκτόν, ἄλλο δὲ τὸ ἀμέθεκτον· συνήρηται γὰρ καὶ αὐτά, δύο ὄντα πλήθη, εἰς ἓν τὸ ἀπλῶς τε καὶ ἡνωμένον, πληθους ὁπωσοῦν λεγόμενον. τὸ γὰρ αὐτὸ καὶ πᾶσιν ἐποχεῖται καὶ πάντων ἐξήρηται. οὐ γὰρ ἀντιδιήρηται τὸ μεθεκτὸν τῷ ἀμεθέκτῳ, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀντιδιαίρεσεως τεταγμένον τὴν συναμφοτέρον ἔχει δύναμιν, πρὸ ἀμφοῖν, ὡς ταῦτόν ὄν, καὶ μεθεκτὸν εἶναι καὶ ἀμέθεκτον. καθόσον μὲν γὰρ ὑπὲρ τὸ μεθεκτόν, ἀμέθεκτον εἶναι φαντάζεται, καθόσον δὲ ἀποίου^c, καὶ μεθεκτὸν εἶναι δοκεῖ. — 118 p. 304, 21 R. τρία μὲν οὖν οὐκέτι κλητέον αὐτά, παθόντα αὐτοῖς τὸ εἶναι τρισίν, οὐθενὸς ἄλλου πεφηνότος ἐκεῖ^d. πλὴν ἡμεῖς γε ἀνθρωπίνως διαλεγόμενοι περὶ τῶν ὑπερθειοτάτων ἀρχῶν οὐκ ἔχομεν ἄλλως οὔτε ἐννοεῖν οὔτε ὀνομάζειν ἢ οὕτως, ὡς ἀναγκαζόμεθα χρῆσθαι τοῖς λόγοις ὑπὲρ τῶν εἰς τὰ ἐπέκεινα ἀνεχόντων τοῦ παντὸς καὶ ζωῆς καὶ οὐσίας πραγμάτων.

a. Id quod cum Uno coniunctum est.

b. Impugnatur contrarium, quod posuerat Proculus (RP 661; 662). Sequitur autem Damascius in his Plotinum, cuius doctrinam, quod staret non totam animam in mundum sensibilem descendisse, sed resti-

tisse in ea aliquid ἀπαθές, Iamblichus (RP 651) et Proculus aspernati erant. In Parm. in cod. Monac. fol. 308^v ap. Creuzer. ad Procl. inst. theol. p. 315 ὥστε ἀληθινὸς ὁ Πλωτίνου λόγος ὡς οὐ πᾶσα κάτεισιν ἡ ψυχὴ. — πρόοδος secundum Damascium non vere progressio est, sed mansio in superiore: de princ. 74 p. 165, 28 R. πᾶν μὲν οὖν τὸ προελυθὸς καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τοῖς ὅροις μένει τῶν οὐκείων αἰτίων. Ib. 75 p. 166, 4 R. ἔστω τοίνυν αὐτὴ μὲν πρόοδος, αὐτὴ δὲ ἡ μονή, καὶ συμπεφυκέντω αἰεὶ ἑκατέρα τῇ ἑτέρᾳ. — τοιγαροῦν ψυχὴ τὴν ἑαυτῆς πρόοδον ἀναλύει διὰ τῆς ἐπιστροφῆς· ἀλλ' εἰ τοῦτο, οὐκ ἔτι ἔσται προελυθὸς· ἀπολεῖ γὰρ τοῦτο, εἰ ἐπιστρέψειεν.

c. Hoc ubique sequitur Damascius, id, quod proficiscatur ex alio, manere in natura eius, unde proficiscatur, h. e. eiusdem atque illud generis esse. Ib. 74; v. not. b. Itaque si τὸ μεθεκτὸν proficiscitur ex ἀμεθέκτου, sequitur, ut sit etiam hoc μεθεκτόν.

d. Tria principia igitur vere Unum sunt et Unum vere tria: ib. 117 p. 304, 16 R. ἔστω γὰρ τὸ ἀπλῶς ἐν τῷ ὄντι τὸ ἀνάριθμον, καὶ εἰ χρὴ φάναι σαφέστερον, ἀτρέλαστον καὶ ἀμονάδιστον. Ita, quidquid ponitur a Damascio, in subsequentibus tollitur.

veteris
philosophiae
exitus

Agath. hist. II 30 p. 231 Dind. οὐ πολλῶν γὰρ ἔμπρο- 670
σθεν Δαμάσκιος ὁ Σύρος καὶ Σιμπλίκιος ὁ Κίλιξ Εὐλά-
λιος¹ τε ὁ Φρυγὴ καὶ Πρισκιανὸς ὁ Αὐδὸς Ἑρμείας τε καὶ
Διογένης οἱ ἐκ Φοινίκης καὶ Ἰσίδωρος ὁ Γαζαῖος², οὗτοι
δὲ οὖν ἅπαντες τὸ ἄκρον ἔωτον κατὰ τὴν ποιήσιν τῶν ἐν τῷ
καθ' ἡμᾶς χρόνῳ φιλοσοφησάντων, ἐπειδὴ αὐτοὺς ἡ παρὰ
Ῥωμαίοις κρατοῦσα ἐπὶ τῷ κρείττονι δόξα οὐκ ἤρεσκεν,
ῥοντό τε τὴν Περσικὴν πολιτείαν πολλῶν εἶναι ἀμείνονα, τού-
τοις δὲ τοῖς ὑπὸ τῶν πολλῶν περιεδομένοις ἀναπεπεισμένοι
ὡς εἴη παρ' ἐκείνοις δικαιοτάτον μὲν τὸ ἄρχον καὶ δοῖον
εἶναι ὁ Πλάτωνος βούλεται λόγος φιλοσοφίας τε καὶ βασι-
λείας ἐς ταῦτο ξυνελθούσης, σῶφρον δὲ ἐς τὰ μάλιστα καὶ
κόσμιον τὸ κατήκοον^b — τούτοις δὲ οὖν ὡς ἀληθέσιν ἀρ-
θέντες καὶ πρὸς γε ἀπειρημένον αὐτοῖς ἐκ τῶν νόμων ἀδεῶς
ἐνταῦθα ἐμπολιτεύεσθαι ὡς τῷ καθεστῶτι οὐκ ἐπομένοις^c,
οἱ δὲ αὐτίκα ἀπιόντες ὥχοντο ἐς ἀλλοδαπὰ καὶ ἄμικτα ἡθῆ
ὡς ἐκεῖσε τὸ λοιπὸν βιωσόμενοι. πρῶτον μὲν οὖν τοὺς ἐν
τέλει ἀλαζόνας μάλα εὐρόντες καὶ πέρα τοῦ δέοντος ἐξωγω-
μένους ἐβδελύττοντό γε αὐτοὺς καὶ ἐκάκιζον· ἔπειτα δὲ
ἐώρων ὡς τοιχωρήχοι τε πολλοὶ καὶ λωποδύνται οἱ μὲν ἡλί-

1) Εὐλάλιος Suidas: Εὐλάμιος Agathii codd.

σκοντο οἱ δὲ καὶ διελάνθανον, ἅπαν δὲ εἶδος ἀδικίας ἡμαρ-
τάνετο. καὶ γὰρ οἱ δυνατοὶ τοὺς ἐλάττονας λυμαίνονται
ὠμότητι τε πολλῇ χρῶνται κατ' ἀλλήλων καὶ ἀπανθρωπία,
καὶ τὸ δὴ πάντων παραλογώτερον, ἐξὸν γὰρ ἐκάστῳ μυρίας
ὄσας ἄγεσθαι γαμετάς, καὶ τοίνυν ἀγομένοις, ἀλλὰ μοιχεῖαι
γε ὁμῶς τολμῶνται. τούτων δὴ οὖν ἀπάντων ἕκατι οἱ φιλό-
σοφοι ἐδυσφόρου καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἡτιῶντο τῆς μεταστάσεως.
31 ἐπεὶ δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ διαλεχθέντες ἐψεύσθησαν τῆς
ἐλπίδος ἄνδρα εὐρόντες φιλοσοφεῖν μὲν φρουραττόμενον, οὐδὲν
δὲ ὅ τι καὶ ἐπαίοντα τῶν αἰπυτέρων, ὅτι τε αὐτοῖς οὐδὲ
τῆς δόξης ἐκοινώνει, ἕτερα δὲ ἅττα ἐνόμιζεν, ὁποῖα ἤδη μοι
εἴρηται^a, τὴν τε τῶν μίξεων κακοδαιμονίαν οὐκ ἐνεγκόντες
ὥς τάχιστα ἐπανήεσαν. καίτοι ἔστεργε τε αὐτοὺς ἐκεῖνος
καὶ μένειν ἡξίου, οἱ δὲ ἄμεινον εἶναι σφισιν ἡγοῦντο ἐπι-
βάντες μόνον τῶν Ῥωμαϊκῶν δρίων ἀντίκα οὕτω παρασχόν
καὶ τεθνάναι ἢ μένοντες παρὰ Πέρσαις τῶν μεγίστων γερῶν
μεταλαγχάνειν. οὕτω τε ἅπαντες οἴκαδε ἀπενόστησαν χαίρειν
εἰπόντες τῇ τοῦ βαρβάρου φιλοξενίᾳ. ἀπώναντο δὲ ὁμῶς τῆς
ἐκδημίας οὐκ ἐν βραχεῖ τινι καὶ ἡμελημένῳ, ἀλλ' ὅθεν αὐτοῖς
ὁ ἐφεξῆς βίος εἰς τὸ θυμῆρές τε καὶ ἡδιστον ἀπετελεύτησεν.
ἐπειδὴ γὰρ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου Ῥωμαῖοί τε καὶ Πέρσαι
σπονδὰς ἔθεντο καὶ ξυνθήκας, μέρος ὑπῆρχε τῶν κατ' αὐτὰς
ἀναγεγραμμένων τὸ δεῖν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας ἐς τὰ σφέτερα
ἦθι κατιόντας βιοτεύειν ἀδεῶς τὸ λοιπὸν ἐφ' ἑαυτοῖς, οὐδὲν
ὀτιοῦν πέρα τῶν δοκούντων φρονεῖν ἢ μεταβάλλειν τὴν πα-
τρίαν δόξαν ἀναγκαζομένους.

a. Hic Isidorus alius videtur esse atque Alexandrinus ille qui memoratur **RP** 667, cf. Suid. v. *Συριανός*. Damascius vero et Simplicius *Simplicius* iidem sunt, de quibus dictum est **RP** 667 c, hic commentariis in Aristotelem et Epictetum scriptis satis in historia philosophiae nobilis, v. Z. III b⁴ 910. Exsulatio illa voluntaria, de qua narrat Agathias, incidit in a. 532. Cf. Zumpt, *Comment. Ac. Berol.* a. 1842 p. 59.

b. Nimias istas exspectationes commoverat, ut videtur, inveterata illa opinio, quod putabant orientem esse matrem ac sedem priscae sapientiae, a qua descivissent Graeci novatores. Cf. de myster. Aeg. VII 5 p. 259 P. μεταβαλλόμενα αἰ διὰ τὴν καινοτομίαν καὶ παρανομίαν τῶν Ἑλλήνων οὐδὲν πάυεται. φύσει γὰρ Ἕλληνές εἰσι νεωτεροποιοὶ καὶ ἄττοντες φέρονται πανταχῇ, οὐδὲν ἔχοντες ἔρμα ἐν ἑαυτοῖς οὐδ' ὅπερ ἂν δέξωνται παρὰ τινων διαφυλάττοντες, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὁξέως ἀφέντες πάντα κατὰ τὴν ἄσφατον εὐρεσιλογίαν μεταπλάττουσι· βάρβαροι δὲ μόνιμοι

τοῖς ἡθεσιν ὄντες καὶ τοῖς λόγοις βεβαίως τοῖς αὐτοῖς ἐμμένουσι. Sed cf. Z. III b⁴ 916⁸.

c. I. e. sacris Christianorum. Nam imperator Iustinianus paganos persequabatur philosophiaeque doctoribus stipendium ademit et scholas eorum interdixit: Zonar. annal. XIV 6 p. 274 Dindf.; Ioann. Malal. chronogr. XVIII p. 184; p. 187 Ox. ἐπὶ δὲ τῆς ὑπατείας τοῦ αὐτοῦ Δεκίου (a. 529) ὁ αὐτὸς βασιλεὺς θεσπίσας πρόσταξιν ἐπεμψεν ἐν Ἀθήναις κελύσας μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν μήτε νόμιμα ἐξηγεῖσθαι.

d. In antecedentibus narraverat Chosroem, regem Persarum, Uranium philosophum Graecum secum habuisse, hominem foedissimum, scepticorum placita professum. Chosroes regnabat inde ab a. 531. Pacem, cuius hoc loco mentio fit, cum Iustiniano pepigit a. 533.

I n d e x   t e m p o r u m

- Thales floret a. 585.
Anaximander natus c. a. 610, obit c. a. 546.
Anaximenes floret c. a. 546.
Pythagoras natus c. a. 572, obit c. a. 500.
Xenophanes natus c. a. 580, obit c. a. 480.
Heraclitus floret c. a. 504.
Parmenides floret c. a. 504.
Anaxagoras natus a. 500, obit a. 428.
Zeno Eleates floret c. a. 464.
Diogenes Apolloniates floret ante a. 423.
Archelaus floret c. a. 450.
Philolaus floret c. a. 440.
Protagoras natus a. 480, obit a. 411.
Empedocles floret c. a. 445.
Melissus Samum contra Periclem defendit a. 441.
Gorgias natus c. a. 483, legatus Athenis 427, obit c. a. 375.
Democritus natus c. a. 460, floret c. a. 420.
Prodicus floret c. a. 430.
Socrates natus a. 469, obit a. 399.
Euclides Megaricus floret a. 399.
Aristippus
Antisthenes } floret c. a. 400—365.
Aeschines }
Archytas floret c. a. 400—365.
Plato natus a. 427, obit a. 347.
Aristoteles natus a. 384, obit a. 322.
Speusippus Academiae praeest a. 347—339.
Xenocrates Academiae praeest a. 339—314.
Pyrrho Scepticus floret c. a. 330.
Diogenes Cynicus obit a. 323.
Theophrastus succedit Aristoteli a. 322, obit a. 288.
Aristoxenus floret c. a. 320.
Dicaearchus floret c. a. 320.

- Polemo Academiae praeest a. 314—270.
 Stilpo Megaricus natus c. a. 370, obit c. a. 290.
 Epicurus natus a. 341, obit a. 270.
 Arcesilas succedit Crateti c. a. 276, obit a. 241.
 Strato succedit Theophrasto a. 288.
 Crates succedit Polemoni a. 270.
 Timo Phliasius natus c. a. 325, obit c. a. 235.
 Zeno Citieus floret c. a. 300, obit a. 264.
 Lyco succedit Stratoni c. a. 269, obit c. a. 225.
 Cleanthes natus a. 331, succedit Zenoni a. 264, obit a. 233.
 Chrysippus natus c. a. 280, obit c. a. 207.
 Carneades natus a. 214, obit a. 129.
 Hermippus vitas philosophorum componit c. a. 200.
 Sotio Alexandrinus successiones philosophorum componit c. a. 190.
 Philosophi Roma eiecti a. 161.
 Legatio philosophorum, Diogenis Stoici, Critolai Peripatetici, Carneadis
 Academici, Romam missa a. 156.
 Apollodori Chronica primum edita a. 144, iterum post a. 119.
 Antipater Tarsensis Diogeni Stoico succedit c. a. 150.
 Panaetius comes Scipionis Africani a. 143.
 Clitomachus Carthaginiensis succedit Carneadi a. 129.
 Philo Academicus Romam fugit a. 88, obit c. a. 80.
 Antiochus Academicus floret Athenis a. 79, obit c. a. 69.
 Posidonius Stoicus natus c. a. 130, obit c. a. 46.
 Sulla bibliothecam Appellicontis Romam transportat a. 84.
 Aenesidemus Scepticus floret c. a. 80—50.
 Zeno Sidonius Epicureus floret a. 79.
 Lucretius natus a. 98, obit a. 55.
 Philodemus Epicureus floret Romae c. a. 60.
 Cicero philosophiam libris variis illustrat a. 45—44.
 Andronicus Peripateticus floret a. 65—50.
 Sextius pater floret a. 40.
 Philo Iudaeus natus c. a. 25 a. Chr. n., legatus ad Caligulam mittitur
 a. 40 p. Chr. n.
 Demetrius Cynicus floret c. a. 40—71.
 Apollonius Tyanensis floret c. a. 40—97.
 Seneca Neronem instituit a. 49, obit a. 65.
 Musonius Stoicus floret c. a. 65—80.
 Plutarchus floret c. a. 68—125.
 Epictetus Roma expulsus a. 94.
 Favorinus floret c. a. 120—150.
 M. Aurelius Antoninus natus a. 121, imperator a. 161—180.
 Numenius floret c. a. 160—180.
 Sextus Empiricus floret c. a. 180—210.
 Alexander Aphrodisiensis floret a. 200.

- Ammonius Saccas floret a. 200—242.
 Plotinus natus a. 205, obit a. 270.
 Porphyrius natus a. 233, floret a. 263—301.
 Iamblichus floret c. a. 310—330.
 Aedesius succedit Iamblichō c. a. 330, obit c. a. 360.
 Plutarchus Nestorii f. obit a. 431.
 Syrianus succedit Plutarcho a. 431.
 Proculus natus a. 410, obit a. 485.
 Ammonius Hermiae f. floret a. 500.
 Boëthius consul a. 510, obit a. 524.
 Damascius floret a. 525.
 Joannes Philoponus floret c. a. 530.
 Damascius, Simplicius, Isidorus apud Chosroem regem Persarum a. 532.

Index nominum

(Numeris indicantur paragraphi)

Academia 4. 309. 537. 550 b. 563. 564 a Academici 6. 309. 350—364. 373. 479 c. 537—550. 554. 558. 560. 564 c. 567 a f. 595. 624 a Acilius 552 Aedesius 652 Aenesidemus 38 a. 41 b c. 448. 450. 587—589 Aeschines Socraticus 240 Aeschines 263 Aesculapius 365 Aethalides 55 b Aethiops 264 Aetius 14 a. 24 a Agathenor 357 Agrippa 589 a. 590 Alcibiades 240 d. 246 d Alcidamas 57 b Alcimus 58 a Alcippus 435 Alcmaeo Crotoniates 66. 141 c. 325 a	Alexander Aphrodisiensis 110 a. 119 c. 362 Alexander Magnus 278. 365. 444 a. 453 Alexander Polyhistor 4 a. 71 b. 87 a. Alexinus 301 [306 b Amafinius 554 c. 556 Amelius 624 a Aminias Pythagoricus 111 Aminias Diodori Croni pater 293 Ammonius Plutarchi magister 621 a Ammonius Saccas 7 c. 628 Ammonius Hermiae f. 667 Amphiclides 435 Amyntas Macedonum rex 365 a Anatolius 648 a Anaxagoras 4. 5. 7 a. 13 b. 16 c. 17 a. 41 b. 48. 57 b. 148—161. 162 b e i. 166 f. 168 d. 185 b. 187. 189. 201 a. 206 a. 215. 216 b. 217. 218. 239. 240 e. 325 a b. 326 d. 338 c. 412. 416 b

- Anaxarchus 444 a
 Anaxicrates 453
 Anaximander 4. **15—22**. 23. 26.
     27 a. 51 c. 96. 111. 126 a. 151 a.
     168 d. 325
 Anaximenes 4. 15 a. **23—28**. 148 a.
     187 b. 206. 208 b. 211 c
 Androclus 31 b
 Andronicus Rhodius 366 a. 367. 370 c.
     517 c. 521 b
 Anebo 645. 646
 Anniceris philosophus 264 f. 275.
     276
 Anniceris Cyrenaeus quidam 308
 Antigonus Gonatas 477 d. 478 a
 Antilochus 54 a
 Antiochus Ascalonita 537. 546. **550**.
     554 a. 558 b c i. 560 a. 564 a.
     587 c
 Antiochus Laodiceus 587
 Antipater Cyrenaeus 264
 Antipater Macedonum rex 365 g
 Antipater Tarsensis Stoicus 479 c d.
     484 f. 493. 513 b. **526 c**. 527 a b.
     528. 547
 Antiphon 224 a
 Antisthenes 286
 Antisthenes Heracliteus 30 c
 Antisthenes successionum scriptor
     Peripateticus 4 a. 31. 206
 Antisthenes Socraticus 4. 9 d. 229.
     240 d. **277—287**. 313 b. 393 c.
     449. 522 e. 571
 Antisthenes philosophi Socratici
     pater 277
 Anytus 240
 Apellicon 367
 Apollodorus Archelai pater 216
 Apollodorus Atheniensis gramma-
     ticus 8 b. 15. 23 c. 29 b. 54 a. 95.
     111 d. 130. 141. 148. 162. 187.
     226. 232 c. 239. 306. 365 c. 440.
     444. 453 a. 538. 543
 Apollodorus Cyzicenus 189 c
 Apollodorus Stoicus 484 f
 Apollonius Cronus 293
 Apollonius Chrysippi pater 479
 Apollonius Tyanensis 50 a. 51 c.
     575 a. **619—620**. 626 b
 Apollothemis 206
 Apsephion 239
 Apuleius 646
 Aratus 478 a
 Arcesilas Academicus 4. 364 b. 443 c.
     497 c. 537. **538—542**. 543 a.
     546. 563
 Arcesilaus Stratonis pater 440
 Archedemus 515 e
 Archelaus 4. 7. 148 c. 206 a.
     216—218. 239. 240 e
 Archilochus 31
 Archippus 59 a b c
 Archytas 50 a. 59 a. **61**. 65 a. 69 a.
     75 b. 307 c
 Arete 264. 270
 Ariarathes 543
 Arieus 587
 Aristarchus 50 b
 Aristippus 6 a. **263—272**. 470 a.
     563 b. 571
 Aristippus minor 264
 Aristo Platonis pater 306
 Aristo Argivus 306 b
 Aristo Ceus Peripateticus 443 b d.
     558 h
 Aristo Chius Stoicus 5. 443 b. 449.
     478 b. 494 a. 539 a. 558 h. 563
 Aristobulus 596 b
 Aristocles 263 g
 Aristocles (Plato) 306 b
 Aristophanes poeta 206 a. 240 a
 Aristophanes Byzantius 310 a
 Aristoteles 1. 4. 5. 9 e. 13 a. 16.
     29 b. 47 c. 50 a. 52 a. 62. 64 a.
     65. 66 e. 86. 94. 105. 130.
     162 e g i. 164 a. 167 b. 168 c d e.
     173 a. 176 a. 212 b. 216 b. 219 a.
     222. 264 b. 292 a. 309 a. 311 b.
     318 c. 325 a. 327 a. 328 d f. 329 c.
     330 a. 331 b. 350. 357. 360 a.

364 a. **365** — **434**. 435. 436.
 437. 438 a. 453. 483 a. 492 a.
 517 a. 527 c. 533 a. 536 a. **550** c.
 558. 561. 563. 606 a. 621 a. 628 d.
 632 d. 636 b. 648 c. 652 a. 659 b.
 667. 670 a
 [Aristotelis] de Melisso libellus 105
 de mundo liber 533 a
 Aristoxenus 50 a b. 51 a. 52 a. 53 a.
 55 a. 56 a. 57 c. 59 a b. 61 a. 62.
 62 c. 239. 309 a. **438**. 439 a
 Arius Didymus 4 a*
 Arrianus 577 c
 Artemidorus 526
 Artemo 226
 Asclepiades 302
 Ascondas 278
 Athenodorus Calvus 566 a
 Atlas 1
 Attalici reges 367
 Atticus 558. 624 a
 Augustinus 646
 Aurelianus 645 c
 Autolyceus 538
 Bacchici 52 a
 Bias 3. 3 d
 Bio 264 c. 571
 Blyso 29
 Boëthus 484 f. **526**
 Brontinus 57. 57 b. 162 d
 Brutus 554. 564 a
 Bryso 5. 444
 Caesar 558 i
 Callias s. Calliades 148 c
 Callicles 240 c. 246 b
 Callimachus 52 a. 111 c
 Callipho 545 a
 Callippus 409 e
 Callisthenes 365 f. 435 d
 Carneades 4. 5. 443 d. 536 b. 537.
543 — **549**. 552. 553. 562 a. 563.
 595
 Catius 554 c. 556 a
 Cato Censorius 552. 558 h
 Cato Uticensis 564 b

Catulus 553
 Celsus 554. **568 a**
 Cephisodorus 365
 Chaerestrates 453
 Chaldaei 1
 Charmantidas 232
 Charmidas 537
 Chilon 3
 Chosroes 670 d
 Christiani 645 f. 652. 670 c
 Chrysanthius 652
 Chrysippus 4. 5. **479** — **480**. 481 a b.
 482 b. 483 b c. 484 a f. 485 c.
 487 a. 490 a. 493. 494 a. 495.
 496 b. 498. 499. 500 a. 501. 504 a c.
 505 a. 506 a. 507. 508. 512. 513.
 514. 515. 518. 520 a. 521. 522 e.
 523 a. 526. 536 a. 543. 563 a
 Chrysogonus 93 b
 M. Cicero 244 a. 266 c. 367 e. 443 e.
 527 c. 532 a. 550 a c. 554. 556 a.
558 — **567**. 570
 Q. Cicero 587 c
 Claudius 619. 628
 Cleantes 4. 30 c. 33 a. 50 b. **478 e**.
 479. 480 a. 484 a. 493 a. 494 a.
 500. 507. 508. 513 a b c. 514.
 515 e. 518. 523 a
 Clemens Alexandrinus 575 a
 Cleobulina Thaletis mater 9
 Cleobulus 3
 Clitomachus 4. 537. **543 e**. 550 a.
 558 b e
 Codrus 31 b. 306
 Constantinus 648. 652
 Corax 222
 Crantor 4. 360. **364**. 538. 558 g
 Crassicius 568 a
 Crates Academicus 4. **364**. 538
 Crates Cynicus 4. **278**. 297. 477
 Cratinus 219 a
 Cratylus Heracliteus 33 a. 307. 318
 Creophylus 51
 Critias 224 a. 240 d. 306 a
 Critolaus **443 d e**. 552. 553

- Cronius 624a
 Cylo 59a
 Cynici 6. 6a. **277—287**. 478 b.
 523 a. 525 a. 571. **572**. 573 a
 Cyrenaici 6. 6a. **263—276**. 470 b.
 563 b. 571
 Cyrus 23 cd. 95. 280
 Damasias archon Atheniensis 9
 Damascius **667—670**
 Damasippus 189a
 Damis 619a
 Damon 56
 Darius Hystaspis filius 23 b
 Decius consul 670 c
 Demeas 477
 Demetrius Cynicus 572
 Demetrius Persaei pater 478
 Demetrius homonymorum scriptor
 63 b. 278
 Demetrius Magnes 454 c
 Demetrius Phalereus 9. 148
 Democritus 4. 5. 9. 21 b. 60 a. 141.
 162 i. 185 b. **186—205**. 226 b.
 442 a. 444 a. 454. 463. 468 a.
 470 a. 622
 Demonax 572 a
 Dercyllidas 310
 Dexius 96
 Diagoras 240 e
 Dicaearchus 3 d. 50 a. 51 a. 53 b.
 59 a. **439**. 527 c. 560
 Dino 226
 Dio (Syracusanus) 308
 Dio Chrysostomus 571
 Diochaetas 111
 Diocles Magnes 279. 479
 Diocles Pythagoreus 62
 Diocletianus 645 c
 Diodorus Cronus 292 f. 293. 295.
 296. 297 b. 477 b. 538 c. 539 a
 Diodorus Eretriensis 52 a
 Diodorus Tyrius 443 d
 Diodotus 30 b c. 558 i
 Diogenes Apolloniates 20 a. 28 a.
 185 b. **206—215**. 325 a
 Diogenes Babylonius 443 d. 479 d.
 485 d. 503 a. 513 b. **526**. 527.
 543 a. 552. 553
 Diogenes Sinopensis 4. **278**. 279.
 281. 283. 284. 285. 287 a. 522 e.
 571. 581
 Diogenes Simplicii aequalis 670
 Dionysius, Hermocratis f., tyrannus
 263. 308
 Dionysius filius, tyrannus 61 a. 308 b
 Dionysius Heracliteus 30 c
 Dionysius ὁ Μεταθέμενος 478
 Diopithes 148
 Dioscorides 526
 Dioscurides Cyprius 587
 Diotrophes 365
 Domitianus 577 b
 Dropides 306
 Druides 1
 Duris 51 a. 239
 Echeocrates 62
 Ecphantus 76 b. 83 c
 Eleatici philosophi 6a. **95—147**.
 185 b. 193 a. 288 a. 290 b.
 Eliaci philosophi 6. **302**
 Empedocles 16 c. 17 a. 29 b. 57.
 57 b. 103 b. 112. 124 a. 125 b. 128.
 130. 141 b. 150 a. 151 a. 158.
162—184. 193. 201 a. 228. 232.
 325 a. 334 f. 557 a. 586. 630 a
 Empedocles philosophi avus 162
 Ennius 58 a
 Epaminondas 59 b
 Epaphroditus 577
 Epicharmus 30 b. **58**. 93 b. 95
 Epicomus 543
 Epictetus **577—583**. 584 a. 586 a.
 670 a
 Epicurei 6. 6a. 454. 455. 458. 460.
 552 b. 554. 556. 563
 Epicurus 4. 5. 21 b. 50 a. 54 a. 185 b.
 195 d. 201 b. 203 b. 226 b. 268 a.
 275. 298. 449. **453—476**. 538 e.
 544 a. 554. 556 a. 564 c. 557. 573 a.
 622

Epimenides 51 c. 52 b. 97
 Epitimedes 264
 Eratosthenes 15 a. 54 a
 Eretriaci philosophi 6. **302—305**
 Erennius 628 c
 Erillus cf. Herillus
 Esseni 596 b
 Euaenetus 365
 Euander 543 a
 Eubulides 292. 293. 301
 Eubulus Alexandrinus 587
 Eubulus Anaxagorae pater 148
 Eubulus archon 365
 Eubulus tyrannus 365 e
 Euclides 6 a
 Euclides 240 d. **288.** 290. 291 a.
 292. 297. 304 a. 307
 Eudemus 9 e. 15 a. 50 a. 75 b. 132 a.
 139 a. 153 b. 155 d. 372 a. 435 a.
437
 Eudorus 70. 70 b
 Eudoxus 50 a. 409 e
 Eulalius 670
 Eumolpus 2
 Eunapius 645 d. 648 b
 Euphorbus 55 b
 Euphranor 587
 Euripides 148 c. 150 b. 226. 480.
 561
 Eurymedon 351
 Eurystratus 23. 26
 Eurytus 62. 76 a. 307
 Eusebius 652 a
 Euxenus 619 a
 Euxitheus 90 a
 Examyces 9
 Fabianus Papirius 555. 568 a
 Fannius Strabo 551
 Favorinus 15. 149 a. 189. **595**
 Furius 553
 Gallienus 628. 645 c
 Gelo 222 b
 Gigantes 99 a
 Glaucio 310
 Glaucus 162. 189 c

Gnostici 635 a
 Gordianus 628
 Gorgias 141 c. 162. 222 b. 224 a b.
232—238. 277
 Graeci 34 e. 40 a. 334 d. 347 a b
 Gymnosophistae 1
 Hadrianus 572 a. 576 b. 595. 621 b
 Harpagus 95 a
 Harpedonaptae 188
 Harpocratio 624
 Hecademus 309 a
 Hecataeus 23 b. 30 b. 31
 Hecato 518. 527
 Hegesias 264. 274
 Hegesibulus 148
 Hegesinus 543 a
 Helothales 58
 Hephaestus 1. 175 c
 Heraclides Sarapionis f. Lembus 4 a.
 57
 Heraclides Ponticus 3. 29 b. 30 c.
 50 a. 55 b. 59 a. 83 c. 162 a f h.
 226. **350**
 Heraclides scepticus 587
 Heraclitei 30 c. 33 a. 307. 318.
 319 a. 323 a
 Heraclitus 28 a. **29—49.** 54 a. 56 c.
 94 b. 95 a. 111 d. 115 b. 141.
 164 c. 168 h. 169 a. 194 a. 208 b.
 211 c. 228. 239. 323 a. 325 a.
 338 c. 494 a. 497 a. 504 c. 508 a.
 581. 588. 630 a. 658 b
 Hercules 217. 277 d. 278. 280
 Herennius. 628 c
 Herillus 478 c
 Hermarchus 455 a
 Hermias tyrannus 365
 Hermias Ammonii pater 667
 Hermias Simplicii aequalis 670
 Hermippus 50. 306. 367 c. 535 d
 Hermocrates 308
 Hermodamas 51 c
 Hermodorus 29 b. 30 b. 288. 307 b
 Hermotimus 13 b
 Herodotus Epicureus 456. 460

- Herodotus scepticus 587
 Herpyllis 365 e
 Hesiodus 31. 39 b. 49 a. 94 b. 97.
     99. 168 c. 255
 Hestiaeus 350
 Hicesias 278
 Hicetas 83 c
 Hiero 58 a. 95. 222 b
 Hierocles Stoicus 576 b
 Hierocles Neoplatonicus 576 b
 Hieronymus Rhodius 50 a. 443
 Hipparchia 278
 Hippasus Pythagorae proavus 50 b
 Hippasus Pythagoreus 29 c. 36 c.
     56 c. 57 b. 65 d. 162 d
 Hippias 224 a. 225 a
 Hippo **219—221**
 Hippobotus 50 a b. 57. 162 a h. 587
 Hippolytus 12 a
 Hippocrates 141
 Hipponax (Hippo) 219 a
 Hipponicus 538 b
 Homerus 31. 34 d. 94 b. 97. 99.
     112 e. 149 a. 177. 203 c. 204 i k.
     255. 277 d. 561. 617. 624 a.
     642 c
 Iamblichus 50 a. 238 a. 619 c.
     648—651. 652. 653 a. 659 d.
     665 c. 669 b
 [Iamblichus] de mysteriis Aegyptiorum **653—658**
 Ichthyas 297
 Idomeneus 470 b
 Ioannes Philoponus 667 c
 Ioannes Stobaeus 21 b
 Ionica dialectus 23
 Ionica philosophia 4
 Isidorus Alexandrinus 667
 Isidorus Gazaetus 670
 Italici philosophi 4. 318
 Ithageneus 141
 Iulianus 648 b. 652
 Iustinianus 667 a. 670 c d
 Lacydes 4. 479 c. 537 a. 538 e. 543 a
 Laelius 527 a. 553
 Leodamas 324 b
 Leon 3
 Leonteus 454 f
 Leontium 455 a
 Leucippus 4. 21 b. **185.** 189. 192.
     193. 194. 195. 196. 197 b. 200.
     202. 206 a
 Linus 2
 Livius 555
 Lobo 97 c
 Longinus **628 c.** 645
 Lucianus 572 a
 Lucretius 162 i. 554 a. **557**
 Lucullus 550 c
 Lyco rhetor 240
 Lyco Peripateticus 443 a c
 Lycophro 454 f
 Lysimachides 357
 Lysis 59 a b. 60 c
 Machao 365
 Maeandrius 226
 Malchus (= Porphyrius) 645
 M. Marcellus 532. 624 a
 Marcus Aurelius Antoninus 338 c.
     577. **584—586**
 Marinus **659.** 667
 Maximus 652 a
 Megarici 6. 6 a. **288—301.** 302.
     323 a. 478 b
 Melampus 52 a
 Melantas 435
 Meletus 240. 241 a
 Melissus 5. 101. 111 e. 117 d. 118 b.
     130 e. 133 a. 140 a. **141—147.**
     193 a. 236. 289
 Menedemus 5. **302—305.** 538 c
 Menelaus 55 b
 Meno 219 a
 Menodotus 587. 591 a
 Menoeceus Epicureus 456
 Mentor 365 e
 Meto 162. 164
 Metrodorus 149 a. 228. 454 f. **455 a.**
     471
 Mido 216

- Milo 59 a. 94 a
 Metronax 555 a
 Miltiades, Aristonis Chii pater 478
 Minos 255
 Mnaseas 477
 Mnemo 30 b
 Mnesagoras 61
 Mnesarchus 31 a. 50 b
 Mnesiphilus 223
 Mochus 1
 Moderatus 50 a. 65 b. 619 a
 Moses 7 c. 596. 605. 606. 624
 Musaeus 2. 255
 Musonius Rufus 575—576. 577 b
 Mydo 216
 Naucydes 4
 Nausiphanes 4. 454
 Neanthes 50 a b. 57 b. 59 a. 162 d.
 306 b
 Neleus 367
 Neocles 453. 454
 Neoplatonici 7 c. 585 b. 624 a. **628—670**
 Nero 572 a. 573 a. 575 a. 577. 619.
 621 a
 Nerva 619
 Nestorius 659
 Nicolaus Damascenus 105. 110 a.
 211 c. 409 b
 Nicolochus 587
 Nicomachus Aristotelis pater 365
 Nicomachus Aristotelis filius 365 e
 Nicomachus Gerasenus 50 a. 59 a.
 62 c. 619 a. 659 c
 Nicomedes Heracliteus 30 c
 Nigidius Figulus 570 a
 Numenius **624—627**
 Ocellus s. Occelus 62 c
 Oenomaus 572 a
 Origenes 7 b. 628 c
 Orpheus 89 a. 255. 660 b
 Orphici 52 a. 89 a. 184 c
 Orthomenes 96
 Palamedes 130 e
 Pamphilus 454
 Panaetius 240 d. 266 c. 288 c. 479 d.
 526. **527—531**. 532. 533. 536 b.
 558. 566 a
 Paraebates 264
 Parmenides 4. 5. 6 a. 23 a. 57 b. 101.
111—129. 130. 133 a. 141.
 143 a. 146. 168 c. 173 a. 185.
 194 a. 228. 239. 288. 289
 Pausanias Heracliteus 30 c
 Pausanias medicus 162 i
 Perdiccas 453
 Peregrinus 572 a
 Periander 3
 Pericles 130 e. 148 c. 219 a. 226 b.
 306 b. 430 e
 Perictione 306
 Peripatetici 6. 6 a. 7 c. 105. 316.
 366 a. 367 b. 372. 373. **435—**
443. 443 e. 518. 526 a. 533 a.
 550. 556. 558. 559 a. 561 e. 564 c.
 Permodotus cf. Menodotus 587 a
 Persaeus **478**. 513 c
 Perseus 551 a
 Phaenarete 239
 Phaedo 240 d. **302**
 Phaedrus 556 a. 558 i
 Phaestis 365
 Phantias 263. 478
 Phanto 62
 Pherecrates 439
 Pherecydes 40 a. 51. 51 a b
 Phidias Dicaearchi pater 439 a
 Philippus Arabs 628
 Philippus Macedonum rex 365
 Philippus Opuntius 311 b. **350**
 Philo Iudaeus **596—618**. 626 b.
 635 b
 Philo Larissaeus 537. **550**. 558 b i.
 587 c
 Philochorus 226
 Philocomus 543
 Philodemus 556 a. 558 e
 Philolaus 3 b. 59 a. **60**. 62. 62 b.
 63. 64. 65 a. 67. 68. 68 a. 69.
 69 c. 73 a. 78 b. 79. 81. 83 a c.

- 84a. 85. 86. 89. 92b. 162d.
189c. 307. 332b
Philoponus 667c
Philostratus 619a
Phintias 56a
Phocus Samius 9e
Pittacus 3. 3d
Plato 4. 7ac. 9. 58a. 61a. 62.
62ab. 71. 71a. 76. 80. 86. 91.
111e. 130ad. 162i. 164a. 173c.
187b. 190. 191. 201a. 216b.
229. 240d. 255a. 263. 277a.
288. **306—349**. 350. 351. 353.
357. 358a. 359. 360. 362b. 364.
365. 373. 383a. 388b. 391a.
393e. 395ad. 416c. 424a. 435.
453a. 454. 511a. 527c. 533a.
536a. 537. 538. 539. 550. 554.
558. 560. 586a. 596. 605c. 606a.
607a. 609a. 611a. 621a. 622.
624. 627a. 628d. 629a. 632d.
634a. 635b. 642. 644a. 648c.
649. 650. 651. 659. 660. 662.
663. 664a. 667. 670
Platonici 6a. 7c. 454. **621—623**.
624
Plautus 554
Plistaenus 302
Plistarchus 444
Plotinus 7c. 624a. **628—644**.
645. 648. 651a. 660a. 665c.
669b
Plutarchus Nestorii f. Neoplatonicus
659
Plutarchus Chaeroneensis **621—**
623. 626b
[Plutarchi] placita 12. 14a; stro-
mata 19
Polemo 4. 351a. **364**. 477. 537.
563
Pollio 555
Pollis 308a
Polyaenus 455a
Polybius 527. **549a**. 551a. 552
Polycrates 52a. 53a
Polygnotus 477
Polymnastus 62
Polyzelus 365
Pompeius 532a
Pomponius 551
Porphyrius 50a. 435d. 492a. 619c.
628. **645—647**. 648. 650a.
651a. 653ab. 654c
Posidonius 484f. 493. 513b. 528.
529. **532—536**. 554a. 557a.
558. 566a. 573a
Postumius 552a
Potamo Alexandrinus 7
Potone 306. 351
Praxiades 15
Praylus 587
Priscianus 670
Proclus s. Proculus 648a. **659—**
666. 667. 669b
Prodicus 141c. 224a. 239
Protagoras 131. 222c. 224a. **226—**
231. 235. 240e. 272b. 319a
Ptolemaeus Lagi (Soter) 264e.
293
Ptolemaeus mathematicus 667
Ptolemaeus Philadelphus 367ab. 440
Ptolemaeus philosophus quidam 367c
Ptolemaeus scepticus 587
Pyres 111
Pyrrho 5. **444—452**. 454e. 538.
539a
Pyrrhonei 104b
Pythagoras 3. 4. 5. 24. 30b. 31.
45a. **50—94**. 95a. 97. 162.
184b. 189c. 307c. 455a. 533a.
596. 619c. 624. 660b
Pythagorei, Pythagorici 6a. **50—**
94. 111c. 125b. 162de. 168c.
184c. 189c. 307c. 324d. 348a.
328bf. 332a. 334f. 350. 355.
512b. 570a. 628f; recentiores
536b. 611a. 619—620. **624—**
627. 628f. 648c. 649b
Pytharatos 453a
Pythias 365e

Pythocles 456
 Pythodon 365
 Rabirius 554 c. 556 a
 Rusticus 584 a
 Rutilius Rufus 552
 Salonina 628
 Sapientes septem 3d
 Sarpedon 587
 Saturninus 587
 Satyrus 51 a. 59 a. 148 c. 162. 278
 Sceptici 204 m. **444—452. 587—595.** 670 d
 Scipio Africanus minor 527. 553
 Semnothei 1
 Seneca 205 a. 490 a. 554. 555 a.
     572. 573—574
 Seuthes 538
 Severus 645 c
 Sextii 41 c. 554 c. **568—570**
 Sextus Empiricus 587. 588 c
 Simmias 60 a. 86 a
 Simonides 368
 Simplicius 141 c. 149 a. 667 c. **670**
 Socrates 4. 5. 7. 7 a. 111 d. 187.
     189 a. 216. 217. 232. **239—262.**
     263. 277. 279. 288. 290 b. 302.
     307. 310 a. 314 a. 318. 382 a.
     522 e. 539. 540. 556
 Socratici 4. 6
 Socratides 538
 Solo 3. 3d. 223. 306
 Sophistae **222—238.** 314 a
 Sophocles, Amphiclidis filius 435
 Sophroniscus 239. 241 a
 Soranus 588 a
 Sosicrates 4 a. 8. 263. 278
 Sosigenes 453 a
 Sosus 550 c
 Sotio Alexandrinus 1. **4 a.** 29 c. 96.
     104 b. 111. 278. 479 c. 568 a. 587
 Sotio Sextii discipulus 568
 Speusippus 4. 62. 72. 111. 309 a.
     350. **351—356.** 357. 361. 364.
     563
 Sphaerus 30 c. **478.** 494 a

Spintharus 438
 Stagirita (Aristoteles) 365 b. 435
 Stilpo 5. 289. 293. **297—300.** 302.
     303 a. 305 b. **444.** 445 a. 477
 Stobaeus 21 c. 575 a
 Stoici 6. 6 a. 36 b. 152 b. 291 a.
     298. 301. 316. 359. 367. 373.
     375 a. 472 b. 476 a. **477—536.**
     540. 541 a. 543. **544 a.** 546. 550.
     554. 556. 561. **564 c.** 567 a. 572 a.
     573—586. 596 c. 606 a. 611 a.
     622. 625 a. 628 d
 Strabo 532 b
 Strato 41 c. **440—442.** 443
 Sulla 367
 Syrianus 659
 Tarquinius Superbus 54
 Telauges 4. 57 b. 162 d
 Teles 571
 Teleutagoras 130
 Tertullianus 588 a
 Thales 3. 3d. 4. **8—14.** 21 b. 51 c.
     97. 219 a
 Thaletas 94 b
 Theano 57. 65 d
 Themistoclea sacerdos Delphica 52 b
 Themistocles 223
 Theo Alexandrinus rhetor 667
 Theo Smyrnaeus 619 a
 Theodas (Theudas) 587
 Theodorus Asinaeus 651 a
 Theodorus Cyrenaeus (*Ἐφεσός*) 5. 264.
     273. 297 b. 571
 Theodorus (cf. Teles) 571
 Theodorus mathematicus 307
 Theodotas 308
 Theophilus 365
 Theophrastus 4. 12 a. 14 a. 16. 16 c.
     19. 23 b. 26 b. 31. 36 c. 50 a. 96 a.
     101 c. 105. 106 a. 111. 112. 127 a.
     149 a. 162. 185 b. 189 a. 206 a.
     216 c. 297 b. 350. 366 a. 367.
     417 c. **435—436.** 440. 442.
     481 a. 527 c. 538. 558. 563
 Theopompus 50 b

- Theudas (Theodas) 587
 Thrasea Paetus 572 a
 Thrasybulus 222 a
 Thrasyllus 187. 189 c. 190. 306. 310
 Thrasymachus Corinthius 297
 Thrasymachus sophista 224 a
 Timaeus 50 a. 95. 162 ad h. 234
 Timaeus Locrus 62 c. 307 c
 Timo sillographus 60 a. 62 b. 96.
 101 b. 102. 130 e. 162 i. 277.
445—452. 587
 Timocrates 471
 Tisias 222 b e
 Titus 575 a
 Traianus 621
 Tubero 587 c
 Tyrannio 367
 Tyrtamus (Theophrastus) 435 b
 Uranius 670 d
 Valerius Messala 551
 Varro 554 a
 Vespasianus 572 a. 575 a
 Xanthus 538
 Xenocrates 4. 5. 62. 67 c. 86. 309 a.
 316. 330 a. 350. 351 a. 356. **357—**
364. 365 e. 453. 454. 477. 527 c.
 560. 563
 Xenophanes 4. 6 a. 29 c. 30 b. 31.
 54 a. 88. **94 b. 95—110.** 111.
 185. 194 a. 288 a. 289. 445 b
 Xenophilus 62. 438
 Xenophon 216 b. 240 d. 255. 263
 Xerxes 148. 189
 Xuthus 75 d
 Zamolxis 1
 Zaratas 52 a
 Zeno Citiensis Stoicus 4. 5. 33 a.
 140 a. 297 b. 301. 476 a. **477.**
 478. 479. 482 b. 483 a. 484. 486.
 488. 491 a. 493 a. 494 a. 495.
 500 a. 508 a. 509 a. 511 a. 513.
 514. 517 e. 518. 519. 521. 522 e.
 523 a. 539. 550 c. 563
 Zeno Eleates 4. 7. 111 cd. **130—**
140. 162 g. 185 b. 236. 239.
 288 a. 289. 291 a. 296 b. 362 a.
 403
 Zeno Sidonius Epicureus 556 a.
 558 e i
 Zeno Tarsensis Stoicus 526 a c
 Zenonei 477
 Zenodotus 667
 Zeuxippus 587
 Zeuxis 587

Index verborum et rerum insigniorum

- ἀγαθός. (τὸ ἀγ.) 66. 71 b; 273.
 (πόνος) 280. (ἐν) 290. (θεός) 326 d.
 331. (ιδέα τοῦ ἀ.) **327.** 340.
 (τὸ ἄριστον) 355. 356. (τέλος)
 395 d. 418. 419. 449. (ἡδονή) 470.
 471; 490. 501 a. 515 d. 516;
 579 b. 622. 625. (τὸ ἐν) 634 a.
 635 c. (θεοί) 655. 666
 ἀγαθότης 609. 666
 ἀγγεῖον. (τόπος) 403
 ἀγγελοι = δυνάμεις 607 a. (ἀ. πρεσ-
 βύτατος) 610 a; 611 a. 612. 646

ἀγένητος 493. 504a
 ἀγνοεῖν (ἐαυτόν) 244
 ἄγνοια 259
 ἀγνωσία 313. 451
 ἄγνωστον 70. 237
 ἄγραφος. (συνουσία, δόγματα) 309a
 ἄγρός πάμφορος 482
 ἀγωγή 95. 588. 589
 ἀδέσποτον. (ἀρετή) 339a. (τὸ παρ' ἡμᾶς) 472b
 ἄδηλον 461a. 463a. (φύσει) 593
 ἀδιάφορον 274. 284. 388c. 449. 515d. 516
 ἀδιαφορία 478
 ἀδιαφόρως ἔχοντα ζῆν 478b
 ἀδικεῖν 262
 ἄδικον 449
 ἀδικία 81e. 423. 475. 516
 ἀδιόριστος 376
 ἀηδονία 268a
 ἀήρ 24. 25. 26. 28. 79. 151. 156b. 159. 160. 164. 166. 170. 210. 211. 212. 213. 217a. 409d. 468. 493. 504. 505. 612
 ἀδοξία 284. 516
 ἀθαμβία 205
 ἀθάνατος 46. 255. 417. 544. 561d. 627
 ἀθανασία (ἐνέργεια θεοῦ) 409. 630. 640b
 ἀθεμίλιστα ἔργα 99
 Ἄθηνᾱ 513
 Ἀθλητής (Posidonius) 532
 ἄθροισμα 466. 472
 Αἰθης 46d. 47a. 49. 359
 Αἰδωνεύς 164
 αἰετός 106. 109. 142a. 150a. 209. 330. (κίνησις) 397. 409. (ζωή) 400. (ζῶα) 415d. (νοῦς) 417. (θεός) 493. (Ζεύς) 499a. 508b. 544
 αἰεδιον 391a
 αἰδιότης τοῦ κόσμου 526b
 αἰθήρ 123. 124. 151. 156b. 166k. 170. 175c. 408. 493. 499. 504. 646

αἶμα 175c. 178. 212. 214. 220. 411
 αἵρεσις (opp. φυγή) 274. 542; 613
 αἰρετός 265. 274. 516. 518
 αἰσθάνεσθαι (opp. συνιέναι) 66c. 177
 αἰσθησις 161. 163. 204. 213. 228. 289. 313b. 334. 336. (ἀ. ἐπιστημονική) 354; 358. 385. (def.) 388. 391a. 415. (αἰ. ἀναγκαῖαι) 415c. 441a. 448. 459a. 460. 466. 483a. 484. 485. 500a. 546. 598. 605b. 615. 636a
 αἰσθητηρίων διάφοροι κατασκευαί 589
 αἰσθητικός (τὸ αἰ.) 411b. 415. 509. (αἰ. ἀναδυμῆσις) 508a
 αἰσθητός 228. 318. 328. 328f. 353. 354. (αἰ. οὐσία) 358; 391. 487. 490a. 608. 625. 626. (κόσμος) 632. 664
 αἰσχος 516
 αἰσχροὺς 449
 αἰτία 10b. 325. 326. 328. (ἀκρόταται) 389. 396. 464a. 512. 562. 606a. 662a. (πρῶται, δεύτεραι) 329a
 αἰτιον 265. 325. 326a. 328. 385. (quattuor genera) 395. 396. 488a. 592. 606. 626
 αἰών 36a. 40a. 47b. 65a. 400. 662b
 αἰώνιος 333
 ἀκατάληπτος. (φαντασία) 484f; (πάντα) 540. 549. 550; (τὸ ὄν) 605
 ἀκέφαλος. (διάλογοι) 311a
 ἀκίνητος 110. 118. 119. 145a. 166. 391a. (τὸ πρῶτον κινουόν) 398. 399g. (ὁ τόπος πέρας ἀκ.) 403
 ἀκμή 8b. 95b
 ἀκοή 42. 177b. 213b. 335b. 415. 509a
 ἀκολουθία τηρητική 593b
 ἀκολούθως τῇ φύσει 514b
 ἀκοσμία 622c
 ἀκούσιον 339a. 607a. 629c

ἀκουσματικοί 56. 56 b
 ἀκουστικός 56 b. 509
 ἄκρα τοῦ συλλογισμοῦ 379 a
 ἀκρασία 259
 ἀκρατοι δυνάμεις 606 a
 ἀκρατικά 366
 ἀλγεῖν 145 a. (τὸ ἀλγοῦν) 472
 ἀλγηδών 268 a. 470. 558
 ἀλήθεια 44. 65 c. 113. 121. 204 d h.
 313 a. 327. 327 a. 489. 546. 647 b.
 666; Ἀλήθεια (liber) 226 c
 ἀληθής 295 a. 374. 388. 461. 487.
 489. (φαντασία) 546. 548
 ἀλλοίωσις 196. 405. 585 b
 ἀλλότριος 579. 580 a. 581
 ἀλλοτριουῖν 515 a
 ἄλλος. (τὸ ἄ. τῆς ψυχῆς 336 a.
 441. 467. 627; (ψυχῆς κίνησις)
 521
 ἄμαθία 251. 315
 ἄμαθής 312 b
 ἄμαρτάνειν 512 b. 574. 580 a. 613 c.
 641 c. 651
 ἄμαρτημα 274. 516 a. 520
 ἄμαρτία 402. 613 c
 ἄμεθεκτος 661. 662. 669
 ἄμερής 388 c
 ἄμεριστος (οὐσία) 360; 664
 ἄμεσος (πρότασις) 385 c. (ἀρχαί) 388
 ἄμετάπτωτος 486 a
 ἄμιγής 154 b. 155 b. 416. 602
 ἄμοιβή (πυρός) 36. 46 c
 ἄμορφία 71
 ἄμορφον εἶδος 329 c
 ἄμφοβόλια 483
 ἄμφιπρόσωπος 173 b
 ἄμφίστροφος 173 b
 ἀναβώσκεισθαι 334 c
 τὸ ἀναγκαῖον 395 d. 399 f
 ἀνάγκη 65 a. 67 b. 83 d. 118. 123.
 126. 164 b. 166 k. 181. 195 b.
 326 e. 329. 450. 463 a. 501 b. 512.
 638
 ἀναθυμίασις 12. 36. (ξηρά) 38 b. 39 b.
 41 d. 84 a. 103 c. 508 a

ἀναθυμιάσθαι 504 c
 ἀνάκλασις 170 c
 ἀναληγσία 530
 ἀναλογητικοὶ φιλόσοφοι 6
 ἀναλογία (ἀριθμητική) 422 (γεωμε-
 τρική) 423. 460 a. 485 c
 ἀναλύειν 373 a
 ἀνάλυσις 324 c
 ἀναλυτικά 373
 ἀνάμνησις 334 c
 ἀναπαύεσθαι, ἀνάπανσις 46 c (ἐν
 θεῷ) 617 b
 ἀναπνεῖν 210. 214
 ἀναπόβλητος (ἡ ἀρετή) 282. 518
 ἀναπόδεικτος ἐπιστήμη 385 a
 ἀνατύπωμα 491
 ἀνδρεία 304. 342 a. 343. 516. 517
 ἀνδρίζεσθαι 642
 ἀνδρόπρωρος 173 b
 ἀνδροφνής 173 b
 ἀνείδεος 634. 644
 ἄνεμος 28
 ἀνέχεσθαι 579 c
 ἀνῆρ 334
 ἄνθρωπος 66 c. 127. 140. 160 b. 218.
 227. 334. 412. (φύσει πολιτικός)
 421 a. (πολιτικὸν ζῶον) 424. 501 b.
 513 b. 536. 583. (γῆς, οὐρανοῦ,
 θεοῦ) 614. 640 c. 658 b
 ἄνους 312 b
 ἀνομογενής 217
 ἀνομοιομερής 410
 ἀνταμείβεσθαι 35
 ἀντανάκλασις 170 c
 ἀντέξωσις 464 a
 ἀντικείμενοι λόγοι 229
 ἀντιλέγειν 229. 286
 ἀντιλογία 448
 ἀντιμαρτυρεῖσθαι 461
 ἀντιπαρῆκειν 495
 ἀντίφασις 376
 ἀντίχθων 81. 83
 ἀνυπόθετος 324 c
 ἄνω (def.) 407. (ὁδός) 36
 ἀξία 515 d

ἀξίωμα 305. 483 c. 487 a (def.). 489
 ἀόρατος (ἀνόρατος) 253 b. 329 c
 ἀόριστος δυνάς 70. 328 f
 ἀοχλησία 356
 ἀπαθής 193 d. (νοῦς) 416. (ὁ σοφός)
 522 b. 581 a. 642
 ἀπάθεια 298. 518 c. 530. 616 b
 ἀπειθής φαντασία 548
 ἄπειρος. (τὸ ἄ.) 16; 63. 64 a. 65.
 66. 71. 74; (τὸ ἔν) 101. 109.
 118 b. 132. 136 a. 143; (ἄτομοι
 τὸ πλήθος ἄπειροι) 192 b. 193.
 217; 236 b; (τὸ ἄ. = ὕλη) 326 a.
 393 e; (τὸ πᾶν) 463. 464; (τὸ
 κενόν) 496. 534. (εἰς ἄπειρον βάλλ-
 λειν, εἰς ἄπ. ἔκπτωσις) 590
 ἀπέμφασις 548
 ἀπερίσπαστος φαντασία 548
 ἀπέχεσθαι 579 c
 ἀπίθανος φαντασία 548
 ἀπλανής 359 b. 504
 Ἀπλοκύν 277
 ἀπλοῦς 154 b. 156. 158. (ἄξιωμα)
 305. (κίνησις) 407. (σῶμα) 407.
 (ὁ πρῶτος θεός) 626. 633. 654
 ἀπλωσαι ἑαυτὸν 585 b
 ἄπλωσις 644 a
 ἀποβλητὴ ἢ ἀρετὴ 518
 ἀπόγραφα 558 i
 ἀποδεικτικός. (πρότασις) 376. (ἐπι-
 στήμη) 385
 ἀπόδειξις 291. 385. 391 a. 578. 632 b
 ἄποιοι (ἕλη) 492 a. 622. (οὐσία)
 493. 504. (θεός) 603 b.
 ἀποκαθίστασθαι 503
 ἀποκαρτερῶν 264 e
 ἀποκατάστασις 503
 ἀποκρίνεσθαι 151. 155. 156. 218
 ἀπόκρισις 226
 ἀπολαυστικός βίος 421 a
 ἀπόλλυσθαι 150
 ἀπονέμῃσις 517 c
 ἀπονία 268 a. 470 b
 ἀποπροηγμένον 515
 ἀπορηματικὴ 539

ἀπορητικός 539
 ἀπορροή 166 h. 177 b
 ἀπόρροια 177 b. 202 a
 ἀπόστασις 629. 644
 ἀποτελεσμα 592
 ἀπόφανσις 375
 ἀποφαντικός λόγος 375
 ἀποφαντός 487 a
 ἀπόφασις 374. 375. 538
 ἀποφατικός. (ἄξιωμα) 305. (λόγος)
 375. 480
 ἀπροαιρετικός 579 b
 ἀπροαίρετος 586
 ἀπροπιτώσια 451
 ἀπροσθετεῖν 451
 τὸ ἀπτικόν 509
 ἀραιός 126. 145. 155. 156. 215.
 506 a
 ἀραιοῦν, ἀραίωσις 25. 26. 28. 36
 ἀρετὴ 93. 258. 270. 280. 282. 284.
 (μία) 290 a. 304. (δημοτικὴ καὶ
 πολιτικὴ) 313 b. 341. 356. 421.
 422. 471. 473. 478 b. 481. 516.
 517. 518. 522. 529. 558. 564.
 616. 641. 642. 650
 Ἄρης 166 c
 ἀριθμητικὴ 370 d
 ἀριθμός (περισσός, ἄριστος, ἀρτιο-
 πέρισσος) 64. 65. 71 b c. 76. 81 e.
 (χρόνου) 333. 353. (ψυχὴ) 360
 (cf. 397 a). (κινήσεως) 404. (διχῶς)
 404. 625. 632. 633; (ἀ. εἰδητι-
 κοί, νοητοί, πρῶτοι) 328 f
 ἀριστερόν 66
 ἀριστοκρατία 347 a. 427
 ἀριστοκρατικὴ κοινωνία 424 a
 ἄρμονία (παλίντροπος) 34. 36 b. 65.
 67. (musicorum) 67 c. (sphaera-
 rum) 82. (ψυχὴ) 86. (ἀρετὴ) 93 b.
 166 c. 205 a. 335 b. (ψυχῆς) 341 a.
 438
 Ἄρμονία 167. 175
 ἄρρεν 66
 ἄρρενία 451
 ἀρρώστημα 521

ἄρτιον 64. 66
 ἄρτιοπέρισσον τὸ ξν 64
 ἄρτιότης 517
 ἀρχάγγελος 610
 ἀρχή 10. 16. 18. 24. 25. 26 a. 65 d.
 70. 76. (ἀρχαὶ τοῦ ζώου) 85. 143.
 150 a. 152. 154 b. 155 f. 211 b.
 217. 218. 219. 329. 331. 353.
 368. 377. (ἐπιστήμης) 385 b. 388.
 389. (τῆς μεταβολῆς) 395. (κινή-
 σεως) 399 g. 402 a. (τῶν ὄλων)
 493. 504 a. 622. 635. 669
 ἀρχιερεύς 610 a
 ἀσθένεια 516
 ἄσκησις (διuitή) 283. 517. 616 b.
 617. 641
 ἀσκητής 617
 ἀστέρες, ἄστρα 14 b. 20. 28. 39 b.
 124. 197 c. 215. 359. 465. 493.
 494. 495. 504 c. 612. 623 a
 ἀστρολογία 370. 409 e. 464 a
 ἀσώματος 487. 489. 496 b. 625 b.
 (δυνάμεις) 607. (οὐσία) 654. (θεοί)
 654. 664 a
 ἄτακτος 70. 71. (οὐσία) 606 a
 ἀταξία 81
 ἀταραξία 205 a. 446. 450. 452.
 457 a. 470 b
 ἀτελής συλλογισμός 378
 ἄτεχνος. (φαντασία) 485 c. (πῦρ) 495
 ἄτομος. (οὐσίαι) 192 b. 193. 194.
 195. 391. 392 b. 463. 467. (γραμ-
 μαί) 362
 ἀττικίζων Μωυσῆς 624
 ἀυγὴ ξηρή 42
 αὐξήσις 193. (def.) 405
 αὐξητική ζωή 421
 αὐτάρκεια 424. 472 b. (τῆς ἀρετῆς)
 518 c
 αὐτάρκης 273. 284. (ἀγαθόν) 421 a.
 (ἡ ἀρετῇ) 518. 529. 633 a. 653 b
 αὐτεξούσιος 532 a. 629
 αὐτὸ καθ' αὐτό 318 c
 τὸ αὐτὸ (πάντα) 208. 331 b
 αὐτοάνθρωπος 391 a

αὐτοῦπιπος 391 a
 αὐτοκράτης 155; αὐτοκράτωρ 326 d
 αὐτόματος 195 d; (τὸ αὐτ.) 394 a.
 442
 αὐτοτελὲς λεκτόν 483 c. 487 a
 ἀφασία 446. 452 a
 ἀφαιρότης 161
 ἀφή 415
 τὸ ἐπικόν 415
 ἀφθαρτος 68. 143 a. (κίνησις) 397.
 493. 499. 504 a. 508. 613
 ἀφθαρσία (κόσμου) 443 d. 469. 526
 Ἀφροδίτη 166. 168. 169 a. 636 a
 ἀφροσύνη 516
 ἄφρων 522
 Ἀχιλλεύς 137
 ἀχορήγητος 421 a
 ἀχώριστος. (ἀρεταί) 517
 βάκτρον 277
 Βάκχαι (liber) 60 c
 βάνανσος βίος 426
 βαρβαρισμός 483
 βάρβαροι ψυχαί 42 a
 βαρύς 195 d. 199
 βασιλεία 40 a. 427
 βασιλεὺς φιλοσοφῶν 347 a
 βίος. (ἀπολαυστικός, πολιτικός, πρα-
 κτικός, θεωρητικός) 421 a. (βάναν-
 σος, ἀγοραῖος) 426. (σχολαστι-
 κός) 481. 517 e. 585 b. (τῷ βίῳ
 μάχεσθαι) 593. (θεωρητικός) 616
 βιωτικαὶ ζητήσεις 593 b
 βουγενής 173 b
 βούκρανος 173 b
 βουλευτικὸν μέρος τῆς πόλεως 426
 βούλησις 339 a. 415 b. 516 b. 522 a
 βροντή 386
 βωμός 81
 γάλα οὐράνιον 124
 γάμος 78. 284. 523
 γένεσις 16 a. 68. 74. 117. 118. 193.
 329. 391 a. 395 d. 402 a. (def.)
 405. 409. 410. 631 b. 632 e
 γενητός ὁ κόσμος 74 a
 γενική φαντασία 491 a.

γενικώτατον 491; (ὁ θεός) 603 b
γεννᾶν (ἡ γεννώσα ψυχὴ) 415 a;
(τὸ ἔν) 631 b
γένος 387. 391. (πρῶτον γ.) 392.
491. (γένη τῶν τοῦ φιλοσόφου
θεωρημάτων) 482 b
γεῦσις 415 c. τὸ γευστικόν 509
γεωμέτρης, γεωμετρία 230. 324 c.
370. 370 d
γῆ (γαῖα) 11. 19. 28. 35 b. 36. 37.
38. 39. 79. 81. 83. 97 b. 103.
124. 156. 160 b. 164. 166. 170.
197 c. 215. 218. 409. 493. 504
Γηθοσύνη 166
γῆρας 558 h.
γίγνεσθαι 142. 150. 164 e. 165 a.
166. 394.
γιγνώσκειν (ἐαυτόν) 243
γλῶττα 214
γνώμη 45 a. 155. 583
γνώμων 15. 65
γνώριμος 385
γνωριστικός 369
γνωστόν 70. 238. (γένος) 327 a
γνώσις 169 b. (γνησὴ, σκοτὴ) 204.
313. 319. 327. (θεοῦ) 597 b. 644.
653
γονή 220
γράμματα 279
γραμματοῖον 416 c
γραμματική 482 b
γραμμὴ 71 b. 76. (defin.) 77. 230.
(ἄτομοι γ.) 362
γυναῖκες (κοινὰ) 284. 348
γυναικοφυΐς 173 b
δαίμων, δαίμονες 14. 46 d. 48 b.
71 b. 87. 125. 126. 173 b. 181.
359. 508 b. (= ἄγγελοι) 612. 622 c.
623 b. 640 b. 646. 653. 654. 655 a.
664 b; (ὁ δαίμων) 338 c. 359 c.
(ὁ ἐκάστου) 583 c. 585
δαιμόμιον 241
δεκάς 65. 83 b
δέν 192 a
δεξιόν 66

δηλοῦν 238
Δημήτηρ 359. 513
δημιουργεῖν 493. 626
δημιουργία, δημιουργός 68. 330.
334. 493. 513. 602. 626 a. 649
δημοκρατία 427
Δῆρις 166 c
τὸ δι' ὃ 606 a
τὸ δι' οὗ 606 a
διαγωγή. (τοῦ πρώτου κινουontos)
400 a. 481 a
διάθεσις 517. 522 c. 642
διαθιγή (= τάξις) 192. 194
διαίρεσις 383. 392. 483
δαιρετική μέθοδος 324 c
διακοσμεῖν 153. 155. 500. 622 c
διακόσμησις 36 a. 493. 500
διάκοσμος 121. 663 a. 669
διακρίνεσθαι, διακρίσις 16 c, 150.
151. 153 a. 154. 155. 500
ὁ διαλανθάνων (λόγος) 292
διαλέγεσθαι 247
διαλεκτική 130. 314. 319 a. 462.
478 b. 482 b. 483. 539 a. 632 d
διαλεκτικός. (μέρος τῆς φιλοσοφίας)
7. (οἱ δ.) 288. 369. 483 c. (τὸ δ.)
314. 479. (πρότασις δ.) 376
διάλλαξις, διαλλάσσειν 165. 166
διάλληλος τρόπος 590
διάλυσις 534
τὸ διανεμητικὸν δίκαιον 423
διανόησις 466
διανοητικός. (τὸ δ.) 415; (δ. ἀρετῇ)
422 c
διανοεῖσθαι 320
διάνοια 313 a. 320 a. 328 f. 372.
415. 441. 459. 460. 483 a. 485 d.
510 a. 613
διάπνοια (τοῦ κόσμου) 215
διάπυρος 215
διάστημα 77. (def.) 496. 589
διατριβή 571
διαφορά 387. 392. 589
διαφωνία 590
διδασκός 282. (ἡ ἀρετῇ) 517 e

διεξαγωγή τοῦ βίου 542
 διεξωδευμένη φαντασία 548
 διερός 151. 155. 156.
 διήκειν 513
 δίκαιος 93 c. 261. **423**. 449. 475.
 476. 523
 δικαιοσύνη 65 d. 78 c. 258. 260.
 304. 313 b. 342 a. 343. 344. 475 a.
 482 b. 516. 517. 545. 566. 642
 Δίκη 113. 117. 126; (Δίκης ἐπί-
 κουροι) 39; ἡ δίκη 424
 δίνη 195 c. (δεῖνος) 195 d. 197 c.
 464 a
 διοίκησις (τοῦ κόσμου) 482 b. 514 b.
 582
 διόλου κρᾶσις 505 a
 Διόνυσος 49
 τὸ διορθωτικὸν δίκαιον 423
 διχοτομία 66 a. 133
 δόγμα 579 b. 582 b
 δογματικός. (φιλόσοφοι) 5. 539 a
 δόκος 104
 δόξα 78 c. 81 e. 113. 121. (ἀληθής,
 ὀρθή) 313 b. 320. 328 f. 358.
 (ἐσχάτη) 377. 385 a. 388. 461.
 540
 δοξάζειν 541
 δοξαστική ἐπιστήμη 314 a
 δοξαστός 452. (τὰ δοξ.) 358
 δοῦλος 347 a. 424 a; δοῦλα φύσει 579
 δραστικά στοιχεῖα 505 a
 δραστήριος. (δύναμις) 592. (αἷτιον)
 606
 δυνάς 65 a. (ἀόριστος) 70. 71. 71 a b c.
 328 f. 359. 360. (ἡ ὕλη) 626
 δύναμις 65. (δ. θεῖαι) 359. (opp.
 ἐνέργεια) 393 b e. (τῆς ψυχῆς)
 415. 422. 510. 517. 535. 536.
 579 a. 606 a. 607. 608. 609. (ἄπει-
 ρος) 633 a. 662. 663
 δύνασθαι 294
 δυνατόν 295 a
 δύο 78 c. (ἡ ἐπιστήμη) 328 f
 δυσγένεια 516
 δωδεκάεδρον 80. 332 a

ἐβδομάς 78 b
 ἐγγράμματος (φωνή) 483
 ὁ ἐγκαλυμμένος (λόγος) 292
 ἐγκέφαλος 213. 221. 411 b
 ἐγκλίνεσθαι. (ὁ κόσμος) 215
 ἐγκλισίς 398 c
 ἐγκράτεια 257 a
 ἐγκύκλιος. (μαθήματα) 279. (τέχ-
 ναι) 522
 ἐγκυρήσεις 589
 ἔθος 449. 589. 641
 εἰδέναι 240. 632 b
 εἴδησις 653
 εἰδοποιεῖν 492 a. 505 a
 εἶδος 64. 289 a. (εἰδῶν φίλοι) ib
 290 b. 300. 318 c. 323 a. 324 b.
 328. 353. 391. 391 a. 393 a e.
 395. (αἷτιον) 396. (εἰδῶν τόπος ἡ
 ψυχή) 416. 491. 635 a. 644
 εἰδικώτατον 491
 εἶδωλον 202. 203. 468 a
 εἰδωλοφανής 173
 εἰκοσάεδρον 80
 εἰκών. (τοῦ νοητοῦ θεός αἰσθητός)
 332 c. 597. (νοῦ) 643
 εἰλικρίνεια. (ἡ κατ' εἰλικρίνειαν κρί-
 νησις) 296
 εἰμαρμένη 36. 36 a b. 65 a. 152 b.
 463 a. 464 a. 469 c. 480. 494.
 512. 513. 544 a. 558
 εἰρήνη 36
 εἰρωνεύεσθαι 246 d
 ἐκθειάζεσθαι 615
 ἐκκλισίς 580
 ἐκκρίνειν, ἐκκρίσις 16 c. 18
 ἐκλείπειν, ἐκλειψίς 20. (τοῦ ἡλίου)
 28 d. 149 a. (τῆς σελήνης) 149 a
 ἐκλεκτικὴ αἵρεσις 7. 7 c
 ἐκμαγεῖον 329 c
 ἐκούσιος 422 a. (κίνησις) 613. (τὸ ἐ.)
 607 a. 629 c
 ἐκπνοή 20
 ἐκπυροῦσθαι 36 a
 ἐκπύρωσις 36. 36 a. 499. 503. 504 a.
 508. 526. 534

ἐκστάσις 644 a
 ἐλπίς 647 b
 ἐμμελής φωνή 483
 ἐμπειρία 314 a. 388. 415 e. 485
 ἐκφλογίζειν 500
 ἐλεγτικοὶ φιλόσοφοι 6
 Ἐλεγκτίνος (= Ἀλεξίνος) 301
 ἐλευθερία 579. 613
 ἐλεύθερος (φύσει) 579. 580
 ἔλλειψις 422
 ἐλλιπὲς λεκτόν 483 c. 487 a
 ἐμφανεῖς θεοί 654
 ἐμφασις 548
 ἐμψυχος (ὁ κόσμος) 493
 ἐν 64 a. 66. 69. 69 a. 70. 71. 71 a.
 78 c. 101. (πᾶν) 101 b. 106 a.
 109. 110. 117. 144. 147. 167 b.
 168 c e. (τὸ ἐν) 289. (τὸ ἀγαθόν)
 290. (ἐν ἐπὶ πολλῶν) 318 c. 322.
 324. (ἐν καὶ πολλά) 324 a. 328.
 328 f. 355 a. 360. 362. (παρὰ τὰ
 πολλά) 388 b. (ἐν καὶ ταῦτον
 ἀριθμῷ) 391. (κατὰ πολλῶν) 391 a.
 (ἐν τῷ ὀρισμῷ) 392; (θεός) 602.
 623 a. 633. 635. 662. 669
 ἐνός 318 c. 324. (αὐτοτελής) 662 a.
 666
 ἐναντίος 70. 71. 588
 ἐναντιότης 66. (τῶν λόγων) 538
 ἐναντίωσις 485 c
 ἐνάργεια 459 a. 461 a. 484 c. 546
 ἐναργής 460 a
 ἐνάργημα 464 a
 ἐναρθρος φωνή 485 d
 ἐνδιάθετος λόγος 611 a
 ἐνδεικτικὸν σημεῖον 593
 ἐνδελέχεια 395 d
 ἐνδοξος 369 b
 ἐνέργεια 68. 393 b e. 395 d. 398 d.
 400. (θεοῦ) 409. (ἐνέργειαι τῆς
 ψυχῆς) 441. 632 e. (ἐνεργεῖα ὧν
 νοῦς) 417
 ἐνέργημα 520
 ἐνθερμον πνεῦμα 508 a
 ἐνθουσιασμός 623. 644 a

ἐνιαῖαι ἀρεταί 650
 ἐνεία 78 c
 ἐννόημα 485. 491
 ἐννοια 485
 ἐνοῦσθαι 628. (τὸ ἠνωμένον) 669
 ἐνστήμα 484 f
 ἐντελέχεια 86. 393 a b. 395 d. (κί-
 νησις) 397. (σώματος) 414
 ἐντολή 226
 ἐνωσις 625 b. (θεουργική) 657. 666
 ἔξ, ἐξάς 78 b
 τὸ ἐξ οὗ 394. 395. 606 a
 ἐξάγειν 273. (ἐαυτὸν τοῦ βίου) 522 e
 ἐξαγωγή 522 e. 574 a
 ἐξαλλαγή 589 b
 ἐξαπλοῦν 615
 ἐξαυχμοῦν 497
 ἔξις 356. 388. 393 e. 422. (ποι-
 ητική) 432. 492 a. 500 a. 505 a.
 506. 517 a. (σπουδαία) 522
 ἐξουσία 609
 ἐξυδατοῦν 497
 ἐξωτερικός 366
 ἐπανάγειν 248
 ἐπαγωγή 248 a. 382
 ἐπακτικοὶ λόγοι 249
 ἐπέχειν 448. 452
 ἐπιβολή φανταστική 459. 460
 ἐπιγέννημα 515 e
 ἐπιγεννηματικόν 515 e
 ἐπιδεικτικὸν γένος τῶν λόγων 431
 τὸ ἐπιεικές 423 d.
 ἐπιθυμητικός. (τὸ ἐ.) 336 a. 337.
 (δύναμις) 536
 ἐπιθυμία 415 b. 472 b. 521 c. 535.
 536
 ἐπικλίνειν 218
 ἐπικουρικός. (γένος τῶν πολιτῶν) 347
 ἐπικράτεια. (ἡ κατ' ἐπικράτειαν
 κίνησις) 296
 ἐπιμιξία 589 d
 ἐπίνοια 460
 ἐπιπεδος 71 b. 76. 328 f
 ἐπίστασθαι 385
 ἐπιστήμη 250. 251. 257 a. 260. 313.

- (δοξαστική) 314 a. 315. 325. 327. 328 f. (= φρόνησις) 344 c. 358. 368. 388. 389. 390. (opp. θεωρεῖν) 414. (ἢ κατ' ἐνέργειαν) 417 a. (ἐπιστήμης ἀρχή) 432. 478. 486 a. 489. 517. 522. 540. (θεοῦ) 597. 626. 635 b. 644
- ἐπιστημονικός. (λόγος, αἴσθησις) 354. (συλλογισμός) 385
- ἐπιτήδευμα 522
- ἐπιφάνεια (def.) 77
- ἐπιφορά 291 a
- ἐπιχείρημα 132
- ἐπιχειρήσεις 134. 226
- ἐποχή 450. 451. 452. 589. 590. 591
- ἐπτά 78 c
- ἐργαλεῖον 606 a
- Ἐρινύες 39. 87
- ἔρις 34. 36; Ἐριδες 173 d
- ἐριστικός. (λόγοι) 224 b. 226. 369 b. 538; (φιλόσοφοι) 288
- π. ἐξηγητίας liber 375 a
- Ἐρμῆς 2. (πομπαῖος) 87
- Ἔρως 125. 168. 312 d. ἔρως (ἡδονῶν καὶ λυπῶν) 334. 336; 623 b. 647 b. 666
- ἐρώτημα 483 c
- ἐρώτησις 226. 376
- ἐστία τοῦ παντός 81. 81 a. 83 c. 125 b
- ἐστῶ (οὐσία) 67
- ἐτεός (ἐτεῇ opp. νόμῳ) 204
- ἐτερόμηκες 66
- ἐτεροῖος, ἐτεροιοῦν 145. 147. 208
- ἐτεροίωσις 211
- τὸ ἔτερον (θάτερον) 289. 323 a. 331 b; ἔτερον ἔτερου κατηγορεῖν 299. 303
- ἐτερότης 629. 632. 653. 664 b
- εὐαρέστησις 48
- εὐγένεια 516
- εὐδαιμονία 256. 266. 274. 284. 356. 363. 426. 471 a. 472 b. 514 a. 518. 542. 548 c. 558. 564. 579; (θεία) 600. 617 b. 647
- εὐδαίμων 359 c. (πόλις) 426. (ὁ σοφός) 470 b. 651
- εὐδαιμονικοὶ φιλόσοφοι 6
- εὐδοξία 565 a
- εὐξία 341 a
- εὐεστῶ 205
- εὐθύς. (τὸ εὐθύ) 66; (εὐθεῖα κίνησις) 406. 407
- εὐθυμία 205
- εὐκνησία 466
- τὸ εὐλογον 542
- εὐπραξία 257 a
- εὐροια βίον 514 a
- Εὐσεβίη 163
- εὐτονία 505
- εὐτυχία 257 a
- εὐφροσύνη 470 b. 516 b
- εὐχή 375
- εὐχαλή 226
- ἐφ' ἡμῖν 579. 637 a
- ἐφεκτικοὶ φιλόσοφοι 5. 6 a
- ἐφεξῆς (opp. συνεχῆς) 398
- ἐφesis 626 a. 632 e
- τὸ ἔχειν (categoria) 374
- ἐχεμυθεῖν, ἐχεμυθία 55 a. 56 b
- Ζεὺς 34 e. 40. (Διὸς οἶκος) 81. (Διὸς φυλακή) 83. (Ζανὸς πύργος) 83 e. 164. 359. 472 b. 478 e. 482 b. 493. 499. 500 a. 501 a. 513. 514 b. 522 e
- ζῆν 210. 213. (ἡδέως) 473. (κατ' ἀρετήν) 482 b. (ὁμολογουμένως) 514
- ζητεῖν 632 b
- ζοφερός 151. 155. 156
- ζωή 37. 46. 400. (αἰδῖος) 409 (def.). 414. 516. 630. 632 e. 635 c. 640 b. 662 b. 669
- ζῶν 160. 171 a. (δένδρα τῶν ζώων) 172. 173. 211 d. 215. 218. 328 f. (ὁ κόσμος) 331. 332 c. 493. (ζῶων γένη) 334. 361. (θεός) 400 e. 402 c. 410. (μόρια τῶν ζ.) 411. (αἰδία, φθαρτά) 415 d. (ἄφθαρτον θεός) 469. (φιλοσοφία) 482. 490 a. 504.

506. 515 a. 536. 544. 612. 630.
639 f. 640 b
ἡγεμονικὸν (μέρος τῆς ψυχῆς) 485.
489. (τοῦ κόσμου) 493. 506 a. 509.
586. (ἀγαθόν) 625
ἡδονή 151. 160 b. 211. 214. 266. 268.
269. 270. 271. 274. 275. 276.
280. 281. 340 a. 400. 421 a. 470—
472. 473. 515 e. 516. 521. 531
τὸ ἡδύ 340
ἡδονικοὶ φιλόσοφοι 6 a
ἡθικός. (μέρος τῆς φιλοσοφίας) 7.
265. 316. 458. 481. 482. 558;
(τόπος) 279. 478 b; (φιλοσοφία)
216. 372 a; (ἀρετῇ) 422 c; (τὰ
ἡθικά) 318. (Νικομάχεια, μεγάλα,
Εὐδήμεια) 372; 573 a. 578 a
ἡθος (ἀνθρώπειον) 45. 48 b. 166
Ἡλεκτρα (λόγος) 292
ἤλεκτρον 13 a
Ἡλιάδες κοῦραι 113
ἥλιος 19. 20. 28. 39. 81. 83 a. 103 b.
123. 124. 149 a. 160 b. 170. 197 c.
215. 218. 333. 359 b. 464 a. 465.
493. 504 c. 560
ἡμισφαίριον 170 a c
ἥπαρ 337
Ἡρα 164. 500 a. 513
ἡρεμεῖν 110. 138 a. 154. 218; (τὸ
ἡρεμεῖν) 66
ἡρέμῃσις 397
ἡρέμια 468
ἥρωες 49. 87. 508 b. 653
ἦιτων (λόγος) 240
Ἡρακλείδης 175. 513
θάλασσα 35 b. 39. 103. 170 b. 219 b
θάνατος 37. 38. 255. 466 a. 472 b.
499 a. 507. 516. 558. 574 a. 641 c
θάρος 516 b
θαυμάζειν 312 c. 368
θεῖος 28. (ἡθός) 45. (θεῖον ἀεὶ
θεόν) 68. (τὸ θεῖον) 338. (ἄστρο)
370. (τοῦ θεοῦ μετέχει ἄνθρωπος)
412 a. (ὁ νοῦς) 417 c. (ἐπι-
μέλεια τοῦ θ.) 620

θεογονία 2
θεολογικὴ φιλοσοφία 370
θεουργία 646. 649 b. 653 b. 655 a.
658 b
θεουργικός. (ἐνωσις) 657. (δύνάμις)
666
θεός 14. 21. 28. 39 b. 46 a. 49 a. 69.
71. 71 b. 73. 98. 99. 100. 101.
102. 104. 106. 107. 110. 154 c.
166 i. 169 b. 179. 203. 210 a. 211.
217 a. 226. 241. 253. 254. 285.
290. 326 c. 330 b. 331. (κόσμος)
332. (θεοὶ θεῶν) 334. 359. 368.
398. 399 g. 400. 469. (π. θεῶν
λόγος) 482 b. 493. 494. 499. 501 a b.
513. 558. 561. 578 a. 579 b.
583. 594. 597—605. 606. 607.
(= ἀγαθότης) 609 b. 611. (ἐπι-
μέλεια τοῦ θεοῦ) 620. 622 a.
623 a. (δεύτερος, τρίτος θεός) 626.
(ὁ κόσμος) 630. 632. 640 b. 646.
647. 649. 653. 654. 655. 656 b.
662 a. 664 b
θερμός 27. 28. 121 a. 129. 140.
151. 155. 156. 215. 217 a. 218.
221. (τὸ καλούμενον θερμόν) 410 b.
466. 468. 504
θέρος 39 b
θέσις 226. 589. (θέσει) 523
θεωρεῖν 369. 370. (opp. ἐπιστήμη)
414
θεώρημα 517. 578
θεωρητικός. (φιλοσοφία) 370. (διά-
νοια) 372. (ἐπιστήμη) 417 a. (βίος)
421 a. 616. 642 c. (ἀρετῇ) 650 a
θεωρία 48. 400. 517 e. 626 a. 632 e
θῆλυς (τὸ θ.) 66. 402 c. (φύσις) 334 d
θηρόν 641
θηητός 46. 169. (θ. γένος ψυχῆς)
336
θηρητικός. (τὸ θ.) 411 b. 415;
(ζωή) 421
θηρηκεῖα 658
τὸ θυμικόν 336 a
θυμειδῆς δύνάμις 536

- θυμός 49 a. (όδοιο) 113. 334. 336.
 415 b. 535
 θύραθεν εισιέναι 417 c
 θυσίαι 658
 θώραξ 336 b. 467
 ιατρός 47 c
 ιδέα 151. 160 b. (ἄτομος) 192 b. 204.
 318. (π. ιδεῶν liber) 318 c. 324.
 (τ. ἀγαθοῦ) 327. 328. 491 a. 607.
 (ιδεῶν κόσμος) 608. 626 a. 635 b
 ιδεῖν τὸ ὄν 597
 ἴδιος (κίνησις, φύσις) 584
 ἰδίως ποιόν 492 a. 493
 ἰδρώς 170 b
 ἱερατικαὶ ἀρεταὶ 650
 ἱερεύς 426; (ὁ σοφός) 522
 ἱκανὸς ἐαυτῷ 601. 607 a
 ἱλὺς 218
 ἰνδαλμός 448
 ἱππότης 287
 ἴρις 103
 ἰσημερία 9
 ἰσονομία 469 b
 ἴσος 151. 166. (τὰ ἀγαθὰ) 516.
 (τὰ ἁμαρτήματα) 516 a. (μεγέθη)
 544 a. (τὸ ἴσ.) 422. 423
 ἰσοσθένεια (τῶν λόγων) 449. 460
 ἰσοσθενεῖν 448 b. 451
 ἰσχύς (Σωκρατική) 284. 516. 517. 529
 καθαρός 162
 καθαρός 154 b. 155
 καθαίρειν 646 a
 κάθαρσις 434. 642
 καθαρτικά ἀρεταὶ 650 a
 τὰ καθ' ἑκαστα 385. 391 a
 καθήκον 517 c. 518 a. 519. 527 c.
 554 b. 566 a
 καθόλου 318. 369 a. 376. 384. 385.
 388. 391 a
 καιρός 65 d. 78. 78 c. 81 e
 κακοδαιμονεῖν 514
 κακία 334. 501 a. 518. 522. 574.
 580 a. 639 e. 641
 κακός. (τὸ κακόν) 66. 273. 339.
 449. 472. 490 a. 497 b. 501 a. 516.
 594. 606 a. 622. 638. (κακὸς ἐκὼν
 οὐδείς) 339 a. (κακοί) 617. 665 c
 κακοτεχνίη 31 a
 Καλλιόπεια 179
 κάλλος 327 a. 516. 517. 666
 καλός. (τὸ καλόν) 338. 355. 449.
 471. 565. 644
 κάματος 46 c
 καμπύλος 66
 κανονικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας 458
 κανόνες 483
 καρδία 212 b. 336. 411. 511. 536 a
 Καταβάλλοντες (liber) 226 c
 καταλαμβάνειν 591
 καταληπτός 484. 549. 550
 καταληπτικός. (φαντασία) 484 f. 540.
 546. 550
 κατάληψις 483 a. 484 d. 486. 518.
 540
 κατάστασις 269
 καταστηματικά ἡδοναί 470 b
 καταφραγτός 487 a
 κατάφρασις 374. 375
 καταφρατικός. (ἄξιωμα) 305. (λόγος)
 375
 κατηγορεῖν 299. 378 b
 κατηγορήμα 483 c. 488 a
 κατηγορία. (κατηγορήματα, γένη
 τῶν κατηγοριῶν, σχήματα τῆς
 κατηγορίας) 374. 401 a. 405
 κατόρθωμα 520. 522 a. 542
 κατόρθωσις 490 a
 κάτω (def.) 407
 κεῖσθαι (categoria) 374
 κενός 75 a. 76 b. 140. 145. 159.
 166. 192. 193. 194. 466 a. 489 a.
 496. 534
 κεραινίης (λόγος) 292
 κεραινός 35 b
 κεφαλή 509 a
 κινεῖν 110. 118 c. 145 a. 154. 289.
 323. τὸ κινεῖν (αἴτιον) 396. (τὸ
 κινούμενον) 66. 360. (caelum)
 398 c. (τὸ πρῶτον κινεῖν) 398.
 399. (πνεῦμα ἑαυτοῦ κινεῖν) 495.

(ἔξις ἐξ αὐτῆς κινουμένη) 500 a.
506 a
κίνησις (ἀίδιος) 17 a. 26. 68. 136.
155 b. 193. 195. 211 b. 218. 228.
(λεία, τραχεῖα) 268. 269. (διττή)
296. 332 c. (ψυχῆς καὶ σώματος)
338. 360. (syn. ἐνέργεια) 395 d.
397. 401 b. 404. (def.) 405. (ἡ
πρώτη κ.) 406. (ἡ κατὰ πάθος)
406 a. 441. (duplex) 463. 466 a.
468. 470 b. (ἡδεῖα) 471. (ἄλογος)
521. (ιδία) 584. 623. 626. 632
κινήτικός. (τὸ κατὰ τόπον κ.) 415
κισσηροειδής 215
Κλωθεῖς 39 b
κοινός. (μικτόν) 326 a. (γυναῖκες)
348. 524 a; (χρήματα) 348; (τὸ
κοινόν) 641; (κοινὰ τὰ τῶν φίλων)
56 a. 348; (λόγος) 495. 546
κοινωνία (πολιτική) 418. 429. 524
κοινῶς ποιόν 492 a. 493 c
κόρος 36 a
κοσμεῖν 326 d
κοσμογονία 2
κοσμοπολίτης 284 c. 614
κόσμος 28 a. 35. 63 b. 67. 68.
73 b. 81. 140. 168 g. 169 c. 197.
198. 208. 215. 217. 221. 329—
332. 409. 442. 464. (τοιχῶς λέγε-
ται) 493—504. 513 c. 526. 585 b.
597. 606. (κ. νοητός, ὁρατός) 607.
608. 622. 626. 630. 631 c. 635 b.
649; (πατέρις ὁ κ.) 273. (ἡ ἐν κ.
πολιτεία) 284
Κότος 166 c
κοῦφος 195 d. 199
κράμα 468
κράσις 166 g h. 173. 178. 199. 204 g.
495. (κρ. διόλου) 505 a
κρατεῖν. (κράτιστος) 107. 155. 416
κράτος 65 a
κρατυντήρια (liber) 204
κρείττων λόγος 240
κρίσις 81 e. 510 a. (τὰ πάθη) 521 d
κριτήριο 272. 459 a. 460. 483.

484. 540. 542. 546. 548. 550.
605 b
κύβος 80
κυκεών 47 b. 497 a
κύκλος. (ἡ κύκλω κίνησις) 406. 407.
408
κυκλοφορία 406
κυνισμός 277
Κυνόσαργες 277. 478 b
Κύπρις 166 c. 171 a. 175 c. 184
κύριος (opp. θεός) 609 b. (δόξαι) 456.
(κυριώτατον τῆς ψυχῆς) 511
κυριεύων (λόγος) 295 a
Κύων 278
κῶλα τῶν ζώων 411
κώμη 424
λαμπρός 151. 155
λεκτόν 483 c. 487. 489
λέξεις 483
λεπτομερής 466. 506 a
λεπτός. (λεπτότατον ὁ νοῦς) 155
λεσχηνεύεσθαι 49 a
λήμμα 291 a
Ληρόκριτος (Democritus) 454 f
λήψις 376
λίθος 28. 156. 506
λογίζεσθαι. (ὁ λογιζόμενος νοῦς) 632 b
λογικός. (βίος) 517 e. (τόπος) 279.
478 b; (μέρος τῆς φιλοσοφίας) 316.
481. 482. 483; (τὸ λ. τῆς ψυχῆς)
467. 646 b; (ψυχῇ) 627; (ἡ λογική,
τὰ λογικά) 265. 373. 441. 632 b
λογισμός 282. 388. 415. 460 a. 463 a.
617 a. 632 b
λογιστικός. (τὸ λ.) 336 a. 500 a. 510 a;
(ἀρχή) 536
λόγος 30. 30 a. 32. 32 a. 40. 40 c.
41 d. (ξυνός) 43. (opp. πράγματα)
65. (τῆς μίξεως) 174. (ἡττων,
κρείττων) 240. (def.) 286 a. 289.
(oratio) 320. (enuntiatio) 321. (λ.
ἐπιστημονικός) 354. (λ. ἐξωτερι-
κοί) 366 a. (enuntiatum) 375. 385 e.
(syn. εἶδος) 395. (opp. αἰσθησις)
460. (λόγου μέρη) 483. (ὁρθός)

- 484f. 485d. (ὁ ἐν τῇ ὕλῃ) 493.
 (σπερματικός) 493. 500. (κοινός)
 495. (τῆς ψυχῆς) 511a. (ὁρθός)
 514b. 515c. 540. 546. 583. (ἐπο-
 χῆς λόγοι) 589. (ιερώτατος) 597.
 (ὁ ἐν ἡμῖν) 598. (λόγοι = δυνά-
 μεις) 607a. (θεῖος λόγος) 609. 610.
 611a. (λόγοι Θεοῦ) 623a. (ratio)
 629. 631. 635. (λόγοι ἐν τῷ παντί)
 639f. 644
 λοξός (κύκλος) 398c
 λόξωσις οὐρανοῦ 464a
 Λυκίον 365
 λύπη 214. 273. 521c
 μαγεία 630b
 μαγνήτις λίθος 13a
 μάθημα 282. 352
 μαθηματικός 56. 56b. 265c; (τὰ μ.)
 328. 353; (ἡ. μ.) 370. 389. 544
 μάθησις 42. 334c. (μ. διανοητική)
 384
 μαίνεται 246
 μακαριότης 469. 470b. 474
 μαλακός 199
 μανία 244. 312b. 522. (ἐρωτική)
 666
 μάνεσθαι 522
 μαντεία 337
 μαντική 337. 469c. 513. 528. 533a.
 558. 583c. 647
 μανός 75d
 μανότης 16c. 26b
 μάνωσις 12a. 36c. 217a
 μάτην (οὐδέν) 252. 401b
 μαχομένως ζῆν 514
 μέγα καὶ μικρόν 71a. 328
 μέγεθος 132. 136a. 328f. 353. 398a
 μεθεκτός 662a. 669
 μέθεξις 65d. 328. 662b
 μέθη 518
 μέθοδος (Platonis) 324c
 μελαγχολία 518
 μεριστός. (οὐσία) 360; (τὰ μ.) 664
 μέρος (τῆς φιλοσοφίας) 316. 373.
 (πόλεως) 426. 482b. (λόγου) 483.
 (ψυχῆς) 500a. 509. 531a. 627.
 (τοῦ κόσμου) 501a
 μέσος. (οἱ μέσοι) 429. (πράξεις)
 518a. 520a. (τέχναι) 522c; μέσα
 273; μέσον (τοῦ συλλογισμοῦ)
 379a. 380. (τοῦ πράγματος) 422
 μεσότης (ἡ ἀρετή) 422. 663a
 μεταβάλλειν, μεταβολή 26. 36. 38a.
 46c. 68. (μεταβολῆς ἀρχή) 395.
 405. (εἰς πῦρ) 526b
 μετάθεσις 485c
 μετακοσμεῖν 145
 μετακόσμιος 464. 469c
 τὰ μεταξύ 328d
 μεταπίπτειν 147
 (μεταφυσικά) 370c
 μετέχειν. τὸ μετέχον 661: τὸ μετε-
 χόμενον 661
 μετεωρολογία 148c. 207
 μετέωρος 240. 457a
 μετουσία (τοῦ Θεοῦ) 623a
 μετριοπάθεια 452. 616b
 μέτρον (φύσεως) 81. (πάντων χρη-
 μάτων) 227. 231
 μήκος 328f
 μήτηρ Θεῶν 81
 μήτις 177
 μῆγμα 150a. 151. 168d. 217a
 μινύναι 155. 166h
 μικτός. (μικτόν) 326a. 329b. (κίνησις)
 407
 μῖξις 81e. 165. 174. 218. 504
 μίμησις 65d. 328. 433. 434
 μνήμη 388. 415e. 460. 485
 Μοῖρα 119. 358. μοῖρα 155. 160b
 μονάς 65a. 69a. 70. 71bc. 76.
 (σωματική) 76b. 77. 78c. 81a.
 318c. 324. 359. 397a. (θεός)
 602. (νοερά) 662
 μονή 669b
 μονογενής. (οὐρανός) 332c
 μονοειδής 318c
 μονόχρονος 267a. 470b
 μορφή 64. 68. (μορφὰ δύο) 121.
 393ae. 631c

Μοῦσα 2. 30 b. 163. 179; Μοῦσαι
 Ἰάδες καὶ Σικελαί 169 a
 μουσική 344 b. 483
 μύθος διάπυρος 157 a
 μῦειν 634 a. 666
 μυστήρια 48
 νανώδης 402 c
 ναστός 194
 Νεῖκος 164. 166. 167. 168. 169.
 173 d. 180 b c. 181
 νεῦσις (τῆς ψυχῆς) 639 d
 νεφέλη, νέφος 28. 156
 Νῆστις 164. 175
 νοερός. (θεός) 494. (ψυχῇ) 643 a.
 (τὸ ν.) 662 a
 νοεῖν 114. 119. 642; τὸ νοοῦν 632;
 τὸ νοοῦν καὶ νοούμενον 398 d.
 417 a; τὸ νοούμενον 313 a. 417 a.
 632; νοεῖν ὅτι νοεῖ 635
 νόημα 100. 119. 128. 177 b. 178 a
 νόησις 210. 211. 212. 399. 400.
 483 a. 632 e. 641. 644
 νοητός. (γένος) 327 a. (οὐσία) 358.
 399. 400. 416. 487; (κόσμος)
 607 a. 608. 614. 631 c. 635 b; νοητά
 354. 623 a. 625 a. 626. 632 c.
 662 b. 669
 νόμιμος 261
 νόμος 43. 43 b. 48. 204. 218 b. 349.
 450. 476 a. (κοινός) 514 b. 589;
 νόμος (opp. φύσει) 270. 273. 285.
 νόσημα 521 [449
 νόσος 516
 νοῦς 14. 65 d. 108 b. 128. 152. 153.
 154. 155. 160. 200 a. 217 a. 218.
 253 c. 282 a. 290. 313. 325.
 (mundi) 326. 328 f. 329. 331.
 355 a. 359. (ἐπιστήμης ἀρχή) 385 a.
 388. 399. 400. 415. 416. 417.
 448 b. 484 f. (= θεός) 493. 494.
 506 a. 586; 598. 605 b. 606. 612.
 (δύο ν.) 618. 620. (= ἀγαθόν)
 625. (πρῶτος ν.) 625 b. 626. 631.
 632. 635. 642. 643. 662 b. 663.
 666 a. 669

τὰ νῦν 138
 νύξ 122. 170 a
 νῶμα (νόημα) 177 b
 ξηρός 140. 151. 155. 156. 504
 ξυμμετρία 327 a. 338
 τὸ ξυναίτιον 329 a.
 ξυνός (τὸ ξ.) 43. 44
 ξύσματα 86 a. 200
 ὀγδοάς 78 b
 ὄγκος 630 b
 ὀδός ἄνω κάτω 36. 36 d. 37. 46 c
 οἰήσις 618
 οἰκειοῦν 266. 515 a
 οἰκεῖος. (τὸ οἶκ. πρῶτον) 515 a
 οἰκία 424
 οἰκονομική 372
 οἰκονομικός (ὁ σπουδαῖος) 525
 ὀιστός (φερομένη) 138
 ὀκτάεδρον 80
 ὀλιγαρχία 427
 ὄλος. (τὸ ὅλον) 117. 118 b. 119
 ὄλυμπος 81. (ἔσχατος) 124. 170 c
 ὄμβρος 175 c
 Ὅμηραπάτης 96
 ὁμοιομερῆ, ὁμοιομέρειαι 150 a. 151.
 155 f. 158. 159 a. 217. 410
 ὅμοιος 106. 106 a. 108. 110. 118.
 144 a. 145 a. 155. 166. 169 b.
 177. 178. 194. 196 a; τὰ Ὅμοια
 (liber) 352 b
 ὁμοιότης 460 a. 485 c
 ὁμολωσις (θεῶ) 339. 642. 644
 ὁμολογεῖν τῇ φύσει 490 a
 ὁμολογία 36. (βλόν) 514 a
 ὁμολογουμένως ζῆν 514
 ὁμόνοια 524 a
 ὁμοῦ πάντα 151. 153. 154
 τὸ ὄν 106. 109. 115. 117. 118. 119.
 142. 165 a. 193. 194. 236. 237.
 289. (τὸ πρῶτως ὄν) 374 b. (τὸ ὄν
 ἢ ὄν) 389. 390. 491 b. 597. 603.
 605 c. 623 a. 625. 632. 662; τὸ
 ὄντως ὄν (τὸ παντελῶς ὄν) 313 a;
 τὰ ὄντα 319 a. 322. 488 a. 516;
 ὁ ὄν 603 a. 609 b; τὸ μὴ ὄν 110.

- 110 a. 116. 117. 118 c. 145. 193.
194. 215. 234 a. 235. 236. 323 a.
606 a. 623 a. 638 a
ὄνομα 286. 320 a. (opp. ῥῆμα) 321.
375 b
δε' ὀξεῖαν (quintus sonorum gradus)
67 c
ὀπλιτικὸν μέρος τῆς πόλεως 426
ὄρασις 509 a
τὸ ὀρατικόν 509
ὀρατός. (γένος) 327 a; (κόσμος) 608
ὄργανον 373. 395. (τῆς ψυχῆς σῶμα)
413. 509. (θεοῦ) 610 a; 623;
"Ὀργανον (liber) 373 a
ὀρεκτικόν 415
ὀρεκτόν 399 a
ὄρεξις 580. 581
ὀρδοέπεια 226 f
ὀρθότης ὀνομάτων 226 f
ὀρθὸς λόγος 484 f. 514 b. 522
ὀρίζειν 447 a. 448. 451; τὸ ὀρι-
σμένον 70
ὀρικόν εἶδος 483
ὀρίζεσθαι (καθόλου) 249. 286. 352 b
ὀρισμός 318. 386. 387. 392. 393
ὄρχος 167
ὀρμή 485 d. 506 a. 511. 512 b. 515 c.
517 c. 519. 521. 580. 629 c
ὀριστικός λόγος 286
ὄρος 286. (ἐν συλλογισμῷ) 381. 483
ὄσμη 415
ὄστον 174. 175
ὄστρεώδης. (σῶμα) 658
ὄσφρησις 177 b. 213
τὸ -ὄσφρητικόν 509
τὸ οὐ ἔνεκα 395. 396. (διττόν) 399 d.
402
οὐλοφύης 173 c
Οὐρανία (Μοῦσα) 2
οὐράνιον σῶμα 654
οὐρανός 36 d. 65 ad. 66. 81. 123.
170. 330. 332 c. 359. 399.
(ἔσχατος) 408. 464. 493. 513 c.
630. 640
οὐσία (ἔσσία) 65. 66. (σύνθετος)
286. 290 b. 318 c. 327. 331 b. 353.
358. 360. 374. 386. 390. (πρώτη,
δευτέρα) 391. 392. (opp. γένεσις)
395 d. (ἀκίνητος αἰθέρης) 398 a.
(τριχῶς) 414 c. 492 a. (ἀποιος) 493.
497 a. 500 a. (θεοῦ) 513 c. 579 b.
(ἄτακτος) 606 a. (ἡ χεῖρων οὐσία)
606 a. 625 b. 632 c. 669
οὐσιώδεις ἀρεταί 650 a
οὔτεον 120 c
ὀψιμαθῆς (γέρον) 286 b
ὀψις 42. 177 b. 335 b. 415
παθήματα 336
παθητικός. (νοῦς) 417. (στοιχεῖα)
505 a. (αἷτιον) 606
πάθος 265. 269 a. 272. 422. 448.
460. 466. 470 b. 490 a. 510 a. 515 c.
521. 535. 546. 617 a. 641 c
παιδεία 349 a. 430
παίδευσις 286
παιδιή 47 b
Παλαμήδης ὁ Ἐλεατικός (Zeno) 130 e
παλιγγενεσία 526
παλίντροπος 34. 115
πᾶν 65 a. (ἐν) 101 b. 106 a. 117 b.
463 a; διὰ πασῶν (octavus sono-
rum gradus) 67 c. 395
πανδεχὲς εἶδος 329 c
πανσπερμία 158. 196 a. 200
παραβολή 291
παράγον, παραγόμενον 662
παραδείγμα 56 c. 65 d. 328 a. (πο-
λιτείας) 348 b. 395. 608
παραδειγματικαὶ ἀρεταί 650
παρακλήτος 610 a
παρακολούθησις 501 b
παρεχβάσεις (τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν)
427
παρῆλκειν 291 b. 462
τὸ παρόν 267
παρουσία 328 a
παρῶδια 97 b
πάσχειν (categoria) 374; τὸ πάσχον
493
πατήρ (τῶν γυγνομένων) 605 c. 606

(δ τὰ δλα γεννήσας) 610. 626.
629
πατρίς 273. 523
πάχος 146
πειραστικός (διαλεκτική) 369
τὸ πέμπτον γένος τῶν στοιχείων
408 d. τὸ π. σῶμα 409 b
περὶ πένθους (liber) 364 c. 435 d.
558
Πενία 312 d; πενία 516
πεντάς 78 b
πέντε 78 b c
Περωμένη 514 b
περαίνειν. (τὰ περαίνοντα) 63. 63 a b
64 a. 65. 66. 66 a. 109
πέρας, πεπερασμένον 74. 101. 102 a.
109 a. 110. 118 b. 120. 133. 136 a.
324. 326. 331 b. (τόπος) 403
περὶ ἡμᾶς 450
περιέχειν 154 a; τὸ περιέχον 39 b.
41. 75 c. 81. 126. 151. (τόπος) 403
περίμετρον γῆς καὶ θαλάσσης 15
περίοδος 36 a. 84 a. (δύο θείαι) 335.
(χρόνων) 493. 500. 503
περίπατος (δειλινός, ἔωθινός) 366
περίπτωσις 460 a. 485 c
περισσός 64. 66. 359
περίστωσις 484 f. 589 c
περιχώρησις 155
πεσσεύειν 40 a
πήρα 277
πιθανός. (τὸ π.) 542 a. (φαντασία)
548
πιθανότης 548. 549
πιλεῖν, πίλησις 25. 28. 170. 170 b
πίστις 65 a. 113. 117. 118. 163. 265.
457 a. 542. 583. (πίστεις μυθί-
και) 589. 647 b. 666
πλανῆται, πλάνητες, πλανητὰ ἄστρα
81. 333. 503. 504
Πλατωνόπολις 628
πλεονάζουσα ὁρμή 521 b
πλέως. (τὸ πλέων) 145
πλήθος 66. 133. 360
πλήρης 145 a. 192. 194. (τὸ ὅν) 607 a

πλοῦτος 270. 281 a. 472 b. 516
πνεῦμα 24. 73 a. 75 b. 466. 468.
492 a. 494. 505 a. 506 a. 508 a
πνευμάτιον 586
πνευματώδης 212
ποιεῖν 370 a. (categoria) 374. 611;
τὸ ποιοῦν 326 a. 493
ποίημα 483. 626 a
ποιητής 626 a
ποιητικός. (μέρος τῆς φιλοσοφίας)
370 a. (διάνοια) 372
ποιός. (τὸ π.) 287. (categoria) 374.
391. 492
ποιότης 287. 492 a. 497 a. 505 a
πόλεμος 34. 34 d. 36
πόλις 346. 418. 424. 482
πολιτεία 284. 345—349. 425—430.
476 a. 523. 558. 559 a
πολίτευμα 427
πολιτεύεσθαι 523
πολιτική 372 a
πολίτης (τοῦ κόσμου) 582
πολιτικός. (ψύσει ἄνθρωπος) 421 a.
(βίος) 421 a. (ζῆον) 424. (ἀρετή)
642. 650 a
πολιμαθία 31. 31 a
πολύς. τὰ πολλά 132. 133. 147
πολύτροπος 211
πόνος 268. 274. 280. 281. 284. 516
πόντος 103
Πόρος 312 d; πόρος 20. 41. 163.
166 f h. 177 b. 193. 202
Ποσειδῶν 359. 513
ποσός. (τὸ ποσόν) 374
ποσότης 589
τὸ ποτέ 374
τὸ ποῦ 374
πρᾶγμα (opp. νόημα) 487 a
πρᾶξις 265. 400 a. 432. 517 e. 518 a.
520 a. (τελεία) 522. 542. 632 e
πρακτικός. (τὸ π. τῆς φιλοσ.) 370 a.
(διάνοια) 372. (ζωή) 421. (βίος)
421 a. 439. (νοῦς) 632 e. (ἀρετή)
642 c
πραότης 452 a

πράττειν 370 a
 πρέπειν. (τὸ πρέπον) 566
 πρηστήρ 35 b
 προαίρεσις 422 a. 579 a. 582. 651
 προαιρετικά 579 a. 582 a
 προηγμένον 515. 516
 προκοπή 516 b. 518. 523
 ὁ προκόπτων 518 a. 520 a
 πρόληψις 460. 469. 484 f. 485. 593
 προνοεῖν 594
 πρόνοια 469 c. 480. 493. 499. 513
 πρόσδος 662. 663. 669
 τὸ πρὸς τι 374. 589. 590. 607;
 τὸ πρὸς τί πως ἔχον 478 b. 492
 προσάπτειν (πάντα τῷ θεῷ) 618
 τὸ προσμένον 459. 461 a
 πρότασις 376. 391 a
 πρότερα (πρὸς ἡμᾶς, τῇ φύσει) 385.
 (χρόνῳ, λόγῳ) 410; τὰ πρῶτα
 κατὰ φύσιν 515; ἡ πρώτη ὁρμή
 515 a. πρῶται ἀρεταί 517
 προτρεπτικά 533
 προφορικὸς λόγος 611 a
 προφορά 631
 πτώσις (ρήματος) 375
 πυκνός 75 d. 126. 145. 155. 156. 215
 πυκνότης 16 c. 26 b. 217 a
 πυκνοῦν 28. 36
 πύκνωσις 12 a. 25. 36. 36 c
 πῦρ 28. (ἀελζων) 35. 36. 36 c. 37.
 38 b. 40 a. 56 c. 79. 81. 83. 156 b.
 164. 166. 170. 177 b. 217 a. 221.
 409. 493. (τεχνικόν) 494. 500.
 504. 505 a
 πυρινός (ὁ οὐρανός) 36 d
 πυραμίς 80
 πυρώδης (ὁ κόσμος) 498
 πύσμα 483 c
 τὸ πῶς ἔχον 492
 ῥεῖν. τὸ ῥέον 38; ῥέοντα τὰ αἰσθητά
 318; οἱ ῥέοντες 33 a
 ῥευστός 228
 ῥῆμα 321. 375
 ῥητορικὴ 314 a. 431. 482 b. 483. 558
 ῥιζοῦν 103 b

ῥιζώμα 164
 ῥυθμός 335 b
 ῥυσμός (= σχῆμα) 192. 194. 200
 σαρκίδιον 583
 σάρξ 175 c. 470 b. 471 a. 472 b
 σειρά (Ἑρμαϊκή) 645. 659 c. (νοερά)
 663
 σελήνη 14 b. 20. 28. 39 b. 81. 103 b.
 123. 124. 149. 157. 160. 170 c.
 197 c. 333. 359 a. 464 a. 465.
 623
 σημαίνειν. τὸ σημαινόμενον 483.
 487; τὸ σημαῖνον 483 b. 487
 σημειον (= στιγμαί) 71 b. 76. 77
 230. 593
 σημειοῦσθαι 461 a
 σιλλογράφος 445 b
 σίλλος 97 b. 101 b. 445 b
 σκευασία τῶν ὑποκειμένων 589
 σκιάθηρον 15
 σκληρός 199
 σκότος 66. 126. (ἐλῆς) 630. 639
 σολοικισμός 483
 σοφία 3. 31 a. 48 b. 81. 163. 258.
 (= φρόνησις) 344 c. 363. 368 b.
 370 c. 481. 559. 597. 610 a. 616.
 666
 σόφισμα 369 b
 σοφιστής 3. 3 b. 223. 224 a. 231.
 314 a. 369. 605 c
 σοφιστικὴ 224. (def.) 369
 σοφός 3. (ἐν τὸ σοφόν) 40. 231;
 ὁ σοφός 270. 273. 274. 276. 282.
 284. 285 b. 470 b. 478 b c. 486.
 508. 520 a. 522. 530 a. 540. 541.
 560. 569. 617
 σπέρμα 150 a. 151. 160. 212. 221.
 355. 410 b. 509 a
 σπερματικός. (λόγος) 493; (τὸ σπ.)
 500 a. 509
 σπουδαῖος. (ὁ σπ.) 270. 273. 508 b.
 522. 523. 524. 525. 641 c; (ἔξισ)
 522
 στάσις 406. 626. 632
 στασιῶται τοῦ δλον 117 d

τὸ στερεόν (defin.) 77. 328 f
 στερητικός συλλογισμός 380 a
 στέρησις 393 e. 395 d
 στεφάνη 125 a
 στιγμή 76
 στοά ποικίλη, Πεισιανάχτιος 477
 στοιχείον 10. 65 d. 70. 158. 164.
 165. 171. 178. 192. 194. 286 d.
 328. (τῶν ὄντων) 389. (πέμπτον)
 408 d. 409 d. 410. (τῶν ἄστρον)
 410 b. 493. 504. 505
 στοργή 166 c
 Στωϊκοί 477
 συγκατάθεσις 483 a. 484 b. 486.
 512 a. 540
 συγκατατίθεσθαι 541
 συγκρίνεσθαι, σύγκρισις 150. 151.
 160 b. 500
 συλλαβά (quartus sonorum gradus)
 67 c
 συλλογίζεσθαι, συλλογισμός 249.
 376. 378. 391 a. 483 c
 συλλογιστική πρότασις 376
 συμβεβηκός 389. 394 a. 488 a
 συμβουλευτικός. (γένος τῶν λόγων
 τῶν ῥητορικῶν) 431
 συμμέτρια 205 a [155
 σύμμιξις, συμμισγεσθαι 150. 151.
 συμπαθεῖς αἱ ψυχαί 630 b. 639 f
 συμπεπλεγμένον (ἄξιωμα) 305
 συμπέρασμα 378 a. 391 a
 συμπήγνυσθαι 156
 συμπλοκή 374
 σύμπνοια 496
 σύμπτωμα 466
 συναμφοτέρον 641 b
 συναφή πρὸς τὸ θεῖον 653
 συνέδρια τῶν Πυθαγορείων 59
 συνειλεῖσθαι εἰς αὐτόν 585 b
 συνεχής 136 a. (ἡ κίνησις) 398
 συνήθεια 448. 450. 479 c. 485 c
 συνημμένον 295 a. (ἄξιωμα) 305
 σύνθεσις 410. 460 a. 485 c
 σύνθετος. (οὐσία) 358. 414. (σῶμα)

συνθήκη 475 a
 συνιέναι (opp. αἰσθάνεσθαι) 66 c
 συνοχή 81
 συντονία 496
 σύστασις (ἑαυτοῦ) 515 a e
 συστοιχία 66. 66 b e. (εἰδητική,
 στερητική) 66 f. 70
 συστροφή 215
 σφαῖρα 2. 15. 79. 120. (σεληνιακή)
 612. (φλογός) 19
 σφαιροειδής 102 a. 103 c. 108. 110.
 200. 496
 Σφαῖρος 167. 168
 σχέσις 478 b. 492 a
 σχῆμα (πρῶτον, δεύτερ., τρίτον τ.
 συλλογ.) 379. 380. 381; σχήματα
 μαθηματικά (στερεῶν πέντε) 80.
 196
 σχολαστικός βίος 481 a
 σῶμα (ἀδιαίρετον) 76 b. 79. (θεῖα
 δέκα) 81. (σῶμα σῆμα) 89. 146.
 (τὸ πᾶν) 331. 332. (hominis) 335.
 413. 414. 463 a. 487. 488. 489.
 490. 507. 544. 560. 561. 574 a.
 583. 612 b. 625. 627 a. (οὐρανοῦ)
 630; 637 a. 639. 641. 654. 662 a
 σωματικός 622 c. (φύσεις) 663
 σωματίον 586
 σωρεῖτης 292
 σωφρονεῖν 48 b. 252. 642
 σωφροσύνη 252. 258. 304. 313 a b.
 342 a. 344. 516. 517
 τάσσειν. τὸ τεταγμένον 70
 ταυτότης. (ἀδιάκριτος) 625 b. 632.
 664 b
 τεκνογονία 523
 τεκνοῦν 106
 τέλειος. (πρᾶξις) 522. (πολιτεία) 523
 τελεταί 646
 τέλος 48. 264 c. 266. 269 a. 273.
 274. 275. 276. 280. 340. 395.
 396. (φύσεως) 402. (τῶν πρα-
 κτῶν) 419. 450. 470. 471. 478.
 514. 517. 542. 558
 τέρας 402

τέσσαρα 78 b c
 τὸ τετράγωνον 66
 τετρακτὺς 65 a
 τετράς 78 b. 328 f
 τέχνη 388. 401. 402. 415 e. 432.
 481. 517. (ἡ ἀρετὴ) 522
 τεχνικός. (φαντασία) 485 c. (πῦρ)
 τηρητικὰ ζητήσεις 593 b [494 a
 τὸ τί 322. (τὸ τί, τὸ διὰ τί) 386.
 491 b; τί ἕκαστόν ἐστι 245. 249;
 τὸ τί ἔστιν 286. 374 b. 386. 393 c;
 τὸ τί ἦν ἢ ἔστι 286 a; τὸ τί ἦν
 εἶναι 393 c. 395. 396
 τιθήνη γενέσεως 329. 331 a
 τιμοκρατικὴ κοινωνία 424 a
 Τιτάν 170 a
 τόδε τι 391. 392
 τόλμα 629
 τόνος 486 a. 492 a. 500. 505
 τὰ τοπικά 376
 τόπος 135. (τ. εἰδῶν) 318 c. 463 a.
 489 a. (τῶν δυνάμεων) 608. τόποι
 (ἐν φιλοσοφίᾳ) 578. (ἐποχῆς) 589;
 τόποι (loci communes) 222 d.
 376 d; τόπος (syn. χώρα) 329 c.
 403. 589
 τραγωδία 434
 τριάς 328 f; (θεῶν) 649. 662
 τριβή 314 a
 τρίβων 277
 τριπολιτικός 439
 Τριτογένεια 203 c
 τροπή 9. (= θέσις) 192. 194
 τρόπος. (τρ. ἐποχῆς δέκα) 589.
 (πέντε) 590. (δύο) 591
 τροφή ἀνθρώπων 349 a
 τὸ τυγχάνον 487
 τύπος (οὐλοφύης) 173 c. 460. 468 a
 τυραννικός. (τυραννικώτατος) 347 b;
 (κοινωνία) 424 a
 τυραννίς 427
 τύχη 166 k
 ὕβρις 49 a
 ὕλεια (ψυχῆς) 341 a. (ἀρετὴ) 478 b.
 516. 517. 529

ὕγρός 140. 219. 498. 504
 ὕγρότης 214
 ὕδωρ 10. 11. 12. 28. 36. 37. 38.
 79. 103. 156. 164. 166. 170. 217 a.
 220. 221. 409 d. 493. 504
 ὕλη 228. 329 c. 392. 393. (ἐσχάτη
 ὕ.) 393 d. (ὕ. ὡς καθόλου) 393 d.
 (πρώτη ὕ.) 393 e. (αἷτιον) 396.
 402. 409 d. (πρώτη ὕ.) 492 a. 493.
 494. 495. 499 a. 504. 606 a. 626.
 630. 631. 638. (καθαρά) 656
 ὕμῃν 197
 ὑπερβολή 422
 ὑπερούσιος 662
 ὑποδοχή (πάσης γενέσεως) 329. 329 c
 ὑπόθεσις 248. 447
 ὑποθετικός τρόπος 590
 τὸ ὑποκείμενον 378 b. 405. (ἐκτός ὕ.)
 487. 492. 493 c
 ὑποκριτής 478 b. 581
 ὑπόληψις 461. 469. 585 b. (δογμα-
 τική) 589
 ὑπομνηστικὸν σημεῖον 593
 ὑπομονή 517 c
 ὑποτάσσειν. ὑποτεταγμέναι ἀρεταί
 ὑποτελής 478 c [517
 ὑποχωρεῖν 145 a
 τὸ ὑφ' οὗ 394. 606 a
 φαίνεσθαι 228. 450; τὰ φαινόμενα
 461 a
 φαλακρός (λόγος) 292
 φαντασία 199. 289. 313 b. 415 e.
 450. 483. 484. 485 c. 486 a.
 506 a. 511. 512 a. 540. 546. 548.
 550. 579 a
 τὸ φαντασιούμενον 548
 φάντασμα (τῶν μαινομένων) 459 a.
 485
 φανταστικός. (ἐπιβολὴ τῆς διανοίας)
 459 a. 460. 484 f
 φανταστός 484 f. 548
 φαῦλος 522. 540
 φεικτός 265
 φθαρτός. (ζῶα) 415 d. (νοῦς) 417.
 (ὁ κόσμος) 497. (ψυχῇ) 508

φθείρεσθαι 289
 φθίσις 405
 φθόγγος 462
 φθόνος 65
 φθορά 16 a. (διττή) 84 a. 142. 193.
 397. (def.) 405
 φιλαλήθεις φιλόσοφοι 6
 φιλία 164. 167. 168. 173 d. 175 c.
 273. 276. 474. 524. 558 h
 φιλόμυθος (φιλόσοφος πως) 368
 ὁ φίλος 270
 φιλότης 166. 168. 169
 φιλοσοφεῖν 3 c. 312. 368. 473. 576 a.
 597
 φιλοσοφία 2. 3. (ἀρχή φιλοσοφίας)
 312 c. (368). 313 a. (φιλοσοφίας
 λαβαί) 357. (φιλοσοφίας μέρη)
 357 b. 368. (ἡ πρώτη φ.) 370.
 (δευτέρα) 371. 457. 473. 481.
 (μέρη) 482. 533. 558. 559. 576.
 (φιλοσοφίας τόποι) 578. 597.
 605 c. 647 b
 φιλόσοφος 3. 285 b. 345. 347 a. 368.
 369. 390. 579 c. 622 a. 659 c
 φλέψ 212. 411
 φόβος 334. 521
 φορά 405. 406. 407. 408
 φρεάντης 478 e
 φρονεῖν 177. 214. 237. 642
 φρόνησις 129. 178. 213. 250. (θεοῦ)
 253. 270. 273. 282. 290. 342.
 363. 422 c. 472 b. 473. 501 b. 516.
 517. 542. 559. 636. 642
 φρόνιμος. φρονημώτατον ζῶον ἀν-
 θρωπος 412
 φρουρά 69 c. 90
 φυγή (ἐνθὲνδε ἐκείσε) 339. (opp.
 αἵρεσις) 542. 613. 642
 φυλακικὸν γένος τῶν πολιτῶν 347
 φυσική 370. 371. 401 b. 556 a. 560.
 573 a
 φυσικός. (μέρος τῆς φιλοσοφίας) 7.
 216. 265. 316. 458. 481. 482;
 (λόγοι.) 66 c. (τόπος) 279. 478 b;
 φυσικοί (Pythagoreorum pars) 56 b

φυσικῶς νοεῖν 490 a
 φυσιολογία 457 a
 φύσις 30. 30 b. 34 f. 40 b. 60 c. 63 b.
 65. 65 d. 67. 97 b. 165. 234 a.
 235. 318. (περὶ φύσεως ἱστορία)
 325. 330 b. 389 a. 395 d. 399. 401.
 (διττή) 402. (μεταβαίνει συνεχῶς)
 405 b. (τέλος) 424. 442. (μέρη
 φύσεως) 472. (κοινή) 482 b. 494 a.
 495. 500 a. (opp. ξίσις, ψυχή) 506.
 514. 515. (παρὰ φύσιν κινήσεις)
 521 b. (ἰδία φύσις) 584. 585 b.
 (φύσις ἀπλῆ θεός) 602. 603.
 (ἡ περὶ τὸν οὐρανόν) 622 b; 636.
 663; — φύσει (opp. νόμῳ, ἔθει)
 270. 273. 285. 318 c. 449. 523. —
 τὸ κατὰ φύσιν 409. 531. 567; —
 τὸ παρὰ φύσιν 409
 φυτὸν 160. 173. 201. 415. 504. 506
 τὸ φρονεῖν 509 a
 φωνή 272 a. 451. 462 b. 483. (ἐμ-
 μελής) 483. 485 d. 487. 488 a.
 509 a
 τὸ φωνητικόν 500 a. 509
 φῶς 66. 122. 126. 218. (ὁ θεός)
 611 a. 643
 χαλαρός 27
 χαρά 273. 470 b. 471 a. 515 e. 516 b
 χάριτες θεοῦ 607 a
 χάρις 485
 χειμῶν 39 b
 χεῖρ 412
 Χθών 175
 χιτῶν 197 b
 χιών 161 b
 χορηγία 425. 529
 χρήματα 150 a. 151; (κοινά) 348
 χρηματιστικός. (ὁ σπουδαῖος) 525.
 (γένος) 347
 χρῆσις (ὁρθή) 578. 579 a
 χρησμοσύνη 36 a
 χροιά 151. 160. 211
 χρόνος 75 c. 119 b. 138. 139. 333.
 404. 489 a. 496
 χρῶμα 177 b. 199

- χυλός* 199
χώρα 329 c
χωρεῖν. (*χωρεῖ πάντα*) 33
χωρίζειν. (*κεχωρισμένον*) 299. 318 c.
     (*χωρίζεσθαι ἐνδέχεται νοῦς*) 415 f.
χωρίς (*τὰ εἶδη*) 324 b. [641
χωρισμός 641 c
χωριστός. (*τὰ καθόλου*) 318 c. (*νοῦς*)
     417
ψευδής. (*φαντασία*) 546. 548
ψεῦδος 44. 65. 65 c. 374. 461. 487.
     546
ὁ ψευδόμενος (*λόγος*) 292
ψόφος τοῦ κέγχρου 131
ψυχάριον 582 a. 585 b
ψυχή 13. 13 a. 24. 38. 38 b. 41 d.
     42. 46 d. 65 d. 66 c. (*τὸ ἔλον περι-*
     έχουσα) 68. 73. 73 b. 86. 87. 88.
     89. 91. 140. 154 b. 155. 175 c.
     176. 200. 210. 211. 220. 228.
     (*mundi*) 326. 328 f. 332. (*ψυχὰι*
     τῶν ἄστρον) 334. (*mala mundi*)
     334 g. (*ψυχῆς μέρη ἢ εἶδη*) 336.
     338. 353. (*τοῦ παντός*) 358. 360.
     397 a. 401 b. 404 b. 413. 414.
     (*τόπος εἰδῶν*) 416 (318 c). 417.
     439. 441. 466. 467. 468. 493.
     498. 499. (*μέρη ψ.*) 500 a. 506.
     507. 508. 509. 510. 511. 531 a.
     560. 561. 584 a. (*ψυχὰι = δυνά-*
     μεις) 607 a. (*ισάριθμοι ἄστροις*)
     612. (*ψυχὴ ἀνθρώπου*) 612 b. 622 c.
     623. 625 a. 627. 629. 630. 631.
     635. 639. 640. 641. 646. 647.
     653. 662 a. 663. 664. (*μερικὴ*)
     665. 669
ψυχοῦν 639. 640
ψυχρός 27. 28. 121 a. 129. 140.
     151. 155. 156. 215. 217 a. 218.
     221. 504
Ὁκεανός 10
ὁ ὦν ν. τὸ ὦν
ῥόν 482
ώροσκόπιον 15

Verlag von Friedrich Andreas Perthes A.-G. Gotha.

Demnächst erscheint:

**Klassische Philosophie
und Wirtschaftswissenschaft.**

Untersuchungen zur Geschichte des deutschen Geisteslebens
im neunzehnten Jahrhundert

von

Dr. Arno Friedrichs.

Erschienen sind:

**Zur Wiedererweckung Kantischer
Lehre.**

Kritische Aufsätze.

Von

Prof. Dr. Ludwig Goldschmidt,
Oberlehrer am Gymnasium Ernestinum in Gotha.

Preis: Mk. 6.—.

Eduard von Hartmann.

Einführung in seine Gedankenwelt.

Vorlesungen, gehalten an der Freien Hochschule Berlin.

Von

Theodor Kappstein.

Mit Porträt und Faksimile.

Preis: Mk. 3.—, gebunden Mk. 4.—.

Platons Phädon

philosophisch erklärt und durch die späteren Beweise
für die Unsterblichkeit ergänzt.

Von

Professor Dr. J. Baumann.

Preis: Mk. 2.—.

Zu beziehen durch alle Buchhandlungen.

Verlag von Friedrich Andreas Perthes A.-G. Gotha.

Von Dr. **J. Baumann**, ordentlichem Professor der Philosophie an der Universität Göttingen, sind erschienen:

Gesamtgeschichte der Philosophie.

Zweite Auflage der

Geschichte der Philosophie nach Ideengehalt und Beweisen.

Durchgesehen und vermehrt.

Preis: Mk. 8.—.

Deutsche und außerdeutsche Philosophie der letzten Jahrzehnte

dargestellt und beurteilt.

Ein Buch zur Orientierung auch für Gebildete.

Preis: Mk. 9.—.

Anti-Kant.

Mit Benutzung von Tiedemanns „Theätet“ und
auf Grund jetziger Wissenschaft.

Preis: Mk. 4.—.

Dichterische und wissenschaftliche Weltansicht.

Mit besonderer Beziehung auf

„Don Juan“, „Faust“ und die „Moderne“.

Preis: Mk. 4.—.

Welt- und Lebensansicht

in ihren realwissenschaftlichen und philosophischen Grundzügen.

Mit Vorbemerkungen

über Kant, Joh. Schultz und L. Goldschmidt.

Preis: Mk. 1.50.

Stunden der Andacht und Erbauung in realwissenschaftlicher Religion.

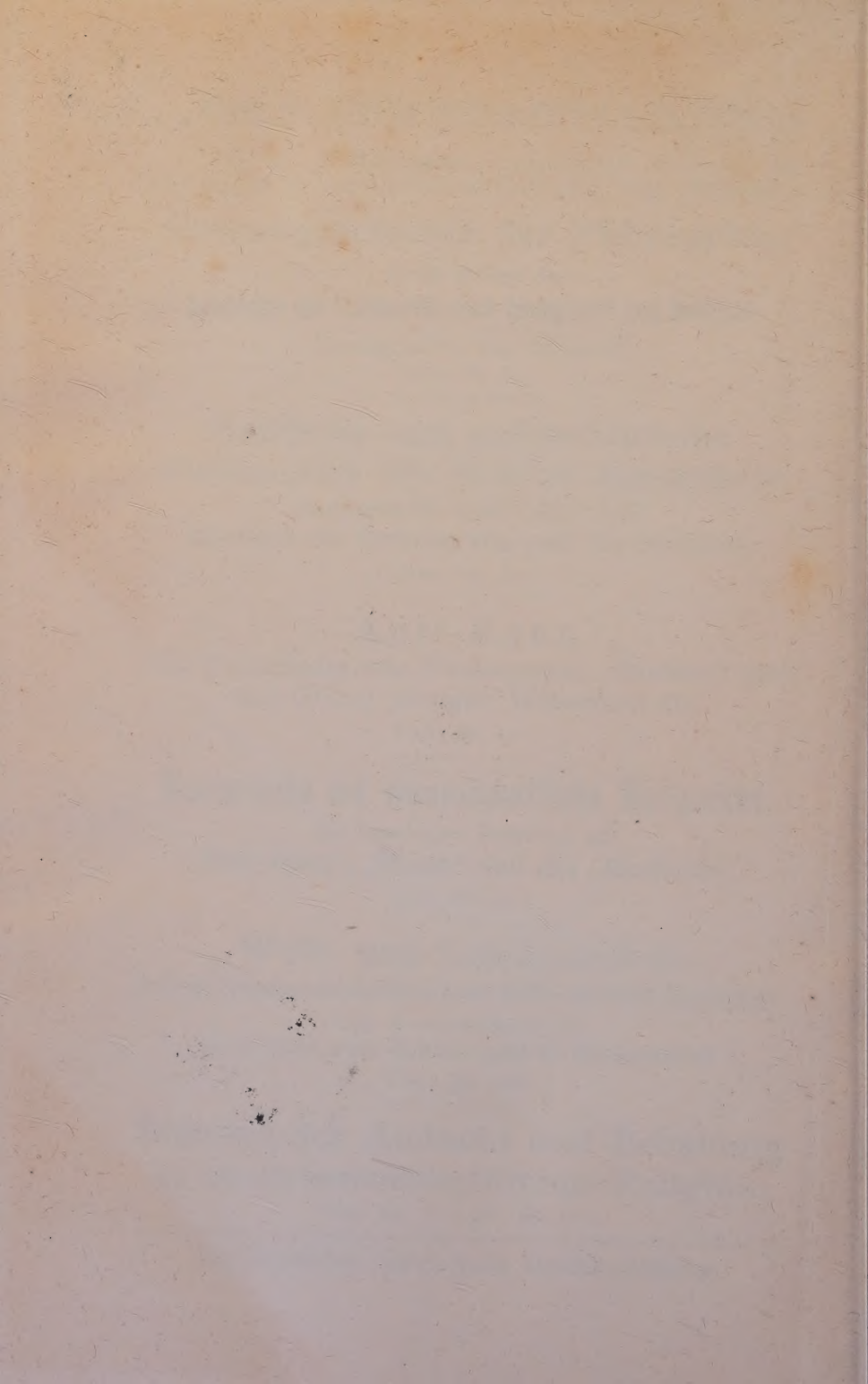
Preis: Mk. 5.—; geb. Mk. 6.—.

Zu beziehen durch jede Buchhandlung.

R 515

37899

RITTER et PRELLER

AUTHOR

Historia Philosophiae Graecae

TITLE

DATE
LOANED

BORROWER'S NAME

~~STORAGE CBPL~~

7-18-86

37899

